This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

C 608,291

Digitized by Google

PROPERTY OF
The University of Michigan Libraries
1817
ARTES SCI[illegible] VERITAS

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Az 1884. évi szeptember hó 27-ére hirdetett

ORSZÁGGYŰLÉS

NYOMTATVÁNYAI.

KÉPVISELŐHÁZ. — NAPLÓ X.

Digitized by Google

Digitized by Google

AZ 1884. ÉVI SZEPTEMBER HÓ 27-ÉRE HIRDETETT

ORSZÁGGYÜLÉS

KÉPVISELŐHÁZÁNAK NAPLÓJA.

TIZEDIK KÖTET.

FENYVESSY ADOLF ÉS MARKOVICS IVÁN GYORSIRÓ-FŐNÖKÖK KÖZREMŰKÖDÉSE MELLETT

SZERKESZTETTE

P. SZATHMÁRY KÁROLY.

HITELES KIADÁS.

1886.

PESTI KÖNYVNYOMDA-RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG.

(Holé-utcza 7. sz.

Digitized by Google

J
335
.K3
1884-1887
v.10

Digitized by Google

TARTALOM.

198. országos ülés. 1886. évi márczius hó 6-án. Lap.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Az indítvány- és interpellatiós-könyv megtekintése. A mezőtúr-túrkevei, a bihari, taraczvölgyi, marosludas-beszterczei, vinkovce-broskai és a mátrai helyi érdekű vasutak zár-engedélyokmányainak tárgyalása. A Romániával kötött vasuti pótegyezmény tárgyalása. A napirend megállapitása 3

199. országos ülés. 1886. évi márczius hó 9-én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés egy beérkezett föliratról. A Romániával kötött szerződésre vonatkozó törvényjavaslat végmegszavazása. A köztörvényhatóságokról szóló törvényjavaslat általános tárgyalása 14

200. országos ülés. 1886. évi márczius hó 10-én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés gróf Keglevich István megválasztásáról, a főrendiház két átiratáról és a beérkezett kérvényekről. A véderő-bizottság jelentése a honvédelmi minister közelebbi három előterjesztéséről. Az indítvány- és interpellátiós-könyv fölolvasása. A köztörvényhatóságokról szóló törvényjavaslat általános tárgyalása. Teleszky István, báró Andreánszky Gábor és Thassy Géza interpellátiója 36

201. országos ülés 1886. évi márczius hó 11-én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés egy beérkezett föliratról. A köztörvényhatóságokról szóló törvényjavaslat általános tárgyalása 60

202. országos ülés. 1886. évi márczius hó 12-én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. A véderő-bizottság jelentése a népfölkelési törvényjavaslatról. Az állandó igazoló bizottság jelentése gróf Keglevich István igazolásáról. A közigazgatási törvényjavaslat általános tárgyalása 84

203. országos ülés. 1886. évi márczius hó 13-án.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés egy beérkezett kérvényről. Az indítvány- és interpellátiós-könyv megtekintése. A köztörvényhatóságokról szóló törvényjavaslat általános tárgyalása. Napirend 104

Digitized by Google

Lap.

204. országos ülés. 1886. évi márczius hó 15-én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a beérkezett kérvényekről. A törvényhatóságokról szóló törvényjavaslat általános tárgyalása. Napirend 125

205. országos ülés. 1886. évi márczius hó 16-án.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés Szily Lászlónak a véderő-bizottsági, Németh Lipótnak az összeférhetlenségi tagságról lemondását illetőleg és egy beérkezett kérvényről. Gróf Szapáry Gyula pénzügyminister törvényjavaslatot nyujt be a pénzügyi közigazgatási birósági törvény módosításáról. B. Kemény Gábor közlekedési minister két javaslatot nyujt be a nemzetközi postaegyezményről és az ugyanerre vonatkozó lissaboni pótszerződésről. Szavazás a köztörvényhatóságokról szóló törvényjavaslat általános elfogadása felett; ugyanaz Neuszidler Károly javaslata fölött. Vita a napirend fölött 142

206. országos ülés. 1886. évi márczius hó 17-én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Az inditvány- és interpellátiós-könyvek megtekintése. Madarász József előzetes fölszólalása napirend iránt s a ministerelnöknek erre adott válasza. A köztörvényhatóságokról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása 148

207. országos ülés. 1886. évi márczius hó 18-án.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. A köztörvényhatóságokról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása 172

208. országos ülés. 1886. évi márczius hó 19-én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés Szilágyi Dezső lemondásáról a pénzügyi bizottsági tagságról. A ház gazdasági bizottságának jelentése a márczius havi költségvetés és az elmult hó számadásairól. A köztörvényhatóságokról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása. Napirend 195

209. országos ülés. 1886. évi márczius hó 20-án.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés egy beérkezett kérvényről. A gazdasági bizottság jelentése Gradovacz János főtörzsbiztos nyugdija ügyében. Az inditvány- és interpellátiós-könyv fölolvasása. A köztörvényhatóságokról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása. Nendtvich Károly interpellátiója . 222

210. országos ülés. 1886. évi márczius hó 22-én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. A gazdasági bizottság jelentésének tárgyalása a ház márczius havi költségvetését és a mult havi számadást illetőleg. A köztörvényhatóságokról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása 241

211. országos ülés. 1886. évi márczius hó 23-án.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a közelebbről hozott törvények szentesitésére és kihirdetéséről és egy beérkezett kérvényről. A közlekedési bizottság jelentése a lissaboni pótszerződésről és a nemzetközi posta-szerződésről szóló törvényjavaslatokról. A kérvényi bizottság jelentése a kérvények 22. sorjegyzékéről. A törvényhatóságokról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása 265

212. országos ülés. 1886. évi márczius hó 24-én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés egy beérkezett föliratról. Az inditvány- és interpellatiós-könyv felolvasása. A törvényhatóságokról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása. Napirend . . . 289

213. országos ülés. 1886. évi márczius hó 26-án.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés Molnár Antal (csáktornyai) és Szilágyi Dezső szabadságolásáról s az ez évi VII. törvényczikk kihirdetéséről. A pénzügyi bizottság jelentése a pénzügyi közigazgatási birószágot tárgyazó törvényjavaslatról és a Londonban kötött egyptomi pénzügyi szerződésről. A törvényhatóságokról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása. Napirend 321

Digitized by Google

214. országos ülés. 1886. évi márczius hó 27-én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés Szemnecz Emil megválasztásáról, gr. Keglevich István végleges igazolásáról és egy beérkezett kérvényről. B. Kemény Gábor közlekedésügyi minister jelentése a mátrai vasut nováki mellékvonala tárgyában. Az indítvány- és interpellatiós-könyv fölolvasása. A lissaboni pótszerződés tárgyalása és elfogadása. A postai szolgálat szabályozására vonatkozó nemzetközi szerződés tárgyalása és elfogadása. A köztörvényhatóságokról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása. Neményi Ambrus interpellatiója 344

215. országos ülés. 1886. évi márczius hó 29-én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés Gráf József lemondásáról és egy beérkezett kérvényről. A lissaboni pótszerződés és a postaszolgálatra vonatkozó nemzetközi egyezményről szóló törvényjavaslatok végmegszavazása. A törvényhatóságokról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása. Napirend . . . 369

Digitized by Google

Digitized by Google

Az 1884—87. évi

ORSZÁGGYÜLÉS KÉPVISELŐHÁZÁNAK

NAPLÓJA.

X. KÖTET.

Digitized by Google

Digitized by Google

198. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi márczius hó 6-án.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesitès. Az inditvány- és interpellatiós-könyv megtekintése. A mezőtúr-túrkevei, a bihari, taraczvölgyi, maros-ludas-beszterczei, vinkovce-brcskai és a mátrai helyiérdekü vasutak zár-engedélyokmányainak tárgyalása. A Romániával kötött vasuti pótegyezmény tárgyalása. A napirend megállapitása.

A kormány részéről jelen vannak: b. Kemény Gábor, Trefort Ágoston, b. Fejérváry Géza, b. Bedekovich Kálmán.

(Az ülés kezdődik délelőtt 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Zsilinszky Mihály jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólani kivánókat Rakovszky István, az azok ellen jelentkezőket Ábrányi Kornél jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa a márczius hó 5-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Az elnökségnek nincsen előterjesztése. Más előterjesztés sem lévén, következik az indítvány- és interpellatiós-könyv felolvasása.

Rakovszky István jegyző: Van szerencsém jelenteni a t. háznak, hogy sem az indítvány-, sem az interpellatiós-könyvben újabb bejegyzés nincsen.

Elnök: Tudomásul vétetik.

Következik a napirend első tárgya, a közlekedésügyi bizottságnak 269. számú jelentése a közmunka- és közlekedésügyi minister urnak a mezőtúr-túrkevei helyi érdekü vasut engedélyezése tárgyában benyujtott 82. számú jelentése iránt.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a bizottsági jelentést).*

Darányi Ignácz előadó: T. ház! A közlekedésügyi bizottság megvizsgálta a mezőtúr-túrkevei, valamint a vinkovce-brekai és a taraczvölgyi helyi érdekü vasut engedélyezésére vonatkozó okmányokat s miután ugy találta, hogy azok az 1880: XXXI. törvényczikk kellékeinek megfelelnek, ennélfogva a közmunka- és közlekedésügyi minister urnak ezen három rendbeli jelentését tudomásul vétetni és azokat hozzájárulás végett a főrendiházzal közölni ajánlja.

Elnök: T. ház! A fölolvasott bizottsági jelentés szerint a közmunka- és közlekedésügyi minister ur a nevezett vasutak tekintetében megfelelt a törvény rendeletének.

Ezen jelentéshez egy engedély-okmány is van csatolva. Kivánja-e a ház, hogy ez engedély-okmány is felolvastassék? Általánosságban nincs ugyan senki szólásra feljegyezve, de mégis azt hiszem, hogy az engedély-okmány felolvasandó a végből, hogy ha valaki mégis hozzászólni kiván a részletekhez, ezt az illető pontnál megtehesse. (*Helyeslés.*)

Rakovszky István jegyző *(olvassa a Mezőtúr-túrkevei helyi érdekü vasut engedély-okmányát).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, azt hiszem, kijelenthetem, hogy a t. ház a jelentést tudomásul veszi és hozzájárulás végett a főrendiházzal közölni határozza.

Következik a közlekedésügyi bizottságnak 270. szám alatt kelt jelentése a bihari helyi érdekü vasut engedélyezése tárgyában.

Darányi Ignácz előadó: A t. képviselőház a bihari, mátrai és marosludas-beszterczei

Digitized by Google

helyi érdekű vasut engedélyezésével már foglalkozott; nevezetesen a bihari helyi érdekű vasuttal az 1885. évi XVIII. törvényczikkben, a mátrai helyi érdekű vasuttal az 1885: XIX. törvényczikkben, a marosludas-beszterczei helyi érdekű vasuttal pedig az 1884: XXXII. törvényczikkben. Minthogy a bemutatott engedély-okmányok az imént idézett törvényczikkek, nemkülönben a helyi érdekű vasutakról szóló 1880: XXXI. törvényczikk rendeleteinek megfelelnek, a közlekedésügyi bizottság a minister ur jelentéseinek tudomásul vételét és azoknak hozzájárulás végett a főrendiházzal leendő közlését ajánlja.

Kiss Albert: T. ház! A bihari helyi érdekű vasutról szóló engedély-okmány 5. §-ára volna egy észrevételem. Méltóztassék megengedni, hogy ezt illetőleg a t. minister urhoz egy tiszteletteljes kérdést intézhessek.

Nevezetesen a jelentés szerint ezen bihari vasutnál a kiépítés költsége kilométerenként 24,000 forintban állapittatott meg. Indokoltatik ez azzal, hogy a nagyvárad-érmihályfalvai fővonalon nehezebb sínek lesznek lefektetendők, mert az, mint fővonal, katonai szállításokra is alkalmaztatni fog és igy a hadászat követelményeinek kielégítése tekintetéből is ezen nagynak látszó összeg indokoltnak mondható. És, t. ház, ennek daczára, az engedély-okmány 5. §-ának *d*) pontja alatt a végső kikezdésben ezen szavak olvashatók: „E helyütt kimondatik, hogy engedélyesek a csatlakozási állomások vágányzatának kibővítésénél, valamint saját nyilt vonalukon is, a csatlakozási ponttól számítva 300 méter hosszban elsőrangú felépítményt tartoznak ugyan előállítani, de jogukban áll ezen felépítménynél ócska, még használható elsőrangú síneket is alkalmazni.“

Kérdésem erre vonatkozik, mert ezen kifejezés, hogy nyilt pályán ócska, még használható sínek alkalmazhatók, ott, hol a kiépítés kilométerenként 24,000 forintban lett megállapítva, olyan, melyen mindenfélekép lehet magyarázni.

Azért azt a kérdést vagyok bátor a t. minister urhoz intézni, hogy mit kell érteni ez alatt: „ócska még használható sínek?“ mert ha már egyszer 24,000 forint kiépítési ár állapittatik meg, ez mindenesetre fontos azokat illetőleg, a kik ugy a megye, mint egyes községek és birtokosok részéről ezen vasuthoz tetemes összeggel járultak. (*Ugy van! a szélső baloldalon!*)

Ezen kérdést vagyok bátor a t. közlekedésügyi minister urhoz intézni. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

B. Kemény Gábor közmunka- és közlekedésügyi minister: T. ház! Méltóztatnak rá emlékezni, hogy akkor, midőn az ugynevezett bihari vasutakról szóló törvény megalkottatott, különbség volt téve a nagyvárad-érmihályfalvai szakasz és a másik között. Ezen kivül volt még a nagyvárad-érmihályfalvai szakasznak még egy kis szárnyvonala, a mely szintén megkülönböztetendő. Méltóztatnak tudni, hogy ezen vasut részére bizonyos állami subventio biztosittatott a nagyvárad-érmihályfalvai szakaszt illetőleg, melynek a szerint kellett berendezve lenni, hogy az a nagyobb forgalmi igényeknek és a katonai szállítási igényeknek is megfelelhessen. Épen ezen szempontból vannak a nagyvárad-érmihályfalvai szakaszon a kanyarodási és az emelkedési viszonyok, a síneknek súlya, az állomásoknak száma, a vizállomásoknak vizzel való ellátása a nagyobb igényeknek megfelelőleg engedélyezve és tervbe véve. Azonban ez nem zárja ki azt, hogy az állomásokon és az állomások körül bizonyos kis szakaszokon súlyosabb sínek, a melyek nagyobb locomotivok elhordására különben nem alkalmasak, ne használtassanak, mert az állomásokon és ezek közvetlen közelében a vonatoknak már nem szabad oly sebesen menniök, mint a síkon, a nyilt pályán. Az egésznek értelme az, hogy képes legyen maga a vasut nagy vonatokat, nagy locomotivumokat elhordani. A legnagyobb vonatoknál is, magukon az állomásokon, a mellékvágányokon, sőt a fővágányokon sem használnak rendesen — ép azért, mert a vonatok az üzleti szabályok szerint lassan haladnak — új, első rangú sínt, hanem régebbi sínt, a mely már használva van ugyan, de még nem kiselejtezett, hanem még hasznavehető. Erre vonatkozik ez intézkedés. Ha ez nem volna, még drágábba kerülne az összpálya. Kérem, méltóztassék ezt tudomásul venni. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Kiss Albert: Legyen szabad nekem erre nézve röviden csak annyit megjegyeznem, hogy én sem szóltam az ellen, a mit az igen t. minister mondott arra nézve, hogy a pályaudvarokon és az azokból való kiindulásnál milyen sínek használtatnak. Kérdésem nem erre vonatkozik, hanem az illető passus azon részére, mely nyiltan azt mondja: „valamint saját nyilt vonalaikon is“.

B. Kemény Gábor közmunka- és közlekedésügyi minister: Méltóztassék még egy kissé tovább is olvasni; meg van az is mondva, hogy a beágazásnál mily távolságban lehet ama síneket használni. Méltóztatnak mindnyájan tudni, hogy midőn állomásba megy a vonat, nem egyszerre áll meg, hanem előbb lassúdik a járása, a mint közeledik az állomáshoz. Ott lámpa is van felállítva, hogy ne csak nappal, hanem éjjel is lássák, mikor közeledik a vonat az állomáshoz. Az üzleti szabályokban megvan, hogy a vonatok járását e ponttól fogva meg kell lassítani. Ez tisztán technicai kérdés, mely lehetővé teszi, hogy itt néhány ezer forintot megkiméljünk. Miért adják ki tehát ezt az összeget ok nélkül? (*Helyeslés.*)

Lükő Géza: Az ellen, mit a t. minister ur felhozott, nekem sincs kifogásom; de az észrevétel lényegére nem méltóztatott felvilágosítást adni.

Digitized by Google

Az illető pontban az mondatik, hogy ócska, már használt sínek is alkalmazhatók. Ha azok a már használatban volt sínek nagy terhek elszállítására is még alkalmasok volnának, nem szedettek volna fel az illető helyről. Ha pedig már annyira meggyöngültek, hogy már csak rövid ideig szolgálhatnak, akkor beáll az a szükség, hogy az igen drágán létesített vasutnál a felhasznált ócska sineket nagyon rövid idő mulva újakkal kell helyettesíteni. Itt van az észrevétel súlya; erre pedig a minister ur nem méltóztatott felelni.

B. Kemény Gábor közmunka- és közlekedésügyi minister: Nagyon sajnálom, hogy ily aprólékos és tisztán technicai kérdésben már harmadszor vagyok kénytelen, habár rövid időre, a t. ház figyelmét igénybe venni. Azért, hogy valamely sín nem alkalmas a nyilt pályára, a hol hosszú vonatok és nagy locomotivok teljes gyorsasággal járnak, még lehet alkalmas arra, hogy szolgálatot tegyen ott, a hol a vonat lassan közlekedik. A mi pedig azt illeti, hogy a sínek mégis első osztályúak legyenek: ez arra való, hogy képesek legyenek hordani a bár lassan járó, de nagyobb súlyú locomotivot és hosszú vonatot. Erre alkalmas lehet oly sín is, mely már a nyilt pályán igen sebesen menő nagy locomotivot nem képes hordani. *(Helyeslés.)*

Elnök: Indítvány nem adatván be, méltóztassék meghallgatni az engedély-okmányt.

Rakovszky István jegyző *(olvassa)*.

Elnök: Ha nincs észrevétel, kijelenthetem, hogy a közmunka- és közlekedésügyi minister jelentése a bihari helyi érdekű vasut engedélyezése tárgyában tudomásul vétetik és szives hozzájárulás végett a főrendiházzal közöltetni határoztatik.

Következik a közlekedésügyi bizottság 271. számú jelentése a közmunka- és közlekedésügyi minister urnak „a taraczvölgyi keskenyvágányú helyi érdekű vasut engedélyezése tárgyában“ benyujtott 177. számú jelentése iránt.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a jelentést és az engedély-okmányt)*.

Csanády Sándor: T. képviselőház! A felolvasott törvényjavaslatban gondoskodva van arról, hogy a közös hadsereg és a honvédség tagjai szükség esetében fele árért szállittassanak, azonban nincs említés téve arról, hogy hasonló engedményben részesittessék az állam azon esetben, ha népfelkelés lesz és hogy a népfelkelés alkalmakor az illetők szintén fele árért szállittassanak. *(Egy hang a szélső baloldalon: A népfelkelésről még nincs törvény!)* Igaz, nincs még törvény, a mint t. képviselőtársam mondja, de a törvényjavaslat be van terjesztve és a szomorú tapasztalás bebizonyította azt, miszerint nem terjeszthetett Tisza Kálmán ur még eddig az ideig oly törvényjavaslatot a képviselőház elébe, melyet engedelmes többsége meg nem szavazott volna. Következőleg meg fog okvetlenül szavaztatni azon törvényjavaslat is.

Én tehát felkérem a t. ház, illetőleg a t. honvédelmi minister ur figyelmét, méltóztassék az iránt is intézkedni, hogy felkelés esetében a népfelkelésben résztvevő polgárok szintén fele áron szállittassanak.

B. Kemény Gábor közmunka- és közlekedésügyi minister: Az engedélyokmányokban, a melyek eddig készitettek, nem lehetett reflectálni egy olyan viszonyra, a mely csak egy későbbi törvény által fog szabályoztatni. *(Helyeslés jobbfelől.)* Igaz, hogy a népfelkelésről szóló törvényjavaslat be van nyujtva és bizottsági tárgyalás alatt van, de méltóztatik tudni, hogy a vicinalis vasutakról szóló törvény értelmében a kormánynak joga van az engedélyokmányokat véglegesen kiadni és azok már ki is adattak.

Egyébiránt hozzátehetem, hogy azon esetben, ha elfogadtatik a népfelkelésről szóló törvényjavaslat, köteles lesz az eddigi engedélyek értelmében is minden vasut ugyanazon kedvezményekben részesíteni a népfelkelést, mint a minőkben részesülnek akár a honvédség, akár a közös hadsereg.

Méltóztassék ezt tudomásul venni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Rakovszky István: T. képviselőház! Én igen sajnálom, hogy Csanády Sándor t. képviselőtársamnak, ki az engedélyokmány felolvasását elejétől végig olyan figyelemmel hallgatta, figyelmét elkerülte az engedélyokmány azon passusa, melyet szintén szerencsém volt felolvasni és a mely megnyugtathatja őt az iránt, hogy már a jelen engedélyokmányban is minden lehető intézkedés meg van téve abban az irányban, hogy azon aggodalomra, mely a t. képviselő urat felszólalásra birta, oka ne legyen.

Hogy többet ne említsek, az engedélyokmány 15. §-ának utolsó bekezdése, melyet szintén volt szerencsém felolvasni, következőleg hangzik *(olvassa)*: „A fentebb felsorolt határozmányok és kedvezmények önként érthetőleg egyaránt érvényesek a szolgálatban utazó honvédségre, valamint azon csapatokra, melyek a hadsereg kiegészítő részét képezvén, a népjog oltalma alatt állanak“.

Tehát már most is van az engedélyokmánynak oly intézkedése, melynek alapján a népfelkelés, ha szerveztetik, e kedvezményekben részesülni fog. *(Helyeslés.)*

Elnök: T. ház! Maga a jelentés és az engedélyokmány nem támadtatván meg, azt hiszem, kijelenthetem, hogy „a taraczvölgyi keskenyvágányú helyi érdekű vasut engedélyezése tárgyában benyujtott 177. számú ministeri jelentés tudomásul vétetik és szives hozzájárulás és tárgyalás

Digitized by Google

végett a szokott módon a főrendiházhoz áttétetni határoztatik.

Következik a közlekedésügyi bizottságnak 272. számú jelentése „a marosludas-beszterczei helyi érdekű vasut engedélyezése tárgyában" a közmunka- és közlekedésügyi minister ur által beadott 178. számú jelentés iránt.

Rakovszky István jegyző (*olvassa a bizottsági jelentést*).

Elnök: Tessék felolvasni az engedélyokmányt.

Rakovszky István jegyző (*olvassa az engedélyokmányt*).

Elnök: Ha nincs észrevétel, azt hiszem, kijelenthetem, hogy a közmunka- és közlekedésügyi minister urnak jelentése a marosludas-beszterczei helyi érdekű vasut engedélyezése tárgyában tudomásul vétetik és szives hozzájárulás végett a főrendiházhoz átküldetni határoztatik.

Következik a közlekedésügyi bizottságnak 273. számú jelentése a vinkovce-brckai helyi érdekű vasut engedélyezése tárgyában benyujtott ministeri jelentése iránt.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa a bizottsági jelentést*).

Elnök: Most fel fog olvastatni az engedélyokmány.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa az engedélyokmányt*).

Elnök: Ha nincs észrevétel, azt hiszem, kijelenthetem, hogy a közmunka- és közlekedésügyi minister urnak a vinkovce-brckai helyi érdekű vasut engedélyezésére vonatkozó jelentése tudomásul vétetik és szives hozzájárulás végett a főrendiházzal közöltetni határoztatik.

Következik a közlekedésügyi bizottságnak 274. számú jelentése, a közmunka- és közlekedésügyi minister urnak a mátrai helyi érdekű vasut engedélyezésére vonatkozó jelentése tárgyában.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa a bizottsági jelentést*).

Szederkényi Nándor: T. ház! A mátrai vasut engedélyokmányának felolvasása előtt vagyok bátor szót kérni.

Méltóztatik a t. ház visszaemlékezni arra, hogy nem sokkal ez előtt egy interpellatiót intéztem a t. közlekedési minister urhoz, melyben azt kérdeztem, igaz-e az, hogy a mátrai vasutra nézve oly szállítási megosztást tervez és erre nézve oly szerződést kötött, mely a magas százalék folytán nagy állami terhet involvál. A közlekedési minister ur igenlőleg válaszolt, megjelölte a százalékot, mely a szerződésben foglaltatik és ugyanakkor azt mondá válaszomra és kétségkivül a ház hangulatát tekintve, hogy kész a megkötött szerződést a háznak is bemutatni, kijelentvén, hogy lesz módja a háznak az engedélyokmány tárgyalása alkalmával az ügyre nézve kellő tájékozást és ismeretet szerezni. Az engedélyokmány tehát itt lévén, igen kérem a t. minister urat, hogy a megkötött szerződést is terjeszsze elő, hogy e tekintetben a ház a dolog természetére és a kötelezettség minőségére nézve kellő felvilágosítást nyerjen és kérem a t. házat, hogy ennek alapján megteendő észrevételeimre nekem kegyes engedélyét megadni méltóztassék.

B. Kemény Gábor közmunka- és közlekedésügyi minister: T. ház! Igen jól emlékszem arra, hogy a mátrai vasut ügyében Szederkényi Nándor t. képviselő ur hozzám interpellatiót intézett és miután a mátrai vasut kiépítéséről szóló törvény kötelességemmé tette azt, hogy arról jelentést is tegyek, kijelentettem, hogy tán helyesebb lesz a dolog érdemleges vitatását elhalasztani akkorra, midőn a kérdésre vonatkozó jelentések tárgyaltatnak a közlekedési bizottságban és az erről szóló jelentések a ház elé terjesztetnek; egyszersmind nyilvánítottam azt is, hogy való, hogy kilátásba helyeztetett a mátrai vasut számára bizonyos megosztás, melyet akkor részletesen ismertettem és ha méltóztatnak óhajtani, újabban részletesen elmondok. (*Halljuk!*) A mennyiben az Oderberg felől Magyarországba jövő forgalomra és arra, mely a kassa-oderbergi vonalnak Kassa és Ruttka állomásai közt van, azon stipulatió tétetett, hogy a mennyiben Salgó-Tarján, Hatvan, Szolnokon át vannak, vagy lehetnek irányítva a szállítmányok, ezekre nézve a mátrai vasutnak számittatik be a forgalmi jövedelmekből az önköltségek levonása után 40%.

Ez egyébiránt nem egy olyan cartell-szerződés, mint a milyen szokott létesülni már üzemben lévő vonalak közt, mert a mátrai vasut még nem épült ki; mindkettőnek, az államvasutnak, mely körülveszi a mátrait, mind a mátrai vasutnak üzeme a magyar államvasutak igazgatóságánál van. Itt tehát a mátrai vasutnak, hogy ugy mondjam, önmagával kellene bizonyos szerződéses megállapodást kötni s ez, mint biztosíték egy leiratban a mátrai vasuttársaság részére kilátásba helyeztetett. Ha itt van az illető leirat, annak illető passusát fel is fogom olvasni, de abban nincs egyéb, mint azon biztosíték az illető társulat részére, hogy azon forgalomból, mely Oderbergből jön be, vagy innen megy Oderbergbe Salgó-Tarján irányában, a forgalom megosztatik a mátrai s a magyar államvasutak közt 40%—60% arányban. Minden esetre a regie kiadások előbb lévén levonandók.

Elnök: Itt van az illető okirat?

B. Kemény Gábor közmunka- és közlekedésügyi minister: Nem tudom most felolvasni a szöveget, de az egész áll egy leiratból, mely ezen vasut üzletére vonatkozik s melyben az a biztosítás nyujtatik a mátrai vasut részére, ha kiépittetik, hogy a mondott előnyben fog részesülni.

Digitized by Google

Szederkényi Nándor: Én, t. ház, tekintve először, hogy a kifejezéseknek is nagy súlya van, másodszor, hogy a szerződés természetét a kifejezések magyarázzák meg; mert például a t. minister ur azt mondja, hogy az összes forgalmi jövedelemből, tehát a mi azon egész irányban megy, 40%-ot biztosít e vasutnak, tehát ha az összes forgalmat commassálja, azt mondja, hogy ennek adatik belőle 40%, ha ez igy foglaltatik a szerződésben, akkor ez az én magyarázatom szerint a legtisztább kamat-biztosítás; és miután ezen szerződésnek szavaival tisztába kell jönni, hogy a t. ház megérthesse, hogy nekem van-e igazam, ki azt mondom, hogy ez kamatbiztosítás vagy a minister urnak, a ki azt állítja, hogy semmi oly kötelezettséget nem vállal, mely az állam terhére lehet, én ugy hiszem, csakugyan szükséges azon szerződés tartalmát ismerni, annál inkább, mert azon törvény meghozatala alkalmával, mely a t. minister urat felhatalmazta az engedélyokmány kiadására, nagyon természetesen az 1880:XXXI. törvény keretében, mondom, annak tárgyalása alkalmával, a háznak ezen oldaláról igen erős és nyomós felszólalás történt Apponyi Albert gróf t. képviselőtársam részéről, melyben főleg erre helyezett súlyt s azt kérte a minister urtól, hogy határozottan könnyen megérthető és nem technikai figurákkal körülirt szavakkal adja tudtára a háznak, hogy szavazataikkal a szerint rendelkezhessenek, hogy ezen vasutra most vagy később nem fog-e oly kötelezettség háramlani, mely az állam terhére szolgálna.

A minister ur akkor határozottan kijelentette, hogy nem. Ezen az alapon történt, hogy a ház ezen oldalán ülők a felhatalmazási törvényt megszavazták. Ezt kell tehát tisztába hozni, mert utoljára is a többségtől függ a dolog, még akkor is megszavazhatja, csakhogy akkor felmerül azon kérdés, hogy itt nem egyszerű vicinalis vasutról van szó, hanem oly vasutról melyet az állam biztosít, mely csak ugy fog kiépittetni, ha ezen biztosítást az államvasut részére megadja; én arra kérem a t. házat, hogy ha már az állam ingerentiája ennyire benyulik, nyuljon bele abba is, hogy e vasut megfelel-e a köz-, megfelel-e az országos érdeknek s megfelel-e az ottani vidék érdekének? S akkor azt gondolom, hogy e háznak többsége tiltakozni fog az ellen, hogy az államnak ilyen megterheltetésével és ingerentiájával, egyeseknek, legyen az minister vagy aféle nagy ur is, privat passiója, birtoka vagy fürdője kedvéért az állam terhére vasut kiépittessék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Én tehát arra kérem a t. házat, méltóztassék a tanácskozást felfüggeszteni és bevárni, mig ezen szerződés megérkezik és felolvastatik, hogy az ügy teljes ismerése után egész nyugodtsággal határozhasson. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

B. Kemény Gábor közmunka- és közlekedésügyi minister: Mindenekelőtt legyen szabad kijelentenem, hogy intézkedtem, hogy az illető okmány ide hozassék; lehet, hogy mig beszélek, miután a képviselőház és a ministerium közt telephonösszeköttetés van, az okmány meg fog érkezni. Ha itt lesz, annak illető passusát leszek bátor felolvasni. Ismétlem azonban, hogy ez nem oly szerződés mint a minő cartell-szerződés címe alatt szokott köttetni, mert a vasut még nem épült ki; hanem ez egyszerűen biztosítás arra nézve, hogy e vasut az általam jelzett forgalmi előnyben fog részesülni. Egyébiránt, t. ház, én nem tudom, hogy Szederkényi t. képviselő urnak miért van olyan nagy ellenszenve épen e vasut iránt. Méltóztassék a t. ház és Szederkényi Nándor t. képviselő ur meghinni, hogy ez az eger-nádasdi egybeköttetésnek nem ellensége. Ha azt kérték volna, de nem ugy, hogy csak kérvényt adnak be az iránt, hogy e vasut épittessék ki, hanem ugy, a mint ez más vicinalis vasutaknál is szokásos és bemutatták volna az előmunkálati terveket és megtörtént volna a politikai bejárás.

Szederkényi Nándor: Itt sem történt meg a politikai bejárás!

B. Kemény Gábor közmunka- és közlekedésügyi minister: Igenis megtörtént; már régen túl vagyunk azon. Megállapittatott s benyujtatott a terv. Ez azonban először szerfelett drága volt. E drága tervből majdnem két millió forint kiépítési költség vonatott le. A társulat megalakult; a biztosítékot letette; az összes financirozandó törzsrészvényeknek és elsőbbségi kötvények elhelyezése biztosítva van. Ez a módja a vicinalis vasutak építésének, nem pedig az, hogy az ember más vicinalis vasutak kiépítését gátolja.

Egyébiránt, mint már bátor voltam megjegyezni, nem formalis szerződésről van szó, ez egy biztosíték leirat alakjában, melyet ha megérkezik, a t. háznak be fogok mutatni. Ebben, t. ház, nincs semmi anomalia, mert az nem tartalmaz külön garantiát vagy megterheltetést. Ez nem egyéb, mint azon elv alkalmazása, mely el van fogadva a német vasuti egyesülethez tartozó vasutak területén, mely szerint minden vasut, mely bizonyos irányokat összekötve, nem többel mint 20%-al hosszabb a már létező vonalnál, bárhogy keletkezett is, igényt tarthat a forgalom megosztására. *(Halljuk!)* Igy például a budapest pécsi vasut nem élvez állami garantiát, az államnak nincsen benne pénze és mégis szerepel a forgalom megosztásában. A győr-sopron-ebenfurthi vasut szintén önerejéből épült vasut és szintén szerepel a forgalom megosztásánál. Vagy hogy egyenesen vicinalis vasutakra hivatkozzam; ott van a kőrösvölgyi és az arad-csanádi vasut melyeknek szintén jut bizonyos szerepük a megosztásban. Minden

Digitized by Google

vasutnak, a mint kiépült és a vasut-társulatok sorába lép, igénye van bizonyos megosztásra, azon elfogadott elv szerint, ha iránya legfölebb 20%-kal hosszabb, mint a már meglevő vasutvonalé, valamely forgalom őt is megilleti. Egyébiránt bátor voltam azt már szintén jelezni — mert hiszen a t. képviselő ur mai beszéde csak mása volt annak, mit ezelőtt néhány héttel mondott el — hogy az ilynemű megosztási esetek az egyik vasutnak ugy, mint a másiknak hasznára lehetnek. Specialiter a magyar államvasutaknak jelenleg nincs megterheltebb része, mint a Szajol és Szolnok közötti és a Salgótarján és Hatvan közötti vonal, ugy hogy különösen amazon alig lesz sokáig elkerülhető a második vágány lerakása. Az utóbbin ezt talán még néhány esztendeig el lehet odázni, de nagyon sokáig nem. E vonalok néha nagyon meg vannak terhelve, mert nálunk a forgalom nagyon lüktető s különösen jelentékeny termés alkalmával, szeptember, október és november hónapokban ezen vonalaknak akkora forgalomnak kell megfelelni, hogy alig győzik. Ha tehát van mód arra, hogy a forgalom bizonyos részét a legmegterheltebb vasutaktól eltereljük: ez annak a vasutnak kétségkivül csak előnyére válik. Mi történnék azon forgalomra nézve, mely Oderbergben adatott fel és megy Ruttkán át Salgó-Tarjánra? Ha az alföldre szól, akkor Terennén át átmegy a mátrai vasutra és nem kell a hatvani vonalat terhelnie, hogy igy menjen Szolnokig, Szajolig. Igy azután egyenes vonalon megy, valami csekélységgel drágábban azért, mert a mátrai vasut szállítása drágább lesz, mint az államvasutaké, de a küldőkre nézve ez nem annyira jelentékeny, mint az, hogy az árú a maga idején megérkezzék, minthogy az egész vonal hossza nem annyival nagyobb, hogy a tarifakülönbség nagyon érzékeny lenne. Tehát nekünk hasznunk lehet abból a forgalomból is, a mi nem a magyar államvasuton megy, mert a magyar állam abból is kap 60%-ot.

Ha oly szűkmarkúlag kivánnék eljárni a vicinalis vasutak irányában, mint a t. képviselő ur kivánja, hogy ez esetben eljárjak, mit méltóztatnak gondolni: épült volna annyi vicinalis vasut közelebbről? Hiszen más tekintetben is hasznára van ezen vasút kiépitése az államvasutnak, mire szintén bátor voltam már pedig két izben reflectálni, először az erre vonatkozó törvény megalkotása alkalmával és akkor, mikor a t. képviselőtársam e tekintetben interpellatiót intézett hozzám, tudniillik a tekintetben, hogy a vicinalis vasut alimentálja az államvasutat. (*Igaz! Ugy van! a jobboldalon.*) Hát ezt nem kell szintén tekintetbe venni? Ha azt méltóztatik mondani, hogy itt az államnak megterheltetése forog fenn, a mit nem ismerek el, hát én ezzel szemben azt mondom, hogy másfelől meg hasznot hajt az államnak. Ha tehát méltóztatik egyfelől a megterheltetést tekintetbe venni, akkor ne tessék másfelől a hasznot sem a számításból kihagyni. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Én, ha azon alimentatiót tekintem, mit ugy a személy-, mint az árúforgalmat illetőleg nyujt ezen vasut az államvasutnak, három ponton érintvén az államvasutat, azt sokkal fontosabbnak tartom, mint az ezen forgalom megosztásából ezen vicinalis vasutra háramló jövedelmet. Nem adunk jövedelmet; csak megosztozunk a jövedelemben, még pedig oly jövedelemben, melynek jelentékeny részét maga ezen vicinalis vasut teremti.

Ha ily kicsinyes szempontból tekintenők a vicinalis vasutak ügyét, akkor — ismétlem — az újabb időben nem épült volna annyi vicinális vasut, mint a mennyi tényleg épült. Pedig én ezeknek országos, kereskedelmi, ipari és közgazdasági hatását igen jelentékenynek tartom. (*Általános helyeslés.*)

Nagyon kérem tehát a t. házat, ne méltóztassanak ily külön ellenszenvek szempontjából birálni a vicinalis vasutak ügyét, hanem méltóztassanak azt birálni az egész, nagy, megoldandó kérdés szempontjából (*Helyeslés a jobboldalon*) és ennélfogva méltóztassanak a közlekedési bizottságnak ezen vasutat illetőleg benyujtott jelentését elfogadni. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*)

Elnök: T. ház! Szederkényi képviselő ur a tárgyalás elhalasztására indítványt tett azon okból, mert megismerni kivánja azon okmányt, mely a forgalom megosztására vonatkozik. Nem tudom, méltóztatik-e a t. ház e tekintetben most mindjárt határozni; mert lehetne ugy is eljárni, hogy felolvastatnék az engedélyokmány s az alatt talán megérkeznék a kivánt okirat. Ily módon nem lenne az idő elpazarolva. (*Általános helyeslés.*)

Tehát először fel fog olvastatni az engedélyokmány.

Rakovszky István jegyző (*olvassa az engedélyokmányt*).

B. Kemény Gábor, közmunka- és közlekedésügyi minister: T. ház! Még mostanáig sem érkezett meg az illető okmány. De még van egy másik közlekedési előterjesztés is, talán most átmehetnénk arra, addig mig annak tárgyalása befejeztetik, meg fog érkezni az okmány s akkor lesz szerencsém azt előterjeszteni. (*Helyeslés.*)

Elnök: A minister ur javaslata az, hogy méltóztassék a t. ház most elővenni a napirend utolsó tárgyául kitűzött tárgyat, tudniillik a vasuti csatlakozások iránt Romániával 1879. évi márczius hóban kötött pótegyezmény II. czikkének módosítása tárgyában a közlekedési bizottság által beadott jelentést és annak tárgyalása után térni vissza most félbehagyott tárgyra. (*Helyeslés.*) Ha ezt méltóztatnak elfogadni, akkor következik a közlekedésügyi bizottság jelentése a Romániával kötött pótegyezmény II. czikkének módosítása iránt beadott törvényjavaslat tárgyában. Azt hiszem, a

Digitized by Google

t. ház a jelentést felolvasottnak méltóztatik tekinteni és igy az általános vitatkozást megnyitom. Az első szó a bizottság előadóját illeti.

Darányi Ignácz, a közlekedésügyi bizottság előadója: T. ház! (*Halljuk!*) A Romániával való vasuti csatlakozások ügye már kétszer fordult elő a törvényhozás előtt, tudniillik 1874-ben és 1879-ben. Nevezetesen intézkedett erre nézve az 1874: XXVII. törvényczikk és az 1879: XIII. törvényczikk.

Az 1874: XXVII. törvényczikk intézkedése következő volt:

„Minden kapcsoló vonalon egy közös nemzetközi állomás fog létesittetni, mely később a magas szerződő felek előzetes közmegegyezésével fog megállapittatni.“

Később pedig: „Mi a közös pályaudvarok és tartozékainak üzletbe vételét és a tulajdonosoknak e czim alatt fizetendő különös kártalanításokat illeti, a vasutak igazgatóságai egyik és másik részéről külön egyezményt fognak kötni illető kormányuk beleegyezésének fentartása mellett.“

Méltóztatik a törvény ezen rendelkezéséből látni, hogy 1874-ben a törvényhozás a nemzetközi közös állományok eszméjét fogadta el. Később, 1879-ben, a törvényhozás a romániai vasuti csatlakozással újra foglalkozván, ez kifejezést nyert az 1879: XIII. törvényczikkben, melynek ide vonatkozó rendelkezése a következőleg hangzik:

„Az 1874. évi május 31-én kötött egyezmény 7-ik czikkének értelmében épitendő közös nemzetközi állomások iránti határozat feloldatik és a két kormány e czélból netán eddig tett költségek megtérítése iránti igények kölcsönös elejtésében megegyezik. A vasuti határszolgálatra és a vámkezelésre nézve a következők állapittatnak meg:

a) az Orsován — Vercierován — át vezető temesvár-turnseverini vonalon a vonatok átadása és átvétele Vercierován történend. Az utasok podgyászának és a kereskedelmi árúknak vámolása osztrák-magyar részről Orsován, Románia részéről pedig Vercierován fog eszközöltetni.

b) a brassó-plojesti vasutvonalon a vonatok átadása és átvétele, valamint az utasok podgyászának mindkét állam részéről való vámolása a predeáli állomáson történend.

A kereskedelmi árúk vámkezelése osztrák-magyar részről Brassóban, Románia részéről pedig Plojestiban avagy Bukarestben fog megtörténni.

Ő királyi Fensége Románia fejedelmének kormánya kötelezi magát, vercierovai és predeali állomását olykép kiépiteni, hogy azokon a vonatok átadása és átvétele czélszerűen eszközölhető legyen s kötelezi magát azon felül a predeáli állomáson a magyar vám- s rendőri közegek részére a szükséges hivatali és lakhelyiségeket saját költségén — az egész vonal megnyitására kitűzött határnapig — a magyar kormány által kellő időben teendő kijelölés szerint előállítani.

„A határszéli állomások között, valamint az ezen állomásokon való szolgálat részleteire nézve, az érdekelt csatlakozó vasutak igazgatóságai által üzleti szerződések lesznek kötendők, melyek az illetékes kormányok jóváhagyása alá fognak terjesztetni.“

Ezen rendelkezésekből méltóztatik látni t. ház, (*Halljuk!*) hogy 1879-ben a törvényhozás a külön határállomások rendszerét fogadta el; azonban csakhamar forgalmi és egyéb, de különösen leszámolási akadályok a határállomások rendszerének fentartását igen nehézzé tették. Névszerint, ha méltóztatnak a térképre egy tekintetet vetni, akkor azt méltóztatnak látni, hogy a terep-viszonyok Brassó és a határszél között oly kedvezőtlenek, miszerint Brassó és a határszél között, közvetlenül a határszél közelében, magyar területen oly határállomást felállítani, mely a vonatok rendezésére, a vonatok átvételére és átadására alkalmas legyen, csak igen nagy áldozatokkal lehetne; már pedig Brassó 25 kilométernyire fekszik a határszéltől s e szerint az is igen nagy nehézségekkel jár, hogy 25 kilométernyire menjenek a vonatok vissza. Ezen körülmény indokolta azt, hogy a mig a külön határállomási rendszer az orsovai vonalon nagyon igazolta magát és az orsovai szakaszon nagyon helyes is volt, addig azt a brassói szakaszon fentartani nem lehetett.

A kormány érezvén ezen álláspont visszásságát, már 1880-ban a magyar államvasutak igazgatósága útján lépéseket indított meg a romániai kormánynál az iránt, hogy a közös nemzetközi állomások eredeti eszméjére visszatérés történjék és már 1880-ban történtek megállapodások, melyek szerint a predeali nemzetközi közös pályaudvar kiépittessék. Már akkor a magyar kormány, illetőleg a magyar államvasutak igazgatósága befolyást nyert ezen közös nemzetközi állomás kiépítésére és befolyt ezen közös állomás kiépítési költségeinek meghatározására és már akkor, tudniillik 1880-ban megállapittatott azon járulék, a mely ezen nemzetközi közös állomás után lesz fizetendő és pedig azon az alapon, hogy a befektetési költség 7%-a fizettessék általában; ez a 7% tesz 79,303 aranyfrancot. És ugyan akkor (*Zaj. Halljuk!*) t. ház megállapittatott az is, a mi kifejezést nyert az előttünk fekvő egyezményben, mely szerint a későbbi befektetések után is 7% fog fizettetni. Ezen 7% talán első pillanatra nagynak és magasnak látszik, de méltóztassék számba venni azt is, hogy a kormány, a minister urnak a bizottságban tett kijelentése szerint is, mindent elkövetett, hogy Magyarország részére minél kedvezőbb feltételeket eszközöljön ki és a dolog ilyetén megoldása is minden esetre kedvezőbb, mintsem az, hogy oly

Digitized by Google

alkalmatlan terepviszonyok között, mint a minőket jelezni szerencsés voltam, a Brassó és határszél közti szakaszon egy határállomás épittessék.

De méltóztassék ezen engedmény elfogadásánál tekintetbe venni azt is, hogy tényleg már a predeali állomás évek óta használtatik, hogy ezen szerződés a törvényhozás jóváhagyása reményében tényleg foganatban van és hogy annak hatálya nem is terjed tovább, mint 1891. évi február hó 14-ig, tehát aránytalan rövid ideig.

Ezen indokok alapján a közlekedésügyi bizottság a bemutatott egyezményt ugy általánosságban, mint részleteiben elfogadásra ajánlja. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Elnök: T. ház! Szólásra senki sincsen feljegyezve, azt hiszem tehát kijelenthetem, miszerint a törvényjavaslat általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadtatik. (*Helyeslés.*)

Következik a részletes tárgyalás és pedig először a czím.

Rakovszky István jegyző (*olvassa a törvényjavaslat czímét, a bevezetést és az 1—9. czikkeket, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak*).

Elnök: A törvényjavaslat részleteiben is elfogadva lévén, végmegszavazása a legközelebbi ülés napirendjére tűzetik ki.

Azt hiszem, a t. ház méltóztatik most beleegyezni, hogy az ülés 10 perczre felfüggesztessék és azután folytatni fogjuk az előbb függőben hagyott tárgy felett a tanácskozást. (*Helyeslés.*)

Az ülést tehát 10 perczre felfüggesztem.

(*Szünet után.*)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni, az ülést folytatjuk.

T. ház! A mátrai helyi érdekű vasut engedélyezése iránt benyujtott jelentés tárgyalása függőben maradt azon okmány felolvasásáig, melynek felolvasását a minister ur kilátásba helyezte.

B. Kemény Gábor közmunka- és közlekedésügyi minister: T. ház! Nagyon sajnálom, hogy egy tévedésből az iratokhoz nem csatolt okmány miatt kénytelen voltam a t. ház tanácskozásait félbeszakítani. Az alatt az illető okmány megérkezvén, méltóztassanak az illető pontokat meghallgatni; Baross államtitkár ur fel fogja olvasni. (*Felkiáltások a szélső balon: Olvassa fel a jegyző!*)

Baross Gábor államtitkár: Ez kézirat s talán nem tudja ezt mindenki elolvasni; de jó volna valakinek ide mellém jönni, hogy ellenőrizhessen. (*Derültség.*) A leirat gróf Károlyi Gyula és érdektársaihoz van intézve és a forgalom megosztása tekintetében a következő pontokat tartalmazza (*olvassa*):

„A mi mindenek előtt a czímteknek a forgalom megosztására vonatkozó kérelmét illeti, e tekintetben utalással a czímtek képviselőivel időközben folytatott szóbeli tárgyalások eredményére, kijelentem, miszerint a mátrai helyi érdekű vasut részére a forgalom megosztása tekintetében a következő kedvezményeket helyezhetem kilátásba; megjegyezvén, miszerint a kérdés formaszerű rendezését akkorra tartva fenn, midőn a mátrai vasut kiépült s egész vonala a forgalomnak megnyittatott.

a) A magyar királyi államvasutak saját állomásainak egymás közötti helyi forgalmából, valamint a magyar királyi államvasutak állomásának a kassa-oderbergi vasut, ruttka-oderbergi vonalának állomásaival való forgalmából mindazon viszonylatokban, melyekben a mátrai vasut a magyar királyi államvasutak útiránya ellenében rövidebb a 40% a mátrai vasutnak fog átengedtetni;

b) azon esetre ha a mátrai vasut a mezőtúrkevei vasuttal kapcsolatba hozatik, az *a*) alatt jelzett forgalmakban a mátrai vasutnak a 40%-nyi részesedés azon irányzatokra nézve is biztosittatik, melyekben a mezőtúr-kisújszállási útirány a magyar államvasutak vonala;

c) A mátrai vasutnak a fentebbiek szerint kilátásba helyezett részesedése a forgalomnak csak azon részére terjed ki, mely a magyar államvasutak által a szolnok-hatvan-füleki irányban fog vezettetni és a magyar államvasutakat semmi tekintetben sem fogja korlátozni a forgalom szabad irányitásában.“ (*Felkiáltások a szélső baloldalon: Halljuk az egész szerződést!*)

A forgalom megosztására vonatkozó megállapodások felolvasása kivántatott s igértetett meg. Ha egyébiránt a minister ur ő excellentiája kivánja, én az egészet felolvasom. (*Felkiáltások a szélső balon: Halljuk csak az egészet!*)

B. Kemény Gábor közmunka- és közlekedésügyi minister: A mint az államtitkár ur most említette, itt nincs szerződés, hanem csak leirat van, a melyben kilátásba helyeztetik bizonyos előny a megalakulandó társaságnak. Tehát szerződést nem lehet felolvasni, mert non est.

Horánszky Nándor: A jogeredményre nézve mindegy!

B. Kemény Gábor közmunka- és közlekedésügyi minister: A jogeredményre igenis mindegy lévén, azért mondtam, hogy a mi a forgalom megosztására vonatkozik, azt hajlandó vagyok felolvastatni, bár ez is egy administrativ intézkedés, a melyet, azt gondolom, külön egyenként birálni, csak abban az esetben helyes a törvényhozó hatalomnak, midőn birálatot akar mondani a ministernek eljárása felett. Másfelől azt sem lehet tagadni, hogy ez a leirat szerződés hatályával bir. De miután ebben vannak oly dolgok is, a melyek nem vonatkoznak magára a forgalmi megosztásra, hanem tisztán administrativ jellegűek, nem tudom, hogy miért volna

Digitized by Google

helyén jelenleg azokat is felolvasni. (*Ugy van! Ugy van! jobbfelől.*)

Horánszky Nándor: Miért ne? (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

B. Kemény Gábor közmunka- és közlekedésügyi minister: Ily módon azt lehetne kívánni, hogy valamennyi ministernek minden intézkedése, mely administrativ természetű, itt felolvastassék. (*Helyeslés. Ugy van! jobbfelől. Mozgás a szélső balfelől.*) Ez, azt gondolom, nem volna idevaló. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Itt egyszerűen kérdés támad magának a forgalom megosztásának mikéntjéről. Én erre azt mondtam, hogy nincs szerződés, hanem a szerződéssel egyenlő értékű kijelentés és kinyilatkoztattam, hogy azon leiratból, a melyet e tekintetben az érdekelt vasuttársulathoz intéztem, kész vagyok a forgalmi megosztásra vonatkozó részt a t. háznak szóról szóra tudomására hozni, minthogy Szederkényi Nándor t. képviselő ur az én előadásomat e tekintetben nem tartotta elégségesnek, hanem szószerint kívánta hallani a forgalmi megosztásra vonatkozó részt. Az államtitkár ur felolvasta mindazt, a mi a forgalmi megosztásra vonatkozik. (*Ugy van! Ugy van! jobbfelől.*)

Szederkényi Nándor: Ha a t. ház megnyugszik abban és elégségesnek tartja azt, hogy egy ily fontos szerződésnél. (*Felkiáltások jobbfelől: Nincs szerződés!*) Igen, tehát nem szerződésnél, hanem az államra nézve egyoldalú kötelezettség stipulálásánál — mert a dolog igy áll, hogy egy ily hosszas leiratból és fogalmazványból, mely összefüggésben áll egymással és lehet, hogy a későbbiekben az előbbieknek bizonyos értelmezés, magyarázás adatik, ha a t. ház nem kívánja az egész felolvasását, (*Felkiáltások jobbfelől: Nem kívánjuk! Felkiáltások a szélső baloldalon: Kívánjuk!*) én részemről már ezt is elégnek tartom annak kimutatására, hogy itt valóban még eddigelé a vicinalis vasutak építésénél ily alakban és mérvben elő nem fordult esettel állunk szemközt. A minister ur máskor is többször hangoztatta, hogy más vasutakkal is köttettek ilyenforma szerződések vagy egyezmények, ott egyességeket, vagy szerződéseket említett; itt csak egyoldalú lekötelezettsége nyilvánul az államnak, még pedig az is a legveszedelmesebb alakban, mert méltóztattak hallani, hogy az is csak egyelőre köttetik, a végleges stipulatio fentartatik későbbre és látjuk, hogy ezen vasut keletkezésénél lépésről lépésre vitetett be az állam s köttetett le ma egy rendelet később meg nagyobb kedvezményt involváló szerződmény alakjában, sőt méltóztassanak megemlékezni, létre fog jönni az, hogy egy pár év mulva a vasutat az állam nyakába akarják dobni. Az egész építési rendszer oda vezettetett, hogy végre is azon urak, kik eddig azon czímen követelték, hogy joguk van a magukéból vasutat építeni az 1880-ik törvényczikk értelmében, végre is oda vezet, hogy épít nekik az állam olyan vasutat, melynek nem a közérdek, hanem egyesek, meg is nevezhetném, öt-hat birtokos veszi hasznát. Hogy mennyire nem vétettek figyelembe azon vidékek érdekei, még azokéi is, melyeken keresztül megy a vasut, erre nézve több levél érkezett hozzám. E kérdés Hevesmegye bizottságában is előfordult. A hevesi indóház kérdéséről a minister urnak is van talán már tudomása, de még nagyobb dolog az, hogy fontos helyi érdekeket mennyire ignoralnak, hogy például Kompolthnál és Kápolnánál, hol vasuti állomásnak kellene lennie, az állomás elhelyezésénél tisztán és kizárólag az az érdek volt döntő, mely az egész vasut építésében irányadóul szolgált, tudniillik a kompolthi uradalmi kastély érdeke. Hozzám többektől felhivás érkezett az ottani birtokosság nevében, hogy szólaljak fel, az ő érdekükben is.

Azon a vidéken dohánytermelők vannak és a vidék dohánytermelő lakossága nem fogja használhatni a vasutat, hogy saját földjéről Kápolnára szállítsa, mert az állomás nem Kápolnán, hanem Kompolthon az uradalmi kastélyban lesz. Ime igy mellőztetnek a legprimitivebb érdekek és kötelességem az ottani birtokosság e részbeni panaszát a ház elé terjeszteni.

Már előbb említettem első felszólalásom alkalmával, hogy ott, a hol az állam ingerentiája bevonatik, az államé legyen azon jog is, hogy a vasut vezetésénél az állami érdekek szempontja érvényesüljön. Én a t. házat már csak untatnám — s ezt tenni nem akarom — annak ismétlésével, hogy különösen az ottani vidék központjának megyei, közigazgatási, törvénykezési és minden tekintetben székhelyének érdekei tönkretevésére szolgál e tervezet. Ezen vasut az egri szárnyvonallal párhuzamosan van huzva s elkerüli a várost. Előadtam, hogy a város az igazi érdeknek megfelelő tervezetet elő is készité. A minister ur azt mondotta, hogy nem léptünk elébe kész tervvel. Mi egy és fél év alatt a tervvel nem lehettünk kész s megelőztek bennünket azok, a kik hatalmasabbak levén a ministeriumnál, nagyon gyorsan tudtak eljárni. De bármily gyorsan jártak el légyen, a ministerium tudta a másik tervet is, akkor meg kellett volna várnia és a helyi viszonyoknak igazán megfelelőt pártolni.

Ha a t. minister ur csak egy pillantást vetne azon vidékre, meglátná, hogy mi ott a valódi érdek, de én azt még kétségbe sem vonom, hogy ne tudná, tudja is nagyon, jól tudja azt is, hogy a 1868-iki törvényhozás is biztosította Eger városának azt, hogy onnan a gömöri irányhoz csatlakozása kiépíthető legyen s kiépittessék.

A minister ur mindezzel hallgatott s a mint előléptek egy tervvel, a kormány közeli érdekeltjei, azt a tervet elfogadta.

Digitized by Google

Hogy miféle érdekek működtek e czélból, tudja az egész ház, tudja a kormánypárt is. Annyira kellemetlen dolog ez, hogy a személyiségek e.kénti dolgaival még foglalkozni sem kívánok.

Én, t. ház, csak egyet vagyok bátor kérni a t. háztól, hogy — miután világos előttünk az, hogy itt az állam még további áldozatokba is bele fog sodortatni — ne méltóztassék ezen előirányzatot s ezen építési okmányt most elfogadni, hanem igenis méltóztassék a t. minister urat oda utasítani, hogy tanulmányozzon ott behatóbban. Én hiszem, hogy a t. minister ur, ha jobb, igaz meggyőződését és keble sugalmát követhetné, nekem s ezen vidéknek adna igazat, ha egyéb ellensúlyozó hatalmak nem bénították volna meg akaratát és tetteit. Ennek folytán fenyegetve van a város forgalmi és ipari tekintetben; e miatt nem emelkedhetik, tehát egyformán fenyegetve van kormányintézkedések s a természet által, a természet és a kormányhatalom kezet fognak. Igy lett pusztulásra kárhoztatva az a város, mely mindig dísze volt e hazának, dísze volt a történelemnek (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon*) és azt hiszem, dísze lesz a jövendőnek is. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*)

Én e tekintetben a t. ház figyelmét többé igénybe venni nem fogom; hanem bizom abban, hogy még talán jobb idők is fognak következni és hogy ezen tényért, mely ma sanctionáltatik, legalább azok, kik ezt véghez vitték, a jövendő kárhoztatását fogják elnyerni. (*Élénk tetszés a szélső baloldalon.*)

Az a város, mely ekként ismét a lét- és nemléteért küzd, háromszor volt már elpusztítva s mindig kiemelkedett és ma is él; legyen meg e törvény; mérjék rá a legnagyobb csapást, de én mégis bizom abban, hogy Eger városának népében van akarat és erő küzdeni még a legiszonyubb sorssal is s hogy a gondviselés ad néki nyugalmat még e csapás elviselésére. (*Élénk helyeslés és tetszés szélső balfelől.*)

Lukó Géza: Igen sajnálom, hogy Szederkényi Nándor t. képviselőtársam a dolog érdemébe belement, mielőtt egy előzetes kérdés eldöntetett volna. (*Halljuk! Halljuk!*)

A t. ház felfüggesztette ülését a végett, hogy a t. közlekedési minister ur által be nem mutatott szerződés előhozatala beváraséék. A szerződést helyettesítő ministeri leirat egy része felolvastatott. Ebből azonban arra nézve, hogy mikép alakulnak a viszonyok az állammal szemben, meggyőződést szerezni nem lehetett; sőt a mennyiben a t. államtitkár ur a ministeri leirat többi részének felolvasásától elállott, az alkalom is megvonatott, hogy részrehajlatlanul szólhassunk és ítélhessünk a dologban. (*Ugy van! szélső balfelől.*)

Én tehát arra kérem a t. házat, hogy a házszabályoknak megfelelőleg azt az okmányt, mely tudtommal a közlekedési bizottságnak sem lett bemutatva és igy ott a tárgyalás alapját nem képezhette, felolvastatni méltóztassék; ámbár a dolog rendje tulajdonképen az lenne, hogy ezen fontos okmány kinyomassék, a tagok közt kiosztassék és tárgyalás végett a bizottsághoz utasittassék. Ezt követte a ház mindig és ez volna a dolog lefolyásának és a tárgyalási rendnek megfelelő. (*Ugy van! szélső balfelől.*) De ha már ennyire belementünk a tárgyalásba, részemről kívánom, hogy a ministeri leirat olvastassék fel egész terjedelmében és a tárgyalás azután folytattassék. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

B. Kemény Gábor közmunka- és közlekedésügyi minister: Legyünk tisztában a felől, hogy t. képviselőháznak mi a feladata a jelen perczben? Szederkényi képviselő ur azt indítványozta, hogy a tárgyalás alatt lévő építési okmány ne hagyassék helyben. Hát, t. ház, erről nem lehet szó. A tett intézkedések, mint ilyenek érvényesek; ezekhez a t. háznak hozzájárulása nem szükséges. (*Ugy van! jobbfelől.*) A ministert felelősségre lehet vonni, el lehet ítélni, de azok az intézkedések mégis érvényesek.

Mert mi a vicinalis vasutakat illetőleg az eljárás? Némelyeket a közlekedésügyi minister, illetőleg a kormány maga közvetlenül engedélyez; másokra nézve pedig, melyek egyes vasutakat kötnek össze, törvény alkottatik. Ezekről, ha még a társulatok nem alakultak meg, jelentés teendő. A vicinalis vasutakra illetőleg azonban nagy általánosságban, a ministernek feladata jelentést tenni a képviselőházhoz, mely azt a maga szakbizottsága, a közlekedési bizottság által megvizsgáltatja: vajjon a minister a törvény értelmében járt-e el? Nem azt illetőleg vizsgálja meg, vajjon valamivel drágább, vagy valamivel olcsóbb-e a vasut, hogy kisebb vagy nagyobb kedvezmény adatott-e a társulatnak: hanem csak azon szempontból, hogy az eljárás törvényes volt-e? Az ügy a törvényesség szempontjából megvizsgáltatván, a közlekedésügyi bizottság ezt illetőleg jelentést tesz és vagy figyelmezteti a házat, hogy az eljárás nem törvényes, mely esetben kérheti a minister vád alá helyezését, vagy kimondja azt, hogy az eljárás törvényes és ez esetben a ministernek mintegy felmentést ajánl megadatni. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Én magam ajánlottam fel, hogy ama minden esetre nagyon lényeges és cartell-szerződés helyett szolgáló leiratnak azon része, mely a forgalom megosztására vonatkozik, felolvastassék, mert mint már többször is megjegyeztem, tévedtek sokszor amaz oldalon, a mennyiben szerződésről beszéltek, holott csak leirat van. E leirat többi részei egyébről szólanak: postákról és nem tudom miféle intézkedésekről, minden esetre olynemű administrativ dolgokról, melyek azt gondolom, hogy a képviselőház külön megbirálása alá nem tartoznak. (*Helyeslés jobbfelől.*) Én egyébiránt nem

Digitized by Google

félek, ha az egészet is fel méltóztatnak olvastatni, nincs abban semmi olyasmi, a minek napvilágra hozatalától félhetnék.

Annak vitatásába pedig legkevésbé sem bocsátkozhatom, a mit Szederkényi képviselő ur az eger-nádasdi vonalat illetőleg felhozott. Már kétszer-háromszor is hallottam azt és ha felelnék rá, csak azt ismételném, a mit e tekintetben már mondottam.

Egyébiránt bátor vagyok megjegyezni, hogy a képviselő ur nagyon rosszul van informálva. Felhozta, hogy mily igazságtalanságok történtek, hogyan megbotránkozott a nagy közönség, hogyan állapittatott meg bizonyos állomások felállítása. Hát kérem, még nem is állapittatott meg, mert csak e hó 15-én lesz a tárgyalás, mely e részletekkel fog foglalkozni. Tessék tehát e megbotránkozást addig is in suspenso tartani. (*Derültség jobbfelől.*)

Többet nem kivánok most mondani, csak arra figyelmeztetem a t. házat, hogy ily tisztán administrativ kérdések a képviselőház vitatkozásainak tárgyát nem képezhetik. (*Helyeslés jobbfelől.*) De nem bánom, ha akarják a képviselő urak, ám olvastassék föl. (*Helyeslés balfelől.*)

Ivánka Imre: T. ház! A közlekedési minister ur azon felvilágosításokat, melyeket annak idején, mind a vasuti, mind a pénzügyi bizottság kért, bőségesen megadta s ott tudtommal senkinek sem jutott eszébe tagadásba venni azt, hogy a forgalom 40%-a oda igértetett. Szederkényi képviselő ur ezen leiratban foglalt igéretnek szó szerinti felolvasását kivánta. A minister ur késznek nyilatkozott e kivánság teljesítésére s én megvallom, hogy e tekintetben az ő ismert loyalitásával talán messze is ment. (*Igaz! Ugy van! a jobboldalon. Zajos ellenmondások a szélső baloldalon.*)

A tárgy egyszerű. A leiratban ki van mondva, hogy a vicinalis vasutnak a forgalomból 40% engedéleztetik. A kérdés most csak az, vajjon, helyes volt-e vagy nem, ennyit engedélyezni, (*Helyeslés a jobboldalon*) nem pedig az, hogy a képviselőház administrativ dolgoknak a minuciáit vizsgálja.

Hiszen hová jutna a parlament, ha a ministeriumoknak minden egyes intézkedését s az azok által kiállítandó mindenféle okmányt itt akarna megvizsgálni? Ez lehetetlen. (*Helyeslés a jobboldalon.*) Ha ezt akarják a képviselő urak, akkor méltóztassanak a minister ur ellen bizalmatlansági szavazatot indítványozni s akkor majd meglátjuk, megszünt-e vagy sem iránta a bizalom. (*Zajos helyeslés a jobboldalon. Ellenmondások a szélső baloldalon.*) De ne méltóztassanak ily mellékes dolgokkal a parlament idejét igénybe venni. (*Helyeslés jobbfelől.*)

B. Andreánszky Gábor: T. ház! Azt hiszem, hogy egy okmányt annak egyetlen pontjából alig lehet megítélni (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon*) s épen ezért kérem, méltóztassék az okmányt egész terjedelmében felolvastatni. Ha már tiz perczre felfüggesztettük az ülést azért, hogy e tekintetben minden aggály eloszlattassék s egyáltalában tisztán lássunk ebben az ügyben: azt hiszem, nem méltánytalan kérés az ellenzék részéről — hiszen idő van rá — hogy a minister ur egész terjedelmében olvastassa föl az illető okmányt. (*Közbeszólások jobbról: Szavazzunk!*) Ha mindent csak egyszerű szavazás utján döntünk el, akkor nem leszünk törvényhozás, hanem egyszerű szavazó-gép. (*Helyeslés a szélső baloldalon. Zajos ellenmondás jobbról.*)

Elnök: T. ház! Az első kérdés az: kivánja-e vagy sem a ház az okmány felolvasását? (*Igen! Nem!*) Miután e tekintetben indítvány tétetett, kérem azon képviselő urakat, a kik a felolvasást kivánják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A ház többsége nem kivánja az okmányt felolvastatni.

T. ház! Szederkényi képviselő ur indítványt tett az iránt, hogy ne vétessék tudomásul a minister ur jelentése és az engedély-okmány. Ennélfogva kérdem a t. házat: méltóztatik-e tudomásul venni a minister ur által beterjesztett jelentést és engedély-okmányt, igen vagy nem? (*Igen! Nem!*) Kérem azokat, a kik tudomásul veszik, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A ház többsége tudomásul veszi a jelentést és engedély-okmányt s e szerint az szives hozzájárulás végett a főrendiházzal közöltetni fog.

T. ház, ezzel a mai ülés napirendje ki van merítve. Tegnap méltóztatott azt határozni, hogy hétfőn ülés ne tartassék, tehát a legközelebbi ülés, melynek napirendjére a tegnap félbeszakadt tárgyalást vagyok bátor kitűzni, kedden délelőtt 10 órakor tartatnék.

B. Andreánszky Gábor: T. ház! Tudvalevő dolog, hogy kedden utolsó farsang napja van. Ha ez nem is ünnep, de azért azt hiszem, komoly tanácskozásra nem való. (*Általános, zajos derültség.*) A mint tudom, e napon eddig sem tartatott ülés, azért indítványoznám, hogy a legközelebbi ülés szerdán tartassék. (*Nagy zaj és ellenmondás.*)

Elnök: Andreánszky képviselő ur azt indítványozta, hogy ne kedden, hanem szerdán tartassék a legközelebbi ülés. Méltóztassék tehát határozni e tekintetben.

Ugron Gábor: T. ház! Én nem tartanám helyesnek, hogy egy munkanapot elveszítsünk, annál kevésbé, mert azon álarcz, a melyet le

Digitized by Google

szoktak farsang után vetni, itt nem lesz levetve. (*Derültség. Nagy zaj és helyeslés a szélső baloldalon, Felkiáltások minden oldalról: Kedden! Kedden!*)

Elnök: Tehát a legközelebbi ülés kedden délelőtt 10 órakor fog tartatni. Most az ülést bezárom.

(*Az ülés végződik délután 1 óra 5 perczkor.*)

199. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi márczius hó 9-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés egy beérkezett föliratról. A Romániával kötött szerződésre vonatkozó törvényjavaslat végmegszavazása. A köztörvényhatóságokról szóló törvényjavaslat általános tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, b. Kemény Gábor, Trefort Ágoston, Bedekovich Kálmán.

(*Az ülés kezdődik délelőtt 10 órakor.*)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Szathmáry György jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólani kivánókat Zsilinszky Mihály, az azok ellen jelentkezőket Törs Kálmán jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni a mult ülés jegyzőkönyvét.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa a márczius hó 6-án tartott ülés jegyzőkönyvét*).

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Ungmegye közönségének feliratát, melyben pártolja Zemplénmegyének és Hódmezővásárhely város feliratát, melyben Győr szabad királyi városnak a törvényhatóságok rendezéséről szóló törvényjavaslatra vonatkozó felterjesztéséhez hozzájárulnak.

Megtekinthetés czéljából a ház irodájába tétetik le.

Az elnökségnek több előterjesztése nincs. Más előterjesztés sem lévén, következik a napirend: A vasuti csatlakozások iránt Romániával 1879. évi márczius 12/24-én kötött pótegyezmény második czikkének módosításáról szóló törvényjavaslat harmadszori felolvasása.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa*).

Csanády Sándor: T. ház! A házszabályok 156. §-a határozottan kimondja, miként határozathozatalra 100 tag jelenléte szükséges. (*Felkiáltások a jobboldalon: Vagyunk százan!*) Meglehet, hogy ha némely urak ötvenbe számítják magukat, 200-an is vagyunk. (*Derültség.*) Ugyanezért kérem a mélyen t. elnök urat, annyival inkább, mert egy törvény harmadszori megszavazása fog szőnyegre kerülni, méltóztassék a névsort felolvastatni. (*Nagy zaj. Mozgás jobbfelől.*)

Elnök: Tökéletesen igaza van a t. képviselő urnak abban, hogy a törvényjavaslat megszavazásánál 100 tag jelenléte mulhatlanul szükséges. Ennek következtében legelőször is felhivom a jegyző urakat, sziveskedjenek a képviselő urakat megszámlálni, mert azon észrevétel tétetett, hogy nem vagyunk százan. (*Felkiáltások jobbfelől: Vagyunk százan! A jegyzők megszámlálják a képviselőket.*)

A jegyző urak számítása szerint 105 képviselő levén jelen, a szavazást misem gátolja. Kérdem tehát a t. házat, méltóztatik-e a felolvasott és a vasuti csatlakozások iránt Romániával 1879. márczius 12/24-én kötött pótegyezmény II. czikkének módosításáról szóló törvényjavaslatot harmadszori felolvasásában is megszavazni, igen vagy nem? (*Felkiáltások: Igen! Nem!*) Azt hiszem, kijelenthetem, hogy az megszavaztatik és alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett a főrendiházzal közöltetni határoztatik.

Digitized by Google

Következik a köztörvényhatóságokról szóló törvényjavaslat általános folytatása.

Tibád Antal: T. ház! A szőnyegen levő törvényjavaslat feletti vita eddigi folyamában igen gyakran volt már alkalmunk azon ellenvetéssel, azon váddal találkozni, hogy az a törvényhatóságok históriai alapokon fejlődött önkormányzati jogának korlátozása, sőt — mint azon az oldalon több t. képviselőtársunk kifejezte — annak egyenes megsemmisítésével a kormány vagy a mi ezzel teljesen egyet jelent, az állami mindenhatóság behozatalára törekszik, egy szóval, hogy az határozottan centralisticus irányú.

Aligha foglaltatik, t. ház, egy második kifejezés az államtudományok szótárában, melynek értelmét illetőleg oly különböző és nézetem szerint igen nagy részben téves felfogások uralkodnának, mint uralkodnak a centralisatio fogalmára nézve Magyarországon elannyira, hogy valamely törekvést e kifejezéssel illetni, már egymagában elégséges arra, hogy az a közvélemény bizonyos rétegei előtt gyülöletessé, megvetetté tétessék.

Nem akarom tagadni, t. ház, hogy ezen felfogásnak 1867-ig meg volt a maga jogosultsága, mert megvoltak az annak alapjául szolgáló történelmi előzmények a magyar históriában, mennyiben a bécsi ellenséges körök az utolsó századok folyamában, kivált II. József, Metternich, Bach és Schmerling idejében, a centralisatio nevében és annak köpenyébe burkoltan kisértették meg Magyarország állami létének megsemmisítésére irányuló törekvéseik valósítását; 1867 óta azonban lényegesen megváltozott a helyzet. Azóta többé nem idegen factorok, idegen érdekek szolgálatában, de — legnagyobbrészt legalább a nemzet maga — a saját kebeléből kiválasztott és ezen t. képviselőháznak is felelős férfiak által a saját czéljai szerint intézi a maga sorsát. Vajjon helyes eljárás-e, t. ház, ily helyzetben is módosítás nélkül fentartani a centralisatio régi, gyülöletes értelmét? Vajjon jogos-e e gyülöletes értelmezés fentartásával a hazafiatlanság bélyegét sütni rá mindazokra, kik a magyar állam tömörülésének végrehajtását nem a részek közti, amugy is laza összefüggésnek még lazábbá tétele, de az ezeket összetartó kapcsoknak szorosabbra fűzése után vélik és igyekeznek elérni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

De, t. ház, hogy a centralisatio nem olyan gyülöletes valami, minőnek azt azokon a padokon rajzolni szeretik, még világosabban fog állani előttünk, ha annak valódi jelentőségét, igazi értelmét meghatározni megkisértjük. *(Halljuk!)*

Nem lehet czélom t. ház, ezen szempontból problematicus értékű conservations-lexikonokra és a hazai viszonyainkra nem találó, nem egyszer elavult tudományos munkákra hivatkozni; még kevésbé lehet feladatom, hogy e théma fölött hosszabb elméleti fejtegetésekbe bocsátkozzam. Részemről teljesen megnyugszom azon meghatározásban, melyre a közelebbi pénteken Horváth Lajos t. képviselőtársam is utalt, azon meghatározásban, melyet a centralisatióról a t. háznak egyik ellenzéki kitünősége egy alkalommal mondott. *(Halljuk!)*

A centralisatio — mint magát Szilágyi Dezső t. képviselő ur 1876-ban a közigazgatási bizottságokról szóló törvényjavaslat tárgyalása alkalmával kifejezte — jelenti vagy azt hogy az állami ügyek a központi kormányhatalomban összpontosittatnak és az által intéztetnek el; vagy azt, hogy az összes állami teendők minden fokozatain a központi kormányhatalom által kinevezett s attól közvetlenül függő hivatalnokok által intéztetnek el.

Ezen fogalom meghatározásából kitünik, t. ház, hogy a centralisatio oldantan tekintve, csak olyan, mint minden más keret, melynek értékét a beleillesztendő tartalom határozza meg, *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon,)* kitünik, hogy az önmagában véve sem a hazafisággal, sem a politikai bölcsességgel összeütközésben nem áll, hanem egy teljesen szabados és jogosult igazgatási rendszer, mely mint a história tanusítja, Európa nem egy államában igen hasznos szolgálatokat tett már a nemzeteknek, igénytelen nézetem szerint tehetne hazánkban is mindaddig, mig a nemzetiségek némely rétegeiben uralkodó nagyzási hóbort szét nem foszlanék. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

De kitünik, t. ház, ezen fogalommeghatározásból az is, hogy a hagyományos értelemben vett osztrák centralisatio és egy, a magyar állam czéljainak valósítására szolgáló centralisatio között, habár mind a kettő a hatalmi eszközök összpontosításán alapszik is, a lényegben, kivált pedig irányban igen nagy a különbség, elannyira, hogy ha az egyik következményeiben az északi, a másik okvetlenül a déli földsarkhoz vezetne bennünket.

Tehát, t. ház, ha igaz azon közmondás, hogy minden hasonlat sántikál, akkor az ezen két irányú centralisatio, s még inkább az ötvenes évek cseh beamter és a kinevezett magyar állami tisztviselőről oly gyakran elvonni szokott hasonlatnak, nem csak egyetlen lába, de egyetlen keze sincs, *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Vagy talán azért kellene a centralisatiót végkép kitörülni a politikai igazgatás szótárából, mert az hazánkban idegen factorok által időnként magyar nemzetellenes érdek szolgálatába kényszerittetett? Hiszen akkor a vas használatától is le kellene mondani, minthogy abból nem mindig hasznos eszközöket, de igen sokszor gyilkot és nem ritkán még rabbilincset is kovácsoltak az emberiség számára. Egyébiránt, de nemcsak hogy nem olyan fekete az ördög, a minőnek azt t. képviselőtársaink rajzolgatják, de talán nem is létezik, mert habár nem is akarom kétségbe vonni,

Digitized by Google

hogy a ház kebelében foglalhatnak helyet egyes centralista gondolkozású képviselők, azt határozottan merem állítani, hogy centralista pártja ezen képviselőháznak a szó igazi értelmében nincs. Nem vagyunk centralisták, nevezetesen mi kiket az állami közigazgatás jelszava hoz össze ez alkalommal egy zászló alá, mert nem akarunk sem egyebet, sem többet, mint az 1848-ban behozott parlamenti kormánynak megszerezni a létezhetés feltételeit és rendelkezésére bocsátani azon eszközöket, melyek nélkül természetes feladatának, mely az állami akarat végrehajtásában áll, meg nem felelhet; nem centralista az 48-as és függetlenségi párt sem daczára annak, hogy a végrehajtó hatalom praerogativainak és az állami élet tevékenységének jelentékeny részét egy központban, a megyében akarja összehalmozni, sőt talán még maga a közvádlott, az előttünk fekvő törvényjavaslat sem oly mereven centralisticus, minőnek azt az ellenzék két oldalán már egy hét óta s legújabban különösen Horváth Lajos és gróf Apponyi Albert t. képviselő urak hirdetik.

Gróf Apponyi Albert t. képviselő ur (*Halljuk! Halljuk!*) pénteken tartott remek beszédében a hatalom szervezése és a szabadság biztosításának kettős szempontjából indult ki a törvényjavaslat megbirálásánál.

A hatalom szervezését a t. képviselő ur az intézkedési hatáskörrel biró közigazgatási tisztviselők kinevezésében keresi és véli megtalálni, mig a szabadság biztosítására számosabb institutio egyidejűleges megalkotását, ezek között nevezetesen a közigazgatási biráskodás behozatalát, a tisztviselők szolgálati jogviszonyainak meghatározását, a hivatali felelősség szabályozását és egy a lehetőleg széles körre terjedő és szabadon mozgó önkormányzati apparatus létesítését tartja szükségesnek s beszéde végén igen természetesen azon következtetésre jut, hogy a törvényjavaslat e feladatok egyikét sem oldja meg kellőleg, sőt az önkormányzat tényleg létező attributumait is megsemmisíti.

Az államhatalom helyes irányú szervezésének, t. ház, az én nézetem szerint is elengedhetetlen következménye a közigazgatási, de nem csak az intézkedési hatáskörrel felruházott, de az összes közigazgatási tisztviselők és alkalmazottak állami kinevezése. A kinevezéssel magával azonban korán sincs befejezve a hatalom szervezése. Az állami akarat hatályos végrehajtásának kimagasló szempontja szükségessé teszi azt is, hogy e czélra szolgáló eszközök is teljes mértékben rendelkezésére bocsátassanak az erre hivatott tisztviselőnek. És, t. ház, a törvényjavaslat, midőn a létező törvénynek az ugynevezett vis inertial-t tárgyazó 16-ik szakaszából az ott előforduló „rendőri“ szót kitörülendőnek tartja s ekkép lehetségessé teszi, hogy az állami érdek egy kis kör helyett az állam élet összes vonalain megoltalmazható legyen, midőn a főispán felügyeleti és ellenőrzési jogát hatályosabbá teszi, nem csak, de a törvényhatóság területén működő összes állami közegekre kiterjeszti, ha nem is juttatja a kérdés e részét a teljes megoldás stadiumába, de ahhoz igen közel vezeti. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Részemről szintén sajnálom, hogy a törvényjavaslat nem hozta meg számunkra a tisztviselők kinevezésének intézményét, de midőn ezt kijelentem, egyszersmind constatálom azt is, hogy az, midőn számos megyei és városi törvényhatósági tisztviselői állásnak és ezek között kivált az annyira nevezetes és fontos rendőri kapitányi állásnak főispáni kinevezés útján leendő betöltését hozza javaslatba, e részben is igen sokat közelít az általunk elfoglalt álláspontho z.

A szabadság biztosítékát képező közigazgatási biráskodás és az ugynevezett szolgálati pragmatikára vonatkozólag eddigelé legalább nem tétetett eltérő nyilatkozat a házban; a t. miniszterelnök ur pedig ismételten kijelentette, hogy ezen nagyfontosságú kérdések előkészítésével foglalkozik és mihelyt a munkálatok olyan stadiumba jutnak, mindkét irányban előterjesztést fog tenni a törvényhozásnak.

Gróf Apponyi t. képviselő urat azonban a miniszterelnök ur ezen kijelentései nem elégítették ki. Nem, mert ő az általa contemplált összes szabadságbiztosítékoknak a hatalom szervezésével egyidejűleges megoldását követeli s a nélkül is a t. miniszterelnök ur egyik nyilatkozatának azon részéből, a melyben az érintett kérdések megoldásának útját álló nehézségekre történik hivatkozás, azt véli kiolvashatni, hogy a t. miniszterelnök urnak ezen kérdések megoldására irányuló komoly szándéka nincs.

Hát t. képviselőház, én részemről gróf Apponyi t. képviselő ur ezen felfogását egészen correctnek, egészen jogosultnak tartom, mert a parlamentarismus természetéből önként folyik, hogy a ki nem bizik, az nem hisz. (*Tetszés jobbfelől.*) Azonban ezen felfogással szemben azt hiszem, épen annyira correct és ép annyira jogosult s e mellett még a fennforgó esetre vonatkozólag teljes czáfolatot is képez, a mi azon hitünk, hogy mert bizunk az igen t. miniszterelnök urban, nyugodtan várjuk be az általa tett igéretek teljesítését és ezt annyival inkább tehetjük, mert e tekintetben egy hosszabb időre szóló tapasztalás áll a mi hátunk megett. (*Ugy van! jobbfelől.*)

Nem lehet czélom, t. képviselőház, hosszasabban foglalkozni (*Halljuk!*) az együttes megoldás nehézségeinek rajzolásával sem; hisz a t. képviselőháznak minden tagja ismeri a junctim történetét Magyarországon s igy azt hiszem, aligha elszigetelten állok azon nézetemmel, hogy ha a törvényhozás a multban ezen álláspontra helyez-

Digitized by Google

kedett volna, ma számos nagyfontosságú törvényünk s ezek között a tisztviselők minősítéséről és a megyék háztartásáról szóló törvényeink aligha előfordulnának a magyar országos törvénytárban. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Nem sok mondani valóm van azokra vonatkozólag sem, a mik gróf Apponyi t. képviselő ur beszédében a hivatali felelősségre nézve foglaltatnak. Én részemről szintén abban a véleményben vagyok, hogy a hivatali felelősség megállapítása és részletes szabályozása a polgári szabadság és a polgári jogok elengedhetetlen biztosítékát képezi, s e részben a büntető törvénykönyv, a hova az természeténél fogva tartozik, nemcsak megállapítja, de azt hiszem, elég részletességgel szabályozza is a tisztviselők büntetőjogi felelősségét, mig a polgári, helyesebben vagyonjogi felelősséget, minthogy polgári törvénykönyvünk, fájdalom, mindez ideig nincs, ezen törvényjavaslatnak egy külön fejezete, az ugynevezett közigazgatási vagy fegyelmi felelősséget pedig egy a t. képviselőház tárgyalásaira teljesen készen levő önálló törvényjavaslat öleli fel s igy e részben általában véve legalább a gáncsoskodásra, valami nagy panaszra sok és fontos okaink nem lehetnek.

A törvényjavaslatnak a felelősségre vonatkozó intézkedéseiben azonban a magam részéről is látok egy nagy hiányt és egy igen lényeges hibát. Nagy hiánynak találom, t. képviselőház, azt, hogy az a főispán jogi felelősségét nem mondja ki és nem szabályozza, hibának tartom azt, hogy a kártérítési kereset megindításának jogát a kereshetőségnek előzetes fegyelmi eljárás útján való megállapításától függeszti fel s igy magát a jogot, a visszaélések elleni ezen egyik legfőbb biztosítékot, igen sok esetre nézve könnyen illusoriussá teheti.

De ezeknél még fontosabbak, t. képviselőház, azon nyilatkozatok és észrevételek, a melyek a mult pénteken az önkormányzatra vonatkozólag hangzottak el e teremben. (*Halljuk! Halljuk!*) Gróf Apponyi Albert t. képviselő ur a jogállam magaslatára emelkedve, azon ítéletet hirdette ki előttünk, hogy a törvényjavaslat nemcsak, hogy nem fejleszti az önkormányzati hatáskört, de az önkormányzatnak ma tényleg meglevő attributumait is megsemmisíti. Igazán sujtó ítélet, t. képviselőház, s jaj a szegény vádlottnak, a szegény törvényjavaslatnak, ha az alaposan talál indokolva lenni. A dolog azonban szerencsére nem igy áll t. képviselőház, mert habár nem is akarom kétségbe vonni azt, hogy gróf Apponyi Albert t. képviselő ur egy pár igen erős gyanúokot is hozott össze, de teljes próbákat, minden kétséget kizáró bizonyítékot nem szolgáltatott állításának támogatására; s pedig azt hiszem, hogy ez a t. képviselő urnak nem tehetségén, még kevésbé akaratán mult el. (*Tetszés és helyeslés a jobboldalon.*)

De, t. képviselőház, lássuk hát magát az indokolást! Gróf Apponyi Albert t. képviselő ur kimondotta szigorú ítéletét a törvényjavaslat 10. szakaszára s az 57. szakasz *i)* és *k)* pontjaira alapítja. Teljes készséggel beismerem, t. ház, hogy abban a mit a t. képviselő ur a 10. szakaszra vonatkozólag megjegyzett, vele teljesen egyetértek, mert a kormánynak rendkivüli felülvizsgálati joga az én nézetem szerint sem terjedhet tovább a cassatió cselekményénél. De egyetértek a képviselő urral arra nézve is, hogy az 57. szakasz *i)* pontjának utolsó bekezdése igen könnyen megzavarhatja azon irányt, a mely az egész törvényjavaslaton végig vonul és melynek characteristiconja az, hogy az alispán intézkedik és határoz, a főispán felügyel és ellenőriz s igy megzavarván ezen irányt, igen könnyen káros visszásságoknak válhatik forrásává. Ezen beismeréseimhez csak annyit kivánok hozzáfűzni még t. képviselőház, hogy részemről a tárgyalások egy megelőző, előkészítő stadiumában mindkét irányban megkisértettem a törvényjavaslat ezen helyeinek az én nézeteimnek megfelelő átalakítását és ha a viszonyok kedvezőleg alakulnak, meg fogom azt kisérleni még talán később is.

Azonban azon véleményemet, hogy a t. képviselő ur ítélete túlzott s hogy az nincsen kellőleg indokolva, még azon esetre is fentartom, ha ezen törekvés sem jutna sikerre; mert t. képviselőház, azon önkormányzati hatáskör, a melyet a törvényhatóság ezen törvényjavaslat törvénynyé válása esetében is birni fog, igen nagy számú és igen sok fontos praerogativát tartalmaz. E szerint is fel lesz jogosítva nevezetesen, a mint jelenleg is fel van jogosítva a törvényhatóság arra, hogy a törvény és ministeri szabályrendelet utasítása folytán állami érdekü ügyekben is szabályrendeleteket alkothasson, a mint történt az például a korcsmahitel maximumának kérdésében. Joggal fog birni arra, hogy saját ügyeiben önállólag intézkedjék, határozzon, szabályrendeleteket alkothasson, határozatait s szabályrendeleteit végrehajthassa. (*Zaj. Halljuk!*) Joggal fog birni arra, hogy ugy a közigazgatás, mint az önkormányzat költségeit megállapithasa és azok fedezéséről gondoskodhassék és végre joggal fog birni arra, hogy országos politikai kérdéseket is megvitathasson és hogy azokra vonatkozó nézeteit határozatok alakjában kifejezhesse és a többi törvényhatóságokkal és a kormánynyal is közölhesse, sőt a törvényhozáshoz is felterjeszthesse.

És, t. képviselőház, e részben semmit sem változtat a dolog lényegén azon körülmény, hogy a szabályrendeletek alkotása bizonyos megszorító feltételektől tétetik függővé és hogy a határozatok azon részének végrehajtásához, a mely az állam érdekeit is közvetve legalább érinti, előleges ministeri jóváhagyás kivántatik meg, mert ezek

Digitized by Google

épen a képviselő ur által emlegetett jogállam követelményei.

Avagy talán a törvényjavaslat szövegébe újonnan felvett *i*) pont idézné-e elő azon lényeges különbséget, mely a mostani és a törvényjavaslat által contemplált jövendőbeli állapotok közt fenforogna. Az én meggyőződésem szerint, nem t. ház, mert én nem hiszem, hogy legyen a művelt Európában, legyen a művelt világon olyan jogállam, mely ezen garantiát a saját törvénykönyvébe be nem iktatta volna. *(Úgy van! a jobboldalon.)*

Ezzel különben nem akarom megtagadni, hogy a gróf Apponyi Albert t. képviselő ur felfogása szerint is lehet egy jogállamot szervezni. Azt az egyet azonban már jó előre, már most és egész határozottsággal kinyilvánítom, hogy abban a jogállamban, a hol megtörténhetik az, hogy az alsó fokú hatósági szervezetek, melyeknek a dolog természeténél fogva az állam felügyelete és ellenőrzése alatt kell állaniok, habár azok önkormányzati szervezetek is, a törvénynyel és a ministernek érvényben levő szabályrendeleteivel ellenkező és az állam érdekeit sértő határozatokat hozhassanak, nemcsak, de azokat akadálytalanul végre is hajthassák e ezen legújabb keletű jogállamban a magam részéről legalább nem igénylek polgári jogot a magam számára. *(Élénk tetszés a jobboldalon.)*

De, t. képviselőház! Van még egy lényegesebb különbség a törvényjavaslat és a hatályban levő törvény közt az önkormányzatra vonatkozólag és ugy lehet, hogy épen ebben van elrejtve az a veszedelmes akna, a mely, ha a törvényjavaslat 10. szakaszával és az 57. §. *i*) pontjával érintkezésbe talál jutni, szétrobbantja az önkormányzat meglevő biztosítékait. Áll pedig a különbség abban, hogy a jelenlegi törvényjavaslat nem foglalja magában a hatályban levő törvénynek azon intézkedését, melynek erejénél fogva ma a magyar kormány fel volna jogosítva arra, hogy a szabályrendeleteket felfüggeszthesse és megsemmisíthesse.

Ezek elmondása után, t. képviselőház, azt hiszem, felesleges is kinyilvánítanom, hogy részemről is a közigazgatás államosításának híve vagyok, azon értelemben és rendszer szerint, melynek legösszefüggőbb és legvilágosabb képét Szilágyi Dezső igen t. képviselő urnak 1876-ban a közigazgatási bizottságokról szóló törvényjavaslat s 1880. és 1885-ben az azon évi költségvetések tárgyalása alkalmával elmondott beszédei tükrözik vissza, azon beszédek, a melyeknek a szombati nagyszabású nyilatkozat — a mint kimutatni igyekeztem — nem épen minden tekintetben kellőleg sikerült paraphrasisát képezi.

Daczára azonban ezen meggyőződésemnek és daczára azon sujtó ítéletnek, melylyel Beőthy Ákos t. képviselőtársam már jó eleve engem is illetett; minthogy igen élénken érzem azoknak igazságát, a melyeket a közigazgatási bizottság igen t. elnöke, gróf Tisza Lajos képviselő ur a vita kezdetén mondott, tudniillik, hogy a közvetlen közelben lévő és még ma elérhető jót a távol fekvő és talán később bekövetkezhető jóért feláldozni, eldobni nem lehet, nem szabad, elfogadom a törvényjavaslatot az általános tárgyalás alapjául. *(Hosszantartó helyeslés és tetszés a jobboldalon.)*

Olay Szilárd: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Előre bocsátani és jelezni óhajtom, hogy a tárgyalás alatt levő törvényjavaslatnak csak egy hiányáról kivánok röviden szólani, miután erről senki sem emlékezett meg; és kérem becses figyelmüket. *(Halljuk!)* T. képviselőház! A közigazgatás érdekében tett ezen reformalkotásoknál feltünést keltett bennem azon körülmény, hogy a kormány az állam harczképességének előfeltételét képező hadkiegészítés és mozgosítás előmunkálataira vonatkozólag e törvényjavaslatban kellőleg nem gondoskodott. *(Halljuk! Halljuk!)*

Jelen felszólalásommal nem kivánok egyebet elérni, mint azt, hogy a honvédelmi minister az általam jelzett nagyfontosságú állami teendők felügyeletét a vármegyéknél ép ugy, mint a pénzügyminister az adófelügyelő, a vallás- és közoktatásügyi minister a tanfelügyelő, a közmunka- és közlekedésügyi minister az építészeti felügyelő, a kereskedelmi minister a közgazdasági előadó és az igazságügyi minister a királyi ügyész személyében gyakorolhassa és az ebbeli teendők ellátását irányíthassa, ugy mint azt az állam harczképessége, de bizonyos tekintetben a véradóval terhelt polgárok érdeke is mindinkább megköveteli. Hangsúlyoznom kell itt a véradót, mert a népfölkelési törvény polgártársainktól a legnagyobb véráldozatot fogja követelni.

Alig hiszem, hogy a honvédelmi minister ne érezné azon tényezők hiányát, a melyekkel a katonai közigazgatás e részében rendelkeznie szükséges. Az ujonczozási előmunkálatoktól kezdve a hadjutalék végleges számbavételéig, a tartalékosok, szabadságosok, valamint a távollevők nyilvántartásánál, a katonai férőhelyek kipuhatolásánál, a lakbér- és lóosztályozásnál, *(Halljuk! Halljuk!)* a mozgosítási előmunkálatoknál, a szabadságolási ügyek tárgyalásánál, szóval: a katonaügyek igazgatásánál lépten-nyomon tapasztalható e hiány.

És a mai viszonyok mellett ez igen természetes, *(Halljuk! Halljuk!)* mert a közigazgatás legalsó fokú végrehajtó tisztviselője, a községi jegyző első teendőjének tartja az adóügyek elintézését, mert háta mögött van a királyi adófelügyelő a kezébe adott igen kiterjedt fegyelmi hatalommal. Azután következik a megyei szolgabiró a politikára irányuló törekvéseivel és a megyei administratio apró-cseprő bajaival, azután következik a

Digitized by Google

község az ő különféle localis praetensióival, melyek a legjobb törekvésű községi jegyző tevékenységére csak zsibbasztólag hatnak. Másodsorban foglalkoznék ez ügyekkel a szolgabiró. De miután ennek is — tekintettel erre és tekintettel arra is — sem ideje, sem kedve nincs e paragraphusos és rubrikás, azon felül folytonos munkásságot és pontosságát igénylő teendőkkel bibelődni, a legjobb esetben segédje vagy kegyelemből tartott irnokára bizza ezen katonai ügyek elintézését. A szolgabirótól azután az alispán elé kerülnek az ekként gondozott ügyek. Az alispánok pedig a megyei administratio mellett főleg és igen sokszor politikával is foglalkoznak s igy absolute nincs ideje, hogy ezen katonai ügyekkel foglalkozzék s rábizza azokat a megyei jegyzők egyikére. Itt már több szakértelemmel és munkássággal találkozunk, de mit ér mindez előny, ha a megyei jegyző oly munkaanyagot kap, mely megbizhatatlanul felületesen és hiányosan van összeállítva, mit ér ez előny, ha a megyei viszonyokhoz való függőségénél fogva kénytelen a mulasztásokat leplezni és a hiányokat elnézni? Ezután épen nem találjuk a tanácskozási jegyzőkönyvekben annak nyomát, hogy a municipiumok gondos tanácskozás tárgyává tennék az állam véderejének szabatos és pontos végrehajtását.

Ilyen azon apparatus, mely az állam véderejének előállítása, nyilvántartása és mozgósítása körül viszi a vezérszerepet, pedig ezen alapszik hadkiegészítésünk s a mozgósítás sikere nagy részben. Hogy ez felügyeletet, gondos ellenőrzést és helyes irányítást követel, azt hiszem, azt bizonyítani felesleges, mert a honvédel miministerium, daczára fokozott munkaerejének, daczára a részletekig terjedő intézkedéseinek, képtelen arra, hogy rendeleteinek szabatos, pontos végrehajtását ellenőrizze, a hiányokat orvosolja s elhárítsa az akadályokat, melyek a megyei rendszerben gyökereznek; arról pedig, hogy a honvédelmi minister a vármegyéknél szakszerűleg képviselve legyen, egyáltalán gondoskodva nincsen. Ezt czélom előmozdítani s erre a legjobb alkalom a közigazgatás most tervezett reformja. Ezen közigazgatási reformjavaslatot egy szakaszszal kellene csak megtoldani és kimondani azt, hogy jövőben minden alispáni hivatal mellett szakelőadó alkalmaztassék, kit a honvédelmi minister nevez ki s a ki egyedül a katonai ügyek ellenőrzése és felügyeletéről köteles legyen gondoskodni. Se nem új ez intézkedés, se nem olyan, mely a municipalis keretbe beilleszthető ne volna. Ott van a közigazgatási bizottság, annak útján a kormány hét szakbeli képviselője által folyik be a vármegye közigazgatásába s az állami közigazgatás végrehajtásának ellenőrzésébe. Felvethetném még azon kérdést is, hogy oly vármegyékbe, hol a megyei tisztviselők különböző nemzetiségű elemekből alakulnak, megvárható-e a védtörvény szabatos végrehajtása, mert végre is azt elvitatni nem lehet, hogy ezen nagyfontosságú állami teendők szabatos, gyors és eredményes keresztülvitele első sorban a szolgabiró és a jegyzők jóakarata, ügybuzgósága és szakértelmétől függ. Megemlíteni kivánom még, hogy a népfelkelési törvény életbeléptetése polgártársainktól a legnagyobb véráldozatot fogja követelni és igy nemcsak jogos és méltányos, de igazságos is, hogy a katonai ügyek elintézése a vármegyéknél szakszerűleg képviselve legyen és a kormány ne legyen kényszerülve utólag egy közigazgatási póttörvényjavaslatot benyujtani, hogy ezen bajon segítve legyen.

T. ház! Hiszem és reménylem, hogy a miniszterelnök ur, mint belügyminister, ki ezen szakbeli teendők s hiányoknak alapos ismerője lévén, felelősségének teljes tudatában érvényesíteni fogja mindazon követeléseket, melyek a megyék közigazgatásának reformjánál katonai szempontból kiváló figyelemre jogosultak.

Teheti ezt annyival inkább, mert az általam jelzett intézkedés az államnak valami különös megterheltetésével nem járna s az előadott viszonyok s körülmények közt egyedül alkalmas az állam ebbeli jogosult igényeinek kielégítésére. Egyebekben a törvényjavaslatot általánosságban sem fogadom el a részletes tárgyalás alapjául s pártolom a Bartha Miklós barátom által benyujtott határozati javaslatot. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Lesskó István: T. ház! Szokás az 1848-iki törvények behozatala után azon metaphorával élni, hogy a nép is az ugynevezett alkotmány sánczaiba bevétetett. Azon idő óta, a hogy én ezen sánczokban az alkotmány gyakorlatain tényező vagyok, azt tapasztalom, hogy az új védők egy része pressio miatt passivitással, más része járatlansággal, a harmadik pedig létért való küzdelmei miatt közömbösséggel viseltetik az iránt, mit megvédeni kötelessége volna. Ha tehát komoly óhajtásunk még egy ezredévet ezen tényezők mellett megünnepelni, igyekeznünk kell, hogy ezen védők hazafias valláserkölcsi szellemben neveltessenek s oly törvényekkel igazgattassanak, melyek egyrészt a létért való küzdelmet enyhíteni, másrészt pedig a 48-iki törvények magasztos jelszavának, intentióinak s czéljainak megfelelni képesek legyenek. De t. uraim, kérdem, hová jutottunk a szabadság, egyenlőség és testvériség magasztos eszméivel? azok csak nagy szavaknak bizonyultak be, de gyakorlatilag meg nem valósultak és az emberiséget közelébb nem hozták a boldogsághoz. Sőt mondhatni, hogy a politika eme jelszavaival ellenkező eredményekhez jutott mint reménylette. Vagy megvalósult-e akár a politikában, akár a társadalmi élet nyilvánulásaiban az a hirdetett egyenlőség? igaz, az állam ezernemű

Digitized by Google

kiadásaival egyenlően megterheli állampolgárait, a társadalom tehát ma egyenlően érzi ennek a molochnak reá nehezedését, a társadalmi elégedetlenség tehát ma már egyetemes, ebben egyenlően osztozunk, de különben miben érvényesült a teljes egyenlőség? A régi osztálykülönbség megszünt, de nincs biztosítva az egyéni képesség egyenlő érvényesülése, mert párturalom osztozik ma is a hatalomban és az egyénnek befolyása a szavazó urnákban fulad meg, elenyészőleg csekély az államban.

És vagyoni tekintetben teremtett-e az a hirdetett egyenlőség valamely kedvezőbb állapotokat a társadalomban? Hiszen ma a tőkehatalom sokkal kirivóbb, mint midőn apáink patrialchalis életegyszerűsége mellett, habár uraknak neveztettek, de valódi atyái voltak a szegény munkás népnek, melyet az új liberalismus egyenlőségi czímmel felruházott, de vis-à-vis a capitalismussal nyomorulttá téve, soha nem pihenő munkára elítélte.

És az a hires politikai szabadság a kormányhatalommal szemben mivé lett? Megrontván a politikai erkölcsöket, előkészítője lett a párturalomnak s melegágya a növekedő absolutismusnak. (*Ugy van! balfelől.*) A liberalismus vásárt csapott a nagy eszmékkel, szabadság, egyenlőség és testvériség helyett közelégedetlenséget, gyülölődést és féktelenséget hozott a társadalomba, melynek versenyküzdelmében a gyöngébb nincs megvédve az erősebbel szemben, hogy ki ne zsákmányoltassék.

Én, t. ház, nem annak a szabadságnak, mely lucus a non lucendo, de a valódi, a józan, positiv irányú haladásnak harczosa vagyok s oly eszméknek hirdetője, melyek nem igérnek többet sem kevesebbet, mint a mi a társadalom javára megvalósítható, mely eszmék, midőn az igazságnak hódolnak, a kölcsönös jogtiszteletnek érvényt is tudnak biztosítani.

De, hogy a ház asztalán letett törvényjavaslatra reflectáljak, melyet a modern liberalismus dictált, contemplálva és elemezve azt, a valódi szabadelvű szellemtől oly messze esik, mint Makó Jeruzsálemtől, kénytelen vagyok kijelenteni, hogy az a valódi szabadelvű szellemtől nagyon messze esik, miután annak csak egyetlen egy czélja van, a legtűrhetetlenebb absolutismus behozatala 48 előtt, midőn a népnek semmi joga nem volt, volt földesura, az védte őt a megyei közegek ellenében, a kérdéses törvényjavaslat nemcsak a felszabadult népet, de kivétel nélkül mindenkit egyenkint és in solidum kiszolgáltatja a megyét és a községeket egy ember szeszélyének, egy ember akaratának.

És ha az az ember genialis, még megjárja, de ha szenvedélyes, boszúálló, rosszakaratú, hány szegény tisztviselő, hány család áldozatul eshetik a basáskodó ember önkényének?

Helyesen mondja Mohl Róbert, „hogy az állami élet újjáalakulásánál, a vezérelvek megállapítása a legelső „szükség“. Alkotmányunk visszaállítása után a vezérelveknek az administratio tekintetében való kimondására kerülvén a sor, a községek rendezése is napirendre jött. És mifélék voltak azok a vezérelvek, melyek ez irányban megállapittattak?

Az 1871. évi XVIII. törvényczikk olyforma benyomást tett, mintha száz különböző testalkatú, magas, apró, kövér, sovány embert egyforma mértékre szabott ruhába akartak volna bujtatni.

És mi volt a következménye? Az, hogy egyiknek szerfelett kurta, a másiknak olyan hosszú volt a ruha, mind a kettőnek alkalmatlan. Mindegy, a ruha teszi az embert, forma dat esse rei, az ember itt mellékes s csak arra való, hogy a ruha méreteihez alkalmazkodjék. (*Derültség.*)

De miután a gyakorlati életben működő szakférfiak évről évre hangosabban mondogatták, hogy ilyen vezérelvekkel igazgatni még sem lehet: fogták magukat s megcsinálták a mostani törvényjavaslatot. Az egész ország azt hitte, hogy a régi ruha a lomtárba kerül — dehogy került: megtartották a régi, egyméretű ruhát, de vartak rá új gombot, új paszomántot s hogy ezen ekként fölújított ruha hosszúra és kurtára egyaránt ráilljék, elővették a Procrustes híres ágyát. Ebbe akarnak most belefektetni kis és nagy községeket, rendezett tanácsú és szabad királyi rendezett tanácsú várost, jobban kifejezve falut és várost.

A melyik legény hosszabb az ágynál, annak levágjuk a lábát, fejét, a ki kurta, az üstökénél-lábánál megragadva kifeszítjük, nyujtjuk addig, mig a közigazgatási vezérelv kivánt mértékét eléri. Ezen egyszerű procedura után jó lesz az a ruha mindenkinek. (*Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.*)

Hogy pedig a hasonlat másik, a régi ruhának megtartására vonatkozó része is teljesen megfelelő a valónak, ezt a képviselőház közigazgatási bizottságának jelentése világosan tanusítja, midőn kimondja, hogy nagy elvi átalakítások szüksége nélkül vált az lehetségessé, hogy e törvényjavaslat csupán a gyakorlati alkalmazásban tapasztalt hézagok pótlására és az időközben hozott újabb törvényeink rendelkezéseinek összhangzat létesítésére szorítkozhatik. Abban ugyan igaza van a bizottságnak, mert az egyik törvény ép ugy hasonlít a másikhoz, mint két tojás. (*Igaz!*)

Egy szóval a vezérelvek maradtak a régiek, az egyforma méret a régi, az új csak toldozásfoldozás és a Procrustes ágya; és az neveztetik: megyei autonomia — önrendelkezési jognak — hozzá egy keleti kényur.

Digitized by Google

Difficile est satyram non scribere.

Igy gondolkoznak, ily felfogással vannak e törvényjavaslatról a provincián a polgárok. (*Igaz!*) Mondatról mondatra igy vélekedik egy szabad királyi város főtisztviselője.

De tulajdonképen, t. ház, miféle önkormányzati rendszer után készült a napirenden álló törvényjavaslat? (*Halljuk!*)

Hogy nem magyar, nem franczia, angol vagy porosz után, be volt bizonyítva e padokon ülő szónokok által és mégis hasonlít e javaslat valamely távol fekvő külföldi állam rendszeréhez. (*Halljuk!*) Egy veterán szellemdús nagy tudományú és tapasztalatú képviselő, pártokon kivül esvén, függetlensége egész tudatával szives volt megfejteni e talányt. (*Halljuk!*)

Azt mondta ugyanis ez igen t. képviselő ur márczius hó 4-én mondott beszédében, hogy az új főispánnak elég lesz a minister lehellete és ő mindenben engedelmeskedik, de különben dolgozni nem fog, administrálni annál kevésbé, legfeljebb kényelmesen élni és tarokkozni. (*Derültség.*) No, t. uraim, ezen főispáni qualificatio tökéletesen megfelel a mandarin-rendszernek, a főispánság tehát mandarini dignitás lesz, a titkára európai hivatalnok, kihez a sok munkán és odiumon kivül még a híres Procrustes-ágy körüli szolgálat is tartozni fog. (*Zajos derültség a bal- és szélső baloldalon.*)

Az ily szellemű és ily irányú törvényjavaslatot részemről el nem fogadom. (*Élénk helyeslés a baloldalon.*)

Orbán Balázs: (*Halljuk!*) T. ház! Én épen 1870-ben lettem a képviselőház tagjává, akkor, a midőn a törvényhatóságokat megbénító ez évi törvényczikk került tárgyalás alá, akkor a miniszterelnök ur vezénylete alatt kezdettem meg parlamenti előcsatározásomat. Élénk emlékemben van még az az emelkedett, mondhatnám magasztos magatartás, a melyet akkor Tisza Kálmán ur, mint a balközép vezére, a municipiumok fentartása és azoknak a 48-iki törvények szellemében való fejlesztése mellett tanusított. Még most is felvillanyoz a nemes lelkesedésnek azon heve, a melylyel ő az akkori centralisticus irányzatok ellen sikra szállt. Én magam is e lelkesítő szavak élénk benyomása alatt szálltam először a parlamenti küzdtér homokjára a miniszterelnök ur által magasan lobogtatott zászló alatt ha csekély tehetséggel is, de eltelve azon nemes buzgalommal és ihletséggel, a melyet a vezér lelkesítő példája éleszte lelkemben. Én akkori naivságomban azt hivém, hogy a miniszterelnök ur hevét is a hazaszeretet, ősi intézményeink iránti ragaszkodás és a meggyőződés férfias erényei táplálják, hogy ő az önkormányzati intézmények egyik kipróbált vezérbajnoka. Fájdalom, hogy e naiv feltevésemből keserű csalódások ragadtak ki azóta s azon szomorú meggyőződésre ébresztett az 1876: VI. törvényczikk és főleg ezen jelenlegi törvényjavaslat, miszerint akkori vezérem rég hűtelen lett azon zászlóhoz, mely alatt én először csatába szálltam s hogy akkori meggyőződése, akkori lelkesedése, akkori nemes heve: csak tettetés és műfogás volt, csak áldhatom végzetem, hogy felismertem idejében e csalfa fényt s nem csalattam be magamat e lidérez csillám által azon ingoványba, mely elnyelé egy szép reménynek minden varázsát s mely a szép mult megtagadásának szomorú kényszerhelyzetébe sodorta az egykori ellenzéki vezért, a ki a nemzet megváltójának dicső szerepét most a nemzet sanyargatójának szánalmas állásával cserélte fel.

T. ház! Az alaptörvények minduntalan való változtatása sem nem kivánatos, sem nem előnyös; mivel az ily gyakori változtatások és módosítások legtöbb esetben a szabadság rovására történnek. A gyakori változtatásokat csakis a reactionarius irányú kormányok szokták foganatosítani, azért, hogy a szabadság biztosítékait fogyaszszák, (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Veszélyes az ily gyakori átidomítás főleg nálunk, a hol az ily módosítások mindig az alaptörvény megrontására, a népjog megszorítására, a kormány hatalmi körének kitágítására szoktak vezetni. E tendentiák áthatják minden izében e jelen törvényjavaslatot is. Nincsen annak egyetlen szakasza, egyetlen kikezdése, egyetlen sora, egyetlen betűje, a mely a jogcsonkítás mementojaként ne tünnék fel, a mely vigyázatra, éber őrködésre és elszánt védelmezésre ne serkentené a nép jogaira, az alkotmányra, a szabadság áldásaira féltékeny népképviselőt, a ki ellenőrzési kötelességét komolyan veszi s nem a kormányi kegyhajhászat sikamlós terén áll.

Önök egyáltalában törvényalkotási túltengésben szenvednek, (*Derültség a szélső baloldalon*) ámde a sok törvényalkotás mindig rossz előjel; az mindig csak zavart és a honpolgárok zaklatását szokta előidézni, sok kibuvó ajtót hagyván fenn a jogsérelmekre és az igazság elferdítésére. Igy van nekünk vagy 50 darab adó, kezelési, illetékszabási, bélyeg- stb. törvényünk, a melyeket számnélküli ministeri rendeletek egészítenek ki s ép e sok törvény és rendelet idézi elő azt a zűrzavart, azt az ide-oda kapkodást, azt a félremagyarázást, azt az el nem igazodhatást, a mi mindig az adózó honpolgárok megrövidítését s jogtalan zaklatását szokta maga után vonni.

Különösen gazdag volt az ugynevezett alaptörvények módosításában, illetőleg gyökeres felforgatásában ezen most folyamatban levő ülésszak, a mely magát az országgyülést vette tatarozás alá s alkotott a régi aristocraticus felsőház helyett egy olygarchicus főrendiházat; a népképviseleti alapon nyugvó képviselőházat pedig az 5 éves cy-

Digitized by Google

clussal ajándékozta meg. Azt hiszem, hogy önök sem követelik azt, hogy ezen ugynevezett reformokban előhaladást és a democratia térfoglalását keressük: sőt igaz lélekkel mindenki kénytelen bevallani, hogy e törvényváltoztatások nagyon is magukon viselik a reactio bélyegét. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Felülről már megreparálván az államot, már most alólról kezdenek hozzá a jelen törvényjavaslat által, a mit nem sokára a községekről szóló törvényjavaslat fog követni. Tizenöt év alatt tehát háromszor alakiták át gyökeresen törvényhatóságainkat s ugyanannyiszor a községekről szóló alaptörvényeinket. Oly sok kisérlet, a mi egy századra túlságos lenne, még az esetben is, ha e törvények mind jók és helyesek lennének. Ámde e törvényekről valóban elmondhatjuk, hogy adtál uram esőt, de nincs köszönet benne (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon*) s a nemzet is felkiálthatna Demosthenessel, hogy „a helyett, hogy több, meg több törvényeket hoznak, inkább törüljék nagy részét azoknak, a mit már hoztak".

Valóban legczélszerűbb lenne, ha a hazája hanyatlásán aggodó görög szónoknak tanácsát követve eltörülnők mindazon korábbi törvényeket, a melyekkel közigazgatásunkat megrontották s municipiumainkat példányszerű ősi szerkezetükből kivetkőzteték; de miután a centralisatio meredélyein gyorsan léptető kormányunkat e minden izében rossz és veszélyes irányú javaslat visszavonására rá nem birhatjuk: nem marad más, mint szemébe nézni ezen új merényletnek is s a törvényjavaslatot birálatunk tárgyává téve, annak veszélyeit és romboló hatását kimutatni, hogy ekként a törvényhozásnak módot és alkalmat nyujtsunk a veszélyes államcsiny meghiusítására. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Előttem felszólalt t. barátaim igen sok oldalról mutatták ki e javaslatnak árnyoldalait, vészteljes tendentiáját s habár a tárgy kellőleg meg van világítva s nekünk későn szólóknak csak a tarlózás nehéz munkája jut: még sem hiszem magamat felmenthetőnek azon kötelesség alól, hogy észrevételeimet megtegyem s csekély tehetségem szerint, de a közügy hű közharczosaként sikra ne szálljak e törvény ellen, a mely szabadságunk végmenhelyeit: vármégyéinket és a szabad szellem ápoldáit: városainkat akarja lefegyverezni, védképtelenné tenni s egész önkormányzatunkat halomra dönteni.

Tagadhatlan, hogy az 57. §. s főleg annak a birói függetlenséget veszélyeztető *b)* pontja képezte e javaslat fő botránykövét, mely az egész országot pártkülönbség nélkül izgalomba hozta s még a szelidebb kedélyűeket is felláziotta. Ezt ugyan állitólag visszavonta a ministerelnök ur azon macchiavelisticus reservatióval, hogy intézkedését majd törvényen kivül is érvényesitendi, de e visszavonás, nem tudja figyelmünket elvonni e szakasz többi részének és e javaslat többi szakaszainak veszélyeitől. Nem, mert a hétfejű sárkánynak csak egyik feje bénittatott meg, a mérges kigyónak csak egyik foga töretett ki; de azért az nem szünik meg közveszélyes lenni mindaddig, mig minden feje le nem hull, minden foga ki nem töretik.

Vannak ezen kivül e javaslatnak még sok más veszélyes szakaszai s vannak oly intézkedései, a melyek álnokul csempésznek be oly dolgokat, a melyeket nyiltan be sem mernek vallani és a törvénybe világosan kifejezni. Ilyen a 80. §., mely a törvényhatósági tisztviselők szabad választását megsemmisiti és csaknem semmivé zsugorítja össze.

Hiszen e választást már ugy is illusoriussá tette a candidatio, melynél eddig is a főispán akarata érvényesült; de legalább mégis meg volt a látszat, meg volt a névleges jog; most azonban a 80. §. a választást csak pár egyénre, tulajdonképen az alispán és főszolgabirákra, megyei jegyzőkre korlátozza, a többiek, vagyis a közigazgatási hivatalok nagy tömege, mint orvosok, alorvosok, állatorvosok, rendőrkapitányok, számvevők, levéltárnok nyilvántartók, irnokok, gyakornokok s az összes segéd- és kezelő-személyzet a főispán által neveztetnek ki, helyeztetnek át egyik állomásról a másikra, függesztetnek fel és helyetesittetnek véglegesen mások által.

De nem csak e kinevezettek, hanem a választottak is feltétlenül alá vannak a főispánok önkényének rendelve. Azokhoz rendelkezik s rendeleteinek feltétlen végrehajtását követelheti, ha az alispán vonakodnék azt teljesiteni, avagy jelen nem lenne: közvetlenül intézkedik a törvényhatósági és községi közegekhez, az engedetleneket felfüggeszti, elmozdítja s véglegesen helyettesíti az általános tisztújításig s az elkergetett tisztviselő vagy a letiprott törvényhatóság csak az országgyülésnél kereshet jogorvoslást; azaz kérvényezhet, hogy kérvénye kiadatván a belügyminisnek, annak papirkosarába kerüljön, de különben még ha elintézést nyerne is, vajjon helyes-e minden falusi biró kérdéseivel az országgyülést elfoglalni s a legkisebbet a legnagyobb eszme elibe utalni, az országgyülést administrativ ügyek elintézőjévé téve, erejét igy elforgácsolni.

És ezen valóban török pasai teljhatalmát a főispánnak nemcsak a közigazgatási tisztviselők nyögik, hanem az kiterjed a vármegye területén levő összes állami hivatalokra, és azoknak hivatalos eljárásaira. Alája vannak rendelve adóhivatalok, tanfelügyelőségek, tanintézetek tanárai, vasuti, posta- és távirdai, egészségügyi hivatalok, mérnöki, bányászati, erdészeti, kincstári hivatalok, pénzügyérségek, közigazgatási hivatalok le az utolsó jegyzőig, szóval a biróságok kivételével a többi

Digitized by Google

ministeriumok összes hivatalnokai és alárendelve oly módon, hogy hivatalba jutásuk, megmaradásuk, előmenetelük egyenesen a főispántól tétetik függővé, vagyis a többi ministerek megalázásával és mellőzésével csakis a belügyministernek vettetnek alá, a kinek a főispánok közegeit alkotják. De hiszen ez iszonyatos állapot, hiszen ez valódi gályarabság, hiszen a törvény ez intézkedései Magyarország több mint százezer hivatalnokát valódi rabszolgaságra degredálja, minden hivatalnoknak feje felett fog függni a főispáni mindenhatóság Damocles kardja, existentiája egyetlen ember önkényétől, szeszélyétől tétetik függővé. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

De nem csak a hivatalnokokat degredálja a rabszolgaság iszonyatos sorsára, hanem a főispánt az egész törvényhatóság mindenható kényurává teszi és törvény fölé helyezi, mert a közgyülési határozatokat felfüggesztheti s felülvizsgálatra felterjesztheti, ha azt az államérdekre sérelmesnek véli; azonban ez oly tág köpenyeg, a mit mindenre rá lehet borítani s igy a midőn a közgyülés minden határozatának érvénye a főispántól függ s miután közvetlen rendelkezési joggal parancsolhat törvényhatósági és községi közegeknek: oly hatalom összpontosittatik kezei közé, a minővel még eddig semmiféle potentát felruházva nem volt. E korlátlan hatalmat a javaslat védelmére kelt Pulszky Ferencz képviselő ur is constatálja; de azzal vigasztalja magát, hogy az csak az elméletben van meg, de nem fognak vele élni; de én azt tartom, hogy nagyon is fognak vele élni, mert főispánaink, ha egyébben nem is, de az erőszakoskodásban eddig is kitüntették magukat.

És e korlátlan hatalommal szemben a törvény védelme sem vehető igénybe, mert a 94. §. kimondja, hogy a tisztviselő oly cselekményeért, melyet a törvény vagy illetékes felsőbb hatóság rendelt el — tehát a főispán s ennek a minister — fegyelmi uton felelősségre nem vonható.

Némi correctirum formát ugyan nyujtani látszik a 89. §., mely kimondja ugyan, hogy a tisztviselő az okozott kárért — ha szabályszerü jogorvoslással el nem hárítható — kártérítéssel tartozik; ámde ott van e szakasz 3-ik kikezdése, a mely a kártérítés kivánattól elveszi kedvét a szegény kegyelemre kiszolgáltatott honpolgárnak, a midőn 500 frt birságot szab a konok perlekedőre; mert hát a konokságot könnyü lesz rámondani mindazokra, a kik igazukat keresni mernék.

Hát lehet-e jogállamban ily helyzetet teremteni? hisz ilyen elméletet csak absolut államban, ily intézkedéseket csak rendőr-államban lehet felállitani. Hiszen e törvényjavaslat sorai közt az van kimondva, hogy a hivatalnok feltétlen engedelmességgel tartozik nem a törvénynek, hanem hivatalfőnökének, nyomorgathatja a népet, szabadon zsarolhatja, korteskedhetik; mind azért törvényes felelősségre nem vonható, mert hát illetékes felsőbb hatósága rendelte azt el. Eddig is hivatalnokaink rosszasága, hanyagsága, hűtlensége leginkább onnan eredt, mert nem tekintette magát az állam, hanem a kormány hivatalnokának s nem a törvényt, hanem főispánja akaratát tekintette zsinórmértékül. Ez a hamis felfogás — mely hivatalnokaink jellemét eddig is megrontotta — most törvényesittetik s hivatalnokkarunk oly géppé alakittatik, a melyet egy kéz, egy akarat fog mozgatni, mert a teljhatalmú főispánok csak szolgai végrehajtói lesznek a központi hatalomnak, a mit ez idő szerint egy ember monopolisal hazánkban.

Ha e javaslat törvénynyé válik, akkor Tisza Kálmán valódi alkirályává lesz hazánknak, ki hatalmát saját képére teremtett 63 alterego által gyakorolja, ezek mellé ellenőrző felügyelőkül ministeriumából kiküldendő titkárokat állít, kik őrködni fognak a felett, hogy a főispán urnak más akarata ne legyen, mint a ministernek. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Ő kegyuri jogot gyakorol az ország felett, főispánjai ezt foganatosítják a törvényhatóságokban. Ő kényuri hatalommal uralkodik itt a törvényhozásban, melyet a főispánok tetszésük szerint alakítandnak és az országban főispánoknak nevezett satelesei által, kik valódi teljhatalmú kormánybiztosokká lesznek, minőket csak rendkivüli körülmények közt szoktak rövid időre ily jogkörrel felruházni.

Elborzad minden alkotmányos érzetü ember, ha e törvényjavaslatot olvassa, annak következményeire gondol, hiszen az, ha törvénynyé válik, valódi sirja lesz az önkormányzatnak, az békés időben létrehozott valódi ostromállapotba fogja helyezni az országot s a mellett újabb anyagi terhekkel is fogja terhelni az ország népét, mert fölemeli a főispánok fizetését, ha több törvényhatóságot vezet, másfél fizetést húz, megállapittatik nyugdíjképessége, sőt bizonyos esetekben szolgálati évei kétszeresen számittatnak, rövid szolgálati éveknél dús végkielégitést nyernek.

Tudjuk azt, t. ház, hogy kormányváltozás esetében a főispánok is rendszerint változni szoktak, de mivel rendes alkotmányos viszonyok közt — a minőnek a mi mostani állapotunkat nem mondhatjuk — a kormányok gyakran változnak, tehát fog majd a magyar állam a nyugdíjas főispánok, azok családjai és titkáraiban ismét egy sereg ingyenélőt kapni, kik a szintén nyugdíjt élvezendő bukott ministerekkel egyetemben a kitartottaknak egy gyönyörü légióját fogják képezni.

Sőt e törvényjavaslat elvben kimondja és megállapítja a közigazgatási tisztviselők nyugdíjképességét is, a midőn a 83. §. elrendeli, hogy a törvényhatóságok e törvény kihirdetésétől számitott egy év alatt nyugdíjintézet létrehozása iránt gondoskodni tartoznak. Ennek természetesen egy

Digitized by Google

csomó pótadó lesz a következménye, mely ismét a terhek alatt roskadozó nemzet nyakába fog háromolni.

S mindez történik indokolatlanul, szükségtelenül, tisztán csak a személyes uralom erősítéseért és a centralisatio honosításáért; rebesgetik ugyan titokban, sőt itt is czélzás történt arra, hogy e törvényt a magyar állameszme elleni izgatások teszik szükségessé. De hát ez egyszerű fogás a gyengébbek rászedésére, mert hát nálunk már szokássá vált, hogy minden reactionarius intézkedés lólábát a magyar állam köpenyével takarjanak el, mert tudják, hogy a magyar parlament sok mindent kész megengedni az állam érdekében, ha azt veszélyezve látja.

Ámde ez csak tetszetős ürügy; a valódi czél e törvénynél a hatalom terjesztése az önkormányzat romjain. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Én nem látom a nemzetiségi izgatásokat oly mérvűeknek, hogy ily kivételes ostromállapotra szükségünk lenne; a nemzetiségek elégületlenségét önök rossz politikája és kisajtoló adórendszere tartja leginkább forrongásban s önök kortes pajtáskodása nyujt annak táplálékot; de ha valóban oly jellegűek lennének is e mozgalmak egynémely nemzetiségi megyében, hogy ily kivételes intézkedésnek szüksége fenforogna: akkor tetszett volna csak e megyékben életbeléptetni azokat, a hol arra netalán szükség van de, hogy a vármegyék összeségét és hazafias városainkat is — hol ily agitatióknak talaja nincsen — sujtsák és ily ostromállapotba helyezzék, azt vétkes államcsinynál egyébnek nem tekinthetjük. De különben is a magyar állam eszmét alkotmányos intézményekkel és nem főispáni önkénynyel lehet biztosítani.

Nem a magyar állameszmét erősíteni, hanem a vármegyéket: alkotmányunk ez erős várait akarja Tisza Kálmán megsemmisíteni s önkormányzatunkat halomra dönteni. Ő nem tűr maga körül semmit, a mi az önállásnak és függetlenségnek még csak az árnyékát is magán viseli. Ő a reactio teljes uralmát akarja inaugurálni.

De nagyobb emberek birkóztak már meg sikertelenül e feladattal, a mit József császár lángesze is visszavonni kényszerült, a mit a szivós Ferencz császár is megkisérlett, a mit Ferdinánd alatt administratorokkal, Bach és Schmerling alatt Bezirkerekkel eredménytelenül erőszakoltak: azt most Tisza Kálmán, az egykori legerőszakosabb administrator fia, akarná végrehajtani?

De a nemzet, a mely nem engedett királyainak, bizonynyal nem fog engedni ez újkori Nerócskának sem. *(Derültség balfelől.)* A nemzet, a mely ezredév viharjai közepette, tengernyi vére árán meg tudta védeni önkormányzatát, azt most sem fogja gyáván feladni.

Igaz, hogy a magyar nemzet most sajnos tespedésben van, hallgat s fatalisticus önmegadással látszik tűrni sorsát. Ámde nem veszett azért ki kebeléből a szabadság szeretete, ennek oltalmában oly sok véráldozatot hozott, miszerint az értéktelenné nem válhatott előtte. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

E nemzet nem született szolgaságra, egész multja ellentmond ennek, egész történelme óvást emel az ellen. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* A magyar soha sem nyalta hizelgő macskaként a kényur talpát, hanem lesujtotta azt büszke oroszlánként.

Le fogja sujtani a kényurak e paródiáját is, a ki önkormányzatunk szent templomát akarja megszentségteleníteni. Önkormányzatunk ezredéven át a nemzet életszervévé vált, a nélkül az élni nem, csak tengődni tudna. Az összenőtt a mi ezredéves multunkkal, annak dicsőségével, attól nemzetünket megfosztani nem lehet.

Meg fogják önök e törvényt szavazni, de az ephemeréletű lesz, mint a minő volt a zsarnokságnak minden provisoriuma hazánkban s a miként ephemer lesz azon szégyenletes uralom is, a mely hazánknak nemcsak szerencsétlenségét, de szégyenét is képezi. Az önök épülete homokra van fektetve, az első rázkódás összeontandja azt.

T. ház! Pár szóban még érintenem kell a mi házi vitánkat is.

Én őszintén bevallom, hogy nem örömest vitatkozom ellenzéki szomszédainkkal, mert habár közjogi állásunk ellentétes s habár ők akkor, a midőn Magyarországot a közösügyes alapon jól kormányozhatónak és boldogíthatónak vélik, a lehetetlent akarják létesíteni: mindazonáltal mégis vannak érintkezési pontjaink és vannak oly közös czéljaink, a melyek felé karöltve haladhatunk és kell is haladnunk.

De ennek beismerése s gyengeségem érzete sem tud visszariasztani azon igen, de igen nehéz feladattól, hogy gróf Apponyi Albert képviselőtársam nagyszabású beszédének egy pontjára szerény észrevételemet megtegyem.

Gróf Apponyi ékesszólásának egész hatalmával igyekezett a közigazgatási tisztviselők választása elméletének helyességét lerombolni s meggyőzni arról, hogy kinevezési rendszer mellett is lehetséges az alkotmányos önkormányzat. Én nem érthetek vele egyet s azt hiszem, hogy ez elmélet nem egyéb önhitegetésnél; mert én a valódi önkormányzat conditio sine qua non-jának tekintem a tisztviselőknek minden kijelölés nélküli szabad választását. A kijelölést legfölebb csak a törvényszerű minősítés constatálására szorítván oly módon, hogy senkit, a ki minősítve van, a választás alá bocsátástól elzárni ne lehessen.

Én, t. ház, democraticus alapon nyugvó önkormányzatot szabad választás nélkül képzelni nem tudok, hiszen a tulajdonképi népből a bizottmányi gyülésekbe ugyis kevés vagy épen senki sem jut be s ha még a választás általi befolyástól is

Digitized by Google

elzárjuk, akkor az csak olyan önkormányzat lesz, mint a minő respublicák voltak a rabszolgák százezreit sanyargató köztársaságok.

Én a tisztviselők szabad választása nélküli önkormányzatot olybá tekintem, mintha valaki levegő nélküli szerves életet, napsugár nélküli tenyészet létezhetését akarná elhitetni, az valóban a kecske jólakásának és a káposzta megmaradásának elméletén nyugszik.

Gróf Apponyi megkapó szinekkel festette le azt a függést, a melyben a választott tisztviselő választóival szemben van és a részrehajlást, a mit azok iránt tanusítani kénytelen, kik hivatalba juttatták s a kiknek segélyével abban megmaradni remélheti; heroicus jellem tudna csak — ugy mond — az ily behatásnak ellentállani.

Azonban képviselőtársam az éremnek csak egyik felét vizsgálta s nem látta az érem hátlapjának még sötétebb árnyát, azt a sokkal nagyobb és lealázóbb függést, a melybe majd jutni fog a kinevező minister, illetőleg az őtet felajánló főispánnal szemben, mert a minister a vidék embereit, azok képzettségét nem ismerheti; ő kinevezését főispánja ajánlatára foganatosítja s a főispán ritkán fogja a leghivatottabbakat és legjellemesebbeket, hanem az ő és klickjének protegáltjait ajánlatba hozni s mivel a főispán par excellence pártember, sőt pártvezér megyéjében s mivel hivatalban maradása a fungáló kormány hatalmon maradásához van kötve, vajjon fogna-e másokat ajánlatba hozni, mint csak olyanokat, a kik a korteskedésben kitüntették magukat? Az ilyek pedig, főleg nálunk, nem igen szoktak sem törvénytisztelő, sem nagyon jellemes, de sem nagyon erkölcsös emberek lenni.

De e fontos lélektani indok mellett a főispán a felterjesztésben, a minister a kinevezésben csakis az elméleti minősültséget tarthatja szem előtt; de a jellemre, a becsületességre, a hivatottságra nem tud tekintettel lenni s igy be fognak juthatni a hivatalokba diplomás gonosztevők, avagy muszkavezetők, Bach- és Schmerling-lovagok, a minőkkel jelenleg is bepiszkolják a hivatalok tisztességét a mostani névleges választásnál, a mi nem egyéb kinevezésnél.

Aztán ne higyje a képviselő ur, hogy a jó hivatalnok kénytelen lenne részrehajlatlan lenni választóival szemben, mert a nép végtelenül nagyra szokta a legszigorúbb hivatalnokot is becsülni, ha az igazságos, még a katonaság is bálványozni szokta szigorúan igazságos s vele a vészt megosztó felebbvalóit s a valóban hivatását részrehajlatlanul betöltő tisztviselő nem félhet a kiválasztástól. Arra számos példát találunk a multban, hogy a jó hivatalnokot mindig újból választották s csak késő vénsége vagy a halál fosztotta meg azon hivataltól, a melyben néha túlszigorú, de mindig igazságos volt.

Azután a mi a függést illeti, vajjon nem lesz-e a kinevezett hivatalnok sokkal nagyobb függési viszonyban a ministertől, illetőleg annak személyese, a főispántól, a kitől nemcsak hivatalba jutása, hanem hivatalban maradása és előléptetése kizárólag függ. Ettől feltétlenül és csakis ettől függvén, bizonynyal részrehajló lesz azok irányában, kik a képviselőválasztásoknál szövetségesei a kormányhatalom fentartásában.

Szóval a közigazgatási hivatalnokok kinevezésénél nem lehet semmi módon kiküszöbölni azt, hogy ez ország minden hivatalnoka, sőt még szolgaszemélyzete, ezek rokonsága s mindazok, kiknek hivatalos pályára készülő gyermekei vannak, a kormány uszályhordozóivá, vak engedelmességre kötelezett rabszolgáivá ne váljanak és azt, hogy csak pártemberek jussanak a hivatalokba, mert én nem tudok magamnak oly angyalszelidségü és jóságú minister elképzelni, a ki akkor, a midőn a kinevezés egyedül az ő jogköréhez tartozik, olyanokat is helyezzen hivatalokba, kik pártjának nem buzgó hívei.

Ekként én a kinevezési rendszert összeférhetlennek tartom a valódi önkormányzattal. Igy fogta fel ezt nemzetünk mindig, igy gyakorolta ezredéven át; az összeforrott nemzeti életével, az adta és adja meg a mi közéletünk valódi jellegét, az képezi a valódi alkotmányosság főfeltételét, mert a honpolgárok szabad államban nemcsak igavonó és teherviselő eszközök, hanem oly jogosult tényezők, kik a terheknek megfelelő jogok és joggyakorlatok élvezetét méltán megkövetelhetik a maguk részére s méltán igényelhetik, hogy ott, hol vagyonuk s munkaerejük, néha existentiájuk felett határoznak s életérdekei felett döntenek: beleszólási joggal birjanak. Ez indokolja, ez követeli a felső fokon a képviselői, az alsó fokon tisztviselőinek szabad választását. Ez kivánja meg azt, hogy képviselője és tisztviselője nemcsak a hatalom, hanem a nemzettel szemben is — a választás révén — a felelősség és feleletre vonhatás helyzetébe tartassék.

Csakis a szabad választás képezi azon kötelékét, a szeretetnek, a bizalomnak azon kötelékét, a mely a nemzet kebeléből eredő tisztviselőt a nemzettel szerves összefüggésbe tudja hozni, *(Ugy van! a szélső baloldalon)* e nélkül a tisztviselői kar egy elszigetelt, egy különálló kastot, a kastok legveszélyesebbikét: az élődi bureaucratia kasztját képezi, a mely nem érez a nemzettel, hanem mindig a hatalom tetszés szerint kihasználható eszközévé aljasul; oly kasttá, a mely még arra sem ügyel, hogy az a hatalom idegen-e? hanem vakon engedelmeskedik annak, a ki alkalmazza, fizeti és nyugdíjazza, a mely kész bármikor a zsarnokság hü szolgahadaként hazája ellen is felhasználtatni magát.

Nekünk fenn kell tartanunk tisztviselőink

Digitized by Google

szabad választását, főleg e jelen korszakban, a midőn az erkölcstelenség, az élősdiesség és a servilismus oly ijesztő mérvben terjed és rombol nemzetünk között, a midőn a szellemi proletariusság és a vagyonbukottak éhes farkasokként rohanják meg a közélet minden foglalkozási ágát, midőn a komoly munkát kerülők szállják meg a hivatalokat s az ilyenek karoltatnak fel mindenhol. Ez a párturalom elfajulására és elmérgesedésére, a nép kiélésére vezethet csak.

Ez csak az erkölcsi romlottságot, a corruptiót fejlesztheti, a mi már is vészes ragályként rombol hazánkban. Ez csak pusztulást hozhat hazánkra.

E törvényjavaslat álnok czélja nem más, minthogy a választás névleges megtartása, de valójában a palástolt kinevezési rendszer honosítása és a főispáni mindenhatóság inaugurálása által a már is tűrhetlenné és valódi zsarnoksággá fajult párturalmat meggyökereztesse.

Én szabad választás nélkül valódi önkormányzatot és önkormányzat nélkül valódi alkotmányosságot és közszellemet képzelni nem tudok. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Az önkormányzat áldásait soha senki oly találóan nem jellemezte mint Kossuth Lajos e szavakban. *(Halljuk! a szélső baloldalon.)*

„Az önkormányzati intézmények leghatályosabb ápoldái a közszellemnek; azok képeznek kapcsot az állam és az egyén közt; azok nevelik az embert önérzetes polgárrá; azok nevelik be a nemzeteket a gyakorlatias hazafiságba; általuk hozatik az alkotmányos szabadság a polgárok házi tűzhelyeikhez. Csak az önkormányzati intézmények képesek a közszellem nemzetéltető fuvalataival telíteni a levegőt.“

Én ez arany szavakat irtam politikai kátém első lapjára, azok szent intelmét követem akkor, a midőn e törvényjavaslatot visszautasítva, csatlakozom a Bartha Miklós barátom által benyujtott határozati javaslathoz. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hegedüs Sándor: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Ha e törvényjavaslatot tisztán a megyei autonomia szempontjából birálnák, vagy ha viszont tisztán az állami közigazgatás és kinevezési rendszer szempontjából tennének ellene kifogásokat: akkor szót sem szóltam volna e kérdésnél, mert elismerem, hogy mind a két rendszer teljesen jogosult és Európának különböző államaiban részint érvényben volt, részint érvényben van. Azok száma ellenben, a kik feltétlenül a megyei autonomiára, még pedig annak legszélesebb alapjára helyezkednek, e házban, ez idő szerint már csekély. Azon határozati javaslat, a mely a szélső baloldal részéről Bartha Miklós képviselő ur által beadatott, a leghívebben fejezi ki ezt akkor, midőn kimondja, hogy a kormány olyan javaslatot készítsen, mely az önkormányzattal megférő módon szabályozza az állami felügyeletet és ellenőrzést, tehát itt az önkormányzat a főczél és az állami érdek hátrább van, mert az állami felügyeletet és ellenőrzést csak ugy kell szabályozni, hogy az megférjen az önkormányzattal.

A kik hiszik azt, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a magyar állam jelenlegi érdekeit s az administratio jelenlegi szükségeit egy ilyen szervezettel ki lehet elégíteni, azok tökéletesen jogosultan tűzik ki czélul ezt a feladatot a kormánynak és feltétlenül helyesen ítélik el ennek alapján magát a törvényjavaslatot.

Igénytelen meggyőződésem szerint most az állami érdekek és az administratio szükségletei oly magas fokban veszik igénybe a kormánynak és az államhatalomnak részben közvetlen intézkedését, részben pedig szigorú ellenőrzési jogát, hogy az önkormányzat csak másodsorban következhetik, abból meg kell tartani és abban ki kell fejleszteni mindazt, a mi az imént említett érdekekkel megfér, de fel kell áldozni akár fokozatosan, akár egyszerre abból mindazt, a mi azokba ütközik; és viszont azok, a kik tisztán és kizárólag az állami administratio és kinevezési rendszer alapjára helyezkednek, egészen logice és igen helyesen ítélik el e törvényjavaslatot, de következetesen csak ugy fognak eljárni, ha ugy tesznek, mint Grünwald Béla t. képviselőtársam, a ki nem ezt a javaslatot sujtotta ítéletével, hanem tökéletesen meg akarta semmisíteni az 1870: XLII. törvényczikket, a melynek védelmére most még azok is felszólalnak, a kik részben a szélső balon azt jogfosztónak tekintették s részben a mérsékelt ellenzéken még azok is, a kik a kinevezési rendszernek hívei. *(Ugy van! jobbfelől.)* Mert azt bátor vagyok állítani, hogy a mi az önkormányzat hatáskörét illeti, az 1870: XLII. törvényczikkel szemben ez a törvényjavaslat érdemleges intézkedéseiben semmiféle visszalépést nem tartalmaz; a ki tehát egész következetesen akár centralisatiót lát e törvényjavaslatban, akár pedig az állami érdekek nem kellő megóvását veszi abban észre, feltétlenül túl kell magát tennie az 1870: XLII. törvényczikken is és nem ebben a javaslatban kell keresni azon hiányokat és hibákat, a melyeket megrótt. Ezt bátor leszek mindjárt egy pár adattal igazolni azon igen szép beszédekből szedve össze azokat, a melyeket a mult napokban volt szerencsém hallani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Minthogy tárgyilagos kivánok lenni, igen természetes, t. képviselőház, hogy én a szenvedély hurjait nem fogom pengetni. És igy nem fogom akár a szélső bal, akár a mérsékelt ellenzék asztaláról elvenni azt az asztaldíszt, a melyet egymásnak használat végett kölcsönösen kiszolgáltatnak azokban a szép kifejezésekben, hogy tönkre

Digitized by Google

teszi e javaslat az önkormányzatot, rabszolgaságot teremt meg, megsemmisíti a szabadságot, önkényuralmat és hatalmi omnipotentiát teremt. Ezeket én olyan stereotyn kifejezéseknek ismerem, melyekkel találkoztunk az 1876-iki tárgyalások alkalmával, midőn a közigazgatási bizottságokról szóló törvényjavaslatot tárgyaltuk, a melyekkel találkozunk nemcsak ilyen, egészen administrativ természetű ügyek tárgyalásánál; hanem akár közjogi, akár pénzügyi, akár külügyi kérdések forduljanak elő, azokkal az asztal díszekkel mindig találkozunk. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Tehát ezeknek — igénytelen nézetem szerint legalább a tárgyilagos birálatnál — hasznát nem lehet venni.

Még kevésbé könnyítem meg feladatomat az által, hogy régen elmondott beszédekből idézzek, a mint némely ellenzéki t. képviselő ur ezt még most is szokásban akarja tartani. Nézetem szerint nem idézek azért, mert elismerem, hogy van egy ellenzéki beszéd recipe, a melyben az idézet is rendesen öt vagy hat adagban előfordul; azonban ennél a tárgynál talán a legkevésbé lehetne a következetlenséget fegyverül, még pedig ellenzéki fegyverül használni, egyszerűen azért, mert egy napról más napra oly meglepő enuntiatiókkal találkozunk, egy napról más napra oly compromissumokat ajánlanak fel az ellenzéki töredékek vagy ugyanazon ellenzéki töredéknek különböző tagjai, hogy nézetem szerint tökéletesen fel van mentve e párt és e kormány azon vád alól, hogy bármely javaslatot ezen alapon el lehessen ítélni. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)*

Azt állítottam, t. képviselőház, hogy az 1870:XLII. törvényczikkel szemben a törvényjavaslat a megyének egyetlen érdemleges jogát el nem veszi. De különös, ugy gróf Apponyi, mint Horváth Lajos t. képviselőtársaim — hogy ne is beszéljek a szélső balnak .... *(Mozgás és közbekiáltások a szélső baloldalon: Nincs szélső bal! Függetlenségi párt!)* Igenis, függetlenségi párt; én a titulusokat ingyen ajándékozom, a mint parancsolnak velem. *(Mozgás a szélső baloldalon. Derültség jobbfelől. Halljuk! Halljuk!)*

A t. függetlenségi pártnak részben igen erőteljes kifejezésű szónokaival ne is foglalkozzam, miután álláspontjukat egészen logicusnak tartom és ennek következtében én, ki e törvényjavaslat alapján állok, ebből a szempontból őket nem birálhatom. De gróf Apponyi Albert és Horváth Lajos t. képviselő urak és mindazok, kik más álláspontonvannak, védelmükbe vették az önkormányzat hatáskörét és a függetlenséget is e javaslattal szemben, sőt védelmükbe vették az 1870: XLII. törvényczikket is ezen javaslattal szemben. Csak az a baj, hogy sokat állítanak és keveset, vagy talán semmit sem bizonyítanak, különösen e tekintetben, mert tisztán a bizonyítást és kizárólag csak gróf Apponyi Albert kisérlette meg, de nézetem szerint, oly példával, mely nagyon szerencsétlen, tudniillik azt mondja: e javaslat centralisál és oly módon centralisál, hogy még a centralisált Francziaországban is nagyobb hatása van a conseil généralnak.

De ő is, valamint Horváth Lajos t. képviselő ur is elfelejtették, hogy nem ezt kell bizonyítani, hanem azt, hogy a javaslat centralisál az 1870: XLII. törvényczikkel szemben. Ezt nem bizonyították.

De példája is szerencsétlen, bocsánatot kérek, t. képviselő ur, hiszen e repartitionális adózási rendszer nálunk nem áll fenn, mint Francziaországban és azt hiszem, hogy ő, ki nemzetgazdasági kérdésekkel még többet foglalkozik, bizonyára nem fogja kivánni, hogy a quota-adórendszer helyett behozzuk most a repartitionális adórendszert. Mert mi a természete ennek az adórendszernek? Az, hogy az egyes megyékben megszabott adót változtatni nem lehet; tehát természetes, hogy a már megszabott összegen belül a megye hatásköre teljesen független kell, hogy legyen, mert különben a megszabott összeg, melyre az államnak szüksége van, nem jön be. De ebből egyszersmind végtelen sok igazságtalanság, egyenlőtlen adózás következik, melyet minden nemzetgazda ismer. *(Ugy van! a jobboldalon.)*

De mi az adózási ügyben ugy állunk-e, hogy irigyelhetjük azt a függetlenséget, önállóságot a franczia conseil généraltól? Hisz az adó kivetésétől elkezdve, fel a pénzügyi közigazgatási bíróságig, az állam beavatkozása, ha nem is teljes mértékben, de mondhatom, a legnagyobb mértékben ugyszólván ellensúlyozva van mindenütt azon elemek által, melyek az adózók érdekeit kell, hogy képviseljék és megvédjék.

Tehát ezzel bizonyítani azt, hogy nálunk nagyobb a centralisatio, mint Francziaországban, azt hiszem, nem lehet. *(Ugy van! a jobboldalon.)*

Sőt általában azt, a mit ugy oda dobtak, hogy ez a törvényjavaslat centralisál és a megyétől el von sok jogot, egyszerűen a multra való hivatkozás által czáfolhatom meg. Én nem is beszélek arról, hogy az 1870:XLII. törvényczikk miket tartalmaz, hanem beszélek a multból, az 1848. előtti időkről. Grünwald Béla t. képviselő ur hatásosan érintette, hogy minden apró-cseprő ügyeket hogyan lehet most a ministeriumhoz felvinni. Ez a legnagyobb centralisatio

Én nem mondom, hogy minden tekintetben helyes e rendszer, de azt állítom, hogy a régi cancellláriához és helytartó-tanácshoz minden apró-cseprő még magánjogi ügyet is ép ugy lehetett fölvenni, sőt még nagyobb mértékben. Ha tehát most beszélnek centralisatióról, akkor azt kellene kifejteni igénytelen nézetem szerint, hogy a multhoz képest e javaslat hogyan centralisál, mily

Digitized by Google

ügyeket visz át a ministeriumhoz, a melyek azelőtt nem voltak a ministeriumhoz tartozók, vagy a melyekben azelőtt a ministeriumnak befolyása nem volt. És bocsánatot kérek, én nem is hallottam, hogy e téren meg is kisérelték volna a bizonyítást. Igy vádjuk teljesen alaptalan.

Rá fogok térni, hogy a mi az administratio ellenőrzését illeti, itt milyen a változás. Azonban, mielőtt ezt tenném, bátor vagyok egy egészen igazságtalan és nézetem szerint méltánytalan eljárás ellen szót emelni. *(Halljuk!)*

Ha a hatáskört fejtegetnék és birálnák, a mit e törvényjavaslat a főispánoknak ad, meghajolnék eljárásuk előtt. De itt e helyett már divatba jött és az egész vita alatt arról volt szó, hogy milyenek a főispánok.

Hát személyi kérdéseket tárgyalunk itt, vagy a főispánok jellemét tárgyalja e törvényjavaslat? Azt mondják, nem állanak feladatuknak szinvonalán, nem értenek a dolgukhoz. És ezt még oly tárgyilagos szónokok is, mint Horváth Lajos t. képviselőtársam.

Bocsánatot kérek: ha mi szervezni akarunk administratiót, vagy hivatalt akarunk szervezni, akkor igenis beszélhetnének arról, hogy a főispánoknak qualificatiot kell kikötni, vagy bármiféle correctivumokat teremteni, esetleges tévedésekkel, esetleges mulasztásokkal szemben. Ezt helyeselném. De ha nem érdemleges rendelkezéseket követelnek egy törvényjavaslat tárgyalásánál, hanem belerántják ide a személyeket, a főispánokat és azokat ilyen és olyan gyanusításokkal illetik, tehetetlen, képtelen embereknek tüntetik fel: ez sem nem méltányos, sem nem igazságos, sem a tárgyhoz nem illő. *(Helyeslés jobbfelől. Zaj balfelől. Felkiáltások: Hiszen Pulszky mondta!)*

És most t. képviselőház, méltóztassék megengedni, hogy előadjam, minő követelésekkel lépnek fel a törvényjavaslat ellen, mert e követelések szempontjából már helyesen lehet kiindulni a birálatban és egészen tárgyilagosnak lehet maradni.

Horváth Lajos t. képviselőtársam négy hiányt fedezett fel közigazgatásunkban és természetes dolog, hogy én várva-vártam és azt hiszem, hogy a t. képviselőház minden tagja várta, hogy e négy hiány orvoslására vonatkozó hiányokat fogja a törvényjavaslatban kimutatni és a megfelelő intézkedéseket fogja követelni.

A négy hiány, a melyet említett, a következő: 1. a tisztviselők nem állanak feladatuk magaslatán. Ez egy általános kifejezés, a mely alatt, ha az ember az intézkedésekben nagy qualificatiókban való hiányt érti, akkor lehet arról e törvényjavaslat kapcsán beszélni és intézkedni. De ha az egyéni képességet értjük alatta, akkor sem ezen, sem semmiféle törvényjavaslattal segíteni nem lehet, mert az egyéni képesség sem törvénybe nem iktatható, sem a kormány e részben intézkedéseket nem hozhat. *(Helyeslés jobbfelől. Mozgás balfelől.)* De legjobban bizonyítja azon körülmény, hogy igazam van, miszerint ő is beszéde folyamán erre vissza nem tért és nem is próbálta meg e tekintetben az intézkedés jóságát vagy hiányát fejtegetni.

A másik, azt mondja, hogy helytelen a közigazgatási járásoknak és székhelyeknek beosztása. Ez régi dolog, sok igaz van benne és mi is sokat foglalkoztunk vele, de constatálom, hogy sem e javaslattal össze nem függ, sem ő e tekintetben semmiféle intézkedést kilátásba nem helyez, nem követel.

A harmadik az, hogy hiányosak a közigazgatási törvények és rendeletek. Ebben is igaza van és pedig sok tekintetben. De bátor vagyok kérdeni, hogy e javaslattal kapcsolatban lehet-e e tárgyról intézkedni? Igénytelen nézetem szerint nem és ő sem kisérlette meg, sőt nem is érintette.

A negyedik, hogy sok az irka-firka, sok a kimutatás. Meglehet, ebben is igaza van, sőt bizonyos mértékben igazat adok én is neki. De bátor vagyok azt is kérdezni, hibás-e ebben ez a javaslat: lehet-e ebben arról intézkednünk? Azt hiszem, nem. Ha tehát ily premissákat hall az ember s azokat a premissákat ily kevéssé alkalmazhatja maga a szónok is a javaslatra, akkor igen természetes, hogy a birálat hiányos, hogy ne mondjam, alaptalan.

Azonban a t. képviselő ur akkor kiterjeszkedett a főispánok hatáskörére s idézi egész laconicus rövidséggel a törvényjavaslat hat vagy hét szakaszának számát. Azt mondja, hogy ezen 6—7. szakasz segítségével tönkre teheti a kormány a megyei önkormányzatot, a mikor neki tetszik, lefoglalhatja és confiscalhatja annak jogát.

A vád erős, a kifejezés még erősebb s csak az a kérdés, hogyan van bizonyítva. S én bátor vagyok ezen valóban szép, tárgyilagos és tanulságos beszéd hallgatóit — s ily hallgatója volt az egész ház — méltóztassanak visszaemlékezni — egészen tárgyilagosan felhívni, hogy azon 6 vagy 7 szakasz magyarázásába s ennek segítségével annak bizonyításába, hogy itt lefoglaltatik az önkormányzati jog megszorítása, bocsátkozott-e Horváth Lajos t. képviselő ur? Én értem azt, hogy lehet felállítani vádat, de akkor bizonyítani is kell, mert különben jogot ad a védőnek arra, hogy azt válaszolja, a mit én bátor vagyok válaszolni, hogy a mig bizonyítva nincs, addig el nem fogadom.

Érezte ezt gróf Apponyi Albert; ő bizonyított is. Azonban mielőtt arra rátérnék, bátor vagyok — hogy Horváth Lajos képviselő urtól búcsút vegyek egy szerény észrevételt tenni.

Azt hiszem, az egész házat épen ugy, mint

Digitized by Google

engem, meglepett azon enuntiatio, a mit ő, mint a megyének régi híve s az 1870 : XLII. törvényczikknek részben alkotója, tett. Eldobta a a megyének legfontosabb közegeit és átadta az államnak. Azt mondja, hogy ő belátja, hogy szükséges, hogy az állam kinevezése alá jöjjenek a megye mindazon közegei, melyek jurisdictionalis hatalmat gyakorolnak.

Nem vitatkozom e felett; de constatálom azt, hogy a milyen váratlan, ép oly részben jó és részben kellemetlen hatást gyakorolt ezzel a ház különböző pártjaira. S én, nem hogy szemrehányást tennék neki ebből, nem hogy a következetesség vesszőparipájára fölülvén, (*Nyugtalanság a szélső baloldalon*) kritika tárgyává tenném eljárását.

Én azt hiszem, ép oly férfias, ép oly okos, mint bölcs elhatározás, nyiltan megmondani minden perczben az esélyek s a körülmények szerint változó meggyőződésnek indokait ép ugy, mint annak czélját; mert én részemről osztom azt a nézetet, hogy a politikában a körülmények és az idők annyira változnak, hogy ugyanazon egy dologban sem lehet mindig ugyanazt mondani, annál kevésbé a fejlődő magyar állam különböző időszakában.

Azonban (*Halljuk! Halljuk! jobbfelől*) igen természetes dolog, hogy a milyen compromissum és meglepő ajánlat volt előbbi multjával szemben Horváth Lajos t. képviselő ur részéről ezen nyilatkozat és a milyen volt, ha méltóztatik emlékezni a t. háznak, ugy hiszem, 3 év előtt Gulner t. képviselő ur részéről az az ajánlat, melyet most ismételve hangsúlyozott, tudniillik, hogy életfogytiglan választassanak a megyei közegek, ez nem jelent egyebet, mint ugyanazon pártban a compromissum különböző megkisérlését és ennek következtében a nélkül, hogy ezt rosszalnám, jogot merítek magamnak arra nézve, hogy ha e pártban részben az állami közigazgatásnak, részben az önkormányzatnak régi hívei e törvényjavaslatban egy compromissumot látnak, melybe ez idő szerint belenyugosznak s azt bona fide támogatják, e tekintetben semmiféle szemrehányást nem érdemelnek; mert ezt tökéletesen jogosultnak és indokoltnak lehet tartani. (*Ugy van! jobbfelől.*)

Mint volt már szerencsém említeni, gróf Apponyi Albert t. képviselő ur, érezve a hiányt, melyet Horváth Lajos képviselő ur beszéde a bizonyítás tekintetében maga után hagyott, iparkodott ezt pótolni. Ő ugyanis megtámadta a főispáni ellenőrzésnek és felügyeletnek azon módját, a mely e törvényjavaslatban terveztetik s ezt — legalább ez beszédjének értelme — részben kevésnek, részben soknak tartja. Soknak annyiban, a mennyiben a hatalom túlterjeszkedését látja a javaslatnak némely intézkedéseiben; kevésnek pedig annyiban, a mennyiben az önkormányzaton kivül lévő közeg azon ellenőrzést, melyre szükség van, az állami érdekek szempontjából nem gyakorolhatja az administratio azon ezer meg ezer apró ügyeiben, a melyeknél az állami érdekek megsértése vagy lábbal tapodása nem feltűnő s ennek következtében nem könnyen észrevehető, a miért is szükséges arról gondoskodni, hogy ez észrevehető legyen. Példát is hoz fel. Teszem az iskolákban a nemzetiségi izgatást, mert ha van Hora és Kloska mozgalom, ezt észreveheti; de hogy az ezer meg ezer iskolában a tanítók hogy izgatnak s hogy készítik elő a nemzetiségi izgatások számára a talajt, ezt nem veheti észre a főispán. Ha járvány van — mondja a t. képviselő ur — az e körüli intézkedéseket észreveheti a főispán; de hogy az orvosi segély igénybevétele pontosan történik-e és hogy ennek következtében az egészségügyi állapotokról való gondoskodás milyen, ezt a főispán nem veheti észre.

Bocsánatot kérek, ha e példákban igaza van is a t. képviselő urnak; de ha ki fogja nevezni vagy valóságos állami közeggé teszi is, mint tervezi a főispánt, vagy bármely nevet ad azon közegnek, mely a megye területén a központi államérdekeket ellenőrizze és nézete szerint vezesse: ez a közeg soha sem lesz azon helyzetben, . . . (*Közbeszólás a baloldalon: A szolgabiró!*)

Épen ez az, a mit mondani akarok! Mondom, soha sem lesz azon helyzetben, hogy mindazt a minutiosus és az egyes helyek szerint természetesen nagyon eltérő ellenőrzést minden egyes felmerülő elszigetelt esetben gyakorolhassa, illetőleg a hiányokat, hibákat, mulasztásokat és visszaéléseket észrevehesse; a miből következik, hogy azon alantas közeg ellenőrzése kell, hogy ugy legyen szervezve, hogy ha ő elmulasztja ezen intézkedést, akkor a főispán helyette intézkedhessék. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

És e tekintetben, ha ő azt a kifogást teszi, hogy ha az alispán választatik és nem kineveztetik, vagy ha azt mondja, nem kell alispán, hanem kinevezett préfet és ez alá kell rendelni minden egyes közeget, akkor legalább az intézkedés érdemleges részében neki logicailag igazsága van; de ha azt mondja, hogy egy oly javaslat, mely nem elégedvén meg azon ellenőrzési joggal, melyet az egyes közeg fölött gyakorol, épen ilyen érdekek szempontjából nagyobb ellenőrzési jogot biztosit neki és azt mondja, hogy e javaslatnak az a nagyobb ellenőrzési jog egyik hátránya és ezen szempontból elítélendő: ez szerintem helytelen. (*Helyeslés a jobboldalon.*) Helytelen, mert logicailag az ő álláspontjából legalább ez nem folyik.

Ha azt mondja, hogy a főispánnak azon közeggel szemben ellenőrzési jogát még fokozni, nevelni kell, akkor elfogadom az ő álláspontját; de azt mondani, hogy túlságos az ellenőrzési jog és nem helyeselni, hogy azt kiterjeszti azon közegekre:

Digitized by Google

ez oly birálat, a mi sem logicailag, sem érdemileg meg nem áll. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

De, t. ház, itt nem áll meg gróf Apponyi. Azt mondja, az önkormányzat szabadsága veszélyeztetve van a főispánnak oly hatásköre által, mely e javaslatnak különböző szakaszaiban és különösen az 57. §. *i)* pontjában le van téve. És e tekintetben bámulatos összhang van Mocsáry t. képviselőtársam és gróf Apponyi közt, valamint az ellenzéknek majdnem minden szónoka közt.

A javaslatnak azon pontjaiból való idézetet, melyekkel már Tibád Antal t. képviselőtársam érdekes és szép beszédében foglalkozott, én nem fogom birálat alá venni. Én szorítkozom tisztán arra az *i)* pontra, mert igen t. képviselőtársam oly bámulatos előszeretettel birálja ezt, mint a byzanci theologusok, oly üldözőbe veszi annak még a pontját is: hogy azt gondolná az ember, hogy abban valami ördöngősség van. *(Közbeszólás a szélső balon: Aligha nem! Derültség.)*

Én azt mondom a t. képviselő urnak, hogy ha neki az ellen van kifogása, hogy az az *i)* pont szerkezetében, szövegében nem híven adja vissza azon gondolatot, mit én kiolvasok belőle, hogy tudniillik a főispánnak joga legyen a megyének központi közegére nézve, a mennyiben az államellenesen cselekednék, vagy törvényes intézkedéseinek ellenszegülne, vagy kivételes állami érdek szempontjából sürgős intézkedésével, a közegek jelen nem létében helyettük közvetlenül is intézkednek, ha ezen gondolatnak talán csak a tág, vagy szabatosság nélküli kifejezés ellen van kifogása, azt a részleteknél érdemlegesen meg lehet vitatni. De hogy a gondolat helyes-e, bebizonyítom egy pár kérdéssel. *(Halljuk!)* Nem tartja-e lehetőnek azt, hogy azon közeget, a mely a törvényes intézkedéseknek ellenszegül, mellőzni kell, nem tartja-e tehát szükségesnek, hogy ily intézkedhetés tekintetében gondoskodva legyen, miszerint azon intézkedés az állam feltétlen érdeke szempontjából megtörténjék? Én azt hiszem, a mennyire ismerem az ő fogalmait az állami érdekekről és az állami administratióról, ő ezen kérdéseimre nem-mel felelni nem fog. Beszélhet ő arról és elismerem, hogy ezt kifogásolhatja, hogy nem igy kell ezt megoldani; azt mondhatja, hogy ezt nem igy kell fogalmazni, hogy ez az ő rendszerébe nem vág bele, ez mind tökéletesen helyén van. De azt mondom, hogy egy ilyen intézkedés, a melynek szükségessége felől nem kétlem, ő is meg van győződve, ne legyen benne a törvényjavaslatban, mert ez a szabadságot veszélyezteti, mert ez tönkre teszi az önkormányzatot, ez, bocsásson meg a képviselő ur, határozottan túlzás *(Mozgás balfelől. Igaz! Ugy van! a jobboldalon)* és legkevésbé van helyén azok részéről, a kikhez gróf Apponyi is tartozik, tudniillik, a kik az állami közigazgatásnak, a kinevezési rendszernek hívei, egyszerűen azért, mert tulajdonkép mindazok a dispositiók, melyek e pontban és a javaslat más pontjaiban és a főispánra vannak bizva, a t. képviselő ur rendszere szerint egyenesen a ministerre lennének bizva. Hogy tehát ez a változtatás az önkormányzatnak és szabadságnak mennyire válik javára, hogy ez az önkormányzati hatáskört és a szabadságot mennyire tágítja és bővíti, azt én felfogni nem tudom. *(Helyeslés és tetszés jobbfelől.)* Ellenkezőleg azt hiszem, hogy a mennyiben bizonyos latitude van még itt is az önkormányzati ellenőrzésben és a rendelkezések megbirálásában, ez épen a főispáni hatáskör ezen szabályozása által van a megyének megadva, mert a mit a minister közvetlenül tesz, azt sokkal kevesebb alkalommal, sokkal kisebb hatáskörrel birálhatja a megye, mint azt, a mit maga a főispán tesz. *(Helyeslés jobbfelől.)*

De azt mondja, t. képviselőtársam, hogy ha már kinevezés kell, *(Halljuk!)* akkor neveztessenek ki azok, a kik jurisdictionális hatáskört gyakorolnak és minek az, hogy orvosok, számvévők, hogy az árvaszéki nyilvántartó és könyvelő neveztetnek ki a főispán által és minek az, hogy a rendőrkapitány neveztetik ki? Hát bocsánatot kérek, miről hallunk legtöbb panaszt az országban? Legtöbb panaszt hallunk a megyei sikkasztásokról, egészségügyi miseriákról és a közbiztonságnak hiányairól. Erről van a legtöbb panasz. És mit csinál ez a törvényjavaslat? E törvényjavaslat épen azokat a közegeket adja át a kinevezési rendszernek, a melyek ezen ügyeknek ellenőrzésével és vezetésével vannak a megyében megbizva. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Ha tehát azt akarjuk, hogy a panaszok megszünjenek és a hiányok orvosoltassanak, ugy hogy az illető felelős közegnek állandósítása és ennek következtében minden helyi befolyás alól való felszabadítása biztosítva legyen, akkor lehet disputálni a felett, hogy ezeket ne a főispán, hanem a belügyminister nevezze ki; de nem lehet vitatkozni a felett, hogy ez az önkormányzatot rontja meg, hogy ez tökéletesen indokolatlan és helytelen intézkedés. *(Ugy van! jobbfelől.)*

És mikor a részletekből és a bizonyításból gróf Apponyi t. képviselőtársam kifogy, akkor átmenekül egy magasabb régióba és kezdi birálni a szellemet. *(Tetszés jobbfelől. Halljuk! Halljuk! Mozgás a baloldalon.)* Én soha szellemidéző nem voltam *(Derültség jobbfelől)* és a szellemidézőkben soha sem biztam. *(Tetszés a jobboldalon.)* Ennek következtében itt már nagyon kevéssé megfogható és megragadható gróf Apponyi t. képviselőtársam. E tekintetben csak felidézem a t. képviselőház tárgyilagos birálatába azt a két pontot, a melyben ő a szellemet birálja e törvényjavaslatban, hogy meggyőződjék a t. képviselőház arról, milyen erőtetett és milyen túlzott birálat az ilyen. *(Halljuk!)* T. képviselőtársam tudniillik azt mondja

Digitized by Google

hogy felügyeletre van szükség, sőt plane elégtelennek tartja azt a főispán részéről. Azonban mi a szellem? A szellem az, hogy az kortesfegyvernek használtatik. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* A másik az, hogy a candidationalis jogot nem kifogásolja; de azt állítja, hogy a szellem itt is rossz, mert a korteskedés és a párturalom szempontjából zsákmányoltatik ki. *(Mozgás jobbfelől. Halljuk! balfelől.)*

Bocsánatot kérek, ha t. képviselőtársam a kormánynak egyik vagy másik concret intézkedését vagy mulasztását akarja bírálni, akkor — igazságosan vagy igazságtalanul-e, az nem tartozik ide — akkor beszélhet igy. De ha egy törvényjavaslatnak némely intézkedéseit bírálja, akkor nem szabad, az én igénytelen nézetem szerint, azt bírálnia, hogy ez milyen szellemben fog kihasználtatni, hanem azt kell bírálnia, hogy helyes-e vagy helytelen-e az, kimeríti-e azon intézkedéseket, igen vagy nem? *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Ha ő azt mondja, hogy ez nem meríti ki, kell még többet tenni, akkor igenis erről lehet beszélni. De azt mondani, jó az a candidationalis jog, jó az a főispáni hatáskör bizonyos megszorítással, a mint már volt szerencsém egyszer említeni, azonban a szellem, a melyben az ki fog zsákmányoltatni, az a rossz; bocsánatot kérek, igy lehet személyeskedni, lehet a kormány ellen éles ellenzéket képezni, de tárgyilagos bírálatot egy törvényjavaslat felett igy nem szokás gyakorolni. *(Élénk helyeslés és tetszés jobbfelől.)*

És még egyet vagyok bátor t. képviselőtársamnak megjegyezni. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* Ez az, hogy t. képviselőtársam belevonta a vitába a nemzetiségi kérdést is. Ugy látszik, hogy valami tartozása volt és ezt a tartozását akarta leróni. *(Derültség és tetszés a jobboldalon.)* Nem a dologra tartozott ugyan, de előhozta, hogy ez a párt, illetőleg a kormány, vagy — nem tudom — a kormány valamelyik közege valamelyik megyében két kerületet a nemzetiségeknek szolgáltatott át. És mire alapította ezt az állítását? valószinűleg arra, hogy pártunkban a mult költségvetési vita alkalmával egy képviselő ur oly nyilatkozatot tett, a mely nemzetiségi tendentiákra vallott. *(Gróf Apponyi Albert tagadólag int.)*

Más concret dolgot fel nem hoztak a házban, én nekem egyébről tudomásom nincs. Hát bocsánatot kérek, akár arra akarta alapítani, akár nem, e tekintetben van egy általános és egy concret megjegyzésem. Az általános megjegyzésem az, hogy igen örvendetes jelenség volt a mult költségvetési viták alkalmával az a lélekemelő dolog, a midőn a háznak különböző pártjai ebben a kérdésben kellő erélylyel, de kellő objectivitással egyetértésre jutottak. Azonban, ha a kormánypárt és ellenzék részéről akár localis érdekből, akár elfogultságból, akár félreértésből a nemzetiségi elemeknek, tudniillik a túlzó nemzetiségi elemeknek — mert ezt értette gróf Apponyi Albert is és én is csak ezt értem — mondom, a nemzetiségi elemeknek segítségül hivása van szóban — helytelenül teszi mind a kettő, elismerem és mindig ezt fogom tartani — de ha ugyanezt teszi mind a kettő, még sem ugyanazt teszi. Megmondom, miért. *(Halljuk!)* Mert ha vannak is, a kik azt, a mit ez a párt, a melynek kezében most van a felelős kormányzás, ezen a téren — legalább ezen a téren és ezt el fogják ismerni az ellenzék részéről is — tudniillik a magyar állami és nyelvi érdekek védelme, terjesztése érdekében sok intézkedéssel, a tanügy, igazságszolgáltatás, közlekedés, közigazgatás terén tett, nem is tartják elégségesnek, de az irányt magát és az intézkedések érdemleges részét nemcsak nem helytelenítik, sőt a ház osztatlan tetszésében részesült az mindig. Mi következik tehát abból, ha ebben az irányban működő kormány és párthoz esetleg — én nem örülnék — de ha esetleg csatlakoznának nemzetiségi túlzók is? Az, hogy azok ezt semmi irányban ki nem zsákmányolhatják. *(Helyeslés a jobboldalon.)* A concret tények a felelősség és a tiszta intézkedések törvényes rendszabályokban megvannak, látni fogja mindenki, hogy mi haszna lesz belőle, ha csatlakozik. Azonban bocsánatot kérek, nem lehet egy ellenzék pártvezérének sem saját elemei, sem pediglen a különböző kerületekben való izgatásokat és a reményeket ellenőrizni, melyek ezek nyomán keletkeznek; egyszerűen azért, mert neki módjában nincs concret intézkedésekkel megszabni azt a határt, a meddig el lehet menni és a melyen túl elmenni nem szabad. *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon.)*

Ezért állítom én azt, hogy ha ketten csinálják ugyanazt, az még sem ugyanaz. Mert azok a túlzó elemek, melyek esetleg akár gróf Apponyi, akár Mocsáry t. képviselőtársam, akár bárki után felcseperednek, reményeket táplálnak, bármiként tiltakozzék is a t. képviselő ur, a mint hogy tiltakozott is, szépen, lovagiasan tiltakozott; de higyje meg, hogy épen azért, mert ezen kormánynyal áll oppositióban, melynek ezen intézkedései azokban az urakban elégületlenséget keltettek, ha ezek csatlakoznak hozzá, okvetetlenül azt a reményt fogják táplálni, hogy ezen reájuk kellemetlen intézkedések a kormány bukásával el fognak enyészni. *(Ugy van! Ugg van! a jobboldalon.)*

Ezért mondom, hogy a legjobb, leghazafiasabb, önzetlen akaratból és a legszilárdabb tiltakozások daczára sem fogja a t. képviselő ur soha sem elérni, hogy ha ez irányban mozgalom indul meg — óhajtom, hogy ne induljon meg, hiszem, közreműködik, hogy ne induljon meg — hogy akkor az ő irányában is oly remények ne támadjanak, melyeket ő maga nem oszt, sőt feltétlenül elkárhoztat.

Digitized by Google

És a concret példa, a mire bátor vagyok hivatkozni, az — bocsánatot kérek, hogy egy egészen triviális hasonlattal élek — seperjen mindenki a maga háza előtt, t. képviselő ur. *(Élénk mozgás balfelől. Helyeslés a jobboldalon. Halljuk! Halljuk!)* Mert az a képviselő ur, vagy azok a képviselő urak, vagy azok a választók, a kik esetleg erre a kormánypártra, vagy annak a jelöltjére, vagy ha nem is jelöltjére, bárkire szavaztak, de esetleg — a mint ő magát kifejezte — ezen kormány mellett voltak: azok látják, tudják, hogy itt mi van megszabva, mit remélhetnek ezen a téren, mert csak erre szorítkozom. T. képviselőtársamnak azonban vannak segédcsapatai és nem azért mondom ezt, mintha azok hazafiságában kételkedném — értem a királyföldi képviselő urakat — hazafiságukat nem vonom kétségbe, én a felfogásról beszélek.

Felkérem t. képviselőtársamat, adasson magának programmot ezen segédcsapatok által a magyar nyelv, a közoktatás, az igazságszolgáltatás terén a magyar állam intézkedési jogkörének, ellenőrzésének szempontjából. *(Tetszés a jobboldalon.)* És ha a t. képviselő ur elfogadja mindazt, a mit ezek az urak előirnak, azzal az állásponttal együtt, melyet ők a magyar közmüvelődési egylet dolgában elfoglalnak, mondanak és irnak: akkor én nagyon fogok csudálkozni, de elismerem, hogy e tekintetben egészen egyöntetű eljárású lesz. *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon.)* De meg vagyok győződve, hogy t. képviselőtársam azt a magyarázatát a magyar közjognak és a magyar nyelv jogosultságának és a magyar közmüvelődési egyletek törekvésének, melyet arról az oldalról adnak; azon határokat, a melyeket arról az oldalról akarnak ezen mozgalomnak szabni, el nem fogadja. *(Ugy van! Tetszés a jobboldalon.)* És ennek következtében figyelmeztetem arra, hogy igenis seperjen a maga háza előtt. *(Élénk tetszés a jobboldalon.)*

Én, t. ház, e javaslatot azon alapon, a mint említettem, hogy tudniillik ez compromissum a különböző törekvések közt, mely a jelenlegi helyzet igényei nyilvánulásainak, ha nem is teljes mértékben, de nagy mértékben megfelel, elfogadom és megvallom — ne méltóztassék rossz néven venni — nekem azok a kifakadások, támadások, melyek a kormány és ezen párt ellen e tekintetben felmerültek, azt a síriratot juttatják eszembe, *(Halljuk! Halljuk!)* mely igy szól:

„Itt nyugszom én, olvasod te; olvasnám én, nyugodnál te.“ *(Derültség a joboldalon.)* Én olvasni akarok. *(Élénk tetszés a jobboldalon.)* Elfogadom a törvényjavaslatot. *(Hosszantartó élénk helyeslés jobbfelől.)*

Kiss Albert: T. ház! Ha valaki a közigazgatási jogok és kötelességek terén az önkormányzat elvének őszinte híve, lehetetlen, hogy az meg ne döbbent volna akkor, midőn a háznak ezen oldaláról, a legközelebb multból egy egészen uj irányt jelző elv hangoztatott. Hangoztatott oly ékesszólással, a milyennek tanui voltunk. De egyszersmind lehetetlen, t. ház, az is, hogy néma önmegadással és önmegtagadással fogadja azon törvényjavaslatot, a mely jelenleg a t. ház előtt van. Különösen, t. ház, mi a függetlenségi és 48-as párt tagjai vagyunk jelenleg sajátságos helyzetben.

Mi kik az önkormányzati jogok védelmeért e házban oly sokszor és oly különböző téren emeltünk már szót, mi azon sajátságos helyzetben látjuk magunkat, hogy a jelen tárgyalás alkalmával folytonosan mintegy aggódnunk kell a törvényhatóságok önkormányzati jogáért, mely mintegy törékeny sajka Scylla és Charybdis között a szabad elvü párt és mérsékelt ellenzék közt akként hányatik, hogy nekünk folytonosan aggódnunk kell, hogy ismét teljesedni fog reá vonatkozólag azon régi mondat: incidit in Scyllam, qui vult evitare Charybdim. És ez azért sajátságos, mert azok közül, a kik idáig ezen házban a jelen törvényjavaslat tárgyalása alkalmával felszólaltak, alig volt, a ki nem ugy mutatta volna be önmagát, hogy ő az önkormányzatnak híve. Maga a t. előadó ur az önkormányzat hívének vallotta magát. Utána a ministerelnök ur hasonlóan nyilatkozott. Sőt, hogy szavuknak erőt kölcsönözzenek, rámutattak a törvényjavaslat harmadik szakaszára, mely harmadik szakasz azt tartalmazza, hogy a törvényhatóság önkormányzati jogánál fogva a saját belügyeiben intézkedik, határoz, szabályrendeleteket alkot; határozatait, szabályrendeleteit végre is hajtja. Erről az oldalról (*a balközépre mutat*) Horváth Lajos t. képviselőtársam nagyszabású beszédében szintén ugy mutatta be magát, mint az önkormányzatnak híve, mert szóról szóra ezeket mondotta: „Én, t. ház, a megyei önkormányzatnak híve voltam és őszinte híve leszek mindig. Igazat adok azoknak, a kik azt mondják, hogy ha e nagybecsü intézmény örökül nem szállott volna reánk elődeinktől, meg kellene ezt alkotni ma és meg kellene alkotni azon kettős hatáskörrel, melylyel ma is bir, tudniillik közigazgatási és politikai hatáskörrel“.

És mégis meglepő, t. ház, hogy mikor Horváth Lajos t. képviselő ur az előadó ur által védett törvényjavaslatot birálja; hosszas és alapos birálata eredményeül azt jelenti ki, hogy azon törvényjavaslatnak egyetlen egy alapeszméje a kormány és főispán hatalmának nagymérvü kiterjesztése, annak feláldoz mindent s lefoglalja a megyének nemcsak minden jogát, nem concedál a megyének semmit, hanem még tovább megy, mert a t. képviselő ur az általam hivatkozott harmadik szakaszra laconicusan kimondja, hogy az abban körülirt önkormányzati jog addig lesz önkormányzati

Digitized by Google

jog, mig a belügyminister és a főispán akarják, mert mihelyt azok az ellenkezőt akarnák, azonnal ezen harmadik szakaszban körülirt önkormányzati jog nem lesz egyéb, mint ő maga mondá, egy valóságos fictio.

A ministerelnök ur ezen beszéddel szemközt igyekezett az önkormányzati jognak védelmére kelni: megtámadta a Horváth Lajos t. képviselő ur által itten pártolt kinevezési rendszert még a jurisdictióval felruházott tisztviselőkre nézve is; megtámadta azon szempontból, mert, mint magát kifejezte, meg kellett azt neki támadni a magyar nemzet szelleméből és a municipalis jogoknak védelméből kiindulva. Sőt tovább ment a ministerelnök ur, mert határozottan azt állította, hogy a Horváth Lajos képviselő ur által indítványozott rendszer nagyobb megszorítása lenne a municipalis jogoknak, mint az, mely ezen törvényjavaslatban proponálva van.

Ha már most, t. ház, ily fontos kijelentések után bárki figyelemmel hallgatta vagy olvasta gróf Apponyi Albert képviselő urnak azon nagyszabású beszédét, mely arra következett, ismét sajátságosan azzal találkozik, hogy mélyen t. képviselőtársunk az önkormányzat oly erős hívének mutatta magát, a ki ezen téren nem enged senkinek.

Azt mondta, hogy távol áll azon felfogástól, mintha parlamenti felelős kormány és önkormányzat közt ellentétet látna és kijelentette, hogy ő azon életerős politikai életnek, azon életerős politikai szabadságnak fejlődését, mely nélkül a parlamenti kormányzat merő fictio: önkormányzat létezése nélkül nem is tudja képzelni. Midőn ezen kijelentés után hosszasan és alaposan vizsgálta a tárgyalás alatt levő törvényjavaslatot, vizsgálata eredményeként azon kijelentésre jut, hogy a tárgyalás alatt levő törvényjavaslatban nincs egyéb, mint újabb lépés a szabadságellenes törekvések, az önkény azon lejtőjén, melyen már vagyunk és épen azért, kérve-kérte a t. házat, hogy a törvényjavaslatot még általános tárgyalás alapjául sem fogadja el.

Ez azon sajátságos helyzet, t. ház, a melyre rámutattam. Ez azon sajátságos helyzet, a melybe különösen mi, ezen pártnak tagjai, a jelen tárgyalás alatt jutottunk. És hogy ezen helyzetet jobban kidomborítsam, kiemelem, hogy meglepő ránk nézve, hogy odakint, e házon kivül, már nemcsak egyesek mondják, hanem maga a napi sajtó és ennek egyik igen tekintélyes, a kormánykörökhöz nagyon közel álló organuma is hirdeti: ime a függetlenségi és a negyvennyolczas párt már nemcsak hazánk önállóságának és függetlenségének, hanem az önkormányzati jogoknak terén is egymaga áll elszigetelten s egymaga védelmezi azt. Sőt tovább megy a sajtó, mert már eldobta azt az álarczot, melyre a mult tárgyalás alatt Ugron Gábor t. képviselőtársam czélzott s nyiltan azt hangoztatja, hogy a jelen tárgyalás e házban semmi más, mint a megyék feletti halálos ítélet s hogy a megye nem fog soha többé feltámadni.

Jól tudom, t. ház, hogy nemcsak hazánk területén, hanem egész Európaszerte vannak oly áramlatok, melyek a közszabadságra nézve egyáltalában nem kedvezők; jól tudom, hogy vannak oly áramlatok, a mikor a népjog és közszabadság ellen tör minden hatalom és álczázottan vagy őszintén, de absolut uralomra törekszik.

Hogy hazánkban milyen ezen áramlat, eléggé jelzi ezt az, hogy ime a negyvennyolczadiki törvényekbe lefektetett elvek és vivmányok után csaknem egy félszázaddal még mindig nemesi levelek és kiváltságok osztatnak, sőt e házban a mult évben a főrendiház rendezéséről tanácskoztak. Hogy ily áramlat mellett az 1848-iki törvényeknek, a szabadság és alkotmány védbástyáinak nevezett megyék a jelen kormány közigazgatási rendszerébe bele nem illeszthetők: ezt teljesen értem, hiszen azon megyék nem egyes ember párturalmának megvédésére, hanem a népjog és a közszabadság biztosítására alakíttattak. (*Ugy van! balfelől.*)

En azonban hiszem és reménylem, hogy ha egykor hazánk állami önállósága és függetlensége ki lesz viva: a vármegyéknek, a közszabadság ezen védbástyáinak ezen ormain még lengeni fog diadalmasan a háromszinű zászló s nem lesz az onnan végleg eltávolítva. (*Élénk tetszés a szélső baloldalon.*)

De addig is engedje meg nekem különösen a a t. mérsékelt ellenzék, hogy a magam részéről kijelenthessem, hogy a legközelebb történtek ismét egygyel szaporították azon kérdések számát, a melyek minket, e két pártnak tagjait, egymástól elválasztanak. Őszinte sajnálattal jelentem ezt ki a magam nevében, mert megvallom, hogy ezen kérdések szaporodása sem az egyik, sem a másik pártra jót, meggyőződésem szerint nem hozhat. Igaz ugyan, hogy, gróf Apponyi Albert felénk fordulva, hozzánk ama szavakat intézte, hogy ő teljesen tévesnek tartja az önkormányzat fogalmának a tisztviselők választásának jogával való összezavarását. De én ezen kijelentést nem találom olyannak, hogy legalább engem megnyugtatni birjon, sőt rám épen az ellenkező hatást gyakorolta. Ugyanis, ki állitotta ezen pártról valaha, hogy az önkormányzati jog és a tisztviselők választása egy és ugyanaz? Ha valaki ilyet állíthatott volna, én tiltakoznám az ellen: de ilyent nem állított köztünk senki és remélem nem is fog állítani.

Mi csak azt állítottuk, a minek határozati javaslatunk végsorában kifejezést is adtunk, hogy a választási jog a megyei önkormányzatnak egyik eminens kelléke, sőt annak mintegy kiegészítője; (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*) Mi csak azt

Digitized by Google

állítottuk, hogy ha a kijelölési eljárás szabatos körülirásával a tisztviselők választásának elve megfelelő képesítés mellett biztositttatik, az sem a jó közigazgatásnak, sem a magyar állam érdekének hátrányára nem lehet. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Ha már most t. ház, kellőleg méltányoljuk is azon szabadsági biztosítékokat, a miket gróf Apponyi Albert felénk fordulva részletesen elmondott, ebből egyáltalában nem következik az, hogy a mit akarunk, azt csak félig akarjuk. Mi rendíthetlen hivei vagyunk az önkormányzatnak, s midőn azt továbbra is fentartani, fejleszteni akarjuk, akarjuk azt nem félig, hanem a maga egészében, a maga teljességében. Hiszen e téren nem köt bennünket a 67-es kiegyezés, ha tehát e e téren akarunk valamit alkotni, miért akarjuk azt csak félig. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Nekünk rá kell tennünk az épületre a tetőzetet, hogy megvédje azt, miként az épület falát megvédi a fedél az idők viszontagságai ellen. E tetőzet pedig semmi más, mint épen a tisztviselők választása, ez egészíti ki a rendszert, ez a kettő együtt alkot egy egészet. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*)

De, én t. ház, egyáltalában nem is osztozhatom azon véleményben, hogy ha a kijelölésnél nem csak a megfelelő képesítés, hanem az illető jelöltnek megbizhatósága, jelleme, hazafias érzülete is tekintetbe vétetik, akkor a választási rendszer hátrányosabb volna a kinevezési rendszernél. Ugyan kérdem, vajjon a kijelölések alkalmával kiknek a kezében van letéve a hatalom? Nem azon főispánok kezében van-e, a kiknél volt a multban s a kik, ha a kinevezési rendszer alkalmaztatnék, ajánlási joggal első sorban birnának és a kiknek javaslata szerint fogna elindulni bármely minister.

Én nem tehetem azt fel, t. ház, hogy a főispán — legyen az bárki — másként nyilatkozzék a kijelölő bizottságban és ismét más jelentést tegyen azon ministerhez, a kihez a kijelölés végett történt kérvényezésre vonatkozó relatióját felterjeszti.

Vagy talán azon piros bársonyszékben van ez a bá...ulatos bűvös erő, hogy ha valaki abba beleül, az már a kinevezésekben sem tévedhet? Ez ellen részemről határozottan tiltakozom. (*Zaj. Halljuk! Halljuk!*)

Nem én mondom, hanem Horváth Lajos t. képviselő ur mondotta, midőn a főispánok jog- és hatáskörét birálta e házban, melyet birálni az én meggyőződésem szerint teljesen jogosult volt Hegedüs Sándor t. képviselő urnak minden tiltakozása daczára, mondom, Horváth Lajos t. képviselőtársam mondotta és ezek az ő szavai. Nem a törvényben van a hiba, hanem, a mint Pulszky Ferencz képviselő ur is jóizű humorral megjegyezte volt, a főispánok egyéniségében; nem a törvényt kell tehát visszafelé módosítani; hanem a főispánokat kell jól megválogatni. A gyorsirók feljegyzése szerint épen ezen padokon helyeslés követte az idézett szavakat s ez a helyeslés az én meggyőződésem szerint nem volt semmi más, mint a kinevezési rendszernek nyilt és határozott elítélése. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*) Ha már az a minister nem maga, hanem ministertársaival együtt, vagyis az egész ministertanács Horváth Lajos t. képviselő ur kijelentése szerint, nem volt képes a 80-ra alig menő főispánt ugy kinevezni, hogy azok személyében ne tévedett volna: ugyan, kérdem a t. házat, hát akkor nem a ministertanács, hanem egy belügyminister — legyen az bárki e világon — hogyan lenne képes a nem 80-at, hanem több ezernyi számot kitevő alispánokat, árvaszéki elnököket, főjegyzőket és szolgabirákat ugy kinevezni, (*Helyeslés a szélső baloldalon*) hogy azoknak személyében ne tévedjen? (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*) Ez oly állítás, melyet a ki e házban megkoczkáztat, önmaga viszi ad absurdum. (*Zaj.*)

A ministerelnök ur rá is mutatott e pontra és mikor rámutatott, védte ez ellen a saját javaslatát. Védte az én meggyőződésem szerint azért, mert a ministerelnök ur igen jól megfigyelte és tanulmányozta a magyar nemzetnek, a magyar népnek természetét és természetéből eredő sajátságait; a ministerelnök ur nagyon jól tudja azt, a mit én tapasztalat után állíthatok, hogy a Bach-korszaknak szomorú hirre vergődött huszárai nem voltak és nem lennének ma sem képesek akként dominálni a helyzetet, oly módon befolyásolni, sőt sokszor pressionálni a közvéleményt, akként készíteni elő a választásokat, oly nagy mértékben behajtani, bepréselni a már-már elviselhetetlenné vált adókat, mint azt a jelenben tapasztaljuk. És ez miért van igy, t. ház? Hála Isten, a magyar nép kebeléből még nem halt ki azon tisztelet és kegyelet a régi magyar családok iránt, a melyet én mindenkor örömmel tapasztalok. Ez a kegyelet az, mely, midőn azon családok egyik tagja, mint szolgabiró a nép közt megjelen, nagyobb hatalmat ad neki, mint maga a szolgabirói állás.

A kik e házban az új rendszer hívei, ám tegyék meg a próbát: küldjenek Zólyomvármegyéből szolgabirót az alföldre, vagy nevezzenek ki alispánt, árvaszéki elnököt, vagy szolgabirót az új földesurak köréből, majd meg fogják látni és szomoruan fogják tapasztalni, hogy nem lesznek azok a kinevezett tisztviselők képesek végrehajtani azt, a mit a mai tisztviselők erőteszítéssel végrehajtanak, daczára annak, hogy ezért csak kárhoztatással találkoznak. Jól ismeri a t. ministerelnök ur a magyar nép természetét és épen arra alapította jelen törvényjavaslatát. Van még egyetlen egy elem, a melyet a t. ministerelnök ur idáig működésének körébe be nem vont és az a magyar

Digitized by Google

népnek azon familiaris természete, a melyre jelen törvényjavaslatát alapította. Ezen politikai factort akarja a hatalom érdekében felhasználni, ezen politikai factor az, a mely a családokat vonván be a küzdelembe, azon általam említett kegyelet által a mai rendszert még egy darab ideig képes fentartani. De eljő, legyenek meggyőződve a kinevezési rendszer hívei is, ha ez a törvényjavaslat törvényerőre emelkedik, nem sokára azon idő, mikor a főispánok körül nem irt hatalma, az ilyen hatalom körül következetesen mindenkor kifejlődő kémrendszer, az ezzel összekötött ama sajátság, hogy az annak körében élők, a mikor felfelé szolgalelkűek, akkor lefelé zsarnokok, *(Ugy van! a szélső baloldalon)* mondom, mindezek következtében el fog jönni azon időpont, hogy még azon familiaris rendszer sem lesz képes, a jelen törvényjavaslatot megoltalmazni, hanem azok, a kik most a mi híveink, a kik az önkormányzati rendszer hívei közé tartoznak, tömegesen fognak átmenni a kinevezési rendszer híveihez, mert elfogadják mentőszerül még azt is, csak hogy e gyülöletes rendszertől szabaduljanak. *(Zaj.)*

Nem lehet ezt kicsinyelni, t. ház, mert ha a legkisebb községben megnézzük az egyszerű falusi birót, ki ma az államháztartás oly sok terhét teljesíti, ugy hogy a legtöbb ügyben, mint végrehajtó közeg szerepel, azt látjuk, hogy az a falusi biró, az ugynevezett „koma-bátya-ságor"-féle régóta megbélyegezett elvet veszi gyakorlatba s ezen ságort, komát és bátyát bevonván érdekkörében, őket ügyesen, bámulatosan felhasználni tudja s igy képes végrehajtani azon sok teendőt, mely vállára nehezül.

Én, t. ház, látom, hogy nem sokára el fog jönni az az idő, mikor, ha a jelen törvényjavaslat törvénynyé válik, a municipalis magyar vármegyéről csak mint multról fogunk még beszélhetni.

De azért reményemet még sem vesztem el. Ama lap nézetét, melynek szavait említém, én nem osztom, mert nem halt még meg az a magyar vármegye feltámadhatlanul, sőt hiszem, hogy fel is fog támadni. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Most azonban bezárom talán hosszúra is nyult beszédemet, *(Halljuk! a szélső balfelől)* bezárom azon kijelentéssel, hogy én képviselői kötelességem szerint figyelmetesen hallgattam, elfogulatlanul megbirálni törekedtem mindazon rendszereket, a melyekkel e képviselőházban a közigazgatás terén a jelen tárgyalás folyamán az egyes képviselő urak felléptek.

Egyről nem szólottam még csak, végsőül hagytam, hogy röviden rámutassak arra is; s ez azon rendszer, a melynek Grünwald Béla t. képviselő e házban huzamos idő óta ékesen szóló védője. Én elismerem, hogy azon rendszer közt, melyet Grünwald Béla képviselő ur ajánlott és azon rendszer közt, a melyet Horváth Lajos és gróf Apponyi Albert ajánlottak, nagy különbség van, valamint nagy eltérés van a kettő és a tárgyalás alatt levő törvényjavaslat között is. Az első a Grünwald Béla t. képviselő ur által ajánlott rendszer: a merev, a rideg centralisatio. A második a Horváth Lajos és Apponyi Albert gróf t. képviselő ur által ajánlott rendszer: ez az önkormányzatnak és centralisatiónak valami sajátságos összetétele, egy olyan mixtum compositum, a mit én nem tudok más névvel nevezni, mint azzal, hogy mérsékelt centralisatio.

A harmadik az, mely a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatban körvonalozva van. Ez meggyőződésem szerint a kettőtől különbözik, ez maga az álczázott centralisatio. Egyik is, másik is, a harmadik is végeredményében centralisatióra vezet. Ez meggyőződésem és mert én az önkormányzatnak őszinte híve voltam és vagyok, én sem az egyiket, sem a másikat el nem fogadhatom, hanem az általam elmondott indokok alapján pártolom Bartha Miklós t. elvtársamnak benyujtott határozati javaslatát. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Helfy Ignácz: Bátor vagyok azon kérést intézni a t. képviselőházhoz, hogy tekintettel az idő előrehaladott voltára és arra, hogy a ház t. tagjai most már csakugyan ki vannak merülve, méltóztassanak megengedni, hogy beszédemet, mely a dolog természeténél fogva nagyon rövid ugy sem lehet, holnap mondhassam el. *(Helyeslés.)*

Elnök: Azt hiszem, a t. ház méltóztatik beleegyezni, hogy Helfy képviselő ur holnapra halaszthassa beszédének elmondását. *(Helyeslés.)*

A holnapi ülés napirendje lesz a ma félbenszakadt tárgyalás folytatása.

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 1 óra 35 perczkor.)

Digitized by Google

200. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi március hó 10-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés gróf Keglevich István megválasztásáról, a főrendiház két átiratáról és a beérkezett kérvényekről. A véderő bizottság jelentése a honvédelmi minister közelebbi három előterjesztéséről. Az inditvány- és interpellátiós könyv felolvasása. A köztörvényhatóságokról szóló törvényjavaslat általános tárgyalása. Teleszky István, báró Andreánszky Gábor és Thassy Géza interpellátiója.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, b. Kemény Gábor, b. Fejérváry Géza, Trefort Ágoston, Bedekovich Kálmán.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Szathmáry György jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólani kivánókat Tibád Antal, az azok ellen jelentkezőket Törs Kálmán jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Szathmáry György jegyző (*olvassa a márczius hó 9-én tartott ülés jegyzőkönyvét*).

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom gróf Keglevich István Barsmegye aranyosmaróthi választó-kerületében megválasztott országos képviselő megbizó-levelét.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik az állandó igazoló bizottságnak.

Bemutatom a főrendiház elnökének átiratát, mely szerint a főrendiház szervezetének módosításáról szóló 1885. évi VII. törvényczikk 23. §-ának végrehajtását czélzó törvényjavaslatra nézve a képviselőháznak február hó 24-dikén tartott 191. ülésében 2193—2196. szám alatt hozott határozataihoz a főrendiház hozzájárult s igy a két ház között immár nézeteltérés fenn nem forog.

Bemutatom ugyancsak a főrendiház elnökének átiratát, mely szerint a főrendiház az 1886. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslatot a képviselőház által megállapított szerkezetben módosítás nélkül elfogadta.

T. ház! A főrendiház elnöke ezen két átirat kapcsán megküldötte a főrendiház jegyzőkönyi kivonatait is, melyekből kitűnik, hogy a két ház közt e törvényjavaslatokra nézve nincs eltérés. Méltóztatnak-e kivánni a jegyzőkönyvi kivonat felolvasát? *(Felkiáltások: Nem szükséges!)* Ennélfogva, ha nem méltóztatnak kivánni, a két törvényjavaslat szentesítés czéljából ő Felségéhez felterjesztetik.

Bemutatom végre a gyulafehérvári ügyvédi kamarának Trucia Péter képviselő által beadott kérvényét, melyben a köztörvényhatóságokról szóló törvényjavaslat némely szakaszainak módosítását, illetve mellőzését kéri.

Ezen kérvény a ház irodájában tétetik le megtekintés végett.

Bemutatom Szabadhegyi Géza földbirtokos és társai hontmegyei lakosoknak Jakabffy István képviselő által beadott kérvényét, melyben a közés egyéni szabadság ellen elkövetett sérelmeket orvosoltatni kérik.

A ház kérvényi bizottságának adatik ki jelentéstétel végett.

Az elnökségnek egyéb előterjeszteni valója nincs.

Münnich Aurél előadó: T. ház! Van szerencsém a ház véderő bizottságának a honvédelmi minister által a Ludovica-Akademiáról az 1884-ik évre vonatkozólag beadott 200. számú

Digitized by Google

jelentésére, továbbá a honvédelmi ministernek a császári és királyi közös hadsereg katonai nevelő- és tisztképző intézeteiben magyar állami alapítványi helyekre elhelyezett magyar ifjakról szóló 201. számú jelentésére, végre ugyancsak a véderő bizottság részéről, annak az 1886. február 13-án tartott ülésben a honvédelmi minister által beadott s az 1884. február 12- iki ülésben hozott határozat megváltoztatását czélzó határozati javaslatra vonatkozó jelentéseit azon tiszteletteljes kérelemmel bemutatni, hogy azok kinyomatását, kiosztását és annak idejében napirendre tűzését elrendelni méltóztassék.

Elnök: A véderő bizottságnak a Ludovica-Akademiára, továbbá a közös hadsereg nevelő- és tisztképző-intézeteiben elhelyezett magyar ifjakra vonatkozó ministeri jelentések, végre az 1884. február 12-iki határozat megváltoztatását czélzó határozati javaslat tárgyában beadott jelentései kinyomatnak, kiosztatnak és annak idejében napirendre tűzetnek.

Következik az indítvány- és interpellatiós könyv felolvasása.

Tibád Antal jegyző: Van szerencsém jelenteni, hogy az inditvány könyvben újabb bejegyzés nincs.

Ellenben az interpellatiós-könyvben a következő bejegyzések foglaltatnak *(olvassa)*: 1886. márczius 8-án, Teleszky István: Az ügyvédség gyakorlatától párviadal vétsége miatt vád alá helyezés folytán történt felfüggesztés tárgyában, az igazságügyministerhez.

1886. márczius 8-án, báró Andreánszky Gábor: A büntető törvénykönyv revisiója tárgyában.

1886. márczius 10 én, Thassy Géza: A jászberényi katasteri járásban a földadó-változások kiegyenlítésében fenforgó késedelmek iránt, a magyar királyi pénzügyministerhez.

Elnök: A képviselő urak az ülés végén meg fogják tehetni interpellatiójukat.

Következik a napirend: a köztörvényhatóságokról szóló törvényjavaslat általános tárgyalásának folytatása, jelesen pedig Trucia Péter van szólásra följegyezve.

Trucia Péter: T. képviselőház! Alkotmányos életünkben egy új törvényalkotási reformmal állunk szemben, melyet az alsó igazgatásban igen nagyfontosságú kérdésnek kell tekintenünk.

Nem tagadható, t. ház, hogy az társadalmi életünk fejlődési korszakában, a társadalmi viszonyok s azok igényeinek időnkénti és gyors fejlesztése által, a kor kivánalmaihoz képest, különböző institutiók kiegészítései is váltak szükségessé s örvendetes eseménynek vehető, valahányszor a kormány az egyes társadalmi intézményekben az idők gyakorlata által tapasztalt hiányok pótlására is kiterjeszti figyelmét.

Örvendetes eseménynek vettük s várva vártuk a sokat igért jelen közigazgatási törvényjavaslatot, mert azt hiszem, mindnyájan meg voltunk győződve, hogy az eddigi ez iránti törvényes intézkedéseink a kifejlettebbé vált egyéni szabadság és politikai önkormányzati jognak többé meg nem felelnek.

Nem azért, t. képviselőház, mert szerintem az állami jogigazgatás főemeltyűje, hogy abban a természetes fejlődés kifejezést nyerjen.

Mert hogy a jog és szabadság uralma a közéletben biztosított legyen, a puszta alkotmányjogi institutiók nem elégségesek, hanem a jogrend és szabadság practicus érvényesülését lehetségessé tevő, az egyest ugy, mint az egészet, hatósági önkény és faggatás ellenében biztosító közigazgatási institutiók egész sorozata is igényeltetik.

De minden reform csak ugy lesz üdvös és előnyös a társadalmi viszonyok szabályozására, ha az a népéletből fejlődve, az egyéni és politikai szabadság biztosítására annak kiterjesztésével a társadalmi összlét és létérdekek előmozdítására czéloz.

Be kell ismernünk, hogy az eddigi közigazgatási institutióink nagy hiányokban szenvedtek — de egyúttal be kell ismernünk azt is, hogy a jelen törvényjavaslattal azokon segítve nincsen — mert fő jellemvonásában jelen törvényjavaslat miben sem változtatja az eddigi közigazgatást, mint abban, hogy a kormány felügyeleti jogát korlátlan hatalmúvá terjeszti ki, ugy hogy az eddigi megyei rendszerből még fenmaradó autonom jogot is az általa kiküldött felelősség nélküli közegei által a megyei megválasztott tisztviselők mellőzésével önkényesen megsemmisíteni czéloz; nemcsak, de sőt a megye autonom jogánál fogva megválasztott tisztviselőket minden előzetes megvizsgálás nélkül önkényesen felfüggesztheti s belátása szerint helyettesítéseket eszközöltet. (*Halljuk! Halljuk!*)

Ezen czélzatos intézkedések mélyen sértenék meg nem csak a megyei önkormányzatot, hanem az egyes honpolgárok irányában bizalmatlanságot fejez ki; a mennyiben képteleneknek nyilvánittatnak a közigazgatási ügyek az önkormányzat keretén belül leendő elintézésére.

Engedelmet kérek, t. ház, de ezen czélba vett közigazgatási irányzat, a kormány s végrehajtó hatalom, a népszabadsági jogok rovására leendő terjeszkedése által, közigazgatásunk sem a közhasznot, sem az összes érdeket előmozditani nem fogja, hanem igenis növeszteni fogja a hivatalnoki önkény és faggatást a népszabadság jogaival szemben s ez által tetézni fogja az elégedetlenséget lent a nép alsó rétegeiben s a bizalmatlanságot fent a kormánynyal szemben. (*Halljuk!*

Digitized by Google

Halljuk!) Pedig, t. ház, ha vannak Európa bármely államában kényes politikai kérdések és viszonyok, melyek az állam érdekében az elintézést szorgalmazzák, ugy léteznek ilyenek nálunk különösen. Ezeket csakis a jogegyenlőség elvén s a szabadság kiterjesztésével lehet elintézni, a választási jog egyöntetűsége közigazgatási bíróság a virilis intézmény eltörlése a hivatali s a titkos szavazás behozatalával.

Ezek mind olyan intézmények, melyekkel mi a jövőnek adósai maradunk; de melyek jelenleg is, közigazgatásunkat nagy mértékben segítenék elő. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mindezekről pedig jelen törvényjavaslat még említést sem tesz, hanem kivételes intézkedésképen csak a kormány hatalmát növeszti, minek szükségét egyáltalában nem látom be.

Elismerem ugyan, hogy rendkivüli esetekben, ily kivételes intézkedéseknek is van helye, de csak akkor, ha hogy a jogrend meg van rendítve, de hazánkban ily körülmények elő nem fordulnak, ha csak a nemzetiségeket nem szemlélték ki az ily kivételes intézkedések indokolatlanul.

A mióta ezen törvényjavaslat még csirájába volt, hangsúlyozni hallottam, hogy ily kivételes intézkedésekre szükség van a nemzetiségi izgatások és aspiratiók megfékezésére. Ezen indokolás indít engem tehát, hogy ezen kérdéssel részletesebben foglalkozzak, indokolásául annak, hogy a nemzetiségekért ily intézkedés fölösleges és eredménytelen lesz.

Igaz, t. ház, hogy nálunk van ugyan nemzetiségi kérdés, mint minden polyglot államban, a hol a nemzetiségek jogegyenlőséget igyekeznek kivivni s az uralkodó elem azt megtagadja, ez azonban oly kérdés, mely a törvény korlátain belül mozog s nem oly természetű, hogy a jogrendet megsértse s hogy kivételes intézkedéseket igényelne.

De igen, ha a kormány közigazgatásunk jelen hiányain segíteni akar, mint azt tán mindnyájan óhajtjuk: akkor nem a kormány, hanem a közös haza érdekét kell szem előtt tartania, a békés együttlét megteremtésére, társadalmi viszonyaink szabályozása s megszilárdulására kell törekednie. Legelőször pedig a nemzetiségi kérdés megoldását s a törvények szigorú végrehajtását kellene előmozdítania. Mert, t. ház, a nemzetiségi kérdés egy polyglott államban, a minő a miénk, socialszerződési kérdés, melynek megoldása nélkül az állam consolidatiót nem nyerhet. Mert mind addig, mig a társadalomban elégedetlenség van, a mig épen a kormány politikai iránya ellen alapos panaszok merülnek fel, mig a polgárok egy része a kormánypolitikát saját fajuk és nyelvük ellen intézettnek látják, mig a kormány a törvényhozás által alkotott törvényeket czélzatosan végrehajtani elmulasztja: addig, t. ház, a megelégedés és az összerők egyesítése lehetetlen, e nélkül pedig jó közigazgatást sem lehet teremteni.

A nemzetiségeknek a jelen politikai viszonyokkal való elégedetlensége igazolt. Mert e közös ős hazájukban gyarmatosoknak, idegeneknek tekintetnek, velük ugy bánnak, mint fegyveres erővel meghódított néppekkel, melyeket erőszakkal kell a rend fentartására kényszeriteni. *(Ellenmondások.)* Ennek igazolásául szolgál, hogy az államhatalom kizárólagosan a magyar érdekeket mozdítja elő. A többi népfajok nem csak elhanyagoltatnak s az állam pénztárából mi segélyben sem részesülnek, hanem még a saját erejükből felállítandó szellemi és anyagi fejlesztésre czélzó intézetek létesítésében megakadályoztatnak. Ott van például a karánsebesi és az aradi gymnasium, melyekre a felállítási engedélyt a kormány megtagadta, ott van a szatmári nőegylet és a nagyszebeni gazdasági egylet, melyeknek alapszabályaitól a megerősítés megtagadtatott. De számtalan ily s más természetű ügyet hozhatnék fel, melyek mind azt igazolják, hogy a kormány politikája tisztán a nemzetiségek szabad fejlődése ellen irányul.

Tovább megyek! Nem elég, hogy a jelenlegi kormány alatt a nemzetiségi törvényt, részint más törvényekkel, részint hivatalnokai által elpalástolt visszaélésekkel s részint kormányrendeletekkel teljesen hatályon kivül helyezte, ugy hogy azoknak a practicus életben még árnya sincsen, nem elég, hogy az egész államhatalom a kezében van, nem elég hogy a magyar társadalmat is a nemzetiségek ellen uszitotta.

Elnök: Kérem a t. képviselő urat, méltóztassék kifejezéseit megválogatni. „Uszítani" ez nem parlamentaris kifejezés. *(Helyeslés.)*

Trucia Péter: Tény az, hogy az állam paizsa alatt levő különböző czímű egyletek által a nemzetiségek halálát nyilvánítják ki. *(Ellenmondások.)*

Mindez nem elég, hanem most még a nemzetiségek ellen kivételes intézkedés teremtésére törekszenek.

Mindezek daczára a t. ministerelnök ur már több izben méltóztatott mondani, hogy a nemzetiségeknek olyan jó dolguk van itt, mint sehol másutt. *(Közbeszólás a szélső balolalról: Az már igaz!)*

Igaz?! Engedelmet kérek, én azt hiszem, hogy azon törvénytelenségekkel és jogtalanságokkal szemben, miket a nemzetiségek irányában elkövetnek, még azt mondani: az már igaz! és hogy a nemzetiségekre kivételes intézkedéseket kell teremteni: ez több, mint embertelenség. *(Nagy mozgás. Felkiáltások: Rendre!)*

De mivel igazolják, t. ház, mindezen kivételes intézkedéseket? Az egyik indokot a kolozsvári culturegylet alakulása alkalmával vetették föl, az egylet alakulása indokául azt adván, hogy a magyar

Digitized by Google

nemzet a nemzetiségek által meg van támadva, veszélyeztetve van, hogy a magyar nemzet, magyar faj assimilálódik a többi nemzetiségekben s ezért kell a nemzetiségek ellen valami külön intézkedést tenni.

Én azt hiszem, önök sem hiszik el ezen állítást, mert ha elhinnék, ez végelemezésben annyit jelentene, hogy a magyar fajban nincs elég szivósság, nincs elég életerő, hogy maga magát conserválhassa.

De nem ez az igazi indok. Legyünk őszinték. Én azt hiszem, hogy őszinteséggel sokkal többre megyünk. (*Halljuk! Halljuk!*)

Azért, t. ház, hogy népünkben annyi lélekerő, annyi erkölcsi erő van, hogy annyira ragaszkodik nemzetiségéhez, nyelvéhez, hogy assimilálódni nem hajlandó, ezért mindenféle intézkedést kell teremteni, hogy gyengítsük? És történik ez mind azon indokból és azon téves hiszemben, hogy a nemzetiségeket lehet assimilálni s ez által ezen polyglott államból nemzeti államot alkotni.

Sokan vannak, kik azt mondják, hogy nálunk nemzetiségi kérdés nincs, nemzetiségeket sem ismerünk, mások meg azt mondják, hogy van ugyan, de nem szeretjük, ha e házban halljuk emlegetni. Az elsőre nézve legyen szabad azt felelnem, hogy ezt megczáfolják maguk a tények, a másikra nézve pedig őszintén kimondom, hogy én sem szeretem hallani és nagyon szeretném, ha nálunk oly viszonyok volnának, hogy senki sem volna kénytelen e házban ezen kérdést felvetni.

De bármennyire kellemetlen ezen kérdés, mindaddig, t. ház, mig a nép panaszai orvoslást nem nyernek, addig a consolidatio és egyetértésről szó nem lehet; mig a jogegyenlőség és szabadság az állam minden polgárával szemben, legyen bármely nemzetiségű és vallású, egyenlő biztosítékot nem nyer, mig a törvényhozás által alkotott törvények hűséges végrehajtást nem nyernek, addig az elégületlen panaszokat rossz néven venni nem lehet. Hiszen, t. ház, mi jobban sajnáljuk tán, mint önök, hogy e haza több nemzetiségből van alakulva. (*Derültség.*) Legyenek mind magyarok, legyenek mind németek, vagy legyenek mind románok. (*Egy hang: Elhiszszük!*)

De legyen egy nemzet, mi azt sajnáljuk, hogy nincs igy. De ha a természet, a sors ugy dictálta, az államférfiúnak kötelessége számot vetni ezen viszonyokkal és a nép, a társadalom életét az állam czéljaival egybe kell vetni. De a most üzött politikai irány, engedelmet kérek, egészen eltér a természetes, az ethnographiai viszonyoktól. Magyarországon egy czéltévesztett experimentatio folyik, mert tévednek, a kik azt hiszik, hogy ilyen kivételes intézkedések által minket megfélemlítenek.

Nekünk nincs mit félnünk ezen törvényjavaslatban foglalt intézkedések hatásától sem, mert először: törvénytelenséget nem tűrünk, másodszor, ezen intézkedések, visszaélések eddig is voltak nálunk, a hol nemzetiségek voltak és ezek most törvénybe inauguráltatnak; harmadszor nekünk hivatalnokaink nincsenek.

Hogy egy pár példát hozzak fel erre nézve, Alsó-Fehérmegyében, a hol a románság 80 százalék, van egyetlen egy román segédszolgabiró; Hunyadmegyében, a hol a románság 85 százalék, van hat kis hivatalnok; Aradmegyében, a hol 72 százalék a románság, van egy segédszolgabiró és egy árvaszéki ülnök, a ki román nemzetiségű. Ebből láthatja a t. ház, hogy nekünk hivatalnokaink nincsenek s azokat féltenünk sem kell.

Hanem az ilyen kivételes intézkedéseknek az lesz az eredménye, hogy majd észlelni fogjuk, hogy egyéni és politikai jogaink napról napra csökkennek, de a nemzetiségekkel a czélt, melyet önök kitűztek, nem érik el.

Nem félünk ezen törvényjavaslat hatásától, épen ugy, a mint nem félünk a különféle culturegyletektől, melyek hatáskörüket minden irányban kiterjesztik; nem, mert a nemzetiségek, különösen a román nemzetiség, századokon át megpróbált nép.

Hogy a legrégibb időbe ne menjek vissza, a XVI. században üldöztettek a reformatio által. Azután a katholicismus s végre a szerb hierarchiába lett beosztva, a mely erőszakkal akarta a románokat a szlavismusba belevonni; neveket változtatott meg, a templomi misét átváltoztatta.

Történtek ezek akkor, midőn mi a feudalismus nehéz igája alatt állottuk, midőn még személyi szabadságunk sem ismertetett el. Daczára ennek mi elmozdíthatlan ragaszkodással voltunk hazánk, nemzetiségünk és nyelvünk iránt és minden eszköz, melylyel minket ezektől megfosztani czéloztak, eredménytelen maradt. És mi nem is azért rosszaljuk a culturegyleteket is, hogy talán félnénk tőlük, hanem csak azért, hogy azt a drága időt, melyet anyagi és szellemi előhaladásunkra kellene fordítanunk, ezen culturegyletek működésének ellensúlyozására vagyunk kénytelenek fordítani.

Nem vonom kétségbe, t. ház, hogy ezen törvényjavaslat törvénynyé fog válni. De ez által sem nyernek önök, t. ház, több hatalmat ellenünk. Hiszen eddig is az egész hatalom, a végrehajtó, a törvényhozó hatalom és az igazságszolgáltatás az önök kezében volt, a mint van jelenleg is, azt joggal felhasználhatják ellenünk; de az érzést és meggyőződést lehet lenyomni, lehet megfojtani, de megölni soha sem. És még akkor is tántoríthatlan ragaszkodással fogunk maradni hazánkhoz, nemzetiségünk és nyelvünkhöz, nemcsak, hanem küzdeni is fogunk, hogy magyar honpolgártársainkkal egyetemben ezen közös hazában mi is otthonosak legyünk.

Digitized by Google

Madarász József: Talán magyar haza, nem közös haza! (*Zaj. Halljuk!*)

Trucia Péter: T. képviselőház! Szilágyi Dezső érdemes képviselő ur a cultusbudget multkori tárgyalása alkalmával a nemzetiségi panaszok alapos vagy alaptalan voltát nem is érintve, egy álameszmét állított fel és azt mondá: a ki ezt az álameszmét elfogadja, velünk van, a ki nem, azzal megütközünk.

Én tagadásba veszem, t. ház, hogy e hazában bárki jobb hazafi, a mint mi vagyunk és én vagyok. Visszautasítom mindenkinek, ki azt merészeli mondani, hogy én nem ragaszkodom egész őszinteséggel és teljes lélekkel ezen hazához. De, t. képviselőház, engedje meg nekem, olyan álameszmét, mely talán nemzetiségünket és nyelvünket követeli tőlünk áldozatul, olyat mi el nem fogadhatunk. Megütközni önökkel nem fogunk, mert nincs erőnk. Ez a küzdelem legfölebb moralis lesz: önök küzdeni fognak a magyar hegemoniáért, mi küzdeni fogunk nemzetiségünk és nyelvünkért: önök az állam egész hatalmi apparatusával, mi pedig a jog és igazsággal; önök támadólag fognak fellépni, mi egyszerűen védekezni fogunk. (*Derültség.*)

De mi volna e szerencsétlen ütközetnek az eredménye, t. ház? Mert tény az, hogy önök minket nem magyarosíthatnak, mi pedig önöknek veszélyesek nem vagyunk és e szerint a harcz csak annak szolgálna előnyére, kinek talán már századok óta érdekében állott, hogy ezen két népfaj, értem a magyar és a román, Európa keletén, a nagyhatalmak közepette, elszigetelten, soha egyetértésre ne juthasson. De folytonosan azzal vádoltatunk, hogy kifelé gravitálunk. A hányszor mi ezt visszautasítottuk és visszautasítjuk, t. képviselőház, soha senki egy példával sem tudta beigazolni. Hanem ezzel szemben áll, t. képviselőház — engedjék meg az őszinteséget — hogy önök szövetkeztek Németországgal, Romániával, Szerbiával, de még Oroszországgal is, csak azért, hogy itt a nemzetiségeket elnyomják. (*Általános élénk derültség.*)

T. képviselőház! Gyakran hangsúlyozni halljuk a hazafiatlanság vádját. Ehhez, t. képviselőház, egy szót sem szólanék, ha a hányszor az felhozatott, legalább egyszer egy bizonyíték hozatott volna fel. De itt ki kell jelentenem e helyütt, t. képviselőház, hogy mi a nemzetiségek, e hazában a trón és ezen haza földjéhez mindig a legnagyobb loyalitással és ragaszkodással voltunk s a magyar nemzetnek leghűségesebb barátai vagyunk. Velük akarunk élni e hazában, elismerjük a jogelsőbbséget és az azzal összekötött jogokat, de rabszolgák lenni, politikai rabszolgák lenni nem akarunk. (*Felkiáltások: Hát ki akarja?! Mozgás.*) Mert, t. képviselőház, valahányszor a haza a nemzetiségektől, különösen a románoktól áldozatokat kért, lettek légyen azok anyagi, szellemi vagy phisikai áldozatok, minden habozás nélkül szolgáltatták és szolgáltatják; de egyúttal joguk is van követelni, hogy ezen közös hazában, a hol ők is magyar polgártársaikkal egyetemleg küzdöttek a hazáért, saját nemzetiségük és nyelvük biztosítást nyerjen, hogy az általuk hozott áldozatokhoz képest az államjavakban ők is részesüljenek.

Felhozzák ellenünk, t. képviselőház, az izgatást, hogy mi izgatunk a magyar nemzet és a magyar faj ellen. T. képviselőház! Ha valaki őszintén járna el ez ügyben és lelkiismeretesen megvizsgálná a dolgokat, a melyeket önök izgatásoknak neveznek, meggyőződhetnek és beláthatják, t. ház, hogy azok nem izgatások, hanem a megelégedetlenségnek és a törvénytelenségeknek a kifejezései. De sőt ellenkezőleg, nincsen az a szenny, nincsen az a piszok — bocsánatot kérek a t. háztól e kifejezésért — hogy a lapok a nemzetiségek ellen fel ne hoznák valótlanul, alaptalanul. Igy történt, t. képviselőház — hogy egy pár példával szolgáljak — hogy a mult év tavaszán egy kolozsvári lapban, az „Ellenzék"-ben, kijött, hogy a szamosújvári püspöknek a titkára egy községbe ment s a népet a magyarok ellen izgatta. Ez nagy betűkkel volt irva. A hogy ezt olvassa a titkár, ir a szerkesztőségnek, hogy „uram, én ott nem voltam, légy szives és igazítsd helyre"; de a szerkesztő azt mondta, hogy nem hiszi mindaddig, mig bizonyíték nincs. Erre a püspöki titkár a szamosújvári püspöktől bizonyítványt kért arról, hogy egész nap Szamosújvártt volt, tehát nem áll az, hogy abban a községben lett volna és hogy ott izgatott. Mikor a szerkesztőséghez erről a nyilatkozatot beküldte, az helyt adott neki és azt mondta, hogy hiszen lehet, hogy tévedésen alapul a dolog, de mi is az „Egyetértés"-ből vettük a hirt.

Tovább megyek t. ház. Valami rablók megtámadtak egy irnokot Kolozsmegyében, valahol a kukoriczásban és mindjárt jött az a hir nagy betűkkel, hogy az irredentisták már működnek. Igy informálták a közvéleményt, de egy pár napra rá hozták a hirt, hogy ez valótlan, mert a támadás rablási szándékból történt.

Az őszszel történt ismét, hogy jött a hir az összes lapokban, hogy Magyar-Igenben 48 láda dynamitot találtak, hogy az irredentisták már szervezkednek és utóvégre kitünt, midőn a bírósághoz hurczolták az illetőket, hogy csak 4 láda dynamit volt s hogy pisztrángfogásra küldötték.

Nemrég Segesvár mellett egy községről, mely épen commassatio alatt állott és nem tudom, lehet, hogy egy román mérnök van ott, az a hir jelent meg, hogy a mérnök fellázította a községet az uraság és a magyarság ellen. Nemsokára ki-

Digitized by Google

sült, hogy ez a hir alaptalan. Ime, igy informálják a közvéleményt a nemzetiségek ellen.

Még egy körülményt kell felhoznom az informatiók ellen. A „Budapesti Hirlap“ márczius 8-iki számában Sándor József, a magyar cultur-egylet titkárának tollából egy czikk jelent meg, mely a „Tribuna“ Nagyszebenben megjelenő román lapról ezt irja: „Fölveszem a ma érkezett számot. Hosszú leaderben ismeri el a szebeni agitátor-lap: 1. hogy dakoroman térképek csakugyan vannak, melyek Magyarországot a Tiszáig Dacia modernához számítják; 2. hogy Károly román királyra emeltetnek pohárköszöntők román polgártársaink között; 3. hogy román házakban megtalálhatók a román királyi pár arczképei; 4. hogy nemzetiségi trikolor alatt szoktak kivonulásokat tartani; 5. hogy Románia diadalát óhajtják; 6. hogy az intelligens nők tánczvigalmakban nemzeti viseletben jelennek meg“.

Mikor olvastam ezeket, épen a cultur-egylet titkárának tollából, őszintén mondom, megbotránkoztam, nem ezen lapra, hanem azt hittem, hogy valóban a „Tribuna“ ilyen ostobaságot követett el. Igyekeztem megszerezni a „Tribunát“. És mit mond e lap az utolsó vádpontra, hogy az intelligens nők tánczvigalmakban nemzeti viseletben jelennek meg? Azt mondja, hogy, mert olcsó. Hogy Románia diadalát óhajtják, az nem igaz; azt mondja, hogy jólétét kivánják, mert vannak sokan itt, a kik onnan élnek, onnan szerzik a mindennapi kenyeret, családjukat igy tartják fenn. De a többi 4 pont nem egyéb, t. ház, mint rágalom, valót lanság.

Ez okból kérem a t. minister urat, szivesked nék ezeket összehasonlítani és csak győződjék meg, hogyan csinálják az informatiókat s a magyar közvéleményt.

Hazánk létbiztosítéka szerintem sehol sem lelhető mint a belső egyetértés s az erők összpontosításában s azon politikai irány pedig, mely az állam létérdekét a belső egyetértés mellőzésében az országon kivül keresi, eltévesztette az igazi czélt. mely egyedül képes az országot s annak népeinek jólétét garantirozni.

Ugyanazért, miután a jelenlegi törvényjavaslat egy czélttévesztett politika kifolyása s a közigazgatásban a hiányok pótlására meg nem felel, de sőt a jogrend és szabadság practicus érvényesülését nem biztosítja, hanem az egyéni és politikai szabadságjogok, ugy nemkülönben a municipalis autonomia veszélyeztetése s megsemmisítésére czéloz: a törvényjavaslatot még általánosságban sem fogadom el.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Többször lévén már alkalmam a törvényjavaslathoz szólni, ez alkalommal nem kivánom ezt tenni. Hiszen még a vita folyamán vagy végén ezt megtehetem. Sőt az előttem szólott képviselő ur előadására sem akarok részletesen reflectálni és egyáltalában a nemzetiségi kérdés vitatásába belebocsátkozni. De egy pár megjegyzést igen röviden tenni kénytelen vagyok. *(Halljuk!)*

Az egyik az, hogy a képviselő ur, mint nemzetiségi sérelmet hozza fel egyes ujságoknak nyilatkozatát.

Távol van tőlem, t. ház, hogy mindent, a mi a hirlapokban megjelenik, helyeselnék. Azt pedig, hogy mint veszedelmes nemzetiségi tények tüntetnek fel egyes közönséges események, mint magyar ember nem szeretem, *(Helyeslés)* de biztosithatom a képviselő urat, hogy kár neki a magyar hirlapokban turkálni, mert az ő lapjaikban megjelennek olyanok, a miket sehol a világon másutt, mint itt, a hol, az ő állitása szerint, elnyomatnak, büntetlenül kinyomatni nem lehet. *(Általános helyeslés és felkiáltások a szélső baloldalon: Miért türi a kormány?)*

A másik, t. képviselőház, a mit meg akarok említeni, az, hogy a képviselő ur az ezen törvényjavaslatban körvonalozott — mint mondja — rendkivüli hatalomban a nemzetiségek elnyomására lát eszközt.

Ez oly állitás, a mely egymaga mindazt, a mit hazafias beszédében mond tt, lerontja. Miért? Mert másról, mint oly esetekről, midőn államellenes törekvések forognak fenn, sehol ez a törvényjavaslat nem szól. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ha tehát valaki azt, a mi e törvényjavaslatban az államellenes törekvések ellen foglaltatik, a nemzetiségek ellen irányzottnak mondja, ez a bűnnek bevallása. *(Élénk helyeslés és tetszés minden oldalról.)*

Helfy Ignácz: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mielőtt a szőnyegen levő tárgyhoz szólnék, nem tehetem, hogy a magam részéről is pár rövid megjegyzést ne tegyek az előttem szólott Trucia t. képviselőtársam imént hallott beszédére. Nevezetesen annak egy passusa ellen akarok tiltakozni.

Nagyon jól tudja ő, méltóztatik tudni az egész ház, hogy én sem vagyok barátja azon politikának, mely a nemzetiségek, tehát akármilyen nemzetiség irányában valami kivételt tenni hajlandó, ha volna, ha léteznék ilyen politika. Én igenis kijelentettem több izben, hogy óhajtom hazánkban fejleszteni a szabad intézményeket, hogy azok jótéteményei terjedjenek ki e haza minden egyes lakójára, bármily nyelvű, fajú vagy vallású legyen is az. *(Helyeslés.)* Óhajtom, hogy a közjólétet élvezzük mindannyian. *(Élénk helyeslés.)* Ezt igenis óhajtom, erre törekszem; de már azon egyenjogúsítás felé, melyről a t. képviselő ur beszél, a ki ugy állítja oda a nemzetiségeket a magyar nemzettel szemben, hogy azt mondja, hogy socialis szerződés van közöttünk; tehát ugy érti az egyenjogúsítást, hogy nem az egyes polgárok egymás

Digitized by Google

közt, hanem a román nemzetiség legyen egyenlő a magyar nemzettel, mint nemzet: engedelmet kérek, ez ellen tiltakoznom kell. (*Élénk helyeslés és tetszés.*)

Ez tagadása az egész magyar multnak, tagadása az egész történelemnek. Ezt a hazát a magyarok Magyarországnak teremtették; ez magyar fog maradni mindenha. (*Hosszantartó általános élénk helyeslés.*)

Azt mondja a t. képviselő ur, hogy mi őket áldozatul dobjuk oda és ismételte vagy tizszer, hogy ő őszintén beszél. Már bocsánatot kérek, én felhívom a t. képviselő urat és összes társait, akár itt a házban, akár a házon kivül, nevezzék meg Európának, vagy a világnak azon országát, hol a nemzetiségek oly jogbőségben részesittetnének, mint nálunk. (*Ugy van!*)

Azok ellen, a miket a t. képviselő ur a kormány ellen felhozott, természetesen nem az én feladatom a t. kormányt megvédelmezni; még csak arra sem vállalkozom, hogy Románia kormányát védelmezzem azon vád ellen, melyet a képviselő ur itt hangoztatott, hogy tudniillik szövetségre lépett velünk azért, hogy itt a nemzetiségeket, tehát a románokat is elnyomjuk. Erre feleljen majd a román kormány, ha talál módot arra, hogy interpellallja azt.

Ezeknek előrebocsátása után bátor vagyok azon nagyfontosságú kérdésre áttérni, a mely a t. házat napok óta foglalkoztatja. (*Halljuk!*)

Három javaslat fekszik előttünk. E szó: „fekszik", talán nem egészen helyes, a mennyiben az egyik javaslatot nyomtatásban, a másikat irásban, a harmadikat két remek beszédben terjesztették elő.

Különösen ez utóbbinak alkalmából oly nagy mérveket öltött a vita s a közigazgatási kérdés a maga egész nagyságában fel lett vetve annyira, hogy nem vonhatom ki magamat azon kötelesség alól, hogy ezen utóbb nevezett javaslatra s egyáltalában mind a három javaslatra lehető rövidséggel nézeteimet el ne mondjam. (*Halljuk!*)

A t. kormány javaslatára nagyon kevés a mondani valóm azon jeles beszédek után, melyek itt elmondattak, melyekben annak csaknem összes részletei birálat alá vétettek.

Én erre a törvényjavaslatra nézve osztozom a kormányelnök ur azon kijelentésében és igazat adok neki, midőn azt mondja, hogy ezen törvényjavaslat a most létező törvény keretében mozog. De épen, mert igaz, hogy a jelen törvényjavaslat a most létező törvényen semmi változást nem tesz, ez teszi világossá, hogy egész czélja nem egyéb, mint a főispáni hatáskör, vagyis a kormányhatalom kiterjesztése. Azt mondja a kormányelnök ur, hogy nem ennek kiterjesztése volt czélja, hanem az, hogy a főispáni hatáskör praecisiroztassék. Erre azt mondom, hogy épen az a baj, hogy ez nem praecisiroztatik. Azt hiszem, hogy épen az a czélja a törvényjavaslatnak, hogy ezen hatalom körülirva ne legyen, hogy a főispán maga magyarázhassa a maga hatalmát a szerint, a mint azt jónak és kényelmesnek találja. (*Ugy van! balfélől.*) Bocsánatot kérek, egy törvény, mely oly hatalmat ruház egy halandó gyarló emberre — mert hiszen minden ember gyarló — hogy ő állapitsa meg, mikor lehet valami sérelmes az állam érdekeire és a hányszor ő valamit az állam érdekeire sérelmesnek vél, akkor a közgyülés határozatát egyszerűen felfüggeszthesse, a mi sok esetben egyenlő lehet a megsemmisítéssel; erre, bocsánatot kérek, más nevet, mint az absolutisticus önkény nevet, én nem tudok. (*Ugy van! balfelől.*)

Lépten-nyomon lehet akadni ily kifejezésekre ezen törvényjavaslatban. A főispán ilyen és ilyen esetekben a szükséghez képest intézkedik s a ki megállapítja ezen szükséget, az megint a főispán.

Azt mondják, hiszen csak nem lehet tagadni, hogy előfordulhatnak esetek, midőn az állam érdeke okvetlenül megköveteli, hogy bizonyos határozatok végre ne hajtassanak. Elismerem, hogy ily esetek előfordulhatnak, de erre az esetre parlamentaris országban külön törvény nem szükséges. Épen azért van meg a ministeri felelősség, hogy akkor, mikor a suprema lex követeli, a minister a maga felelősségére hajtassa végre azt, a mit szükségesnek talál; de önkényt törvénybe iktatni, alkotmányos országban nem szokás. (*Helyeslés balfelől.*)

A mit a főispán az állam érdekeire nézve sérelmesnek vél. Képzeljük ezt el a gyakorlatban, mert hiszen, nem csak idegen ajkú, nem magyar ajkú megyékre kell gondolni, gondoljunk a leghazafiasabb megyére.

Egy megyében például hozatik egy határozat, mint mikor Kosuth Lajos születésének 80. évfordulója alkalmából a megyék üdvözlő iratot küldtek ő hozzá. Meglehet, sőt tudom, hogy volt néhány főispán, a ki demonstratiót látott ebben. S ha most az neki nem tetszik, azt mondja, hogy ez izgatás, hogy ez sérelmes az állam érdekeire s felfüggeszti azt. Vagy vegyünk egy közelebbi esetet. A kormány előterjeszt egy törvényjavaslatot, mely a közvéleményt felháborítja, mint volt például ennek a javaslatnak 57. szakasza. A törvényhatóságok elhatároznak egy köriratot. A főispán azt gondolja magában, vagy legalább gondolhatja: ez izgatás, ez sérelmessé válhatik az állam érdekeire, felfüggeszti a határozatot és felküldi a kormányhoz. Most előáll az eset, hogy a kormány itéli meg azt, vajjon megengedhető-e, hogy a törvényhatóság körrendeletet adjon ki ő ellene.

Ha kérdezzük, mi tette valóban szükségessé ennek a törvényjavaslatnak előterjesztését, én erre az egész vita folyamán concret, positiv választ nem hallottam. Általánosságban fel van

Digitized by Google

említve az indokolásban, hogy mutatkoztak bizonyos hiányok, de azoknak pótlását hiába kerestük a törvényjavaslatban. Fel van említve, hogy a köz- és államélet igényei annyira fokozódtak, hogy a jelenlegi törvény többé meg nem felel.

Az igaz, hogy az állam- és közélet tetemesen fejlődött; de ebből nem az következik, hogy a centrumot erősítsük, hanem az, hogy tágítsuk az önkormányzatot, hogy segítsen mentül több igényt kielégíteni. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Megigértem, t. ház, hogy ezzel a javaslattal keveset fogok foglalkozni, mert hiszen csak ismétlésekbe kellene esnem. De nem tehetem, hogy ennek kapcsán egy pár reflexiót ne tegyek a t. kormányelnök ur mult héten tartott beszédének egy igen nevezetes passusára azért, mert ez a nyilatkozat szerintem igen sokat magyaráz meg. Megmagyarázza azt is, a mit a t. kormányelnök ur nem mindig ért meg, hogy tudniillik miért van annyi támadás intézve e házban épen az ő személye ellen, miért nincs nagyobb tárgyilagosság, vagy mint ő fejezte ki magát, hogy némelykor a beszédek főtárgyát nem a törvényjavaslat, hanem az ő személye képezi.

Erre magyarázatot találok beszédének passusában, melyre reflectálni akarok. A t. ministerelnök ur ugyanis, ha nem csalódom, tegnap mult egy hete tartott igen szép beszédében nagy lelkesedéssel védelmezte az önkormányzatot, a választási rendszert, oly gyönyörűen, oly lelkesítően, hogy az akár Bartha Miklós t. barátom határozati javaslatának indokolásául is szolgálhatott volna. A végén azonban mégis arra a kijelentésre jutott, hogy ő meg van győződve, hogy a választási rendszer az, mely legjobban megfelel a mi viszonyainknak, legjobban megfelel a magyar nép jellemének, szokásának, hajlamainak, de ha mindazonáltal oly viszonyok állanának be, hogy arról győződnék meg, hogy az ország kára nélkül ezt a rendszert többé fentartani nem lehet, akkor elfogadná, esetleg a kormányon megvalósítaná a kinevezési rendszert.

Engedelmet kérek, a parlamentaris rendszer legelementárisabb alapja az, hogy a politikai pártok kitűzik a kérdések zászlóját, igyekeznek e zászló alá minél több polgárt megnyerni, azután megindul a küzdelem és ha az egyik párt győzött, ha elveinek többséget birt szerezni, kezébe ragadja a kormányt és addig marad a kormányon, mig felmerül egy másik nagy elvi kérdés, melyben a másik párt nyeri el a többséget. (*Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.*)

De, hogy egy kormányelnök azt jelentse ki: az én elvem a választási rendszer, de, ha megtörténik idő jártával, hogy a többség az országban megváltozik és a kinevezési rendszer felé hajlik, akkor nem azt mondja, én visszalépek és átengedem helyemet azoknak, a kik a rendszert védelmezték, de elenkezőleg azt mondja, akkor én fogom azt megvalósítani, (*Derültség a bal- és szélső baloldalon*) az legalább is különös. És ez nem véletlenség, én nem szoktam egyszeri nyilatkozat miatt valakit olyan könnyen vádolni, mert végre is bármily jeles szónok legyen valaki, kicsuszhat a száján egy nem jól formulázott nyilatkozat; de a ministerelnök urnál ez megállapított rendszer (*Ugy van! a bal- és szélső baloldalon*) nem csak a jelen kérdésnél, de a legnagyobbaknál, a nemzet életbevágó kérdéseinél mindig ugy állítja fel a thésist. (*Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) Ha szó van a nemzet közgazdasági életéről, ott áll a merőben ellentétes két rendszer: az önálló és a közös vámterület. Mit mond a ministerelnök ur? Igy szól: én kedvező feltételek közt szeretem, óhajtom a közös vámterületet, ha azonban beállana azon percz, hogy azon feltételeket el nem érném, melyeket azonban nem praecisiroz, sőt fentartja magának, hogy majd akkor ítéli meg: akkor ráállok az önálló vámterületre is. Nem az a következés, hogy akkor visszalépek és azoknak engedem át a tért, a kik kezdettől fogva azt hirdették, hogy Magyarország közgazdasága csak önálló vámterület mellett emelkedhetik. (*Ugy van! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.*)

Ott van az önálló magyar nemzeti bank kérdése. Hasonló eset. A ministerelnök kijelentette, hogy meg van győződve az önálló nemzeti bank helyes voltáról, de azután megalkudott s elfogadta a másik rendszert, ott van a felsőház kérdése. Meg volt, győződve, hogy Magyarországon szükséges egy felsőház, a mi merő ellentéte a főrendiháznak és mikor nem birta azt keresztülvinni, elfogadta a főrendiházat.(*Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.*) Engedelmet kérek, ezek után ne méltóztassék zokon venni, ha az ellenzék azt mondja, hogy csakugyan meg akarja örökíteni maga magát a kormányon és hogy a személyi uralmat akarja meghonosítani.(*Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.*) És ennek méltóztassék tulajdonítani azt, hogy daczára annak, hogy velem együtt bizonyosan mindnyájan becsüljük, tiszteljük a ministerelnök ur egyéni tulajdonait, fényes tehetségeit, mi e tacticában, e rendszerben látjuk a veszélyt, mert ez megrontja, meghamisítja a parlamentarismust. (*Ugy van! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.*)

Igenis, el van keseredve az ellenzék. Jogosan és alaposan, de reménytelenül küzd nem azért, mert az országban nincsen kilátása arra, hogy többségre jusson. Van igenis ennek a pártnak, a melyhez tartozni szerencsés vagyok erre is kilátása. De azért nincs reményünk, mert tudjuk, hogy ha a többséggel meg tudjuk kedveltetni a mi eszméinket, akkor előáll a ministerelnök ur és azt mondja: most én fogom azokat valósítani. (*Élénk derültség a szélső baloldalon.*) Ez annyira megy, hogy én még azért sem állok jót, daczára

Digitized by Google

annak, hogy a mi pártunkat kormányképtelennek declarálják, nem mondom a kormányelnök ur, mert ismerem, hogy ezen szót soha sem mondotta; de ha ugy találna fordulni a dolog, hogy mi szereznénk többséget az országban, kételkedem benne, hogy vajjon csakugyan mi volnánk-e hivatva ezt megvalósítani és nem állana-e elő a t. miniterelnök ur azzal, hogy nem mondtam-e én meg, hogy a jelen közjogi alapot rossznak tartottam mindig, rossznak tartom most is; eddig nem voltak kedvezők a viszonyok, most már kedvezők: függetlenségi párti vagyok. (*Élénk derültség a szélső baloldalon. Mozgás a jobboldalon.*)

Áttérek most feladatomnak nehezebb részére: azon két remek beszéd birálatára, melyet mult pénteken hallotunk. A t. egyesült ellenzék e két beszédben egy új programmot állított fel, a mely ellentétben áll ugy a t. kormány által beterjesztett törvényjavaslattal, mint a Bartha Miklós által a mi nevünkben beterjesztett határozati javaslattal. Mondom, hogy új, mert igaz, hogy évekkel ezelőtt hallottunk jeles beszédeket körülbelül abban az irányban vagyis inkább egyenesen szólva, hallottunk oly beszédeket, melyekből azt lehetett következtetni, mit csakugyan mindenki következtetett is, hogy a t. egyesült ellenzék határozottan az állami közigazgatás és centralisatio alapján áll. De most ezen két remek beszédben ezek a multban mondott beszédek határozottan megczáfoltatnak, annyira, hogy ugy Horváth Lajos, mint gróf Apponyi Albert t. képviselőtársaim tiltakoztak az ellen, hogy az ő programmjuk, akár állami közigazgatásnak, akár centralisáló rendszernek kereszteltessék. Megvallom, t. ház, hogy ez engem abba a kényszerhelyzetbe hoz, hogy t. szomszédaim és barátaim programmjával tüzetesebben foglalkozzam. (*Halljuk! Halljuk!*) Mert én olyan programmtól, mely Magyarországon nyiltan és határozottan az állami közigazgatást mondja szükségesnek, nem félek, vagyis inkább nem féltem azon elvet, melyet mi itt e padokon képviselünk, mert meggyőződésem, hogy a magyar nép ezt a rendszert soká, talán soha elfogadni nem fogja. De igen veszedelmesnek látom azt a módozatot, melyet a t. képviselő urak választottak, a mely szerintem lényegében odavezet, ahol az állami közigazgatás van. T. képviselőtársaim találtak oly szerencsés formulát, hogy csakugyan nagyon könnyű azzal népszerűvé tenni egy eszmét, melyet másképen s más alakban a mi nemzetünk elfogadni hajlandó nem volna. Ugyanis Horváth Lajos t. képviselő ur egy rendkivül művészileg kidolgozott beszédben igy adta elő a programmot. (*Halljuk! Halljuk!*) Ők nem akarnak állami közigazgatást. Állami közigazgatást akar az, a ki azt kivánja, hogy minden ügyet az állam közegei intézzenek el. De miután ők nem azt akarják, hanem azt, hogy collegiális elintézést igénylő ügyek az autonom elemek által intéztessenek el és más fontosabb ügyek intéztessenek el más factorok által, mig a fegyelmi és contentiosus ügyek tartozzanak a független bíróságok hatáskörébe és csakis a végrehajtás, ez az apró dolog bizassék a kormány közegeire. A ki ezt akarja, mondja Horváth Lajos t. képviselő ur, az nem akar állami közigazgatást, hanem önkormányzatot kiván kinevezett tisztviselőkkel. Ez tehát most a jelszó. Beismerem, t. ház, hogy a formulát nagyon szerencsésen választották.

De nézzük meg egy kicsit e formulát az alkalmazásban: gondoljuk magunkat bele, hogy az elfogadtatott és alkalmaztatik. És ekkor meg fognak győződni t. barátaim, hogy a mi papiroson oly szépen összefér, az a gyakorlati életben keresztül nem vihető, mert az egyik okvetlenül absorbeálja a másikat. Ez esetben, t. ház, kétségtelenül az állami hatalom absorbeálná az önkormányzatot.

Mindenekelőtt bátor vagyok azt kérdezni a t. képviselő uraktól, hogy miként képzelik ők a kinevezett tisztviselőket és hogy kiktől függjenek ezek, mert a kinevezett tisztviselő rendesen attól függ és annak hatósága alatt áll, a ki vagy a mely őt kinevezte.

Ha ugy contemplálják a kinevezést, hogy a tisztviselő függő maradjon a kormánytól, akkor kérdem, micsoda czélt értek el?

Azon megyékben, a hol a hazafias érzelem megvan, a megye nem fog oly szabadon intézkedni, mint intézkedett eddig. A többi megyékben pedig ugyanazok a tisztviselők lesznek, a kik voltak most, mert hiszen, mint maga a miniterelnök ur is mondotta, a lakók nyelvét értő, tehát többnyire az illető nemzetiséghez tartozó egyéneket kellene kinevezni.

Ha pedig ugy képzeljük ezt, a mint Horváth Lajos t. képviselő ur mondotta, hogy tudniillik a tisztviselők a megyéknek legyenek alárendelve, akkor sincs elérve a czél, mert ha a megye feltétlenül rendelkezik vele, nincs segítve azon aggodalmon, hogy az olyan megyében, a hol államellenes áramlatok indulnak meg, a kinevezett tisztviselő féken tartsa az elemeket, mivel a megye többsége intézkedik és rendelkezik vele.

Ez az egyik pont, a melyet a gyakorlatban keresztülvinni lehetetlen. Nem is szólok arról, hogy miképen veheti ki magát az a gyakorlati életben, ha egy testület, a mely ugyanabban a körben működik, két különböző emanatio és két különböző forrásból ered s ha az egyik rész választott, a másik rész pedig kinevezett. De mi fog történni, t. ház, akkor, ha oly percz áll be, midőn a közvélemény irritálva van a kormány ellen? A választott tisztviselő arra fog ügyelni, hogy a közönséget ne keserítse és maga ellen ne ingerelje, mert neki a választókra van szüksége; ellenben a kinevezett tisztviselő arra fog vigyázni, hogy a

Digitized by Google

kormányt ne idegenítse el, mert jól tudja, hogy a főispánnak csak egy szavába kerül az ő előléptetése.

Azt mondja Horváth Lajos t. képviselőtársam, hogy csakis a jurisdictiót gyakorló tisztviselőket óhajtja kinevezni. Engedelmet kérek, de ez még sokkal szigorúbb, mint a mi a törvényjavaslatban van tervezve. Mert itt legalább csak az alsó, a segéd- és kezelő személyzet van kiszemelve a kinevezésre, ott pedig azo n személyzet, melynek kezében a végrehajtás van. És akkor mégis azt mondja: hogy ő nem nyul az önkormányzathoz, sőt ki akarja szélesíteni annak körét. Hogy miként szélesíthet ki valamit akkor, midőn a legfontosabb functiót, a végrehajtást kiveszi a kezéből, nem értem. Eddig ugy volt, hogy a rendelet a megyéhez mén és ez hajtatja végre a maga közegei által. Most a kormány közegei lennének a végrehajtók és a megye csak tudomásul venné eljárásukat. Ezt aztán nem lehet betöltési módozatnak nevezni; ez a lényeget változtatja meg, ez az igazi állami közigazgatás, ez az igazi centralisatio.

De azt mondják: mi nagy garantiákkal akarjuk körülvenni az új intézményt és a garantiák élén látom a közigazgatási bíróságot. Jó, tehát, én is óhajtom a közigazgatási bíróságot, sőt figyelmeztetem a t. házat, hogy e bíróság behozatalának szükségessége ezelőtt 10—12 évvel legelőször e padokról lett hangoztatva. Igenis, óhajtjuk azt és abban az egyes polgárokra nézve minden esetre nagy garantia rejlik; de azt soha sem hallottam, hogy a közigazgatási biráskodás a központi hatalomnak is akadályul szolgálhatna. Hiszen ott az első példa, Francziaország. A lehető legszélesebb alapra fektetett közigazgatási bíróság van ott és vajjon akadályozza-e az a hatalmat a legmerevebb centralisatióban.

A t. képviselő urak nem mondták ki világosan, habár Horváth Lajos t. képviselő ur arra is czélzott, hogy tulajdonképen mily szerepet szánnának ők a főispánnak? Abból, hogy a t. képviselő ur szemrehányást tett a kormánynak azért, hogy nem állítja a főispánt egyenesen, közvetlenül az administratio vezetésének élére: azt kell következtetnem, hogy a t. képviselő ur terve szerint a főispán csakugyan adminisztráló közeg. (*Horváth Lajos igenlőleg int.*)

Azt mondja, hogy igen. Jó, ha tehát a főispán a kormány főközege, tényleg vezeti az administratiót, sőt a mint tovább kifejtette, azt óhajtja, hogy a főispáni és alispáni teendők egy személyben összpontosuljanak; ha óhajtja, hogy a főközeg vezesse az administratiót, a kormány által kinevezett tisztviselők pedig hajtsák végre: akkor, megvallom t. ház, nem értem, hogy mégis tiltakozik az ellen, hogy ez állami közigazgatás, hogy ez centralisatio.

Hivatkoznak annak bizonyítására, hogy kinevezett tisztviselőkkel is lehet önkormányzat, Angliára. Ez engem meglep. Én ugy ismerem a t. képviselő urakat, hogy sokat foglalkoztak az idegen törvényhozásokkal s azokat alaposan ismerik. Nem értem tehát, hogy hozhatnak fel ily példákat? Hiszen miként áll a dolog Angliában? Ott a békebirói intézmény működik.

Az igaz, hogy a békebirák a kormány által élethossziglan kineveztetnek, de kineveztetik egy megyében 100—150, van rá eset, hogy 200 és minden előkelő ember a magasabb gentryből, sőt az aristocratiából is belejut okvetlenül épen ugy, mint voltak nálunk például a táblabirák. Ezek a békebirák testületileg — méltóztassanak jól megjegyezni — testületileg választatnak meg a gentryből.

Ennélfogva az a kinevezés Angliában nem olyan, mint a minőről itt szó van. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Továbbá ott a békebirák ingyenes szolgálatot vállalnak. (*Közbeszólás a baloldalon: Fizetik!*) Fizetik a városok azon néhány napra, a mig a sessio tart; de máskülönben ingyen szolgálnak. És áthelyezhetlenek; annyira áthelyezhetlenek, hogy a törvényben egyenesen ki van mondva, hogy csak oly valaki lehet békebiró, a kinek fekvő birtoka után legalább is bizonyos összegű jövedelme van — ha nem csalódom 100 font sterling. Hogyan lehet tehát ezeket összehasonlítani, oly, az állam által kinevezett tisztviselőkkel, a kik áthelyezhetők és minden tekintetben kétségtelenül a kormány hatóságának vannak alávetve? (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Horváth Lajos igen t. képviselő ur elősorolta a bajokat, miket a mi administratiónk feltünte t Én azokat figyelembe vettem. Tudom, hogy a t. képviselő ur igen alapos ismerője a megyei életnek, tehát azokat feltétlenül elfogadtam. De azután felvetettem magam előtt azon kérdést: hol vannak azon bajok, miket az ő tervezete szerint gyógyítani lehet? Talán a választási rendszer keretében? Nem. Ily bajt ott nem találtam; mert a mit ő felhoz, tudniillik a közigazgatási bíróságokat, ezt épen oly jól lehet felállítani a választási rendszer mellett is. Talán a járások, kerületek felosztása? Ezt épen oly jól lehet a mi rendszerünk mellett is, sőt sokkal jobban keresztülvinni. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Fenmarad tehát a megbizhatóság és hazafiság kérdése, mire okvetlenül nagy súlyt kell helyeznünk mindnyájunknak. De vajjon az által, hogy valaki kineveztetik, már eo ipso megbizhatóvá, hazafivá válik? Száz és száz példa az ellenkezőt bizonyítja. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*) És vajjon nem világos-e, hogy az a választó nép, mely a maga embereit gyermekkoruktól ismeri, jobban tudja megítélni azok meg-

Digitized by Google

bizhatóságát, hazafiságát? (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Szóval, ha a t. képviselő ur annyira veszedelmesnek tartja — a mint én veszedelmesnek tartom — ezen egy közeg nagy hatalmi körét, melyet most a kormány fel akar állítani, én a magam részéről még sokkal veszedelmesebbnek fogom tartani az általa ajánlott állapotot, még akkor is, ha mérsékeltetik, tudniillik azt, hogy nem csak a főközeg, hanem a jurisdictióval felruházott összes tisztviselők a kormány által neveztetnek ki. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Még meglepett engem gróf Apponyi Albert t. képviselőnek azon állítása, hogy a választási rendszer nem is felel meg a democratia elvének; és ezt komolyan fejtegette. Bocsánatot kérek, ez csakugyan olyan theoria, a mit legelőször hallottam életemben. Ezen állításnak megczáfolása végett beérem azzal, hogy reá utaljak a democratia két classicus hazájára, az Egyesült Államokra és Svájczra, a melyek csak tudják, hogy mi a democratia és nagyon jól tudják, hogy az összefér a választási rendszerrel. Egyáltalában azt hiszem, nincs oly Demosthenes a világon, ki képes lenne azt bebizonyítani, hogy a formailag a fejedelemtől, tényleg a kormányhatalomtól emanaló tisztviselők democraticusabbak legyenek, mint a népsouverainitás legközvetlenebb kifejezéséből, a választásból kikerült tisztviselők. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Befejezem e részt azzal, hogy remélem, t. szomszédaim nem fogják tőlem zokon venni, hogy oly nyiltan kimondtam véleményemet e tekintetben. (*Helyeslés balfelől.*) Én nagy súlyt fektetek arra, hogy azzal, a ki ellensége az én ellenségemnek, jó viszonyban legyek. Nagy súlyt fektetek a köztünk létező és remélem fenmaradó entente cordialera, de még nagyobb súlyt fektetek elveimre és arra, hogy a nagy közönség tisztán, világosan lássa, mit akar az egyik, mit akar a másik párt. És engedjék meg, hogy egy kérést intézzek: az ékesszólás nagy adomány, melyet a gondviselés csak ritka kedveltjeinek szokott megadni, megadja azért, hogy a szépet, jót és mindenekfelett az igazat hirdessék és fogadtassák el a nép által; én kérem önöket, ne használják soha az ékesszólást arra, hogy olyasvalamit fogadtassanak el a néppel, a mit nem ékesen előadva, de egészen egyszerűen, a nép el nem fogadna. Mondják meg nyiltan, őszintén, hogy mi az állami közigazgatást akarjuk. Ám akkor induljon meg a küzdelem a két áramlat között, az önök óhajtása és a közt, a mi tisztán, őszintén a mi határozati javaslatunkban foglaltatik. Midőn most csak pár szóval áttérek a határozati javaslatra, melyet Bartha Miklós t. barátom oly ékesen kifejtett, mindenekelőtt kell, hogy két irányban tiltakozásomat fejezzem ki. Az első az, a mi az utóbbi időkben divatba jött, a mit lehetetlen sajnálattal, hogy ne mondjam, felháborodás nélkül látni és hallani, hogy divatba jött oly becsmérőleg, gúnyolólag beszélni a régi magyar vármegyei intézményről. Én megvallom, arra eddig nem tudok példát széles e világon hogy egy nemzet fiai, különösen egy olyan nemzet fiai, mint a magyar nemzet, a melynek intézményei ugyszólván vele együtt születtek és fejlődtek, hogy — mondom — az ily nemzet saját fiai ily módon említsék fel ezt az intézményt, a mint az sokszor történik, a mint az utóbbi napokban imitt-amott még e ház kebelében is történt. A másik, a mi ellen tiltakozom, a mit ránk akarnak fogni, hogy mi egyszerűen a régi magyar vármegyét akarjuk helyreállítani.

Bocsánatot kérek, én nem értem azt, hogy mikép lehet ilyesvalamit állítani szemben a határozati javaslattal, mely világosan ezt mondja (*olvassa*): „Utasítsa a ház a kormányt oly javaslat előterjesztésére, mely az 1848-iki törvényhozás szelleméhez képest a központi hatalmat és annak közegeit csak az önkormányzati élettel megférő és az állami kormányzat szempontjából szükséges ellenőrzési és felügyeleti hatáskörre szorítja, a mely a kijelölési eljárás szabatos körülirásával a tisztviselők szabad választásának elvét megfelelő képesítés mellett egész mértékben biztosítja.“ Ez, kérem, nem jelenti azt, hogy mi nem veszszük számba az annyira gyökeresen megváltozott körülményeket. Ellenkezőleg, mi idomítani akarjuk a régi vármegyét a mostani viszonyokhoz, a mostani kor követelményeihez és tudjuk, hogy a vármegye erre alkalmas, a legalkalmasabb intézmény, melyet emberi ész kigondolhat. (*Ugy van! a szélső balon.*)

Azt mondá Pulszky Ferencz t. képviselő barátom, hogy nem az 1870-iki törvény ölte meg a megyét, megölte azt az 1848.

Engedjen meg nekem a t. képviselő ur, ha itten kimondom, hogy ez a kijelentés az ő szájából nagyon rosszul esett, mint olyan férfiútól, a ki élt a vármegyében, a ki látta, hogy a vármegye volt leginkább az az intézmény, mely lehetővé tette a 48-iki fejlődéseket. És másfelől is megvallom, elvártam volna Pulszky Ferencz t. képviselő urtól, hogy, ha más tekintetekből nem is, azon barátságnál fogva, mely őtet egyszer Kossuth Lajoshoz fűzte, (*Éljenzés a szélső baloldalon*) megemlékezett volna arról, hogy az 1848-iki alkotmánynak legfőbb alkotója ma ép oly kegyeletesen ragaszkodik a vármegyéhez, mint akkor és tiltakoznék az ellen, ha bárki ráfogná, hogy ő rakott sirkövet Magyarország vármegyei önkormányzatára. (*Igaz! Ugy van! a szélső balon.*)

De hát mivel is bizonyítja a t. képviselő ur, hogy 1848 eltemette a vármegyét? Azt mondja, hogy eltemette abban a perczben, midőn elvette tőle a követutasítási és visszahivási jogot. Hát

Digitized by Google

kérem, Anglia, Amerika, Svájcz önkormányzata, hol soha sem volt követutasítási és visszahivási jog, azért nem létezik-e mai nap is a legszélesebb alapon? Jele, hogy a követutasítás nem épen képezi oly nélkülözhetetlen kellékét az önkormányzatnak.

Az én meggyőződésem, t. ház, épen az ellenkező, az hogy, ha a teljes törvényhatósági önkormányzatra nem találnánk példát széles e világon, épen Magyarországon, a mi specialis viszonyainknál fogva, ha itt nem létezett volna soha sem, most kellene behozni. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*) Mi az oka, hogy Amerikában és Svájczban oly nagyon ragaszkodnak hozzá? Emlékezem rá, hogy Tocquille, Amerikának legélesebb látású tanulmányozója, egy fejezetet szentel annak a kérdésnek, hogy az Egyesült-Államokban létező intézmények közül melyik tulajdonkép az, melynek Amerika leginkább köszönheti fennállását és bebizonyítja, hogy épen az önkormányzati intézménynek köszönheti. Miért? Mert ez teszi lehetővé, hogy a legkülönbözőbb elemek, a legkülönbözőbb fajok megtalálván a maguk szabadságát, a maguk hatáskörét saját szűkebb hazájukban, annál inkább ragaszkodnak azután a nagy hazához. (*Ugy van! a szélső balon.*) És ez magyarázza meg Svájczban is, annál inkább minálunk, a hol egy ezredéves mult áll a hátunk mögött, a hol a nép már azt megszokta, a hol annyit beszélgetünk különböző fajokról, hogy nem ismerek intézményt, a mely alkalmasabb arra, hogy a még létező viszályokat és eltéréseket kiegyenlítse — a mint remélem, hogy fogja is kiegyenlíteni — mint épen a vármegyei intézményt, mint épen az önkormányzatot. Mert ott találkozván a legkülönbözőbb elemű polgárok, abban a körben, a melyben apróbb saját érdekeik forognak fenn, a hol nem csinálnak nagy politikát, a hol nem lehet szó irredentismusról, ott forrnak össze leginkább.

A népek, t. ház, épen ugy fejlődnek, mint a gyermek. A gyermek kezdetben nem ismer hazát, a gyermek ismer szülőföldet; megkedveli azt a darabka rétet, azt a mezőt, a melyen játszik. Lassan-lassan, a mint felnő, a mint gyarapodnak fogalmai, érzelmei, mindig egy-egy nagyobb-nagyobb részt ölel át, megkedvel mindig egy nagyobb részt, a mig végre a szülőföldhöz való ragaszkodás hazaszeretetté fejlődik. (*Élénk tetszés és helyeslés a szélső baloldalon.*) Épen olyan a nép. Lassan-lassan megkedveli a szabad intézményeket, előbb otthon a maga saját körében él velük, élvezi azok jótéteményeit és azután megbarátkozva a tágabb körű intézményekkel, azok iránt is kezd melegedni, lelkesedni, a mig végre felöleli az egész hazát és érzelmei felmelegednek és lelkesedik az összes hazai intézményekért. És az ilyen érzelem azután, mely átöröklődik apáról fiúra, generatióról generatióra, századokról századokra, mint minálunk történt, fejleszti azután ezen érzelmet olyan hatalmas factorrá, a mely képes olyan hősöket teremteni, a kik kiérdemelték a történetből a félistenek nevét. (*Élénk tetszés és helyeslés a szélső baloldalon.*)

Ne beszéljünk olyan megvetéssel arról a multról és arról a mult megyéről! Hagyjuk meg azt a szegény, áldott jó népet a régi szokások mellett, a mennyire csak lehet és a mennyiben csak lehet, hogy tanulja meg abban megszeretni a saját szülőföldjét, hogy azután annál inkább szeresse a saját hazáját.

Pártolom Bartha Miklós határozati javaslatát. (*Élénk tetszés, éljenzés és helyeslés a szélső baloldalon. Felkiáltások: Öt percznyi szünet!*)

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(*Szünet után.*)

Elnök: Méltóztassanak helyüket elfoglalni. Az ülést folytatjuk.

Szilágyi Dezső: (*Nagy mozgás. Felkiáltások: Helyre! Halljuk!*) A jelen vitának, t. ház, a legsajátságosabb vonását az fogja képezni, hogy midőn mi egy oly törvényjavaslattal állunk szemben, a mely elvül mondja ki azt, hogy a közigazgatás reformja a jelen keretek érintetlen hagyása közepett eszközlendő: ebbe a felfogásba a háznak minden pártja, mondom minden pártja, még az is (*a jobboldalra mutat*) makacsul vonakodik belenyugodni. Mert mi egyébből magyarázzuk azt, t. ház, hogy mi itt egy ilyen törvényjavaslattal szemben a közigazgatási szervezet nagy elveiről és alapjáról vitatkozunk? És az imént elhangzott két beszéd sajátságos világot fog vetni arra, hogy Magyarországon, ugy a mint én vagyok meggyőződve, a közigazgatás reformjának egészében való felkarolását tovább halasztani nem lehet és minden javaslat, mely alapul veszi a jelen keret megtartását előre is önmaga lemondott arról, hogy akármelyikét a felfogásoknak kielégítse. (*Ugy van! balfelől.*)

Az én t. képviselőtársam Hegedüs tegnap ugy nyilatkozott, hogy az előttünk fekvő törvényjavaslat egy compromissum; egy compromissum azon elemek közt, a kiknek egyike akarja azt, a mit igen sokan az ellenzék részéről, hogy az állam vegye át a közigazgatási teendőknek zömét és teljesítse önön szervezetével, a másik pedig — és ehhez az irányhoz tartoznak t. tagtársaink a függetlenségi párton — közigazgatásunk jelenlegi állapotát abban az értelemben akarja módosítani, hogy az önkormányzati elv, azaz a törvényhatóságoknak nagyobb hatásköre és nagyobb befolyása az állami közigazgatásban, kiterjesztessék és megerősittessék.

De, t. képviselőtársam, a dolgok nem igy állanak, hogy e két felfogás közt compromissumot lehetne csinálni. Ez két irány, mely két felé indul. És a ki át van hatva attól a meggyőződéstől, hogy nekünk a békeéveket közigazgatási szerve-

Digitized by Google

zetünk nagy munkájának újjáteremtésére kell felhasználnunk, az nem kereshet compromissumokat két egyesíthetetlen irány közt, hanem annak választania kell és meg kell indulnia egy úton; de tudatosan kell megindulnia, *(Ugy van! balfelől)* meg kell mondania, mit akar nagy vonásokban az az utolsó alkotásokig, azután megkérdezni a házat, megkérdezni a nemzetet, akar-e hozzá csatlakozni. (*Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.*)

Mert ez évek, hosszú évek munkája és mi őszinteséggel tartozunk a nemzetnek, őszinteséggel tartozunk egymásnak. (*Ugy van! balfelől.*) Ezért, t. képviselőház, az ily compromissum csak elnapolás, az ily compromissumot azon sötét árnyék kiséri, hogy a compromissum eredményeképen benyujtott törvényjavaslat nem elintézése a kérdésnek, ez egy interregnum, mely interregnum megelőzi az elhatározást vagy a már meglevő elhatározásnak kötelező alakban való kinyilvánítását.

Már most, t. ház, két irány jelentkezik előttünk. Az egyik irány, a melyhez ezen oldalról túlnyomóan tartoztunk és tartozunk, a melyre nézve én, a ki őszintén osztom ezt és a ki minden alkalommal tartaléktalan őszinteséggel képviseltem azt ebben a házban, örömömet nem hallgathatom el és ez abban áll, hogy tudom, hogy bár (*a jobboldalra mutat)* mindig voltak ennek az iránynak hívei; de soha sem tapasztaltam azt, hogy az oly határozottan, oly nyiltan, oly eltökélten jelentkezett volna, mint a jelen törvényjavaslat megvitatásánál. És, uraim, ez nagy előmenetel; de óhajtanám azon t. képviselőtársaimtól — elkezdve a közigazgatási bizottság t. elnökétől, egészen a tegnap beszélt t. képviselőtársamig — hogy az ő meggyőződésük tettekben eredményes meggyőződés volna és hogy azt a befolyást és állást, melyet elfoglalnak a túlpárton, az ily irányú reformmunkálat leghatározottabb előmozdítására fordítanák. Mert ideje már t. ház, hogy kijöjjünk az általánosságok köréből; ideje már, t. ház, hogy ne általános formulákkal akarjunk itt reformok irányát hirdetgetni. Álljunk szembe tiszta, határozott nézetekkel és próbáljuk megnyerni a nemzetet s a mire a nemzet magát elhatározza, ám valósítsuk meg azt az irányt.

Helfy Ignácz t. képviselőtársam, a kinek ma az ezen oldalról hirdetett irányra nézve tett felszólalásával foglalkozni akarok, egy téves kiinduló pontot jelölt meg és ez az, mintha itt a mult napokban történt felszólalások valami új programmot hirdetnének. Ha t. képviselőtársam azzal a figyelemmel és éles észszel, melyet az itt elmondott beszédek bonczolásánál tanusított, vizsgálta volna 1880 óta ezen oldalról a legünnepélyesebb alakban történt nyilatkozatokat, tudta volna, hogy azok, a mik a mult napokban mondattak, lényeges pontjaikban és conceptióikban régen megállapított irányt, régen határozottan, ép oly részletesen megjelölt irányt hirdettettek igen számosak részéről, a kik itt ülnek. (*Ugy van! balfelől.)*

Tehát nincs itt valami új dologról, még kevésbé arról szó, hogy itt az új dolgok megédesített alakban adassanak be a nemzetnek. Hogy nincs erről szó, t. ház, ennek bebizonyítására én nem akarok szavakhoz ragaszkodni. Szavakra keveset adok, jelszavakra még kevesebbet; de legkevesebbet országunk és nemzetünk helyzetében arra a vádre, ha azt mondják, hogy centralisálni akarunk.

Kezdem egy bevalláson, azon, a min tegnap Tibád Antal t. képviselőtársam kezdte, hogy igenis centralisáljunk, (*Helyeslés jobb- és balfelől*) de meg is mondom, hogy miben és azután bátor vagyok hozzátenni, hogy miben pedig (*Halljuk!)* nem összpontosítani, de az önkormányzatot újra szervezni és pedig határozott s kétségtelen hatáskörben és pedig olyan formákban, melyeket betölteni a jelen elemek képesek.

Ha az a követelés, hogy ebben az államban, mely magyar államnak a közigazgatási teendőknek zömét egy, az állam által kinevezett, szakszerűleg feladatára képzett és a kellő biztosítékokkal ellátott hivatali szervezet vegye át, ha az centralisatio, a mint egy bizonyos értelemben elismerem, hogy az, akkor igen, centralisálni akarunk.

De nem az a kérdés: akarunk-e centralisálni, vagy nem; mert a centralisatio magában véve sem nem jó, sem nem rossz. Attól függ, milyen állapottal szemben, miért és minő okokból centralisálunk? S most én a t. ház engedelmével, daczára, hogy félek, hogy ismétlésekbe esem, röviden elmondom, miért akarunk centralisálni; és mikor egy irányban centralisáltunk, más irányban annál nagyobb nyugalommal decentrálni akarunk és ezt is megmondom miért. (*Halljuk!*)

Hát, t. ház, a mai kor — meg fogják engedni — attól a kortól, melyben azon törvényhatósági rendszer keletkezett, melynek a multban való érdemeit és dicsőségét elismerjük, melynek emlékei iránt igaz történeti kegyelettel ragaszkodunk — a mai kortól nagyban különbözik.

Talán csak el fogják ismerni, hogy egyeseknek és államoknak kikerülhetetlen természetű vastörvénye az, hogy nekik alkalmazkodniok kell, ha fenn akarnak állani, azon viszonyokhoz, melyek közt létezni és működni akarnak; mert, uraim, ezen korszak a viszonlagos erő korszaka.

Ezen ország közé van ékelve nagy centralisált államoknak, melyek régen centralisálták magukat; és gondolják-e, hogy ha körülöttünk minden halad, ha körülöttünk minden állam erősíti magát, mi visszamaradhatunk? Hiszen, a régi magyar közjogban az volt megirva, hogy az ösz-

Digitized by Google

szes végrehajtó hatalom alapja a törvényhatóságokban nyugszik. A rendeletet a törvényhatóság a maga költségén, a maga tisztviselőivel hajtja végre. Hanem mikor ez történt, a közigazgatás, melynek ez meg tudott felelni, az az állam, melynek ez szükségeit ki tudta elégíten, az osztály, melyből a törvényhatóság tisztviselőit vette s az élet, melynek szükségeivel e szervezet meg tudott birkózni, teljesen különböző volt a mostanitól. (*Igaz! Ugy van! a jobb- és baloldalon.*)

Azt csak nem fogják önök hinni, hogy az általános védkötelezettség és az általános adókötelezettség korszakában, hogy ma, midőn sokkal gyorsabban, sokkal finomabban, sokkal többet követelnek az állampolgárok jogai és érdekei az államtól: ma, midőn a nagy néposztályok gazdasági és culturai érdekei oly óriási igényekkel lépnek az állam elébe, csak nem gondolják, hogy ezeknek a feladatoknak Magyarország másként meg tud felelni: mint megfelelt a continensen minden állam, melyhez hasonló követelmények vannak formálva és melyek előtt ugyanaz a problema állott és a melyek megpróbálták és utoljára egy bizonyos szervezetben megállapodtak. (*Ugy van! jobbfelől.*)

Ma oly feladatokkal áll szemben az állam, melyek egy tetemes részét akkor, mikor a municipális szervezeten nyugodott az összes végrehajtás, még fogalmilag sem ismertek. És ha önöknek kell erre egy nagy bizonyíték, hadd mondjam meg azt, hogy nézzenek önök körül, ne csak a continensen, hanem nézzék meg, hogy az az ország, mely insuláris fekvésénél fogva, mely népének öntevékenységénél fogva oly előnyösen különbözik mindenben a continenstől, mily úton haladt. Hát milyen úton haladt?

Helfy Ignácz t. barátom nagyon helyesen jegyezte meg, hogy azt a kinevezett békebirói önkormányzatot nem lehet összehasonlítani azon kinevezett szervezettel, melyet mi akarunk és határozottan akarunk. Hanem nézzük meg figyelemmel a képnek másik oldalát is. Harmincz esztendeje annak, hogy Angliában bebizonyult, hogy a békebirói intézmény lokális hivatásának teljesítésére egészen alkalmatlan és 30 esztendő óta minden modern állam feladataira, minden gazdasági, iskolai, culturális, művelődési és egészségügyi érdekek gondozására egy egészen új szervezet keletkezett és ez új szervezet a választott boardok intézménye. És ez is igen tökéletlenül teljesíti hivatását, egy valóságos zűrzavara állott elő a helyi kötelékeknek, a helyi adóknak, ezek alá vannak vetve a kormány részéről oly felügyeletnek, oly beavatkozásnak, oly szabályozásnak, melyet itt elnyomásnak tartanának. És, t. ház, vajjon az ilyen nagy tanúság elől, a mit Anglia fejlődése is mutat, hogy tudniillik olynemű szervezet, a milyennel a nobile officium járt el az ügyekben, a modern állam fel adatainak meg nem felel, szabad-e elzárkóznunk?

De nem akarok Angliára hivatkozni, mert Anglia más és az angol közigazgatás más. És megmondom, a mennyiben alkalmam volt arról meggyőződni, hogy miért merem én előképül választani a continentalis államok közigazgatási rendszerét és miért tartom nagy tévedésnek Anglia közigazgatásának utánzását. Ez nagyon egyszerű. Egy állam nem utánozhat mást, mint csak oly államokat, a melyek vele analog viszonyok közt vannak.

Már most ne felejtsük el azt, hogy Magyarország nem Angliával áll analog viszonyban. Hiszen már azon osztályokra nézve sem áll analog viszonyban vele, a mely osztályokból Anglia tisztviselőit veszi. Hiszen az az osztály, mely a régi megyei rendszer tisztviselőit szolgáltatta, ma gazdasági létének alapjaiban van megingatva, a concurrentia elnyomó hatása alatt meg van bénítva és ha illik reánk valami, igazságosnak az látszik, hogy nálunk az állami közigazgatás feladatainak terén szükséges szolgálatok ép ugy, mint a körülötte fekvő continentalis államokban szakszerű gyakorlati kiképeztetésnek alávetett és csak oly hivatalnokkar által teljesíthető, mely feladatát az életpályának, életfeladatnak tekinti. (*Helyeslés a balközépen.*)

Helfy t. képviselőtársam arra, hogy a democratia elve a választás, hivatkozik Svájczra és Amerikára. Igen, ebben én is igazat adok neki. Elismerem, hogy a democratia a nép-souverainitás elvein alapulván, minden hatalmat átruház és megbizást ad, tehát a közigazgatási és rendőri hatalmat is és a democratia tiszta kifejezésével biró alap, a mint az Svájczban és Amerikában van, a nép souverainitásának, ezen elvnek megfelelő elveken alapul. De, t. ház, előttem az nem kérdés, hogy mi republicanus — legalább előttem — és mi áll közelebb a köztársasági democratiához, előttem az a főkérdés, mit kiván országunk szüksége, mit, ha jól felfogtunk, ha jól felfogva felismertünk, akkor legyen bátorságunk egész nyiltsággal követelni és végrehajtani. (*Élénk helyeslés a jobb- és baloldalon. Mozgás a szélső baloldalon.*) És ne felejtsük, hogy a democratia e részben is nagy leczkét szolgáltat. (*Halljuk! Halljuk!*) Én ismerek egy democraticus államot, egy democraticus köztársaságot, ismerek egy államot, a hol az egyenlőség, a valóságos kórságos bálványimádásig fejlődött, de a melynek szervezete kinevezett és szakszerű hivatalnokokra és sokkal nagyobb centralisatióra van épitve, mint a minőt mi akarunk és ez az ország Franczia ország. (*Ugy van! a baloldalon.*)

Franczia ország, midőn választania kellett a közt, hogy mint kiván államának szüksége és fentartása és mikor ezzel szemben a közt kellett választania, hogy mi a democratiaj kivánalma, soha sem

Digitized by Google

habozott abban, hogy azt az utat kövesse és azt a választást tegye, a mit politikai érett népek mindig követtek, tudniillik azt választotta, a mit az ország érdeke megkivánt. Itt különösen t. barátaink, függetlenségi párti szomszédaink számára is van még egy érvem, a melynek különös méltánylását egyenesen tőlük várom; tudniillik arra a kérdésre kell felelni, mi az, a mit nekünk kivánnunk kell, mert azt, hogy a közigazgatási teendők és functiók, kinevezett szakképzett és mint később kifejtendem, igazi biztosítékokkal ellátott hivatalnoki testületekkel egyesittessenek-e? Én erre három okot találok. (*Halljuk!*)

Első ok az, a melynek tekintetében hivatkozom minden államra, melynek a mienkhez analog viszonyai vannak; hogy azt, a mit a jelenkori államtól kivánnak polgárai és ne felejtsük el, hogy nem maradhatunk hátra, mig szomszédaink haladnak, mert nem számíthatunk arra. hogy a dulce natale solumhoz való ragaszkodás elegendő összetartó erő, hanem ki kell elégítenünk azon igényeket, melyeket a művelt államok szomszédságunkban kielégítenek és ha ennek igazságát átlátjuk, akkor akarnunk kell az erre szükséges szervezetet.

A második ok az, hogy én ugyan részemről nem ismerem el helyesnek Trucia képviselőtársam azon felfogását, hogy azon rendszernek, melyet én ajánlok, éle a nemzetiségek ellen volna intézve. Nem. Nincsen azok ellen intézve. Hanem azt azután szemben minden ország szervezetének tapasztalásával, hogy ha egy ország azt látja, hogy benne — nem mondom államellenes, hanem széthuzó elemek vannak — hogy előtte gazdaság, cultura, rendőri feladatok állanak, melyeket egy egységes állami szellemben teljesíteni csak egy egyértelemben szervezett és — ne felejtsük el — arra a czélra nevelt és egy egységes eszme által vezetett hivatali testület, ha mondom, egy állam előtt oly feladatok állanak, milyenek állottak Francziaország előtt annak idejében, milyen feladatok álltak Poroszország előtt annak idejében, milyenekhez hasonlók előttünk állanak a mai időben, csak nem fogják rólunk feltenni, hogy a mi más államoknak az erőnek forrása volt, minek hatását más államoknak mint összetartó és fentartó erejét tapasztaltuk, ehhez az erőforráshoz nyulni nem fogunk. Igenis fogunk, de legyen szabad azzal az őszinteséggel és határozottsággal, a mivel ők nyilatkoztak, megmondani, hogy ennek a szervezetnek soha az a czélja nincs, hogy akár önöket, akár bármely fajját ennek az országnak nemzeti nyelvétől és nemzetiségétől megfoszsza. Erőszakos magyarosítás, vagy a magyarosításnak az az alattomos neme, mely az eltakart erőszakot akarja a magyarosításra, a nemzetiségből való kivetkezésre alkalmazni, az tőlünk, uraim, távol áll. Hanem a milyen határozottan és nyiltan én ezt mondom, határozottan meg vagyok arról győződve, hogy a különféle faj és az anyanyelvhez való meleg ragaszkodás, melyet én tisztelek, nem akadályozza azt, hogy ez az állam erős legyen és abban az értelemben, a mint egy más alkalommal kifejtettem, nemzeti legyen. (*Helyeslés.*) De másrészről megjegyzem, hogy a szervezet igenis arra fog szolgálni, hogy a mi a ministerelnök ur politikájának és azt gondolom, minden párt politikájának főczéljának kell lenni, lehető erős kapcsokkal füzze össze a magyar államot és lehető erős és maradandó alapokra fektesse azt és nem a nemzetiségeknek fajjellegükből való következtetésére, hanem arra, hogy ez az állam foederativ állammá ne hulljon szét, el ne gyengüljön apró részekből álló localis jellegü töredékekké, annak a gátlására czéloztatik alkottatni. (*Élénk helyeslés.*)

Ha volna az az erőm, hogy a tulsó oldalon (*a szélső balra mutat*) ülő urakat egy gondolattal meg tudnám barátkoztatni, (*Halljuk! Halljuk!*) azzal a gondolattal, hogy minden időnek meg vannak a maga szükségei (*Derültség a szélső baloldalon*) és — kérem ne nevessenek — azon szükségek szerint kell adoptálni az állami szervezetet. Ugyan nézzék csak meg, hogy Európának két legerősebb állama mint alakult? Nem azt mondom, hogy szolgailag utánozzunk intézményeket, de nagy dőreség volna azon kézzelfogható tanulságok elől elzárni magunkat.

Nézzék csak meg, hogy minő össze nem függő, minő laza részekből alakult Francziaország. És mi volt annak egyik tényezője, hogy ma egy oszthatatlan és egyöntetü Francziaország, mint megsemmisíthetetlen tény áll a világ előtt. Vagy, ha ez talán központosítási túlságai miatt nem vonzó példa: nézzék meg szomszédságunkban Poroszországot. Az a legkülönbözőbb provinciákból alakult; időszakról időszakra csatoltak hozzá egy-egy darabot; oly különböző részek füzettek együvé, melyek lakossága egymás ellen a legnagyobb ellenszenvvel viseltetett, a kik egymást alig ismerték és a kik intézményeikben és művelődésükben a legkülönbözőbbek voltak. És hogy áll ma ezen Poroszország? (*Halljuk! Halljuk!*) Egyike a legerősebben megalapított államoknak. És el fogják nékem ismerni a t. képviselő urak, mert mesterséges argumentumot nem akarok faragni, hogy ezen nagy műnek létesítésében a hatalmas és állami eszmék által vezetett porosz hivatali szervezet egyike volt a leglényegesebb tényezőknek. (*Igaz! Ugy van! a baloldalon.*) Ha más országok ezen eszközben és szervezetben az állam erőforrását találták, minő vakság volna részünkről, ha mi hasonló czélok végett és hasonló szükségek miatt ahhoz hozzányulni vonakodnánk.

De méltóztassanak csak venni Ausztriával való viszonyunkat. Itt állunk mi a dualismusban. De hogy? Mint a törvényekben megirt egyenjogú

Digitized by Google

tényező. Azonban a törvényekben megirt egyenjogúság csak formula, a melyet a valóságos erő tényezőivel kell kitöltenünk. Már most, t. ház, a népességben erősebb és a culturában magasabb fokon álló és vagyonosabb állammal szemben mi alkotja Magyarországnak igazi erejét? Annak egysége és ezen egységes szervezet által egy nagy, nem faji, hanem állami értelemben vett nemzeti politikának következetes valósítása. (*Általános helyeslés.*)

Ezek azon indokok, t. ház, a melyekről én azt tartom, hogy Magyarországnak azon értelemben, mint mondám, a centralisatio terére kell lépni. De hát én igen jól értem a ragaszkodást az önkormányzati intézményekhez. És azután Helfy t. képviselőtársam, az nem szinlelés, hanem valóságos és meggondolt és intézményekkel beváltható politika az, ha azt mondjuk, hogy összes önkormányzati intézményünket akarjuk és tudjuk újjászervezni, határozó hatalommal ellátni, ismerünk és tudunk oly intézményeket, hogy befolyással látjuk el azokban az ügyekben is, melyeket állami közigazgatásiaknak ismerünk, képesek vagyunk decentrálisalni egy más értelemben is. Nem kell a központi kormány kezében minden intézkedő hatalmat összpontosítani. A jogi ellenőrzést, azt a mit közigazgatási biráskodásnak nevezünk, átadjuk egy független bíróságnak. Más ügyeket elintéztetünk végleg egy collegiumban, mely ugy állami, mint választott, tehát önkormányzati befolyást képviselő közegekből áll, mely a törvényhatóságokkal áll kapcsolatban. De fentartjuk erre is a központi kormány ellenőrizetét, hogy hatáskörükben maradjanak, hogy törvények szerint járjanak el. Igaz, az az önkormányzat nem lesz ugyanaz, a mi ma; hiányozni fog belőle a tisztviselők választása. (*Felkiáltások a szélső baloldalon: Hát mi marad?*)

Épen az a kérdés, hogy mi marad? (*Halljuk! Halljuk!*) Mindenekelőtt marad az, a mi az önkormányzatnak lényege; több helyi érdekű ügy felett határoznak mint ma és szabadabban mozognak mint ma, megmarad összes politikai hatáskörük, fogják ellenőrizni nem csak saját határozataik végrehajtását, de az állami közigazgatási ügyek végrehajtását is területükön, részt vesznek a közigazgatási biráskodásban, állíthatnak egészségügyi, culturalis, közgazdasági érdekeik számára intézeteket, nevezhetnek ki ezen ügyekre közegeket is, szedhetnek adót saját szükségleteikre a törvényes határok közt? Mindez — kérdem — semmi?! Hát mutassanak nekem, ne foederativ köztársaságokat, de egyetlen egy egységes államot, a hol másban áll az önkormányzat! Mutassanak nekem egyet, a hol az abban áll, a miben önök helyezik, hogy választanak az állam számára, a rendőri hatalom gyakorlására közegeket?! (*Halljuk! Halljuk!*)

Nem Anglia példájával akarok én érvelni, a mi ellen képviselőtársam Helfy Ignácz tiltakozott, ezelőtt két évvel, ugy gondolom, legelőször én hoztam fel annak a bizonyítására, hogy a hivatalnokválasztás, az önkormányzatnak nem lényege, nem pedig annak bizonyítására, a mit ő ki akar olvasni belőle, hogy az a kinevezési szervezet és a continensen uralkodó kinevezési szervezet egymáshoz hasonló.

Nincs állam Európában, mely az önkormányzati intézményt, ha a községnél feljebb megyünk, nem ebben az értelemben venné — sőt többet mondok, igy a mint azt röviden vázoltam, folytonosan gyarapodni fog — egy állam sem menekülhet annak szervezete és folytonos tágítása alól és nem sentimentalis okokból, bizonyos gyöngédségből az önkormányzat iránt, hanem egyszerűen azért, mert a jelenkori állam feladatai oly óriási mérvben növekedtek, különösen a gazdasági, culturai érdekek előmozdítása terén, hogy az állam mindinkább kényszerittetik a teher egy részét magáról levenni és azokra átruházni, a kiknek az legközelebbi érdeke és feladata és a kik azt jobban elvégzik, mint ő. De itt van az önkormányzat másik criteriuma. Az, hogy a mit ez önálló hatáskörükben csinálnak, csinálják a maguk költségén, nem az országén. És meg kell adni a harmadik criteriumot is: csinálják függetlenül; azaz csinálják a törvényben, a rendeletekben megirt határok között, csinálják az ily szabályokban körülirt közérdek határai között: de e felügyelet gyakorlása mellett. Ez az önkormányzat ama neme, melyet meg akarok őrizni s a melyet politikailag is szükségesnek tartok. (*Mozgás a szélső baloldalon.*)

Legyen szabad hozzátennem — tán nem fognak hinni az én jövendölésemben, de én merem mondani — hogy e hatáskör folyton tágul, csak legyenek meg a keretek és formák! Hiszen nem fog mindig tartani ez a nyomorúságos állapot, hogy az emberek a maguk anyagi gondjaival, az élet küzdelmeivel vannak elfoglalva: mely jobban elzsibbaszt bennük minden közügyi tevékenységet, mint bármi más. És nálunk annyival inkább fog fejlődni, mert vannak traditióink, van hajlamunk ily intézményekre, ezt meg kell őrizni és nem szabad elaludni engedni s nem szabad kellő tér és kellő formák hiánya miatt megbénítani, akkor, ha majd középosztályunk anyagi helyzete javul és az élet nyomasztó gondjaitól menekült keblekben felébred a közügyek iránti érdeklődés, megizmosodik a közérdek terén való működés vágya, majd meg fognak akkor ezen formák telni életerős tartalommal. És akkor fog beállani az önkormányzat igazi gyarapodása.

Én igy nézem a jövőt és nem hiszem, hogy a fejlődésben csalódjam.

Ez még nem az egész problema, a mi a közigazgatási újjászervezésre vár.

Van még egy másik és csudálkozom, hogy a jelen vita keretében még fel nem emlittetett.

Digitized by Google

Közigazgatásunk jelen szervezete oly nemű, hogy a központi kormány és a törvényhatóság közt semmi közben eső forum nem létezik.

A közigazgatási bizottság vegyes természetű, az a törvényhatósághoz van kapcsolva.

Önkénytelenül felmerül az az eszme, vajjon nem volna-e czélszerű egy középforumot alkotni tisztán állami közigazgatási ügyekre és pedig több törvényhatóság területét véve alapul, hogy a nagy összpontosítása az ügyeknek a ministeriumoknál, elkerültessék.

Sok tekintet szól ezen eszme mellett; szól más, még Magyarországnál kisebb területű államok példája is, szól a régi igazság, hogy jól kormányozni távolról lehet, de a közigazgatást folytatni helyesen a közelből kell.

Szól mellette, az igazságügyi szervezet analogiája is, mely szervezet természetesen csak akkor állana elő, ha több királyi tábla állittatnék.

Egy ily közben eső forum a decentralisatiót sokkal nagyobb mérvben tenné lehetővé.

De én ennek a módnak barátja nem vagyok. Mert Magyarország egységének nem csak törvényben való megirására, de intézményekben való megállapítására is törekszünk. (*Helyeslés a baloldalon.*) Mig ez minden irányban megalkotva és megszilárdulva nincs, addig, az én meggyőződésem szerint, a közigazgatás terén ily középformatiókról szó sem lehet. Lehet, hogy a jövő fejlődés meghozza azt, hogy tisztán állami közigazgatási tekintetben középforumok keletkeznek, lehet, hogy a jövő meghozza azt, hogy az önkormányzat tekintetében a törvényhatóságokon alul járási autonomiák lesznek, de a mint ma áll a dolog, én sem az egyiknek, sem a másiknak pártolója nem volnék.

Nem szólok most a hatalmi visszaélések elleni biztosítékokról. Elég alkalmam volt és lesz azokról nyilatkozni, nincs miért ismételjem, a miket más alkalommal elmondottam s melyeket ma is helyeseknek tartok.

De már most, t. ház, röviden vizsgálni akarom azt, minő viszonyban áll ehhez a felfogáshoz a kormány által benyujtott törvényjavaslat? (*Halljuk! Halljuk!*) Nézetem szerint, abból az álláspontból, melyet én képviselek, ugy kell megbirálni, hogy vajjon ebben az irányban egy következetes, öntudatos politikához az első lépést képezi-e? És én nem sejtelmekbe akarok bocsátkozni, én tudom, igen sokan ezen szempontból pártolják, de reám nézve az dönt, a mi hivatalosan kijelentetik.

Én azt óhajtanám tudni, mi az az újjászervezés, melynek fokozatos valósítására a kormány vállalkozik? Mert e nélkül összemérni azt, a mit helyesnek tartok, azzal, a mi tervezetbe van véve, teljes lehetetlen. Erre én a nyilatkozatokban, egy összefüggő világos képét nem találtam. Ha már az egyes határozatokat vizsgálom, azt találom, hogy legfőbb kifogás a főispánok ellen tétetett. Egy bizonyos pontig a főispánok és a főispánok kezében megtorlódott hatalom annak következése, mert bizalmatlanság vezeti a törvényjavaslatot a törvényhatóságok iránt és ha e házban a legkülönbözőbb oldalról tett felszólalásokat tekintetbe veszem, hasonló bizalmatlanság létezik azon túlságos hatalomkör iránt, a mely a főispánok kezében összpontosítva van.

Én nem tagadom, hogy a főispáni organum rendeltetését képező állami felügyeleti és ellenőrzési hatalmat nélkülözhetetlennek tartom. De ugy, a mint a javaslat concipiálva van, téves irányban indul: sodortatik a prefect-rendszer elfajulásafelé. És ha a ház türelemmel bir arra, (*Halljuk! Halljuk!*) hogy az ember ilyen száraz, egyáltalában nem fényesen hangzó, nem is nagy eszmeket hirdető kritikába bocsátkozzék, de a melyek a valósításnak részleteire vonatkoznak, megmondom, miben találom én elhibázva az intézmény reformját, magában a törvényjavaslatban. (*Halljuk! Halljuk!*)

Mindenek előtt abban, hogy a főispáni hivatal teljes hivatali jelleggel nincs felruházva. Ha komolyan veszszük azt a hatáskört, a mit a főispánnak be kell tölteni, akkor nem üres kivánalom, hogy qualificatióval kell birni neki; hiszen ellenőrizni alantas hivatalnokokat, még pedig az állami közigazgatás minden ágában, ellenőrizni annyiféle ügykörben, hogy képzelhető más egyén részéről, mint a ki maga is hivatalnok, valóban szakszerű hivatalnok és a ki a szolgálatot elméletileg és gyakorlatilag ismeri. Ha ez nincs meg, ez a prefet-rendszerhez viszi közel és meg van a veszély, hogy politikai agensi minőségét fontosabbnak tartja ellenőrzési hivatásánál. És ezzel a pártpolitika érdekkörébe teljesen bevonatik az egész közigazgatásra gyakorlott befolyása, pedig azt attól egyenesen távol kellene tartani. És abban, hogy hivatali minősége van az illetőnek, egy garantia foglaltatik arra nézve, hogy az illető nem lesz hajlandó magát annyira politikai párteszköznek tekinteni s önmaga fentartására mindent elkövetni az által, hogy a politikai pártkormányt fentartja. Ha erre bizonyíték kell, hát méltóztassék megnézni az analog állást Németországban, a német közigazgatási szervezetben.. Ott van az Oberpräsident, a ki sokkal nagyobb körnek élén áll, mint a főispán; ott van a Regierungspräsident, a ki nagyobb kerületet kormányoz, mint a megye; ez is az államkormánynak bizalmi személye. Az első pedig sokkal nagyobb ur is, mint a főispán, de hivatalnok és pedig a szolgálat minden fokozatain kiképzett hivatalnok, meg van ezen állással összekötött öntudata és eljárása annak megfelel. Az, hogy bizalmi állást foglal el: még nem foglalja magában azt, hogy állása a pártkormánynyal változik. Az arra kötelezi, hogy a kormány intentióit értse és abban

Digitized by Google

a szellemben és abban az irányban működjék. Ha ennek nem tud megfelelni, nem nyugdíjazzák, hanem rendelkezés alá jön, de megmarad az államszolgálatban, valamivel kisebb fizetést kap, mint a valósággal működő, de kötelességei és jogai, mint hivatalnoknak megmaradnak. Képviseleti kormányban ily állás több is van, a nélkül, hogy parlamentáris állás volna, ilyenek az osztály főnökök a ministeriumokban, ezek állása is bizalmi, de még sincs azonosítva a pártkormánynyal, mint a parlamenti államtitkáré.

A mily finomnak látszik, ép oly fontos ez a különbség, fontos külösen abban a tekintetben, hogy elkerülhető legyen az, a mi csak a közigazgatás megrontására vezet, ha a főispánt már állása oda tolja, hogy minél nagyobb mérvben pártközeggé váljék.

A hatalom is, melylyel fel van ruházva, túlságos, kinevezési jogának nagy része helyesebben a minister kezébe volna átadandó, egyenes intézkedési joga pedig, mint talán a részleteknél alkalmam lesz kimutatni, részben felesleges és káros, részben jobban körülírandó.

Vegyük vizsgálat alá az új hivatalt, mit a javaslat felállít, a főispáni titkár állása ugy van concipiálva, hogy az a ministeriumban fogalmazó (*Halljuk! Halljuk!*) vagy segédfogalmazó. Ez épen nem szerencsés eszme. (*Halljuk!*) Minél nagyobb a főispán jogköre, annál fontosabb lesz ez az állás is, különösen nyer fontosságban, ha meggondoljuk, hogy a főispánnak nem kell szakhivatalnoknak lenni. A legnagyobb szükség van tehát oldala mellett egy oly szakhivatalnokra, ki ismeri a szolgálatot a törvényhatóságban, ismeri gyakorlatból a központban, ki bir a kellő tapasztalással. Ennek már állására nézve is magasabbnak kell lenni, minősítvényének szintén másneműnek. Ezért ezt elhibázott conceptiónak tartom.

De hát, t. ház, ugy látom, hiába ereszkedem bele ezekbe a részletekbe, pedig a törvényjavaslat érdeme ilyenek körül forog. (*Halljuk! Halljuk!*) Ezért még csak két pontra szorítkozom, két reformra, melyet folytonosan sürgettünk és a melyek irányában a kormány nem ugyan visszautasító, de mondhatnám bizalmatlankodó állást foglal el. Az egyik a közigazgatási biráskodás; a másik a szolgálati pragmatica. T. képviselőtársamnak Helfynek igaza van, hogy a közigazgatási biráskodásnak biztosító hatályát túlbecsülni nem szabad, a közigazgatási biráskodás nem arra való, hogy a kormány önkénye ellen absolut biztosítékot képezzen, különösen nem abban az irányban, a hol a közigazgatási hatalmat discretio szerint kell gyakorolni, a hol az érdekek érvényesítésében és megóvásában áll, a hol tehát, a közigazgatási hatalom feltételeit és alkalmazásának mértékét jogilag szabatosítani nem lehet. De itt sohasem állittatott az: hogy ezzel a kormány önkénykedését féken tartani vagy kizárni lehet. De viszont nem értem azt sem, hogy mi az oka annak a habozásnak, a mit ez intézmény megvalósításával szemben a t. pénzügyminister ur tanusít. (*Zaj. Halljuk! Halljuk!*) A t. pénzügyminister ur oda nyilatkozott, hogy miért nincs megtalálva az a módozat, a mely szerint egy hatályos közigazgatási biráskodás jogi biztosítéka egyesíthető lenne. Én pedig azt hiszem, t. ház, hogy ez nem csak meg van találva, hanem rég tapasztalásból ismeretes. Hát, t. ház, ugyan mire vonatkozik az a közigazgatási biráskodás? Három nemére az ügyeknek: azokra az ügyekre, a hol közigazgatási és közjogi viszonyok terén egyéni jogosítványok vannak. Ez képezi legnagyobb részét az ügyeknek, a második részt sokkal kisebb mértékben képezik azok az ügyek, a melyekben a jogi rend, a nélkül, hogy egyéni jog sértetett volna meg, megvédendő, tehát az önkormányzati testületek jogköre, hatásköre és az, hogy végzései a törvényt és a rendeletet nem sértik. És van még egy harmadik neme az ügyeknek, a mire ez vonatkozik: tudniillik vonatkozik arra, hogy vajjon az a törvényes közjogi rend, a mely fel van állítva s a melynek védelme populáris actio alá van helyezve, mint példának okáért a választásoknak törvényes rendje, megtartassék. A zömét, t. ház, a közigazgatási biráskodás tárgyainak képezi az ügyek első neme. Én nem látom át, hogy miben gátolná ez a közigazgatás rendes menetét. Nem vagyok képes átlátni azt sem, miben zavarná az az ügyek másik két cathegoriája. Tovább menni, mint e három neme az ügyeknek, nem is szükséges. Kezdetnek nagyon is elég, a többit lehet bizni a fejlődésre, ha az intézménynyel megismerkedünk, ha az megszilárdul. És ne feledjük el, hogy a közigazgatási bíróság határozatai soha sem vonatkoznak egy rendelet érvényére, hanem mindig csak egyes esetekre. Én tehát megvallom, hogy a habozást igazoltnak nem találom.

A második a szolgálati pragmatica. Én azért emlékezem meg erről, t. ház, mert én nagyon szükségesnek tartom, hogy az általános elvek köréből kilépjünk. Én nagyon szükségesnek tartom, hogy megmutassuk azt, hogy az a rendszer, a melyet kivánunk, minden biztosítékával bir egy hatályos közigazgatásnak.

A t. minister ur azon a nézeten van, hogy egy oly szolgálati pragmatica, mely a fegyelmi hatalmat egy független bíróságra bizza, a felelősséggel és egy hatályos hivatali szervezettel össze nem egyeztethető.

Erre nézve csak részben osztozom véleményében. Minden fegyelmi hatalomtól megfosztani az államkormányt, az senkinek sem jut eszébe. Még akkor sem, ha egy megszilárdult hagyományokkal biró, jól kiképzett hivatalnoki karral birnánk. Apróbb fegyelmi büntetések alkalmazá-

Digitized by Google

sára a hivatali felebbvalónak tudtomra, mindenütt joga van. Egy újonnan alakult hivatali szervezetnél szükséges a büntetésből való áttétel joga is, természetesen hasonló állásba. Bár ez is aggályos, itt is nagyobb biztosíték kellene. Sőt ezen kivül van még egy hatalom, melyet a közigazgatási szervezetnél megtagadni nem lehet, a mi nem is fegyelmi jog, ez az, hogy a hivatalnok áthelyezhető a szolgálat érdekében.

De van egy jog, melyet én a kormányra és egy emberre nem bizok, ez a hivatalnok elbocsátása a hivatali szolgálatból s ebben egy disciplinaris legfőbb bíróság biztosítékát kivánom.

S ez nem a tisztviselő kedveért van, ez a közönség kedvéért van. Hogyan képzelik ezeket a nagy feladatokat végezhetőknek egy hivatalnoki kar által, ha annak önérzete, ha állásának biztosítéka, ha hivatalának tekintélye és ereje meg nem őríztetik?

És nem idealok után indulok, mikor ezt kivánom. Ismerek országokat, melyek hivatalnoki kara minden kivánalomnak megfelel, mely ezzel és jóval nagyobb biztosítékokkal bir.

Egy ellenvetést hoztak fel ellenünk — s ezt mondta a t. ministerelnök ur is — hogy sokkal szivesebben engedelmeskedik a magyar nép annak a tisztviselőnek, a kit ő maga választott és hogy választás mellett senkinek sem lehet joga panaszkodni az államra és államkormányra.

A mi, t. ház, a másodikat illeti, abban nem adhatok igazat a t. ministerelnök urnak; az elsőben bizonyos mértékig. A választás az államot az elnépszerűtlenedéstől és attól, hogy felelőssé ne tétessék a választott tisztviselőért, meg nem menti, sőt ellenkezőleg az elégületlenség az állam ellen indul, a mely szervezete körében ily intézményeket tűr.

A második szempont egy bizonyos mértékig egyesíthető a kinevezési rendszerrel. Igen helyes az, hogy a tisztviselő azon tekintélyéhez, melyet neki az államhivatal ad, járuljon az ő socialis, az ő természetes tekintélye.

De egyszersmind azt tartjuk, hogy a socialis összeköttetésekből és helyzetekből származó conexiók ellen igen szükséges ellensúlyt képez a kinevezésben fekvő és annak következményét képező az az öntudat, hogy ő az államhatalomnak, az államnak közege képen és az államtól nyert hatalmával működik. Ez egy igen szükséges ellensúly; egy józan kormány sem fogja magát megfosztani attól, hogy helyileg tekintélyes közegeket alkalmazzon, de egyetlen egy kormány sem kötheti meg magát ebben a tekintetben e szükséges ellensúly nélkül. És nem foszthatja meg magát attól a jogtól, hogy midőn az illető — a mi előkerülhetlen — lehetetlenné vagy károssá válik helyzetében, hogy azt áthelyezhesse. (*Halljuk!*)

A legutolsó, talán legfontosabb észrevétel, a mit ellenünk felhoztak, (*Halljuk!*) gondolom, t. képviselőtársam Hegedüs Sándor hozta fel, (*Közbeszólás a jobboldalról: Tibád!*) Tibád nem mondta.

Hegedüs Sándor: Mindegy, elvállaljuk ketten!

Szilágyi Dezső: Mondom, legfontosabb észrevétel az volt, hogy junctim akarjuk ezt a rendszert életbeléptetni. A t. ministerelnök ur is arra hivatkozott és helyesen, hogy nem akarná experimentumoknak kitenni az országot.

T. ház! Itt alkalmat veszek magamnak arról szólni, mikép képzelem én egyénileg az életbeléptetését ennek a rendszernek. (*Halljuk! Halljuk!*) Mindenekelőtt sem junctim, sem egyszerre való életbeléptetésről szó nem lehet. Mi reformot akarunk, mi fokozatosan akarunk előre menni és nem szabad elfelejtenünk azt, hogy a lehető legfonákabb és helytelenebb volna ugy képzelni a dolgot, hogy e rendszer épittessék ki egészen, neveztessék ki minden ágban a hivalnok és egy szép napon a jelenlegi apparatus cseréltessék ki egy újjal. Igy járhattak el a franczia forradalomban, igy járhatnak el, a hol tabula rasa volt. De ezen az úton indulni Magyarországon igen téves.

Emlékezzünk csak, mi történt a birói kinevezésekkel! Sok tagja van még a háznak, a ki akkor is képviselő volt. Ezek emlékezni fognak arra, minő tömeges megrohanása volt a ministernek, mennyire felhasználtatott a kinevezés a parlamenti tagok részéről localis befolyásuk erősítésére, melyik minister az, mely ily minden oldalról hatást gyakorolni akaró tényezőkkel szemben az állam érdekét kellően megóvhatja.

Ily eljárás ellen szól még egy más ok is, tudniillik az, hogy a jelen közigazgatási szervezet, én általánosságban szólok — tisztelet az igen számos kivételeknek — nem tartható sem intézményeiben, sem a személyzet egészében. De egy nagy előnye van: az, hogy hozzá szokott, hogy ismeri a nép.

Mi történnék akkor, ha ez új intézmények összesége egyszerre léptettetnék életbe? Mert az intézményekhez a nemzetet hozzá kell szoktatni, meg kell azokat ismertetni vele, hogy tudja, hová forduljon s miként éljen velük. E nélkül az egyszerre való életbeléptetés általános zavart idéz elő. Tehát csak fokozatosan kell azokat életbe léptetni. (*Helyeslés.*)

De ezen az uton csak az haladhat, csak az, a ki előtt a reformnak határozott képe áll. A ki előtt ez nem áll, az annak fokozatos megvalósítását el nem kezdheti. A jelen területi keretek megtartandók.

Ugron Gábor: A földre szükség van.

Szilágyi Dezső: Nem azért, a mit Ugron

Digitized by Google

Gábor képviselő ur mond, hogy a földre szükség van, hanem azért, mert más területi felosztás alapján Magyarországot közigazgatásilag csoportosítni csak egy forradalom munkája lehet. (*Helyeslés a jobb- és baloldalon.*) Mert azok százados alkotások, azokban lüktet Magyarország helyi élete, érdekek fűződtek össze, ragaszkodás, kegyelet érzelmei veszik körül, mindezek oly tényezők, melyek döntenek annak ellenében, hogy különféle terjedelműek, különféle erejűek, s maradnak mint voltak az önkormányzat természetes organismusai, állami közigazgatási czéljainkra pedig a szervezetet más keretekbe beállítani teljesen lehetetlen; mert a kettőnek összeforrva és karöltve kell működnie.

A fokozatos valósítás tekintetében, a legelső lépések közé tartoznék, a törvényhatósági közigazgatás fejének, az alispánok kinevezése is.

A hatalomkörnek mily túlságos felhalmozását idézte elő ezen törvényjavaslatban az, hogy a megyei közigazgatás feje nem állami közeg. Az az anomalicus jog, hogy a főispán közvetlen intézkedik, belenyul az alispáni jogkörbe, egyenesen arra vezethető vissza, mert nem bízik az alispánokban.

Én egyszerűbb és a functiók természetes felosztásának megfelelőbb módnak tartottam volna, inkább az administratio fejét kinevezni, mint ily beavatkozásokat oly általános kifejezésekben állapítani meg, melynek minden körülmények között zavar és surlódás lesz az eredménye.

Még egy nagy pont van hátra, mely nagy hiánya a törvényjavaslatnak s melyet hallgatással nem mellőzhetek, az, hogy nem gondoskodik kellőleg a közigazgatási tisztviselők gyakorlati kiképzéséről.

Ha valóban akarná a kinevezési rendszer fokozatos életbeléptetését előkészíteni: akkor sokkal hatályosabb módokról kell gondoskodni arra nézve, hogy a kellő elemek valóban meg is legyenek egy új rendszer fokozatos behozatalánál.

Még az sincs kimondva eddigi törvényeinkben, hogy a központi hivatalokban ne alkalmaztassék senki, a ki a törvényhatóságban nem szolgált; pedig bármiként gondolunk arra, a mire a kormánypárti szónokok czéloztak, hogy ezen törvényjavaslat egy lánczszem a kinevezési rendszer fokozatos behozatalára, e törekvés a siker egyik biztosítékát nélkülözi, midőn a gyakorlati kiképzésről kellőleg nem intézkedik.

Ennél a kiképzésnél a fősúlyt arra helyezném, hogy a törvényhatósági központon kivüli hivatalokban folytatott gyakorlat mellőzhetetlen legyen. Csak az őrizi meg a közigazgatási tisztviselőt attól az egyoldalúságtól, hogy jogi formalismusban ne essék majd a magasabb állásokban, hogy érzékkel birjon az élet szükségei, az élet változó kivánalmai iránt.

Megengedem, t. ház, mindezek ma elméleti elmefuttatások, ma ezek a tekintetek a gyakorlati, fokozatos életbeléptetés módozatai, figyelmet nem gerjesztenek, pedig nem az elv, nem az irány, a gyakorlati megoldás az, a mi legtöbb nehézséget okoz és a melytől sok időre fog a reform sikeres hatása függeni.

Nagy ideje, hogy a közigazgatási reformkérdések fejtegetésénél, a merő általánosságokkal felhagyjunk; és valahányszor ily kérdések forognak fenn, a gyakorlati kivitel nehézségei és feladataira fordítsuk figyelmünket, hogy minél közelebb jussunk azon reformmunkálatok tényleges megvalósításához, melyek biztosítják a szükségeknek megfelelő és a törvények szerinti kormányzás Magyarországon biztosittassék. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)

Itt fekszik a problema nehézsége, nem abban, hogy az állami közigazgatást és önkormányzatot és jogi ellenőrzést egész általánosságban oda állítjuk. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Hanem, t. ház, ma ezek theoreticus fejtegetések. De előttem egy bizonyos: hogy az idők szüksége (*Felkiáltások: Halljuk! Halljuk!*) visszatarthatatlanul hajt oda bennünket és az is bizonyos előttem, hogy ez nem lehet műve egy esztendőnek, nem lehet műve két esztendőnek, ez egy öntudatos és sorozatban hosszú időre terjedő rendszabályokat igénylő mű, (*Ugy van! jobbfelől*) melyeket mielőbb megkezdeni, következetesen folytatni és teljes kimélettel a nemzet intézményeit és hagyományait valósítani kell. (*Helyeslés jobbfelől.*)

És megvallom, hogy ezen törvényjavaslathoz én azért nem járulok, mert nem tudom, hogy ezen törvényjavaslat minő tervezetnek megkezdését foglalja magában s ha egy ily tervezettel állanék szemben, mely azzal a nézettel, melyet én vallok megegyez: ugy én ezen szerény első megvalósító lépést támogatnám, sőt én ugy fogom fel az ellenzéknek állását, már az ellenzék azon részének állását, mely az alapgondolattal egyetért, hogy ily reformok valósításában közreműködjék és ugy fogom fel a kormány felelősségét, hogy az ezen alapon való közreműködéssel szemben loyalis előzékenységet tanusítson. De én nem tudom, hogy e javaslat kezdete-e egy tervszerű megvalósításnak. Előttem egy oly Magyarország képe lebeg, mely erős a maga közigazgatási egységében, a maga jogintézményei egységében, culturája fejlődésében és erős jogi ellenőrzés alatt álló szabad intézményeiben. Ez a Magyarország képe áll előttem. Ezen Magyarországnak, bárki akarja azt megalkotni, elengedhetlen kelléke egy oly közigazgatási tervezet, melynek alapvonalait ismételve fejtegettük.

A ki ezt az egész közigazgatási szervezetet a maga összes jogi biztosítékaival ki tudja építeni,

Digitized by Google

higyjék el nekem, hogy az fog birni igazi dicsőséggel, mert igazi érdemre támaszkodik.

De én nem látom ennek kezdetét ebben a törvényjavaslatban és ha az apróbb részleteiben itt-ott helyes intézkedést tartalmaz is, általánosságban el nem fogadom. (*Helyeslés balfelől.*)

Elnök: T. ház! Még a mai napon három interpellatió is van bejelentve. Azt hiszem, ideje, hogy azokra kerüljön a sor és a tanácskozás folytatása a holnapi ülésre halasztassék. (*Helyeslés.*) Tehát először Teleszky István képviselő ur fogja megtenni interpellatióját.

Teleszky István: T. ház! Az igazságügyminister urhoz intézendő interpellatiómnak alapjául azon köztudomású esemény szolgál, hogy Keresztury Ödön, moóri ügyvéd közelebbről a királyi curia fegyelmi bíróságának határozata által az ügyvédség gyakorlatától azon ok miatt függesztetett fel, mert ellene párviadal vétsége miatt vád alá helyezési határozat hozatott. Az eset illustrálására csak azt kivánom megjegyezni, hogy az e kérdésben hozott határozat hozatalára első fokban illetékes székesfehérvári ügyvédi kamara 'a felfüggesztésnek helyét nem látta, hogy a kamara határozatában a kamara ügyésze megnyugodott; a királyi ügyész azonban a törvény szerint őt megillető felebbezési joggal élt és ezen felebbezés folytán hozatott a curia fegyelmi bíróságának imént jelzett határozata.

T. ház! Midőn e kérdésben felszólalok, nem mulaszthatom el, hogy az igazságügyi kormány figyelmét az ügyvédi rendtartás általános reformjának szükségére fel ne hivjam. (*Helyeslés.*) Közel 12 évi gyakorlat mutatta ki az ügyvédi rendtartás fogyatkozásait és hiányait. Az ügyvédi kamarák időről időre felterjesztésekkel járultak e tárgyban az igazságügyi kormányhoz, behatóan foglalkozott-e kérdéssel a mult évben az országos ügyvédgyülés. De maga az igazságügyi kormány is tényleg elismerte a reform szükségét akkor, midőn a mult országgyülésre az ügyvédi rendtartás tárgyában új törvényjavaslatot nyujtott be, mely törvényjavaslat a mult országgyülésen nem tárgyaltatott, ezen országgyülésen pedig újra be nem adatott, hinni akarom azon okból, mert a kormány a jogos kivánalmaknak inkább megfelelő előterjesztést kiván tenni.

T. ház! Hangsúlyozom itt, hogy az ügyvédi kar a jogszolgáltatás fontos tényezője, hogy e kar autonom hatáskörének kiterjesztésével kapcsolatban oly reformokat sürget, melyek az ügyvédi állás tekintélyét emelni, az ügyvédi kar erkölcsi niveauját megszilárditani, a jogvédelem biztonságát fokozni van hivatva. (*Helyeslés.*) Oly reformokat sürget tehát az ügyvédi kar, melyek nem specialis ügyvédi érdekek, hanem melyek az általános igazságszolgáltatás érdekeinek támogatásával elégitik ki egyuttal az ügyvédi kar jogos igényeit is. (*Helyeslés.*) És mert tudom, hogy az ügyvédi rendtartás reformja a kormány munkaprogrammjának tárgysorozatában bentfoglaltatik, csakis a kérdés sürgősségét hangsúlyozom; csak arra kérem az igazságügyi kormányt, sziveskedjék ez ügyben az előterjesztést oly időben megtenni, hogy a reform sürgősen és a jogszolgáltatás közérdekeinek megfelelően még ez országgyülés folyama alatt megoldassék. (*Helyeslés.*)

Áttérve most interpellatióm tárgyára, nem szenved kétséget, hogy a concret esetben hozott határozathoz törvényesség szempontjából szó nem férhet. Res judicata pro veritate habetur. A concret esetben hozott ezen határozatot védi az igazságszolgáltatás függetlenségének, a jogállam ezen elengedhetetlen postulatumának védpajzsa.

Ezen védpajzs azonban nem terjedhet odáig, hogy a concret esettől eltekintve, elvi szempontból a határozatban elfoglalt álláspont objectiv birálat tárgyává ne tétessék. És ha e szempontból veszszük birálat alá a hozott curiai határozatot: akkor, habár elismerem, hogy a határozat a törvény betűjének megfelel, mindazonáltal nem habozom kijelenteni azon egyéni meggyőződésemet, hogy a határozat az okszerű törvénymagyarázat birálatát kiállani alig képes. (*Ugy van!*)

Azon intézkedés, hogy a vád alá helyezett ügyvéd az ügyvédség gyakorlásától ideiglenesen felfüggesztessék, kétségtelenül praeventiv intézkedés jellegével bir. Az ügyvédi rendtartás 65. §-a egész határozottsággal megmondja, hogy az ügyvéd ügyvédi állásától a büntető bíróság által akkor mozdítható el, ha hivatali bűntettet követ el, vagy nyereségvágyból elkövetett avagy megbecstelenítő bűncselekményért ítéltetett el. Az ügyvédi rendtartás ezen intézkedéseinek helyébe lépett időközben a büntető törvénykönyv, mely taxative felsorolja azon büntetendő cselekményeket, melyekre vagy általában hivatalvesztés, vagy specialiter az ügyvédség elvesztése, mint mellékbüntetés van megállapitva.

Ha már most az ügyvédi rendtartás 106-ik §-a *a)* pontjának azon intézkedését, mely azt mondja: hogy az ügyvéd ügyvédi gyakorlatától felfüggesztessék, ha a büntető bíróság által vád alá helyeztetett, az imént említett 65. szakaszszal, illetőleg a büntető törvénynek annak helyébe lépő intézkedéseivel kapcsolatban vizsgáljuk; ha nem szorítkozunk a betűmagyarázat terére, ha a törvény szellemét vizsgáljuk, ha figyelembe veszszük a classicus jog azon interpretationalis szabályát, hogy „scire leges non hoc est, verba earum tenere set vim ac protestatem", akkor azt hiszem, más eredményre nem jöhetünk, mint, hogy ügyvéd ellen fegyelmi uton való praeventiv, előzetes felfüggesztés a büntető bíróság által csak oly büntett vagy vétség esetében vádhatározata alapján hozandó, mely büntettre vagy vétségre a büntető

Digitized by Google

törvénykönyv a hivatalvesztést, illetőleg az ügyvédség elvesztését állapítja meg. Az ellenkező magyarázat nem képes összhangot létrehozni a bűntett elkövetésének következménye és az előzetes praeventiv rendszabály közt. Az ellenkező magyarázat jobban sujtja azt, ki csak a bűntett vádja alatt áll, mint azt, ki a büntető bíróság által már elítéltetett.

De ha szó férhet a kérdéshez, a tételes törvény szempontjából: az kétségtelen, hogy a „de lege ferenda" szempontjából, azon szempontból, mely a törvényhozás előtt kell, hogy kétségtelenül irányadó legyen, azon álláspont, melyet a Curia elfoglalt, veszélyes és tarthatatlan. Ezen álláspont szerint, t. ház, miként jeleztem, a vád alá helyezett ügyvéd az ügyvédség gyakorlatától felfüggeszthető lenne, minden tekintet nélkül a bűncselekmény minőségére, minden tekintet nélkül arra, hogy a bűncselekmény esetleg jár-e hivatalvesztéssel, hogy a bűncselekmény megbecstelenítő-e vagy nem.

A legpraegnansabb eset a párbajvétség, ezen — fájdalom — társadalmilag nagyon elharapózott baj.

A Curia határozata végzetes dilemma elé állítja az ügyvédi kart. Ha az ügyvéd megfelel társadalmi, lovagias felfogása által elébe szabott kötelességének, kenyerétől fosztatik meg és ugy állittatik a közönség elé, a mely nem szokta kutatni a felfüggesztés aprólékos indokait, mint egy többé bizalmat nem érdemlő silentiarius ügyvéd. Ha kitér a lovagias kötelesség elől, elítéli őt és a gyávaság és becstelenség örök bélyegét süti reá a társadalom. Mind a két esetben damnum irreparabile éri az ügyvédet: incidit in Scyllam, qui vult evitare Charybdin.

De nemcsak a párbajnál fordul elő ezen eset. A büntető törvénykönyv egész hosszú sorozatát ismeri az olyan büntetendő cselekményeknek, a melyekkel sem hivatalvesztés nem jár és a melyek megbecstelenítőknek nem tekinthetők. Legyen szabad példaként felhoznom a büntető törvénykönyv 310. §-ába ütköző, gondatlanságból elkövetett súlyos testi sértés vétségét és a 436. §-ba ütköző vétséget, a vaspályáknak gondatlanságból való rongálását. Ezek és más hasonló oly cselekmények miatt hozott vádhatározatok esetében az ügyvédet ügyvédsége gyakorlatától praeventive felfüggeszteni sem nem igazságos, sem nem méltányos.

Azt hiszem, kétségtelenül áll a t. ház előtt is, hogy a jövőre nézve elkerülhetetlen oly intézkedés, mely szerint az ügyvéd büntető birósági vádhatározat folytán praeventive az ügyvédség gyakorlatától csak azon bűncselekvények esetében legyen felfüggeszthető, a melyekre a büntető törvénykönyv hivatalvesztést vagy az ügyvédség elvesztését állapítja meg. *(Élénk helyeslés.)* E kívánság annál inkább teljesíthető és ennek teljesítése ellen annál kevésbé foroghat fenn akadály, mert hiszen az ügyvédi rendtartás 68. és 70. §-ai szerint azon bűncselekményekért, a melyekre a törvény hivatalvesztést nem állapít meg, nem praeventive, hanem rendes fegyelmi uton, mint rendes fegyelmi büntetés az ügyvédség gyakorlatától való felfüggesztés, esetleg az állandó elmozdítás is kimondható.

Teljes nyugalommal nézek annak elébe, hogy az igazságügyi kormány, méltányolva a felhozott indokokat, a jelzett irányban kész lesz intézkedni. Mert hiszen e tekintetben teljesen megnyugtató az igazságügyi kormány által a mult országgyülésen beterjesztett fentebb idézett új törvényjavaslat, melynek 168. §-ában az igazságügyi kormányzat már is elfoglalja azon egyedül helyes álláspontot, a melyet én és társaim méltó aggodalmaink eloszlatása végett óhajtunk. Ezen törvényjavaslat 168. §-a ugyanis a következőket rendeli: „Az ügyvéd a fegyelmi bíróság által az ügyvédség gyakorlatától előzetes eljárás nélkül akkor függesztendő fel: ha oly bűntett vagy vétség miatt helyeztetett a büntető bíróság által jogérvényesen vád alá, a mely bűntett vagy vétség miatt a vád alapossága esetében a büntetéssel együtt a hivatalvesztés, illetőleg az ügyvédség elvesztése is kimondandó."

Arra, hogy minő intézkedés teendő, bővebben kiterjeszkedni feleslegesnek tartom. Csak jelezni kívánom, hogy, mint biztos értesülésem van, a királyi Curia elnökének éber figyelmét a kérdés már eddig sem kerülte ki s már is megfontolás tárgyává tétetett, ha vajjon nem lehet-e e bajon teljes-ülési határozattal segíteni? Ha lehet, jó; de ha nem, nézetem szerint nem marad más hátra, mint novelláris uton segíteni a bajon oly irányban, mint föntebb előterjeszteni szerencsém volt.

Ezek alapján bátor vagyok a magam és társaim nevében a következő interpellatiót beterjeszteni *(Olvassa)*:

Interpellatio az igazságügyministerhez.

1. Van-e tudomása az igazságügyminister urnak arról, hogy a magyar királyi Curia fegyelmi bírósága közelebbről egy concret esetben egy ügyvédet fegyelmi uton az ügyvédség gyakorlatától felfüggesztett azon ok miatt, mert azon ügyvéd párviadal vétségeért vád alá helyeztetett?

2. Szándékozik-e az igazságügyminister ur a megfelelő intézkedéseket megtenni az iránt, hogy az ügyvéd a büntető bíróság által vád alá helyezés alapján csak akkor legyen az ügyvédség gyakorlatától fegyelmi uton felfüggesztendő: ha a vád alá helyezés oly büntettre vagy vétségre vonatkozik, a mely büntettre vagy vétségre a büntető törvénykönyv a hivatalvesztést, illetőleg az ügyvédségnek elvesztését mellékbüntetésül állapítja meg?

Aláirták: Teleszky István, Hodossy Imre,

Digitized by Google

Szivák Imre, Andaházy László, dr. Mandel Pál, Münnich Aurél, Darányi Ignácz, Ullmann Sándor, Unger Alajos, Veszter Imre, Fenyvessy Ferencz, Gaál Jenő (pécskai), Schmidt Gyula, Dániel Gábor, Busbach Péter, Chorin Ferencz, Vadnay Károly, Szerb György, Tischler Vincze, Molnár Győző, Molnár Antal, Török Zoltán, Zsámbokréty József, Ferenczy Miklós, Lázár Ádám, Szalay Károly, Tulok Jenő, Tóth Ernő.

Elnök: Az interpellatio közöltetni fog az igazságügyminister urral. (*Felkiáltások: A többieket hagyjuk szombatra!*)

B. Andreánszky Gábor: Az én interpellatióm csak rövid ideig fog tartani.

Elnök: Minthogy a képviselő ur azt mondja, hogy csak rövid ideig fog tartani, talán méltóztatnak már ma meghallgatni az interpellatiót.

B. Andreánszky Gábor: Van szerencsém a következő interpellatiót intézni az igazságügyminister urhoz (*olvassa*):

Interpellatio az igazságügyministerhez.

Van-e tudomása az igazságügyminister urnak arról, hogy a rendőrség főkapitánya a főváros közigazgatási bizottsága folyó hó márczius 8-diki ülésében beadott és felolvasott jelentése következőket is tartalmazza:

„Másként áll azonban a dolog azon közjelenségeket illetve, melyek részben nem oly természetűek, hogy preventiv rendőri intézkedésekkel korlátoltathatnának és melyhez, fájdalom, még a birói hatalom is csak nagyon kivételesen fér hozzá.

Ilyenek a csalási és némely sikkasztási esetek, melyek fővárosunkban mindinkább sürűbben fordulnak elő és a rendőrség amugy is csekély számú nyomozó személyzetét és tisztviselőit rendkivül igénybe veszik, melyek azonban a büntető törvény 110, 343, 381. §§-ai által szükre szabott üldözhetési korlátoknál fogva $^{9}/_{10}$ részben a büntetést kikerülik.“

Szóljanak a számok: csalási eset előfordult február havában 98. A tényállás és tettes majdnem kivétel nélkül megállapittatott, illetőleg kinyomoztatott. A fentérintett szakaszok jótéteménye folytán a 98 esetből alig 15 eset fog biró elé kerülni. A többiek egyezés folytán megszüntek.

Sikkasztás a rendőrségnél feljelentetett 48 eset. Legcsekélyebb része fog biró elé kerülni.

Ha van az igazságügyministernek erről tudomása, kérdem:

1. Van-e szándéka a büntető-törvénykönyv gyökeres revisiójáról törvényjavaslatot mennél elébb a háznak benyujtani, nehogy a vagyonbiztonság rovására, büntettesek továbbá ezek és hasonló szakaszok jótéteményében részesüljenek.

2. Van-e szándéka az egész országra kiterjedő hasonló bünügyi statistikát és pedig a büntettesek felekezetére való vonatkozással a ház elé terjeszteni?

Interpellatióm első kérdéséhez nincs hozzátenni valóm; a rendőrségi főkapitány jelentése a legjobb indokolás.

Kötelességét teljesíté a főkapitány, midőn figyelmeztet a törvény hiányaira, a kormány kötelessége orvosolni a bajokat és rossz törvényeink kijavitását kezdeményezni.

Interpellatióm második kérdését bátor leszek röviden indokolni. (*Halljuk!*)

Az államnak érdekében fekszik, hogy tisztában legyen törvényhozása az iránt, áll-e azon állitásunk, hogy a nyerészkedési vágyból eredő bűntettek specificus bűntettek, tehát leginkább zsidók által követtetnek el.

Rácz Géza: Igaz! Ugy van!

B. Andreánszky Gábor: Ezen bűntettek büntetés alóli kivonása kitűnik az előadott hivatalos jelentésből.

A kormány folytonosan zaklatja az ügyészségeket és bíróságokat statistikai kimutatások készittetésével. Most ez egyszer direct hasznát vehetnők e kimutatásoknak, a mennyiben azokban egy fontos nemzeti létkérdésre a felelet foglaltatnék; a zsidók rohamos gazdagodása a pusztuló keresztények rovására nem-e nyeri eredetét abban is, hogy rossz törvényeink által ily specialis zsidó-bűntények dédelgettetnek. (*Rácz Géza közbeszól: Ugy van!*)

Ha a t. kormány politikai indokokból megtagadná az ily felekezeti bűnügyi statistika nyilvánossá tételét, avval csak erősítheti álláspontunkat; mert az, ki midőn számokkal képes felelni, üres, elcsépelt phrásisokkal felel vagy hallgat — arra nézve mindenesetre áll azon latin közmondás: Qui tacet consentire videtur. (*Helyeslés a bal- és szélső baloldal némely padjain.*)

Elnök: Közöltetni fog az igazságügyministerrel.

Következnek a harmadik interpellatio. (*Holnap! Ma!*)

Thassy Géza: A t. ház engedelméből — miután az idő nagyon előrehaladott — egyszerűen felolvasom interpellatiómat. (*Halljuk! Olvassa az interpellatiót.*)

Interpellatio a magyar királyi pénzügyminister urhoz!

Tekintve, hogy a földadó országszerte már az 1884 ik évi január 1-étől kezdve, tehát már 3-ik éve az új kataster szerint vettetik ki és 30%-os általános jövedéki pótadójával együtt esetleg kényszereszközökkel is behajtatik;

tekintve, hogy az ország nagyobb részében, de különösen a jászberényi katasteri járásban a földadó-munkálatok betetőzése, nevezetesen a fel-

Digitized by Google

szólamlások és felülvizsgálatok még a mult őszszel befejezve, illetve elintézve lőnek;

tekintve, hogy a jászberényi katasteri járáshoz tartozó egyik községben az egyéni felszólalások után kiigazított birtokívek már mult évi november 16-án kiszolgáltatva lettek és ott az eddig esetleg felülfizetett földadó már a folyó adózási évnegyedben is kiegyenlittetett, tehát az adózók által ezentúl fizetendő földadó már végleg megállapítva és közhirré téve van; azon kérdést bátorkodom az igen t. pénzügyminister urhoz intézni, vajjon:

1. Van-e tudomása arról, hogy bár a betetőző katasteri munkálat, nevezetesen az utolsó felülvizsgálat is már mult évi szeptember havában végrehajtatott az egész jászberényi katasteri járásban, ott mégis a földadó csak az említett egy községben van még kiigazítva, a többiekben pedig ezen különben is súlyos adó még a folyó évnegyedben is csak az 1884-ki megállapítás szerint hajtatik be?

2. Ha a pénzügyminister urnak ezen szembeszökően feltünő késedelemről, hogy az első község katasterének kiigazítása után félévi szünet állott be, van tudomása, helyesli-e azt, indokoltnak tartja-e azt, vagy esetleg szándékozik-e rendelkezni az iránt, hogy ezen legalább is méltánytalannak nevezhető állapot megszünjék és hogy a jászberényi katasteri járás minden más községében is, mielőbb kiigazittassanak a birtokívek és az esetleg felülfizetett egyenes- és annak pótadója még a folyó év második negyedi adófizetése előtt kiegyenlittessék, illetve az ezen adóval kötelesekkel szemben leszámítoltassék, hogy ezáltal a földadót fizetők különben is nyomasztó terhei a jászberényi katasteri járásban, hol helyenként a különben is magas régi földadó újabb emelkedése az eddig fizetett összegnek 114%-át is megüti, némileg könnyebbüljenek?

Elnök: Az interpellatio közöltetni fog a pénzügyminister urral.

Egyéb tárgy nem lévén és a holnapi ülés ideje és napirendje meg lévén állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 2 óra 15 perczkor.)

Digitized by Google

201. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi márczius hó 11-én.

Péchy Tamás, később gr. Bánffy Béla elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés egy beérkezett föliratról. A köztörvényhatóságokról szóló törvényjavaslat általános tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, b. Fejérváry Géza, Trefort Ágoston, b. Kemény Gábor, Bedekovich Kálmán.

(*Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.*)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Szathmáry György jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Tibád Antal, az azok ellen jelentkezőket Törs Kálmán jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Szathmáry György jegyző (*olvassa a márczius hó 10-én tartott ülés jegyzőkönyvét*).

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Krassó-Szörény megye közönségének feliratát, melyben a törvényhatósági önkormányzat, valamint a tisztviselők irányában szükséges ellenőrzési jog fentartása mellett az administratiónak kinevezett tisztviselőkkel való behozatala és a közigazgatás rendszerének egyfelől a szolgálati pragmatica, másfelől pedig a közigazgatási biráskodás törvényes szabályozása tárgyában kérelmez.

Elhelyeztetik a ház irodájában megtekinthetés végett.

Az elnökségnek több előterjesztése nincs.

Egyéb előterjesztés sem lévén bejelentve, következik a napirend: a köztörvényhatóságokról szóló törvényjavaslat általános tárgyalásának folytatása.

Almássy Sándor: T. ház! A mi a szőnyegen levő törvényjavaslatot illeti, én sem voltam szerencsésebb, mint igen sok más; mert közigazgatási szempontból véve a kérdést, nem tudom eltalálni, hogy mikép véli a kormány e törvényjavaslattal a mai állapotokat javítani? Ha azonban bővebben vizsgálom a törvényjavaslatot, arra a meggyőződésre kell jutnom, hogy a főispáni hatalom kiterjesztése a közigazgatásnak nem javítására, hanem megbénítására fog vezetni, (*Ugy van! a szélső balfelől*) mert e törvényjavaslatból kitünik, hogy a kormány a maga hatalmát olyannyira ki akarja terjeszteni, hogy ezen túl nem azzal fogunk dicsekedni, hogy van önkormányzatunk, hanem azzal, hogy van zsarnok kormányunk. (*Igaz! Ugy van! a szélső balfelől.*)

Ezt én nem tartom czélszerűnek, habár a kormány azt hangsúlyozza, hogy a magyar államiság szempontjából van szüksége a hatalom kiterjesztésre. Nem tudom ugyan, hogy mit ért a kormány „a magyar államiság“ szempontja alatt? De ha ezzel a nemzetiségekre czéloz, akkor téved; mert a külön ajkú nemzetiségeket annak megnyerni, hogy a hazát épen ugy szeressék, mint mi magyarok, csak a szabadság intézményeinek kiterjesztésével s azzal lehet, ha az egyéni szabadság mellett tüzhelyük szent és sérthetetlen lesz, (*Igaz! Ugy van! szélső balfelől*) csak ugy érhetjük el, hogy necsak szeressék e hazát, de büszkék is legyenek reá. (*Helyeslés a szélső balfelől.*)

Ez, nem pedig a hatalom és a zsarnokság kiterjesztése az egyedüli mód arra, hogy a magya-

Digitized by Google

rokkal a nemzetiségek összeforrjanak. (*Helyeslés szélső balfelől.*) Ellenkező esetben a szuronyok béke idejében összetarthatják ugyan az egyes elemeket, de válság idejében annál biztosabb a szétbomlás. (*Ugy van! a szélső balfelől.*)

A megyei közigazgatást véve birálat alá, azt tapasztalom, hogy a bajok kútforrását nem a megyei tisztviselőkben, hanem a kormány rendeleteiben kell keresni, mert az appellláták oly későn érkeznek le a ministeriumoktól, hogy ezek szülik az elégedetlenséget. A kormánynak szerintem van elegendő hatalma arra, hogy a közigazgatás jól menjen. Ennek igazolására leszek bátor egy pár adatot felemlíteni.

A megyei közigazgatási közegek teljesítik a katonaállításnál az összeirást. Volt-e e tekintetben a kormánynak valaha panasza? Nem mindig pontosan és helyesen végezték-e a megyei tisztviselők e tekintetbeni teendőiket? Én azt hiszem, hogy igen. És igy vagyunk a megyéknek az adóügyekben való eljárásával is.; ezt is pontosan végzik a megyei közegek.

Ott vannak továbbá a statisztikai adatok, melyeket a kormány szintén a megyétől kap. Nem rendesen folynak-e azok be? Pedig ezek rettentő fáradságot és igen sok időt vesznek igénybe! Ha tehát valamiben hátrány van, az csak a kormány hibája, a mely nem ügyel föl eléggé.

Nagy hiba, hogy a megyei tisztviselőket korholni tudjuk csak, de hogy hivatásuknak megfelelhessenek, arról a kormány egyáltalában nem gondoskodik. Igy az árvaügyeket elvették a megyétől azon ürügy alatt, hogy nem eléggé jól kezelik azokat. Pedig ennek is megvolt a maga oka. A szolgabirói hivatalnak, illetőleg a főszolgabirónak, a hogy most nevezik, uti átalánya van. Ebből tartja lovát, kocsisát és segélyszemélyzetét is ebből küldi ki a járásokba. Csakhogy annak a szolgabirónak számolnia kell, hogy megélhessen.

Ha minden egyes esetben kiküld valakit, akkor az útiköltségre egész fizetése felmegy; már pedig ezt csak nem kivánhatja az állam a szolgabirótól. Kényszerítve volt tehát reá, hogy cumulálja az ügyeket és csak ha már több ügy összejött, akkor küldte ki a segédszolgabirót, vagy ment ki maga. Ha tehát azt akarjuk, hogy a közigazgatás jól menjen, iparkodnunk kell e bajok orvoslására és akkor majd nem lesz panasz a tisztviselők ellen. Különben pedig folyton lesz panasz, akár milyen szolgabiró ellen is, még ha a Szilágyi Dezső által annyira dicsért porosz tisztviselőket hozzuk is ide. (*Derültség a szélső baloldalon.*)

Igen sok panaszra ad okot az is, hogy számos ügy, melyet az előtt a szolgabiró intézett el, most nem a szolgabiró, hanem a járásbiró hatáskörébe tartozik. Csakhogy ezt a köznép nem tudja, mert azelőtt e bajokat is a szolgabiró intézte el. Ha ellopják egy disznaját, akkor is a járásbiróság helyett a szolgabiróhoz megy; innen azután a járásbirósághoz utasítják; de oda annyiszor kell bemennie, hogy végre inkább abba hagyja az egészet. Igy van nagyobb mérvü verekedéseknél is. Súlyosabb verekedésnek a járásbiróság elé kell kerülnie, mert azt a szolgabiró el nem intézheti; igy aztán a községben folytonos a panasz a szolgabiró ellen, hogy nem tesz semmit. Valaki például megszárnyalt egy galambot s ezért a szomszédja pert indított ellene. Ez a per átment minden forumon.

A szolgabiró visszautasította, hogy nem hozzá tartozik és utoljára kisütötték, hogy a törvényszék elé tartozik, kártalanítási igény czimén. Ha agyonlőtte volna a galambot, mint kihágást büntették volna. Ilyen visszás helyzet van most Magyarországon.

De áttérek most a törvényjavaslatra és kérdem, vajjon szüksége van-e a kormánynak ama hatalomra, melyet a főispán által gyakorolni akar?

Azt hiszem, hogy az felesleges. Igaz, hogy a t. ministerelnök ur multkori beszédében azt mondta, hogy mikor a kormány eszközöket kér, hogy erélyesebben működhessék, az ellenzék nem nézi, hogy szüksége van-e a kormánynak hatalma kibővítésére, hanem egyszerüen ellenzi ezt. Nem, t. ház, mi nem ebből a szempontból indulunk ki. Mi azt nézzük, legalább én azt nézem, vajjon nem túlságos hatalmat kér-e magának a kormány, melyet aztán nem az alkotmányos jogok gyakorlására, hanem zsarnokságra használhat. Igy vagyok én meggyőződve a főispánoknak adandó azon hatalomról, miszerint a tisztviselőket felfüggesztheti, elmozdíthatja, sőt közvetlenül rendeleteket intézhet a szolgabirákhoz.

Én ezen intézkedést két szempontból tartom károsnak: állami és közigazgatási szempontból. Károsnak tartom állami szempontból azért, mert eddig szerettük a megyéket ugy emlegetni, mint az alkotmány bástyáit és ha a történelemre visszatekintünk, meg is győződhetünk arról, hogy a megyék autonomiája valóságos bástyája volt az alkotmánynak. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Tudjuk, hogy számtalanszor történtek támadások nemcsak külhatalmak, hanem a barátságos szomszéd Ausztria részéről is ellenünk. Ha országgyülések évek során át nem tartattak, a megyék állandóan megtagadták a jogtalanság teljesítését, feloszlottak, mentek egyik helyről a másikra, példa rá Nógrádmegye és mindig tiltakoztak a támadások és beavatkozások ellen. A magyarnak ezen szivóssága, közigazgatásához való erős ragaszkodása, oly akadályul szolgált a hatalom kivánságaival szemben, hogy újra és újra kénytelen volt az visszatérni az alkotmányos térre. És ha ily támadásokkal szemben szükségesnek tartottuk, hogy a megyék, mint az alkotmány véd-

Digitized by Google

bástyái fenálljanak, kérdem: vajjon nem lehet-e rájuk szükségünk jövőre?

Én azt hiszem, hogy azon helyzetnél fogva, melyben Ausztriával szemben állunk, nem lehet egy országnak sem alkotmányát, törvényeit, közigazgatását Magyarország törvényhozásával összehasonlítani. Mi merőben különböző helyzetben vagyunk mint bármely más ország. Egy országnak sincs Ausztriája, mely mindig Magyarország alkotmánya ellen dolgozott. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Nem fog e ez megtörténni, nem fog e ennek lehetősége jövőben is felmerülni? Erről nem biztosíthat senki. És jogokat feladni, neki a helyzetet megkönnyíteni, hogy alkotmányunkat megtámadhassa: ez, azt hiszem, vétkes könnyelműség lenne. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Föltéve azt, hogy ezen törvényjavaslat törvényerőre emelkedik, mi fog történni? Az, hogy a főispán a megye alispánját, sőt a szolgabirókat is elmozdíthatja, ha valami intézkedést törvénytelennek látván, nem akarnak végrehajtani s maga intézkedik, maga ad utasításokat s önhatalmúlag végrehajtja a ministeri rendeleteket, intézkedéseket.

Például, ha egy évig nem tartanánk országgyülést és sem pénz-, sem a véradó megszavazva nem lesz, a kormány a főispánnak adott ezen hatalom által a törvény leple alatt — mert ily labanczokat mindig találtak eddig is — (*Derültség és helyeslés szélső baloldalon*) fog intézkedni, hogy az adók behajtassanak, hogy az ujonczok kiállittassanak és megszünt a megye az alkotmány bástyája lenni — legalább törvényre nem hivatkozhatik, mint hivatkozhatott eddig. Pedig Deák Ferencz is megmondotta: mig alkotmányra, törvényekre hivatkozhatunk, addig jogainkat mindig visszaszerezhetjük, de ha azt feladja az ország, vajmi nehéz azt visszaszerezni. Ezen szempontból veszélyesnek, hibásnak tartom a törvényjavaslatot. De közigazgatási szempontból is bénítólag fog hatni e törvényjavaslat, ha életbe lép, mert kinek adja a hatalmat, a legnagyobb befolyást? A főispánnak. T. ház! A főispán nemcsak pártember, de kiszemelt pártembere a kormánynak és olyan pártembere, a ki a kormánynyal egyuttal bukik.

Tehát valóságos korteskormányt helyezünk a megyébe, a mely hogy bénítólag hat a közigazgatásra, azt a múlt példáiból láthatjuk. Hol van a legtöbb panasz a közigazgatásnál? Ott, a hol a főispánok korteskedéssel foglalkoznak, ott, ho a tisztviselő renyheségét, azért, hogy a párt mellett megmaradjanak, kénytelenek elnézni, takargatni. Általános a panasz az egész országban a tisztviselők hanyagsága, mulasztásai miatt. Hát ugyan hányat mozdított el a t. kormány hagyagságért? Pedig van rá joga.

T. ház! Mikor ezen törvényjavaslat fölött igy gondolkoztam és átláttam, hogy az sem a közigazgatás javítását előidézni nem fogja, sem az alkotmány biztosítására nem czélszerű, azon gondolkoztam, mi lehet hát annak főczélja; mert hogy a hatalom meg ne volna a ministerelnök ur kezében, azt a maga szavaival czáfolom meg.

A t. ministerelnök ur itt a házban nem egyszer, de többször, mikor a nemzetiségi képviselők részéről olyan nyilatkozatok történtek, melyek méltán rendreutasítást érdemeltek, a ministerelnök ur határozottan kimondta: igenis van hatalmam, élni fogok vele és rendre fogok utasítani minden államellenes cselekményt, semmivé teszem az ilyen törekvéseket. Tehát a ministerelnök ur több izben tett ilyen nyilatkozata biztosított engem, sőt biztosította a házat és az egész hazát arról, hogy neki van hatalma, joga, hogy megfékezhesse az államellenes törekvéseket. Én elhittem ezt, mert alapom volt elhinni, mert meglevő törvényekből is kimagyarázhattam ezt magamnak. Midőn a 70-es években a közigazgatási törvényjavaslat szőnyegen volt, a ministerelnök ur, ki akkor, az igaz, az ellenzéki részen volt, a közszabadságra veszélyesnek tartotta azt és nem akarta megszavazni; tehát nem lehet most azt hinnem, hogy komoly azon indok, hogy az államhatalmat államiságí szempontból kell növelni. Más az oka tehát e törvényjavaslat készitésének és ezt az okot tudjuk mindnyájan, hallottuk mindnyájan és én ennek itt kifejezést fogok adni: a hatalomban való örökké megmaradás biztosítása czéljából van behozva ezen törvényjavaslat.

Furcsa ez az állítás akkor, midőn a ministerelnök ur oly hatalmas és jól fegyelmezett párttal rendelkezik. Én gondolkoztam felette, hogy mi lehet ennek az oka s arra a meggyőződésre jutottam, hogy a ministerelnök ur, mikor jubileumát tartotta, lehetetlen, hogy latba ne vetette volna magában: melyek hát azok az igéretek, a melyeket én az ország javára beváltottam? A ministerelnök ur még az ellenzéki padokon ülve a pénzügyminister ellen támadólag azt mondta: mindaddig, mig az ország helyzete nem javul, mig adóképessége nem növekedik, adót emelni nem szabad, nem lehet. Most tiz év mulva, ha a ministerelnök ur ezen szavaira visszaemlékezett, körülnézhetett, hogy vajjon a nép anyagi jóléte előbbre haladt-e, az adóalap növekedett-e és nem emelte-e az adókat? És kitűnik, hogy az adókat nemcsak emeltük, de sőt számtalan nemeit az adónak azóta találtuk fel. Pénzügyeink ma ép oly, ha nem siralmasabb állapotban vannak, mint akkor. Igy érte el a pénzügyek rendezését. De nemcsak hogy új adók hozattak be, hanem az állam nagy vagyonai nagy részben eladattak és az adók mind a mellett folyvást emelkedtek és még az adósság is növekedett.

Digitized by Google

Ha széttekintünk az országban, vajjon nagyobb megelégedést találunk-e most, mint ezelőtt? Ellenkezőleg, ma sokkal elégedetlenebb, sokkal desperaltabb a nép. És ha mindezeket és még számtalan mást elgondolt a t. ministerelnök ur, azt kellett magában kérdeznie: vajjon biztos-e az én állásom, vajjon nem jut e majd eszébe a népnek is, hogy ezek felett gondolkozzék és azon boros kancsót, melylyel a többséget megszerezzük, nem fogja-e ellökni magától? Ezt pedig méltán föltehette a t. ministerelnök ur, mert ez csak természetes lenne azon polgároktól, kik alkotmányos jogaikat 1848-ban majdnem ingyen kapták — a mi példátlan dolog; — természetes lenne tőlük, ha a hosszas tapasztalat arra indítaná őket, hogy polgárjogaikat nemesebben, öntudatosabban és lelkiismeretesebben gyakorolják. De latba vethette a ministerelnök ur azt is, hogy eddig is egyes kortesvezérek mily nagy áldozatába kerültek a közös kasszának; hogy a polgárok egy jó perczben meg fogják fogadni, hogy kötelességeiket ezentúl a hazához híven teljesítik és hogy azon kortesvezér urak most, a midőn 5 évre van kiterjesztve a választási cyclus, nem fogják behúzni markukat, sőt mindkét markukat ki fogják nyujtani és nagyobb kortespénzt követelni, mint eddig. (*Derültség a szélsőbalon.*)

Hogy mindezeken a bajokon segítsen, kellett a ministerelnök urnak egy mindenható eszköz, melylyel a kiadásokat is mérsékelni és azon polgárokat, a kik lelkiismeretesen szavaznának, megfélemlíteni tudja. Ezért volt szükség a jelen törvényjavaslatra és ezzel a főispáni hatalom kiterjesztésére. S ezért én ezt a törvényjavaslatot mint rosszat, mint veszélyeset általánosságban sem fogadom el, hanem pártolom Bartha Miklós t. képviselőtársam határozati javaslatát. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Török Zoltán: T. ház! (*Halljuk!*) Hogy a vita ezen előrehaladott stadiumában szólási jogommal élni óhajtok, annak oka nem abban keresendő, mintha igénytelen egyéni nézeteim nyilvánítását az eszmék tisztázására szükségesnek tartanám, hanem keresendő abban, hogy különösen a kinevezési rendszer elkerülhetetlen volta mellett reflexiókkal szemben óhajtom nézeteimet elmondani.

Nem tagadhatom t. ház, hogy bizonyos előszeretettel viseltetem a vármegyék autonomiája iránt. (*Zaj. Halljuk! Halljuk!*) Ez előszeretet alapja, lehet, hogy abban rejlik, hogy a vármegyéknek létjogát azok százados multjok igazolta; lehet hogy abban rejlik, hogy én a municipalis testületeket egyáltalán az alkotmányos élet éber és örökké figyelő őseinek óhajtom tekinteni; de lehet, hogy végre abban is rejlik, hogy épen a municipalis élet, az, a hol minden ember, illetőleg az embereknek legnagyobb része érvényesítheti befolyását az állami ügyekre is közvetve, közvetlenül pedig saját belügyeinek elintézésére. De bár, mondom, előszeretettel viseltetem a vármegyei önkormányzat iránt, már akkor, midőn a t. ház kegyességéből a közigazgatási bizottságba beválasztatni szerencsés voltam, feltettem magamban, hogy minden rokon- és ellenszenvet elűzök magamtól, hogy tárgyilagos ítéletet mondhassak azon javaslat fölött, a mely beterjesztetett. (*Halljuk!*) Ma t. ház, azt hiszem, hogy talán túlkövetelés volna tőlem, ha t. képviselőtársaim figyelmét igénybe venném arra, hogy részletes bírálatot mondjak s ennélfogva egyenesen áttérek tárgyamra és ez az, hogy vajjon a kinevezési rendszer nálunk, mint ilyen, elkerülhetetlenül szükséges-e, vagy nem.

Az én felfogásom t. ház az, hogy maga a közigazgatás pusztán csak eszköz. Eszköz állami czélok elérhetésére, eszköz a polgárok békés együtt élhetésének biztosítására és a polgárok egyéni, illetőleg személyi és vagyoni biztonságuknak előmozdítására. S maga a betöltési módozat, a választási vagy kinevezési rendszer, ez nem egyéb, mint az eszköznek ilyen vagy amolyan irányban való igénybe vétele.

Ezt azért bocsátottam előre, t. ház, hogy kimutassam azt, hogy az én szemeim előtt pusztán a czél lebeg s az annak elérésére, annak megközelítésére szolgáló eszközök ilyen vagy amolyan irányban való felhasználásánál csak egy lebeg szemem előtt, tudniillik az, hogy a czél biztosabban, könnyebben, egyenesebb uton, gyorsabban, melyik módon érhető el. Gondolom, hogy mondtam annyit ezzel, hogy azon pillanatban, a midőn előttem tisztában lesz az, hogy a czél elérésére nézve a kinevezési rendszer előnyösebb, kell, hogy hive legyek a kinevezési rendszernek.

Grünwald Béla igen t. képviselőtársam, mint első szónok vetette fel a kérdést és én már akkor — nem voltam szerencsés jelen lehetni, de a beszédet nagy figyelemmel és ismételten átolvastam — és akkor ezen beszédből, valamint az utána következett beszédek egész sorozatából ki igyekeztem szedni az argumentumokat arra nézve, hogy magam ellenében alkossak magamnak fegyvert, alkossak magamnak elég tömött okokat arra nézve, hogy magamat capacitálhassam a kinevezési rendszer mellett. Hát megvallom t. ház, hogy az nekem nem sikerült és meg fogom mondani azt is, hogy miért. (*Halljuk! Halljuk!*)

T. ház! Én arra nézve, hogy valamely tisztviselő hivatását miképen töltheti be, vizsgálnunk kell annak képesítését, szorgalmát, hazafiságát, buzgóságát és önállóságát.

Az első t. ház, a hazafiság és hazaszeretet. Megvallom, restellem bevallani, hogy még kétkedni is lehet a hazafiságban és hazaszeretetben. De ha olyan beszédeket hallunk, mint a melyhez volt

Digitized by Google

szerencsénk, vagy nem mondom szerencsénk, hanem a milyent voltunk kénytelenek végig hallgatni Trucia képviselő urtól: akkor azt hiszem, ha nem akarjuk, hogy a közigazgatási apparatusba becsempésztessék a szétbontó elem, akkor a hazafiság és hazaszeretet is mint nélkülözhetlen kellék követelendő.

És engedjék meg, hogy messzire ne menjek, felvetni azt a kérdést, vajjon a kinevezési rendszer biztosítja-e az államot az ellen, hogy némely bomlasztó elem a közigazgatási apparatusba be ne jusson. Vagy a kik ezt állítják, elfelejtik-e azt, hogy hiszen ezen elemeket a kinevezés útján is be lehet csempészni? Hiszen kiadhatja magát valaki jó hazafinak, de ha egyszer ki van nevezve, bizonyos-e, hogy nem fog szint vallani, vagy nem fogja a maga igazi nemzetiségi voltát kimutatni és állását eszméi terjesztésére kihasználni. Azt hiszem t. ház, épen nemzetiségi szempontból a candidationalis rendszer mellett való választás és pedig az időhöz kötött választás a legbiztosabb orvosszer. Igaz, hogy a candidationalis eljárás, a mennyiben tovább terjed, mint magára a képesítésre, már sérelem a közönséggel szemben és az önállóságot és függetlenséget különösen lefelé nagyon veszélyezteti, ha a tisztviselő időközönként választatik. De azt hiszem t. ház, sokkal nagyobb baj volna. ha a jelzettem irányú tisztviselők bejutván, el nem lennének távolíthatók. S ez, csakis ez volt oka annak, hogy a tisztviselőknek élethossziglan megválasztásától elállottam, jóllehet, azt előbb melegen pártoltam és az időközi választást fogadtam el.

Vizsgáljuk már most t. ház, szakértelem, ügybuzgóság és szorgalom szempontjából az egyik és a másik rendszert. Azt hiszem t. ház, a szakértelmet a képesítés adja meg; a szorgalmat, az ügybuzgóságot az individualitáson kivül még a fegyelem.

De t. ház, ha a vármegye választ is, azt, hogy kit választhasson meg, képesítés szempontjából a törvény határozza meg; ebben a megye közönsége ép ugy kötve van, mint a minister a qualificationalis törvény alapján. És tovább megyek, ügybuzgóság és szorgalom tekintetében, vajjon a választási eljárás összeköttetésben van-e a fegyelemmel? A választott tisztviselő magától a választási actustól elkülönítve ép oly fegyelem alá vonható, mint a kinevezett.

Szükséges továbbá természetesen, hogy a tisztviselő tisztességes és becsületes legyen. De nem tudok esetet — pedig meglehetős praxisom van a megyei életben — hogy becstelen vagy tisztességtelen ember valaha nepotismus utján megyékben megválasztatott volna; (*Ellenmondás balfelől*) én nem tudok rá esetet és meg fog bocsátani Pulszky Ágost t. képviselőtársam, bebizonyított esetet ő sem fog tudni. Lehet, hogy valaki később becstelenné, vagy tisztességtelenné válik; de ez a kinevezési rendszer mellett is megeshetik; a választás vagy kinevezés nem garantia a mellett, hogy valaki jellemes ember fog maradni.

Ez az emberek jellemében, tulajdonságaiban fekszik.

Szükséges még természetesen és ez t. képviselőtársam Grünwald Béla és elvben társai legnagyobb argumentuma: mondom, szükséges a függetlenség lefelé és a lehető önállóság fölfelé a tisztviselőben. Különösen szükséges a függetlenség t. ház, azért, mert hisz a jurisdictio igazságos voltának biztosítéka. Tulajdonkép ma már minden tisztviselő kezében van közigazgatási jurisdictio és hogy ez igazságosan gyakoroltassék, kell, hogy oly befolyások, a melyek talán az igazságos ítélethozatalt vagy eljárást gátolnák, lehetőleg eltávolittassanak.

Mondom, elismerem, hogy ez a legerősebb argumentum. De t. ház, ha én minden tisztviselőt ily jellemben gyengének, számítónak és a választásoktól örökké rettegő gyenge embernek ismernék; ha feltehetném azt, hogy minden ember, a kinek egy kis befolyása van és a választásokra befolyással bir, hogy az bosszúálló, hogy az törekedni fog az illető tisztviselőt igazságtalan és jogtalan térre terelni saját érdekében, mondom: akkor e felfogás jogosultságát készségesen elismerném. De, hogy ha az embereket ily számítóknak festjük, akkor, kérdem, nem veszedelmesebb e ennél a befolyásnál az esetleg felülről jöhető befolyás? Vajjon akkor, kérdezem, annak a felső hatóságnak a befolyása, a melynek kezében az illető tisztviselő kinevezése, előléptetése, fegyelmi ügye és, mint t. képviselőtársam Szilágyi Dezső tegnapi beszédében mondotta, egész az áthelyezésig terjedő fegyelmi eljárás s még kezében van egy, a mit minden szolgálati pragmatica daczára egy hivatalfőnök megtehet: az illetőnek kiszekirozása. Erre nem létezik szolgálati pragmatica, a mely ezt megakadályozza.

T. ház! olyan ez, mint a kristályüveg, a melyre, ha rásüt a nap, a sugártöréshez mérten különböző szineket játszik, a mint tegnap Szilágyi Dezső t. képviselőtársam is bebizonyította; ő, a ki legtöbbet szokott hivatkozni Angliára, annak példájára utalva, midőn más oldalról történt hivatkozás, azt mondotta, hogy az Angliára való hivatkozás téves, mert a mi viszonyaink egészen különbözők. Tökéletesen igaza van. Csak abban nincs igaza, ha máskor hivatkozik Angliára, mert tény, hogy Angliának viszonyai a mienktől lényegesen eltérnek s az is helyesen cselekednék, a ki azt mondja, hogy tökéletesen helyes ez Angliában; de vajjon olyan helyes-e ez Magyarországon?

Visszatérek tárgyamhoz, t. ház. Van két dolog, a mit a választási eljárás mellett igen, de a kinevezési eljárás mellett felhozni nem lehet. Az

Digitized by Google

egyik az, hogy magának a közönségnek igen nagy garantiája fekszik abban, hogy ha saját maga köréből maga választja tisztviselőit; hogy ha e tisztviselők az ő befolyásával foglalják el hivatalukat és az a körülmény, hogy in ultima analysi, maga a közönség felel tisztviselőiért, előidézi, habár nem is közvetlenül, hogy az egész municipium egyöntetű közigazgatást képez.

És van még egy, a mit igen sokszor hallottam hangoztatni, hogy ma már minden civilisált államban a kinevezési rendszer dívik. Én ezt készségesen elismerem, de miért? azért, mert a kinevezési rendszertől nincs többé visszatérés. A választási rendszertől egy lépés csak az átmenet a kinevezéshez, de a kinevezéstől visszamenni rettentő áldozatok nélkül nem lehet. Ki fogna jót állani azért, hogy a közönség azt, a kit élethossziglan kineveztek, meg is választja, holott egy átmenetnél természetszerűen követelhető az a belátás az illető kormánytól, hogy az egyszer alkalmazott embereket, a mennyiben használhatók, kenyér nélkül hagyni nem fogja.

Ezeket kivántam előterjeszteni. Ha még csak pár perczre méltóztatnak kegyes türelmükkel megajándékozni, (*Halljuk!*) egy pár megjegyzést kell tennem Grünwald Béla t. képviselőtársamnak elmondott nagyszabású beszédére.

A t. képviselő ur, nem elég, hogy a tárgyilagos argumentumokat felhozta, hanem magából a választás tényéből kifolyólag a választásoknál előfordult visszaélésekből következtetve, igyekezett bennünket elriasztani a választási rendszertől. A t. képviselő ur is volt egy megyének vezérférfia, én is voltam egy megyének tisztviselője s annyit tudok s felteszem a t. képviselő urról, ő is felteheti rólam, hogy ha ugy kellett volna azon állást elfoglalni, ha oly módon lehetett volna az álláshoz hozzájutni, mint ő azt beszédében festette, akkor arra az állásra mi ketten nem concurráltunk volna. (*Tetszés jobbfelől.*)

Hisz van visszaélés t. ház mindenütt, de azt mondani és annyira menni, hogy az egész választás nem egyéb mint szavazatkunyorálás és hogy a megválasztott tisztviselő annak, a ki rászavazott, örökre lekötelezettje marad, ez oly testimonium paupertatis volna a tisztviselői karra, a mely ellen nemcsak mi ketten, de azt hiszem azok, kik Magyarországon ma a legmagasabb állásokat betöltik és kik majd mind a megyékből kerültek fel, méltán protestálhatnának. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*) Különben a t. képviselő ur, azt hiszem, beszédében egy kissé túlment a határon, a mennyiben például annyira ragadtatta el magát, hogy be akarta nekünk bizonyítani, hogy a kinevezési rendszer azért szükséges, mert Magyarországon 37 oly megye van, a hol az országbomlasztó elem többségben van. Azt hiszem, ennyire még Bach sem ment a statistikában, hogy azt igyekezett volna bebizonyítani, hogy Magyarországon nem a nyelv, de a széthuzó elemek tekintetében 37 törvényhatóság léteznék, a melyekben kisebbségben van az összetartó elem.

Azt mondja azután a t. képviselő ur beszédében: „Megmarad a kormány tehetetlensége a közérdek megvalósítására, megmarad az önkormányzat korlátozására s a közszabadság biztosítékainak hiánya; megmarad a törvények komoly végrehajtásának minden akadálya, megmarad a zavar és visszaélés, megmarad az államellenes tényezők befolyása s beszivárgása a közigazgatás szervezetébe.“

Én, t. ház, ezt egyenes pessimismusnak tartom, mert, ha ez nem volna pessimismus, akkor nem volna egyéb, mint negatiója mindennek, a mi van s ha azután a t. képviselő ur tovább megy s azt mondja, hogy járt Poroszországban s ott beszélt a liberalisok legkitünőbb embereivel, kik azt mondották neki, hogy legnagyobb szerencsétlenségük az, hogy a porosz administratió oly jó, hogy szinte valóságos csapás a liberalisokra nézve: akkor e pessimisticus nézetekkel szemben bátran elmondhatom, hogy Magyarországon nincs ember — a t. képviselő urat kivéve — ki oly közigazgatást tudna teremteni, a melyre Richter szavait a t. képviselő ur alkalmazhatná.

T. képviselőház! Tegnap Szilágyi Dezső t. képviselőtársam beszédét nagy élvezettel hallgattam; megvallom s utólag átolvasva, azzal részemről sokban egyetértek; egyet azonban nem hallgatok el, tudniillik azt mondta a t. képviselő ur, Hegedüs Sándornak felelve, hogy a compromissum el nem érhető és folytatólag azt mondja, hogy mégis a kinevezéseket az alispánokon kellett volna kezdeni. E két állítást összekötve akarom tárgyalni. (*Halljuk!*)

Ha t. képviselőtársam, Szilágyi Dezső, ugy mint én, csak módozatnak tekintené a kinevezési rendszert, akkor a compromissum elérhető volna s nem hiszem, hogy ha egy új, előttünk ismeretlennek nevezhető rendszert akarunk életbe léptetni, akkor egyes kisérletek tekintetében a pártok közt való kiegyezés lehetetlen volna. Azt hiszem a t. képviselő ur sem igy értette, mert hiszen, maga magát czáfolta volna meg, ha igy értette volna, midőn azt mondja, hogy szerinte nem kellett volna a főorvos kinevezése, hanem egyenesen az alispáné.

Szilágyi Dezső: Ezt nem mondtam!

Török Zoltán: De hivatkozott rá a képviselő ur, hogy Horváth Lajos mondta!

Szilágyi Dezső: Nem is hivatkoztam rá!

Török Zoltán: Mindegy, annyi tény, hogy itt mondatott s én azt mondom, hogy ha a kinevezési rendszert az alispánon kezdjük, akkor el van vetve a koczka, attól többé visszalépnünk nem

Digitized by Google

lehet. Mig, ha az alantas hivatalnokokon kisérelyük meg a kinevezési rendszert, mindig vissza lehet térnünk, ha azt viszonyainkra alkalmatlannak tartjuk, a választási rendszerre.

Azt mondja Szilágyi Dezső képviselő ur — s ezzel tökéletesen egyetértek, mint beszédje legnagyobb részével, hogy a nagy elvek, a nagy szavak ideje elmult. Igenis, elmult, de nem mult el az ugynevezett korszerű ideák ideje. Ilyen a kinevezési rendszer is. Én tudom s érzem, hogy a kinevezési rendszer Magyarországon be fog következni. Tudom, hogy minden ellenigyekezet haszontalan, mert a publicumnak szokása, hogy azzal, a mije van, megelégedve nincs és kisérletekbe szeret bocsátkozni. Ne keressünk okokat a kinevezési rendszer meghonosítására; annak más oka nem lesz, mint az, hogy ez idea korszerű.

Minthogy e törvényjavaslat legalább gondolkodási időt enged ennek keresztülvitelére s miután én általában ellensége semmi rendszernek nem vagyok, de nehéz elvetnem azt az alapot, mely már megvan s melyet e törvényjavaslat legalább egy időre biztosít, a bizottsági munkálatot általánosságban elfogadom a részletes tárgyalás alapjául. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Szalay Károly: Midőn szavazatomat megkisérelem indokolni, tehetem azt kellő rövidséggel, mert kerülni akarom mindannak megérintését, a mi a részletekre vonatkozik, miután lesz bő alkalom az egyes szakaszoknál észrevételemet előadni. De kerülni akarom az elméleti fejtegetést is. Nem akarom szembe állítani a centralisatio fogyatkozásait az önkormányzat előnyeivel és viszont, mert e kérdést országunkban a százados tapasztalás döntötte el az önkormányzat javára.

A tapasztalás igazolta azt, hogy a mi viszonyainknak nem a központi hatalmat mód nélkül kiterjesztő, hanem a szabadságot biztosító önkormányzat felel meg; és e meggyőződésemben meg nem tántoríthatott engem azon bizonyos oldalról ősi intézményeink, különösen a megyei önkormányzat ellen intézett következetes hajsza. Annál kevésbé téveszthetett meg, mert ha körültekintek, ugy találom, hogy ezen ugynevezett alkotásoknak ephemer élete alig tart annyi hónapig, mint a hány évtizedig hatályban voltak azon törvények, a melyeket apáink alkottak. És ha ezt tapasztalom, akkor ragaszkodásom az ősi intézményhez annál erősebb és idegenkedésem az ugynevezett újkor vívmányai iránt annál nagyobb lesz.

De nem győzhettek meg engem a Horváth Lajos és gróf Apponyi Albert t. képviselők által előadottak sem. Nem győzhetett meg engem azon fényes, mondhatom káprázató beszéd sem, a melyben gróf Apponyi Albert t. képviselő ur nekünk, az ő önkormányzati rendszerét ajánlotta, mert felhozott érvei daczára meggyőződésem az marad, hogy általa az ajánlott önkormányzat és az, melyet a t. ministerelnök ur beterjesztett, végeredményében egy és ugyanazonos, legfölebb csak a szinben különbözik. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Nem tántoríthatott meg engem meggyőződésemben Tibád Antal t. képviselőtársam beszéde sem, a ki azt mondja: nem akarom tagadni, hogy a centralisatio elleni gyűlöletnek 67-ig meg volt a maga jogosultsága, mert meg voltak az annak alapjául szolgáló történeti előzmények a magyar történelemben; de 67 óta a helyzet lényegesen megváltozott, mert azóta nem idegen factorok, hanem részben a nemzet maga intézkedik saját sorsa felett.

A t. képviselő ur tehát önmaga is elismeri, de hiszen az adott körülmények közt mást nem is tehet, hogy a nemzet önsorsát csak részben intézi önmaga; tehát nincs kizárva az, hogy a nemzet sorsának intézésébe idegen érdekek is befolyjanak.

Ha tehát a t. képviselő ur önmaga is elismeri annak jogosultságát, mely szerint 1867. előtt a nemzet idegenkedett a centralisatio ellen, a saját maga okoskodásából következtetve, el kell ismernei azt is, hogy a nemzetnek ezen idegenkedése ép oly jogosult ma is. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

De legkevésbé győzött meg engem a centralisatio boldogító hatásáról azon beszéd, melyet tegnap Szilágyi Dezső t. képviselő urtól hallottunk.

Ámbár meg vagyok győződve arról, hogy e beszéddel különösen e padokról bizonyosan avatottabbak is fognak foglalkozni, még sem tagadhatom meg magamtól azt, hogy annak egy-két tételére ne reflectáljak. (*Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.*)

A t. képviselő ur bevallván azt, beismervén azt, hogy centralisálni akar.

Szilágyi Dezső: Bizonyos értelemben!

Szalay Károly: Azt mondja, hogy de előtte nem az a kérdés, hogy akarunk-e centralisálni, vagy nem, mert a centralisatio magában véve sem jó, sem rossz, hanem attól függ, milyen állapottal szemben és minő okokból akarunk centralisálni. Hát engedjen meg nekem a képviselő ur, ha nem is az, a mit mondani méltóztatott, de végtelenül hasonlít azon elvhez, melyben nem osztozom, tudniillik, hogy a czél szentesíti az eszközöket....

Szilágyi Dezső: Nem hasonlít!

Szalay Károly: Nem mondotta, de következtetni lehet — és szerintem általában nincs igaza a t. képviselő urnak abban, hogy a centralisatio sem jó, sem rossz, mert az határozottan rossz. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*) Rossz mindazok szemében, kik nem tartják jónak a szabadság elnyomását. Már pedig nem tud nekem a képviselő ur, daczára mély tudományának, daczára igen szé-

Digitized by Google

les ismereteinek, egyetlen országot is mondani, a hol centralisatio és szabadság együtt virágzik.

Szilágyi Dezső: Belgium!

Csanády Sándor: Menjen hát oda! (*Élénk derültség.*)

Szalay Károly: A képviselő ur azért ajánlja nekünk a centralisatiót, mert azt mondja, bele vagyunk ékelve oly államok közé, a melyek centralisálnak, következőleg, hogy fenntartsuk magunkat, azon az uton kell haladnunk, melyen a szomszéd államok. Hát meglehet, hogy tévedek, de azt hiszem, hogy épen azért, mert a szomszéd államok centralisálnak és nagyon centralisálnak, kell nekünk az önkormányzatot fenntartanunk azért, nehogy eljőjjön az az idő, mikor egy ministernek a centralisatio alkalmat adjon arra, hogy Magyarországnak még mostani függetlenségét is megsemmisítse egy tollvonással. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*) Azt mondotta a t. képviselő ur, hogy ott van Poroszország példája, utána tévén, hogy Poroszország, ez a kis állam a centralisatio utján lett oly hatalmassá, előttünk az út, kövessük a példát. Hát bocsásson meg az igen t. képviselő ur, de ebben alaposan téved, mert ugy tudom, hogy mindazon államok, melyeket Poroszország, hogy ugy mondjam, elnyelt, ezek az államok épen ugy centralisálva voltak, mint Poroszország, tehát nem a centralisatio volt az, mely az egyik centralisált országnak lehetővé tette, hogy a másik centralisált országot elnyelje, hanem megtörtént az, mert a mint tudjuk egy geniális ember, egy nagy népet áthatott ideát magáévá tett s ez eszme zászlaját győzelmesen hordozta meg, daczára az egyes apró államok gyűlöletének. Senki sem próféta, én vagyok legkevésbé az, de azt hiszem, hogy annak a nagy Németországnak az a nagy egysége még egészen és örökre nincs biztosítva.

Hivatkozott az igen t. képviselő ur Franczia-országra is. Megengedem, ez a centralisatio mintaképe, de hogy a képviselő ur miképen hivatkozott arra az országra, a hol ott vannak a Montagne őrjöngései, Chambre introuvable vak dühöngései és a communismus iszonyai, melyek mind nem tulajdoníthatók egyébnek mint a centralisatiónak — azt valóban nem értem és ezen példát csakugyan el sem fogadhatom. A t. képviselő ur különösen a függetlenségi párt tagjaihoz, illetőleg egyenesen azokhoz, kik Magyarország függetlenségeért nyiltan küzdenek, fordult és — ha nem csalódom — nemzetiségitörekvésekre hivatkozva ajánlja nekünk különösen a centralisatiót. Én azonban ugy látom, hogy a centralisatio ép a nemzetiségi törekvések ellenében soha sem nyujtott védelmet. Nem kell messze mennünk; azt hiszem, senki sem fogja tagadni, hogy Ausztriában centralisatio van, még pedig nem mai keletü. Nem fogja tagadni senki azt sem, hogy századokon át az ausztriai centralisatiónak nem volt más czélja, mint a német Reichseinheit helyreállítása. (*Ugy van! a szélső balon.*) És mi történik? a mint a centralisatio mellett az absolutismus megszünik, két vagy három év alatt a centralisáló németség fölé kerül a slavismus, annyira, mint az Magyarországon sohasem történt meg az önkormányzat mellett és a mi hitünk szerint nem is fog megtörténni soha. (*Helyeslés a szélső balon.*)

Ezen álláspontnál fogva engem ezen törvényjavaslat megítélésében nem vezethet más, mint az, vajjon az a centralisatio vagy pedig az önkormányzat felé hajlik-e?

Nagyon természetes, hogy midőn önkormányzatról beszélek, nem érthetem azon állapotot, a melyet az 1870: XLII. törvényczikk teremtett. Mert hol van a mai önkormányzatnak, hol van a mai megyének önrendelkezési joga? Hisz annyi önrendelkezési joga sincs, mint a mennyi az 1848. év előtt a községeknek volt. Hisz már a minister nagyobb gyámkodást gyakorol a vármegyén, mint 1848 előtt az uriszék és a vármegye a községeken. Hol van a szabad választási jog? Hiszen ott áll ez ellenében a főispáni candidatiónak határtalan joga, azért nem tudom azt sem megérteni, hogy a ki a választást ugy pártolja, mint Török Zoltán t. képviselőtársam, hogyan szavazhat ezen javaslatra. De hol van a választás szabadsága akkor, midőn a főispáni hatalom mellett ott van a minősítési törvénynek egy meglehetősen elleplezett, de azért megirt szabálya, mely azt rendeli, hogy egy bizonyos idő mulva csak az lesz választható kikét évi gyakorlatot is kimutat. És gyakorlatot szerezni a megyékben kinek lehet t. ház? Lehet a főispán által kinevezett közigazgatási gyakornoknak és lehet a tiszteletbeli tisztviselőknek, kik ismét a főispán által neveztetnek ki. (*Ugy van! a szélső balon.*) A választás tehát ezek köréből történhetik.

Meglehet választani a főispán által már kinevezett hivatalnokot, persze ha a candidatióban a főispán még különösen meg nem tiltja.

Az 1870. óta alkotott törvények nem hogy fejlesztették volna az önkormányzatot, mint mindannyian tudjuk és érezzük, hanem azt még szükebb korlátokra szorították, a megye testének egyik tagját a másik után vágták le és a mikor megkötözték és megcsonkították a tehetetlen törzset, akkor még csúfolják és azt mondják, hogyha isten vagy, miért nem szálsz le a keresztről. Meglehet, t. ház, hogy mégis leszáll a keresztről; de attól tartok, hogy ekkor bekövetkezik az, a mi bekövetkezett az isteni halottnál is, hogy e feltámadást mennydörgés és földindulás fogja kisérni. (*Élénk tetszés a szélső baloldalon.*) Én azonban azt hiszem, hogy nem lehet e háznak egyetlen tagja sem, a ki nyilt szemmel, határozottan oda törekedjék, hogy ebben az országban megindúljon a föld, mert azt ugyan meg lehet tenni, hogy meg-

Digitized by Google

induljon, de nem ismerek oly embert, a ki ezt a megindulást meg is állítsa. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*) Azok, a kik e törvényjavaslatot pártolják, nem is azt hozzák fel mellette, hogy ez az önkormányzatot helyreállítja. A többek közt azt hozzák fel, hogy a kormánynak rendelkezésére kell bocsátani azon eszközöket, a melyek nélkül természetes feladatának, mely az állami akarat végrehajtásában áll, meg nem felelhet. Ennél furcsább indokot, t. ház, rég nem hallottam. (*Halljuk! Halljuk!*)

Mikor nem tudta ez a kormány akaratát végrehajtani? Hisz tudjuk, hogy nemcsak törvényes rendeleteinek tudott ebben az országban foganatot szerezni, hanem törvénytelen rendeleteinek is. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*) Tovább megyek; még azt is meg tudta tenni, hogy a mikor Magyarországon egy alispán találkozott, kinek eszébe jutott, hogy talán a törvény még sem engedi meg a törvénytelen rendeletek végrehajtását, azt fegyelmi eljárással sújtotta. Ily körülmények között azonindoknak, hogy ezen kormánynak hatalmat kell kezébe adni, hogy akaratát érvényesítse, legalább is értelme nincs. Hegedüs Sándor képviselő ur rossz néven vette azt, hogy gróf Apponyi Albert képviselő ur azt mondotta, hogy nemcsak magát a törvényt, hanem azon szellemet is kell tekinteni, a mely a kormányt annak végrehajtásában vezetni fogja. Az én nézetem is oda terjed, hogy különösen tekinteni kell azt a szellemet, a melylyel a kormány azt a hatalmat, melyet a törvény ad kezébe, használni fogja. Hogy ez mikép fogja használni, nem nehéz eltalálni annak, a ki ismeri, hogy mikép használta a hatalmat eddig. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*) Ne vegye tehát senki tőlünk rossz néven, ha képviselői kötelességünk teljesítését abban keressük, hogy e kormánytól megtagadunk minden oly eszközt, a mely hatalmának tovább terjesztésére alkalmas. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*) E kormánynak nem lehet más czélja, mint az, hogy a miniszterelnök ur azt saját önző hatalmi czéljaira használja fel. Megengedem, t. ház, hogy ez vád és hogy igaza volt Hegedüs Sándor t. képviselőtársunknak abban, hogy nem csak vádolni, hanem bizonyítani is kell. Én tehát követni akarom tanácsát és bizonyítani fogok. (*Halljuk! Halljuk!*)

A fusió mézes évében történt, hogy egy megyei törvényhatóság azt határozta, hogy — és ezt Bezerédj Viktor képviselőtársamnak ajánlom megszivlelésül — hogy a közmunkatervek en bloc fogadtassanak el, a nélkül, hogy azok részletezte ssenek, megvitattassanak. Azon megyei ellenzék ezen eljárást nem tartotta sem helyesnek, sem törvényesnek s felfolyamodott a miniszterhez. És mit tett a minister? Helybenhagyta a vármegye eljárását. Ez az egyik eset.

A másik ugyanazon megye egy járásában történt néhány évvel ezelőtt. Nem helyeselhető, de érthető okokból a járás egy községében békétlenség, zavar támadt. Ennek következtében a szolgabiró a népre lövetett, egy ember súlyosan megsebesült, egy pedig meghalt. Minthogy azonban egyrészt ugyanakkor, mikor a zavargás történt, azokat, kik a harangot félre akarták verni, a harangozó felesége kergette el; s miután másrésztaz acták között ott feküdt a karhatalom parancsnokának egy levele, mely azt tartalmazta, hogy jöjjön az alispán e viszonyok megvizsgálására személyesen, mert itt nincs baj, nincs zavar s az legfölebb a szolgabirónak félelemtől meglágyult agyában rejlik s miután bebizonyult, hogy a megsértettek a lövést hátulról, tehát futás közben kapták: indítványoztatott a vármegyén, hogy vizsgáltassa meg, vajjon a szolgabiró ez alkalommal megtette-e kötelességét? A megye ily értelemben, egyhangú végzést is hozott s vizsgáló bizottságot küldött ki. Azonban ekkor egy a főispánhoz közel álló ur ez egyhangú határozatot megfelebbezte a miniszteriumhoz. S mi történik? A ministerium azt mondta, hogy itt vizsgálatnak helye nincs.

Még egy harmadik eset, mely nem rég történt. A megye hibát látott bizonyos pénzei kezelésének ellenőrködésében, indítványt tettek tehát arra nézve, hegy vizsgáltassék meg, vajjon történt-e és ki részéről mulasztás az ügyben, hogy ez netán később bekövetkezhető kártérítési kérdés tisztázására szolgálhasson. A megye elutasítólag határozott. Felfolyamodás történt s az ügy a ministeriumba került.

A ministerium pedig helybenhagyta a megye határozatát.

No hát t. ház, az ügyek talán önmagukban még nem jelentenek annyit, mint ha még azt mondom el, hogy a ministerium mind e határozatokat nem is indokolta, tehát indokul azt kell elfogadnom, a mi a fölterjesztésekben volt. Ott pedig nem állt sem több, sem kevesebb, minthogy kéretik a ministerium, hogy ugy határozzon. a mint határozott, mert egyébként a kérdésből az ellenzéknek diadal származnék. (*Derültség a szélső baloldalon.*)

No hát t. ház, ily példák ellenében valóban kötelességmulasztásnak tartanám, ha e törvényjavaslatot elfogadnám. Tudom, t. ház, hogy nem én, hanem Demosthenesek jöhetnek ide és nem fogják a t. túloldalt arra birni, hogy meggyőződését vagy tán álláspontját megváltoztathassa. De tudom azt is, t. ház, hogy ha ezen törvény meghozatik, jégtáblára lesz az irva.

De ne gondolja a t. oldal, hogy a hideg tél örökre tart, mert bizony mondhatom, hogy az első perzselő napsugár azon jégtáblát nem csak elolvasztja, hanem vizözönt is fog elő-

Digitized by Google

idézni. Én vizözönt előidézni nem akarok: azért nem szavazom meg a törvényjavaslatot, hanem szavazatommal járulok Bartha Miklós t. barátom határozati javaslatához. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*)

Zay Adolf: T. ház! (*Halljuk! Zaj.*) Nyitott ajtót törne be, a ki a jelenlegi közigazgatási állapotok hiányait és tarthatatlanságát ki akarná fejteni.

A nem igen sikerült conceptióját az 1870: XLII. municipális törvénynek mégis a belügyminister ur formájában változhatlanul megtartotta, de eltöltötte a maga önkényének szellemével.

És ezen két tényezőnek közreműködéséből eredett az, a mit neveznünk kell magyar közigazgatásnak. Főjelleme ennek az, hogy a közigazgatás egyrészről nem birja, sőt talán nem is akarja kellőleg teljesíteni az állami teendőket, másrészről pedig visszaszorítja az önkormányzati erök érvényesítését; sőt ezen érvényesítést csaknem lehetetlenné teszi. Ez különben a jelenlegi szervezet mellett és a közigazgatásra nehézkedő kormány befolyás mellett máskép nem is gondolható.

Vegyük csak, hogy egy önkormányzati testület 5–600 főből áll. Ily nagyszámú testület komoly tanácskozásra, a kötelesség komoly felfogására és teljesítésére már magában is képtelen. Ott, a hol a felelősség és közreműködés annyi fő közt megoszlik, egy sem veszi komolyan a maga részét; ott, a hol a mindennapi többségtől függ a testületnek szelleme és iránya, ott megbizható szilárd jellemmel biró testületről, fix irányról szólni nem lehet.

De t. ház, lehetetlen is komolyan venni a mi megyei képviselő-testületeink tanácskozását, már azért is, mert azoknak napirendje áll rendszerint néhány száz apró kis tárgyból, melyek nagyobbrészt tisztán administrativ, hogy ne mondjam, kezelési természettel birnak.

Ez kitarasztja a megyei közönséget s rendesen az történik, hogy miután nehány tárgyból hosszadalmas vita keletkezett, a nagy közönség megúnja a további tanácskozmányt és néma resignatióval hallgatja, hogy a főjegyző felolvassa a tárgysorozatot, felolvassa az állandó bizottmány indítványait, hogy a főispán ezen indítványokat elfogadottaknak jelenti ki s ha nehány negyed, vagy nehány órán át ezen felolvasások és határozati kijelentéseknek tanúja volt, már megunja e tevékenységet és visszavonúlva, átengedik a tért a zöld asztalnak.

És azután, délután, vagy a legközelebbi napon a zöld asztal, vagyis a tisztikar végzi az ügyeket. Olyan szerkezet és praxis mellett nem lehet szó az autonomia gyakorlásáról. De t. ház, tehet-e több munkakedvet, több önfeláldozást követelni a megyei képviselőtől egy olyan rendszer mellett, a hol a tapasztalás megmutatja, hogy ugy a legfontosabb, mint a legapróbb megyei ügyekben, sőt a tisztán megyei házi dolgokban is a megyei képviselő testületet csak votum consultativum illeti, de minden a döntés a ministeriumnál van. Miért fáradna, lelkesedne egy intézményért, a melyre nézve a jog a papiron megvan, de valóban egyetlen egy joga sincs.

A megye eddig talán nem egész joggal, de tényleg a tisztviselő-választást tartotta az autonomia legbecsesebb részének. Mi lett a tisztviselő-választásból? Tudjuk, hogy a candidationális jog jelenlegi gyakorlása mellett tulajdonképen nem választás, hanem kinevezés, sőt a kinevezésnek leggyűlöletesebb, mert legillegitimebb módja azon kinevezés, melyért senki sem felelős; az a kinevezés, melyben a kormány akarata dönt, a nélkül, hogy a kormány elvállalná az erkölcsi és politikai felelősséget a kijelölésért. Az a megyei tisztikar, a mely az olyan kinevezések által, vagy mondjuk, a kijelölési mód azon gyakorlata mellett olyan választás alapján hivatalba jön, az tudja, hogy 6 évről 6 évre függ kijelöltetése a főispán kegyétől, tudja, hogy tisztviselő-pragmatica által óva nincs, tudja, hogy ki van szolgáltatva teljesen a kormánynak és az azt képviselő főispán jóakaratának, kegyének. Hogyan fejlődhetnék a hivatalnoknak ezen precair állása mellett a tisztviselői karban a kötelességérzet, a kötelességek teljesítése iránti ragaszkodás, hogyan fejlődhetnék a tisztviselői karban önérzet, hogyan fejlődhetnék az autonomia iránti tisztelet, ha tudja, hogy naponként a főispán által felelősségre vonható, felfüggeszthető, hogy fegyelmi úton minden jogi biztosíték nélkül elbocsátható. T. ház! Betetőzi ezen rendszert a főispán azon állása, a mely a jelenlegi praxis által meg van honosítva. A főispánnak adatott részint a régi törvény által, részint az újabb gyakorlat által egy tág terjedelmű discretionális hatalmi kör, a melyet kiterjeszthet kénye-kedve szerint, de a melynek nem felel meg semmi hatáskör, semmi kötelességkör, semmi felelősség, parancsolhat mindenben, de nem köteles tenni semmit, őrködik minden felett, de nem akar közreműködni a mindennapi munkában. Azon megyék, melyekben ezen szellem uralkodik s a ministerium közt tátong jelenleg is egy nagy ür. A ministerium ott fent működvén, semmi esetre sem lehet kellőkép tájékozva, sem a személyek, sem a viszonyok iránt, nem ismerheti a közigazgatásnak concret tárgyát, de mégis bele kiván elegyedni minden egyes ügynek elintézésébe — holott a ministerium feladata csak az ügy legfőbb vezetése — hogy mindig éreztesse a kormányzatokkal, hogy ott van a kormány is, éreztesse a megyékkel, hogy a megyénél nincs elhatározás, hogy a végelhatározás ott van a ministernél.

Digitized by Google

T. ház! *(Halljuk!)* Ezen közigazgatási állapotok tarthatatlanságát és meddőségét beláttuk mindnyájan, de én azt hiszem, nincs senki e házban és az országban, ki az előttünk fekvő törvényjavaslattól ezen hiányok és bajoknak orvoslását várta volna. Hogyan is lehetett volna várni, hogy azon minister, a ki az 1870-iki municipalis törvény alkotását oly hevesen támadta meg, de később ugyanazt, legalább formájában változtatás nélkül alkalmazta, a ki mindazon hiányokat és bajokat, melyeket ostorozott, a maga alkalmazásában megtizszeresítette és a ki mindazokat a jogi garantiákat és a jogi államnak minden követelményeit, melyeket ő akkor sürgetett, a praxisban nagy bölcsen elmellőzte; mondom, ki várhatta volna attól a ministertől, hogy miután már az ország közvéleménye törvényhozási alkotást követelt tőle, mást csináljon, minthogy azon reformatio in pejust, melyet gyakorlatilag már behozott, most törvényjavaslat alakjában kínálja a háznak, hogy azt a visszaélést, melyet már meghonosított, most paragraphusok alakjában törvényesíteni akarja.

Én azt hiszem, hogy e tekintetben senki illusióban nem ringatózott, hogy ezen törvényjavaslat által senki ez országban meg nem lepetett. És valójában az előbbi, az 1870-iki municipalis törvénynek összes hibái benne foglaltatnak ezen törvényjavaslatban, csakhogy növekedett arányokban; de mindazt, a mi nem volt benne az 1870-iki municipalis törvényben és a minek behozatalát sürgetve sürgette az ország közvéleménye, mindazon jogi garantiákat hiába keressük a jelen törvényjavaslatban. Azon szellem előtt, mely e törvényjavaslatot megalkotta, az autonomia teljesen megsemmisült. Hiszen, ha e törvényjavaslatnak 57. §-a *k)* pontja a főispánnak azt a jogot adja, hogy a megyének bármely határozatát felfüggesztheti és a ministeriumhoz terjesztheti fel és ha ugyanezen törvényjavaslatnak 10. §-a minden megyei határozattal szemben, melyet a minister közérdekűnek kíván tekinteni, a ministernek azt a jogot adja, hogy utoljára ő maga határozzon és pótolja a megye határozatát a saját elhatározásával, akkor autonomia gyakorlásáról szó sem lehet.

De nem lehet szó jogi garantiákról, sőt jogbiztonságról sem ottan, a hol épen ezen 10. §. rendelkezéseinél fogva mindig bármelyik perczben jogában áll a ministeriumnak egy határozatot, a mely már régen jogerejűvé vált, de a melyet „közérdekűnek" nevezni tetszik a ministernek, felülvizsgálata tárgyává tenni és saját határozatával pótolni.

De különösen elenyészik minden jogi biztosíték és elenyészik minden autonomia azon tág hatáskörrel, a melylyel a főispán a jelenlegi gyakorlaton felül felruháztatik a jelenlegi törvényjavaslatban. Eddig egyenes rendelkezési, illetőleg rendeletkibocsátási joga nem volt a főispánnak; gyakorlatban volt ugyan itt-ott, de törvénybe iktatva és törvényesen elismerve nem volt. E törvényjavaslat adja ezt a jogot a főispánnak, adja továbbá azt a jogot, hogy bizonyos esetekben, a melyeket ő magának ugy teremthet meg, a mint neki tetszik, rendelkezzék egyenesen a megye egész tisztikarával, felfüggeszthesse azt, de nemcsak mint eddig volt, az alantas tisztviselőket, de engedetlenség esetében a 63. és 64. §-ok értelmében még az alispánt is és ha engedetlenség formájában, vagy mondjuk, ürügye alatt a megye tisztviselői karát eltávolította, helyettesíthesse azokat, sőt az alispánt is az általa kinevezett egyének által. Most képzeljük azt a helyzetet, hogy tetszik egy főispánnak mindjárt a restauratio után, a hat évi cyclus első negyedévében egy conflictust előidézni, tetszik neki azt a rendkivüli állapotot teremteni, a melyről gondoskodik — mondom gondoskodik — a törvény 63. és 64. §-a, mi ennek a következménye?

E törvényjavaslatnál fogva, ha az törvénynyé lesz, szándékosan előidézi a főispán azt a conflictust, elkergeti magát az egész tisztikart, elkergeti magát az alispánt is és kinevezi a helyetteseket 5 és $^3/_4$ évre, ugy, hogy ez aztán a kinevezésnek tiszta formája, a melynek alkalmazása csak a főispánnak tetszésétől függ. Én arra határozottan utalok, hogy a 63. és 64. §§. arra egyenesen utalnak, hogy engedetlenség esetében a főispán az egész tisztviselői kart „kivétel nélkül" elmozdíthatja, felfüggesztheti és a restaurationális idő egész időszakára az általa kinevezendő egyének által helyettesítheti, sőt arról se szól az a törvény, hogy csak minősített egyénekkel lehet pótolni a tisztviselői kart, hanem ezt a pótlást, ezt a helyettesítést aztán tisztán a főispán önkényére bizza.

T. képviselőház! A főispán a jelen törvényjavaslatban ezen rendeletkibocsátási és, mondjuk, tisztán kinevezési jogán kivül még felruháztatik nemcsak a megyei tisztviselőkkel, hanem a megye területén működő összes állami tisztviselőkkel szemben egy teljesen discretionárius felügyeleti, sőt, mondjuk, pátronatusi joggal. Az ő jóakaratától függ a megyéje területén működő összes tisztviselőknek, ugy megyei, mint állami tisztviselőknek az egész helyzete. Ő osztja ki az elismerést, ő osztja ki az előmenetelnek a chance-jait, ő a kisistene valamennyi tisztviselőnek a megye területén.

T. ház! Midőn az előttünk fekvő törvényjavaslat igy egyrészt nem ugyan az állam erejét és működési képességét fejti ki, hanem csak a kormányhatalmat növeli, másrészt nagy bölcsen hallgat minden jogi garantiáról, minden biztosítékáról a közszabadságnak és az önrendelkezési jognak, nem akar tudni e törvényjavaslat semmit a közigazgatási bíróságról, nem akar tudni semmit

Digitized by Google

autonom disciplinaris hatóságokról nem akar tudni semmit a progmatika alkotásról. De kitér ezen törvényjavaslat azon nagy kérdés elől, mely felvettetett és a mely elől kitérni nem lehet senkinek, tudniillik a közigazgatás államosítása, á tisztviselők kinevezésének kérdése elől.

Nem is áll érdekében a kormánynak a közigazgatást államosítani, sokkal kényelmesebb rá nézve a kormánynak discretionárius hatalmát biztosítani, hogy aztán az ország megtalálja-e a maga részét abban az alkotásban, azzal nem törődik. Sokkal kényelmesebb volt a kormányra nézve a jelenlegi, választási illetőleg kinevezési rendszert fentartani, a végelhatározás ugy is a kijelölő főispánt illeti, a felelősség pedig a választókra hárittatik.

De mégis iparkodott a kormány ezen javaslat keretébe becsempészni a kinevezési rendszernek bizonyos nemét, egyes meglehetősen fontos tisztviselők kinevezése van e javaslatban megállapítva. A kinevezési rendszernek első lépése ezzel meg van téve a nélkül, hogy az korlátolva volna azon jogi garantiák által, melyekhez minden, a jogállam iránt fogékonysággal biró ember a kinevezési rendszer behozatalát kötné. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*)

Egészen feleslegesnek tartom a javaslat további bonczolgatásába bocsátkozni. mert hisz a koczka már eldőlt; a kormánynak határozott szándéka a maga hatalmát ezen törvény megalkotása által öregbíteni és elhatározott szándéka a kormányt követő pártnak, a kormányt ezen az uton is tovább követni. Ezzel szemben nem lehet feladata a kisebbségnek a többséget arra birni, hogy mondjon le a maga többségéről. T. ház, ha csak a mai napnak működnénk, nagyon sajnálnám azokat a szép beszédeket, a melyeket alkalmunk volt a ház ezen oldaláról hallani; sajnálnám azon szerény és gyarló szavakat is, melyeket e tárgyról még mondani kivánok. De azt hiszem, hogy a magyar parlamentnek ezen helyzettel és ezen javaslattal szemben az a kötelessége, hogy e javaslat niveauján emelkedjék felül; (*Helyeslés balfelől*) iparkodjék az ezen javaslat keretében el nem érhető feladattal szemben a jövő utját egyengetni, iparkodjék tisztítani az eszmekört, melyben a jövőben talán megfogamzik egy közigazgatási reform; (*Helyeslés a baloldalon*) iparkodjék a mai napok nyomoruságán túl fentartani és megmenteni azt a reményt a jobb és szebb jövőben.

T. ház! Én a közigazgatásnak ezt a jövő fejlődését, egy jövendőbeli üdvös szervezetét csak egy feltétel alatt képzelhetem. (*Halljuk!*) Képzelhetem csak azon feltétel alatt, ha az állam és polgárai közt helyreáll az a természetes viszony, mely a jelenlegi kormány kormányzata alatt megrendült, ha helyre áll az állam és az állampolgárok között, a kormány és a kormányzottak között az az organicus viszony, a melyet a rokonszenv és a bizalom jellemez.

T. képviselőház! Én azt hiszem, hogy nemcsak én, de tán mindnyájan közéletünkben azt tapasztaltuk, hogy mig a hazát szive egész melegével felkarolja minden magyar ember, mig a haza szent nevéért és a haza szent hivatásáért lelkesül minden derék férfiu e hazában, addig az állammal szemben meglehetősen hidegen viseltetnek még a magyar faj fiai is. Honnan ered ezen nem épen rokonszenv és bizalom által sugalt viszony állam és polgárok közt? Mindenesetre, t. ház, ez azon időknek hagyománya, a mikor az állam egy idegen hatalomnak kezében volt, a mikor az állam kezelőiben idegen zsarnokokat látott ez ország. És azon idő hagyományai áthatnak a jelenlegi napokra is, különösen azért, mert azon idegen hatalom gyakorlása közt és azon szellem közt, a mely jelenleg uralkodik ezen állam vezetésében, vajmi csekély a különbség.

T. képviselőház! Én őszintén sajnálom azt a viszonyt, a mely jelenleg az állam és polgárai között fennáll. De tény az, hogy jelenleg az állam kormányát intéző férfiak minden egyes intézkedésökben hatalmi eszközt keresnek a polgárokkal szemben és ezzel szemben a polgárok mindenben körül akarják bástyázni jogkörüket és szabadságukat a kormánynyal szemben. A viszonyt tehát a kölcsönös bizalmatlanság és a kölcsönös féltékenység jellemzi. Ily egészségtelen viszonyban lehetetlen organicus szervezetet teremteni, mert ha hatalmasabb e két tényező közül az állam, illetőleg a kormány, minden intézkedésében az államhatalom kiterjesztése lesz a főczél. Ha hatalmasabb a másik tényező — én rémképeket nem akarok varázsolni, de ha egyszer hatalmasabb lenne a kormánynál az állampolgári érzet Magyarországon, — akkor a jelenlegi bizalmatlanság és féltékenységi viszony mellett mindenesetre az egész alkotmányban a körülbástyázás, az egyéni és autonom jogkörök biztosítása volna az egyedül irányadó elv. Hogy evvel megfelelhetne a közigazgatás és államkormányzat valódi hivatásainak és kötelességének, azt nem állíthatná senki sem.

T. ház! Én elismerem, hogy ezen kölcsönös bizalmatlansági és féltékenységi viszony, a mely az állam és polgárai közt fennál, nemcsak a multak hagyományai által és nem csak a jelenlegi kormány praxisa által neveltetik, de neveltetik és részint nehezittetik az által is, hogy bizalmatlan viszony áll elő az állampolgárok egyes nagy csoportjai között, bizalmatlanság áll fenn az államot vezető és arra a maga jellegét rásütő vezérfaj és a többi fajok közt.

T. képviselőház! Én mindazon tapasztalatok alapján, melyeket a nem magyar ajkú állampolgárok politikai irányáról és politikai fentartási

Digitized by Google

jelleméről tettem, még mindig táplálom azon meggyőződést, hogy ezen hazának nem magyar fiai közt is sokkal nagyobb az állam iránti ragaszkodás és sokkal erősebb az állam erkölcsi hivatása iránti érzék, mintsem hogy attól kellene tartani, hogy ezen nem magyar ajkúak maguk nem képesek a maguk elégületlenségével végezni és a maguk túlzó elemeit fékezni.

T. képviselőház! Én őszintén sajnálnám, ha egy közigazgatási reform alkotásánál a nemzetiségi féltékenykedés, a nemzetiségi bizalmatlanság egyik vezérelvül szolgálna; mert ha lehet fonák politika egy közigazgatási törvény alkotásánál, az mindenesetre a legfonákabb volna, ha egy minicipális törvényt csak védbástyának tartanók, a nem magyar ajkúakkal szemben. A legfonákabb és legkevesebb államférfiui belátással biró politika az volna, mely a nem magyar ajkú polgárokat mindig úgy állítaná oda, mint ha csak ezek miatt nem lehetne liberális intézményeket teremteni; csak ezek miatt kell ennek mindig a reactionarius rendszabályokhoz folyamodni, mert ezekkel szemben szükségesek. Hát megérdemli-e az összes magyar nemzet, hogy azon bizalmatlanság miatt, melyet a kormány táplál a nem magyar ajkúakkal szemben, az egész magyar állam és nemzet ilyen fonák intézmények által bénittassék meg? Én azt hiszem, nem.

A kormánynak érdekében áll, a nem magyar ajkúak iránti bizalmatlanságot odaállítani, mint indító okát mindazon reactionarius törekvéseinek, melyekkel már e hazát boldogította. Ha a kormánynak palástra és ürügyre van szüksége, akkor kérném a ház t. ellenzékét, ne szolgálja itt a kormány lelketlen érdekeit; ne karolja fel azt az ürügyet, a melyre a kormánynak valóban szüksége van. Nézzük elfogulatlanul az ország ez iránti viszonyait és meg vagyok győződve, hogy minden reactionárius rendszabály nélkül, a közszabadság minden megnyirbálása nélkül, minden mesterséges intézkedés nélkül, csak az ország törvényeinek loyalis és igazságos végrehajtása által ezen nemzetiségi viszálkodásoknak végét lehet vetni. S legyen szabad kifejezést adnom azon meggyőződésemnek, hogy a magyar állam és az iránta hű ragaszkodással viseltető állampolgárok közszelleme sokkal erősebb, minthogy itt a nem magyar ajkúak részéről jövő veszélyről szó lehetne. Bizzunk abban, hogy ez állam összes polgáraival szemben bírja felfogni és teljesíteni magasztos állami és erkölcsi hivatását és legyünk meggyőződve, hogy reactionárius és megbénító rendszabályhoz fordulni nincs érdekében másnak, csak egy oly kormánynak, mely ily ürügyre szorul. (*Helyeslés balfelől.*)

Ezen eszmemenet kapcsán, t. ház, legyen szerencsém röviden és mellesleg reflectálnom egy kifejezésre, melyet Hegedüs Sándor t. képviselő urtól hallottam, (*Halljuk! Halljuk!*) a ki a kormánynak Arad megyében a választókkal szemben követett eljárását összehasonlítá azon viszonynyal, melyben néhány királyföldi képviselő a mérsékelt ellenzéki körrel szemben áll.

Constatálom előbb a tényt: Aradmegyében az volt az eset, hogy a kormány egy politikai csoporttal, mely nem áll a jelenlegi magyar közjog alapján, hanem tagadja az erdélyi uniot és tagadja sok sarkalatos törvényét az 1868-ki törvényalkotásnak, compromissumra lépett. (*Ugy van! balfelől. Felkiáltások a főispán!*)

Tény, hogy az általam jelzett elemmel compromissumra lépett a kormány képviselője, a főispán.

Ezen elemnek kiszolgáltattatott két kerület; de nem csak, hogy kiszolgáltatta, hanem az összes kormányzási közegekkel is istápolta azon elemeket a választásnál, ugy, hogy ezek a kormány istápolása folytán lettek választva és viszontszolgálatul elfogadta a kormány ezen elemeknek támogatását, melyekkel minden politikai solidaritást visszautasít, a megye többi kerületeiben. Tény az, hogy a kormány szövetkezett elemekkel, melyekkel a politikai solidaritást mindig visszautasítja és elfogadta azok támogatását és szolgált azoknak saját eszközei istápolásával.

S ezzel szemben mi a hasonmás, a melyet Hegedüs Sándor felállított. Az, hogy néhány képviselő, a ki nem a mérsékelt ellenzéki körnek, hanem saját választóinak köszöni mandatumát, a választás után, a nélkül, hogy szükséges lett volna a választás előtt bárminemű szolgálatot tenni a mérsékelt ellenzéki körnek, jónak és szükségesnek találta a mérsékelt ellenzék körébe belépni. Azon képviselők választva vannak egy programm alapján, mely összefér az 1868-iki közjoggal, sőt egyenesen az 1868-iki közjogon alapszik.

Hogy ezen képviselők az állam s annak hivatásáról hogyan vélekednek s hogyan készek szerény erejükkel közreműködni az állam hivatásának teljesítésében, már nagyrészt kifejtettem. De kifejezve találtatik ezen képviselőknek, a választóiknak közjogi felfogása egy enuntiatióban, melyre én súlyt fektetek azért, hogy kimutassam, hogy nemcsak azon képviselők itten Magyarország szine előtt, hanem hogy választói és pártjuk előtt otthon, hogyan vélekednek az államról.

Egy képviselői választógyülés, melyben a 4 brassói kerület volt képviselve, egy képviselő indítványára beható tanácskozás után elfogadta tavaly szeptember hóban ezen határozati javaslatot, szószerint akarom idézni, hogy: a magyar állam iránti hű ragaszkodás és a magyar nemzet iránti őszinte loyalis jóakaratuk lehetetlenné teszi, ezen választógyülésnek támogatni a kormányt, mely nem képes sem az államnak tekintélyét, sem a magyar nemzetnek rokonszenvét, sem Magyar-

Digitized by Google

országnak benső békéjét biztosítani, mely nem képes a törvényeket és az állam erkölcsi hivatását tiszteletben tartani, mely nem képes egy üdvös és egészséges közgazdasági politikát inaugurálni. (*Helyeslés. Ugy van! balfelől.*) Ez, t. ház, ellenzéki nyilatkozat ugyan, de egyúttal hazafias is. (*Ugy van! balfelől.*) Lehet kifogásolni az ellenzéki szellemet, mint Hegedüs Sándor t. képviselő ur tenné, a ki talán csak a kormánypárti hűségben találja a hazafiságot, de alig hiszem, hogy rajta kivül akadna más.

De Hegedüs Sándor t. képviselő ur azt is állította, hogy azon királyföldi képviselők egészen eltekintve attól, hogy az általános közjogi kérdésekről miként vélekednek, a közművelődési egyletekre nézve nem értenek egyet a mérsékelt ellenzéknek e tekintetben megállapodott véleményével.

Mindenek előtt ki kell jelentenem, hogy tudtommal a közművelődési egyletekről való vélekedés egyetlen egy pártnak sem képezi programmpontját, hogy e tekintetben sem a kormánypárt, sem az ellenzéknek bármelyik ágazata programmot még nem adott ki. Mégis t. ház, én czélszerűnek tartom az általam említett választóközgyülésnek erre vonatkozó jelentését is idézni, hogy lássa nem Hegedüs Sándor t. képviselő ur, hanem a t. ház, hogy a közművelődési egyletekről hogyan gondolkodnak, vélekednek és határoztak a Királyföldön. (*Halljuk! balfelől.*)

Az általam idézett alkalommal az 1885-ben tartott választói gyülésben kijelentetett ugyanis, hogy a közgyülés üdvözöl minden törekvést, mely e hazában a közművelődés terén megindult, helyesli és szivesen látja, ha a magyar közművelődési egyletek a magyarság terén terjeszteni iparkodnak a közművelődést és ha a magyarság részére vissza óhajtják hódítani azokat az elemeket, a melyek eddig talán a magyarságtól idegenkedtek. De hozzá fűzte azt, hogy ha ezek az egyletek netalán támadólag lépnének fel, akkor jogos önvédelmet kénytelenek fentartani a maguk részére. (*Helyeslés balfelől.*) Hiszen itt a házban tegnap hallottuk kifejezni, hogy az erőszakos és alattomos magyarosítás nem lehet feladata sem az államnak, sem a közművelődési egyletnek.

Tehát e választó-közgyülés általánosságban és loyalis működési téren elismerte a közművelődési egyletek hivatását; de ha netalán e hivatással visszaélnének, az esetre fentartotta magának az önvédelmi jogot. (*Helyeslés balfelől.*) A magyar culturegyletekbe természetesen nem léptünk be, mert saját culturánk terén még elég a mívelni valónk, a belépés csak azon szászok részéről történt, kiknek már nincsen mívelni valójuk. Én, t. ház, meg vagyok győződve, hogy ha e felfogásra nézve talán némi eltérő nézet forogna is fenn azon négy királyföldi képviselő és az ellenzék irányadó vezérférfiai közt, a mit nem tapasztaltam (*Ugy van! balfelől*) a netalán lényegtelen eltérések nem gátolják a politikai együttműködést. (*Helyeslés. Ugy van! balfelől.*)

Szükségesnek tartották pedig e királyföldi képviselők a mérsékelt ellenzék pártkörbe való belépést azért, hogy ez által megmutassák, hogy mennyire nem idegenkednek ők a magyar államtól és a magyar törvényhozástól. Azon tapasztalatok, melyeket e napokban tenni szerencsés voltam, felbátorítanak arra a reményre, hogy miután minden nagyobb, fontosabb kérdésre nézve egyetértek a párt tisztelt vezérférfiaival, képes és hajlandó leszek ezután is közreműködni szerény erőmmel azon czélok elérésére, melyeket a párt kitűzött. (*Helyeslés a baloldalon.*)

T. ház közreműködésről szólok, mert nemcsak a képviselő, de az állam minden polgára erkölcsi és hazafiui kötelességének tartom közreműködni az állam czéljainak megvalósítására. Ennélfogva osztozom a hires védgátparancsnoknak, a németbirodalmi cancellárnak azon szavaiban: „Wer nicht will diken, der muss wiken“, teljesen osztom, azaz a ki az államban nem akarja teljesíteni kötelességét, a ki nem érzi magát egy állam integrans tényezőjének, a ki össze nem forrt az állam életével, annak nincs helye az államban, annak nincs joga az államhoz. (*Helyeslés a baloldalon.*) Én benső, bizalmi, szivből eredő viszonyt óhajtok az állam polgárai és az állam közt azért, hogy mindkettőnek ereje ugy az állam összpontosított, mint az állam polgárának egyes ereje teljes összhangban működjék közre a közös czélra, mert oly fontosnak és magasztosnak tartom az állam czélját és hivatását, hogy minden surlódást hibának, szerencsétlenségnek tartok e két tényező közt. (*Helyeslés a baloldalon.*) Meg vagyok győződve, hogy csak e két tényező összhangzó közreműködéséből ered, a mi az egészséges állami életre, az állami functió teljesítésére szükséges.

T. ház! Ha egyszer helyre áll a magyar államban azon benső, bizalmas viszony az állam és állampolgár közt, mely minden üdvös alkotáshoz és tényhez szükséges, ezt pedig nem ezen kormány alatt remélem, hanem későbbi időben, a mikor az erkölcsi világ törvénybe és az emberiségi eszmények hatályosságába vetett azon hit valósul meg, melynek a t. ház egy kiváló tagja minap oly lélekemelő hangon adott kifejezést, akkor remélem én is, hogy lehet nálunk is egy valóban üdvös, egészséges közigazgatási szervezetet elérni és ezen felfogásból indulva ki, legyen szabad röviden kimutatnom, hogy milyen rendszer alapján képzelem magamnak ugy az állami teendők hatályos valósítását, mint az autonom erőknek teljes közreműködését és kihasználását lehetségesnek. Itt egészen concreten akarok beszélni, mert

Digitized by Google

már annyit mozogtunk általánosságokban, hogy czélszerűnek, sőt szükségesnek látom egy egész concret képet vázolni.

T. ház! Meg vagyok győződve, hogy ezen képnek keretében azon kérdés, a mely olyannyira előtérbe lépett e vita keretében, tudniillik a kinevezés, vagy választás, egészen elenyészőnek fog feltünni.

Én egy jövőbeli alkotásnak és szervezésnek alapjául elfogadom a megyét. Talán nem jelenlegi beosztásában s kiterjedésében, hanem mindenesetre kegyeletes kiméletével azon történelmi alakulásoknak, a melyek a századok folyamán fejlődtek. Elfogadom a megyét és annak képviselő-testületétül a megyei közgyülést. De azt azután nem képzelném 400—600 tagból, hanem 30, legfölebb 60 tagból állónak. Ezek tanácskozmányaiknak határozatait egészen komolyan lehet venni, ha a felelősség csak 30—60 főre oszlik. Itt azután a felelősségről és munkáról valóban lehet szó.

Ezen közgyülésnek a hatásköréül képzelném a megyei alapszabályok alkotását, a megyei háztartás előirányzatát és végrehajtásának ellenőrzését, a megyei hivataloknak berendezését és szervezését, egy megyei választmánynak a választását, mely választmányra én a valódi közigazgatást és valódi autonomiát biznám.

Foglalkozzunk tehát ezen megyei választmánynyal. Ezen választmány állana hat, legfölebb tiz tagból a kinevezett megyefőnöknek az elnöklete alatt. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezen megyei választmány, a mely e szerint túlnyomó nagy többségében autonomicus választott megyei elemekből állana, a megyei tisztikar segítségével intézné el a megyének összes közigazgatási ügyeit. Ezen választmány előkészítője és végrehajtója volna a megyei közgyülés határozatainak. Ezen megyei választmány választaná a megyei tisztviselőket minősítés alapján, élethossziglan, pragmatica mellett és ezen megyei választmány ellenőrizné a megyei tisztviselőkarnak összes hivatali működését és különösen feladata volna ezen választmánynak eljárni szegényügyekben, uti- és vizjogi ügyekben, közegészségi ügyekben, iparügyekben, felülvizsgálni a járások alantas közegeinek összes intézkedését, egyáltalában, a megye összes ügyeit első forumban végezni. A tisztviselőkarnak e mellett csak másodrangú feladata volna. De ezen megyei választmány azon kivül, hogy másodsorban felülvizsgálja mindazon elintézéseket, melyek az alantas tisztviselők által hozattak. E mellett fegyelmi bírósága volna az alantas tisztviselőknek, elintézné azon panaszokat, melyek ezek felől felhozatnak és igy első fokú közigazgatási bíróságot is képezne az alantasabb közegekkel szemben. Ezen választmány és egyuttal a megyei közgyülés főnöke a megyei főnök. Ennek kinevezését a közgyülés és különösen a választmány ily tág és komoly autonom hatásköre mellett senki sem kifogásolhatná. Ha megfontoljuk, hogy az elhatározás nem a megyei tisztikar és nem a megyei főnöknek, hanem ezen megyei választmánynak kezébe van letéve, a legelszántabb autonomista sem kifogásolhatja azt, hogy a vezető kinevezett állami tisztviselő legyen. E tekintetben Török Zoltán képviselőtársamhoz fordulok és kérdem, hogy van-e kifogása az ellen, hogy a megyei közgyülésnek és a megyei választmánynak ilyen autonom hatásköre mellett ugy a járási, mint a megyei főnök a kormány által élethossziglan kineveztessék, természetesen qualificatio és pragmatica mellett? Hisz e nélkül a parlamenti kormány a megyei administratióért felelősséget nem vállalhat. E rendszer mellett a kormány közegei a megyében egy-két példányban léteznének. A központi kormány pedig hatályos befolyást nyerne, oly szervezetben, a melyet be kell illeszteni a kormány és a megye közé. Egy kormánytól, a mely a közigazgatásnak csak legfőbb vezetésére, az irányeszmék kitűzésére és ellenőrzésre van hivatva, nem lehet követelni, hogy minden egyes ügynek concret elintézésébe belekapjon és kellő tájékozottsággal birjon a közigazgatás concret tárgyairól. Ő csak fővezetője, irányadója és ellenőre a közigazgatásnak és ezért az egyes concret ügyek végleges elintézését kirendelt közegeire kell biznia, melyek közelebb állnak az élethez és a megyéhez.

Én igen kérem azokat, a kik tárgyilagos fejtegetések iránt érzékkel birnak, ne méltóztassanak ezen közbeeső második forumnak vázolását separatisticus vagy foederalisticus velleitásoknak tulajdonítani. Én ezen közbeeső forumot a közigazgatás érdekében okvetlenül szükségesnek tartom és ha a féltékenykedés álláspontjára kellene helyezkednünk, kérdeném, mit representálnak a kormánynak ezen kirendelt és kellőleg szervezett előőrsei? Talán a foederalismust? Nem. Representálják az állami egységet és az állameszmét. Ezért, hogy nagyobb hatással birjanak, ezen előőrsöknek collegialiter organisáltaknak kell lenniök.

A második forumot nem szabad egy személyre bizni és a főispán személyében kidagasztani, hanem, ha üdvösen akarjuk létesíteni, collegialiter kell szervezni, szakszerű tanácsokba kell beosztani, hogy minden fontosabb közigazgatási kérdés a maga szakszerű elintézését találja meg. Csak ilyen másodfokú hatóság mellett találjuk a czélszerű megoldását annak a kérdésnek, mely elől a miniszterelnök mindig ki akar térni: a közigazgatási bíróság kérdésének. Azt hiszem, az iránt tisztában vagyunk mindnyájan, hogy az a rendszer, a mely Ausztriában meghonosodott, melynél fogva minden jogsérelmet, melyet egy alantas közigazgatási közeg elkövet, keresztül hurczolnak a hatóságokon az utolsó fokig, nem felel meg az élet igényeinek, a gyors igazságszolgáltatásnak, a kellő jogbiztonság-

Digitized by Google

ságnak és egyáltalában a jogállam követelményeinek.

Hatályos jogi garantiát csak ott látok, ha contentiosus ügyekben, a hol a honpolgárok vagyoni vagy közigazgatási érdekein jogsérelem ejtetett, a sérelem azonnal első fokon a megyei választmány elé, ha pedig itt orvoslást nem talál, a második közigazgatási hatóság, azaz a közigazgatási bíróság elé kerül.

Szerintem Magyarország 13 milliónyi lakossága számára 12, vagy 14 közigazgatási kerület és e szerint ugyanannyi közigazgatási bíróság volna szükséges. Hogyan kellene már most összealkotni ezen bíróságot? Én ugy képzelem, hogy egy birói tagot és egy magasabb közigazgatási tiszviselőt az állam nevezne ki, de mind a kettőt a birói függetlenség minden garantiájával és a birói felelősség teljes mértékével. E két kinevezett tag mellett ott ülne a megyék által választott három autonomicus tag. Igy tehát a bíróság, két kinevezett és három választott, összesen öt tagból állana, valamennyi tagra azonban kiterjedne a birói függetlenség garantiája és a birói felelősség teljes mértéke. E közigazgatási bíróság collegialiter tárgyalná és véglegesen elintézné az összes hozzá intézett contentiosus ügyeket.

T. ház! Ha megvolna az autonom hatáskör e hatályos szervezése és functionálása, ha megvolnának a jogvédelemnek e garantiái: az autonomia érvényesülése semmi csorbát nem szenvedne egyes hivatalnokok kinevezése által. Mert köztünk csakugyan nem lehet vitás kérdés, hogy, ha egyáltalában be kell hozni a közigazgatási második forumokat, azok csak a kormány kirendeltségei lehetnek, csakis kinevezett, de minden esetre qualificált, pragmatica mellett kinevezett állami tisztviselőkből állhatnak. Én egy hasonló elveken alapuló, tisztán tárgyilagos célokra törekvő, a mi történelmileg fejlődött viszonyainkat kellőleg figyelembe vevő alkotásban látnám azt, a mit hiában keresünk a jelen törvényjavaslatban; látnám annak lehetőségét, hogy az állam összes ereje, ugy a kormánynak központi ereje, mint az egyes honpolgároknak önkénytesen ajánlkozó közreműködése harmonice functionáljanak, ugy a mint a nagy czél elérésére, a mint az állam feladatainak teljesítésére és valósitására megkivántatik.

Én ezen czélnak elérését, sőt, fájdalom, megközelítését sem látom a jelen törvényjavaslatban, azért azt általánosságban sem fogadhatom el. (*Helyeslés a baloldalon. Gróf Bánffy Béla elfoglalja az elnöki széket.*)

Busbach Péter: T. ház! Ha az előttem szólott képviselő urnak szavaira tüzetesen és behatóan reflectálni akarnék, körülbelől három szempontból kellene az általa mondottakat tárgyalnom, tudniillik bizonyos állításait kellene felemlítenem, a miket ő hisz, de én nem hiszek, másokat, a miket meg én hiszek, de ő nem hisz s végre olyanokat, a miket egyikünk sem hisz. (*Halljuk!*)

Többek közt, midőn azt mondja a képviselő ur, hogy ugyanazon zsarnokság uralkodik ma, a mely uralkodott az 50-es években s a nép és a kormány közt ugyanazon viszony van, a mely volt akkor, hát én megengedem, hogy a képviselő ur ezt hiszi, de akkor elfelejti azt, hogy az akkori időkben nem volt parlament, a mely ellenőrizze a kormány tevékenységét, nem voltak megyegyülések . . .

Zay Adolf: Nem panaszkodtam!

Busbach Péter: Ő nem panaszkodott! Megengedem, hogy ő nem panaszkép említette, mert az ily hireket szeretjük a törvényhozásban hangoztatni azért, hogy higyjék el kivülről azt, mit, ha magánuton mondva nem hisznek — higyjék el, ha a törvényhozásban panaszkodunk miatta.

Azt állította továbbá a képviselő ur, hogy reactionárius rendszert akarunk alkalmazni; hiszen ezzel csak idegen fajok ellen lehet szándékunk élni. Én azt tartom, a képviselő ur nem hiszi, hogy ez komolyan igy állana, hogy akár innen, akár a kormány részéről reactionárius intézkedések alkalmaztatnának és nem hiszi egyikünk sem, hogy az idegen fajok ellen lenne alkalmazva vagy irányozva.

A t. képviselő ur, épen ugy, mint — tegnap mindnyájunk hallatára — Trucia képviselő ur, azt állítá, hogy a magyar faj az idegen fajokkal szemben milyen ellenséges állást foglal el; hogy vezérelem akar lenni a magyar és hogy az idegen nemzetiségeket nem tekinti magával egyenjogúaknak, hogy a törvényjavaslatban contemplált intézkedések mind az idegen nemzetiségek ellen vannak irányozva. Hát, t. ház, ezt sem ő nem hiszi, sem én nem hiszem. A törvényjavaslatba letett intézkedések egyformán szólanak mindenkire. Ha törvénynyé válnak, köteleznek mindenkit és azon esetben, de csakis azon esetben fognak az idegen nemzetiségek és azoknak azon törekvései ellen szólani, ha az egyik vagy másik a törvényt megtartani nem kivánná. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Azt mondja a képviselő ur, hogy a magyar faj sokkal erősebb, semhogy új eszközökre szüksége volna. Én is azt hiszem Hanem a képviselő ur szájából ez a dolog egy bizonyos mesére emlékeztet, melyben valaki a sajtra áhitozott és ékesszólását dicsérte annak, a kinél a sajtott látta; ez utóbbi producálni akarta ékesszólását és a sajtot kieresztette. Legyen meggyőződve a t. képviselő ur, mi nem fogjuk a sajtot oly könnyen kibocsátani. (*Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon.*) Még erre rá fogok térni, t. képviselőház és még foglalkozni fogok e kérdéssel.

A t. képviselő ur hivatkozik arra, hogy ők, tudniillik a Királyhágón túli szász képviselők a

Digitized by Google

mérsékelt ellenzékbe beléptek néhányan. Hát ez rám nézve, mert a belépést komolynak tartom, csak örvendetes lehet, ha azon előfeltétel az alapja, hogy assimilálják magukat azon elemmel, a mely körülbelül a háznak ott is díszét képezi, a mely mindenesetre a háznak jövendő urait és vezéreit foglalja magában; mert utóvégre egy párt sem maradhat örökké többségben, megtörténhetik, hogy ők jönnek többségbe. Én csak attól félek — de ez nem tartozik szorosan véve rám — hogy a mérsékelt ellenzék kapuin bevitte azt a bizonyos faalkotmányt, a mely Trója elestét idézte elő. (*Derültség a jobboldalon.*)

Azt mondja a t. képviselő ur, hogy a törvényjavaslat felesleges, mert hiszen az állami czélok elérésére ők is közreműködnek. Hát ez relativ dolog. Az állami czélok alatt, hogy mit ért a képviselő ur, azt nem tudom. Nem azon nyelven beszél, nem azon fogalmakat szokta itt előttünk fejtegetni, a melyeket mi bizonyos szavakhoz kötünk, a mikkel mi szoktunk élni; mert mikor azt mondja, hogy az idegen fajok és a vezérfaj közt bizalmatlanság áll fenn: akkor velünk nem ért egyet; mi azt hiszszük, hogy itt az idegen fajok és a vezérfaj közt bizalmatlanság nincs. Hanem bizalmatlanságot hirdetnek egyesek, van egy bizonyos töredék, a mely annak segélyével képes magát felszínen tartani; és hogy az a töredék, a mely hireszteli és világgá hirdeti, hogy bizalmatlanság létezik, az nem azt érti az állami czél alatt, a mit mi értünk. (*Helyeslés a jobboldalon.*) Van még egy észrevétele a t. képviselő urnak, a melyet megjegyzés nélkül nem hagyhatok. Ez az, hogy az ország egyes fajai bizonyos ellenséges állást foglalnak el akár a kormány, akár a magyar fajjal szemben. Magyarországon tömegesen vannak idegen fajok itt-ott elszórva, a többi között vannak németek, a kik egy gyarmatban többet tesznek ki, mint az összes szász nép; ezek ily tömegekben túl a Dunán vannak, hasonlóan vannak a felső vidéken tótok tömegesen, a kik szintén sokszorta többen vannak, mint a szász faj együttvéve és ezek a legjobb egyetértésben élnek a magyarral; a dunántúli németek és a felsővidéki szászok, valamint a tótok is historiai hűségüknek adták jelét akkor, mikor legnehezebb napjai voltak e hazának, mikor bizonyos más nemzetiségek elfordultak attól. (*Igaz! Ugy van! a jobboldalon.*)

Én nem tartom szükségesnek, hogy tovább is reflectáljak azokra, a miket a képviselő ur itt felhozott, a ki beszéde elején, megvallom, azon hitet ébresztette bennem, hogy a nemzetiségi kérdést ez alkalommal kizárja beszédéből. De hiába: „on revient toujours a ses premiers amours," hát a képviselő ur nem maradhat a nélkül, hogy a nemzetiségi kérdést szóba ne hozza.

De áttérek a törvényjavaslatnak más irányban való tárgyalására. Egy különös jelenség tünik fel nekem, de mindenkinek, a ki figyelemmel kisérte ezeket a tárgyalásokat. Az ellenzéknek mindkét csoportjából megtámadták ezen törvényjavaslatot azért, mert ez állitólag a kormány hatalmi körének növelésére van irányozva. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Foglalkozom előbb a t. függetlenségi párttal. Ott azt mondják: ez a kormány hatalmi körének szélesbítésére van irányozva, mert ime, a kinevezett tisztviselők, mire valók egyébre, mint hogy a kormánynak minden szavát ellessék, minden intentióját teljesitsék; ez a törvényjavaslat elveszi a megyéktől, a municipiumoktól a tisztviselők szabad választásának jogát és ez által a központi hatalmat erősíti. Erre azonban a t. mérsékelt ellenzék azt mondja: te kormány, mi nem bizunk a te törvényjavaslatodban, mi nem bizunk a te egész irányodban, mi ép ugy, mint a függetlenségi párt, meg akarunk téged buktatni, de nem azért, mert abban a törvényjavaslatban sok van, a mi a törvényhatóságok jogait sérti, hatalmát csonkítja, hanem, mert kevés van benne; mi többet akarunk, mi azt akarjuk, hogy a tisztviselők is a kormány által neveztessenek ki, legalább mindazon tisztviselők, a kik jurisdictionalis joggal birnak.

Igen érdekes dolog volt ezt ugy az egyik, mint a másik részről hallani. De a mi meglepő volt, az az, hogy akkor, midőn Apponyi t. képviselő ur itt a maga programmját kifejtette, a melyben hivatkozott arra, hogy neki nem elég az, a mi itt contemplálva van, neki az is kell, hogy a jurisdictiót gyakorló tisztviselők szintén kineveztessenek, hogy akkor az ő beszéde végén együtt acclamált, ugy a függetlenségi párt, mint a mérsékelt ellenzék. (*Derültség jobbfelől.*)

Hát az igen nevezetes jelenség, hogy ép azok acclamálnak az új programmra, kik e törvényjavaslatban túlsokat látnak, oly programmra, mely e törvényjavaslatba még többet követel.

Én azt hiszem, t. ház, különösen nekem egyénileg, ki itt a fővárosban ismerem a viszonyokat, ismerem a municipiumot és hatáskörét, nekem semmi okom nincs elégedetlennek lennem a választott tisztviselőkkel. Azt látjuk, hogy egy nagy municipium, melynek számos, sokkal különfélébb, sokkal többnemű feladata van, mint bármely vidéki municipiumnak, prosperálni tud a maga választott tisztviselőivel, hogy azon tisztviselők feladataiknak megfelelni képesek voltak és oly nyugalomban végzik hivatalaikat, mintha örök időre kinevezve volnának. Ezekkel a tisztviselőkkel. kik kötelességük érzetében öntudatos munkássággal törekednek a főváros érdekeit és javát emelni, a mint önök látják, a főváros meg van elégedve és állásuk daczára a restaurationalis mozgalmaknak,

Digitized by Google

megingathatlanul állandó. Nekünk tehát, kik a fővárosi municipium működését ismerjük, semmi okunk a tisztikarnak kinevezés utján való betöltésére törekedni. És mégis, ha országos szempontból intéztetnék hozzám az a kérdés, hogy szükséges-e a municipális hivatalok betöltése kinevezés utján, azt fognám mondani: országos szempontból, igenis, szükséges. (*Helyeslés jobbfelől.*) Szükséges pedig, uraim, az én egyéni felfogásom szerint ép azért, mert azon beszédekben, melyeket tegnap Trucia, ma pedig Zay t. képviselőtársaim itt mondottak, csudálatos dolgok voltak hallhatók.

Trucia ur egyebek közt azt mondja: a nemzetiségek ellen van e törvényjavaslat, nálunk létezik nemzetiségi kérdés ép ugy, mint minden polyglott államban és első sorban a nemzetiségi kérdéseket kell megszüntetni, mert mi, tudniillik a magyarok idegenekül tekintjük a románokat, általunk politikai rabszolgáknak tekintetnek a románok és az idegen nemzetiségek. Hát ilyen enuntiatiók után, uraim, azt hiszik-e önök, hogy azokban a nemzetiségekben a nyugalom helyre fog állani, mikor itt ezekről a padokról ilyen dolgokat hiresztelnek, hogy akkor ott a nyugalom fog beállani? Hogy ott nem fog az a tüz, a mely nem mer most még lánggal kicsapni, de parázs alatt tovább ég és nem mondom, a t. képviselő urak, a kik itt vannak, hanem mások, a kik kevésbé éleslátók és kevésbé elővigyázók, nem fogják azt a tüzet tovább-tovább szitani, hogy csak ki ne aludjék? Uraim, attól tartok, hogy ebben a törvényjavaslatban az a hatalom, a mely a főispán részére contempláltatik, nem marad üres keret. Kivánnám, óhajtanám, hogy üres keret legyen; de tartok tőle, nem lesz az; ha pedig szükség lesz rá, akkor kell, hogy a törvényben meg legyen a kormány részére ez a hatalom. Maga a hatalom létezése — mondta itt e házban valaki — maga a törvényes rendelkezés létezése már elég ijesztő, már elég ok arra, hogy bizonyos dolgok ne történjenek meg s ezért én részemről a főispán részére contemplált hatalmat a törvényjavaslatban helyeslem. (*Helyeslés jobbfelől.*)

T. képviselőház! Igen sok érdekes és szép dolgot hallottunk itt a megyékről, különösen a függetlenségi párt részéről. Hát azok a régi megyék — teljesen egyetértek Helfy képviselőtársammal — azok a régi megyék nem érdemlik meg azt, hogy fitymálva beszéljünk róluk; azok a régi megyék valaha missióval birtak és e missiójukat becsülettel teljesítették. Azok a régi megyék akkor, mikor Magyarországnak nem volt parlamentaris kormánya, mikor a kormány Magyarország határain kivül volt, mikor azon kormány, a mely Magyarország felett intézkedett, bizonyos ellenséges érzülettel volt Magyarországgal szemben, akkor ezek a megyék voltak azok, a kik Magyarországot fentartották és a politikai megsemmisüléstől óvták meg; (*Ugy van! jobbfelől*) ezek iránt a megyék iránk pietással, tisztelettel viseltetünk. (*Ugy van! Igaz! jobbfelől.*) Ezek a megyék megérdemlik azt a tiszteletet; de, uraim, minden, ugy politikai, mint társadalmi intézmény csak addig bir jelentőséggel, csak addig bir actuális értékkel, a mig azon feladatnak felel meg, a melyért létesítve volt. A régi megyék fejlődtek az akkori viszonyok közt és hivatásuknak megfeleltek. Ma más viszonyok vannak. Ma van parlamenti kormány, ma van a törvényhozás folytonossága, ma van a nyilvánosság; ma nincs szükség arra, hogy a vidékeken játszuk a kis parlamenteket; azt gondolom, hogy ma, a mire az országnak szüksége van, az ország választotta képviselők itt találják szükségesnek és czélravezetőnek, hogy előadják vágyaikat, kivánataikat. Én részemről azon törekvést, a megyéknek szélesebb hatalmat adni, ha indokolva látom a mult iránti pietásból, de nem találom indokolva a jövő iránti tekintetből; és azért azt hiszem, hogy concentrálni szükséges a politikai hatalmat. Magyarországra nézve különösen szükséges, a mely ennyi fajt, ennyi nemzetiséget táplál a maga kebelében, különösen Magyarországnak van szüksége arra az összpontosított hatalomra. Ezen hatalomnak nagy feladatai vannak, békés feladatai; a békés fejlődés, a békés egyetértés, a szoros és szigorúan pontos administratio létesítésének feladatai. Ezeket decentralisált erővel, decentralisált megyékkel véghezvinni és teljesíteni nem lehet, (*Ugy van! jobbfelől.*) Ha egyszer-másszor valakinek az 1870: XLII. törvényczikk ellen kifogása volt, ez abból állott, hogy már ezen törvény is megingatta a régi megyének hatalmát.

És ez a gondolatmenet talált kifejezést Bartha Miklós t. képviselő ur határozati javaslatában. Ezen határozati javaslat nem azért veti vissza a törvényjavaslatot, mert benne az 1870: XLII. törvényczikkben foglaltaknál többet lát; hanem egyszerűen azért, mert már az 1870: XLII. törvényczikk is visszaesésnek látszik előtte a korábbi időkhöz képest, és ő kevesebb hatalmat akar adni a kormánynak; szóval, ő reformálni akar visszafelé, Egy ily reformot pedig, mely nem előre, hanem visszatekint, én nem fogadok el. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Ezen törvényjavaslatban, t. ház, kétségtelenül két nagy dolog van. Az a nagy hatalom, mely a központnak nyujtatik a főispánok utján és azért én részemről csatlakozom azokhoz, kik azt mondják, hogy azt a hatalmat ellenőrzés nélkül hagyni nem lehet, én is szükségesnek tartom a közigazgatási biróság életbeléptetését, szükségesnek tartom a szolgálati pragmaticát

Digitized by Google

és teljesen osztom Szilágyi Dezső t. képviselőtársam, azon nézetét, hogy ezeket létesíteni kell successive, egymás után, de komolyan kell hozzá látni; mert minden hatalom terjeszkedésre lévén hajlandó, ezen terjeszkedésnek bizonyos határon túl utat engedni nem szabad. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

És ha már most azt a czélt, a mely elérendő, a megyék jelenlegi állapotában el nem érjük; ha azt akarjuk, hogy erős kormányunk legyen, mely az anarchiát lekűzdeni képes, hogy erős és tisztelt törvényhozásunk legyen, mely az absolutismus ellen védbástyát képezzen és azt lehetetlenné tegye: akkor meg kell adni a kormánynak az eszközöket, melyek a czél elérésére szükségesek.

Ha önök törvényhatóságot akarnak, mely ne legyen csupán irott malaszt, a mint, fájdalom, a vidéki nyilatkozatokból ez idő szerint igen gyakran volt alkalmunk hallani, hogy a megyei közgyüléseknek nincs jelentősége: akkor adjanak a municipiumoknak oly hatáskört, mely mellett az életben bizonyos feladatokat teljesíteni, hivatásukat betölteni képesek. És midőn ezen kérdéssel foglalkoztam, meglepetésemre feltünt, hogy ezek a nyilatkozatok, miszerint a megyei municipiumok ma már nem felelnek meg feladatuknak, mindig a megyei emberek részéről hallatszottak, de sohasem jöttek városi képviselők részéről. Ennek pedig megvan a maga természetes oka; tudniillik, hogy a megye-bizottság tagjai nem találnak elég fontos tárgyat, hogy tömegesen jelenjenek meg a megyei gyüléseken, mig viszont a városi képviseletek rendszerint nagy érdeklődés mellett folytatják tárgyalásaikat és igen érdekes viták és határozatok keletkeznek, szóval a városi elem képviseleti testületei mindig találnak a közügyek terén elég oly foglalatosságot, a mely őket érdekli.

Önök, a kik a megyékről beszélnek, hivatkoznak arra, hogy a megyékben nincsen meg az az elem, a mely valaha megtöltötte a megyék székházait. Igaz, hogy ma valaki 8—10—15 mértföldről menjen be oda azért, hogy egy választást megejtve, meghallgassa azt, hogy mit referál a főjegyző, a mi a kisebb választmányban már elintéztetett és a mire a főispán azt mondja: tehát határozattá emelem: mondom, arra sem időt, sem költséget nem képesek fordítani azok a birtokosok, a kiknek otthon gazdaságuk körül elfoglaltságuk van, a kiknek családjukról, azoknak existentiájáról kell gondoskodniok. A városokban másként áll a dolog. Ott a városi képviselő megtalálja közelben azt a focust, a melyben működnie kell. Megtalálja azokat az érdekeket, a melyek közvetlen az ő anyagi érdekével állanak kapcsolatban.

Természetesen a városi ember élénken látogatja és nagy érdekkel kiséri azon tárgyalásokat, a melyek az ő saját ügyei felett folynak.

Én, ha egyáltalán egykor a municipiumok reformjáról és pedig oly irányú reformjáról lesz szó, hogy e municipiumok komolyan foglalkozzanak testületileg saját teendőjükkel, higyjék el uraim, hogy a mit tegnap Szilágyi Dezső t. képviselő ur felemlített, hogy ő nem tudja, hogy mint megyék, mint járások fognak-e autonomiát élvezni, vagy mint olyanok fognak municipalis autonomiát nyerni: ez esetben én részemről azt tartom, hogy az az autonomia . . .

Szilágyi Dezső: Nem mondtam!

Busbach Péter: Meglehet, hogy a képviselő ur nem emlékszik reá, de én igen jól hallottam, mondom, akkor, uraim, bizonyos figyelemmel kell lenni arra, hogy az autonom területek a városok szerint decentralisálandók, hogy az autonom testület területe olykép rendezendő be, hogy a központok ne legyenek oly távol, hogy azok a városi elem által is áthatva ne legyenek. Mert az által, hogy a városok beosztatnak és felolvadnak a megyei területeken, a megyei törvényhatóságokban, az által a városi elemnek érvénye, értéke nem fog emelkedni, hanem igenis el fog enyészni. Ha mi iparkodunk közelebb hozni a vidéki elemet a városokhoz, méltóztassanak meggyőződve lenni, nem fog a vidéki elem az által rövidséget szenvedni, hanem igenis gyarapodni fog, mert az a városi elem ismeri a saját feladatát, szeret foglalkozni a saját ügyeivel, csomóponttá lesz azokra nézve, a kik közelében élnek. És a kik a városoknak e működését közelről látják, észlelik, fel fognak melegedni az ügyek iránt; és a ki a localis ügyek iránt érdeklődni fog, méltóztassék elhinni, azt az országos ügyek is inkább érdekelni fogják.

Mi a városok föladata ma? Az ipar létesítése, fejlesztése, a magyarság terjesztése. És azt gondolom, hogy Magyarországnak nincsen oka panaszkodni e tekintetben városainkra. Igen sajnos, hogy városaink ipar dolgában nem igen haladnak, de a mi a magyarosodást és magyarosítást illeti, azt hiszem, fenhangon hirdethetjük, hogy a városok teljesítik kötelességüket, hogy évről-évre ezreket adnak a nemzetnek át, a kik azelőtt nem voltak magyarok. Iskoláik, társadalmi intézményeik, mind a magyarságra vannak alapítva és e városok a magyar államczélnak több joggal felelnek meg, mint azok a bizonyos urak, a kik az állami czélokra való közreműködést oly fenhangon szokták hirdetni.

Befejezem beszédemet. (*Halljuk!*)

A központosításra és a központi hatalom emelésére szükségünk van; mert ma egészen más az állami élet, egészen más a társadalmi élet, mint volt azon időkben, midőn decentralisatió még helyén volt Magyarországban. Ma egészen új elemek foglalják el a közéletet. Nézzünk széjjel e házban. Hányan vannak közöttünk, kik még a 48. előtti években álmadozni mertek volna, hogy

Digitized by Google

ez ország törvényhozásában helyt fognak foglalni. Az én emlékezetem szerint a nem nemes embert sajnálták ha ügyvéddé lett, mert azt mondták, mit keres ott, hisz a sedriákban, a megyei tanácstermekben csak nemes embernek van helye.

T. képviselőház! Mikor Francziaország összpontosította hatalmait és azokat a kormányra bizta, akkor a társadalmi élet teljesen pangásnak, stagnatiónak, sőt decadencenek indult, akkor az állami élet már darabokra lett széttörve és kellett egy erő, mely mindezeket regenerálja, ugy az államot, mint a társadalmat. Akkor összpontosították Francziaországban a hatalmakat a kormány kezében. Nekünk Magyarországon, hála istennek, nem ily viszonyok között, de előrelátásból kell oda törekednünk, hogy azon elemekkel szemben, melyek esetleg nem ez országban, hanem az országon kivül keresik érdekeik kielégítését, meg legyen az erő; hogy azon iránynyal szemben, a mely az ország anyagi felvirágoztatását igyekszik eszközölni, meg legyenek a factorok, felruházva azon erővel, mely ily czél elérésére szükséges és végül, hogy az új politikai reconstructiót, az állam egységesítését egy kormánytól várható minden eszközökkel létesíthesse.

Ezért uraim, én részemről a központi hatalom nevelését szükségesnek tartom és ez okból e törvényjavaslatot, mely erre van alapítva, általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*)

Német Lipót: T. képviselőház! A szőnyegen levő törvényjavaslat fölött folytatott vita folyamán oly kitünő, szakavatott és fényes beszédek tartattak már; belátom ugyan, hogy a tárgyat újabb érvekkel megvilágítani vagy az eddig hallottakat szebb alakba önteni alig leszek képes, ha mindazonáltal felszólalok, teszem ezt egyrészt a tárgy fontosságánál fogva, másrészt és főleg azért, hogy azon sok ellentétes felfogás között, mely az eddig felszólalt képviselők beszédeinek kiindulási pontját is illetve igenlő vagy tagadó szavazatuk döntő indokát képezte, félreértések elkerülése czéljából szavazatomat én is tehetségemhez képest s a lehető rövidséggel indokoljam. Kérem a t. házat, hogy figyelmével megajándékozni szíveskedjék.

T. ház! A belügyminister ur indokolásában, melylyel jelen törvényjavaslatot benyujtotta, azt egyszerű módosításnak nevezi, melylyel a fejlettebb köz- és államélet gyakorlati igényeinek, a meglevő kereten belül eszközlendő kielégítése czéloztatik" és csak ezen szempontból kéri birálat tárgyává tenni; annak daczára a közigazgatási bizottság — bizonyára a közvélemény nyomása alatt, mely a közigaztás terén reformokat követel évek óta, a törvényjavaslatot elvi szempontból is vita tárgyává tevén, tanácskozása azt eredményezte, hogy az 1870 : XLII törvényczikkben részletesen kifejezett törvényhatósági önkormányzati elv feltartandó s azt jelentésében hangsúlyozta, igen természetes, hogy a házban is vita tárgyává tétetett azon kérdés, hogy közigazgatásunk a törvényhatósági önkormányzat vagy pedig az állami központosítás elvén szerveztessék-e?

Én, t. ház, nem akarok ezen nagy elvi kérdés fölött elméleti tárgyalásba bocsátkozni, mert annyi tény, hogy e javaslat sem az egyik, sem a másik elvet nem képviseli tisztán s igy elvi szempontból mindkét rendszer hívei által elvetendő lenne s ez okból értem mindkét ellenzék képviselőinek álláspontját, akár a kinevezés, akár a választás, akár az állami közigazgatásnak, akár pedig a fejlettebb önkormányzatnak hívei, midőn e javaslatot meg nem szavazzák; minthogy azonban a t. túloldal szónokai felváltva majd gróf Tisza Lajos vezérlete alatt mint az állami közigazgatás hívei, majd az előadó vezetése alatt mint a megyei önkormányzat hívei mutatták be magukat s daczára ezen ellentétes kiindulási alapjuknak, arra a conclusióra jöttek, hogy a törvényjavaslatot elfogadják és ezt az előbbiek a ministerelnök ur iránti nagy bizalom indokából, az utóbbiak pedig azon indokból teszik, miként a bizottság jelentése mondja, mert „törvényhatósági szervezetünknek az 1848 : XVI. törvényczikk alapján népképviseletre fektettek rendezését, azon alakulásában mint azt az önkormányzati és állami közigazgatás együttes fontos érdekeinek megfelelően az 1870 : XLII. törvényczikk részletesen szabályozta, nemcsak fentartandónak véli, hanem a törvényhatóságok közjogi jelentőségének és súlyának emelésére biztosítékok mellett egyúttal a központi kormány felügyeleti jogának bár nem korlátozását, de szabályozását találta szükségesnek, czélom lesz azon kis mérték alkalmazásával is, melyet maga a minister javaslata birálatra megenged, kimutatni indokaik tarthatlanságát.

Azok, kik a kormánypárt padjairól, mint az állami administratio hívei mutatták be magukat identificálták azt a tisztviselők kinevezésével s bár belátják, hogy e javaslat ezen rendszert nem fogadja el s hogy ez nagyobb részben a törvényhatósági önkormányzat s vele kapcsolatos választási rendszer elvein szervezi a közigazgatást, avval óhajtják szavazatukat indokolni, hogy a rés a választási rendszeren meg van törve a 80. §. által, mely a főispánnak jogot ád több tiszti állás betöltésére, ennélfogva remélik, hogy a t. belügyminister ur, ki az első rést a választási elven megtörte, nemsokára az egész választást is el fogja törölni s ebbeli bizalmukban pártolják ezen elvökkel ellentétben álló javaslatot. Hogy aztán elvöket tetszetősebb alakban mutassák be, megtámadják a vármegyét, kijelentvén, hogy az soha sem volt az ország védbástyája s megtámadják a

Digitized by Google

választási rendszert, mint tarthatlant, mely mellett kormányozni nem lehet. És a nevezetes mindebben az, hogy az igen t. ministerelnök ur hallgatag elfogadja a párt hivei által javaslata és annak elvei ellen, a mennyiben van benne elv kifejezve szórt kifakadásokat, csak azt mondja, hogy ezúttal még nem szándékozik jobban eltörölni a megyei szervezetet és önkormányzatot, mint e javaslatban czéloztatik, de lehet idő reá, midőn elfogná egészen is törölni; a miből kitetszik, hogy a ministerelnök urnak tulajdonkép e kérdésben sem elfogadott elve, sem rendszere nincs, hacsak nem az, mindenkép a kormány hatalmát megtartani emelni.

Minthogy pedig én a t. ministerelnök ur ezen eljárását őszintének s az elv tisztaságával megegyezőnek nem tartom s minthogy ő saját javaslatának azon részét, mely az 1870: XLII. törvényczikkből a tisztviselők választását megtartja, védelemben kellőleg nem részesíti, szabadjon nekem azon kifogások némelyikére, melyek a tisztviselői választások ellen tétettek, észrevételeimet elfoglalt álláspontom igazolására megtenni. (*Halljuk!*)

Én nem osztom azon nézetet, hogy választott tisztviselőkkel a közigazgatás nem eléggé gyors és nem eléggé hatályos, sőt ellenkezőleg azt mutatta a gyakorlati élet, hogy 1872 óta vagyis a mióta a közigazgatás a törvénykezéstől elválasztatott s az utóbbi független kinevezett birák, az előbbi választott tisztviselők által láttatik el, mindaz, mit a belügyminister elrendelt, gyorsan, pontosan és késedelem nélkül végrehajtatott, ellenben a perek az első forumon 4—5 év, a felsőbb forumokon 1—1, összesen 5—6 éven át is alig nyertek elintézést.

És ezen tapasztalati tény által meg van czáfolva azok érvelése is, kik vitatják, hogy választott tisztviselők által kezelt közigazgatás jóságáért a minister felelős nem lehet; mert ellenőrzési és felügyeleti joga s hatalmánál fogva fegyelmi vizsgálat alá foghatja, sőt hivatalától fel is függesztheti a kötelességét nem teljesítő hanyag tisztviselőt s be van bizonyítva, hogy az 1870: XLII. törvényczikk ugy az 1876: VII. törvényczikkel szabályozott ezen jogát sokkal hatályosabban érvényesítheti a kormány a választott tisztviselők, mint a kinevezett birói közegek ellen, mert a kinevezettek fölött független birákból alakult fegyelmi tanács, ellenben a választottak fölött első fokban oly fegyelmi bíróság ítél, melyben tudvalevőleg a kormány férfiai többségben vannak, másod- vagy harmadfokban pedig maga a minister határoz, ki bizonyára nem vádolható azzal, hogy az állam érdekét szem elől téveszti.

Azt is mondják, hogy kinevezés által jobbak jutnak a tisztviselői állásokba, mint választás által: azonban ez sem áll feltétlenül most már, midőn a választott tisztviselőktől ép ugy megköveteltetik az 1883. évi I. törvényczikk szerint a képesítés, mint a kinevezettektől. (*Helyeslés a szélső balon.*)

Az ugyanis, hogy mily egyének concurrálnak tisztviselő állásokra, attól függ, hogy a betöltendő állás minő tisztességgel jár? mily fizetéssel van egybekötve? s betegsége vagy halála esetére ő, illetve családja biztosítva van-e a nyomor ellen? És akármely szempontból tekintnők ma a közigazgatási tisztviselői állást, az tagadhatatlanul ma is egyike a legelőkelőbb s legkedveltebb pályáknak, mert a mellett, hogy nem oly terhes és lélekölő, mint a birói pálya, avval egyenlő fizetéssel van összekötve s igy ha különösen az ezen törvényjavaslatban is helyesen követelt nyugdíj szabályzatok megalkottatnak, bir mindazon előfeltételekkel, melyek egy képes, tisztességes és törekvő fiatalemberre vonzerővel birhatnak. (*Ugy van! a szélső balon.*)

És bár igaz, hogy gyarló emberek levén, nem választjuk meg mindig a legérdemesebbet, ez még sem érv a választási rendszer ellen, mert a kinevezési jogot gyakorló minister vagy megbizottja épugy alája van vetve az emberi gyarlóságnak, mint a választók és ő a kinevezéseknél — miként napról-napra tapasztalható — még jobban tévedhet mint amazok, mert ismerete nem alapulván közvetlen személyi ismereten, nélkülözi azon garantiát, melyet az elmélet szerint a kinevezési rendszer e tekintetben bir.

Azon további ellenvetés, hogy a választott tisztviselők függnek a választóktól, a theoriában birhat jogosultsággal, de a gyakorlatban sokkal kisebb erővel bir, mint a minő függést tanusít a kinevezett tisztviselő a kormány és ahhoz közel álló egyének iránt, kitől előléptetése függ, mert a választási rendszernél egyik vagy másiknak kegye nélkül a különben jó és becsületes tisztviselő mindig érvényesítheti magát, holott a kinevezésnél egy-egy kegyencznek besugásától függ többnyire sorsa. A tapasztalat már eddig is azt mutatta, hogy azon felügyeleti jognál fogva, melyet a kormány gyakorol fölöttük, inkább általak a kormány, mint a választók szolgálatában. (*Ugy van! a szélső balon.*)

De bárha ugy lenne is, hogy a választóktól bizonyos függésben vannak, én, t. ház! a közszabadság és a polgárok egyéni joga szempontjából sokkal kisebb bajnak tartom, mint a függést a kormánytól és mindenesetre jobbnak, mint az eddigi kinevezési rendszert, szolgálati pragmatica s helyes fegyelmi törvények nélkül, hol a tisztviselő, mint merő gép kimélet és emberi belátás nélküli végrehajtója a felsőbb meghagyásoknak, melyek ellen a népnek nincsen segítsége. Mert az egyetlen utat ily tisztviselőktől menekülni, a fegyelmi feljelentést nálunk nem követik, egyrészt, mert a feljelentőt,

Digitized by Google

denunciánsnak tekintik, másrészt, mert ezen ut igen költséges és hosszadalmas, sőt ha pártérdek forog szóban, eredménytelen is.

A mi végre azon érvet illeti, hogy a magyar állameszme kinevezett tisztviselők által czélszerűbben megvalósítható, ez épenséggel nem áll, sőt én épen az által vélem azt könnyebben megvalósíthatónak, hogy a törvényhatósági és állami közigazgatást a nemzetiségi vidékeken oly tisztviselők közvetitik, kik azon a vidéken birtokaik, családi összeköttetéseik, képességeik s egyéni tulajdonaik által oly közkedveltségnek örvendenek, hogy őket a tiszti állásokra megválasztják, mert ezek a körülmények ismerete mellett sok félreértést és ellentétet kiegyenlíthetnek s a magyar állameszmét megkedveltethetik, mig a kinevezett, de az illető vidéken nem kedvelt, talán nem is ismerős, összeköttetés nélkül álló egyén idegenül tekintetvén, minden intézkedése — habár jogos lenne is — balul magyaráztatnék s ez által a magyar állameszmét is veszélyeztetnék.

És ezzel, azt hiszem, beigazoltam, azt hogy a kinevezett tisztviselők által még nem jobbittatnék közigazgatásunk, mert választott tisztviselőkkel is elérhető ugyanazon eredmény, a miért én a nemzet hagyományos előszeretetét e részben bolygatni feleslegesnek tartanám. De nem ez a döntő kérdés jelen javaslat birálatánál és a túloldalon ülő tisztelt képviselő urak, kik a kinevezési rendszer mellett keltek síkra s ez okból üdvözölték e javaslatot, ugy látszik érezték állásuk tarthatlanságát, mert rendesen megbővítették beszédjeiket azon óhajokkal, hogy bár lenne szolgálati pragmaticánk bár lenne közigazgatási bíróságunk, stb., s minthogy ezen óhajaik megvalósítását jelen törvényjavaslat nem tartalmazza — tehát semmit sem tartalmaz abból, a mit jónak és szükségesnek tudnak — megszavazzák azt, miért? . . . bizalomból a kormány iránt.

Hát t. ház, az én véleményem az, hogy midőn egy oly szerves törvény alkottatik, mint ez, mely hivatva van az egész állam közigazgatását rendezni, nem szabadna a kormányba vetett bizalom kérdésének elhatározásunkra befolyással lennie, mert egy ily törvény nem egy kormány számára, hanem hosszú időre, tehát esetleg oly kormány részére is hozatik, mely majd nem fogja az illetők bizalmát birni; itt csakis azon meggyőződés lehet szavazatunkra döntő súlyú, hogy a javaslatot minden körülmények között olyannak tartjuk-e, mely a jó közigazgatást megvalósítni hivatva van; — s vajjon találnak-e benne elegendő biztosítékot a közszabadság s a polgárok egyéni jogai megvédése szempontjából.

És épen azért lássuk a közigazgatási bizottság álláspontjából, mint a mely egészen magáévá tette a ministeri javaslat álláspontját, különösen a jó közigazgatás szempontjából megvédhető-é a javaslat?

A mondottak után alig szükséges talán kijelentenem, hogy ugy a ministeri, mint a közigazgatási bizottság által kidolgozott javaslat azon részét, melyben a bizottságokat a népképviseleti és érdekképviseleti alapon szervezi s melylyel a legtöbb tiszti állások betöltésére nézve a választási rendszert megtartja, a nyugdíj szabályok megalkotását elrendeli, helyeslem, mert osztom a bizottság jelentésében kifejezett azon meggyőződést, hogy „önkormányzatunk ezen rendszere mellett a hivatalos hatalomnak kezelői, nem képezvén az általuk kormányzottak érdek- és létkörétől különvált hierarchiát, az államérdekek érvényesülését is ekkép sokkal biztosabb alapra véljük fektetni", azonban ez képezi a határt, a hol véleményem ugy a kormány, mint a bizottság javaslatában kifejtett elvektől eltér.

A ministeri javaslat azt mondja, hogy „csakis a fejlettebb kör- és államélet gyakorlati igényeinek kielégítését czélozza" s mégis felelősségére utalással, a főispánokat oly hatáskörrel kivánja felruházni, hogy azok netáni bajok orvoslása iránt önállólag intézkedhessenek; a bizottság is jelen törvény alkotását azért tartja szükségesnek, hogy „az állami kormányzás súlyos felelősségének érzete és tudata mellett a központi kormánynak legkiterjedtebb ellenőrzési, felügyeleti és rendelkezési jog biztositassék, tehát mind a kettő a kormányhatalom biztosítását czélozza; holott én ezekkel szemben azon határozott meggyőződésben vagyok, hogy ha törvény alkotására szükség van, az nem a kormány ellenőrzési, felügyeleti és rendelkezési jogának kitágítása és nagyobb biztosítása czéljából, hanem egyedül csak a megcsonkított önkormányzati törvényhatósági jogkörnek fejlesztése, a közszabadság és a polgárok magánjogai védelmére szolgáló biztosítékok megszerzése szempontjából szükséges.

Én ezen szempontból vevén birálat alá a szőnyegen levő törvényjavaslatot, én csak akkor szavazhatnék arra, ha az egyrészt a jelzettem irányban haladást képezne az 1870. évi XLII. törvényczikkhez képest és ha másrészt az abban olvasható módosítások a jó közigazgatás nélkülözhetlen feltételei lennének.

T. ház! Midőn a közigazgatási javaslat fölötti enquête tartatott, azt reméltem, s egy enquête összehivását, azt hiszem, csak ez indokolhatja, hogy a kormány egy az egész közigazgatási rendszert, a közigazgatási bizottságot s egy alkotandó közigazgatási és közjogi birósági intézményét is felölelő szerves törvényt óhajt előkészíteni, mely ugy a fejlettebb államélet igényeit megszabná, mint a törvényhatósági önkormányzat jogkörét körülirná; de elolvasva ezen javaslatot, vajmi nagy

Digitized by Google

csalódására kellett ébrednem, mert abban semmi olyat nem találtam, mely akár az eddigi törvénynél lényegileg jobban fejlesztené az önkormányzati intézményt, akár általánosabb értékű reformokra vallana, akár pedig egy rendszeresebb mű jellegét viselné magán.

Mert, t. ház, tekintse bár valaki a tisztviselők választását az önkormányzat egy szükséges kellékének vagy sem, tagadhatatlan, hogy az ezeréves gyakorlat által megteremtett közfelfogás szerint, magyar ember a tisztviselők választása nélkül önkormányzatot képzelni nem tud s igy ugy ezen közfelfogást mint az 1870: LXII. törvényczikkben lefektetett elveknél fogva, melyeket alapul jelen törvényjavaslat is elfogad, mindenesetre visszamenést képez az az intézményes szabadság terén, hogy több tisztviselő állása mint a főorvos, számvevő, járásorvosok stb. kinevezése czéloztatik, valamint visszaesést képez az is, hogy a bizottsági tagok választása 3—3 évről 5—5 évre terveztetik.

A törvényhatósági önkormányzat jogköre, mint azt a ministeri javaslat is mondja, az 1870. évi XLII. törvényczikkben nyert legelőször rendszeresítést és ezen törvény magán hordja igen természetesen azon féltékenység jellegét, melyet arra egyrészt a nálunk még új parlamentaris kormány, másrészt a megyei autonomia hívei reásütöttek.

Azóta a gyakorlati élet akkor nyert alakjukban megpróbálta mindkettőt, ma már kétségen felül áll — a mit a parlamentarismus első aerájában alig hitt valaki — hogy az önkormányzat a felelős parlamenti kormányrendszerrel igen jól összefér, hogy tehát egyiknek a másikra féltékenykedni nincsen oka. És ha ezen próbaidő alatt valamelyik gyengébbnek mutatkozott, az bizonyára a törvényhatósági intézmény volt, melynek életképessége sok jog elvonása által meggyengittetett s a melynek újabb megerősödésre ügy- és jogkörének a parlamentaris kormányrendszer engedte módon való kiterjesztésre van szüksége, a miért is joggal vártam volna e javaslatba oly rendelkezések felvételét, melyek például a választások tisztaságainak biztosítására czélszerűbb kijelölési mód behozatalát, a megyei közigazgatási bizottságban a törvényhatóság választottjainak nagyobb számban részeltetését, a községi és törvényhatósági ügyek ellátásában nagyobb önállóság biztosítását egy közigazgatási független bíróság felállítását, stb., mint valódi haladást tartalmazó reformokat czélozták volna, mert ha igaz az, a mit a kormányjavaslat indokolásában mond, hogy hazánkban a köz- és államélet fejlettebb, a mi nem tagadható, ugy ezen fejlettség okvetlenül a nagyobb műveltségben lelvén alapját, csak arra szolgálhat okul, hogy a haza polgárainak jogaik gyakorlásában több szabadság s önállóság biztosítassék, nem pedig arra, a mit ez a javaslat czéloz, hogy jogaik korlátoztassanak.

De bármennyire keresem e javaslatban a törvényhatóság és a polgárok jogainak kiterjesztése vagy biztosítása iránti reformot, azt sehol sem találom, azon a 10. §-ba toldott egyedüli intézkedést, hogy nem felebbezhető magánügyek a kormány által csak azon esetben lesznek megvizsgálhatók, ha a panasz 30 nap alatt adatik be, oly reformnak feltüntetni, mint ezt a bizottsági jelentés nagy szavak kiséretében teszi, mely egy törvény alkotását tenné indokolttá, annyival kevésbé lehet, mert a gyakorlatban ugyis ez volt az eljárás.

A javaslat tehát az 1870: XLII. törvényczikkhez és a polgári és önkormányzati jogok fejlesztése és gyakorlása tekintetében figyelemre méltó javítást nem tartalmaz.

Fennmarad tehát még a másik szempont, vajjon a jó közigazgatás tekintetéből szükségesek-e a czélba vett módosítások?

Én, t. ház, a jó közigazgatás lényegét abban találom, hogy a közczélok megvalósítására szolgáló törvények és törvényes rendeletek, nemkülönben az alkotott és érvényes szabályrendeletek kellő időben, pontosan, de a polgárok egyéni jogainak lehető kiméletével hajtassanak végre, a mindenkit megillető hatáskörben, de véleményem az is, hogy a köz- és államélet igénye csak addig terjed, a meddig czéljai megvalósittatnak s ez sem a törvényhatóságok, sem a községek természetes ügy- és jogkörét nem érintheti.

Az 1870: XLII. törvényczikk e tekintetben megvonta a kellő határokat, sőt a felelős kormány iránti tekintetből odáig ment, a meddig szerintem nem kellett volna mennie, hogy az 54. és 55. §-ban jogot adott a ministernek a rendeleteit nem foganatosító tisztviselő ellen a főispán által nemcsak fegyelmi eljárást kérni, hanem azt felfüggeszteni, állásától elmozdittatni s őt mással végleg helyettesíteni.

E jogot én elegendőnek, sőt túlszigorúnak tartom, annyiból, hogy az illető tisztviselőt fegyelmi eljárás nélkül mozdíthatja el, holott a védelem mindenkinek megengedendő s hogy ez esetben megfosztja a törvényhatóságot választási jogától, holott a bizottság azon esetben lehet, hogy nem is vétkes. A törvény ezen drákói szigorának tulajdonítandó, hogy annak 16 évi gyakorlata alatt erre eset nem fordult elő s épen ezen körülmény igazolja, hogy ezen törvényes intézkedés az állam hatalmi érdekei szempontjából elegendő.

A többi részletekre, melyek a főispáni új hatáskörrel kapcsolatban állanak, nem kivánok kiterjeszkedni, de el nem mulaszthatom felemlíteni, hogy annak eljárása az alispán intézkedéseivel sokszor concurrál, s hogy a legtöbb esetben a

Digitized by Google

közigazgatás hátrányára az ügy- és jogkör összezavarását fogja eredményezni.

A mi magának a főispáni állásnak újabbi szervezését illeti, belátom, hogy az az 1885: VII. törvényczikk által megváltoztatott közjogi állásuk folytán czélszerűvé vált, ha nem is szükségessé; de ha már újjászerveztetett s ha már azt kívánta vele elérni a kormány, a mint a t. előadó ur mondta, hogy a történeti fejlődés útját követve, ez által a kormány és törvényhatóság közti viszonyt szorosabbra fűzze, nem kellett volna azt a törvényhatóság egyetemétől függetlenül, mint egy attól idegen szervezet képviselőjét beültetni, hanem követve a fejlődés útját, mint azt Horváth Lajos képviselőtársam is igen helyesen mondta, mint a törvényhatósági szervezet főtisztviselőjét esetleg az alispáni állással egyesítve, kellett volna rendszeresíteni. Sőt lehetett volna Budapest főpolgármestere példájára is akként rendszeresíteni, hogy az alispán megtartsa jogkörét.

Az ekként rendszeresített főispáni állás, azt hiszem, jobban felelt volna meg a történeti fejlődésnek s a nemzet önkormányzati felfogásának s az ilyen főispán csakugyan képes lett volna a kormány és törvényhatósága közti viszonyt is szorosabbra fűzni.

Azon alakban azonban, a mint rendszeresittetett, nem mondom hogy mindig, mert hiszen a tapintatos főispán tudni fogja azon űrt, melyet a törvény közte és a törvényhatóság között hagyott, áthidalni, de attól félek, sokszor és épen a legkényesebb időkben nem fog a polgári szabadság szolgálatára válni! Tehát nem szorosabbra fűzni, hanem ellenkezőleg lazítani fogja a viszonyt.

És azzal kimutattam azt, hogy e javaslat nemcsak hogy a közszabadság és a polgári egyéni jogok biztosítása tekintetében haladást nem képez, hanem azt is, hogy a közigazgatás érdekei szempontjából nem volt szükséges ugy megalkotni a mint megalkottatott. Mielőtt mégis beszédemet zárnám, még csak az előadó urnak két kijelentésére kívánok reflectálni, melyeket e törvényjavaslat indokolása alkalmával tett.

Azt mondta ugyanis az előadó ur, közigazgatásunkról szólva, hogy az eléggé hatályos, de nem igazságos. Hát, t. ház, én azt hiszem, ezen kijelentésével az előadó ur saját maga adta legerősebb bizonyítékát e javaslat felesleges voltának; mert ha hatályos a közigazgatás az eddigi törvények mellett is, ugy nem szükséges a kormánynak még nagyobb hatalmat adni, mint a milyennel má rendelkezik; ha pedig nem igazságos a közigazgatás — a mit megengedek én is némely esetben — ugy annak orvosszerét nem e javaslatban a kormány javára mindenesetre biztosított felülvizsgálati jog kiterjesztése, hanem, a mint ő is helyesen mondta, a közigazgatási bíróság felállítása képezné. A csodálatos e dologban csak az, hogy az előadó ur nem azért, a mi benne van s a mit nem tart jónak, hanem azért, a mi nincs benne viseltetik a kormány iránt bizalommal s szavazza meg a javaslatot.

Más helyen ismét a főispáni hatáskörről szólván, elfelejtve az imént hangoztatott panaszt, hogy közigazgatásunk nem igazságos, azt mondja, hogy abban nagy garantiát lát a jó közigazgatás szempontjából, hogy a főispán nem felelős. Hát, t. ház, azt, hogy lehet-e következetesen panaszt tenni a közigazgatás igazságtalansága miatt s ugyanakkor a főispáni felelősség nélküli hatalmat, mint a szabadság panacaeáját üdvözölni; oly főispánét, ki mégis csak a kormány kegyétől függ, azt a t. ház elbirálására bizom.

Minthogy pedig e törvényjavaslat sem az önkormányzatot nem fejleszti, sem a választási rendszert egész tisztaságában meg nem óvja; minthogy az a közszabadság és a polgári egyéni jogok biztosítékait különösen egy független közigazgatási bíróság felállítását nem tartalmazza, sőt ellenkezőleg a törvényhatósági jogkört megcsonkítja s korlátozza; az tehát az 1870: XLII. törvényczikkhez képest szabadelvű irányban nem haladást, hanem visszaesést képez, én a törvényjavaslatot általában sem fogadom el a tárgyalás alapjául. *(Helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.)*

Elnök: Az idő előre haladván, a napirenden levő törvényjavaslat feletti tárgyalás folytatása a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülésre halasztatik.

Most az ülést bezárom.

(Az ülés végződik 2 óra 10 perczkor.)

Digitized by Google

202. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi márczius hó 12-én.

Gr. Bánffy Béla elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. A véderő-bizottság jelentése a népfölkelési törvényjavaslatról. Az állandó igazoló bizottság jelentése gróf Keglevich István igazolásáról. A közigazgatási törvényjavaslat általános tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szápary Gyula, Trefort Ágoston, b. Kemény Gábor, b. Fejérváry Géza, gr. Széchényi Pál, Pedekovich Kálmán.

(Az ülés kezdődik délelőtt 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Szathmáry György jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólani kivánókat Tibád Antal, az azok ellen jelentkezőket Ábrányi Kornél jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Szathmáry György jegyző *(olvassa a márczius hó 11-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs.

Münnich Aurél, a véderő-bizottság előadója: T. ház! Van szerencsém a véderő-bizottságnak a népfelkelésről szóló törvényjavaslatra vonatkozó jelentését oly tiszteletteljes kérelemmel bemutatni, miszerint annak kinyomatását és szétosztását elrendelni és annak idején az osztályok mellőzésével való napirendre tűzése iránt intézkedni méltóztassék.

Elnök: Ki fog nyomatni, szét fog osztatni és annak idején az osztályok mellőzésével napirendre fog tűzetni.

Földváry Miklós, az állandó igazoló bizottság előadója: Van szerencsém beterjeszteni az állandó igazoló bizottság jelentését, mely szerint gróf Keglevich István, Barsmegye aranyosmaróthi kerületében megválasztott képviselő a szabályszerű 30 nap fentartásával igazoltatik.

Elnök: Keglevich István gróf a szabályszerű 30 napnak fentartásával igazoltnak jelentetik ki és a IV. osztályba soroztatik.

Következik a napirend: A köztörvényhatóságokról szóló törvényjavaslat általános tárgyalásának folytatása.

Steinacker Ödön: T. ház! Felszólalásra azon körülmény indított, hogy a közigazgatási reformnak egyik fontos mozzanata . . .

Csanády Sándor: A napirendhez kivánok szólni!

Elnök: A szónokot félbeszakítani nem lehet.

Steinacker Ödön: T. ház! Felszólalásra az a körülmény indított, hogy a napirenden levő közigazgatási reformnak egyik fontos mozzanata, ha az eddigi vitában érintetett is, még sem helyeztetett kellő világításba. Az administrativ reform, ha azt akarjuk, hogy valóban teljes, kimerítő, alapos legyen, kell, hogy a városokra sokkal nagyobb tekintettel legyen, mint az előttünk levő törvényjavaslat.

A kormánypárt padjairól felszólalt Neuszidler Károly képviselő ur és Pozsony szabad királyi város beadott kérvénye kapcsán felhozta nemcsak az általa képviselt város, hanem mondhatni az összes városok azon kivánságát, hogy a városi administratióra nézve külön törvény alkottassék. Ő ennélfogva kijelentette, hogy a törvényjavas-

Digitized by Google

latnak a városokra vonatkozó részeit el nem fogadja és beadott egy határozati javaslatot, mely a városokra nézve külön törvény hozatalát kívánja. Nézetem szerint azonban neki ez álláspontjából azt a következtetést kellett volna levonnia, hogy ő a törvényjavaslatot el nem fogadja. Mert az csak világos, hogy az administratio csak egyszerre oldható meg megyékre és városokra vonatkozólag s hogy ha a városok számára külön törvényhozási rendelkezés szükséges, akkor az előttünk levő törvényjavaslat el nem fogadható.

Azonban, t. ház, álláspontja némileg mégis szűk, mert ő csupán a szabad királyi városok álláspontjából szólalt fel. Azonban köztudomású dolog, hogy a hazánk más részeiben levő, rendezett tanácscsal biró városok hasonlóképen nincsenek megelégedve azon ugynevezett közigazgatási reformokkal, melynek egyik részét az előttünk fekvő törvényjavaslat, másik, ettől el nem választható részét pedig a községi törvényjavaslat képezi.

Ezen városok kérvényei, t. ház, a közigazgatási bizottságban tárgyaltattak, itt a házban azonban tisztelettel félretétettek és többé tárgyaltatni nem fognak. Ennélfogva, ha azt óhajtjuk, hogy a kérvényezési jog ne legyen merő fictio, szükséges volna, hogy valaki itt a házban, az ezen kérvények által képviselt álláspontot magáévá tegye és annak értelmében felszólaljon.

Én igen óhajtottam volna, t. ház, hogy az ezen kérvényekben felhozott nyomós érvek itt e házban felolvastattak volna. (*Közbeszólás a szélső baloldalon: Ugy kellett volna!*) Miután azonban ez nem történt meg, legyen szabad nekem csak néhány rövid vonatkozást tennem ezen kérvényekre. (*Halljuk!*)

A rendezett tanácsú városok itt Budapesten értekezletet tartván, előterjesztették kérelmeiket. Kérvényükben kiemelték a városok jelentőségét, kiemelték, hogy azok nem csak helyi organumok, hanem az egész államot mozgató érdekek közegei; kiemelték, hogy a közigazgatást és a jogállamalakulást illetőleg nagy jelentőséggel birnak, hogy ők teremtették nagyobb részt azon előföltételeket, mik egy ország helyes közigazgatási, igazságszolgáltatási és pénzügyi rendszerének meghonosítására szükségesek, kiemelték, hogy a modern jogalkotásoknak hathatós tényezői s hogy a városok, az általuk minden téren elért általános fejlettség folytán emeltyűként szerepelnek az államéletben.

Mindez való, t. ház.

És nemcsak ezen városok, hanem a municipális joggal biró városok is hasonlóképen nyilatkoztak. A kérvények száma nagy.

Én csak kettőre kivánok reflectálni. (*Halljuk!*) Mindenekelőtt reflectálni kivánok Kassa szabad királyi város kérvényére, azon városra, melyet hazánk koszorús költője képvisel, a kiről fel akarom tenni, hogy választóinak kivánságára hajtani fog; azután kiemelem Pozsony szabad királyi város kérvényét, melyet Neuszidler Károly képviselő uron kivül a kormánynak egyik igen t. tagja is képvisel e házban.

Pozsony szabad királyi város kérelmének hangja igen kellemetlenül érintette a t. kormánypártot; hiszen régi igazság, hogy semmi sem érint olyan kellemetlenül, mint az igazság.

Kijelentette Pozsony városa, hogy az előttünk fekvő törvényjavaslat egyenesen ellenkezik az alkotmányos önkormányzat fogalmával és hogy ennek párját a legmerevebb absolutismus korszakában is alig lehet találni. Kifejtette kérvényében, hogy a megyék és a városok közti nagy különbség lehetetlenné teszi, hogy chablonszerűen egy kaptafára — a mi különösen nem tetszett a t. előadó urnak — administráltassék megye és város és oda concludál a kérvény, hogy a városok különlöges viszonyainak mindenben megfelelő törvény alkottassék. Én is ezen álláspontón vagyok. Midőn ezen kivánságot és határozati javaslatot előterjesztette Neuszidler Károly t. képviselőtársam, a t. ministerelnök ur utalt azon alárendelt helyzetre melylyel a szabad királyi városok 1848 előtt birtak; azt mondta, hogy hogy ő emelni akarja a városokat, elismeri, hogy ők a culturának gyúpontjai és hogy ő mennyire szereti a városokat.

T. ház! A ministerelnök ur szerelme azonban igen platonicus. (*Derültség.*) A valódi szerelem odaadó szokott lenni. (*Derültség.*) És csak az ilyen szerelemnek vannak gyümölcsei. (*Derültség.*) A ministerelnök ur ezen jóindulata a városok irányában emlékeztet engem azon hasonló nyilatkozatára, melyet ő tett Szabovljevics, Gyurkovics és Gurbán t. pártfelei által előhozott panaszokra és óhajtásokra, mikor hasonlóképen kifejezte, hogy ő mennyire tiszteli, becsüli és szereti a román és szerb nemzetiséget, csakhogy ezen hajlamának sem mutatkoznak gyümölcsei, mert ő egészen mást tesz, mint a mit a nemzetiségek kivánnak, mást, mint a mit óhajtanak és kivánnak a városok is. És azt csakugyan nem állíthatja senki, hogy a nemzetiségek vagy a városok még gyermekkorukat élnék. Gondolom, tudják maguk legjobban, hogy mire van szükségük. És véleményem szerint a t ministerelnök ur igen helyesen cselekednék, hogy ha ő követné II. Frigyes, ezen nagy absolutisticus királynak példáját, a ki mégis azt mondotta, hogy az ő államaiban mindenki az ő saját módjára boldogul.

T. ház! Hogy ezen városokra nézve kedvezőtlen magatartást követ a ministerelnök ur, azon én nem csudálkozom, mert hiszen első alkalommal, midőn felszólaltam ezen házban, már több mint

Digitized by Google

10 éve, kellett rámutatnom, hogy a ministerelnök urnak nincsen érzéke a polgári érdekek iránt. *(Egy hang a szélső baloldalon: Igaza van!)* Akkor citáltam azon jellemző mondását, a melyet most 10 év mulva talán ismételhetek, hogy ő csak állampolgárokat és nyárspolgárokat, de más polgárokat nem ismer.

Hát, t. ház, lehet valaki az egyenlőségnek barátja, hanem, hogy létezik városi polgárság és hogy annak külön ismertető jelei, külön érdekei, mondanám külön jogai, külön igényei is vannak az állam irányában, azt tagadni nem lehet.

A ministerelnök ur reformátori tevékenységét olyan intézkedésekkel kezdte meg, a melyek egyenesen a városok ellen voltak irányozva. Behozta a közigazgatási bizottságokat; elvette számos kisebb ugyan, de életrevaló városnak municipális jogát. Akkor is jöttek a kérvények, kimutatták a városok épen oly alapos okokkal, mint kimutatják ma, hogy vannak külön igényeik; de a ministerelnök ur nem hajlott erre s a t. többség tagjai közül csak egyetlen egy volt, Zsedényi Ede, a ki birt elég függetlenséggel, hogy ellenkező álláspontjának nyiltan kifejezést adjon. A t. városi képviselők a kormánypárton megszavazták általánosságban a törvényjavaslatot és mikor aztán a részletekre került a sor, egyenként előállott mindenik és kérte, hogy az általa képviselt város vétessék ki a rendszabály alól.

De, t. ház, az akkori többségnek ilyen magatartása még érthetőbb volt, mert akkor nem puszta fegyelem tartotta össze a kormánypártot, hanem létezett valódi bizalom azon providentialis férfiú irányában, a ki megigérte, hogy az ország pénzügyi viszonyait rendezni, a deficitet eltüntetni fogja.

Hát, t. ház, most szeretném tudni, hogy Arad, Baja, Győr, Kassa, Kolozsvár, Komárom, Pécs, Sopron, Szabadka, Ujvidék szabad királyi városok; Békés-Csaba, Beszterczebánya, Csongrád, Gyulafehérvár, Körmöczbánya, Nagy-Becskerek, Pápa, Sepsi-Szent-György és más rendezett tanácsú városok képviselői ép oly kevéssé fognak-e hajtani ez alkalommal választóik kivánságára, melyet ők csakugyan tárgyi okokkal támogatnak, mint tették akkor? Különben sajnálom, hogy a kormánypárt padjairól a democraticus nézeteknek ékesszóló hirdetője, a ki nem csak szóval, de tollal is hirdette a városoknak valódi életfeltételeit, a ki kifejtette, hogy a városoknak mire van szükségük, hogy igen t. Beksics Gusztáv képviselő ur nincs itt és nem szólal fel a városok érdekében.

Hát, t. ház, a városi elemnek valódi önkormányzatra van szüksége, modern forma alkalmazása mellett.

Nem járja, hogy a kormány minden apróságba beleavatkozzék, hogy a szabad fejlődésnek feltételeit megakadályozza. Igen szépen, bár röviden fejtette ki Neuszidler Károly képviselő ur a kormánypárt padjairól, hogy a városokat is, mint egy növény, természetük szerint kell gondozni és kifejtette, hogy részben miért fejlődik annyira a főváros, mert annak igenis van valódi önkormányzata.

És, t. ház, bármennyire örvendjünk is ezen fejlődésnek, ugy hiszem, hogy nem kivánhatjuk, miszerint ezen fejlődés más városok rovására történjék. Óhajtanunk kell épen, hogy más városok is a dolog természete szerint fejlődjenek, a főváros fejlődése egészséges és állandó legyen.

A ministerelnök ur azonban azt mondta, t. ház, hogy ő nem kivánja elszigetelni a városokat. Hát, t. ház, ezen mechanikai összefüggés, a mely egy és ugyanazon törvénynek városokra és megyékre való alkalmazásából kifejlődik, az, t. ház, még nem organismus, az nem szerves összefüggés. A fejlődés csak akkor lehetséges, ha megadatnak a városoknak élet- és fejlődési feltételei. Dicsérőleg emelte ki a ministerelnök ur, hogy volt két város, a mely megmutatta, hogy kell ragaszkodnia a körülötte lévő vidékhez, mely lemondott azon jogáról, hogy daczára annak, hogy az illető qualificatióknak a birtokában voltak, mégis megelégedtek azzal, hogy maradjon mind a kettő rendezett tanácsú város. Hát igenis, t. ház, ez igy van. Mikor nagy reformátori művét, a Királyföld rendezését keresztülvitte a ministerelnök ur, akkor igenis Nagy-Szeben és Brassó városok maradtak a megye kötelékében; csakhogy t. ház, nagy ám a különbség azon viszony közt, a mely létezik a többi magyarországi és a királyföldi városok és az azokat környező vidékek között; mert a Királyföldön évszázadokon át soha nem létezett jobbágyság; ott létezett szabad parasztosztály, a mely a városi polgársággal mindig a legszorosabb összefüggésben állott és ugyanazon politikai jogokat élvezte. Természetes is ennélfogva, hogy ezen évszázados multat nem akarták megszakítani a városok; holott, igen jól tudjuk, a magyarországi szabad királyi városok egy egészen külön életet éltek, ugyszólván külön törvények alatt állottak és a politikai nemzetnek valójában nem is voltak tagjai. Daczára ennek, ez a két város is csatlakozik mindazon kivánalmakhoz, melyeket a rendezett tanácsú városok kérvényükben kifejtettek. Ennélfogva, t. ház, azon kivánalomnak kell kifejezést adnom, hogy Neuszidler Károly t. képviselő urnak határozati javaslata elfogadtassék.

A midőn azonban ezen különválást kivánom a városok számára, nem vezet engem ellenséges indulat a megye vagy a polgári osztályon kivül álló gentry ellen, egymás mellett kell mind a kettőnek működni a haza érdekében, nem ugyan egy és ugyanazon úton, de párhuzamosan.

Digitized by Google

Én óhajtok valódi önkormányzatot a megyékben is, de megvallom, hogy bármennyire tudom is tisztelni a pietást, mely a régi megye irányában nyilvánul, mégis kénytelen vagyok igazat adni Pulszky Ferencz t. képviselőtársamnak, ki azt mondta, hogy a régi megye többé nem létezik, hogy a mai megye egészen más, mert tagadhatatlan, a régi megye, bármily érdemei legyenek is az ország körül, mégis csak középkori intézmény volt, mely az akkori viszonyok szempontjából ítélendő meg.

Az 1870. évi municipalis törvény nem tett eleget a megye democratisálására nézve, bármily jók voltak is e törvény alkatóinak intentiói.

Egyike azoknak, kik a törvény létrehozatalában résztvettek, Horváth Lajos t. képviselő ur remek beszédében maga is kifejtette, hogy ezen alkotás nem sikerült, hogy azt meg kell változtatni.

Ha elismerjük, t. ház, hogy az az alap, mely előttünk áll, nem jó, ugy ezen alapra nem lehet épiteni.

Igen ékesszólóan kimutatta Szilágyi Dezső t. képviselő ur, hogy a mai államnak sokkal több és nagyobb feladatai vannak, hogy a polgárok korszerű érdekeit és igényeit kielégítsék. Tehát, t. ház, egy valódi administrativ reformnak ezekre tekintettel kell lenni és csakugyan, ha ilyent contemplálunk, más alapra nem állhatunk, mint a jogállam alapjára. A jogállam, t. ház, nem tűri az ázsiai állapotokat, a melyeket létezni látunk a mai administratio mellett és még kevésbé azon talán még inkább ázsiai állapotokat, melyeket teremtene az előttünk fekvő törvényjavaslat.

Mert bármily erősek legyenek is azon kifejezések, melyeket az új főispán irányában használtak, török basa, satrapa, mandarin, ezek mind az ázsiai közigazgatasból vett elnevezések, de lényegükben találók. Azon alap, melyre az administratio reformjának állani kell, a teljes jogegyenlőség.

Ezt elismeri ugyan mindenki e házban, mig ez általánosságban kimondatik, de ha concrette formuláztatik, már akkor igen nagy ellenvetései vannak a t. ház igen számos tagjának. Helfy t. képviselő ur szépen mondotta, hogy ő nem kiván semmiféle intézkedést az országnak nem magyarajkú honpolgáraira vonatkozólag. Azonban azon egyenjogosítást, a melyre rámutatott beszédében, talán egyes erős kifejezéseket használva, de mégis mérsékelten és higgadtan Trucia képviselő ur, arról nem akar hallani semmit.

Pedig, t. ház, a képviselő urnak meg kell barátkozni amaz eszmével, vagy ha nem akar megbarátkozni, meg kell szoknia legalább, hogy bizony az ország nem magyarajkú polgárai ezen teljes egyenjogúsítás alapján állanak. Az nem jelenti azt, hogy ők az államnak, hazának nem épen oly hű polgárai, mint mások. Mondok erre egy példát. Tudjuk, hogy Belgium valamivel több, mint 50 éve vívta ki állami függetlenségét. Ez alkalommal azon két népfaj egyike, a melyek Belgiumot lakják, meglehetősen háttérbe szorittatott.

Ez óta folytonosan urgálja a flamm elem nyelvének egyenjogúsítását.

S e tekintetben már nagy előhaladást is tett és ezentúl teend. De azért nem jut senkinek sem eszébe, legkevésbé a francziául beszélő vallonoknak, hogy a flammok nem épen oly jó belgák, mint ők maguk. Hát, t. ház, ha az államot és ennek megfelelőleg a közigazgatást megalkotni akarjuk helyesen, czélszerűen és igazságosan, akkor az államot alkotó összes erők és tényezők egyenlő tekintetbe vétele szükséges.

Szilágyi Dezső t. képviselő urnak teljesen igaza van, midőn azt mondja, hogy azt a közigazgatást kell megvalósítani, a melyet a nemzet kiván. Én is azt mondom: azt a közigazgatást, a melyet a nemzet összessége, a melyet az egész politikai magyar nemzet kiván, a mely politikai nemzetnek egyenjogú részét képezik a nemzetiségek. És, t. ház, lehetetlen, hogy ez alkalommal ne reflectáljak egy kifejezésre, a melyet tegnap ismételten használt igen t. Básbach képviselő ur, a midőn ő az országban lakó nem magyar fajokat idegeneknek nevezte.

Hát, t. ház, ez ellen én a leghatározottabban tiltakozom. Nem vagyunk idegenek. Mert nem akarok utalni Svatopluk országára, a melyet a magyarok tönkre tettek, de a melynek anyagát részben itt megtartották; nem azon germán fajokra, melyek az ország nyugati határán Nagy Károly óta léteznek; nem akarom vitatni, hogy a román elem Magyarországban 1,500, vagy csak 500 év óta létezik — tudósok nem tudnak e tekintetben megegyezni — de ha tekintetbe veszem azt is, hogy az ország többi lakosainak egy része, mely 6—5—300 évvel előbb, vagy később vándoroltak be: a Magyarországba bevándorolt fajok, valamint a magyar foglalás előtt itt létezők vérükkel is ép ugy szerezték meg e hazát, mint a magyarok; *(Ellenmondás)* és, t. ház, megszerzik és megtartják ma is, midőn nem többé a fegyverek döntenek országok és államok sorsa felett, hanem a szorgalom, a munka, a cultura.

Ha tehát, t. ház, az administratiónak szervezése alkalmából az állameszméből kiindulunk, ne legyen az egy mesterségesen construált aprioristicus fogalom, mint azt Szabovljevics képviselő ur mondotta és ne legyen az mysticus fogalom, mint Szilágyi Dezső t. képviselő ur jellemzett bizonyos törekvéseket, hanem legyen az a létező viszonyoknak megfelelő és legyen olyan a leendő administratio, mely megfeleljen az ország érdekeinek, megfeleljen az ez iránti igényeknek az administratio közegei, például a főispán. Felemlítem azon példát, melyet Apponyi Albert

Digitized by Google

t. képviselő ur felhozott, midőn azt mondta, hogy azon időben, midőn a Deák-párt korszakában Pestmegye főispánja nem akarta Nyáry Pált candidalni, Tóth Vilmos belügyminister ur kijelentette, ha a főispán őt nem candidalja, akkor 24 óra mulva vagy ő nem lesz belügyminister, vagy a főispán nem lesz többé főispán.

Hát, t. ház, ez volt a helyes álláspont; hanem mi azt kivánjuk, hogy az esetben, ha az alispán-jelöltet nem Nyáry Pálnak, hanem esetleg Simonescunak hivják, épugy nyilatkoznék a belügyminister, mint nyilatkozott akkor. Igen helyesen jegyezte meg Mocsáry t. képviselő ur, hogy a nemzetiségekre való utalás kimeríthetlen kincsbánya, ha reactionarius intézkedések jönnek szóba. T. ház! Én azt hiszem, hogy legalább is az ellenzéki pártok már lehetnének elég tapasztaltak, hogy ezen csaléteknek ne üljenek fel, mert a jogbiztonság minden biztosítéka, melyet ezen, vagy más törvény megvon a nemzetiségektől, azt tán nélkülözni fogja egyszer a magyarság is.

A jelen vita, t. ház, a jelszavaknak az értékét meglehetősen csökkentette, gondolom, hogy sokan most már világosabban látják, hogy a hivatalnokok kinevezése nem azonos a centralisatióval; a választás nem azonos az autonomiával, hogy ezen fogalmak egyáltalában nem födik egymást. De abban, t. ház, mindnyájan egyetértünk, hogy a tisztújítás jelenlegi módja rossz.

Különösen a candidatiónak mostani elmélete és gyakorlata folytán. És hogy ha elfogadtatik ezen törvényjavaslat, még sokkal rosszabb lenne. Az eltérés csak abban van, mily irány követtessék jövőre nézve.

Azt hiszem, hogy a mostani keretben is sokkal jobb lehetne a tisztújítás eredménye, sokkal jobb lehetne a megyei administratio, ha egészségesebb parlamenti viszonyaink volnának.

Hogy azonban egészséges parlamenti viszonyaink nincsenek, ennek oka nagyrészben azon bizalmatlanság a nemzetiségek irányában, melylyel viseltettek azok, kik 1874-ben a választási törvényt alkották, midőn nagy részben nem állami szempontok, hanem faji szempontok voltak döntők. Ha a titkos szavazást, melyet most követel az ellenzék, 1874-ben behozták volna, meglehet, hogy 2—3-szor annyi nemzetiségi képviselő ült volna e házban. De az ellenzék érvényesíthette volna erejét, teremthetett volna valódi alkotmányosságot, megbirkózhatott volna a kormánynyal.

T. ház! Azt a hibát, melyet akkor elkövettek, nem kellene etkövetni most, midőn ilyen alapvető törvényt tárgyalunk, oly időben, midőn a törvényesség betűjével megölik az alkotmányosság szellemét.

Azon javaslatok közül, melyek a leendő administratióra vonatkozólag szóba hozattak, legközelebb állok ahhoz, melyet tegnap Zay Adolf t. képviselőtársam előadott. Különben az nem valami új eszme, annak alapvonalai léteztek és kitünő eredménynyel a volt Királyföld administratiójában, abban az administratióban, melyet megmegbámult, csudált és megbecsült Bem tábornok, midőn bevette Nagy-Szebent, a melyről ő elismerte hogy valóban szabadelvű.

T. ház! Én, hogy a kinevezésre és választásra nézve elmondjam egy pár szóval nézeteimet, kijelentem, hogy én óhajtom azon módozatot a melyet elfogadhatónak jelentett ki Gulner Gyula t, képviselőtársam, tudniillik az élethossziglani választás elvét és ugy hiszem, hogy az élethossziglani választás megadja az administratiónak minden kellékét s mégis közelebb áll a megyei törvénykezés fejlődéséhez és biztosítja a közönség részvételét s azon kivül legalább bizonyos állásokra nézve el van fogadva és előnyös gyakorlatban, például Budapest fővárosban is.

Ezen elv alkalmazása leginkább képes egyesíteni a valódi önkormányzat és a jó hatályos közigazgatás barátait egyaránt.

És most, t. ház, bevégeztem volna a mit mondani akartam, ha nem kellene még röviden reflectálnom azokra, a miket tegnapelőtt Hegedüs Sándor t. képviselőtársam a mérsékelt ellenzék királyföldi segédcsapatait illetől egmondott. Nyilatkozott ugyan már erre nézve Zay Adolf t. képviselőtársam, de ugy látszik nem a kellő nyomatékkal, mert Busbach Péter t. képviselőtársam nem volt hajlandó komolyan venni Zay Adolf képviselő urnak nyilatkozatát és szives volt bennünket összehasonlítani ama bizonyos trójai lóval, melyet bennünk bevittek volna a mérsékelt ellenzék körébe.

Hát, t. ház, valóban nehéz állapot ilyen segédcsapatbeli embernek lenni. „Es ist sehr schwer Mensch zu sein!“ Mikor a királyföldi képviselők külön clubot alkottak, akkor perhorrescálták a pártoknak nemzetiségi alapon való csoportosulását. Most midőn egy bizonyos rész csatlakozik egy politikai párthoz, azt is rossz néven veszi Hegedüs Sándor t. képviselőtársam.

Hegedüs Sándor: Dehogy, inkább örülök!

Steinacker Ödön: Én csudálkozom azon, hogy épen Hegedüs Sándor képviselő ur nem értett meg bennünket vagy bizonyos gyanus szemmel tekinti e belépést. Hiszen ő a Vespa ianus császár non olet elvének politikai tekintetben barátja.

Mikor Abrudbánya román választóinak bizalma őt felkereste, nem vonakodott e bizalmat elfogadni, valamint azt sem hallottam soha, hogy magyar ember vonakodott volna nemzetiségi voksok elfogadásától. De különben Hegedüs Sándor képviselő ur a compromissumok embere is. O helyeselte azt, hogy a mérsékelt ellenzéken az állami administratio és az önkormányzat hívei bizonyos compromissumra léptek. De hát miért akkor

Digitized by Google

nézi gyanus szemmel a mi állásunkat, a mely bizonyos tekintetben szintén compromissum?

Vannak, a kik azt a mondást, hogy a politika az exigentiák tudománya, arra változtatják, hogy a politika a compromissumok tudománya, én az én korlátolt felfogásommal azt hiszem, hogy ennek van határa. Én legalább meggyőződésemmel és lelkiismeretemmel nem tudok compromittálni és nem vagyok hajlandó bizonyos oly sacrificium intellectumot hozni, mint ezt a kormánypárt padjain oly gyakran látjuk.

De a t. képviselő ur azt kérdezte, hogy miért nem kértek a mérsékelt ellenzék részéről tőlünk programmot. Erre megfelelt Zay Adolf képviselő ur. Én azonban szeretném tudni, hogy Hegedüs Sándor tisztelt képviselő ur megkérdezte-e Szabovljevics, Gyurkovics vagy Gurbán pártfeleitől, hogy mi a programmjuk és kiegyezett-e velük teljesen, mielőtt elhatározta magát arra, hogy velük egy párton lesz. A ministerelnök, kinek bizonyosan van befolyása Hegedüs Sándor képviselő urra, ezt csak bizonyos fentartással tette, tehát hajlandó vagyok hinni, hogy ő sem ért mindenben egyet azon képviselőkkel, kikkel egy párton van. De abban igaza van Hegedüs Sándor képviselő urnak, hogy bizonyos kérdésekben lehetnek eltérő nézetek és legfontosabb kérdésekben, minők a culturai és közoktatási kérdés, mire nézve nem ismeri programmunkat. Hát ha a képviselő ur annyira érdeklődik programmunk iránt és nem volt elég, a mit neki Zay képviselőtársam mondott, akkor én csakis Bausznern Guido pártfeléhez utasítom. A középiskolai törvény alkotása alkalmával Bausznern képviselő ur elmondotta az én nézeteimet is és ha a cultur-egyletre vonatkozólag tán nincs is velem egy nézeten, gondolom, hogy ama nézeteiben következetes marad. Ha akkori beszéde nem gátolta az említett képviselő urat, hogy a kormánypártban maradjon, sem Hegedüs képviselő urat, hogy vele ugyanazon egy párton maradjon, tán megengedheti, hogy a mi programmunk is megfér a mérsékelt ellenzék politikájával.

Hegedüs Sándor: Csak tessék!

Steinacker Ödön: De miután Büsbach képviselő ur nem találta elégnek az indokolást, melylyel Zay képviselőtársam megmondotta, hogy miért csatlakoztunk a mérsékelt ellenzékhez, még egyszer röviden megmondom én. Azért, mert meg akartuk mutatni, hogy nem zárkózunk el a közös érdekeknek közösen való tárgyalása elől, azért, hogy közös érdekeinket akarjuk közösen érvényesíteni, nem akarjuk magunkat isolálni, érintkezni akarunk a ház politikai pártjaival s keresni akarjuk azon kapcsokat, a melyek Szilágyi Dezső t. képviselőtársam szerint az ország minden lakóját, minden nemzetiségét egy erős egészszé foglalják össze és t. ház, igenis kivánjuk a nemzetiségi kérdés helyes felfogását, méltányos és jogos megoldását is e kötelékben előmozdítani. Ha vannak is bizonyos dolgokra nézve ellentétek, e pártban nem visz oly nagy szerepet a fegyelem, de nagyobb szerepetio visz a capacitat. És, hogy e párt keretében maradunk, vezet részben azon remény, melynek mint lehetőségnek Büsbach képviselőtársam is kifejezést adott: hogy fognak változni a pártviszonyok és változni a kormányok. Igen valószinű, hogy akkor sem fogunk tán minden tekintetben egyetérteni az új kormány férfiaival és pártjával, de azon reményben élünk, hogy legalább a létező törvényeket hívebben, lelkiismeretesebben, őszintébben fogja alkalmazni leendő kormányunk.

E tekintetben az előttünk fekvő törvényjavaslat garantiát nem nyujt, ennélfogva a részletes tárgyalás alapjául nem fogadom el.

Meszlényi Lajos: T. képviselőház! (*Halljuk!*) Nem a vád szava az csupán, mely e padokról majd minden javaslatnál felhangzik, nem az ellenzéki merevség, nem a személyi érdek, nem a bársonyszékekérti harcz. E párt, melyhez tartozom, határozott elveket vall, melynek létesítéséért vagy a meglevőknek fenntartásáért a küzdelmet folytatja. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Én, t. ház, meghajlok az önök meggyőződése előtt is azon kérdésekben, a melyekben, habár csak látszatát adják is azon névnek, mely Európa egén homályosulni kezd s melynek neve szabad elvűség (*Ugy van! a szélső baloldalon*) s a melynek zászlaja alá önök is esküdtek.

A szabadelvűségnek, az igaz szabadság anyjának legfőbb törekvése csak az lehet, hogy az állam érdekeinek is megfelelő, mennél több jogot adjon polgárainak; a szabadelvűség terjesztheti csak a meglevő szabadelvű jogot, de nem vehet el abból, nem nyirbálhat azon, nem törülheti el azt, különösen akkor, midőn ezen jogok a nemzet története és életével összeforrva, magát a szabadságot és alkotmányt nem egyszer mentették már meg (*Helyeslés a szélső baloldalon*) azon lejtős úton az eséstől, a melyhez hasonlóra emlékeztetnek azon hangok, melyek e javaslatnál annak védelmére elhangzanak.

S midőn önök t. túloldal, hosszú éveken keresztül mintegy tervszerűen követik a jogok s a szabadelvűbb törvények csonkítását, nem követelhetik azt, hogy választóik körében akadjanak még olyanok, kik ingyen elhigyjék a szabadelvű párt szabadelvűségét. (*Élénk tetszés szélső balfelől.*)

E törvényjavaslat a szabadelvűséget letörlé az önök zászlajáról; e törvényjavaslat visszaesés, e javaslat nem a szükség és e javaslat a közigazgatás reformjának, mint önök közül is sokan hangoztatják, meg nem felel; erre nem a hazának, nem a haza polgárainak, hanem egyedül egy pártnak s ennek is csak nem számának, de hatal-

Digitized by Google

mának növelésére lehet szüksége. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Vagy vannak-e a kormány intézőinek bizonyítékai arra, hogy a haza polgárainak vágya e javaslat? Hány képviselőnek választói kivánták ott a túloldalon e javaslatot? *(Halljuk! Halljuk!)* Erre nem hallottunk még feleletet, de hallottuk 54 törvényhatóság és város kérelmét és kifogásait e javaslat ellen(*Ugy van! a szélsőbaloldalon*) és önök mindezekkel szemben siketek maradtak egy szakasz kivételével, mely benn a pártban fenyegette a szavazók légióit. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)* E szakasz visszavonatván, már most egyhangúlag szavazhatnak azon magyar közmondásra: hogy szégyen a futás, de hasznos. *(Élénk derültség a szélső baloldalon.)* Nincs talán már érv, mely fel ne hozatott volna a vita eddigi folyamán e javaslat ellen s nem volt talán bizonyíték, mely védni tudott volna eléggé egy ily javaslatot, a mely fel nem használtatott volna. És most, midőn a vita végéhez érünk, midőn a szavak harcza megszünik, azt látjuk vergődni végvonaglásban, kinek eddigi szabadságunk s alkotmányunk fentartását köszönhettük, az igazságtalanul letepert, jogaitól megfosztott vármegyét és önkormányzatot. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

És midőn mindenfelől temetésre szól az ének, hogy e temetéssel a történelemmel és a szabadsággal összeforrt jogok is elenyészszenek, nekünk itt ezen az oldalon lelkiismeretbeli kötelességünk e jogok mellett síkra szállani. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! Mi az önkormányzat? *(Halljuk! Halljuk!)* Az önkormányzat egy szóval kifejezve, csak az önvédelem. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* És mi a centralisatio? *(Halljuk! Halljuk!)* A centralisatio a szabadság nyelvén a hatalom összpontosítása egy kézbe. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* És hogy önvédelem volt-e az önkormányzat, arra hazánk történelmének lapjai minden kétséget kizárólag felelnek. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Az önkormányzatnak mindig meg van a végpontja, hogy szélesebb alapra nem helyezkedhetik; de a centralisatiónak nincs vége, mert az egyetlen kézben, a hatalom vasmarkaiban pontosul össze. *(Élénk tetszés s helyeslés a szélső baloldalon.)*

E javaslatban az irány e czél felé vezet. Nem merem tehát többé a történelem meghamisítása nélkül főispánnak nevezni az önök leendő Kreishauptmannját, kinek egyedüli qualificatiója az, hogy a titkárja tudjon valamit s kinek joga lesz semmit sem tudni és mindenhez érteni *(Élénk derültség a baloldalon)* s kinek e javaslat jogot ad arra, hogy a kormánynak „kortese legyen. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Ő róla gondoskodik e javaslat, hogy nevezzen ki, hogy ajánljon, hogy áttegyen, hogy elmozdítson; róla meg van irva e javaslatban, hogy félni lehet tőle, de szeretni lehetetlen. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Azon vármegye, a melyet nekem is szerencsém van képviselni, mind e mai napig csak oly főispánokat ismert, kiket állásukban minden párt tisztelt és szeretettel övezett körül. Ők a megyének s nem ez egyes pártnak voltak főispánjai s azért ők az egész megye s nem egyes párt tiszteletét érdemlék ki. Sajnos, hogy nem minden megye mondhatja ezt. E javaslat, t. ház, kimondja, hogy az új főnök a kormány közege; tehát érdekelve van a kormány győzelmében vagy bukásában, no tehát ha érdekelve van azon Magyarországban általános elvnél fogva, hogy a czél szentesíti az eszközt, igen természetes, hogy nyiltan kortesévé kell hogy legyen *(Ugy van! a szélső baloldalon)* azon politikának, a melyet ő a vármegyében képvisel és azzá is lesz nyiltan, ugy mint eddig sok helyen volt titokban, nálunk a főispánok e faja, hála az égnek, eddig ismeretlen.

De kérdem én, t. ház, hogy egy ily főnöki állásra meg fogják-e találni azt az elemet, a mely eddig tehetség, születés és vagyonnal megáldva, a főispáni állásnak külfényt és ez által tiszteletet is tudott adni s erre határozottan nemmel kell felelnem, mert azon osztályban még fel vélem találni azt az ambitiót, mely a hivatalban a tiszteletet és közszeretet is megkivánja. Az önök főnökei csak végzett földbirtokosok, a fizetésért szolgáló főispáni vagy a semmiből azzá lett kortes választási érdemért jutalmazott egyének lehetnek.

A titkár lesz azon „Protectionskind", a kinek titkárrá kell lenni, hogy egy új protectiónak nyisson ajtót a minister szobájában és egy új kinevezésért könyörögjön a ministeriumoknál a kinevezési rendszer sok barátja. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Midőn a kinevezésekről van szó, legyen szabad, t. ház, akkor midőn azt fájdalommal látom, hogy a nagy többség e házban a kinevezést illetőleg már megvan s midőn e dolog megtestesülése csak a ministerelnök ur egy intésétől függ, midőn mellettünk és a túloldalon a közigazgatás javításának egyik főtényezőjét abban keresik, hogy ne 100 vagy 200, de csak egy hang és egy akarat határozza el, hogy ki legyen a törvényhatóság alispánja vagy szolgabirája, akkor a kinevezési rendszerrel együtt kell alkotni önöknek egy törvényt, mely a kinevezőnek a legfőbb bölcsességet és a mindentudást is megadja, vagy pedig egyszerűen meg kell tagadni azt a jogot, hogy az állampolgár, ki terhet visel, ki vérrel adózik, saját ügyeiben direct vagy indirecte befolyhasson. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Az önök argumentuma egyetlen egy, mely súlylyal bir, hogy a választott tisztviselő nem lehet azokkal szemben független, kik választják, de le-

Digitized by Google

het-e neki függetlennek lenni azok irányában, kik kinevezik, a választásnál a közbizalom emeli, hogy büszkén szolgálja a közérdeket, mert van abban bizonyos ambitio, a minek neve bizalom, a kinevezés a könyörgés, a protectio iskolája, hol egyes ember jutalmaz vagy büntet egyént, a kinevezés nálunk az a politika leane, hol majd a főispáni rokonság adja a szolgabirót, a szolgabiró kormány melletti korteskedése ennek rokonát aljegyzőnek s majd a kinevezett megyei bizottság venné ezek kinevezését tudomásul. (*Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.*)

S akkor majd megtellenek a megyetermek azokkal, kik maguk is csak megtelleni akarnak s akkor jön az az ifjúság, a melyről Bezerédj Victor t. barátom annyi jót tételez fel a jövőben, jön, hogy lerázva az iskola porát, a főispáni kegyet megnyerje és a kenyeret, a mely egyedüli ambitióját képezendi. (*Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.*)

De távol fog maradni az az osztály, mely megyéjéhez talán családjánál, traditiójánál fogva csatolva, az önkormányzatban nem csak megyéjének, de hazájának is 1000 éves alkotmányát és szabadságát tanulta ismerni, nehogy a szabadelvűség korában szolga legyen (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

A ministerelnök ur, ha egymásután tépi is ki a gróf Andrássy Gyula által megjövendőlt leveleket, ha a voltra nem is ad semmit; ha elrepült saját szavait czáfolja is ma; egy belső érzést nem tud elfojtani magában, a mely talán ifjusága szép idejét hozza emlékébe, midőn a közbizalom általi választást védi a megyékben, legyen meggyőződve, hogy e nemzet, mely tiz év alatt annyit tud feledni, mely az elvek temetésénél könnyű szivvel segíti neki hordani a földet, a választási rendszer tiszta szivből fenntartását nem fogja neki, kié ez idő szerint az ország és hatalom, feledni soha. (*Tetszés a szélső baloldalon.*) A kinevezési rendszer titokban saját pártjában, többségben van, az intést várja csupán, mutassa meg a ministerelnök ur, hogy ő ki csak elveket elejteni volt képes, legalább egyetlen egyet képes fenn is tartani. Midőn mi e rendszer fenntartását követeljük, logicával teszszük, állítja Hegedüs Sándor t. képviselőtársam, midőn ez elismerését megköszönném, sajnos, hogy nem mondhatom ezt t. barátomról, mert régi vezérczikkeinek logicájául vehetném még a szabadelvűséget, de szabadelvűségének logicájául e javaslat elfogadását csak nem vehetem a legjobb szándékkal sem. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

E javaslat, mely hatalmat teremt, mely csak egy pártnak lesz törvénye, a melyhez önérzettel nehéz járulni, e javaslat, mely visszaesés, jellemzi a kormányrendszert, melyről Pulszky t. képviselőtársam mást jót nem tud mondani, mint azt, hogy parancsolni tud, mert a többi, mit dicséretül a kormányra mondott, csak nekünk lehet szolganépnek jó a parancsoló, szabad nemzetek nem akarják, hogy nekik valaki parancsoljon (*Ugy van! a szélső baloldalon*) és én bizom e nemzetben, bízom az elvekben, hogy még fogják akarni tudni azt, hogy a nemzet léte, a nemzet szabadsága nem az egyesek hatalmában, nem pártok mulandó uralmában keresendő, de igenis a polgárok jogainak bővitésében s a meglevőknek védelme és fentartásában. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*)

Én önöktől a túloldalon nem akarom, hogy midőn e javaslatot megszavazzák, nem csak azért, mert a kormány s ennek rendszere parancsolja, hanem, hogy meggyőződjenek jóságáról.

Nekünk is van egy parancsunk ez oldalon ülőknek, elveink és meggyőződésünk parancsa (*Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon*) és én e parancsnak engedelmeskedem, midőn e törvényjavaslatot el nem fogadom, hanem Bartha Miklós javaslatát pártolom. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*)

Veszter Imre: (*Halljuk! Halljuk!*) T. ház! Ma, a közigazgatási vita 10-ik napján, mikor az előttünk fekvő javaslat minden oldalról már elég pazarul tárgyaltatott s a centralisatio a municipalismus és önkormányzat fölött már annyi és valóban gyakran egymástól csudálatosan eltérő nézetek felállítva és megvitatva lettek, igen természetes, sőt egyenesen kötelesség csak lehető röviden nyilatkoznom és csak annyira terjeszkednem, a mennyi az ezen kérdésnél adandó szavazatom indokolására szükséges s a mennyit lelkiismeretem megnyugtatására elengedhetlennek tartok akkor, a midőn ezen fontos — mondhatni Magyarország jövendőjét élet kérdésszerűleg érintő kérdés eldöntéséhez szavazattal járulok. (*Halljuk!*)

Én, t. ház, a centralisatio és municipalismus, az állami közigazgatás és megyerendszer, a kinevezés és választás, mint rendszer felett vitázni s a különböző rendszerek előnyeit, hiányait mérlegelni nem fogom. Megtették ezt mások elég bőven, elég részletesen, én csak arra szoritkozom, hogy megjeleljem kiindulási pontomat, okaimat, a melyek engem az állami közigazgatás hívévé tettek. (*Halljuk!*)

Az állami közigazgatás híve vagyok, t. ház, azért, mert meg vagyok győződve, hogy a megyei rendszer további fentartása, a közigazgatásnak a megyei választott közegek általi vezetése akár maradjon a megye ugy, a mint az a restitutió kor — különösen pedig az 1870-iki törvény óta alakult — akár módositassék, ugy a mint az az előttünk fekvő törvényjavaslatban contempláltatik — mondom, igy vagy amugy — Magyarország jövőjére nézve veszélyes s annak legvitalisabb érdekeit compromittálja.

Én, t. ház, fiatalabb vagyok, mintsem a 48 előtti ős megyei szerkezetet s annak functionalását

Digitized by Google

tapasztalatilag ismerhetném, de meg mint városi ember nem is vagyok szerencsés azon osztályhoz tartozni, mely a megyének egyetlen eleme volt egykor s tényleg annak egyetlen factora most is. A régi megyének két fővonása iránt azonban a történelem és a traditio útján mégis tisztában vagyok.

Az egyik az, hogy a megye nem kizárólag önkormányzati — administrativ — hanem főleg és per excellentiam politikai kormányzati rendszer volt, a második pedig az, hogy a régi megye nem hogy a szó igaz értelmében autonomicus institutio lett volna, hanem volt a legrövidebb, minden jogosult helyi viszonyt és érdeket mereven megálló megyei centralisatio a megye központjában.

Az az autonomia, mely mellett például Belényes vidékének helyi viszonyai, igényei és szükségletei felett Nagyváradon, vagy az, a mely szerint a Balaton felső vidékének közlekedési, rendőri, biztonsági, iskolai ügyei felett a Zalaegerszegen összeült urak határoztak, vagy az — a mi egyébiránt most is fennáll — hogy tudniillik a külön böző vidéki érdekek felett a megye összessége intézkedik s a járások tisztviselőit a megye összessége választja — mondom — az az autonomia igazi satyra, lucus a non lucendo s valóban nem érdemes arra, hogy mint ilyen mellett valaki csak szót is vesztegessen.

Ez a megye, megengedem, hajdan a feudalis világban birt hivatással, sőt egykori politikai viszonyaink között védbástyájává lőn a nemzeti függetlenségnek — nem tagadom — de azt bátran ki merem mondani, hogy a mint azt az ország különben megfoghatatlannak tetsző elmaradottsága világosan tanusítja, szerencsés közigazgatási organum az időben sem volt, újabb politikai viszonyaink és újabb nemzeti aspirátióink mellett pedig egyenesen oly ódonságul tűnik fel, melynek visszaállítására hypocrisis nélkül komolyan még csak gondolni sem lehet.

Azután, t. ház, megértem azt a kort, a mely az ős megye megromlása után következett s a melyet katexochén absolut rendszernek nevezünk.

E rendszer gyülölt volt nemzetellenes iránya miatt s méltán gyülöltetett. De, t. ház, az igazság iránti kötelességérzet mellett tagadnunk nem szabad, hogy ezen különben gyülölt közigazgatás alatt jól kezeltetett az árvaügy s jól az árvavagyon, hogy jók voltak az útak, jól állott a közbiztonság, szóval, hogy rend volt a faluban.

S itt jó lesz megjegyeznünk még azt is, hogy az időben a saját dolgaira utalt magyar ember nem pártoskodott, de komolyan hozzáfogott a gazdálkodáshoz s ennek folytán a termelés és anyagi jóllét is szembetűnőleg gyarapodni kezdett.

Megtörtént azonban a restitutio s a megyei közigazgatás ismét átvállalta Magyarország kezelését.

És nézzünk körül, mi a végeredmény? Az, hogy a megye azóta sem csinált egy vonalnyi tisztességes útat, valóságos török fatalismussal nézi, hogy bomlanak szét az átkos Bach-korszak alatt készült közlekedési vonalok és hidak, az árvaügy országszerte kétségbe ejtő állapotban van s az árvapénzekkel űzött gazdálkodás a szégyenpirt kergeti minden magyar polgár arczába, egészségügyi administratio daczára a kitünő törvénynek, nálunk ugyszólván soha nem is létezett, avagy csak legfeljebb papiron létezik, a megye rendészete pedig a pandur és persecutorok attrocitásaiban culminált és a személyes szabadság apró kényuraknak szolgált játékszerül. — Szóval a mostani megye, a mostani közigazgatás a jelenkor, a civilisatio egyetlen kivánalmának sem tett eleget s a mi a legszomorúbb — s kérem azokat, a kiket illet, hogy erre nézve ne ringassák magukat illusiókban — gyülöli azt az ország lakosainak kétharmad része.

Azonban az, hogy a vármegye rosszúl adminístrál, az még nem volna helyrehozhatatlan baj.

Egy különben egészséges érőteljes nép és társadalom gyarló institutiók mellett is kiállja a lét harczait. — A rosszat ki lehet küszöbölni, ha elébb nem, hát később, a részletes javítás és tatarozás egy alapjában gyenge épületet is soká fentarthat és én nem akarom tagadni hogy a laza megyei szerkezeten és administratión ideig-óráig a most előttünk fekvő javaslat is javítana, segíthetne s azt legalább is gyorsabb működésre kényszerítené.

De van a mostani megyei kormányzási rendszernek mind ennél veszélyesebb defectusa is, mely részben politikai, részben pedig társadalmi téren észlelhető sympthomákban nyilvánul. (*Halljuk!*)

Tudniillik Magyarország egyik legvégzetesebb politikai kérdése kétségtelenül a nemzetiségi kérdés. Az ország polgárainak fele nem élhet örökös háborúban honuk másik felével. Ez valóságos létkérdés. Tehát vagy ki kell békülnünk a nemzetiségekkel s megnyerni, ha lehet, vagy féken tartani, legyőzni kell őket, ha szükséges. Tertium non datur. (*Helyeslés.*)

A megye azonban sem az egyik, sem a másik expediensre nem képes, sőt ellenkezőleg, viselkedésével mind a két irányban csak ront. Nem nyeri meg a nemzetiségeket, mert gyarló, primitiv administratiójával azoknak semmiféle érdekeit biztosítani, semmi jogos igényeit kielégíteni nem képes, pártoskodásaival s aristocraticus elzárkozottságával pedig a nemzetiségeket csak ingerli s gyakran legkényesebb érzelmeikben sérti, magától egyenesen eltaszítja — másrészről pedig tehetetlenségében sem imponálni, sem erélyével tekintélyt szerezni nem képes. (***Mozgás a szélső baloldalon.***)

Digitized by Google

A ki betekintett valaha valamely nemzetiségi megye viselt dolgaiba, az tudja, hogy ez nem puszta állítás (*Ugy van!*)

Ott az ősi jogon néhány hatalmas család tartja markában még most is a hatalmat, ez tölt be saját csemetéivel és kegyeltjeivel minden hivatalt s intézi saját érdekében a közdolgokat. Ez a családi szövetség azután féltékenyen őrködik, hogy hatalmi sphärájához ne közelíthessen senki s épen azért eszközeiben sem igen válogatós.

És ezen click oltárára azután oda tűzik a magyar nemzeti lobogót, a legprosaibb magán érdek betakartatik a hazafiság leplével, hogy azután a legérzékenyebb oldalon megsértett tömeg minden neheztelése, minden haragja és boszúérzete a magyarság a magyar állameszme ellen forduljon. (*Mozgás.*)

Az ily megye azután hemzseg a panszláv, a dakoromán és az omladinista szerbek legiójától, még pedig nem csak az olyanoktól, a kik valóban azok, hanem olyanoktól is, a kiket az eszélyes ellenfelek korteskedési czélokból bélyegeznek ilyenekké s a kik azután nem ritkán csupa elkeseredésből, kétségbeesésből csakugyan azokká is lesznek.

A nemzetiségek t. ház — a mint mondják — körülbelől 35 megyében kétségtelen többségét képezik a lakosságnak.

Ezen megyékben, talán kettő kivételével, még mindig a magyarság áll a dolgok élén s tartja kezében a hatalmat s ezt sokan a megye rendszer javára irják.

Azonban épen ez a legvégzetesebb tévedés és csalódás, mert e fölénynek nincs biztos alapja s a látszólag kedvező eredmény a legtöbb esetben csak többé-kevésbé szabados maneuverekre és tacticára vezethető vissza.

Csak néhány hatalmasabb család bukjék el e megyében vagy szegődjék az ellenfélhez vagy néhány restaurationalis compromissum rántsa le a hályagot a nemzetiségi tömegek szeméről és költse fel azokban többségük és erejük érzetét és öntudatát s a mostani megyei status quo a kétszer kettő örök törvényei szerint, mint kártyavár dűl össze s a megyékben a nemzetiségek, mint alkotmányos többség ugy állandnak szemben a magyarral.

Egy politikusunk t. ház, azt mondotta, hogy a nemzetiségi kérdés megoldása az administratio kérdésével függ egybe.

Ha e politikus a jó administratiót értette, ugy én e tételt feltétlenül helyesnek tartom. Sajnos azonban, a mi megyei administratiónk nem jó, nem volt s nem is lehet soha olyan. A megye a nemzetiségeket felingerelni, eltaszítani, provocálni tudja ugyan, de a lázongó nemzetiséget megfékezni, megtörni nem lesz képes soha.

A megyerendszernek másik nagy árnyoldala a társadalmi téren észlelhető.

1848-ban a feudalis, aristocraticus institutiók megszüntek. A rendi alkotmányt a képviseleti, az aristocratiát a democratia váltotta fel. És én kérdem a t. házat, hol van ma a democratia a mi magyar társadalmunkban? Sőt azt merem kérdezni, vajjon volt-e az utolsó 50 évben valaha annyi aristocraticus, annyi exclusiv velleitás társadalmunkban, mint a mennyi van ebben a praedicatumos, czím-, rendjel és ranghajhászó jelenben? (*Tetszés és helyeslés a baloldalon. Egyes felkiáltások a szélső baloldalról: A zsidók!*)

Pedig a 19. század utolsó felében a democratiáé az uralom Európában. Ennek eszméin, elvén, ennek eszközén nyugszik az egész moderncivilisatio. Ezen civilisatio küzdtere a kereskedelem és ipar, eszköze, fegyvere a szakszerű munka. A mi társadalmunk azonban, már tudniilik az igazi magyar társadalom, e harcztérre nem küldi el a reá eső contingenst, nem kereskedik, ipart nem űz, szakszerűen dolgozni sem igen szeret. Ennek a következése azután az, hogy valódi középosztályunk nincs, nem képződik, a mit pedig annak tartunk, a vidéki birtokos nemesség, az pusztul, szegényedik (*Ugy van! a szélső baloldalon*) s ma-holnap túlszárnyaltatik ugy az anyagi, mint a szellemi téren. Sokan csudálkoznak e jelenségen, keresik, de nem találják okát s végre megelégszenek azzal, hogy nyakra-főre biztatják az urfit, hogy legyen boltos legény, gyáros vagy csipész inas. (*Igen helyes! a szélső baloldalon.*)

De az urfi már nem megy (*Az már nem helyes! a szélső baloldalról. Derültség*) és igazat adok neki.

Miért is menne, mikor ő a megyéjében 50 - 60 □ mértföldnyi területen 100—200 ezer ember fölött uralkodó lehet, mint volt édes apja és talán dédapja is, midőn azt hallja mindig, hogy az a megye a jó hazafiság iskolája, az ősi erények, a lovagiasság és becsület melegágya, a tekintélyre vergődés legrövidebb útja, a családi hagyományok utolsó menhelye. Tehát nem megy, hanem gyakorolja magát a megyében a közigazgatási dilletantismusban, politisálni tanul a megyegyüléseken s igy előkészíti magát a megyei hatalom gyakorlására.

És azután csodálkozik a világ, hogy a magyar hadcsapatoknál legkevesebb a magyar tiszt, hogy a magyar kereskedelemben alig van magyar középrendű ember, az országos kiállítás pedig figyelmeztet bennünket arra, hogy a magyar magasabb ipar tényezői és teremtői leginkább németek, tótok, szerbek s csak legkisebb arányban magyarok.

De erre a tüneményre még nem fektet senki kellő súlyt, mert hiszen ott van a magyar középosztály a kormányon, a hivatalokban vagy legalább a hivatalok irodáiban, mindenek felett pedig ott van a megyeházakban.

Digitized by Google

T. ház! Jelenségek, melyek constanter mutatkoznak, megújulnak, soha sem véletlenségekre, hanem mindig positiv okokra vezethetők vissza.

S valóban nem is nehéz kitalálni, belátni, hogy ez a szerencsétlen megyei élet, az ott élvezett hatalom mámora, a komoly munkától irtózó kényelemszeretet, az olcsó urhatnámság az, a mi tiszta magyar középosztályunkat ma is polypkarokkal szorítja és köti az ősi pusztuló házhoz s terhekkel megrakott föld rögeihez. (*Mozgás a szélső baloldalon.*)

Mert tessék csak ezen képnek a másik oldalát is megvizsgálni.

A nem magyar ajkú nemzetiségek fiai, a tótok, németek, szerbek, oláhok, no meg a zsidók fiai, tehát épen azok, a kik távolabb esnek a megyei élettől, ezek foglalnak el minden tért a modern kereset, az ipar, kereskedelem, a kézmű lucrativus pályáin. Övék azután a munka nyeresége, a boldogulás eszköze is, az antiqualt közszolgálat nyomorúsága pedig marad a magyarnak.

Már kérem alásan, ez még is drága ár vagy áldozat a megyében gyakorolt suprematiaért és ezzel szemben vajmi silány vigasztalás az, hogy megyéinkben vigan foly a magasabb malom alatti politika, a szóban áradozó hazafiaskodás s hogy minden vidéknek megvan a maga Mirabeauja, Dantonja vagy Palmerstonja.

Én pedig, t. ház, ezen állapotok egyik főokául a mostani megyei rendszert tartom s épen azért kivánom annak mielőbbi megváltoztatását s az állami közigazgatás gyors behozatalát, még pedig oly irányban, mint a hogyan azt — véleményem szerint — legpraecisebben Szilágyi Dezső barátom formulázta.

A nemzetiségi forrongásoknak, izgalmaknak a megye szolgáltatja a legbiztosabb menhelyet, a magyar középosztály mai állapotának, elmaradottságának, gyakran ósdi hajlamainak, sőt részben reactionarius velleitásainak is ez a valódi melegháza.

Ezt kell megszüntetni épen az ország és a magyarság érdekében.

De, t. ház, ezt nem érjük el soha ezen ódon szervezet lassú, fokonkinti javítgatásával. Én részemről legalább nem hiszek ezen anachronismus kijavíthatóságának lehetőségében, de ha lehető volna is, nincs időnk, mert nyakunkon a veszély.

És ezekben akartam csak vázlatosan, de határozottan jelezni azon két főmomentumot, a melyek miatt a javaslatot, melyről különben elismerem, hogy szemben a jelen állapottal, egyik-másik tekintetben javulást is tartalmaz, még általánosságban sem fogadhatom el a részletes tárgyalás alapjául. (*Élénk helyeslés a baloldalon.*)

Huszár István: T. ház! (*Halljuk.*) Azok között, kik a régi megyét látták, szolgálták, én, az utolsó korosztályban vagyok, a nálam fiatalabb nemzedék csak traditiók után ösmeri a régi, értem a 48 előtti megyét.

Engem tehát nemcsak régi pietas vezet, de azon erős meggyőződésben is vagyok, hogy a megyei autonomiát és Magyarország alkotmányát egy koporsóba temetik.

A régi megye egy független moralis testület volt, mely minden körülmények között, mindig a szabadságért lelkesült és annyi viszontagságok között a magyar alkotmányt számunkra megőrizte.

A nehéz viszonyok között, ha egyéb fegyvere nem volt, vis inertiával, sérelmekkel bénította az absolutismusra irányuló törekvéseket.

Mig ellenkezőleg, 1848-ban, midőn a váratlanul meglepő események hatása alatt a követek utasítás nélkül szavazták meg az 1848-iki törvényeket, a helyett, hogy perbe fogták és visszahívták volna követeiket, mert ezen törvények a haza és szabadság érdekében voltak, vetélkedve siettek pótutasításokkal helyeselni eljárásukat.

Tagadhatatlan, hogy a felelős kormány és népképviselet mellet a régi megyék a régi állapotban nem maradhattak tovább és ebben az egyben, de csak ebben az egyben Pulszky Ferencz t. képviselő urnak igaza van.

Mert ugyancsak a 48-iki országgyülés, mely mindent felforgatott, csak a megyei intézmény volt az, melynél csakis a legszükségesebb, elkerülhetlen változtatásokat tette.

És midőn az akkori belügyminister a felelősséget rosszul értelmezve, szokatlan kitételekkel, a mint következik, küldötte a leiratokat és azért némely megyék és hirlapok felszóltak, az ügyek akkori hatalmas intézője határozottan és nyiltan kimondotta, hogy a felelős kormány a megyei autonomiával összeegyeztethető.

Igaz, hogy ezen problemát akkoron talán az idő rövidsége miatt, nem oldotta meg, de azóta megoldotta az idő, megoldották a viszonyok, mert már 1848-ban az átalakult megyék az országnak nagy szolgálatokat tettek; 1861- és 65-ben pedig az experimentatiókat megakadályozták, mig ellenkezőleg 1867 óta, minden alkotmányos magyar kormányt hazafias törekvéseiben mindig erélylyel támogatták.

Ezen erős védbástyát, melyet századokon át az osztrák uralom és absolutismus megdönteni nem tudott, most, midőn sorsunk felett önmagunk szabadon rendelkezünk, az alkotmányos szabadelvű párt nem tolja szét.

Egész életemen át a józan haladás, az alkotmányos szabadság és törvényes rend érdekében küzdöttem.

Ép azért jogosultnak érzem magamat, itt e helyen kijelenteni, hogy ily szabadelvű párttal szemben, határozottan conservativ vagyok. (*Éljenzés balfelől.*) Mert életczélom a politikában mindig egy

Digitized by Google

és ugyanaz — conservare regem, legem, patriam libertatem. *(Helyeslés balfelől.)*

Igaz, hogy a centralisatio, vagy, a mint most nevezni szokták: állami administratio, ma politikai divat.

De az én koromban talán rossz néven nem veszik, hogy én a divatot mereven, még a politikában sem követem. *(Helyeslés balfelől)*

Mert erős meggyőződésem, hogy a merev centralisatio mindig egyik, bár legsolidabb formája az absolutismusnak.

Hatalmas államok pusztultak el a merev centralisatio mellett a történelem tanusága szerint, még a kis Svajcz szabadságát a cantonok őrzik. Magyarország alkotmányát a megyék sok viszontagságok között századokon át fentartották. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Az emberek — és a dolog természetében van, hogy a hatalom mindig terjeszkedni szeret.

A hatalmas cancellar Berlinben legközelebb kimondotta, hogy a parlamentre egy pfifferlinget sem ád.

Tessék most már kiszámítani, hogy nehéz viszonyok között, aránylagosan a magyar parlamentnek mennyi értéke van, ha annak semmi háttere, Hinterlandja nincsen.

Mi fog történni, t. ház, ha azon a vörös székeken, a mi nem lehetetlen, nem hazafias érzelmű ministerek ülnek, azok fogják kinevezni a főispánokat és azok választani a képviselőket. Senki sem tiltakozhatik ellene, mert törvényes, alkotmányos formában lesz a legengedelmesebb absolutismus.

Belőlem ezen aggodalom, nem pedig, a mint azt a t. ministerelnök ur érintette, a kormány iránti gyülölet beszél.

Én, t. ház, nagyon jó iskolába jártam, nem theoriából, de gyakorlatilag és régen ismerem a megyei életet.

És határozottan merem, állítani, hogy a jelen törvényjavaslat a megyék politikai életét és a tisztviselők szabad választási jogát illusoriussá teszi.

Ez természetesen nincsen, a paragrahpusok között, de azért benne van a törvényjavaslatban.

Pedig a magyar nép józansága mellett erre, legkisebb szükség nincsen, 1865-ben a választásokat semmiféle formában senki nem befolyásolta. Legyünk őszinték, ez volt az alkotmányos aerában egyetlen szabad választás. Azért itten volt a nemzet szine, java epochalis országgyülés lett az és az alapot, melyen ma is állunk, ez teremtette.

De tovább megyek. A jelen törvényjavaslat az administration sem segít.

A 10 év előtt létrejött közigazgatási bizottság magában véve igen szép eszme, de mit eredményezett? Kiürítette a megyei termeket, mert marionettáknak ma már nem válalkoznak — és igen keveset vagy épen semmit sem segített az administratión. Gyakorlatból, mondhatom kezdettől fogva benne vagyok és elfogultság nélkül állíthatom, hogy nálunk ugy a bizottság, mint a tisztikar lelkiismeretesen teljesítette kötelességét.

De, t. ház, fekete lisztből kalácsot sütni — rossz törvényekkel jól administrálni nem lehet.

A mai modern administratio számok, paragraphusok és kimutatásokban culminál és a jelen törvényjavaslat is e körül forog.

A számok természetesen mindig összevágnak, de azért a bajok orvosolva nincsenek.

Nálunk Magyarországban specificus viszonyok vannak, századók óta megszokta a nép, hogy az igazságot ingyen ugyszólván a házához vigyék.

Ma egész sybilla az administratio, a körjegyzőnek 18 chefje, főnőke van, nem csak a fél, de legtöbb esetben a szolgabiró sem tudja, hogy ő vagy a járásbiró, vagy tulajdonkép ki a competens? A nyertes fél kisfokú összegeknél kereseténél rendesen ráfizet — ezt tehát administratió nak még nevezni sem lehet.

Reformokra szükség van, de ne reformáljunk bureaucraticus irányban bureaucraticus rendszer mellett az alsóbb rétegekben; soha, de soha sem lesz majd jó administratito, nem a mi viszonyaink, nem a mi véralkatunkhoz való.

A bagatell- és békebiróság más államokban igen jó intézmény lehet, de megmutatta a gyakorlat, hogy nem a mi viszonyaink közé való; mert bureaucraticus ambulans fizetett szolgabirókat kell felállítani, kik a község dolgait ellenőrizzék és a mellett a helyszinén intézzék el az apró panaszokat, szóval az alrétegekben decentralisálni kell, mert ottan van a legtöbb, legnagyobb baj és akkor sokat, olcsót és jót tesz az administratio.

A megyei autonomiát nem a 48-iki törvény semmisítette meg, mert még a 60-as években is a megyékben pezsgő élet volt és nagy érdeklődés a közdolgok iránt.

Csak a reformok óta kezd a megyei autonomia betegeskedni.

A jelen törvényjavaslat pedig nem csak a megyéknek és a választásoknak is megadja a kegyelemdöfést, a mellett egy hajszálat sem fog segíteni az administratión, azért nem fogadom el ezen javaslatot. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Csanády Sándor: T. képviselőház! *(Mozgás. Derültség. Halljuk!)* A könnyelműség, az elvtagadás, az önzés, és a nagyravágyás vetették meg alapját Tisza Kálmán ur ministerelnökségének. *(Élénk derültség. Hosszantartó nagy zaj.)*

Elnök: *(Csönget.)* Kénytelen vagyok a t. képviselő urat figyelmeztetni, hogy méltóztassék kifejezéseit megválogatni és azokat a parlament méltóságához alkalmazni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Csanády Sándor: Az egyéniséghez alkal-

Digitized by Google

maztam! *(Zaj Derültség a szélső baloldalon.)* A nemzet, a nép szine előtti kecsegtető, csábító igéretek és a képviselőházban a ministeri szék elfoglalása alkalmával hangoztatott beszédei s azon nyilatkozatai, melyek szerint egyrészt csak azért fogadta el a ministerelnökséget az általa is átkosnak nevezett közösügyes közjogi alapon, hogy az állam bevételei és kiadásai közötti egyensúlyt helyreállítsa, tovább á, hogy a ministerelnökség elfogadása által nem adta fel a multból való politikai elveit, hanem egy időre csak szegre akasztotta, másrészt az adóknak folytonos nagyobbra emelése, újabb adónemek behozatala, a nemzet, a nép javainak, tulajdonának elárúsítása, elárúsítása idegen, Ausztria-Bécs érdekében: ezek tartották fenn mai napig Tisza Kálmán urat a ministerelnöki székben. Miután azonban a nemzet nagyobb része kezdi már felismerni azon csábító igéreteknek valódi alapját, kezdi felismerni azt, hogy Tisza Kálmán ministerelnök ur nem a magyar haza, nem a magyar nemzet érdekében működik s ezen felismerés következtében azon kapcsok, a melyek a multban a nemzet egy részét, egy nagyobb részét, az ugynevezett balközéppárt tagjait hozzá fűzték azon reményben, hogy Tisza Kálmán ur megfogja tartani a nemzet szine tett igéretét, már tágulni, lazulni kezdenek, elérkezettnek látta az időt Tisza Kálmán ministerelnök ur — meggyőződvén arról, hogy etetés-itatás, lélekvásárlás, a hivatalnokoknak felhasználása, sőt a szuronyoknak is — a mint történt tudomásom szerint Csongrádmegyében — igénybe vétele által nem lesz képes többé a jövő országgyülési választások alkalmával a maga részére megszerezni — elérkezettnek látta — mondom — az időt, hogy oly kényszereszközökről is gondoskodjék, melyeknek életbeléptetése által hiszi azt, hogy a jövő országgyülési választások alkalmával képes lesz a többséget a maga részére megszerezni.

Mert hiszen, t. ház, nem számíthat arra, hogy a magyar nép, a magyar nemzet egy ily csábító érdeknek áldozza fel jövőjét, mit mutat azon következés, miképen jelenleg az összes Kunság, Jászság, Hajdúság és az ország valódi magyar kerületeinek nagy része szakított vele, megvetéssel fordult el politikájától.

Egy ily kényszereszköz akar lenni meggyőződésem szerint Tisza Kálmán urnak a jelenleg tárgyalás alatt levő törvényjavaslata, midőn a főispánok kezébe akar letenni minden hatalmat és a főispánok keze által az alispáni hivatalok kezébe, hogy igy kényekedve, tetszése szerint rendelkezhessék a nemzet sorsa, jövője, vagyona felett. Azonban, t. ház, én szeretem hinni, hogy minden önérzetes és tiszta kebliű magyar hazafi megvetéssel fordul el a törvényjavaslattól, *(Derültség jobbfelől)* mert nem akarhatja azt, hogy a nemzet, épen ugy szellemileg, mint anyagilag, közerkölcsileg egy zsarnok kezébe adassék. *(Derültség.)*

Én, t. ház, a legnagyobb átokcsapásnak tartanám hazámra, nemzetemre, ha a törvényjavaslat törvényerőre emelkednék; de átokcsapásnak tartja azt a nemzet nagyobb része, mert hiszen a törvényhatóságok, a szabad királyi és rendezett tanácsú városok által a képviselőházhoz küldött kérvények nagyobb részt arra hivják fel a házat, hogy utasítsa vissza a törvényjavaslatot, sőt maga a birói kar, az ügyvédi kamarák egy része is megvetéssel fordul el a törvényjavaslattól, *(Derültség)* annak elvetését kérvén és épen azért nem tehetem, hogy csudálkozásomat ne fejezzem ki a fölött, hogy király ő Felsége hogyan tűr meg egy perczig is oldala mellett olyan tanácsadót, ...

Elnök: *(Csönget.)* Kérem a képviselő urat, hogy ő Felsége nevét a vitába ne méltóztassék belevonni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Csanády Sándor: . . . a ki képes volt a határozat magaslatáról a közösügyek fertőjébe sűlyedni. *(Derültség.)* Hogyan tűr meg ő Felsége ilyen tanácsadót a ministerelnöki székben? Hiszen azon egyéniség, a ki a határozat magaslatáról a közösügyek fertőjébe sűlyedt, hűtlen lehet ő Felsége iránt is. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: *(Csenget.)* Másodszor is figyelmeztetem a képviselő urat, hogy ne méltóztassék ő Felsége nevét a vitába belevonni, mert különben kénytelen leszek a képviselő urtól a szót megvonni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Csanády Sándor: Én tisztelettel emlékeztem meg ő Felsége személyéről.

Elnök: Velem ne tessék vitatkozni.

Csanády Sándor: Nem vitatkozom az elnök urral. *(Zaj. Halljuk!)*

T. ház! Miután annyi haza és nemzetellenes bűnöket követett el Tisza Kálmán ur, *(Derültség)* a kiről könnyen feltehetem még azt is, hogy a dicső háromszinű magyar lobogó helyett idővel még egy idegen hatalom zászlójának feltűzését is megengedi, én irányában bizalommal nem viseltetem s mert bizodalommal nem viseltetem, hatalmat kezébe nem adok, hogy szabadon rendelkezhessék a nemzet sorsa felett, következőleg e törvényjavaslatot általánosságban még a részletes tárgyalás alapjául sem fogadom el. *(Helyeslés a szélső balfelől.)*

Herman Ottó: T. ház! Noha kényszerhelyzetben vagyok annyiban, mennyiben számos szónok visszavonult s én nem számíthattam arra, hogy ma beszéljek, látván a vita végének közeledését, kötelességemnek tartom, hogy szavazatomat mégis indokoljam. *(Halljuk! Halljuk! a szélső balfelől.)*

A szavazat nem lehet más, mint az, hogy én

Digitized by Google

e törvényjavaslatot sem általánosságban, sem részleteiben el nem fogadom.

E kijelentés után, t. ház, legyen megengedve, hogy mindenekelőtt egy némileg humoristicus általános képet vázolhassak.

E ház kebelbeli humoristája: Mikszáth Kálmán, már megirta jövőbeli országgyülés képét, megirta azon kort, midőn én ezen a helyen, mint Szent-Endre választókerületének ingyen választott képviselője fogok ülni. (*Élénk derültség a szélső balfelől.*) Ha e humoristicus képet — és kissé csipős képet — akkor irta volna, midőn e törvényjavaslat letárgyaltatott, bizton folytathatta volna a képet azon irányban, hogy akkoriban Magyarország jelenlegi ministerelnökének arczképét árulni fogják a piaczon, még pedig azon általánosan ismert alakban, a minőben az üdvözítő képét szokás árulni, tudniillik felnyitott mellel, a melyben látunk egy vérző szivet, a vérző szivbe bele van döfve a centralisatio gyilka. És a mint ma Magyarország parlamentaris életét ismerjük, a Brutus, a ki ezt a gyilkot a ministerelnökbe be fogja döfni, nem lehet más, mint Szilágyi Dezső t. képviselőtársunk, (*Élénk derültség*) ki egész ridegen kimondotta, hogy a centralisatióra szükség van. (*Halljuk! Halljuk!*)

Én, t. ház, csekély tehetségemhez képest, figyelemmel kisértem az itt tett nyilatkozatokat és constatálhatom, hogy mindazon szónokok, a kik a kinevezési rendszer mellett szólaltak, egyáltalában nem indultak ki onnan, a honnan az administratio tekintetében minden esetre ki kell indulni. Ha egy nemzet administrationális apparatusának reformálásáról vagy fejlesztéséről van szó, a főszempont, a melyből ki kell indulni, az, hogy a nép napról napra folytatott normalis közéletének szabályozása kivánatos és hogy nem oly intézkedések szükségesek, mint a minők az igazságszolgáltatásnál mértékadók, hol a társadalom abnormitásainak kiegyenlítése van főelvül kitűzve, hogy a büntetés mellett az igazság is kiderittessék. A ki innen indul ki és az emberi társadalomnak vagy az európai államoknak fejlődését veszi, annak szerintem semmi kétsége sem lehet az iránt, hogy mi a centralisatio.

És mit találunk, t. ház, ha a mechanica principiumát a társadalomra alkalmazzuk? Theoretice lehet a gépeket számtalan kerekekkel szerkeszteni, melyek forgásba hozatva a végső keréknek hosszas időkön keresztül való gyors forgást biztosítanak, ha kellő súlylyal terheljük meg az emeltyűket. Ezt theoretice lehet elérni, de a practicus kivitelnél egy tulajdonság ellenáll, a melyet a mechanicának legyőzni nem lehet és a melylyel neki számolni kell. Ez pedig a dörzsölés és az ellenállási képesség. Minden centralisticus igyekezet, a melyet az államra ráerőszakolni, vagy a melyre az államot rávenni akarjuk, nem egyéb, mint a mechanica principiumának gyakorlati meghamisítása, vagyis annak a társadalomra való rátukmálása. A centralis hatalom az, a mely épen ugy mint a mechanicus gép szerkezete, azt kivánja, hogy ha a frictio nagy, nagyobb és nagyobb súlyt, nagyobb és nagyobb erőt kell kölcsönözni a központi hajtórésznek. Minden centralisatiója a világnak megtaníthatott mindenkit arra, hogy bármint iratnak is körül a jogkörök és a kötelességek; bármiféle pragmatica állittatik is fel a tisztviselőkre nézve, a centralisatiónak csak egy értelme van és ez az, hogy ugyanazon mintába kivánja beleszorítani egy egész ország közéletét (*Helyeslés a szélső balfelől*) tekintet nélkül azon különbségekre, a melyek elvégre és minden országban meg vannak, a melyek déli és északi Francziaországban épen ugy megvannak, mint Németország bármely részében. Ezekre ugyanazon eljárást rátukmálni akarni nem lehet, mert nézetem szerint ezzel egy nemzet nem boldogítható.

Épen az érdekek és törekvések társadalmi elhajlása az, a mi központi ráhatás következtében frictióhoz, összeütközéshez vezet.

Felhoztak a szónokok példákat is: felhozták Francziaországot, mint minta centralisticus államot, felhozták Belgiumot, felhozták Poroszországot és csak azt csudálom, hogy a legcentralisticusabb államra, hol az államszervezet e tekintetben tökéletesen keresztül van vive, Oroszországra is nem hivatkoztak. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*)

A ki vizsgálja e centralisticus államokat, mit fog látni? Francziaország centralisticus törekvései mellett ott van a commune, ott vannak a radicálisok. Ez csak a legkirívóbb eredménye azon feszülésnek, mely a franczia társadalomban uralkodik és a mely e részben már kilépett a törvény korlátai közül és ront. És mit látunk abban a rendkívüli minta államban, mely Grünwald Béla és Szilágyi Dezső t. képviselő uraknak annyira imponál: tudniillik a porosz centralisticus államban? Ennek már meg van a maga terminus technicusa: das stramme System. De t. ház, a ki Poroszországot nem csak a könyvből ismeri, a ki nem csak egy pár megijedt porosz liberalistól veszi informatióit, hanem tekintetbe veszi azt a kis Belagerungszustandot, mely ott szükségessé vált és tekintetbe veszi azon hangokat, melyek ott mindig több és több szabadságot és több tért kivánnak: az azt a porosz uralmat Magyarországra nézve s erre már multjánál fogva sem fogja alkalmazni akarni. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Beszélnek, t. ház, Belgiumról. Mi tudjuk, hogy Belgiumban a központosított igazgatás daczára is az ultramontanismus sokszor féket nem ismerve, veszedelmesen bolygatja meg a társadalmat.

Ha itten mi megkezdjük a központi administratio által kihívni egymás ellen az ellentéte-

Digitized by Google

ket: akkor majd mi is megérünk oly feszültéseket, oly kitöréseket, a minőket én mint magyar ember nem óhajtok.

T. ház! A correct és igazi administratiót másra, mint a közbizalomra fektetni nem lehet; (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon*) nem lehet másra fektetni azt az administratiót, mely napról napra a nemzet összeségére, annak legkisebb közügyére is irányozza intézkedéseit. Mert, valamint minden organismusnak szüksége van bizonyos spatiumra, melyben mozogjon, hogy kifejlődhessék, hogy egyáltalában mint organismus megtehesse kötelességét, folytassa életét: ugy egy nemzetközi és administrativ élete is megköveteli e spatiumot, akár a városokat, akár a nagyobb municipiumokat, akár az egész országot veszszük. És hogy a centralismus e szabad mozgásnak minden esetre ellensége, azt, t. ház, tagadni nem lehet. Mert mint már mondtam: bármikép irjuk is körül az illető centralisáló apparatus functióját, a centralis erőnek, a centralis kormánynak, mely ez apparatust mozgatja, már a kényelmesség szempontjából is legfőbb érdeke az, hogy ne sokfélekép kelljen intézkednie, hanem hogy egy rendelettel kényszeríthesse az egész országot bizonyos irányu törekvésekre. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Felhozatott a történelem tanusága is. Nagyon sajnálom, t. ház, hogy e dolog alaposabb kifejtésben nem részesült. Ugyszólván nemzeti ismétlések azok, a miket itt elő fogok hozni. De megteszem csak azért is, mert a történelem az igazi logica és ha volt nemzet a világon, mely tapasztalhatta, hogy a történelem tanulságai valósággal logicusak és bekövetkeznek folyton folyvást, a magyar nemzet minden esetre az. (*Igaz! a szélső balfelől.*)

T. ház! Ezen nemzet keresztül esett a tatárjáráson, keresztül esett a török hódításokon, Mohácson keresztül eljutott egészen a centralisáló systemáig, melyet József császár megkísérlett; elhanyatlott, átélte a nagy európai reactiót, elérte szabadságharczát, beleesett a lenyügözésbe és mikor mindezen phasisokon keresztül ment, ha megnézzük, hogy közélete hol és mikor villanyozódott föl, hol, mikor és mi módon jutott ismét kerékvágásba: mindig azt fogjuk találni, hogy vele együtt az alkotmánya lényegében gyökerező institutiója, önkormányzata győzte le az akadályokat, a veszélyeket. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*)

E háznak oly sok fiatal tagja van, kik nem emlékezhetnek rá, de kérdem én, képzelheti-e valaki, vajjon más európai nemzet, más európai állam, az egy Magyarországot kivéve, képes lett volna-e oly gyökeres átalakulást, minő az volt, midőn a provisoriumból az új alkotmányos aerába átléptünk, minden rázkódtatás, minden csepp vér nélkül egyáltalában kiállani? (*Zajos helyeslés a szélső baloldalon.*) Hiszen, t. ház, ennél sokkalta kisebb okok más nemzeteknél egész forradalmakat, egész a polgárháborukig szoktak előidézni! S mi ebből a tanulság? Az, hogy azon kitünő centralisticus rendszernek, melyet Bach állított föl, mert az mint centralisticus rendszer, genialis rendszer volt, mely az utolsó szálig mindent paragraphusba, szabályba foglalt — mondom, ezen rendszernek bukásával, mely mint ilyen, épen ellentétét képezte az önkormányzatnak, bekövetkezett az, hogy Magyarország azt mondotta: centralisatio és kényszer helyett foglaljon helyet Magyarország közéletének vezetésében a közbizalom, a képes és arra való embernek a maga helyére való állítása és a nemzet átgördült minden nehézség nélkül az önkormányzat útjára. (*Zajos helyeslés a szélső baloldalon.*)

T. ház! Legyen szabad nekem a jövő centralisticus rendszernek bizonyos irányzatát applicálnom. A kik Magyarországon a megyei közéletet nem csak könyvből és nem csak itt a központon forgolódva ismerik, hanem ismerik a megyei közéletet, tekintettel a népességre és annak hajlamaira, azok megtanultak minden bizonynyal egyet és ez az egy az, hogy valahányszor tisztviselő-választás forog szóban, ott a hol az tisztességesen és megfontolva történik, nem elégséges az, hogy valaki valamely functio teljesítésére minősítve legyen, hanem keresik ezen kivül magát az embert, mint embert. Mert ott, hol a közéletnek napról napra való ellátásáról van szó, nem ugy kell felállítani a kérdést, hogy milyen tehetségü embert kell oda tenni, hanem ugy, hogy egyik helyen képesség mellett megfelel a szigorúbb, a keményebb ember, másik helyen a lágyabb, conciliánsabb eljárású ember is, (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon*) és e szerint válogatják meg az embereket.

A centralisticus kormány beéri a bizonyítványokkal, az oklevelekkel és oda küldi és boldogítja az illető megyét, az illető kört oly emberrel, a ki lehet igen jó minősítésü, a ki lehet igen jellemes, minden a világon, de nem felel meg a specialis viszonyoknak, a melyeket szem előtt kell tartani, ha egy társadalom napról napra való életének ellátásáról van szó. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Azt a pártot, a melyhez nekem szerencsém van tartozni, azzal vádolják, hogy ósdi álláspontot foglal el; ezt vetik szemére, olyan furfangos és dialecticus módon, a mint vetette szemére Szilágyi Dezső t. képviselő ur. (*Halljuk!*) Én azt vallom és azt tartom, hogy ott, hol a társadalomban a történelem fejleményei folytán bizonyos szervezetek megalakultak, azokat eldobni, szétrobbantani akarni a legigazibb veszély. Bárhonnan keletkeztek is azok, ha egyszer a közéletben bizonyos viszonyok között jól teljesítik functióikat, akkor a fejlődő kornak a feladata azon szervezeteket a fejlődő korhoz képest átidomítani,

Digitized by Google

(*Helyeslés a szélső baloldalon*) de azokat szétrobbantani, azok helyére épen a szellemökkel ellenkezőt tenni, abban rejlik a veszély arra nézve, hogy a kitörés el nem kerülhető.

Én állítom — noha nem vagyok rá fölhatalmazva — hogy a párt, melyhez nekem tartozni szerencsém van, tökéletesen át van hatva a tekintetben, hogy a mai megye, sőt az 1848-iki megye is a mai élet követelményeire nem elégséges. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*) Az a szervezet akként oda állítva, a mint az 30—40—100 éve volt, 1886-ban nem állhat meg. De annak lényegét, t. ház, nekünk meg kell őriznünk, nekünk a társadalomból nem szabad kivonnunk a közbizalom hatását, mert a közbizalom az, a mely békítő és kiegyenlítő factor a társadalom közéletében. Mi ezen párton szintén akarjuk, hogy a megye reformáltassék, kiemeltessék azon nagy bajból, melybe az 1870. törvény beledöntötte, a mely a régi megye lényegét, ugyszólván nucleusát egyszerre meghamisította, meghamisította az által, hogy a megyének, mint valóságos intézőnek jogkörét teljesen illusoriussá tette, hogy a döntő hatalmat belefektette a közigazgatási bizottságba, hogy a döntő intézkedést belefektette a főispán kezébe és ez által sikerült neki csakugyan a megye egészséges közéletét megzsibbasztani. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

T. ház! Erről a most szőnyegen levő törvényjavaslatról nem is szólok, mert ez csak consequentiája az 1870-ikinek. Tekintettel a közelgő választásokra — tudjuk, hogy öt évig tartó mandatum lesz — a kormányra nézve igen hasznos lesz, hogy az ő kortes satrapáit a megyében megerősítve, (*Ugy van! a szélső baloldalon*) sőt a leendő számos teendők elvégzésére még titkárt is állítson melléjük.

Hát, t. képviselőház, erről én nem is szólok, hanem szólok arról, hogy mi nekem a meggyőződésem. Nekem meggyőződésem az, hogy akár azt a partiális centralisatiót alkalmazzák, a melyet Horváth Lajos t. képviselőtársam szintén megenged, akár azt, a mit Beöthy Ákos t. képviselőtársam mondhatom logicailag kifejtett, de a mechanicus elvnek valóságos megtagadásával annyiban, a mennyiben magát a közéletet nem vette számba, akár azt a centralisatiót, melyet Szilágyi Dezső t. képviselő ur ugyszólván concret alakban előre mutogat: a dolognak lényege, természetes következménye az lesz, hogy egyszer belemenve a centralisticus irányzatba, önök logicailag kénytelenek lesznek továbbmenni (*Ugy van! a szélső baloldalon*) és a végén logicailag kell, hogy a centralisatiót teljesen keresztülvigyék.

A magyar vármegyének t. ház, mindig regeneráló, még pedig igen könnyen regeneráló természete van. Mi fog történni akkor, ha a centralisált Magyarország catastróphának lesz kitéve és önvédelemre fog szorulni? Mert hát ki az, a ki ebben a házban kezét szivére téve, merné mondani, hogy a jövőben már Magyarországra nézve a reactio, az országon kivül álló hatalomnak centralisáló hatása ki van zárva? (*Igaz! a szélső balon.*) És, t. képviselőház, azt kérdem én: ki folytatta a centralisatio ellen, a centralisatio alatt a közszabadságért a harczot? Ki más, mint a vármegye. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*) És miért folytathatta a vármegye sikeresen ezt a harczot — passiv ellentállással, de folyton folyvást? Azért, mert a megyékre fektetett intézmény, ha egyszer a nemzeti szellemtől és traditiótól át van hatva, nem egy pontra terjeszti ki az ő csatározását, hanem számos ponton lép folyton folyvást támadásba a központosító rendszer ellen s a vége az, hogy mindig sokkal hamarább fárad ki az az egy nagy centralisticus hatalom, mint azoknak a nemzeti szellemtől áthatott egyes municipiumoknak harczképessége tart. És ez azért van igy, mert (*Halljuk!*) azok gyökereznek a nép traditióiban: mert mint Anteus, a népre rádobva, új erővel kelnek föl és mindig a nemzeti és ethicai alapra állva újra meg újra felveszik a harczot.

Hol vannak a garantiák a magyar administratorok által felállított vármegyék, a titkáros vármegyék tisztviselői karának csataképességére és kitartására nézve? (*Halljuk!*) Mert az ilyen rátukmált és kiokoskodott apparatus (*Halljuk! Halljuk!*) abban a perczben százezer felé széled, a mint azt a központi hatalmat, mely azt markában tartja, bármi baj és veszedelem éri. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

T. képviselőház! A legközelebb mult taníthat bennünket, hogy a mint egyszer el volt határozva, hogy a Bach- és Schmerling-rendszer nem állhat fenn tovább, hiszen akkor a hatalomnak nem kellett egyéb, csak ezt kimondani és constatálni, a központi kormány, mely ezt az apparatust markában tartotta, megszünt fungálni és a cseh és német hivatalnokok egy szép napon gazdátlanul állottak Magyarországon és kénytelenek voltak erőszak nélkül is kimenni ebből az országból. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Hát én, t. képviselőház, nem látom idejét annak, hogy Magyarország közigazgatása elvi álláspontból akár megtámadtassék, akár változást szenvedjen; én azt az álláspontot foglalom el, hogy ez igenis javítandó, még pedig akként, hogy a valóságos factorok functiókba lépjenek, hogy adassék vissza valósággal a megye közönségének a közéletére való igazi befolyás; mert az önök vármegyei termei panganak azóta, a mióta a bizottsági tagok tudják, hogy hiába mennek a megye termeibe többé, (*Helyeslés a szélső baloldalon*) előre el van döntve minden és azon többé változtatni nem lehet. Meg kell adni a vármegyének a mi az övé; el kell fojtani, le kell ütni a protectiónak

Digitized by Google

systemáját (*Ugy van! a szélső baloldalon*) és le kell szorulniok az egyes familiáknak, a kiknek érdekei nem megyei érdekek, hanem családi érdekek és sokszor anyagi érdekekre vezethetők vissza, (*Ugy van! a szélső baloldalon*) meg kell szünni a dominálo behatásuknak a megyében. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

T. képviselőház! Ha a magyar megye megnyeri a maga dispositionális jogát, ha valóságos közélete feltámadhat, akkor én meg vagyok győződve róla, hogy abban a magyar megyei elemben igenis meg van az az erő és az akarat és az a megkülönböztető tehetség, hogy a functionariusokat a maguk tulajdonságaik szerint képességre, jellemre és egyéb rátermettségre nézve meg tudja választani és oda tudja tenni, a hova való és hogy azokkal azután magyar közélet valósággal folytatható is. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

De hát mi az, t. képviselőház, a mi a magyar közéletben most mint rendkivüli abnormitás mutatkozik? Nem egyéb, mint az, hogy a magasban oly elvek hirdettetnek, a melyek a legzsibbasztóbb hatással vannak a nemzet életére. T. képviselőház! Sokszor hánytorgatják fel a magyar gentry állását; annak fontosságát az egyik még vitatja, a másik egyenesen tagadja; a magyar gentry t. képviselőház, ma csak egy átok alatt nyög s az az átok az, hogy annak túlnyomó része lemond az önállóságról, lemond arról, hogy a közéletben mint önálló factor részt vegyen és közreműködhessék (*Ugy van! a szélső baloldalon*) hanem megtölti a ministerek előszobáit és hivatali helyiségeit. (*Ugy van! Élénk helyeslés aszélső baloldalon.*)

T. képviselőház! Ma már bámulni kell azt az embert, a ki azt mondja: én emancipálom magamat kormánykegyek, emancipálom magam megyei és városi kegyek alól, én mint önállóan gondolkozó és becsülettől áthatott magyar hazafi akarok részt venni Magyarország közéletében. Azt mondják: ez egy egyoldalú futó bolond, soha sem lesz ebből ember. (*Ugy van! Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*) Ellenben mindazokról, t. képviselőház, a kik hypocraticus arczczal meghunyászkodva, megalázkodva könyörögnek protectióért, előre lemondva minden önállóságról, az elveket cserélni az alkalom szerint, (*Ugy van! balfelől*) a kik igy járnak el, azokról azt mondják: életre való derék ember! (*Ellenmondások jobbfelől. Élénk helyeslés balfelől.*)

Hanem, t. képviselőház, ennek a fájdalmas és szomorú jelenségnek meg van a maga kútforrása és áll a példaszó: piscis a capite. A jelenlegi képviselőház, annak képe tisztán a mai vármegyének a képe. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*) Tele van az önálló működésről lemondott férfiakkal, (*Helyeslés a szélső baloldalon*) a kik belekapaszkodnak egy intéző főemberbe és követik azt vaktában.

Magyarország ministerelnöke, a kinek oda vágtak már ebben a házban oly invectivákat, a melyektől igazán vérezhetett volna a szive, (*Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon*) hát ő nevet, ő gúnyol, ő mosolyog. (*Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.*)

T. képviselőház! Itt gúnyolni szokás Csanády Sándor képviselő urat (*Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon*) és valahányszor felemelkedik Csanády Sándor, hogy igazán megmondja a ministerelnök urnak, hogy ő hogyan érez, azon itt kaczagni, azon nevetni szokás. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*) Vajjon, t. képviselőház, ez a kaczagás, ez a nevetés nem jellemző-e ezen törvényhozásra, (*Ugy van! Tetszés a szélső baloldalon*) akkor, mikor egy ország kormányát vezető férfinak sokszor jellembe vágó dolgokat mondanak szemtől-szembe? És, t. képviselőház, mit követel Csanády Sándor t. képviselő ur? Ő azt követeli, hogy az erkölcstelenség nyerje el a maga bélyegét. (*Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.*) Az elvek felfüggesztése, csűrés-csavarása politikailag és társadalmilag nem tisztességes eljárás, hogy egy nemzet vezetésére a tiszta elvek szükségesek, tiszta elvek szükségesek a magaslaton, (*Ugy van! a szélső baloldalon*) tiszta elvek szükségesek az administratióban, az igazságszolgáltatásban és bárhol. (*Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.*) És ezen kaczagni szokás, t. képviselőház és tetszeleg magának a t. túloldal ebben a kaczagásban. Vajjon megadhatja-e ez a garantiát e nemzet jövőjére? Hiszen, a ki Magyarország közéletét és annak fejleményeit a legújabb időben ismeri, az tisztán látja és tudja, hogy hol vagyunk, hogy a magyar társadalmat a központi kormány és annak pártja nem tekinti többé egy nagyobb jövőre hivatott egésznek, nem tekinti többé egy nemzet egésznek, hogy biztosítsa minden eshetőséggel szemben annak jövőjét, (*Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon*) hanem a magyar nemzetet letörpítették odáig, hogy semmi egyéb, csak igahordója a hatalom sokszor léha fényének. (*Ugy van! Ugy van! Élénk tetszés a szélső baloldalon.*)

Én részemről, t. ház, tisztán látom, hogy mi ennek a törvényhozásnak a legközelebbi multja, egészen a mai napig és ha önök tovább haladnak azon ösvényen, a hol a következetlenség és elvtelenség lesz dominálo, a következetesség és elvi szilárdság lesz kaczagás tárgya, hát én meghiszem, hogy önök ma és holnap velünk szemben ebben a teremben győzni fognak. De én akként ismerem a magyar nemzetet, annak még mindig erkölcsileg egészséges zömét, hogy ez az eljárás, a mely már odáig fajul, hogy Magyarország legfőbb biztosítékait, a melyekkel egy évezreden át itt tartotta meg helyét, támadják meg, hogy e zömnek meg van az az egészséges közérzülete, hogy az önök eljárása ugy fog hatni a nemzetre, hogy önök csak siettetik azt a pillanatot, midőn a nemzetnek fel kell támadnia és midőn az igazságnak el kell fog-

Digitized by Google

lalnia azt a helyet, mely őt az emberi társadalomban megilleti, a mely nélkül társadalom fenn nem tartható. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Én, t. ház, meg vagyok győződve, hogy az a törvényjavaslat, a mely jelenleg szőnyegen forog, nem indul ki az administratio reformjának szükségességéből, mert az administratio reformjának szükségességét ilyen javaslattal nem érheti be. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Hanem ez a javaslat kiindul, t. ház, a kormány hatalmi törekvéséből *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon)* és rá van fektetve ezen törekvése arra, a mire minden törekvése volt fektetve, hogy a legközelebbi jövőben nagyobb hatalmat kaphasson kezébe. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Ez a legközelebbi jövő nem Magyarország administratiójának javulása, nem a közélet rendezése, hanem a bekövetkező választások, a melyre nézve sokkalta erősebb eszközökre van szüksége, mint voltak eddig.

Én, t. ház, megállok a nemzet traditiói és azon institutiói mellett, a melyek mellett megmaradt a nemzet egy ezredéven át. Azokat fejlesztenünk kell minden esetre, de azoknak valóságos lényegéhez hozzányulni nem szabad. Mint oly ember, a ki az erkölcstelenség ellen egyáltalában hadakozom és ebben a törvényjavaslatban mást nem látok, mint egy álczázott törekvést a hatalom bővítésére és minthogy azt a társadalommal szemben sem szükségesnek, sem okosnak, sem erkölcsösnek sem tartom, én nem fogadhatom el a törvényjavaslatot. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)*

Barla József: T. képviselőház! Azon intézmény, a melynek a kegyelemdöfést akarja a tárgyalás alatt levő törvényjavaslat megadni, *(Halljuk! Halljuk!)* a magyar nemzetnek oly sajátságos nemzeti intézménye, a melyhez Európa bármely államának egy intézménye sem hasonlítható, a melylyel kizárólag mi magyarok birunk. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Ez a mi sajátságos nemzeti intézményünk, a mely ellen, mint már mondtam, most nyiltan fel van emelve a tőr, hogy az utolsó döfést megadja, a vármegyei intézmény. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* T. képviselőház! Igazolására amaz állításomnak, hogy ez az intézmény oly sajátságos magyar nemzeti intézmény, a mely Európa egyetlen egy államának akármiféle intézményéhez sem hasonlítható, kell, hogy egy történelmi pillantást vessek ezen nemzeti intézményre, a vármegyék kezdetére, fejlődésére és azután bucsúszavakat intézzek hozzá, a midőn most haldokoltatik. *(Helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)*

Én nálam sokkal jobban ismeri a t. ház legnagyobb része, hogy a vármegyei intézményt István királyunk hozta be voltaképen nemzetünk életébe.

Behozatalának, tehát a vármegye születésének okát akarom csak a t. ház figyelmébe mindenekelőtt ajánlani. Nagyon jól tudjuk, t. ház, hogy István királyunk az erős nemzeti szellem ellen, hogy ugy fejezzem ki magamat, egész elhatározással, erős akarattal intézett hatalmas csapásokat. Nagyon természetes, hogy mint a magyarban volt mindig bizonyos conservativ hajlam, ősi intézményeihez szivós ragaszkodás, meg volt az István király idejében is.

Somogy megyének herczege Kupa az ősi intézmény, a nemzeti jelleg ellen intézett támadással szemben fegyverre hívta fel a nemzetet. Nem akarom hosszasan ecsetelni azon harczok lefolyását, *(Halljuk!)* a melyek az újító király és az ősi intézményekhez, ős nemzeti jelleghez erősen, szívósan ragaszkodó rész közt folytak le. Az eredmény az lett, hogy a győztes király biztosítani tartotta szükségesnek az újítás által behozott és valljuk meg, sok tekintetben külföldről behozott és a külföldi zománczot magán viselő intézményeket. Ezeknek biztosítására állította fel a comesek vezetése alatt az ugynevezett várakat és a várak területe körül elhelyezett védőrséget.

Hogyan keletkezett hát a vármegye? Felelet: elismerem, hogy érdemeiben nagy, de csakugyan a historia szerint azt is el kell ismerni, hogy önkényileg eljárt és a nemzeti typus ellen törhetlen akarattal működött király által önkényének megvédése czéljából lett behozva a vármegye. És idő jártával mivé fejlődött ez a királyi önkény védelmére a király önkényesen behozott újítások fentartására behozott intézmény? Mivé fejlődött, mivé nemesedett a vármegye? *(Halljuk!)* T. ház! Azzal nem fogom a mélyen t. háznak figyelmét hosszabb ideig igénybe venni, hogy mikép küzdöttek már az Árpád-királyok idejében azok önkénykedő hajlamai ellen a mi őseink és az ezen önkénykedési hajlam ellen folytatott harczokban a vármegyék hova idomultak, fejlődtek, nemesedtek; csak röviden annyit mondok, hogy azon intézmény, melyet István király behozott, hogy saját önkényének és önkényszülte újításainak védelmül szolgáljon: az az intézmény a nemzet szabadságának és jogainak lett erős vára, védbástyája. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* A vármegye vára lett a nemzet szabadságának; megyéje lett az önkénynek. Ide szépült, ide nemesedett a nemzet bölcs gondviselőjének igazgatása alatt az az intézmény, melynek életét az önkény és az önkényszülte újításoknak fentartása adott.

Vára volt a szabadságnak. Ezt hosszas történelmi fejtegetésekkel nem akarom bizonyítani, de mégis hivatkoznom kell a t. ház figyelme előtt arra, hogy akkor, mikor megkisértette — bocsánat, de más nevet nem adhatok neki — a német zsarnokság a magyar szabadság elnyomását; megkisértette a magyar nemzet beolvasztását az összes birodalomba: akkor a kisérletek ellen, melyek nem maradtak csupán kisérletek, sőt tudjuk, hogy átmentek igen sokszor az erőszakoskodásra, a magyar

Digitized by Google

szabadságnak, a magyar nemzet fennállásának, szent István királysága fenmaradásának hatalmas vára, bástyája a vármegye volt, melyet szent István önkénye az újítások fentartása czéljából behozott.

Jól tudjuk, hogy a magyar nemzet életének fennállását nemcsak a német fenyegette, hanem fenyegette az a nemzet is, melynek velünk együtt egy testvérnemzetnek kellene lennie, fenyegette a török.

A török időkben mi volt az, a mi a magyarnak szabadságát, nemzetiségét és alkotmányát fentartotta? Ismét nem volt más, mint a vármegye, mely ha kezdetben nem is, de csakhamar fejlődésnek indulva, vára lett a magyar szabadságnak, a magyar nemzeti létnek. Vára volt a szabadságnak a vármegye és megyéje is volt minden önkénynek.

Elnök: Ideje lenne talán már, hogy a t. képviselő ur a tárgyhoz is hozzászóljon. *(Élénk derültség. Felkiáltások a szélső baloldalon: Hiszen a tárgyhoz szól!)*

Barla József: Mély köszönettel a figyelmeztetés iránt, folytatom beszédemet, igénybe véve a t. ház becses figyelmét, mert azon intézménynek, melyről szóltam, egész élete ezen törvényjavaslattal összefügg. Megyéje volt ezen intézmény az önkénynek, a melyet azután átlépni nem lehetett. Fájdalom, ismét a történelemre kell hivatkoznom, hogy a magyar nemzetnek igen sok önkénynyel kellett megküzdenie; *(Ugy van! a szélső baloldalon)* önkénynyel, mely egy-egy villámot sujtott rá a trónus magaslatáról. De midőn onnan feltülről a magyar nemzetre a trónusról egy-egy mennykő sujtatott, az erős megyét e villámok bedönteni képesek nem voltak. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

A magyar nemzetnek azonban nemcsak az ily legmagasabb helyről jövő mennykövek ellen kellett sok siralommal telt multjában sokszor küzdenie, hanem kellett egyes ugynevezett önkénykedő olygarchák ellen is. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt mondhatnák, hogy a könyeket nemcsak az ugynevezett nyilvános nemzeti ellenségek idézték elő a magyar nemzet fiainak szemeiben, hanem az önkénykedő olygarchák. A történt arra is mutat példát, hogy az egyesek által a nemzet jobbjaira, vagy a nemzet zömére mérni akart csapásokkal szemben is az egyesek önkénye ellenében ismét nem volt más, a mi megvédte volna az egyesek szabadságát, mint az az intézmény, melyhez nem lehet hasonlítani, sem a svájczi cantonokat, sem más nyugat-európai intézményt. T. ház! A katexochen magyar alkotmány: a magyar vármegye lett, mivé lett az utolsó 10 év alatt? Nem vármegye többé, csak rom, nem megye többé, melyet nem léphet át az önkény, hanem paragraphusokkal van betöltve az a mély sáncz, a mely az önkénynek betörését a megyébe megakadályozta. *(Helyeslés. Ugy van! a szélső baloldalon.)* Mivé lesz az a vármegye, a mely semmivel sem hasonlítható össze, a mely most már utolsó perczeit éli, ha a t. többség a tárgyalás alatti törvényjavaslatot megszavazni méltóztatik? Hogy mivé lett ez a vármegye, azt én magam is elég szerencsétlen voltam a lefolyt választások alkalmával tapasztalni. *(Halljuk! a szélső baloldalon.)* A tisztviselői kar, a melynek a törvény őrének kellene lenni, a melynek szent és elengedhetetlen kötelessége volna a részrehajlatlanság, az a tisztviselői kar nemcsak az én választásomnál, hanem igen sokakénál, talán a földmívelési minister urét kivéve, mindent elkövetett, intriguát, rágalmat, erőszakot, vesztegetést, hogy egyetlen egy ellenzéki képviselő is valahogyan többséget ne nyerjen. Sőt tovább megyek, akkor, mikor a mi megyénkben szerencsénk volt a t. minister urhoz, a rágalom sem volt nekik kisszerű dolog, hanem még ahhoz is folyamadtak, hogy oly embernek, a kinek egyebe ugy sem volt, mint tiszta becsülete, azon embernek tiszta becsületére a rágalom sarát hajították. Mivé lett az a vármegye, a melynek egyik tisztviselője — megnevezhetném nevén, de megint azt mondanák, nem lovagias dolog, mert oly ember nevét említem meg, a ki nem lévén itt, nem védheti magát — mondom, mivé lett az a vármegye, a melynek egyik tisztviselője, midőn választó-kerületemben programmbeszédemet elmondani meghivattam s ott megjelentem, oly turbulens elemet vett vezetése alá, a mely, ha én jelen nem vagyok, vérengzést idéz elő, a melynek szomorú következményei is lehettek volna nem én reám nézve, hanem az illető vezetőre nézve. Én ezen tisztviselőnek eljárását 15 tanuval igazolva, Somogymegye alispánjának személyesen terjesztettem be irásbelileg és egyetlen egy lépés sem történt ezen visszaélés megtorlására. *(Mozgás a szélső baloldalon.)*

Mivé lett ez utolsó tiz év alatt a vármegye? A vár összeomlott az önkény által kilőtt bombák és kartácsok pusztító hatása alatt, összeomlott azon csapások alatt, melyeket az utolsó 10 év alatt a többség mért reá. A vármegye bekerítve a paragraphusok millióival, most már rablánczokban szenved, nem kell egyéb, mint hogy a tárgyalás alatt levő törvényjavaslat a többség által megszavazva törvény erejére emeltessék. Akkor a vármegye nem lesz többé vármegye, nem is vonaglik többé, hogy legalább látszólag nyujtson védelmet s szabjon határt az önkény ellen, hanem már halott lesz.

A midőn, t. ház, a dolog igy áll, a midőn e törvényjavaslat a megyének, e kizárólag magyar nemzeti intézménynek életét fenyegeti s miután félek, hogy épen ugy leszünk a megyével, mint a kivégzett emberrel, a kinek azt a kincset, melyet tőle az ítélet elvett, senki többé vissza nem adhatja: mondom, félek, hogy törvénynyé válván e javaslat, örökre elveszi életét a megyének is s többé nem tudunk annak új életet adni: ezeknél

Digitized by Google

fogva, t. ház, én a tárgyalás alatt levő törvényjavaslatot el nem fogadhatom sem általánosságban, sem részleteiben, hanem csatlakozom meggyőződésem erejénél fogva Bartha Miklós t. képviselőtársam határozati javaslatához. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Ugron Gábor: Legyen szabad az idő előhaladására hivatkozva, kérnem a ház becses engedelmét arra, hogy holnap szólhassak. (*Helyeslés a baloldalon.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: (*Halljuk! Halljuk!*) Hiszen kétségtelen, hogy a képviselő urnak, ki beszédjét holnapra kívánja halasztani, a nélkül, hogy e kérést intézte volna a házhoz, módjában lett volna, még egy másik barátsági rögtönzés útján a hátralevő félórát is kibeszéltetni. Én tehát a magam részéről kérem a t. házat, méltóztassék a t. képviselő ur kívánságát teljesíteni és nekem megengedni, hogy egy megjegyzést tegyek nem e kívánságra, hanem a most hallott beszédre. (*Halljuk!*) És ez a megjegyzés az: azt, hogy Somogymegye nem a kormánypárt érdekeit támogatja, mindenki tudja, de azt tán nem tudja mindenki, tehát constatálnom kell a képviselő ur panaszaival szemben, hogy ellenjelöltje, a ki mellett a tisztviselői kar állítólag törvénytelenül pártfogást gyakorolt, az ellenzék másik arnyalatához tartozott. (*Élénk derültség a jobboldalon.*)

Elnök: Az ülést bezárom. A holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülésen az általános tárgyalás folytattatni fog és esetleg megkezdődik a részletes tárgyalás.

(*Az ülés végződik délután 1 óra 40 perczkor.*)

Digitized by Google

203. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi márczius hó 13-án.

Gr. Banffy Béla elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés egy beérkezett kérvényről. Az inditvány- és interpellátiós könyv megtekintése. A köztörvényhatóságokról szóló törvényjavaslat általános tárgyalása. Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, b. Kemény Gábor, Trefort Ágoston, gr. Széchényi Pál, b. Fejérváry Géza, Bedekovich Kálmán.

(Az ülés kezdődik délelőtt 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Szathmáry György jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólani kivánókat Tibád Antal, az azok ellen jelentkezőket Törs Kálmán jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni a mult ülés jegyzőkönyvét.

Szathmáry György jegyző (*olvassa a 1886. évi márczius hó 12-én tartott ülés jegyzőkönyvét*).

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Esztergommegye közönségének feliratát, melyben Veszprémmegyének felterjesztését pártolván, kéri, hogy mindazon községekben, melyekben a tagosítás mindez ideig meg nem történt volna, annak záros határidőben való megindítása kötelezőleg kimondassék.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a kérvényi bizottságnak.

Következik az indítvány- és interpellatiós könyv felolvasása.

Tibád Antal jegyző: Van szerencsém jelenteni a t. háznak, hogy sem az indítvány-, sem az interpellatiós-könyvben újabb bejegyzés nem foglaltatik.

Elnök: Tudomásul vétetik.

Következik a napirend; a közigazgatási törvényjavaslat tárgyalásának folytatása.

Tibád Antal jegyző: Simonyi Iván: (*Nincs itt!*) Gosztonyi Sándor!

Gosztonyi Sándor: T. ház! A legmélyebb megilletődéssel vagyok eltelve, midőn a szőnyegen lévő törvényjavaslathoz ezennel hozzászólok. A tegnapi napon itt a képviselőházban oly események történtek, melyeket én, mint képviselő, figyelmen kivül nem hagyhatok. Ha egyes képviselő ellen tétetnek oly vádak, sértések, mint a minő történt itt tegnap és azokat az egyes képviselő figyelmen kivül hagyja, azt még megbocsátani képes vagyok; de midőn ezen sértések nem egyes képviselőre, hanem a kormányelnökre tétettek és a kormányelnök jóllehet Herman t. képviselőtársam által figyelmeztetve lett ezen sértésekre vonatkozólag és módjában állott volna, midőn Barla t. képviselőtársam beszédére válaszolt, erre is reflectálni és azon vádakat visszautasítani és ezt még sem tette: csak megütközésemnek adhatok kifejezést a történtek fölött, mert minden esetre kivánatos, hogy a korona méltósága megóvassék, hogy arra ilyen sértések ne mondathassanak a nélkül, hogy azok vissza ne utasittassanak.

Ennek megemlítése után, áttérek ama törvényjavaslatra, a mely előttünk van.

Semmi egyebet nem látok e törvényjavaslatban, mint egyenesen a ministerialis omnipotentiának, az absolutismusnak lehető megállapítását, a népszabadság teljes korlátozását, megsemmisítését, egy szóval látom azt, hogy az alkotmánynak teljes felforgatására van irányozva.

1848-ban a törvényhozás, midőn azon jogokat, melyekkel a kiváltságos osztály birt, a népre is átruházta, ezt tette azért, hogy az egész nemzet

Digitized by Google

egy testet alkosson, mely parlamenti kormánynyal és népszabadsággal föl lett ruházva.

Ez a nemzet kiverte az osztrák zsoldosokat a hazából, a mint a centralisticus irányt be akarták hozni és megtámadták az alkotmányt; de arra nem gondolhattak választóink, mikor bennünket ide küldöttek, hogy találkozni fognak e parlamentben olyanok, kik a nép szabadságát akarnák megtámadni. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Nem azért küldöttek ide választóink, hogy itt folyton jogcsorbításokat míveljünk, nem azért küldöttek ide, hogy jogoktól foszszuk meg azokat, a kik bennünket megválasztottak; hanem azért küldöttek, hogy hűek legyünk az alkotmányhoz, akár külellenség által, akár belellenség által támadtatnék meg. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Én, t. ház, midőn azt látom, hogy épen e parlamentben tétetik előrelépés az absolut irány felé, sőt ez az irány törvénybe iktattatni kivántatik, mint képviselő, nem hallgathatom el e fölött rosszalásomat, sőt a népjogok csorbítását illetőleg tiltakozásomnak kell kifejezést adnom. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* És, hogy hosszadalmas ne legyek, t. ház, csak annyit kivánok mondani, hogy midőn igy belemegyünk abba, hogy nemcsak anyagilag károsítsuk meg és szegényítsük el a népet, hanem még jogaitól is megfoszszuk, alig hiszem, hogy be ne következzék azon idő, midőn majd mindeme szenvedések ki fognak törni a népből és ha netalán az elégedetlenséghez és belviszályokhoz, a 63-iki ínséges évhez hasonló csatlakoznék, be fog következni az általános tönkrejutás, miből ismét következni fog az államnak felbomlása, fel fog bomlani maga a birodalom és fölbomlik azon párt, illetőleg e háznak azon fele, mely még ily törvényjavaslatokat is képes ide behozni. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Ismétlem, nem kivánok hosszadalmas lenni, hiszen e tárgyhoz sokkal avatottabban szólottak már mások, hanem egyszerűen kijelentem, hogy ily előzmények után csatlakozom az e pártról mondottakhoz s ezen törvényjavaslatot nemcsak általánosságban nem fogadom el, hanem egyenesen visszautasítom és járulok a Bartha Miklós t. barátom határozati javaslatához. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Simonyi Iván: T. ház! A vita jelen stadiumában előre kijelentem, hogy annyi kitünő szónok után lemondok ezen törvényjavaslat körülményes kritikájáról. *(Közbeszólás a szélső baloldalról: Kár!)* A vitának ezen stadiumában csak arra fogok szorítkozni, hogy egy pár momentumra megtegyem szerény észrevételeimet, a melyek, a mennyiben a vitát figyelemmel kisértem, az előttem szólottak által nem érintettek. *(Halljuk!)*

T. ház! Több éve már, hogy az igazság öntudata által bátorítva, emeltem itt e házban azon vádat, hogy összes, nyilvános politikai működésünk nem nemzeti többé, hogy azon törvényeket illetőleg, melyeket hozunk, nem vagyunk többé magyarok. Mióta ezen t. háznak tagja lenni szerencsés vagyok, annak pedig már 8 esztendeje, kötelességemnek tartottam, csaknem évenként újból s újból azon meggyőződésemnek kifejezést adni, hogy összes modern alkotmányunk nem más, mint nagy tévedés, hogy a magyar társadalom bomlófélben van.

Ha valami a világon, ugy az előttünk fekvő törvényjavaslat legkirivóbban bizonyítja ezen súlyos vádaim alaposságát.

Egyrészt az önkormányzatnak elve, másrészt a centralisatio avagy állami administratio voltak az eddigi vitatkozásnak sarkpontjai.

A független pártkör számos tagja által benyujtott határozati javaslat igen határozottan az önkormányzat visszaállítását tűzte zászlajára; ámbár nem tartom felesleges nek itt is megjegyezni, hogy ezen párt is az állami kormányzatnak „szükséges ellenőrzés és felügyeleti hatáskörét", a mennyiben az önkormányzatot meg nem semmisíti, respectálja, sőt „szabatos körülirás" mellett a kijelöléstől sem riad vissza. Hogy volt az országházban egy párt, mely azt a jelen perczben tette, a midőn halálos ítéletet akarunk mondani a tősgyökeres magyar önkormányzati intézmények felett, az csak köszönetünkre és tiszteletünkre érdemes. Kötelességemnek tartom mindazonáltal azokhoz, kik a határozati javaslatot aláirták, csupán egy kérdést intézni. Azon tagadhatatlan ténynyel állunk szemben, hogy a hivatott közönség önkormányzatunkat 48- és jobban mondva 67-től kezdve nem csak hogy egészen helyesen nem gyakorolta, hanem általában kellőképen nem gyakorolta. Nem foglalta el a közönség még azon tért sem, melyet az 1870: XLII. törvényczikk fenn hagyott. Legjobb bizonyság erre nézve ezen törvényjavaslat. Ezen javaslat bizonyos kihivó cynismussal nyakát szegi önkormányzatunknak. Ezen módosítvány legmerevebb ellentéte hazánk traditióinak, nem kevésbé nagyon is elüt s mögötte marad a civilisált államok rokontermészetü intézményeinek. Annak daczára, hogy modern törvényhozóink és codificátoraink eddig mindig nagy buzgóságot és virtuozitást fejtettek ki abban, hogy valami porosz vagy franczia mintát gépiesen másoltak le: mégis a bizottságoknak csak egy része, tudniillik a városok remonstráltak ezen javaslat ellen. A választó közönségnek instructio nélkül is elegendőképen útjában és módjában lett volna a képviselőket pártkülönbség nélkül arra birni, hogy ezen javaslat még csak napvilágot se lásson, nem hogy a ház asztalára kerüljön. A választó közönség saját jogaitól fosztatik meg s mégis e tekintetben még középmértékü erélyt sem fejtett ki.

Digitized by Google

Még az esetben is, ha visszaállítanók is a régi megyét, természetesen mindig hozzátéve, hogy a jogegyenlőség elvét fentartjuk, hiányozni fog egy fontos tényező, a régi közönség. Meglehet, hogy azt fogják felelni, hogy ezen régi közönség, midőn administrált s követeket delegált, saját érdekét védte. Ez tökéletesen igaz, de ebből csak az következik, hogy a privilegiumot le kellett dönteni, de viszont az is következik belőle, hogy oly municipalis és választási törvényeket kellett volna hoznunk, melyekben meglett volna a modern társadalom érdekei és az országos és municipális ügyek közt a szerves kapocs. Mindezekből ép oly logice következett volna az is, hogy intézkedjünk ugy, hogy a modern democraticus társadalom önkormányzata se maradjon csupán a papiron. Miután az önkormányzat problemáját nem sikerült megoldanunk, talán nem ártott volna, t. ház, annak egyik főokával, azzal tudniillik, hogy társadalmunk bomlófélben van, kissé alaposan foglalkozni.

A ház többi t. pártjai a baj tulajdonképeni okait szintén nem kutatják. Részint ösztönszerűleg érezik a onban, részint az életben tapasztalták, hogy összes autonomiánkat illetőleg — bocsánat a triviális kifejezésért — kutya van a kertben. Bár más okok is járulnak hozzá, mégis ezen ösztönszerű érzés, ezen — az életből merített tapasztalat legalább egyik oka annak, hogy a háznak nagy többsége nem ezen törvényjavaslat, hanem a legalább jól rendezett állami administratio és centralisatio felé hajol. Feltéve azonban, hogy sikerülni fog ilyet is létesítenünk, a nehézségek korántsem lennének megoldva.

Tegyük fel, hogy oly állami administrationális terv lenne előttünk, mely mindazon kellékkel el lenne látva, melyet a jelenlegi javaslat nélkülöz; tegyük fel, hogy minden hivatal és hivatalnok competentiája nem csak szorosan lenne körülirva, hanem, hogy gondoskodtunk volna arról is, hogy minden hivatalos hiba, mulasztás vagy vétség esetében a közönség megtalálja a kellő orvoslatot; tegyük fel, hogy másrészt a hivatalnoknak szükséges függetlensége is biztosítva lenne; tegyük fel, hogy meglenne a jó szolgálati pragmatica: az egész hivatalos apparatus természetesen nem nélkülözhetné a fejet. Azon hivatalos pyramis csúcsa természetesen nem lehetne más, mint a ministerium. Az itt dívó centralisticus fogalmak szerint legalább a ministeriumtól a vezérletet, a döntő befolyást elvonni alig lehetne. A ministeriumnak viszont bázisa a parlament.

Kikből áll a parlament?

A választások több esetben, mint nem, oly factorok eredményei, melyeknek az állam javához és a közérdekhez semmi közük. Másrészt megcsinálja magának a minister a szükséges többséget az ismert módon. Vajjon solid szerkezetű lehet-e azon épitmény, mely az ily alapon nyugszik? Önök a jelen községet az önkormányzat helyes teljesítésére, sőt még a községi ügyek vezetésére is képtelennek tartják, a városoktól legalább megtagadták ezen jogot. De mégis azt hiszik, hogy ugyanazon közönség az országos ügyekre nézve a képviselőházba az illető embereket fogja választani s helyesen fog eljárni. Avagy cassálni akarjuk talán valamely jövő törvényjavaslatban a parlamentarismust is? Nem, t. ház, önkormányzat s parlamentarismus szorosan összefüggő dolgok. A hol lehetetlen az önkormányzat, egészségtelen a parlamentarismus is.

Ismét csak ott vagyunk, hogy a jelen mechanicus választási vagy képviseleti rendszer hibás.

T. képviselőtársaim nagy többsége azon sine qua non-ból látszik kiindulni, hogy önkormányzat általában nem lehetséges. Engedjék meg arra figyelmeztetnem a t. urakat, hogy ezen feltevés, melyre, elismerem, hogy a mindennapi tapasztalat adott okot, mégis ellentétben van ugyanazon iskola elveivel, tudniillik az ugynevezett óliberális, vagy a hogy én mondom álliberális iskola elveivel, melynek eszmeköréből ugy látszik, kibontakozni nem tudnak. Hiszen azon iskolának lehet mondani, minden lapja az önkormányzatot mint a szabadság postulátumát, mint azon czélt, mely után minden esetre törekedni kell, állítja föl.

Jelenleg, midőn önkormányzatunknak nyakát akarjuk szegni, azt egy valódi torzalakkal helyettesítve, talán szabad lesz a t. házat röviden arra emlékeztetnem, hogy bátor voltam több izben az önkormányzati problema egyik megoldását indítványozni. Indítványom a következő volt:

A munkások, kisbirtokosok, iparosok, kereskedők stb. tömörüljenek testületileg, válaszszák külön ugy köztörvényhatósági, mint országgyülési képviselőiket. Azt indítványoztam, hogy ezen testületek lássák el az önkormányzat utján azon teendőknek legalább egy részét, melyet most a köztörvényhatóságok, különbféle hivatalok egészen a ministeriumig végeznek. Ezen indítványomat egy pár „Rottek-Welker Staatslexikonjából" merített, elcsépelt s a gyakorlattal ellentétben levő — bocsánat! — olcsó phrasisokkal igyekeztek agyon ütni. Meglehet, hogy sokaknak ezen indítvány nagyon idegennek tünt fel. Hogy az ilyféle idevágó indítványok annyira fantasticusoknak látszanak a t. ház némely tagja előtt, az viszont csak annak bizonysága, hogy választási rendszerünket nem nézzük kritikus szemmel, hogy azon kérdést, milyen állapotban van a jelen társadalom, még csak fel sem vetettük. Hiszen azon eszme, hogy az, mit eddig egy privilegisált osztály végzett, az végezzék most a democraticusan s jogegyenlőség alapján szervezett, productiv, hasznos osztályok, hiszen azon eszme, hogy ha 48-ban felszabadítottuk a jobbágyot és a polgárnak egyenlő jogot adtunk a nemességgel, azon eszme, hogy a magyar

Digitized by Google

nemzetnek ezen törzse s gyökerének politikai jogai és működése ne maradjanak csupán a papiron, hanem érvényesüljenek okszerű módon, ezen eszme talán még sem oly fantasticus, ezen eszme nem valami idegen, hanem némi tekintetben folytatása lenne az ősmagyar, feudalis önkormányzat s képviseletnek. Higyje el a t. képviselőház, hogy ezen eszme sokkal kevésbbé van ellentétben a magyar nemzet geniusával s nemzetünk traditiójával, mint ezen előttünk fekvő törvényjavaslat, ámbár szivesen elismerem, hogy nagyon idegennek kell feltünni mindenki előtt azon indítványomnak, a kik az álliberalismusnak az igazán művelt s haladó népek előtt már nagy részben hiteltvesztett „schlager"-ein túl nem tudnak pillantani. Én nem igényelhetek csalatkozhatatlanságot. Talán más útakon, más módon sikerülni fog az önkormányzat problémáját megoldani, hiszen, hogy a jelen „prokátor- és zsidóliberalismus" kerékvágásában semmiképen sem boldogulunk, azt csak eléggé igazolja a jelen törvényjavaslat, igazolják a lefolyt viták.

Grünwald Béla, t. képviselőtársam márczius 1-én mondott beszédében a 48. évről szólva, azt mondta: „Az 1848-iki korszakos átalakulás alkotmányunkba, egy eddig ismeretlen idegen intézményt, a parlamenti felelős kormányt illesztette be." Én Grünwald képviselőtársamnak ugy szakképzettségét, mint személyét tisztelem. Annak daczára bátor vagyok megjegyezni, hogy a dolgot még sem volna szabad igy definiálni. Franczia-országban, Németországban, hol az uralkodók hatalma s egyéb factorok befolyása alatt, minden önkormányzat s képviselet és pedig az ugynevezett rendi képviselet is elmosódott, népképviselet, felelős kormány új, sőt idegen intézménynek inkább nevezhetők. De Magyarországban igy szólni nem helyes. Nem akarok arra figyelmeztetni s nem is szükséges, hogy a megye a régi időkben sokkal democraticusabb volt, mint az utolsó századokban, hogy a megyei congregátiókban a községek, az egyszerű földmivelő nép küldöttei is tanácskoztak, sőt esetleg hoztak itéleteket is. Nem is szükséges arra figyelmeztetnem, hogy a régi időkben az országgyülés sem viselt oly exclusiv alakot, mint később, egy szóval Magyarország alkotmányos ország volt. Igaz, hogy ezen alkotmány az utolsó századokban a feudalismus alakjában jelentkezett, azaz rendi volt. Apáink és pedig a jogosultak maguk, ezen rendi alkotmányt egész határozottan népképviseletté akarták tenni. A 48-as esztendő nem volt más, mint ezen akaratnak leghatározottabb nyilvánítása. Akkor még nem divott annyira a phrasis. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Az igaz, hogy Grünwald képviselőtársamnak egy tekintetben igaza van. A 40-es években Európában egy ugynevezett „modern, mustra, alkotmányos chablon" volt divatban. Ezt tartották a boldogság és szabadság panacaeájának. Hogyan készült ezen mustra-chablon? Tudósok a zöld asztal körül, nem ismervén az angol alkotmány lényegét, melyben mellesleg mondom, most is sok van, a mi a középkorra emlékeztet, gépiesen másolták le annak külső formáját. Könnyű kimutatni, hogy ugy az olasz, mint a német, mint a több rendbeli franczia alkotmányok lényegükben ezen mustra-chablonra vezethetők vissza. Az 1848. esztendőben tudvalevőleg sok idő nem lévén hazai intézményeinknek gondos, lépésről lépésre való átalakítására, ezen alkotmányos mustra-minta codificálása által hitték apáink azon akaratukat, hogy a feudális alkotmány népképviseletté legyen, leghatározottabban kifejezhetni.

Ha a világosi események nem szakítják félbe nyilvános, politikai életünket, minden esetre az, a mi évezredes alkotmányunkban örökértékű és a mi minden valódi alkotmánynak lényegét képezi, érvényt fogott volna magának szerezni. Hogy nem alaptalanul vélekedem igy, legvilágosabban mutatja az országbirói értekezlet. Az örökösödésről, telekkönyvről, földhitelről stb. felmerült tárgyalásoknál az egyedüli helyes földhitel s agráriusi elvek többségben voltak és pedig az ott tanácskozók nem voltak valami kurucz emberek, bárdolatlan ősmagyarok, hanem részben theoreticus juristák, részben a gyakorlati élet emberei legtöbbnyire ugynevezett „gutgesinnt" emberek, a mint őket akkoriban Bécsben nevezék. Igaz, hogy már azon értekezletben találkozunk azon jelenséggel is, hogy egyesek talán jó szándékkal, mert haladni akartak, azt hitték, hogy magyarhoni törvényeinknek örökbecsü intézményeit szőröstül bőröstül a lomtárba kell dobniok.

Igen, jelen parlamenti rendszerünk idegen intézmény, ép oly idegen s nem magyar mint a jelenlegi törvényjavaslat. De t. képviselőtársam Grünwald elfelejtette megmondani, vajjon miért idegen, miért nem magyar? Nem szóvita ez, t. ház!

Részben nyilt titokképen, részben bevallva, ezen törvényjavaslatot azzal ajánlják, jobban mondva, mentik, hogy a nem magyar nemzetiségek magatartása, avagy netán onnét eredendő veszélyek szükségessé teszik, hogy a főispán rendkivüli hatalommal birjon! Miután ismételve azon váddal kénytelen voltam felszólalásomat megkezdeni, hogy törvényeink s politikánk nem magyar többé, a t. ház meg fogja engedni, hogy a kérdés ezen oldalára nézve is tegyek egy pár megjegyzést.

Mi, kik folyton és szorosan érintkezünk a nem magyar ajkúakkal — mi tudjuk azt is, hogy a magyar nyelv hivatalos használata ellen nem hiányoznak panaszok. Az öregebb s hála isten, még hazafias közönség rendesen azt szokta mondani: Apám, nagyapám itt a hazában fáradoztak s védték ezen hazát, én jobb hazafinak tartom magamat, mint sok olyan, kinek nincs más érdeme, minthogy anyanyelve magyar. Szivesen látom, sőt

Digitized by Google

szeretem, ha gyermekeim az iskolában megtanulják a magyar szót, de nem én vagyok oka annak, hogy nem volt alkalmam azt elsajátítani. Joggal követelhetem tehát, hogy engem azért érthetetlen kézbesítésekkel ne zaklassatok, tévedésbe ne ejtsetek, ne károsítsatok. Egy szóval a magyar nyelv hivatalos használata s terjesztése elég sokszor szokott felhozatni, mint az elégületlenségnek egyik főoka.

Mindezek daczára, ki merem mondani, t. ház, hogy én a bajnak főokát egészen másban látom. Nézetem szerint a nem magyarajkú nemzetiségek idegenkedése, sőt államveszélyes magatartása nem onnan ered, mintha túlságosan magyarosítanánk, hanem épen ellenkezőleg, a baj abban van, hogy nem vagyunk többé eléggé magyarok.

Igaz és tagadhatatlan, hogy a magyar nyelv terjesztését illetőleg haladtunk s tudunk vivmányokat felmutatni. De nem fog ártani, hogy végre valahára valaki a magyar parlamentben mondja ki azt is, hogy a vivmányok ezen a téren is a modern kornak egyik typusát tükrözik vissza, tudniillik hogy hajlandók vagyunk a külső látszattal megelégedni. Az irlandi legutolsó pórember is folyékonyan és jól beszél angolul s mégis a legelkeseredettebb ellensége Angolországnak. Az orosz nihilista, ki az oroszon kivül egyéb nyelvet nem is tud, gyülöli az orosz államrendszert, minden hódításait, annak hatalmas hadseregét s azt minden áron megsemmisíteni igyekszik. Taitelbaum nevét Tétényire magyarosíthatja, megtanulhat, sőt folyékonyan beszélhet magyarul s bár mennyire kürtölik is hivatalosan és nem hivatalosan, hogy ő az igazi hazafi, ugy jellemére, mint észjárására nézve még sem magyar *(Ugy van! a szélső baloldalon)* s az ő kezében levő, közvéleményt csináló apparatusnak köszönhetjük nagy részben, hogy a magyar önkormányzatot s szabadságot oly törvényjavaslattal koronázzák, mint az előttünk fekvő. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Nem tagadom, t. ház, a nyelv drága kincs, az egységnek factora, de hogy a nyelv terjesztésének jó eredménye legyen, annak elengedhetetlen feltétele, hogy az, a minek a nyelv külső ismérve, tudniillik a nemzeti jellem, csorbát ne szenvedjen s azon nemzeti s magyar intézmények, melyeknek köszönhetjük, hogy ezen geographice kedvezőtlen fekvésü hazában itt egy egységes magyar haza fennáll évezred után is, veszendőbe ne menjenek!

A rövidség kedvéért engedjék még meg, hogy állításomat egy pár élő példával magyarázzam. Tegyük fel, hogy azon tősgyökeres magyar intézményt, melynél fogva nem a fekvő földbirtokot magát, hanem csakis annak termését, jövedelmét lehet végrehajtás alá vonni, nem dobtuk volna lomtárba, hanem azt alkalmaztuk volna, érvényesítettük volna az új korban is. Tegyük fel, ha a magyar közjog örökbecsü intézményeivel a földhitelt illetőleg szintén ugy tettünk volna! 1848 előtt — egyes egyedül a szerzeményt kivéve — a földbirtok a családé, a nemzetségé volt. Tegyük fel, ha ugy intézkedtünk volna, hogy ezen aviticus intézmény helyett például a község, avagy a kisbirtokosok szélesebb körü testülete és pedig mind a két esetben ugy értem, hogy a hatóság szigorú felügyelete alatt — azon kérdésre nézve, melyik neme a hitelnek legyen megengedve, melyik nem, — tegyük fel, hogy ily hatósági felügyelet alatt működő testületek gyakorolnának ellenőrzést, vállalnának bizonyos solidaritást, azaz teljesítenék azon agendákat, melyeket most egész mechanicus módon a mozgó tőke előnyére végez a telekkönyvi hivatal, biztos lehetne a t. ház, hogy ez esetben a tót atyafi félvállról nézné a morva, ruthén, lengyel, orosz faj- és nyelvrokonait, a kiket a földhitel, uzsora tett és tesz koldussá.

Tegyük fel, hogy a részben német ajkú, részben német szülőktől származó iparos polgárságtól nem tagadták volna meg azt, a mit az ügyvédeknek megengedtünk, hogy tudniillik testületileg szervezkedjenek — a jelenlegi ipartörvény nem engedi, mert minden testület alapját, tudniillik azt, hogy a hasontermészetü iparágak tömörüljenek, meggátolja — tegyük fel, hogy vámpolitikánk magyar és nemzeti lenne s a magyar iparost nem szolgáltatnók ki védtelenül az idegen gyáriparnak és importnak, ez esetben, honi iparosaink nem küzdenének a nyomorral s megelégedett fiai lennének a hazának! *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Ha pénzügyi törvényeink s szabványaink nem lesznek többé ellentmondó rendeleteknek s kelepczéknek zavaros tömkelege, ha nem mulasztjuk el minden, nemcsak a szabad, de a jogállam alapjáról is gondoskodni, ha ismételt kéréseim daczára nem mulasztjuk el, a személy, vagyon sérthetetlenségét kellő biztosítékkal ellátni, ha rendezzük és biztosítjuk a gyülekezési szabadságot: *(Ugy van! a szélső baloldalon)* ugy a román, ruthén, mind szerb künnlakó nyelv- és fajrokonaival szemben büszkélkedni fog azzal, hogy ő menynyivel különb jogokkal bir azokhoz képest. Ha teljesítettük volna valóban a 48-as törvény mandatumát, mely a választási szabványokat is csak ideiglenesen hozta, mely egy agrár törvény hozását a jövő országgyülésre bizta, ha az önkormányzatot és a parlamentet a 48. év szellemének megfelelőleg az egyenjogúság alapján testté, vérré teszszük: *(Ugy van! a szélső baloldalon)* akkor, t. ház, meglesz a szerves s minden kényszernél hatalmasabb kötelék törvényhozás és a nép között. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Ha az annyira kürtölt egyéni függetlenséget oly irányban valósítjuk, hogy mindenki láthatja, miként nyer érvényt az ő akarata, az ő jogos óhaja a municipiumokon és az országgyülésen, oly intézmények oltalma alatt fog élni, hogy személyes biztosságát, családját, lak-

Digitized by Google

házát, ha törvény ellen nem vétett, sem finánez, sem executor és senki sem zavarhatja, érezni fogja azt, hogy magyar honpolgár, szeretni fogja hazáját, mely neki jólétet és szabadságot biztosít. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Legyünk magyarok s akkor egyúttal egészséges mederbe tereljük a jelenlegi crisist, akkor egészséges életté változtatjuk a jelenlegi feloszlási processust s akkor meg is oldottuk az önkormányzat s alkotmány problemáját.

Most, midőn nyakát szegjük egy évezredes magyar institutiónak, talán nem ártott, hogy egy képviselő ezeket a magyar parlamentben elmondotta.

Nem fogadom el az előttünk levő törvényjavaslatot. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ugron Gábor: *(Halljuk! Halljuk!)* T. ház! A lefolyt vita négy irányt tüntet fel. Voltak, a kik állami administratiót követelnek, voltak, a kik önkormányzatot kinevezett tisztviselőkkel kivánnak és vagyunk mi, kik önkormányzatot szabadon választott tisztviselőkkel óhajtunk; áll mindnyájunkkal szemben a kormány javaslata, mely valójában állami administratiót tervez látszólag választott tisztviselőkkel. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Az állami administratio hívei elfeledik azt, hogy az állam nem lehet bálvány, mely előtt mindennek le kell borulnia, mert az állam önmagában véve nem czél, hanem eszköz egy nemzet feladatai valósítására. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Ha az állam nem czél, szabad-e a nemzet feladatait s a polgárok szabadságát ezen eszköz érdekében feláldozni? Vajjon nem a polgárok szabadsága számára rendelt intézmények fentartása-e a czél, nem pedig az állam, mely a közszabadságot megsemmisíti, vagy a hatalmon levőknek vagy egy uralkodóház érdekében, de soha sem az egész nemzet, a polgárok összesége érdekében. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Az államnak—tévedésben vannak t. képviselőtársaim *(a mérsékelt ellenzékre mutat)* — nincsenek saját erői; az államnak minden ereje csak ki van kölcsönözve, az állam csak annyi erővel bir, a mennyit a polgárok neki kölcsön adnak. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Ha a polgárok erősek, elhatározottak és lelkesedésükben önfeláldozásra készek, legyen bár kisebb egy nemzet és kisebb egy állam, mégis sokkal nagyobb erőt fog kifejthetni, mint azon állam, melyben a polgárok az önfeláldozásról, a lelkesedésről és saját erejük kifejtéséről régen lemondottak. *(Igaz! Ugy van! a szélső balfelől.)* Az állam csak egy gyüjtő lencse, mely a világosságot csoportosítja, de nem a nap, mely a világosságot adja. Önök állami administratiót kivánnak. Nézzenek körül a civilizált világon: vajjon a közszabadságokat ott alkották-e meg, ott tartották-e fenn, hol állami administratio van életbe léptetve, vagy pedig ott, hol az önkormányzati institutiók a maguk épségében és teljes erejében duzzadva szolgálják ki a polgárokat? Tekintsenek csak Francziaországra. Ott az állami közigazgatás centralisatiója s az állami administratio teljesen keresztül volt víve a forradalom és a császárok kormánya alatt. S volt-e valaha silányabb és gyengébb kormányzat, mely egy népet jobban enervalt, mint az a kormányzat? Az első császárság után jöttek a szövetségesek hadseregei, melyek megalázták a franczia sasokat s a második császárság után következett a németek diadalmas bevonulása Párisba. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* És sehol sem találkozott nemzet, melynek meg kellett volna védelmeznie az államot, mely állam kiirtotta a polgárok szivéből az önfeláldozást és az öntevékenység képességét. *(Igaz! Ugy van! a szélső balfelől.)* Láttam én Francziaországot az utolsó háború alatt és nem szeretném hazámat hasonló körülmények közt látni. Hiszen minden egészen szépen ment addig, mig a centralisált hatalom ott Párisban szervezve volt és működhetett; de midőn Páris körül volt zárva, midőn Párisból a távirati rendeletek nem érkeztek többé a prefethez, a fejetlenség és zűrzavar állott be, mert a prefet nem volt arra szoktatva, hogy saját fejével gondolkozzék és a szerint cselekedjék, hanem hogy a felsőbb rendeleteket teljesítse és teljesittesse. És ha végig tekintünk Francziaország történetén, azt látjuk, hogy Francziaország bukása akkor kezdődik, mikor Páris körül volt zárva, mert többé nem mutatkozott erő a társadalomban arra, hogy magát összeszedje és erőit harczba vigye. 1848-ban Windischgrätz elfoglalhatta Budapestet, a nemzet fővárosát; de a megyékben levő önálló cselekvésre szoktatott erők nem mondtak le a küzdelemről, hanem tudták magukat szervezni és a Tisza mögül indulva ki, tudták szorítani az ellenséges hadsereget. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Egy megye, mint Háromszék, képes volt az egész osztrák hatalommal szemben a függetlenség és a szabadság érdekében a harczot felvenni. Mit mutat ez? Azt, hogy az önkormányzat neveli a népet, neveli az embereket és szabad cselekvésre szoktatja a tehetségeket. Csak az önkormányzat mellett lehet a catastropha idején egy nemzet erőit fentartani és ugy organisálni, hogy egy ország egy csapással sem egy zsarnok, sem egy betörő sereg által elfoglalható ne legyen. *(Élénk tetszés a szélső balfelől.)* Centralisált országokban azé a hatalom a szabadság rovására, ki birja a központi távirdai hálózatot. Centralisált országban azon külellenségé az ország, mely elfoglalta az ország fővárosát. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Hiszen hogy centralisált állami administratióval vezetett állam, a hol a belügyministertől függ minden, mennyire megronthatja Magyarországot,

Digitized by Google

ha már meg nem rontotta, mi sem igazolhatja fényesebben, mint az, ha önökre tekintünk ott a túloldalon, mert önök felett áll a belügyminister, kinek hatalma mindenben parancsoló és túlnyomó, ugy hogy a mikor a belügyminister Bécsbe vagy máshová van kötelessége által szólítva, teljes fejetlenség és tehetetlenség uralkodik ott. (*Élénk tetszés és helyeslés szélső balfelől. Derültség jobbfelől.*) Az önök által contemplált főispánok pedig nem volnának egyebek, mint apró Tiszák, a kik a vármegyegyülés felett ép ugy uralkodnának, a mint a belügyminister uralkodik önök felett. (*Élénk tetszés a szélső baloldalon. Derültség jobbfelől.*)

Én nem akarom, hogy az a kapkodás és fejetlenség, a melynek itt annyiszor vagyunk szemlélői, valahányszor a ministerelnök ur eltávozik, az egész országban is elterjedjen. (*Élénk tetszés és helyeslés szélső balfelől. Derültség a jobboldalon.*)

Az állami közigazgatás s a közigazgatás centralisatiója mellett— és ettől megkülönböztetem az állami hatalom centralisatióját, a mit én is concedálok — a belügyminister oly nagy felelősség terheli, hogy akkora felelősséget egy ember, minden közegeiért egyáltalában nem viselhet el, vagy csak akkor képes elviselni, ha előre is tudja, hogy e felelősség csak üres szó alkotmányunkban, a mely ellene soha sem lesz fordítható. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*) De ha tekintjük, hogy mennyire szegények vagyunk államférfiakban és nagyképességű emberekben, arra kell törekednünk, hogy az államférfiaknak, a kiket mi az administratio élére állítunk, feladatát ne tegyük oly túlterheltté, oly nagygyá és oly különböző csoportokat felölelővé, hogy lángelméjűeknek kell lenniök, hogy feladatuknak rövid időre is megfelelhessenek vagy pedig nem felelhetnek meg feladatuknak, annak csak egy részét teljesíthetik, egy részét: az administratio kihasználását és nem felhasználását cultiválhatják, a mint azt jelenleg is látjuk. (*Élénk tetszés szélső balfelől.*)

Állami administratio! Hol van az az állam, a melynek részére önök azt kérik? Hát Magyarország állam? Hiszen az állami hatalmaknak minden magasabb nyilvánulása, mely a nemzet erőit összesíti és kifelé a mérlegbe dobja, Magyarország tulajdonát nem képezi, hanem közös birtoklás tárgya. (*Igaz! Ugy van! Élénk tetszés szélső balfelől.*) Nékünk nincsen fejlett államunk, csak csonka állami életünk van. Szabad-e tehát nekünk csonka állami élettel az állami administratio behozatalával kiölni a nemzetből az önkormányzat gyakorlására meglevő kedvet, hajlamot és tehetséget? (*Élénk tetszés szélső balfelől.*) Nem azt dictálja-e már csonka állami életünk is, hogy, mivel az állami életnek magasabb organisatiója nem áll hatalmunkban, hogy saját nemzeti erőnket szervezzük és minél hatékonyabban kifejtsük? Nem vagyunk-e arra utalva, hogy belső szervezetünk fejlesztésére fordítsuk és oda, az önkormányzati institutiók terére, gyüjtsük és concentráljuk minden nemzeti erőnket, a hol teljesen szabad rendelkezési joggal birunk. (*Élénk tetszés és helyeslés szélső balfelől.*) Van szükség arra, hogy néha a nemzetnek erői sokkal jobban concentráltassanak egy nagy eszme diadala, egy nagy kényszerűség leküzdése czéljából. De mi nem állunk azon a téren, hogy egy nagy eszme érdekében kellene az ország erőit concentrálnunk, mert én legalább nem látom azt az eszmét, melyért az ország összes erőire kellene appellálni és nem látom azt a kényszerűséget sem, mely minket erre birhatna. De még ha fenn is állana ennek szüksége, akkor is azt mondom, hogy a nemzet erejét az önkormányzati institutiókban kell tovább fejlesztenünk és megszaporítanunk, a nemzeti erők megtermékenyítésének melegágyát ott kell elhelyeznünk. Mert vagy népszerű, mire a kormány a nemzeti erőket concentrálni akarja, vagy nem népszerű. Ha népszerű, a nemzet önként fogja a kormány szolgálatába bocsátani az összegyüjtött erőket; ha nem népszerű, akkor igenis szükséges, hogy a tehetetlenség legyen azon akadály, a mely lehetetlenné teszi a nemzet akarata ellen való cselekvést. (*Élénk helyeslés a szélső bal-oldalon.*)

Állami administratio kinevezett hivatalnokokkal! Hát nincs nekünk most elég állami administratiónk, melyből okulhatnának? Nincs ott igazságügyi administratiónk? Hisz egész igazságügyünk épen az administratióban a lehető legrosszabb, legkorhadtabb! Nincs ott péuzügyi administratiónk, mely államilag és kinevezett hivatalnokokkal van szervezve? Szenved e Magyarország népe az önkormányzati hivatalnokoktól annyi sérelmet, annyi visszaélést, annyi megtorlatlanul maradt erőszakoskodást, mint a mennyit szenved a pénzügyi közegek részéről? (*Élénk helyeslés és tetszés a bal- és szélső baloldalon.*) Nem állami administratio az államjószágok igazgatása? (*Halljuk! Halljuk!*) És fordulnak-e elő gyanusabb, botrányosabb viszaélések bárhol, mint épen az állami jószágok administratiójánál, mely államilag van szervezve? (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*) Ott van a posta-administratio! Az is államilag van szervezve. Erről már beszélni sem kell, mert igazán a nevető idegeket veszi igénybe és görcsöket okoz, ha valaki Magyarország közigazgatását olyan szellemes, ügyes és minden ellenőrzéssel biró állami administratio mintaképére akarná szervezni, mint a minő a postaügyi administratio! (*Élénk helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.*) Hiszen volt egy pár vármegye Magyarország déli részén, a volt határőrvidéken, melyeket a minister ur által kinevezett tisztviselők igazgattak. Ha valami, ez szolgálhat elrettentő például arra, hogy a minister ur kezében, a kinevezett tisztviselők működése mellett éveken keresztül mennyi visszaélés, mennyi bot-

Digitized by Google

rány, mennyi erőszakoskodás lehetséges. Csak a karánsebesi és lugosi példákra kell visszagondolnunk. (*Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.*)

Ha e practicus példák meg nem győzhetnek bennünket, meg kell, hogy győzzön az a tapasztalás, hogy az állami administratio bármely ágához fordulunk, azt látjuk, hogy a hivatalnokok lanyhák, csak a hivatalos órák korlátai közt dolgoznak, ott is csak annyit, a mennyit szükséges, csak azzal az udvariassággal birnak, melyet már ki nem kerülhetnek, csak annyi tevékenységet fejtenek ki, melylyel már kénytelenek. Ily administratióval Magyarország közigazgatását sem jobbá nem lehet tenni, sem erkölcsösebbé. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

A jelenlegi administratio ama része, mely az állam által kezeltetik, meggyőz arról is, hogy még az a felfogás is teljesen helytelen, mely önkormányzatot akar kinevezett tisztviselőkkel. Mert, a ki a tisztviselőt kinevezi és áthelyezheti: az mindig ura annak a tisztviselőnek és nem ura az, a ki a megyegyüléseken hivatva volna annak ellenőrzésére. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*) És az önkormányzat nemcsak abban áll, hogy a megyegyüléseken összegyüljünk, tanácskozzunk, határozzunk, mert arra ma is megvan hatalmunk: hanem abban, hogy az, a mit határoztunk, végre is hajtassék, hogy annak végrehajtását ellenőrizhessük, hogy a tisztviselőt felelősségre vonhassuk és hogy az a felelősség alól semmi módon, még áthelyezés által se bujhasson ki. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*) Már most kérdem a t. házat, önkormányzat-e az, megfelel-e az önkormányzat teljes tartalmának, hogy ha azon határozatot, melyet a megyegyülésen hoznak, nem a megyegyülés mandatáriusai hajtják végre és nem annak mandatáriusai és megbizottjainak ellenőrzése mellett történik a végrehajtás? (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Én azon meggyőződésben vagyok, hogy az az önkormányzat, mely kinevezett tisztviselőkkel kezeltetnék, kevéssel különböznék attól az önkormányzattól, melyet a candidatio útján választott tisztviselőkkel kezelnek és nem lenne az valódi önkormányzat; mert a végrehajtás nem lenne a határozó testület és annak mandatáriusai kezében, hanem lenne helyi kormányzat, milyennek megfelel ma is például a járásbiróságok helyzete; a melyeknek vezetői, a járásbirák, ki vannak nevezve, egy kis vidék érdekeit szolgálják, de azon vidéktől legkevésbé sincsenek függőben. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*)

De ha semmi más okom nem volna is arra, hogy a kormány kinevezésétől függővé ne tegyem a megyei hivatalnokok állását, elég volna erre azon egy ok, hogy Magyarország társadalma egy rettenetes betegségben szenved. (*Halljuk! Halljuk!*) S ez a hivatal-keresés betegsége. (*Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.*) Oda jutottunk, t. ház, hogy az emberek nem akarnak dolgozni, nem akarnak fáradni, hanem a ki már elvénült és többé semmire sem való s meg akar pihenni, hivatalt keres; (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon*) az a fiatal ember, a kinek tevékenységével, szorgalmával kellene magának utat törni az életbe, az is hivatalt keres, de nem azért, hogy dolgozzék, hanem, hogy semmit se tegyen. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon. Zaj jobbfelől.*)

És ha van a társadalomra és az államra nézve rettenetes betegség, nem lehet rettenetesebb, mint egy ily kormány mellett, mint a milyen a jelenlegi, a hivatal-keresés betegsége. (*Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon. Ellenmondások a jobboldalon.*) Mert folyton alkottatnak hivatalok, a melyek adhatók és a pályázók száma örökké nagyobb, a hivatal-keresők száma mindig több, mint a hivataloké, melyek adathatnak.

A hivatal pedig nem adatik ingyen; (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon*) annak vagy önmagának, a ki hivatalt keres, vagy hozzátartozóinak, corrumpálni kell magát, meg kell vesztegettetnie, (*Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon. Zajos ellenmondások és derültség jobbfelől*) és le kell mondania az önállóságról, politikai hitéről és meggyőződéséről, a megalázó szolgaságba kell görnyednie.

Ha Magyarországot valamitől féltem, akkor a hivatal-keresés betegségétől féltem, féltem attól, hogy egy ministernek kezébe adassék ez a hatalom, a ki fölhasználva és kihasználva azt, a társadalmat a megvesztegetések, apostasia és corruptio minden nemével megmérgezze. (*Zajos helyeslés a szélső baloldalon és taps. Élénk ellenmondások és nevetés a jobboldalon.*)

Ha nem volna is más okom csak az az egy, hogy megtagadjam a kormánytól a megyei tisztviselők kinevezésének jogát: már ez egyedül elégséges nekem, mert minden nemzet, minden szolgává lett nemzet közt legutálatosabb és legmegvetendőbb a konczlesők nemzete. (*Zajos helyeslés a baloldalon. Zaj a jobboldalon.*)

Sokan mondották azt, hogy a jelenlegi administratio rossz, de kevesen vették maguknak a fáradtságot megmondani, hogy valójában miért és mennyiben rossz. (*Halljuk!*)

A belügyi administratiónak nagy fontos ágai vannak. Ilyenek például az ujonczállítás, az adóbehajtás, a községek ellenőrzése, továbbá a közmunka előállítása stb. stb. S ha én ezeket végig tekintem s az államnak más administrationalis ágaival összehasonlítom, azt találom, hogy azok a szolgálatok, ha nem is a legnagyobb praecisitással, ha nem is legnagyobb kifogástalansággal, de teljesítve vannak.

Egy intézménytől én nem azt várom, hogy az tökéletes legyen, mert az emberi mű nem lehet

Digitized by Google

tökéletes, hanem azt várom, hogy tökéletesíthető legyen. Én még a jelenlegi formában is a megyét tökéletesíthetőnek tartom, bár tökéletesnek nem ismerem el. De ha a megyének administratiójában a hibát keresem, hogy mikor és hol merülnek fel, megmondom, hogy ott, a hol a korteskedés van, a hol megszünik a közigazgatás a közérdeket szolgálni és a párt érdekében kezd működni.

Ha az administratio bármely ágára tekintünk, csak azt látjuk, hogy addig a tisztviselői kar működik, mig egy választási harcz következtében a főispán, a ki az ellenőrzésre van hivatva és a vármegyei tisztviselők, a kik cselekvésre vannak rendelve, közös bűntársakká nem válnak. (*Élénk helyeslés a szélső balfelől.*)

A hogy a főispán rendeletére megszegik a tisztviselők a törvényt a választásnál, egy olyan bizalmas viszonyt teremt az ellenőrző és ellenőrzött között, a mely mellett a hivatalnok jogot és bátorságot vesz magának más alkalommal is megszegni a törvényt. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Szolgálatot tesz a főispánnak, hogy a főispán szolgálatot tehessen a belügyministernek.

A főispán érdeme és becsülése akként mérlegeltetik, hogy hány képviselőt szolgáltatott be a nagy raktárba. (*Derültség a szélső baloldalon.*) A köztisztviselőnek érdeme pedig akként mérlegeltetik, hogy mennyire sikerül neki a népet vezetni és a hol vezetni nem lehet, mert ellenkező véleményen van, hogy mennyire sikerül akarata ellenére oda terelni, a hová menni nem akar, vagy pedig sujtani a népet és akár cselfogás vagy erőszak által olyan képviselőt választatni, a minő a belügyministernek tetszik. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*) És, t. ház, hasztalan ez ellen bárminemű felfolyamodás, magam is panaszkodtam ilyen esetben táviratilag a belügyminister urnál; de még választ sem kaptam.

Mit kapjanak azok, a kik még szájukat sem birják kinyitni, mikor én, a kinek alkalma van itt felszólalni, én is ily elbánásban részesülök. (*Helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.*)

Hallhatja és olvashatja egy gondos belügyminister, a ki az administratio jóságára és a tisztviselők becsületére féltékeny és nem akar a tisztviselők czinkostársának feltünni a politikai visszaélések terén, mikor itt a választások igazolása tárgyaltatik, módjában volt és van, valamint a panaszokból meggyőződni arról, hogy a tisztviselők mily visszaéléseket követnek el.

De tegyük fel, hogy azok nem igazak, nem lett volna-e akkor kötelessége a belügyministernek a vizsgálatot megindítani és constatálni, hogy azon emelt vádak valótlanságon alapulnak és a megtámadott tisztviselő becsületét helyreállítani. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*) Mondjon valaki csak egy oly esetet, a hol a belügyminister ur vizsgálatot rendelt volna el azon vádak következtében, a melyek itt felhangzottak. Az elv az, hogy bármi történjék is a választások corrumpálására, nekünk nem kell azt tüldözni, elég, ha a hasznot megkapjuk belőle. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Ez azon rák, a mely corrumpálja a közigazgatást. (*Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.*)

De azt mondják önök, hogy concret eseteket hozzon föl az ember. Hát ime itt vannak a mi nemzeti institutióink és különösen a megyei tisztviselők választása. (*Halljuk! Halljuk! balfelől.*)

A legutálatosabb zsibvásár van a lelkiismeret és politikai szabadság felett minden egyes tisztviselői választásnál és az a feltétel, hogy valaki candidáltassék vagy ne, némely főispánok által köttetik oly utálatos és megvetésre méltó módozatokhoz, hogy a kiben a becsületérzésnek csak egy szikrája van is, undorral fordul el tőle. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon. Derültség jobbfelől.*)

Látom, hogy a minister ur ezen mosolyog, de ez nem nevetni való dolog. Példát hozok fel, mely a maga sötétségében és feketeségében fogja ezt bemutatni és illustrálni. (*Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.*)

Másfél évvel ez előtt volt Kolozsmegyében a tisztújítás, báró Jósika Samu volt az alispán jelölt, (*Halljuk! Halljuk! balfelől*) a ki egyik politikai párthoz sem tartozott. Mint vagyonos ember, önállóságát, saját egyéniségének és politikai magatartásának szabadságát fenn kivánta tartani.

És mi történt a választásoknál? (*Halljuk! Halljuk! balfelől.*) Mert birta a megyei intelligentiának és közvéleménynek támogatását, akként buktattatott meg, hogy ezen zsibvásár, a melyről szóltam s ezen gyalázatos alkudozás, mely a főispán termeiben ütötte fel a maga sátorát, harminczöt állásra, t. ház, tehát majdnem az egész vármegyei tisztikar állásaira, minden egyes állásra, csak egyetlen egy embert candidált, kinek a főispán megigérte volt a kizárólagos candidatiót, tehát a kinevezést, ha a Jósika Sámuel híveitől elpártol. (*Nagy derültség a szélső baloldalon.*) Igaz, hogy Jósika Sámuel megbukott, az is igaz, hogy párthívei felfolyamodtak a belügyminister urhoz e candidatio ellen, de az is igaz, hogy a minister ur ezen candidatiót és választást, a melynek már tömegessége is botrányos és szembetünő volt, helybenhagyta. (*Derültség balfelől. Mozgás jobbfelől. Halljuk!*)

De fordult a koczka. Az a Jósika Sámuel, ki önálló pártállását fentartotta, nem volt jó alispánnak és ilyen eszközök árán is mint alispán megbuktatható volt; de a mikor az a báró Jósika Sámuel fél év mulva elfogadta a kormány álláspontját, már akkor nem alispánnak, hanem főispánnak is jó volt. (*Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon.*)

Digitized by Google

Hogy a visszaélések épen azok által propagáltatnak, kiket a minister ur a visszaélések ellenőrzésére akar hivatni, az még más tényekkel is illustrálható.

Csak méltóztassék a közmunka-összeirásokat megtekinteni s azt fogják találni, hogy azon főispánoknak, kik nagybirtokosok, egy része még a közmunka-lajstromban sem foglaltatik; (*Derültség a szélső baloldalon*) sőt csak méltóztassék egy körültekintést tenni az újabb katasteri felvételeknél és meg fogják látni, hogy az állami érdekeknek ezen hivatott ellenőrzői igen jól gondoskodtak arról, hogy birtokaiknak katasteri jövedelme sokkal kisebbre vétessék fel, (*Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon. Ellenmondások jobbfelől*) mint azelőtt. (*Igaz! Ugy van! szélső baloldalon. Felkiáltások: Hevesmegyében! Zaj jobbfelől.*) Kérem, méltóztassék Leszenyét megnézni, Hontmegye főispánjának birtoka után majdnem fele jövedelem van kimutatva, mint előbb. (*Derültség a szélső baloldalon*)

De hát azt mondják, hogy ez nem igaz és a minister ur persze mindezekre mosolyog, mert ezek csak szavak, a miket én előhoztam és nem igaz, hogy ugy corrumpálják az embereket s egyéni érdekeiknél fogva igyekeznek a kormánypárt körébe vonni. No hát én nyomtatással is szolgálhatok. (*Halljuk! a szélső baloldalon.*) Ime, itt van egy hivatalos nyomtatvány, melyet az egyetemi nyomda igazgatósága ad ki s négy krajczárért árul. Ez az ösztöndíjért folyamodóknak minősítvényi táblázatát képezi, a mely a tanári kar által betöltendő. (*Halljuk! Halljuk!*) Ebből csak egyetlen egy rovatot olvasok fel: (*Halljuk!*) Szülőinek vagy gyámnokának neve, polgári állása, politikai (*Derültség a szélső baloldalon*) és erkölcsi magaviselete, vagyoni állapota és élő testvéreinek létszáma. (*Hosszantartó élénk derültség a szélső baloldalon.*)

Mindezekkel szemben meg van a minister urnak alkalma igen hazafias beszédeket tartani és nyilatkozatokat tenni, mert ő meghagyta a választást. No, ime bemutattam, hogy milyen feltételek mellett hagyta meg a választást. Egészen mintája ez — ha szabad hasonlítani nagy embereket törpékhez — a Caesar eljárásának, a ki a mikor a hatalmat kezébe kerítette s a római respublikát s annak szabadságát megsemmisítette, meghagyta a comitiumokat, meghagyta a választásokat, de azon feltétel alatt, hogy ő parancsolja meg a tribusoknak, hogy kit kell megválasztani. (*Élénk helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.*) Ma is az administratiónak egyik hibája az, hogy nem az önkormányzat terén fejti ki a legnagyobb munkásságot, hanem csak azt teljesíti, a mi felülről rendelve van; (*Ugy van! a szélső baloldalon*) s ez igen természetes, mert alulról az ellenőrzés laza és csak annyiban érvényesíthető, a mennyiben a köztisztviselőknek a közgyülésen való megtámadtatásuk az ő szemérmetességüket veszi igénybe, (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon*) de nem azon veszély által, a mely őket egy fegyelmi vizsgálat útján fenyegethetné; mert az, a mit a törvényjavaslat magában foglal, hogy csak akkor legyenek üldözhetők, hogy ha a fegyelmi eljárás útján már constatálva van az ő hibásságuk, hogy a megyei tisztviselők — a mint a minister ur javaslatában foglaltatik — ha vagy a törvénynek, vagy a felsőbb hatóság rendeletének engedelmeskednek, már nem bűnösök és nem hibásak, az a gyakorlatban teljesen érvényesítve van, mert hasztalan folyamodik valaki fel a megyegyüléstől a belügyministeriumhoz és panaszol a tisztviselő ellen, soha sem az a kérdés, hogy mi az az igazság, hanem mindig az az igazság, a mi foglaltatik a főispáni referadába. Ha az a főispáni referáda azt az embert megmentendőnek és megtartandónak véli, akkor minden el fog annak érdekében követtetni. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*) Hiszen most is van Erdélyben egy gyönyörű eset, a hol egy alispán választatott meg qualificatio nélkül, de hogy azon alispánnak felfolyamodással megtámadott választása helybenhagyassék, kerestetik egy főispáni bizonyítvány, a mely ki fogja mutatni, hogy 3 napig, mint helyettes főjegyző dolgozott a megyében. (*Élénk derültség és tetszés a szélső baloldalon.*)

Ne csudálkozzanak t. ház, a felett, hogy a megyéknek termei kiürülnek, mert az emberek megunják, hogy ők csak a főispánnak, a megyei tisztikar hatalmának — és a mely minden alkalommal a belügyminister által helybenhagyatik (*Ugy van! a szélső baloldalon*) — annak csak diszéül, ékéül szolgálhassanak. A megyei önkormányzati termeket a közönség azért szokta látogatni, hogy ott érdekeit megvitathassa, azokban döntő határozatokat hozhasson, (*Ugy van! a szélső baloldalon*) tisztviselőit ellenőrizhesse és mig igazsága van, az igazságával czélt érjen el (*Ugy van! a szélső baloldalon*) és ne csak az legyen bebizonyítva, hogy egyes ember a tisztviselői karokkal szemben és a főispánok hatalmával semmit sem érhet el. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*)

A minister vette a bátorságot még itt a képviselőházban is többször dicsekedni azzal, hogy a saját embereit nem szokta elejteni, hanem megvédelmezi; hiszen a főispánok nem követhetnek el botrányt, nem követhetnek el visszaélést, nem követhetnek el erőszakosságot, olyant, a melyet kellő megfenyítés érhetne! (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*) Hát vajjon Turóczmegye főispánja, a ki a saját szolgabirója útján egy budapesti ügyvédet Turócz-Szent-Mártonba akart vonszolni: micsoda megfenyítésben részesült a minister urától? Legfeljebb négy szem közt figyelmeztették, hogy máskor, ha ilyet akar elkövetni, csinálja okosab-

Digitized by Google

ban. (*Élénk derültség és tetszés a bal- és szélső baloldalon.*)

Lássuk már most, mi foglaltatik a minister ur rendszerében. (*Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.*)

Ebben a rendszerben általános tutorság alá kerül az ország polgársága és a közszabadságok teljesen ki vannak szolgáltatva, mert hogy a tisztviselők a ministerrel szemben és a közszabadság a tisztviselőkkel szemben megvédhető és fentartható legyen, arra garantiák szükségesek. Egyik a szolgálati pragmatica. Én nem fogadom el azon garantiát, melyet a mérsékelt ellenzékiek hirdetnek, tudniillik a közigazgatási bíróságot, de szükségesnek tartom, hogy a rendes bíróságnál minden polgár orvoslást kereshess n a maga sérelmével. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*) És ezt azért tartom szükségesnek, mert én nem tudok az én jogom és az én vagyonom közt különbséget tenni. Az én jogom épen oly tulajdonom mint az én vagyonom és azért akarom, hogy ne legyen az egy kisebb bíróság kezében, mert féltem azt a bíróságot is a corruptiótól és a felhasználástól; a rendes bíróságoknak tömege pedig oly erős és széles organisatiót képez, hogy azt nem lehet a ministeri bureaukból oly könnyen megfélemlíteni, megvesztegetni, corrumpálni.

Szükséges erre nézve az is, hogy a polgároknak módjukban legyen panaszolni és panaszaikat érvényesíteni. Azt, hogy valaki sérelmet szenvedett-e, megítélni egyedül a biró van hivatva. De a mikor azon feltételhez van ez kötve, mint a szőnyegen forgó törvényjavaslatban, hogy előbb a fegyelmi hatóságnak kell dönteni, hogy meg legyen állapítva egy köztisztviselő ellen a kártérítés kereshetősége, (*Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon*) bocsánatot kérek, az nem tesz egyebet, minthogy az a fegyelmi bíróság, mely a közigazgatási bizottságból kiküldetik, mely teljesen a főispán befolyása útján alkottatik meg, megadja a felmentvényt a tisztviselőnek és a felelősségre vonás alól örökre kihúzza. (*Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.*) És ha ez nem volna is meg, elég az, hogy a főispán, kinek immunitást tetszik adni a törvényjavaslatban, azt mondja, hogy én rendeltem meg, felelős én vagyok. Mi következik ebből? Az, hogy a főispán ellen, a ki nem felelős senkinek csak a belügyministernek, felelősségét itt a parlamentben kell érvényesíteni. Álljunk meg itt, t. képviselőház. (*Halljuk Halljuk! a szélső baloldalon.*) Milyen felelősség lesz ez a főispáni felelősség?

Elkövettetik egy sérelmes tény, mely itt a parlamentben kell, hogy orvoslást találjon. És mi fogja itt a parlamentben majd a megbiráltatás tárgyát képezni? Az a ténykérdés? Nem. Hiszen ha az képezné a megbirálás tárgyát, akkor mi itt administrálnánk, valóságos administráló közeggé válnánk. Hanem politikai kérdéssé válik a dolog. S azért hogy egy székely-udvarhelyi vagy marosvásárhelyi polgárnak jogait lábbal tiporta a főispán, hajlandó lesz-e a túloldal a belügyminister urnak bizalmatlanságot szavazni? (*Ugy van! a szélső baloldalon.*) Tehát minden egyes ténykérdésből politikai kérdés lesz, melyet a pártválság és kabinetválság ijesztgetésével és rémeivel fognak megsemmisíteni. (*Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.*) Ha valaki az absolutismust leplezett formában akarja behozni Magyarország területére, nem kereshet annak számára más formulát, mint a milyenek a törvényjavaslatban vannak. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Hát ez a rendszer mi? Nem egyéb lesz, mint a kémkedés rendszere és e kémkedés rendszere alól nem lesznek kivéve maguk a ministerek sem. Hiszen a mióta a mythologia szerint megtörtént, hogy a titánok Jupiter ellen forradalmat csináltak, a t. ministerelnök ur azt a tanulságot vonta le, hogy nem lesz jó a ministerelnököknek magukat titánokkal körülvenni, (*Derültség. Tetszés és taps a szélső balon*) de még ilyen ministerekben sem bizik, nehogy ezek közül valamelyik a saját administratiójának organisálását felhasználva, forradalmat csináljon azon belügyminister ellen, a ki egyszersmind ministerelnök, mert ugy látszik, örökre van az contemplálva, hogy a belügyministerek egyszersmind ministerelnökök is legyenek. Azért vannak a főispánok minden administrationalis ág ellenőrzésére hivatva, ha valamelyik minister revoltálni akarna a ministerelnök ur suprematiája ellen, alulról legyen ellenőrizve Igy egyesítve lesz a közigazgatás, hogy a belügyminister személyében nemcsak az administratio vezetője, hanem egy külön titkos rendőrség vezetője is van. (*Igaz! Ugy van! a szélső balon.*)

A főispán, a ki nem bizik a szolgabiróban, kirendeli a segédszolgabirót, hogy legyen, a ki a szolgabirót ellenőrizze. A belügyminister nem bizik eléggé a főispánban és mellé adja a titkárt, hogy legyen, a ki azt ellenőrizze. (*Derültség és tetszés a szélső baloldalon.*) Ez a jezsuiták rendszere teljesen.

Ime ott van a főispán, a provincialis, mellette van a socius, a hűséges, engedelmes, de alattomos. És mindezek felett áll, a kit rég ugy neveznek: a generalis. (*Ugy van! Tetszés, derültség és taps a szélső baloldalon.*)

Én azt hittem, hogy a jezsuiták e szervezete csak a regényekben van és látom, hogy meg van a valóságban is. Miért nem appellál a ministerelnök ur egyszer a nemzet jó tulajdonságaira? Miért nem kisérti meg kormányozni e nemzetet nemesebb ösztönei, érdekei és intentiói szerint? Miért kell e nemzetnek mindig csak rossz természetéhez fordulni? Miért szükséges, hogy a t. ministerelnök ur máskép ne tudjon, mint csak bűzhödt légkörben dolgozni. Mindig Schiller jut

Digitized by Google

eszembe, a ki máskép nem tudott gondolkodni és dolgozni, mint csak ugy, ha előbb rothadt almákkal vette magát körül. (*Derültség és tetszés a szélső baloldalon.*)

Azt hittük, t. ház, midőn az alkotmányosság visszaállittatott, hogy a 48-iki évek alkotmányos szelleme fog restauráltatni és azt látjuk, hogy a mi ellenségeink elveit restaurálják. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

A restauratióknak minden hibája, bűne és félszegsége meglátszik a jelenlegi kormányon.

Előbb törvényben lappangva jelennek meg a közszabadság és alkotmány ellen felhasználható kis sorok és pontok. Később fel kezdik a közszabadság ellen használni azokat, a közvélemény felzudul. Ekkor a közvéleménynek egy kis engedmeny tétetik. Felhasználják azokat másodszor, harmadszor, a közvélemény ismét felzudul. De már akkor nem hallgatnak a közvéleményre. Később a törvény sorai között és a törvény ellenére gyakran léptettetnek életbe a legsérelmesebb intézkedések és figyelik, hogy mi a következés. Ha a közvélemény álmos és lanyha, a visszaélés lesz a rend, a szokás. (*Igaz! Ugy van! a szélső balon.*) Mikor ezen visszaélések már nagy terjedelmet öltöttek és a visszaélők bátorsága nem csökkent, hanem növekedett, akkor előállnak és törvényjavaslatba foglalják a visszaéléseket, ugy mint a jelenlegi törvényjavaslat, mely egyebet nem tartalmaz, mint a jelenlegi közigazgatásban levő visszaéléseknek törvényesitését. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*) Törvénybe foglalják a visszaéléseket, mikor szükségesnek látják, hogy ezek törvényesítve legyenek, azt kérdem, vajjon hol lesz a határa már most ezen visszaéléseknek, melyeket ezután a törvényen kivül és a törvények daczára fognak elkövetni. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*) A restauratio szelleme uralkodik teljesen, ezt világosan lehet bizonyítani, mert a 48-iki törvényhozók és azok, kik előkészitették a 48-iki törvényeket, nem ilyen közigazgatásról, nem ilyen önkormányzatról álmodoztak, hanem igenis ugyanezen administrátori institutio, ez ugyanezen hatáskör tágitása az, hol a főispán lénye és hatalma a megye egész közigazgatását uralja. Ugyanazon megyei közigazgatást contemplálták azon államférfiak, kik Kolowrat államminister elnöklete alatt tanácskoztak és az administratori rendszer behozatalát elhatározták. Felolvasom azon hatáskört, mely ezen administratorok részére megállapittatott. Nem vagyok ugyan birtokában azon részletes utasításnak, a mely adatott, de annak bizonyosan birtokában lesz egyik ősz államférfiunk ott a főrendiházban és ha akarja, módjában lesz összehasonlitást tenni a jelenlegi törvényjavaslat és azon részletes utasítás között és bizonyára azt hiszem, hogy a minister urnak is van róla tudomása, mert megtalálta valamely rég elfeledett szekrényben és onnan elevenítette fel e törvényjavaslatban. (*Élénk derültség balfelől és a szélső baloldalon.*)

A rendelet, mely a főispánokról szól 1845. február 9-én kelt Mailáth Antal cancellár aláirásával és igy szól: „Ennélfogva a megyék kormányzói a kormányukra bizott megyék kebelében lakásukat venni, minden köz- és az előfordulandó tárgyak fontosságához képest kis gyülésekben is elnökösködni, a törvényszéken — mint volt e javaslat 57-ik §-a — s különösen a büntető, számvevő és árvák székein gyakrabban résztvenni, a megyék pénztárait gyakrabban megvizsgálni, (*Helyeslés jobbfelől*) a közadók behajtását a leghathatósabban eszközölni, megyéjüket évenkint beutazni, a községek beligazgatását és kivált számadásaikat, ugy szintén az adó egyenkinti felosztását, jegyzőkönyveiket és pénztáraikat az illető tisztviselők jelenlétében megvizsgálni (*Helyeslés jobbfelől.*) — majd meglátjuk helyes-e? (*Derültség balfelől*) — továbbá a helységek lakosainak helybeli előljáróik vagy a megyei tisztviselők elleni panaszaikat kihallgatni s a mennyiben lehetséges azonnal a helyszinén elintézni, nemkülönben a megyebeli utak s középitményekre, valamint a közmunkák igazságos arány szerinti felosztására felügyelni kötelesek legyenek, szóval, hogy megyéjük igazgatásának mintegy központját képezzék". Tehát az administráló főispán, ki az ellenőrzés ürügye alatt mindenbe egész le a községi administratióig befoly, már benne van ez administratori rendszerben. Önöket uraim szabadelvűeknek hivják, azt mondják, hogy önök a régi szabadelvűpárt örökösei. Az a régi szabadelvűpárt nem halt meg, végrendelet nélkül, kiadatott egy nyilatkozata 1847-ben, a mely „ellenzéki nyilatkozat" név alatt ismeretes s a mely ismét Deák Ferencz tollából folyt, ki a tulsó oldalnak huzamosabb éveken át vezére volt. Az az ellenzéki nyilatkozat következőkép hangzik: „A megyék alkotmányos consistentiáját pedig újabban megsértette részint az által, hogy a törvényes főispánok helyett számos megyében helyetteseket nevezett ki, részint pedig az által, hogy több megyében főispánt, mint a megyétől külön vált és annak ellenében álló, sőt a megyei hatóság fölébe emelt külön hatóságot kivánja tekintetni; annak egyoldalú előadására határoz, dorgál és fenyeget; az ellene emelt vádakat pedig még vizsgálat alá is csak hosszas halasztgatások után veszi". Hát most tessék nevetni, (*Derültség a szélső baloldalon*) és helyeselni, mert ez a régi szabadelvűpártnak a végrendelete, a melynek örököseiül nevezik magukat.

Dobják le az álarczot, legyenek azok, a mik a 47-et megelőző reactiónak utódai, nevezzék magukat nagyobb vagy kisebb Kolowratoknak, de

Digitized by Google

ne nevezzék magukat a régi liberális párt utódjának. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Hiszen a jelenlegi administratio és a megyékről szóló törvényjavaslat az önkormányzat épületének bolthajtását törpére építi.

Eszembe juttat ez egy keleti regét, midőn egy hatalmas szultánnak volt egy eunuch nagyvezére, a ki a maga férfiatlanságának tudatában sértve érezte magát azon keleti nép büszkesége és férfiassága által, elhatározta, hogy ezt a népet megalázza és szolgájává teszi örökidőre.

Minden erőszakos támadás hiábavaló volt és egyszer reávette urát, hogy rendelje el, hogy azon népnek sátrait csak törpére szabad építeni és azon keleti nép tagjainak, midőn sátraikba léptek, meghajlott fejjel és meggörbült derékkal kellett ott élniök és midőn egy idő, talán egy jubileumi korszak után onnan kikerültek, az isten szabad ege alá, akkor is meghajlott fővel és meggörbült derékkal jártak, keltek és az a régi, büszke, szabad nemzet szolganéppé süllyedt.

Én, t. ház, nem akarom, hogy önkormányzati institutiónk bolthajtása oly törpévé alkottassék, mint azon keleti népnek sátora. Már most látjuk a községi, városi, megyei önkormányzat hajlékait ilyenné átalakittatni, hogy onnan meggörbülve, törpén kerüljön ki az isten szabad ege alá a magyar nemzet, ott se tudjon emelt fővel, egyenes derékkel, szabadon állani. (*Tetszés a szélső balon.*) Én nem akarok hazámban szolganépet már csak azért sem, mert nem tartom véletlennek a történelem azon logicáját, hogy midőn az egész középkoron keresztül Európában a legnagyobb zsarnokság uralkodott és a continensről a szabadság csak egy szigetre menekült, ugyanakkor Magyarországon oly szabadság volt, a melyre a középkor történelme büszkén hivatkozhatik.

Én azt tartom, hogy a szabadság fenmaradása itt e földön, az önkormányzat institutiónak keretében és védelme alatt nem volt egy történelmi véletlenség. Az szükségesség és kényszerűség volt, a mely mint szükség tovább tart, mert valamint a mi feladatunk volt a multban az, hogy mohamedán zsarnoksággal szemben fenntartsuk a kereszténységet, mely az egyéni szabadság principiumait foglalta magában, ugy a jövőben is feladata az Magyarországnak, hogy egy másik zsarnoksággal szemben fentartsa a politikai szabadságot és e szabadság zászlója alá csoportosítsa azon népeket, a kik nem akarnak egy ázsiai zsarnokság járma alatt nyögni. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*)

Önzésből sem tudom elfogadni e törvényjavaslatot, mert megszoktam én is, mint atyáim, hogy felemelt fővel, férfiasan és szabadon tekinthessek körül hazámon. És ha meg akarom védelmezni a saját személyem szabadságát, ugy meg akarom védelmezni a gyermekeim szabadságát is, mert éltem feladata az, hogy a mint kiirtottam őseim örökségéről a dudvát és a tövist, ugy irthassam ki az önkényt, a zsarnokságot, mely felüti fejét a haza terein, hogy büszkén mutassanak gyermekeim azon szerény ősi hét szilvafa alá, mely alatt annyian pihennek, kik a zsarnok elé odatartották mellöket (*Hosszas élénk éljenzés a szélső baloldalon.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! (*Halljuk! Halljuk!*) A válaszolást azon kevés dologra, a mit a képviselő ur a törvényjavaslatra nézve elmondott, fentartom magamnak akkorra, mikor egyátlalában még a vita folyamán részletesebben nyilatkozni szándékozom. Most csak egy pár észrevétel megtételére érzem magamat kötelezve. (*Halljuk!*)

Az egyik az, hogy határozottan visszautasítsam azon általánosságban felhozott vádat, hogy a főispánok a közmunka alól kivonják magukat, és a katasternél gondjuk volt, hogy adójuk lejebbszállittassék. Megeshetik, hogy egyes főispánnál, épen ugy mint nem főispánnál, az igazságosabb beosztás következtében alábbszállt, de bizonynyal másoké fel is emeltetett. Ennélfogva azt tartom, hogy ily általános váddal illetni a főispáni kart, legalább is nem helyes, nem parlamentbe való eljárás. (*Helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások a szélső baloldalon: Pedig, sajnos, ugy van! Ellenmondás jobbfelől.*)

A másik, t. ház az, a t. képviselő ur nagy tetszést aratott az ösztöndíjakra nézve kibocsátott rendelet rovatainak felolvasásával. Számtalanszor hallottam, t. ház, a panaszt, hogy az még sem járja, hogy ösztöndíjban részesittessenek olyanok, kiknek politikai magatartása nem correct. De hát attól függ, miképen értelmezzük ezt a „politikai“ szót. Ha pártpolitikai szempontból értelmezzük, akkor helytelen; ha pedig általános politikai szempontból értelmezzük, akkor helyes. (*Helyeslés a jobboldalon.*) Tegyen fel a képviselő ur annyit minden ministerről — hisz elvégre nem az én tényemről van szó — de tegyen fel minden ministerről annyit, hogy ha a másik politikai szempontot akarná kutatni, bizonyosan nem nyomtattatná ki, hogy közkézen forogjon. (*Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.*) Mert ha épen meg akarná tudni, meglelné annak módját máskép is. (*Ugy van! a jobboldalon.*)

A képviselő ur (*Halljuk! Halljuk!*) továbbá leirva, hogy mily borzasztó most a megyei élet, azt mondja: „és ime ennek a megyének meghagyni akarására hivatkozik lelkesülten a ministerelnök“.

Hát, t. ház, az a megye, ha olyan volna, mint a t. képviselő ur leirta — csakhogy nem olyan — az nem az ezen törvényjavaslatban tervezett megye, hanem az, mely a jelenleg érvényben levő törvény alapján, ha e javaslat el nem fogadtatik, megmarad. Hogyan lehet tehát ez indok arra, hogy a törvényjavaslat elvettessék, azt én nem

Digitized by Google

tudom felfogni. (*Közbeszólások a bal- és szélső baloldalról: A törvényjavaslat ugyanazt teszi!*) Ha a javaslat ugyanazt teszi, akkor nem értem a nagy harczot a törvényjavaslat ellen; mert, ismétlem, a megye megmarad már az eddigi törvény alapján, ha az új törvényjavaslat nem fogadtatik el. (*Felkiáltások a szélső baloldalról: Mindkettő rossz!*)

Azt is mondja a t. képviselő ur, hogy a felelősség alá vonás a fegyelmi választmány elhatározásától függ. Nagyon sajnálom, hogy annyira semmibe sem veszi az itt már elmondottakat, hogy még ebből argumentumot akar faragni, mikor igen jól tudja, hogy a törvényjavaslatnak azon szakasza fenn nem tartatik.

De azt mondja a t. képviselő ur, hogy az alsóbb tisztviselő mindjárt menekedhetik, mert a főispán, ki ugy sem felelős, magára veheti, hogy én rendeltem. Ez ismét oly állítás, mely minden alapot nélkülöz. Mert a törvényjavaslatnak illető szakasza azt mondja, hogy igenis, hogy ha a tisztviselő feljebbvaló rendeletére tette, akkor nem felelős, de felelős az, ki a rendeletet kiadta és itt senkire nézve sincs kivétel téve. Ez tehát ismét egy súlyos, de minden alapot nélkülöző vád. (*Igaz! Ugy van! a jobboldalon.*)

A képviselő ur — mert személyes dolgokra válaszolni nem kivánok — azt mondja, megtámadva az egész pártot és a kormányt, hogy vessük el a szabadelvű nevet, vessük el az álarczot s felolvassa az administratori ügyekben kiadott rendeletet, melyről elhiszem, hogy ugy van, bár nem olvastam és felolvassa az 1847-iki szabadelvű pártnak, mint mondja, Deák Ferencz tollából eredő declaratióját.

T. ház! Mindaz, a mit felolvasott, a törvényszéken való elnöklés kivételével, mely sem az 1870: XLII. törvényczikkben nem volt, sem pedig ezen törvényjavaslatban eredetileg nincs, mert arról ugyan szó sem volt soha, az 1870: XLII. törvényczikkben benn van, mint ezt nem kevesebb tekintély, mint Horváth Lajos t. képviselő ur beszédében kiemelte. Azon 1870: XLII. törvényczikk létrejött akkor, mikor Deák Ferencz vezette a törvényhozás teendőit. És mi volt annak oka? (*Halljuk! Halljuk!*) Az-e, hogy Deák Ferencz megszünt szabadelvű lenni? Nem. Hanem az oka az, hogy ő tudott különbséget tenni a között, ha egy a nemzetnek nem felelős kormány vezeti az ország ügyeit és a között, ha egy a nemzetnek felelős kormány vezeti az ország ügyeit és egy a nemzetnek felelős kormány intézi azokat. (*Élénk helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj, mozgás a szélső baloldalon.*) De a t. képviselő urak azt a különbséget nem ismerik, sőt tagadják a felelősség sikeres voltát is. Miért? Mert, mint kisebbség, nem gyakorolhatják azt. (*Élénk tetszés a jobboldalon. Zaj, mozgás a szélső baloldalon.*) Legyenek egy kis türelemmel, várják meg, mig többségben lesznek azután gyakorolhatják azt. (*Élénk tetszés a jobboldalon. Mozgás a szélső baloldalon.*)

Az alkotmányosságnak és a szabadelvűségnek valóban caricaturája az, hogy azért haragszanak, hogy e jogokat nem a kisebbség, hanem a többség gyakorolja. Önöknek pedig ez a betegségük. (*Élénk tetszés a jobboldalon. Nagy zaj és ellenmondás a szélső baloldalon.*)

A t. képviselő ur apostrophál, hogy miért nem hivatkozom a nemzetnek nemes tulajdonaira és miért számítok a nemzet gyengéire. (*Halljuk! Halljuk!*) Hát t. képviselőház, én nem számítok a nemzet gyengéire; de a mikor komoly és higgadt munkáról van szó, nem is óhajtok a nemes tulajdonok fellelkesítésére hivatkozni. De hivatkoztam mindig, hivatkozom ma is, s hogy nem hiába hivatkozom, az az oka annak, hogy önök itt kisebbségben vannak, a nemzet józan eszére. (*Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon. Nagy zaj és mozgás a szélső baloldalon.*)

Gr. Andrássy Manó: T. ház! Már 45 képviselő szólott e tárgyban (*Nagy zaj. Halljuk! Halljuk!*) és igy szerénytelenségnek tartanám, ha a ház előleges engedelme nélkül szólanék a tárgyhoz. (*Halljuk! Halljuk!*) Felszólalásomnak indoka az, hogy egyrészről néhány észrevételt tegyek az imént elmondottakra, másrészről előadjam nézeteimet a nemzetiségi kérdésről, mely itt oly hosszasan tárgyaltatott. (*Halljuk! Halljuk!*)

A javaslat 54. §-a volt az, a mely leginkább bántotta és felingerelte a kedélyeket. Ezen szakasz, mint tudjuk, visszavonatott a kormány által. És mégis az itt tartott beszédeknek egy része a legnagyobb erélylyel fordul e javaslat ellen. Mintha még e szakasz benne lenne. (*Ugy van! jobbfelől.*)

Ha az előttem szólott Ugron Gábor t. képviselő ur adomákat szeret mondani, engedjék meg nekem, hogy én is mondjak egyet. (*Halljuk! Halljuk!*) Egy angol Svájczban utazván, a szomszédnője figyelmeztette, nézzen ki a vasuti kocsi ablakán, nézze a szép hegyi vidéket, a vizeséseket. Az angol kinézett és elaludt. Másfél óra mulva, mikor már Franczia országban voltak, nagy mocsáros vidéken fölébredt és emlékezve arra, a mit mondtak neki, azt feleli: „Igazán, gyönyörű hegyi vidék!“ (*Derültség.*) Igy vannak azok, a kik oly erővel oly dühvel támadnak e javaslat ellen, holott miután az 54. §. feladatott, erre semmi okuk nincs. (*Élénk helyeslés a jobboldalon. Derültség.*)

Bátor leszek még egy pár észrevételt tenni tenni Ugron Gábor képviselő ur beszédére. (*Halljuk!*) Ő ránk tekintett s tehetetlen pártnak mondott bennünket, mely, ha vezére nincs itt, szólni sem tud, ülést sem tud tartani. Hát kérdem, vajjon ki a hazafi? Nem az e, a ki vélekedését alá tudja másának rendelni, még az esetre is, ha ellenkező nézeten van, midőn azt hiszi, hogy az, a kinek alárendeli, csak a haza javát akarja. (*Élénk tetszés jobb-*

Digitized by Google

felől.) Vajjon nem az-e a valódi hazafi, a ki szereti a parlamentarismust és annak értelmében cselekszik? *(Helyeslés jobbfelől.)* Vajjon nem az-e a jó katona, a ki nem jár magában, hanem mindig a generálisát követi? *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Nem látjuk-e, hogy igy van minden országban; hogy ugyanigy követték Franciaországban Gambettát? Nem látjuk-e, hogy Angolországban Gladstont vakon követi a pártja ha attól a haza javát reméli? *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj balfelől.)*

Önök uraim, a szélső baloldalon a leghálátlanabbak. *(Derültség.)* Mert mikor oly egyéniséget követünk, ki az önök főelvét, tudniillik a megyei tisztviselők választásának elvét felkarolja, *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Köszönjük!)* midőn, mondom, mi ezt követjük és fogjuk ezután is követni, midőn mi azt akarjuk, a mit önök akarnak: akkor ránk néznek és tehetetleneknek mondanak bennünket. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

A másik, a mit Ugron Gábor képviselő ur szintén felhozott és a mi még sokkal igazságtalanabb, az a rettenetes hivatalvágy, melyet emleget. De vajjon ez nincs-e meg egész Európában? És érdemes-e ezt a vádat annyira kiczifrázva, annyira czikornyásan, gyanusítólag felhozni itt az országházban. *(Helyeslés jobbfelől.)* Az a nemzet, a mely most igenis abban a meggyőződésben van, hogy azok, a kik a kormány élén állanak, jó uton járnak s a hazát jó révbe viszik, bezzeg a Bach-korszakban nem vágyott hivatalokra. *(Ugy van! jobbfelől.)* A magyarság akkor visszavonult és cseheket kellett behíni. De mikor a hazaszeretet és hazafias czélok kivánják, akkor ime igenis találunk elég tisztviselőt. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* S ez nem egyéb, mint általános beismerése a szabadságnak és ez csakis hazafiságból származhatik. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Még csak néhány csekély észrevételt kivánok tenni a törvényjavaslatra, különösen pedig annak a tisztviselőket illető részére. Méltóztassék distingválni. A szélsőbalról azt hangsúlyozták, hogy el fog veszni a régi megyéknek és főispánoknak nimbusa; Mocsáry Lajos képviselő ur azt mondta, hogy még vicispánt sem fognak találni, ha nem lesz tökéletes szabadság. A viszonyok megváltoztak. Volt idő, midőn a tisztviselők ex nobili officio, ingyen szolgáltak; volt idő, midőn a főispán a legcsekélyebb fizetésért, a megyei táblabirák pedig a sedriánál ingyen szolgálták a megyét: a főispánnak nagyobb befolyására nem volt szükség. De most, midőn minden hivatalnok pénzért szolgál, mikor nagyon is meg vannak fizetve, akkor azt, hogy a főispánnak felettük nagyobb ellenőrzése legyen, én óhajtom és akarom; és hiszem, hogy az ország érdekében, az ellenzék is akarja; de a törvényjavaslatnak ezen szakaszát egyébre és tágabban magyarázhatónak nem tartom.

A mi pedig azon nézetet illeti, hogy a főispán korteskedés szempontjából ruháztatik fel oly nagy hatalommal: erre nézve csak az a megjegyzésem, hogy ha az ellenzéknek, nevezetesen a balközépnek programmja az, a mint a balközépi ellenzéki lapok mondogatták, hogy ezen párt főszónokainak itt előadott programmja szerint a megyei tisztviselők kineveztessenek és ne választassanak, nem kell egyéb, csak ki kell menni a vidékre s ezt el kell mondani, akkor a kormánypártnak nem kell korteskedni, a nélkül is nagy kisebbségben marad a balközép. *(Élénk tetszés a jobboldalon. Zaj a bal- és szélső baloldalon.)*

Méltóztassanak türelemmel lenni, a fődologgnál akarok megállani: ez a nemzetiségi kérdés. *(Halljuk!)* A nemzetiségi kérdés nagyon lényeges kérdés s felfogásom szerint nagyon helytelenül van sok tekintetben felkarolva. Most Magyarországnak meg van az alkotmánya; de volt idő, mikor nem volt s akkor Magyarországnak miben volt az ereje s minek köszönheti fejlődését, szabadságát és létét, a mennyire birja? *(Derültség a baloldalon. Halljuk!)* Annak köszönheti, hogy a monarchia közepén van egy 8 milliónyi egy nyelvű és egy fajú nép, *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon)* mig a monarchia többi része a különféle nemzetiségek cseh, német, oláh, tót által darabokra van szakgatva és egészet nem képezhet. A monarchia népeinek zöme magyar és ez adja Magyarországnak az erőt. Ez volt a mi erőnk és ez a mi erőnk ma is. Mikor 1849-ben itt egyesek megkezdették és megkezdettük — mert magam is részt vettem benne — az actiót, azon irány, azon meggyőződés vezetett bennünket, hogy nekünk meg kell maradnunk jogaink követelése mellett, mert e monarchiában nincs oly compact nemzet, milyen mi vagyunk s a mi kivánságunknak teljesülni kell. Deák is egyesült velünk. Azután következett a kiegyezés. És ez az erőnk meg lesz ezutánra is, akárhogyan fognak a nemzetiségek jobbra-balra törekedni.

Ennek folytán, mint hogy kétségtelen az, hogy itt van a mi erőnk, még nagyobb urak is lehetnénk; csak egy bajunk van, hogy nincs pénzünk. *(Nagy derültség. Halljuk! Felkiáltások a szélső baloldalon: Választásokra mindig van! Derültség.)* Deák Ferencz is a mellett volt, hogy a nemzetiségek kibékittessenek; ezt a politikát követtük akkor is, mikor a horvátokról volt szó. De tessék meggondolni azt, vajjon itt történt-e hiba ugy a horvát kiegyezésben, mint a nemzetiségi törvényben, vagy pedig az által, a mik később történtek, a miknek oka egyszerűen azon jó magyar természetünkben rejlik, hogy azt mondjuk: próbáljunk jó úton velük végezni, hivatalt, vasutat, püspököt adni? *(Élénk derültség.)* Ezen nemzeti hibákat örökölték és elkövették a kormányok kivétel nélkül egymásután és e hibák még most is folytattatnak. *(Derültség.)*

Digitized by Google

Méltóztassék megengedni azon képviselő ur, a ki a cultur-egylet ellen felszólalt: hogy először is megjegyezzem azt, hogy ezen egyletekhez a kormánynak semmi köze, hogy ezen egyleteknek én sem vagyok, nem lehetek barátja, mert félremagyaráztatott, mintha azok erőszakolni akarnák a népet, a mit én nem akarok: mert nekem nem fog senki a históriából példát mutatni arra, hogy erőszakkal (*Élénk ellenmondás: Nem erőszakolnak semmit!*) rá lehetett kényszeríteni valamely nemzetiséget nyelvének feladására és ragaszkodásra az államhoz. Ott van Csehország, a hol 200 évig mindig németül tanítottak, még sem sikerült a cseheket németesíteni, nem fog sikerülni a nagy Németországnak sem a lengyeleket németesíteni. Ismétlem! Én az erőszaknak embere nem vagyok. De hiszen, épen a szász képviselő urak, épen Zay képviselő ur kezdeményezte ezt a dolgot a „Deutsche Schulverein"-nal. (*Élénk helyeslés. Igaz! Ugy van!*) És daczára ennek mi történt? Történt az, hogy mi mindig támogatjuk a szász universitást. (*Általános helyeslés.*) Ez hibás politika, mert oda fogunk jönni engedékenységünkkel, a hová a horvátokkal jutottunk, hogy ha itt máskép nem járunk el. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*)

Méltóztassék megengedni, ezt azért mondtam el, mert e tekintetben nem működhetik egyes ember, sem a kormány maga, hanem működni kell mindenkinek, (*Helyeslés*) a kinek az a meggyőződése, hogy csak ezen uton vagyunk képesek magunkat erősiteni. De akkor kettő szükséges: különösen igazságosnak kell lenni. Ha mi a nemzetiségektől azt kivánjuk, hogy hozzánk ragaszkodjanak, akkor azon törvényeket, melyeket nekik adtunk, meg is kell tartani. Nem kell azért soha sem félni attól, ha ők itt oláhul vagy tótul találnának beszélni. (*Zajos, általános ellenmondás.*) Meg kell nekik adni, hogy azon törvények, melyeket magunk csináltunk és melyekben a nyelvi szabadság meg van nekik adva, szorosan megtartassanak; de másrészt, engedelmet kérek, nagyon szigorúan meg kell követelni azt, hogy az iskolákban magyarul kell tanítani, hogy hivatalnok csak az lehessen, a ki jól tud magyarul. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*)

Azonkivül szükséges, hogy kiki megtudja a törvényből — mert valóban messze kiterjed egész Európában a nemzetiségi küzdelem — hogy mi az a hazaárulás. (*Zajos derültség.*) Ezzel ki kell egészíteni a mostani büntető törvényt, mert a mostani törvény szerint csinálhat akárki, a mit akar és még sem lehet rábizonyítani.

Miután ezen törvényjavaslat némileg, bár nem igen nagy mértékben (*Hátra szól*) — ez rossz lesz — (*Nagy derültség*) a kormánynak oly hatalmat ad, mely által e tekintetben is befolyhat a törvények kivitelére, én hozzájárulok ezentörvényjavaslathoz. (*Élénk helyeslés jobbfelől. Hosszas derültség és zaj a bal- és szélső baloldalon. Felkiáltások: öt percznyi szünetet kérünk!*)

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(*Szünet után.*)

Elnök: T. ház! Az öt perczny szünet eltelvén, az ülést megnyitom. Kérem, méltóztassanak helyeiket elfoglalni.

Horánszky Nándor: T. képviselőház! (*Halljuk!*) A vita tartóssága daczára is kérnem kell a t. képviselőházat, hogy az adott helyzetben szavazatomnak indokolására, a melynek czélja ezen törvényjavaslatot a leghatározottabban visszautasitani, (*Helyeslés balfelől*) türelmével megajándékozni méltóztassék. (*Halljuk! Halljuk!*)

Mindenekelőtt, t. ház, hogy magával azon nagy elvi kérdésekkel, melyek a vita folyamán felmerültek és melyeknek részleteibe bocsátkozni nem szándékozom, mert hiszen azok elég kimerítően lettek tárgyalva és kifejtve, a magam részéről leszámoljak és e tekintetben elvi álláspontomat jelezzem, kijelentem, hogy én azok közé tartozom, (*Halljuk! balfelől*) kik a megye politikai jogainak fentartása, az administratio ellenőrzése és a helyi természetű administrationalis kérdések elintézésére lehető tág keretben berendezett önkormányzat mellett az administratio államosítását óhajtom. (*Helyeslés balfelől.*) Óhajtom, daczára annak, t. ház, hogy a tisztviselők kinevezése nem popularis kérdés, mert hiszen, ha ezt eddigelé nem tudtuk volna is, gróf Andrássy Manó t. képviselőtársunk erre megtanított bennünket, (*Ugy van! balfelől*) mert hiszen ő nemcsak velünk szemben, de jellemzőleg a t. ministerelnök ur eljárására vonatkozólag is jelezte azt, hogy ha valaki künn az országban azt mondja, hogy a tisztviselők kinevezését akarja, ez önmagában elegendő arra, hogy ha nem is bukást, de legalább rendkivüli küzdelmet idézzen elő.

Én, mindezek daczára mégis őszintén és nyiltan kijelentem ezen elvi álláspontomat, mert erős a meggyőződésem, hogy egyfelől azon félszeg alkotások, a melyekkel a jelenlegi kormány a közelebbi idő alatt administratiónkat szerencséltette, másfelől pedig az az erőszakos szellem, melylyel nálunk a közkormányzat kezeltetik, rohamosan szaporítani fogják azoknak számát, kik a gyökeres reform szükségét sürgetni fogják, talán még azok soraiból is, kik különben tiszteletre méltó okoknál fogva a régi megyei szerkezet fentartása érdekében fáradoznak, vagy legalább egészen ezen, vagy ehhez közelálló álláspontot foglalnak el. (*Ugy van! a baloldalon.*) Szándékosan használom e szót, t. képviselőház: régi megyei szerkezet, mert én körülbelül ezen szóban és ennek értelmében találom fel azon különbséget, mely egyfelől közöttünk, kik az általam jelzett elvi állásponton állanak és másfelől azok között, kik igen t. kép-

Digitized by Google

viselőtársam, Bartha Miklós határozati javaslatát aláírták és elfogadták, létezik. És én részemről csak elismeréssel tartozom mind Bartha Miklós t. képviselőtársamnak, mind pedig Helfy Ignácznak és azoknak, kik e tárgyban szólottak és az általunk elfoglalt álláspontot vita és kritika tárgyává tették, mert részemről magam is óhajtom, hogy az ország ebben a kérdésben tisztán lásson, véleményt alkothasson (*Helyeslés balfelől*) és ezen alkotandó és kifejezésre jutandó közvélemény hatályosan elősegítendi az administratio reformjának szükségét, szemben a mai tűrhetetlen helyzettel. (*Élénk helyeslés a baloldalon.*) De én részemről mégis óhajtottam volna, hogy igen t. képviselőtársaim ne csak az általuk elfoglalt elvi álláspont jelzésével, de annak részleteivel is foglalkozzanak és a megoldás tekintetében azon részletekre is kiterjeszkedjenek, melyek a megvalósítás egész területén szemeik előtt lebegnek, óhajtottam volna, hogy megmutassák kereteit és idomait, hatásköreit és ezek elválasztó vonalait azon berendezésnek, melyet azon alapon létesíteni óhajtanak. Mert csak akkor jöttünk volna tisztába azon kérdés iránt, hogy vajjon álláspontjuk az alkotásnál kibontakozhatik-e azon homályból, melyben azt örökségképen az 1848-iki törvények reánk hagyták, avagy nem fognak-e azon dilemma előtt állani, hogy választaniok kell a parlamentarismus és municipalismus közt. De bárhogy álljon is a dolog, egy bizonyos és ez az, hogy azon intézmény, a mely jelenleg létezik és mely a legközelebb multak tapasztalatai szerint a polgári és politikai szabadság megszorítására, az administratio érdekeinek kizsákmányolására annyira felhasználható volt, a mennyire az tényleg és valóban felhasználtatott, mindenütt, hol a főispánoknak a törvényhatóságokat a politikai küzdelembe bevinni sikerült — nem lehet ideálja senkinek és bizonyára igyekezni fog mindenki, hogy ezen mai, teljesen tűrhetetlen és a közszabadságra veszélyes helyzetből kibontakozzunk és ez irányban rendezzük valamiképen azon administratiót, mely ma a közszabadságra veszélyes. (*Helyeslés a baloldalon.*)

Mielőtt, t. képviselőház, azon álláspontra nézve, a melyet ezen törvényjavaslattal szemben elfoglalok, nézeteimet lehető rövidséggel elmondanám, méltóztassék nekem megengedni, hogy előlegesen is egy megjegyzést tegyek. (*Halljuk! Halljuk!*) Sokszor hangoztatott e házban és e házon kivül a sajtóban, hogy mi a ház ezen oldalán személyes politikát űzünk és a ministerelnök urat kiméletlenül támadva, keresve keressük azon ellentéteket, a melyek az ő politikai életében felmerülnek. (*Halljuk!*)

T. képviselőház! Hogy mennyire űzünk mi, különösen azok, a kik annak idején a t. ministerelnök ur politikájától a támogatást megtagadtuk; megtagadtuk pedig azért, mert jobb pénzügyi, jobb közgazdasági és jobb kormányzati politikát kivántunk és követeltünk, mondom, hogy mennyire űzünk mi személyes politikát, arról, t. képviselőház, tanuskodhatnak mindazon tettek és mindazon fáradalmak, a melyeket éveken keresztül a felmerült fontos kérdésekben követtünk és a melyeknek substratumait a képviselőház jegyzőkönyvei, naplói és az ezekben feltalálható számtalan javaslataink mutatják. (*Ugy van! a baloldalon.*)

Mert egy dolog iránt tisztába kell lennünk tisztelt képviselőház és ez az, hogy vajjon a létező alapokon lehet-e jobb politikát követni, akár pénzügyit, akár gazdaságit, akár közkormányzatit? Én azt hiszem, hogy igen. (*Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.*) Igazat adnak nekünk e tekintetben a mi t. szomszédaink is, kiket távol legyen tőlem bármi tekintetben a mi tetteinkkel solidaritásba hozni — az ő számtalan javaslataik mindazon kérdésekben, a melyek a közjogi kérdésekkel kapcsolatban nem voltak és a melyeket hosszú éveken keresztül e házban szintén előterjesztettek.

Ha tehát csakugyan áll az, hogy a közjogi alapon is lehet jobb politikát követni, mint a melyet a kormány követ és a melylyel az országot oda juttatta, a hol állunk, akkor lehetetlen megtagadni az elvi álláspont jogosultságát oly politikai pártnak és politikai töredéknek, a mely a létező közjogi alapon oda törekszik, hogy az ország sorsa minden tekintetben helyesebben kezeltessék. (*Ugy van! balfelől.*) Ha tehát mi reánk lehet ütni azt a jelleget, hogy személyes politikát üzünk, akkor logice talán t. barátainkra is ezt lehetne mondani, pedig nem hallottuk, hogy az ő törekvéseikre ezen vád jellege ráiratott volna. Hogy pedig, t. ház, mi koronként, nem ugyan a t. ministerelnök urnak személyét, hanem az ő eljárását és az ő hosszú éveken keresztül követett politikai multját szigorúan megróvjuk, annak okai nem mi vagyunk; (*Ugy van! balfelől*) hanem oka azon általános politikai elvtelenség, a melyre a t. kormányelnök ur helyezkedett, a mely porba rántott minden politikai ideált, (*Ugy van! balfelől*) sivárrá tesz minden politikai küzdelmet, (*Ugy van! balfelől*) kiirtani készül minden politikai hitet (*Ugy van! balfelől*) és egy iskolát alapít, melynek nyomdokaiban — minden nemzet történelmének tanusága szerint — csak a hanyatlás jár. (*Élénk helyeslés és tetszés balfelől.*) Nem egyes, a változott viszonyok szerint idomuló és talán elvi jelentőségű kérdésben követett nézetváltozásról van itt szó t. ház, hanem szó van egy általános politikai nihilismusról, (*Tetszés balfelől*) a mely ellen küzdeni, ha kellemetlen is, de erkölcsi kötelességünknek ismerjük. (*Ugy van! balfelől.*)

Ennek előrebocsátása után, midőn magára a törvényjavaslatnak lehető rövid kritikájára áttérnék, hogy a helyzetet tisztázzuk, fel kell említe-

Digitized by Google

nem Hegedüs Sándor t. képviselőtársamnak egy kijelentését, melynek alapjára ő helyezkedett és a mely egyetlen egy álláspontból támadta mindazokat, a mik részint t. képviselőtársam Horváth Lajos, részint pedig gróf Apponyi Albert által felhozattak. (*Halljuk!*)

Ezen elvi kijelentés az volt, hogy ezen törvényjavaslat szemben az 1870:XLII. törvénynyel a törvényhatóságnak egyetlen egy érdemleges jogát sem érinti. Hát, t. ház, szemben ezen merész kijelentéssel, bátor vagyok őt csak néhány kevésbé fontos, mert az egészen fontosra, az 57. szakasznak lehető rövid kritikájára később fogok áttérni, mondom, egyes kevésbé fontos körülményre figyelmeztetni. Hát, t. képviselőház, a szabályrendelet alkotásának fontos jogában, midőn ennek megalkotása egy új feltételhez, tudniillik a bemutatási záradékkal leendő ellátáshoz köttetik, szabad legyen nekem kérdezni, hogy mit jelent ez egyebet, mint minden szabályrendelet alkotásának a t. kormány kezébe leendő letevését és esetleg meghiusítását; szabad legyen őt kérdenem, hogy midőn a törvényjavaslatnak egyik szakasza azt mondja, hogy a törvényhatósági bizottság tagjai megválasztásánál akár az eljárásban, akár a határozathozatalban mutatkozó törvénytelenségek szempontjából a főispán egyoldalúlag felterjesztést tehet és ennek folytán az egész választási eljárás megsemmisittethetik, ha mindjárt senki sincs a megyei érdekeltek közül, ki az ellen panaszkodnék, mi egyéb ez, mint a törvényhatóságot legközvetlenebbül érdeklő fontos berendezkedési kérdésnek a megye kezéből való kivétele és tisztán a kormány kezébe való áthelyezése. (*Ugy van! balfelől.*)

Szabad legyen kérdeznem, hogy például a tisztviselők egy részének újabban contemplált kinevezése vagy a kezelő személyzet felett a főispán disponálása és ide-oda való hányatása, vajjon mindezek nem csorbítják-e mind a megyének eddig létezett jogkörét. (*Igaz! Ugy van! a baloldalon.*) Legyen szabad kérdenem, hogy a törvényjavaslat 57. §-ának *i*) és *k*) pontjai, a melyekre később fogok áttérni, nem mind oly természetűek-e, melyek a megyében mind a rendelkezésnek, mind esetleg a végrehajtásnak jogát tisztán a hatalmi körbe vonják? Mindezek nyilvánvalóvá teszik azt, hogy ezen törvényjavaslat egytől egyig elvette a törvényhatóságtól még azon autonom jogköröket is, a melyeket számára az 1870:XLII. törvényczikk meghagyott. (*Ugy van! balfelől.*)

De áttérve az 57. §-ra, méltóztassanak megengedni, hogy én ezen szakaszt, az életbe ugy, a mint azt hiszem, jelentkezni fog, bevezessem és azt ezen működésében a t. háznak be is mutathassam. (*Halljuk!*)

Az 57. §-ból három rendbeli új hatalmi intézkedés domborodik ki. Az egyik az, hogy az 57. §-nak *a*) pontja az állami tisztviselőknek nemcsak a személyük feletti felügyeletet, hanem az ezzel kapcsolatos functiókat is a főispán kezeibe teszi le, a mi eddig nem volt. A másik az, hogy a főispán kezeibe teszi le azon nagy érdekeket is, melyek eddig az 1870:XLII. törvényczikk értelmében a köztörvényhatóságok által voltak ellátva és kezelve.

A harmadik pedig azon szellem, a mely ennek végrehajtásában nyilvánulni fog és a mely szellemnek personificálását nekünk az ugynevezett titkárok nyujtják.

A mi az elsőt illeti, a közigazgatási törvény 68. §-a eddig is megadta a főispánnak azon jogot, hogy az összes, tehát állami administratióban is tapasztalt hiányokra vonatkozólag külön felterjesztést tehessenek és erre vonatkozólag concret esetekre is kiterjeszkedhessenek.

Ezen rendelkezés felfogásom szerint, részint mert ennek kezelése testületi jellegű volt, részint pedig azért, mert ezen különleges joghoz a főispán, a testületi tanácskozásokon keresztül jutott, administrativ természetű és szellemű volt.

Most mi történik, t. ház! Történik az, hogy az összes állami hivatalnokoknak személyes működése helyeztetik a főispáni hatáskör alá és ekként az administratiónak azon része, mely eddig államilag kezeltetett és melyre a főispán sem közvetett, sem közvetlen befolyása nem volt, kizárólag a főispáni hatáskörbe vonatik be. Hát, t. ház, ezen törvény értelmében joga lesz a főispánnak például az adófelügyelőhöz megkeresést intézni, hogy X. Y. ügyvédnek, orvosnak, mérnöknek, iparosnak, kereskedőnek vagy gyárosnak adója miért javasoltatik oly magasra, vagy csak oly magasra, joga lesz kérdést intézni, hogy például adóelengedési esetekben az elengedésnek mérve miért nem nagyobb vagy kisebb, vagy Péternek és Pálnak miért adatik vagy nem adatik adóhalasztás, szóval joga lesz nem directe, de indirecte akként eljárni, hogy ez által az állami közegek eljárásában az intimidatiónak irányzata oly alakban mutatkozzék, mit azon államtisztviselő hatalmi érdekben okvetlenül meg fog érteni és eljárásában azon intentiók szerint fog cselekedni, melyek szellemét azon megkeresés hangja kitünteti. (*Igaz! a baloldalon.*) T. ház, ez az életben, bármiképen okoskodjunk is, igy fog működni és ha azért valaki azt mondja, hogy a törvényjavaslat ezen rendelkezése által nemcsak az illető hivatalnokok, hanem azok működési köre is bevonatik a főispáni hatáskörbe, teljesen igaza van és csak az élettel és a valósággal számolt le. (*Helyeslés a baloldalon.*)

De menjünk tovább. A törvényjavaslat *i*) pontja különféleképen magyaráztatott e házban. (*Halljuk!*) Én ezen *i*) pontról azt állítom, hogy midőn abban az mondatik, hogy az ellenőrzési és felügyeleti körön belül a főispánnak joga van ren-

Digitized by Google

deleteket intézni s esetleg azoknak bizonyos esetben végrehajtását is sürgetni és követelni és midőn ezen ellenőrzési és felügyeleti hatáskör a törvényjavaslat *e*) pontjában akként fejeztetik ki, hogy ellenőrzi a törvényhatósági önkormányzatot és őrködik az állami közigazgatás érdekei felett: akkor ebből nem lehet mást következtetni, mint azt, hogy miután minden közigazgatási teendő vagy állami, vagy önkormányzati természetű, a közigazgatás összes anyaga bevonatik a főispán hatáskörébe. (*Ugy van! a baloldalon.*)

Hát, t. ház, ily viszonyok közt kétségtelen, hogy a törvényjavaslat nemcsak az összes állami, törvényhatósági és községi tisztviselőknek személyes működését, hanem azoknak összes functióját is a főispánnak tisztán tetszésére és önkényére bizza s ez által közvetve az állampolgárok azon nagyfontosságú érdekeit, melyek a közigazgatásban vannak letéve, kizárólag a főispán hatalma alá helyezi (*Ugy van! a baloldalon.*)

De van, t. ház, az 57. szakasznak egy bekezdése, melyben az 1870. XLII. törvényczikkből egy szócska kihagyatott, a mi igen jellemző. (*Halljuk! Halljuk!*) Az 1870: XLII. törvényczikkben ugyanis az mondatik, hogy: megvizsgálja személyesen legalább egyszer évenként stb. — tehát személyesen — ez a szócska a jelen törvényjavaslatból ki van hagyva. Ha ezt, t. ház, combináljuk, a törvényjavaslat azon rendelkezésével, mely a főispán mellé titkári állomást szervez, no akkor nyomban tisztában lehetünk részint az egész törvényjavaslat administrativ értékével, részint azon tendentiákkal, melyek azt bizonyítják, hogy e törvényjavaslat nem közigazgatási természetű, hanem pusztán hatalmi törvény, (*Ugy van! a baloldalon. Igaz! ugy van! balfelől*) mondom, tisztába jöhetünk azon politikai tendentiákkal, melyeket a t. ministerelnök ezen törvényjavaslat megalkotása által akar kielégíthetni. Midőn titkár a főispánok mellé szerveztetik, ez nem jelent egyebet, mint azt, hogy a főispánnak, a ki qualificatióval nem bir, a kormányzáshoz érteni nem szükséges, mert hiszen ott van a titkár. (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) A főispánnak nem kell foglalkozni azon odiosus dolgokkal, melyeknek berendezése érdekében ezen hatalmi törvény behozatott; mert hiszen ott van a titkár, a ki ezeket el fogja végezni és igy lehetővé válik, hogy azon jó firmák alatt, melyek eddig Magyarország közéletében a főispáni állásokat betöltvén, ez által a kormány politikája érdekében is bizonyos sympathiákat keltettek fel, (*Ugy van! balfelől*) mondom, ezek firmája alatt az igen t. kormány a főispáni titkárok által intézhesse mindazon odiosus dolgokat, melyekre eddig solidabb gondolkozású férfiak nem vállalkoztak, vagy ezután vállalkozni nem akarnak, mert hát lássuk a szellemet.

Zichy Antal t. képviselő ur felszólalásában többek közt azt mondotta, hogy a t. ministerelnök ur a situatio embere, mert alkalmazkodni tud. Teljesen igaza van, csak egy kis különbséggel. (*Halljuk! Halljuk!*)

A t. kormányelnök ur alkalmazkodni tud, de csak tetteiben, mert nála elvhűbb embert szavaiban képzelni sem lehet. S ez nemcsak a t. ministerelnök ur tettein, hanem azon törvényeken is meglátszik, melyeket a kormányelnök ur eddigelé beadott és a törvényhozás által megalkottatott.

Mert például, midőn kimondatik egyik törvényünkben, mint elv, hogy a magyar korona országai a 80 milliós államadóssághoz nem tartoznak járulni és nyomban utána annak megfizetése az országra nézve elvállaltatik. Nincs-e itt meg az elvhűség szóval? Midőn e törvényjavaslat 2. §-ában kimondatik, hogy a törvényhatóságok gyakorolni fogják az önkormányzatot, azután a szakaszok egész sorozatán keresztül azon töri a t. kormányelnök ur a fejét, hogy miként játsza ki ezen elvet. (*Ugy van! balfelől.*)

Midőn a kormányelnök ur beleegyezésével a bizottság kijelenti, hogy ő a birói függetlenséget érinteni egyáltalában nem akarja és annak utána elfogadja azon formulát, mely még élesebb, mint az eredeti törvényjavaslat volt, nem mutatják-e ezek hogy a t. ministerelnök ur igen erős, de csak szóval az elvek kijelentésében, de a valóságban és a lényegben ezeket követni egyáltalán nem szokta. (*Ugy van! balfelől.*) Ha a t. ministerelnök ur azt hiszi, hogy az országnak érdekében áll az administratio olyan berendezése, a mely minden hatalom kört akár közvetve, akár közvetlenül a kormány kezében központosít, akkor miért nem méltóztatik proponálni, hogy ez törvénybe iktattassék? Miért kell egész közigazgatási szervezetünknek törvénybe irt valótlanságnak lennie? (*Ugy van! balfelől.*)

Hiszen, ha az utókor valaha olvasni fogja ezen törvényeket s látja azt, hogy az itt kijelentett elvek ellen magában a törvényben azok kijátszására mily küzdelem folytattatik, vagy nem fog megérteni bennünket, vagy pedig igen szomorú következtetést fog vonni e korra. (*Igaz! Ugy van! a szélső balfelől.*)

Hogy e törvény tisztán hatalmi törvény volt, ennek igazolása végett méltóztassanak megengedni, hogy a javaslatnak azon rendelkezésével is foglalkozhassam, mely a birói függetlenségnek megtámadását megkisérlette. (*Halljuk! Halljuk!*)

Midőn a javaslat legelőször látott napvilágot, sokan kétkedtek a felett, hogy a törvényjavaslat e kitétele alatt: „összes állami közegek“ értendő-e a birói kar vagy sem. Az egyik rész azt erősítette, hogy az lehetetlen, mert a törvényjavaslat közigazgatási természetű lévén, ez alatt mást, mint a közigazgatási állami tisztviselőket érteni nem lehet, és mert az indokolás egy hézag kivételével arra enged következtetést, hogy ez alatt a birói kar

Digitized by Google

nem értetik. Voltak azonban mások, a kik ismervén a ministerelnök urat, hogy szeret a zavarosban halászni, azt állították, hogy minden valószinűség szerint e rendelkezés a birósági hivatalnokokra is kiterjed. A következmény ez utóbbi felfogásnak adott igazat. Hogy állunk tehát e kérdéssel?

A ministerelnök ur az eredeti javaslatnak indokolásában a többek közt, a nélkül, hogy a birói hivatalnokokat a közigazgatás egyéb hivatalnokaitól elkülönítette volna, a következőket mondja: „E végből halmazza fel a javaslat a főispánt, hogy a törvényhatóság területén működő összes állami hivatalnokok hivatalos eljárását is ellenőrzési és felügyeleti körébe vonhassa."

Ha tehát, mint később csakugyan kitünt, a törvény ezen rendelkezése alatt a birák is értettek, nem nyilvánvaló volt-e a törekvés, a mely később a bizottságban kifejezésre is jutott, hogy a ministerelnök ur azon egyetlen igazgatási ágat is, a hol még a politikai és a polgári élet nyugtalanságai elintézést nyertek, szintén hatalmi körébe akarja vonni és Magyarországon oly állapotot kiván létesiteni, hogy tudta, beleegyezése vagy rendelkezése és intézkedése nélkül ezen országban semmi fellélegzés ne lehessen. (*Ugy van! balfelől.*)

Igaz, e javaslatot a ministerelnök ur visszavontnak jelentette ki és én constatálom, hogy mikor ezt tette, helyesen cselekedett. De midőn ezzel kapcsolatban akként méltóztatott nyilatkozni, hogy hiszen a birói függetlenség megtámadása esze ágában sem volt, mert a ministerelnök ur védeni fogja ezt akkor is, a mikor ennek talán túltengései fognak mutatkozni, nem járt el őszintén. (*Ugy van! balfelől.*) Megmondom miért? (*Halljuk! Halljuk!*)

Midőn e javaslat a bizottságban tárgyaltatott és arra vonatkozólag aggodalmak merültek föl, akkor a bizottság a ministerelnök ur beleegyezésével egy más formulát keresett, de nem arra, hogy a birói függetlenséget ne bántsák, hanem arra, hogy ne nagyon bántsák. (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) Igy találtatott meg a formula, a mely a birói függetlenség megtámadását még jobban kihegyesíti, mert nem csak az elsőfolyamodású birákat helyezi a főispán felügyelete alá, hanem bizonyos igazgatási esetekre ingerentiát is enged. Ha már a t. ministerelnök ur a nyert felvilágosítások után látta azon aggodalmakat, melyek felmerülnek és daczára annak még sem állt el a törvényjavaslat e rendelkezésétől: akkor nem férhet kétség ahhoz, hogy az ő eredeti intentiója az volt, hogy a birói függetlenség megsértésével a bíróság fölötti rendelkezést közvetlen a főispán, közvetve pedig saját hatalmi körébe vonja. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*) És e törekvés, t. ház, nem is új. Hiszen nagy sajnálattal hallottuk az igen t. államtitkár urtól a bizottságban, hogy a birói függetlenség tulajdonképen nem is áll egyébből, mint abból, hogy a biró elmozdíthatatlansága kimondatott és törvénybe iktattatott Ő például a birák áthelyezhetetlenségét, a birói felelősségről szóló törvényt, a biráknak a polgári és politikai agitationalis működéstől való tartózkodását vagy legalább e működés korlátozását, a birói szervezetnek törvénybe iktatását, a biró előléptetésének olyatén kezelését, hogy erre csak birói és egyéni tulajdonai legyenek irányadók, nem pedig mellék, talán pártpolitikai tekintetek: ezeket ő a birói függetlenség kiegészítő részének, ugy látszik, nem tartja. Pedig méltóztassanak az intézmény ez egyes oszlopainak bármelyikét megbontani és akkor nincs kétség benne, hogy a birói függetlenség egész épülete össze fog omlani. (*Helyeslés balfelől.*) Valóban, t. ház, fájt az ember lelke, midőn a bizottságban látta, hogy a birói függetlenség nagy elve, melyért annyi nemes sziv, annyi gondolkodó agyvelő hosszú időkön keresztül küzdött és fáradt, mely az emberi szellem felszabadításának és általában a közszabadság megállapításának egyik integrans részét képezi, mint szavaztatott le a mi t. fiatal képviselőtársaink által néhány percz alatt. Valóban elszomorító látvány volt.

T. ház! Az igen t. ministerelnök ur Grünwald Béla képviselőtársam beszédjére válaszolva, azon kijelentést tette, hogy ő nem óhajtaná az országot experimentatiók tárgyává tenni. Grünwald t. barátom ellenében hitem és meggyőződésem szerint igaza nem volt, a mennyiben ő e kérdést kiszakítva és nem összefüggésben vitatta: de abstract véve, teljesen igazat adok neki. Ám ha ez igy van, méltóztassanak kiszámítani azon experimentatiók erkölcsi és anyagi eredményeit, melyekbe a t. ministerelnök ur ez országot tiz év alatt belevitte, mert az ő experimentatiójának ugy anyagi, mint erkölcsi eredményi oly súlyosak, hogy ez ország sok áldozatokkal fogja azokat kiheverni, mert a t. ministerelnök ur átvett egy országot fényes parlamenti tulajdonaival, de gyakorlatlan kormányzati képességgel és ingadozó politikai jellemmel. (*Ugy van! balról.*) És most épiti ez országot lassan-lassan. Már kiemelkednek az épület fundamentumai és a négy alaposzlop tisztán látható. Mert azt hiszem, nem gyanusítok, midőn azt állítom, hogy az egyik alaposzlop az ország elszegényítése, (*Ugy van! balfelől*) a másik a politikai szabadságok folytonos nyirbálása, (*Ugy van! balfelől*) a harmadik a politikai erkölcstelenség általános terjesztése. (*Ugy van! balfelől. Ellenmondás jobbról.*) a negyedik, mely már előreveti árnyékát, az általános katonai montur. (*Igaz! Ugy van! a baloldalon.*)

Hogy az ily ország mit ér önmagának és mit ér annak, a ki arra támaszkodni akar, a fölött majd azon események fognak dönteni, melyek a hanyatló

Digitized by Google

országok után mohó vágygyal szokták kezeiket kinyujtani.

Én e törvényjavaslatban is azt látom, hogy a t. ministerelnök ur erényből élni nem tud és azért ezen törvényjavaslatot, melyet tisztán és kizárólag hatalmi törekvések sugalmaztak, részemről a leghatározottabban visszautasitom. (*Zajos helyeslés a baloldalon.*)

Elnök: Szólásra többé senki sem lévén feljegyezve, ha szólani senki sem kiván, a vitát bezárom.

Szó illeti még az előadót és Bartha Miklós képviselő urat, mint a határozati javaslat benyujtóját, miután azt 10 képviselő aláirta.

Az első szó az előadóé. (*Felkiáltások a szélső baloldalon: Halljuk! Jobbról: Hétfőn! Hétfőn!*)

Tisza Kálmán: T. ház! Épen tegnap is történt, hogy egy képviselő ur kérelmére $1^1/_2$ órakor megengedtetett a beszéd másnapra halasztása. Nem volna talán egészen méltányos most, mikor hosszú vita után az előadói beszéd következik, ugyanazt megtagadni. (*Ugy van!*) Én tehát igen kérem, méltóztassék a t. ház, elhatározni, hogy a tanácskozás hétfőn folytattassék. (*Általános helyeslés.*) Egyúttal bátor vagyok arra is kérni a t. házat, hogy miután ugy tudom, többen óhajtanák, hogy hétfőn ne lennének kötelezve a házban megjelenni, méltóztassék hétfőn a vitát a zárbeszédekkel befejezni s a szavazást a keddi ülésre halasztani (*Általános helyeslés.*)

Elnök: Ha ezeket méltóztatnak elfogadni, (*Elfogadjuk!*) akkor a hétfői ülésben csupán a zárbeszédek fognak megtartatni, a szavazás pedig a keddi ülésre halasztatik.

Egyéb tárgy nem lévén az ülést bezárom.

(*Az ülés végződik délután 1 óra 35 perczkor.*)

Digitized by Google

204. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi márczius hó 15-én.

Gróf Bánffy Béla elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a beérkezett kérvényekről. A törvényhatóságokról szóló törvényjavaslat általános tárgyalása. Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, Trefort Ágoston, b. Fejérváry Géza, b. Kemény Gábor, Bedekovich Kálmán.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Tibád Antal jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Szathmáry György, az azok ellen jelentkezőket Ábrányi Kornél jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Szathmáry György jegyző (*olvassa a márczius 13-ikán tartott ülés jeggzőkönyvét*).

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Bajánháza, Kerka-Kápolna, Kondorfa, Őri-Szent-Péter, Senyeháza s Szalafő—Vasmegyei—községek képviselő testülete s egyes birtokosainak Uchtritz Zsigmond képviselő által beadott kérvényeit, melyekben a magas földadó fölülvizsgálatára egy rendkivüli fölülvizsgáló bizottság kiküldése iránt esedeznek.

Mindezek a kérvények tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs.

Következik a napirend: a közigazgatási törvényjavaslat tárgyalásának folytatása, még pedig a zárbeszédek. Az első szó illeti a bizottsági előadót.

Dárdai Sándor előadó: (*Halljuk!*) T. ház! A lefolyt vita oly mérveket öltött, hogy az én gyenge erőmet messze túlhaladná azon követelmény, hogy az oly sok jeles beszédben felhalmozott politikai bölcseletet minden irányban kellően méltányoljam. De ha ezt nem is tehetem, egyénenként követve a felszólalásokat, mégis kötelességemnek tartom az egész vitának összbenyomását kifejteni azon szempontból, melyet reám, mint a bizottság álláspontjának tolmácsolójára gyakorolt. Ezen a szellemi küzdtéren akkor, midőn reformok létesítése forog szóban nálunk ép ugy, mint a világ minden parlamentjének kisebbsége a lehetőleg leghaladottabb álláspont elfoglalásában keres menekvést a biztos legyőzetés ellen és ha ez nekik sikerül, legalább moralis satisfactiót biztosítanak maguknak.

Ez alkalommal azonban még ezen morális satisfactio sem fog a t. ellenzéknek osztályrészül jutni.

Eltekintve ugyanis azon teljesen retrográd iránytól, melynek legfőbb szószólója Mocsáry Lajos igen t. képviselő ur, kinek nem kell még a tisztviselők qualificatiója sem. (*Közbeszólások a szélső baloldalról: Nem mondta!*) A királyi biróságok állandósítása is szálka a szemében és a „liquidum debitum, solvas, ebadta punctum"-féle törvénykezés talán legfeljebb excepto voce „ebadta" képezi eszményképét; ezen irány, ugy hiszem, a haladottabb álláspont elfoglalásnak morális satisfactiójára alig tarthat igényt s ezért kár volna ezen irány pártolóinak az angol önkormányzatra való téves hivatkozását rectificálnom, noha könnyű feladatom lenne bebizonyítani, hogy az angol önkormányzatot csak

Digitized by Google

névről ismerik, de azzal, hogy milyen ott az önkormányzat, nem sokat törődtek!

Ezen árnyalatnál egy lépéssel előbbre haladnak Bartha Miklós és társai, kik azonban még mindig szükségesnek tartják az ellentétet fentartani megye és állam közt, vagyis, hogy a megyék ellensúlyt képezzenek a kormány hatalmával szemben; mert szerintük ezen kormány és a magyar állam még nem elég erős Bécs felé — és ezen erőnek kifejtését a vármegyéktől várják! Csudálatos, t. ház, hogy a midőn, mint ezt Pulszky Ferencz t. képviselőtársam jegyezte meg és a bizottság jelentésében is érintve van, az 1848 : VI. törvényczikkre való utalással, midőn tehát ép az 1848-ki törvényhozás döntötte meg a vármegyék közjogi szervezetét s erejét, (*Ellenmondások a szélső baloldalon*) — ma épen a magát 48-as pártnak nevező pártot látjuk, mint Mariust Carthago romjai felett, a vármegyék romjai felett zokogni! Azt mondja Bartha Miklós t. barátom, hogy védelmébe veszi még ezen romokat is, a mi szentségtelen támadásaink ellen, nehogy meszet égessünk annak becses anyagából! Vajjon nem érzik önök azt, midőn a vármegyéket romoknak tekintik s ha csak concedálják is, hogy azok romok, ezzel igazat adnak azoknak, kik e romok lakhatását veszélyesnek tartják és veszélyesnek tartanám magam is, ha a kormány nem az 1870 : XLII. törvényczikk nyomát követné, mely az államhatalom erősbítését czélozza, hanem azon irányt követné, melyet a 48-as párt határozati javaslata kijelöl, melynek czélját s essentiáját abban látom kifejezve, melyben e párt vezérszónoka azt mondja: „hogy a parlamenti rendszer egyik igen lényeges kelléke az, hogy ingatag legyen azok állása, a kikre a hatalom bizva van!“ mit következetesen az által vél elérni, hogy ismét a hatalom részesévé kivánja tenni a megyéket.

Csak a ki ezen irányt követi, mondhatja azt, hogy a kormány hatalma túlterjeszkedésre törekszik, mert hiszen egyetlen esetről sincs tudomásom, hogy a kormány eddig is a maga akaratát érvényesíthette volna, hát azt akarják a t. képviselő urak, hogy a kormány ne érvényesíthesse a maga akaratát?

Ezzel ugyan alig tarthatnak igényt arra, hogy a nemzet a 48-as párt politikájában a haladottabb irány érvényesülését lássa, bármennyire dörgedelmes declamatiókkal is ébreszsze Ugron Gábor t. képviselő ur a nemzetet azon rabszolgaságból, mely abban áll, hogy nem eléggé opponál. Az önök politikájától eltér nemcsak a mi politikánk, hanem az is, melyet gróf Apponyi Albert mint a mérsékelt ellenzék vezére jelzett, midőn azt mondá: „hogy a politikának két gyupont körül kell forogni, a hatalom kellő szervezése és a szabadság kellő biztosítékai körül“. Az önök által védelmezett megyei institutio nem felel meg ezen követelmények egyikének sem s ezért azt hiszem, hogy határozati javaslatukat velünk együtt a t. mérsékelt ellenzék sem fogadhatja el.

Nem fogadhatja el azért, mert nem hiszem, hogy a vármegyei szervezetben a hatalom kellő szervezését lelné, a mi pedig a szabadság kellő biztosítékait illeti, bocsánatot kell kérnem gróf Apponyitól, hogy személyes nagyrabecsülésem biztosítása mellett ki kell jelentenem, hogy daczára annak, hogy ő minket a világ erkölcsrendéből excommunicált, meggyőződésem szerint is a nemzet inkább bizik Tisza Kálmán liberalismusában. mint az övében, (*Helyeslés a jobboldalon. Ellenmondás a balon*) meglehet, hogy talán csak azért, mert Tisza Kálmán szabadságszeretetét már kipróbálta olyannyira, hogy néha, mint például a sajtótörvény revisiója kérdése tárgyában, magam is megsokaltam az ő törhetlen szabadelvűségét! Meglehet azonban, hogy talán gróf Apponyi Albert ezt is csak az apró ravaszságok közé sorozza, mely a világ erkölcsrendébe ütközik, (*Derültség a jobboldalon*) mert volt idő, mikor a szabad sajtóról azt tartották, de annyi bizonyos, hogy a nemzet megnyugvást talál Tisza Kálmán szabadelvűségében, mig ellenben tájékozva nincsen az iránt, hogy gróf Apponyi Albert a világ erkölcsrendét miként határozná meg, ha ő jutna a hatalom birtokába.

T. ház! Minthogy feladatom nem áll a ministerelnök ur védelmében, ki arra nem is szorult, hanem a törvényjavaslat védelmében, (*Felkiáltások a szélső baloldalon: Gyenge védelem!*) át kell térnem a dolog érdemére, melyre vonatkozólag gróf Apponyi Albert nagy hatást keltett azzal, hogy a mi fictiv önkormányzatunkat párhuzamba állította a conseil général hatáskörével, mondván: „méltóztassék összehasonlítani a magyarországi megyének, a t. ministerelnök és az előadó ur, valamint Horváth Gyula t. képviselő ur által oly mélabús hangon megénekelt ősi intézmény hatáskörének megszabását azon hatáskörrel, melyet az újabb törvényhozás Franciaországban, a centralisatio hirhedt országában a departement közgyülésének, a conseil général-nak adatott.

T. ház! A conseil général végérvényesen határoz következő ügyekben: az adó-contingens felosztása az egyes kerületek, arrondissements közt, a községek reclamatiója az arrondissement által eszközölt adórepartitio ellen, a megyei pótadó, a mennyiben a törvényben megállapított maximumot túl nem haladja, a községi pótadó maximumának elhatározása. Ezekben az ügyekben végérvényesen határoz a conseil général s ezek ellen közigazgatási felebbezésnek soha és semmi körülmények közt helye nincsen.

T. ház! Igen lekötelezett volna t. képviselőtársam, ha az újabb törvényhozást valamivel közelebbről meghatározta volna, mert én ismerem ez intézményt keltétől, 1808 tól kezdve minden átala-

Digitized by Google

kulásaival, melyeken 1833., 1838., 1848., 1852. és végre 1866. években ment keresztül s mondhatom, hogy azon hatásköre már e század elején is meg volt, mikor az a köztársasági consul által kinevezett testületet képezett és hogy Franciaországban mit tartanak ezen hatáskörről, arra elég lesz idéznem egy 1870-ben megjelent munkát: „L'adminisiration provinciale et communale" Hesse-től ki maga is egyik conseil général tagja s a ki ép ezen adó-repartitionális hatásköréről ekkép nyilatkozik. „Mai napon is még egyedüli fontos missiója az egyenes adók látszólagos repartitiója a községek és arrondissementok között, de ezen feladata is csak látszólagos, mert a valóságban ezen hatásköre és jogköre illusorius, minthogy a repartitio tényleg a constatált adójövedelem szerint szabatik ki és igy a minden községnek kimért contingens természetszerűleg egyszerüen mathematikai művelet, a mely azonban mégis oly sokoldalú számműveletet igényel, hogy ezen háládatlan munkára az egész ülésszak tartama sem volna elégséges. Ebből következik, hogy a repartitio a községek között az adóhivatali igazgatóságok által már előre elkészittetik s a conseil tagjai azon lehetetlenséggel szemben, hogy a munkát maguk végezzék, kénytelenek azt vakon elfogadni, bizván az előterjesztés helyességében."

Ez tehát azon önkormányzat, melyet gróf Apponyi Albert szembeállít a mi önkormányzatunkkal, a mely nem a fix adó repartitiójában, hanem az önmegadóztatás jogában áll; mely a fegyelmi hatalom gyakorlásában áll nemcsak a saját közegei, hanem a területén működő állami közegek felett is, mely nemcsak javasló és tanácskozó testület, minő a conseil général, hanem végrehajtó hatalommal is rendelkezik, mely jurisdictiót gyakorol a contentiosus ügyekben, sőt mi több, még az egyenes adók kivetése, beszedése, kezelése és behajtása tárgyában is. Ha ezzel cserében a conseil général hatáskörével kinál meg minket gróf Apponyi Albert, ugy bátran merem állítani, hogy a haladottabb álláspont elfoglalásának dicsősége helyett csak monumentalis tévedés jutott neki osztályrészül. (*Élénk tetszés és helyeslés a jobboldalon.*)

A nagy tévedések és félreértések közös forrását különben igen sok felszólalónál abban látom, hogy a kormányhoz való felebbezhetés jogát is a hatalom szempontjából ítélik meg, a helyett, hogy azt a közigazgatási biráskodás hiánya folytán az egyéni jogkör biztosítására szolgáló garantia szempontjából ítélnék meg. Hiszen nemcsak a belügyminister, hanem például iparügyekben a kereskedelmi minister, vizjogi és közmunkaügyi kérdésekben a közlekedési minister, védkötelezettségi ügyekben a honvédelmi minister és majdnem mindegyik szakminister képez felebbviteli forumot. Igaz ugyan, hogy legtöbb ügyben a belügyminister a felebbezési forum, mert egyúttal a legfőbb rendőri és legfőbb árva- és gyámhatóságot is gyakorolja, eltekintve attól, hogy egyúttal a legtöbb közjogi kérdésben is a legfelsőbb forumot képezi, mely más országokban részben szintén biráskodási hatáskörhöz tartozik.

Ebből származik a centralisatiónak azon látszatja, mely elkerülhetlen a közigazgatási bíróság felállításáig. A contentiosus ügyek elkülönítésével azonban ki fog tűnni, hogy e törvényjavaslat igenis centralisálja a kormányzatot, de nem centralisálja az administratiót s igy ez azon irány, melyet Szilágyi Dezső t. barátom multkori, szakszerűen jeles beszédében is e részben követendőnek jelzett és én igyekeztem ezen törvényjavaslat tervszerűségét előadói beszédemben kifejteni, jelezve azt, hogy ezután kellend a közigazgatási biráskodás kérdése megoldásának következnie.

Reflectálnom kell még, t. ház, Neuszider Károly t. képviselőtársam azon határozati javaslatára, melyben a városok szervezetét külön törvényjavaslatba kéri foglaltatni. (*Halljuk!*) Hogy erre mi szükség van, midőn a városoknak külön privilegált állásra többé szükségük nincsen — azt én valóban nem értem; eltekintve attól, hogy a törvényhatósági városok a megyéktől teljesen különvált állással birnak. Tudvalevő, t. ház, hogy a városok szervezete nálunk német eredetű, mert hiszen egynémely városi jogunk, minő a budai, az iglói és a kassai, még a német jogtörténelemben is mint nevezetes jogforrások szerepelnek, de legújabb időben ép két virágzó legnagyobb részben szász lakossággal biró városunk Brassó és Nagy-Szeben határozottan ellenezték törvényhatósági különállásukat és mint rendezett tanácsú városok fentartva városi külön szervezetüket, a megyétől elválni nem akarnak, természetesen csak azért, hogy értelmi erejüket és befolyásukat a megyékben is érvényesíthessék. Csak nem mondhatja senki, hogy ezen német városok az ő saját ősrégi városi intézményük iránt kellő érzékkel nem birnak, de sok magyar város megtanulhatná ezektől a politikai rajsont (*Igaz! jobbfelől.*) s itt megjegyzem Beöthy Ákos t. képviselő urnak, hogy „raison" magyarul „eszélyt" jelent.

Befejezhetném ezzel, t. ház, zárszavaimat, kérve, hogy e határozati javaslatot elfogadni ne méltóztassanak, ha nem lennék kénytelen még a t. ház figyelmét s türelmét egynéhány rectificáló észrevételre kikérni. (*Halljuk!*)

Ily rectificatióval tartozom Fenyvessy Ferencz t. képviselő ur által felhozott csizmatalpalásra vonatkozólag. Ő ugyanis szives volt egy argumentumot idézni az 1880. évi közigazgatási enqueteben tartott beszédemből, csakhogy a mily igazam volt nekem akkor, ép annyira nincs igaza most a t. képviselő urnak, kinek tudnia kellene, hogy

Digitized by Google

azóta jött létre a megyék háztartásáról szóló törvény, melynek alapján mód van adva arra, hogy a megyék a csizmatalpalásnál sokkal meszszebb terjedő igényeket kielégíthessék. Nem akarok részemről az ily argumentumok használatából consequentiákat levonni, untig elégségesnek tartom az ily tévedéseknek kimutatását. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Egy másik rectificatióval tartozom Trucia t. képviselő urnak, ki a candidationális eljárás sérelmével összeköttetésben felhozta azt, hogy Alsó-Fehérmegyében, melynek szerinte 84 vagy nem tudom hány százaléka román nemzetiségű, csak egyetlen egy szolgabirói állás van román nemzetiségűvel betöltve. No hát, t. ház, én, mint azon megye székhelyének képviselője, részt vettem a legutóbbi tisztújításnál és határozottan mondhatom, hogy elkezdve az alispáni és árvaszéki elnöki állástól, a hány román nemzetiségű pályázó csak volt, valamennyien a candidatióba felvétettek, egy sem záratott ki, de azért igaz, hogy szavazásra sem került, hanem közfelkiáltással megválasztatott a meglevő tisztikar s ezek közt azon alszolgabiró is, kit én igen jó érzelmű hazafinak ismerek, a mint egyáltalán tapasztalati tény, hogy a választás útján alkalmazott tisztviselők, mint például Fogarasmegyének kezdve az alispán és árvaszéki elnöktől nagyobb részben román nemzetiségű tisztikara hazafias szellemtől vannak áthatva.

De épen ezen felhozott példákra vonatkozólag kivánom csak azt megjegyezni a kinevezés mellett állást foglalók részére. Hiszik-e önök uraim, hogy a mit Alsó-Fehérmegye közönsége önrendelkezési jogának körében teljesen szabadon megtehetett, azt bármely kormány kinevezés útján a legnagyobb resensus nélkül megtehette volna? Hiszik-e önök, hogy kinevezés útján ép ugy, mint választás útján mindig csak a hazafias elem fog alkalmazást találni? Hiszen tudjuk, hogy a kinevezett tisztviselők közt minden előléptetés csak egyet elégít ki s számtalan elégedetlen malcontenst teremt s hogy ezek képezik a legveszedelmesebb elemet. (*Ugy van! jobbfelől.*)

Grünwald t. barátom a választások undok machinatiójáról szólva, szó szerint idézve a következőket mondá:

„Látjuk, hogy a magyar emberek mikép tesznek engedményeket a haza nyilt ellenségeinek és veszik be őket a megyei tisztikarokba, szavazataikat a nemzeti és állami érdek árain vásárolják meg, mert ugy szerveztük a megyét, hogy az államellenes tényezőknek befolyást engedtünk annak eldöntésére, ki legyen a magyar állam hatósága. Ez ép annyi, mint ha hadseregünket ugy szerveznők, hogy tisztjeinket az ellenség nevezi ki.“

Eltekintve attól, t. ház, hogy én egyik nemzetiséget sem tekintem ellenségnek, vajmi szomorú lenne, ha az szó szerint ugy állana, mint azt t. barátom állítja. De én az ő túlzásait számadatokkal fogom megczáfolni. (*Halljuk!*)

Itt van kezeim közt a legutóbbi tisztújításról szóló kimutatás, a melyből kitűnik, hogy a legnagyobb stabilitást a nemzetiségi megyékben találjuk, a hol az legszükségesebb is.

A t. ház engedelmével csak a nemzetiségi vármegyékről hozok fel adatokat. Ime azt látjuk, hogy Aradmegyében, a melyre Trucia képviselő ur szintén hivatkozott, a legutóbbi tisztújítás alkalmával régi állásában megmaradt 43 tisztviselő, új állásra alkalmaztatott 13, de ezek közül is 10 már korábban is megyei szolgálatban állott. Itt tehát csak előléptetés és áthelyezésről lehet szó. Uj állás szerveztetett 3, tehát változtatás tulajdonképen semmi. Biharmegyében, mely egyik legnagyobb törvényhatóságunk, régi állásában megmaradt 55 tisztviselő, új állásra alkalmaztatott 16, de ezek közül is már korábban szolgálatba állott 9, új állás szerveztetett 3, betöltetlenül maradt ebből a 16-ból 1. Tehát voltaképen a hullámzás háromból áll. Fogarasmegyében, hogy a részletekkel ne untassam a t. házat, ezen hullámzás két állásból állott. Hunyadmegyében 30 maradt meg régi állásában; 14 új állást nyert, de ezek közül is 9 már régebben megyei szolgálatban állott, egy pedig új állás. Tehát a hullámzás mindössze 4 állásra vezethető vissza.

Liptómegyében a változás egyetlen egy sem, mert 13 régi tisztviselő közül a 6 újonnan választottból 3 már régen szolgált, 3 állás pedig újonnan szerveztetett. Mosonmegyében, mely mint német lakosságú ismeretes, általánosságban semmi változás nem volt, csak egy alszolgabirói állomás töltetett be olyannal, ki már régebben szolgált. Pozsonymegyében a hullámzás semmi, mert a régi állásban maradt 27, új állásba választatott 6, e közül régebben szolgált 5. Reducálódik tehát a hullámzás csak egyre. Szebenmegyében szintén csak kettő a hullámzás. Trencsénmegyében, a mely szintén nagy nemzetiségi megye, négy a hullámzás. Turóczban semmi. Ungmegyében változatlanul maradtak a régiek. Zólyommegyében a változás egy, mert régebben már 19 egyén szolgált, újabb állásra választatott 6, de ezek közül 3 már régebben szolgált, új állás szerveztetett egy, betöltetlen egy. Tehát az egész változás egyre reducálódik.

Gondolható-e ily stabilitás, ha az összes megyei tisztikar egy concretual-statust képezne? Avagy talán akkor is minden megye egy külön statust képezne? Hiszen akkor meg nem érnék el azon czélt, hogy az egyik vidék értelmi erejéből alimentálják a más-ikát. Pedig ez képezte Horváth Lajos t. képviselőtársam legfőbb indokát álláspontjának megváltoztatására s itt legyen szabad csak melesleg megjegyeznem, hogy ép neki volt legkevésbé oka azt panaszolni, (*Halljuk!*) hogy a

Digitized by Google

mint szóról szóra mondja: „Rég elmultak azok az idők, mikor az ellenzék padjairól felhangzott minden komolyabb szó az elvekben és kedélyekben egy-egy kis forradalmat idézett elő és a Deák-párti clubban élénk megbeszélésnek, itt a házban pedig a legtöbb esetben komoly discussiónak képezte az alapját és tárgyát.“

Hiszen ép az ő beszéde oly mély hatást gyakorolt és oly méltatásban részesült pártunk részéről, hogy neki van legkevésbé oka — bocsánatot a kifejezésért, melyet nem tiszteletlenségből használok, hanem csak jelzésül, midőn azt mondom: hogy neki volt legkevesebb oka az elaggott politikusok resignátiójával elmult régi jó időkről szólani, mert hiszen ép a pártunk részéről is legfőképen az ifjabb nemzedék részéről elfoglalt állásból inkább reményt meríthet, mint resignátiójára szolgáló indokot. (*Ugy van! jobbfelől.*)

Kénytelen vagyok azonban constatálni, hogy a kinevezés hívei nagy mérvben szaporodtak. Csak a 48-as párt tagjai nyilatkoztak egyhangúlag az időleges választás mellett, mig saját pártunk részéről 6 felszólaló a választás mellett és 6 a kinevezés mellett foglalt állást. A mérsékelt ellenzék pedig e kérdésben is a legtöbb változatosságot nyujtotta, mert ott a feltétlen kinevezésen kivül az életfogytig való választás, az időleges választás, a csupán a jurisdictiót gyakorló közegek kinevezése és végre bárcsak átmenetileg az alispán kinevezése mellett történt felszólalás. Megjegyzem, hogy az esetben, ha a kinevezési rendszerre óhajtanánk áttérni, én is leghelyesebbnek találnám, mint Szilágyi Dezső t. barátom, az alispán kinevezésével kezdeni és bárha a birószágok szervezésénél is akként jártunk volna el, hogy előbb a jól kiszemelt elnökök neveztettek volna ki s ezek vezették volna egy ideig a törvényszékeket s azután azok közreműködése mellett szerveztük volna a birószágokat, akkor bizonyára nem vezetett volna a Bittó István-féle szervezés szelid kudarczára, melyet csak nagy nehezen lehet jóvátenni. De ép ezért és mindezeknél fogva azt hiszem, hogy a leghelyesebb a törvényjavaslat álláspontja, mely a rendőrkapitányok kivételével csakis az imperiummal nem biró szakközegek kinevezését rendeli.

A közigazgatás jóságára azon stabilitás mellett, melyet már a legutóbbi két tisztújításnál tapasztaltunk s a melyet a qualificationális törvény és a nyugdíjaztatás kétségtelenül még jobban fog consolidálni, a választás nem fog hátrányul szolgálni, mig ellenben leghatározottabban merem állítani, hogy a választott tisztviselő mindig hivatottabb vezetője lesz a népnek mint a kinevezett tisztviselő.

Én határozottan merem állítani, hogy ha a kinevezés rendszerére fogunk lépni, akkor lemondhatunk arról, hogy valaha ily majdnem tisztán magyar képviselőházat fogunk látni. (*Igaz! Ugy van!*)

Senki sem tagadhatja, ki az életet ismeri, hogy a választott szolgabirónak a nép előtt a felette álló királyi adófelügyelő vagy királyi tanfelügyelőknél nagyobb tekintélye van, még ha királyi tanácsosi czimmel vagy bármily titulussal ruháztatnának fel.

Végre legyen szabad, t. ház, befejezésül Grünwald Béla t. barátom egyik leghatásosabb argumentumára reflectálni, melylyel ő multkori felszólalását befejezte, azt mondván: „A porosz administratio oly jó, hogy szinte valóságos csapás ránk liberalisokra, tudniillik az oppositióra nézve, mert a városokon kivül megakasztja terjeszkedésünket. Az administratio közegei, a kik nagyobbrészt conservativ szellemüek, oly igazságosak, törvénytisztelők, erkölcsileg oly tiszták s azért oly tisztelettel s bizalommal tekint rájuk a nép, hogy nem hiszi el, hogy az a politika rossz lehessen, melyet ilyen emberek képviselnek.“

Csodálatos és egyuttal tanulságos t. ház, miként tud Grünwald Béla t. barátom ugyanazon jelenségekből ellentétes következtetéseket levonni. Hiszen önök is azt panaszolják, hogy nem boldogulhatnak a tisztviselők befolyása miatt. Hiheti-e valaki, ha a mi tiszti karunk oly corrumpált hadtest volna, minőnek önök állítják, mégis ugyanazon befolyást gyakorolhatná, melyet a porosz tisztviselők erényességüknél fogva gyakorolnak? (*Élénk tetszés jobbfelől.*) Én nem hiszem, hogy a mi tisztviselőink és a porosz tisztviselők közt nagyobb különbség lenne, mint a mi oppositionk és a porosz oppositio közt. (*Élénk tetszés jobbfelől.*) Ajánlom a törvényjavaslat elfogadását. (*Hosszas helyeslés jobbfelől.*)

Bartha Miklós: Én is azon kezdem, t. ház, a mivel az előadó ur kezdette. (*Halljuk! Halljuk!*) Nekem is az a felfogásom, hogy a lezajlott vita, mely némely részében történelmi magaslatra emelkedett, akkora anyagbőséget nyujt nekem, a ki politikai barátaim nézeteinek vagyok igen szerény magyarázója, hogy azzal — beszédem keretében — megküzdeni sem nem tudok, sem nem akarok. (*Halljuk! Halljuk!*) Én egész általánosságban óhajtok beszélni azon benyomásról, melyet bennem a vita keltett. (*Halljuk!*)

Benyomásom az, hogy az önkormányzatnak sokkal több híve van e házban, mint az előttünk fekvő javaslatnak. Voltak, a kik ugy az állami, mint a helyhatósági igazgatást kinevezett tisztviselőkkel óhajtják elláttatni; voltak, a kik élethossziglan óhajtják a tisztviselőket választatni; voltak, a kik csak a jurisdictiót gyakorló tisztviselőt óhajtják kineveztetni; vannak, a kik elfogadják a javaslatot, azonban hívei a választási rendszernek; vannak, a kik szintén elfogadják a javaslatot, azonban a kinevezési rendszer hívei, egy szóval a tisztviselők alkalmazási módjáról a legellentétesebb nyilatkozatokat hallottunk, de

Digitized by Google

számbavehető nyilatkozat az iránt nem történt, hogy valaki a központositást óhajtaná abban a merev formában s azokkal a szabadságfojtó következményekkel, a melyekkel azt báró Bach Sándor az 50 es években megalkotta volt. Bátran és örömmel constatálhatom tehát, hogy az önkormányzat hívei nagy többségben vannak e ház kebelében.

Hanem ha azután arról van szó, hogy az önkormányzat kerete, hatásköre és foganatbavétele miként irassék körül, akkor az eltérés igen nagynak mutatkozik. E tekintetben rólunk az igen t. előadó ur azt mondja, hogy felfogásunk nem egyezik meg az 1848-iki törvényhozás szellemével. Hát én megmondom a t. előadó urnak, mi e tekintetben a mi felfogásunk. Mi itt e padokon ugy fogjuk föl, hogy a történelmi fejlődés, a nemzet értelmi fölfogása, a közszükségletek parancsszava és a szabadsághoz való hagyományos ragaszkodás megalkotta a vármegyei intézményt választott tisztviselőkkel, politikai jogkörrel, cselekvési, intézkedési és fegyelmezési hatáskörrel a központi kormány felügyelete és ellenőrzése alatt. Mi a közéletnek ezen szervét alkalmasnak tartjuk ugy a helyi, mint a reá bizott országos igazgatási functiók teljesítésére; alkalmasnak tartjuk, hogy a közélet szükségei által a helyi felfogás és a helyi viszonyokhoz képest a legegyszerübb és a legtermészetesebb módon nyerjenek kielégitést; alkalmasnak tartjuk, hogy szervezeténél fogva mindig és minden időben be tudjon illeszkedni a változott és folyton változó viszonyokon *(Ugy van! a szélső balon)* s hogy benne mindig megújuló erőforrást találjanak a nagy állami feladatok. Ennélfogva mi ragaszkodunk az önkormányzat ezen történelmileg fejlett keretéhez.

Szeretném, hogy az előadó ur megmagyarázta volna nekünk, hogy e felfogás miért és miben ellenkezik az 1848-iki törvényhozás szellemével. Nem magyarázta meg. Én nem vitatom a kérdést, hanem felhozok valamit. Az 1848-iki törvényhozásnak, az 1848-iki nagy időknek él még egy nagy tanuja. *(Éljen! a szélső baloldalon.)* Az ő nevéhez van fűzve az 1848-iki alkotás egész nagyságában. *(Igaz! a szélső baloldalon.)* Méltóztassék e nagy férfiut, Kossuth Lajost *(Éljenzés a szélső baloldalon)* megkérdezni, méltóztassék iratait elolvasni, hogy ő, ki az 1848-iki törvényhozás szelleméhez csak ért valamit, minő felfogásban van a vármegyei intézményről?

A háznak egy másik pártja szintén hangsúlyozza az önkormányzatot; többet kiván, mint a mennyit a javaslat nyujt, de kevesebbet, mint a mit mi óhajtunk. E párt kiváló szónokai megegyeznek abban, hogy a közigazgatás kinevezett tisztviselőkkel foganatositassék, de nincsenek egy véleményben az önkormányzat keretére nézve. Némelyek az önálló törvényhatóságokban megtalálják az önkormányzat keretét, mások ijesztő vonásokban rajzolják a rettenetes vármegye képét s nem tartják szükségesnek az iránt a ház megnyugtatását, hogy önkormányzati elméleteiket voltaképen minő talajon kivánják meggyökeresztetni. Mindamellett tény, hogy ezen tiszteletreméltó párt önkormányzatot akar választott tisztviselőkkel és a közszabadságnak a szolgálati pragmaticában és a közigazgatási birósságokban rejlő biztosítékaival. Végre a kormánypárt szónokai szintén önkormányzatot akarnak s a tévedés csak abban van, hogy az a mit megszavazni fognak, nem önkormányzat, hanem önkény.

Nem bocsátkozom annak taglalásába, hogy minő csorbát szenved a magyar önkormányzat a kinevezési rendszer által. Én elismerem, hogy az önkormányzat nemcsak a tisztviselők választásában áll, de szintén kérem elismerni, hogy nálunk a választási elv egyik lényeges alkatrészét képezi az önkormányzatnak. Másutt nem igy van; de én nem megyek idegen földre minták után, addig a mig saját jogfejlődésünk jó mintát szolgáltat. Elmélet helyett nézem a gyakorlatot. A gyakorlat pedig azt bizonyítja, hogy ugy a választási, mint a kinevezési rendszer mellett vannak jó és rossz tisztviselők s ha akár a fegyelmi büntetések, akár a defraudatiók számát veszszük, ugy találjuk, hogy a mérleg egyenlő számarányokat mutat.

Nézetem szerint, ha a választás és kinevezés elveit veszszük vizsgálat alá, igazságosan csak ugy járhatunk el, ha nem fogjuk rá a kormányra, hogy az mindentudó és csalhatatlan, hanem beismerjük, hogy a kormánynál sincsen kizárva a tévedés s viszont a választó közönségre sem fogjuk rá, hogy azt kizárólag gonosz szenvedélyek vezérlik, ami miatt teljesen képtelen saját komoly érdekeinek fölismerésére. Én veszem az embert olyannak, a milyen. Sem a választó közönséget nem tekintem idealis jónak, sem a kormányt nem nézem megrögzött gonosztevőnek. Én fölteszem, hogy hatalmi befolyásolás nélkül a választó közönség többsége a szokásos korteskedés útján megválasztott egy törvényesen képesített tisztviselőt és fölteszem, hogy a kormány szintén a qualificatio szemmeltartása mellett jóhiszeműleg kinevezett egy tisztviselőt. Mit fogunk tapasztalni, ha e két egyént szembeállítjuk?

Azt, hogy a választott tisztviselő hatalmát a közbizodalomból merítette, tehát intézkedéseinél mindig számithat a közönség támogatására és segélyére; ismeri a nép természetét és a helyi viszonyokat s igy eljárását azokhoz tudja alkalmazni; *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon)* integrans része a törvényhatóságnak tehát felfogásban megegyezik azon vidék traditióival, szokásaival és érdekkörével; érzi és alatta áll a felelősség azon erkölcsi részének is, melyet rá nézve a gyermekkor emlékei s családi összeköttetések és a személyes ismeretség hálózata állapított meg. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Egy szóval otthon van, ott vert gyökeret s megfogamzik benne a localpatriotismusnak az a neme, mely tettre sar-

Digitized by Google

kalja vármegyéje érdekében s nemes ambitiókat érlel lelkében. Ezek a választott tisztviselő előnyei.

Ezzel szemben hogyan állunk a kinevezett tisztviselővel? A kormánynak nincsen módjában megismerni a folyamodónak társadalmi értékét, erkölcsi becsét és hazafias érzelmét, ha csak nem akarjuk a főispán informatióját és rokonszenves hajlamait dogmaticus igazsággá emelni; a kormány kénytelen vármegyeileg idegen elemeket is alkalmazni, kiknek eljárása lépten-nyomon lélektanilag könnyen kimagyarázható idegenkedésbe ütközik; a vármegye közönsége nem tekinti a kinevezett tisztviselőt a magáénak, bizalmatlansággal fogadja a legtöbb intézkedést, akadályokat gördít elébe s ekként közönség és tisztviselő között megbomlik az a harmonia, mely a közigazgatás jóságának egyik alapfeltétele. A kinevezett tisztviselő egyedül él, otthona az iroda, támasza a holt betü, főkötelessége az engedelmesség, buzgalommal alkalmazza a törvényt, a rendeleteket és tölti ki a rubrikáit, de nem tud alkalmazkodni az élethez, nem tud simulni az emberekhez s a legtöbb esetben félreismeri a helyi viszonyokat; felelősségét csak a paragraphusokban keresi, melyekbe nem fog beleütközni, de lépten-nyomon beleütközik abba az erkölcsi felelősségbe, melyet a társadalom irott törvények nélkül állapított meg, mely elevenen él nemzedékről nemzedékre s a mely ítélet nélkül büntet és megkérdezés nélkül jutalmaz.

Egy szóval a választási urnából kikerül egy tisztikar, mely vér a közönség véréből s mely az érdeksolidaritás hatása alatt szolgálja a közönséget s felelősségének érzetében hajtja végre a kormány rendeleteit; a kinevezési rendszerből pedig kikerül egy hivatalnoki kaszt, mely a közönséggel szemben nem ismer semmi kötelezettséget s mely urnak tekinti magát a polgárok fölött, hogy emberi méltóságát a kormány iránt tanusított vak engedelmesség fejében ekként némileg kárpótolja.

Éles rajzot halottunk t. ház, a választási eljárás undorító voltáról. A példa bizonyára nem Zólyommegyéből volt véve, hanem onnan, hol a közszellem sajnálatosan meg van mérgezve. De ha mi a törvény alkotóinál minden képzelhető rosszat föltesszünk az emberekről, ha senkiben sem bizunk, csak a hatalomban, akkor azon kell kezdenünk, hogy egyáltalában ne alkossunk törvényt. Bizzuk az egész ügyet a hatalomra, szavazzuk meg egyszermindenkorra az adót és a katonát s lássunk háladatosabb munka után, mint a milyen a törvényhozás. Hiszen ha én is csak a sötét oldalát látnám az embereknek és az intézményeknek, nem volna nehéz arról a szánalomra méltó mozgósításról, mely egy megüresült birói állomás betöltésénél észlelhető, csömörletes képet festeni. De én a jobbik esetet veszem és ez az, hogy alkalmas és jellemes egyéneket igen sokszor fölkeres a közbizalom s köszönettel veszi, ha szolgálatot vállal, ez nem unicum a választásoknál; hanem a kinevezési rendszernél egyetlen eset sem képzelhető, hogy egy nem országos jelentőségü hivatal betöltésénél folyamodás, utánjárás és informatiok nélkül a kormány fölkerestetne és alkalmazna valakit. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* És ha undorodunk a választással járó votumszerzéstől, bizony nem kevésbé undorító és erkölcsileg minden esetre hátrányosabb a kinevezéssel járó servilismus. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Egy másik benyomásom, a miről a t. háznak beszámolni akarok *(Halljuk!)* az volt, hogy e vita folyamában a kormánypárt szónokainál a logica törvényei minden hatályukat vesztve, a legkíméletlenebb vereséget szenvedték. Csak egyetlen szónokot volt alkalmunk hallani, a ki a javaslatot azért pártolja, mivel helyesli; ezenkivül egy másikat, a ki azért szavazta meg, mivel az én határozati javaslatomban következetességet, a gróf Apponyi és Horváth Lajos képviselő urak beszédeiben pedig kifogásolni valót lát. A többi szónok vagy a centralisatio hívének vallotta magát, a mit itt nem lát megvalósítva, vagy a kinevezési rendszer hívének, a mit szintén nem lát megvalósítva, vagy a választási rendszer hivének, a mit a 80. és 82. szakaszokra való tekintetből szintén nem láthat megvalósítva. Hanem azért megszavazzák a javaslatot. *(Derültség és tetszés a szélső baloldalon.)* Beszéltek önkormányzatról, szabadságról, állami megizmosodásról és megszavazzák azt a javaslatot, mely elkobozza az önkormányzati jogokat, sanctionálja a főispáni önkényt *(Ugy van! a szélső baloldalon)* s állami testünkbe a pártadministratio vérmérgeződését oltja be. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Szeretném, ha a logicai rend e feltünő zavarát a fogalmak összetévesztésének róhatnám föl, mert akkor remélhető volna, hogy az enyémnél tartalmasabb argumentatio segít a helyzeten. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* De a baj abban feneklik, hogy az argumentatiónak nincsen hatása s a meggyőződésnek nincsen kötelezettsége. *(Igaz! (Ugy van! a szélső baloldalon.)* Abban van a baj, hogy nálunk immár a szabadság ügye is párttekinteteknek van kiszolgáltatva. *(Igaz! a szélső baloldalon.)* Az ellenzék felhozta és megbizonyította, hogy a főispáni omnipotentia összezsugorítja a közéletet; rámutatott azon veszélyre, mely az egyéni és közszabadságra háramlik, midőn a hatalmat nem qualificált és nem felelős egyén kapja kézhez és a kormánypárt szónokai meg sem kisértették e súlyos argumentumokat megczáfolni. Mit bizonyít ez t. ház? Azt, hogy törvényhozási életünk legnagyobb szerencsétlensége abban rejlik, hogy minden közkérdést pártérdek dominál. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Az önkormányzatnak, a szabadságnak, a közigazgatásnak nagy és maradandó érdekeit fölváltottuk a pártoskodási fogások apró pénzére. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)*

Meg vagyok győződve, hogy ha ezen reactionarius javaslat, a cluboktól függetlenül, az osz-

Digitized by Google

tályok tanácskozásain keresztül kerül a ház asztalára, nem nyeri vala meg a többséget. Meg vagyok győződve, hogy ha e ház többségét nem dominálná a pártszempont, nem hagyná figyelmen kivül amaz igazságot, hogy azon törvényhozások, melyek az emberiség haladásában, mint irányjelzők tették magukat halhatatlanokká, nem a hatalom előtt egyengették az utat, hanem sorompókat emeltek a szabadság védelmére és biztosítására. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* A hatalmat soha sem szükség, t. ház, félteni, mert a legszűkebb közjogi korlátok között is mindig elég leleményes önmagát érvényesíteni. Méltóztassanak még ide venni, hogy az európai civilisatio a közlekedési eszközök meglepő fejlesztése által új, természetszerű és igen hatályos eszközöket juttatott a hatalom kezébe, hogy magát könnyen és gyorsan érvényesítse. E közlekedési eszközök az ország testének megannyi idegszálai, ugy hogy az ország egyetlen zugában sem történhetik fontosabb esemény, hogy az néhány óra alatt a központban érezhető ne legyen. Mindez azt bizonyítja, hogy a kormánynak tényleg a kezében vannak azon hatalmi eszközök, melyekre az ország érdekében szükség van s ha mi e házban mégis arról gondoskodunk, hogy a kormány hatalmát még tovább tágítsuk, akkor megfeledkeztünk valódi szerepünkről, mert nem az állam, hanem az önkény erejét növeljük. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

És itt befejezhetném beszédemet, ha mint az erdélyi részekben megválasztott képviselő nem volnék provocálva néhány megjegyzésre. *(Halljuk! Halljuk!)* Mondatott, hogy Magyarországon 37 vármegyében van a nemzetiségeknek többsége s önként merült fel a kérdés, mely ugyan nem intéztetett itt a házban egyenesen hozzám, hogy egy erdélyi ember miként értheti félre e viszonyokat?

Hát én mint erdélyi lakós némileg ismerni vélem a nemzetiségi törekvéseket és azoknak horderejét s el merem mondani, hogy annak a fölkapott jelszónak, mintha a nemzetiségi bajok orvosszere a kinevezési rendszer volna, nincsen belső értéke. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Tudok egy törvényszéki elnököt, ki a közelebbi 10 év alatt a Székelyföld kebelében ijesztő mérvű román propagandát csinált; *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon)* tudok egy másik törvényszéket, hol nagy mennyiségű birtokrendezési és urbéri természetű pörök vannak folyamatban egyfelől a románok, mint volt jobbágyok, másfelől a magyarok, mint volt földesurak között. E pörök referense román nemzetiségű, a volt urbéresek ügyvédje szintén román nemzetiségű és e körülmény a legveszedelmesebb agitatióra nyujt tág tért. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Tudom azt is, hogy a marosvásárhelyi királyi ítélő táblánál a tanácsok ugy vannak összeállítva, hogy a román és szász ajkú birák majdnem minden tanácsban többségben vannak. *(Ugy van! a szélső baloldalon. Mozgás.)* Hát, t. ház, ezek nem választott, hanem kinevezett tisztviselők.

37 vármegyében van a nemzetiségi elem többségben! Azt kérdezhetném, hogy megszünik-e e többség, ha kinevezzük a tisztikart? Megszünik-e az elégületlenség, ha elfojtjuk az önkormányzati tevékenységet? De én nem ezt kérdezem, mert nem szeretek könnyű szerrel menekülni az argumentumok elől. E helyett utalok a Trucia képviselő ur beszédére, mert nézetem szerint ő positiv adatokkal felelt meg a kérdésre. Ő ugyanis felhozta példának, erre már az előadó ur is reflectált, Alsó-Fehérmegyét, Hunyad- és Aradmegyét és felhozhatta volna még Kisküküllőt, Nagyküküllőt, Kolozst, Tordát, Szolnok-Dobokát, Szilágymegyét, hol mindenütt nagy többségben vannak a nemzetiségek és mégis mindenütt a magyar elem dominál ugy politikai, mint közkormányzási és társadalmi téren. Ezt a körülményt két factornak köszönhetjük, t. ház. Az egyik, az a természetes súly, melylyel a hazafias érzés, a vagyon és az intellectualitás a közéletben bir; a másik a vármegyei szerkezet, mely alkalmat nyujt, hogy benne és általa a vagyoni helyzet, az intellectualis erő és a hazafias tevékenység érvényesíthesse magát. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Ezért tehát sem annak az érvnek nincsen tartalma, hogy 37 vármegyében többsége van a nemzetiségeknek, mert a magyar elem alig számba vehető kivételek mellett, mindenütt megtartotta dominálo befolyását, sem a Trucia képviselő ur azon vádjának, mintha a jogegyenlőség nem volna meg, nincsen jogosultsága, mert azt csak nem tehetjük meg az ő hamis elmélete kedvéért, hogy lemondjunk fajunk államalkotó és államfentartó képességeiről s azon természetes előnyökről, melyeket nekünk a magasabb cultura biztosít. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! A tény az, hogy még a nemzetiségi vármegyékben is a magyar elem alkotja kevés kivétellel a közgyülés többségét. A felvidéki tót vagy az erdélyi román látja és tudja, hogy az a magyar birtokos megjelenik a vármegyén, vitatkozik, küzd, költekezik és dolgozik; látja és tudja, hogy ott közügyekről van szó; ösztönszerüleg érzi, hogy amaz ügyekben neki is része van, hogy az ő kis parcellájának érdekei azonosak a földesur holdjának érdekeivel s akként ingyenes védelmezőjét és támogatóját látja a magyar földesurban. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Igy tompítja meg a vármegyei intézmény a nemzetiségi differentiák élét, mert az a nép, mely védelmet remélhet a magyar birtokosnál, soha sem lesz fogékony és soha sem tárja ki oly könnyen a lelkét a magyarellenes izgatások előtt. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Az erdélyi culturegyletet is fölemlítette Trucia képviselő ur. Hát én röviden megmondom, hogy miért alakítottuk ezen egyletet. *(Halljuk! Halljuk!)* Évek óta látjuk, hogy a románok társadalmilag szervezkednek *(Egy hang a jobboldalon:*

Digitized by Google

Oláhok!) Őket ez a név megnyugtatja és ez a törvényes kifejezés.

Mondom, évek óta látjuk, t. ház, hogy a románok társadalmilag szervezkednek és államellenes izgatásoknak hódolnak; s mivel a közszabadság érdekében nem akarjuk azt, hogy az állam kezc mindenüvé elérjen, segítségül mentünk a magyar államnak, hogy a románok hazafiatlan működését a szervezett magyar társadalmi hazafias működésével ellensúlyozhassuk. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Ez az egyik ok. A másik ok az, hogy a román nép vezetői naponként mérgezik gonosz álomlátásaikkal a szegény nép kedélyét, de az nem jut eszükbe, hogy népükben elterjeszszék a munkaszeretetet és a józan felvilágosodást. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Mi tehát megakarjuk javítani azt, a mit e lelkiismeretlen izgatók rontottak *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon)* s ki akarjuk terjeszteni a magyar cultura áldásait a szegény román népre is. Ez a mi czélunk.

Ezt a czélt helytelenítette gróf Andrássy Manó képviselő ur. Hát én nem vitatkozom vele, mert jól tudom, hogy milyen leleményesek az emberek, midőn ürügyet keresnek az áldozatkészség megtagadására. *(Élénk derültség. Helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)*

A szőnyegen levő javaslatot nem fogadom el s újból ajánlom határozati javaslatomat a t. ház figyelmébe. *(Hosszantartó helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon. Felkiáltások: Öt perczenyi szünetet kérünk.)*

Elnök: Az ülést 5 perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést folytatjuk.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Kénytelen vagyok én is azzal kezdeni, a mivel az előttem szólott t. képviselő urak kezdték, hogy egy ilyen hosszú, annyi tárgyat felölelő vita után csakugyan mindenre reflectálni, a mi különben a reflexióra érdemes volna, nem lehet. Különösen nem lehet egyes szakszerű beszédeket részletesen taglalni; mert hiszen ily beszéd egymaga egy vagy másfél órát vevén igénybe, azoknak taglalása sem egy beszéd keretébe be nem fér, sem ily taglalás elmondására magamat elég erősnek nem érzem.

De midőn igy soktól tartózkodnom kell, ez megkönnyittetik nekem egyfelől az által, hogy a javaslat ellenzői, mint ezt ma is igen ékes szavakban részben hallottuk, egymás állításait is sok pontra nézve meglehetős erősen lerontották, megkönnyittetik továbbá az által, hogy azok, kik a javaslat mellett felszólaltak — igy mai beszédében a t. előadó ur is — igen sokra, mi a választ igényelte volna, megfeleltek. De könnyíti ezen feladatomat másfelől az is, hogy — ha eltekintünk az általam már imént is jelzett egyes beszédektől — nem tagadhatja senki, hogy a beszédek legnagyobb része inkább az intentio gyanusításából, mint a törvényjavaslat intézkedéseinek czáfolatából állott. *(Ugy van! a jobboldalon.)*

A határozati javaslat benyujtója tagadja ezt, mert, igaz, ő nem veheti magára, miután ő tárgyilagosan szólott; de általánosságban ezt tagadni nem lehet. Vagy tárgyilagos okoskodás az, ha valaki, mint tegnapelőtt egy képviselő ur azt mondja, oda festi, hogy szaporittatnak a hivatalok és hogy minden hivatali kinevezésnél mire kell magát kötelezniе a kinevezettnek és összes hozzátartozóinak? Az, hogy a hivatalok szaporittatnak, ellenkezik a tényekkel; mert csakugyan épen a legutóbbi 11 év alatt könnyű felszámlálni ezt a hivatali szaporítást s talán ha azt a megszüntettekkel összevetjük, még semmi szaporítás sem fog mutatkozni. Hogy mily visszaélések történnek akkor, midőn valaki kineveztetik, azzal gyanusítani lehet, de ilyent sem tudni, sem bizonyítani nem lehet, mert a mi nincs, az nem bizonyitható, kivévén, ha ama bizonyos egérrel rendelkeznek önök, mely a diplomaták titkait kihallgatván, azokat az ujságba viszi, de rendesen azután olyakat ir, a mik a valóságban nem léteznek.

A t. képviselő ur, ugyanaz a képviselő ur, — hogy jellemzésül csak egy párra hivatkozzam — felhozza a kolozsmegyei alispánválasztás esetét.

Már más téren rá lett mutatva, de e helyről is, mert itt a házban hozatott fel, kötelességem megmondani azt, hogy ezen alispán, ki akkor meg nem választatott, támogatóinak legnagyobb részét e házban és e házon kivül levő épen a szabadelvű párthoz tartozók sorából vette. Itt tehát pártszempontból való részrehajlással csak gyanusítani, de bizonyítani nem lehet, mert az ellenkező az, a mi bizonyítható. *(Ugy van! jobbfelől.)*

A képviselő ur hibául rovja fel nekem, hogy midőn a candidatio ellen panaszok érkeztek, én azt mondottam, hogy a candidáló bizottság törvényes hatáskörében járt el. Kérdem mit mondana a képviselő ur és mit mondhatna bárki, ha szemben a törvénynyel megpróbálná a belügyminister ráparancsolni a candidáló bizottságra, hogy ezt candidálni kell, ezt meg nem. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől. Felkiáltások a szélső baloldalon: Ezt nem, de azt, hogy a törvényt tartsa meg!)* Engedelmet kérek, a belügyministernek itt parancsolólag beleszólnia nem lehet, nem szabad és épen akkor, ha ezt tenné, követne el vétséget a törvény szerint. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)*

Felhozza azután a képviselő ur, mint az elsimitás bizonyítékát, azt a bizonyos túróczi esetet. *(Halljuk! Halljuk!)* Pedig tudhatná a képviselő ur, mert minden ujságban benne volt, hogy az ügy bíróság előtt van, de tudhatná még azt is, hogy miután egy szolgabiró által oly tény követtetett

Digitized by Google

el, mely vád alapját képezheti és képezi is, épen a belügyminister — élvén a törvény által adott legszigorubb jogával — a szolgabiró ellen a fegyelmi vizsgálatot elrendelte és őt hivatalától felfüggesztette. Azt hiszem, ez az út, melyen ha — mint a képviselő ur mondja és a miről én ma nem szólhatok — csakugyan a főispán rendeletére cselekedett volna a szolgabiró, ennek ki kell derülni és legyen meggyőződve a t. képviselő ur, hogy a ki hibás volt, az nálam elpalástolásra nem fog találni. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)

B. Andreánszky Gábor: Mert a zsidó érdekében történt! (*Élénk derültség.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: De a t. képviselő ur szives volt azt is felhozni, hogy hol kezdődik a rossz megyei administratio s azt mondja rá, hogy ott, a hol kezdődik a korteskedés és oda állítja, mint egyedüli kortest, a főispánt, mint a ki azon tisztviselőkkel — gondolom ugy mondá — „bűnszövetségben" lévén; azután folytatja ezt a mesterséget és azért természetesen egymásnak kölcsönösen elnéznek mindent. A képviselő ur megpótolja ezt azzal: hiszen a főispán kortesnek tekintetik, bezzeg minő hideg fogadtatásban és elbánásban részesül az a főispán, a ki nem tud a képviselőkkel — gondolom, igy fejezte ki magát — beszámolni. (*Felkiáltások a szélső baloldalon: A nagy raktárba beszámolni!*)

Már, t. ház, hogy a korteskedés bizonynyal nem bir előnynyel az administratio teendőinek folytonos és pontos elintézésére, az igaz. Megengedem, hogy itt-ott korteskedhetik talán egy főispán, de azt bizonyosan tudom, hogy korteskednek mások is. (*Felkiáltások a szélső balon: Természetesen! Azoknak szabad!*) Mert azt csak nem fogja állítani a képviselő ur, hogy az nem korteskedés, ha kerületeket beutazunk, a népet figyelmeztetjük az átkos kormány rosszaságára; (*Derültség a balon*) figyelmeztetjük, hogy mily súlyos az az adó. A kik óvatosak, nem igérik ugyan, (*Halljuk! Halljuk!*) hogy le fognák az adót szállítani, ha ők jutnak kormányra, mert tudják, hogy az nem lehet; de a kevésbé óvatosak megigérik még ezt is (*Ugy van! jobbfelől. Ellenmondások a bal- és szélső baloldalon*) és feltüntetik egyszersmind, hogy mily hiba, mily servilismus hallgatni a feljebbvalóra, az előljáróra, a tisztviselőre. (*Ellenmondások a bal- és szélső baloldalon.*) Az óvatosak itt is megmondják ugyan, hogy ők ezt csak a választási actusnál értik; de a kevésbé értelmes nép, még ha ezt megmondják is neki, általánosságban veszi, a kevésbé óvatosak pedig meg sem mondják, csak egyáltalában izgatják előljárói ellenében és az azok iránti engedetlenségre tanítják. (*Ellenmondások a bal-és szélső baloldalon. Igaz! Ugy van! jobbfelől.*) Ha ez nem rossz korteskedés, ha nem hátráltatja az administratio jóságát, akkor nem tudom, hogy mi hátráltatja. (*Ugy van! jobbfelől. Ellenmondás és mozgás balfelől.*)

A mi pedig a főispánok iránti elbánást illeti, talán a t. képviselő urnak van tudomása róla, hogy nem minden megyében van többségben képviselőválasztásoknál a kormánypárt, annál kevésbé minden kerületben s tudhatja, hogy igen hatalmas ellenzéki szónokok megválasztatnak; de arra nem mutathat példát, hogy ezért a belügyminister akármelyik főispánt vagy felmentett, vagy hidegen fogadott volna, vagy vele e miatt bár legkevésbé is kedvetlenségének súlyát éreztette volna. (*Igaz! Ugy van! jobbfelől. Zaj a szélsőbalon.*) Mindezek tehát igazolják, a mit mondottam, hogy tárgyilagos okok helyett a szándék gyanusításával és személyes támadásokkal igyekeznek hatni. (*Ellenmondások a bal- és szélső baloldalon.*) És mit mondjak, t. ház, arról, hogy az egyes szakaszoknál a magyar nyelv kétségtelen szószerinti értelmét elmagyarázva, nagy és borzasztó czélzatot sejtettek. Erre csak egy példát idézek. Horánszky Nándor t. képviselő ur a legutóbbi ülésben azt mondta körülbelül, hogy igaz, az 1870: XLII. törvényczikkben is benne van, hogy a főispán megvizsgálja a hivatalokat, de ott ugy van, hogy „személyesen" megvizsgálja. Ebben a törvényjavaslatban pedig csak annyi mondatik, hogy a főispán megvizsgálja a hivatalokat. Ez tehát szintén azt teszi, hogy nem ő vizsgálja meg személyesen, hanem elküldi titkárát és isten tudja kit mindent. T. ház! Én azt hiszem, a magyar nyelv szerint, ha az mondatik: „a főispán megvizsgálja", ez nem teheti azt, hogy mást küldhet; (*Ugy van! jobbfelől*) mert akkor magyarul nem azt mondjuk, hogy „megvizsgálja", hanem „megvizsgáltatja". (*Élénk tetszés a jobboldalon.*)

De minden esetre annak látása, hogy még oly éles eszű és tehetségű férfiú is, mint a képviselő ur, ezen „személyesen" szónak kimaradása folytán azon szerintem semmi félremagyarázást nem tűrő szakaszt ugy félremagyarázhatta, kötelességemmé teszi, meggondolásával annak, hogy talán majd azok, a kik most mint ellenzék magyarázzák, később is igy magyarázhatnák a törvényt, ügyelni, hogy az igy magyarázható ne legyen, (*Élénk tetszés jobbfelől. Mozgás a bal- és szélső baloldalon.*)

Ezeken kivül hallottunk még igen szép szavakat a valódi önkormányzatról, a jogállamról, az erkölcsi világ törvényeinek értékéről és történelmi erejéről, tehát mind oly dolgokról, a melyek ellen senki sem szólott és nem is szólhatott; de azzal azután, hogy mit értenek ez alatt, legnagyobb részben, sőt majdnem kizárólag, adósok maradtak. De hát e felett nem vitatkozhatom, hisz azt mondják, hogy ezekben rejlik gróf Apponyi Albert képviselő ur programmja. (*Derültség a jobboldalon. Mozgás a balon.*)

Programmnak nagyon szép az oly szavak és elvek kitűzése, a melyeket mindenki oszt, ha azután a képviselő ur fentartja magának, hogy

Digitized by Google

majd alkalmilag, darabokként belemagyarázza, a mi neki tetszik. (*Élénk tetszés jobbfelől. Ellenmondások a bal- és szélső baloldalon.*)

A mennyire mégis nagyszerű beszédének értelmét összehasonlítás útján kivehettem, ebben a programmban benn van az, hogy legyen állami közigazgatás kinevezett tisztviselőkkel, de olyanokkal, a kik feljebbvalóiktól függetlenek. (*Ellenmondások a baloldalon.*) Már, hogy ezzel mikép lehetséges állami közigazgatás, azt magyarázza meg a t. képviselő ur. (*Tetszés jobbfelől.*) Vagy ha nem igy értette — mert ugy látom, nem igy értette — akkor más valamit kell megmagyarázni és ez az, hogy a kinevezett és előléptetésére nézve is a kormánytól függő hivatalnok, hogy lesz függetlenebb szemben a kormánynyal, mint az a választott hivatalnok, kinek előmenetelére a kormány nem folyhat be. (*Tetszés jobbfelől.*) A t. képviselő ur tehát a tisztviselőket vagy függetleníteni akarja a kormánytól, vagy nem áll az, hogy a szabadság, vagy az administratio érdeke követelné a szerinte való kinevezést. (*Igaz! Ugy van! jobbfelől.*)

Azonban a t. képviselő ur, egy új eszmét is fejtett ki. (*Halljuk! Halljuk!*) Ezen új eszme az, hogy ellenőrzést a működésre nem gyakorolhat az, a ki maga nincs benn az administratio fokozatában. Valóban ez új, mert én még eddig mindig azt hallottam és azt olvastam, hogy a bureaucraticus fokozatonkinti ellenőrzés nem ér semmit, mert — és megjegyzem, hogy ennek állításában sokan a túlságig mennek — egyik a másiknak hibáját el fogja feledni és hogy az ellenőrzést épen csak olyan gyakorolhatja, a ki azon láncszemek közé besrófolva nincsen.

Midőn pedig ilyen ellenőrzést akarunk, akkor azt mondják, hogy most meg ez nem helyes, mert épen bureaucraticus lajtorján fefelé lehet a sikeres ellenőrzést gyakorolni. (*Élénk tetszés a jobboldalon. Zaj a baloldalon.*)

Ezt az új tant, t. ház, én el nem fogadhatom és ebben sem a jó administratio, sem a szabadság garantiáját fellelni nem tudom. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*)

Abban már nem áll egyedül a t. képviselő ur, mert ezt többen is állították, hogy az a választott szolgabiró nem látja meg a bajt, nem tesz jelentést s azért kell kinevezés, mert majd az a kinevezett tisztviselő meg fogja látni.

Hát bocsásson meg nekem az igen t. képviselő ur, az a hatása csakugyan nem lesz a kinevezésnek, hogy a kinevezett tisztviselő jobban meglássa a bajt, mint a választott. A ki arra való, az akár egyik, akár másik uton jut hivatalra, meglátja; a ki pedig nem arra való, nem látja meg akkor sem, ha kinevezik, akkor sem, ha választják. (*Igaz! jobbfelől.*)

De nagyon sokáig egy beszéddel nem foglalkozhatván, most még csak egyre kívánok reflectálni. A t. képviselő ur azt mondja: ugy látszik, a mai kormány és többség azt hiszi, hogy apró ravaszkodásokkal államot kormányozni is lehet, nem csak pártot alakítani. (*Igaz! Ugy van! a baloldalon.*) Hát bocsásson meg a képviselő ur, én túlmegyek rajta. (*Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.*) Én nem csak azt nem hiszem, hogy apró ravaszkodásokkal lehetne államot kormányozni, de még azt sem hiszem, hogy pártot lehetne alakítani (*Élénk tetszés a jobboldalon*) és ha a t. képviselő ur saját pártalakítási eddigi kisérleteire gondol, nekem igazat fog adni (*Élénk tetszés és derültség a jobboldalon. Nagy zaj a baloldalon.*)

T. ház! Mielőtt a javaslatra nézve felhozott tárgyilagos dolgokra is reflectálnék, három kérdéssel kívánok lehetőleg röviden foglalkozni. Az egyik az, a mit Helfy Ignácz t. képviselő ur felhozott, mint indokolását annak, miért van az — mert ő beismerte, hogy ugy van — hogy nem annyira a törvényjavaslatról beszélnek, mint inkább a kormányról és legnagyobb mértékben rólam és engem támadnak. A második: mennyiben lehet itt súlya a nemzetiségi szempontoknak? A harmadik pedig, hogy miként állunk a megye multja iránti elismeréssel? és kik azok, kik a megye megsemmisülését eszközölnék és kik azok, a kik annak — a mennyiben a jelen viszonyok közé beillik — fentartására sikeresen működnek?

Az elsőt illetőleg, t. ház, az igen t. képviselő ur azt mondta, hogy azért történik. mert ime én azt nyilvánitottam, hogy a választási rendszert jobbnak tartom, de egyúttal megmondtam azt is, hogy ha azonban arról győződvén meg, hogy az állam érdekében jó administratio ez úton nem lehetséges: ha ezen helyen lennék, magam javasolnám, ha másutt ülnék, támogatnám a kinevezési rendszer behozatalát. És azt mondta, hogy ezen nyilatkozatom nem áll egyedül; mert ugyanigy teszek a vámterület kérdésével. Azt mondom ugyanis, hogy a közös vámterületet tartom jobbnak, ha az méltányos feltételek alatt elérhető, de ha el nem érhető méltányos feltételek alatt. akkor a külön vámterület alapjára lépek. És ebből azt következtette a t. képviselő ur, hogy ez ellenkezik a parlamentarismussal.

Már bocsásson meg a képviselő ur, ez semmi néven nevezendő parlamentaris felfoggással nem ellenkezik. Ha azt mondtam volna és azt mondanám, hogy én azt az elvet és irányt tartom jónak, mely a törvényjavaslatban van, de ha e ház a törvényjavaslatot elveti és azt kívánja, hogy akár a függetlenségi, akár a másik ellenzéki párt nézeteinek alapján készüljön törvényjavaslat, én azt is elkészítem és be fogom adni: ha ezt tenném, ez igenis ellenkeznék a parlamentarismussal.

De hogy az, ha azt mondom, hogy meg fogom tenni, ha én magam látom be, hogy helyes,

Digitized by Google

ellenkeznék a parlamentarismussal, ezt senki bebizonyítani nem fogja; mert épen ez a parlamentarismusnak leginkább és legjobban megfelelő eljárás. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Igy áll ezen szempontból a kérdés a vámszövetségre nézve is.

De még egyre emlékeztetem a t. képviselő urat. *(Halljuk!)* Midőn provocáltatván a külön vámterület egyedül üdvözítő volta iránti felszólalások által, kifejtettem és kifejtettük nézetünket, hogy mi méltányos feltételek alatt jobbnak tartjuk a közös vámterületet és csak akkor, ha az nem sikerülne, lépnénk a külön vámterület terére, megtámadtattunk, hogy mily hazafiatlanság azt kimondani, hogy mi jobbnak tartjuk a közös vámterületet, hiszen ugy már előre elalkudjuk Magyarország érdekeit. Kérdem, t. képviselő ur, lehetett-e volna, vagy szabad volna-e, nem önök miatt, hanem az ország érdekei miatt csakugyan azt mondani, hogy én minden áron a közös vámterületet akarom? Hiszen épen abban fekszik a dolog lényege, hogy megmondjam, hogy akarom, ha méltányosan lehet, de ellenkezőleg fogok tenni, ha méltányosan nem lehet. Hogy ez mennyiben ellenkezik a parlamentarismussal, azt nem értem. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ellenkezőleg, ha az általam elfogadhatónak tartott javaslatot a ház asztalára letévén, az a házban kisebbségben marad és akkor akarnám azon kisebbség véleményét keresztülvinni: ez ellenkeznék a parlamentárismussal. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

De a t. képviselő ur — ezt csak mellékesen jegyzem meg — még a főrendiház szervezéséről szóló törvényjavaslat módosítását is szóba hozta, mire nézve azután egy kissé még furcsább felfogást tanúsított, mert azt követelte, hogy a főrendiház nem is a törvényjavaslat elvetése, de már annak módosítása által is idézzen elő kormányválságot; mert hiszen különben nem formálhatna abból vádat, hogy annak daczára minister vagyok. De az azután a parlamentáris helyes felfogásnak ismét ellentéte, hogy a választott házban többséggel biró kormány a másik ház egyszerű szavazata folytán legyen kénytelen helyét elhagyni. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

Különben egyet idézek a történelemből a t. képviselő urnak. *(Halljuk!)* Vannak még, a kik tudják, hogy 48 előtt megindult egy mozgalom, báró Eötvös, Trefort, Kemény Zsigmond, Csengery Antal és még néhányak által a parlamenti rendszer behozatala mellett; tudják azt is, nemde, hogy ki volt az, a ki ezen iskolát legerélyesebben s legsikeresebben megtámadta s ki volt az, a ki, mikor a viszonyok változtak, 48-ban ugyanazon parlamentarismust első sorban létesítette? Ugyanazon egy férfiú. *(Igaz! Ugy van!)*

Hát ez is vétek volt a parlamentarismus ellen? Én azt gondolnám, hogy nem. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* De hát akkor, mielőtt vádolnának, gondolják meg, mit mondanak és mivel vádolnak? Mert bizony máshová ütnek, mint a hová néznek. *(Zajos helyeslés a jobboldalon.)*

De a t. képviselő ur beszéde ezen részének végén megértette velem, hogy mi az ő aggodalma. *(Halljuk! Halljuk!)* És nem tagadom, meg is lepett vele; mert ő azt mondotta, hogy attól fél, hogy azon esetre, ha a mint ő hiszi, az ő nézetei többségre fognának az országban jutni, én nem fogom engedni, hogy azokat ők érvényesítsék, hanem én fogom akarni keresztülvinni.

T. ház! Ha malitiosus ember volnék — a mi nem vagyok — azt mondhatnám, hogy köszönöm, hogy kimondtad e szót, mert most már tudom, hogy nem annyira az fekszik sziveden, hogy nézeteid uralkodjanak, hanem hogy tenmagad. *(Derültség jobbfelől.)*

Hát legyen a képviselő ur meggyőződve, hogy most az administratióról ezen törvény keretében beszélve, azon nézetek keresztülvitelére, melyeket ők hangoztattak, én vállalkozni nem fogok, mert azok az ország dissolutiójára vezetnének. *(Ugy van! jobbfelől.)*

A mi a nemzetiségi kérdést illeti, t. ház, én a magam részéről készakarva mellőztem ezen törvényjavaslat alkalmából a nemzetiségi kérdésre hivatkozni; tettem pedig azt azért, mert mint egy provocatio folytán meg is mondottam: kell intézkedni, hogy a központi, az államhatalomnak elég ereje legyen, minden államellenes törekvés ellenében. Hogy az kit sujt, attól függ, ki követi el; ha nem magyar ajkú nemzetiséghez tartozók követik el, őket fogja sujtani; de nem azért, mert nem magyarok, hanem azért, mert az állam érdekével szembe helyezték magukat. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

De, t. ház, ha már szóba hozatott és tárgyaltatott, nem akarva theoreticus fejtegetésekbe bocsátkozni, kivált azok után, a miket e tekintetben Bartha Miklós t. képviselő ur nézetemmel nagyon megegyezőleg elmondott, csak factumra hivatkozom én is, habár még ebben is ismételek némely általa mondottakat. És hogy ne látszassam a mostani kormány ellen fegyvert adni, még megjegyzem azt is, hogy ma az országban lévő kinevezett hivatalnokok legnagyobb részét, a dolog természeténél fogva nem ez a kormány nevezte ki, de viszont, hogy félre ne értessem, megjegyzem azt is, hogy semmi vád az irányban, a mit mondandó leszek, egy megelőző kormányt sem illethet, hanem ez a dolgok erejének kifolyása és nézze meg bárki, hogy a kinevezett hivatalnokok között széles ez országban — és itt Bartha Miklós képviselő ur nem vette ki a bíróságot sem — széles ez országban nem-e sokkal több az olyan, kire hazafiui megbizhatóság szempontjából panasz lehet, mint a választott tisztviselők sorában? *(Helyeslés.)*

Ez factum, melyet nem lehet megtagadni; de

Digitized by Google

a mely épen azért mutatja, hogy nem helyes, nem czélszerű és nem szabad a nemzetiségi szempontból akarni a kinevezés mellett fegyvert kovácsolni. (*Igaz! Ugy van!*)

Csanády Sándor: Most az egyszer igazsága van! (*Élénk derültség.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: De különben nem tehetem, (*Halljuk! Halljuk!*) hogy itt mellékesen, a nélkül, hogy most vitatnám: helyes volt-e egészen szóba hozni, vagy hogy minden pontjában bebizonyítható volna-e, mondom, nem tehetem, hogy meg ne jegyezzem azt: ha valaki a bíróságok köréből oly dolgokat említ fel, a minőket Bartha t. képviselő ur felemlített, akkor valóban csudálkoznom kell rajta, hogy a birói kar megsértését és függetlenségének veszélyeztetését látta abban, a mit ezen törvényjavaslat eredetileg a bíróságokra vonatkozólag tartalmazott. (*Élénk helyeslés jobbfelől. Ellenmondások a szélső balfelől.*)

De, t. képviselőház, én határozottan beismerem, hogy lehet a magyar állam és a jó administratio érdekeinek megfelelő kormányzat kinevezett hivatalnokkal is, választott tisztviselővel is; hanem egyre minden esetben szükség van: arra, hogy az állam központi kormányának legyen adva elég erő és hatalom, hogy az államellenes törekvéseket mindenütt utólérhesse. (*Helyeslés minden oldalon.*) Ez az, mit e törvényjavaslat czéloz; (*Mozgás a balés a szélső baloldalon*) s ezt megtagadják önök mindkét részről különbség nélkül, bár szavakban megadják és ez az, a miért én az önök javaslatához járulni nem tudok. (*Helyeslés jobbfelől. Felkiáltások: Ott van a királyi biztos!*) Nagyon szép dolog: mindjárt királyi biztos, azután hadd menjen tovább: szurony, vérontás stb., a helyett, hogy az ember ugy tenne, mint önök sokszor emlegették: „Gouverner c'est prévénir". (*Derültség és tetszés jobbfelől.*)

A mi már most a megye multját illeti és azt, hogy kik azok, a kik a megyét a jelen viszonyok közé beillesztve sikeresen fentartani akarják és kik azok, a kik ezt veszélyeztetik, erre nézve is röviden nyilatkozom. (*Halljuk!*)

A megyének multját — meglehet talán egy-két képviselő kivételével, de azt sem tudom — senki, legalább a mennyire hallottam, sem egyik, sem másik párt kebelében nem tagadta, meg nem támadta. Ezt ép oly kevéssé tették a kinevezés hívei, mint bárki más. De meg kell gondolni, hogy azon időben, melyből a megyének dicső multja ered, volt nem parlamenti kormány, hanem volt olyan kormány, mely helyén maradt és saját irányzatában tovább kormányozott, ha az országgyülés, melynek azonban törvény szerint is lehetett 3 évre össze nem hivatni, minden akaratát megbuktatta is. Igaz, a mit a megyékről teljes elismeréssel mindenki hangoztat, hogy abban az időben, mikor — ismétlem — sem évenkénti országgyülés, sem szabad sajtó nem volt, az alkotmánynak védbástyái voltak; de azt, hogy az ország egysége szempontjából, vagy az egyöntetű administratio szempontjából birtak volna oly nagy becscsel, mint ezen másik szempontból, azt senki nem állította. (*Ugy van! jobbfelől.*)

S épen azért vétkeznék Magyarország és a magyar nemzet multja ellen, a ki a megyék nagy érdemeit tagadná; de vétkeznék, uraim, Magyarország multja és történelme ellen az is, a ki a régibb magyar kiváltságos osztály érdemeit tagadná, ámde, vajjon azért, hogy az akkori viszonyok közt érdemei voltak, lehetne-e valakinek óhajtása a magyar kiváltságos osztályt ma előjogaival, privilegiumaival helyreállítani? Nem. Megtette az kötelességét akkor azon a téren; most hivatása van megtenni kötelességét a mai téren. Ugyanaz áll a vármegyéről. Megtette az kötelességét akkor, midőn főleg az alkotmány védelmében állott; ma midőn ez a parlamentre és a szabadsajtóra szállott, ugy kell azt átalakítani, hogy a másik nagy feladatának, az administratio feladatának feleljen meg. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*) És legyen róla meggyőződve a t. képviselő ur, hogy a megyének a jelen viszonyok közt lehető fennállását azok veszélyeztetik leginkább, kik megfeledkezve az átalakult viszonyokról, vagy teljesen, vagy legalább igen nagy mértékben ugy óhajtanák látni a megyét, mint az 1848-ban volt. És hogy mindamellett, hogy sem 1870-ben, sem 1876-ban, sem később ezen túlzott követeléseiket nem érvényesíthették, mégis több kárt nem tettek a megyei intézmény lehető fenmaradásának, annak talán oroszlánérdeme nem a törvényhozás többségeé, hanem azoké, a kik ismét a megyét oly túlzottan támadták meg, hogy lehetetlen volt, hogy még azok is, kik ma már teljesen fentarthatlannak hiszik és tartják, azon támadások ellenében síkra ne szálljanak. És itt oroszlánrésze van Grünwalad t. képviselő urnak, kinek túlzásaival ma, miután ezt máskor már tettem, nem foglalkozom.

De igenis kell egy pár szót szólnom Veszter igen t. képviselő ur túlzásaira (*Halljuk!*) Ő — ezt mindenekelőtt constatálni akarom — politikailag a Bach-időt, épen ugy, mint minden magyar ember tökéletesen elítéli, de azt mondja: azt azonban nem tagadhattuk, hogy akkor az árvaügyek rendben voltak, az árvapénzek el nem sikkasztattak, az utak jó karba helyeztettek, mig, mióta az alkotmányosság helyreállt, mindez felfordult fenekestől.

Ha az ember ítéletet akar mondani, nem szabad csak az ország egy szegletét venni szemügyre; (*Derültség jobbfelől*) mert hiszen meglehet, én nem akarom kétségbe vonni, hogy ott, a hol a képviselő ur él, ugy van és talán még a kép szomorú oldalának is — nem tudom, de mert ő mondta, nem akarom kétségbevonni —

Digitized by Google

lehet jogosultsága; de abban az egyben méltóztassék nekem igazat adni, hogy a Bach-időben árvapénz sokkal több veszett el, mint bármikor (*Helyeslés jobbfelől*) és a mai rendetlenségeknek és bajoknak a gyámügyi pénzeknél sokhelyütt forrása még most is a Bach-korszakban keresendő. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*) És ne felejtse el azt sem, hogy meglehet némely vidéken az utak akkor jobbak voltak; de higyje el nekem hasonlólag, hogy, bár én is tudom, hogy igen szép műutak épültek abban az időben, de viszont a közszolgálatra szánt tömérdek addig tűrhető karban volt út ment tönkre azon idő alatt, mit én legalább azon megye példájával, a melyben lakom, igazolhatok. Ne méltóztassék tehát egyes vidéken egy ügyes embernek tulajdonítható előnyökből kiindulva dicsériát zengeni az egész ország feletti Bach-kormányzatról, csak azért, hogy azzal szemben a törvényhatósági kormányzatot lealázza. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*)

És egy különöset mondott a t. képviselő ur. (*Halljuk!*) Még azt is kiemelte a Bach-korszak dicséretére, hogy akkor a magyar ember gazdálkodott, gyarapodott s elfelejtette, hogy miért volt ez igy. Azért, mert a magyar ember előtt a nyilvános pálya minden tere el volt zárva.

Én igen kivánom, hogy a magyar ember gazdálkodjék, de megvallom, nem azon az áron, hogy azért gazdálkodjék, a miért akkor gazdálkodni kénytelen volt. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

De a t. képviselő ur a törvényhatóságot teszi felelőssé részben a nemzetiségi bajokért és még azért is, hogy a törvény előtt ugyan egyenlővé lett különböző osztályok össze nem olvadtak s mellékesen megjegyzi, hogy ez az oka annak is, hogy a magyar emberek nem akarnak más pályára lépni, hanem henyélni, heverni, uraskodni.

A mi a dolog nemzetiségi oldalát illeti, (*Halljuk!*) itt ismét sokban csatlakozhatom Bartha Miklós t. képviselő ur előadásához, ugy a hatást, mint az eredményt illetőleg. Csak arra kivánom figyelmeztetni Bartha képviselő urat, hogy a megyei szabad választások alatt ily módon jelentkező üdvös, igazi jó hatásnak egyik feltétele abban az 1870: XLII. törvényben már megadott főispáni hatáskörben rejlik, melyet ő maga is oly tüzesen megtámadott. (*Ugy van! a jobboldalon.*)

De átmenve a továbbira, én azt gondolom, hogy ha megmaradnak a megyei közgyülések, de nem 25—30 taggal, mint egy képviselő ur itt mondta, ezek nemzetiségi szempontból is részint szellentyűkül, részint összeforrasztókul szolgálhatnak, tért nyitva közös érdekben közösen működhetni.

A mi pedig az osztályok közötti elkülönítést illeti, ebben még határozatabban az a meggyőződésem, hogy nem elkülönítésre, de inkább összeolvadásra vezethet az, ha ott a nyilvános élet terén egyenlő joggal találkozhatik a falusi biró a megye legnagyobb birtokosával. (*Ugy van! Ugy van! jobbfelől.*) Ha nem kellő az összeolvadás, annak egyik oka okvetlenül abban rejlik, hogy a speciális szokások sokkal állandóbbak, mint a törvényes privilegiumok; de rejlik másfelől azon újabban mutatkozó irányzatban — melyet azonban nem erről az oldalról hallott valaha propagáltatni a képviselő ur — hogy az ország különböző osztályainak érdekei karoltassanak fel: egyszer agrar törvények kellenek, máskor a gazdákkal szemben védeni kell az iparost, harmadszor nem tudom mit, mindeniket külön-külön, a helyett, hogy mint egészet védenők az ország érdekeit. (*Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon.*)

Az pedig sajnos, hogy a magyar emberek legnagyobb része csakugyan nem akar ipari, kereskedelmi pályára lépni. De ezen betegséget ne tulajdonítsa a képviselő ur a megyének, mely ebben ártatlan; hanem annak, hogy igenis nem lehet tagadni, nagy még minálunk az urhatnám, a mint szokták mondani (*Ugy van! Ugy van! a jobboldalon*) és hogy még él bennünk az a traditio, mely már 1848 előtt megvolt: hogy jóformán csak az tartatott embernek, a kinek egy jogi diploma a zsebében volt. (*Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.*) Ezen segíteni kell jó irányú neveléssel, de a törvényhatóságok eltörlésével ezen segíteni nem fog a képviselő ur. (*Ugy van! a jobboldalon.*)

Áttérek most, t. képviselőház, bár sajnos, tüzetesen ezzel sem foglalkozhatom... (*Felkiáltások a szélső baloldalon: Van még idő! Halljuk! Halljuk!*) Nagyon köszönöm a biztatást; bizonyos fokig élni fogok vele. (*Derültség jobbfelől. Halljuk!*) Mondom, most át fogok térni — ámbár tüzetesen a nyert engedély daczára sem foglalkozhatom vele — Szilágyi Dezső képviselő ur beszédére. (*Halljuk! Halljuk!*) Egyben, hogy mindjárt azon kezdjem, abban, mit mindjárt beszédje elején mondott, nem egészen értek egyet a t. képviselő urral. Ő azt mondja, ezen törvényjavaslat nem tetszik, mert ez a túlzott megyei követelések és a kinevezés közt, tehát, hogy névvel éljek, Mocsáry képviselő ur és gróf Apponyi Albert képviselő ur nézetei között akar compromissum lenni, a mi lehetetlen.

Szilágyi Dezső: Hegedüs mondotta!

Tisza Kálmán ministerelnök: Akárki mondotta, nem teszem magamévá. (*Derültség.*) De azt, hogy compromissum, talán ezzel eleget tettem t. barátom Hegedüs nézetének, elismerem. Csak hogy minek a compromissuma? Compromissuma a jó állami administratio igényeinek, a történelmi fejlődés alapján létre jött specialisan magyar közigazgatási rendszerrel, azaz compromissum oly irányban, hogy törekszik és remélem sikerrel, létesíteni az állam érdekében szükséges jó administratiót, a nélkül, hogy szakítana a nemzeti hagyománynyal. Ha igy veszi compromissumnak, elfogadom.

Digitized by Google

Hegedüs Sándor: Igy értettem! (*Derültség.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: Arra nézve azonban egyetértek a t. képviselő urral, hogy az intézményeknek a viszonyokhoz kell alkalmazkodnia, hogy mindig azt kell tenni, a mit az állam érdeke követel. Ez az én szándékom e törvényjavaslattal és szándékom volt mindig, mióta a törvényhozásra némi befolyást gyakorolni birok. De azon túl, ha a kiindulási pont egyezik is, egyes dolgokra nézve kénytelen vagyok az eltérést is jelezni. Igy például azt hiszem, hogy t képviselő ur nem egészen helyesen ajánlja követendő például a mai közigazgatási szervezetünkben, midőn a főispánnak itt contemplált hatáskörét helytelennek mondja, a porosz Regierungspräsidentek és Oberpräsidentek helyzetét és analogonját és pedig azért nem, mert nem lehet tagadni, hogy Poroszországban nincsen, nem is volt a szó szoros értelmében vett parlamentarismus. Ott a törvényhozás szavazata, nem bir befolyással a kormányzatra. Igen természetes tehát, hogy azoknak az Oberpräsidenteknek és Präsidenteknek egyáltalában nem kell némely irányban politikai hivatalnokoknak is lenni és nem kell ennélfogva kormányváltozáskor helyüket változtatni.

Egész más a helyzet nálunk és nem ezen törvényjavaslat teszi csak mássá, mint ott, ez csak kihúzza a helyzet más voltából a következtetést. Mert azt mindenki fogja talán tudni, hogy ha Magyarországon 1867 óta a kormány változott, a főispánok valamennyien mindig a belügyminister rendelkezésére bocsátották hivatalukat. Érezte tehát mindegyik önmaga, hogy ez oly hivatal, a melylyel csakis az újjá alakult kormány megbizása ruházhatja fel és teheti képessé, hogy azt haszonnal, sikerrel és czélszerűen teljesíthesse. És épen, mert ilyen a helyzet, kell szerintem — mint a részleteknél majd megbeszéljük — a nyugdíj és nem elég a rendelkezés alá helyezés, bár a rendelkezés alá helyezésnél is jár tényleg nyugdíj és ezen törvényben is a nyugdíj azon esetekben, midőn az illető politikai okokból válik meg hivatalától, igazában a rendelkezés alá helyezésnek természetével bir. De mindezt, mondom, bővebben ki lehet majd fejteni ott, hol ezen dispositiók foglaltatnak.

A közigazgatási biráskodást, t. képviselőház, én nem utasítottam és nem utasítom vissza. Én szólottam azon alakokról, a melyekben azt itt felhozatni hallottam, de akkor sem azt mondtam, hogy nem akarom behozni, csak nehézségeit jeleztem akkor, midőn a közigazgatási biráskodásban a kormány ellen kerestek ellensúlyt, kerestek valamit, a mi a kormány actióját megakasztja. Az ily közigazgatási bíróságot én természetesen veszélyesnek tartom. De ha ugy értelmeztetik a közigazgatási biráskodás, mint ezt a t. képviselő ur értelmezte, hogy a mire discretionalis közigazgatási hatalom kell, abba ne avatkozzék a bíróság; ha ugy értelmeztetik, hogy az a rendeleteket nem semmisíti meg: ez ellen, azt hiszem, senkinek kifogása nem lehet, nekem legalább nem volt és nincs és én azt hiszem, hogy ezen közigazgatási biráskodást — de, ismétlem, nem ugy, hogy megbénítsa az administratiót — behozni nálunk is nem sok idő mulva lehetséges lesz. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*)

Igy vagyok a tisztviselői pragmaticával és a fegyelmi eljárással is. Én soha sem mondtam, hogy nem kell tisztviselői pragmatica. Hiszen talán a t. képviselő ur is tudja, hogy ha nem törvénybe iktatva is, de a régi szabályok alapján, legalább a központi hivataloknál létezik az ma is.

Valamint azt is tudja, hogy a fegyelmi eljárás ma is bizonyos, minden ministeriumban alakított fegyelmi hatóság útján kezeltetik. De egészen más ez és kivált más, ha hozzáveszszük azt, a mit a képviselő ur, azt hiszem, helyesen mondott, hogy ő nem kivánja a bíróságra bizni a dorgálást, a pénzbüntetést, esetleg az áthelyezést, hanem csak azt kivánja, hogy ott, a hol a hivatalból elbocsátásról van szó, ott legyen nagyobb garantia. Egészen más ez és az, a mit másoktól hallottunk és a mi ellen én felszólaltam, hogy az összes fegyelmi ügyek egy a birói függetlenség minden attributumával biró bíróságra ruháztassanak. Ez utóbbit igenis addig, mig azt akarjuk, hogy administrálni lehessen, mig azt akarjuk, hogy valaki azért felelős is lehessen: elfogadni nem lehet; de rendezni a viszonyt pragmatica által, szabályozni a fegyelmi eljárást rendes, megállapított szabályok által, az ellen kifogást nem tettem soha és nem teszek ma sem.

Hiszen hivatkozhatnám talán reá, hogy minden fontosabb fegyelmi kérdést a törvényhatósági hivatalokat illetőleg én magam collegialis eljárás alá helyeztem a közigazgatási bizottságokban és megmondhatom, ha nem tudnák, hogy ugyanilyen eljárás alá helyeztem a belügyministeriumban, a legfőbb forumnál, a hol a törvény kihirdetése után rögtön megalakítottam a fegyelmi bizottságot, a mely minden ügyben eljárni szokott.

Ez ellen tehát kifogásom nincs, de volt az ellen és az ellen szólaltam föl, midőn az egészet a kormény kezéből kivenni akarták és — olvashatja bárki — teljesen a birói függetlenség attributumaival felruházott bíróságra akarták bizni a fegyelmi ügyeket. A t. képviselő ur kilépvén — igen helyesen — az általános phrasisokból, azt mondja: igaz, az ő czélja a kinevezés, az állami administratio kinevezett tisztviselőkkel. De azt sem mondja, hogy junctim igen sok más felhozott intézkedéssel együtt, sem azt nem mondja, hogy rögtön. És igen helyesen mondja, hogy ez csak hosszas, következetes mun-

Digitized by Google

kának lehet eredménye, mert rögtönözve elégedetlenséget keltene és talán a kellő elemek sem volnának mind egyszerre feltalálhatók. Gondolom, ez volt rövid értelme annak, a mit mondott.

A czélban, melyet a t. képviselő ur kitűzött, ellenkezünk. Mert az én czélom, azt az administratiót, mely az állam érdekeinek megfelel, választott tisztviselőkkel létesíteni. Beszédem végén, melyhez különben közeledem, midőn felelni fogok Horánszky képviselő urnak, a t. ház engedelmével rá fogok mutatni, hogy ez irányban miként törekedtem 11 év óta s akkor vissza fogok még erre egy pár szóval térni.

Horánszky képviselő ur jónak tartotta — nem veszem rossz néven — az 57. szakaszt említeni és azt mondani, hogy abban a birói függetlenség megtámadása iránti szándék csakugyan benne volt.

T. ház! Más szemekkel nézünk, az igaz, mert önök látják azt is — szerencsés emberek! — a mi nincs; de én szeretném tudni, ki fogná azt nekem bebizonyíthatni, hogy ez a birói függetlenség ellen volt irányozva. És kifejezem azon meggyőződésemet, a nélkül, hogy e felett vitatkoznám, hogy ezen szakaszra nézve, alig telik el egy esztendő, igazat fog nekem adni az ország nagy közvéleménye, hogy az jól volt contemplálva s meg fognak támadni azért, hogy kihagytam. (*Egy hang jobbfelől: Visszateszszük!*) Nem teszszük. (*Élénk derültség.*) És talán, meglehet, átlátom magam, de azt hiszem, maguk a birói kar tagjai is be fogják látni, hogy nem volt az olyan fekete, mint a minőnek feltüntették; hogy nem a függetlenség veszélyeztetésére, hanem épen arra vezetett volna, hogy olyanok, a mik ma a birák ellen vádul felhozattak, ha igazak, megakadályoztassanak a nélkül, hogy az összes birói karra vetnének rossz fényt; ha pedig nem igazak, egy, nem azon corpushoz tartozó ember által felderittessenek. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Horánszky Nándor t. képviselő ur azt mondja azon nyilatkozatomra, melyet gondolom, Grünwald Béla képviselő ur beszédével szemben tettem, hogy én experimetálok, mert ugyan mit csináltam egyebet 11 év óta — ő tizet volt kegyes mondani — mint csak experimentáltam.

Hát, t. képviselőház, ha experimentálásnak tartunk mindent, a mi a meglevőt akarja fejleszteni a változott viszonyokhoz képest: akkor természetesen mindent experimentatiónak lehet nevezni.

De az, a ki a meglevő viszonyokra épít, experimentatio szempontjából talán még sem hozható egy vonalba azzal, mint ha valaki egy tollvonással elakarja törölni, a mi századok óta fennállott és azt akarja megpróbálni, hogy az egész ellenkező rendszer jó lesz-e vagy nem? (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)

Bocsánatot kérek t. ház, hogy kénytelen vagyok bár röviden magamról beszélni, midőn 1875-ben a belügyministeriumot átvettem, az első, a mit mondottam, ez volt: Az országnak is administratiora szüksége van, én a megyék keretében akarom azt létesíteni, felszólítom tehát őket és a főispánokat a támogatásra, mert az ország nem fog administratio nélkül lenni akarni. A ki a megyét akarja, annak be kell bizonyítani, hogy annak keretében jó administratio lehet és az állam érdekei is érvényesülhetnek.

Ez volt 1875-ben. E nyomon haladva, tapasztalva, sőt tudva már előbb is, hogy a magyar administratiónak — beszélve most már nem csak a megyeiről — egyik legnagyobb baja az volt, hogy az administratio különböző ágazatai, egymásról semmit sem tudva, haladtak egymás mellett és sokszor egymás ellen, nyujtottam be a közigazgatási bizottságokról szóló törvényjavaslatot, mely a különböző ágazatoknak lehetővé tette, hogy egy pontban érintkezzenek és a helyett, hogy egymást támadnák, egymást támogatni is képesek legyenek.

Midőn ezt behoztam, az mondatott, hogy ime sírját ásta a megyének, tönkre teszi az administratiot, mert ott csak veszekedni fognak egymással. No hát ez megjósoltatott, de nem következett be s ma a közigazgatási bizottságok jóságát csak egyes olyanok tagadják, kik a minden áron való következetességet eléje helyezik annak, hogy lássák és bevallják a tévedést. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*) És ugyanakkor benyujtottam a tapasztaltak szerint, de mindig ugyanazon nyomon haladva, a községi törvényt és benyujtottam a fegyelmi törvényjavaslatot, mint a mely corrollariumául a megyéknek meghagyott jogoknak, biztosítja az államhatalom sikeres működését, azokkal szemben, kik kötelességüket teljesíteni nem akarják.

Ez is elég megtámadásnak volt kitéve. Mostani módosítása hasonló sorsban fog részesülni, de merem állítani, hogy ezen fegyelmi törvény alapján történt eljárás ellen alig-alig merül fel panasz itt-ott, még a választási küzdelmek és azok utóhangjai hevében sem tudta senki sem mondani, hogy a fegyelmi eljárás utján egy vagy más tisztviselő, a ki nem a kormánypárt érdekében járt el, üldöztetésbe vétetett.

Azután jött a gyámsági, az egészségügyi törvény, mindenütt megtartva a megyék keretében az alsóbb fokozatot, biztosítva azt is, hogy a hol kell, a központi kormány ellenőrzése és beavatkozása sikeres legyen az administratio érdekében. Jött a megyék kikerekítésére vonat-

Digitized by Google

kozó törvény. Nem nagy conceptio — mondják — mert foldozás volt; de foltozás volt azért, mert ez is respectálni akarta a történelmi hagyományt mindenben a hol lehet s szakítani vele ott, a hol a területek össze nem függése miatt azt fentartani a czélszerű administratió szempontjából nem lehetett.

Később jött a minősítési törvény. Nagy küzdelem után hasonlag, melynek czélja az volt, hogy a választott tisztikar is mentül előbb, bár kiméletével az eddig szerzett jogoknak, teljesen képezett egyénekből alakulhasson meg.

Jött majdnem kapcsolatosan vele a megyék háztartásáról szóló törvény, mely újabb időben először adta az általam mindentől megfosztatni kivánt megyének a jogot, igaz, az állampolgárok érdeke által követelt mérsékelt határig, hogy saját czéljaira adót is vethet ki.

Ez volt, t. ház, főbb vonalaiban a működés, melyet a törvényhozás terén követtem, nem említve most azokat, miket hasonló administrativ szempontból több m nistertársam terjesztett be; nem azért mintha azokban igen fontos javítások nem foglaltatnának, de azért, mert most ez alkalommal ténykedésemről és irányzatomról van szó. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Ezen irányzatom tehát volt elejétől fogva és az ma is, hogy az administratió ugy a polgárok, mint az állam érdekeinek megfelelőleg tökélyesbíttessék, javíttassék. Javittassék pedig, — mert remélem, hogy lehetséges s mert eddig is javult — a régi megszokott keretben. De ma is azt mondom — mert megmondtam már máskor is — hogy ettől csak akkor fognék eltérni, ha meggyőződném, hogy ezen czélt ezen keretben csakugyan elérni nem lehet. És itt van a különbség Szilágyi t. képviselő ur és köztem; ő mint czélt tűzi ki a kinevezés útján való állami administratió behozatalát, én pedig ezt egy — legalább szerintem — nem kedvező, sajnos esélynek tekintem.

De bár ebben éltérünk, (*Halljuk! Halljuk!*) megvallom, azon az egyen — bocsásson meg a képviselő ur — csodálkozom, hogy mégis nem látja azt, hogy mind az a mi történt, arra szolgál, hogy ha elkövetkeznék azon általa óhajtott, de általam perhorrescált időpont, hogy kinevezettekkel kellene állami közigazgatást szervezni, mind az, a mi történt, lehetővé tenné azt, hogy ez kevesebb rázkódtatással történjék meg. (*Igaz! Ugy van! jobbfelől.*)

Mert meg vagyok győződve, hogy még ma — nem beszélek e házról — a nemzet többsége a tisztviselők választása mellett van, (*Igaz! Ugy van! jobb- és balfelől*) de azon perczben, a melyben meggyőződnék arról, hogy e mellett jó administratiót alkotni és ezzel az állam érdekeit megvédeni nem lehet, épen ugy, a mint én, kit e miatt kigúnyolnak, fájlalná ugyan, de választana és pedig az állami érdekek szempontjából. (*Igaz! Ugy van! jobbfelől.*)

Nagyon köszönöm a t. háznak, hogy türelmükkel megajándékozni méltóztattak. (*Halljuk! Halljuk!*) Eljutottam beszédem végéhez. (*Halljuk! Halljuk!*)

Horánszky Nándor képviselő ur azt mondá beszéde vége felé — az egyes szavakra nem emlékszem, de azt hiszem, mégis elég correcte fogom idézni — valóban az utókor, ha olvasni fogja e törvényt, csudálkozni fog, hogy lehetett kormány és párt, a mely ily zsarnoki és ugy az önkormányzatot, mint a szabadságot sértő s az állam érdekeit ki nem elégítő törvényjavaslatot benyujtani, illetőleg elfogadni tudott.

Nincs reményem, hogy a t. képviselő urat megnyugtassam; de én részemről nyugodt vagyok az iránt, hogy ha ezen javaslatból törvény lesz, ez épen ugy meg fogja czáfolni mindazt, a mi benne nincs, de belébeszéltetett, a mint megczáfolták mindazon rossznak bekövetkeztét, melyet jósoltak 1876 óta elődei, melyek ugyanily hizelgő jóslatban részesültek. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*) Ha pedig az utókor ezen törvényjavaslattal foglalkozni fog, reménylem, foglalkozni fog az e felett folyt vitákkal is, nem a felett fog csudálkozni, hogy lehetett ily törvényjavaslatot behozni és elfogadni, de a felett, hogy e törvényjavaslatot hogyan lehetett azon sötét szinekkel elfeketíteni akarni, a melyekkel ez megkiséreltetett. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*) Azon fog csudálkozni, hogy lehetett valaha pártszenvedély elég erős, hogy ugy elvakítsa az embereket, hogy ezen törvényjavaslatban olyanokat lássanak, a minőket róla állitottak. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*) Ajánlom a törvényjavaslatot elfogadásra. (*Hosszas élénk éljenzés és helyeslés jobbfelől.*)

Veszter Imre: Szavaim értelmének helyreállitása érdekében csak egy pár perczre kérem a t. ház becses türelmét (*Halljuk! Halljuk!*) Az igen t. ministerelnök ur, szemben azon állítással, hogy több megyében, az absolut korszak alatt alkotott útvonalak és hidak, a mostani megyei administratio alatt elpusztultak, igen helyesen oda utalt, hogy ily dolgokat nem lehet egyes vidékek szerint megbirálni, nevezetesen nem lehet egyes vidékek ebbeli állapotaiból az egész ország ebbeli állapotaira következtetni. Teljesen igazat adok ebben az igen t. ministerelnök urnak és minthogy szerencsém van Zalavármegye egy kerületét képviselni és állításom ennélfogva könnyen ugy is volna értelmezhető, hogy argumentumomat a zalavármegyei viszonyokból vettem: az igazság érde-

Digitized by Google

kében kötelességemnek tartom kijelenteni, hogy ebbeli nézeteimet épen nem, vagy legkevésbé merítettem Zalamegye viszonyaiból. Egyébre reflectalni, a házszabályok értelmében ugy sem lenne jogom, fentartom észrevételeimet a részletes vitára.

Elnök: A napirend ki lévén merítve, következik a szavazás. De minthogy a ház korábbi határozata a szavazást a holnapi napra tűzte ki, a szavazás holnap délelőtt 11 órakor kezdődő ülésen fog megtörténni. A szavazás befejezte és eredményének kihirdetése után esetleg a részletes vita fogja kezdetét venni.

Ezzel a napirend ki lévén merítve, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 30 perczkor.)

205. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi márczius hó 16-án.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés Szily Lászlónak a véderő-bizottsági, Német Lipótnak az összeférhetlenségi tagságról lemondását illetőleg és egy beérkezett kérvényről. Gróf Szapáry Gyula pénzügyminister törvényjavaslatot nyujt be a pénzügyi közigazgatási birósági törvény módositásáról. B. Kemény Gábor közlekedési minister két javaslatot nyujt be a nemzetközi postaegyezményről és az ugyan erre vonatkozó lissaboni pótszerződésről. Szavazás a köztörvényhatóságokról szóló törvényjavaslat általános elfogadása felett; ugyanaz Neuszidler Károly javaslata fölött. Vita a napirend fölött.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gróf Szapáry Gyula, Trefort Ágoston, Pauler Tivadar, báró Fejérváry Géza, báró Kemény Gábor, gróf Széchényi Pál, Bedekovich Kálmán.

(Az ülés kezdődik délelőtt 11 órakor.)

Elnök: *(Hosszantartó élénk éljenzés közt foglalja el helyét.)* Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Tibád Antal jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólani kivánókat Szathmáry György, az azok ellen jelentkezőket Törs Kálmán jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a márczius hó 15-én tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki. *(Nagy zaj. Elnök csenget.)*

Bemutatom Szily László képviselő levelét, mely szerint a véderő bizottsági tagságról való lemondását bejelenti. Hasonlókép bemutatom Német Lipót képviselő ur levelét, melyben az összeférhetlenségi bizottsági tagságról lemond. Azt hiszem, méltóztatnak mind a két lemondást tudomásul venni. Alkalmas időben leszek bátor javaslatot tenni az új választás napirendre tűzése iránt.

Ezt határozatképen kijelentve, bemutatom Abauj-Tornamegye közönségének feliratát, melyben a közigazgatási hatóságok által tanukul beidézett csendőrök illetményeinek a házi pénztárból való fedezését rendelő 2586/885. belügyministeri rendelet visszavonatása s a kihágási büntetéspénzeknek a törvényhatóságok pénztáraiba való átutalása iránt kérelmez.

E kérvény tárgyalás és jelentéstétel végett a kérvényi bizottsághoz utasittatik.

Az elnökségnek nincs egyéb előterjesztése.

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: T. ház! Van szerencsém benyujtani a pénzügyközigazgatási biróságról szóló 1883: XLIII. törvényczikk némely intézkedéseinek módosításáról szóló törvényjavaslatot.

Kérem, méltóztassék ezen törvényjavaslatot

Digitized by Google

az igazságügyi és pénzügyi bizottságokhoz utasítani.

Elnök: A törvényjavaslat ki fog nyomatni, szétosztatni s előzetes tárgyalás végett az igazságügyi- és pénzügyi bizottságokhoz utasittatni.

B. Kemény Gábor közlekedésügyi minister: T. ház! Van szerencsém két törvényjavaslatot benyujtani. Az egyik vonatkozik az 1879: XIV. törvényczikkben foglalt „Általános postaegyesülleti szerződés"-hez a lissaboni postacongressuson elfogadott „Pótszerződés" beczikkelye ésére; a másik szól a postai megbizások teljesítésére vonatkozó szolgálatnak szabályozása iránt kötött nemzetközi egyezménynek beczikkelyezéséről. Mindkettőhöz az illető indokolás is mellékelve van.

Kérem a t. házat, méltóztassék ezen törvényjavaslatokat az indokolással együtt kinyomatni, azok szétosztását elrendelni s előzetes tárgyalás végett a közlekedésügyi bizottsághoz utasítani.

Elnök: A benyujtott törvényjavaslatok indokolásaikkal együtt ki fognak nyomatni, szétosztatni s előzetes tárgyalás végett a közlekedésügyi bizottsághoz utasittatnak.

Több előterjesztés nincs bejelentve.

Következik a napirend: a köztörvényhatóságokról szóló törvényjavaslat általános elfogadása feletti szavazás s esetleg a törvényjavaslatnak részletes tárgyalása.

Az első kérdés az lesz: elfogadja-e a ház a köztörvényhatóságokról szóló törvényjavaslatot, a közigazgatási bizottság szövegezése szerint, általánosságban a részletes tárgyalás alapjául. Igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Ha elfogadtatik, akkor Bartha képviselő ur határozati javaslata elesett, mint a mely ellentétben áll a törvényjavaslattal; ellenben a Neuszidler képviselő ur határozati javaslata, a mely nem ellentétes magával a törvényjavaslattal, még külön fog szavazás alá bocsáttatni. Ha méltóztatik a kérdések feltételét ekként elfogadni, *(Helyeslés)* akkor a szavazás megkezdése előtt a határozati javaslatok fognak felolvastatni. Előre is kijelentem, hogy két oldalról is névszerinti szavazás kéretvén, a szavazás a névsor felolvasása mellett fog megtörténni. Most fel fognak olvastatni a határozati javaslatok.

Törs Kálmán jegyző *(olvassa)*.

Elnök: Kihúzom a betűt, a melynél a szavazás kezdetni fog. *(Megtörténik.)* „L" betü. Az ülést 5 perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni, az ülést folytatjuk.

A névsort Rakovszky István jegyző ur fogja olvasni, az igennel szavazókat Szathmáry György, a nemmel szavazókat Ábrányi Kornél, a távollevőket Törs Kálmán jegyző ur fogja jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni a kérdést. *(Zaj.)*

Tibád Antal jegyző *(olvassa a kérdést)*.

Elnök: T. ház! Ki kell jelentenem, hogy ebben a kérdésben a horvátországi képviselő urak nem fognak szavazni.

Méltóztassék a jegyző urnak megkezdeni az olvasást az L betünél.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a névsort)*.

Igen-nel szavaztak: *Latinovics Gábor, Latinovics János, Latkóczy Imre, Láng Lajos, Lehóczky Egyed, Lipovniczky Sándor, Literáty Ödön, Lónyay Sándor, Lőrinczy György, Lukács László, Mandel Pál, Mara Lőrincz, Matuska Péter, Máday Lajos, b. Mednyánszky Ede, Mihajlovits János, Mohay Sándor, Molnár Antal* (szamosújvári), *Molnár Viktor, Münnich Aurél, Nadányi Miklós, Németyi Ambrus, Neppel Ferencz, b. Nyáry Béla, hg. Odescalchy Gyula, Ordódy Pál, Országh Sándor, Pauler Tivadar, Péchy Gábor, Plachy Tamás, b. Podmaniczky Frigyes, Pogány Károly, Popovics Vazul, Porubszky Jenő, Probstner Arthur, Pulay Kornél, Pulszky Ferencz, Rakovszky Géza, Rakovszky György, Rakovszky István, Rácz Athanáz, Rohonczy Gedeon, Rostaházy Kálmán, Roszival István, Róth Pál, Rónay János, Schmidt Gyula, Sebő Imre, Sigmond Dezső, Stoll Károly, Szabovlyevics Mihály, Szakall Ferencz, Szalay Ödön, gr. Szapáry Gyula, Szathmáry György, Szathmáry Miklós, Szentgyörgyi Imre, Szerb György, Széchényi Jenő, gr. Széchényi Pál, gr. Széchényi Tivadar, Szilágyi István, Szilágyi Virgil, Szirmay Ödön, Szirmay Pál, Szitányi Bernát, Szivák Imre, Szlávy Olivér, Szomjas József, Szögyény Emil, Szögyény-Marich Géza, Stojacskovics Sándor, gr. Teleki Domokos, gr. Teleki Géza, gr. Teleki Samu, Teleszky István, Tibád Antal, Tischler Vincze, Tisza Kálmán, gr. Tisza Lajos, Tisza László, gr. Török József, Török Zoltán, Trefort Ágoston, Ullmann Sándor, Urányi Imre, Urbanovszky Ernő, Uzovics Pál, Vadnay Károly, b. Vay Elemér, Vámos Béla, Várady Gábor, Véghső Gellért, Visi Imre, Vizsolyi Gusztáv, Wasmer Adolf, b. Wodianer Albert, Wodianer Béla, Zalay István, Zathureczky Gyula, Zeyk Dániel, Zeyk Károly, Zsámbokréthy József, Zsigmondy Vilmos, Zsilinszky Mihály, Abonyi Emil, Ámon Ede, Andaházy László, Andaházy Pál, gr. Andrássy Manó, gr. Andrássy Tivadar, Antal Gyula, Apáthy István, b. Baich Milos, Baranyi Ödön, Baross Gábor, gr. Batthyány László, Bausznern Guidó, Bay Barna, b. Bálintitt József, gr. Bánffy Béla, b. Bánffy Dániel, Bárczay Gyula, Bárczay Ödön, Beles János, Bende Imre, Beniczky Ferencz, Beőthy Algernon, gr. Bethlen Ödön, Bezerédj Victor, Biasini Domokos, gr. Bissingen Ernő, Boér Antal, Bohus László, Bohus Zsigmond, Bornemissza Ádám, Boros Bálint, Bossányi László, Bubich Zsigmond, Búsbach Péter, Chorin Ferencz, gr. Csáky László, Csávosy Béla, Cselki*

Digitized by Google

Ignácz, Csernátony Lajos, Dacsó Pál, Darányi Ignácz, Dániel Ernő, Dániel Gábor, Dániel Márton, Dániel Pál, Dárdai Sándor, Dégen Gusztáv, gr. Degenfeld Lajos, Dimitrievics Milos, Döry Dénes, Elekes György, Emich Gusztáv, Fackh Károly, Falk Miksa, Fáy László, Fluger Károly, Fodor József, Földváry Miklós, Gajáry Ödön, Gál Jenő (felvinczi), *Gáll József, Gergelyi Tivadar, Gödl Károly, Gromon Dezső, Gulácsy Dezső, Gurbán Konstantin, Gutenau Károly, György Endre, Halassy Gyula, Harkányi Frigyes, Harkányi Károly, Hegedüs József, Hegedüs Sándor, Hieronymi Károly, Horváth Géza, Horváth Gyula, gr. Horváth-Toldy Lajos, b. Huszár Károly, Ivánka Imre, Izákovits Milán, Jánossy János, Jókai Mór, Justh György, Kajuch József, Kapisztóry Ferencz, gr. Karátsonyi Aladár, Kardos Kálmán, Kazy János, gr. Keglevich István, b. Kemény Endre, b. Kemény Gábor, b. Kemény János, Kégl György, Kiss Pál, Kovách László, Körösi Sándor, Krajtsik Ferencz, Krausz Lajos, Králitz Béla, Kricsfalussy Vilmos, Kubinyi Árpád.*

Nem-mel szavaztak: *Lázár Ádám, Lázár Mihály, b. Lipthay Béla, Lits Gyula, Lukáts Gyula, Lükő Géza, Lyka Döme, Madarász Jenő, Madarász József, Majthényi Ádám, Margittay Gyula, Matkovics Tivadar, Mártonffy Károly, Meszlény Lajos, Micsky Lajos, Mihályi Péter, Miklós György, Mocsáry Lajos, Nagy Ferencz, Nagy István, Német Lipót, Olay Lajos, Olay Szilárd, Orbán Balázs, Ónody Géza, Pappszász György, Pappszász Károly, Pántotsek Rezső, Pilisy Nándor, gr. Pongrácz Adolf, Potoczky Dezső, Pulszky Ágost, Rácz Géza, Ráth Ferencz, Sághy Gyula, Simonyi Iván, Siskovich Tamás, Steinacker Ödön, Szabó László, Szalay Imre, Szalay Károly, Szathmári László, Szederkényi Nándor, Szemző Gyula, Szentkirályi Albert, Szilágyi Dezső, Szily László, Szoboszlay József, Teutsch Traugott, Thaly Kálmán, Tolnay Gábor, Tomcsányi László, Tóth Antal, Tóth Ernő, Törs Kálmán, Tulok Benő, Ugron Gábor, Unger Alajos, Vadnay Andor Veres József, Veszter Imre, gr. Wenckheim Frigyes, Wenrich Vilmos, Wolff Károly, Zay Adolf, gr. Zselénszky Róbert, Almásy Sándor, b. Andreánszky Gábor, gr. Apponyi Albert, Ábrahámffy Gyula, Ábrányi Kornél, Ányos Tivadar, Babes Vincze, Balogh Géza, Barla József, Bartha Miklós, Becker János, Beöthy Ákos, Berger Ignácz, Bernát Dezső, Berzeviczy Irnák, gr. Bethlen Gergely, Békássy Gyula, Bittó Béni, Boda Vilmos, Bornemisza István, Bottlik Lajos, Csanády Sándor, Csávolszky Lajos, Csúzy Pál, Dörr Soma, Enyedy Lukács, Ernuszt Kelemen, Farkas Balázs, Farkas Elek, Fenyvessy Ferencz, Ferenczi Miklós, Fornszek Sándor, Frölich Gusztáv, Gaal Jenő* (pécskai), *Gál Péter, Goda Béla, Gosztonyi Sándor, Göndöcs Benedek, Graffius Károly, Grünwald Béla, Gulácsy Gyula, Gull József, Gulner Gyula, Györffy Géza, Györffy Gyula, Györy Elek, Halász Zsigmond, Haviár Dániel, Helfy Ignácz, Herman Ottó, Hertelendy Ferencz, Hevessy Benedek, Hevessy Bertalan, Hodossy Imre, Hoitsy Pál, Horánszky Nándor, Horvát Boldizsár, Horváth Lajos, Huszár István, Imre Aurél, Imrich János, Inkey László, Irányi Dániel, Istóczy Győző, Iványi Béla, Jakabffy István, Jeszenszky Ferencz, Justh Gyula, Kaiser János, Kästner Henrik, Ketzer Miklós, gr. Kinszky Jenő, Komlóssy Ferencz, Kovács Albert, Kovács Károly, Kürthy Sándor.*

Távol voltak: *Lázár Ernő, Lesskó István, Lészai Lajos, Lipthay Pál, Matlekovits Sándor, Molnár Antal* (csáktornyai) *Nendtvich Károly, Neuszidler Károly, őrgróf Pallavicini Sándor, Papp Elek, b. Perényi Péter, Petrich Ferencz, Péchy Andor, Prileszky Tádé, Pulszky Károly, Rigó Ferencz, Román Sándor, Simó Lajos, Szentiványi Árpád, Szereday Aladár, Széll Kálmán, Szontágh Pál, Szunyogh Szabolcs, Tanárky Gedeon, id. gr. Telek Domokos, Thassy Géza, Trucia Péter, Ugron Ákos, b. Üchtritz Zsigmond, Vargics Imre, Verhovay Gyula, Wahrmann Mór, Zichy Antal, gr. Zichy Jenő, Zimándy Ignácz, b. Bánffy György, Beksics Gusztáv, Bessenyey Ernő, Bölöni József, Cziple, Zsigmond, Demkó Pál, Dessewffy Kálmán, Dimitrievics Mihály, Dobránszky Péter, Doda Ttajján, Domahidy István, gr. Eszterházy Andor, Ferencz József, Gref József Gruber János, Gyapay Dénes, Halvax József, Hazay Ernő, Hámos László, Horváth Mór, gr. Hunyady László, Isáak Dezső, gr. Károlyi Sándor, Kiss Albert, Komjáthy Béla, Korizmics László, Kuncz Adolf.*

Elnök: A szavazatok összeszámittatván, az eredmény a következő: (*Halljuk! Halljuk!*) 40 horvát képviselő és az elnök nem szavazván, igennel szavazott 207; nemmel szavazott 141, távol volt 63 magyarországi képviselő.

E szerint 66 szavazattöbbséggel a törvényjavaslat általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadtatott.

Lükő Géza: A házszabályok értelmében kérek szót. (*Halljuk! Halljuk!*)

A jelen szavazás hitelességét, t. ház, kétségbe vonni nem akarom, azonban oly incidens történt itt, a melyre nézve nem szeretném, hogy arra később mint praecedensre történhessék hivatkozás. Ugyanis egyik képviselő, a kinek nevén a második olvasásnál az illető jegyző áthaladt, akkor szavazott, midőn már az utánna következő betűbe tartozó képviselők szavaztak.

Minthogy a házszabályok világosan rendelik, hogy a ki a másodszori felszólításnál sincs jelen, többé nem szavazhat, kérem a t. elnök urat, hogy méltóztassék jövőre a szavazás rendjére több gon-

Digitized by Google

dot fordítani, hogy ily eset többé elő ne forduljon. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Elnök: Azt mondja a t. képviselő ur, hogy a ki nevének másodszori felolvasásánál sincs jelen, az később nem szavazhat. Ebben igazsága van a képviselő urnak. Tanárky képviselő urnak azonban neve nem olvastatott fel kétszer. Minthogy Tanárky képviselő ur azon jegyző által, a ki a távollevőket jegyezte, nem jegyeztetett azok közé, a kik nem szavaztak, pedig a képviselő ur csakugyan nem szavazott, ennélfogva a képviselő ur neve a második olvasásnál nem olvastathatott fel. Itt tehát nem történt az, mit a t. képviselő ur felemlit, hogy tudniillik nevének kétszeri felolvasása után szavazott volna Tanárky képviselő ur később. (*Ugy van! jobbfelől.*)

Törs Kálmán: Azok után, a miket a t. elnök ur mondani méltóztatott, talán felesleges is, hogy én is felszólaljak. Én is ugy tudom, t. ház, hogy hiba nem történt. Azonban constatálni kivánom, hogy ha hiba történt volna is, ez nem lenne csuda, mert a szavazások rendesen oly zajban folynak, hogy a jegyző gyakran nem csak azt nem hallja, hogy ki szavazott igen vagy nemmel, hanem azt sem, hogy szavazott-e általában.

Elnök: Az eddigi gyakorlat az volt, hogy a mely képviselőnek neve kétszer felolvastatott és az illető nem volt jelen a másodszori felhivásnál, ha közvetlenül utána jött is be, többé nem szavazhatott. Ez a tökéletes helyes eljárás. És ezt az eljárást kell a jövőben is követni. De a kinek neve nem olvastatik fel, az ennek nem oka, hanem oka az, a ki nem olvasta fel. Ily esetben, nézetem szerint, azt hiszem, reparatiónak igenis van helye. (*Helyeslés.*)

Madarász József: Én is azon véleményben vagyok, melyet a t. elnök ur előadott; hanem szabatosság kedvéért megjegyzem, hogy az a képviselő, kinek neve nem olvastatik fel azon betűsorban, melyhez tartozik, ismerje kötelességének akkor felszólalni, midőn azon betű még sorrenden van, a melyhez a kihagyott tartozik. Mert tegyük fel, hogy rajtam esik meg, hogy nem vagyok itt, ha az M betűt olvassák. Ha azután másodszor az M betű folyamán nem hallom a nevemet és átmennek az N-re vagy a P-re és én csak ekkor kérném, hogy hijjanak fel engemet is: ez ellenkeznék a szabályokkal. Csak ezt kivántam megjegyezni.

Elnök: T. ház! E szerint a törvényjavaslat általánosságban elfogadtatván, Bartha Miklós képviselő ur határozati javaslata elesett.

Neuszidler Károly képviselő ur határozati javaslatára nézve, szavazás lesz szükséges. Minthogy 22 képviselő erre is névszerinti szavazást kivánt, e szavazás is a névsor felolvasásával fog történni. A kérdés pedig ez lesz: Elfogadja-e a ház Neuszidler képviselő ur által beterjesztett határozati javaslatot, igen vagy nem?

Most pedig az ülést 5 perczre felfüggesztem.

(*Szünet után*)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni, megkezdjük a szavazást.

Mindenekelőtt méltóztassanak meghallgatni a kérdést.

Tibád Antal jegyző (*olvassa*): Elfogadja-e a ház a Neuszidler Károly képviselő ur által beadott határozati javaslatot: igen vagy nem?

Elnök: A névsort olvasni fogja Zsilinszky Mihály jegyző ur; az igennel szavazókat Ábrányi Kornél, a nemmel szavazókat Szathmáry György, a távollevőket pedig Törs Kálmán jegyző urak fogják jegyezni.

A szavazás a „G“ betűvel veszi kezdetét.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa a névsort*).

„Igen“-nel szavaztak: *Gaál Jenő* (pécskai), *Gál Péter*, *Goda Béla*, *Gosztonyi Sándor*, *Göndöcs Benedek*, *Graffius Károly*, *Grünwald Béla*, *Gulácsy Gyula*, *Gull József*, *Gulner Gyula*, *Györffy Géza*, *Györy Elek*, *Halász Zsigmond*, *Haviár Dániel*, *Helfy Ignácz*, *Hertelendy Ferencz*, *Hevessy Benedek*, *Hevessy Bertalan*, *Hodossy Imre*, *Horánszky Nándor*, *Horvát Boldizsár*, *Horváth Lajos*, *Huszár István*, *Imre Aurél*, *Imrich János*, *Inkey László*, *Irányi Dániel*, *Istóczy Győző*, *Iványi Béla*, *Jakabffy István*, *Jeszenszky Ferencz*, *Justh Gyula*, *Kaiser János*, *gr. Károlyi Sándor*, *Kästner Henrik*, *Ketzer Miklós*, *gr. Kinsky Jenő*, *Komlóssy Ferencz*, *Kovács Albert*, *Kovács Károly*, *Kürthy Sándor*, *Lázár Ádám*, *Lázár Mihály*, *b. Lipthay Béla*, *Lits Gyula*, *Lukáts Gyula*, *Lükő Géza*, *Lyka Döme*, *Madarász Jenő*, *Madarász József*, *Majthényi Ádám*, *Margittay Gyula*, *Matkovits Tivadar*, *Mártonffy Károly*, *Meszlényi Lajos*, *Micsky Lajos*, *Miklós György*, *Mocsáry Lajos*, *Nagy Ferencz*, *Nagy István*, *Neuszidler Károly*, *Németh Lipót*, *Olay Lajos*, *Olay Szilárd*, *Orbán Balázs*, *Pappszász György*, *Pappszász Károly*, *Pantotsek Rezső*, *Pilisy Nándor*, *gr. Pongrátz Adolf*, *Potoczky Dezső*, *Pulszky Ferencz*, *Rácz Géza*, *Ráth Ferencz*, *Sághy Gyula*, *Simonyi Iván*, *Siskovich Tamás*, *Szalay Imre*, *Szalay Károly*, *Szathmáry László*, *Szederkényi Nándor*, *Szemző Gyula*, *Szilágyi Dezső*, *Szily László*, *Szoboszlay József*, *Teutsch Traugott*, *Thaly Kálmán*, *Tolnay Gábor*, *Tomcsányi László*, *Tóth Ernő*, *Törs Kálmán*, *Tulok Benő*, *Ugron Gábor*, *Unger Alajos*, *Veszter Imre*, *gr. Wenckheim Frigyes*, *Zay Adolf*, *Zichy Antal*, *Almásy Sándor*, *b. Andreánszky Gábor*, *gr. Apponyi Albert*, *Ábrahámffy Gyula*, *Ábrányi Kornél*, *Babes Vincze*, *Balogh Géza*, *Barla József*, *Bartha Miklós*, *Becker János*, *Beöthy Ákos*, *Berger Ignácz*, *Bernáth Dezső*, *Berzeviczy Irnák*, *gr. Bethlen*

Digitized by Google

Gergely, Békássy Gyula, Bittó Béni, Boda Vilmos, Bornemisza István, Bottlik Lajos, Csanády Sándor, Csúzy Pál, Enyedy Lukács, Ernuszt Kelemen, Farkas Elek, Fenyvessy Ferencz, Ferenczy Miklós, Fornszek Sándor.

„Nem"-melszavaztak: *Gajáry Ödön, Gál Jenő* (felvinczi), *Gáll József, Gergelyi Tivadar, Gödl Károly, Gromon Dezső, Gulácsy Dezső, Gutenau Károly, György Endre, Harkányi Károly, Harkányi Frigyes, Hegedüs József, Hegedüs Sándor, Hieronymi Károly, Horváth Gyula, gr. Horváth-Toldy Lajos, b. Huszár Károly, Ivánka Imre, Izákovits Milán, Jánossy János, Justh György, Kajuch József, Kapisztóry Ferencz, gr. Karátsonyi Aladár, Kardos Kálmán, gr. Keglevich István, b. Kemény Endre, b. Kemény Gábor, b. Kemény János, Kégl György, Kiss Pál, Kovách László, Kőrösi Sándor, Krajtsik Ferencz, Krausz Lajos, Králitz Béla, Kricsfalussy Vilmos, Latinovics Gábor, Latinovics János, Latkóczy Imre, Láng Lajos, Lipovniczky Sándor, Literáty Ödön, Lónyay Sándor, Lőrinczy György, Lukács László, Mandel Pál, Mara Lőrincz, Matuska Péter, Máday Lajos, b. Mednyánszky Ede, Mihajlovics János, Mohay Sándor, Molnár Antal* (szamosujvári), *Molnár Viktor, Münnich Aurél, Nadányi Miklós, Neményi Ambrus, hg. Odescalchi Gyula, Ordódy Pál, Országh Sándor, Pauler Tivadar, Péchy Andor, Péchy Gábor, Plachy Tamás, b. Podmaniczky Frigyes, Pogány Károly, Popovits Vazul, Porubszky Jenő, Probszner Arthur, Pulay Kornél, Pulszkg Ágost, Rakovszky Géza, Rakovszky György, Rakovszky István, Rácz Athanász, Rostaházy Kálmán, Roszival István, Róth Pál, Rónay János, Sebő Imre, Stoll Károly, Szabovljevits Szakáll Ferencz, gr. Szapáry Gyula, Szathmáry György, Szathmáry Miklós, Szentgyörgyi Imre, Szerb György, Szereday Aladár, Széchényi Jenő, gr. Széchényi Tivadar, Szilágyi István, Szirmay Ödön, Szitányi Bernát, Szivák Imre, Szögyény Emil, Szögyény-Marich Géza, Stojacskovics Sándor, Tanárky Gedeon, gr. Teleki Domokos, id. gr. Teleki Domokos, ifj. gr. Teleki Géza, Teleszky István, Tibád Antal, Tisza Kálmán, gr. Török József, Török Zoltán, Trefort Ágoston, Ullmann Sándor, Urányi Imre, Urbanovszky Ernő, Uzovits Pál, Vadnay Károly, Vámos Béla, Várady Gábor, Véghső Gellért, Visi Imre, Vizsolyi Gusztáv, b. Wasmer Adolf, b. Wodianer Albert, Wodianer Béla, Zalay István, Zathureczky Gyula, Zeyk Dániel, Zeyk Károly, Zsámbokréthy József, Zsigmondy Vilmos, Zsilinszky Mihály, Abonyi Emil, Andaházy Pál, gr. Andrássy Manó, Apáthy István, b. Baich Milos, Baranyi Ödön, Baross Gábor, gr. Batthyány László, Bausznern Guidó, Bay Barna, b. Bálintitt József, gr. Bánffy Béla, b. Bánffi Dániel, Bárczay Gyula, Bárczay Ödön, Beles János, Bende Imre, Beniczky Ferencz, gr. Bethlen Ödön, Bezerédj Victor, gr. Bissingen Ern..., Gull József, Guln... Ádám, ...rffy Gyula, Győry L... Zsigmond, ...ár Dániel, Helfy ... gr. Csáky ...dy Ferencz, Hevess... Dacsó Pál, Du... Hodossy Imre, H... Márton, Dániel ...rvát Boldizsár, L... Gusztáv, gr. Degen... Aurél, Imrich ... Dőry Dénes, Eleke... Istóczy Győző, ... Falk Miksa, Fáy Láky Ferencz, J... József, Földváry Miklós ...Henrik. Ketz...*

Távol voltak: *Grefissy Ferencz, Gurbán Konstantin, Gyapáthy Sándor. Halassy Gyula, Halvax József... ...nő, Lesskó... László, Herman Ottó, Hoits... ...atlekovits ... Horváth Mór, gr. Hunyady ...Nendtvich ... Jókai Mór, Kazy János, Kiss Al... ...lavicini ... Korizmics László, Kubinyi Árp... ...etrich ... Lázár Ernő, Lehóczky Egyed ...Pulszky K... Lészai Lajos, Lipthay Pál, M...ó Lajos, ... Mihályi Péter, Molnár Anta... Széll Kál... Nendtvich Károly, Neppel Fer... Tanárky ... Béla, Ónody Géza, őrgr. Pallay Géza, ... Papp Elek, b. Perényi Péter, P...gmond, ... Prileszky Tádé, Pulszky Károly, ...nann ... Rohonczy Gedeon, Román Sándor, S...dy Ign... Sigmond Dezső, Simó Lajos, Stei... Bessen... Szabó László, Szalay Ödön, Szentiv...d, Dem... Szentkirályi Albert, gr. Széchényi Pá... ...ály, D... mán, Szilágyi Virgil, Szirmay Pál, Sz... Istv... Szomjas József, Szontágh Pál, Szunyog... ...ef Józs... gr. Teleki Samu, Thassy Géza, Tisch... Józse... gr. Tisza Lajos, Tóth Antal, Trucia P... Mór, ... Ákos, b. Üchtritz Zsigmond, Vadnay An... ...lyi Sán... Imre, b. Vay Elemér, Verhovay Gyula, ...orizmic... Mór, Wenrich Vilmos, Wolff Károly, ... Jenő, Zimándy Ignácz, gr. Zselénszk... ...ttatván! Ámon Ede, Andaházy László, gr. ...plljuk! Tivadar, Antal Gyula, Ányos Tivadar, ...vazván György, Beksics Gusztáv, Beöthy Algernon, ... 141 Ernő, Biasini Domokos, Bohus László ... József, Csávolszky Lajos, Csávosy Béla ...rvény- Zsigmond, Dániel Ernő, Demkó Pál, ...gyalás Kálmán, Dimitrievics Mihály, Dobránsz... Doda Traján, Domahidy István, Dör... gr. Eszterházy Andor, Fackh Károly, ...mében József, Frölich Gusztáv.*

Elnök: 452 igazolt képviselő közü...ségbe elnök és 40 horvátországi képviselő nem ...rtént ván — igennel szavazott 133, nem... arra távol volt 100 magyarországi képvisel... ...kozás. 45 szótöbbséggel nem fogadtatott el a h... ...sodik javaslat. ... sza-

Következik a részletes tárgyalás, m... ...tűbe először is a czím, a közigazgatási bizottsá... gezése szerint. ...elik,

Szathmáry György jegyző (ol... ...len, *törvényjavaslat czímét*). ...ogy

B. Andreánszky Gábor: T. ház ...on-

Digitized by Google

napirendhez kivánok szólani. (*Halljuk!*) Ily két egymásutáni névszerinti szavazás kifárasztja a képviselőket; (*Derültség. Ellenmondás jobbfelől*) de különben is ily levegőben és hangulat mellett, a milyen most e teremben uralkodik, nem lehet komolyan tárgyalni, ezért én bátor vagyok azt indítványozni, hogy a részletes tárgyalás holnapra halasztassék. (*Helyeslés a szélső balon. Zaj és felkiáltások jobbfelől. Ma! Nem lehet!*)

Elnök: Napirendet indítványozni joga van minden képviselő urnak. Andreánszky képviselő ur a részletes tárgyalást holnapra kivánja átvetni. Méltóztassék a t. ház e felett határozni. (*Zaj: Felkiáltások a szélsőbal felől: Holnap! Jobbfelől: Folytassuk ma!*)

Madarász József: T. ház! Én alávetem magamat a t. ház többsége azon határozatának is, hogy ma kezdjük meg a részletes tárgyalást; de felhivom önöket, épen önöket, a többség tagjait, nézzék meg, hogy itt ugy a padokban, mint a terem közepén mindenütt, társalognak a képviselők. Én itt maradok, ha kell, de azt tapasztalom, hogy a nyilvánuló türelmetlenség és a teremben meggyűlt nagy melegség és rossz levegő (*Igaz! Ugy van! a szélső balon*) jogosúlttá teszi báró Andreánszky Gábor kérelmét, a melyhez én is csatlakozom és kérem ugy a t. ministerelnök urat, mint a többséget, hogy tekintetbe véve az általam elmondottak igazságát, méltóztassanak abba beleegyezni, hogy a részletes tárgyalás megkezdése holnapra halasztassék. (*Helyeslés a szélső baloldalon. Felkiáltások jobbfelől: Ma! Ma!*)

Tisza Kálmán ministerelnök belügyminister: T. képviselőház! (*Halljuk! Halljuk!*) Mint a ház minden tagjának, természetesen nekem is kötelességem a többség akaratának magamat alávetni; csak azt kivánom a magam részéről egyénileg nyilvánítani, hogy azok után, a miket Madarász József t. képviselő ur elmondott, bele nyugszom abba is, hogy a részletes tárgyalás holnapra halasztassék. (*Helyeslés.*)

Elnök: Ha a ház beleegyezni méltóztatik, (*Helyeslés*) határozatképen kijelentem, hogy a részletes tárgyalás a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülésre halasztatik. Ezzel az ülést bezárom.

(*Az ülés végződik délután 1 óra 10 perczkor.*)

Digitized by Google

206. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi márczius hó 17-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Az inditvány- és interpellátiós könyvek megtekintése. Madarász József előzetes fölszólalása napirend iránt s a ministerelnöknek erre adott válasza. A köztörvényhatóságokról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, Trefort Ágoston, Bedekovich Kálmán.

(*Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.*)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Tibád Antal jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólani kivánókat Szathmáry György, az azok ellen jelentkezőket Törs Kálmán jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Tibád Antal jegyző (*olvassa a márczius hó 16-án tartott ülés jegyzőkönyvét*).

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Az elnökségnek előterjesztése nincs; más előterjesztés sem lévén, következik az indítvány- és interpellatiós-könyv felolvasása.

Szathmáry György jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy sem az indítvány-, sem az interpellatiós-könyvben újabb bejegyzés nincs.

Elnök: Tudomásul vétetik.

Madarász képviselő ur kiván szólani.

Madarász József: A t. ház engedelmével a t. ministerelnök urhoz vagyok bátor egy kérdést intézni,

Igen kérem a t. ministerelnök urat, hogy lenne szives néhány nap alatt — a mikor legczélszerübbnek tartaná — a házat felvilágositani először az iránt, hogy minő törvényjavaslatokat és minő sorrendben óhajtana a kormány itt a képviselőházban még a husvéti szünetek előtt és másodszor, ha ez iránt nyilatkozni lehetséges volna, a bekövetkezendő nyári szünet előtt letárgyaltatni? Teszem e kérdést azért, mert ugy hiszem, hogy a ministerelnök ur és a ház minden tagja be fogja látni, hogy érdekelve vannak a képviselők az iránt, hogy megtudják, mely javaslatok és minő sorrendben fognak a husvéti szünet előtt és az azután bekövetkező nyári szünet előtt itt tárgyaltatni. (*Helyeslés.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Arra nézve, hogy miket óhajtana a kormány husvét előtt tárgyaltatni, igérhetem, hogy néhány nap mulva positiv nyilatkozatot teszek; (*Helyeslés*) a többire nézve azonban ezt még most positivitással nem igérhetem. (*Helyeslés.*)

Elnök: E tekintetben határozathozatalra nem lévén szükség, azt hiszem, áttérhetünk a napirendre és pedig a törvényhatóságokról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalására.

Szathmáry György jegyző (*olvassa a törvényjavaslat czimét, a mely észrevétel nélkül elfogadtatott; olvassa az I. fejezet czimét*).

Gr. Apponyi Albert: T. képviselőház! (*Halljuk! Halljuk!*) Egy oly módositványt kivánok a t. ház figyelmébe ajánlani, mely tisztán formai természetü, de gondolom a törvény helyes szerkesztésének és helyes logicai sorrendjének előnyére fog válni. Itt ugyanis azt látjuk, hogy mindjárt a törvényjavaslat czime után jön egy fejezetnek czime: „a törvényhatósági hatáskörről«, ezen czim után pedig következik egy szakasz, mely nem tartalmaz egyebet, mint a törvényhatóságok névjegyzékének törvénybe iktatását. Már, t. képviselőház, én nem mondom, hogy ez magában véve nem czélszerü, nem is ellenzem, de ez az

Digitized by Google

intézkedés a hatáskör meghatározásához semmi esetre sem tartozik. Szerintem tehát a törvénynek helyes sorrendje azt kivánná, hogy ez a fejezeti czím ne ide tétessék, hanem csak az 1. §. után. Az 1. §. csupán általános declaratorius jelentőségü: felsorolja a törvényhatóságokat, azután a maga helyén jönne a fejezeti czím, mely igy szól: a törvényhatóságok hatásköréről. *(Helyeslés.)*

De, t. ház, én ugyan csak igen kivételesen veszem igénybe azt a jogot, hogy az általános vita körében elmondottakkal a részletes vitánál polemisáljak; azonban egy ily nagyfontosságú tárgynál, különösen miután azon párt részéről, melyhez tartozni szerencsém van, határozati javaslat be nem adatott és igy a zárszó joga a mi sorainkból senkit meg nem illetett, talán meg fogja nekem engedni a t. ház, hogy a t. előadó ur beszédének egyik tételére néhány megjegyzést tegyek, *(Halljuk! Halljuk!)* a mire annál inkább érzek jogosultságot, mert a t. előadó ur egyfelől igen nagy hangon beszélt velem és engem monumentalis tévedéssel vádolt, másfelől meg azt fejezte ki, hogy nagyon lekötelezném őt, ha megjelölném neki azt az újabb franczia törvényhozást, melyből a conseil général hatáskörének azon ecsetelését vettem, melyet a t. háznak előadni és a mi egész megyei hatáskörünkkel szembe állítani szerencsém volt. És miután ez az érv súlylyal bir és miután én a t. előadó urat lekötelezni kivánom, *(Derültség balfelől)* legyen szabad az ő kérését tiszta szivből és egész készséggel teljesítenem. *(Élénk derültség és tetszés balfelől. Halljuk!)*

Tehát mindenekelőtt ezt teszem: megjelölöm a t. előadó urnak azon újabb törvényhozást, melyből a conseil général hatáskörére vonatkozó fejtegetéseimet merítettem. Ez az 1871-iki augusztus 10-éről kelt törvény és ebben a törvényben feltalálhatók mindazok a dispositiók, melyeket én a t. háznak előadni bátorkodtam. És ebből a törvényből megtudhatja a t. előadó ur, hogy az adó repartitióján kivül, melyet ő mint egyedüli jogát a conseil général-nak felemlíteni szives volt, megadatnak a conseil généralnak mindazon jogok is, melyeket én felsoroltam: a községi adó feletti ellenőrzés, az egész megyei útügy, az egész megyei közmunkaügy, az alapítványi és jótékonysági ügy, a vásárügy rendezése stb.

De én nem csudálom, hogy a t. előadó ur hozzám ezen kérdést intézte és nem csudálom azt sem, hogy erre a dologra nézve, a mely iránt tulajdonkép véleménykülönbség alig lehet, mert az forog kérdésben, hogy egy tételes törvény mit tartalmaz, köztünk mégis controversia létezik; mert a t. előadó ur azt mondja: „Én ismerem, ugymond, ezen intézményt, tudniillik a conseil généralt, keletkezésétől 1808-tól kezdve minden átalakulásaiban, melyeken 1833, 1838, 1848, 1851 és végre 1866. években ment keresztül.“

Világos tehát ebből, hogy a t. [illegible] igen behatóan foglalkozott a franczia conseil général multjával, az állapot 1866-nál vagy 1870-nél [illegible]ltság folytán az 1871-iki tör[illegible] nem ismeri. *(Derültség balfelől.)* Világos az [illegible] midőn ő velem szembeemisál, egy [illegible] hivatkozik, egy franczkirónak a conseil général-ra mondott igen [illegible]nylő ítéletére, de az a mű, a melyre ő hivatkozik, szintén 1870-ben iratott. *(Derültség balfelől.)*

Hát már most, t. ház, a kettő közül egy. Vagy a t. előadó ur nem ismeri az 1870 óta bekövetkezett törvényeket, nem ismeri az 1871-ki franczia törvényt, nem ismeri azt a törvényhozást, mely jelenleg érvényben van *(Ugy van! balfelől)* és akkor talán kár vén velem szemben oly igen nagy hangon szólni és engem monumentalis tévedéssel vádolni. *(Helyeslés balfelől.)* Vagy pedig — a mint feltételeznem nem szabad — ismeri ezen törvényhozást és hogy vele polemisálhasson, szántszándékosan félre akarja vezetni a házat, a mennyiben oly törvényekből indult ki és a törvényhozás oly állapotára alapította okoskodását, a mely törvényhozás ma már nincsen hatályban. Ezen két rendbeli alternativa közt választhat a t. előadó ur. *(Élénk helyeslés és tetszés baloldalon.)*

És talán ezek után a háznak minden elfogulatlan tagja szives lesz belátni, hogy polemiájának ezen, a ház túlolán akkoriban igen nagy hatást keltett része *(Derültség balfelől)* velem szemben legalább is nem volt szerencsés. *(Tetszés balfelől.)*

Csupán ezeket megyezve, bátor vagyok az általam beterjesztett formai módosítványt a t. háznak elfogadásra ajánlani. *(Élénk helyeslés és tetszés balfelől.)*

Elnök: Fel fog olvastatni a módosítvány.

Törs Kálmán jegyző *(olvassa)*.

Elnök: Szólásra többé senki sincsen feljegyezve; szavazás előtt az előadó urat illeti a szó. *(Halljuk!)*

Dárdai Sándor előadó: T. ház! *(Halljuk!)* Mindenekelőtt a benyujtott módosítványra kivánok a bizottság nevében nyilatkozni. Én azt teljesen irrelevansnak tartom, igy vajjon az első fejezetnek czíme az első szakaszban felsorolt és itt inarticulált törvényhatóságok után tétetik-e vagy sem, miután ez tisztán csak formai kérdés. Én tehát részemről a módosítványt, ha a t. ház bölcsessége ahhoz hozzájárul, nem ellenzem. Legyen azonban szabad az Aponyi Albert gróf képviselő ur által talán félreértett és félremagyarázott megjegyzést illetőleg nekem is nyilatkoznom. *(Halljuk!)*

Én egy szóval sem tagadtam azt, hogy ő a conseil généralnak hatáskörét ugy a mint ő idézte, teljesen helyesen idézte. De — hivatkozom a

Digitized by Google

házra — hozzátette hogy bármely törvényből merítette is ő idézet ránk teljesen irrelevans azért, mert azon kör, a mely különösen az adó repartitionális tedésére vonatkozik, meg volt a conseil gén hatáskörében kezdetétől fogva és épen erre ttem én a súlyt, kijelentvén azt, hogy a mit önkormányzatra és általában Franciaországmondott az önkormányzat tekintetében, tekint a conseil généralra, azt a mi önkormányzatul párhuzamba állítani nem lehet és ezt neveztemonumentalis tévedésnek. (*Helyeslés a jobboldal*

Elnök: T. házszólásra e fejezet címéhez senki sincsen tö feljegyezve.

T. ház! Maga cím, tudniillik a címnek a szerkezete nem tatott meg, csupán azon formai indítványt gróf Apponyi Albert képviselő ur, hogy ezt em az 1. §. után iktattassék be. A kérdés át az lesz, kívánja-e a t. ház az 1. fejezet nét megtartani ott, a hol most van, vagy métatik-e az indítványt elfogadni? (*Elfogadjuk* E szerint gróf Apponyi Albert indítványa elfdatott.

Szathmáry Grgy jegyző (*olvassa az 1. §-t*).

Dárdai Sándoelőadó: Az 1. §. 2-ik sorában sajtóhiba vaa mennyiben ott „köztörvényhatóságok" ertetnek. Minthogy azonban a törvényjavaslat czében a „köztörvényhatóságok" kifejezés helyaz tétetett: „törvényhatóságok", kérem a t. hát méltóztassék ennek megfelelőleg az 1. §-ban a „köztörvényhatóságok" szó helyett „törvénylóságok" kifejezést tenni. (*Helyeslés.*)

Elnök: Mielőtt tárgyalásba bocsátkoznánk, azt hiszem, czszerű lesz az előadó ur által tett módosítvány iránt határozni, minthogy ezen kifejezés: „köztörvényhatóságok", a törvényjavaslat szövegében isutt is előfordul; ha tehát most itt kimondatik, hogy a „köztörvényhatóságok" helyett „törvényhatóságok" szó tétessék, akkor ezen változtatás az egész törvényjavaslaton végig, a hol ez a kifejezés előfordul, keresztül kell vinni. (*Helyeslés.*)

Kérdem tehát a házat, méltóztatik-e a törvényjavaslat czímérk megfelelőleg a „köztörvényhatóságok" helyett az egész törvényjavaslaton végig, a „törvényhatóságok" szót elfogadni? (*Helyeslés. Elfogadjuk!*) Elfogadtatott.

Thaly Kálmán: T. képviselőház! Az első szakaszban névszerint sorolt atnak a törvényhatóságok, nevezetesen a vármegyék, számszerint 63. A t. belügyminister ur más alkalommal már többször tett módosításokat a vármegyék határainak arányosítása tekintetben. Én azt gondolom, ha már a törvényhatóságok ügyei ezen törvény által minden tekintetben szabályoztatnak, épen itt lett volna helyén, midőn a törvényhatóságok, névszerint újból beczikkelyeztetnek, egyúttal a törvényhatósági területek arányosításáról is intézkedni.

Formális indítványt ez ügyben tenni nem szándékozom, de a t. ház figyelmébe ajánlok egyet-mást és nagyon óhajtanám, ha a t. belügyminister ur méltóztatnék röviden nyilatkozni azokra vonatkozólag, vajjon szándékozik-e azokra nézve, miket megemlítendő leszek, a t. háznak netán javaslatot benyujtani.

A vármegyék területét, határait, számát ugy a mint azok 1848 előtt fennállottak, sokan csak a jelen század szemüvegén át nézvén, mint egy szentséget, mint érinthetlen dolgot iparkodtak feltüntetni és a szabadelvű eszmék és a korszerű haladás iránt különben igen fogékony, számos olyan politikussal találkoztam, a ki más téren mindenütt elfogadja a czélszerű haladást, változtatást, de a törvényhatóságok számának, határainak megváltoztatását perhorrescálja megszokottságból. Igy tekintik ezt azok, kik csak a mostani generatio, vagy legföljebb az ezt egy-két generatióval megelőzött kor szemüvegén át nézik a megyék területét. De méltóztassék meggyőződve lenni, azok, kik történelemmel foglalkoznak, tudják, hogy a vármegyék határai Magyarországban örökön-örökké változtak. Őseink soha sem tekintették ezt valami érinthetetlen dolognak és ha közbejött akár a politikai viszonyok lényeges változása, akár közlekedési ügyek tették szükségessé, a vármegyék határait ahhoz képest módosították, sőt a köztörvényhatóságok számát szaporították vagy fogyasztották, törvényhatóságokat egyesítettek, majd ismét szétválasztottak, a mint a folyton virágzó politikai élet igényei követelték akkor, a mint, azt hiszem, követelik ma is.

Mert ha összehasonlítjuk, t. ház, Franciaország departementjait, vagy Németország Kreisjait, vagy egyéb országoknak bármi néven nevezendő, a mi megyéinkkel analog kerületeit, azt fogjuk tapasztalni, hogy terület tekintetében oly óriási eltérések, mint nálunk európaszerte másutt nem léteznek. Hasonlítsuk össze például a legkisebb vármegyéket, mint Esztergom, Moson, Turócz, Ugocsa stb. az óriásivá tett Pest, Torontál, Temes, Bihar vármegyékkel. A különbség oly szembetűnő, hogy ezt magyarázni is felesleges. A t. ministerelnök ur megyei politikájában — én azt observáltam, meglehet, hogy tévesen — a nagyobb megyék felé törekszik és a nagyobb megyéknek előnyt ad az apróbb megyék felett. Én ezt nem kárhoztatom, sőt a mennyiben a közlekedési viszonyok az újabb időben fejlődtek és a vicinális vasutak által mindinkább fejlesztetnek, czélszerűbbnek tartom az aránylag nagyobb megyékkel való kormányzást, mint az országnak túlságos eldarabolását apró törvényhatóságokra, a melyeknek, megengedem, megvan a maguk történelmi jogo-

Digitized by Google

sultsága, sőt némelyiknek topographiai jogosultsága is; azonban a topographiai nehézségeket a közlekedési eszközök fejlődése jóformán megszüntette, ugy hogy a törvényhatósági területek czélszerű kormányzás és egyéb politikai szempontokból ma inkább volnának egyesíthetők és kikerekíthetők egyes központok körül nagyobb terjedelemben, mint hajdan voltak.

Itt 63 megye contempláltatik. Én azt gondolnám, a régi 52, vagy 50-re visszamenve, czélszerű volna a vármegyék számát reducálni. Mert mig némely vármegyék túlságos nagyok, nem értem mi létjoga van olyan kis vármegyéknek, mint például Esztergom, a hol már a törvényszék sem existálhatott, elvették tőle és Komárommal egyesítették törvénykezési tekintetben. Politikailag is volt már egyesítve Komárommal az alkotmányos aerában is a mult század elején Rákóczy Ferencz alatt, valamint II. József alatt is. Igaz ugyan, hogy ez utóbbi esetben nem alkotmányos aera alatt volt egyesítve, de hiszen olyat, a mi czélszerűnek bizonyul be, még az ellenségtől is tanulhatunk. Mint például a t. ministerelnök ur is tanult a Bach-systemától akkor, midőn Torna vármegyét Abaujjal egyesítette. Igaz, hogy Torna mindig ellenzéki volt és talán ez a titkos oka annak, a miért a t. ministerelnök ur megszüntette annak önállóságát, mikor Abaujba bekebeleztetett. Mert például Turócz, a mely többnyire reactionarius vármegye volt a multban, mint önálló vármegye maradt meg. Ugocsa szintén, habár egykor „non coronávit", újabban nem ellenzéki. Ezek mégis megtartották bármi kicsiny voltuk mellett is a ministerelnök ur jóindulatából önállóságukat mai napig. Torna szegény és Kraszna is elvesztette. Ezeket én csak annak igazolására hozom fel, hogy a t. ministerelnök ur sem volt mindig idegen a kisebb vármegyéknek esetleg másokkal való összekapcsolásától. Nem akarok itt politikai részletezésekbe mélyebben bocsátkozni, azonban azt hiszem, t. ház, ha veszszük Győr és Moson vármegyéket, a melyeket egy és ugyanazon vasut hasít végig, a melyeknek egy kereskedelmi piaczuk van, tudniillik Győr és látjuk, hogy Mosony lakosságának kétharmada németajkú, mig a Győré tiszta magyar, rájövünk, hogy ha a mosoni ember dolgait végezni akarja, kénytelen Győrre menni, mert sok tekintetben oda van utalva; ennek az a haszna lenne a magyarság szempontjából, hogy Mosonmegye egy pár évtizeden keresztül tiszta magyarrá válnék, ha egy törvényhatósággá lenne Győrrel. Nem látom tehát be, miért ne kapcsoltathatnék össze Moson Győrrel? Én azt gondolom, t. ház, hogy az ilyen apróbb vármegyék fentartása költségesebb, az állambudgetet inkább terheli, mint hogy ha 2—3 ilyen kis megye ott, a hol a topographiai és localis viszonyok ezt megengedik, egybekapcsoltatnék.

Győrnél és Mosonn[illegible] viszonyok speciáliter ajánlják. Turóczra[illegible]karok hivatkozni, ámbár az is Árvával és [illegible]al összekapcsolva, e három együtt sem tenn[illegible]ra vármegyét, mint például ma egyedül Toro[illegible]anem azt gondolom, az erdélyi részek képvis[illegible]rtkülönbség nélkül igazat fognak nekem ad[illegible]egy ottani visszásságra reáutalok. Én ug[illegible]Erdélyt néhány év előtt újból beutazva, érie[illegible]m ottani intelligens körökkel pártkülönbség[illegible], főispánokkal is és épen ezek egyike tett fig[illegible]ssé azon anomaliára, a mely Brassó vármegye[illegible]nnál. Ez nem régi vármegye, hanem leg[illegible]creatura és tisztán felesleges creatura. Én [illegible]mikor e vármegye megteremtetett, a t. házn[illegible]gja nem voltam, de ugy vagyok értesülve, h[illegible]z bizonyos consessio volt az akkor hű kormán[illegible]i szász képviselőknek. Lehet, hogy értesül[illegible]téves, de igy vagyok értesülve. Azóta azonb[illegible]a szászok hűsége a t. kormány irányában m[illegible]ott és balfelé hajlott a szász képviselők többs[illegible]a korcsszülött, a kis, apró, kihasított Brassó v[illegible]gye pedig megmaradt. Épen erdélyi, az ottani [illegible]nyokat nagyon alaposan ismerő kormánypárfiak, főispánok bevallották azt, hogy tiszt[illegible]eleslegesnek tekintik Brassó vármegyét, mely Háromszékkel egye[illegible]síttetnék Brassó közpon[illegible] ez Brassómegyének és Brassó városának nag[illegible]asznára lenne, Háromszék magyarsága lassan[illegible]an e kis nemzetiségi vármegyét absorbealni fo[illegible] és nem sokára ezen kis nemzetiségi megye[illegible]lyett nagy magyar megye létesülne. Kor[illegible]yzati nehézség nem volna az összekapcsolásb[illegible] Szepsi-Szent-György csak egy ugrás Brassóho[illegible]; különben is az egész Háromszék kereskedelm[illegible]i egyéb viszonyainál fogva Brassó felé gravitá[illegible]n különben sem értem azt, hogy ha már — vall[illegible]be — teljes joggal egy magyar nemzeti áll[illegible] létesítése felé törekszünk, a melyben ugyan[illegible]ki sem tagadja meg a nemzetiségeknek törvén[illegible]abta jogát, de mégis mint uralkodó, állama[illegible]tó nemzetet ki-ki a magyar fajt tekinti, mon[illegible]m, nem értem azt, hogy ha újabb időben új törvé[illegible]hatóságok alkottatnak, miért alkottatott itt egy[illegible]ugyszólván nemzetiségi kis vármegye, holott [illegible] Háromszékkel összekapcsolva, igen szép é[illegible]nem túlságosan nagy magyar törvényhatóság[illegible]fogna képezni.

A t. ministerelnök [illegible] többször részesült már azon szerencsében, ho[illegible] az ellenzék szónokai által egyes mythologiai[illegible]alakokhoz hasonlíttatott. Én azt gondolom, ho[illegible] ez a ministerelnök ur nagyságának épen nem[illegible]erogál, mert a mythologiai alakok közt félist[illegible]ek és istenek is voltak. Például Ugron Gábo[illegible] t. képviselőtársam legközelebbi fényes siker[illegible]beszédében a t. ministerelnök urat nem kisebbhe[illegible], mint magához a menykövező Jupiterhez hasnlította. Igaz, hogy oly értelemben, mint a ki a titánoktól fél. Hát, t. ház,

Digitized by Google

én nagyon óha ha Jupiter legalább egy kis időre Saturnustoznék, a mennyiben önön korcsszülötteitől. *(Derültség.)* Én azt hiszem, hogy Brassónfelfalásával Saturnus nem nagy kárt tenne, m kellene félnie, hogy a szász megyécske a át meg fogná feküdni, mert Háromszék egyes magyarsága segiteni fogna a felemés. *(Derültség balfelől.)*

Mondom, ta nélkül, hogy módositványt nyujtanék be, nem ismerem a t. miniterelnök ur szán a törvényhatóságok meghagyására, vagy megváltoztatására nézve vagy egyiknek-nak egymással összekapcsolására nézve, csért hoztam fel az általam mondottakat, hogn e törvényjavaslattal újra beczikkelyeztetvnegyék és törvényhatóságok, csak egy tekintvetve a mappára, feltűnik azoknak arányága és elég érdemesnek mutatkozik előttetárgy arra, hogy a ház ezzel a dologgal egy k foglalkozzék és gondolom joggal kérhetem t. belügyminister urat, hogy e tekintetben nyilni méltóztassék.

Ezt a t. ház lődéssel fogja fogadni s én ismételve kérem, ztatnék nyilatkozni, hogy azon tekintetben, et kifejteni, vagy legalább érinteni bátorkod imitt-amott példákkal is illustrálva, létezik lami terv, a melyet talán e törvényjavaslattcsolatban, vagy annak kiegészítéseül méltók majd a t. ministerelnök ur benyujtani, vagy p arra lehetünk elkészülve, hogy mindazon ar alanságok és részben helytelen szempontok ára, melyek itt-ott mutatkoznak, mégis megnak maradni a megyék ugy, a mint most vannakkön örökké ? *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Tisza Kálm ministerelnök: T. ház! Csak igen röviden knok e tekintetben nyilatkozni, *(Halljuk!)* meiszen ez valóban oly kérdés, mely ezen törvényjaslat keretében rögtönösen semmi esetre sem oltó meg és a melyre nézve a megyéknek e törvbe iktatása semmiféle újabb akadályt nem képez, a valamikor szükség volna változtatásra. Mert ar soroltatnak elő most a megyék, akár nem, hármikor változtatás válnék szükségessé, az mindcsak specialis külön törvény által történhetikmeg. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Egy pár igen röviszrevételt azonban mégis kell tennem a képvilő ur által mondottakra. Az egyik arra vonatkok, hogy a képviselő ur azt mondja, hogy miért nehetne visszamenni a régi 52 megyére. Bocsássomeg a képviselő ur, de elfelejti, hogy nemcsak szorosabban vett Magyarországon, hanem Erdélyben is voltak megyék, szász és székely székekugy hogy a megyei törvényhatóságok száma nm 63 volt, hanem hamarjába nem jut eszembe, nm merek számot mondani, de legalább is 20—25-tl több volt 63-nál. Tehát a törvényhatóságok száma nem megszaporittatott, hanem igenis a kikerekítések folytán leszállittatott.

Még egyet. A képviselő ur megszokott modorában azt mondja, hogy megteremtettem Brassómegyét, jutalmul az akkor még hű kormánypárti szászoknak.

Én merek hivatkozni azon szász képviselő urakra, vajjon a szász irányzatoknak kedvezőleg csináltam-e akkor a kikerekítést, midőn az apró kis és mind önálló szász székeket, nem a szászok iránti ellenszenvből, de mert az administratio érdeke követelte és mert a privilegiumok kora lejárt, összeolvasztottam megyei részekkel és csináltam belőlük megyei törvényhatóságokat. Épen ezen eset mutathatná, ha igazságosan akarna a képviselő ur ítélni, hogy a mit szükségesnek tartok országos szempontból, abban mellékes szempontok nem vezetnek.

A mi már Brassómegyét illeti, itt is azt hiszi a képviselő ur, hogy én teremtettem meg a törvényhatóságot.

De hiszen Brassó mint szék már rég megvolt, csak azután kikerekítve a közel fekvő megyei részekkel lett belőle Brassómegye.

De meg, ha valaki egyesíteni akarja Brassómegyét Háromszékkel, Háromszékben sokkal nagyobb ellenszenvre találna, mint Brassóban, feltéve, a mi pedig máskép nem lehetne, hogy a székhely Brassóba tétetnék. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Én részemről ilynemű kikerekítésekre nem vállalkozom és most semminemű törvényhatósági kikerekítések javaslása iránt igéretet nem tehetek. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Általában méltóztassék a képviselő ur nekem elhinni, kifejtettem akkor, mikor Tornamegye beolvasztása alkalmával ugyanily irányban megtámadtattam, kimondom most is, hogy épen a nem tiszta magyarajkú vagy általában nem magyar ajkú vidékeken felibe helyezem azt az érdeket, hogy kis területeken legyenek a magyar államnak organumai, annak a csak administrativ érdeknek, mely nagy nemzetiségi területek létesítését követeli, mert ez a magyar állam érdeke és nem az ellenkező. *(Élénk helyeslés.)*

Thaly Kálmán: Csak félreértett szavaim megmagyarázása végett kérek szót. A t. ministerelnök ur félre méltóztatott engem érteni abban, hogy én 52 törvényhatóságról, illetőleg 50 municipiumról szóltam. Először is nagyon jól tudom — talán felteszi rólam a t. ministerelnök ur — hogy 52 megye csakis a szorosan vett Magyarországban volt s az erdélyiekkel együtt sokkal nagyobbra ment a szám. Azonban az 52-re, csak mint hagyományos számra példaként hivatkoztam, de hozzátettem az 50-et, mint kerekszámot is. Tudom, hogy az apró-cseprő szász megyék, meg a szétdarabolt Felső-Fehérmegye s más egyebek megszüntek; azonban én most is soknak találom a

Digitized by Google

törvényhatóságok számát és csak példaként hivatkoztam az említett számra. Különben a mi a t. ministerelnök ur nyilatkozatát illeti, azt tudomásul veszem.

Stojacskovics Sándor: T. ház! A törvényhatósági joggal felruházott városokról szóló 2. pont 23. száma alatt emlittetik Versecz törvényhatósági város. E pontra nézve bátor vagyok indítványozni a következő szöveg elfogadását: „Versecz törvényhatósági város, melynek egyszersmind a szabad királyi városi czím használhatásának jogosultsága elismertetik.“

E módosítványomat azzal indokolom, hogy Versecz városa a fejedelem és a haza irányában szerzett érdemei tekintetéből már 1817-ben első Ferencz király által ugyanazon év október 9-én kelt legmagasabb elhatározásában szabad királyi várossá emeltetett, azon kijelentés mellett, hogy ez akkor történjék meg végleg, illetve a szokott királyi kiváltságlevél akkor álilttassék ki és annak alapján a beczikkelyezés akkor rendeltessék el, midőn a város a kincstárral, mint volt földesurának a teljesítendő váltság fizetése és egyéb urbéri viszonyok iránt tisztába jő. Egy későbbi legmagasabb elhatározás szerint pedig akkor fog ez megtörténni, midőn a város a váltságösszeg egy harmadát lefizette. Mint tudjuk, az 1848-at megelőző időkben fennállott jogrend szerint, a királyi kiváltságlevél kiállítása a végből szükségeltetett, hogy annak alapján a város a megye hatósága alól felmentetvén, önálló törvényhatósággá alakittassék; a beczikkelyezés pedig követeltetett csakis a végett, hogy annak alapján a város követet küldhessen az országgyülésre. Ugy hogy azon városok, melyek törvényileg beczikkelyezve nem lettek, szabad királyi városok gyanánt országszerte elismertettek s olyanoknak czímeztettek ugyan, de követeket az országgyülésre nem küldhettek. Ilyen városok voltak: Arad, Pécs és Eszék. Versecz városa az említett, a szabad királyi várossá tényleges alakulásra fejedelmileg kikötött feltételeknek rövid idő mulva teljesen megfelelt, de részére a kilátásba helyezett kiváltságlevél kiállítása, a beczikkelyezés, az akkor nyomban beállt akadályok miatt és később az 1848-iki események folytán elmaradt. A város ezek után több izben, jelesen hazai alkotmányunknak az 1867-es években történt visszaállítása után, valamint legközelebb is folyamodott a magas kormányhoz a hátramaradt kiváltságlevél utólagos kiállítása és beczikkelyezése végett. Ezen kérelme azonban az időközben megváltozott közjogi viszonyoknál fogva teljesíthetetlenné vált. Mert újabb törvényeinkben a helyhatóságok szervezete a régitől lényegesen eltérő alapra lévén fektetve, a szabad királyi várossá avattatására szükséges kellékeknek a város által szorgalmazott pótlása ez idő szerint többé nem volt lehetséges. De a város kivánsága mégis teljesült annyiban, a mennyib[en] ik a város már a mult absolut rendszer[ben] ad királyi városok módjára szervezteté[k] állása az 1870. évben utólag törvény[ileg] is és pedig olykép, hogy a város egysz[erre] ugyanazon évben alkotott XLII. törvény[czik]-ában a törvényhatósági joggal felruhá[zott] sok sorába felvétetett. Ennélfogva itt [van] a kérdés, vajjon jogos és méltányos-e [a] városának azon legújabb kérelme, hogy[ne] a szabad királyi városi czím használ[ata] rvényileg is biztositassék, mely czímet a[z] év óta tényleg használ és melynek ha[sz]ól az elmondottakkal szemben jogilag [el]tható. Igaz ugyan, hogy változott közjo[gi] yainkhoz képest szabad királyi városi cz[ím] adományozása többé helyet nem foglalhat, [de] ecz városánál nem is ezen czím új ado[má]ról van szó, hanem a már szabad királyi [vá]emeltetésével járó tetemes áldozatok á[ra]esen 100,000 pengő forintnak, mint libitu[m]atumnak lefizetése által megszerzett szab[ad] lyi czím használhatásának jogosultságár[ól] leg ezen jogosultságnak törvényhozásila[g] ismeréséről van szó. Ez e szakasznál melle[tt] történhetnek meg egy pár szóval ép ugy[an]ént a város az 1870 : XLII. törvényczikk[el]sa alkalmával a törvényhatósági joggal felru[h]t városok sorába is csak mellesleg vétetett fe[l].

Alázatos kérésem teh[át], méltóztassék a t. ház tett módosításomat el[fo]ni. *(Helyeslés.)*

Szathmáry György győző (*olvassa a módosítványt*).

Törs Kálmán: E törvényjavaslat felsorolja a törvényhatóságok neveit s ezentúl a törvényhatóságoknak, tehát a megyének is az lesz a hivatalos neve, a melyet a törvény aprobál. E törvényjavaslat is bizonyítannak, hogy talán nem sokáig kell várnunk az időre, midőn a vármegyék régi történetileg[ének] alig lesz egyéb maradványa, mint [a] a neve.

Midőn tehát hivatalos[an] hosszabb időre állapittatik meg, illetőleg apr[o]ltatik valamely vármegyének és törvényhatóság[nak] a neve, kivánatos, hogy a történelmi elnevez[és] megőriztessék, különösen azon esetekben, [a]n a törvényhatóság neve mellett az ethymolo[gia] is szól és a midőn az újabb elnevezés ethymologiailag is helytelen. Nevezetesen a vármegyéközt az első igy van elnevezve: „Abauj-Torna.“

Abaujmegye a régi iratokban nem található. E megye alakult A[ba]nak, a második magyar királynak és Ujvár[a] a neve után. Még a német rendszer alatt sa mondták azt, hogy „Abaujer Comitat,“ hanem „Abaujvárer Comitat“. Én tehát azt hiszem, hog[y] nem ellenkeznék a haladással és annak nem kéezné akadályát, ha a

Digitized by Google

régi történeti és az ethymologia szerint is helyes elnevezés meghagyatnék.

Ezért azt vagyok bátor indítványozni, hogy ezen elnevezés helyett: „Abauj-Torna", tétessék: „Abaujvár-Torna". (*Helyeslés a szélső balfelől.*)

Tibád Antal jegyző (*olvassa a beadott módosítványt*).

Tisza Kálmán ministerelnök: Én azt gondolom, t. ház, hogy a vármegyék elnevezésénél, midőn nem akarunk újítást, hanem csak a létező tényt kivánjuk constatálni, a leghelyesebb azon elnevezés mellett maradni, a mint a vármegyék a törvényekben és intézményekben folyvást neveztetnek. (*Helyeslés jobbfelől.*) Maga azon törvény is, mely a két megye egyesítéséről szól — én legalább azt hiszem — a javaslatba felvett nevet használja.

Ennek megváltoztatására tehát én indokot nem látok és nem is tudom, hogy miféle lényeget lehetne benne találni. Én tehát arra kérem a t. házat, hogy a szöveget meghagyni méltóztassék. (*Helyeslés jobbfelől.*)

A másikra, tudniillik Stojácskovics képviselő urnak Versecz városát illető módosítványára is kivánok egyúttal nyilatkozni. (*Halljuk! Halljuk!*)

Azok, a miket a t. képviselő ur előadott, tudomásom szerint is ugy vannak. És ha a versecziek azon feltételeket, melyekhez a királyi városi privilegium kiadása kötve volt, 1848 előtt lebonyolították volna, teljes joggal követelhették volna az oklevélnek kiadását és hihetőleg az akkori törvényhozás nem is tagadta volna meg a beczikkelyezést, a minek folytán, mint az akkori városok tehették, Versecz is küldhetett volna követett az országgyülésre. Ez azonban nem történt meg. Időközben Versecz városa, azt hiszem, sokkal többet nyert lényegében, mint a mit nyert volna az 1848-iki törvényhozás és alkotmány szerint a királyi városi privilegium megnyerése és annak beczikkelyezése által. Mert hiszen igen jól tudjuk, hogy a királyi városok hatásköre akkor sokkal csekélyebb volt, mint ma a tövényhatósági joggal felruházott városoké; valamint tudjuk azt is, hogy az akkor a szabad királyi városok által küldött követek szerepe az országgyülésen egészen más volt, mint a mi ma a városok követeinek joga. A város az által tehát, hogy a szabad királyi czím nem adatik meg neki lényegileg, sérelmet nem szenved. Megvallom, a magam részéről igen óhajtottam volna teljesíteni Versecz város kérelmét, mely előttem, mint belügyminister előtt, már néhány évvel ezelőtt megfordult. De meg kell hogy valljam azt is, hogy nem tudtam és nem tudom ma sem megtalálni azt a formát, mely szerint ma már, a mai viszonyok között, meg lehessen adni a szabad királyi városi privilegiumot és czímet? Én ennek útját, módját meglelni képes nem volnék, annyival inkább, mert midőn a törvényhozás 1870-ben legelőször intézkedett Versecz városa iránt, az ott is mint törvényhatósági joggal felruházott és nem mint szabad királyi város lett beczikkelyezve. Ha tehát már akkor nem tartották a szabad királyi városi czím megadását lehetőnek, azt hiszem, azóta sem történt semmi oly változás, mely ezt ma lehetővé tenné. Én tehát megvallom, csakis azért, mert nem tartom a mai viszonyok közt lehetségesnek az indítvány elfogadását — mert különben a magam részéről szivesen megtenném — kérem a t. házat, méltóztassék az eredeti szöveget elfogadni. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve; ha tehát szólani senki sem kiván, a vitát bezárom. Azt hiszem, általánosságban kijelenthetem, hogy azon pontokhoz, melyekre nézve semmi módosítvány nem adatott be, a t. ház hozzájárulni méltóztatik. (*Felkiáltások: Igen!*) Tehát kijelenthetem, hogy azon pontok, melyekre nézve észrevétel nem merült fel, elfogadtattak. Igy tehát csak azon pontokra nézve fogom feltenni a kérdést, melyekre nézve módosítás adatott be.

Az első szakaszhoz legelőször az előadó ur terjesztett be módosítványt, melyre nézve a ház már határozott. Ezen kivül Törs Kálmán képviselő ur terjesztett be módosítványt, melynek értelmében az I. pont 1. száma alatt e helyett „Abauj-Torna" ez tétetnék: „Abaujvár-Torna". Kérdem tehát a t. házat, méltóztatik-e e részben a bizottság szövegezését fentartani? (*Felkiáltások: Igen!*) Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a bizottság szövegezése e tekintetben fentartatik.

Ezen kivül Sztojacskovics képviselő ur adott be egy módosítványt, melynek értelmében a II. pont 23. száma alatt, az eredeti szöveg megmaradván, ahhoz hozzá tétetnék a következő: „melynek egyszersmind a szabad királyi városi czím használhatási jogosultsága is elismertetik". Kérdem tehát a t. házat, méltóztatik e e szókat a szövegbe felvenni, igen vagy nem? (*Felkiáltások: Nem!*) Tehát a módosítvány el nem fogadtatván, az egész 1. §. szövege változatlanul megmarad.

Szathmáry György jegyző (*olvassa a 2. §-t, mely észrevétel nélkül elfogadtatott; olvassa a 3. §-t*).

Irányi Dániel: T. ház! A 3. §. felsorolja azon jogokat, melyek a törvényhatóságokat az önkormányzat körében illetik, nevezetesen kimondván, hogy tisztviselőit az ezen törvényben nevezetesen, a 80. §-ba megállapított kivételekkel választja.

Nem lehet szándékom most előzetesen a 80. §. fölött birálatot mondani, de miután sokan vagyunk, a kik a 80. §-ban foglalt kivételeket nem helyeseljük, ennélfogva azt hiszem, méltányos azon kérés, hogy a 3. §-nak ezen mondata: „az ezen törvényben megállapított kivételekkel (lásd 80. §.)" függőben hagyassék mindaddig, mig a 80. §. fölött a t. ház nem határoz.

Digitized by Google

Ez czélja azon módosítványnak, melyet ajánlani bátor vagyok s a mely igy szól: a 3. §. ezen szavai „az ezen törvényben megállapított kivételekkel (lásd 80. §.)“ hagyassanak függőben a 80. §. eldöntéseig. (*Helyeslés szélső balfelől.*)

Dárdai Sándor előadó: T. ház! Az Irányi t. képviselő ur által tett módosítvány tulajdonképen csak a tanácskozás rendjére vonatkozik és nem tartalmaz módosítást. A mi a tanácskozás rendjét illeti, én azt hiszem, hogy az ő indítványa elfogadható, sőt teljesen megegyezik azon eljárással, melyet maga a bizottság is követett, midőn ezen szakaszt tárgyalta, mert hiszen igen természetes, hogy egyik szakaszszal a másik szakasz rendeletének praejudicalni nem akar és nem akarhat. Én tehát azt hiszem, hogy ne méltóztassék a t. ház Irányi képviselő ur indítványát módosításnak, hanem egyszerűen a tanácskozás rendjére vonatkozó előterjesztésnek tekinteni és méltóztassék ezen egész 3. szakaszt a 80. szakasz eldöntéseig függőben tartani. (*Általános helyeslés.*)

Elnök: Irányi képviselő ur 3. §-ának csak egy részét kívánja függőben tartatni addig, mig a 80. §. sorsa eldől; elleben az előadó ur azt kivánná, hogy az egész 3. §. tartassék addig függőben. Ez magára a tanácskozás rendjére vonatkozik, lényeges különbség a kettő közt nincsen s azért azt hiszem, a t. ház talán beleegyezni méltóztatik, hogy az egész 3. § függőben maradjon. (*Általános helyeslés.*) Tehát a 3. §. függőben hagyatik.

Szathmáry György jegyző (*olvassa a 4. § t*).

Horváth Lajos: T. ház! Az általános vita folyamában felemlittetett, hogy a törvényjavaslat voltaképen csak egy főintézkedést foglal magában, tudniillik a kormány és a főispán hatalmának nagymérvű fokozását. (*Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.*) Fölemlittetett az is, hogy sem az állam, sem a közigazgatás érdeke a hatalom ilymérvű fokozását nem követeli; mert a köztörvényhatóságokról szóló 1870: XLII. törvényczikk és a közigazgatási bizottságról szóló 1876: VI. törvényczikk megadott a kormánynak minden hatalmi eszközt, a mi az állam érdekeinek sikeres védelmére és a közigazgatás ellenőrzésére szükséges. Azon szokaszok között, melyek a kormány és a főispán hatalmának fokozását czélozzák és körülirják, az első lánczszemet a felolvasott 4. szakasz képezi. A szakasz szó szerint igy hangzik: „A belügyminister a törvényhatóságoknak az önkormányzati hatáskörben követett eljárását, belső ügyvitelét és pénzkezelését saját kiküldött közege által bármikor megvizsgáltathatja.“

A ministeri törvényjavaslat indokolása e szakaszt következőleg interpretálja: „A szakasz azon rendelkezését, mely szerint a belügyminister a törvényhatóságok eljárását, különösen a belső ügyvitelt és a pénzkezelést saját kiküldött közege által bármikor megvizsgáltathatja, a felelős kormányt megillető felügyeleti jogban és a [illegible]vény indokolását, hogy a központi felügy[illegible]ár[illegible] és ellenőrzésnek a javaslatban contem[illegible]ódon eszközlendő gyakorlását a némely tö[illegible]hel[illegible]tóságokban előfordult visszásságok már e[illegible] va[illegible]ismételten elengedhetlenné tévén, szükség[illegible]lon[illegible]tszott, hogy a belügyminister[illegible]t megillető em[illegible]i munícipális törvényben is határozott kifeje[illegible]rvé[illegible]erjen.“ Ezen indokolásból az tűnik ki, hogy [illegible]a[illegible] belügyminister ur voltaképen csak azt [illegible]ra[illegible]ja biztosítani a kormánynak, hogy az [illegible]nc[illegible]ltelt és pénzkezelést saját kiküldött közeg[illegible]l megvizsgáltathassa. Nekem ez ellen leg[illegible]ké[illegible]kifogásom sincs. A szomorú tapasztalatok [illegible]ekem is meggyőződésem, hogy e tekintetber[illegible]lenőrzés fokozására csakugyan szükség va[illegible]ss[illegible]dtommal több törvényhatóság maga kérte az[illegible] központi szakközeg kiküldését, leginkább a[illegible]s[illegible]nert ilyen szakközegek a vidéken rendelkezés[illegible]zö[illegible]n állottak. De a szakasz nem csak ezt mondja[illegible]t,[illegible]nem azt is mondja, hogy a minister az önkor[illegible]zati hatáskörben követett eljárást is annyiszo[illegible]mo[illegible]ennyiszer, saját kiküldött közege által megvi[illegible]é[illegible]tathatja.

No már t. ház, ez jóval több[illegible]t[illegible]lent, mint a mit a t. minister ur az indoko[illegible]an mondani akart. Olyan jog volna ez, melyet[illegible]e[illegible]közigazgatás ellenőrzése csakugyan nem kíván[illegible]an jog, mely a törvényhatósági önkormányza[illegible]y[illegible]nyilt sebét képezné. A megye önkormányz[illegible]kettős hatáskörrel bir, tudniillik közigazga[illegible]és politikai hatáskörrel. Ha már most a t. [illegible]vi[illegible]gyminister ur a törvényhatóságoknak a poli[illegible]ta[illegible]hatáskörben követett eljárását, a hányszor al[illegible]n[illegible], saját közege által megvizsgáltathatja, kérdem[illegible]o[illegible]m is említve a tulajdonképeni önkormányzatn[illegible]g[illegible]e jogból folyó sérelmeit, mi lesz a törvényható[illegible]ok, vitatkozási, levelezési, kérvényezési stb. jo[illegible]l és minő zaklatást szenvedhetnek esetleg a[illegible]n[illegible], a kik e joggal élni kivánnak, vagy élni fogna[illegible]. (*Helyeslés a baloldalon.*) Felteszem a t. belügy[illegible]nister ur bölcsességéről, hogy jogmegszorítást[illegible]em akar és ha e szakasz ugy fogadtatnék is el, [illegible]mint szövegezve van, e joggal visszaélni nem fo[illegible]. De ez nem elég Visszaélhet utódja, helyettese.[illegible]ben van a veszedelem. Azért kérem a t. korm[illegible]yt és t. többséget, sziveskedjék beleegyezni, h[illegible]y ezen ruganyos kifejezés „az önkormányzati [illegible]táskörben követett eljárás“ a szövegből hagyass[illegible]k ki. Akkor a szakasz igy szólana: „A belüg[illegible]inister a törvényhatóságoknak belső ügyvite[illegible]t és pénzkezelését saját kiküldött közege által [illegible]bármikor mevizsgáltathatja.“ Kérem a t. házat, [illegible]éltóztassék módosítványomat elfogadni. (*Helyes[illegible]s a baloldalon.*)

Tisza Kálmán miniterelnök: T. képviselőház! (*Halljuk!*) Az a intentio, hogy a törvényhatóságoknak politikai működési körébe ily módon belenyulni ne lehessn, tökéletesen helyes és azt hiszem, sikerülni is fg az igen t. képviselő

Digitized by Google

nti aggályát elhárítanom. *(Halljuk!)* ást nem tartom lehetőnek; mert mél- egengedni: nemcsak hogy némely vényeknél, például az egészségügyi pénzkezelési és egyéb ilyen ügyeken administrativ szempontból is szükség ne is van a szövegben s ha ez most ama törvények abrogálva látszatná- *! jobbfelől.)* Egyáltalán tapasztalataim bb esetben nem a hűtlen pénzkezelés- nak az illető ágazat administratiójá- len vezetésében rejlik a baj, igy gyeknél,

zon aggályt elhárítani én is óhajtom, ilt — bár megvallom, nem is gon- y felmerülhessen — én azt propo- znak: *(Halljuk!)* mondassék ugy, nyhatóságoknak az önkormányzati vetett közigazgatási eljárását". *(He- lon a politikai vonatkozás ki lesz ondolom, a felmerült aggály is el a nélkül, hogy a hatáskör cson- eslés jobbfelől.)*

zólásra senki sincs feljegyezve; senki sem kiván, a vitát bezárom.

két módosítás adatott be; az egyik képviselő uré, ki az első sorból „az önkormányzati hatáskörben t" kivánja kihagyatni a szöveg ltozatlanul hagyásával; a másik ré, ki a 4. §. első sorába a „követ- ezen szót kivánja beillesztetni: a szöveg többi része változatlanul

l tulajdonképen legelőször azt a t. háztól, hogy kivánja-e a i szemben a Horváth Lajos ur nthogy azonban a szavazásnak ésekre adhatna okot, a mennyi- yarázható, hogy a szöveg vál- fenn, a mi nézetem szerint a ója, legczélszerűbb lenne a szö- miniszterelnök ur módosításával azásra, *(Helyeslés jobbfelől)* mint llentétben áll a Horváth Lajos sításával. Ha ekként a szöveg tik-e a szöveg Horváth Lajos sításával. *(Helyeslés.)*

Azt hiszem most, kérdezhetem a t. háztól: méltóztatik szöveget a miniszterelnök ur által tett módosítással elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadja a miniszterelnök ur által javasolt szövegezést.

E szerint Horváth Lajos képviselő ur módosítványa elesett.

Következik az 5. §.

Szathmáry György jegyző *(olvassa)*.

Dárdai Sándor előadó: T. ház! *(Halljuk!)* Egy sajtóhibának kijavítására hivom fel a t. ház figyelmét: ezen szakasznak *b)* pontjában, tudniillik az idézés hibás, mert a 103. §. helyett a községi törvénynek 164. §-a idézendő.

Itt egyáltalában még a mostani tanácskozási rendre nézve is kivánok egy észrevételt tenni *(Halljuk!)*

Miután itt e szakaszban, de több más szakaszban is hivatkozások történnek a községi törvényre, ezen hivatkozások alatt pedig az új községi törvényjavaslatban foglalt szakaszok értetnek, tehát egy oly törvényjavaslat szakaszaira, mely csak ezen törvényjavaslatnak letárgyalása után fog tárgyaltatni és ugy, a mennyiben azon községi törvényjavaslaton netalán változások történnek, természetes, hogy azoknak megfelelőleg az itteni idézeteknek is meg kellend változniok. Ennélfogva azt hiszem, hogy az természetes és a ház talán határozatilag is mondhatná ki, hogy ezen törvényjavaslat és a községek rendezéséről szóló törvényjavaslat csak együttesen terjesztendők szentesítés alá és illetőleg a törvényhozás második háza elébe a végből, hogy a netáni változások után is rectificatiók eszközöltessenek. *(Helyeslés.)*

Tisza Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Ezt igen természetesen a magam részéről is elfogadom, mert elkerülhetlen, hogy szentesítés alá együtt terjesztessék fel a két törvényjavaslat, miután máskép a hivatkozások zavart idézhetnének elő. Én tehát arra kérném a t. házat, mondaná ki ezt határozatilag. A törvényhozás másik háza erről akkor fog értesittetni, a midőn ezen törvényjavaslat elfogadtatván, a főrendiházhoz át fog küldetni.

Ezen törvényjavaslatnak átküldését azért nem volna czélszerű a községi törvényjavaslat letárgyalásáig elhalasztani, mert a főrendiház már addig is foglalkozhatik a szőnyegen levő törvényjavaslattal. *(Helyeslés.)*

Elnök: T. ház! Az előadó ur által tett módosítás szerint hibás lévén az idézés, 103. §. helyett a 164. §-szal fog helyettesittetni.

A mi pedig az indítvány második részét illeti, azt hiszem, méltóztatik a t. ház belenyugodni a belügyminister ur által javasolt eljárásba, tudniillik abba, hogy annak idején, midőn ezen törvényjavaslat itt letárgyalva lesz és a főrendiházhoz át fog küldetni, értesíttessék a főrendiház arról, hogy ezen törvényjavaslat a községi törvényjavaslat elfogadása esetére ezzel együtt lesz szentesítés alá terjesztendő és igy ezen törvényjavaslatban a községire történő hivatkozások a fölterjesztés előtt összhangba lesznek hozandók. Ezen határozat jegyzőkönyvbe fog vétetni.

Az 5. §-hoz többé senki sem kiván szólani.

Digitized by Google

Kérdem a t. házat, méltóztatik-e azt az előadó ur által kiigazított idézettel elfogadni? (*Felkiáltások Igen!*) E szerint elfogadtatik.

Következik a 6. §.

Szathmáry György jegyző (*olvassa*).

Enyedi Lukács: T. ház! A 6. §-ban foglalt rendelkezést én részemről, különösen a törvényhatósági joggal felruházott városokra nézve sérelmesnek tartom. Ezen szakasz következőleg szól (*olvassa*): „Ha a törvényhatóság valamely törvény által reá rótt kötelezettség teljesítésére szükséges kiadást költségvetésébe felvenni vonakodnék, a kormány a megfelelő összegnek a költségvetésbe való felvételét elrendelheti.“

Természetes, hogy minden köztörvényhatóság, a mennyiben a törvény bizonyos feladatok teljesítését elrendeli és a mennyiben a törvényhatóság anyagi körülményei megengedik, ez intézkedésnek megfelelni tartozik. Azt azonban ily határtalanul, a mint a törvényjavaslatban megállapítni szándékoltatik, részemről nem fogadhatnám el, mert azon meggyőződésben vagyok, hogy esetleg ez által a köztörvényhatósági joggal felruházott városok, melyek közigazgatási és községi költségeiket saját jövedelmi forrásaikból, nem pedig az államháztartásból nyert subventio útján fedezik, oly helyzetbe jönnének, hogy kénytelenek lévén ezen rendelkezésnek megfelelni, anyagi helyzetük alapjaiban megingattatnék.

Indítványozom tehát, hogy a 6. §. toldassék meg a következővel: „szabad királyi városoknál azon megszorítással, hogy azok pótadója az egyenes adók 50 százalékát meg nem haladja“.

Tisza Kálmán ministerelnök: Igen kérném a t. képviselőházat, hogy ezen módosítványt ne méltóztassék elfogadni. Hiszen az, a mit a t. képviselő ur indítványoz, igen sokszor megkötheté épen azokat a városokat, melyekről szó van, mert természetesen akkor, ha a törvényben rájuk rótt kötelezettségek teljesítése a város magán czéljaira szükséges más költségekkel együtt meghaladná az 50%-ot, a közt kellene választani, hogy vajjon azt teljesítse-e, a mit a törvény kötelességévé tett, vagy pedig más, bár jó czélokat? Igen természetesen mindig meg kellene gátolni a várost talán culturalis czéljainak előmozdításában, mert az első mégis csak az, a mit a törvény parancsol.

Egyébiránt, méltóztassanak megengedni, a községi pótadóknak maximalis százalékokban meghatározása nem lehetséges. (*Ugy van! jobbfelől.*) Rajta kell lenni, hogy a községi pótadó mentül kisebb legyen, de törvényhozásilag meghatározásába e tekintetbe belemenni lehetetlen.

És méltóztassék megengedni, hogy elmondjam azt is, hogy igaz, a törvényhatósági joggal felruházott városok saját költségükön teljesítik azt is, a mit megyékben a megyei tisztviselők teljesítenek; de viszont igaz az is, hogy törvényhatósági joggal nem biró községekben vagy városokban is teljesíttetnek állami teendők is az ő közegeik által. S a mi különbség van a két terheltetés közt tudva, hogy a többi községeknek is van községi adójuk és bizony igen sokszor, fájdalom, 50%-nál több: annak eleget igyekezett tenni a törvényhozás már 1870-ben, midőn a törvényhatósági joggal biró és részben a rendezett tanácsú városokat oly jövedelmi források nyitására hatalmazta fel, melyek más községekben nincsenek. (*Ugy van! jobbfelől.*)

Ezeknek elmondása után igen kérném a t. házat, méltóztassék a szakaszt ugy a mint van, elfogadni. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Törs Kálmán jegyző (*olvassa Enyedy Lukács módosítványát*).

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve, a vitát bezárom. Maga a szakasz szövege nem támadtatott meg; azt hiszem tehát, kijelenthetem, hogy a 6. §. a bizottság szövegezése szerint elfogadtatik. (*Helyeslés.*) Kérdem most a t. házat, elfogadja-e az Enyedi Lukács képviselő ur által a 6. §-hoz hozzátoldatni kivánt szöveget, igen vagy nem? (*Nem!*) Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a módosítvány nem fogadtatott el és igy a szakasz változatlan marad.

Szathmáry György jegyző (*olvassa a 7., 8. és 9. §-okat, a melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak. Olvassa a 10. §-t*).

Grünwald Béla: T. képviselőház! A 10. §. első alineája oly intézkedést tartalmaz, a mely nézetem szerint homályos voltánál fogva többféleképen volna magyarázható és oly értelemben is, a mely veszélyes lehetne a megye önkormányzati jogaira nézve. Az első alinea ugyanis azt mondja: „A kormány az e törvény 57. §-a és az 1876: VI. törvényczikk 61. §-a értelmében hozzá felterjesztett, ugyszintén a törvényhatóságok közgyülési jegyzőkönyveiben foglalt, avagy az elintézések rendes folyamában hivatalból észlelt, illetéktelen, vagy törvénybe ütköző határozatokat megsemmisítheti és a mennyiben intézkedés tétele szükséges, új eljárást rendelhet el.“ Az e törvényjavaslatban körülirt felügyeleti jog alapján ez ellen az intézkedés ellen nekem kifogásom nincsen. De következnek az utolsó szavak: „s ha ez czélra nem vezetne, közérdekü ügyekben határozhat“.

A közérdekü ügy oly általános fogalom, hogy annak positiv tartalmát nem ismerjük. Ez vonatkozhatik egyrészt azon teendőkre, a melyeket a megye állami megbizásból végez, de gondolhatunk alatta az önkormányzat körébe tartozó ügyeket is. Ennélfogva, t. ház, az én módosításom azt czélozza, hogy a félreértést kikerüljük. Meg akarom tartani a kormánynak azt a jogát, a mely a felügyeleti jogából foly, de nem akarnék neki megadni oly jogot, a melyre egyébiránt szüksége

Digitized by Google

sincsen és a mely félremagyarázások következtében a megyei önkormányzatra nézve lehetne veszélyes. Ennélfogva az én indítványom oda terjed, hogy a 10. §. első bekezdése utolsó szavai: „s ha ez czélra nem vezetne, közérdekű ügyekben határozhat" hagyassék ki.

Méltóztassék megengedni, hogy ez alkalommal, midőn én az önkormányzat védelmére kelek, néhány szót intézhessek Bartha Miklós t. barátomhoz, de nem azért, hogy vitatkozzam vele. Nem azért nem vitatkozom vele, mintha én az ő fényes beszédét a legnagyobb élvezettel nem hallgattam volna, nem is azért, mintha nézeteire nagy súlyt nem fektetnék, hanem azért, mert sem ő, sem én nem vagyunk azon helyzetben, hogy a mi véleményünk e törvényjavaslat tárgyalásánál döntő legyen.

Én az én törekvéseim megvalósításának akadályát nem az igen t. képviselő urban látom és az igen t. képviselő ur se lássa bennem azon önkormányzatnak és közszabadságnak veszélyét, hanem keresse ott ezt a veszélyt, hol tényleg meg van. Vitatkozzék a ministerelnök urral, védje meg ellene az önkormányzatot és nem ellenem, mert én azt megtámadni nem is akartam, de ha meg is akarnám támadni, módomban nincs azt veszélyeztetni. A ministerelnök urnak van meg az a hatalma, hogy az önkormányzatot és közszabadságot veszélyeztesse és mint látjuk, ezen hatalmával tényleg él is és azt hiszem, t. ház, hogy a vitatkozásokat mellőzve, talán jobb volna, ha, mint a jelen esetben is, együtt működnénk, küzdenénk a közszabadság érdekeinek megvédésére. *(Helyeslés balfelől.)*

De, t. képviselőház, azt fogja a t. ministerelnök ur mondani, hogy az, a mit most mondtam túlzás, vagy pártszenvedélyből ered, a mint ezt a súlyos vádat emelte ellenünk az általános vita alkalmával. A mi a túlzás vádját illeti, t. ház, ez egyedül és kizárólag és különösen hangsúlyozva ellenem volt intézve. T. képviselőház, én nagyon jól meg szoktam gondolni, hogy mit mondok, különösen, ha időm van rá és nagyon jól meggondoltam akkor is, hogy mit mondok, midőn a megyék állapotát jellemeztem és hivatkozom az egész országra, hogy ha kiméletlenül és mereven is, de egyedül az igazságot mondtam ki. Mióta a publicistika terén működöm, mindig ugyanazon hangon irtam e kérdésről; mikor a kormánypárton voltam, ugyane hangon beszéltem a ministerelnök ur előtt és a t. ház előtt is és legyen meggyőződve a ministerelnök ur, hogy ha oly adatai volnának a magyar közigazgatásról, mint nekem, azt, a mit mondottam, túlzásnak nem nevezné.

De, t. ház, én nem veszem rossz néven a t. ministerelnök urnak, hogy ő azt, a mit mondottam, túlzásnak tartja. Hiszen ő neki nincs módjában tudni azt, hogy a magyar közigazgatás tulajdonképen minő állapotban van. *(Derültség balfelől.)* A ministerium ugy van szervezve, az érintkezés a megyék és kormány között ugy van megalkotva, hogy a ministerelnök ur annak tudomására, a mi künn az országban történik, csakugyan nem juthat; mert megelégszik a ministerium a jelentésekkel és kimutatásokkal és a megyei administratiónak megitélésére nézve más criterium nincs, mint az, vajjon a jelentések és kimutatások pontosan érkeznek-e be, de arról, hogy azon kimutatások és jelentések mögött mi rejlik, hogy azok tartalma mennyiben felel meg a valóságnak, arról meggyőződést szerezni nem kiván senki.

De, t. képviselőház, egy érdememet talán nem ismeri a t. ministerelnök ur és ez az, hogy én a leghatározottabban védelmére keltem annak az administratiónak, a melyet ő vezet, igaz, hogy nem ebben az országban, hanem a külföldön. Megtörtént ugyanis, hogy a németbirodalmi kormánynak egy tagja kérdéseket intézett kozzám a magyar közigazgatás állapota felől és én természetesen a külfölddel szemben solidaritásban érezvén magam a t. ministerelnök ur kormányával, a lehető legkedvező szinben igyekeztem feltüntetni Magyarország administratiójának állapotát.

Az ok, a miért a német birodalmi kormánynak egy tagja a magyar administratio állapota iránt érdeklődött, az volt, hogy a marhavész elleni intézkedések rendkivül fontosak lévén a németbirodalmi érdekekre nézve és tudván azt, hogy ezen intézkedéseket csak egy helyesen szervezett administratio viheti keresztül, tőlem is meg akart tudni egyetmást, a mi őt tájékozhatná. Én érezvén, hogy micsoda érdekekről van szó, igyekeztem őt lehetőleg megnyugtatni. De, t. ház, rosszúl jártam; mert arra a tapasztalásra jutottam, hogy a németbirodalmi kormány felügyelőket tart itt, a kik figyelemmel kisérik a magyar administratio állapotát és az illető oly részleteket közölt velem, a melyek arra a meggyőződésre juttattak, hogy Berlinben sokkal jobban ismerik a magyar administratio állapotát, mint Budapesten a belügyministeriumban. *(Élénk derültség a bal- és a szélső baloldalon.)*

Különben, t. ház, vannak távolságok és magaslatok, a melyekről lehetetlen meglátni az apró részleteket. És ezen a magaslaton áll, a t. ministerelnök ur. De hát a t. ministerelnök ur ezen a magaslaton minden esetre igen szerencsés helyzetben van, mert saját administratiója felett áll. De ha csak egy évig élne a t. ministerelnök ur a saját administratiója alatt, de nem mint nagy ur, hanem mint közönséges állampolgár, vagy árva, *(Élénk derültség a bal- és a szélső baloldalon)* meg vagyok arról győződve, hogy igazat adna nekem a t. ministerelnök ur, hogy a mit mondottam, azt túlzásnak nem lehet venni. *(Ugy van! balfelől.)*

A t. ministerelnök ur még egy másik, ép oly

Digitized by Google

súlyos vádat emelt és ez már nemcsak nekem szól, hanem mindazoknak, a kik ezen az oldalon ülnek, tudniillik hogy csak nagymérvű pártszenvedély képes megmagyarázni azt, hogy mi ezen törvényjavaslatot megtámadjuk.

Hát. t. ház, csakugyan nagymérvű pártszenvedély kell ahhoz, hogy ezen törvényjavaslatot elítélje valaki? Nem vette-e észre a t. miniterelnök ur azt a nagy consternatiót a saját pártjában, mikor a törvényjavaslatot beterjesztette? Nem hallotta-e azon beszédeket, a melyeket a saját párthívei és nevezetesen gróf Tisza Lajos, a ki pedig igen közel áll a t. ministerelnök urhoz, elmondottak? Nem hallotta-e a t. ministerelnök ur azt a megnyitó beszédet a közigazgatási bizottságban, midőn gróf Tisza Lajos azon nagyjelentőségű szavakat mondta ki, hogy igen, elfogadja ezen törvényjavaslatot, mint átmenetet oly közigazgatási rendszerre, mely egyedül felel meg a nemzet érdekeinek? És ezzel kimondta gróf Tisza Lajos azt, hogy e törvényjavaslat nem felel meg a nemzet érdekeinek, kimondta azt, a mit én is mondtam és mondottak többen s határozottan elítélte.

De hát, t. ház, a ki az itteni viszonyokat és embereket ismeri, az előtt világos, hogy a kormánypárt a törvényjavaslatot nem azért szavazta meg, mert jónak tartja, hanem egyenesen a ministerelnök ur iránti tiszteletből s ragaszkodásból. (*Ugy van! a baloldalon.*) Köztünk és a kormánypárt tagjai közt nem az a különbség, hogy ők jónak tartják, mi pedig nem, hanem az a különbség, hogy ők megszavazzák, mi pedig nem. (*Ugy van! a baloldalon.*)

De, t. ház, a ministerelnök ur az általános vitában meglehetősen kicsinyléssel mondotta ki, hogy azon elmélet — ő nevezte igy — azon elmélet, melyet én hirdetek, nem talált valami nagy tetszésre a házban. Hát mi az az elmélet? Az, az elmélet nem egyéb, mint a nemzeti politika eszméje, a nemzet legfőbb czéljainak kitűzése és a czélra vezető gyakorlati eszközök meghatározása. Jelenti azon felfogást, hogy ez államból nemzeti államot kell csinálni és nemzeti államma nem lehet, ha európai állam nem lesz. Nem lehet pedig európai államból nemzeti állam, ha a kormányt fel nem ruházzuk azon hatalmi körrel, mely czéljai elérésére szükséges és nem lehet európai államma, ha nem gondoskodunk arról, hogy jogi államma legyen, hogy meg legyen minden biztosítéka a közszabadságnak. (*Helyeslés a baloldalon.*) De hiszen ez nem elmélet, hanem a hatalmas és szabad nemzetek, nagy államférfiak praxisa. Valóban olyan benyomást tett reám a t. ministerelnök ur ezen nyilatkozata, mintha ő például közlekedési minister volna és Magyarországon nem lennének vasutak, távirdák és azt indítványoznám, hogy a közlekedés fejlesztése és a jobb közlekedés érdekében hozzuk be ezeket, ő azt válaszolná rá: hogy ez az én elméletem, mikor láthatná, hogy ezek általános használatban vannak a civilizált világban. Vajjon nem csóválnák-e fejüket az emberek a ministerelnök ily nyilatkozatán? És valóban constatálom, hogy ez nem történt meg akkor, mikor a ministerelnök ur mint belügyminister azt, a mit én követeltem, elméletnek nyilvánította.

De hát ez az elmélet — a mint annak méltóztatott nevezni — mégis csak terjed. Ha visszaemlékszem, mi történt ezelőtt 15 évvel, midőn a nemzeti politika eszméjét a publicistika terén hirdetni kivántam, tán nem méltóztatnak elhinni, pedig ugy volt, nem találtam akkor lapot, mely ez iránynak hasábjain helyt adott volna. Egyedül a „Reform“ és a német lapok közül elismeréssel kell megemlékeznem róla, a „Pester Lloyd“ vállalkozott. (*Élénk felkiáltások a szélső baloldalon: Nagyon jellemző! Csak menjen a Lloydhoz!*) Ezek megnyitották hasábjaikat a nemzeti politika előtt. És mit látunk ma? Azt, hogy én, ki évekkel ezelőtt teljesen elszigetelve állottam, elmondhatom, tanuja volt a t. ház, hogy ma a legkiválóbb tehetségek küzdenek ugyanezért az eszméért itt a házban és a hirlapokban, küzdenek az állami administratióért, mint a nemzeti politika egyik eszközeért. És igen nagy elégtételemül szolgált hallanom a ház egy kiváló tagjának beszédét, ki egy év előtt még polemisált velem, (*Közbeszólás: Szilágyi Dezső!*) tiltakozott azon eszme ellen, hogy az administratio reformját össze lehetne kötni a nemzeti politika eszméjével, ki e politikát ködösnek, homályosnak nevezte és a napokban tartott beszédében, habár egy-két évvel később ugyanerre az álláspontra helyezkedett s már az administratio reformjáról azt mondotta, hogy ez a nemzeti politika egyik hatalmas eszköze. Igen terjed az elmélet s napról napra szaporodik híveinek száma. Igaz, hogy veszteséget is szenvedtünk a t. előadó ur személyében, ki azóta sajátszerű visszafejlődésen ment keresztül (*Derültség*) és a közigazgatás államosításának hívei közül átment a municipisták köze. De azt hiszem, hogy nekem a t. előadó ur nem fogja rossz néven venni, ha azt mondom, hogy ezen veszteségért bő kárpótlás Horváth Lajos képviselőtársunk, ki közénk belépve, azonnal oly fényes megragadó módon adott kifejezést annak az ugynevezett elméletnek, melyet ő eddig ellenzett. (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) De, t. ház, ne méltóztassék nekem rossz néven venni és magyar ember ne vegye nekem soha sem rossz néven, ha nagyra tartom a nemzeti politika eszméjét és ha egész következetességgel, talán merevséggel, de szent meggyőződéstől eltelve követelem annak eszközeit, mert a nélkül nem egyéb üres phrasisnál. Mert meggyőződésem, t. ház, hogy e politika nélkül azon területen, hol ma Magyarország fekszik, lehet község, város, vármegye vagy felekezet, de

Digitized by Google

erős biztosított jövőjű uralkodó magyar nemzet itt nem lehet soha. (*Helyeslés a baloldalon.*)

Ajánlom módosításomat a t. háznak elfogadásra.

Elnök: Fel fog olvastatni a módosítvány.

Törs Kálmán jegyző (*olvassa Grünwald Béla módosítványát*).

Gr. Tisza Lajos: T. ház! Gondolom, a t. ház nem várja tőlem és nem is volna helyes, ha az általános vitát újra felvenném és mindazokra, a mik tulajdonkép inkább az általános vita körében, mint ezen módosítás indokolására felhozattak, tüzetesen válaszolni megkísérteném, hanem miután azt mondotta a t. előttem szólott képviselő ur, hogy a szabadelvű pártban megdöbbenést okozott ezen törvényjavaslat benyujtása és rögtön ezen kijelentéssel az én igénytelen nevemet is kapcsolatba hozta, kénytelen vagyok a t. képviselő urnak egyfelől azon felvilágosítást adni, hogy én azt hiszem, hogy én pártunkkal legalább is érintkezem annyit, mint a mennyit ő érintkezik és talán jogosult azon föltevésem, hogy a hangulatot annyira, vagy talán jobban ismerem, mint ő. Nekem arról a megdöbbenésről a mostan tett nyilatkozatáig semmi tudomásom nem volt. Semmi esetre pedig én nem döbbentem meg és ezen törvényjavaslatnak elfogadásánál mindazon alapelvekkel szemben, melyeket a közigazgatás terén magaménak vallok és vallottam már 1876-ban, összeütközésbe nem jöttem.

Bátor voltam már itt elmondott pár szavamban jelezni, hogy én czélnak a közigazgatás fokozatos javítását tartom. Hogy mely módon történjék ez, az eszköz kérdése. Ugy látszik, kettőnk közt a különbség az, hogy a képviselő ur czélnak tekinti azt, mit én eszköznek tekintek. (*Ugy van! jobbfelől.*) Mihelyt egyszer igy fogtam fel a dolgot, különösen mikor magam kinyilatkoztattam, hogy az a meggyőződésem van, hogy ez országban az eszmék még tisztázva nincsenek ezen kérdés körül; midőn magam azon nézetnek adtam kifejezést, hogy ily téren a fokozatos haladás, mit egyébiránt nálamnál Szilágyi Dezső t. képviselőtársam sokkal szebben kifejtett, igen tanácsos: akkor azt hiszem, legkevésbé sincs okom megdöbbenni s legkevésbé sem jövök magammal ellentétbe, midőn ezen törvényjavaslatot, mely a közigazgatást, meggyőződésem szerint fokozatosan javítja, elfogadom. Azért fogadom el ezen szakaszt is és nem a módosítást. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: Nem szándékom a t. képviselő urnak, ezen a módosítványnyal össze nem függő, különben elismerem, igen ékes beszédére reflectálni, (*Halljuk! Halljuk!*) mert nem akarnám magamat kitenni annak, hogy majd három hét, vagy hónap mulva a képviselő ur ismét a felett tartson hosszú beszédet, a mit ma mondok, mert ez csakugyan a tárgyalás menetét, sorát és rendjét zavarná. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Minthogy azonban a t. képviselő ur hivatkozott arra, hogy eszméi mily haladást tettek és hogy a törvényjavaslat nem az az iránti rokonszenvből lett elfogadva: felhasználom az alkalmat arra, hogy elejét vegyem egy félreértésnek, a mely multkori beszédem nyomán felmerült — ugy látom, a hirlapok útján is elmondatott — és a melyet ellenem, ha helyre nem igazítanám, talán később idézhetnének is. (*Halljuk! Halljuk!*)

Midőn ugyanis azt mondottam, hogy a „többség az országban, nem beszélek a házban levő többségről — ezek voltak szavaim — a választási rendszer mellett van", ezen nyilatkozatom ugy magyaráztatott, mintha én a házban a választási rendszer ellen lévő többséggel szembeállítottam volna a házon kivül levő többséget. Én ezt, t. ház, nem tettem. És nem is tehettem, mert bárki nézzen szét s ha akarja látni azt, a mi van, el fogja ismerni, hogy abstrahálva ma a törvényjavaslattól és ministertől, ha szavazásra tűzetik ki, hogy a ház többsége a kinevezési rendszert akarja-e vagy a választást, bizonyosan a nagy többség a választást fogja akarni. (*Igaz! Ugy van! jobb- és balfelől.*)

Ezt kivántam, t. ház, helyreigazítani. Különben, a mi magát ezen módosítást illeti, én azt el nem fogadhatom és pedig azért nem, mert nem engedhetem és nem óhajthatom — és erre különösen figyelmeztetem azokat, a kik nem mindenben vannak Grünwald Béla képviselő ur nézetén — hogy oly dispositiók hagyassanak ki, a melyek kihagyása folytán előállhatnának azon állapotok, a melyek miatt azután senki, ki administratiót akar és pedig törvényhatóságit fentartani, nem akarhat.

Mit mond e szakasz? Azt, hogy ha valamely határozat illetéktelen, vagy törvénybe ütköző, azt a kormány megsemmisítheti s a mennyiben intézkedés tétele szükséges, új eljárást rendelhet el.

Eddig akar menni a t. képviselő ur, de ki akarja hagyni azt, hogy „ha ez czélra nem vezetne, közérdekü ügyekben határozhat".

Bizonyos esetekben, t. ház, a határozat közérdekü ügyekben szükséges. A minister a törvénytelen határozatot megsemmisíti, felhivja a törvényhatóságot, hogy hozzon új határozatot. Tapasztalásból beszélek; megtörtént velem. A törvényhatóság vagy nem hoz határozatot, vagy hozza ugyanazt. Hova vezetne akkor, ha a ministernek közérdekü ügyekben nincs joga azt mondani, hogy ezen törvényes határozatot meg kell hozni, mert az administratio és a közérdek nem szenvedhet.

Erről van itt csak szó. Ha valaki azok közül, kik még ma is helyesnek tartják a megyében hajdan gyakorolt vis inertiaet, a miből az ellenállási, nem jog, de gyakorlat keletkezett, ezt támogatja:

Digitized by Google

ezt értem; de a ki ezt nem akarja, de akarja az állami hatalom keresztülhatolását egyfelől, másfelől bebizonyítani, hogy ez lehető a megye keretében is, annak ezt a módosítványt elfogadnia nem lehet. Ajánlom elfogadásra az eredeti szöveget. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Gulner Gyula: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Kiterjeszkedni azokra, a mik Grünwald Béla t. barátom indítványának keretén kivül itt az imént igen érdekesen felhozattak, én magamat természetesen sem kötelezve, sem hivatva nem érzem. Engem maga az indítvány és a t. ministerelnök urnak az indítvány ellen most felhozott argumentatiója késztet felszólalásra. Ha méltóztatnak átolvasni és megérteni e szakaszt, meg fognak győződni arról, hogy abban az államhatalom teljesen absorbeálja az önkormányzatot. Mert miről van szó a 10-ik szakaszban? Arról, hogy ha a minister akár a közigazgatási bizottságban felmerült procedurákból, akár a törvényhatósági jegyzőkönyvekből, bármely tárgyra nézve, mely a köztörvényhatóságok közgyülésén tárgyaltatik és elintéztetik, vagy egyes felterjesztések útján más tárgyakról is arról győződik meg, hogy illetéktelen, vagy törvénybe ütköző határozat hozatott: azt joga van megsemmisíteni és a mennyiben intézkedés volna szükséges, új eljárást rendelhet el.

Hát, t. ház, a ki ezt nem tartja elégnek, arról én, szemben a ministerelnök ur most elhangzott szavaival, azt mondom, hogy igenis mehet tovább: de akkor aztán önkormányzatról ne beszéljen. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Mert mihelyt megadatik a kormánynak az a jog is, hogy mindenben, a mit közérdekü ügynek qualificál, direct intézkedhessék: akkor felesleges megadni a törvényhatóságoknak a szabályrendelet-alkotási jogot és felesleges egyáltalában beszélni arról, hogy a megyék önkormányzati joggal birnak. Mert nem is kell hozzá igen sok tudomány, csak egy kis furfang és a hatalom egy kis túlbecsülése s akkor hatásában és végeredményében közérdekűvé lehet qualificálni a legcsekélyebb tárgyat is. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Én, a ki őszinte barátja vagyok az önkormányzatnak és azért vélem fentartandónak a megyét, mert abban az önkormányzat egyik keretét, a közszabadság egyik biztosítékát látom: azt az álláspontot, a mire a t. ministerelnök ur Grünwald t. barátom indítványával szemben helyezkedett, természetesen magamévá nem tehetem. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Nem tehetem pedig annál kevésbé, mert ha méltóztatnak e szakaszt elfogadni, akkor, ismétlem, lehet bármit kimondani a 3. §-ban, a hol az elfogadott szerkezet szerint az mondatik, hogy a törvényhatóság saját belügyeiben önállóan intézkedik, a 10-ik szakasz jelenlegi szerkezetében történő elfogadása által, mely szerint a ministernek joga van közérdekü ügyekben rendeleti uton a törvényhatóságokra egyet-mást ráparancsolni, oly ellentét áll elő a 3-ik és 10-ik szakaszok között, hogy a központi hatalomnak feláldozunk mindent, a mit önkormányzat, a mit autonomia alatt értünk. Pártolom Grünwald Béla t. barátom módosítványát. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Szederkényi Nándor: T. ház! E paragraphusnak története van. Sem az 1870: XLII-ik törvényben, sem a kormány által benyujtott tervezetben ezen szakasz nem foglaltatott; ez a közigazgatási bizottságnak legsajátosabb teremtménye. Ugyanis, mikor a bizottságban ezen kérdés tárgyaltatott s észleltetett, hogy az önkormányzat testének van még egy részecskéje, mely talán szabadabban mozoghat s a hol talán a vér circulatióba jöhet, akkor jött a bizottság többsége azon gondolatra, hogy megteremtse ezen szakaszt s a mozoghatási szabadságnak ezen parányа is köttessék alá, bilincseltessék le és tétessék teljesen képtelenné. Igy merült fel ezen szakasz eszméje.

T. ház! Ugy az 1870: XLII. törvényczikkben, mint a kormány által benyujtott ezen törvényjavaslatban, valamint a bizottság által azon tett módosításokban és újításokban minden képzelhető esetről van gondoskodva, hogy az önkormányzatban semmi ne történhessék, a mi a kormány felülvizsgálata, birálata és intézkedési joga alá ne essék. *(Igaz! Ugy van! a szélső balon.)*

Hogy mégis ily formában jött létre ezen szakasz, az egyedül az önkény és hatalmi kör túlságos kiterjesztése utáni vágy szüleménye. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Én tehát, t. ház, a törvényjavaslatnak ezen szakaszát, miután több szakaszban ugy is eléggé van gondoskodva arról, hogy a kormány tudta és akarata nélkül a megyében semmi sem történhessék, teljesen fölöslegesnek tartom s bár részemről szivesen járulok a Grünwald Béla t. képviselőtársam módosítványához, ha az én indítványom nem fogadtatik el, mindazáltal én leginkább óhajtanám s indítványozom is, hogy ezen paragraphus, mint tökéletesen fölösleges, egészen törültessék. Ajánlom indítványomat a t. háznak elfogadásra. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Törs Kálmán jegyző *(olvassa)*: „Indítvány. Beadja Szederkényi Nándor. A 10. §. törültessék.“

Madarász József: T. ház! Méltóztatnak tudni, hogy általánosságban is a törvényjavaslat ellen adtam szavazatomat, mert meg voltam győződve és meg vagyok győződve ma is, hogy az önkormányzat hangoztatása csak ürügy arra, hogy hazám törvényhatóságaiban a közszabadság gyakorlatának joga feláldoztassék a kormányhatalom

Digitized by Google

érdekében. Legkiválóbb jelensége a kormányhatalom túlterjesztésének, a törvényjavaslatnak ezen 10. §-a. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*)

A háznak a kormányt pártoló tagjai azt mondották az általános tárgyalás folyamában, hogy ők semmi egyebet nem akarnak, mint a mit a 1870 : XLII. törvényczikk magában foglal.

Ha hát nem óhajtanak egyebet, akkor készségesen elfogadhatják Szederkényi t. barátom indítványát is, mert az 1870-iki törvényczikkben ez nem foglaltatik. Ha pedig óhajtják fentartani e szakaszt, lehetetlen, hogy be ne lássák, hogy igy szükségesnek tartják, az 1870. törvény korlátain túl menve, a kormány hatalmát még több térre kiterjesztve, megsemmisíteni az önkormányzatot.

Én azon véleményben vagyok s a magam részéről ugy látom — miként ezt 1870-ben kijelentettem, de kijelentettem 1867-ben is — hogy oly időket élünk, mikor a hegyről a meredeknek megindulva, lehetetlen, hogy önök a lejtőig ne guruljanak. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Én ugy látom, hogy e javaslatban az önkormányzat hangoztatása csak ürügy az alkotmány szinezete alatt az absolutismusnak és reactiónak törvénybe iktatására.

Én nem szólaltam fel az általános tárgyalásnál; nem azért, mert helytelennek tartanám, hogy minél inkább kifejtessék a képviselőházban, hogy minő uton halad a kormány, de nem szólaltam fel azért, mert t. barátaim ezen oldalon is (*a balközépre mutat*) eléggé kifejtették, hogy a kormány és a többség e tekintetben mit óhajt. Hanem nekem az a véleményem, hogy ha egy korszak romlani kezd, ha egy korszakban mindazt, a mit ezelőtt a nemzet jelleménél, szokásánál, történelménél fogva nagynak és szentnek tartott, azt már kigúnyolják (*Ugy van! a szélső baloldalon*) és annak ellenkezőjét találják helyesnek az állam fentartása, a nemzeti politika és közszabadság érdekében, akkor hát hadd menjenek tovább a lejtőn és rontsanak meg mindent, a mit az emberi kéz megronthat.

Én azt tapasztaltam a történelemben, hogy Magyarországon nem egyszer volt már az a szomorú korszak, melyben félreismertetett a magyar nemzetnek történelme, jelleme, szokása és alkotmányos és közszabadsági szeretete.

Azt azonban nem tapasztaltam soha, nem tanít rá a történelem, hogy ezelőtt, mig nem népképviseletre alkotott, tehát az egész nemzetet legalább nagy részben felölelő parlament intézkedett, hanem a rendi képviselet volt, nem tapasztaltam, hogy maga az ország kivánt volna minél inkább a nemzeti önkormányzat és közszabadság ellenében a kormánynak adni olyan hatalmakat, a melyek megronthatják teljesen önmagát a közszabságot.

Én azon véleményben voltam és vagyok, hogy ha igaz az, a mint a t. belügyminister és egyuttal ministerelnök ur is mondta, hogy ő nem kiván mást, mint tisztán csak azt, hogy az önkormányzat fentartassék, de a kormánynak az a hatalom adassék meg, hogy a hol törvénytelenségek követtetnek el, azokat megsemmisíthesse, no hát ez a hatalma meg van neki a jelen szakasz nélkül is, meg van, ha Szederkényi barátom javaslata el nem fogadtatnék, Grünwald Béla t. képviselőtársam módosítása útján is.

De akkor ne kivánja a kormány és a minister ur azon hatalmat, hogy ő még ezen túl is rendelkezhessék; (*Ugy van! a szélső baloldalon*) mert akkor ne beszéljenek önök önkormányzati jogról. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*) Higyjék meg, sokkal jobb a nemzetnek megtudni ma nyiltan, hogy az alkotmány, a parlamenti kormány csak czég, de a lényeg az, hogy teljesedjék minden, a mit a hatalom óhajt. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*) És akkor higyjék meg, előbb-utóbb kifog ábrándulni és magához fog térni a nemzet.

A mint már mondottam, (*Halljuk!*) én a magam véleménye szerint ugy látom a dolgokat, hogy itt Magyarországon mindennek még rosszabbra és rosszabbra kell fordulni az alkotmányos fogalmak ama zűrzavarában, melyben minden mi azelőtt szent volt, ma gúny tárgyává tétetik. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*) Jó! hát intézzék önök ugy, hogy ezen időszak mielőbb bekoronáztassék, mielőbb tetőpontját érje.

Én részemről nem tartom azt, a mit Bartha Miklós t. képviselőtásam, különben igen jeles első beszédében mondott, hogy ezen törvényjavaslat előbb-utóbb majd azt a következést vonja maga után, hogy azokban a megyeházi termekben egészen meg fog szünni azoknak jelenléte, kik még felajánlották volna szolgálatukat a hazának és közömbösség fogja megszállni az egész országot, Nem, t. barátom!

Éltem én már olyan időket, a minőket ma óhajtanak e törvény által visszaidézni. Ismerem nemzetem történetét; nagyon jól tudom, hogy élt már sokkal szerencsétlenebb időket, hanem mindig feljött a felrázás ideje. Csakhogy ismerjük a magyar nemzetnek jámbor, béketűrő természetét: tűr mindaddig, mig nyakára nem vetik azon igát, mely őt felrázza s akkor leveti még az önök Jupiterét is (*Derültség*) Tantalusaival együtt. (*Élénk derültség. Felkiáltások: Titánjaival!*) Készakarva mondtam e szót: a nemzet minden legkisebb szabadságának elszomjuhozóival. (*Derültség.*) És én legkevésbé sem esem kétségbe a fölött, hogy nem csak t. Bartha barátom, az ő fiatal korával, de én, a ki már a politikai küzdtéren 50 éves, (*Éljenzés a szélső baloldalon*) amugy pedig már 72 éves leszek, (*Élénk éljenzés a szélső baloldalon*) remélem,

Digitized by Google

megérem azon időt, hogy a t. ministerelnök ur is majdan a még ezután bekövetkezendő a nemzetet vérében, vagyonában és szellemében rabbá tenni óhajtó törvényjavaslatok után (*Ugy van! a szélső baloldalon*) oda fog állani közénk azon mozgalom közepette, a melynek következtében Magyarország fel fog szabadulni (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon*) és megérendjük nemzetünknek ismét azon időszakainak egyikét, melyekben mindig nagy fog lenni a magyar nemzet egyetértésben, egy szivvel és lélekkel áldozva nem egyedül a hatalomnak odafenn, a mely csak meghunyászkodó lelkeket kiván, hanem megbecsülve a törvény szerint a hatalmat, de csak a mennyiben egy alkotmányos nép és nemzet azon hatalmat megbecsülheti, ismét ünnepét fogjuk ülni a nemzeti szabadságnak és a nemzeti függetlenségnek.

Pártolom Szederkényi barátomnak indítványát, hogy az egész szakasz kihagyassék; de ha ez el nem fogadtatnék, szivesen hozzájárulok Grünwald képviselőtársam módosítványához. (*Élénk helyeslés a bal- és szélső balfelől.*)

Gr. Apponyi Albert: T. képviselőház! (*Halljuk!*) Ne méltóztassék csudálkozni, hogy ezen szakasz körül hosszabb vita fejlődik, mert ez csakugyan azon intézkedéseknek egyike, a melyekben a törvényjavaslatnak egész szelleme a legkirivóbban és a gyakorlati életre legmélyebben behatoón kifejezést nyer.

En a magam részéről pártolom a Grünwald t. képviselőtársam által beterjesztett indítványt és a t. ministerelnök urral szemben kettőt kivánok megjegyezni mielőtt magára a tárgyra nézve röviden megtenném észrevételeimet. (*Halljuk!*) Először azt, hogy a t. ministerelnök ur helytelenítette — legalább egyik szónoklati fordulatát igy kell értelmeznem — Grünwald t. barátomnak azon eljárását, hogy az általános vita folyamán a ministerelnök ur által elmondottakra máma reflectál. Én már mint bűntárs — a ki hasonlót követtem el a részletes vita elején — is tartozom a t. barátomnak azzal, hogy a ministerelnök urnak ezen vádját leszállítani iparkodjam; de nem csak mint bűntárs, hanem mert a dolog érdemével és a tanácskozási rendünk természetéből kifolyólag azt, a mi történt, igazolhatónak, habár nem minden esetben és nem gyakran alkalmazandónak, de ily nagyfontosságú tárgyaknál (*Ugy van! balfelől*) és midőn oly meggyőződések, a melyek egy politikai egyéniség életének mai vát képezik, hamis szinben állittatnak elő, teljesen jogosnak tartom. (*Helyeslés balfelől.*)

A másik megjegyzésem a t. ministerelnök urral szemben az: ő Grünwald Béla módosítványával szemben a szakasz teljes szövegét megvédte avval a mondatával is, hogy különösen azokat kéri, a kik a megyét fentartani akarják, a kik nem akarnak oly állapotok fejlődésére útat nyitni, a melyek csakugyan a népet oda vezetnék, hogy a kinevezési rendszerben keressenek menedéket, a decompositio, vagy az anarchiával szemben — mondom: különösen ezeket kéri, hogy tartsák fenn az egész szöveget, tartsák fenn azt az intézkedést is, a mely a kormánynak positiv rendelkezési jogot ad a szakaszban érintett esetekben.

Hát, t. képviselőház, ebben az a gyanusítás rejlik, mint hogy t. barátom ezt az indítványt abból a szellemből adta volna be és mintha mi, kik vele azonos álláspontón állunk, azt azon szellemből pártolnók, hogy ezzel a mai megyei életet ad absurdum vigyük és igy kerülő utakon iparkodunk a mi elméletünket — hogy ugy mondjam — a törvényhozásba becsempészni.

T. ház! Ezen gyanusítás ellen határozottan tiltakozom. (*Helyeslés balfelől.*) Mi a mi eszméinket, tekintet nélkül arra, hogy népszerűek vagy népszerűtlenek-e; tekintet nélkül arra, hogy — a mit nehéz volna constatálni, többségben van-e az ebben a házban vagy nincs, nem mától kezdve, de évek óta egész nyiltan hangoztatjuk a közvélemény előtt; minden alkalmat felhasználtunk arra, hogy azt a törvényhozás elé vigyük. Minket tehát e tekintetben kerülő utak követésével vádolni semmikép sem lehet. (*Ugy van! balfelől.*)

És t. ház, nincs is arra a jelen controversiában semmi alap. Mert én, a ki meg akarom adni a központi kormányzatnak mindazt, a mire szüksége van, hogy a törvények és törvényes rendeletek kellő végrehajtását eszközöltethesse és azért a felelősséget elvállalhassa és az állami érdekek felett őrködhessék; de a ki másrészt fenn akarom tartani az önkormányzatot annak jogos terén és körül akarom azt sánczolni a ministeri önkénynyel szemben a szükséges biztositékokkal, (*Helyeslés balfelől*) én azon szilárd meggyőződésemet fejezhetem ki, hogy a mi a Grünwald Béla t. barátom által kihagyatni javasolt utolsó szavakban benfoglaltatik, az a központi hatalom hivatásának szempontjából teljesen felesleges, (*Ugy van! balfelől*) mig az önkormányzati hatáskörre nézve oly veszélyt tartalmaz, hogy annak fentartását csakugyan az önkénytől teszi függővé. (*Ugy van! Ugy van! balfelől.*)

T. ház! Miről van itt szó? Első sorban arról, hogy minő eljárás követtethessék a kormány részéről akkor, midőn arról nyer értesítést, akár főispáni előterjesztés folytán, akár a közgyülés jegyzőkönyveiből, hogy törvénytelen, vagy illetéktelen határozat hozatott?

Ha az intézkedés tovább nem terjedne mint odáig, hogy ez esetben ez a törvénybe, vagy törvényes rendeletbe ütköző, vagy illetéktelen határozat megsemmisittessék és hogy, a mennyiben intézkedés szüksége fenforog, a megye új eljárásra felhivassék, ez ellen nekem semmi kifogásom nincs és azért én nem járulhatnék azon indítvány-

Digitized by Google

hoz, mely e szakasznak egészben való kihagyását szándékolja; ámbár mellesleg megjegyzem, hogy a t. ministerelnök ur ezt talán inkább tehetné, miután az ő eredeti törvényjavaslatában egy ilyen szakasz, mint a mit ő most az állam érdekeinek szempontjából feltétlenül szükségesnek tart, nem foglaltatik. De én ezt az intézkedését a szakasznak helyesnek tartom s azért annak törvénybe iktatása ellen nincs is kifogásom.

De, t. ház, ha ezen szakasznak jelentőségét és horderejét teljesen fel akarjuk fogni, össze kell vetnünk az 57. §. *k)* pontjával. Mert az 57. §. *k)* pontja azt mondja, hogy *(olvassa)*: „A főispán ha valamely közgyülési határozatot a törvény- vagy ministeri rendeletbe ütközőnek, vagy az állam érdekeire nézve sérelmesnek vél, annak felülvizsgálat végett leendő felterjesztését elrendelheti s erről az illető ministernek indokolt jelentést tesz.“

Ha ezen szakasz szövegét összevetjük a 10. §-nak általam kifogásolt intézkedésével, miután annak a felülvizsgálatnak, mely a *k)* pontban emlittetik, csak valami elintézésre kell vezetni, lehetetlen más következtetést vonnunk, mint azt, hogy a 10. §. a ministeriumnak positiv intézkedési jogkörét, mindazon esetekre érti, a mely esetekben az 57. §. *k)* pontjában a főispán valamely mely megyei határozatot a ministeriumhoz fölterjeszt. Valahányszor tehát a főispán valamely törvényhatósági határozatot, akármilyen természetű legyen az — nem mondom törvénybe vagy rendeletbe ütközőnek tartja, mert ez ellen nem lehet kifogásom — de, ha neki az a subjectiv hite, hogy ez az állam érdekeire veszélyes — pedig tudjuk, mily elasticitást nyer ez a fogalom, különösen oly közegek kezében, a kik a törvény értelmében is nyiltan és bevallottan pártközegek — mindannyiszor a belügyminister hatalmában áll nemcsak a határozatot megsemmisíteni, hanem közérdekü ügyekben positive intézkedhetik és ha nem sikerül elérnie azt, hogy a megye oly határozatot hozzon, mely a főispán és belügyminister tetszését megnyeri. *(Ugy van! a baloldalon.)*

Én nem mondom, hogy a discretionarius hatalommal a főispánok többsége visszafog élni, én nem mondom, hogy a t. belügyminister ur vele visszaélni fog; de ha egyáltalán törvényeket alkotunk, ha jogszabályokban keresünk biztosítékot szabadságaink megóvására, akkor oly kifejezéseket törvénybe iktatni nem szabad, a melyek lehetővé teszik azt, hogy bármely időben, bármely belügyminister a törvénynek megsértése nélkül nemcsak állami, de önkormányzati ügyben is az összetett *k)* pont és 10. §. rendelkezései alapján nem csupán a megsemmisítési, hanem az érdemleges intézkedési jogot is magához ragadja. *(Ugy van! a baloldalon.)*

T. képviselőház! Van-e szükség ilyen hatalomra? Én csudálkozva hallom ez állitást, mert azok az ügyek, a melyekben a belügyminister a megye határozatát megsemmisíti és a megyéből az ő szándékainak megfelelő új határozatot nem nyer, vagy állami, vagy helyi érdekü ügyek.

Ha helyi érdekü ügyek, akkor bátran az önkormányzatra bizhatók, ha pedig állami ügyek, ott van a kormánynak a törvény keretén belül rendeleti joga, melynél fogva bármikor rendeleteket bocsáthat ki, a melyeket a 19. §-ban körülirt módon és az államkormányra ott meghozott biztosítékok alapján a megye végrehajtani köteles. Ha pedig nem teszi, a belügyminister végrehajtathatja az ott körülirt módon. *(Ugy van! a baloldalon.)*

T. képviselőház! A mennyiben ezen kihagyatni javasolt szavak olyant tartalmaznak, a mit az államkormánynak megadni kell, tökéletesen feleslegesek, mert a kormány az őt megillető rendeleti jognál fogva azt ugyis teljesítheti A mennyiben ennek határán túlmennek, egyenesen sérelmesek és minden túlzás nélkül mondható, hogy az önkormányzatot, a melynek lényegét én abban látom, hogy az önkormányzati testeknek önkormányzati jogai törvényes biztosítékokkal sánczoltassanak körül, a mindenkori belügyministernek discretionárius hatalma alá bocsátja. Ezen szempontból kérem a t. házat, méltóztassék Grünwald Béla t. képviselőtársam indítványához hozzájárulni. *(Helyeslés balfelől.)*

Szilágyi Dezső: T. ház! A mi a fenforgó dispositiót illeti, én mindenekelőtt óhajtanám praecise megjelölni, hogy miről van itt szó. *(Halljuk!)*

Az első résznek dispositiója abban áll, hogy a hatáskörön túlhágó határozat, vagy a törvénybe ütköző határozat az államkormány által megsemmisíthető legyen. Ezt ellenezni absolute nem lehet. Nem is mutathatnak sehol jogi államot, a hol bármely alantas organumnak meg volna engedve, hogy oly ügyekben, a melyekre hatásköre ki nem terjed, hatáskörét önhatalmúlag kiterjeszsze, vagy hogy oly határozatot hozzon, a mely a törvények tartalmával ellenkezik. Ennélfogva minden erre czélzó indítvány nem tartalmazhat egyebet, mint felforgatását a jogállam alapjának, tudniillik a törvényes rendnek, a hatóságok hatáskörének.

Most jő a dolognak második része, tudniillik az a hires, közérdekü ügyekben való határozat.

Mindenekelőtt meg kell mondanom azt, hogy a mennyire én ismerem az önkormányzati hatóságok önállását bármely európai államban — felszólítok bárkit, hogy mutassa ki az ellenkezőt — még nincs az önkormányzati testületeknek az a jog megadva, hogy oly ügyekben, melyekben intézkedni kell és a melyekben a törvényes rend szerint nekik kell legelőbb intézkedni, semmit ne tegyenek. *(Ugy van! jobbfelől.)* Mert a törvények-

Digitized by Google

ben *(Halljuk!)* és a törvényes általános rendeletekben megirt teendők minden végrehajtó organumot — legyen az önkormányzati testület, vagy kinevezett organum — köteleznek *(Ugy van! jobbfelől)* és nem állhat fenn állami törvényhozás, mely csak addig megy, hogy eljárásra lehet utasítani, de ha nem tesz semmit, akkor megakad az államhatalom tökéletesen. *(Helyeslés jobbfelől. Felkiáltások balfelől: Ez ellen senki sem beszélt!)*

Az én nézetem szerint ezen általános elvek után, a melyekről felteszem, hogy ellenük senki sem szólt, a hiba azon kifejezésben van, a mi a törvényben alkalmaztatik, mert az a kifejezés olyan — ezt nem lehet tagadni — hogy nemcsak igen ruganyos, de oly interpretatiót is megenged, mely teljesen önkényes és miután a felett, hogy milyen jogkör adatik itt és milyen nem, birói controll nem létezik, ebből önként következik, hogy ez általános és rugalmas kifejezéssel visszaélni tökéletesen lehetséges. Ez szintén tagadhatatlan. Az én nézetem szerint mind ez a bizonytalanság még szervezetünk tökéletlen voltában is elkerülhető, ha egy dolgot határozottan és szigorúan szemelőtt tartunk, tudniillik azt, hogy különböztetni kell azon intézkedések közt, mely intézkedéseket ismételt vonakodás esetében megrendelhet az államkormány s maga intézkedhetik és melyekre nézve ez a szükség fennáll és azok közt, melyekre nézve ez a szükség fenn nem forog. És én a határvonalat a kettő között ezen kifejezéssel, hogy „közérdekü" elegendően meghuzva nem látom. Ellenkezőleg azon nézeten vagyok, hogy igen célszerű lenne, ha ebben a szövegben megmondatnék az, hogy a mennyiben a törvények vagy törvényes rendeletek szerint intézkedni szükséges, a minister nemcsak a megsemmisítésre szorítkozhatik, de kötelessége új eljárást rendelni és el ha ez az új eljárás czélra nem vezetne, önmaga határozhat, mert törvényeket és törvényes rendeleteket, azaz oly rendeleteket, melyek kiadására az államkormány törvényesen fel van hatalmazva, lehetetlen végrehajtás nélkül hagyni s kell módnak lenni, hogy az megtörténhessék. És ha az alantas közegek megtagadnák — nem szeretek ily esetet feltenni — de ha megtagadnák; kell, hogy az intézkedési jogot a kormánynak megadjuk; mert itt egy positiv jogszabályra kell támaszkodni, oly jogszabályra, melyet a törvény vagy törvényes rendelet előir.

Ezen módosítással igenis helyesnek tartanám e szakaszt. Ezen módosítás nélkül és általánosságban a szakasznak e tételét én sem fogadhatnám el. *(Felkiáltások jobbfelől: Halljuk a módosítványt!)*

Tisza Kálmán ministerelnök: Kérem, méltóztassék még egyszer felolvasni a módosítványt, mert nem hallottam!

Szilágyi Dezső: Felfogásom szerint a szöveg praecis és helyes volna a következőképen: „Ugyszintén a törvényhatóságok közgyülési jegyzőkönyveiben foglalt, avagy az elintézések rendes folyamában hivatalból észlelt illetéktelen" én jobban szeretném e helyett: „hatáskörön tulható, vagy törvénybe ütköző határozatokat megsemmisíti és a mennyiben törvények vagy törvényes rendeletek szerint intézkedni szükséges, új eljárást rendelhet el és ha ez czélra nem vezetne, önmaga határozhat", tehát csak azon esetekben, a melyekben törvény vagy törvényes rendelet határozza meg az intézkedés szükségét. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ugron Gábor: T. ház! *(Halljuk!)* Az általános vita folyamán annyira barátságos érzelmeket hirdettek a ház minden oldaláról az önkormányzat iránt, hogy már akkor nagy gyanú támadt bennem ezen barátságos érzületek tekintetében.

Most e szakasz tárgyalásánál az eddig lefolyt vitából meggyőződtem arról, hogy ez a nagy barátság és rokonszenv az önkormányzás iránt oly szólásmód, a mely mögött egészen idegen czélzatok rejlenek. Mert miben áll az önkormányzat? Abban, hogy az önkormányzásra hivatott testületek határozatokat hoznak s ezen határozatok az önkormányzatra hivatott testületek által végre is hajtatnak. A kormány ellenőrzési jogánál fogva ezen határozatokat, ha a közjog tekintetében sérelmeseknek találja, megsemmisítheti, de meg nem változtathatja. Mert mit jelent az, hogy a kormány a határozatokat megváltoztathatja, vagy ha ez czélra nem vezetne, önmaga határozhat? Azt jelenti; hogy többé nem az önkormányzásra hivatott testületek, hanem a belügyminister intézkedik. És ha nézetem szerint is szükséges az, hogy a törvények végrehajtassanak, de szükséges az is, hogy az institutiók tartalommal birjanak és nem lehet, hogy egy közeg, mint a milyen a belügyministerium, az institutiók tartalmát magához ragadhassa. *(Helyeslés a szélső balon.)* Már pedig, hogy ha a belügyminister megváltoztathatja a megyének olyan határozatát, a melyet a megye a saját érdekében szükségesnek tartott, de mely a belügyminister kivánságával meg nem egyez, ha akkor azon kivánságát a minister határozattá emelheti, bocsánatot kérek, nincs Magyarországon önkormányzat, hanem van a belügyminister akarata, a melyet megpróbál előbb símább módon elfogadtatni a törvényhatóságokkal és ha azok nem kaparnák ki számára a gesztenyét, akkor reájuk parancsolja azt az akaratot. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

És ebből mi a következés? Az, hogy azon körülmények, a melyeknek hatása alatt az ország már most is nagyban szenved az által, hogy centralisált törvényhozása szenved abban, hogy minden törvény az egész ország minden részére nézve intézkedik tekintet vagy kivétel nélkül; hogy ugyanegy törvény intézkedik az erdélyi, a felső-magyarországi és az alföldi részekre, a mi-

Digitized by Google

nek következése az, hogy gyakran az ország két harmadrészének érdekei figyelembe vannak véve, mig egy harmadrész érdekei figyelmen kivül estek, de a mely egységet az állam érdekében meg kell adnunk ugyan, de a melyre az önkormányzat érdekében szükség nincs. Mire vezetne az, ha egy székely megyének egy biharmegyei fogalmazó vagy ministeri tanácsos fejével kellene gondolkozni és a szerint kellene intézkedni, nem pedig a saját helyi érdekei és a történelmi viszonyoknak megfelelőleg? Bocsánatot kérek, elhiszem, hogy nagyon sok okos ember van ott a belügyministeriumban és még sok kerülhet oda, de azért meg vagyok győződve arról, hogy saját érdekeinket, viszonyainkat és szükségeinket jobban ismerjük ott a törvényhatóságokban, a megyékben, mint a ministeri bureaukban. Ezekkel a bureaucraticus bölcsességekkel nem építjük fel az országot, különben is igen bőven tractálnak vele. (*Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.*) Azért kell az önkormányzatban a helyi viszonyok érvényesülését nemcsak megengedni, de biztosítani is, hogy ugyanazon hátrányok, melyek a törvények egységes hozatala nyomán bekövetkeznek, a végrehajtásnál némileg enyhittessenek, orvosoltassanak.

De menjünk tovább. Azt mondják, hogy arra nincsen a törvényhatóságoknak joga, hogy semmit sem tegyenek. De erről nem lehet szó. Mert vagy helyi érdekű, csekély fontosságú az ügy és akkor a törvényhatóságok kezdeményezése következtében a minister elé kerül, vagy pedig nagyfontosságú és akkor a minister rendeleti uton intézkedik s hogy ha nem intézkedik, az első vagy második eset elég figyelmeztetésül szolgál arra, hogy a nagy állami érdekű ügyben rendeleti uton intézkedjék. De apróbb ügyekben oly ürügy alatt, hogy közérdekű az ügy, mert hol van a határa annak, hogy közérdekű, hiszen minden ügy közérdekű, de hát méltóztassanak a másik fogalmat venni, melyik ügy az, mely nem közérdekű, (*Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon*) a határt itt tehát nem lehet megvonni és ha nem lehet megvonni, akkor nem vonható meg az a határ sem, melyet a belügyminister és a hivatalnokok elé huzunk az önkormányzat védelmére. Röviden, az önkormányzatot a minister bármikor megsemmisíthetné és a megyékből a ministeri bureaukba vihetné át. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*) Ha ily törvényt akarnak hozni, akkor ne dicsekedjenek azzal, hogy önkormányzatot akarnak, hanem mondják ki nyiltan, hogy állami administratiót kivánnak és akkor helyezzék az országot a belügyminister tutorsága alá és mondják ki, hogy a belügyministernek több esze van, mint Magyarországnak. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*)

Elnök: Szólásra nem lévén senki sem feljegyezve, a vitát bezárom. Szó illeti az előadót.

Dárdai Sándor előadó: T. ház! Én teljesen értem Szederkényi Nándor képviselő ur indítványát, hogy hagyassék ki az egész szakasz, mert ezzel következetes álláspontot foglal el, a mint e párt részéről már az általános vitában is felhoztam, hogy tudniillik a függetlenségi párt a megyék souverainitásának álláspontján áll. (*Felkiáltások a szélső baloldalon: Nem állanak!*) Ezen álláspontnak teljesen megfelel (*Mozgás. Zaj a szélső baloldalon. Egy felkiáltás: Tessék bizonyitani! Komoly tanácskozást várunk, nem ráfogásokat!*) azon indítvány, hogy ezen szakasz maradjon el és hogy az önkormányzati ügyekben, még ha törvénytelen, még ha illetéktelen eljárást követ el is a megye, akkor a kormánynak azzal szemben intézkedési joga ne legyen. (*Halljuk! Halljuk!*)

Azonban teljesen nem érthetem Grünwald Béla t. barátom indítványát, a ki az intézkedés jogát kivánja csak megtagadni és a kormány hatáskörét a cassatorius eljárásra szorítani kivánja. Szilágyi Dezső t. képviselő ur helyesen jegyezte meg, hogy ezzel lehetetlenséget kiván. Mert mi éretnék el? Örökössé tétetnék a háború a vármegye és a kormány közt. Ezen álláspontot teljesen elfogadhatatlannak tartom, mert ha a cassatorius eljárás czélra nem vezet, következetesen kell valahonnan egy rendelkezési intézkedésnek következni. Azt hiszem ezt senki sem fogja tagadni. (*Helyeslés jobbfelől.*) De nemcsak a közigazgatásban, hol ez még természetesebb, hanem a törvénykezésben is ugy van. Ott van például Franciaországban a semmitőszék. Ha megsemmisíti az eljárást, az első bíróság nincsen kötve ahhoz, még egyszer ugyanazon határozatot hozhatja; de ekkor a semmitőszék még egyszer megsemmisíti és delegal egy másik bíróságot, mely már kötve van a semmitőszék határozatához. Ez természetes, mert oly cassatorius eljárás a közigazgatásban, mely végintézkedés jogával ne birjon, ez szerintem egészen elfogadhatatlan. Most még csak egy magyarázatával tartozom azon korlátozásnak, mely itt az első bekezdésben a közérdekű ügyekre vonatkozó határozathozatalra nézve foglaltatik. Ez által maga a bizottság is egy korlátozást kivánt felállítani és a tévedés onnét származik, hogy a t. képviselő urak nem méltóztattak ezen bekezdést a másik bekezdéssel összehasonlítólag megítélni. Mert itt a közérdekű szó csak azt jelenti, hogy a kormánynak intézkedési joga csak közügyekben van, vagyis hogy a contentiosus magánügyekben csak cassatorius eljárása van a kormánynak. (*Ellenmondás balfelől. Mozgás.*)

Ezért Szilágyi Dezső t. képviselőtársam indítványa, mely oda megy, hogy e helyen egyszerűen az tétessék ki, hogy „azon esetben, ha a cassatorius eljárás czélra nem vezet, önmaga a kormány határozzon“, szerintem kétségtelenül többet foglal magában, tovább megy a javaslatnál, de ha a

Digitized by Google

t. képviselőház ezen hatáskört meg akarja adni, hogy megkülönböztetés nélkül a közérdekű ügyekben és megkülönböztetés nélkül a magánügyekben, mindenben, hol cassatorius eljárás foglaltatik, egyúttal intézkedhessék és rendelkezhessék is a kormány, hozzájárulok azon indítványhoz, mely minden esetre többet foglal magában. És most engedje meg a t. ház, hogy személyes kérdésben is még egy megjegyzést tegyek Grünwald Béla barátomnak, ki e házban érdekes felfedezéseket tett. Egyik felfedezésére megfelelt gróf Tisza Lajos t. képviselőtársam. A másik felfedezése pedig az volt, hogy az állami administratio híveinek táborából átléptem a municipisták táborába. *(Halljuk! Halljuk!)* Ez valóságos felfedezés, mert rám nézve meglepetést képez, különben értem, t. ház, ha ezzel szemben azt mondja a képviselő ur, hogy Horváth Lajos képviselő urban bő kárpótlást nyertek helyettem, mert hát solamen est miseris socios habere. *(Élénk tetszés jobbfelől.)* Egyébiránt kijelentem, t. ház, hogy az állami administratiónak azon értelemben, a melyben ő és pártja veszik, lényegét soha sem tudtam megérteni és tovább megyek, ma sem vagyok képes megérteni a cassatorius hatáskörre szorítkozó állami administratiót. *(Tetszés jobbfelől. Felkiáltások balfelől: Czikkeket is irt!)*

Ezek után kérem a t. házat, hogy a 10. szakaszt változatlanul méltóztassék elfogadni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! *(Halljuk!)* Igyekezni fogok csak igen kis ideig venni igénybe a t. ház figyelmét. *(Halljuk!)* *(Halljuk!)*

Azok után, a mik mondattak, mégis szükségesnek tartom megmagyarázni a dolgot. *(Halljuk! Halljuk!)* Én azt hiszem, hogy azok közül, a kik felszólaltak, legalább némelyek nem méltóztattak a szakaszt egész teljességében birálat és megfontolás alá venni, mert e szakasz ugy a mint fogalmazva van, első bekezdésében csak bizonyos esetekre szorítja a kormány intézkedési jogait. Ezen eseteket az 57. §. és a mint gróf Apponyi Albert t. képviselő ur említette, ennek k) pontja és az 1876: VI. törvényczikk 61. §-a tartalmazza. Szóval a kormány intézkedési joga oly esetekre szorítkozik, midőn az állami érdekek szempontja van szóban, vagy midőn a közigazgatási bizottság részéről történt némely felebbezési esetek érintetnek. A második bekezdés minden egyéb ügyre nézve határozottan csak a megsemmisítési jogot követeli. Hogy ebben miként lehet azt a nagy veszélyt és azt a nagy jogtiprást, mint némelyek nevezni szeretik látni, ezt én nem tudom.

Azt nem óhajtja senki kétségbe vonni, hogy a neki adott hatalommal egy kormány visszaélhet; de azt sem lehet kétségbe vonni, hogy a neki adott hatalommal a törvényhatóság is visszaélhet. A törvényhatóság részéről való visszaélés ellenében csak kell az államnak eszköz ott, a hol állami vagy közérdekről van szó.

Ugron Gábor: Megsemmisíti! *(Halljuk! Halljuk!)*

Tisza Kálmán ministerelnök: Hát ezzel megtörtént minden? *(Halljuk! Halljuk!)* Elég a világon az, hogy semmi sem történjék? *(Halljuk! Halljuk!)* Ez, t. képviselő ur, igen gyenge fogalom az administratioról. *(Élénk tetszés jobbfelől.)* Kell tehát ezen correctivum. Ismétlem, lehet kormány is, a mely akár visszaélést, akár tévedést követ el; de e kormánynyal szemben a parlamentarismusban meg van a correctivum, mig a visszaélő törvényhatósággal szemben ez nem ad correctivumot. Ne méltóztassanak ezt a parlamentaris correctivumot oly csekélynek tekinteni. Tudom én azt, a mi a minap mondatott, hogy egyes tévedésért nem fogja a többség elejteni azt a kormányt, a melylyel egészben véve egyetért. Tökéletesen igaz, de vagy nagyon keveset tartanak a nemzetről, vagy nem hihetik, hogy a kormányt, a mely a törvény ellenére visszaél a hatalommal és megsemmisíti a másoknak adott jogokat, a nemzet meg fogja tűrni. *(Élénk tetszés jobbfelől.)*

Igyekeztem tehát, t. ház, megmagyarázni, mi volt az intentiója ezen szakasznak, a mely az eredeti törvényjavaslatban nem volt ugyan benn, de az egyes szakaszok értelmezése szerint benn volt. Egyik igen t. bizottsági tag ur indítványára történt, hogy e szakaszban jobban tömörülve adatott elő a kormánynak adott e jog. De ezt csak az alakra nézve mondom. Különben is nem vártam volna, hogy megtámadásnak tétessem ki azért, mert a képviselőház egy szakbizottsága véleményét elfogadtam; még az esetben sem vártam volna, ha véleményem ez iránt nem lett volna ugyanaz. De ismételhetem, az előtt is az volt a véleményem, csak a kifejezés módja és alakja tekintetében forgott fenn különbség.

De hát, t. ház, mindenben méltóztatnak nagy veszélyt látni. Mindig azt keresik, vajjon nem adatik-e oly hatalom, melylyel vissza lehet élni? Természetes, t. ház, igyekezni kell a törvényt ugy szerkeszteni, hogy minél kevésbé lehessen vele visszaélni, de az is áll, hogy ha csak oly hatalmat akarnak adni a kormánynak, vagy oly jogot egy testületnek, melylyel visszaélni ne lehessen: akkor nem lehet sem jogot, sem hatalmat adni, mert mendegyikkel vissza lehet élni. Ne méltóztassék tehát e dolgot olyan túlságos veszélyesnek festeni.

Talán az eddigiekből is méltóztattak belátni, hogy én sem Szederkényi, sem Grünwald képviselő ur módosítványát el nem fogadhatom. Csak azt kivánom megjegyezni ez alkalommal, hogy én egyáltalában nem kivántam megtámadni Grünwald t. képviselő urat azért, hogy reflectált régebbi

Digitized by Google

beszédemre; csak indokoltam azt, hogy miért nem szándékozom én most az övére reflectálni. Azért, nehogy három hét mulva megint ő feleljen az én mostani beszédemre. Ezt elkerülni jogom van; csak arra kérem, ne méltóztassanak oda magyarázni, mintha féltem volna, hogy majd miket fog ő nekem válaszolni.

A mi pedig a gyanusítás vádját illeti, bocsásson meg gróf Apponyi képviselő ur, én nem gyanusítok. Én elmondtam objectiv felfogásomat, mely szerint azt a nézetet igenis pártolhatják azok, kik egyáltalán nem barátjai a mai alakú megyei önkormányzatnak, mert az annál hamarább oda vezetne, hogy meggyőzné az embereket arról, hogy ezen az uton tovább kormányozni nem lehet. Én ezt, mint objectiv felfogásomat mondtam. Mondtam, hogy azok pedig nem fogadhatják el, kik azt akarják demonstrálni, hogy a jelen alakban is lehet tovább kormányozni. De nem tehetek róla, ha a t. képviselő ur ebben gyanusítást lát. Én ártatlan vagyok benne. (*Ellenmondás balról.*)

Csak még egy módosítványra, Szilágyi képviselő uréra nézve kivánok nyilatkozni. Én, t. ház, egész őszintén megmondom, hogy a bizottság által proponált szöveget az előadó ur által mondottak alapján jobbnak tartom. Mert ha a „közérdekű" fogalom magyarázható is, de mégis szorítkozva azokra, a mikre ő szorította, azt hiszem meg lehet vele vonni a mértéket. De nincs elvi kifogásom az indítvány ellen és ha a bizottság szövegezése el nem fogadtatnék, kész vagyok Szilágyi képviselő ur módosítványát elfogadni egy feltétel alatt: ha méltóztatnak elfogadni, hogy az általa beszúrni szándékolt passus ne ott szúrassék be, a hol ő proponálta, hanem ott, a hol én leszek bátor ezt indítványozni. A szöveg e szerint igy hangzanék: (*Halljuk!*) „Ugyszintén a törvényhatóságok közgyülési jegyzőkönyveiben foglalt, avagy az elintézések rendes folyamában hivatalból észlelt, illetéktelen, vagy törvénybe ütköző határozatokat megsemmisítheti és a mennyiben intézkedés tétele szükséges, új eljárást rendelhet el és ha ez czélra nem vezetne" — ide jönne a közbeszúrás — „a mennyiben törvények vagy törvényes rendeletek szerint intézkedni szükséges" közérdekü ügyekben határozhat. Ily alakban részemről nincs kifogásom ellene. (*Helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások: Ezt fogadjuk el!*)

Szederkényi Nándor: T. ház! Az előadó ur határozati javaslatom intentióját teljesen és szándékosan nemcsak félreértette, hanem félremagyarázta. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*) Én határozati javaslatom benyujtása alkalmával indokoltam, hogy a törvényjavaslat minden szakaszában intézkedik arról, hogy a megye körében törvénytelen eljárás ne történhessék, vagy ha történik, kellő megtorlást nyerjen. És ezeket kiemelve, azt mondottam, hogy ezen szakasz tehát teljesen fölösleges és az önkénynek oly culminátiója, mely ezen törvényjavaslat keretében már is szükségtelen. És ezen indokolással adtam be határozati javaslatomat.

Az előadó ur azonban azt mondja, hogy mi azért akarjuk törültetni a szakaszt, legalább én igy értettem szavait, mert a törvénytelenségeket a megyékben talán nem is ellenezzük és talán azt akarjuk, hogy ott teljes szabadosság legyen uralkodó. Én azok után, a miket elmondottam, nemcsak hogy tiltakozom ezen rámmagyarázott intentio ellen, (*Helyeslés a szélső baloldalon*) de egyúttal csak nyelvbotlásnak tulajdonítom az előadó ur ezen magyarázatát, a jövőre nézve kérvén őt, hogy kissé jobban hallgassa meg szavaimat, egyszersmind pedig válogassa meg a birálatánál használt szavakat. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Grünwald Béla: T. ház! Én nem tartozom azok közé, a kik a képviselőházat igen gyakran szokták igénybe venni és legkevésbé veszem igénybe félreértések helyreigazítása czéljából vagy személyes kérdésben, hanem a jelen esetben méltóztassanak megengedni, hogy ezen czímen felszólaljak. (*Halljuk!*) Ugyanis a t. ministerelnök ur engem oly színben állított a képviselőház elé — legalább én ugy értettem — hogy én bizonyos módosítványhoz a bizottságban hozzájárultam, itt azonban a bizottságban elfoglalt állásponttal ellenkező álláspotot foglalok el. Hát én kijelentem, hogy én a 10. §-hoz soha sem járultam, de ép oly köszönettel ismerem el, hogy a ministerelnök ur másra vonatkozó módosítványait és az általam előterjesztett szakaszokat elfogadta. Ha nem igy méltóztatott értelmezni, akkor teljesen megnyugszom; de reám azon benyomást tette nyilatkozata, hogy igy értelmezte.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Hivatkozom rá, hogy először nem is neveztem meg, hogy kinek indítványáról szólottam, de másodszor épen azért, hogy egész correct legyen, megmondtam, hogy ilyen alakban nyert kifejezést a törvényjavaslatban, tehát nem a tartalom, hanem alaki tekintetben. (*Helyeslés.*)

Szilágyi Dezső: Szabadjon kijelentenem, t. ház, hogy a beiktatás helyére nézve elfogadom a a minister ur módosítványát.

Tisza Kálmán ministerelnök: Halljuk tehát akkor még egyszer a módosítványt.

Elnök: Szavazás előtt fel fognak olvastatni a módosítványok. Első a Szederkényi képviselő ur indítványa.

Törs Kálmán jegyző (*olvassa Szederkényi módosítványát*).

Digitized by Google

Elnök: Méltóztassék most a ministerelnök ur módosítványát felolvasni.

Tibád Antal jegyző (*olvassa*).

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Minthogy Szilágyi Dezső képviselő ur egyfelől a beiktatáshoz, másfelől, ugy tudom, ahhoz is, hogy a „közérdekű" szó benmaradjon, hozzájárult, én részemről határozottan ezen módosítványt pártolom, szemben a szöveggel. (*Helyeslés.*)

Szilágyi Dezső: Én kérem a t. elnök urat, méltóztassék megengedni, hogy a szöveg már most igy egészében olvastassék fel, nehogy a t. háznak elméjében az az impressio maradjon, mintha a vitatott „közérdekű" szó benhagyása által valami baj támadna, miután az csak annyit jelent, hogy oly közérdekű ügyekben határoz, a melyekben határozottan parancsolja a törvény, vagy törvényes rendelet az intézkedést. (*Helyeslés.*)

Elnök: Méltóztassék tehát felolvasni a szöveget.

Tibád Antal jegyző (*olvassa*): „A kormány az e törvény 57. §-a és az 1876. évi VI. törvényczikk 61. §-a értelmében hozzá felterjesztett, ugyszintén a törvényhatóságok közgyülési jegyzőkönyveiben foglalt, avagy az elintézések rendes folyamában hivatalból észlelt illetéktelen vagy törvénybe ütköző határozatokat megsemmisítheti és a mennyiben intézkedés tétele szükséges, új eljárást rendelhet el s ha ez czélra nem vezetne — a mennyiben törvények, vagy törvényes rendeletek szerint intézkedni szükséges — közérdekű ügyekben határozhat."

Elnök: A szavazásnak akként kell megejtetni, hogy minden képviselő meggyőződése szerint adhassa szavazatát, ennélfogva legelőször szükséges lesz a Szederkényi képviselő által beadott határozati javaslattal szemben, maga a szöveg felett dönteni, természetesen ugy, hogy még a szöveg azután változtatható legyen, szemben a többi módosítványnyal. Itt tehát először tulajdonképen mintegy elvi határozat fog hozatni. (*Helyeslés.*) A kérdés az lenne: méltóztatik-e a t. ház a 10. §-t, szemben a Szederkényi képviselő ur törlési indítványával fentartani, igen vagy nem? (*Igen! Nem!*) Kérem azon t. képviselő urakat, a kik fenn kivánják tartani, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A ház többsége fentartja a szakaszt.

T. ház! A Grünwald képviselő ur által beadott határozati javaslat azt kivánja, hogy az első bekezdésnek utolsó sora hagyassék ki. Azonban e sor kihagyása természetesen a ministerelnök urnak erre vonatkozó javaslata elejtését is maga után vonná; sokkal czélszerűbb lenne tehát a szöveget mindenek előtt a ministerelnök ur által tett módosítással együtt szavazásra feltenni. (*Felkiáltások balfelől: A Grünwaldét! Zaj.*) Én ezt csak azért proponálom, t. ház, mert ezzel a képviselő urak egy szavazást megtakarítanának; ellenben ha ugy tétetnék fel a kérdés, a mint a képviselő urak kivánják, hogy az eredeti szöveg, szemben a Grünwald képviselő ur módosítványával tüzessék ki szavazásra, akkor a ház azon helyzetbe jöhetne, hogy elfogadna olyan szöveget, a melyet később maga módosít. Azon kivül a ministerelnök ur módosítása mindenesetre közelebb áll az eredeti szöveghez, mint a Grünwald képviselő uré. Azt hiszem tehát, méltóztatik beleegyezni, hogy a kérdés ugy tétessék fel, a mint ajánlottam. (*Helyeslés. Zaj.*) Azért kellett ezen kérdésre súlyt helyeznem, mert a Grünwald képviselő ur módosítványa felett 20 képviselő ur névszerinti szavazást kér. (*Zaj.*) Annálfogva szükséges a kérdés föltételét előre akként praecisirozni, hogy a névszerinti szavazásnál minden képviselő igennel vagy nemmel szavazhasson. Azt hiszem tehát, legczélszerűbb lesz, ha a fölött méltóztatik a t. ház dönteni, hogy megmaradjon-e a szöveg a ministerelnök ur indítványával és a névszerinti szavazás azon kérdésre történjék, hogy elfogadja-e a ház a szöveget a ministerelnök ur módosítványával, igen vagy nem? (*Ellenmondás balfelől. Zaj.*)

Hodossy Imre: (*Halljuk. Zaj.*) Én azt hiszem, a dolog egyszerűen igy áll: abban a ház többsége megállapodott, hogy intézkedést kiván, de fentartotta, hogy módosítások tétethessenek. Most a módosítások sorrendjén a szavazásra nézve az eljárástakként kell megállapítani, hogy azok, a kik az egyik módosítást el nem fogadják, esetleg a másodikhoz járulhassanak. De szembeszökő, hogy ha egyszer az a módosítás, melyet a ministerelnök ur tett, elvettetnék, akkor erre többé szavazásnak helye nem lehet, holott megfordítva igenis lehet. (*Helyeslés balfelől. Ellenmondás jobbfelől.*)

És miután Grünwald Béla indítványa különben is időre nézve először lett téve, azért azt hiszem, hogy arra kell először szavazni. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! (*Halljuk!*) Én ugyan nem osztozom azon nézetben, (*Halljuk!*) hogy, ha azon módosítvány, melyet bátor voltam tenni, elvettetnék, akkor már a Grünwald képviselő uréra szavazni nem lehetne; mert ez nem áll, hanem mihelyt egyszer kimondatik, hogy még meg van mind a két módosítvány, mindenikre lehet szavazni. És minthogy többfelől kivántatik, hogy a Grünwald képviselő uréra legyen először a szavazás, méltóztassék azt kitűzni szavazásra. Ha elfogadtatott, természetesen elesik a másik; de ha elvettetett, akkor marad a másik. (*Helyeslés.*)

Elnök: T. ház! A házszabályok szerint a kérdést akként kell feltennem, hogy elfogadja-e a t. ház a szöveget — fentartva természetesen ahhoz a módosításokat — szemben a Grünwald Béla ur által javaslott kitörléssel. (*Ellenmondások.*)

Digitized by Google

Kérem, a házszabályok azt rendelik, hogy az alapul szolgáló szöveg teendő fel szavazásra és a mennyiben most kihagyatni kivántatik, természetesen az legyen a kérdés, hogy fentartja-e a ház vagy nem? (*Zaj. Helyeslés jobbfelől. Halljuk!*)

Ha fentartatik a szöveg szemben a kitörlési indítványnyal, melyet Grünwald t. képviselő ur javaslatba hozott, akkor azután ismét fogom kérdezni a házat, hogy ezen szövegbe kivánja-e belleilleszteni azt, a mit a ministerelnök ur mondott? (*Helyeslés.*)

E szerint, t. ház, a kérdés az lesz: elfogadja-e a ház a 10. §. első bekezdésének utolsó sorát szemben a Grünwald Béla képviselő ur által javasolt kihagyással a bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? (*Felkiáltások: Igen! Nem!*)

Húsz képviselő névszerinti szavazást kivánván, a szavazás a névsor felolvasása szerint fog megejtetni. Most kihuzom a betüt, melynél a névsor olvasás fog kezdődni. (*Megtörténik.*) A „*C*“ betü. Az ülést 5 perczre felfüggesztem.

(*Szünet után.*)

Elnök: Az ülést folytatjuk.

Szavazás előtt méltóztassanak meghallgatni a kérdést.

Tibád Antal jegyző (*olvassa a kérdést.*)

Elnök: A névsort Szathmáry György jegyző ur fogja olvasni, az igennel szavazókat Tibád Antal, a nemmel szavazókat Törs Kálmán, a távollevőket Zsilinszky Mihály jegyző ur fogja jegyezni.

Szathmáry György jegyző (*olvassa a névsort*).

„Igen“-nel szavaztak: *Chorin Ferencz, Cselkó Ignácz, Csernátony Lajos, Dacsó Pál, Darányi Ignácz, Dániel Gábor, Dániel Márton, Dániel Pál, Dárdai Sándor, Dégen Gusztáv, gr. Degenfeld Lajos, Dimitrievics Milos, Elekes György, Emich Gusztáv, Falk Miksa, Fáy László, Fluger Károly, Földváry Miklós, Frölich Gusztáv, Gál Jenő* (felvinczi), *Gall József, Gergelyi Tivadar, Gödl Károly, Gromon Dezső, Gulácsy Dezső, György Endre, Harkányi Frigyes, Hámos László, Hegedüs József, Hegedüs Sándor, Horváth Gyula, gr. Horváth-Toldy Lajos, b. Huszár Károly, Ivánka Imre, Jánossy János, Jókai Mór, Kajuch József, gr. Karátsonyi Aladár, Kazy János, gr. Keglevich István, b. Kemény Endre, b. Kemény Gábor, b. Kemény János, Kégl György, Kiss Pál, Kovách László, Körösi Sándor, Krajtsik Ferencz, Krausz Lajos, Králitz Béla, Kricsfalussy Vilmos, Kubinyi Árpád, Latinovics Gábor, Lázár Ernő, Lehóczky Egyed, Lónyay Sándor, Lukács László, Mandel Pál, Mara Lőrincz, Matuska Péter, Máday Lajos, Molnár Antal* (szamosujvári), *Molnár Viktor, Münnich Aurél, b. Nyáry Béla, hg. Odescalchi Gyula, Ordódy Pál, Péchy Andor, Péchy Gábor, Pogány Károly, Popovics Vazul, Porubszky Jenő, Prileszky Tádé, Probsztner Arthur, Pulszky Ágost, Pulszky Ferencz, Rakovszky Géza. Rakovszky György, Rácz Athanáz, Rohonczy Gedeon, Rostaházy Kálmán, Roszival István, Róth Pál, Rónay János, Schmidt Gyula, Sebő Imre, Sigmond Dezső, Simó Lajos, Stoll Károly, Szabovljevics Mihály, Szakall Ferencz, gr. Szapáry Gyula, Szathmáry György, Szathmáry Miklós, Szeredy Aladár, Széchenyi Jenő, gr. Széchenyi Pál, Szilágyi István, Szirmay Pál, Szitányi Bernát, Szivák Imre, Szomjas József, Szögyeny Emil, Szögyény-Marich Géza, Sztojacskovics Sándor, Tanárky Gedeon, ifj. gr. Teleki Domokos, gr. Teleki Géza, Teleszky István, Tibád Antal, Tischler Vincze, Tisza Kálmán, gr. Tisza Lajos, gr. Török József, Török Zoltán, Ullmann Sándor, Urányi Imre, Urbanovszky Ernő, Uzovics Pál, Vadnay Károly, b. Vay Elemér, Vámos Béla, Véghs Gellért, Vis Imre, Vizsolyi Gusztáv, Wahrmann Mór, b. Wasmer Adolf, b. Wodianer Albert, Wodianer Béla, Zalay István, Zathureczky Gyula, Zeyk Dániel, Zeyk Károly, Zichy Antal, Zsámbokréthy József, Zsilinszky Mihály, Amon Ede, Andaházy László, Andaházy Pál, Antal Gyula, b. Baich Milos, Baranyi Ödön, Baross Gábor, gr. Batthyány László, Bausznern Guidó, gr. Bánffy Béla, b. Bánffi Dániel, Bárczay Gyula, Bárczay Ödön, Bende Imre, Beniczky Ferencz, gr. Bethlen Ödön, Bezerédj Viktor, Boér Antal, Bohus Zsigmond, Bornemisza Ádám, Bossány László.*

„Nem“-mel szavaztak: *Csanády Sándor, Csávolszky Lajos, Dörr Soma, Enyedy Lukács, Ernuszt Kelemen, Fenyvessy Ferencz, Ferenczi Miklós, Gaal Jenő* (pécskai), *Goda Béla, Graffius Károly, Grünwald Béla, Gull József, Gulner Gyula, Győrffy Géza, Győrffy Gyula, Haviár Dániel, Helfy Ignácz, Herman Ottó, Hertelendy Ferencz, Hodossy Imre, Hoitsy Pál, Horánszky Nándor, Horváth Lajos, Huszár István, Imre Aurél, Imrich János, Istóczy Győző, Iványi Béla, Justh Gyula, gr. Károlyi Sándor, Kästner Henrik, gr. Kinszky Jenő, Kürthy Sándor, Lázár Ádám, Lázár Mihály, b. Lipthay Béla, Lipthay Pál, Lits Gyula, Lyka Döme, Madarász József, Matkovich Tivadar, Mártonffy Károly, Meszlényi Lajos, Micsky Lajos, Mihályi Péter, Miklós György, Nagy Ferencz, Olay Lajos, Olay Szilárd, Orbán Balázs, Pappszász Károly, Pántotsek Rezső, Petrich Ferencz, Pilisy Nándor, Rácz Géza, Sághy Gyula, Steinacker Ödön, Szalay Károly, Szathmáry László, Szederkényi Nándor, Szemző Gyula, Szoboszlay József, Teutsch Traugott, Thaly Kálmán, Tholnay Gábor, Tomcsányi László, Tóth Ernő, Törs Kálmán, Ugron Gábor, Verhovay Gyula, Veszter Imre, gr. Wenckheim Frigyes, Wenrich Vilmos, gr. Zselénszky Róbert, b. Andreánszky Gábor, gr. Apponyi Albert, Ányos Tivadar, Babes Vincze, Balogh Géza, Barla József, Bartha Miklós, Becker János, Berger Ignácz, Bernát Dezső, Berzeviczy Irnák, gr. Bethlen Gergely, Bittó Béni, Boda Vilmos, Bornemisza István, Bottlik Lajos.*

Távol voltak: *gr. Csáky László, Csávosy Béla, Csúzy Pál, Cziple Zsigmond, Dániel Ernő, Demkó*

Digitized by Google

Pál, Dessewffy Kálmán, Dimitrievics Mihály, Dobránszky Péter, Doda Trajan, Domahidy István, Döry Dénes, gr. Esterházy Andor, Fackh Károly, Farkas Balázs, Farkas Elek, Ferencz József, Fodor József, Fornszek Sándor, Gajári Odön, Gál Péter, Gosztonyi Sándor, Göndöcs Benedek, Gref József, Gruber János, Gulácsy Gyula, Gurbán Konstantin, Gutenau Károly, Gyapay Dénes, Győry Elek, Halassy Gyula, Halász Zsigmond, Halvax József, Harkányi Károly, Hazay Ernő, Hevessy Benedek, Hevessy Bertalan, Hieronymi Károly, Horváth Boldizsár, Horváth Géza, Horváth Mór, gr. Hunyady László, Inkey László, Irányi Dániel, Isaák Dezső, Izákovics Milán, Jakabffy István, Jeszenszky Ferencz, Justh György, Kaiser János, Kapisztóry Ferencz, Kardos Kálmán, Ketzer Miklós, Kiss Albert, Komjáthy Béla, Komlóssy Ferencz, Korizmics László, Kovács Albert, Kovács Károly, Kuncz Adolf, Latinovics János, Latkóczy Imre, Láng Lajos, Lesskó István, Lészay Lajos, Literáty Odön, Lőrinczy György, Lukács Gyula, Lükő Géza, Madarász Jenő, Majthényi Ádám, Margittay Gyula, Matlekovits Sándor, b. Mednyánszky Ede, Mihajlovics János, Mocsáry Lajos, Mohay Sándor, Molnár Antal (csáktornyai), *Nadányi Miklós, Nagy István, Neményi Ambrus, Nendtvich Károly, Neppel Ferencz, Neuszidler Károly, Németh Lipót, Országh Sándor, Onody Géza, örgr. Pallavicini Sándor, Papp Elek, Pappszász György, Pauler Tivadar, b. Perényi Péter, Plachy Tamás, b. Podmaniczky Frigyes, gr. Pongrácz Adolf, Potoczky Dezső, Pulay Kornél, Pulszky Károly, Rakovszky István, Ráth Ferencz, Rigo Ferencz, Román Sándor, Simonyi Iván, Siskovics Tamás, Szabó László, Szalay Imre, Szalay Odön, Szentgyörgyi Imre, Szentiványi Árpád, Szentkirályi Albert, Szerb György, Széchényi Tivadar, Széll Kálmán, Szilágyi Dezső, Szilágyi Virgil, Szily László, Szirmay Odön, Szlávy Olivér, Szontágh Pál, Szunyogh Szabolcs, id. gr. Teleki Domokos, gr. Teleki Samu, Tassy Géza, Tisza László, Tóth Antal, Trefort Ágost, Trucia Péter, Tulok Benő, Ugron Ákos. Unger Alajos, b. Uchtritz Zsigmond, Vadnay Andor, Vargics Imre, Várady Gábor, Veres József, Wolff Károly, Zay Adolf, gr. Zichy Jenő, Zimándy Ignácz, Zsigmondy Vilmos, Abonyi Emil, Almásy Sándor, gr Andrássy Manó, gr. Andrássy Tivadar, Apáthy István, Abrahámffy Gyula, Ábrányi Kornél, Bay Barna, b. Bálintitt József, b. Bánffy György, Beksics Gusztáv, Beles János, Beöthy Algernon, Beöthy Ákos, Bessenyey Ernő, Békássy Gyula, Biasini Domokos, gr. Bissingen Ernő, Bohus László, Boross Bálint, Bölöni József, Bubics Zsigmond, Büsbach Péter.*

Elnök: T. ház! A szavazatok összeszámittatván, 452 képviselő közül, az elnök és 40 horvátországi képviselő nem szavazván, igennel szavazott 158, nemmel 89, távol volt 164 képviselő. E szerint a szöveg 69 szótöbbséggel elfogadtatott, szemben Grünwald képviselő ur módosításával.

Most következik a szavazás a fölött, vajjon elfogadja-e a t. ház a ministerelnök ur által az elfogadott szövegbe ajánlott beiktatást, igen vagy nem? (*Felkiáltások: Igen!*) Kérem azon képviselő urakat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) Azt hiszem tehát, kijelenthetem, hogy a ministerelnök ur módosítványa elfogadtatott.

A szöveg többi része meg nem támadtatván, az egész 10. §. a ministerelnök módosításával elfogadtatott.

A tárgyalás a holnap délelőtt 10 órakor kezdődő ülésen fog folytattatni.

Ezzel az ülést bezárom.

(*Az ülés végződik 2 óra 20 perczkor.*)

Digitized by Google

207. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi márczius hó 18-án.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. A közigazgatási törvényhatóságokról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, b. Kemény Gábor, Trefort Ágoston, b. Fejérváry Géza,

(*Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.*)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Tibád Antal jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Szathmáry György, az azok ellen jelentkezőket Törs Kálmán jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Tibád Antal jegyző (*olvassa a márczius hó 17-én tartott ülés jegyzőkönyvét*).

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki. Az elnökségnek előterjesztése nincs.

Más előterjeasztés sem lévén, következik a napirend: a törvényhatóságokról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása, jelesen pedig a 11. szakasz.

Szathmáry György jegyző (*olvassa a 11. szakaszt*).

Gulner Gyula: T. képviselőház! Mielőtt a szakaszra észrevételeimet megtenném, szabad legyen kérnem a t. képviselőházat, méltóztassék megengedni, hogy a 11. és 12. szakasz együtt tárgyaltassék; kérem pedig ezt azért, mert e törvényjavaslatban ez a két szakasz szól a szabályrendeletről általában. Miután pedig az én indítványom oly természetü, hogy azon dispositiókat, a melyek itt elszórva föl vannak véve, máskép csoportosítja, nem tudnám máskép indítványomat benyujtani és indokolni, mint ugy, hogy ha a két szakasz együttes tárgyalása engedtetik meg. (*Helyeslés.*)

Elnök: T. ház! Méltóztatik-e a t. ház belenyugodni abba, hogy a 11. és 12. szakasz együtt tárgyaltassék. (*Helyeslés.*) A jegyző ur fel fogja tehát olvasni a 12. szakaszt is.

Szathmáry György jegyző (*olvassa a 12. szakaszt*).

Gulner Gyula: T. képviselőház! Méltóztatik tudni, hogy a törvényhatóságok szabályrendelet alkotásának jogával birtak eddig is és birni fognak ezentúl is.

Szabályrendelet általában nagy vonásokban kétféle lehet: vagy olyan, melyet a törvény tesz kötelességévé a törvényhatóságnak, vagyis a törvény irja elő, hogy a törvényhatóság ilyen vagy olyan tárgyban szabályrendeletet alkotni tartozik, vagy pedig lehet olyan szabályrendelet, a mely a törvényhatóság kebeléből önmagából, tehát a törvényhatóság saját kezdeményezése folytán keletkezik.

A szabályrendeleteknek általában — ugy azoknak, a melyeket a törvény tesz a törvényhatóságoknak kötelességévé, valamint azoknak, a melyeket a törvényhatóságok saját kezdeményezésükből alkotnak — természetszerüleg bizonyos korlátok közt kell mozogniok. E korlátok nem lehetnek mások, mint a törvény, a kormánynak, az illető ministereknek hatályban levő szabályrendeletei, az állam érdeke és a magánosoknak szerzett jogai.

Ha e korlátok, t. képviselőház, megtartatnak, akkor az önkormányzat keretén belül is a törvényhatóság, eltekintve azon szabályrendeletek-

Digitized by Google

től, a melyeket a törvény világos rendelete folytán alkotni kötelezve van, szabad mozgását kifejtheti és azon hivatásnak, melyet a törvényhatósági élethez általában kötni szeretünk, megfelelhet, mig ha e korlátok a törvényben körülirva nincsenek, akkor a törvényhatóságok vagy túllépik a helyesen értelmezett önkormányzati hatáskört és akkor beleavatkoznak oly jogkörbe, mely már a törvényhatóság hatáskörébe nem illik, vagy pedig azon innen maradnak és akkor szabad mozgásukban vannak megakadályozva.

Azt, t. ház, a törvényben világosan ki kell mondani, a mit én e szakaszban világosan kimondva nem látok, hogy oly szabályrendeletek alkotása, melyeket a törvény rendel, egyúttal kötelessége a törvényhatóságoknak, nehogy előfordulhasson oly eset, midőn például a törvény a törvényhatóságra bizza ilyen, vagy amolyan ügyben a szabályrendelet alkotását, valamely törvényhatóság a szabályrendeletet megalkotni vonakodik. Mert a törvénynek kötelező erővel kell birni a törvényhatóságok mindegyikére és ennek sanctiót is kell adni. A sanctio pedig nem lehet más, mint hogy azon esetben, ha a törvényhatóság vonakodik a szabályrendeletet megalkotni oly ügyben, melyben ily szabályrendelet alkotását a törvény hagyja meg, a központi kormánynak legyen megadva azon jog, hogy azon ügyben végső esetben rendeleti uton intézkedhessék.

A másik, a miről szólni kivánok, az, hogy meg legyenek vonva azon korlátok, melyekre előbb hivatkozni bátor voltam, egyfelől az államhatalmat kezelő kormánynyal szemben, másfelől a törvényhatósági jogkörrel szemben. Én e korlátokat máskép praecisirozni nem tudom, mint ugy, hogy ha kimondatik, a mint itt a törvényjavaslatban is ki van mondva, hogy a szabályrendelet a törvénynyel nem ellenkezhetik, továbbá magánosok szerzett jogait nem sértheti — a mi már nincs kimondva — állami érdekbe nem ütközhetik, a kormánynak hatályban levő szabályrendeleteivel nem ellenkezhetik és hogy ha ilyen szabályrendelet terjesztetik fel a ministeriumhoz, attól a jóváhagyás megtagadható ne legyen.

Ez az, a mire a legnagyobb súlyt fektetem, mert ha helyesnek tartom azt, hogy határozottan körül legyen irva a jogkör, melyben a törvényhatóságok a szabályrendeletek alkotásánál mozoghatnak a törvényhatóságokkal szemben, ép ugy helyesnek, sőt szükségesnek tartom, hogy az szabatosan körül legyen irva a kormánynyal szemben is, *(Helyeslés balfelől)* nehogy ezen korlátok hiányában a kormány a lényeget, tudniillik a szabályrendelet alkotásának jogát nullificálhassa szemben a törvényhatósággal.

Ezen szempontok vezéreltek engem, t. ház, midőn bátor vagyok a 11. és 12. §-ra vonatkozólag ugyancsak két szakaszba foglalva módosítványt terjeszteni a t. ház elé. Módosítványomban több dispositio, melyek a törvényjavaslat 11. és 12. §-ban foglaltatnak, szintén meg van tartva, de nem abban a sorrendben és nem oly szerkezettel, a mint a törvényjavaslatban foglaltatik, mert a törvényjavaslat szerkezetét nem találom elég szerencsésnek s azért bátor voltam azt más szerkezetbe foglalni. A lényeges, ismétlem, a mire súlyt fektetek, az, hogy határozottan és szabatosan legyenek körvonalozva a határok, a melyek közt a szabályrendelet alkotásánál egyfelől a kormány, másfelől a törvényhatóságoknak mozogni lehet.

Van szerencsém felolvasni a módosítványt (*olvassa*): A 11. és 12. §-ok helyett tétessék:

„11. §. Szabályrendeleteket a törvényhatóság csak önkormányzati hatáskörének korlátai közt alkothat. Oly ügyekben, melyekben a szabályrendelet alkotását törvény rendeli, a törvényhatóság a szabályrendeletet megalkotni köteles; ha ezt a törvényhatóság vagy megtagadná, vagy az általa alkotott szabályrendelet a törvénynyel ellenkeznék, vagy alaki, esetleg tartalmi hiányai miatt nem volna alkalmas arra, hogy jogszabályul szolgáljon, a kormány jogosítva van rendeleti úton intézkedni. Ez vonatkozik oly dolgokra, a melyekre nézve a törvény rendeli a szabályrendelet alkotását. Ha azonban a törvényhatóság később szabályrendeletet alkotott, a kormány szabályrendelete hatályát veszti."

A törvényhatóság által saját belügyeiben alkotott szabályrendelet a törvénynyel és a kormánynak hatályban lévő szabályrendeleteivel nem ellenkezhetik, az állam érdekeibe nem ütközhetik és egyesek szerzett jogait nem sértheti. A szabályrendeleteknek ezen szempontokból való átvizsgálása, illetőleg bemutatási záradékkal való ellátása végett, az azok ellen netán benyujtott felebbezésekkel együtt az illető ministerhez terjesztendők fel és csak a bemutatási záradékkal történt ellátást követő szabályszerű kihirdetés után 30 nap mulva hajtatnak végre.

„12. §. A szabályrendeletek ellen beadott felebbezések érdemében az illető minister a szabályrendeletek átvizsgálásával egyszerre és végérvényesen határoz, határozathozatal előtt, ha szükségét látja, a törvényhatóságot meghallgathatja.

Ha a szabályrendelet a törvénynyel, a kormánynak hatályban levő szabályrendeleteivel nem ellenkezik, az állam érdekébe nem ütközik, egyesek szerzett jogait nem sérti, attól a bemutatási záradékkal való ellátás meg nem tagadható. Ha ettől eltekintve, a felterjesztett szabályrendelettől az illető minister a bemutatási záradékkal való ellátást ideiglenesen vagy véglegesen megtagadhatja, határozatát indokolni tartozik."

Digitized by Google

Kérem a t. házat, méltóztassék e szöveget elfogadni. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Törs Kálmán jegyző *(olvassa a benyujtott módosítványt)*.

Bezerédj Victor: T. ház! *(Halljuk!)* Nekem a tárgyalás alatt levő 12-ik szakaszhoz irályi módosításom volna, a mi természetesen csak akkor jöhet szóba, ha e szakasz megmarad. Ugyanis a 12. §. második bekezdése szerintem hiányosan van szövegezve. Ez ugyanis igy hangzik: „Ha a bemutatási záradék czéljából felterjesztett stb." Szerintem helyesebb volna ezt igy szövegezni: „Ha a bemutatási záradékkal való ellátás czéljából felterjesztett stb." *(Helyeslés.)*

Bátor vagyok ez iránti módosítványomat elfogadásra ajánlani.

Szathmáry György jegyző *(olvassa a módosítványt)*.

Grünwald Béla: T. ház! *(Halljuk!)* Nekem is csak egy kis stylaris módosítványom van azon módosításhoz, melyet Gulner Gyula t. barátom benyujtott és súlyt fektetek rá azért, mert bizonyos tekintetben principialis jelentőséggel is bir. Az eredeti szövegben, ugyszintén Gulner t. képviselőtársam szövegezésében is következetesen ez a kifejezés fordul elő „bemutatási záradék". Felhivom a ház jogász tagjait, méltóztassanak engemet a tekintetben támogatni, hogy a bemutatási záradék a statutumoknak a kormány által a felügyeleti jog alapján történt felülvizsgálásra nem vonatkozhatik, mert ez a kereskedelmi törvényben fordul elő, a midőn bizonyos társulatok, vagy egyesületek alapszabályai tisztán oly czélból mutattatnak be a hatóságnál, hogy az rávezesse a bemutatási záradékot, de annak sem kritikájába, sem jogérvényének megítélésébe bele nem bocsátkozhatik. Egészen eltérő a kormánynak a felügyeleti jog alapján gyakorolt kritikája a megyei vagy törvényhatósági szabályrendeletekre nézve. Itt csakugyan az állam érdekei vagyis a közérdek szempontjából történik a birálat és a birálat eredményétől, vagyis a kormány megerősítésétől függ a statutum jogérvénye.

Lehetetlen képzelni statutumot, a mely tisztán az által válnék jogerejűvé, hogy a kormány a bemutatási záradékot rávezeti, azaz, kifejezi azt, hogy teljesen elég, hogy a kormánynak a törvényhatóság a statutumot bemutatta, mert ezzel a statutum jogérvénye biztosítva nincs, ez csak akkor áll be, mikor a kormány azt gyakorolt kritika után jóváhagyta, megerősítette, a kormány megerősítése nélkül jogérvényes statutum közjogunk értelmében nem képzelhető.

Ennélfogva sokkal correctebbnek tartanám, ha oly kifejezést használnánk a törvényben, mely a kormány functiójának tényleg megfelel, mert a „bemutatási záradék" kifejezés annak nem felel meg s azért azt volnék bátor ajánlani, hogy a „bemutatási záradék" helyett „megerősítési záradék" kifejezés használtassék, illetőleg a módosítványban is a „bemutatási" szó a „megerősítési" szóval cseréltessék fel. *(Helyeslés balfelől.)*

Szederkényi Nándor: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Röviden csak arra akarok észrevételt tenni, a mit Grünwald Béla t. képviselő ur most indítványozott. Nekem nem ez a felfogásom az önkormányzatnak megadott szabályalkotási és a kormánynak megadott felügyeleti jogra nézve és az eredményt nem ugy vonom le, mint azt Grünwald Béla t. képviselő ur levonta.

Az önkormányzatnak meg van adva az a jog, hogy saját hatáskörében szabályrendeleteket alkothat, a kormánynak pedig fenn van tartva a felügyeleti jog arra, hogy szabályrendeletek a törvénynyel és törvényes rendeletekkel ne ellenkezzenek. Az önkormányzatnak kötelessége az ily, saját hatáskörében alkotott szabályrendeletet bemutatni azért, hogy a kormány felülvizsgálhassa azt a törvények és törvényes rendeletek szempontjából. Tehát nem jóváhagyás alá felterjeszteni kötelessége a törvényhatóságnak a saját hatáskörében alkotott szabályrendeletet, hanem csak bemutatja azt a szabályrendeletet, a melyet ő saját erejével és a maga hatáskörében hozott; bemutatja, nem jóváhagyás alá terjeszti, bemutatja a kormánynak, hogy a kormány felügyeleti jogot gyakoroljon felette s megvizsgálja, vajjon nem ellenkezik-e az a törvényekkel és törvényes rendeletekkel. Ha ez ugy áll, a kormány a bemutatási záradékot reá vezeti, azaz kijelenti, hogy azt tudomásul vette.

Én az önkormányzatnak ezt a jogkörét csorbítva, sőt lényegesen érintve látnám, ha jóváhagyás alá terjesztetnék fel a szabályrendelet, mert ez esetben más szempontból biráltatnék az meg. A bemutatási záradékkal ellátás czéljából történt felterjesztés azért történik, hogy a szabályrendelet nem ellenkezik-e a törvénynyel. A jóváhagyás már oly jogkört tart fenn a kormány számára, mely a szabályrendeletek érdemét és lényegét is érinti. Ennélfogva én az elmondott okokból továbbra is fentartandónak vélem a törvényjavaslatban, valamint a Gulner Gyula képviselőtársam módosításában is használt kifejezést. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Igen kérem a t. házat, méltóztassék elfogadni a 11. és 12. szakaszt ugy, a mint az szövegezve van, kivéve a styláris módosításokat, de ezek közül is csak a Bezerédj t. képviselő urét fogadom el, nem pedig a Grünwald képviselő urét és ezt mindjárt indokolni is fogom.

A distinctio, hogy mikor van joga a kormánynak elrendelni valamely szabályrendelet megalkotását és ha az meg nem alkottatik, az iránt saját magának rendelkezni addig, mig a törvényhatóság

Digitized by Google

nem intézkedett, meg van ezen szakaszban. E tekintetben csak egy különbség van, de ezen különbséget én, bár csak egy szóból áll, lényegesnek tartom. Mert a Gulner Gyula képviselő ur módosítványában az van, hogy ha a törvényhatóság később szabályrendeletet alkot, akkor a kormány szabályrendelete hatályát veszti, a 12-ik szakaszban pedig az van, hogy ha a törvényhatóság később „megfelelő“ szabályrendeletet alkot, a mi szerintem lényegbe menő nagy különbség. Ez az egyik, a mit megjegyezni kivántam.

A másik oly szabályrendeletekre vonatkozik, a melyeknél a törvény nem rendeli meg statutum alkotását. És itt ismét azon kivül, a mi a fő különbséget képezi, van egy más különbség is a Gulner Gyula képviselő ur módosítványa és a szöveg közt és ez a különbség az, hogy a szöveg azt is felveszi, hogy a szabályrendelet a községeknek törvényben biztosított önkormányzatával nem ellenkezhetik. A Gulner Gyula képviselő ur módosítványa ezt kihagyja és felveszi helyette a magánosok érdekeit, a minek felvétele ellen, ha csak erről volna szó, nem lehetne kifogás; mert hiszen az önmagában értetik, hogy magánjogi viszonyokat sérteni statutum által nem lehet; de kihagyni a községek megnevezését kivált akkor, midőn eddig a törvényben benne volt . . .

Gulner Gyula: Törvényben van!

Tisza Kálmán ministerelnök: Engedelmet kérek, a mostani törvény megfelelő szakaszában benne volt, most kihagyni nagy hiba volna, mert aggodalmat támaszthatna a községeknél.

Gulner Gyula: A községi törvény is törvény!

Tisza Kálmán ministerelnök: Azt igen jól tudom, de bocsásson meg a képviselő ur, megmondását itt okvetlenül szükségesnek tartom. Ez felfogás dolga, de az én felfogásom ez.

A leglényegesebb különbség az, hogy a képviselő ur meg akarja mondatni, hogy ha azon szabályrendelet törvénynyel, törvényes ministeri szabályrendelettel nem ellenkezik, magánosok jogát nem sérti, attól a bemutatás záradéka meg nem tagadható. Hát, t. ház, ez ellen nem annyira elvi, mint inkább gyakorlati észrevételem van. Hiszen maga az, hogy a javaslat nem jóváhagyási, hanem csak bemutatási záradékot mond, jelzi már azt, hogy itt végleges megtagadásról szó nem lehet. De a képviselő ur módosítványa igen könnyen kizárhatná azt, hogy lehessen ezen statutumra nézve a kormánynak a törvényhatóságot figyelmeztetnie, hogy: vedd még egyszer fontolóra, nem volna-e jó ebben vagy abban megváltoztatni, — a mi mondhatom, majd minden statutummal megtörténik és a törvényhatóságok igen sokszor belátva, hogy helyes az észrevétel, azt elfogadják, máskor meg nem fogadják el. De ha törvénybe és törvényes rendeletbe a statutum nem ütközik és a többi feltételeknek is megfelel, annak a bemutatási záradékkal ellátása természetesen meg nem tagadtatik. De megvan legalább a mód az érintkezésre. És én ezt annál szükségesebbnek tartom, mert méltóztatnak tudni, hogy igen sokszor még a statutumok is olyankor tárgyaltatnak a közgyülésen, mikor a tagok igen csekély számmal vannak jelen. No már hogy ne lehessen ily esetben módot adni arra, hogy a közgyülés még egyszer fontolóra vehesse a dolgot, ez azt hiszem, sem czélszerü, sem helyes nem volna. Hiszen benne van a szakaszban, hogy a minister, ha akár ideiglenesen, akár végleg tagadja meg a bemutatási záradékot, nézetét indokolni tartozik. Azt hiszem, ebben elég garantia van visszaélés ellen.

A mi Grünwald Béla képviselő ur módosítványát, illetőleg almódosítványát illeti, a mondottakból kivehető, hogy ahhoz részemről járulni nem fogok. Én épen abban látom a dolog sulyát, hogy bemutatási záradék mondatik. Miért? Mert ez csak azt bizonyítja, hogy azon statutum törvény szerint felterjesztetett és a kormány törvénybe, törvényes rendeletekbe ütközőnek, magánosok vagy községek jogait sértőnek nem találta. Erre való a láttamozás. De mihelyt megerősítésről vagy jóváhagyásról volna szó, sokkal több joggal kellene birni a kormánynak, mert ha azt mondja a belügyminister, hogy jóváhagyom, ez azt is involválja, hogy dispositióit helyeseknek tartja; de akkor meg kellene adni a kormánynak azon jogot is, hogy a jóváhagyást meg is tagadhassa, nem törvényességi, hanem czélszerüségi szempontokból is, a mi a szabályrendelet alkotási jogot sokkal inkább korlátozná, mint ez a szöveg és az én nézetem szerint helyes volna. Ezek alapján kérem a t. házat, méltóztassék a 11. és 12. szakaszokat, a Bezerédj Victor képviselő ur által tett irályi módosítással elfogadni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Gulner Gyula: Nem szoktam azon joggal élni, hogy félreértett szavaim helyreigazítása végett a t. ház türelmét néhány perczre igénybe vegyem; de most kénytelen vagyok erre azért, mert a t. minsterelnök ur különösen a községek önkormányzatára vonatkozólag oly értelmezést adott szavaimnak és módosítványomnak, mely abban egyáltalában nincs. A t. ministerelnök ur azt méltóztatott mondani, hogy én a módosítványban mellőzni akartam volna a községek önkormányzati jogait. Nem, t. ministerelnök ur, épazért, mert módosítványomban azon gyüjtő szó: „törvénynyel ellenkezik“ benne van s én a községi törvényt is törvénynek tartom, tehát a községi törvényben biztosított önkormányzati jogokat is azon kitétel által, hogy „törvénynyel nem ellenkezik“, kellőleg biztosítottnak hiszem. Tehát csak annak kijelentésére szorítkozom, hogy semmi sem áll távolabb tőlem, mint azon kifejezéssel a községeknek eddig biztosított azon önkormányzati jogát,

Digitized by Google

mely a községi törvényben gyökerezik, alterálni s semmi sem áll távolabb tőlem, minthogy azon módosítással, melyet bátor voltam benyujtani, az önkormányzati jogokat csorbítani akartam volna.

Ennyit kivántam megjegyezni.

Tisza Kálmán ministerelnök: Én, t. ház, nem mondtam azt, hogy a t. képviselő ur korlátozni akarja a községek önkormányzati jogait, hanem hivatkozom egyszerűen a factumra, hogy azon szavakat kihagyta és rámutatott arra, hogy ez, kivált miután az eddigi törvényben benne volt, ha kihagyatnék, a községekben igen plausibilisen aggodalmat támaszthatna.

Ennyit mondtam és ezt fentartom. (*Ugy van! jobbfelől.*)

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve, hogy ha tehát szólani senki sem kiván, a vitát bezárom.

Dárdai Sándor előadó: T. ház! Azok után, miket a t ministerelnök ur mondott, a bizottság részéről csak igen röviden akarok nyilatkozni.

Mindezen kérdéseket a bizottság kimerítően tárgyalta.

Gulner Gyula t. képviselő ur módosítványa, illetőleg eltérő indítványa csak két pontban tér el lényegesen a bizottság javaslatától.

Az egyik az, hogy a törvényes kellékek közé kivánja felvétetni azt, hogy egyesek jogaiba sem ütközhetik az alkotandó szabályrendelet.

A bizottság ezen indítványhoz azért nem járulhat, mert a kellő biztosítékot megtalálta már a felebbezési jogban, mely itt biztosítva van, minden érdekelt fél részére a felebbezési joggal élhetvén a belügyministernél. Igen természetes tehát, hogy mint külön kelléket azt kiemelni, hogy a szabályrendelet az egyesek magánjogait sem sértheti, a bizottság nem tartotta szükségesnek.

A másik eltérés az, hogy ha a szabályrendeletek megfelelnek a törvényes kellékeknek, a bemutatási záradék meg nem tagadható.

Ez szerintem oly rendelkezés volna, melynek tulajdonképen semmi sanctiója sincsen.

Ezt mindig csak a belügyminister és azon minister, kitől a bemutatási záradékot kell kikérni, ítélheti meg és ugy ennélfogva nem látom semmi szükségét annak, hogy az törvényesen is kimondassék, hogy ha a törvényes kellékeknek megfelel a szabályrendelet, attól a bemutatási záradék meg nem tagadható. Ez különben ugy is benne foglaltatik az által, hogy ha a bemutatási záradék megtagadtatik, ezt indokolni tartozik.

Grünwald Béla barátomnak indítványát szintén nem fogadhatom el egyszerűen azon szempontból és álláspontból, melyet az egész törvényjavaslatban foglaltunk el, mennyiben a bemutatási záradék használata, csak mellékesen megjegyezve korántsem a kereskedelmi törvény alkotása óta, ha nem régi közjogi praxisunknak felel meg. Én e kifejezést a régi közjogi praxisnak megfelelőbbnek tartom s ezért kérem, hogy a t. ház a bizottság szövegezését Bezerédj • Victor képviselőtársam stylaris módosítványával méltóztassék elfogadni. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Elnök: T. ház! A tanácskozást befejezettnek nyilvánítom. Következik a szavazás. A 11. és 12. szakaszszal szemben Gulner Gyula képviselő ur egy módosítványt adott be, melyre nézve szükséges, hogy a t. ház határozzon a felett, fentartja-e az eredeti szövegezést, vagy pedig elfogadja a Gulner Gyula képviselő ur által beterjesztett módosítványt?

De még azután is, ha a t. ház az eredeti szövegezést fentartja, a megfelelő helyeknél szükséges lesz szavazni Bezerédj Victor és Grünwald Béla képviselő urak stylaris módosítványaira.

Mielőtt azonban a kérdést feltenném: méltóztassék meghallgatni Gulner Gyula képviselő ur módosítványát.

Törs Kálmán jegyző (*olvassa a módosítványt*).

Elnök: Kérdem a t. házat, hogy a kisebb styláris módosításoktól, a melyekre később kellene szavazni, eltekintve, méltóztatik-e a Gulner t. képviselő ur által beadott módosítványnyal szemben a bizottság szövegezését fentartani; igen vagy nem? (*Igen! Nem!*)

Méltóztassanak azok, kik a bizottság szövegezését, szemben Gulner Gyula képviselő ur módosítványával fentartják, felállani. (*Megtörténik.*)

A ház többsége elfogadta a bizottság szövegezését s igy Gulner Gyula képviselő ur módosítványa elesett.

A bizottság szövegezése szerinti 11. szakaszhoz módosítvány nem adatván be, azt hiszem, kijelenthetem, hogy a 11. szakasz változatlanul elfogadtatik. (*Helyeslés jobbfelől.*)

A 12. szakaszhoz mindenekelőtt Grünwald Béla képviselő ur adott be egy módosítványt, mely szerint az e szakasz harmadik sorában előforduló „bemutatási“ szó helyett „megerősítési“ szó volna teendő.

Kérdem ennélfogva a t. házat, méltóztatik-e a bizottság szövegezése szerint a „bemutatási“ szót szemben a módosítványnyal, fentartani: igen vagy nem? (*Igen!*)

Azt hiszem, kijelenthetem, hogy az eredeti szövegezés fentartatik. (*Helyeslés*)

A 12. szakasz második bekezdésének első sorában előforduló ezen szavak helyett: „bemutatási záradék czéljából“ Bezerédj Victor képviselő ur a következő szavakat kivánja felvétetni: „bemutatási záradékkal való ellátás czéljából“, a szöveg különben változatlanul maradna. A kérdés tehát ez: fentartja-e a ház Bezerédj képviselő ur módosításával szemben az eredeti szöveget? (*Felkiáltások: Nem!*) Kijelentem tehát, hogy az

Digitized by Google

nem tartatik fenn és e szerint Bezerédj képviselő ur módosítása elfogadtatik.

Szathmáry György jegyző (*olvassa a 13., 14. 15. §-okat, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak. Olvassa a 16. §-t*).

Horánszky Nándor: T. ház! E szakaszhoz módosítványt vagyok bátor benyujtani. A szakasz, mint méltóztatik látni, az iránt rendelkezik, hogy a rendezett tanácsú városok a megye által esetleg kivetendő pótadó azon részéhez, mely a megyei szolgabirói járási hivatalok személyi vagy dologi kiadásaira vonatkozik, hozzájárulni ne tartozzanak. Ez egészen helyes és igazságos, mert magam sem tartanám indokolhatónak azt, hogy a rendezett tanácsú városokat, melyek a közigazgatás azon részét, melyet a megyékben a járások kezelnek, önköltségükön látják el, ilyen czélra, a megye még külön is megadóztathassa. Ez nem lenne igazságos és méltányos. Felfogásom szerint ugyan ezen igazságossági és méltányossági szempont áll a megyei árvaszékekre is. Mert kétségtelen, hogy a rendezett tanácsú városok a fennálló törvények értelmében az árvaügyeket is saját költségükön látják el és igy igazságtalan és méltánytalan volna, hogy ők ily czélokra kétszeresen adóztatnának meg. A nélkül is igen sok állami teendőt áthárítunk a rendezett tanácsú városok nyakára.

Az árvaügyek kezelése és ellátása szintén egyike azon áthárításoknak, melyeket pedig a megyék az ország által részükre nyujtott dotatióból, tehát közadókból fedeznek. Ilyen például a kisebb polgári ügyekben való biráskodás, ilyen az adó-kezelés nagy apparatusa, melyek mind lényeges, nagy terheket róttak a rendezett tanácsú városokra.

Én tehát ugyanazon igazságos és méltányos alapon, melyen e szakasz a szolgabirói járásokra vonatkozólag kimondott elv tekintetében nyugszik, azt óhajtanám, hogy kimondassék, miszerint a rendezett tanácsú városok az árvaszékek czéljaira kivetendő megyei pótadóhoz se tartozzanak járulni.

E módosítás szempontjából belenyugodnám akár abba, hogy a 16. szakasz egy alkalmas helyén e szó „árvaszékek“ beszúrassék, akár abba, hogy világosság szempontjából erre külön szakasz szerkesztessék. Ez esetben e szakasz igy hangzanék:

„Az 1883. évi XV. törvényczikk alapján a vármegyék által kivethető azon pótadó, mely az árvaszékek és a szolgabirói járásoknak személyi és dologi kiadásaival egybekötött közigazgatási költségek fedezésére vétetik igénybe, a rendezett tanácsú városok hozzájárulni nem tartoznak.“

Elnök: Fel fog olvastatni a módosítvány.

Törs Kálmán jegyző *olvassa a módosítványt*).

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve.

Szederkényi Nándor: T. ház! Óhajtottam volna, hogy ezen igen lényeges indítványra nézve a t. kormány részéről valami nyilatkozat tétessék, *(Helyeslés a szélső baloldalon)* mert oly igazságot tartalmaz, hogy ha a kormány részéről igy előzetesen nyilatkozat nem tétetik, ugy tűnik fel a dolog, hogy hozzájárul s akkor a magam részéről szintén kijelentem, hogy én szintén hozzájárulok az indítványhoz.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Épen azt vártam, hogy kivánnak-e többen nyilatkozni. Én a magam részéről csak azon megjegyzést kivánom tenni, hogy én ezt a rendelkezést a törvényjavaslatba nem vettem fel két okból; egyik az, hogy bizonyos teendője épen ezen községi vagy rendezett tanácsi gyámügyekben nem ugyan a megyei árvaszékeknek, de a közigazgatási bizottság, mint felebbezési forum útján, bizonyos árvaügyi megyei közegeknek is vannak ilyen teendőik.

De ezt mellőzve, a másik ok, a miért nem vettem föl, arra is vezethet, ha belevétetik is a törvényjavaslatba, nem teszek ellene kifogást, az, mert semmi gyakorlati haszna nincs. Ez igen egyszerű. Ugyanis, ha a törvényhatóság administrativ czélokra pótadót kivetne, azt nem fogja az árvaszék költségének fedezésére kivetni, hanem be fogja a maga költségvetésébe ugy osztani, hogy ezen többlet ne az árvaszék által idéztessék elő. De annyival inkább be is oszthatja minden mesterkedés nélkül, mert a legtöbb esetben, ha a törvényhatósági árvaszékeknek valami több kiadása fölmerül, az az árvatartalékalap fölösleges jövedelmeiből, mit a törvény megenged, fog fedeztetni. Tehát semmi néven nevezendő gyakorlati haszna nem lesz, ha bevétetik is a törvényjavaslatba; de mert gyakorlati kárára sem lesz: nincs kifogásom ellene, ha méltóztatnak belevenni. *(Helyeslés a jobb- és baloldalon.)*

Dárdai Sándor előadó: T. ház! Ezen indítvány a bizottságban is megtétetett, a bizottság azonban főleg azon okból vetette el, mert nem minden rendezett tanácsú város bir árvaszékkel.

Az árva- és gyámhatóságokról szóló törvényben csak permissive van megengedve, hogy a rendezett tanácsú városok külön árvaszékeket állithatnak fel; ennélfogva Horánszky t. képviselő ur módosítványát, mely egész általánosságában mondja azt ki, hogy a rendezett tanácsú városok nem tartoznak hozzájárulni az árvaszék költségeihez, el nem fogadhatom, csakis azt lehetne kimondani, hogy azon rendezett tanácsú városok nem tartoznak hozzájárulni az árvaszéki kiadásokhoz, a melyek saját maguk látják el árvaügyeiket. S én ezen indoknál és azon oknál fogva, mit a ministerelnök ur fel-

Digitized by Google

hozott, kérem, hogy a módosítvány el nem fogadásával változatlanul megtartani méltóztassék a szöveget.

Horváth Lajos: T. ház! Én ugy tudom s nem igen hiszem, hogy tévednék, hogy minden rendezett tanácsú város önálló árvaszékkel bir. Ezt a törvény rendeli.

A t. előadó ur ezen tévedését rectificálva, csak pár szóval akarok a t. belügyminister ur észrevételére válaszolni. Mindenek előtt köszönettel veszem azon kijelentését, hogy nem ellenzi azt, hogy Horánszky t. barátom módosítványa elfogadtassék.

Azonban a kijelentést nem tartom elegendőnek a mi parlamentáris viszonyaink között és kérnem kell a t. ministerelnök urat, hogy azt egyenesen elfogadni méltóztassék, elfogadni azon okoknál fogva, melyeket t. barátom kifejtett.

Mert kétségen kivül áll, hogy a rendezett tanácsú városokra már igen sok kiadást és költséget hárított az állam és ha megtörténnék, hogy a megyék az árvaszéki költségek bizonyos részét is áthárítanák, valóban igazságtalanság követtetnék el a már is túlterhelt rendezett tanácsú városokon, a melyek pedig máskülönben egészen a feladat magaslatán állanak.

Azt mondja a minister ur, hogy ezen „árvaszék“ szónak bevétele gyakorlati jelentőséggel nem bir, mert ha a megyék csakugyan a közigazgatásra kivetnének valamely összeget, azt együtt vetnék ki az árvaszéki szükséglettel. De én ugy tudom, hogy az 1883: XV. törvényczikk, mely a megyék háztartásáról szól, nem ad e tekintetben határozott utasítást a megyéknek arra nézve, hogy a pótadót miképen vessék ki. A törvény 9. §-a igy hangzik: „A megyék a már fennálló törvények alapján kivethető pótadón kivül közigazgatási, közlekedési, közgazdasági, közmüvelődési és jótékonysági czélokra 3% pótadót vethetnek ki“.

A megyéknek keze tehát megkötve nincs és ha például azt látják, hogy a tartalékalap, melyre a t. belügyminister ur hivatkozott, megfogyatkozott vagy épen megszünt, akkor ezen hiány pótlására külön pótadót vethetnek ki és ezen pótadóban, ha a 16. § változatlanul fogadtatnék el: a rendezett tanácsú városok is részesülnek és ezt, a mint már kifejtetett, igazságtalanságnak tartanám. Kérem tehát a t. belügyminister urat, fogadja el a módosítványt és ez által nyugtassa meg a rendezett tanácsú városok lakósait, a kik állami culturalis czélokra ugy is igen sokat költenek. (*Helyeslés a baloldalon.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Bocsánatot kérek, de az igen t. képviselő urnak előadása még némileg aggályosabbá teszi előttem a dolgot.

Miért? Azért, mert a t. képviselő ur beszél arról az esetről, hogy ha az árva-tartalékalap hiányának fedezésére kellene adót kivetni.

Erre mikor kellene adót kivetni? Akkor, ha az árvavagyonban károsodás van. Ki felelős ezért a károsodásért? Első sorban, igaz, a gyámszék, azontúl az ellenőrzésre hivatottak, utolsó sorban a megyei bizottság és legvégül a megye. Már bocsánatot kérek, azt kimondani, hogy a rendezett tanácsú városok ilyen esetben sem — egyébiránt ilyen eset nem tartozik a valószinűségek közé, a mint bátor leszek kifejteni, mondom — hogy ilyen esetben se tartozzanak hozzájárulni, azt nem tartom lehetőnek. Miért? Mert hiszen a rendezett tanácsú városok épen ugy hozzájárulnak az árvaszék tagjainak megválasztásához, az alispán megválasztásához, a ki első sorban a felügyeletet gyakorolja, mint a megye többi részei s ép ugy részt vesznek a megye közgyülésén azon határozatok hozatalánál, melyek például az árvapénzek elhelyezése iránt intézkednek. Már most, az igen furcsa volna, ha például az árvapénzek elhelyezése egy közgyülésen talán a rendezett tanácsú városokból ott lévő tagok nagymérvü hozzájárulásával elhatároztatnék és ha azután baj következik be, mindenki tartozzék fizetni, de a rendezett tanácsú városok semmi esetre sem. Ezt én elfogadhatónak nem tartom.

Azt igenis mondottam, hogy a személyzet fizetését illetőleg, ha bevétetik vagy be nem vétetik is, az körülbelől mindegy; de miután ily magyarázatnak lehetősége is forog fenn, nagyon sajnálom, de épen ellenkezőleg, most már kénytelen vagyok a t. házat a szöveg fentartására kérni. (*Helyeslés és tetszés jobbfelől. Mozgás balfelől.*)

Horánszky Nándor: T. ház! (*Halljuk!*) Szavaim félreértése miatt óhajtanék egy pár szót szólni. Azon módosítványnak, a melyet én ajánlani bátorkodom, az az értelmezés, melyet a t. minister ur előhozott, absolute nem adható.

Tisza Kálmán ministerelnök: Horváth képviselő ur mondta!

Horánszky Nándor: Ez kitünik abból, mert a szöveg világosan a személyzet illetményeivel és a hivatalok elhelyezésével egybekötött kiadásokról szól, az pedig, mit a minister ur ellenvetésül felhozott, kártérítést involvál magában. Egyfelől tehát az az aggály fenn nem forogván, másfelől pedig nagy méltánytalanság követtetvén el a rendezett tanácsú városokkal, ha ugyanazon czélra kétszeresen adóztatnának meg: ismételten bátorkodom ajánlani módosításom elfogadását. (*Helyeslés balfelől.*)

Horváth Lajos: T. ház! Én nem az árva vagyon veszteségéről szólottam, hanem a tartalék alap fogyatkozásáról. Ez pedig nem mindegy. (*Helyeslés balfelől.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: Már

Digitized by Google

engedelmet kérek, a tartalékalap fogyatkozása oly mértékben, hogy miatta adót kelljen kivetni, mikor áll be? Akkor, midőn árva-vagyon elvész és a tartalék hiányában adóval kell pótolni. A szó tehát más volt, de az értelem ugyanaz. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Elnök: Szólásra többé senki sincs feljegyezve, ha tehát szólani senki sem kiván, a vitát bezárom. Szavazás előtt szó illeti még az előadó urat, azonban ő sem kívánván szólani, következik a szavazás. A kérdés az lesz: elfogadja-e a t. ház a 16. §. szövegét változatlanul, szemben a Horánszky képviselő ur módosítványával. Ha elfogadja, akkor a Horánszky képviselő ur módosítványa elesik, ha pedig nem fogadja el akkor a Horánszky képviselő ur módosítványával fogom a szöveget szavazásra bocsátani.

Kérdem tehát: méltóztatik-e a 16. §-t a bizottság szövegezése szerint változatlanul fentartani igen vagy nem? (*Igen! Nem!*) Kérem azokat, akik fenn kívánják tartani, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik. Felkiáltások balfelől: Kisebbség!*) Kérem azokat, a kik nem kívánják a szöveget fentartani, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik. Felkiáltások balfelől: Többség! Meg kell számlálni.*) Miután kétség van az iránt, hogy melyik részen van a többség, a jegyző urak össze fogják számítani a szavazatokat. Kérem azon képviselő urakat, a kik a bizottság szövegezését fenn kívánják tartani, méltóztassanak szakaszonként felállani. (*A jegyzők számlálják a szavazatokat.*) Most méltóztassanak azok felállani, a kik nem fogadják el. (*Megtörténik.*)

Elnök: T. ház! A szavazatok összeszámítván, a bizottsági szövegezést elfogadta 99 képviselő, nem fogadta el 77 képviselő és igy 22 szótöbbséggel a bizottság szövege elfogadtatott.

Következik a 17. szakasz.

Szathmáry György jegyző (*olvassa a 17. szakaszt*).

Dárdai Sándor előadó: E szakasz b) pontjában a 163. szakasz helyébe 164. szakasz teendő.

Elnök: E szerint a szakasz b) pontjában a 163. §. helyébe 164. §. fog tétetni.

A szakasz különben, miután nincs egyéb észrevétel, azt hiszem, elfogadtatik. (*Helyeslés.*)

Szathmáry György jegyző (*olvassa a 18. szakaszt*).

Elnök: Elfogadtatik.

Szathmáry György jegyző (*olvassa a 19. szakaszt*).

Grünwald Béla: T. képviselőház! Nekem mindenekelőtt az elnök urhoz van egy alázatos kérésem. (*Halljuk!*) Ezen szakasznál egy határozati javaslatot óhajtok benyujtani, a mely elég fontos arra, hogy kellően figyelembe vétessék és igen sajnálom, hogy épen a jelen perczben a ministerelnök ur nincs itt a teremben. Minthogy szavaimat egyenesen hozzá kivánnám intézni, méltóztatnék talán a t. elnök ur addig, mig a ministerelnök ur bejön, az ülést felfüggeszteni. (*Ellenmondások jobbfelől. Helyeslés a baloldalon. Zaj. Tisza Kálmán ministerelnök időközben bejön a terembe. Felkiáltások: Itt van már a ministerelnök!*)

Igen sajnálom, t. képviselőház, hogy talán a ministerelnök ur, nem lévén tájékozva a távollétében itt történtekről, olyannak tarthatná kérésemet, mintha az ellene volna irányozva. Én azt mondtam, hogy miután a ministerelnök ur épen jelenleg nincsen itt és én javaslatomat fontosnak tartom és óhajtanám, hogy a ministerelnök ur is hallja indokolásomat, méltóztassék az elnök ur talán megtenni azt, hogy egy pár perczre az ülést felfüggeszti. Ez volt az egész és absolute nem volt az éle a t. ministerelnök ur ellen irányozva (*Ugy van! Ugy van!*) és erre nézve tanuul hivom fel a t. képviselőház tagjait.

T. képviselőház! Nekem a 19. §. szövege ellen kifogásom nincs és ahhoz módo itást nem is akarok benyujtani, de ezen szakaszt tartom legalkalmasabbnak arra, hogy határozati javaslatomat itt nyujtsam be és pedig azon oknál fogva, mert ebben a szakaszban fordul elő először azon felfogás, hogy jogsérelmek esetében a törvényhatóság a képviselőháznál kereshet orvoslást, a mi világosan azon feltevésen alapszik, hogy a képviselőház azzal a tulajdonsággal bir, hogy egyes jogsérelmek esetében biráskodhassék és mint biró szerepelhessen.

T. ház! Én azt hiszem, nincs közöttünk senki sem, a ki abban a meggyőződésben volna, hogy egy parlament egyes jogsérelem esetében mint biró szerepelhessen. Nincs is ugy szervezve, de azon kivül a szellem, mely benne uralkodik, nem a részrehajlatlanság szelleme. Itt lüktet legerősebben a pártélet és igy elfogulatlanságot tőle követelni sem lehet. De a midőn valamely törvény azt rendeli, hogy akár testületeken, akár egyeseken elkövetett jogsérelmek esetében a képviselőháznál kell keresni orvoslást, nemcsak az következik be, hogy annak a jogsérelemnek orvoslását nem nyeri meg az illető, hanem bekövetkezik az a legnagyobb anomália — a mi a legrosszabb — hogy a képviselőházat, a törvényhozás egyik factorát arra kényszerítjük, hogy nem akarván elejteni a kormányt, identificálja magát a jogsérelemmel, helyeseljen jogsérelmeket, a mi csak a törvény és a törvényhozás egyik tényezője tekintélyének aláásását vonja maga után.

De, t. képviselőház, ép oly kevéssé tekinthető jogvédelemnek a törvény 66. szakaszának intézkedése, mely a törvényhatóságoknak megadja azt a jogot, hogy ha a minister eljárását sérelmesnek találják, vagy a minister rendelete törvénybe ütközik, hogy akkor a képviselőháznál kereshet orvoslást. Mert hiszen tudjuk, hogy ez a törvénytelen rendelet végrehajtását nem akadályozza meg és igy ez esetben is, jogvédelem nélkül marad az egyes és minden testület, a melynek rendelete a

Digitized by Google

kormány rendelete által jogsérelmet szenvedett. (*Ugy van! balfelől.*)

Igy tehát, t. képviselőház, Magyarországon sem a testületek, sem az egyesek jogai a hatóságok jogsérelmei ellen védve nincsenek és igy ma Magyarország nem tartozik a jogállamok közé. (*Ugy van! balfelől.*)

Én, t. képviselőház, a közigazgatási biráskodás intézményének jelentőségéről nem akarok itt bővebb fejtegetésekbe bocsátkozni. Hiszen e fejtegetéseket a ministerelnök ur az általános vitában tartott beszédje által feleslegesekké tette, a mennyiben akkor világosan kijelentette, hogy neki a közigazgatási biráskodás intézményének életbe léptetése ellen aggályai és elvi kifogásai nincsenek. Csak azt jelentette ki, hogy aggályai vannak abban a tekintetben, hogy a közigazgatási biráskodás talán azt jelenti, hogy a ministeri rendeletek, mint olyanok egészükben képezhetnék tárgyát a közigazgatási biráskodásnak oly értelemben, hogy a közigazgatási független bíróság fel volna jogosítva arra, hogy a ministeri rendelet érvényét függeszsze föl. Másik aggálya a minister urnak pedig az volt, hogy ez által lehetetlenné válnék a hatályos, erélyes, a törvény végrehajtására alkalmas administratio.

Hát, t. képviselőház, én értem a ministerelnök ur ezen aggályait. Bocsánatot kérek, hogy megint ugyanazt kell tennem, a mit az általános vitánál, hogy reflectálnom kell a ministerelnök ur felfogására. Ő akkor a közigazgatási biráskodást oly értelemben követelte, hogy az csakugyan megbirálja a ministeri rendelet egész tartalmát és döntsön a ministeri rendelet jogérvénye fölött. És igy a ministerelnök ur jelenleg a saját eszméjétől fél, a melyet 1870-ben hangoztatott, a mely csakugyan igen nagy zavart idézne elő az ország administratiójában. De mi, t. képviselőház, nem ennek az eszmének a megvalósítását óhajtjuk. A mi szemünk előtt csak oly közigazgatási bíróság lebeg, a mely nem a ministeri rendeletet, mint olyant birálja meg, hanem egyes hatósági tényeknek az egyes esetre való alkalmazásánál döntsön a bíróság a felett, vajjon a ministeri rendelet a törvénynyel összhangzásban van-e, vagy ellenkezik.

Ez a mi elvünk nem is új. Hiszen méltóztatik tudni, hogy az 1879-iki ihágási törvényben világosan ki van mondva az az elv, hogy ha a ministerium oly rendeletet bocsát ki, mely rendőri kihágásoknak qualificál bizonyos tényeket és azokra büntetéseket szab, akkor a ministeri rendeletnek törvényességét az egyes esetre való alkalmazásnál a rendőri biró határozza meg.

Igy tehát, mondom, meg van valósítva nálunk az az elv és a gyakorlatban bekövetkezhetik az, hogy például valamely ministeriumnak a rendeletét ebből a szempontból birálja az elsőfokú rendőrbiró, például a járásbiró, vagy plane a szolgabiró is, de ennek az elvnek az alkalmazása ezen a téren nem is bénítaná meg az administratiót, mert hiszen az administratiónak a működése nem szükségkép törvénybe ütköző és hogy ha az administratio respectálja a törvényes korlátokat; pedig törvényeink nem jelentenek egyebet, mint azt, hogy administratiót akarunk, de törvényes korlátok közt, akkor, mondom, más nem következhetnék be a ministerelnök ur felfogása szerint, mint az, hogy ő nem képzeli magának a hatályos administratiót másképp, mint ugy, hogy túllép azon törvényes korlátokon, melyeket a fennálló jogrend a hatóságok elé szab.

De én ezt nem akarom feltenni és gyakorlati, a mi törvényeinkből merített példákkal akarom illustrálni, hogy a közigazgatási biráskodás teljesen nem alkalmas arra, hogy a hatóságok administratióját megbénítsa. Az administratio áll positiv tevékenységből arra a czélra, hogy az állami élet és a közélet minden ágában az állampolgárok fejlődését előidézze.

Hát ezen a téren a kormány keze egészen szabad, mindent megtehet, a mit például a közegészség, vagy a közbiztonság fentartására, a földmivelés, ipar és kereskedelem emelésére, a tanügy előmozdítására és fejlesztésére, egy szóval azon a téren, hol positiv intézkedésekről van szó, mindent megtehet, a mit az állampolgárok és az állam érdekében szükségesnek tart. De a közigazgatás közegei birói teendőket is végeznek bizonyos esetekben, hát csak hogy például hozzam fel, itt van az illetőség megállapításának kérdése a községi törvény értelmében és egyszersmind határoz az ezekkel járó terhekre nézve; továbbá az ipartörvény alapján az iparosok között előforduló vitás kérdésekben; a cselédtörvény alapján a cselédek és gazdák vitás kérdéseiben; az italmérési jog csonkításából eredő kérdésekben; a vadászati törvény alapján az ott felmerülő vitás kérdések eseteiben és azon kivül egyes és egyes, testület és testület, vagy testület és egyes között előforduló vitás kérdésekben. Ebből tehát világosan látható, hogy ezen a téren a közigazgatási biráskodás által nyujtott jogvédelem az administratio tevékenységét nem akadályozhatja meg, hanem csak arra szorítkozhatik, hogy a törvények helyes alkalmazását biztosítsa.

De továbbá a közigazgatási hatóságok ítélnek más ügyekben is; nevezetesen vannak szolgálmányok, megyei, községi adó, közmunka stb., a hol tisztán a teher igazságos és törvényes mértékének megállapításáról van szó. Ha tehát e tekintetben az állampolgároknak biztosítékot szerzünk, nem látom be, hogy ez mely tekintetben béníthatná meg az administratiót.

Továbbá biráskodnak a közigazgatási hatóságok a rendőri ügyekben is és szerepelnek mint rendőri birák. Azt sem szükséges bőveb-

Digitized by Google

-ben bizonyítanom, hogy ha gondoskodunk arról, hogy ezek a rendőri bináskodási ügyek egy egész független és részrehajlatlan birói forum elé kerüljenek, ez által az administratiót legkevésbé sem lehet megbénítani.

Továbbá adtunk jogokat a községeknek, adtunk jogokat a megyéknek és ezeken belül adtunk jogokat az egyeseknek mindenféle jogosítványoknak gyakorlására. Itt van a megyei és a községi képviseletnél történt választás és ebből eredő vitáskérdések és a választások törvényességének megítélése; ezek is mind tisztán jogi kérdések, a melyek az administratióval a legkisebb összefüggésben sincsenek, de jogvédelemre mégis szorulnak. Továbbá ide tartoznak azon esetek, midőn a hatóságok bizonyos törvények alapján kötelezetnek arra, hogy valamit teljesítsenek, például a házalópatens alapján, mely nálunk ma is jogérvénynyel bir, a házaló-könyv kiadására vagy a cselédtörvény alapján, a cselédkönyv kiadására, az ipartörvény alapján, iparengedély kiadására kötelezetnek. Ehhez az állampolgárnak bizonyos körülmények közt határozott joga van és ennélfogva, ha egy törvényhatóság nem jár el e tekintetben a törvény szerint, egyenesen megadjuk az állampolgárnak a jogvédelmet és lehetőséget arra nézve, hogy egy független bíróság ítélete által jusson jogához. Ezzel azt hiszem, az administratio csorbittatni nem fog.

Ide tartozik továbbá az az eset, midőn a fennálló jogrend védelméről van szó, még pedig két irányban. Megtörténhetik, hogy például a megyék hatáskörébe belenyúl egy más hatóság, ekkor ezen hatáskörnek megvédése természetesen szükséges; mert hiszen a hatáskör, a jogok azért adattak a megyéknek, törvényhatóságoknak, hogy azok tényleg realis értékkel birjanak, hogy ne függjenek fensőbb hatóságok önkényétől. De ép ugy juthatnak hatóságok is abba a helyzetbe, hogy kénytelenek megvédeni saját hatáskörüket valamely alattuk levő hatósággal szemben, például a megyék jogukat a községekkel szemben.

Végre még csak egyet említek fel és ez a közigazgatási hatóságoknak a fennálló jogszabályok alapján megadott parancs és tilalmi joga, a melylyel egyesekre kötelességeket rónak vagy a közérdek szempontjából a szabadságnak megszorítását akarják decretálni. Ezekkel is ugy vagyunk, hogy azért alkottattak meg a törvények, a melyek a személyes szabadságot megszorítják vagy bizonyos kötelességeket rónak valakire, hogy azok tényleg jogszabályul szolgáljanak és hogy azok alapján ne csak egyeseket lehessen kényszeríteni bizonyos kötelezettségek teljesítésére, hanem hogy ama törvényeket a törvényhatóságok is respectálják. A jogrend fennállása csak igy lehet biztosítva, mert a mily kétségtelen az, hogy ha valaki engedelmetlenségével megsérti a jogrendet, kétségtelen joga van a hatóságnak arra, hogy az illetőt engedelmességre, a törvény megtartására kényszerítse, ép ugy szükséges a jogrend fentartására az, hogy a törvényhatóságok által elkövetett jogsérelem esetében az állampolgár jogköre is biztosíttassék. (*Ugy van! balfelől.*)

Látható ebből, t. ház, hogy mindez nem bénítja meg a közigazgatást, hanem ennek csak az a czélja, hogy a fennálló jogrendet megvédje és nem akadályozza ez azt sem, hogy ha például egyes valaki bizalommal viseltetik a felsőbb hatósághoz, ne fordulhasson ahhoz a jogsérelem orvoslása végett. Hiszen látjuk másutt is, hogy a közigazgatási hatóságoknak ez a joga meg van concurrárólag a közigazgatási bináskodással, igy tehát nem volna kizárva az a lehetőség, hogy ha bizalma van egyesnek a felsőbb hatóság iránt, ne forduljon ahhoz jogvédelem végett.

Részletekbe nem akarok bocsátkozni, (*Halljuk! balfelől*) csak még néhány fontos elvet óhajtanék előterjeszteni a közigazgatási bináskodás életbeléptetésére nézve. Az egyik az, hogy külön specialis bíróság legyen az és ne bizassék a közigazgatási bináskodás a rendes törvényszékekre, tisztán nem a bizalmatlanság miatt, hanem a szakszerűség szempontjából. Másodszor, hogy az eljárás minden stadiumában hozzá lehessen fordulni, nem ugy, mint az osztrák közigazgatási bináskodásnál foganatban van, mely végig hajtja az ügyet a közigazgatási forumokon, s akkor sem az érdemleges ítéletet engedi meg a bíróságnak, hanem a cassatio jogával ruházza fel azt. Harmadszor, hogy legfőbb fokon teljesen független legyen és hogy az igazság kiderítésének módja meg legyen adva az által, hogy az eljárás közvetlen, nyilvános és contradictorius legyen.

Ezen elvek nélkülözhetetlenek arra nézve, hogy az intézmény czéljának megfelelő legyen. De hiszen a kormány kezében van a kezdeményezés joga és ha a kormány csakugyan jónak látja benyujtani a törvényjavaslatot, akkor majd megbirálhatjuk, vajjon a megoldás azon módja, melyet elénk terjeszt, csakugyan megfelel-e ezen elveknek és az intézmény lényeges követelményeinek.

Még csak egy megjegyzést akarok tenni. (*Halljuk!*) És ez az, hogy egy ellenzéki képviselő meglehetős kicsinyléssel nyilatkozott a közigazgatási bináskodás jelentőségéről, megjegyezvén, hogy az igen kevés biztosítékot nyujt a jogsérelem ellen. Megengedem, t. ház, hogy az államban elkövetett minden jogsérelem ellen biztosítékot nem nyujt. Mert a dolog természete ugy hozza magával, hogy azok, a kik jogsérelmet szenvednek, nincsenek mindig azon helyzetben, hogy ily eljárást megindíthassanak, vagy tán bizonyos nyomás alatt állanak s nem merik azt tenni és igy nincs az a tökéletes állam a világon, mely a jogsérelmet lehetetlenné tenné, vagy

Digitized by Google

azt mind megtorolná. De az kétségtelen, hogy meg kell adnunk a lehetőségét annak, hogy a ki magát jogában sértve érzi, független és elfogulatlan forumhoz fordulhasson. (*Helyeslés.*)

Rendkivül fontos elv ez és némileg a ministeri felelősség elvével hasonlítom össze alkotmányunkban. Tudjuk, hogy a ministeri felelősség is a legritkábban alkalmazható. Hiszen tán évtizedek, vagy századok mulhatnak el a nélkül, hogy a ministeri felelősség elvét gyakorlatilag alkalmazni lehet. És mégis vegyük ki alkotmányunkból azt a szót, hogy a minister felelős, akkor összeomlik és értéktelenné válik alkotmányunk. (*Helyeslés balfelől.*) Épen igy vagyunk a közigazgatási biráskodással. Nem mondom, hogy minden jogsérelmet orvosol, de kétségtelen, hogy ezt az eszmét élő intézménynyel kell megvalósitani az államban. (*Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.*) Mert ha ez nincs meg, akkor nem ismeri el az állam azt a legfőbb elvet, hogy minden jog, melyet törvény, vagy állam ad valakinek, csak ugy válik valósággá, ha teljesen független bíróság alá van helyezve. (*Helyeslés.*)

Ennélfogva hiszem és remélem, hogy ily magyarázatok után, miután elismertem azt, hogy a ministerelnök kezében van a kezdeményezési jog és ezért semmi elvet, vagy részletet nem terjesztettem elő, melylyel őt kötelezni akarnám a problema megoldásában, miután továbbá a ministerelnök urnak elvi kifogása nem volt az intézmény ellen s talán sikerült a felhozott gyakorlati példákkal aggályait eloszlatnom: határozati javaslatomhoz a t. ház és a t. ministerelnök ur is hozzá fog járulni.

Határozati javaslatom következőképen hangzik:

„A képviselőház utasítja a kormányt, hogy a közigazgatás terén felmerülő vitás ügyek s a közigazgatási hatóságok által elkövetett jogsérelmek elintézésére a közigazgatási bíróság szervezése iránt mielőbb törvényjavaslatot nyujtson be.“

Ajánlom határozati javaslatomat a t. háznak elfogadásra. (*Helyeslés balfelől.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Nem fogok a részletekbe menni, mindössze is csak egy csekély megjegyzést kivánok a t. képviselő urnak tenni arra vonatkozólag, a mit a ministeri felelősségről felhozott, hogy hiszen az is néha 50 esztendeig sem alkalmaztatik. Ezt helyre kivánom igazítani, hogy igen, de kétféle ministeri felelősség van; az egyik a politikai, a másik a törvényes.

A törvényes — igaz — nagyon ritkán alkalmaztatik, mert — hála istennek — oly bűnöket nem szoktak elkövetni újabb időben, hogy alkalmazni lehessen; de a politikai felelősség igen sokszor, sőt némely országban nagyon sürűen alkalmaztatik. (*Egy hang a szélső baloldalon: Náunk nem!*) Nem tehetek róla, hogy oly késedelmes az ország belátni, hogy önök volnának hivatva minket felváltani. Ennek oka nem én vagyok. (*Derültség a jobboldalon.*)

A mi pedig magát a határozati javaslatot illeti, én már nyilvánítottam, hogy a közigazgatási bíróságok iránt rövid idő alatt lehetőnek tartom a törvényhozási intézkedést, azt mondván, hogy rövid idő alatt, nem értek talán egy pár hetet, vagy hónapot. Ezen nyilatkozatot megtettem már előbb és ezt fentartom ma is. De — bocsánatot kérek — azon határozati javaslattal magam elébe egy kötött marche-routet kitűzetni nem óhajtok, (*Helyeslés jobbfelől. Mozgás a baloldalon*) ha majd a képviselő ur kezében lesz az initiálás joga, akkor ő tőle fogom várni az initiativát; (*Helyeslés jobbfelől*) most igen kérem, várja meg tőlem, (*Tetszés és derültség jobbfelől*) azután törje össze rossz javaslatomat; de ily határozati javaslattal — ismétlem — magamat utasittatni nem kivánom és kénytelen vagyok kijelenteni azt, hogy ha e határozati javaslat ma elfogadtatnék is, legközelebb kérném a t. házat, hogy ezt egy új határozattal tollálni méltóztassék, ugy mint ez Angliában szokás. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Gr. Apponyi Albert: T. ház! Én a ministerelnök urnak nyilatkozatára csak azt vagyok bátor megjegyezni, hogy t. barátom javaslatában olyasmi, a miből magára nézve kötött marcheroutet jelölhetne meg — mint magát kifejezni méltóztatott — egyáltalában nem foglaltatik. (*Ugy van! balfelől.*) Mert ép a dolog elfogadhatósága szempontjából és azon szempontból, melyet Grünwald Béla t. barátom majdnem ugyanazokkal a szavakkal emelte ki, mint maga a t. ministerelnök ur — hogy a kezdeményezés a kormányt illeti — azon általános elvnek megjelölésén kivül, hogy független bíróság állittassék fel, mely a közigazgatási hatóságok részéről szenvedett jogsérelmek felett ítéljen, a határozati javaslatban, semmi nemű útasítás nem foglaltatik. (*Ugy van! balfelől.*)

Ez az egyik megjegyzésem; a másik vonatkozik arra a készségre, melyet a ministerelnök ur kijelentett, hogy ily törvényjavaslatot benyujtandó lesz, még pedig rövid idő alatt.

Már, t. ház! Méltóztassanak megbocsátani, de a mi bennünket ily határozati javaslat beadására indított, az épen az a körülmény, hogy ámbár a közigazgatási biráskodásnak kérdése évek óta folyvást napirenden van a közvéleményben és ámbár a t. ministerelnök és belügyminister ur már egy évtized óta van abban a helyzetben, hogy ezt létesítse; ebben az irányban még eddig mitsem tett. (*Ugy van! balfelől.*) Én tehát most is csak arra kérem a t. ministerelnök urat, hogy méltóztassék előbbi nyilatkozatát praecisironi. Azt mondta ugyanis a t. ministerelnök ur, hogy erre vonatkozólag a maga részéről a törvényhozási előterjesztést lehetőnek és megtehetőnek tartja. Ha a t. mi-

Digitized by Google

nisterelnök ur ez alatt azt érti, hogy még a jelenlegi országgyülés lesz abban a helyzetben, hogy ezt a törvényt megalkothassa és hogy még ezen országgyülés mandatumának letelte előtt előterjeszti az erre vonatkozó javaslatot: akkor beleegyezném abba, feltéve, hogy t. barátom is jónak látja ezt, hogy a határozati javaslat visszavonassék. De ha a t. ministerelnök ur az általa felemlített idő praecisirozása tekintetében odáig sem akar menni, hogy megigérje, hogy még ezen országgyülés folyamán jöhetünk azon helyzetbe, hogy ily javaslatot tárgyaljunk: akkor a magam részéről ragaszkodom a határozati javaslat fentartásához. *(Helyeslés balfelől.)*

Pulszky Ágoston: Legyen szabad, t. ház, csak egy pár szóval indokolnom azt, hogy én, daczára annak, hogy a közigazgatási biráskodásnak alapos, lehetőleg minden térre kiterjedő s lehető gyors életbeléptetését részemről is kivánom, az előttünk fekvő határozati javaslathoz miért nem járulhatok. *(Felkiáltások a szélső balfelől: Tudjuk! Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Ismeretes dolog, hogy a közigazgatási biráskodás kérdése mindenütt a legbonyolultabb és a legnehezebb administrativ kérdések egyikét képezte. E kérdés, t. ház, hazánkban irodalmilag már hosszabb idő óta lett megvitatva. A t. ház kebelében is több izben volt róla szó. De megjegyzem azt is, hogy minden alkalommal, vagy legalább az alkalmak messze túlnyomó eseteiben nagy baj volt az, hogy a közigazgatási biráskodás kérdése csak általános körvonalaiban érintetett és hogy az, mert sem azon esetek, melyekre vonatkozólag az alkalmazandó, sem pedig azon elvek, a melyek alapján az érvényesitendő, megjelölve nem voltak, igen kevés kivétellel és ekkor is, a dolog természetéhez képest, mert akkor is nem tüzetesen azon kérdésről volt szó, csakis nagy általánosságban tartatott. Ugyanezért nagy köszönettel tartozunk Grünwald Béla képviselő urnak azért, hogy most, midőn határozati javaslatát előterjesztette, részletesen kivánta azon eseteket feltüntetni, a melyekben a közigazgatási biráskodás szüksége fenforog. De épen az ő felfogása és azon esetek, valamint azon kapcsolat alapján, melyet ő az alkalomból is, a melyből felszólalt, valamint határozati javaslatának szóbeli indokolásában a közigazgatási biráskodás és ezen szakasz intézkedései közt, felállított, meggyőződtem arról, hogy azon értelemben és azon elvek alapján, melyeket határozati javaslatába foglalt, a közigazgatási biráskodás intézménye el nem fogadható, a miért is a határozati javaslatot azon alakban és azon elvek alapján el nem fogadom. Megmondom mindjárt, hogy a határozati javaslatnak és a szóbeli indokolásnak minő kifejezéseiben akadok fenn. *(Halljuk! Halljuk!)*

A határozati javaslat nem azt az egy elvet kivánja csak kifejezni, a mint ezt az előttem szólott t. képviselő ur mondotta, hogy független bíróságokra kell bizni a közigazgatási biráskodást. Ez magában kétségkivül helyes. Hanem felhozza még azt, hogy a közigazgatási összes vitás kérdéseket kell erre a bíróságra bizni és másodszor azon kérdéseket is, melyekben jogsérelem esete fordul elő. Maga az, hogy határozati javaslatában e két esetet contradistingválta, világos tanuságául szolgál annak, hogy, mint tőle egyébként várni nem is lehetett, teljes tudatában van azon jelentőségnek, mely e contradistinctióban rejlik és annak, hogy ez a közigazgatási biráskodás iránt a különböző országokban kifejlett különböző rendszerekben lényeges és distinctorius jelleget képez.

Az ő felfogása szerint a közigazgatási biráskodás, a mint e kettős kifejezésből, valamint szóbeli indokolásából meggyőződtem, oly térre terjesztetnék ki, a minőre máshol, kivéve az amerikai Egyesült-Államokat, kiterjesztve nincsen. Hiszen, t. ház, igen jellemző volt e tekintetben, hogy mindjárt beszéde elején megemlítette, hogy a parlament semmi egyes jogsérelem és általában semmi jogsérelem általános megbirálására és kijavítására nem alkalmas.

Engedelmet kérek, de e tant el nem fogadhatom. A mig a ministeri politikai felelősség és a ministeri jogi felelősség tanai az alkotmány alapelvei gyanánt tekintetnek, addig azon tételt, hogy a parlament nem alkalmas arra, hogy egyes jogsérelmekben biráskodjék, elfogadni nem szabad. *(Helyeslés jobbfelől.)* És általában nagyon csudálkozom azon, hogy a képviselő ur, ki az állami administratio és az állami főhatalom erélyes képviselete hivének valja magát, e tekintetben, talán öntudatlanul, de oly tant hirdet, mely csak föderalisticus alkotmányú államban érvényesíthető. Mert csak föderalisticus alkotmányú államban foroghat fenn annak esete, hogy a törvényhozás, a parlament birósági jogköre korlátoztatik. Nálunk és semminemű alkotmányos egységű országban, legyen az monarchia vagy respublica, a parlament jogkörének korlátozása ily értelemben nem eszközölhető. Amerikában igenis fennáll a központi alkotmány-bíróság, de nem mint közigazgatási, hanem mint alkotmány-bíróság. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Az mindegy!)* Az nem mindegy. Fennáll azért, mert a központi parlament competentiája és az egyes államok competentiája szorosan meg van határozva. De oly bíróságot, mely által a parlament, a törvényhozás hatásköre korlátoztatnék, Magyarország alkotmányának szellemében egyáltalában képzelhetetlennek tartok és nem ismerek veszedelmesebb tant annál, a mely e parlamentet akár általános, akár specialis kijelentés alapján el akarja tiltani attól, hogy bárminő politikai vagy közigazgatási jogsérelmet — természetesen nem magánjogot — a maga foruma elé vihessen. Menynyiben tehát nem ugyan a határozati javaslat szö-

Digitized by Google

vege, hanem annak szóbeli indokolása ezt az elvet kétségbe vonni látszott, e tekintetben ahhoz semmiképen hozzá nem járulhatok.

Az összes közigazgatási vitás kérdésekre vonatkozólag közigazgatási bíróságot megállapítani — meggyőződésem szerint — szintén semmiféle európai continentalis államban nem lehetséges, a minthogy nem is eszközöltetett. Mert a közigazgatási vitás kérdések természete kétféle. Meg kell különböztetni azokat, melyekben a vita onnan származik, hogy egy egyéni jogkör megsértetik és azokat, melyekben a vita alapját a közérdek különböző appretiatiója képezi.

Ott, hol tisztán a közérdek appretiatiójáról van szó, a mint épen ezen szakasz esetében lehet, hogy tudniillik a törvényhatóság és a ministerium felfogása eltér a közérdek tekintetében, ott a közigazgatási bíróságra ezen kérdés eldöntését egyáltalában nem lehet bizni, ott a közérdek appretiatiójának kérdése szükségképen csak az administrativ fokozatokon keresztül vezethető és ott — igen helyesen mondja a törvényjavaslat, de mondja egyébiránt az 1870 : XLII. törvényczikk illető szakasza is, mely a törvényjavaslatba átvétetett egész szövegében s abból pusztán a „rendőri" szó maradt ki, oly indokokból, melyek az általános vitánál elmaradtak — mondom, helyesen mondja a törvényjavaslat, hogy a politika és közérdek appretiatiójának legfőbb birája egyedül az országgyülés lehet.

Azt gondolom legalább, hogy nem tévedek, hogy ez felel meg azon értelemnek, mely ezen szakasz utolsóelőtti kikezdésében foglaltatik. Marad tehát azon közigazgatási kérdések esete, hol, mint mondám, egyéni jogsérelem forog fenn, melyekre nézve csak azt akarom megjegyezni, hogy nagyon kell vigyáznunk, nehogy a közigazgatási bíróság megállapítása alkalmával lerontsuk azon biztosítékokat, melyek már eddigi törvényeinkben meg voltak. Mert, habár elismerem, hogy e biztosítékok nem elegendők, habár elismerem, hogy nem kimerítők és magukban nem pótolják a közigazgatási bíróság szükségességét, azok mégis becsesek és olyanok, melyekről megfeledkezni nem szabad. Ilyenek, hogy rendes bíróságainknak azon hatalmi köre van meg, mely szerint concret esetben, a mint Grünwald Béla t. képviselőtársam fel is említette, valamely rendelet törvényessége felett dönthessenek.

Ez nem üres szó s ezt minden esetre összhangba kell hozni azon elvekkel, a melyekre a közigazgatási bíróság intézménye alapittatnék s melyeket ennek szervezése alkalmával szem elől téveszteni nem lehet.

Itt számos tevékenység, számos eset forog fenn, melyekben habár nem contradictorius alapon és a legegyszerűbb eljárás mellett a közigazgatási bíróságnak némi pótléka meg van a közigazgatási bizottság eljárásában. Igaz, hogy a közigazgatási bizottság, mint appellatorium forum eljárása meg nem felel a közigazgatási bíróságban fekvő garantiáknak minden tekintetben, ámbár a nyilvánosság nagy mérvben biztositttatik.

De elismerem, hogy e tekintetben czélszerűbb a közigazgatási bíróságok alkotása, csakhogy ezen esetben is világosan gondoskodni kell arról, hogy azon appretiationalis hatalom, mely a törvényhatóságokon kivül a közigazgatási bizottságokat illeti, érintetlenül maradjon a mellett, hogy a szorosabban vett birói functiók esetleg a közigazgatási bíróságra átmenjenek.

De e mellett kétségtelen az, hogy a közigazgatási biráskodás megalkotása alkalmával mulhatatlanul gondoskodni kell arról, hogy a jelenleginél megfelelőbb eljárás érvényesittessék arra nézve, hogy birói úton a közigazgatási illetékesség szorosan megállapittassék, melyre vonatkozólag a mint tudjuk, a törvények ma is intézkednek, de ezen intézkedések, ámbár igen régen állanak fenn, mégis csak provisoriusak és ki nem elégítő jelleggel birnak. De épen ezen illetékesség megszabása mulhatlanul szükségessé teszi egyszersmind azt, hogy nagyon gondosan vizsgáljuk meg azon elvet, melyet Grünwald Béla t. képviselő ur itt proclamált, a ki tudniillik azt óhajtotta, hogy a közigazgatási biráskodás behozatala alkalmával mondassék ki, hogy bármely stadiumban lehessen a közigazgatási bírósághoz fordulni a nélkül, hogy a rendes administrativ stadiumokon és fokokon keresztülvitetett volna az ügy. Ez igen aggályos elv, aggályos elv annál inkább, mert ha a közigazgatási bírósághoz való fordulásnak birtokon belül adatik lehetőség, akkor ez által az administratio hatályossága csakugyan a legnagyobb mértékben megakasztatik. És azt hiszem, hogy ott, hol közvetlenül valamely a magánjoghoz egészen hasonló jellegű érdekről van szó, az, hogy a közigazgatási biráskodás igénybe vétele alkalmával mellőzhető az administrativ forumokhoz való fordulat és hogy e nélkül lehessen az ügyet egyenesen a közigazgatási biráskodáshoz vinni, egyáltalában keresztülvihető nem volna a nélkül, hogy az administratio sikere a legnagyobb mértékben ne veszélyeztetnék.

Midőn tehát látom, hogy a Grünwald Béla t. képviselő ur által benyujtott indítvány szövegezése ezen félreértésnek és vitás kérdéseknek tért enged és midőn azt sokkal bővebbnek tartom, mint a minő a közigazgatási bíróság hatáskörét tekintve egyáltalában elfogadható, mert e biráskodást a t. képviselő ur az összes közigazgatási vitás kérdésekre kiterjeszteni akarja, ugy a közigazgatási biráskodásból majdnem alkotmánybiráskodás válik, a mely biráskodást magával a parlamenti kormányzat rendszerével csakis az

Digitized by Google

általam jelzett korlátokon belül tartom összeférhetőnek: részemről, annak daczára, hogy meg vagyok győződve, hogy a közigazgatási biráskodás meghonosítása a legsürgősebb teendők egyike, a határozati javaslatot el nem fogadhatom. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)

Irányi Dániel: T. ház! Megvallom, nem kevésbé csudálkozom Pulszky Ágost t. képviselő urnak, mint a t. ministerelnök urnak ellenzésén, a melyet Grünwald Béla képviselő ur inditványa ellen tanusítottak. A t. ministerelnök ur kötött útlevélnek nevezte a határozati javaslatot, melyet a t. képviselő ur benyujtott. Mint már gróf Apponyi Albert t. képviselő ur igen helyesen jegyezte meg, azon felfogás egyáltalában nincs indokolva a határozati javaslat által, a mennyiben abban egyéb nem foglaltatik, mint hogy a közigazgatás terén szenvedett sérelmek független közigazgatási bíróság által orvosoltassanak. Ezt, ugy hiszem, a ministerelnök ur is helyesli és lehetetlen, hogy el ne fogadja. Van egy másik kikötés, tudniillik, hogy ezen törvényjavaslat mielőbb nyujtassék be. Ugy de maga a t. ministerelnök ur nemcsak e napokban, a mai napon is azt méltóztatott igérni a t. háznak, hogy a közigazgatási biróságokról szóló törvényjavaslatot rövid idő alatt szándékozik benyujtani. Nem látom tehát át, miért volna a t. ministerelnök urnak, illetőleg az egész kormánynak keze ezen határozati javaslat által oly módon megkötve, hogy azt el ne fogadhatná.

Pulszky t. képviselő ur azért nem járul a határozati javaslathoz, mert nem osztja Grünwald képviselő indokolását, melylyel határozati javaslatát támogatta és azt sokkal bővebbnek, sokkal határozatlanabbnak tartja, semhogy azt a maga részéről helyeselhetné. Ugyde, ha ez állana is, t. képviselő ur, Grünwald Béla t. képviselőtársam, a mennyire emlékezem, azon eseteket, melyeket felhozott, csakis példa gyanánt említette, (*Ugy van! a bal- és szélső baloldalon*) a nélkül, hogy azok által a kormányra akármilyen nyomást is akarna gyakorolni, a nélkül, hogy azokat a törvényjavaslatban a kormány által zsinórmértékül elfogadtatni kérte volna. Ugyanazért, miután a határozati javaslat egész általánosságban van tartva; miután az indítványozó külön is kijelentette, hogy ő a kormánynak kezdeményezését egyáltalán nem akarja megszorítani: azt gondolom, t. képviselőház, semmi sem tartóztathat bennünket vissza attól, hogy azon határozati javaslathoz hozzá járuljunk. (*Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! (*Halljuk! Halljuk!*) Mivel látom, hogy e kérdés felett nagyobb vita keletkezik, kötelességemnek tartom nyilatkozni egy concret kérdés iránt, melyet gróf Apponyi t. képviselő ur felhozott. (*Halljuk!*)

Mielőtt ezt tenném, csak azt az egyet jegyzem meg, hogy egy határozati javaslatnál mindig figyelembe veendő az indokolás, mely mellett beadatott és oly határozati javaslat, mely semminek sem praejudicálna, csak az lenne, mely egyszerűen azt mondaná: a kormány utasittatik, hogy a közigazgatási biráskodás iránt törvényjavaslatot terjeszszen be. (*Helyeslés a jobboldalon.*) Ennél a kérdésnél minden szó oly fontossággal bir, hogy a mi ezen túl megy, abban már egy bizonyos kötött utasítás foglaltatik. (*Igaz! Ugy van! a jobboldalon.*)

A mi már a gróf Apponyi képviselő ur kérdését, mely miatt felszólalok, illeti, én igyekezni fogok, nem tudom, egész őszintén megmondom, sikerülni fog-e — (*Zaj a baloldalon*) de igyekezni fogok, mint multkori nyilatkozatomból is talán kivehető volt — nem ezen ülésszak alatt, hanem ezen törvényhozási cyclus alatt benyujtani a törvényjavaslatot, teljes garantiát azonban érte — ezt is megmondom őszintén — nem vállalhatok. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Elnök: Grünwald képviselő ur felolvasta ugyan módosítványát, de ugy látszik, sokan nem hallották; a módosítvány tehát még egyszer fel fog olvastatni.

Törs Kálmán jegyző (*olvassa Grünwald Béla módosítványát*).

Hodossy Imre: T. képviselőház! (*Halljuk! Halljuk!*) Pulszky Ágost képviselő ur kijelentette, hogy ő maga is elvileg helyesnek tartja a közigazgatási biráskodás intézményét; azonban oda nyilatkozott, hogy ő neki aggályai vannak arra nézve, hogy a határozati javaslat jelen szerkezetében elfogadtassék. A t. képviselő fel is sorolt ily aggályokat; ezeknek azonban legkisebb részét merítette és azt is tévesen magából a határozati javaslatból. (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) Sőt felhozott oly aggályokat, a melyekre nemcsak ezen határozati javaslat, hanem még azon szóbeli felszólalás sem nyujtott, melylyel Grünwald t. képviselőtársam azt indokolta, a legkisebb részben sem alapot. (*Ugy van! balfelől.*)

Azt mondja Pulszky Ágoston t. képviselő ur, hogy ne rontsuk le az eddigi biztosítékokat, a melyek arra nézve fennállanak, hogy a magánjogi kérdésekben és a büntető ügyekben ítélő biró hivatva van megbirálni az egyes rendeleteknek törvényességét. Ugyan miként czéloztatnék ez akár a jelen határozati javaslattal, akár azon felszólalással és miként történhetnék ez, ha czéloztatnék is? Hiszen itt nem czéloztatik más, mint az, hogy miként a magánjogi és büntetőjogi ügyekben ma a biró van hivatva erre, akként legyen hivatva concret közigazgatási kérdésekben is a szervezendő bíróság ítélni bizonyos rendeleteknek törvényessége fölött. (*Ugy van! balfelől.*) Tehát nem csökkentetni kivántatnak ezzel a garantiák, hanem egy újabb, nélkülözhetetlen garantiával akarnak azok gyarapittatni. (*Helyeslés balfelől.*)

Digitized by Google

A másik, a mit a t. képviselő ur felhozott, az azon aggály volt, hogy óvakodjunk attól, hogy mi a törvényhozás hatáskörét valami bíróság által korlátoztatni akarjuk, ugy miként az Amerikában létezik. Hát ez senkinek eszeágába nem jutott; ez sem ebben a határozati javaslatban nem czéloztatik, nem mondatik, nem insinuáltatik, sem t. barátom Grünwald Béla ezt egy szóval sem insinuálta; sőt a midőn ő azt mondja, hogy csakis bizonyos és nem az összes közigazgatási vitás kérdések legyenek oda vihetők, akkor ő egyenesen kizárja innen a törvényhozási vitás kérdéseket, a melyek Amerikában bírósághoz utalva vannak, de nálunk, a mi alkotmányunk keretében csakugyan nem utalhatók oda. Azon aggály tehát, a melyet a t. képviselő ur felhozott, hogy óvakodjunk a törvényhozás hatáskörét bíróság által korlátoztatni, szintén teljesen alaptalan. (*Helyeslés balfelől.*)

Azt mondja továbbá a képviselő ur, hogy ő azt el nem ismerheti, hogy a parlament nem volna alkalmas forum concret esetek elbirálására. De azt igen ügyesen ugy motiválta, hogy addig, mig a mi alkotmányunkban nincs más forum erre, addig mi nem állhatunk arra az álláspontra és nem ismerhetjük el, hogy az egyetlen forum, a mely erre nézve létezik, arra alkalmatlan.

Hát bocsánatot kérek, ha azt mondom, hogy hivatalosan és az alkotmány paragraphusai szerint csakugyan nem mondhatni azt, hogy ez alkalmatlan és csakugyan ez az egyetlen forum, hanem mi itten de lege ferenda vagyunk hivatva beszélni és igy igenis mi kénytelenek vagyunk elismerni, hogy habár ez az egyedüli forum, az mégis alkalmatlan; és bőven ki lett itt fejtve, hogy egyes concret panaszos kérdések miatt, a melyek utoljára is kisebbek, a nagyban és egészben a ministeriumot támogató többség a ministeriumot bizony nem fogja desavouálni, elejteni. (*Ugy van! balfelől.*) Az tehát, habár ma az egyedüli, mégis teljesen alkalmatlan forum és azért keresünk orvoslást, azért keresünk egy alkalmatos forumot és ez a közigazgatási bíróság.

A mit t. képviselőtársunk magából a határozati javaslatból felhozott mint ellenvetést, az arra vonatkozik, hogy e szerint oda tartoznának: a vitás kérdések és a jogsérelmek; tehát nemcsak jogsérelmek, de vitás kérdések is. De ezt ugy bővítette a képviselő ur, hogy az összes vitás kérdések, értve azokat is, a melyek a törvényhozás competentiájába tartoznak és itt utalt az amerikai alkotmányra. Hát a határozati javaslatban sem az nincs mondva, hogy más, mint közigazgatási vitás kérdések, sem az, hogy más vitás kérdések, sőt ha már méltóztatott a szóbeli indokolásra tekintettel lenni, Grünwald Béla képviselő ur világosan mondta, hogy semmiben sem kiván a kormánynak praejudicálni és azért kiván a legnagyobb általánosságban szólani; (*Ugy van! balfelől*) ugy, hogy nekem ugy tetszik, hogy a ministerelnök nyilatkozatát is számba véve, ugy áll a dolog: a ministerelnök ur is és Pulszky képviselő ur is in principio igenis helyeslik, hogy a közigazgatási biráskodás nálunk szerveztessék, de in concreto még ettől a határozati javaslattól is idegenkednek.

A ministerelnök ur még azt is látszott pointirozni, hogy az nem felelne meg a kormány állásának, hogy ő utasításokat elfogadjon és azokkal magát megköttesse. Én bátor vagyok arra emlékeztetni, hogy ugyanezen kormány már igenis, elfogadott hasonterméstetű utasításokat a háztól, a nélkül, hogy magát compromittálva érezte volna. (*Ugy van! a baloldalon.*) Ilyen volt például a szóbeliség és közvetlenségre alapított eljárásra vonatkozó határozati javaslat. (*Felkiáltások a baloldalon: Számtalan!*) És ez nem derogált a minister urnak s azt mondta a kormány: igenis ezzel én is egyetértek, nincs ellene kifogásom, hogy a t. ház ezen határozatot meghozza. Tehát nem mintha a határozat hozatala a t. ministerelnök urnak derogálna, nem mintha valami elvi kifogása volna, hanem a dolog egyszerűen ugy áll, hogy mi e határozati javaslatban egy nagy elvet nemcsak in abstracto kimondani, hanem valamikép a megvalósításhoz közelebb hozni akarunk; (*Ugy van! Ugy van! balfelől*) minden esetre pedig a kormány és a képviselőház által ünnepélyesen elismertetni akarjuk. Ez kormányunk és a háznak csak becsületére válnék. A t. ministerelnök ur és a t. képviselő ur azonban azt mondják, hogy igenis inprincipio elismerjük, hogy ez jó, de in concreto nem. (*Ugy van! balfelől.*) Ez tehát annyit jelent, hogy még sem akarják. Video meliora, deteriora sequor. (*Tetszés balfelől.*) Ha komolyan akarja a kormány, hogy megvalósittassék az az eszme, hozzájárulhat e határozati javaslathoz, mely sem terminust, sem részletet nem tartalmaz, hanem az elvet magát, a nagy alkotmányos elvet proclamálja. (*Élénk helyeslés és tetszés a bal- és a szélső baloldalon.*)

Almásy Sándor: T. képviselőház! Nem fektetek ugyan valami nagy súlyt e határozati javaslat elfogadására; de habár a ministerelnök ur maga is kijelentette, hogy a közigazgatási biráskodás iránt törvény alkotását szükségesnek tartja és a törvényjavaslat beterjesztését meg is igérte és most mégis indignatióval visszautasította ezt a határozati javaslatot, sőt azzal fenyegetett, hogy ha ez elfogadtatnék, ellenkező határozati javaslatot fog előterjesztetni, ez kétessé teszi előttem azt, hogy mikor fogja a ministerelnök ur jónak látni, hogy törvényjavaslatot terjeszszen be.

A határozat meghozatala nem sértheti a ministerelnök urat. Tudjuk, hogy volt erre már eset, midőn Czegléd városának 100 polgárból álló

Digitized by Google

küldöttsége ide jött, itt mint csavargókat, földönfutókat, lázítókat a legimpertinensebb bánásmódban részesítették és midőn a ministerelnök ur az egyéni szabadság megsértése miatt interpelláltatott, a kibuvó az volt, hogy határozat hozatott, hogy az egyéni szabadság és a gyülekezési jog iránt törvényjavaslat hozassék be. Akkor ezen határozat nem sértette a ministerelnök urat és azt elfogadta. Azért nekem gyanus, hogy miért mondja ma, hogy nem fogadja el a ministerelnök ur ezen határozatijavaslatot. Igaz, az a törvényjavaslat is elmaradt, e mellett a határozat mellett is elmaradhat. De ez az adott szó mellett mégis moralis kötelezettséget minden esetre foglal magában, mert a ministerelnök ur nyilatkozata folytán, hogy nem vállal kötelezettséget, hogy a jövő ülésszakban is beterjeszsze a törvényjavaslatot, az igen messze elodázható volna, a mennyiben pedig ugy azon az oldalon, mint innen sürgősnek, czélszerűnek és majdnem elkerülhetetlenül szükségesnek látjuk a közigazgatási bíróság behozatalát az alkotmány biztosítására, én e határozati javaslatot elfogadásra ajánlom. (*Helyeslés balfelől.*)

Elnök: Grünwald képviselő ur módosítani kivánja az általa beterjesztett szöveget, méltóztassék meghallgatni. (*Zaj.*)

Grünwald Béla: T. képviselőház! Ez alkalommal nem akarok reflectálni arra, a mit Pulszky t. képviselőtársam felhozott. Feljegyeztem magamnak azt, a mit magamra nézve fontosnak tartottam. De mindarra, a mit feljegyeztem, megadta a feleletet Hodossy t. barátom. Reám, megvallom őszintén, t. képviselőtársam nyilatkozata azt a benyomást tette, hogy egyáltalában nem volt elhatározva elfogadni bármely határozati javaslatot. (*Igaz! Ugy van! a baloldalon.*) A jelen esetben azzal indokolta az elutasítást, hogy az csak általánosságban szól; ha pedig a részletekbe mentem volna, bizonyosan talált volna oly részeket, a melyek miatt szintén nem fogadta volna el határozati javaslatomat. (*Igaz! Ugy van! a baloldalon.*) Ennélfogva vele vitatkozni nem kivánok. (*Élénk helyeslés a baloldalon.*)

Hanem, t. képviselőház, megvallom, nagyon csudálkoztam azon, hogy a ministerelnök ur (*Halljuk! Halljuk!*) az én igénytelen felszólalásom után oly ingerült hangon szólt, mert meg vagyok róla győződve, hogy arra az én felszólalásomban okot nem talált. Én oly objective szóltam, hogy azt hiszem, ennek a hangulatnak lélektani megmagyarázása nagyon nehéz volna. (*Igaz! Ugy van! a baloldalon.*) Az a felszólalás, a melyet a ministerelnök urtól hallottunk, nem tartalmazott objectiv okokat arra nézve, hogy miért utasítja el a határozati javaslatot.

Elnök: Kérném a t. képviselő urat, ha a zárszóval akarna élni, méltóztassék várni, mig a többi feljegyzett szónokok is nyilatkoznak.

Grünwald Béla: Azonnal bevégzem felszólalásomat. Azt mondta a t. ministerelnök ur, hogy nem engedi, hogy kötött marschroutot szabjanak elébe.

Én, t. képviselőház, valóban minden erőmmel arra törekedtem, hogy ez ne történjék meg, minden erőmmel arra törekedtem, hogy ne gördítsek semmiféle akadályt bár csak a legkisebb szóval e nagy elvnek, a közszabadság nagy elvének proclamálása és elismerése elé, ebben a parlamentben. Azért, t. képviselőház, miután a ministerelnök ur nyilatkozatát hallottam, az ügy, az ország és törvényhozás reputatiója érdekében elhatároztam magamat arra, hogy a határozati javaslatból mindazt, a mi a ministerelnök urra nézve kellemetlen volt, vagy a ministerelnök urra azt a benyomást tette, hogy mi egy bizonyos úton és bizonyos tempóban való haladásra akarjuk kényszeríteni, kihagyjam. Ennélfogva igy módosítom határozati javaslatomat: „A képviselőház utasítja a kormányt, hogy a közigazgatási bíróság szervezésére törvényjavaslatot nyujtson be".

Azt hiszem, hogy ez teljes harmoniában van azzal, a mit a ministerelnök ur kijelentett. Kérem, méltóztassék határozati javaslatomat elfogadni. (*Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! (*Halljuk! Halljuk!*) Én nem tudom, voltam-e ingerült vagy nem, öntudatosan nem voltam. Ha talán a képviselő ur észlelt valami olyanformát hangomon, annak indokát csak abban keresheti, hogy nem tartom nézetem szerint tökéletesen helyesnek egy ily nagy kérdést oda dobni akkor, midőn annak megoldásáról szó sem lehet és oda dobni oly alkalomból, midőn maga a képviselő ur is megmondja, hogy az által a szőnyegen levő szakasz vagy törvényjavaslat nem módosul, mert most egy törvényjavaslat részletes vitájánál vagyunk és igazság szerint az abban foglaltak azok, melyek a vita tárgyát képezhetik. (*Helyeslés balfelől.*) Ha tehát volt ingerültség hangomban, ezért volt.

A mi már most a dolgot illeti, én nem ismerem el, hogy akár az ország, akár a képviselőház reputatiója, az által, hogy Grünwald Béla t. képviselő ur határozati javaslata elfogadtatik, nyerne és ha nem fogadtatik el, vesztene. Kimondtam ma is, hogy a közigazgatási bíróság behozatalát én is, azon felfogás szerint, mely az enyém, indítványozni szándékozom. De, mint mondám, ily fontos kérdéseknek ily módon vitatását és másfelől a törvényjavaslat tárgyalásának ily fontos, de itt meg nem oldható kérdések általi megakasztását helyesnek nem tartom. (*Helyeslés balfelől.*) Én a magam részéről, ha ez által a közigazgatási birás-kodás feletti vitát mostanra befejezhetjük, elfogadom a módosított határozatijavaslatot, (*Helyeslés*) ellenben, ha ezen czélomat el nem érhetem, akkor nem fogadok el semmit. (*Helyeslés jobbfelől. Mozgás balfelől.*)

Digitized by Google

Elnök: Pulszky Ágost képviselő ur személyes kérdésben kiván szólni.

Pulszky Ágost: T. ház! Személyes kérdésben és félreértett szavaim helyreigazítására kérek szót. (*Nagy zaj. Halljuk! jobbfelől. Eláll! balfelől.*) Jogom van felszólalni, mert szavaim tényleg félremagyaráztattak és e jogomtól minden ellenkező kisérlet megfosztani nem fog. (*Halljuk! jobbfelől. Nagy zaj balfelől. Eláll!*)

T. ház! Én nem szoktam gyakran feszólalni felreértett szavaim magyarázata czéljából és nem is szólaltam most sem fel, daczára annak, hogy Hodossy Imre t. képviselő ur beszéde után felszólalhattam volna; de miután ismételtetett a félremagyarázás és miután az személyes megtámadással is megtoldatott: kötelességem felelni. (*Halljuk! jobbfelől.*)

Félremagyaráztattak pedig szavaim annyiban, a mennyiben az, a mit — felszólalásomban világosan megmondottam — Grünwald Béla t. képviselő ur szóbeli indokolására vonatkozólag mondottam és ez ugy tüntettetett itt fel, mintha irásbeli indokolása ellenében mondottam volna és azután az hozatott fel, hogy tehát irásbeli indokolása ellen tulajdonképen semmit sem hoztam fel. Engedelmet kérek, én kimondottam, hogy a határozati javaslatot egyrészt azért nem fogadom el, mivel benne van, hogy a közigazgatási vitás kérdésekre is kiterjesztetik a közigazgatási biráskodás. (*Felkiáltások balfelől: Ez polemia! Jobbfelől: Halljuk!*) Már pedig, hogy ha ez qualificatio nélkül mondatik ki, természetes, hogy ez alatt az összes közigazgatási vitás kérdéseket kell érteni. (*Zajos felkiáltások balfelől: Ez nem személyes kérdés! Nagy zaj. Halljuk! jobbfelől*)

Mondottam és félremagyaráztatott az is, hogy azért nem fogadom el a határozati javaslatot, mert az szinezetét azon kapcsolattól nyeri .... (*Zajos felkiáltások balfelől: Röviden!*) Kérem, én oly rövidséggel fogok szólni, a mint azt az ügy megkivánja. (*Felkiáltások balfelől: Eláll! Házszabály!*) Arra kötelez a házszabály, hogy azt, a mit mondani akarok, érthetően mondjam el és ha pár szóval többet kell mondanom, e pár szót a ház iránti tisztelet folytán nem szabad sajnálni. (*Nagy zaj. Halljuk! jobbfelől.*)

Ismétlem, mondottam, hogy azon kapcsolatnál fogva sem fogadom el, mely a határozati javaslat szinezetét megadja.

A mi már most a személyes kérdést illeti, Grünwald Béla t. képviselő ur azt mondja, hogy miután tárgyi argumentumom nem volt, feszólalásomból azon impressiót merítette, hogy nem akartam semminemü határozati javaslatot elfogadni.

Engedelmet kérek, minthogy megindokoltam, egészen helytelennek tartom ezen impressió constatálását és azt hiszem, hogy ennek constatálása valóban személyes megtámadást képez.

Egyébiránt, ha a t. képviselő ur tudni kivánja, megvallom őszintén, hogy igenis azon impressio miatt nem fogadtam el a határozati javaslatot, melyet nyertem a víta alatt, tudniillik a háznak egy fractiója oly elvek és nézetek monopoliumát kivánja magának vindicálni, (*Élénk helyeslés jobbfelől. Nagy zaj és felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Ez nem személyes kérdés!*) hogy, mondom, a háznak egy fractiója oly elvek és nézetek monopoliumát kivánja magának vindicálni, (*Élénk helyeslés jobbfelől. Nagy zaj és mozgás a bal- és szélső baloldalon*) ismétlem, azon impressio miatt nem fogadtam el a határozati javaslatot, hogy a háznak egy fractiója oly elvek és nézetek monopoliumát vidicálja magának, a melyek soha az ő monopoliumát nem képezték és melyek monopoliumának vindicálása épen azon elveknek és a közügynek érdekében nincs. (*Élénk helyeslés jobbfelől. Nagy zaj és ellenmondás a szélső baloldalon.*)

Elnök: T. ház! Szólásra többé senki sincs feljegyezve. Hogy ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

Minthogy a tárgyalás alapját képező 19. §. nem támadtatott meg, azt hiszem, kijelenthetem, hogy az elfogadtatik. A további kérdés az: elfogadja-e a ház a Grünwald képviselő ur által benyujtott és később módosított határozatijavaslatot. Méltóztassanak ezt még egyszer meghallgatni.

Törs Kálmán jegyző (*olvassa. Felkiáltások: Elfogadjuk!*)

Elnök: Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a határozati javaslat elfogadtatik. Következik a 20. §.

Szathmáry György jegyző (*olvassa a 20. § t a II. felezett czimét, a 21. §-t, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak. Olvassa a 22. §-t. Felkiáltások: Öt percznyi szünet!*)

Elnök: Öt perczre az ülést felfüggesztem.

(*Szünet után.*)

Elnök: Az ülést folytatjuk. Szó illeti Lázár Ádám képviselő urat.

Lázár Ádám: (*Halljuk! Halljuk!*) A törvényjavaslat 22. §-a két fontos intézkedést tartalmaz. Első része vonatkozik a legtöbb adót fizetők és a választott bizottsági tagokra, második része pedig a közgyülést alkotó, jelesen az állami épitészeti hivatal főnökére. Legyen szabad mindkét irányban felszólalásomat röviden indokolni, miután ezzel kapcsolatosan egy módosítványt szándékozom benyujtani.

E jelen törvényjavaslat nemcsak a választási és kinevezési rendszert zavarja össze, hogy ez által a hatalomnak minél több rostját összpontosítsa, hanem ezen felül magát a népképviseleti rendszert is annyiban tágítja, hogy különösen a

Digitized by Google

vármegyei szervezetben még államhivatalnokot is ruház fel tanácskozási és döntési joggal.

Hogy a virilis intézmény a democraticus iránynak nem felel meg: ez bővebb bizonyításra nem szorul. Annál kevésbé kell pedig azt bizonyítani, a mit több mint 15 évi tapasztalat igazol, hogy ezen intézmény által nemcsak az önkormányzat lesz meghiúsítva, hanem oly elemek is vonatnak be a képviseletbe, a melyeknek egy része — tisztelet a kivételeknek — a vagyonosodás, de ritkán a magyarosodás érdekében törekszik bejutni abba a testületbe, a mely, különösen a városokban nem csak magasabb culturalis hivatással bir, hanem a városnak ősi jogai és vagyoni viszonyai felett is őrködni és döntőleg határozni hivatva van.

Mikép gyakorolják ezek ezen hatalmat? *(Halljuk! Halljuk!)* Minden előforduló fontosabb kérdésnél a vagyoni viszonyok az irányadók. Különösen irányadók a királyi kisebb haszonvételek és más városi javadalmak haszonbérlete, hogy azok lehetőleg az ő sorsosaiknak adassanak. Ha a többségben lévő virilisták közt erre törekvő elemek túlsúlyban lesznek: ez által a városoknak tetemes kár fog okoztatni nemcsak a felmerülő perek, de a késedelmes fizetések miatt, a melyek a városok jövedelmi forrásait és az azokhoz kötött kiadások teljesülését is meghiusítják.

Számos ilyen eset van, a melyről a belügyministeriumban is birnak tudomással s ezek igazolják, hogy a királyi kisebb haszonvételek béréből eredő hátralékok be nem hajthatása miatt, oly állapotba jutott némely város, hogy kénytelen pótadót kivetni. Ezt idézték elő azon küzdelmek, a melyek inkább a vagyoni tekinteteket, mint a szellemi törekvéseket tartották irányadóknak.

A virilis intézmény bővebb megbirálhatása végett legyen szabad arra hivatkoznom, hogy a városi képviseleti testületek megalkotásánál a szellemi tőke nem részesül előnyben, mert ezt megelőzik azok az anyagi érdekek, a melyek egy vagy más úton, azon adótöbbletet képesek elérni, a mely a törvény által elő van irva. Daczára annak, hogy a honoratiorok adója kétszeresen számittatik, ezek gyakran pár krajczárnyi különbség miatt még sem juthatnak be a virilisták sorába s igy a város érdekei azoknak vannak kiszolgáltatva, kik annak ügyei iránt kevésbé érdeklődnek.

Ezen intézmény nemcsak a törvényhatósági joggal felruházott városokra bir igen nagy fontossággal, a miről meggyőződhetett mindenki, a ki a városoknak e törvényjaslat tárgyalására vonatkozólag a képviselőház elé terjesztett feliratai közül csak néhányat is olvasott.

De befolyással bir ez intézmény a rendezett tanácsú városokra is, mert a városi bizottság ott is a virilis intézmény alapján van szervezve. Magyarországon ez idő szerint szabad királyi és rendezett tanácsú város 144 van; ezek népessége túl van a 2 millión. Ezekben van az értelmi súly, ezekben összpontosulnak mindazon érdekek, melyek a magasabb műveltség kellékeit akarják létesíteni. E városok érdekeit eddig is meglehetősen veszélyeztette a virilis intézmény fentartása. Mit kérnek ma a városok? A szabad királyi városok legnagyobb része az ide beterjesztett kérvényben azt hangsúlyozza, hogy mivel a virilis intézmény inkább ódonszerű conservativ s teljességgel nem szabadelvű és az önkormányzat érdekeit elősegítő intézmény: ha már teljesen el nem törültetik, legalább mint az többek között Pozsony város feliratában is ki van fejezve, Budapest főváros mintájára, illetőleg az 1872 : XXXVI. törvényczikk értelmében szerveztessék, hogy a legtöbb adót fizetők bizonyos határozott számban maguk választhassák képviselőiket ne pedig a sors szeszélye döntse el, kik legyenek ez intézmény alapján a bizottsági tagok? Azt mondják a városok, hogy a virilis intézmény, ha már egészen el nem törülhető, ily alakban leginkább megfelelne az ő érdekeiknek. Meglehet, hogy ez áll a megyékre is; de minthogy ez iránt bővebb tapasztalataim nincsenek, itt csak a városokra kellett szoritkoznom.

T. ház! Miután pártunk elvi álláspontja szerint én a választási rendszer híve vagyok, azt hiszem, ép e 22. §. nyujtja a legjobb alkalmat arra, hogy a virilis intézmény ellenében álláspontunkból kifolyólag indítványt tegyünk. Indítványunk pedig nem vonatkozhatik egyébre, mint hogy a legtöbb adót fizetők rendszere elejtetvén, mindig az illető választók választottjaiból alkottassék össze az a bizottság, mely a törvényhatóság ügyeit kezelni van hivatva. Ez volna indítványom első része.

Második része vonatkozik a szakasz ama pontjára, mely, tekintve azt, hogy az 1870. évi XLII. törvényczikkben az állami hivatalnokokra nézve semminemű intézkedés nem foglaltatik, a ministeri törvényjavaslat kimondja, hogy minden állami közeg a közgyülésen üléssel és szavazattal bir. Ugyde a ministerelnök urnak ezen eredeti indítványát a közigazgatási bizottság lényegesen módosította, a mennyiben tudniillik mindazokat, a kik a közigazgatási bizottságnak mint állami, vagy kinevezett hivatalnok tagjai, mellőzendőnek mondotta és egyedül az államépitészeti hivatalok főnökeit látta a vármegyékben ezen keretbe beveendőknek és a közgyülésben üléssel és szavazattal felruházandóknak. Minden esetre előhaladás a közigazgatási bizottság részéről.

Azonban minket ezen javaslat sem elégit ki, egyszerűen azon okból, mert ellenkezik a népképviseleti rendszerrel. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Valamint eddig nem volt szükséges ily közegeket bevonni a közgyülésbe, ugy jelenleg is szükségtelennek mutatkozik. Ugyanis jól tudjuk

Digitized by Google

hogy ezen állami közegek különben is rendes tagjai levén a közigazgatási bizottságoknak, minden fontosabb ügy elintézésénél tevékeny részt vehetnek, mig ellenben a közgyülés akárhányszor jutna azon helyzetbe, hogy ezen kinevezett hivatalnokok a közgyülésen nagy számban jelenvén meg, döntő szavazataikkal nemcsak az ellenük szóló intézkedéseket, hanem igen természetesen jóval sürgősebb fontosabb intézkedéseket is meghiusíthatnak.

Azon kivül pedig, t. ház, a jelen törvényjavaslat 52. §-a különben is megengedi azt, hogy a többi tisztviselők, például tiszteletbeli tagok nemcsak jelen lehetnek, hanem ha a közgyülés szükségesnek látja, felszólíthatja, be is idézheti őket s véleményeiket, tanácsaikat kikérheti, a nélkül, hogy döntő szavazattal birnának.

E szerint szükségtelen lévén, a mint ugy látszik a közigazgatási bizottság is csupán ezen egyetlen hivatalfőnökét látta beveendőnek a törvényjavaslat keretébe, hogy itt az államhivatalnokok meghagyassanak, a nélkül, hogy ez által akár a közigazgatási, akár pedig az illető törvényhatósági bizottságnak hatáskörét, tevékenységét a legtávolabbról is megbéníani akarnók, mi pártom részéről ezen bevett államhivatalnokot sem kívánjuk a törvényjavaslat keretében meghagyni.

Következőleg inditványomnak a második része oda terjedne, hogy ezen szakasz második bekezdése, 2-ik és 3-ik soraiban előforduló ezen szavak: „és megyei közgyülésen stb.“ végig törültessenek. S e szerint beadandó határozati javaslatom szabatosan következőleg hangzik: Ezen első szakasz 1-ső bekezdése helyett következő szavak teendők: „A bizottság áll a választó közönség választottaiból.“ A második bekezdés 2-ik és 3-ik sorából pedig ezen szavak: „és megyei közgyülésen stb.“ végig kihagyandók. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Igen természetes, hogy azon esetben, ha ezen elvi változás, illetőleg a virilis intézmény megszüntetése a ház által elfogadtatnék, a mit teljes tisztelettel kérek és bizton is remélek, ezen szakasz és a többi ezzel összefüggő szakaszok átalakítás végett a közigazgatási bizottsághoz visszautasítandók lennének.

Ajánlom a módosítványomat elfogadásra. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Törs Kálmán jegyző (*olvassa*): Módosítvány. Ezen szakasz első bekezdése helyett a következő szöveg ajánltatik:

„A bizottság áll a választó közönség választottjaiból.“

A 2-ik bekezdésből törlendő „és megyei“ szótól végig. Valamint a fentebb ajánlott szakasz elfogadása esetében, az ezzel összefüggő szakaszok a legtöbb adót fizetőkre nézve vonatkozó részeiben átalakítandók.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! (*Halljuk! Halljuk!*) Mindenekelőtt a kevésbé fontosról, az államépítészeti hivatal főnökéről kivánok pár szót szólani. (*Halljuk!*)

A tisztviselők, a kik a közgyülésnek tagjai, a jelen törvény szerint ugyanazok, mint az eddigi törvény szerint voltak, kivételt képez a megyei államépítészeti hivatalnak főnöke azért, mert régebben, az 1870-iki törrvény szerint a megyei főmérnök tagja volt a közgyülésnek a megyében. Azonban most nincsen választott főmérnök hanem a mint méltóztatnak tudni, az 1870-ik év után — az évre nem emlékszem — létrejött törvény szerint a főmérnök teendőit az államépítészeti hivatal főnöke teljesíti. Azt hiszem, hogy miután a megyei közgyülésen épen olyan kérdések, a melyeknél az államépítészeti hivatal főnökének jelenléte okvetlenül szükséges, nagyon gyakran fordulnak elő, az államépítészeti hivatal főnökének bevonása nemcsak czélszerű, hanem okvetlenül szükséges is. Azért ezt részemről fentartandónak vélem. (*Helyeslés jobbfelől.*)

A másik, a fontosabb kérdés az, hogy az előttem szólott képviselő ur módosítványával a virilis intézményt kivánja megsemmisíteni. (*Halljuk!*)

T. ház! Teljes őszinteséggel elismerem, hogy nem volt egy-egy javasolt intézkedés, melyet én magam is 1870-ben erélyesebben elleneztem volna, mint a virilis intézmény; tökéletesen áll ma is, hogy ha a democraticus elvek szempontjára helyezkedve, akarjuk e consequentiát kivonni, elméleti szempontból ezen intézmény nem helyeselhető. De midőn ezt elismerem, másfelől ép oly őszinteséggel elismerem azt is, (*Halljuk! Halljuk!*) hogy ezen intézmény egyike azoknak, a melyek — azon feltevés daczára, melyben én osztoztam — jóknak és a magyarállam érdekében szükségeseknek bizonyultak. (*Tetszés jobbfelől.*)

Épen azért kérem, hogy a szőnyegen forgó szakasznak intézkedését, a mely különben is csak azt tartja fenn, a mit az 1870-ki törvényczikk kimondott, elfogadni méltóztassék. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)

Helfy Ignácz: T. ház! Én nem mondom, a mit Lázár Ádám t barátom mondott, hogy reméli, hogy a t. többség el fogja fogadni az indítvány azon részét, mely a virilis intézmény eltörlésére vonatkozik; nem remélem, mert tudom, hogy az ország némely részében ezen intézmény csakugyan üdvösnek bizonyult. Ezt nem tagadom. De másfelől bátran merem állítani, hogy mikor nagy elvekről van szó, az a körülmény, hogy részlegesen valahol alkalmazva valami hasznosnak bizonyul, még nem elegendő ok arra, hogy egy nagy elvet megdöntsünk. Hiszen sok rossz dolog van a világon, a mely valakinek használ, de azért a rosszat mégis elítéljük. Hiszen az absolutismusnak is van jó oldala. Vannak bizonyos dolgok, a melyeket bizo-

Digitized by Google

nyos országban leghelyesebben absolutismussal lehet keresztülvinni, de azért még sincs — hála isten — sem e házban, sem e házon kivül senki, a ki ezt óhajtaná.

A virilis intézmény magában egyike a legveszélyesebbeknek. 1848-ban leromboltuk a válaszfalakat, melyek voltak ember és ember, polgár és polgár között, a születési válaszfalakat; behozattak később a pénzbeli válaszfalak és mint máskor volt alkalmam mondani: ha a kettő közül kell választanom, többre becsülöm amazt, a melynek legalább némi előnye lehet, mint ez utóbbit, a mely tisztán csak pénzhez van kötve, a nélkül, hogy megkérdeznék, hogy az illetők milyen útonmódon, milyen eszközökkel szerezték ezt a vagyont. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)*

Hanem t. képviselőház, előre megmondtam, hogy nem remélem, hogy a t. képviselőház ebbe a nagy vitába csak bele is akarna menni, annál kevésbé, hogy az indítvány e részét elfogadnák; azért nem is folytatom tovább ez okoskodást *(Halljuk!)* és egész őszintén megvallom, felszólalásomnak egyik főoka az volt, hogy a t. házat arra kérjem, méltóztassék nekem kivételesen megengedni, hogy türelmét csak egy perczre igénybe véve, pár szót mondjak egy passusra, melyet a ministerelnök ur minapi nagy beszédében mondott. *(Halljuk! Halljuk!)*

Kötelességem ez, mert ez a passus oly férfiura vonatkozik, ki itt személyesen magát nem védelmezheti; kötelességem másodszor azért, mert a mint legalább én ismerem hazánk történetét, abban a passusban egy történelmi falsum van, melybe a t. ministerelnök ur bizonyára nem szántszándékkal, hanem tévedésből esett. *(Halljuk!)*

Ugyanis azon általam említett nagy beszédében a t. ministerelnök ur velem szemben a maga védelmére azt hozva fel, hogy ő nagy kérdésekben is megváltoztatja meggyőződését, ha az ország érdeke kivánja, hivatkozott arra, hogy ne felejtsük el, hogy az a nagy férfiú is, a kinek nevéhez a magyar parlamentarismus fogalma is van fűzve, az a férfiú 1848 előtt Treforttal, Eötvössel, Szalayval és Csengeryvel szemben a parlamentarismus ellen volt.

Engedelmet kérek, én nem tudom, a t. ministerelnök ur honnan merítette ezt az adatot. Én meglehetősen ismerem Kossuth Lajosnak *(Élénk éljenzés a szélső baloldalon)* multját, minden irását, minden beszédét és gondolkozása módját; de fáradságot vettem magamnak ezen rövid néhány nap alatt arra is, hogy utána nézzek az akkori hirlapokban, vajjon találok-e csak egy szót is, mely a t. ministerelnök urnak ezen állításra alkalmat nyujtott volna. Nem találtam; találtam épen az ellenkezőt. Igenis az administratori rendszer behozatala után, a mikor kezdtek vitatkozni a megyei rendszer lényege felől, a mikor Eötvös József megirta a „Falu jegyzőjét“ 1843-ban, mely határozottan a megyei szervezet ellen volt irányozva és e körül csoportosult akkor egy bizonyos, különben igen tiszteletreméltó politikai fráctio, midőn erősen támadták a megyei intézményt, ekkor előállott Kossuth Lajos és velük szemben ékesszólásának egész erejével igenis védelmezte a megyei rendszert, épen azt bizonyítván: „hogy ha majd egyszer eljön az idő, a mikor a parlamentáris rendszert behozhatjuk hazánkba, melyet behozni én is óhajtok, akkor meg fogjátok látni, hogy ez az intézmény nem áll azzal ellentétben“. És a mikor kérdezték tőle, hogy miként véli összeegyeztetni ezt a két intézményt, még praecise ezt a választ adta rá: „majd megoldja ezt a kérdést maga ez az intézmény, a melyet épen alkalmazkodási képessége tesz olyan becsessé“. És megmagyarázta Schillernek ezen mondásával: „Was der Verstand der Verständigen nicht sieht, Das ahnt oft in Einfalt ein kindlich Gemüth“.

Ez a tény; de soha életében Kossuth Lajos a parlamentarismus ellen nem volt; erre senki e házban, vagy e házon kivül egy szót nem mondhatott. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Madarász József: T. képviselőház! Felette érdekes volt, a mit a t. előttem szólott képviselőtársam elmondott; én részemről is tudnék hozzá adatokkal szolgálni, *(Halljuk! Halljuk! balfelől)* de miután ő felderítette az esetet, ha netalán még valaha előjönne és nekem szerencsém lesz itt lenni, akkor majd személyes tapasztalataimat és vele folytonos érintkezésem folytáni meggyőződésemet lesz alkalmam itt előadni.

Most azonban én kötelességemnek tartom, visszatérni a jelen tanácskozás alatt lévő 22. szakaszra. Felettébb sajnálom, hogy az igen t. ministerelnök ur tisztán csak a democratia érdekében tartja következetesnek és szükségesnek azt, hogy a legtöbb adófizetésre épített bizottsági tagság ezentúlra is fentartassék, mert a mint mondá, meggyőződött most a felől, hogy ez a magyar állam érdekében történik. Sajnálom, hogy e meggyőződése a t. minister urnak e tekintetben változott, mert az én meggyőződésem ma is az, hogy a legtöbb adót fizetők azon tagsági joga, hogy ők már adófizetésüknél fogva a bizottság tagjai lehetnek, a magyar állam érdekével ellenkezik, *(Halljuk!)* ellenkezik azért, mert én azt tartom, hogy a magyar állam mint igazi, a mint mondják, culturállam, csak a közszabadsági intézményeknek ápolásában, fentartásában keresheti hivatását. Azt pedig állítom: Ha van aristocratia, mely kevésbé veszedelmes, az inkább a születési. *(Ugy van! szélső balfelől.)* Bár ezt sem tartom a jogi, fejlett államok intézményeivel megegyeztethetőnek. De a legkárhozatosabbnak tartom a pénzre, *(Ugy van! Élénk helyeslés a szélső baloldalon)* arra, a mindenki által,

Digitized by Google

nemcsak a haza hű gyermekei, hanem igen sok tekintetben, a haza irányában semmit sem tevő egyének által elfoglalható tárgyra alapított aristocratiát. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Én tehát kötelességemnek tartom ma is oly elevenen és oly meleg meggyőződéssel ajánlani a t. képviselőháznak a Lázár Adám képviselőtársam indítványának e részbeni elfogadását; mert meg vagyok győződve róla, miként meg voltam akkor is, 1870-ben, mikor megalkottatott ez a törvény, hogy nem a magyar állam érdekében volt szükség a legtöbb adófizetőket bevonni oda a megyék bizottsági és törvényhatósági tagságába, hanem ebben igen igazat mondott Pulszky t. képviselő ur. (*Halljuk!*) Igenis, meg kellett állapítani, mert az 1867-iki kiegyezés a még akkor el nem csigázott, a most már 14—15 éven át fokról-fokra mindig a reactio és mindig a haza jelleme, történelme és régi önállása, függetlensége, traditiója ellenében elfogadott jogállapot fentartása igenis kötelességévé tette a Deák-pártnak, biztosítani az 1867-ben elfogadott közjogi állapotot, mert ha ilyen megszorításokhoz fordul, mint a minő volt az, hogy a bizottsági tagság a megyékben a pénzaristocratiára lett fektetve, akkor lehetetlen lett volna nekik leküzdeni és elfojtani azon nemzeti érzést, mely visszakövetelte Magyarországnak az 1848-iki törvényekben lefektetett és megállapított állami függetlenségét. (*Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Ez volt az egyetlen ok és mert most is nagy részben ez, ebben támaszt nyer igenis nem a magyar állam, hanem az osztrák állam gyarmatává tett magyar állam (*Ugy van! Ugy van! a szélső bal oldalon*) s azért én részemről a törvényjavaslat ezen szakaszát el nem fogadhatnám, hanem Lázár Ádám barátom indítványát pártolom. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*)

Zichy Antal: T. képviselőház! (*Halljuk!*) A túlsó oldalról egyenes provocatio intéztetett erre felé, hogy tessék azt megczáfolni, tessék erre felelni, a mit tudniillik Helfy Ignácz t. képviselő ur előadott a politikai consequentiára nézve, mert ez a théma adott alkalmat fejtegetésekre. (*Igen!*) Méltóztassék nekem erre nézve egy pár megjegyzést megengedni. (*Halljuk! Halljuk!*)

Helfy t. barátom, midőn Kossuth Lajos nagy hazánkfiának multját fölemlítvén, politikai következetességét akarta demonstrálni, egy olyan distinctiót tett, a mely minden esetre szokatlan és nézetem szerint némi helyreigazítást kiván. (*Halljuk!*)

Ő tudniillik distinguálta nemcsak a municipalistákat, ellentétben a centralistákkal, hanem distinguálta a centralisatiót és a parlamentarismust.

Ha nem akarunk a szavakkal játszani, mi a parlamentarismust, legalább modern értékben, mindig ugy értjük, hogy az együtt jár a ministeri felelősséggel, a ministeri kormányzattal. Igaz, hogy szélesebb értelemben külön választani is lehet, mert parlamentarismusunk utóvégre a régi táblabiró-világban is volt Magyarországon és Magyarország — hála istennek — nem tartozik amaz ujdonsült alkotmányos nemzetek sorába, melyeknek octroyálnak egy alkotmányt, a hol az utczai kravallok csinálnak revolutiókat és epochalis változtatásokat; a hol kimegy a nép az utczára és, mint Bécsben is történt, azt kiáltja: „Wir wollen Pressfreiheit und wollen Censur!“ (*Élénk derültség és tetszés.*)

Ilyen különös dolog, mikor valaki ministeriumot akar felelős kormányzattal és nem akarja a centralisatiónak ezt a fokát, a mely lehetővé teszi ezt a felelősséget az által, hogy dispositionális hatalommal ruházza fel a kormányt. (*Ugy van! jobbfelől.*)

Már most áttérek arra a thémára, a melyre méltóztatott egyenesen provocálni e szavakkal: tessék ezt megczáfolni. (*Halljuk!*)

Hát a régi kor nagy emberei, köztük első sorban Kossuth, minő értelemben volt a centralisták ellen és minő értelemben volt mégis parlamentarista? Igenis concedálom, hogy ilyen volt, ha a parlamentarismusnak nem modern, hanem régi értelmét veszszük. Mert az akkori nagy agitatióban, a melyre méltóztatnak bizonyosan sokan visszaemlékezni, de tán még többen személyesen nem emlékezhetnek vissza az akkori administratori rendszer elleni nagy mozgalomra, hát mi volt a kifogása ez ellen az akkori oppositio nagy zömének? Az volt, hogy az akkori magyar cancellár: Apponyi, többséget igyekezett magának szerezni a megyékben az administratorok útján, a kiket akkor szintén ugy, de több joggal neveztek a kormány korteseinek, mint manapság halljuk a főispánokat neveztetni.

Hát ők azt mondták, én jól emlékszem, mert élő szóval cseng a fülembe, a miket akkor a megye-termekben itt-ott hallottam: Jól van, jól teszi Apponyi, hogy többséget igyekszik magának szerezni, de fogadja el azután a consequentiát is. Hogy ha nem sikerül többséget szereznie, akkor mondjon le és adja át a kormányt annak a pártnak, a mely a többséget magához vonzza.

Ily értelemben concedálom a parlamentarismusát Kossuthnak. De oly értelemben, a minő értelemben mai napság veszszük, hogy egynek tartjuk a ministeri felelősséggel és parlamentaris kormányformával, oly értelemben csakugyan nem falsum, hanem históriai verum, hogy Kossuth maga, sőt nemcsak ő, hanem Deák Ferencz és az akkori kornak sok jeles és érdemes embere ellene voltak.

És ne csak azt a hires és epochalis regényt — A falu jegyzőjét — méltóztassék tudomásul venni, mert ennek csak az volt a czélja: kitüntetni az akkori vármegyei kormányzatnak, a

Digitized by Google

Pandurenwirthschaftnak árnyékoldalait és visszaéléseit. És Eötvös akkor túlzásba esett tagadhatatlanul.

Emlékeztetem önöket, ha nem fárasztom ki figyelmüket, (*Halljuk! Halljuk!*) az öreg Deáknak egy jellemző adomájára a melyet társalgásközben hallottam tőle. Azt mondta e regényre nézve, a melyet felhozni méltóztatott, hogy láttál-e már egy baromorvosi czégtáblát? (*Halljuk! Halljuk!*) Láttam. No hát, azon ki van pingálva egy ló alakja és a lónak alapvonalai meg vannak ugy, a mint egy lónak alkotva kell lennie; hanem minden kigondolható hiba, a mi egy lóban meglehet, a fején, hátán, gerinczén, lábán, szóval mindenütt, elején, hátulján, mindenféle csunya domborodások, beteges abnormitások vannak reá bigyesztve, ugy hogy eredeti alakja többé fel sem ismerhető. (*Derültség.*) Ehhez hasonlította — mondom — Deák maga is Eötvösnek ama regényét. Hanem a Tendenz-románoknak azért minden időben meg volt a maguk jogosultsága és jelentősége. Ez kétségtelen.

De méltóztassék ettől eltekintve, más térre is visszaemlékezni. (*Halljuk!*) Az apróbb részleteknek praecis előadásába nem bocsátkozhatom ugyan, hanem csak a lényegesre szorítkozom, mert bajos is volna ex historia juris publici rögtön examenre kiállani. Ha tudom, hogy ez felhozatik, jobban készültem volna el az adandó feleletre. De most csak ugy emlékezetből utalok az 1847—48-as országgyülés előtti időre, midőn Pestmegyében voltak azok az oly nagy érdekű tárgyalások és országszerte, de különösen az ugynevezett vezérmegyében, Pestmegyében az országgyülési utasításokra készültek. Akkor történt, hogy báró Eötvös József, a kinek neve és emléke minden esetre nagy eszmékhez van hozzákötve, elvbarátaival, de leginkább ő maga, ki ez időben igen buzgó részt vett a pestmegyei gyülésekben, indítványt tett oly értelemben, hogy a vármegye nyilatkozzék a centralisatio és parlamenti kormányzat mellett. S ezt ékesszólása és rábeszélése hatalmával el is fogadtatta.

És mi történt? Másodnap vagy harmadnap, mondom, az apró detailleokról nem állhatok jót, mert emlékezetem csalhat, összeszedte magát — a mi igen gyakori eset volt — az ellennézetű párt, eljött Kossuth és szónoklata lángszavával megbuktatta az előbb hozott határozatot és minden tisztelet mellett, melylyel Eötvös iránt minden ember, ő maga is viseltetett, kivitte az ellenhatározatot. Ezen határozatokat megtalálhatja t. barátom Pestmegye archivumában, de az akkori hirlapokban is, melyek a nyilvános vitatkozásokról akkor már elég kimerítő tudósításokat hoztak.

Történi tény, hogy Magyarország igen sok jeles államférfia akkor municipalista volt oly értelemben, hogy e miatt ellenezte a centralisatiót, de nem fogadta el magát a ministeri kormányzatot sem, melyet különben a centralisatio bizonyos józan foka nélkül én képzelni sem tudnék. (*Mozgás balfelől.*) Ez volt a fő argumentum. Akkor is divatban volt, mint mai napság, külföldi példákra hivatkozni, akkor talán még inkább, mert csekély lévén nálunk e tekintetben a praxis, onnan kellett szedegetni az argumentumokat.

Mindig Angliára és Francziaországra történt utalás. Midőn felelős kormányzatról, parlamentarismusról s egyúttal municipalis jogokról volt szó, jól vagy rosszul Angliára szerettek hivatkozni, midőn pedig merev centralisatióról volt szó, a mely absorbeál minden életerőt, akkor Francziaországra volt szokás hivatkozni s azt mondták — ma is megszivlelésre való dolog — „tessék Franczia-országot nézni, mennyi változás és forradalom történt ott egymásután, mert bármily hatalom kerítse kezébe Páris városát, az uralkodik Franczia-ország felett". Tehát ugy látták, hogy egy ponton összpontositttatván az állam ereje, ha valamely ellenséges hatalom, legyen az külellenség, vagy legyen az, a mit akkor jobban feltételeztek, belellenség, tudniillik maga az akkori osztrák kormányzat, a melylyel való összeköttetésünket, mint maga Széchenyi is vegyes házassághoz szokott hasonlítani, hatalmába keríti a centralis hatalmat, uralkodni fog — azzal visszaélve egész Magyarország felett.

Ennek a centralisatiónak ily értelemben való veszélye volt az ok, a miért nemcsak Kossuth, de a többiek is mindnyájan ellene voltak.

Ezt kár szépíteni, mert ez történi tény, valamint történi tény az is, hogy mikor azután ütött órája, Kossuth volt az, a ki felhivta a pozsonyi országrendeket, hogy emelkedjenek a kor szinvonalára. És mi volt e kor szinvonala? Az, hogy el kellett fogadni a parlamentarismust és a collegialis és dicasterialis rendszer megszüntetésével a centralisatiót magyar értelemben, tehát a független felelős ministeriumot. (*Helyeslés jobbfelől. Ellenmondás a baloldalon.*) Jöttek a nagy események, a melyekre fátyolt vetettünk. Nem is fogom a sebeket felszaggatni; hanem azért mindenki emlékezetében van, hogy Magyarország akkor nagy veszélyben forgott, saját határában támadt ellensége itt is, ott is, és nem municipális fegyverekkel többé, hanem egy concentrálható erővel voltak csak legyőzhetők és féken tarthatók. Felhivom Madarász József t. barátomat, a ki velem együtt látta azon időket . . . .

Madarász József: Le is győzte a megye!

Zichy Antal: Elmondhatja velem együtt, hogy: alios ego vidi ventos, alias prospexi animo procellas stb. Hát ki volt erősebb municipalista, mint Nyáry Pál? Hiszen Nyáry Pál annyira vitte a municipalismust, arra a veszélyes térre vitte át, hogy a megye rendei törvényszékeket rendeztek be, perrendtartást hoztak be maguk a megye terü-

Digitized by Google

letén, nem várva országos intézkedést. Oly veszélyes térre léptek a megyék, a mely a Cantonrendszerre, feoderativ rendszerre vezet, a mi igy Magyarország jövőjét komolyan veszélyeztethette volna. És ime midőn a criticus idők következtek, Nyáry Pál volt az, a ki előállott a nemzeti gyülésen, noha oppositióban volt akkor Kossuthtal és azt mondta — ez volt is már idézve az ujabb parlamenti időben Tóth Vilmos által — hogy „Hála istennek, már egy kicsit nyakára hágtunk a megyei omnipotentiának.“ *(Ugy van! jobbfelől. Nyugtalanság a szélső baloldalon.)*

Ezeket a történtek némi földerítésére hoztam fel, minthogy az ellenzék méltóztatott minket felhivni, hogy refutáljuk, ha birjuk. Azt hiszem, hogy ez nekem — legalább némi részben — sikerült. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Én is, valamint a t. mérsékelt ellenzék több tagjai határozottan inclinálok, megvallom a centralisatio felé, tudniillik az állami centralisatio felé. A magyar állam a magyar nemzetiség nagyobb biztosítása tekintetéből hajlamaim inkább az államositás eszméje felé vonzanak, mint főleg a kellő korlátokon túlmenő municipalitás felé. De mégis az igazság érdekében loyális kötelességemnek tartom néhány szót koczkáztatni igen t. kormányelnökünk védelmére, ámbár ő legkevésbé sem szorult az én gyenge szavamra.

A t. ministerelnök ur régóta követi ezt az elvet, a mennyiben én figyelemmel kisérhettem és a jelenleg szőnyegen levő törvényjavaslaton is azt lehet mondani, vörös fonalként huzódik végig *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Fekete-sárga fonalként!)* az az eszme, melyet Kossuth pengetett mindig és környezete hitetlen, kétkedő mosolylyal szokta már akkor is kisérni, hogy majd meghozza a jövő a megoldást, de hogy nincs oly nagy ellentét a kettő közt. Igenis, keresni kell módot és ha kutatjuk, meg fogjuk találni, miképen lehessen összeegyeztetni a kettőt: a municipalis és helyhatósági önkormányzatot a modern parlamentáris kormányzattal. Én is azt mondom, hogy van mód a kettőt összeegyeztetni és e tekintetben nem értem logicáját az általam igen t. mérsékelt ellenzéknek, midőn azt mondja, hogy akarja az állami közigazgatást minden ízében és midőn azt kivánja, hogy minden hivatalnokot nevezzen ki a kormány, de hogy ebben nincs az önkormányzatnak semmi csorbitása! Én ellenkezőleg azt hiszem s az iránt nem ámitom magamat, hogy az önkormányzatnak, a helyhatósági autonomiának minden esetre egyik leglényegesebb attributuma, hogy maga válaszsza saját tisztviselőit. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Az azután más kérdés, vajjon az önkormányzat barátinak kell-e az elvekből néha valamit áldozni magasabb czél iránti tekintetből. Én az egész törvényjavaslatot, valamint a most tárgyalás alatt lévő virilis intézményt az élet igényeinek megfelelő compromissumnak tekintem. Ily módon miveljük épen azt, a mit Helfy t. képviselőtársam Schillerből idézett, noha nem tartunk igényt az ártatlan gyermekkedély együgyüségére, melyet Schiller magasztalt, hanem a messzebblátó politikus tapintatával igyekszünk megoldani e nehéz kérdéseket; *(Helyeslés a jobboldalon)* igyekezünk salválni, a lehetőségig biztositani, nem eldarabolni az állam erejét, de a hol lehet, megadni az önkormányzat követelményeit, biztosítani a helyhatóságok szabad mozgását. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A virilis intézmény tagadhatatlanul ellenkezik a merev democratia elvével, de én soha sem vagyok rabja az eszmék, az elvek végső consequentiáinak, hanem kénytelen vagyok mint politikus a gyakorlati téren mozogni. *(Helyeslés a jobboldalon.)* És azért mindig azt kérdem magamtól: vajjon egy elv, mely magában nagyon helyes, az adott körülmények között javára válik-e a magyar államnak? Ez vezet politikámban *(Zajos helyeslés a jobboldalon)* és ezen szempontból pártolom a megtámadott szakaszt. *(Élénk hosszas helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Helfy képviselő ur személyes kérdésben kiván szólani.

Helfy Ignácz: T. ház! Az előttem szólott képviselő ur azért, hogy bebizonyítsa azt, hogy én nem igazítottam jól helyre a történelmi tényt, nagyon ügyesen azon kezdte, hogy megkülönböztette a régi és a modern parlamentarismust és a jelen parlamentarismust identificálta a centralisatióval.

Igenis a centralisatio volt az, a mely ellen Kossuth Lajos határozottan tiltakozott és küzdött. De — ismétlem — hogy egész multjában nem fog a t. képviselő ur találni egyetlen egy szót is, mely a parlamentaris rendszer behozatala ellen lett volna irányozva. Nagy érdeklődéssel hallgattam végig azokat, a miket a t. képviselő ur mondott, de nemcsak hogy nem czáfolta azt, a mit én mondottam, hanem ellenkezőleg ép azt még jobban megerősítette. Igenis Kossuth küzdött akkor az ellen, a mi ellen mi ma küzdünk: a központi hatalomnak túlterjeszkedése ellen és épen annak ellenében akarjuk fentartani és kifejleszteni a megyei rendszert még a parlament keretében is.

Egyébiránt én szivesen megadom azt a satisfactiót a képviselő urnak, ha nagy súlyt helyez arra, hogy bebizonyíthassa, hogy csakugyan megtörténhetik, hogy Kossuth Lajos is változtat nézetet. Igenis erre adok a t. képviselő urnak satisfactiót.

Megváltoztatta, de ellenkező irányban. Ő mindig barátja volt a parlamentarismusnak; ő te-

Digitized by Google

remtette meg e hazában, de a mint manapság a parlamentarismust látja, ő maga is mondja, hogy sajnálja, hogy megteremtette. *(Élénk helyeslés, derültség és éljenzés a szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! Az idő annyira előhaladt, hogy a tárgyalás folytatását és az e szakasz feletti vita berekesztését holnapra kell halasztanunk.

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 5 perczkor.)

208. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi márczius hó 19-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés Szilágyi Dezső lemondásáról a pénzügyi bizottsági tagságról. A ház gazdasági bizottságának jelentése a márczius havi költségvetés és az elmult hó számadásairól. A köztörvényhatóságokról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása. Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, Trefort Ágoston, b. Kemény Gábor.

(Az ülés kezdődik délelőtt 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Tibád Antal jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Szathmáry György, az azok ellen jelentkezőket Törs Kálmán jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a márczius hó 18-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Jelentem a t. háznak, hogy Szilágyi Dezső képviselő ur a pénzügyi bizottsági tagságról lemondott. Azt hiszem, a t. ház méltóztatik e lemondást elfogadni. *(Helyeslés.)* Leszek bátor annak idején a t. háznak javaslatot tenni az új választás napirendre tűzése iránt, minthogy különben is már több bizottságból hiányzanak tagok.

Az elnökségnek több előterjesztése nincs.

Csávosy Béla előadó: T. ház! Van szerencsém a gazdasági bizottság jelentését a képviselőház márczius havi költségvetési előirányzatára vonatkozólag a mult havi pénztári kimutatás és a bizottság ülésének jegyzőkönyvével együtt tisztelettel bemutatni. Méltóztassék az utóbbinak betekintés végett a ház irodájában elhelyezését elhatározni, az előbbieknek pedig kinyomatása, szétosztása és napirendre kitűzése iránt intézkedni.

Elnök: A gazdasági bizottság által bemutatott jegyzőkönyv betekintés czéljából a ház irodájában fog elhelyeztetni, a márczius havi költségvetési előirányzat és a pénztári kimutatás pedig ki fog nyomatni, a t. ház tagjai közt szétosztatik és ha a t. ház beleegyezni méltóztatik, a hétfői ülés napirendjére kitűzhető. *(Helyeslés.)*

Más előterjesztés nem lévén bejelentve, következik a napirend és pedig a törvényhatóságokról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása, jelesen pedig a 22-ik §. tárgyalásának folytatása.

Herman Ottó: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Midőn a szakaszhoz hozzászólni kivánok, előre is kijelentem azt, hogy nem szándékozom a t. képviselőház türelmét próbára tenni, minthogy mindössze csak kevés és rövid megjegyzésem van azokra nézve, a melyek tegnap e kérdésben mondattak.

Kijelentem, hogy elfogadom Lázár Ádám t. képviselőtársam határozati javaslatát és hogy nekem tökéletesen megállapodott nézeteim vannak a virilismus intézménye iránt, sőt hogy abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy rá sem

Digitized by Google

szorulok arra, hogy ezen intézményt kellőkép saját szavaimmal caracterisáljam, hanem hivatkozni óhajtok egy classicus tanu szavaira, a ki akkor működött e házban, még pedig nagy erélylyel és hatással, midőn a magyar képviselet a virilismus intézményét megteremtette. (*Halljuk!*) Ennek a classicus tanunak, t. ház, tekintélye még ma sem szünt meg, még most is fennáll, jelesen a ház túlsó oldalán tekintélye valóságosan bálványszerű. Ez a classicus tanu, t. ház, a virilismus intézménye iránt a következőkép nyilatkozott: (*Halljuk!*) „Igaz, a virilis-jog nem aristocraticus privilegium, de azért kiváltság lenni meg nem szünt; azért a képviseleti rendszer tagadása. Igaz, hogy nem aristocraticus, de plutocraticus alapokon nyugszik. Én részemről sem egyik, sem másik előjognak barátja nem vagyok. Hogy az aristocraticus privilegiumok igazolhatlanok, hogy különösen a nemzetnek egy bizonyos fejlettsége korszakában tarthatlanok, az való; de hogy ez a plutocratiának adott privilegium minden tekintetben igazolhatlanabb és erkölcstelenebb, az is bizonyos. A virilis szavazat kiváltság és a képviseleti rendszer megtagadása.“

Az a classicus tanu, t. ház, a ki e szavakat mondta, ma elfoglalja Magyarország miniszterelnöki székét. Mondta e szavakat 1870. junius 30-ikán tartott beszédében. (*Derültség a szélső baloldalon.*)

T. ház! Egész magyarán kifejezve, a virilismus nem egyéb, mint az, hogy azt a becsületes, régi magyar nemzeti fringiát kicserélik a pénzes zsákkal. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*)

És a t. miniszterelnök urnak igen nagy baja van a classicus tanuk dolgában. Valahányszor kényelmetlen a classikus tanu, mindannyiszor felemelkedik, valahányszor hasznát vehetné, mindannyiszor kimarad. Midőn a virilismus intézményének előleges palástolása e vita alkalmával megkezdetett, felemelkedett a classicus tanu Pulszky Ferencz t. képviselő ur, (*Derültség a bal- és a szélső balfelől*) ki egész hivatlanul és csak saját initiativájából, a nélkül, hogy erre kényszerítve lett volna, megmondotta a t. háznak, hogy a virilis intézmény mi okból, mikép keletkezett. Azt mondta, hogy akkor e házban a baloldalon egy hatalmas ellenzék működött, melynek hatalmas vezére Tisza Kálmán volt. Az akkori Deákpárt rettegett attól, hogy az a hatalmas ellenzék elnyeri a többséget, tehát gondoskodni kellett arról, hogy ez az ellenzék a municipiumokban ellensúlyban részesüljön. És akkor tették oda a virilis intézményt, még pedig azért, hogy azok az elvek, a melyekért a miniszterelnök ur oly hosszas és szivós harczot küzdött, diadalra ne jussanak és a mit a t. miniszterelnök ur a virilismus fentartása mellett saját nyilatkozata és szavai ellenére most hoz be a törvénybe, ez az, hogy ugyanazt cselekszi, mit cselekedett a Deákpárt a baloldallal szemben akkor, a mikor ez épen ugy, mint mi, Magyarország állami függetlenségét és önállóságát követelte. (*Ugy van! balfelől.*)

Hát, t. képviselőház, a virilis intézmény körül forgott vita ötletéből a t. miniszterelnök ur odáig ment a multkor, hogy belevont a vitába egy távollevő nagy hazafit is (*Halljuk! balfelől*) nem a virilis intézmény ötletéből, hanem belevonta a vitába azért, hogy ő reá apostasiát igyekezzék kimutatni. Igen ám, de akkor, t. miniszterelnök ur, a classicus tanu elmaradt, pedig számos tanura hivatkozott; akkor nem emelkedett fel az a tanu és a t. miniszterelnök ur egész kitérése semmi egyéb, mint ismét magyarán kifejezve csak az: „Másról beszél Bodóné, mikor a bor árát kérik.“

Nem erről van szó, hanem arról, hogy vajjon a t. miniszterelnök ur akkor mutatta-e be a nemzet előtt igazi színében a virilis intézményt, mikor 1870-ben imént felolvasott szavait mondotta, vagy most adja meg a virilis intézménynek helyes magyarázatát, mert egy és ugyanazon intézményről kétféle enuntiatiót tenni akár a pártvezértől, akár miniszterelnöktől egy országgal szemben csakugyan nem helyes. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

T. ház! Én már a törvényjavaslat általános tárgyalásakor azt az álláspontot foglaltam el, a mellett állottam a multban s a mellett fogok állani valameddig élek, hogy egy nemzet közéletének vezetésében csak a közbizalom és a megtámadhatlan becsületesség van hivatva intézkedni. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Elmondta Pulszky Ferencz képviselő ur a ház előtt azt, hogy a virilis intézményt, tudniillik a plutocratiát tették azon elem helyébe, a melyet a 48-iki nagy átalakulások privilegiumaitól megfosztottak. Ebből tökéletesen világos, hogy mikor ez megtörtént, akkor contemplálva volt a ma fennálló privilegisált intézmény, egy kaszt, tudniillik a virilisták intézménye, mely hogy a képviseleti rendszerrel valósággal össze nem egyeztethető, ez oly határozottan kimondható, mint a hogy én, t. ház, azt az álláspontot foglaltam el, hogy: közbizalom és becsületesség. Én más censust nem ismerek a közélet vezetésében, csupán csak az értelmi censust és egyáltalában nem fogadok el mást, sem az administratióban, sem a törvényhozásban, sem sehol. Ha szorosan veszszük, t. ház, erkölcsi tekintetben, milyen állapot az, melyet a plutocratia nyujt? Ha ezt a kérdést a mai napok folyásával, áramlatával egybevetjük, nekünk meg kell dönteni ezt az állapotot.

Mit csinálnak Amerika tőzsérei és gazdagjai, a kik egy egész életen keresztül mind csak arra törekedtek, hogy becsületes és nem becsületes úton kincseket harácsoljanak össze? Mikor már sők millióra gyülekezett a vagyon és érezik, hogy

Digitized by Google

be kell számolni emberi létükkel, hogy meg kell halniok a nélkül, hogy kincseiket élvezhették volna, akkor csinálnak nemes firma alatt tudományos és más intézeteket és kikötik maguknak, hogy ezen intézmények homlokzatán nevük arany betükkel legyen kiirva.

Ez, t. ház, a mai plutocratiának valóságos charactere, bármiként harácsolja is össze millióit, bármi bűnös úton jusson is nagy vagyonhoz. Mert ma megszünt már az erkölcs uralma, csupán az anyagi vagyon az, mely dicsőségben részesül. Ma az alkotmány, a képviseleti rendszer világos meghamisításával a vagyon alapján privilegiumot osztogatnak. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Avagy megnemesít-e ez bizonyos öröklött vagyonokat, melyekhez a nemzetnek küzdelmei vannak csatolva? Vajjon vet-e valakire a vagyon szégyent és gyalázatot, mely becsületesen van szerezve? A hol egy és ugyanazon categoria alatt oly factorok gyülekeznek, a melyek fényesek, de olyanok is, melyek szennyesek, ott azoknak egyöntetü privilegiumot adni nem szadad. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*) Bennem, t. ház, erős a meggyőződés, hogy bármiként okoskodjanak önök, e rendszer meg fogja találni a maga végét, mert az emberiség egész történelme csak egyet bizonyít és tanusít és ez az, hogy az emberiséget valóságos nemes, valóságos áldásos és erkölcsi célokra semmi más nem birhatta, csak az igazság és becsület uralkodása. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*) Ez az a rendszer, mely a ministerelnök ur egykori kijelentései daczára, melyek határozottan a plutocratia ellen irányultak, fennáll s ma az ő elnöklete alatt ezen erkölcstelen plutocratiát s e rendszer támogatását megtűri; sőt dédelgeti a ministerelnök ur. Én e rendszert és e szakaszt nem fogadom el, hanem járulok Lázár Ádám képviselőtársam határozati javaslatához. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*)

Orbán Balázs: (*Halljuk!*) T. ház! Most tulajdonképen két tárgy van napirenden: Zichy Antal képviselőtársam tegnapi beszéde és a tárgyalás alatt levő törvényjavaslat 22. §-a. Mindkettőre pár szóban fogom megtenni rövid észrevételeimet. (*Halljuk.*)

Távol van tőlem az, hogy én az 1848 előtti és alatti felfogások és elméletek vitatásába és erre vonatkozó állításainak czáfolgatásába mélyednék; e kérdések már át vannak adva a történelemnek, majd tisztába hozandják a hivatottak. Én csakis képviselőtársam pár actualis értékü vonatkozására és elméletére szorítkozom, mindenek előtt arra, hogy ő parlamentaris felelős kormányt bizonyos fokú centralisátio nélkül képzelni nem tud, valamint azon felállított tételére, hogy az 1848/9-iki korszak is ily centralisatiót megengedett magának.

No hát, t. ház! Én a valódi szabadelvü parlamentarismus által a centralisatiót, még szelidebb alakjában is, kizártnak tekintem; de főleg az oly centralisatiót, a minő e törvényjavaslat által terveztetik behozatni, a mi itt valóban ad absurdum vitetik. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

A mi a szabadságharczunk alatti centralisatiót illeti, hát én azt sehol fel nem találom, sőt a helyhatósági önkormányzat nemes hivatását ép e válságos időkben teljesítette egész nagyszerüségében, midőn nem egy helyt a véderő, tehát a hadsereg ügyében is intézkedett s a midőn egyetlen vármegye — Háromszék — dicsőségesen verte vissza az egészErdélyt behódoltatott osztrák sereget és a segitségül hívott muszkákat.

De ha még megengedhetnők is bizonyos foku összpontosítás létezését, nem szabad felednünk, hogy akkor rendkivüli és kivételes állapotok voltak, a midőn nemcsak külellenség támadta meg hazánkat kétfelől, hanem belpolgárháború is dúlt s hogy a megyék egy része ellenségtől levén elözönölve, a municipiumok működése szünetelt. Ámde ebből nem az következik, hogy békés időkben is a felelős ministerium fogalmát az összpontosítással társítsuk s még kevésbé az, hogy ezen porosz mintájù rendszerüket 1848-al akarják igazolni és indokolni. Ez ugy talál össze mint a magyar mente a köcsögkalappal. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Az mondja a képviselő ur, hogy — szerinte — a ministerelnök ur mindenben s e törvényjavaslatban is keresi a módokat, hogy miként lehessen a helyhatósági önkormányzatot a modern parlamentárismussal összeegyeztetni.

Én, t. képviselő ur, egészen más nézpontról szemlélve, egészen másként látom a dolgot, én a ministerelnök ur minden intézkedésén, minden törvényjavaslatán nem veres, hanem nagyon is sárga viaszfényt vető fekete fonalként látom átvonulni azon nagyon is élesen kirivó törekvést, hogy egész önkormányzatunkat a centralisatio nagyszájú Molochja által elnyeletesse. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Én igen is hiszem, hogy a parlamentarismus az önkormányzattal összeegyeztethető, a kettő egymást kölcsönösen és előnyösen egésziti ki; de a ministerelnök ur nem összeegyezteti, hanem az önkormányzatot a centralisatió iszapjába akarja fulasztani s ugy a parlamentet, mint a megyéket saját önkényének alávetni. Erre analogiát ne 1848-ból, hanem a Metternich és Bach officinájában keressenek. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

A mi már most az ezen 22-ik szakaszban contemplált és felmelegített virilismust illeti, erre vonatkozólag elfogadom és magamévá teszem mindazon ellenérveket, a melyeket Lázár Ádám és Madarász József képviselőtársaim hangoztattak, én is azt a democratia botránykövének s oly reactionarius intézménynek tartom, a minek sötét árnyát a magyar állameszme zománczával akarnák el-

Digitized by Google

fedni, csakhogy nekem nem kell az ily felczi-czomázott alakjában sem, mert az ellentétben áll a haladás principiumaival. *(Ugy van! a szélső balfelől.)*

Ez okon csatlakozom Lázár Ádám képviselőtársam által beadott módosításhoz, sőt ahhoz egy azzal összeegyeztethető almódosítást adok be, a mely arra vonatkozik, hogy ezen 22. §. egész 2-ik kikezdése függőben hagyassék, illetőleg a 80-ik §-al — melylyel szerves összefüggésben van — kapcsolatosan tárgyaltassék, a mennyiben itt egy nagy elvi kérdésnek már előre prejudicáltatnék, a mennyiben csak a 81. §-nál döntetik el, hogy számos megyei tisztviselő — kiknek e szakasz bizottsági tagsági jogot ad — ezután is választatni, avagy egyszerűen a főispán által fognak-e kineveztetni? A mely utóbbiesetben nem lennék hajlandó a bizottsági tagságra a jogosultságot megadni. Ajánlom következő módosításomat elfogadásra *(olvassa)*: „Ezen szakasz 2-ik bekezdése szoros összefüggésben lévén a törvényjavaslat 51. és 81. §-ával, ez most függőben hagyatik, illetőleg az 51. és 81. §-szal együttesen fog tárgyaltatni.“ (*Helyeslés szélső ba felől.*)

Törs Kálmán: T. ház! A most lefolyt napok, de különösen a tegnapi nap folyamán kiderült, hogy még a háznak többsége előtt sem közönyös az, hogy a Magyarországot érdeklő nagy kérdésekben Kossuth Lajos miként gondolkozik. És én valóban hálával tartozom a t. ministerelnök urnak, hogy alkalmat nyujtott nékem e kérdésben arra, hogy a legclassicusabb tanura hivatkozhassak, mert minden ember saját véleményének legigazabb tolmácsa. És én kérem a t. házat, hogy méltóztassék megengedni, hogy néhány igen rövid idézetet terjeszthessek a t. ház elé Kossuth Lajos szavaiból. (*Halljuk! Halljuk!*)

Kossuth Lajos, midőn Angliában kikötött, megismerkedett egy államtudóssal, a kiről azt jelenti, hogy: „Nem is volt soha idegen, ki Magyarország alkotmányát, törvényeit, intézményeit s alkotmányos történelmét oly behatólag tanulmányozta s oly alaposan ismerte volna, mint ő. Ettől a következőket halotta. „Minél nagyobb gonddal kutatta a polgári szabadság alapfeltételeit ugy saját hazája, mint más nemzetek történelmében s minél többet kutatott, annál tisztábban állott előtte azon kétségtelen igazság — melyről lelkem egész hevével meg vagyok én is győződve — ezt már Kossuth Lajos mondja — hogy a mely nemzet szabad akar lenni, annak a centralisatiótól óvakodni kell. Centralisatió és szabadság, ellentétes fogalmak. Egyik kizárja a másikat. Erről a világtörténelem minden időben, minden körülmények közt, minden kormányforma mellett tanuságot teszen. Valódi szabadság csak az önkormányzati elvnek az állam minden intézvényein következetesen keresztülvitele mellett lehetséges. Pedig a szabadság nem csak kincs, mely önmagában is minden világi jót felülmuló értékkel bir, hanem oly tenyésztő hatály is, mely egyedül képes az emberi természet nemesebb tehetségeit széles körben kifejleszteni. Az intézvények visszahatnak az ösztönökre. Csak az önkormányzati elv napmelegében teremhet amaz „öncsinálta emberek“ — selfmade men — dicsőséges csoportja, kiknek életpályáján el-elcsudálkozik a megszokottság sarában támolygók serege; csak az önkormányzati elv hatása alatt fejlődhetik ki nemzeti jelemmé az önállásnak igyekezetre nógató ösztöne, a vállalkozási s az önerőre támaszkodó, előretörő tevékenység, mely ugy a szellemi, mint az anyagi előhaladás útján csudákat mivel.“

„Tilmoun Smith tudósnak barátságát, melylyel megtisztelt — ugymond Kossuth — jó részben annak köszönhetem, hogy midőn Kis-Ázsiából jövet partra szállottam s a megyei hatóság ünnepélyes üdvözléssel tisztelt meg: én válaszomban — és ez egyszersmind válasz a ministerelnök ur azon megjegyzésére is, hogy Kossuth a parlamentaris rendszer ellensége volt s hogy ő ellenségből vált később barátjává — magamat a municipalis önkormányzat hívének vallottam s megemlítettem azt, hogy mi, kik Magyarországon parlamentaris rendszer behozatalában munkások voltunk, mint a megyei autonomiában birt önkormányzati rendszer betetőzésének tekintettük elannyira, hogy ugyanazon törvényekben, melyekkel a parlamentaris kormányzatot behoztuk, a megyei szerkezet — municipalis — önkormányzatot hazánk alkotmányossága védbástyáinak nyilatkoztattuk s a municipiumoknak addigi törvényes hatóságát teljes épségben fentartandónak határoztuk“.

Itt következik egy megjegyzés, a mely azt hiszem, e vita keretébe nagyon beleillik:

„Ki nem mondhatom, mennyire fáj lelkemnek látni — irja Kossuth — minő pusztítást vitt s folyvást viszen véghez a mai Magyarországban a centralisationalis irány a törvényhatósági önkormányzaton. Tönkre van téve. A semmi által nem pótolható kincsnek ma-holnap még emlékezete is kivész a nemzetből. És miért vész ki? Miért szokja meg a magyar nemzet a hatalomnak „minden lében kanalazó“ gyámuralgását? Azért, mert belebeszélték a kiskorúságba azon otromba sophismával, hogy a municipalis önkormányzat a parlamentaris rendszerrel össze nem fér. Ha ez igy volna, akkor a parlamentaris rendszer nem áldás, hanem átok; nem előhaladás, hanem hátralépés volna az alkotmányos életben. De nem igaz, a mit mondanak. A szomorú tünemény kulcsa másutt van. A magyar nemzet lemondott állami függetlenségéről s a függés nem tűr önkormányzatot. „Módszer van azőrültségben“, mint Polonius mondja Hamletről“.

Ezt kivántam, t. ház, a történeti igazság érdekében felolvasni. (*Helyeslés a baloldalon.*)

Elnök: Szólásra többé senki sincsen fel-

Digitized by Google

jegyezve; ha tehát szólani senki sem kíván, a vitát bezárom.

Dárdai Sándor előadó: A szőnyegen levő szakaszra nézve az igazság érdekében csak azt kívánom megjegyezni, hogy az azon szakaszok közé tartozik, melyek a bizottságban már lényeges átalakuláson mentek keresztül, a mennyiben az állami tisztviselők számát, kik a megyei bizottságban szavazattal és üléssel ruháztatnak fel, a bizottság lényegesen megszorította. Leszórította ugyanis e számot egyre, az államépítészeti hivatal főnökére, mint olyanra, a ki a volt megyei főmérnöki állást foglalja el. Sőt a bizottság még tovább ment és ezeknek is csak a megyei törvényhatóságokban adott ülést, nem pedig egyúttal a törvényhatósági joggal felruházott városokban is, miután ezeknek rendszerint maguknak van műszaki közegük. Ennyit a kérdés egyik pontjára vonatkozólag.

A mi pedig a másik kérdést, a virilismus kérdését illeti, arra nézve csak azt jegyzem meg, hogy e kérdés a bizottságban vitatás tárgyává sem tétetett, hanem az egész tárgyalás folyamában — merem mondani — a bizottság minden tagja a virilismust nemzeti létkérdésnek tekintette és igy e kérdés a bizottságban kifogás alá nem esett.

Szerintem a virilismus kérdését nem is lehet a liberalismus kérdésének tekinteni. Mert valamint a büntetőjogi felelősség végét éri az önvédelem határánál, ép ugy a liberalismusnak is van határa és e határ meg van az önfentartás, a lét kérdésében vonva.

Én azt hiszem, hogy épen azok, a kik a virilismus intézménye ellen vannak, ijednének meg leginkább ezen intézmény eltörlésétől. Kérem tehát a t. házat, méltóztassék a szakaszt változatlanul elfogadni. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Szederkényi Nándor: T. ház! Némileg személyes megtámadtatás következtében vagyok kénytelen szót kérni. (*Halljuk!*) Én ugyan e dologhoz nem kívántam szólani, hanem, miután az előadó ur zárbeszédében azt mondotta, hogy ezen szakasz, illetőleg a virilismus ellen a bizottságban kifogás nem tétetett és hogy abba a bizottság minden tagja beleegyezett. (*Közbeszólások a jobboldalról: Nem mondotta!*)

Dárdai Sándor előadó: Azt nem mondottam, csak azt constatáltam, hogy erre észrevétel nem tétetett!

Szederkényi Nándor: Én azt gondolom, hogy arról, a mi a bizottságban történik, itt kimerítően beszélni nem lehet. Nem is volna jó ezt gyakorlatba hozni, mert annak a határa azután alig volna megvonható; de mikor ily kifejezés használtatik, mégis constatálnom kell a t. ház előtt, hogy én részemről, habár e tekintetben a bizottságban indítványt nem tettem, a törvényjavaslat ellen általánosságban felszólalván, ezen szakaszt sem fogadtam el, valamint mindazon paragraphusoknak is, melyek ellen külön kifogást nem tettem, általánosságban elvetése iránt nyilatkoztam és minden ily szakasz ellen is szavaztam, következőleg a törvényjavaslat elvetésére irányuló általános nyilatkozatom vonatkozott ezen szakaszra is.

Ezzel igazolni tartoztam magamat ugy a t. ház irányában, valamint a t. előadó urral szemben. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Én magához a virilis intézmény kérdéséhez szólani nem akarok, erre nézve elmondottam véleményemet. Elmondottam magam, hogy egy-egy dolog ellen 1870-ben nem szólaltam fel oly erősen, mint épen ez ellen. De elmondottam és fentartom, hogy 16 évi tapasztalat alapján szerzett meggyőződés következtében ma ezen intézmény eltörlését helytelennek tartanám. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)

A mérnöki kérdéshez sem szólok, mert arra nézve is kifejtettem már nézetemet. Egyes egyedül azon új, ugynevezett almódosítványhoz szólok, mely azt kívánja, hogy a 22. §. 2. bekezdése halasztassék el az 51. §. tárgyalásáig, mert csakis ezen 51. §. az, melyben a kinevezett tisztviselők fölemlittetnek, a másik szakaszszal ennek valójában semmi köze sincs.

Én azt hiszem, hogy az elhalasztásra semmi szükség nincs. Nincs azért, mert ha megszavaztatik most az, hogy tagjai a bizottságnak azon tisztviselők, a kik az 51. §-ban felsoroltatnak, ezen szakasznál lesz mód azokat, a kiket a többség esetleg benne hagyni nem akar, kitörölni. Ezért az elv mégis megmarad.

Különben is ugyanazok vannak ott felsorolva, kik az eddig fennállott törvényben felsorolva voltak.

Kérem tehát a t. házat, méltóztassék a módosításokkal szemben a szakaszt változatlanul elfogadni. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Elnök: A tanácskozást befejezettnek jelentem ki. Következik a szavazás.

A 22. §-hoz két módosítvány adatott be. Az első módosítvány a Lázár Ádám képviselő uré volt ugyan, minthogy azonban az Orbán Balázs képviselő urnak később beadott indítványa elhalasztást hoz javaslatba, azt hiszem, hogy ez előzetesen lesz eldöntendő. (*Helyeslés.*) Orbán Balázs képviselő ur indítványában ugyanis azt kívánja, hogy a 22. §-nak egész 2. bekezdése az 51. és 80. szakasz tárgyalásáig függőben hagyassék.

Kérdem tehát, méltóztatik-e A t. ház Orbán Balázs képviselő urnak ezen halasztási indítványát elfogadni, igen vagy nem? a kik elfogadják, azokat kérem, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A ház többsége nem fogadta el az indítványt.

Digitized by Google

Most következik Lázár Ádám képviselő ur módosítványa. Méltóztassék azt meghallgatni.

Ábrányi Kornél jegyző (*olvassa*).

Elnök: A mint méltóztatnak látni, Lázár Ádám képviselő ur módosítványa három részből áll, szükséges lesz tehát ezekre nézve külön külön szavazni. Az első rész szemben áll a bizottság szövegezésének első bekezdésével. Kérdem tehát, méltóztatik-e a t. ház a bizottság szövegezésének első bekezdését változatlanul fentartani a Lázár Ádám képviselő ur módosítványával szemben? A kik fentartani kivánják, azokat kérem, méltóztassanak felállni. (*Megtörténik.*) A többség fentartotta változatlanul a szakasznak első bekezdését.

Ennek következtében Lázár Ádám képviselő ur módositványának harmadik része, a mely a szakasznak a bizottsághoz való visszautasítását czélozta, tárgytalanná vált.

A módosítvány második része a szakasz második bekezdésére vonatkozik. Kérem tehát azokat, a kik a bizottság szövegezésének második bekezdését szemben a Lázár Ádám képviselő ur módosítványával elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A többség a szakasznak második bekezdését elfogadta. E szerint Lázár Ádám képviselő ur módosítványa elesett és a szakasz változatlanul elfogadtatott. Következik a 23. szakasz.

Szathmáry György jegyző (*olvassa a 23-ik szakaszt*).

Sághy Gyula: T. ház! A 23-ik szakasz azon intézkedéseit, melyekben meghatároztatnak azon esetek, melyek a bizottsági tagságból való kizárást képezik, részemről általában ugyan elfogadom; de nem tartom azt kielégítőnek és megtoldandónak tartom egy új ponttal, a mely felfogásom szerint a szakasz legvégén. *i)* pontul volna beiktatandó.

Részemről az 1870: XLII. törvényczikk 20-ik szakasza *c)* pontjának azon intézkedését, hogy bizottsági tag az sem lehet, a ki a törvönyhatóság közjavadalmát haszonbérli, vagy a térvényhatósággal szemben más számadási viszonyban áll, fentartandónak vélem.

Nem tudom felfedezni az indokokat, melyek a t. ministerelnök urat már eredeti javaslatában ezen intézkedésnek kihagyására indították és azokat, melyek a t. közigazgatási bizottságnak ezen kihagyásba belenyugvását idézték elő. (*Halljuk!*) Mert egyáltalán nem tarthatom helyesnek azt, hogy olyanok, kik érdekelt felekként jelentkeznek, a törvényhatóság határozataira befolyhassanak, nem birván azon teljes elfogulatlansággal, mely a törvényhatósági ügyek helyes elintézésére okvetetlenül megkivántatik. És, t. ház, e tekintetben nem tarthatom kielégitő intézkedésnek azt, a mit a törvényjavaslat 50. §-a magában foglal, hogy tudniillik a törvényhatóságokkal ilyen viszonyban levő egyének azon ügyekben, a melyekben ők érdekeltek, a tanácskozásban és határozathozatalban részt nem vehetnek. Volt szerencsém magamnak is hosszabb ideig a fővárosi törvényhatóság egyik szerény tagja lehetni s ez irányban elég szomorú tapasztalatokat tettem, hogy mint iparkodtak olyanok is, a kik nem közvetlenül, de közvetve voltak érdekelve mint valamely részvénytársulatnak részvényesei vagy alkalmazottjai, ha ezeknek ügyeiről volt szó, sikeresen propagandát csinálni a közérdek rovására, saját társulatuk érdekében, különösen akkor, ha a közgyülés gyérebben volt látogatva. És ha ez előfordulhat a fővárosi törvényhatóságban, nincs kizárva ennek lehetősége egyéb, kivált pedig városi törvényhatóságban sem. (*Ugy van! balfelől.*) És bizonyos, hogy nem helyes, ha ez által az ilyeneknek alkalom nyujtatik, hogy bizottsági tagtársaik között connexiókat keresnek és hogy azokat — ha nem is mindig, de néha — talán pajtáskodás útján, vagy más úton-módon, félrevezető informatiók, rábeszélések, kölcsönös támogatás igérése stb. által — a közérdek rovására saját magán érdeküknek megfelelő irányba tereljék. Azért én részemről inkább volnék hajlandó az incompatibilitás megszorítása helyett azt inkább még kiterjeszteni és ha még sem teszek messzebb menő indítványt, ennek oka az, mert azon áramlattal szemben, melyet ezen intézkedésnek a jelen szakaszból való kihagyása is jelez, alig volna remélhető egy messzebb menő indítványnak elfogadtatása; mig ha a létezőnek fentartását kérem, erre talán inkább lehet reményem, különösen, ha az előadottakhoz még hozzáteszem, hogy milyen függetlenül járhat el ilyen ügyek elintézésénél az a törvényhatósági tisztviselő, a ki esetleg más ügyben ezekkel szemban áll és a kitől esetleg más ügyekben ezen köztörvényhatósági tisztviselőkre nézve felmentvény megadása függ; akkor azt hiszem t. ház, hogy a t. ministerelnök ur is, ha komolyan és őszintén óhajtja, hogy a törvényhatóságok ügyei teljesen elfogulatlan és minden önérdektől ment egyének által, tisztán csak a közérdek szempontjából, annak megfelelőleg intéztessenek, ezen módosítványomtól hozzájárulását meg nem tagadhatja, mert ennek elvetése méltán támaszthatna igen alapos kételyeket az ő sokszor hangoztatott intentióinak őszintesége iránt. (*Ugy van! balfelől.*)

Van azonban a 23. §. *e)* pontjára vonatkozólag is egy rövid észrevételem, ugyanis egy szerkezeti módosítást óhajtok itt indítványozni. Az *e)* pontban ugyanis az mondatik (*olvassa*): „A ki a törvényhatóság területén legalább két év óta nem bir". Kétségtelen, hogy általában ezt mindenki rendszerint az ingatlanra fogja vonatkoztatni; de mivel

Digitized by Google

a törvényhozás részéről a praecis világos kifejezések használata nagyon is kívánatos és lehetséges, hogy valaki a nélkül, hogy ingatlannal birjon valamely törvényhatóság területén vagy ott lakjék, két évnél több idő óta ingókkal, például árúraktárakkal birhat, a melyekre kétségtelenül a törvényhozás ezen szakaszt vonatkoztatni nem akarja, mert azt gondolom, hogy azoknak nem akar jogosultságot adni arra, hogy ők törvényhatósági bizottsági tagokul megválaszthatók legyenek, annálfogva ezen praecisebb szerkesztés okából bátor vagyok javasolni azt, hogy „a két év óta“ és „nem bir“ szavak közé ezen szó: „ingatlannal“ beiktattassék.

T. ház! Ha már felszólaltam, legyen nekem is megengedve, hogy még a ministerelnök urnak márczius 3-án tartott ülésben tett egyik nyilatkozatára, már csak szavaim félremagyarázása indokából is visszatérhessek és röviden reflectálhassak. (*Halljuk! balfelől.*) Azt mondta a t. ministerelnök ur — leszek bátor szó szerint felolvasni — (*olvassa*): „Mert hiszen, ha a kinevezés mellett tartott szónoklatban azt hozzák fel szemben az én javaslatommal, hogy gondoljam meg mi fog történni, ha — mit nem kívánok — sötét felhők tornyosulnak a politikai égen és hogy az esetre a függetlenséget a kinevezettekben keressük: erre — ugy hiszem — reflectálni nem szükséges. Mert megengedem, sok előnye lehet a kinevezésnek, de ép a felhozott szempontból csakugyan nem lehet mellette lándzsát törni.“

T. ház! Én akkor, mikor a ministerelnök ur ezen nyilatkozatot tette, véletlenül — a ház ülésének azon részében — jelen nem voltam, de ha jelen lettem volna is, sem akkor, sem talán másnap nem lett volna módomban rögtön reflectálni arra azért, mert nem szószerint idézvén szavaimat és nem is azon összeköttetésben, a melyben azokat elmondtam, nem volt módom, teljes biztonsággal meggyőződni arról, hogy csakugyan az én szerény szavaimra vonatkozott-e az ő kijelentése, a mint most erről már meggyőződtem, a mikor azon fáradságot vettem magamnak, hogy az ugyanazon napon, valamint az előző napokon tartott szónoklatokat elolvassam, melyekből láttam, hogy ilyenféle csak az én szerény nyilatkozatomban fordul elő.

T. ház! Én hivatkozhatom bátran mindazokra, a kik azon ülésben jelen voltak és igénytelen felszólalásomat hallották, hogy én, bár általánosságban állást foglaltam az állami közigazgatás mellett, természetesen csak mindazon garantiákkal, melyeket én és elvtársaim felhoztunk, de én egyáltalán nem argumentáltam a kinevezési rendszer mellett; e szó szószerint még elő sem fordult beszédemben; hanem az én egész beszédemnek tartalma legnagyobb részében arra volt irányozva, hogy a törvényjavaslatnak nagy és súlyos hiányait és hibáit felderítsem és kimutassam azon bajokat, a melyek a törvényjavaslatból, ha az a gyakorlati életbe lép, keletkezni fognak. A törvényjavaslat egy ilyen súlyos, felfogásom szerint veszélyes hibájául, az abban contemplált főispáni omnipotentiával szemben alkalmaztam egy ahhoz hasonló kifejezést, mint a milyent a t. ministerelnök ur itt e nyilatkozatában felhoz. És a t. ministerelnök ur éles eszétől nem vonhatom meg azt, hogy ő kétségtelenül meg ne értette volna az én czélzásomat, hanem tulajdonkép nem akarta azt elérteni; és ha itt volna, mert nem akarta elérteni, bátor volnék azt röviden megmagyarázni, mi az, a mi e tekintetben szemeim előtt lebegett, de mert nincsen itt, nem akarom a t. háznak figyelmét továbbra is fárasztani, hanem egyszerűen kijelentem azt, hogy a t. ministerelnök ur valószinűleg azért hozta a kinevezéssel kapcsolatba ezen nyilatkozatomat, hogy igy elterelje a közfigyelmet azon összefüggéstől, a melyben azt én mondottam és általában elterelje a t. háznak figyelmét azon hiányok és bajoktól, melyekre én akkor ezen javaslatban rámutattam és melyek valóságának érzetében azokat megczáfolni képes nem lévén, azokat megczáfolni meg sem is kisérlette; hanem alkalmazta ismét azon általa már megszokott tacticai fogásainak egyikét, hogy egyes szónoknak a beszédéből egyes tételt kiragad és egészen más vonatkozást tulajdonít neki, mint a melyben ez elmondva lett (*Helyeslés a bal- és a szélső baloldalon*) és igy annak egészen más értelmet is tulajdonít, mint a melylyel az valóban bir (*Helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.*)

T. ház! Nem akarok messzire visszatérni az általános vita visszaidézésébe; nem is szándékozom bővebben reflectálni a t. ministerelnök ur azon nyilatkozataira, melyeket az általános vitában az ellenzékkel szemben hangoztatott. De van mégis nyilatkozataiban egy, melyet nem hagyhatok szó nélkül. (*Halljuk! balfelől.*) Ez a t. ministerelnök urnak azon mondása, melyet Deák Ferencztől kölcsönzött. Megengedem, hogy Deák Ferencz azon vonatkozásban, a mint ő használta, méltán használhatta e szavakat, de abban a vonatkozásban, a mint a t. ministerelnök ur alkalmazta, egyáltalában nem felelnek meg a valóságnak. S ez a következő: (*Halljuk! a baloldalon. Olvassa*):

„Én a t. képviselő uraknak csak azt hozom emlékezetébe, hogy ne feledkezzenek el azon mondásról, mely régen mondatott, de mindig igaz: hogy jobban kell szeretni a hazát, mint gyülölni ellenségeiket. Ne vakítsa el önöket az ezen kormány iránti ellenszenv annyira, hogy, még ha ez van is ma a kormányon, ne akarják megadni az államnak, a mire az államnak szüksége van.“

T. ház! Mindenekelőtt csudálkozásomat kell kifejeznem azon, hogy a t. ministerelnök ur, a ki

Digitized by Google

csak tegnapelőtti felszólalásában is oly erősen hangsúlyozta, hogy ő nem szokott gyanusítani soha, mégis az egész ellenzékkel szemben egész általánosságban ily erős gyanusítást használ, hogy ne mondjam, ily súlyos vádat emel, akkor t. ház, mikor a tények fényesen az ellenkezőt igazolják. Nem akarom felsorolni mindazon törvényjavaslatokat, melyeknél az ellenzék a kormányt támogatta, mert meg volt győződve, hogy azok a haza érdekeit előmozdítják, sőt volt olyan javaslat is, melyet a t. ministerelnök ur az ellenzék nagy részének támogatásával volt csak képes saját pártjával szemben is keresztülvinni. (*Egy hang a jobboldalon: Olyan nincs! Derültség.*) A középiskolai törvényjavaslat.

Habár nincs rá megbizásom, de azt hiszem, hogy mégis az egész ellenzéknek egyhangú közérzületét és nézetét fejezem ki akkor, midőn ugy saját nevemben, mint az ellenzék nevében ezen gyanusítást ezek után a leghatározottabban visszautasítom. (*Helyeslés a baloldalon.*) Meglehet, hogy a ministerelnök ur magát az ellenzék ellenségének tartja, de az ellenzék soha sem tekintette a kormányt a maga ellenségének, csak politikai ellenlábasának és soha sem vezette az ellenzéket a kormány és ennek egyes tagjai irányában ellenszenv; hanem midőn egyes javaslataival és ezen javaslattal szemben is visszautasító magatartást tanusít, teszik ezt azon objectiv meggyőződés alapján, mely ezen javaslat egész tartalmának, irányának, szellemének tárgyilagos birálatán alapszik.

Azért, t. ház, szavaim befejezéseül kénytelen vagyok a t. ministerelnök ur ezen mondását reá visszahárítani és még megtoldani azzal, hogy inkább szeresse ő jobban hazáját, mint személyes hatalmát. (*Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.*) Ápolja a haza érdekeit épen olyan odaadással és szivósággal, mint saját hatalmi érdekeit előmozdítani szokta, akkor legyen meggyőződve, nem lesz oka az ellenzéknek merev magatartása miatt panaszkodni. (*Ugy van! balfelől.*) Egyébiránt ajánlom módosításom elfogadását.

Elnök: Az ajánlott módosítás fel fog olvastatni.

Törs Kálmán jegyző (*olvassa*): „Módosítvány. Benyujtja Sághy Gyula. 1. A 23. §. *e*) pontjának „2 év óta“ és „nem bir“ szavai közé iktattassék be az „igatlant“ szó.

2. Annak utolsó alineájaként igy mondván, vétessék fel az 1870: XLII. törvényczikk 20. szakaszának *c*) pontja: a ki a törvényhatóság közjavadalmait haszonbérli, vagy a törvényhatósággal más számadási viszonyban áll.“

Dárdai Sándor előadó: T. ház! Én azt hiszem, hogy talán a tárgyalás rövidítését is előidézem, hogy ha az előttem szólott indítványozó ur tévedését kimutatom.

Ugyanis e szakaszba az 1870: XLII. törvényczikk 20. szakaszának *c*) pontját azért kivánja felvétetni, mert mint beszédében mondotta, azt hiszi és azon véleményben van, hogy ez iránt a törvényjavaslatban rendelkezés nem foglaltatik. Én tehát utalok arra, hogy az 50. §-ban ez iránt provideálva van és pedig oly értelemben, a hogy azt sok törvényhatóság és nevezetesen több városi törvényhatóság is kérelmezte. Praecisebben van tehát az 50. §-ban ez iránt intézkedés foglalva és pedig azon értelemben, hogy ezek nem záratnak ugyan ki a bizottsági tagságtól, de azok, a kik a törvényhatósággal szerződési vagy bérleti viszonyban vannak, vagy más érdek köti őket ahhoz, azon ügyek tárgyalásában részt nem vehetnek.

Tehát itt nem történt mulasztás és az intézkedés, melyet a képviselő ur kiván, az 50 §-ban foglaltatik. Nehogy tehát ez itt tévesen tétessék a vita és tárgyalás alapjául, azért kivántam ezt megjegyezni.

A módosítás második részét pedig határozottan vissza kell utasítanom, a melyben azt kivánja a t. képviselő ur, hogy az e pontban bizottsági tagsággal csak az birhasson, a ki ingatlannal bir. Már engedelmet kérek, a t. képviselő ur ez által ki akarja zárni az üzletembereket, az iparosokat és kereskedőket, a kik ingatlannal a törvényhatóság területén nem birnak. Ez igen mérsékelt liberalis felfogás és kérem a t. házat, ne tessék azt elfogadni. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Sághy Gyula: Félremagyarázott szavaim helyreigazítása végett kérek szót.

T. ház! Én nem szoktam a t. ház türelmével visszaélni személyes kérdésekkel, de mikor ilyen félremagyarázás történik, mint a minőt a t. előadó ur tett, kénytelen vagyok ezzel a joggal élni.

Mert, a mily kevés érdekkel szokott viseltetni egyáltalában a túloldal a részletek beható tárgyalása iránt, ép oly kevés figyelemmel kisérte a t. előadó ur az én felszólalásomat. (*Elül! jobbfelől. Halljuk! Halljuk! balfelől. Nagy zaj. Elnök csönget.*) Mig nem lesz csend, nem szólok. (*Halljuk!*)

Én határozottan mondottam, hivatkozhatom mindenkire, a ki hallotta felszólalásomat, hogy igenis van intézkedés az 50. §-ban, de azt én nem tartom kielégítőnek. Megmondottam az okot, hogy miért. Azért, mert az nem elégséges, hogy ily tárgyaknál ne határozhassanak, mert ha ők a bizottság tagjai, akkor sokszor vannak azon helyzetben, hogy hivatva vannak megadni a felmentvényt azon tisztviselőknek, a kik viszont az ő ügyeik fölött dönteni hivatva vannak. Másik megjegyzésével az előadó urnak — bár ott is félreértésen alapul — nem tartom oly lényegesnek és azért nem akarom vele a t. ház türelmét fárasztani. (*Helyeslés balfelől.*)

Digitized by Google

Fenyvessy Ferencz: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Nem azért szólalok fel és veszem igénybe a t. ház kegyes engedelmével rövid időre a t. ház idejét, hogy azokra reflectáljak, a melyek most történtek, mert hisz részemről is sokkal praecisebbnek tartom azon indítványt, melyet igen t. képviselőtársam benyujtott, hogy sem azt bővebben indokolni részemről szükség volna. Elég, ha kijelentem, hogy részemről azon indítványt, mely azt czélozza, hogy a ki a törvényhatóság közjavadalmait bérli, vagy azzal valami más számadási viszonyban áll, az egyáltalában ne lehessen tagja a bizottságnak, készséggel elfogadom. *(Helyeslés balfelől.)*

Az indok, a miért felszólalok, t. ház, egészen más természetü indítványra vonatkozik. *(Halljuk!)*

A most tárgyalás alá kerülő szakasz azon eseteket tárgyazza t. ház, melyek ha fenforognak, akkor valaki nem lehet bizottsági tag; többek közt ezen esetekről az *e)* pont azt mondja, hogy a ki a törvényhatóság területén legalább két év óta nem bir, vagy ugyanannyi idő óta ott nem lakik és adót nem fizet, az bizottsági tag nem lehet.

Ezen különben szerintem is helyes megszorításra nézve én, t. ház, egy igénytelen indítványnyal lépnék fel a t. ház engedelmével. *(Halljuk!)* Indítványom oda terjed, hogy ezen — különben ismétlem — helyes intézkedés ne birjon hatállyal az ugyanazon törvényhatóság területén megválasztott országgyülési képviselőre addig, mig neki képviselői megbizatása tart. *(Helyeslés balfelől.)*

T. ház! Igénytelen indítványom indokolását magából az életből és tapasztalásból merítem, mert tudok több megyét, t. ház, a hol az illető megyei választók meg szerették volna választani saját országgyülési képviselőjüket a megyei bizottságba, hogy ott igen czélszerüen és helyesen saját helyi érdekeiket megvédhesse és támogathassa; de mert valaki vagy privát ellenszenvből vagy talán pártszempontból felebbezést adott be ezen választás ellen, nagyon természetesen az igazoló vagy biráló bizottságnak a megválasztatást a törvény világos határozata értelmében meg kellett semmisíteni és tudok ismét több megyét, hogy mit csináltak a megyei választók? Minthogy érezték, hogy igen jó lenne az illető országos képviselőt megnyerni, a saját megyei ügykör megismerésére, az illető helyi viszonyok védelmére és támogatására, megválasztották bizottsági tagnak és mert mindannyian pártkülönbség nélkül érezték, hogy e megválasztás igazán a közügy érdekében történt, hát mit csináltak? Egyszerüen elnézték a törvényt, vagy mondjuk meg őszintén: egyszerüen kijátszották a törvényt, tudniillik nem felebbezték meg a választást és a törvénysértés megtörtént és igy bár törvény ellenére az illető képviselő ma is igen helyesen a közérdek javára működik az illető megyei bizottságban.

Tehát ebből is látható, hogy az élet kijátsza a törvényt, mert érzi, hogy erre szükség van.

De, t. képviselőház, az én igénytelen indítványom korán sincs ellentétben a javaslat *e)* pontjának intentiójával, mert mit czéloz e javaslat? Azt mondja, igen helyesen: hogy csak az lehet bizottsági tag, a ki bizonyos érdekkapcsolattal van összefüzve azon megyével, vagyis nem mindenki, hanem csak az, a ki legalább 2 év óta ott lakik, vagy bir; tehát bizonyos érdekeltséget követel a törvényjavaslat a bizottsági tagtól arra, hogy megválasztható legyen

És mi az én indítványom? Szintén ily természetü, mert azt talán e házban senki sem fogja állítani, hogy azt a képviselőt, ki onnan a megyéből meg van választva, nem füzi ezer meg ezer érdek a megyéhez. *(Helyeslés balfelől.)* Tehát a törvényjavaslat szelleme is az én indítványom mellett szól és bár nem tartozom azok közé, kik talán az országos képviselőtől az országos jelleget megvonni szeretnék és azt talán mint helyi érdekü követet tekintik, mert én is elismerem azon alkotmányos felfogást, hogy az országos képviselő e házban nem egy helyet, egy vidéket vagy várost képvisel, hanem az egész országot, mert jól tudom, hogy igaza volt annak az angol képviselőnek, Lord Ebrington marlyboni képviselőnek, a ki, mikor megigérték neki, hogy megválasztják képviselőnek, de csak ugy, hogy ha az alsóházban az illető vidéknek érdekeit képviseli, ő büszkén és helyesen azt válaszolta: én az országházban semmi más érdeket nem ismerek, mint csak az országét; mondom, bár teljesen értem és helyeslem ezen alkotmányos felfogást, de mert másrészről azt is érzem, hogy igénytelen módosítványom elfogadásával csak a köztigy nyer és nyer az országgyülés is, mert az a képviselő, a ki az első forrásnál a megye házában tudja az illető vidék apró érdekeit védeni, nem szorul arra, hogy minden apró helyi ügyet előhozzon az országgyülésen, akár interpellatió, akár más alakban: mind ezen okoknál fogva kérem a t. házat, méltóztassék igénytelen módosítványomat elfogadni. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Az indítvány fel fog olvastatni.

Törs Kálmán jegyző *(olvassa)*: Módosítvány a 23. §. *e)* pontja után tétessék új pontként a következő: „Ez intézkedés a törvényhatóság területén megválasztott országgyülési képviselőre nézve addig, mig képviselői megbizatása tart, hatállyal nem bir.“

Ugron Ákos: T. ház! Ezen törvényjavaslat 23-ik szakaszába *i)* pont alatt egy új kikezdést vagyok bátor indítványozni, mely a következő: „községi és körjegyzők“.

T. ház! Már az 1884-iki költségvetés tárgyalása alkalmával a belügyministeri tárczánál,

Digitized by Google

midőn a megyei administratio felett hosszasabb vita folyt a házban, felemeltem igénytelen szavamat én is és különösen hangsúlyoztam azt, hogy mily hátrányos az administratióra az, hogy a választott megyei bizottsági tagok közt, nagy részt községi és körjegyzők foglalnak helyet. Már az alkalommal a túloldalról többen, mint tudom, igen befolyásos képviselők támogatták ezen felszólalásomat. Ugyanezen alkalommal a t. belügyminister ur felszólalásomra válaszolván, elvileg elfogadta az én álláspontomat, sőt határozottan mondta: „majd ha be fogom nyujtani a t. háznak javaslatomat e tekintetben, meg fogom látni, hogy azon képviselő urak fogják-e azt támogatni".

Fájdalom, azt tapasztaltam, hogy a t. belügyminister ur ebben is, mint nagyon sokban alig két év óta megváltoztatta nézetét, legalább e javaslatban nem látok sehol e tekintetben indítványt. Azért megragadom az alkalmat, hogy ez indítványt megtegyem és engedje meg a t. ház, hogy azt pár szóval indokolhassam. (*Halljuk!*)

A községi és körjegyzők nézetem szerint nem lehetnek a törvényhatósági bizottság tagjai, mert hogyan ellenőrizhessék őket azon tisztviselők, a kik fegyelmi tekintetben tőlük függnek? (*Ugy van! a szélső baloldalon.*) Hogyan ellenőrizhesse a szolgabiró azon községi jegyzőt, a kitől a bekövetkezendő tiszti választásoknál megválasztatása nagy mértékben függ? (*Ugy van! a szélső baloldalon.*) Mi, a kik kénytelenek vagyunk a közérdek szempontjából a megyében küzdeni, őszintén be kell, hogy valljuk, hogyan áll a helyzet e tekintetben a megyében. A községi és körjegyzők igen sok megyében valóságos phalanxot képeznek a szolgabiróval, a mi az administratióra határozottan káros és hátrányos. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*) Káros és hátrányos azért, mert mint az imént mondám, a szolgabiró, a községi és körjegyzők szavazatától függvén megválasztatása, azoknak összes működését kellőképen nem ellenőrzi. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Ha valamely szolgabiró vagy tisztviselő ellen visszaélés miatt panasz tétetik, ott vannak a tisztviselők mellett az általuk nem ellenőrzött községi és körjegyzők és mikor szavazásra kerül a dolog, mint fájdalom, igen sok esetben történik e házban is, bármily igazságos legyen az ügy, leszavazzák. (*Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.*) Épen azért, miután a t. túlsó oldalnak több igen tekintélyes tagja is hangoztatta, hogy nem csak az ellenzék részéről, hanem onnan is támogatásra talál e nézet, elvárom, hogy ők támogatni fogják indítványomat, mely ha el nem fogadtatik, lehetetlen, hogy az administratióban az ellenőrzés hatályos legyen. (*Helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.*)

Elnök: Fel fog olvastatni a módosítvány.

Törs Kálmán jegyző (*olvassa Ugron Ákos módosítványát*).

Lázár Ádám: Előre kijelentem, hogy előttem szólott Sághy Gyula és Ugron Ákos t. képviselőtársaim beadott módositványaihoz teljes készséggel csatlakozom.

Részemről e szakasz *h*) pontjában látok a büntető törvénykönyv intézkedéseivel szemben képtelenséget. Még pedig azért, mert ezen intézkedés nézetem szerint sem a büntető törvénykönyvvel és a jelenleg dívó büntető eljárással összhangban nem áll, sem pedig a kormány által benyujtott e szakaszra vonatkozó indokolásban röviden idézett 1874: XXXIII. törvényczikk 12. §-ának analogiájával össze nem egyeztethető. A mi kifogásom lényegét illeti, e pontnak két tételére vonatkozik. A *h)* pont szövege igy szól: (*olvassa*): „a ki bűntett vagy vétség miatt jogérvényesen vád alá helyezve, szabadság vesztésre, vagy politikai jogok gyakorlatának felfüggesztésére szóló ítélet hatálya alatt áll; nyereség vágyból eredő bűntett vagy vétség miatt elítélve volt".

Első kifogásom azon intézkedésre vonatkozik, mely a jogérvényes vád alá helyezést illeti. Mint tudjuk, a vád alá helyezésnek még nem szokott minden esetben rendes következése lenni az elítélés és erre vonatkozólag hivatkozom az 1874: XXXIII. törvényczikk 12. §-ára, hol határozottan és szabatosan van kimondva az, hogy „ha birói jogérvényes végzéssel vizsgálati fogságba helyeztetett"; azért, ha vád alá helyezésről, vagy vizsgálati fogságról van szó, mely mindig súlyosabb bűntényt vagy vétséget föltételez, sokkal helyesebb és ugy az eddig fennállott gyakorlatnak, mint az említettem analogiának inkább meg fog felelni, ha „a jogérvényesen vád alá helyezve" helyett „jogérvényesen vád alá helyezve, vizsgálati fogságban van" kifejezés tétetik. Természetes, hogy a vizsgálati fogságból sem választásra, sem másféle jogai gyakorlására nem bocsáttatik.

A másik kifogásom vonatkozik ezen idézett *h)* pont utolsó tételére, a mely azt mondja: „nyereségvágyból eredő bűntett vagy vétség miatt elítélve volt". Megvallom, nem vagyok képes felfogni, hogy miután a szakasz előbb megmondja, hogy a ki bűntett vagy vétség miatt szabadságvesztésre, vagy politikai jogok gyakorlatának felfüggesztésére szóló ítélet hatálya alatt áll, bizottsági tag nem lehet: a törvényjavaslat itt másféle megkülönböztetésnek szükségét látja.

Röviden csak annyit ajánlok a t. háznak figyelmébe, hogy a fennálló büntető törvény szerint mindazon bűntettek és vétségek esetében, melyek nyerészkedési vágyból elkövettetnek, meg van határozva mindenütt a szabadságvesztés, valamint az azzal járó összekötött hivatalvesztés vagy po-

Digitized by Google

litikai jogok gyakorlatának felfüggesztése és ennek időtartama is, de meg van egyszersmind mondva az, hogy midőn lejár ez az időtartam, azontúl további hatása a büntetésnek nincs. A *h)* pont végtétele azonban ugy látszik, arra céloz, hogy ha valaki nyereségvágyból eredő büntettért vagy vétségért, teszem azt lopásért, orvgazdaságért, sikkasztásért stb. elítéltetett, az tekintet nélkül a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztésére nézve kimondott határidő lejártára, végleg kizárva marad a bizottsági tagság gyakorlatából. Ez tehát kettős büntetés, mely sem méltányos, sem igazságos s annál kevésbé felel meg a törvényeknek és a fennálló gyakorlatnak, sőt elfogadás esetében az 1874: XXXIII. törvényczikk 12. §-a szerint fennálló intézkedésen az országgyülési képviselőválasztók és választhatókra nézve indokolatlanul nemcsak túlmenne, midőn a bizottsági tagságot szigorúbb feltételekhez köti.

Remélem, hogy ezen felszólalásom következtében megnyugtat vagy az előadó ur, vagy a t. ministerelnök ur nyilatkozata és azon esetre nem lesz szükség módosításra, ha azonban fentartják ezt a szöveget, azon esetre kénytelen vagyok egy a törvényes fogalmakkal és a büntetőjogi gyakorlattal összhangzó módosítványt beterjeszteni és elfogadásra ajánlani, mely módosítvány következőkép hangzik: „Ezen szakasz *h)* pontja akként lenne újra szövegezendő: „a ki büntett vagy vétség miatt jogérvényesen vád alá helyezve, vizsgálati fogság alatt van, szabadságvesztésre vagy politikai jogok gyakorlatának felfüggesztésére ítéltetett, a jogérvényes ítéletben megszabott időtartam alatt.“

Ajánlom módosítványomat elfogadásra. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Kőrösi Sándor: T. ház! (*Halljuk! Halljuk!*) Nem szólaltam volna fel, ha itt e házban a szakasz ellen felhozott meritorius vádak mellett inmeritorius vádak nem hozattak volna fel. Nevezetesen Sághy Gyula t. képviselőtársam azt állította, hogy a kormánypárt kerüli a beható tárgyalást.

Ezt megczáfolják, ha végig nézi a naplót, a kormánypárt részéről az általános tárgyalásban történt felszólalások. Megczáfolja ezt a részletes vita is.

Mi igenis szólunk akkor, mikor nekünk tetszik, mikor jónak látjuk s mikor azt szükségesnek tartjuk. (*Igaz! Ugy van! jobbfelől*)

A t. képviselő ur még azt is állította, hogy voltak esetek, midőn a ministerelnök ur saját pártjával szemben az ellenzék segítségével vitt törvényjavaslatokat keresztül. Erről, t. ház, nincs tudomásom. Van tudomásom arról, hogy az ellenzék nagy része a középtanodai törvényjavaslatnak tárgyalásakor compromissumra lépett a kormánypárttal és segédkezett annak megalkotásánál. Azonban senki sem tud felhozni oly esetet, hogy ellenünk a ministerelnök az ellenzék segélyét vette volna igénybe, mert mi mindig hűségesen támogattuk őt azon javaslatoknál, a melyek meggyőződésünk szerint jók voltak. Egyszer ellenünk azt a vádat emelni, hogy vakon követjük a ministerelnök urat, máskor meg azt állítani, hogy az ellenzék segítségére van szükség, hogy jó törvényjavaslatokat vigyen keresztül: nem lehet, mert ez egymásnak ellent mond. E kettő nem fér össze. (*Helyeslés jobbfelől.*)

A mi már most különösen Sághy Gyula t. képviselő urnak érdemleges kifogásait illeti, én is az ő nézetén volnék (*Felkiáltások szélső balfelől: Ha!*) s én is kifogásolnám azt, hogy az, a ki szerződéses vagy számadási viszonyban van a törvényhatósággal, bizottsági tag lehessen, ha az 50. §. nem volna. De az 50. §-ban benn van, hogy a ki szerződési vagy számadási viszonyban van, az őt érdeklő ügyben a közgyülésen nem bir szavazattal és ez engem tökéletesen kielégít.

A t. képviselő ur hivatkozott arra, hogy ő bizottsági tag és hogy neki vannak tapasztalatai. Én is vagyok, nem ugyan a fővárosban, hanem Debreczenben s igy nekem is vannak tapasztalataim. Benne van a törvényben, hogy nem lehet bizottsági tag, a ki szerződési viszonyban áll a törvényhatósággal. És mit tesznek? Azt, hogy nejeikkel köttetnek szerződést és ezek folyamodnak a haszonbér elengedéséért. Ezen esetben a férjek részt vesznek a bizottsági ülésben, mert nincsenek szerződéses viszonyban a törvényhatósággal. A törvény tehát kijátszható volt s lenne most is, ha ekként méltóztatnának azt megállapítani. Azonban nem lesz kijátszható akkor, ha a törvény határozottan kimondja, hogy az ilyen bizottsági tag, ki érdekelve van, nem bir szavazattal, mert neje által érdekeltté lesz. Szerintem ez elegendő biztosíték. Másrészt tudjuk azt, hogy a legvagyonosabb és a legértelmesebb városi polgárok azok, kik haszonbérelnek. Ha tehát ezek ettől elüttetnek, a város szenvedi a kárt, mert nem lesz concurrentia a bérletnél. Kár volna, t. ház, ezt az elemet kizárni, mert ha valaki a legelőt kibérli is, ezért még a városi iskolai ügyekben, a téglaégető kemencze, vagy pedig kaszárnyák épitése kérdésében hasznos szolgálatokat tehet a közgyülésen és jó lesz az ő szavazata a többiek szavazata mellett.

Ezek voltak észrevételeim Sághy Gyula t. képviselő ur állításaira és kifogásaira s kijelentem, hogy az ő kifogásaival szemben elfogadom a törvényjavaslatot ugy, a mint van, mert az 50. §-ban elegendő biztosítékot látok. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Végre meg kell még emlékeznem Fenyvessy Ferencz t. képviselő ur indítványról is. Én azt részemről elvben elfogadhatónak találom és azt

Digitized by Google

támogatom is, mivel forrásaim szerint a franczia törvényekben, ha jól emlékezem, a képviselőkre ki van az mondva, hogy a mely megyéből a képviselő meg van választva, azon megye bizottságának tagja is. Én ebben semmi kifogásolhatót nem látok, mert a kit a megyéből a közbizalom a parlamentbe küld, az megérdemli, hogy a megyei ügyekben is tanácskozási joggal birjon.

Ezt kívántam kijelenteni s ismétlem, hogy az eredeti szöveget fogadom el. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Petrich Ferencz: Engedelmet kérek, hogy Ugron Ákos t. képviselőtársam indítványára néhány megjegyzést tegyek. Én az általa beadott indítványt más okból fogadom el, mint ő. Már e szakasz kezdete: „Bizottsági tag általában nem lehet: *a)* a ki nem magyar állampolgár; *b)* a ki 24. évét még be nem töltötte“ stb. jellemzi, hogy önállónak, függetlennek kell lennie a megyei bizottsági tagnak. Én ezt igen természetesnek találom, mert függetlenség nélkül jó önkormányzatot képzelni nem tudok. Ha elgondoljuk, hogy a községi előljáróság általában s vele együtt a jegyző is mily nyomásnak van alávetve és legszebb hivatása mellett is mennyire alárendelt állást foglal el: azt hiszem, nem lehet róla függetlenséget feltételezni.

Eltekintve attól, a mit Ugron t. képviselőtársam felhozott, csak a mostani községi törvényjavaslat 97. §-ára hivatkozom, a melynek értelmében a szolgabiró a jegyzőt akárhányszor megdorgálhatja, sőt pénzbirságra is elmarasztalhatja. E szerint a jegyző rosszabb helyzetben van a cselédnél; a cselédet a gazdának nincs joga pénzbirságban elmarasztalni, üldözni; elmehet akármelyik bíróhoz s az gazdáját el fogja ítélni. De a községi jegyzőnek a szolgabiró zaklatásai ellen elégtételt nem adnak. Ámbár tehát a községi jegyzői és a községi előljárói állást oly tiszteletreméltónak tartom, hogy szerétném, ha nem volna ily alárendelt szerepe: mindazon által, mert nem tudom, hogy a beterjesztett községi törvényjavaslat nem fog-e törvényerőre emelkedni, sőt azt hiszem, igenis fog: én, nem a jegyzői kar iránti ellenszenvből, hanem mert látom a nyomást és ismerem szerencsétlen helyzetét, nem tartom elég önállónak, elég szabad mozgással birónak arra, hogy a megyei bizottságnak tagja lehessen. Sőt tovább megyek. Ismerem a jegyzői karban uralkodó szellemet és meg vagyok győződve arról, hogy csak köszönetet fog szavazni ama képviselőknek, a kik fel fogják szabadítani e nyomás alól. Ők maguk legkevésbé keresik a megyei bizottsági tagságot, sok esetben csak a szolgabiró parancsa folytán választatják meg magukat és örömest ki fogják magukat vonni e reájuk nézve kellemetlen tisztség alól.

Képviselőválasztásnál szintén ily nyomás alatt állanak. Ott is szivesen kibújtak, ha a szavazás közeledett; de most már azt sem tehetik, mert nagyon nyakukra hágnak. Ily helyzetben, t. ház, ismétlem, nem a jegyzők iránti ellenszenvből, hanem mert ismerem a helyzetüket, pártolom Ugron Gábor t. képviselőtársam indítványát. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Szalay Károly: T. ház! A 23. §. szövegezése bennem aggodalmakat kelt, még pedig két irányban; intézkedéseit egyrészt kevésnek, másrészt igen soknak tartom.

Az első irányban hiánynak tartom azt, a mit már előttem szólott Ugron és Petrich képviselőtársaim megemlítettek, tudnillik, hogy nincs kimondva az, hogy a községi és körjegyzők a törvényhatósági bizottságnak tagjai nem lehetnek. Én egyáltalában nem óhajtom azt, t. ház, hogy abban a bizottságban bármely irányban clicket uralkodjék. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*) Már pedig nem képzelhetek veszedelmesebb clicket, még pedig nemcsak azon irányban, melyet az előttem szólottak felhoztak, hanem minden irányban, mint a milyen lesz, ha még ma talán nincs is a jegyzők clickje. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*) Mert a jegyzők nem mint egyes emberek működnek a bizottságban, nem saját magukat, illetőleg nem választóikat képviselik, hanem képviselik az ugy nevezett jegyzői testületet, mert hiszen a jegyzők egyletében a községi és körjegyzők határozottan testületté nőtték ki magukat, tanácskozásokat tartanak a törvényhatósági gyülések előtt s végrehajtják ezen tanácskozmányoknak végzéseit és határozatait. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Hogy szükséges ez irányban intézkedni, azt maga a törvényjavaslat is határozottan mutatja, hiszen maga a ministerelnök ur is szükségesnek tartotta az 50. §. 3-ik bekezdésébe ily intézkedést felvenni. Azonban nézetem szerint ezen intézkedés nem segít a bajon.

De azt sem tudom megérteni, hogy a gyakorlati életben ezen szakasz intézkedése hogyan fog keresztül vitetni? E szakasz azt mondja, hogy nem vehetnek részt azon tanácskozmányban, hol a tisztviselők ellenőrzése fordul elő. Én azt hiszem, mert a gyakorlati életben azt tapasztaltam, hogy nincs egyetlen ülése a törvényhatósági bizottságnak, hol legalább nyolczszor, tizszer, többször, kevesebbszer az ellenőrzés kérdése fenn ne forogna. Igy állván a dolog, mi fog történni? Vajjon a főispán előre jelezni fogja, hogy itt ellenőrzési kérdés forog fenn s a jegyzők eltávoznak? Hiszen akkor örökös népvándorlás, ki- és bemenés lesz.

E szerint tehát kétségtelen és minden részről elismert dolog az, hogy e tekintetben intézkedés szükséges és hatályos intézkedés lehetőségét nem látom máskép, mint ugy, ha kimondatik, hogy a községi és körjegyzők a törvényhatósági bizottságnak tagjai nem lehetnek. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Digitized by Google

A határozati javaslat másik része a *h)* pontra vonatkozik. És itt mindenekelőtt ki kell jelentenem, hogy nem lehetek egy nézeten Lázár Ádám t. képviselőtársammal, a ki ezen szakaszhoz szintén módosítást nyujtott be. És én azt hiszem, hogy bármily messzemenő legyen valamely intézkedés, mely a törvényhatósági bizottság tisztaságát óvja, azt el kell fogadni. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*) Ha tehát tökéletesen igaz is az, hogy bizonyos idő mulva a nyereségvágyból származott bűntények folytán hozott ítélet hatálya megszünik, mindezáltal azt hiszem, teljesen helyes azon intézkedés, mely a nyereségvágyból eredt bűntett folytán elítéltre vonatkozólag e kizárást egyszerminden-korra kimondja.

De nem tartanám helyesnek, t. képviselőház ha általában mondatnék ki, hogy nem lehet bizottsági tag, ki büntett vagy vétség miatt jogérvényesen vád alá van helyezve; mert ez esetben azon nevezetes anomalia fordulna elő, hogy az illető, a ki vád alá helyezés miatt felfüggesztetik a bizottsági tagságtól, illetőleg ezen jogosságától megfosztatik, az esetben, ha elítéltetnék, nevezetesen jobb helyzetbe jutna.

De legnagyobb aggályom vonatkozik azon szóra, a mely a *h)* pont alatt előfordul, mely arról intézkedik, hogy a mint valaki szabadságvesztésre szóló ítélet hatálya alatt áll, a bizottságnak tagja többé nem lehet. Hát kérdem, ha valaki párbaj miatt elítéltetik, mondjuk, 8 napra, hol van annak ratiója, hogy az illető azért, mert szabadságvesztés büntetése alatt áll, a bizottságnak tagja nem lehet, vagy pedig a tagságot elveszti? Erre vonatkozólag eltérve Lázár Ádám képviselőtársam módosítványától, egy önálló módosítványt vagyok bátor benyujtani, kérve, hogy azt elfogadni méltóztassék. A módosítvány ekként hangzik: A ki oly bűntény miatt, a melylyel a törvény szerint a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztése jár, jogérvényesen vád alá helyeztetett, vagy politikai jogok gyakorlatának felfüggesztésére szóló ítélet hatálya alatt áll; nyereségvágyból eredő, büntett vagy vétség miatt elítélve volt stb.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Miután már több módosítvány adatott be ezen szakaszhoz, szabad legyen azokra egy pár szóval reflectálnom. (*Halljuk!*) Mindenekelőtt megjegyezve, hogy az épen most beadott módosítványra, azt hiszem nálamnál avatottabb, a jogi kifejezéseket alaposabban ismerők fognak nyilatkozhatni, ez alkalommal megjegyzést tenni nem szándékom, kezdem nyilatkozatomat azon rendben, a mint a módosítványok beadattak és igy reflectálni kivánok Sághy képviselő ur két módosítványára, a kinek különben beszédjére csak azt jegyzem meg, hogy mai felszólalása is igazolta, hogy nehezen van épen ő hivatva valakinek a tárgyilagosság szükséges és illendő voltáról felolvasást tartani. (*Derültség és helyeslés a jobboldalon.*)

A mi már módosítványait illeti, igenis, öntudatosan és nem mulasztásból hagyatott ki az a bizonyos *c)* pont és vétetett más alakban fel a törvényjavaslat 50. §-ába. Történt pedig az azért, mert, a mint az ezen irányban nyilatkozott városok legnagyobb része saját tapasztalatából felfejté, azon intézkedés, mely egyáltalában a bizottsági tagságból kizárt mindenkit, a ki egy várossal szerződési viszonyban áll, a városokra nézve határozottan károsnak bizonyult. Károsnak bizonyult pedig azért, mert sokaknak a város legjelesbjeihez tartozók közül vagy a bérleti viszonyról, vagy a tagságról kellett lemondani. Egyik esetben közreműködésüket nélkülözte a bizottság, a másik esetben, ha ezt választották, elvesztették anyagi viszonyaik tekintetében azokat, a kik legtöbb hasznot és legbiztosabban tudtak volna az illető városnak adni. Ez a tapasztalat, melyet szereztek a városok és szerzett a városok jelentései után a belügyministerium és épen azért azt hiszem, hogy sokkal helyesebb az, a mi ezen törvényjavaslatban mondatik, hogy az ilyenek lehessenek tagjai a bizottságnak, de ne vehessenek részt abban nemcsak akkor, mikor épen az őket érdeklő bérletről van szó, hanem egyáltalában minden olyan alkalommal, midőn bérleti viszonyokról s az ezzel kapcsolatos kérdésekről van szó; (*Helyeslés a jobboldalon*) mert ez által kizáratik az is, hogy — a régi példa szerint kéz kezet mosván — egyik a másikat támogathassa, mert mindazon kérdésekben, a melyek egyáltalán ezen viszonyokat érdeklik, a részvételtől kizárva maradnak azok, kik a városnak birtokait, vagy haszonélvezeteit bérlik. Én tehát ez irányban kérném a szakaszt fentartani.

A második módosítványt, megvallom, alig birom intentiójában megfogni, mert, ha jól értettem és jól emlékezem, azt kivánja a képviselő ur, hogy az *e)* pontba ez tétessék: a ki a törvényhatóság területén legalább két év óta nem bir, vagy ugyanannyi idő óta ott nem lakik és ingatlan után adót nem fizet. (*Felkiáltások a szélső baloldalon: Mit nem bir?*) Engedelmet kérek, a módosítványban az van: ingatlan után adót nem fizet. (*Zaj a szélső baloldalon.*) Kérem akkor felolvastatni a módosítványt. (*Halljuk!*)

Elnök: A módosítvány ezt mondja: „Két év óta" és „nem bir" szavak közé tétessék: „ingatlant".

Tisza Kálmán ministerelnök: Azt gondolom, t. ház, hogy még ez is megzavarás ok és czél nélkül. Mert e szerint igy szólna a szakasz: A ki a törvényhatóság területén legalább két év óta ingatlant nem bir, vagy ott nem lakik. Ez a fogalom: „ingatlan", nagyon szük; mert utoljára,

Digitized by Google

én nem tudom, hogy bir-e a törvényhatóság területén az, a kinek nincs ugyan ingatlana, de van például az ottani takarékpénztárban 50 részvénye, vagy 20 ezer forintja deponálva. *(Mozgás a szélső baloldalon. Felkiáltások a jobboldalon: Vagy regaléval bir!)* A regale sem tekintetik már ingatlannak a mai időben és nem is az, mert külön eladható. Hát mindezeket ki akarja zárni a képviselő ur? Én, megvallom, ennek indokoltságát, helyességét belátni és megérteni nem tudom és épen azért a módosítványt el nem fogadom. *(Helyeslés jobbfelől. Zaj balfelől.)*

Továbbá ugyanezen ponthoz Fenyvessy t. képviselő ur tett egy módosítványt. Én, t. képviselőház, nem vettem bele ezt a javaslatba, bár szó volt róla; de nem vettem be azért, mert én azt tartom, hogy utoljára is az országos képviselőség és a bizottsági tagság nem egy fajta teendő és a kettő nek nem egy a jogforrása; *(Igaz! Ugy van!)* mert valakit, a ki például hirneves ember, megválaszthatnak országgyülési képviselőnek a tizedik megyében is, van is rá eset; de azért igen kérdéses, hogy épen ő hivatva volna e azon localis érdekeket képviselni, a melyeket a bizottságban képviselni kell. Én tehát mondom, nem vettem ezt be, mert nem tartom elvileg helyesnek. Ha a ház többsége elhatározza, egy feltétel alatt tudnék csak egészen belenyugodni, az alatt, hogy akkor is ne ugy vétessék fel, a mint egy t. barátom magyarázta, hogy annálfogva már tagja a bizottságnak, hanem, hogy reá is kiterjedne az, a mi mindenkire áll, hogy minden ember csak egy bizottságnak lehet tagja és csak ugy, ha megválasztatik, vagy virilis jogon illeti meg, belejut; de, ismétlem, én a magam részéről a helyes elvvel jobban megfelelőnek tartom a szöveget, ugy a mint van, azaz a módosítványt el nem fogadom. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ezen túl van még az a módosítvány, hogy a községi jegyzők és körjegyzőkre az incompatibilitás mondassék ki. Hogy, t. ház, éreztem és tudtam, hogy szükséges a jegyzőkre nézve provisio, azt, mint az egyik felszólalt képviselő ur maga is elismerte, igazolja az, hogy az 50. vagy 51. szakaszban — hamarjában nem tudom — meg is van mondva, hogy bizonyos esetekben nem a jegyzők csak, hanem a községi előljáró tagok is részt nem vehetnek, épen azon esetekben, melyekre Ugron t. képviselő ur is a súlyt fektette, mondván, hogy lehessen a szolgabirónak tekintélye, ha a jegyző szavaz az ő fegyelmi ügyében, az ő ellenőrzésében, az ő felmentésében. Épen ezekre reflectál a javaslat, mert azt mondja, hogy ezekben a falusi előljáró részt nem vehet; *(Egy hang a szélső baloldalon: A választásban igen!)* a választásban ezen javaslat szerint részt vehet és abból kizárni bajos volna. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

De miért nem proponálja ezen javaslat, hogy a körjegyzők teljesen kizárassanak? *(Halljuk!)* Azon okokat, a melyek sokszor hirlapilag és más uton is felhozattak s a melyeknek nem lehet súlyát megtagadni akkor, midőn az ország legkülönbözőbb részeiből a gyakorlat férfiai és oly emberek, kik a jegyzői túlbefolyást nem pártolják, azt mondják, hogy mégis egészen kizárni őket a bizottságból helytelen volna, most nem ismételve, van ezeken kivül még egy indokom. Én nem tartom lehetőnek, hogy a megyei bizottságból a községi előljárókat kizárjuk. Már pedig azt a kör- és községi jegyzőt kizárni, de megengedni, hogy a biró, a kivel ő szolgál, megyei bizottsági tag legyen, ezt én a magam részéről lehetetlennek tartom. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ne méltóztassék elfelejteni, Magyarországnak nagy részében, a hol nagy, erős községek vannak, még alig mult el az az idő, midőn ezen erős községek a jegyzőt egy fogadott cselédnek tekintették; csakis az újabb törvényhozások kezdtek a jegyzőnek hivatása fontosságának megfelelő állást adni. *(Ugy van! jobbfelől.)* Már most, ha az mondatnék, hogy az a jegyző nem lehet bizottsági tag, de a biró lehet; méltóztassanak elhinni, azon jegyző szükséges tekintélyének annyit ártanánk, a mit azután semmiféle paragraphusokkal helyrehozni nem lehetne. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* Kizárni pedig valamennyi községi előljárót, azt hiszem, a megyei intézmény jelen alakja szerint és épen mentől inkább alapul veszszük a megyének eredeti, 1848-iki alakulását, egyáltalában nem lehetséges. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Azért én részemről leghelyesebbnek tartom azt, a mi ezen törvényjavaslatban van, azaz: korlátozni a községi előljárók részvétét ott, a hol ez csakugyan a velük szemben gyakorolni okvetlen szükséges tekintély rovására esnék, de nem zárni ki őket egyáltalán a törvényhatósági bizottsági tagságból, hanem ha választás útján belejöhetnek vagy más uton megütik a mértéket, megengedni, hogy azon tagsági jogot gyakorolhassák. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Épen ezen szempontokból, ismétlem, fentartva esetleg a *h*) pontra nézve a nyilatkozatot akkorra, midőn azok, kik szakemberek ezen dolgokban, talán e kérdést már bőven felfejtették a többiekkel szemben, kérem a javaslatot ugy a mint van, elfogadni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Sághy Gyula: T. ház! Azok után, a miket a t. ministerelnök ur mondott az *e*) pontra nézve, melybe az „ingatlan“ szó beiktatását proponáltam, miután czélom nem volt és azon párthoz, melyhez tartozom, szintén nem volt czélja, hogy ez által megszorítás idéztessék elő, hanem, mert az eddigi törvény is tényleg ugy magyaráztatott, hogy az ingatlanra vonatkozott és csak praecisebb szerkezet elérése volt a czélom, ennélfogva ezen módosítványomat visszavonom, a másikat azonban fentartom.

B. Andreánszky Gábor: Bátor vagyok

Digitized by Google

a 23. §. *d*) pontjához egy módosítványt benyujtani és azt elfogadásra ajánlani. Ezen módosítvány az, hogy az „irni és olvasni nem tud" szavak elé a „magyarul" szó tétessék és ennek elfogadásával igy hangzanék e pont: „*d*) a ki magyarul irni és olvasni nem tud". *(Helyeslés a szélső baloldalon. Ellenmondás a jobboldalon.)* Remélem, a nemzetiségek ezt nem fogják rossz néven venni. *(Derültség.)* Annyi intelligentiát feltételezhetünk és követelhetünk minden megyei bizottsági tagtól, hogy az állam hivatalos nyelvét értse. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Értelmes ember e miatt nem rekedne ki a bizottságból. De igenis kirekedne igen sok, rohamosan meggazdagodott zsidó virilista, *(Ugy van! a bal- és szélső baloldal egyes padjain)* a ki magyarul sem irni, sem olvasni nem tud, egyedül csak zsidó betükkel rosszúl németül. Illő büntetés lenne ez a zsidókra nézve is, miért nem állítanak föl rendes népiskolákat és miért tartanak fenn oly zugiskolákat, melyek valósággal a magyar tanügynek szégyenfoltjai *(Ugy van! a bal- és szélső baloldal egyes padjain)* és melyben nem tanulnak és nem tanítanak egyebet, mint zsidó betűt és talmud-erkölcsöt. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldal egyes padjain. Derültség.)*

Ajánlom módosítványomat elfogadásra. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Törs Kálmán jegyző *(olvassa a módosítványt)*.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Én igen egyszerűen és a nélkül, hogy a képviselő ur által felhozott indokot ez alkalommal birálnám, kijelentem, hogy ezen módosítványt nem fogadom el. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Nem fogadhatom el, mert — ismétlem, nem is szólva most azokról, miket a képviselő ur felhozott — mindenki, a ki az ország viszonyait ismeri, tudja, hogy vannak az országnak részei, a hol igen érdemes, derék polgárok még ma nem tudnak magyarul. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* Magában a fővárosban vannak igen jeles polgárok, kik jó hazafiságukat bizonyítják azzal, hogy fiaik már tudnak magyarul, de a kik maguk nem tudnak. Ezeket kizárni ezen jogból menthetetlen volna. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Ismételve kijelentem, hogy nem fogadom el a módosítványt. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Almásy Sándor: T. képviselőház! Nem volt szándékom e szakaszhoz szólni, ha két indítvány nem hozatott volna fel. *(Halljuk!)* Az egyik indítványt Ugron Ákos t. képviselőtársam adta be, a melyben a jegyzők- és körjegyzőknek a bizottságból való kizárását indítványozta és pedig a következő okoknál fogva.

Helytelennek, sőt képtelennek tartja azt, hogy a jegyző, a ki a bizottságban a felebbvalóját, szolgabiráját megszámoltathatja, azon viszszás helyzetbe jő, hogy viszont a szolgabiró meg künt számoltatja meg őt. És ebből azt a természetes következtetést vonja le, hogy igy az egyik a másikától félve, gyengék, lágyak, elnézők lesznek egymás iránt, egy szóval hivatásuknak nem felelnek meg.

T. képviselőház! Sokat foglalkoztam a megyei élettel és azt tapasztaltam, hogy oly tisztviselőt, a ki szigorú, kérlelhetetlen volt, semmiféle click, vagy élhetetlen ember, a kit szigorúságával megsértett, nem birta megbuktatni, az állásában, helyzetében mindig a legbiztosabb volt. Azért azt, a mit Ugron t. képviselőtársam hangoztatott, hogy egyik-másik nem meri megsérteni a jegyzőt, mert az a választásnál visszaadja, lehet mondani, de ez az életben, a gyakorlatban soha sem létezett ugy.

Jegyzői karunkról nem is lehet, nem is szabad azt feltenni, hogy ha egy szolgabiró egy bűnös, hibás jegyzőt elővesz és megszámoltat, azt fegyelmi eljárás alá vonja, egy szóval megbünteti, hogy ezt a jegyzők a választások alkalmával torolják meg. És nem lehet, mint bűnpártolókat felállítani az összes jegyzői kart, hogy ezen okból vétkeznének a szolgabiró ellen.

Sőt ellenkezőleg, felteszem a mai intelligens jegyzői karról, hogy az köszönettel lesz az olyan szolgabiró iránt, a ki egy méltatlan jegyzőnek kiküszöbölését segíti elő.

Ennélfogva semmiféle aggályom nincsen az iránt, hogy e két hivatalnok, a jegyző és szolgabiró egymás irányában feszélyezve volna. Mert arra nézve is tudok példát a megyei életből, hogy a jegyző állásában mai nap törvényileg lévén biztosítva, nincsen hivatalnok, a ki hivatalát pontosabban betöltse. *(Zaj.)*

Igaz, hogy a t. ministerelnök ur azt mondta, most mikor szintén a jegyzők mellett felszólalt, hogy provisióról gondoskodott. Igenis gondoskodott, a hol paragraphus hiányzott, de rosszul gondoskodott az által, hogy az alispánoknak megengedi, hogy öt forint erejéig megbüntethetik a községi elöljárókat a nélkül, hogy orvoslást kereshetnének. Nincsen kifogásom az ellen, hogy a hanyag büntetés alá vonassék, de ha orvoslást nem kereshet, ez nem provisio, ez inkább Ugron Ákos t. képviselőtársam indítványa mellett szól. De remélem, hogy az nem fog életbe lépni.

Felhozatott továbbá Szalay t. képviselőtársam által, hogy a megyei életben clickek vannak és ezek dominálni akarnak a jegyzők felett.

Én is mindenkor egész politikai életemben mindenféle clicknek ellensége voltam.

A click — alakuljon az akár a jegyzői karban, akár az uri rendben, akár a papságban — mindig veszélyes és zsarnokságra vezet.

De ennek nem az a correctivuma, hogy mert clickek alakíthatók, azért például a jegyzőket

Digitized by Google

zárjuk ki, a bizottsági tagságból, hanem az alkotmányos érzületű megyének ezen clickek ellen kell fordulni. Igen sokszor történik, hogy ily clickek sokáig megtartják a megyében uralmukat, de akkor a megye érdekében működnek, a megelégedés megvan és akkor ez nem baj; de mihelyt a click tűrhetetlenné válik, azt az alkotmányos érzületű megye szétbomlaszthatja.

Tehát e tekintetben sem látok én semmi okot arra nézve, hogy a jegyzői kart a bizottsági tagságtól megfoszszuk.

Igy nem értek egyet báró Andreánszky Gábor képviselő urnak beadott indítványával, hogy azok, kik magyarul irni, olvasni nem tudnak, kizárassanak. Tartsuk meg azt a szabályt, hogy igaztalanok és jogtalanok senki irányában ne legyünk; pedig azok lennénk akkor, ha a módosítvány elfogadtatnék, minthogy igen számosan vannak e hazában, kiknek módjában sem lehetett az, hogy elsajátítsák a magyar nyelvet, de azért tudnak akár német, akár más nyelven irni, olvasni. Ennélfogva e módosítványt nem pártolom. (*Helyeslés.*)

Enyedy Lukács: T. ház! Arra a kérdésre óhajtok néhány észrevételt tenni és ezzel kapcsolatosan egy rövid pontnak felvételét óhajtom a javaslatba, mely Sághy Gyula t. képviselőtársam indítványában érintve volt, tudniillik azon kérdésre, hogy a kik a törvényhatósággal bizonyos érdekkapocsban vannak, mennyiben lehetnek tagjai a köztörvényhatóságnak.

T. ház! Teljesen osztom azon elvet, hogy csak független emberek legyenek tagjai a köztörvényhatóságoknak, mert csak ilyenek képesek gyakorolni a tisztikarral szemben az ellenőrzés kötelességét. Azonban Sághy Gyula t. képviselőtársam indítványával nézetem szerint túllőtt a czélon, mint azt a t. ministerelnök ur is szerintem helyesen kifejtette, mert olyan elemek, kik különösen a városokban a városnak fekvő vagyonát haszonbérben birják, azok bérleti viszony által a függetlenségükben egyáltalán érintve nincsenek, mert az, hogy bárki egy város bérházának, vagy földjének bérlője, az ezért korlátlanul és tisztán egyéni szabad meggyőződését követve gyakorolhatja polgári kötelességét; ellenben olyan egyének, kik a városi hatósággal vállalkozói viszonyban vannak, kik tehát ezen eljárásukban városi hatóság által ellenőrizendők, azok viszont nem lehetnek ellenőrzői a törvényhatósági tisztikarnak. Én tehát röviden a következő pont elfogadását ajánlom: „Bizottsági tag általában nem lehet, ki a törvényhatósággal vállalkozói viszonyban van.“

Ezzel tudniillik azok, kik a törvényhatóság javadalmainak bérlői, bizottsági tagságukban nem alteráltattatnának és tisztán azok záratnának ki, a kik vállalkozói viszonyban állnak a hatósággal.

Ajánlom módosítványom elfogadását. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Törs Kálmán jegyző (*olvassa a módosítványt*).

Gulner Gyula: T. ház! (*Halljuk!*) E szakaszhoz annyi és oly sokirányú módosítvány adatott be, hogy én megvallom, visszaélnék a t. ház türelmével, ha a módosítások mindegyikére reflectálni akarnék. Azok közül csak kettőt választok ki, azt a kettőt tudniillik, melyeket a legfontosabbnak tartok, mert magára a bizottság összeállítására vonatkozik mindkettő. Az egyik Sághy Gyula t. képviselőtársam módosítványa, melyszerint, a kik az illető törvényhatósággal szerződéses viszonyban állanak, azok bizottsági tagok ne lehessenek. A másik módosítvány, melyet Ugron Ákos t. képviselőtársam adott be, szintén igen jelentékeny, a mennyiben megszorító intézkedést tartalmaz a községi és körjegyzőkre vonatkozólag.

Az elsőre nézve elismerem, hogy főkép a városi törvényhatóságokban igen sok jó elemet volt eddig kénytelen nélkülözni a városi törvényhatóság azon okból, mert az 1870: XLII. törvényczikkben benne volt azon dispositio, hogy mindazok, a kik valamely törvényhatósággal szerződési viszonyban állanak, nem lehetnek a törvényhatóságban bizottsági tagok.

Az én felfogásom e tekintetben eltér a t. ministerelnök urétól; mert abban a meggyőződésben vagyok, hogy ha egyik vagy másik törvényhatóságban elő is fog fordulni az az eset, hogy egyik vagy másik városi törvényhatóság kénytelen lesz nélkülözni oly használható jó elemeket, melyek a város felvirágzására közrehathatnak, én ettől való félelmemben nem áldozom fel azon nagy principiumot, hogy meggátoltassék az érdekek összeütközése, surlódása, mely keletkezhetnék akkor, ha nem fogadtatnék el a Sághy Gyula t. képviselőtársam indítványa. Mert méltóztassék megengedni a t. ministerelnök ur, nagy előlépés az is, a mi az 50-ik szakaszban van, szemben a semmivel. Az 1870: XLII. törvényczikkből kiindulva azonban ez már visszalépés az 1870-ben kimondott elvtől. Az 50-ik szakaszt magában véve helyesnek tartom én is, de nem elégségesnek. Mert a Kőrösi Sándor t. képviselőtársam által felhozott argumentumból nem az következik a mit ő abból levont, hanem következik az, hogy ha az egészséges principiumon nyugvó törvényt kijátszották is az illetők akként, hogy hozzájuk közel állókkal, nejükkel, vagy testvéreikkel köttették meg a szerződést és igy bejutottak a bizottságba, mondom, hogy ha a törvény ily kijátszásoknak ki volt téve, ugy e megszorítást ki kell terjeszteni azokra is, a kik az illető bérlőkkel vagy vállalkozókkal közel rokonsági összeköttetésben állanak.

Én tehát a Sághy Gyula t. barátom indítványát elfogadva, egészen tisztán azt az álláspontot foglalom el, a melyet az 1870: XLII. törvényczikk proclamál, vagyis a kik az illető törvény-

Digitized by Google

[illegible]ággal szerződési vagy vállalkozói viszonyban [illegible]ak, törvényhatósági bizottsági tagok ne lehes[illegible]nek. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Az Ugron Ákos t. képviselőtársam által beadott módosítványra vonatkozólag nézetem a következő. A ki a községi életet kapcsolatban a törvényhatósági élettel ismeri, az igazat fog nekem adni abban, hogy oly elemeket, minőknek a községi jegyzőket kell tekintenünk, ugyszólván az administratiónak élő szerveit a törvényhatósági bizottságban semmi körülmények közt nem lehet nélkülözni. (*Helyeslés. Ugy van! a szélső baloldalon.*) Ha tehát nem állanék is bizonyos tekintetben elvi ellentétben azzal a mit Ugron Ákos t. képviselőtársam mondott, a czélszerűség parancsolná nekem, hogy ne járulnék oly indítványhoz, mely a községi és körjegyzőket, a kikben én az administratio élő szerveit látom, a törvényhatósági szervezetből kitiltja, a ki ismeri a községi és a törvényhatósági életet, az igazat fog adni nekem abban, hogy épen a községi jegyző az, ki a községi és törvényhatósági élet közt az összetartozási kapcsot képezi. Ha tehát azt mondom, hogy nem járulhatok azon nézethez, hogy a községi jegyzők kizárassanak, ezzel még nem mondom azt, hogy helyes az az álláspont, melyet a municipális törvény elfoglal, vagy nem azt mondom, hogy elég azon álláspont, melyet a belügyminister ur és a közigazgatási bizottság az 50-ik szakaszban elfoglal szemben az eddigi gyakorlattal, mely szerint a községi jegyzők a bizottságban minden megszorítás nélkül feltétlenül tanácskozhattak és a határozatok hozatalára befolyhattak.

Az 50-ik szakasz újabb dispositióját melegen üdvözlöm, mint olyat, mely közel áll álláspontomhoz, mert azon meggyőződésben vagyok, hogy lélektanilag függetlenebbé lesz téve a megyei tisztviselő azon jegyzőktől, kik ellenőrzésére, felfüggesztésére vagy fegyelmi vizsgálat alá vonására közvetlenül befolynak. Az 50-ik szakasz ezen dispositióját üdvözlöm, mert a megyei tisztviselőt e tekintetben függetleníti. De nem tartom elégnek azon szempontból, melyre imént rámutattam, mert nem elégséges arra, hogy a megyei tisztviselők lélektanilag és lényegileg függetlenittessenek a községi jegyzők nyomásától. Ezt elérhetőnek csak azon esetben hiszem, hogy a községi jegyzők, birák s általában az előljárók s mindazok, kiknek hivatalos ténykedése feletti felügyeletre a megyei tisztviselő hivatva van, ha, mondom ezek kizáratnak abból, hogy az illető tisztviselő választására befolyást gyakoroljanak. (*Helyeslés a baloldalon.*) Mert nem elég, ha azt mondjuk a törvényben — bocsánatot kérek, ez nem ide, hanem az 50-ik szakaszhoz tartozik, de szoros összefüggésben van — nem elég ha azt mondjuk az 50. szakaszban: „nem vehetnek részt a tárgyalásban sem szavazatukkal nem járulhatnak, akkor, midőn tisztviselők ellenőrzése, felelősség alól való felmentése, ellenük a fegyelmi törvény értelmében vizsgálat elrendelése avagy azoknak hivataloktól való felfüggesztése forog szőnyegen. Az a megyei tisztviselő, a ki tudja és érti, hogy hivatalos állása azon községi jegyzőtől vagy jegyzőktől függ, mert tudjuk, hogy vannak ilyenek és nem titok, hogy a jegyzők a választás előtt gyűlést tartanak és ott maguk megállapodnak abban, hogy ezt meg ezt a szolgabirót fogjuk választani, lehetetlen, t. ház, hogy ez elég garantiája legyen a tisztviselő függetlenségének, midőn a tisztviselő azoktól függ, kiknek állását köszönheti, (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon*) ismétlem, nem e szakaszhoz tartozik, hogy megfelelő intézkedést hozzunk be, de az 50. §-hoz.

Midőn tehát most kijelentem, hogy nem járulok azon merev állásponthoz, melyet Ugron Ákos képviselőtársam módosítványa elfoglal és elfogadom a közigazgatási bizottság javaslatát, elfogadom e tekintetben a szöveget a közigazgatási bizottság szövegezésében, ezzel egyúttal jelezni akartam azt, hogy az 50. §-nál meg fogom tenni hasonló értelmű indítványomat, mert ha itt kizárni nem akarom is a községi jegyzőket a bizottsági tagságból, de ott szükségesnek fogom tartani a törvényhatósági tisztviselőket e részben is körülvenni a függetlenség oly garantiáival, melyek őket emberileg és lélektanilag függetlenítik. (*Élénk helyeslés a baloldalon.*)

Szalay Imre: T. ház! Beszédemet azzal kezdhetném, mivel Almásy Sándor t. képviselőtársam kezdte, tudniillik hogy a beadott módosítványok miatt szólal fel, mert én beszéde következtében vagyok bátor a t. ház türelmét igénybe venni. (*Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.*)

Almásy Sándor t. képviselőtársam beszéde azon benyomást tette rám, mintha ő azt akarta volna kimutatni, hogy mi, kik azt pártoltuk, hogy a jegyzők ne lehessenek a törvényhatósági bizottság választott tagjai, bizonyos ellenséges szempontokból akarnók azon módosítást elfogadni. Ép ellenkezőleg. Azoknak a községi és körjegyzőknek szempontjából tartjuk mi ezt szükségesnek; mert a ki ismeri azokat a viszonyokat, mik a megyékben vannak, tudja, hogy sokszor a jegyző szolgabirójával szemben olyan fausse positionba jut, hogy függetlenségének feláldozása nélkül nem bir állást foglalni. Az is történik, t. ház, a mit Gulner Gyula t. képviselőtársam hozott fel, hogy valóságos clickeket állítanak fel a jegyzők magukban a közgyüléseken.

Somogymegyében 76 községi jegyző van beválasztva bizottmányi tagnak. Ott a bizottságnak 600 tagja van, de ebből a törvényhatósági gyülésen legfeljebb 400 tag van jelen, de a jegyzők mindig ott vannak folytonoson s egész napokat töltenek el mindig gyüléseket tartva, maguk közt

Digitized by Google

tanácskozva, hogy melyik irány felé hajoljanak. Ha ez nem clickszerű eljárás, akkor nem tudom, hogy mi az. Méltóztassanak felvenni, hogy minden megyében a bizottsági gyüléseken bizonyos pártok vannak. Ezeknek egymással való elvi vitatkozásai szükségesek. De az elvi és más szempontoktól egészen eltérőleg ezen 76 s némely megyében még több jegyző együttes szavazata dönti el a mérleget s ez nem elvi álláspontok, hanem a click nézete szerint irányzódik.

Azt mondotta a t. ministerelnök ur — és erre vagyok bátor reflectálni — hogy a községi előljárókat nem lehet általánosságban kizárni a bizottsági tagságból. Én sem tartanám ezt helyesnek s ugyanez okból a jegyzőket sem zárnám ki. De bátor vagyok a t. ministerelnök urnak figyelmébe ajánlani azt, hogy a községi biró és előljáró csak rövid időre, egy, legfeljebb két évre van megválasztva és a községi birónak az állása oly rövid ideig tart, hogy ha bizottsági tag is, ez birói működésére hatást nem gyakorol. A jegyzőnél nem igy van. Az életfogytiglan van megválasztva és igy annak benmaradása egészen más tekintet alá esik, mint a községi biróé.

Mi felszólalásom legutóbbi részét illeti és ezt tartom legfontosabbnak ez a 23. §-nak a szabadságvesztésről szóló *h)* pontjára vonatkozik. Méltóztassék gyakorlatilag venni a dolgot. A ki párbajért egy hétre volt elitélve, mi történik azzal? Az, hogy e törvény értelmében a virilis bizottsági tagok közül kitörültetik és hogy ha az egy hetet leülte, a bizottsági tagságot többé nem gyakorolhatja; holott az, a ki szabadságvesztéssel nincs büntetve, virilis jogát nem veszti el. Ha pedig az illető választott volt, miután a választások 3 évről 3 évre történnek, ezen egy hét miatt három évig van megfosztva attól, hogy résztvegyen a bizottsági tárgyalásokban. Ezt, t. ház, ma, midőn a társadalmi felfogás szerint a párbaj el nem fogadása miatt még a legtisztességesebb ember is ferde positióba jut, el nem fogadhatom, hanem pártolom Szalay Károly képviselő ur módosítványát. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Chorin Ferencz: Én a 23. §-nak csak *h)* pontjához szándékozom hozzászólni, előrebocsátván, hogy az *a)*—*g)* pontokat a bizottság szövegezése szerint fogadom el. A *h)* pontra nézve aggályok merültek fel s több módosítvány terjesztetett be, a melyekhez hozzászólni óhajtok. (*Halljuk! Halljuk!*) Az első módosítvány az, melyet Lázár Ádám t. képviselőtársam terjesztett be. Ő első sorban kifogásolja a 23. §. *h)* pontjának azon rendelkezését, mely szerint az, a ki nyereségvágyból eredő büntett vagy vétség miatt elitélve volt, bizottsági tag többé nem lehet és a bizottsági tagságra nézve disqualificáltnak mondatik ki.

Azt hiszem, hogy a t. képviselő urnak ezen módosítványa nem fogadható el, mert tisztességes embereket arra kényszeríteni, hogy becstelen motivumokból eredő bűntények miatt elítélt emberekkel együtt gyakorolják a politikai jogokat s azokat, kik becstelen indokok miatt elkövetett bűntények miatt voltak elmarasztalva, felruházni azzal a joggal, hogy a köztisztviselőket válaszszák s azokat ellenőrizzék, sem a közerkölcsiség, sem pedig az állami érdekek szempontjából, nem volna indokolható eljárás. (*Helyeslés jobbfelől.*) Azon indítványa sem fogadható el, t. ház, hogy azok, kik bűntény vagy vétség miatt a vizsgáló biró által vizsgálati fogságba helyeztettek, elveszítsék bizottsági tagságukat; mert a politikai jogok gyakorlatát a vizsgáló biró ténykedésétől függővé tenni nem volna helyes, mert gyakran megtörtént, hogy a vizsgálati fogság törvény ellenére s önkényesen rendeltetett el s igy magától a vizsgálati fogság elrendelésének tényétől a politikai jogok gyakorlását nem lehet függővé tenni. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Több figyelmet érdemel az a módosítvány, melyet Szalay Károly képviselő ur terjesztett be. Ő első sorban kifogásolja a *h)* pont azon rendelkezését, hogy a ki bármely büntett vagy vétség miatt helyeztetett vád alá, már a vád alá helyezési határozat folytán veszítse el bizottsági tagsági jogát.

Nem habozom beismerni, hogy ezen ellenvetés jogosult és alapos, (*Halljuk! Halljuk!*) mert büntető törvénykönyvünk kétféle bűncselekményeket ismer. (*Halljuk! Halljuk!*) Ismer oly bűntényeket, a melyeknek elkövetése esetében a szabadságvesztés büntetésen kivül, a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztése mellékbüntetés gyanánt a biró által kiszabandó és oly bűncselekményeket, a melyek csak szabadságvesztés büntetéssel sujtatnak, a nélkül, hogy a politikai jogok gyakorlására nézve bármely következményt vonnának maguk után.

Hogy minden megkülönböztetés nélkül, a vád alá helyezés puszta ténye, a bizottsági tagság elvesztését vonja maga után, részemről indokoltnak s helyes jogpolitikai eljárásnak nem tartom. Indítványom tehát oda irányul, hogy csak azon vád alá helyezési határozatok vonják maguk után a bizottsági tagsági jog elvesztését, a melyek oly bűntettekre és vétségekre vonatkoztak, a melyekre a törvény elmarasztalás esetében a politikai jogok felfüggesztését állapítja meg.

A második kifogás, a mely ezen szakasz ellen emeltetett, az, hogy annak rendelkezése szerint minden szabadságvesztés már maga után vonja a bizottsági tagság elvesztését is.

Igy például, gyakorlatilag tekintve a dolgot, ha valaki könnyű testi sértés, vagy párbaj vétsége, vagy egyéb nem becstelenítő indokokból elkövetett

Digitized by Google

bűntény vagy vétség miatt elzáratik: helyes-e, hogy az elzárás ténye egyúttal megfoszsza az illetőt a politikai jogok egy lényeges attributumának gyakorolhatásától is?

Azt hiszem, t. ház, hogy itt igen nehéz megállapítani a kellő határvonalt. Mert nézetem szerint helytelen volna csak azon a bűntények vagy vétségek elkövetésére terjeszteni ki a bizottsági tagság elvesztését, melyek a törvényben egyúttal a politikai jogok felfüggesztésével vannak sujtva. Mert számos oly bűntény vagy vétséget ismerek, melyre mellékbüntetés nincs szabva, de azért azt, ki elkövetésük miatt börtönre vagy fogházba került, a törvényhatóság bizottsági tagjai között megtűrni még sem lehet.

Van szerencsém tehát az ellentétes nézetek megszüntetése végett egy módosítványt beadni, mely tán képes lesz eloszlatni az e szakasz iránt felmerült aggályokat. A 23. §. *h)* pontja helyett ez volna teendő: „A ki oly bűntett vagy vétség miatt van jogerejűleg vád alá helyezve, melyre a büntető törvénykönyv hivatalvesztést vagy a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztését állapítja meg; továbbá a ki fegyház, börtön, vagy három hónapot meghaladó fogház vagy államfogház, vagy a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztésére szóló ítélet hatálya alatt áll; végre a ki nyereségvágyból eredő bűntett vagy vétség miatt jogerejűleg elítélve volt."

E módosítás által el lesz érve az a czél, hogy a ki csekélyebb beszámitás alá eső jogsértés miatt három hónapon alóli szabadságvesztésben marasztaltatott el, a szabadságvesztés daczára ne veszítse el azt a jogát, hogy a törvényhatósági bizottság tagja maradjon. Ha hosszabb időre van elítélve, akkor igenis megszünjék bizottsági tagsági joga, mert nem volna helyes, hogy azok, kik hosszabb tartamú szabadságbüntetés hatálya alatt állnak, ily fontos politikai jogok gyakorlatában megtűressenek. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Szathmáry György jegyző (*olvassa a módosítványt*).

Szalay Károly: T. ház! Minthogy azon czélt, a melyet én módosítványommal elérni akartam, legalább megközelíti azon módosítvány, melyet Chorin t. képviselőtársam benyujtott: én a magamét visszavonom s hozzájárulok előttem szóloit t. képviselő ur módosítványához.

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve, ha szólni senki sem kiván, a tanácskozást bezárom.

Szavazás előtt szó illeti még a bizottság előadóját.

Dárdai Sándor előadó: T. ház! Mielőtt az egyes módosítványokra áttérnék, legyen szabad Sághy Gyula t. barátomnak megjegyezni azt, hogy ha én előbbi beszédében nem hallottam azt, hogy ő az 50. §-ra vonatkozást tett, az nem figyelmetlenségből történt, hanem tulajdonítható azon zajnak, mely sokszor lehetetlenné teszi, hogy az egyes szónokokat megértsem. Mikor tehát beszédére reflectáltam, észrevételem tisztán csak módosítványára vonatkozott.

Módosítványának lényegére térve át, kérem a t. házat, hogy Sághy t. képviselőtársam módosítványát ne méltóztassék elfogadni; ne méltóztassék elfogadni egyszerűen azon okból, mert a régebbi törvénynek *c)* pontja, mely a számadási viszonyról szól, az eddigi gyakorlat tanusága szerint zavarra adott okot, miután az teljesen praecise meghatározható fogalom nem volt. Ebből igen sok sérelem származott. S épen ennek tulajdonítható, különösen a városi törvényhatóságok részéről a törvényhozáshoz intézett kérvényekben foglalt azon kérelem, hogy ezen kifejezés praecisebben határoztassék meg.

A bizottság az 50-ik §-ban ezen fogalmat az által kivánta közelebbről meghatározni, hogy alatta csakis a szerződési viszonyt értette.

Ugyanezen oknál fogva nem fogadhatom el a bizottság nevében Enyedy Lukács t. képviselő ur indítványát sem, a ki a kizárást a vállalkozási viszonyra kivánja szorítani, minthogy a „vállalkozási viszony" sem képez oly praecis kifejezést, mint a milyen az 50-ik §-ban használtatik, tudniillik a bérleti és szerződési viszony.

A községi és körjegyző kizárására vonatkozó indítványt, mely a bizottságban is beható tárgyalásnak képezte alapját, azok után, a miket az igen t. ministerelnök ur mondott, csak még egyett kivánok indokolásúl felhozni. És ez az, hogy igen szivesen hozzájárulnék azon indítványhoz, ha törvényt az ország egyes vidékeire nézve lehetne alkotni; de minthogy ezen törvényjavaslat törvénynyé válván, az egész országra egyenlő hatálylyal fog birni, én igen helytelen intézkedésnek tartanám, ha a községi és körjegyzők, a kik különben is szakértelmükkel igen sok törvényhatóságban az értelmiség nagyobb szinvonalán álló közegek, a bizottságból kizáratnának.

T. ház! Minthogy Andreánszky képviselő ur módosítványát visszavonta, nem szükséges, hogy arra reflectáljak. És igy csak egy módosítvány van hátra, tudniillik a *h)* pontra vonatkozó, a melyre nézve, miután Szalay Károly képviselő ur a maga módosítványát visszavonta, én a Chorin képviselő ur által beadott módosítványhoz a bizottság részéről hozzájárulok és kérem a t. házat, hogy ezen módosítványnak kivételével a szakaszt változatlanul elfogadni és a többi módosítványokat elvetni méltóztassék.

Elnök: T. ház! A tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Következik a szavazás. Ki kell jelentenem, hogy Andreánszky képviselő ur, a ki kénytelen volt az ülésből távozni, módosítványát visszavontnak kivánja tekintetni. Ha tehát senki

Digitized by Google

magáévá nem teszi, akkor az szavazás alá nem fog bocsáttatni.

Szalay képviselő ur is visszavonván a maga módosítványát, nem maradt több, mint hat módosítvány. (*Derültség.*) A módosítványok mind különkülön pontokra vonatkozván, azt hiszem, legczélszerűbb lesz pontonként szavazni. (*Helyeslés.*)

E szerint a 23. §. bevezetése és *a*), *b*), *c*), *d*) pontjai, miután nem támadtattak meg — báró Andreánszky képviselő ur pedig visszavonta módosítványát — azokat elfogadottaknak jelentem ki. Következik Enyedy Lukács képviselő ur módosítványa, mely a *d)* pont után egy új pontot kiván felvétetni. Kérem, méltóztassék a módosítványt meghallgatni.

Törs Kálmán jegyző (*olvassa*).

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik ezen új pontot elfogadni? A kik elfogadják, azokat kérem, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A többség nem fogadta el.

Következik Fenyvessy képviselő ur módosítványa, mely az *e*) ponthoz egy toldást kiván tétetni. Méltóztassék azt meghallgatni.

Törs Kálmán jegyző (*olvassa*).

Elnök: Maga az *e*) pont nem támadtatván meg, azt elfogadottnak jelentem ki. Kérdem most, méltóztatik-e a Fenyvessy képviselő urnak, ide vonatkozó módosítványát elfogadni? A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A ház többbsége nem fogadta el.

Következik az *f)* pont, mely nem támadtatván meg, elfogadtatik; ugyszintén a *g*) pont sem levén megtámadva, elfogadtatik.

Az ezután következő *h*) pontra nézve Szalay Károly képviselő ur visszavonta módosítványát és igy még csak Lázár Ádám és Chorin Ferencz képviselő urak módosítványaira fog történni a szavazás. Méltóztassék e módosítványokat még egyszer meghallgatni.

Törs Kálmán jegyző (*olvassa Lázár Ádám és Chorin Ferencz módosítványát*).

Elnök: T. ház! Az első kérdés az lesz: elfogadja e a ház a *h*) pontot a bizottság eredeti szövegezése szerint, a most felolvasott két módosítványnyal szemben, igen vagy nem? Ha nem fogadtatik el, akkor fel fogom tenni kérdésre Lázár képviselő ur módosítványát; ha ez sem fogadtatik el, akkor felteszem a Chorin Ferencz képviselő ur módosítványát. Kérdem tehát először: méltóztatik-e a ház változatlanul fentartani a *h*) pontot a bizottság eredeti szövegezése szerint, igen vagy nem? (*Nem!*) Azt hiszem, kijelenthetem, hogy az nem tartatik fenn. Kérdem most, elfogadja-e a t. ház, a *h*) pontot a Lázár képviselő ur módosítványa szerint, igen vagy nem? (*Igen! Nem!*) Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A többség nem fogadta el. Kérdem már most, elfogadja-e a t. ház a Chorin képviselő ur által ajánlott szövegezést, igen vagy nem? (*Igen!*) Azt hiszem, kijelenthetem, hogy az elfogadtatik.

T. ház! Hátra van végül még a szavazás két új pontra nézve, melyek mint új bekezdések javasoltatnak a 23. §-hoz és pedig az egyiket Sághy Gyula, a másikat Ugron Ákos képviselő urak hozták javaslatba. Méltóztassék meghallgatni.

Törs Kálmán jegyző (*olvassa Sághy Gyula módosítványát*).

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e mint új, vagyis *i*) pontot elfogadni Sághy Gyula képviselő ur módosítványát, igen vagy nem? (*Felkiáltások: Igen! Nem!*) Kérem azon képviselő urakat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A ház többsége nem fogadta el a módosítványt.

Hátra van most még az Ugron Ákos képviselő ur módosítványa, mely szintén új *i)* pontot akar.

Törs Kálmán jegyző (*olvassa a módosítványt*).

Elnök: Méltóztatik-e elfogadni Ugron Ákos képviselő urnak új, vagyis *i*) pontul javaslatba hozott szövegét, igen vagy nem? (*Felkiáltások. Igen! Nem!*) Kérem azon képviselő urakat, a kik azt elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A ház többsége nem fogadta el a módosítványt.

Következik a 25-ik szakasz.

Szathmáry György jegyző (*olvassa*).

Elnök: Elfogadtatik.

Következik a 25-ik szakasz.

Elnök: Elfogadtatik.

Szathmáry György jegyző (*olvassa*).

Komlóssy Ferencz: T. képviselőház! (*Zaj. Halljuk!*) Elismerem az államnak azon jogát. (*Zaj. Halljuk!*) és méltánylom, mely szerint egyes polgárait kiváltsággal, előjogokkal ruházza fel, (*Helyeslés balfelől*) de épenséggel nem értem, hogy a 26. §-ban felsorolt, qualificalt, diplomával ellátott és privilegisált egyének közzé, a milyenek az ügyvédek, orvosok, papok, tudósok, technikusok, hogy kerülnek ezekkel egy kalap alá a folyóiratok és lapok szerkesztői. Én, t. képviselőház, a folyóirat- és lapszerkesztőtől egy bizonyos qualificatiót megkivánok. (*Helyeslés balfelől.*) Megkivánok oly qualificatiót, mint a milyennel más diplomaticus ember rendelkezik. (*Helyeslés balfelől.*) És igy miután tudomásom szerint a magyar törvényhozásban még az irói jognak alfaja sem lett megállapítva, nem tudjuk, hol kezdődik az irói jog és hol végződik: e szerint némileg reflectálni akarok a sajtónak a működésére és feltenni a kérdést, vajjon érdemesek-e a folyóiratok és lapok szerkesztői kivétel nélkül, általánosságban azon elő-

Digitized by Google

jogra, azon kiváltságra, melyet a törvény egyéb diplomaticus embereknek nyujt. (*Halljuk!*)

A napi sajtónak érdemeit kétségbevonni nem akarom, t. képviselőház, sőt kijelentem, hogy a tisztességes keresztény és nemzeti irányú sajtónak privilegiumait szivesen terjeszteném; (*Helyeslés a bal- és szélső baloldal némely padjain*) de megjegyzem azt is, hogy a piszkos irányt, botrány hajhászó, zsidó szolgálatban, zsidó érdekekben működő sajtótól még azon jogokat is, a melyekkel rendelkezik, meg kellene vonni, vagy legalább azokat megszorítani. (*Helyeslés a bal- és szélső baloldal némely padjain.*) És tudom, hogy a t. képviselőháznak többségével találkozik nézetem, midőn a tisztességes keresztény irányú sajtót üdvözlöm, annak jogait kiterjeszteni óhajtom, de viszont kivánom, hogy azon sajtótól, mely a szabad sajtót lealacsonyítja, mely üzérkedésre, vagy botrányhajhászatra van alapítva, ezen előjogok megvonassanak. (*Helyeslés a bal- és szélső baloldal némely padjain.*)

Röviden jelzem csak, t. képviselőház, a lapoknak és szerkesztőknek azon nemét, a kik revolverjournalisták és azután holmi „Pikáns Lapok" szerkesztőinek neve alatt is ismertesek. És itt kétségbe vonom a t. ministerelnök urnak intentióját, hogy ő a közérdek szolgálatában álló napisajtónak szerkesztőit egy rangba helyezné azon lapok szerkesztőivel, kik az előbb említettem pikáns lapok vagy revolver-journalok élén, mint lapszerkesztők szerepelnek. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Ha a napisajtó működésén végig tekintünk, azt látjuk, hogy a sajtónak $^9/_{10}$ része erkölcsi téren vallástalanságot, politikai téren forradalmat idéznek elő. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*) Ezen sajtó, melyről szólok, le akarja a trónról ültetni az Istent és az ördögöt akarja annak székére állítani, (*Mozgás. Derültség.*) Meggyőződhetik erről a t. képviselőház akkor, midőn kijelentem, hogy nem régiben olvastam egy, magát szépirodalminak nevező lapban, egy ódát az ördöghöz, melyben a közönség fel volt szólítva, hogy szakítson az Istennel és forduljon az ördöghöz, vegye igénybe amannak mindenhatóságát. És ez a lap komoly irányú lapnak nevezi magát.

Ezen sajtó, t. képviselőház, még tovább megy, a világ kormányzását a fatumra bizza, azon kivül belenyul a családi szentélybe, botrányt hajhász mindenfelé, megtámadja az egyház szolgáit, pellengérę állítja, gúny, csúfság tárgyává teszi.

No már, t. ház, hogy a t. ministerelnök ur, a t. kormány az ilyen sajtót egy rangba akarná helyezni a napisajtóval, azt kétségbe vonom és azért is egy módosítványnyal leszek bátor a t. ház előtt fellépni.

De miután már belenyultam e darázsfészekbe, talán jó lesz kissé szellőztetni ezen eszméket. (*Halljuk! a szélső baloldalon.*) És kérdem, kicsodák azok az urak, kik közvéleményt csinálnak mai nap? Kicsodák azok a nagy dictatorok, kik egyes lapok élén politikát, moralt, közerkölcsöt hirdetnek, vagy botrányt csinálnak?

E t. házban nagyon szerettek hivatkozni különösen e napokban Nyáry Pálra. Hivatkozom én is reá és figyelmeztetem a t. házat azon szavakra, melyeket többen a t. ház tagjai közül talán az ő szájából hallottak, midőn egy alkalommal azt mondta: Szerencsétlen ország az, melyben a közvéleményt a doctorok és az újságirók csinálják. Most, t. ház, sokkal rosszabbul vagyunk. Kik csinálják a közvéleményt, a politikát Magyarországon? Igen sokszor — mondom, igen sokszor, nem mindig — éretlen zsidó gyerkőczök, (*Ugy van! a szélső baloldalon. Derültség*) igen sokszor pályatévesztett individuumok. És találkoznék-e a t. képviselőházban valaki, a ki e felburjánzott dudvát még támogatná? Találkoznék-e valaki, ki ezen felfogadott bérenczeket új jogokkal ruházná fel, hogy hamis közvéleményt csináljanak. A kormány nem tenne különbséget a „Nemzet" szerkesztője és a „Pikáns Lapok" szerkesztője között vagy a „Nemzeti Politika" és a „Cyankali" szerkesztője közt?

T. képviselőház! A t. ministerelnök ur legutóbb tartott beszédeinek egyikében azt mondta, hogy nagy az urhatnámság manapság. Én megerősítem az ő mondását, hozzáteszem, nagy az urhatnámság, különösen a zsidóság közt, a mely minden térről, de különösen azon térről, a melyre a magyar faj intelligentiájánál fogva utalva volt, kiszorítja azt. A mint kiszorította az ügyvédi, orvosi és technicusi pályákról, ép ugy kiszorítja a magyar fajt a journalistikai térről, a melyre természettől van utalva. Pedig ha valamely téren, épen a szellemi téren a zsidóság teljesen improductiv. És mégis mit látunk? Azt látjuk, hogy annyira dominálja a sajtót a zsidóság, hogy ha egy keresztény jó nevü iró kiad egy munkát, azt agyonhallgatja a zsidó journalistika. Ha pedig egy zsidó firkász keresztény auctorokból összecompillál egy férczművet, akkor: megütik a nagy dobot és hiresztelik, hogy egy ünnepelt ember támadt Israel fiai között az irodalmi téren, miután t. képviselőház, Israel fiai mai nap nemcsak tolluval, hanem tollukkal is üznek nagybani kereskedést.

Ez a körülmény utalja a keresztény irókat arra, hogy önvédelmük szempontjából sorompóba sorakozzanak és önfentartási érdekből külön szövetségbe álljanak a zsidó journalistikával szemben.

T. képviselőház! Gombamódra szaporodnak a lapszerkesztők és folyóirat-szerkesztők. Ily körülmények között a törvényjavaslat 26. §-ának e szavait: „A folyóirat- és lapszerkesztők" én általá-

Digitized by Google

nosságban el nem fogadhatom. És pedig azért, mert ez által igen sok visszaélésre nyujtanánk alkalmat. A mennyiben akárhány ember, legtöbbnyire zsidó, ha nem lehetne virilis, egyszerűen meg fog indítani egy havi lapot, a melyen mint folyóirat- és lapszerkesztő lesz feltüntve és igy egy rangba esnék a többi szerkesztőkkel. De, t. képviselőház, nevetségesnek tartom, hogy igen sok lapszerkesztő, a ki csak mint figurans szerepel a lapon, privilegiumokkal ruháztassék fel. Minthogy mai nap sokszor üzleti szempontból indítanak meg valamely folyóiratot és akárhány szerkesztő csak azért szerepel a lapon mint szerkesztő, hogy ha esetleg sajtópert indítanak ellene, legyen, a kit becsukhassanak.

Ilyen embernek kiváltságokat és privilegiumokat nem adhatunk.

De különbséget óhajtok tenni a tisztességes és nem tisztességes, a hazafias és hazaellenes sajtó között.

Már most kérdezem, t. ház, vajjon mindenféle journalok Tribuna és más nemzetiségi lapok szerkesztőit, a kik a magyar állameszme és magyarosodás ellen izgatnak, egy kalap alá vegyük a hazafias és tisztességes lapok szerkesztőivel?

De, t. ház, még egy pontra akarok reflectálni, hogy állításaim igazságáról a t. képviselőházat meggyőzzem.

Érezzük, kell, hogy érezzük, hogy e háznak és a képviselői állásnak tekintélye is igen megcsökkent a közvélemény előtt, a mely közvéleményt a zsidó lapok csináltak.

A sajtónak munkásai igen el vannak kényeztetve; igen elkényeztették őket azon t. képviselőtársaim, kik magukat dicsértetni szeretik a lapokban, kik minden reporter vagy ujdondásznak kalapot emelnek, vele kezet szorítanak, vagy fizetnek is, hogy arczképüket hozza, mert hiszen ez már régi szokás.

Ezen körülményben látom okát annak, hogy a képviselői tekintély alábbszállott és nem örvend azon nymbusnak, a melynek örvendett akkor, midőn a zsidó sajtó nem volt oly nagy befolyással a közvélemény gyártására. Hiszen, hogy ha megengedné a t. ház azt, hogy egyik lap ezt a házat Sándor-utczai szinháznak vagy czirkusznak nevezze, vagy pedig, mikor egyik lap csak azzal tartja fenn előfizetőit, hogy e t. háznak egyik vagy másik alakjáról naponta comico-satiricus tudósításokat közöl: akkor ne csudálkozzunk, t. képviselőtársaim, hogy nem veszi körül a képviselői állást azon nymbus és hogy nem örvend azon tekintélynek, mint a melynek örvendett a 60-as években.

Ezek alapján, miután nem vagyok képes eléggé praecisirozni azt, hogy tulajdonkép melyik folyóirat- és lapszerkesztőket lássuk el privilegiummal, azt szeretném, hogy ha e szakasz átdolgozás végett a bizottsághoz visszautasittatnék, de másrészt, ismerve a ministerelnök urnak élénk felfogását a helyzetnek minden situatiói közepett, ez egyszer az ő nagylelkűségére hivatkozom, hogy ő meg fogja tudni jelölni a határt, hogy mely lapszerkesztők essenek e szakasz alá, ha pedig a t. ministerelnök ur nem segítene ki, akkor kénytelen vagyok a következő módosítványt benyujtani: E szavak helyett, „folyóirat- és lapszerkesztők“ tétessék: „Keresztény és nemzeti irányú folyóiratok és lapok szerkesztői“. (*Helyeslés a bal- és szélső baloldal némely padjairól. Derültség jobbfelől.*)

Törs Kálmán jegyző (*olvassa a módosítványt*).

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! (*Halljuk! Halljuk!*) Nem szándékozom a képviselő ur által előadottakkal polemiába bocsátkozni; csak constatálni kivánom azt, a mit esetleg saját érdememből von le, hogy nem én vettem bele ezen szavakat, hanem, hogy az szóról szóra az 1870: XLII. törvényben benne van; és épen azért, mert azt hiszem, hogy a magyar képviselőháznak felvilágosodott szelleme ma is olyan, mint 1870-ben volt a sajtóval szemben, nem is kérem a t. házat, hogy a módosítványt ne fogadja el, mert arról, hogy ezt nem teszi, ugy is meg vagyok győződve. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*)

Mártonffy Károly: T. ház! (*Halljuk!*) Régi és nagyon elkopott közmondás az: „quem Dii odere, paedagogum fecere; de hogy igaz, legjobban bizonyítja az, hogy midőn a 26. szakasz értelmében a legtöbb adót fizetők sorrendjének megállapításáról van szó: akkor senkinek sem jutott eszébe a néptanitókra gondolni. (*Helyeslés.*) Minthogy pedig egyáltalában nincsen kizárva a lehetősége annak, hogy a néptanító akár saját szorgalma, akár örökség vagy más véletlen szerencse által a virilisták sorába emelkedhessék és midőn annyi szakember, mint például az állatorvosok, gazdatisztek, erdészek azon kedvezményben részesülnek, hogy egyenes államadójuk kétszeresen számittatik, én nem látom semmi okát annak, hogy ezen kedvezmény az okleveles néptanitókra is ki ne terjesztessék, (*Helyeslés*) annál kevésbé látom okát, mert azon erkölcsi és társadalmi tulajdonaiknál fogva, melyeket a társadalomban képviselnek és azon közhasznú szolgálatuknál fogva, melyet a népnevelés körül kifejtenek, méltán megilleti őket e kedvezmény. Én tehát a következő indítványt vagyok bátor tenni: mondja ki a képviselőház, hogy a 26. szakasz első bekezdésében a „tudorok és tanárok“ után az „okleveles néptanitók“ is felsorolandók. (*Élénk helyeslés.*)

Elnök: Fel fog olvastatni az indítvány.

Törs Kálmán jegyző (*olvassa*).

Barla József: T. ház! (*Zaj. Halljuk!*) Csak azt akarom jelezni, hogy a tanitói kart azon munkánál fogva, melyet a nemzet érdekében, a nemzeti közművelődés érdekében teljesit és azon művelt-

Digitized by Google

ségnél fogva, melylyel neki birnia kell tiszte teljesítése közben, azok közé óhajtanám sorozni, a kiknek itt a 26. szakasz azon kedvezményt nyujtja, mely szerint adójuk kétszeresen számittatik. Pártolom Mártonffy t. képviselőtársam indítványát. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Thaly Kálmán: T. ház! Én a 26. szakasznak nem első, hanem harmadik bekezdéséhez kivánok szólni, a mely határozottan kimondja azt az elvet, a melyet az imént egyik felszólalásában a t. ministerelnök ur is hangsúlyozott, hogy tudniillik mindenki csak egy törvényhatósági bizottságnak lehet tagja. Én, t. ház, ezt magában igy, azon számos viszonynyal összeköttetésben, a melyre az vonatkozik, nem tartom eléggé félremagyarázhatatlannak. Bátorkodom arra a körülményre utalni, mely szerint más szakaszban meghatároztatik, hogy a törvényhatóságoknak bizonyos tisztviselői már hivataluknál fogva is tagjai a törvényhatósági bizottságnak. Már most tegyük fel, a mi gyakori eset, hogy például valamely megyei tisztviselő, a ki hivatalánál fogva megyei bizottsági tag azon városban, a melyben a megye székhelyét tartja, a mint erre például a fővárosban is van eset, megválasztatik városi bizottsági tagnak, ha elfogadja ez utóbbi választást, tényleg már ellentétbe jön a 26. szakaszszal, mert az illető egyén, mint megyei tisztviselő, hivatalánál fogva megyei bizottsági tag s egyúttal választás útján városi bizottsági tag és igy a törvény szellemét kijátszván, két törvényhatóságban gyakorolhatná tényleg bizottsági tagságát. Minthogy pedig a törvényjavaslat intentiója az, hogy kiki, habár több helyen és sok qualificatióval birna is, csakis egy helyen gyakorolhassa törvényhatósági bizottsági tagsági jogát és tevékenységét, ennélfogva én a 23. szakasz 3-ik bekezdését a következőleg óhajtanám szövegeztetni. (*Olvassa*): „Mindenki csak egy törvényhatósági bizottságnak lehet tagja, . . .“ most jő az új szöveg: s ide értetvén a hivataluknál fogva való bizottsági tagok is, kik tehát más törvényhatósági bizottság tagjaivá meg nem választhatók“; ezután következik és marad a szöveg „az a ki több törvényhatóságban stb.“

Azt gondolom, hogy e módosítvány megfelel a szellemnek, mely a törvényjavaslatban contempláltatik s azért ajánlom, a félremagyarázás kikerülése végett, méltóztassék a t. ház, ezt elfogadni.

Törs Kálmán jegyző (*olvassa Thaly Kálmán módosítványát*).

Szentkirályi Albert: T. ház! A 26. szakaszhoz én is bátor vagyok egy módosítványt ajánlani, melynek indokolásával nem szándékozom a t. ház figyelmét hosszasan fárasztani, azért egyszerűen felolvasom, azután néhány rövid szóval fogom azt ajánlani (*olvassa*): „A 26-ik szakasz első bekezdése 3-ik sorának e szavai után: magán tanintézetek tanárai — tétessék e szó, „iskolalátogatók“. (*Mozgás.*)

Tudjuk, t. ház, hogy minő feladataik vannak az iskolalátogatóknak, kik a tanításra felügyelnek. Miután e szakasznak az az intentiója, hogy a megyei közgyülés szellemileg emeltessék, a mit mutat az, hogy bevétetik ide minden szellemileg képzett egyén, hogy adója kétszeresen számittassék, azt hiszem, méltányos közéjük felvenni az iskolalátogatókat is, kik a szellemi fejlődésre felügyeletük által befolyást gyakorolnak, annyival is inkább, mert semmi díjazásban nem részesülnek és e kedvezmény ösztönül lenne reájuk, hogy kötelességeiket serényen teljesítsék, mivel az országnak szolgálatot tesznek. Ajánlom módosítványomat. (*Helyeslés a baloldalon.*)

Törs Kálmán jegyző (*olvassa a módosítványt*).

Lukáts Gyula: T. ház! Nem helyeselném azt, hogy egy országnak activ és passiv polgárai legyenek, természetesen a virilis intézménynek sem vagyok barátja s egyedül azon intézkedését tartom üdvösnek, hogy az értelmiségnek lehetővé teszi a törvényhatóságba való könnyebb bejutást az által, hogy egyenes állami adóját kétszeressen számítja. Óhajtom azonban, hogy ezen kedvezmény minden qualificáltabb egyénre kiterjesztessék és igy nem tartom méltányosnak azt, hogy a kereskedelmi tengerész hadnagyok és kapitányok, kik academiai tanfolyamot végeznek, ezen kivül még éveken át külföldön járnak, világlátotságuk által is a müveltségnek magasabb niveaujára emelkednek — ezen kedvezménytől elessenek.

Beismerem azt, hogy magában a tulajdonképeni Magyarországban csak egy kisebb rész, alig 30—40 ember vehetné igénybe e kedvezményt, de van Magyarországnak egy kiegészitő része, hol e kérdés sokkal fontosabb ha nem is ezen tételnél, de azt hiszem lesz idő, midőn a választási törvény módosittatik, midőn kivánatos leend, hogy a kereskedelmi tengerész-tisztek értelmiségüknél fogva jussanak a választók közé és ezt nem pártszempontból sürgetem, de állami szempontból, mert ama kiegészítő részen az említett tisztek képezik a magyar párt zömét. Ép azért vagyok bátor módosításomat a t. háznak elfogadásra ajánlani.

Elnök: A módosítvány fel fog olvastatni.

Törs Kálmán jegyző (*olvassa a módosítvány*).

Nendtvich Károly: T. ház! Én a törvényjavaslat 26. §-ában igen nagy következetlenséget látok; (*Halljuk! Halljuk!*) mert oly tudós emberek, kik birnak minden qualificatióval, kik el vannak látva oklevelekkel, ezek ugyanazon helyzetbe helyeztetnek mint a milyenbe helyeztetnek a különféle lapoknak szerkesztői. Mert hogy valaki akármiféle lapnak a szerkesztője, ez

Digitized by Google

qualificatiót még nem ad, (*Igaz! Ugy van! balfelől*) mert, hogy ha ez qualificatiót adna, akkor általában minden irót, ki valami jó könyvet vagy munkát irt, hasonlóképen ugyanazon qualificatióval kellene felruházni és őt szintén bizottsági tagnak megválasztani. Én ennélfogva bizonyos tekintetben hozzájárulok igen t. barátom indítványához de azt kivánom, hogy nemcsak az hagyassék ki, hogy keresztény és nemzeti lapnak az irói, hanem általában maradjon ki az egész, a hirlapirók általában ne vétessenek fel, mert a hirlapirás qualificatiót a bizottsági tagságra nem nyujt. Én tehát a 26. §-nak ezen passusát kihagyandónak vélem és kérem a t. házat, méltóztassék indítványomat elfogadni; mert kétséget nem szenved, hogy a jelenlegi journalistika oly borzasztó sok szennyet és piszkot hord szét az országban és oly mértékben terjeszti az erkölcstelenséget, a milyennek azelőtt soha, de soha sem volt nyoma. (*Mozgás.*) Minthogy pedig azt, a ki 3 iskolát végzett, kezdte a journálnak a városban való széthordásán, azután bevette magát valamelyik szerkesztőségbe s végre szerkesztő lett, azt akademikusokkal és azokkal, a kik diplomát nyertek, egy sorba helyezni nem lehet, én a szakasz ezen intézkedését oly következetlenségnek tartom, hogy annak magyarázatát tőlem senki sem kivánhatja. (*Nagy mozgás.*) Kérem a t. házat, hogy módosítványomat elfogadni méltóztassék. (*Nagy zaj.*)

Ugron Gábor: Valóban sajátságos helyzetben vagyok, t. ház. Ha visszaemlékezem a mult évtized szellemére és liberális gondolkozásmódjára, valóban nem tudom, hogy Magyarország parlamentjében vagyok, avagy pedig ferde nevelésü aristocraták gyülésén. (*Halljuk! Halljuk!*) A történtek emlékeztetnek engem Turgenjewnek szép prózában irt egyik költeményére, a melyben le van irva, a mint két nagy ur kinéz az ablakon és látja, bogy egy embert nagyon ütnek. Ők emberbaráti indulattól vezéreltetve kinyítják az ablakot, hogy odaszóljanak, hogy ne bántsák őt.

Mielőtt azonban ezt megtették volna, megkérdezik, hogy kit ütnek? „Hirlapirót“, volt a válasz. Erre e két ur nyugodtan beteszi az ablakot és beszélgetnek tovább. Ily szellemre vall, t. ház, az imént hallott felszólalás. (*Élénk tetszés a jobb- és baloldalon.*)

Mintha csak elfelejtettük volna, hogy a nemzet legjelesebbjei Magyarországot épen a hirlapirodalom terén kifejtett munkálkodásukkal vezették azon reformtörekvések terén előre, a melyek az 1848-iki eszmék megalkotását eredményezték. (*Élénk tetszés a jobb- és a baloldalon.*) A felszólalt képviselő urak elfelejtik azt, hogy Kossuth Lajos is hirlapiró volt. (*Élénk tetszés a jobb- és a baloldalon.*)

Komlóssy Ferencz: De tisztességes volt! (*Nagy zaj.*)

Ugron Gábor: Elfelejtik azt, hogy Franklin, a kire az emberiség mindig büszke volt és lesz, hirlapszerkesztő vala. (*Élénk tetszés és helyeslés a jobb- és a baloldalon. Egy bang a szélső baloldalon. Nem volt zsidó!*)

Bocsánatot kérek, de mikor a törvényhozás megalkotta a törvény ezen szakaszát, nem arra tekintett, hogy csak a nemzeti müveltségnek csúcsán állók, hanem azok is, kik valamivel alantabb vannak, érvényesíthessék jogaikat az adó kétszeres beszámítása folytán a városokban és a törvényhatóságokban. Az intelligentiának hódolt a nemzet törvényhozása, midőn ezen szakaszt meghozta (*Ugy van! Ugy! van! a jobb- és a baloldalon*) s democraticusan járt el, midőn nemcsak a legmagasabb szinvonalon állókat, az academiai tagokat és tudorokat választotta ki, hanem leszállott az iparosok, kereskedők, gazdatisztek, orvosok és állatorvosok körébe. (*Élénk tetszés.*) Hiszen jól tudjuk, t. ház, hogy az állatorvosoktól csak az újabb időkben kivántak 6 gymnasialis osztályt és érettségi bizonyítványt és hogy régebben az egyszerü kovácslegények képeztettek erre ki. (*Ugy van! a bal- és a jobboldalon.*)

Mi, t. ház, a kik ily kérdésekbe nem akarunk belemenni, mert lehetne becsületes és nem becsületes gazdatisztekről is beszélni, elismerjük, hogy a sajtónak is vannak kinövései. (*Halljuk! Halljuk!*) De felfogásom szerint nekünk magára a sajtóra kell biznunk azt, hogy sujtsa a tisztességes sajtó a nem tisztességest, a melyet mint kinövést tépjen le a maga testéről. (*Élénk tetszés a jobb- és a baloldalon.*) Másrészt biznunk kell Magyarország józan közönségében, hogy a semmirekelő hirlapiróknak nem nyujt akkora támogatást, hogy oly jövedelemmel birjanak, a mely után annyi adót fizessenek, hogy bejutnak a törvényhatósági bizottságba.

De ha még tovább megyünk: hová lesz a közszabadság, ha a nemzeti és a tisztességes sajtó fogalmának meghatározását az államra vagy bármily más hatóságra kell biznunk? Ki adja a kezébe bármily állami közegnek azt a bélyeget, hogy bárkire rásüsse: te tisztességes vagy, te tisztességtelen vagy, te nemzeti irányú vagy, te nem vagy nemzeti irányú. (*Élénk tetszés.*) És vajjon, ha már hirlapirodalomról van szó, nincsenek-e a törvény ellenőrizése alatt azok a nemzeti irányú, sőt nemzetiségi túlzásokkal telt hirlapok? Nem büszkeségünk-e minden vádjukkal szemben az, a mire a ministerelnök ur is szokott hivatkozni: „Mit beszélnek önök elnyomásról, midőn az önök lapjai ily szabadon irhatnak?“ A nemzetiségi izgatóknak adnánk tápot, a külföldön ellenünk szórt sok alaptalan vádat szaporítanók egy alapossal, ha megengednők, hogy csak nemzeti irányú lapok szerkesztői számára adassék meg ez a jog. (*Általános élénk helyeslés.*)

Digitized by Google

Nem akarok hosszasan beszélni, csak egy rövid megjegyzéssel fejezem be szavaimat. Mi az antisemita párt t. tagjaival nem szoktunk vitatkozni, nem tartjuk a magunk feladatának, hogy a zsidókat velük szemben védelmezzük, nem is bizták reánk a zsidók e feladatot. De szilárdul áll az az elvünk, hogy ember és ember, polgár és polgár között különbséget tenni nem lehet. (*Élénk általános helyeslés.*)

És midőn hallok itt oly nyilatkozatot, hogy „az irásban improductiv zsidó faj“ : megvallom, nagyon csudálkozom, hogy ezt pap mondhatja ; mert ő nem nyithatná meg ajkait a templomban, ha az ó- vagy az új testamentumot nem vinné magával. Pedig az „irásban improductiv“ zsidók irták mind a kettőt. (*Nagy derültség. Élénk helyeslés.*)

Rácz Géza: T. ház! (*Nagy zaj. Halljuk! Elál! Holnap!*) A vitát meglehetősen elterelték ama medertől, melybe Komlóssy t. képviselőtársam terelni akarta. Nagyon sajátságos jelenségnek vagyunk mi most már tanui. Legutóbb Pulszky Ferencz képviselő ur támadt ellenünk; most már megértük, hogy a függetlenségi párt egyik igen t. tagja, Ugron Gábor támadt ellenünk. Én is mint függetlenségi lettem megválasztva és mindamellett megmaradok amaz elvek mellett, melyek alapján megválasztattam, tovább is fogom azokat hirdetni és semmi esetre sem engedem magamat terrorisáltatni.

Hogy milyen útra jutottunk, azt megmutatja a mai vita és azon tény, hogy a keresztény vagy a magyar nemzet egyáltalában nem tud különbséget tenni a szerkesztők közt. Hogy nem tud, megmutatta az aradi eset. Akkor itt a házban szólaltak fel a mellett a „kitünő hirlapiró“ mellett! (*Felkiáltások: Azt senki sem mondta!*) És később maga a szabadelvű párt kénytelenítve látta magát kimondani azon journalista ellen a kárhoztató ítéletet.

Elismerem, mily nagy hatalma van a sajtónak. Hiszen egy Demosthenes az ókorban sem volt képes eszméit oly hatalmasan terjeszteni, mint a mai napisajtó, mely sokszor ad módot az illető egyéneknek, hogy terjeszszék a nemzet közt eszméiket. De midőn ezen nagy hatalmát elismerem a sajtónak, egyúttal kötelességemnek tartom, az önök figyelmét felhivni arra, hogy nagy különbség van azok közt a Kossuth féle hirlapok közt és azok közt a ponyva, szennyirodalom termékei közt, melyek most már gombamódra szaporodnak.

Hegedüs Sándor: Nem kell csinálni! (*Nagy derültség.*)

Rácz Géza: Nem kell csinálni? Hiszen épen önök nyujtanak módot azoknak az elszaporodására, mikor jutalmazzák az által, hogy annak a ki ilyeneket csinál, megengedik, hogy kétszeresen számittassék az adója. (*Zaj.*) Hát hiszen ily módon egy meglehetősen módos zsidó kiád egy lapot, 10 forintba kerül egy szám s annak az alapján követelheti, hogy bevegyék a virilisták közé. (*Nagy derültség. Felkiáltások jobbfelől: Akkor tizszeresen kellene számítani!*) Mi antisemiták nem teszszük magunkévá azon módosítványt, melyet Nendtvich képviselő ur tett és azt akarjuk, hogy az olyan hirlapok szerkesztőinek, kik keresztények és nemzeti irányban szerkesztik lapjaikat, megadassék a kedvezmény; mert hiszen bebizonyította az eddigi tapasztalat, hogy azok hazánk érdekében működtek; de hogy mennyire nem működnek hazánk érdekében amazok, azt megmutatta a jelenlegi közigazgatási vita is. (*Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldal némely padjairól. Felkiáltások jobbfelől: Halljuk!*)

Nem akarok messze kiterjeszkedni, csak egyet kivánok a t. ház figyelmébe ajánlani, mint a mit senki sem hozott fel. Hát miért üdvözölte oly örömmel az állami közigazgatást a zsidó sajtó? Azért, mert a megyék, melyek mindenkor védbástyái voltak a magyar alkotmánynak és ma is védbástyái a magyarságnak, a zsidót nem fogadják be. Elmehetünk hét vármegyébe, mig zsidó megyei tisztviselőt találunk. (*Zajos helyeslés a bal- és szélsőbaloldal némely padjain. Derültség a jobboldalon.*)

Hát miért akarják a kinevezést? Azért, mert ezen az uton-módon bejuthatnak majd a hivatalokba. (*Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldal némely padjain. Ellenmondások a jobboldalon.*) A ministeriumokban is ülnek már, főispánjelölt is van már Zalamegyében. (*Nagy derültség.*) S innenonnan megérjük, ha a kinevezési rendszer behozatik, hogy zsidó alispán fog ülni épen az Ugron Gábor képviselő ur megyéjének az elnöki székében s a képviselő ur bizonyára nagy örömmel fogja ott látni a pajeszszel és cziczeszszel kaftánban, meg egy hamis rőffel az oldalán. (*Mozgás a jobboldalon. Ellenmondások. Zaj.*)

És hiába akarja a függetlenségi párt a zsidókat megnyerni az ily díszbeszédekkel. A zsidónak sokkal jobb érzéke van a saját érdekei iránt, semhogy ily beszédek attól eltérítenék. Ott van a Pester Lloyd. (*Zajos felkiáltások: Halljuk! Halljuk!*) Nagyon jól felismerte, hogy Grünwald Béla képviselő ur az ő malmára hajtja a vizet (*Zajos derültség*) s legelőször is ez a lap adott hangot a Grünwald elveinek. (*Zaj a jobboldalon. Derültség a szélső baloldalon.*)

Nemzeti politika! Hát mit látunk, t. ház? Itt van egy intézmény: a virilista intézmény. Az mondatott, hogy azért teremtették meg ezt az intézményt, hogy az akkori balpártot megsemmisítsék. Nem azért teremtették, hanem teremtették azért, hogy a zsidóknak ily módon utat nyissanak a megyékbe. (*Zaj. Ellenmondások a jobboldalon.*)

Nézzenek körül a vármegyékben. Mindenik-

Digitized by Google

ben 30—40%-a a virilistáknak zsidó, a ki csalással, uzoráskodással, vitriolos pálinkával szerezte vagyonát. (*Ellenmondások, zaj a jobboldalon.*)

Hát mit értünk el azzal a nemzeti politikával, mely azt hangoztatja, hogy nemzetiségi érdekek kivánják a virilismust. Dehogy kivánják.

De engedjék meg, hogy a zsidó érdekpolitika illustratiójául még egyet fölemlítsek. A t. kormányt nem lehet arról vádolni, hogy antisemita érzelmei volnának, sőt nagyon a zsidók pártján van, mégis, mikor a zsidó érdekek azt kivánják, hogy ne tartsanak a kormánynyal, bizony nem tartanak vele. Épen a „Pester Lloydban" egy zsidóról volt egy nyilatkozat, hogy a Starcsevics-pártnak híve. Nagyon sajátságos, mikor Horvátországban nem nagyon régen vannak a zsidók, hogy mégis ők legyenek a leghorvátabbak. Ezért a „Pester Lloyd" szükségesnek látta azon megjegyzést füzni hozzá, hogy csak ez egy zsidó van ezen az ellenzéki párton.

Erre nyilatkozott az illető, hogy igaz a róla közölt dolog, hogy ő egy püspöktől díszedényeket kapott, hanem kijelentette, hogy nagyon sok zsidó van Horvátországban a Starcsevics-párton. Ha tehát esetleg az érdekek kivánják, akkor a zsidók a kormányt pártolják, ha nem, nem. A t. függetlenségi párt hiába akarja a zsidókat megnyerni, a zsidóknak nem tetszik, hogy a függetlenségi párt a megyei autonomia mellett van, mert belátják, hogy valamint hajdan védbástyái voltak ezek az alkotmánynak, jelenleg védbástyái a magyar közönségnek. Kijelentem, hogy Komlóssy képviselőtársam módosítványához hozzá járulok. (*Helyeslés a bal- és szélső baloldal egyes padjain.*)

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve, ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! (*Halljuk!*) Azt gondolom, méltóztatik megengedni, hogy egy pár szóval reflectáljak és azután talán e szakaszt el is végezhetnők, a mely bizony nem nagyon épületes eszmecserére adott alkalmat. (*Helyeslés.*)

Komlóssy Ferencz: De igazság! (*Ellenmondás.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: Hát, t. ház, ha igazságosnak kell lenni, azt látom, két fajtája van az embereknek; az egyik az, a melyik valakitől azt kérdi: becsületes, tisztességes ember vagy-e vagy nem? Ezekhez számítom magamat és a ház nagy többségét. (*Helyeslés.*) Vannak egyesek, a kik azt kérdik: keresztény vagy-e vagy zsidó? A keresztény angyal, a zsidó ördög. Az ilyen emberekkel szóba állani is kár volna. (*Élénk helyeslés.*)

A mi különben a felmerült módosítványokat illeti, az elsőre nézve, mely a hirlapok és folyóiratok szerkesztőire vonatkozik, már nyilatkoztam. És igen furcsa dolog volna, ha azt tennők fel, mit a képviselő ur, a ki a szöveget nem akarja elfogadni, hogy ez egy sorba, egy becsülés alá helyezi valamennyi ujságirót és szerkesztőt. Ez senkinek eszében nem volt. Mindenki tudja, hogy mint mindenütt, ugy a hirlapirodalomnak is vannak, voltak, lesznek kinövései. (*Élénk helyeslés.*) De annak, a ki a szabad sajtónak barátja, ugy mint Ugron Gábor t. képviselő ur igen helyesen mondotta, a szabad sajtóra magára, az ország értelmiségére és a legutolsó, a legrosszabb esetben, a rendes biráira kell bizni a korlátozást; de nem lehet, nem kell az administrativ hatalomnak adni arra jogot, hogy ő válogasson benne. (*Helyeslés.*)

Áttérve most a többi módosítványra, egy módosítvány adatott itt be, hogy a népiskolai tanítók adója kétszeresen számittassék. (*Halljuk!*)

Hát, t. képviselőház, hogy a községi tanintézetek tanárainak adója kétszeresen számittassék, az benne van a törvényben. A népiskolai tanítókra vonatkozólag a törvényhatósági törvényben sem 1870-ben nem volt benne, sem most nincs a javaslatban. Nincs pedig benne, nem azért, mintha a községi néptanító hivatásának fontosságát — meg vagyok róla győződve — ugy 1870-ben, mint most is, mindenki ne érezné s át ne látná; de két ok van, a miért azt hiszem, akkor is nem a törvényhatósági, csak a községi képviseletnél mondta ki a törvény — mert ott kimondta — hogy a néptanítók adója kétszeresen számittassék. Ezen két ok a következő: először, mert oly valamit mondana, minek gyakorlati haszna a néptanítókra nézve nem lenne; mert csakugyan a néptanítónak adója, ha kétszeresen számittatik is, őt a megyei bizottságba be nem juttatja. (*Ugy van! jobbfelől. Felkiáltások a szélső baloldalon: Lehet vagyona!*)

Bocsánatot kérek, ha van vagyona, ugy is bejuthat; de nincs. Ez az egyik.

A másik az, hogy annak, a ki a népnevelés barátja, csakugyan azt kell óhajtania, hogy az a néptanító otthon legyen; (*Helyeslés*) tanítson, iskolájában legyen. (*Élénk helyeslés.*) És neki arra quasi praemiumot adni, hogy majdnem kötelességszerűleg napokon keresztül hanyagolja el iskoláját, a hol senki sem pótolhatja és menjen oda, a hol pótolható: ezt én helyesnek nem tartom. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*) Nem zárnám ki a tagságból, de nem nyitnék tág kaput arra, hogy bejusson, mert valóban nem egyezik meg szép és nemes hivatásával, (*Helyeslés*) mely — ismétlem — nem tűri, hogy iskolájából más hivatal miatt tavozzék.

Egy igen t. képviselő ur az iskolalátogatók adóját is kétszeresen kérte számittatni. Bocsánatot kérek, ez nagyon tág fogalom. Lehet kinevezni iskolalátogatót felekezetileg, lehet kormányilag, lehet törvényhatóságilag; lehet egy községre egyet, lehet tiz községre egyet. Méltóztassék elhinni, ha ilyenekre is kimondjuk — ámbár azt, a ki e téren híven teljesíti kötelességét, igen nagyra

Digitized by Google

becsülöm, sőt egykor, midőn még időm volt rá, magam is voltam ilyen iskolalátogató — hanem ha mindezekre kiterjesztjük az adó kétszeresét, akkor mondjuk ki mindjárt egyszerre, hogy az adó kétszeresen számittatik; *(Élénk derültség és tetszés jobbfelől)* mert utoljára majd lámpással kell keresni azt az embert, a kinek adója nem kétszeresen számittatik. *(Élénk derültség és tetszés.)* Részemről tehát ezen módosítványt el nem fogadhatom. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Szintén csak igen röviden nyilvánítom ki azt is, hogy én, bármennyire tiszteljem a kereskedelmi tengerészet tisztjeit, de őket ismét ilyen kivételes helyzetbe hozni egyáltalában semmiképen indokolhatónak nem tartom. Kérem ennélfogva, méltóztassék a szakaszt, ugy a mint van, elfogadni. *(Helyeslés jobbfelől. Zaj a szélső baloldalon.)*

Elnök: Következik a szavazás *(Zaj. Halljuk!)*

A 26. §-hoz hat módosítvány adatott be. Ezen módosítványok — kivéve a Nendtvich képviselő urét — legnagyobb részben új beillesztéseket javasolnak a 26. §-ba; Komlóssy képviselő ur pedig némi változtatást kiván tenni a szövegen. Azt hiszem, legczélszerűbb lesz a módosítványok felett olyformán szavazni, hogy miután magát a szöveget csak két módosítvány támadja meg, melyek egy tárgyra vonatkoznak, ezekre együtt történjék a szavazás, a többiek pedig egyenkint vétessenek szavazás alá. *(Helyeslés.)* A szöveget, mondom, csak kettő támadja meg; az egyik kihagyatni kivánja ezen szavakat: „folyóirat- és lapszerkesztő“, a másik pedig e helyett egy másik szöveget kiván tétetni. Természetes, hogy ha a szöveg fentartatik, mind a két ellene irányzott módosítás, ugy a Nendtvich, mint a Komlóssy képviselő uré elesik. Szavazás előtt méltóztassanak meghallgatni mind a két módosítványt.

Törs Kálmán jegyző *(olvassa a két módosítványt).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a harmadik sorban előforduló ezen szavakat: „folyóirat- és lapszerkesztők“ a bizottság szövegezése szerint fentartani? Igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Kijelentem tehát, hogy a szöveg fentartatik és igy az ellene beadott módosítványok elesnek.

Most következik Szentkirályi képviselő urnak a módosítványa, ki a szövegbe a 3. sorban ezen szót: „iskolalátogatók“ kivánja betétetni ezen szó után „tanárai“. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e kivánni, hogy e szó „iskolalátogatók“ ide beillesztessék? *(Felkiáltások: Nem!)* Kijelentem tehát, hogy a módosítvány nem fogadtatott el.

Következik Mártonffy képviselő ur módosítványa, ki a „tudorok és tanárok“ szók után e szót „okleveles tanítók“ is kivánja beilleszteni. Méltóztatik-e kivánni, hogy e szó „okleveles tanítók“ is beillesztessék? *(Felkiáltások: Igen! Nem!)* Kérem azon t. képviselő urakat, kik e szót beillesztetni kivánják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége nem fogadta el a módosítványt.

Következik most Lukáts Gyula képviselő ur módosítványa, ki az „építészek“ szó után az utolsó bekezdés első sorában ezen szavakat kivánja beilleszteni: „tengerész kapitányok és hadnagyok“.

Kérdem méltóztatnak ennek beillesztését kivánni? *(Felkiáltások: Nem!)* Nem fogadtatott el.

T. képviselőház! A második bekezdés nem támadtatván meg, azt hiszem, kijelenthetem, hogy elfogadtatik. *(Helyeslés.)*

Hátra van még Thaly Kálmán t. képviselő urnak a 3. bekezdéshez beadott módosítványa, a mely nem támadja meg a szöveget, hanem az első sorban ezen szó után „tagja“ beillesztetni kivánja ezen szavakat „ide értvén azon bizottsági tagokat is, a kik meg nem választhatók“; egyébként a szöveg változatlanul maradna. Kérdem tehát a t. házat, méltóztatik-e Thaly képviselő urnak ezen módosítványát elfogadni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Nem!)*

E szerint a módosítvány nem fogadtatott el és igy a harmadik, valamint az utolsó bekezdés, mely nem támadtatott meg, a bizottság szövegezése szerint változatlanul elfogadtatott.

A holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülésen a részletes tárgyalás a 27. szakasztól kezdve folytattatni fog.

Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik 2 óra 30 perczkor.)

Digitized by Google

209. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi márczius hó 20-án.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés egy beérkezett kérvényről. A gazdasági bizottság jelentése Gludovácz János főterembiztos nyugdíja ügyében. Az inditvány- és interpellátiós könyv fölolvasása. A köztörvényhatóságokról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása. Nendtvich Károly interpellátiója.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, Trefort Ágoston.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Tibád Antal jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Szathmáry György, az azok ellen jelentkezőket Törs Kálmán jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Tibád Antal jegyző (*olvassa a márczius hó 19-én tartott ülés jegyzőkönyvét*).

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom Kertész Lajos ipolysági lakosnak báró Nyáry Béla képviselő által beadott kérvényét, melyben Seres László, Kinszky Salamon, Engelhardt Mihály és Jakab Pál elleni hosszabb idő óta folyamatban lévő pereinek elintézését elrendeltetni kéri.

Kiadatik a ház kérvényi bizottságának tárgyalás és jelentéstétel végett.

Az elnökségnek több előterjesztése nincs.

Csávosy Béla, a gazdasági bizottság előadója: T. képviselőház! Van szerencsém a gazdasági bizottság jelentését, Gludovácz János képviselőházi főterembiztos nyugdíjazására vonatkozólag benyujtani. Kérem, méltóztassanak ennek kinyomatása, szétosztása és napirendre tűzése iránt intézkedni.

Elnök: A gazdasági kizottság jelentése ki fog nyomatni, a ház tagjai közt szétosztatni és annak idején napirendre tűzetni.

Következik az indítvány és interpellatiós-könyv felolvasása.

Szathmáry György jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az indítványkönyvben újabb bejegyzés nem foglaltatik.

Az interpellatiós könyvben a következő bejegyzés van: márczius 19. Nendtvich Károly, a zsidók tömeges bevándorlása iránt, a belügyminister urhoz.

Elnök: A képviselő ur az ülés végén fogja megtenni interpellatióját.

Következik a napirend, a törvényhatóságokról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása, még pedig a 27. §.

Szathmáry György jegyző (*olvassa a 27. §-t*).

Bottlik Lajos: T. ház! Ha a törvényjavaslat most felolvasott szakasza változatlanul fogadtatik el és szigorúan hajtatik végre, akkor a 26. §-ban az intelligentiának nyujtott kedvezmény a gyakorlatban sok esetben illusoriussá fog válni; mert a 27. §. azon intézkedése, mely szerint, a kik a 26. §. kedvezményét igénybe venni akarják, kötelesek az igazoló választmány előtt minden évben jelentkezni és jogosultságukat igazolni, szerintem oly zaklatást involvál a kedvezményezettekre, hogy ezek közül bizonyára igen sokan el fogják azt mulasztani.

Digitized by Google

De teljesen felesleges is ez az évenkinti jelentkezés, mert nézetem szerint elég, ha a jogosultak egyszer, még pedig akkor, midőn első alkalommal kivánják igénybe venni e kedvezményt, igazolják jogosultságukat az igazoló választmány előtt. Tudjuk, t. ház, hogy e jogosultság állandó természettel bir és ha e jogosultság esetleg valakinél megszünik, az köztudomásra jut és akkor az igazoló választmány évenként, midőn a névsort összeállítja és azt kiigazítja, ezen jogosultságot törülheti, vagy ha ezt tenni elmulasztaná, ott van a reclamátió útja.

De az 1870:XLII. törvényczikk az évenkénti igazolást nem is rendelte el határozottan és ez eddig a gyakorlatban nem is állott fenn. Kérem tehát a t. házat, hogy ne méltóztassék ezt a kedvezményt, mely ntóvégre is a virilis intézménynek egy kis liberalis toldaléka, a gyakorlatban felesleges formaságok által megnehezíteni.

A kérdés világos; azért nem akarom a t. ház türelmét további indokolással igénybe venni, hanem egyszerűen ajánlom elfogadás végett a következő módosítványomat. (*Olvassa*): „A 27. §. első sorában ezen szó után „kedvezményét" tétessék be „első alkalommal"; a második sorban törültessék ezen két szó: „minden évben" és a második bekezdés, mint teljesen felesleges, hagyassék ki."

A 27. §. tehát igy hangzanék: „Azok, a kik a 26. §. kedvezményét első alkalommal igénybe venni kivánják, az ülések tartama alatt az igazoló választmány előtt szóval, vagy irásban jelentkezni s jogosultságukat igazolni kötelesek".

Elnök: A képviselő ur felolvasván módosítványát, annak újabb felolvasása nem szükséges.

Dárdai Sándor előadó: A benyujtott módosítványra csak azt kivánom megjegyezni, hogy Bottlik képviselő ur azzal indokolta módosítványát, hogy az 1870:XLII. törvényczikk ezt eddig nem rendelte el.

Bottlik Lajos: Világosan nem!

Dárdai Sándor előadó: Bátorkodom e tekintetben utalni az eredeti törvényjavaslat 24. §-ára, mely szóról szóra ugyanezt a dispositiót foglalja magában, mint ez új 27. §. második bekezdése és minthogy az az eddigi gyakorlatnak megfelelt, mert a virilis jogosultságot hivatalból evidentiában tartani nem lehet, a bizottság nem találta szükségesnek azt megváltoztatni.

Kérem tehát a t. házat, méltóztassék a 27. §-t változatlanul elfogadni.

Elnök: T. ház! A 27. §-hoz Bottlik képviselő ur módosítványt terjesztett be. A kérdés tehát az lesz: elfogadja-e a ház a 27. §-t szemben Bottlik Lajos képviselő ur módosítványával változatlanul. Igen vagy nem? Kérem a képviselő urakat, a kik a 27. §-t a bizottság szövegezése szerint változatlanul elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A ház többsége fentartja a szöveget és igy Bottlik Lajos képviselő ur módosítványa elesett.

Most Andreánszky Gábor képviselő ur kiván egy új szakaszt indítványozni.

B. Andreánszky Gábor: T. ház! Egy új szakaszt, mely sem ellenzéki, sem pártszinezettel nem bir, vagyok bátor egyedül az önkormányzat érdekében indítványba hozni. (*Halljuk!*) Ha az elvet elfogadná a t. ház és a t. ministerelnök ur, annak módosításába vagy máshova leendő beiktatása ellen nincs kifogásom, sőt abba készséggel beleegyezem.

Mielőtt a módosítványra áttérnék, annak indokolása végett a már tárgyalt és elfogadott virilis intézményre akarok kiterjeszkedni. Midőn behozták 1870-ben a virilista intézményt, örömmel fogadtam azt, azóta azonban nagyon is kiábrándultam belőle, midőn láttam azt, mily ijesztően gyors arányban zsidósodnak el a virilisták és most, azt hiszem, azon pontot értem el, midőn minden rokonszenvtől távol, hideg, majdnem fagyos tárgyilagossággal ítélhetek ez intézmény felett tapasztalataim alapján.

Távol vagyok attól, hogy én azon iskolának híve legyek, melyet nemrég a német parlamentben Richter oly drasticusan jellemzett, midőn azt mondá a nagybirtokot protegáló kormányra, hogy az a fordított szent Krispin, mert a bőrt azért lopja a szegénytől, hogy a gazdagnak készítsen csizmát belőle; (*Derültség balfelől*) távol vagyok attól, hiszen még oly adómentességi és kedvezményes előjogok megszüntetését is voltam már szerencsés indítványozni, melyeket még t. szomszédjaink is fentartandóknak vélik.

Azért is a nagyobb vagyon semminemü előjogát a kisebb vagyonnal szemben el nem ismerem; de ismét gondoljuk meg, hogy az előjogokkal egyszersmind kötelességek is járnak és ezen kötelességeket leginkább csak a vagyonosok képesek teljesíteni. Ha mi akarunk önkormányzatot akár választott, akár kinevezett tisztviselőkkel, nekünk gondoskodnunk kell oly elemekről, melyek azt ingyen, függetlenül nem a szolgabiró parancsára, sem pedig önző anyagi czélok elérésére teljesítik.

Angliában van egy nagy vagyonos középosztály s faluhelyen sok olyanok vannak, kik birtokukat haszonbérbe adják és legfeljebb egy sarkot tartanak fel házi kezelés alatt, ezek kapnak az ily önkormányzati működésen, mert az ambitiójuknak hizeleg, socialis állásukat emeli és mert van reá idejük és pénzük.

Nálunk ez másképen van, a földbirtokos maga gazdálkodik s legtöbb esetben, ha falun lakik, alig marad ideje, melyet a közügyeknek szentelhetne, annak a kevés elemnek, melynek vagyoni álla-

Digitized by Google

potához képest nem túlságos ez áldozat, azoknak az elemeknek részvétét az önkormányzatban nem tehetjük ki a választás esélyeinek.

Nálunk hamar készek a honpolgárok elfogadni a választás megtiszteltetését, mielőtt meggondolták volna, hogy képesek-e az azzal járó kötelezettségeket is teljesíteni.

Kivált azon vidékeken, melyek távol esnek a megye székvárosától tetemes költséggel és idő veszteséggel jár a megyei bizottsági tagoknak kötelességeik teljesítése, ahhoz vagyonosság igényeltetik és ez az oka annak a jelenségnek, melyet Büsbach t. képviselőtársam az általános vita alkalmával kiemelt, hogy a városi közgyülések népesebbek, mint a megyék közgyülései.

Hiszen látjuk, hogy a megyékben, kivált zord téli időben, hol gyakran és sok bizottsági tagnak nyitott kocsiban félnapokat kell utazniok, hogy a gyülésre megjelenhessenek, gyakran a székváros és közvetlen környéke dönt s nem mindig a megyei közérdek értelmében.

De ha egyrészt a virilista előjogot tisztán az önkormányzat lehetősítése érdekéből elfogadom, szükségesnek tartom azt, hogy szorittassanak azok, kik e jogokkal élni akarnak, annak kötelességeit is teljesíteni.

Ha a szegény földmívelőt arra kényszeríthetjük, hogy ha el nem fogadja egy évre a községi bíróságot, 100 frt birságot fizessen: akkor bátran kimondhatnók a birságot arra a megyei bizottsági tagra is, ki el nem fogadja a megyei kiküldetést legalább bizonyos mértékig.

Én, t. ház, részemről csak egy példát akarok e tekintetben saját személyemről felhozni. (*Halljuk!*)

Én, részemről három izben voltam megválasztva a választó-összeirási küldöttség elnökének, harmadizben szerzett tapasztalásaim alapján kénytelen voltam leköszönni; nehogy azon alternativának tegyem ki magamat, hogy vagy mint három személyű küldöttség egymagam működjem és igy a törvényt megsértsem, vagy hogy egyáltalában az egész összeirást meghiúsítsam, mindkét esetben a törvényben előirt büntetésfizetésnek kitegyem magamat.

Én tehát, t. ház, azt hiszem, hogy ha mi elvben kimondjuk azt, hogy az, a ki a megye, illetőleg a megyei bizottság által ilyen kiküldetésre megválasztatik és azt nem teljesíti, engedje át helyét olyanoknak, a kik azt teljesíteni fogják és azért bátor vagyok egy új szakaszként következő indítványt tenni. (*Halljuk! Halljuk!*)

A 27. §. után 28. §-nak a következő szakaszt indítványozom:

„A 27. §. után új 28. §. gyanánt következő szöveg tétessék: Azon bizottsági tagok, kik háromszor egymásután a rájuk a bizottság választása útján ruházott küldetést el nem fogadnák, vagy elfogadván, nem teljesítenék: ha virilisták, elvesztik bizottsági tagságukat három évre, ha választottak, mandatumok megszünik és új választás rendelendő el. Kivételt képeznek az országgyülési képviselők és a közigazgatási bizottsági tagok, továbbá azok, a kik azon évben törvényhatósági kiküldetést már egy vagy több izben teljesítettek, valamint azok is, kik a kiküldetés el nem fogadását huzamosabb távollét, komolyabb betegség vagy családi viszonyok el nem halaszthatása által kellőleg igazolták. Az igazolás érdeme fölött az igazoló-bizottság dönt és a bizottsági tagság elvesztése ennek jelentése alapján mondandó ki.“

Ajánlom módosítványomat elfogadásra. (*Helyeslés balfelől.*)

Dárdai Sándor előadó: A beterjesztett új szakaszt elfogadhatónak nem tartom; nem pedig azért, mert a virilisták nem megbizás alapján járnak el, hanem saját személyüket és érdekiket képviselik. Ezekkel szemben kényszereszközöket alkalmazni, nézetem szerint czélszerü nem volna. A választott tagokra nézve az egyedüli correctivum csak az, ha nem fogadják el a megbizást, vagy ha nem teljesítik kötelességüket lelkiismeretesen, újból ne választassanak meg. Az, t. ház, hogy a bizottsági tagok kötelességeik teljesítésére kényszereszközökkel szorittassanak, ott, a hol a mandatum bizalmon alapszik, sehol sem szokásos, mert különben a képviselőházban is lehetne azt alkalmazni, hogy a kik nem teljesítik kötelességüket, azok kényszereszközökkel sujtassanak. Kérem ezeknél fogva a t. házat, hogy a beterjesztett új szakaszt elfogadni ne méltóztassék. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Elnök: Szólásra többé senki sem lévén feljegyezve, a vitát bezárom. Kérdem tehát a t. házat: méltóztatik a báró Andreánszky Gábor képviselő ur által indítványozott új 28. §-t elfogadni, igen vagy nem! (*Igen! Nem!*) Méltóztassanak ennélfogva azok, kik az új 28. §-t elfogadják, felállani. (*Megtörténik.*)

A ház többsége nem fogadta el az új szakaszt. Következik a 28. §.

Szathmáry György jegyző (*olvassa a 28. §-t*).

Bezerédj Victor: A 28. §. arról intézkedik, hogy az igazoló választmány a legtöbb állami adót fizető bizottsági tagoknak megállapított névjegyzékét másolatban átteszi a polgármesterhez, illetőleg az alispánhoz, a ki azt közszemlére kitenni köteles. A 15 napra történő közszemlére való kitétel alatt kell beadni az egyes felebbezéseket. De ha a legtöbb törvényhatóságban eddig gyakorlatban volt azon szokás, kötelezőnek nem mondatik ki, hogy a névjegyzék sokszorosítandó, a mi főleg a szegényebb törvényhatóságokra való tekintetekből mellőztetett. Minthogy a közszemlére való kitétel záros határidő-

Digitized by Google

höz nem köttetik, mint például a költségvetés vagy a számadás kitétele, a melynek a közgyülést megelőzőleg 15 nappal kell közszemlére kitétetni, a megyei törvényhatóságokban az érdekelteknek nem lesz tudomások arról, hogy a közszemlére való kitétel mikor történik. S ennélfogva a székhelyről, illetőleg a központtól távolabb lakók nem érvényesíthetik kellő időben jogaikat.

Én tehát a szakasz első részéhez a következő toldást vagyok bátor indítványozni: „az alispánnak, illetőleg a polgármesternek küldi meg, ki azt tájékozás végett közszemlére kitenni és a kitétel határidejét egyidejűleg kihirdetni köteles". Ez által módjában lesz az illetőknek megtudni, mikor történik a közszemlére való kitétel, hogy felszólalásukat a kellő határidőben megtehessék. (*Helyeslés.*)

Elnök: Fel fog olvastatni a módosítvány.

Szathmáry György jegyző (*olvassa*).

Elnök: T. ház! A 28. §. első bekezdésére vonatkozólag Bezerédj Viktor képviselő ur egy módosítványt terjesztett be, mely az első bekezdés rendelkezéseit részben megváltoztatni szándékozik.

Ennélfogva a kérdés az lesz, hogy a ház e szakasz első bekezdését változatlanul elfogadja-e? Ha a t. ház azt el nem fogadná, akkor azt fogom kérdezni, elfogadtatik-e a Bezerédj Victor képviselő ur módosítványa? Szó illeti azonban a szavazás előtt az előadó urat.

Dárdai Sándor előadó: Miután a módosítvány, a dolog lényegén nem változtat: én azt elfogadom.

Elnök: T. ház! A tanácskozást befejezettnek nyilvánítom és kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 28. §. 1. bekezdését, szemben a Bezerédj Victor képviselő ur módosítványával változatlanul elfogadni. A módosítvány még egyszer fel fog olvastatni.

Törs Kálmán jegyző (*olvassa a módosítványt*).

Elnök: A bekezdés azon része, mely ezzel nem érintetik, természetesen megmarad és csak annak második része változik. Kérdem tehát a t. házat, méltóztatik-e az első bekezdést változatlanul fentartani, igen vagy nem? (*Felkiáltások: Nem!*) Azt hiszem, kijelenthetem, hogy az eredeti szöveg nem tartatik fenn és igy az első bekezdés a Bezerédj képviselő ur módosításával fogadtatik el.

A második és harmadik bekezdés meg nem támadtatván, változatlanul elfogadtatik.

Szathmáry György jegyző (*olvassa a 29. §-t.*)

Bezerédj Victor: T. ház! E szakasznál két irályi módosítást vagyok bátor benyujtani, azon felül a 4-ik bekezdést máskép kérem szövegeztetni.

Az egyik irályi módosítást a 4-ik bekezdésben indítványozom, a hol e mondatban: „ha a választók száma a 600-at haladja", ez utóbbi szó helyett „meghaladja" volna teendő.

Második irályi módosításom az 5-ik bekezdésre vonatkozik, a hol e mondatban: „A bizottsági tagok számának a 24. §. értelmében újból lett megállapítás alkalmával": a „megállapítás" szó helyett természetesen „megállapítása" teendő.

Lényegesebb ezeknél az, mit a 4-ik bekezdés szövegezésére nézve vagyok bátor indítványozni, a melynek jelen szövegezése könnyen tévedésekre szolgáltathat alkalmat. E bekezdés ugyanis igy szól: „Ha a választók száma a 600-at haladja, a község 200—600 választóból külön választó-kerületeket alkot." Ez alatt, szorosan értelmezve a szókat, azt lehet érteni, hogy a községek alkotnak külön választó-kerületeket, pedig a szakasznak második bekezdése és a gyakorlat is a választó-kerületek alkotását a törvényhatóság közgyülésének tartja fenn. Tehát ez a mondat szigorúan értve, ezzel ellenkezésben látszik lenni. Ennélfogva a 4-ik bekezdés jelen szövege helyett bátor vagyok indítványozni a következő szöveget:

„Ha a választók száma a 600-at meghaladja, a község 200—600 választóból álló külön választó kerületekre osztandó fel." Magától értetik, hogy a törvényhatóság közgyülése által. (*Helyeslés.*)

Szathmáry György jegyző (*olvassa a módosítványt*).

Goda Béla: T. ház! Az előttem szólott t. képviselő ur irályi módosításához magam is hozzájárulok; mert az csakugyan praecisebben és a valóságnak megfelelőbb alakban adja vissza a szakasz értelmét.

Nekem azonban a szakasz lényegéhez van szavam és arra nézve akarok módosítványt beadni. (*Halljuk!*)

Ezen szakasz az 1870: XLII. törvényczikkből szó szerint van átvéve. Az 1870. évi XLII. törvényczikknek intentiója az volt, hogy a megyei bizottsági választó-kerületek minél kisebb területekre szorittassanak.

És ámbár az 1870. évi XLII. törvényczikk megengedi, hogy azokban 600 választó lehessen, mindazáltal a mondott intentióra vall a 3-ik §., mely elrendeli, hogy oly községek, melyekben a választók száma legalább 200, önálló választókerületek legyenek.

Én azt hiszem, hogy miután szószerinti szövegben vétetett át ezen szakasz az előbbi törvényből, annak intentiója is ugyanaz.

De 1870 óta, mikor arra törvény alkottatott és 1871 óta, mikor az életbe lépett és a megyei választó-kerületek megalkottattak, nagy változás állott be a választók számában.

A statistika azt mutatja, hogy Magyarország

Digitized by Google

választóinak száma majdnem egy harmaddal apadt ezen idő óta. 1870 és 1871-ben még az 1848-iki választó törvény volt életben. Ennek az az intézkedése, hogy a választók összeirása közvetlenül a választókat megelőzőleg alig pár héttel előbb történt, a mikor már nemcsak az országos politikai pártok sorakoztak, hanem legtöbbnyire már a jelöltek zászlói is lobogtak, idézte elő azt, hogy azon párt, a mely a központi választó választmányban többségben volt s igy az összeiró küldöttségeket választotta, rendesen nagyon liberalisan járt el a választói jog osztogatásában. Különösen miután a jövedelmi adó alapjáni választási jogosultság határozottan a törvényben megállapítva nem volt, e czímen igen sok választó lett beirva, kiket ma már az új választói törvény alapján a választók névjegyzékébe felvenni nem lehet. Ez időben inkább ezen alapon történt a pártok erősbítése, mint a választói jognak csonkítása által, mert a reclamatio sokkal nehezebben volt eszközölhető a tömegesen jogtalanul beirt választók ellen a kisebbségnek, mint a netalán jogaiktól megfosztottaknak a választói jogot igazolni. De előidézte a választók csökkenését az is, hogy az újabb választási törvény azon qualificatiót, a mely pusztán a nemességen alapszik, vagyis a régi jogon, az utónemzedékre, a succrescentiára ki nem terjeszti. És igy azok száma, a kik a választói jogot e czímen gyakorolják, elhalálozás folytán évről évre fogy. De nagy mértékben előidézi a csökkenést s azt hiszem, ezt senki tagadásba nem veszi, az általános elszegényedés, mely a társadalom minden osztályában észlelhető. Ha azon nézetem szerint egyedül helyes intentiónak, hogy minél kisebb választókerületek alakittassanak, meg akarunk felelni, akkor ma az itt megállapított minimalis szám, a 200, nézetem szerint nagy, mert ez által a legtöbb mostani megyei bizottságitag-választó kerület változást szenved, pedig én e tekintetben a stabilitásnak vagyok barátja. S ha a javaslat szövege fentartatik, a legtöbb nagyközség, értem azokat, a melyek a községi törvény értelmében nagyközséggé alakultak, a melyek most önálló választókerületi jogosultsággal birnak, önálló kerületekké lenni megszünnek, ezt pedig a közügy érdekében nem óhajtom. Egyáltalában a nagy választó-kerületeknek barátja nem vagyok. Nem vagyok először azért, mert megnehezíti a választó-polgároknak jogai gyakorlását: minél távolabb esik a székhelytől a község, annál több időveszteség és pénzköltségbe kerül az illető választónak e jog gyakorlása s ennek eredménye az, hogy nem megy választani; pedig a ki az autonomiának őszinte barátja, annak azt kell óhajtani, hogy azon apathia, a mely ma e tekintetben csakugyan fennáll, tovább ne terjedjen. Továbbá azon perhorrescált visszaélésekre, a választók corrumpálására annál több alkalom nyilik, minél nagyobb a választó-kerület; mert az olyan választó, a ki saját községében becsületével, társadalmi állásával összeférhetlennek tartaná elfogadni a jelölttől valamit, nem csinál a legkisebb lelkiismereti dolgot sem abból, ha fuvardíj fizettetik neki és hogy a választás szinhelyén ő áldomás czímén megvendégeltetik. De minél nagyobb tömeg hozatik választás czéljából össze, minél több oly választó csoportosul, a kik egymástól távol lakván, ritkán érintkeznek, egymást nem ismerik, annál több alkalom van a választásoknál még mindig gyakran arra, hogy egymást bottal capacitálják. Egy sajátságos jog fogalom fejlődött ki a magyar választó közönségnél a megyei bizottsági tagságra nézve s ez az, hogy a községek csak ugy hiszik magukat a megyei bizottságban képviseltetve, ha ott saját községükbeli lakos ül, vagy legalább a község által önállóan lett megválasztva.

Erre nézve egy feltünő példát hozok fel Győrmegyéből, a mely megyére épen Thaly Kálmán t. képviselőtársam mondta, hogy egyike a legtisztább magyar megyéknek. Egyik ottani választó-kerület, melyhez öt község tartozik, választ 6 bizottsági tagot. A községek mindjárt az első választás alkalmával megegyeztek abban, hogy a 6 bizottsági tag közül minden község választ külön egyet s csak a 6-ik legyen közös s ezen egyezményt mai napig is lelkiismeretesen megtartják. Ha nem az ő községbeli bizottsági tag helyett kell választani, a választásnak feléje sem megy. S igy fordulnak elő oly esetek, a mi magammal is megtörtént, hogy elnököltem oly választásoknál, hol a beirt választók száma csaknem meghaladta a 600-at és a hol reggel 8 órától este 6-ig leszavazott 13.

Hogy ez igy van, azt hiszem, abban igazat fog nekem adni a t. háznak minden tagja, ki a megyei életben részt vett. E jelenség okát nézetem szerint keresni kell először is abban, hogy a választó érdekeinek a kisebb kerületenkénti szavazás inkább megfelel, másodszor pedig azon körülményben onnan származhatott le, t. ház, hogy 1848-ban, midőn a nemesség kiváltságai megszüntek, addig is, mig a törvényhozás a törvényhatóságokról végleg intézkedik, gondoskodni kellett az 1848-iki országgyülésnek egy testületről, mely a törvényhatóságok jogait gyakorolhassa és e végre felállította a megyei bizottságot. (*Halljuk!*) Ez pedig ugy alakult meg, hogy bevétetett minden ugynevezett honoratior, a ki azelőtt tagja volt a megyének s hogy a volt urbéres községek is azonnal részt vehessenek, bevettek minden községből, a legkisebbekből is egyet vagy kettőt. Ép igy alakult a megyei bizottság 1861-ben; az ős gyülések akkor is egybehivattak, megalakították a megyei bizottságokat és ezeknek tagjai gyakorolták a törvényhatóság jogait az 1870: XLII törvényczikk életbeléptetéseig. Innen magyarázom én azt, hogy a községenkénti képviselet iránti

Digitized by Google

szeretet és kivánalom a nép között mégis fennáll. És miután ez a felfogás uralkodik, azt hiszem, a törvényhozás czélja nem lehet más, mint ennek lehetőleg megfelelő intézkedést alkotni, ha ebben magasabb állami szempontok nem akadályozzák, a mi nézetem szerint ez esetben csakugyan nem forog fenn.

Csak egy ok van, t. ház, mi a nagyobb választó kerületek alakítását némileg igazolhatná és ez az, hogy sok vármegye nem rendelkezik annyi intelligens erővel, hogy több kisebb választó kerület alakítása mellett általános választás esetében mindegyik kerület számára megfelelő szakképzett elnököket lehetne találni. Azért én módosítványomban, daczára annak, hogy a választók száma, mint azt statistikai kimutatások bizonyítják, egyharmadrészszel apadt, mégis a maximalis számot 500-ban kérem megállapittatni s csak a minimalis számot kérem 200-ról 100-ra leszállítani.

E maximalis szám mellett is sokkal nagyobb kerületek fognak alakulni a mostaniaknál.

Azt hiszem, t. ház, hogy e tekintetben elvi differentia módosítványom és a javaslat közt nincs; tisztelettel kérem tehát a választók érdekében a t. házat, módosítványom elfogadására. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Elnök: Fel fog olvastatni a módosítvány.

Ábrányi Kornél jegyző (*olvassa*): Módosítvány a 29. §-hoz. Ezen szakasz első, második és harmadik bekezdésében előforduló számoknál tétessék mindenütt 200 helyett 100, 600 helyett pedig 500.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! (*Halljuk!*) Mindenekelőtt meg kivánom jegyezni, hogy az, a mit a t. képviselő ur mondott, hogy a választók száma országszerte oly nagy mértékben leapadt volna, bocsásson meg, nem áll. Itt-ott van nagyobb mérvü apadás, de vannak más helyek, a hol apadás épen nincs. Ez a helyi viszonyoktól függ.

A másik, a mit meg kivánok jegyezni, ez: A t. képviselő urnak az az állitása, hogy oly kerületben, a hol 600 választó van, szavazni alig jelent meg 13 vagy 15, nem a mellett argumentum, hogy még kevesebb választó legyen; mert hiszen ha még a 600-ból is kevés jelenik meg, igen félő, hogy a kevesebből még kevesebb fog megjelenni. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Továbbá, ha jól emlékezem, még az is meg van mondva, minő lélekszámra óhajtják, hogy essék a bizottságnak egy tagja. Igaz, miután másfelől maximális szám is van, ez ugy sem érhető el nagyobb mértékben. De ha leszállittatik a szám és azt méltóztatik mondani, hogy a hol száz választó van, az már külön választó-kerületet képezzen, akkor igen furcsa esetek állhatnak elő nagy vármegyékben, hol a választók száma igen nagy. Miért? Azért, mert akkor azok, a száz választót meg nem haladó kis kerületek annyi tagot fognának választani, hogy azután a többire, a nagy tömegre nem esnék mit választani, a mi pedig bizonyára nem volna igazságos. (*Ugy van! jobbfelől* Ez pedig minden nagyobb vármegyében megtörténnék.

Mindezeknél fogva, miután megvallom, én a gyakorlatban eddig semmiféle hátrányt abban, a mit a szakasz rendel, nem láttam, kérem méltóztassék a módosítványnyal szemben e szakasz szövegét elfogadni. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

A Bezerédj t. képviselő ur módosítványát, mint a mely ugyanazt, a mi a szakaszban van, correctebben és tisztábban fejezi ki, részemről elfogadom. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Szederkényi Nándor: T. képviselőház! Nekem e szakasznál egy másik észrevételem van, ámbár kijelentem, hogy részemről szivesen hozzájárulok Goda t. képviselőtársam indítványához.

A 29. §. végső bekezdése azt mondja, hogy a választókerületek beosztása kiigazítható időközben is, ha a törvényhatóság indokolt előterjesztésére a kiigazítást a belügyminister szükségesnek találja. Én, t. ház, bármennyire barátja vagyok annak, hogy az önkormányzat körében mindig alakítható és az idők szelleméhez változtatható legyen is mind ez; hanem mégis bizonyos tekintetben a stabilitásnak is barátja vagyok és óhajtom, hogy az intézkedések ne legyenek könnyen változtathatók és ne legyen a törvényben olyan intézkedés, mely a közönségnek mintegy ingert ad a folytonos változtatás előidézésére. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

A szakaszok itt elég határozottan intézkednek arról, hogy időközökben miként igazittassanak ki a választó-kerületek; végre megállapittatik az is, hogy a népszámlálás folytán bekövetkező változások tekintetbe vétessenek és a kiigazítás a szerint megtörténjék. Én ezt annyira elégségesnek találom, hogy szükségtelennek tünik fel előttem még egy latitudeot adni arra, hogy ezen kivül időközben is lehet a kerületeket változtatni. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*) Mert hiszen a megyei bizottsági tagok választása — ha ugyan elfogadtatnék, a mit én nem óhajtok, az, hogy a választás öt évi cyclusokban történjék, hogy a népszámlálással kürülbelől párhuzamosan haladna. Itt tehát, ha a kerületek uj beosztásának szüksége áll elő, az mindig megtörténhetik.

Arra tehát, hogy időközben változás történjék a kerületek beosztásában, nem tudom mi szükség van. De előttem a főindok az, hogy mint mondottam, nem vagyok oly intézkedésnek barátja, mely a közönségben ingert ad arra, hogy netalán valami történvén, mintegy cortésia fejlődjék arra, hogy majd azon választó-kerületeket meg fogjuk semmisíteni, azután máskép fogjuk beosztani,

Digitized by Google

egy szóval, hogy a közönség czéltalan izgatottságnak tétessék ki.

Én ezen okoknál fogva ezen intézkedést ki hagyatni kérem, (*Helyeslés balfelől*) mert nincsen czélja.

Az intézkedésekkel a változtatásokra bőven meg van adva az alkalom. Az időközben izgató, inkább cortesiára szolgáló dolgokra pedig én tért nyitni a törvényben nem akarok. Ennélfogva én azt indítványozom e szakaszhoz, hogy ezen általam felolvasott, a 29. §. 5. kikezdésének végsorai hagyassanak ki s kérem a t. házat, méltóztassék ehhez hozzájárulni, mert hiszen a czélszerűség is ezt hozza magával.

Elnök: Az indítvány fel fog olvastatni.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa az indítványt*): „A 29. §. 5. kikezdésének következő végsorai: kiigazítható azonban időközben is, ha a törvényhatóság indokolt előterjesztésére a kiigazítást a belügyminister szükségesnek találja" törlendők.

Sághy Gyula: T. ház! Én csak röviden óhajtok Goda t. képviselőtársam által benyujtott módosítványhoz hozzájárulni. Mert meg akarom kisérelni a t. ministerelnök urnak ezzel szemben nyilvánult aggodalmait eloszlatni és őt megnyugtatni.

A t. ministerelnök ur azt mondta, hogy a mit Goda t. képviselőtársam és barátom felhozott azon irányban, hogy 600 választó közül is csak 13 jelent meg a választásnál, az épen a mellett szól, hogy nagyobbítani kell a választó-kerületeket. De hiszen t. barátom Goda képviselő ur, e jelenséget azzal indokolta, hogy ez épen azért történik, mert nem községenként történvén a választás, a választóhely székhelyének távolságánál fogva, a választók a költség és egyéb kellemetlenségek miatt a választó székhelyre beutazni restelnek. De én ezzel nem akarok sokat foglalkozni. Hanem volt egy másik aggodalma az igen t. ministerelnök urnak, a melyre azt hiszem, köteles vagyok reflectálni. Azt mondta ugyanis, hogy ez a módosítvány azon veszedelmet foglalja magában, hogy ha a minimum leszállittatik 100-ra, a maximum pedig 500-ra, a nagy törvényhatóságokban az történik, hogy a kis községek kapnak ugyan a bizottságba képviseletet, de a nagy kerületeknek semmi sem fog maradni. Hát ezen aggodalom talán eloszlatható annak figyelembe vétele által, hogy a törvényjavaslat ugy intézkedik, miszerint a megyékben minden 500 lakos után esik egy bizottsági tag, városokban pedig 250 után és hogy e mellett a törvényhatóság maga osztván be a választó-kerületeket, a nagy törvényhatóságok a lakosság arányában fogják a választó-kerületeket akként osztani be, hogy ilyesmi tekintettel a bizottsági tagok 600-ra menő maximumára, meg ne történhessék, mert erre elég latitude száztól egész 500-ig. És mert nem a község, hanem a törvényhatóság van hivatva e beosztás eszközlésére, hogy ily aránytalanság nem fog előfordulhatni, erről kellőleg gondoskodva van.

Azt hiszem tehát, hogy ez az aggodalom, a melyet a t. ministerelnök ur felhozott Goda t. képviselőtársam módosítványával szemben, nem foroghat fenn. Azért részemről is pártolom az indítvány elfogadását.

Elnök: T. ház! Szólásra senki sincsen feljegyezve; ha szólni senki sem kiván, ennélfogva a vitát bezárom.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! (*Halljuk! Halljuk!*) Mindenekelőtt azt kivánom megjegyezni Sághy t. képviselő urnak előadására, hogy ő igen is helyesen idézte azt, hogy 500 lélekre egy bizottsági tag jut. De kifelejtette, hogy ha azonban 500 lélek után egy nagy vármegyében 1000-re esnék is ki az arány; azért 500-nál több nem lehet. Tehát már a kiindulási pontban is nélkülözi az alapot az ő számítása. De van több megye, melynek 500,000 lakosa van, 600 lévén a maximális szám, az 500,000 lakos után ily megye nem választhat több tagot, mint 300-at.

Ha már most, ugyanily megyékben, számosabb nem nagyon nagy, de nagyocska községek vannak, a hol 100 választó van és ezeknek megadjuk a jogot, hogy ők mint külön kerület válaszszanak, mert ez benne van a törvényben, ezek a községek ugy elveszik a választható 300 nak egy részét, hogy a többi lakójára a megyének nem esik aránylag elegendő választható.

Ez az indok, a miért a módosítványt elfogadni nem lehet.

A mi Szederkényi Nándor t. képviselő ur módosítványát illeti, (*Halljuk! Halljuk!*) én részemről, t. ház, azt sem fogadhatom el; mert nem helyes ott, a hol esetleg a beosztás fentartásából igazságtalanságok származhatnának, hosszabb időre kizárni az orvoslás lehetőségét. Mutatja ezt az eddigi tapasztalás is. Az eddigi törvény szerint ezen ideiglenes kiigazítás nem volt lehető. Némely megyék azonban mégis megtették s ez, ha senki fel nem szólalt ellene, mint igazságos dolog, helyben is hagyatott; de nem volt törvényes alap reá és akárhány helyütt megesik, hogy választanak oly választók, kiket a jog törvény szerint meg nem illet és nem választanak olyanok, kiket a változott viszonyoknál fogva az megillet.

Nem is látom át, minő veszély lehetne abban, midőn a javaslat azt mondja, hogy „a törvényhatóság indokolt előterjesztésére a belügyminister megengedheti". Itt van először a törvényhatóság; arra van bizva megítélése annak, van-e reá szükség, mig a belügyministernek van módja az indokokat mérlegelni. De a minister a törvényhatóság elő-

Digitized by Google

terjesztése nélkül el nem rendelheti. Tehát itt igazában a jog nem a ministernek, hanem a törvényhatóságnak adatik, hogy az az adott szükséghez képest orvosolhassa a bajt.

Épen azért, mert itt csak az céloztatik és mert a gyakorlat ezt szükségesnek bizonyította, kérem, hogy e módosítványnyal szemben is a szöveget méltóztassék elfogadni. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Elnök: Következik a szavazás. A 29. §-nál három módosítvány adatott be. Ezek közül Goda Béla képviselő ur módosítványa olyan, a mely több bekezdésre vonatkozik és igy erre nézve külön kell határozni. A többi módosítványok illető helyüknél lesznek eldöntendők. Kérdenem kell a t. házat, vajjon a 29. §. intézkedését a választók számára nézve, tudniillik 200—600, méltóztatik-e, ugy mint a szövegben foglaltatik, szemben a Goda képviselő ur módosítványával, ki e számot 100—500-ban kivánja megállapittatni, fentartani? (*Igen! Nem!*) A kik fentartják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A többség elfogadja és igy Goda képviselő ur erre vonatkozó módosítványa elesett.

A bizottság által beterjesztett szöveg három első bekezdésére nézve semmi módosítvány sem adatott be, azokat elfogadottaknak jelentem ki.

A negyedik bekezdésre nézve Bezerédj Victor képviselő ur adott be egy irályi módosítványt. Kérdem tehát a t. házat, méltóztatik-e szemben e módosítványnyal a szöveget változatlanul fentartani? (*Nem!*) A t. ház a szöveget nem tartja fenn és igy az a javaslatba hozott módosítással fogadtatott el a 4. bekezdésére nézve.

Ugyancsak Bezerédj Victor képviselő ur az 5. bekezdéshez azt a módosítást teszi, hogy az első sorban előforduló „megállapítás“ szó helyett tétessék „megállapítása“.

Azt hiszem, kijelenthetem, hogy ez is elfogadtatott.

Ugyanezen 5. bekezdésnek 2. pontját Szederkényi Nándor t. képviselő ur kihagyatni kivánja. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e az 5. bekezdés 2. pontját szemben a Szederkényi képviselő ur módosítványával a bizottság szövegezése szerint fentartani, igen vagy nem? A kik fentartani kivánják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A ház többsége elfogadta a szöveget és igy a 29. §. a Bezerédj Victor képviselő ur módosításával elfogadtatott. Következik a 30. §.

Szathmáry György jegyző (*olvassa a 30. §-t, mely változatlanul elfogadtatik; olvassa a 31. §-t*).

Bezerédj Victor: T. ház! A 31. §. szerint választó a törvényhatóság minden lakosa, a ki az országgyülési képviselőválasztásra jogosultak utolsó állandó névjegyzékébe felvétetett. Tudjuk azt, hogy a 33. §. világosan is intézkedik arról, hogy a választások mindig az év végével ejtetnek meg. Már pedig, ha a választások mindig az év végével ejtetnek meg, akkor az, hogy választani jogosultak azok, kik az utolsó állandó névjegyzékbe fel vannak véve, helyt nem foglalhat. Mert lássuk a gyakorlatban hogyan történik ez? Például az 1886. év végével választás lesz, ekkor, a 31. §. szövegezése szerint szavazhatnak azok, a kik a 1886. évi összeirás szerint vétettek fel a lajstromba, mert ez az utolsó névjegyzék, mely ez évben, nyáron, körülbelül junius hónapban állittatik össze. Ez a névjegyzék pedig csak a következő 1887. évre érvényes. Ennélfogva, nézetem szerint, azt kellene kimondani: hogy választók azok, a kik az 1885. év végén irattak be névjegyzékbe. Ezzel el van kerülve az a félreértés, a mi a gyakorlatban, mondhatom, hogy sokszor megtörtént, mert a szöveg felett kétség támadt. Bátor vagyok tehát módosítványomat elfogadásra ajánlani.

Elnök: A módosítvány fel fog olvastatni.

Szathmáry György jegyző (*olvassa*): A 31. szakasz 2. bekezdésének második sorában ezen szó helyett „utolsó“ tétessenek e szavak: „azon évre érvényes“ és igy a 2. szakasz következőleg hangzik: „Választó a törvényhatóság mindazon lakosa, a ki az országgyülési képviselőválasztásra jogosultak azon évre érvényes állandó névjegyzékébe felvétetett“.

Dárdai Sándor előadó: Minthogy a módosítvány a szakasz intentiójának teljesen megfelel, én ahhoz hozzájárulok.

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha tehát szólani senki sem kiván, a vitát bezárom.

A 31. szakasz első bekezdése nem támadtatván meg, azt elfogadottnak nyilvánitom. A második bekezdéshez Bezerédj Victor képviselő ur azon módosítványt terjeszti elő, hogy az „utolsó“ szó helyett ez tétessék: „azon évre érvényes“. Tehát a szöveg igy lenne: „választó a törvényhatóság mindazon lakosa, a ki az országgyülési képviselőválasztásra jogosultak azon évre érvényes állandó névjegyzékébe felvétetett“. (*Helyeslés.*)

Nem lévén észrevétel, ugy hiszem, a ház a módosítványt elfogadja. (*Helyeslés.*)

A harmadik kikezdés nem támadtatván meg, azt elfogadottnak jelentem ki.

Szathmáry György jegyző (*olvassa a 32. szakaszt*).

Sághy Gyula: A 32. szakasz az 1870: XLII. törvényczikk 28-ik szakaszával szemben a választási jog gyakorlásának igen lényeges megszorítását foglalja magában. E megszorítást részemről indokoltnak nem tartom és hiába kerestem ennek indokolását akár a törvényjavaslathoz csatolt ministeri indokolásban, akár a közigazgatási bizottság indokolásában, mert erre egyetlen okot sem találok felhozva. És ha kutatni akarnám a

Digitized by Google

megszorítás indokát, alig tudnék egyebet felfedezni, mint egy bizonyos kapcsolatot az öt éves mandátummal, miután minden egyéb változtatás nélkül egyedül csak a bizottsági tagok részére rendeltetik el az öt év a három év helyett és a tiz év a hat helyett a nélkül, hogy a választás alá eső tisztviselők választási ideje is kiterjesztetnék 10 évre, mely e törvény szerint is 6 évben van megállapítva és ezen intézkedést a jelen törvény nem módosítja. És ha valaki összefüggést keres, ugy a logicai összefüggés, a választott tisztviselők megbizatásának időtartama és a bizottsági tagok választásának időtartama közt inkább áll fenn, mint az öt éves országgyülési mandatummal szemben.

Én nem tudhatom, t. ház, az intentiót, melyért az öt éves mandatummal czéloztatik ez kapcsolatba hozatni már csak azért sem, mert egyáltalában kikerülni óhajtom, hogy a ministerelnök ur engem felszólalásomban az objectivitás hiányának még csak árnyékával is vádolhasson, hanem megelégszem azon érvek felsorolásával, melyek e jog megszorítása ellen szólnak és igen örülnék, ha remélhetném viszonzásúl a ministerelnök ur részéről, hogy tegnap a 23. szakasz tárgyalása alkalmával tett azon állítását, hogy nem czélja a jogmegszorítás, épen e szakasznál tényleg igazolná azzal, hogy a jelen szakaszban czélzott megszorítás elejtésére hajlandó lenne. Megengedem, hogy belső indokoltsága van annak, hogy a bizottsági tagok választása ne nagyon rövid időközökben következzék egymás után, hogy bizonyos egyöntetűség, bizonyos continuitás biztositassék. De viszont azt hiszem, hogy erről kellő mértékben gondoskodva van a mostani törvényben is, mikor a választás csak három évenkint és pedig hat évi időtartamra eszközöltetik és talán nem szabad itt azt a körülményt sem szem elől téveszteni, hogy tulajdonképen 3 évenkint, mint a törvényben most áll, a bizottsági tagoknak csak egy kis része, egy negyed része választatik tényleg újból, mert fele a virilistákból kerül ki és csak másik felének pedig ismét csak fele választatik 3 évenként, még pedig hat évre.

Már most, ha ezen állapotnak fentartása absolute nem veszélyezteti a continuitást, az egyöntetűséget a fővárosnál, mert a fővárosban megmarad az eddigi állapot, a hol pedig nem egy negyed választatik 3 évenkint, hanem fele, mert a virilisták is választás útján jutnak be a törvényhatósági bizottságba, akkor azt hiszem, hogy itt legalább ez esetben a főváros kivételes helyzetét és a vidékre nézve a jogmegszorítást nem lehet indokolni. Mert elismerem, hogy a főváros kivételes helyzetének adhatunk kivételes kedvezményt, de hogy ép itt különbség volna tehető a megye rovására a vidéki választó közönség és a főváros választó közönsége közt, ennek én belső indokoltságát már csak azért sem fogadhatom el, mert azt a körülményt sem tévesszthetem szem elől, hogy a bizottsági tagok egy negyed részének is jó nagy contingense 3 évenkint tényleg újból megválasztatik, tudniillik megválasztatnak azok, kik magukat hivatottaknak és a törvényhatósági közügyek iránt érdeklődőknek tüntették fel.

Ezzel szemben már most talán csak nem lehet indokoltnak tekinteni azt, hogy ép azon törvényhatósági bizottsági tagokat, kik absolute érdeklődést nem tanusítanak a közügyek iránt, vagy kik erre érzéket, képességet nem tüntetnek fel, 10 évig legyen kénytelen a törvényhatósági bizottság kebelében tűrni. Ez által — mert egy évtized nem kis időszak az ember életében — a különben is hanyatló érdeklődés a közügyek iránt csak még inkább csökkenni fog. Nem szeretném ezt elérni és mert a jogmegszorítást itt az előadottak alapján indokoltnak nem tarthatom, arra kérem a t. ministerelnök urat, ugy mint a t. házat, méltóztassék e részben az eddigi törvény intézkedését fentartani s azért ajánlom módosítványomat elfogadásra.

Elnök: Fel fog olvastatni a módosítvány.

Ábrányi Kornél jegyző (*olvassa*): Tétessék ezen szakaszban 5 év helyébe 3 év és 10 év helyébe mindenütt 6 év. Beadja Sághy Gyula.

Horvát Boldizsár: T. ház! Én a beterjesztett indítványt magamévá teszem (*Élénk helyeslés balfelől. Halljuk! Halljuk!*) és pedig azon okoknál fogva, melyeket a t. előttem szólott kifejtett s csak azt teszem hozzá, hogy a mandatumnak 10 évre való kiterjesztése a click-uralmat alapítja meg (*Élénk helyeslés balfelől. Felkiáltások: Hisz ez a czélja!*) és lehetetlenné teszi azt, hogy a közvélemény, a közszellem újabb áramlatai útat törhessenek maguknak a megyei bizottságba.

De még károsabb befolyása volna ezen intézkedésnek a városok közéletére. Tudjuk, hogy a városok a népesség számára nézve évről évre haladást tesznek, emelkednek és újabb elemek telepednek le ott, a művészet, tudomány ipar és kereskedelem körében. Azt hiszem tehát, hogy a városi közéletnek csak veszteségével járna, ha megnehezítenők, hogy ezen tehetségeket a közügyek érdekében érvényesíteni lehessen.

Azon esetre tehát, ha Sághy Gyula t. barátom indítványa nem fogadtatnék el, egy módosítványt vagyok bátor a t. ház asztalára letenni, arra kérvén a t. házat, hogy legalább a városokra nézve az 1870:XLII. törvényczikk intézkedését továbbra is fentartani méltóztassék. (*Élénk helyeslés balfelől.*)

Elnök: Fel fog olvastatni a módosítvány.

Szathmáry György jegyző (*olvassa*): A szakasz első bekezdése ekként szövegeztessék: A bizottság választás alá eső tagjai, kivéve a

Digitized by Google

városi törvényhatóságokat, melyekre az 1870: XLII. törvényczikk e tekintetben továbbra is fentartatik, 5 évenkint 10 évre választatnak.

Szoboszlay József: T. ház! Azon párt, melyhez tartozni szerencsém van, megbizott azzal, hogy ezen szakasznál oly értelmű módosítást adjak be, a milyent előttem Sághy Gyula t. képviselőtársam beadott.

Minekutána általa megelőztettem, részemre nem marad egyéb hátra, mint az, hogy az általa beadott módosítványt a magam részéről pártoljam. Pártolom pedig azért, t. ház, mert midőn az általános vita folyamán az ellenzék részéről az bizonyittatott, hogy ezen egész törvényjavaslaton végig vonul azon szándék, hogy a hatalom erősbödjék, ellenben a megyei municipium jogai csonkittassanak, ez ellenében a kormány részéről az állittatott, hogy ezen törvény alkotásának czélja az, hogy az administratio javittassék.

Már most kérdem a t. házat, jobb lesz-e az által a megyei administratió, ha az eddigi szokás és törvény helyett 10 esztendőre választatnak a bizottsági tagok? Hiszen tiz esztendő oly hosszú epocha az ember életében, hogy annak lefolyását ma már jubilaeummal szokás megülni, (*Élénk derültség*) a mi ez esetben csakugyan furcsa lenne. (*Ugy van! szélső balfelől.*) De megtörténik, t. ház, az is, hogy a községek számtalanszor helytelenül választanak s hogy az nem megy el érdekeiket képviselni. Ha már most ezek erre a meggyőződésre jutottak: ne legyen módjukban maguknak alkalmasabb egyéneket keresni, kik magukévá teszik ügyeiket s szivesen vesznek részt a bizottsági ülésekben? Nem akarom a t. ház becses figyelmét tovább is igénybe venni s ezért ismételten kijelentem, hogy azon módosítást, melyet én is beadni óhajtottam, de a melyet Sághy Gyula t. képviselőtársam nyujtott be, elfogadom és pártolom. (*Élénk helyeslés szélső balfelől.*)

Orbán Balázs: Én a választási határidők meghosszabbítását az országgyülési választásoknál is elleneztem; ellenzem azt most is a bizottság megválasztásánál. Én a rövid választási határidőt a szabadság biztosítéka tekintetéből helyeslem és pártolom, mert a rövidebb választások ezen biztosítékot mindig fokozzák; mig a hosszabb választások rendszerint a hatalom csökönösödését és elfajulását istápolják. (*Igaz! Ugy van! szélső balfelől.*) Más országokban a törvényhozást rendszerint mint mintaintézményt szokták citálni. Nekünk pedig óvnunk kell az alkotmányosság minden barátját attól, hogy ezen testülethez alkalmazkodjék, mert itt a törvényhozásban szabadságunkat, alkotmányunkat, önállóságunkat és önkormányzatunkat mint ócska portékát szokták elvesztegetni. A t. képviselő urak ott a túloldalon, minél hosszabb ideig tagjai e háznak, annál engedékenyebbek s annál könnyebben feledkeznek meg a nemzetről, melynek bizalma folytán küldettek ide. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Én, t. ház, a választási határidő meghosszabbítását népjogellenesnek tartom, a szabadság megtámadását látom benne. Azért egész lélekkel csatlakozom Sághy t. képviselőtársam módosítványához, annak el nem fogadása esetén pedig, mint a helyzetet szintén javitót, elfogadom a Horváth Boldizsár t. képviselőtársam módosítását. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*)

Szalay Károly: T. ház! Az 1870-iki törvény ily lényeges megváltoztatása a kormány részéről okvetetlen indokolást kivánna. Meg vagyok győződve, hogy ha azt a megyei institutio szellemében kifolyólag egyáltalán indokolni lehetne, a kormány indokolta volna. De ezt nem tette, mert azt az indokolást nem fogadhatom el, hogy ily gyökeres változtatást csak azért tegyünk, hogy a választások egyűvé essenek a népszámlálással. Azért a szakaszt, mint teljesen indokolatlant, el nem fogadom.

T. ház! A bizottsági tagság vagy jog és előny, vagy teher és kötelesség. Nem értem tehát, hogy lehessen azokat, kik e 10 év alatt meg nem választhatók, e jogtól megfosztani vagy ellenkezőleg, miért kelljen ugyanazokra a kötelességet ily nagy időre ráruházni.

Ismétlem tehát, hogy én e szakaszt teljesen indokolatlannak, sőt az önkormányzat szellemével ellenkezőnek tartom s azt el nem fogadom, hanem hozzájárulok Sághy t. képviselőtársam módosításához. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Elnök: Szólásra többé senki sincsen feljegyezve; ha tehát szólani senki sem kiván, a vitát bezárom.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! Két módosítvány adatott be. Az egyik azt czélozza, hogy általában a törvényhatóságoknál a bizottsági tagokat illetőleg maradjon meg a 6 és 3 évre való választás. A másik azt, hogy ha ez el nem fogadtatnék, legalább a városi törvényhatóságokban maradjon meg az eddigi állapot. Én, t. ház, egész egyszerűen és őszintén megmondom, hogy a 6 vagy 10 év között ez esetben elvi eltérést nem látok. De igenis látom igen nagy gyakorlati indokát az 5 és 10 évnek. Mindenkinek óhajtania kell, hogy a választások alaposan, a különböző vidékek vagy kerületek érdekeinek megfelelőleg történjenek. El is fogadta a t. ház, hogy a választó-kerületek a népszámlálás után, mely 10 évenként történik egyszer, kiigazittassanak.

Szederkényi Nándor: Időközben is lehet!

Tisza Kálmán ministerelnök: Lehet; ámbár azt is ellenezték a t. képviselő urak; de valamennyit kiegészíteni nem lehet; akkor csak

Digitized by Google

egyes nagyon praegnans különbözeteket lehet kiigazítani.

Már most, ha megmarad a 3 évenkénti választás, meglehet, a népszámlálás 9-ik évére esik a három év eleje. Megtörténik tehát a választás s egy év mulva a népszámlálás eredménye megmutatja, hogy egészen máskép kellett volna a kerületeket beosztani, de már akkor az előbbi választás még két évre érvényes. A kerületek új beosztása tehát csak két évvel a szükség felmerülése után történik, a mikor az, meglehet, már megint nem lehet teljesen igazságos és megfelelő. Ezen egyszerűen gyakorlati, de az igazságos beosztásnak megfelelő szempont az indoka annak, hogy a törvényjavaslat a 3 és 6 év helyett az 5 és 10 évet proponálta.

Elvi szempontot, mondom, nem látok benne. Hiszen mondhatnám, hogy a megyei bizottságoknak és azon bizottságokban a választott tagoknak a tekintélyét növeli; de én nem akarom erre a térre vinni a dolgot. Ismétlem, előttem tisztán a mondott gyakorlati szempont állott, épen azért első sorban kérem a t. házat, méltóztassanak elfogadni a szöveget, ugy a hogy van, de ha az el nem fogadtatnék, akkor kérném, hogy miután a megkülönböztetés tételét megyei és városi törvényhatóságok közt, a mi a jogkört illeti — a mint már más alkalommal volt szerencsém nyilvánítani — nem tartom helyesnek: inkább a Sághy képviselő ur módosítványát, mint a Horvát Boldizsár képviselő urét méltóztassanak elfogadni. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Elnök: A tanácskozást befejezettnek nyilvánítom. Következik a szavazás. A kérdés az lesz: elfogadja-e a ház a 32. §-t a bizottság szövegezése szerint változatlanul a számokra nézve is — mert a szöveg többi része nincs is megtámadva — igen vagy nem? Ha ez nem fogadtatik el, akkor a Horvát Boldizsár képviselő ur módosítványát, mint az eredeti szöveghez közelebb állót fogom feltenni szavazásra. S ha ez sem fogadtatik el, akkor következik a Sághy képviselő ur módosítványa.

Szavazás előtt még egyszer fel fognak olvastatni a módosítványok.

Ábrányi Kornél jegyző (*olvassa a módosítványokat*).

Szederkényi Nándor: A kérdés feltevéséhez kivánok szólani. Én kérem a t. házat, méltóztassék a szavazást ugy elrendelni — mert az elnök ur szavaiból ugy vettem ki, hogy előbb a Horvát Boldizsár képviselő ur módosítványát kivánja feltenni — hogy előbb a Sághy képviselő ur módosítványa bocsáttassék szavazásra. (*Zaj.*)

Elnök: Én nem tehetem magamtól a kérdést fel másként, mint a hogy a házszabályok rendelik. (*Helyeslés a jobboldalon.*) Ezek szerint pedig első sorban azon módosítványt kell szavazásra kitűznöm, mely a szerkezethez közelebb áll és csak azután azt, a mely attól távolabb áll. Már pedig a Horváth képviselő ur módosítványa áll közelebb a szöveghez. (*Helyeslés.*)

Gr. Apponyi Albert: T. ház! Én is a kérdéshez kivánok szólani. (*Halljuk!*) Én azt hiszem, hogy a szabályok mindenek előtt azt kivánják, hogy mindenki a maga meggyőződése szerint szavazhasson. (*Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.*) Már pedig ha a kérdés azon sorrendben tétetik fel, melyben a t. elnök ur most kijelenteni szives volt, lehetetlen lesz kinek-kinek meggyőződése szerint szavazni. (*Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.*) Én például első sorban nem szavazhatok a Horvát Boldizsár képviselő ur módosítványára. De ő maga is csak feltételesen adta be módosítványát, a mennyiben a Sághy képviselő uré el nem fogadtatnék. Én tehát azt hiszem, hogy e tekintetben talán a főszempont mégis az volna, hogy mindenki a maga meggyőződése szerint szavazhasson s ezen szempont azt kivánja, hogy először a Sághy t. képviselőtársam módosítványa tétessék fel szavazásra s ha az el nem fogadtatik, következzék a Horvát Boldizsár t. képviselő uré. (*Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Én mindenek előtt ugy értelmezem a történt felszólalásokat, hogy először a szövegre kell szavazni és csak azután a módosítványokra. (*Általános helyeslés.*)

Ennek megjegyzésével ki kell jelentenem, hogy a házszabályok szerint a ház t. elnöke másként határozottan nem teheti fel a kérdést, mint a hogyan föltette.

De ha a t. ház egyhangúlag belenyugszik, hogy ez megváltoztattassék, annak semmi akadálya nincs és én részemről is kérem, méltóztassék belenyugodni, hogy a módosítványok azon sorrendben tétessenek szavazásra, a mint itt kivántatott, azaz: először a Sághy képviselő uré, azután a Horvát Boldizsár képviselő uré. (*Helyeslés.*)

Elnök: Azért voltam bátor kijelenteni, hogy én nem tehetem föl máskép a kérdést, mint a hogy a házszabályok előirják. De, ha a t. ház beleegyezik, akkor először a bizottság szövegezése, azután a Sághy képviselő ur módosítványa és végre a Horvát képviselő ur módosítványa fog szavazás alá bocsáttatni. (*Helyeslés.*)

Kérdem tehát: elfogadja-e a ház a bizottság által beterjesztett 32. §-t, az abban előforduló számokra vonatkozólag is változatlanul szemben e beadott módosítványokkal? A kik elfogadják, azokat kérem, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik. Felkiáltások: Ellenpróbát!*) Most kérem, méltóztassanak felállani azok, a kik nem fogadják el a bizottság szövegezését. (*Megtörténik. Felkiáltások szélső balfelől: Meg kell számlálni!*) Kérem

Digitized by Google

tehát azon képviselő urakat, a kik a bizottság szövegezését változatlanul elfogadják, méltóztassanak szakaszonként felállani; a jegyző urak meg fogják számlálni a szavazatokat. (*Megtörténik.*) Kérem most azon képviselő urakat, a kik nem fogadják el, méltóztassanak szakaszonként felállani. (*Megtörténik.*)

T. ház! A szavazatok összeszámláltatván, a bizottság szövegezését változatlanul elfogadta 119, nem fogadta el 71 képviselő s igy az 48 szótöbbséggel (*Éljenzés a szélső baloldalon*) elfogadtatott, minek folytán Sághy és Horvát Boldizsár képviselő urak módosítványai elestek.

Szathmáry György jegyző (*olvassa a 33—37. §-okat, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak, olvassa a 38. §-t*).

Bezerédj Victor: T. ház! A törvényjavaslat 41. §-a a választási eljárásról intézkedve, az elnökön és a négy bizalmi férfiun kivül, kik már az 1870-iki törvényben is, mint a választásnál szükséges személyek voltak megjelölve, szól egy jegyzőről is; azonban nem intézkedik arra vonatkozólag, hogy a jegyző ezen minőségét mikép nyeri, tudniillik hogy az elnök nevezi e ki, vagy a megjelent választók választszák. Én tehát a 38. §-ban óhajtanék erre vonatkozólag intézkedést tétetni és pedig olyformán, hogy ott, a hol arról van szó, hogy a bizalmi férfiakat a választók választják s az esetben, ha e joggal élni nem akarnak, a bizalmi férfiakat az elnök nevezi ki, azt kivánnám beszúratni, hogy a jegyző is ilyen eljárás mellett nyeri minőségét. Ez iránt bátorkodom módosítást benyujtani, minthogy a törvényjavaslatban erre nézve intézkedés nincs.

Elnök: Fel fog olvastatni a módosítvány.

Szathmáry György jegyző (*olvassa*): Módosítvány a 38. §-hoz. A második bekezdésben e helyett: „Ha e joggal élni nem akarnak, a bizalmi férfiakat a küldött nevezi ki“, tétessék ez: „Ha e joggal élni nem akarnak, a bizalmi férfiakat, valamint a jegyzőkönyvvezetőt a küldött nevezi ki.“

Dárdai Sándor előadó: T. ház! Én ezen módosítványt, mely az eddigi gyakorlatnak is megfelel, a bizottság nevében elfogadom. Egyúttal egy stylaris módosítás elfogadását kérem, tudniillik az utolsó bekezdésben „az érdekelt község“ helyett ezt kérem tétetni: „az érdekelt községek“. (*Helyeslés.*)

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve, a vitát bezárom.

A 38. §. első bekezdéséhez módosítás nem adatván be, az változatlanul elfogadtatik.

A második bekezdéshez Bezerédj képviselő ur azon módosítványt adta be, hogy „a bizalmi férfiakat“ szavak után tétessék: „valamint a jegyzőkönyvvezetőt.“ E szerint a bizottság szövegezése, mely nem támadtatott meg, elfogadtatik és kérdem a t. háztól, méltoztatik-e elfogadni a Bezerédj képviselő ur által a szövegbe beillesztetni javasolt szavakat, igen vagy nem? (*Igen!*) A módosítvány elfogadtatott.

A harmadik bekezdés az előadó ur által ajánlott irályi módosítással fogadtatik el.

Szathmáry György jegyző (*olvassa a 39. §-t*).

Goda Béla: T. ház! A 29. §-nál beadott módosítványom alkalmával eléggé indokoltam, miért tartom szükségesnek a megyei bizottsági tagok választásánál a kisebb kerületek megalakítását. Módosítványom, mely a minimalis számot 100-ra óhajtotta leszállittatni, elvettetett, de megmaradt a törvényhatóságok azon joga, hogy 200 és a 600 választói szám között a kerületeket tetszés szerint alakíthassák.

Meg vagyok győződve, hogy a törvényhatóságok, ismerve a választó közönség érdekeit, kisebb kerületeket fognak alakítani. De ebben egy körülmény gátolhatja őket, az, hogy nem találnak az általános választások alkalmával elég képzett, arra alkalmas egyént, ki az elnökséget vezesse. Ezen csak ugy segithet a törvényhozás, ha a választásokra kitűzött napok számát a megyékben nem reducáljuk 8-ról 3-ra. A városokra nézve elfogadom az egy napi választási időt, de a megyékben kérem az eddigi 8 nap fentartását, annál inkább, mert az általános választások, a mint tudjuk, leginkább az őszi időben novemberben történnek és a választó-kerületek egymástól való távolsága miatt nem lehet több kerületben egy és ugyanazon egyént megbizni, mert physikai lehetetlenség az illetőnek az idő rövidsége és az útak rosszasága miatt megjelenni. Ez azután arra kényszerítené a megyéket, hogy a helyes és czélszerű kisebb választó-kerületek helyett, ebből a szempontból nagyobb kerületeket alakítanának.

Kérem ezért, méltóztassék e szakaszt oda módosítani, hogy az 1870 : XLII. törvényczikk szerint fennálló gyakorlat, vagyis, hogy a megyék az általános választást 8 nap alatt tartoznak befejezni, fentartassék. (*Helyeslés balfelől.*)

Törs Kálmán jegyző (*olvassa Goda Béla módosítványát*): A 39. §. negyedik bekezdésében előforduló ezen szó helyett „három“ tétessék: „nyolcz“.

Bezerédj Victor: T. ház! Méltóztatnak tudni, az igen t. előttem szólott is említette, hogy a választások jobbára az őszi, respective téli időszakban történnek és a megyei törvényhatóságokban igen gyakran van az az eset, hogy az egyes választási székhelyeken nem találtatván választási elnökök, olyanokat kell felkérni, a kik nem a választási székhelyen, de egyebütt és gyakran távol laknak a választási székhelytől.

A törvénynek az az eddigi intézkedése, melynélfogva a választási eljárás reggeli 8 órakor kez-

Digitized by Google

dődik és tart esti 6 óráig, az illetőkre nézve terhes. Kellemetlen és terhes őszi és téli időben, mikor az utak is rosszak, reggeli 8 órakor a választási eljárás megkezdésekor jelen lenni és kitartani esti 6 óráig, azután pedig a szavazatokat összeszámítani. Azért nem is ajánlkoznak szivesen választási elnökök. De ugy tartom, e hosszú idő szükségtelen is, mert hiszen a hol a választók száma 200—300, ritka, ha 70—80—100 leszavaz. Ezek leszavaztatására ily hosszú időt kitűzni szükségtelennek tartom. Indítványozom tehát, hogy a választás tartama megrövidittessék és reggeli 9 órától délután 4 óráig tűzetnék ki. Ezen idő elégséges lenne arra, hogy a választók érvényesitsék jogaikat és a választási elnökök sem lennének megterhelve.

Elnök: A módosítvány fel fog olvastatni.

Szathmáry György jegyző *(olvassa a módosítványt).*

B. Andreánszky Gábor: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Én pártolom e módosítványt, mert télen szokott történni a választás és akkor, ha távolról jönnek a választók más községekből, 9 óra előtt valóban nem is lehet megkezdeni a választást. Én több — 5 vagy 6 izben — voltam elnök és nem kezdhettem meg egyszer sem 8 órakor a választást. Mert ha ott voltam is reggel 8 órakor, magam voltam. Nagyon helyesnek tartom tehát ezen indítványt és elfogadását ajánlom.

Petrich Ferencz: T. ház! Sajnálattal tapasztaltam már több izben, hogy a törvényhozó testületben az a szellem van ugyszólva elharapózva, mintha mi a népet a törvényekért alkotnók és nem a törvényeket alkotnók a népért. Itt is ezen kellemetlen tapasztalás érint ismét engemet, mert ugy látszik, mintha a nép volna a bizottság kedvéért, nem a bizottság a nép kedvéért. Soha sem hagyjuk figyelmen kivül azt, hogy a szorgalmas polgárság ne legyen a választás miatt egész nap lekötve. Hagyjuk meg neki a munkaidőt, mert tudjuk, hogy a legszorgalmasabb nép a községekben este felé szokta a munkát elvégezni és csak akkor jön szavazni. Én tehát ragaszkodom a bizottság szövegezéséhez. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Madarász József: T. ház! *(Halljuk!)* Magam is egy kissé ismerem a választásokat és tudom, hogy reggel 8 órakor nem igen jelennek meg a választók. Hanem azt is tudom, hogy leginkább a munkás szorgalmas választó polgárokra nézve szükséges az esti időnek meghagyása. Én tehát t. képviselőház, szivesen megnyugszom ugyan abban, hogy reggeli 9 órától, de minden esetre esti 6 óráig tartson a választás. Sőt ha rövidebb időt akarnak adni, hogy az elnök több helyen is működhessék, ebbe is szivesen belenyugodnám, tudniillik, ha a szavazás délután 1 órától esti 6—7 óráig tartana. Én tehát az időt reggeli 9 órától esti 6 óráig elfogadom, mert a munkás és szorgalmas nép, bizonyos, hogy leginkább az esti órákban jelenik meg. *(Ugy van! a szélső balfelől.)* E mellett azonban lehetetlen, hogy fel ne hívjam a t. többség figyelmét arra is, hogy ha azt óhajtjuk, hogy minél több helyen és minél helyesebben intéztethessék a választás, ne szorítsák meg az eddigi volt 8 napot 3 napra, mert ugy is már közömbössé kezd válni mindenki a közügyek iránt és az által, hogy ha az eddigi 8 napi határidőt 3 napra méltóztatnék megszorítani, a minek egyáltalában semmi politikai jelentősége nincs, igen sok egyénnek, a ki különben az elnökséget másutt szivesen elfogadja, elvétetnék kedve, vagy nem volna erre alkalma, legalább a megyében, mert a városi törvényhatóságoknál ez nincs igy. A megyei törvényhatóságnál, ha azt óhajtjuk, hogy ilyen értelmes, hozzáértő és kedvvel biró egyének is megnyeressenek a választásoknál az elnökség vezetésére, szükséges e szempontból megállapitani azt, hogy a bevétetni szándékolt 3 nap helyett a 8 nap maradjon érvényben, az időre nézve pedig reggeli a 8 órától esti 6 óráig terjedő időköz reggeli 9 órától esti 6 óráig volna megállapitandó.

Elnök: Szólásra senki sem lévén följegyezve, a vitát bezárom.

Dárdai Sándor előadó: T. ház! A bizottság nevében Bezerédj Victor képviselő urnak módosítványához hozzájárulok azon megjegyzéssel, hogy az tulajdonképen teljesen megfelel a bizottság határozatának és az ezen szakaszban felvett idő csak sajtóhibából maradt meg, mert a bizottság az időt reggeli 9 órától délutáni 4 óráig határozta ugyanazon indokoknál fogva, melyeket Bezerédj Victor képviselő ur felhozott. Miután egy kerületben a választók maximuma 600, ezekre nézve a reggeli 8 órától esti 6 óráig tartó idő a gyakorlati élet szerint túlságosan nagynak bizonyult és igy nemcsak a választások vezetőire nézve bizonyult terhesnek, hanem magára a választásokra nézve hátrányosnak; mert ha rövidebb lesz a választási idő, bizonyosan inkább fognak a választók választási jogukkal élni, mint igy.

Azt, hogy a megyékre nézve a választási idő nem 3, hanem 8 napban állapittassék meg, mint az eddigi törvényben volt, tisztán csak időmegtakarítás szempontjából tartottuk szükségesnek és nem hiszem, hogy a választók joga ez által megsértetnék; mert hiszen egyik kerületnek választói semmi tekintetben nincsenek érdekelve más kerületben és ennélfogva azt hiszem, hogy ha a választási idő megszorittatik, ez inkább csak a választás vezetőire, mint a bizottság tagjaira nézve jár kellemetlenséggel és nagyobb teherrel, nem pedig a választókra nézve.

Én tehát mindezeknél fogva kérem a bizottsági szövegnek Bezerédj Victor képviselő ur módosítványa szerint leendő elfogadását. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: A 39. szakaszhoz két módosítás

Digitized by Google

adatott be, a melyek a 2. és 4-ik bekezdésre vonatkoznak. E szerint tehát bekezdésenkint haladva, minthogy az első bekezdés nem támadtatott meg, azt elfogadottnak nyilvánítom ki.

A második bekezdéshez Bezerédj Viktor képviselő ur azon módosítást adta be, hogy az abban előforduló „8" és „6 órakor" szavak „9 és 4 órára" változtassanak. Kérdem a t. házat, elfogadja-e a bizottság szövegezése szerint a 8 és 6 órát, igen vagy nem? A kik ezt változatlanul elfegadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) Most méltóztassanak felállani azok, a kik nem fogadják el a bizottság szövegezése szerint a 8 és 6 órát. (*Megtörténik.*) A többség nem fogadta el a bizottság szövegezését. Azt hiszem tehát, hogy kijelenthetem, hogy mivel más módosítvány ezen bekezdéshez nem adatott be, a Bezerédj Victor képviselő ur módosítványa szerint a 9 és 4 óra fogadtatott el. (*Felkiáltások a szélső balon. Szavazunk!*)

Kérem tehát azon képviselő urakat, a kik a Bezerédj Victor képviselő ur által javaslatba hozott 9 és 4 órát elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténtik.*) A ház többsége a Bezerédj képviselő ur módosítványát fogadta el és igy a szakasz második bekezdése a szerint fog kiigazittatni.

A harmadik bekezdés nem támadtatván meg, azt hiszem, kijelenthetem, hogy az elfogadtatott.

A 4-ik bekezdés első sorában ezen szó „három", Goda Béla képviselő ur módosítványa szerint „nyolcz"-czal volna felcserélendő. Kérem azon képviselő urakat, a kik a bizottság szövegezése szerint a három napot fentartani kivánják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A ház többsége a három napot fentartja és igy Goda Béla képviselő ur módosítványa elesett. Következik a 40 §.

Szathmáry György jegyző (*olvassa a 40 §-t.*)

Irányi Dániel: T. ház! A most felolvasott 40. §. a szavazatok összeszámításáról intézkedik, mondván az első bekezdésben, hogy az nyilvánosan történik. A második bekezdésben pedig arról rendelkezik, hogy mi történjék, ha az összeszámítás félbeszakittatik, illetőleg más napra tétetik át; erre az esetre azt rendelvén, hogy a jegyzőkönyv és a szavazó lapok a szavazatgyüjtő szekrénybe zárassanak s a szekrény a küldött, valamint a bizalmi férfiak és a közreműködött hivatalos személyek pecséteivel lepecsételtessék. Végre a 3-ik bekezdés azt mondja, hogy a választás eredményét a küldött azonnal kihirdeti.

Megvallom t. ház, attól tartok, hogy, ha a szavazatok összeszámítása félbeszakittatik, különösen pedig, ha másnapra tétetik át, ez visszaélésekre fog alkalmat szolgáltatni, annyival inkább, mert nincs gondoskodva arról, hogy a szavazatgyüjtő szekrény kellőképen őriztessék. Nem látom át, t. ház, hogy miért kelljen az összeszámitást félbeszakitani és miért különösen egyik napról a másikra áttenni, főleg miután a t. ház épen az imént határozta el, hogy a szavazatok beadása csak 4 óráig tartson. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

A t. ház méltóztatik igen bölcsen tudni, hogy például a sajtó-esküdtek néha éjfélig, néha hajnalig is kénytelenek együtt maradni és nem hiszem, hogy ha 4 órakor hozzáfog a bizottság a szavazatok összeszámításához, az csak éjfélig is eltartson.

Ennélfogva arra kérem a t. házat, méltóztassék elrendelni, hogy a szavazatok összeszámítása félbeszakítás nélkül történjék. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*) Azon esetre azonban, ha ezt a többség nem lenne hajlandó elfogadni, arra kérem, méltóztassék legalább arról gondoskodni, hogy a szavazati szekrény kellőképen megőriztessék.

Nem mondom ugyan, hogy Magyarországban, de más országokban igenis számos visszaélés fordult elő főleg az éjjeli idő alatt, midőn a szekrény néha el is tünt, más esetekben pedig a szekrény alsó része igen ügyesen felfeszittetett és a szavazati lapok kicseréltettek és voltak oly esetek, hogy a pecsét megsértetett. Hiába bünteti azután a törvény, ha felfedezték a bűntény elkövetőit, mikor a szavazás eredménye már meghiusittatott.

Ennélfogva ismételve kérem, t. ház, hogy a szavazatok összeszámítása félbeszakítás nélkül történjék, ha pedig ehhez nem méltóztatnék hozzájárulni, méltóztassék a t. ház a második bekezdés végéhez a következő mondat hozzácsatolását elrendelni: „az ily lepecsételt szekrény a község házánál a kiküldött által kirendelt és eskü alatt szolgáló két egyén őrizetére bizandó, kikhez a bizalmi férfiak is csatlakozhatnak. (*Helyeslés.*) Ez által elejét lehet venni a visszaéléseknek, melyektől különben tartani lehet.

Törs Kálmán jegyző (*olvassa a módosítványt*): A 40. szakasz következőképen szövegezendő:

A szavazatok összeszámítása félbeszakítás nélkül, nyilvánosan történik.

Azon esetre pedig, ha ez nem fogadtatnék el, a második bekezdés végéhez csatolandó a következő szöveg: „az igy lepecsételt szekrény a község házánál a küldött által kirendelt és eskü alatt szolgáló két egyén őrizetére bizandó, kikhez a bizalmi férfiak csatlakoznak."

Tisza Kálmán miniszterelnök: T. ház! Mindenekelőtt meg kivánom jegyezni, hogy ez egyike azon szakaszoknak, melyek a régi törvényből szó szerint vétettek fel s megvallom, nincs tudomásom arról, hogy épen e czimen panaszok fordultak volna elő. Annak kimondását, hogy a szavazatok összeszámításának minden esetben még az

Digitized by Google

napon kell megtörténnie, részemről nem tartanám helyesnek, mert néhol mégis 600-ra is felmehet a szavazók száma és több egyén választatván oly helyen, rendesen és nem egyszer megeshetnék, hogy a szavazatok szétmenvén, igen hosszú idő vétetnék igénybe az összeszámításra és másfelől épen, ha nagy az érdekeltség, sokszor nem czélszerű nagyon hosszan az éjjeli órákra elnyujtani a választási eljárást; mert, mint igen jól tudjuk, leginkább akkor történnek a kellemetlen események, melyek néhol egészen a verekedésig fajulnak. Óhajtanám azonban a t. képviselő ur aggályait elhárítani; épen ezért kijelentem a magam részéről, hogy a második módosítványt, a mely, ha jól fogtam fel, a szekrények megőrzéséről intézkedik, hajlandó vagyok elfogadni. Sőt hajlandó volnék, ha a ház többsége is megengedi annyira menni, hogy az mondassék, hogy a szavazatok összeszámítása lehetőleg még az nap befejezendő, de ha ez nem lehetséges, akkor az másnapra halasztható. *(Helyeslés jobbfe'öl.)*

Irányi Dániel: Én a ministerelnök ur által mondottakhoz hozzájárulok.

Elnök: A ministerelnök ur módosítványa szerint az első bekezdés változatlanul hagyatnék. A második bekezdés pedig a következőleg hangzanék: „Az összeszámítás lehetőleg az nap befejezendő; ellenkező esetben az összeszámítás félbeszakittatik és egy napról a másikra tétetik át; a jegyzőkönyv és a beadott szavazatlapok a szavazatszedési szekrénybe záratnak, melyet a küldött és két bizalmi férfiú s vármegyékben a községek előljárói, törvényhatósági városokban a hivatalból jelen lenni köteles közegek lepecsételnek s megőrzés végett a helybeli előljáróságnak felelősség mellett átadnak.

Irányi Dániel: A t. ministerelnök ur szives volt kijelenteni, hogy azon indítványhoz, a melyet a szekrény megőrzésére nézve tettem, hozzájárul. Már pedig, a mint most az elnök ur felolvasni méltóztatott, a ministerelnök ur módosítványa az enyémmel nem egyezik meg tökéletesen. Nem egyezik nevezetesen abban, hogy én az őrséghez, mely a szekrény őrizetére rendeltetik ki, a bizalmi férfiakat is hozzá számítottam. Nem tudom már most, hogy a ministerelnök ur ebbe beleegyezik-e, de én ezt lényegesnek tartom.

Tisza Kálmán ministerelnök: A módosítványnak ezen részét én nem is fogalmaztam, mert azt mondottam, hogy azt elfogadom ugy, a mint a képviselő ur tette. Én csak a helyett, a mit a képviselő ur javasolt, hogy az összeszámítás minden esetre még az nap befejezendő, azt tettem: lehetőleg befejezendő és ezt követné e két szó: ellenkező esetben.

Elnök: Az első bekezdésre észrevétel nem tétetett. A második bekezdéshez a ministerelnök ur és Irányi Dániel képviselő ur adott be módosítványt. Ha a ministerelnök ur által beadott módosítvány elfogadtatnék is, Irányi Dániel képviselő ur módosítványára külön kell szavazni.

Az első bekezdésre kijelentem, hogy az változatlanul elfogadtatik. Már most kérdem a t. házat, méltóztatik-e az eredeti szöveget a ministerelnök ur módosítványával szemben fentartani? *(Nem!)*

Azt hiszem, hogy kijelenthetem, hogy a második bekezdés az eredeti szöveg szerint nem tartatik fenn.

Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a második bekezdést a ministerelnök ur módositványa szerint elfogadni? *(Elfogadjuk!)*

Ennélfogva kijelentem, hogy a második bekezdés a ministerelnök ur módosítványa szerint fogadtatik el.

Már most kérdem a t. házat, méltóztatik-e a második bekezdéshez az Irányi Dániel képviselő ur által indítványozott toldást elfogadni? *(Elfogadjuk!)*

Ennélfogva ezen toldás elfogadtatik.

A harmadik bekezdés nem támadtatván meg, azt hiszem, kijelenthetem, hogy az változatlanul elfogadtatik.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a 41. szakaszt)*,

Szederkényi Nándor: T. ház! E szakaszban arról tétetik intézkedés, hogy a választásról jegyzőkönyv vezettessék. A szakasz elő is irja nagyjában, hogy abban mi legyen, hogy aláirassék és végre azt mondja, hogy a jegyzőkönyv aláiratván, a lepecsételt szavazó lapokkal az igazoló választmány elnökéhez beküldendő.

A 37. szakasz első kikezdésében, mely már el van fogadva, azon intézkedés foglaltatik, hogy a választás a szavazók nevének és lakhelyének nyilvános feljegyzése mellett történjék, tehát ezen szakasz arról gondoskodik, hogy a szavazók névsora is nyilvánosan feljegyezve legyen. Miután ezen szakaszban arról nem tétetik szó, hogy mi történik már most az igy feljegyzett szavazók névsorával, azt gondolom, hogy az talán tévedés vagy pedig magától értetődőnek látszik; de miután ez félreértésre adhat alkalmat, kérném ide azt a szót beszúratni, hogy az elnök által aláiratván, a jegyzőkönyv a szavazók névsorával s a lepecsételt szavazati lapokkal együtt, mint itt van, küldessék be.

Azt gondolom, hogy ez a választás kiegészítő része, hogy annak beküldése szükséges és nélkülözhetetlen, különben nem volna értelme, hogy a 37. §. miért rendelte meg azt, hogy a szavazók névsora nyilvánosan vezetendő, hogy ha megengedhető volna az, hogy a szavazók névsora az elnök által egyszerűen zsebre tétessék. Bátor vagyok tehát indítványozni, hogy e kifejezés „a szavazó névsorával" a szöveg k izé felvétessék.

Elnök: Fel fog olvastatni a módosítás.

Szathmáry György jegyző *(olvassa)*: A:

Digitized by Google

41. §. 4-ik sorában e szó után „az elnök“ tétessék „a szavazók névsorával“.

Dárdai Sándor előadó: Az magától érthető dolog, különben nincs kifogásom a módosítás ellen.

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve, hogy ha tehát szólani senki sem kíván, a vitát bezárom.

A 41. §. nem támadtatott meg, csak Szederkényi Nándor t. képviselő ur a 4-ik sorban előforduló azon szó után „az elnök“ kívánja beiktatni „a szavazók névsorával“ s a többi változatlanul maradna.

Azt hiszem, hogy kijelenthetem, hogy a szöveg elfogadtatik. *(Helyeslés.)* Kérdem a t. házat, méltóztatik-e ezen módosítást elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a módosítás elfogadtatik.

Következik a 42. §.

Szathmáry György jegyző (*olvassa a 42. §-t, mely észrevétel nélkül elfogadtatott. Olvassa a 43. §-t*).

Grünwald Béla: T. ház! E szakasz első alineájában egy styláris hiba fordul elő, a mennyiben bizonyos szavak más helyre vannak téve, mint a hova valók. Ennélfogva mindenekelőtt azt a styláris módosítást ajánlanám, hogy e szavak „a kézbesítéstől 15 nap alatt“ a „biráló választmányhoz“ és „felebbezhetők“ szó közé szúrassanak ugy, hogy a bekezdés igy szólna: „Az igazoló választmány határozatai szabályszerűleg kézbesittetnek a közgyülés által 5 évre választott 5 tagu állandó biráló választmányhoz s a kézbesítéstől 15 nap alatt felebbezhetők, melynek elnöke a főispán, akadályoztatása esetében az alispán, illetőleg a polgármester“.

A másik módosítás, melyet ajánlani bátor vagyok, sokkal lényegesebb természetű. Az 1870-iki törvényben az az intézkedés, mely a szakasz 3-ik alineájában foglaltatik, mely szerint a belügyminister részére azonban fentartatik azon jog, hogy az eljárásban és határozatban előfordult törvénysértések miatt a főispán felterjesztésére az eljárást megsemmisíthesse, még nincs meg. Ez intézkedés égészen új. Az 1870-iki törvény ugyanis teljesen belenyugodott az igazoló és a biráló választmány eljárásába és határozataikat végérvényeseknek nyilvánította.

Ugy látszik, t. ház, hogy a belügyminister ur ezentúl nem akar már bizni ezeknek az eddig végérvényes határozathozatal jogával felruházott hatóságoknak ítéletében és ugy látszik, bizonyos garantiákat akar szerezni, hogy az általuk tán eltitkolt vagy elpalástolt — még pedig pártszempontból elpalástolt — törvénysértések esetében megnyerje azt a jogot, hogy e helytelen ítéleteket corrigálhassa. Azonban, t. ház, az a mód, melylyel ez történik, megvallom őszintén, nemcsak nem helyes, hanem, a nélkül, hogy gyanusítani akarnék valakit, arra a feltevésre enged jogot, hogy a belügyminister ur talán nagyon egyoldalúlag fogta fel ez intézkedés jelentőségét és mintegy önkénytelenül el van árulva ennek az alineának szövegezésében, hogy e tekintetben tulajdonképen micsoda az intentio. Itt ugyanis, a hol választási jogokról van szó, csakis a főispán van félként megjelölve, kinek felterjesztésére a kormány az eljárást megsemmisítheti; de magukról az érdekeltekről ilyen eminenter személyes jog megsértésénél még csak szó sincsen. Ez nyilván azt mutatja, hogy itt nem a jogkör részrehajlatlan fentartásáról van szó, hanem arról, hogy a főispán oly esetekben, midőn a választás talán pártszempontból nem kellemes, közbeléphessen és a választásnak törvénysértés czímén megsemmisítését követelhesse.

Én, t. ház, általában az ily választási jogosítványok védelmét a közigazgatási biráskodás feladatául tűzném ki. Azonban a positiv jog alapján állunk és e szerint nekünk ma oly közigazgatási biráskodásunk, mely valóban jogvédelmet nyujthatna, nincs. A közigazgatási biráskodást ma nálunk a positiv jog szerint ez esetekben a belügyminister gyakorolja. Én tehát, t. ház, e bázisra helyezkedem, daczára annak, hogy elvileg helyesnek nem tartom és módosítványom arra czéloz, hogy szüntettessék meg azon egyoldalúság, a mely a szakaszban van, tudniillik, hogy a választások alkalmával elkövetett törvénysértések miatt csakis a főispán felterjesztésére semmisíthesse meg a belügyminister az eljárást, hanem legyen egyszersmind gondoskodva arról is, hogy az érdeklettek, a kik jogsérelmet szenvedtek, szintén fordulhassanak jogorvoslatért a belügyministerhez. (*Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.*)

A másik momentum az, hogy teljességgel nincs meghatározva az időpont, mely a felebbezés érvényesítésének képezhetné határát, ugy hogy megtörténhetik, hogy a választás után talán egy vagy két évre teheti kérdésessé a főispán a választás eredményét. Én azt hiszem, hogy e tekintetben is a határozatoknak érvénye és a jogbiztonság érdeke követeli azt, hogy állapítsunk meg bizonyos határidőt, melyen belől akár a főispán, akár az érdeklettek részéről ezen jog érvényesittethessék. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ennélfogva ajánlom a t. háznak következő módosítványomat: A harmadik bekezdés következőleg hangzanék: „a belügyminister részére azonban fentartatik azon jog, hogy az eljárásban és határozatban előfordult törvénysértések miatt a főispán a választás megejtésétől számított 15 nap alatt, vagy az érdekletteknek 15 nap alatt benyujtott panaszára az eljárást megsemmisíthesse.“ (*Helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.*)

Törs Kálmán jegyző (*olvassa*): Módosít-

Digitized by Google

vány beadja Grünwald Béla. A 43. §. első bekezdésének első és második sorában előforduló ezen szavak „s a kézbesítéstől 15 nap alatt“ tétessenek ezen szó után: „biráló választmányhoz“.

Továbbá a harmadik bekezdésben a „főispán fölterjesztésére“ szavak után tétessenek a következő szavak: „a választás megejtésétől számított 15 nap alatt, vagy az érdekelteknek 15 nap alatt benyujtott panaszára“; az „eljárást megsemmisíthesse“ marad.

Orbán Balázs: T. ház! Én magam is épen olyan értelmü módosítványt szándékoztam volt a t. ház elé terjeszteni, mint a minőt előttem szólott Grünwald t. képviselőtársam tett s igy nem marad egyéb hátra — s örömmel teszem — minthogy csatlakozzam az ő módosítványához.

Én, t. ház, ugy tapasztaltam, hogy nem csak az országos képviselőválasztás, hanem egyáltalában az ily bizottsági tagok választásánál is igen nagymérvü visszaélések, törvénysértések, erőszakoskodások, sőt vesztegetések is fordulnak elő s egészen ugyanazon egyének teszik ezt ott is, kik teszik a képviselőválasztásoknál. Fájdalom, leginkább a tisztviselőket látjuk kitünni a törvényeknek lábbal tiprásában. Például megtörtént Biharmegyében, mert szeretnek concret eseteket idézni, hogy egy kerületben hatszor választott egy-két községből alkotott kerület ilyen bizottsági tagot. És mert mindig ellenzéki tagokat választott, mindig bizonyos banalis ürügyek alatt megsemmisittetett a választás. Végre az lett az eredmény, hogy hetedikszer a nép elcsüggedvén, hogy hiában küzd, mégis az általa kivánt egyén bejutni nem tud, nem ment el a választásra és akkor a szolgabiró három ember által kikiáltatta a kormánypárt jelöltjét és a nép akarata ellen választatott bizottsági tagot. Természetes, hogy az ilyen visszaélések esetében a főispán, a ki főkovásza az ilyen eljárásoknak, nem fog felterjesztést tenni a ministerhez. Tehát igen jogos és méltányos, hogy ne csak a főispán, a ki bizonyára csak azon esetekben tesz felterjesztést, mikor a kormánypárti jelöltön történt sérelem, hanem hogy a sérelmet szenvedett felek is felfolyamodhassanak.

Én megvallom, hogy a ministerhez való felfolyamodástól azon esetben, mikor a sérelmet szenvedettek fogják azt tenni, valami nagy eredményt ugyan nem várok, hanem mégis meg van az alkotmányos felelősségre vonásnak egy bizonyos mértéke, a minister ez esetben itt felelősségre vonható, vagy interpellatio útján felszólítható arra, hogy eljárását igazolja. Ezért hozzájárulok a Grünwald Béla t. képviselő ur által beadott módosítványhoz.

Gr. Apponyi Albert: T. ház! Én szeretném tudni a kormány álláspontját ezen módosítványnyal szemben, mert ha — a mint várom és reménylem — a kormány elfogadja a módosítványt, akkor nincs ok tovább hozzászólni; de ha nem és indokait kifejti, akkor bátor leszek indokaimat a módosítvány mellett elmondani. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Grünwald Béla képviselő ur két módosítványt tett.

Az első tisztán styláris. Én ugyan némileg a magam igazolásául megjegyzem, hogy szó szerint vettem át ezen általa styláris szempontból módositatni kivánt szakaszt a régi törvényből; de miután azt tartom, hogy az általa fogalmazott szöveg tisztább, ahhoz szivesen hozzájárulok. *(Helyeslés balfelől.)*

A másik módosítványt, megvallom, egészen jól érteni nem tudtam és épen azért óhajtottam felszólalásommal várni, mig a módosítvány leiratik és felolvastatik, de ha jól értettem, akkor ugy a mint téve van, nem fogadom el.

Ahhoz szivesen hozzájárulok, hogy határidő tüzessék ki, mert bár senki sem hiheti, hogy talán egy év leforgása után lehessen ilyen felterjesztést tenni, de hogy praecisirozva legyen az idő, azt helyeslem. Az azonban — ha mondom, jól fogtam fel — hogy ezen határidő a választástól számittassék, nem lehetséges; mert ennek az állandó igazoló bizottság határozatától kell számittatnia. *(Helyeslés.)*

Ez az egyik megjegyzésem. A képviselő ur továbbá, ha jól fogtam fel a módosítványt, a feleknek meg akarja adni a felebbezési jogot. *(Felkiáltások balfelől: Is!)* Igenis meg akarja adni a főispán felterjesztése mellett. Bocsánatot kérek, ezt épen azért nem fogadhatom el, mert nem szándékom minden esetben centralisálni a belügyministernél az eldöntést. Pedig ha a feleknek adjuk meg a jogot, mindenki nyugodt lehet, hogy minden esetben a belügyministernek kell dönteni, mert a felek mindig felebbeznek.

Hanem, minthogy a képviselő uraknak aggályuk van az iránt, hogy csak a főispán tehet felterjesztést, bátor leszek egy formulát, a menynyire hirtelen megirhattam, felolvasni, a mely mellett hajlandó volnék a szakasz módosítására. *(Halljuk! Olvassa)*: „A belügyminister részére azonban fentartatik azon jog, hogy a főispánnak vagy az állandó biráló választmány valamelyik tagjának a határozat hozatalától számított 15 nap alatt tett fölterjesztésére az előfordult törvénysértések miatt az eljárást megsemmisíthesse.“ *(Helyeslés.)*

Igy tehát, ha a biráló választmányban eltérő nézetek vannak, esetleg a kisebbségben maradt résznek is jogában van törvénysértés miatt az ügyet a ministerhez fölterjeszteni, de ugy a főispánnak, mint ennek egyenesen csak törvénysértés miatt. Ilyen formulázással, mondom, hajlandó vagyok hozzájárulni. *(Helyeslés.)*

Grünwald Béla: T. képviselőház! A mi-

Digitized by Google

nisterelnök ur módosításához én is hozzájárulok s ennélfogva a magam módosítványának a szakasz 3-ik bekezdésére vonatkozó része feleslegessé válván, azt visszavonom.

Elnök: Fel fog olvastatni a ministerelnök ur módosítványa.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a ministerelnök módosítványát).*

Orbán Balázs: T. ház! Én Grünwald Béla módosításának második részét magamévá teszem, *(Derültség)* mert én abban a bizottságban, mely szintén pártérdek alapján és pártemberekből szokott összeállittatni, megbizni nem tudok.

Elnök: Miután Orbán Balázs képviselő ur magáévá tette Grünwald képviselő ur módosításának 2-ik részét, szükséges, hogy az egész módosítvány szavazás előtt még egyszer felolvastassék.

Ábrányi Kornél jegyző *(olvassa a Grünwald Béla módosítványát).*

Elnök: T. ház! Szólásra senki sincs feljegyezve; ha tehát szólani senki sem kiván, a vitát bezárom.

Következik a szavazás. Az első bekezdéshez Grünwald Béla képviselő ur adott be módosítást, mely szerint abban „a kézbesítéstől 15 nap alatt" szavakat mostani helyükből kivétetni és „a biráló választmányhoz" és „felebbezhetők" szavak közé kivánja betétetni. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a szöveget Grünwald Béla képviselő ur módosításával szemben elfogadni! *(Felkiáltások: Nem!)* Az első bekezdés Grünwald Béla képviselő ur módosításának első részével fogadtatik el.

A második bekezdés nem támadtatván meg, elfogadtatik.

A harmadik bekezdéshez két módosítvány adatott be; az egyik Grünwald Béla, a másik a ministerelnök ur által. Az első kérdés az lesz: fentartja-e a ház változatlanul a bizottság szövegezését, igen vagy nem? Ha ez nem fogadtatik el, a második kérdés az lesz, elfogadja-e a ház a ministerelnök ur által javaslatba hozott szöveget? Ha ez sem fogadtatik el, akkor következik Grünwald képviselő urnak Orbán Balázs képviselő ur által magáévá tett módosítványa. Kérdem tehát a t. házat, méltóztatik-e az eredeti szöveget fentartani, igen vagy nem? *(Nem!)* Az eredeti szöveg nem tartatván fenn, kérdem, elfogadja-e a t. ház a ministerelnök ur által harmadik bekezdésül javaslatba hozott szöveget. Igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadja a ministerelnök ur által javasolt szöveget, ennélfogva a módosítvány elesett.

A negyedik bekezdés nem támadtatván meg, változatlanul elfogadtatik.

Szathmáry György jegyző *(olvassa a 44. §-t, mely észrevétel nélkül elfogadtatott).*

Elnök: Most egy új fejezet következik. Minthogy azonban a mai ülésen még egy interpellatio fog előterjesztetni, azt hiszem, a tárgyalás folytatását a hétfői ülésre halaszthatjuk. *(Helyeslés.)*

E szerint következik most Nendtvich képviselő ur interpellatiójának előterjesztése.

Nendtvich Károly: T. ház! *(Halljuk!)* A hirlapokban gyakran olvassuk, hogy Felső-Magyarországon, névszerint Sáros, Zemplén, Ung, Bereg, Máramaros megyékben a zsidóknak bevándorlása Galicziából, Bukovinából és Oroszországból oly tömegesen történik, hogy ez az egész országra igen nagy veszedelemmel fenyeget.

Ez a zsidó faj a legveszedelmesebb fajhoz tartozik, a mely a zsidók között létezik, azon fajhoz tudniillik, a melyet chassidimnek neveznek. Ezen fajról egy zsidó iró, Franzos Emil, azt mondja, hogy halálos gyülölettel viselkedik nemcsak a keresztények iránt, hanem azon zsidó faj iránt is, a mely az ő tanát nem vallja. Azt mondja továbbá, hogy ezen faj folyton folyvást növekedőben van és hogy Magyarországban ép ugy, valamint főképen Galicziában már oly nagy mértékben szaporodott e fajhoz tartozóknak száma, hogy attól lehet tartani, hogy előbb vagy utóbb csaknem az egész zsidóságot a maga kebelébe fogja fogadni. *(Ugy van! a baloldal egyes padjain.)*

T. ház! Ezen zsidóság a népet, a mely ezen megyékben lakik, nem csak hogy lassanként kifosztja egész vagyonából, hanem annyira viszi, hogy a minden vagyonától megfosztott nép kénytelen az országból kivándorolni. *(Ugy van! a baloldal egyes padjain.)* Hogy mennyiben üdvös az az egész országra nézve, hogy ha ezrenként vándorol ki azon nép, a mely századokon keresztül itt Magyarországon élt, ezt a Magyarországot müveli és a mely Magyarországot századokon keresztül védte belső és külső ellenségek ellen; hogy ha e nép azon zsidók által fogna helyettesittetni, a kiknek sem hazájuk nincs, sem érdekük nincs, a mely őket a hazához kötné: hogy ily állapotban és ily helyzetben hova fogna jutni ez ország, igen könnyen megmagyarázható.

A t. ministerelnök ur bennünket azzal vádol, hogy mi és törekvésünk a középkori sötétséggel párhuzamban áll. Már most, t. ház, a mi engemet illet, én egész határozottsággal protestálok ez ellen. Mert mindenki, a ki kezdettől fogva egész a mai napig az én működésemet ismerte és ismeri, az bizonyosan jól fogja tudni, hogy egész életemben a legtisztább szabadelvüségnek hódoltam még oly időben is, mikor a tiszta szabadelvüségnek hódolni igen veszedelmes volt. Megvallom őszintén, hogy azon szabadelvüségnek, a melynek a t. ministerelnök mintegy képviselője, én nem hódolhatok, mert én a valóságos szabadelvüséget csak abban találom, ha az a népnek érdekeit képviseli

Digitized by Google

és azt előmozdítja. Mindazon szabadelvűség, a mely ezt nem teszi, de sőt inkább a nép üdvét aláássa, azt én szabadelvűségnek nem tarthatom, az álszabadelvűség. *(Ugy van! a baloldal egyes padjain.)*

T. ház! Én mindenkinek meghagyom a maga vallását és nincs az az ember, a ki képes volna engem azzal vádolni, hogy én akárkinek vallását, vagy hitét valamikor megtámadtam volna. Én mindenkinek meghagyom az ő vallását. Én minden vallástól csak egyet követelek és ez az: hogy erkölcsi alapra legyen fektetve. *(Ugy van! a baloldal egyes padjain.)*

A mi a hitet, a mi a vallás mythologiáját illeti, ahhoz nekem soha semmi közöm nem volt, de igenis határozottan követelem, hogy minden vallás erkölcsi alapra legyen fektetve.

T. ház! Ezelőtt egy pár évvel én az igen t. ministerelnök urnak bizonyos alkalommal ezen szavakat mondtam. *(Halljuk!)* Én tökéletesen meg vagyok győződve arról, hogy ha a viszonyok nálunk ekként fejlődnek, mint a hogy azok a zsidó emancipatio óta fejlődtek, ez az egész ország 50 év alatt zsidó kezekre kerül és nem lesz többé magyar család, a mely századokon keresztül ezen a földön élt és ezt a földet dicsőségesen megtartotta mai napig. Én ezt t. ház tényekkel akarom bebizonyítani. *(Halljuk!)* Ismeretes dolog, hogy Mosonmegyében a kisbirtokosság csekély volt, mert csaknem a fél megye Albrecht főherczegé, hanem azon kevés családok is, melyek ott voltak, egészen kipusztultak. Igy van ez Sopronban, Vasban, Zalában. Azon kevés családok, kik ott 1848-ban megmaradtak, azóta csaknem egészen kipusztultak és alig van még egy pár hátra.

Ezt számokkal fogom bebizonyítani. Pestmegyében 138 családból elpusztult 100 család, Szabolcsban 524 családból 464, Máramarosban 80 család közül 51, Biharban 152 családból 105 és Nógrádban 102 családból 72.

Igy állnak jelenleg a dolgok és én azt hiszem, hogy ebből következtetve, nem kell 50 év, hogy még azon családok is, melyek még hátra vannak Magyarországon, egészen ki fognak pusztulni.

Ezt még azzal is bizonyíthatom, hogy ime igen tisztelt zsidó testvéreink *(Derültség)* közül sokan maguk egész határozottan azt mondják: Jól van, ti még birhatjátok vagyontokat, de a mi gyermekeiteket, vagy utódaitkat illeti, azoknak már többé nem fog jutni. Ez az általános hit közöttük.

Miután igy állnak a viszonyok és csakugyan attól lehet tartani, hogy Magyarországon az az igen kevés család is ki fog pusztulni, mely még hátra van: nem hiszem, hogy volna e házban, talán egy-kettőt kivéve, a kik azt nagyon is óhajtanák, egyetlen egy ember, a ki azt kivánná, hogy ez Magyarországon megtörténjék. Bizonyos dolog az, hogy minden ország szabadulni iparkodik ezen néptől és hol van számukra a legjobb föld? Itt Magyarországon. Én nem akarom, hogy Magyarország mint egy szemétdombnak tekintessék, a hová minden ország a maga szemétjét kidobja. Én ezt nem akarom az én hazámról, Magyarországról mondatni, ugyanezért a következő interpellatiót intézem a t. ministerelnök urhoz. *(Olvassa)*: Interpellatio a ministerelnök, illetőleg a belügyminister urhoz. 1. Van-e a belügyminister urnak tudomása arról, hogy a felső-magyarországi vármegyékben, névszerint: Sáros, Zemplén, Ung, Bereg és Máramaros megyékben a zsidók aggasztó számmal, sáskák gyanánt özönlenek be Galicziából, Bukovinából és Oroszországból és pedig a zsidóknak legveszedelmesebb faja, az a faj tudniillik, melyet Chassidim, azaz buzgóknak neveznek. E bevándorolt zsidók ellepik Felső-Magyarországot és miután semmi productiv munkával nem foglalkoznak, kifosztják a népet, azt koldusbotra juttatják és kivetkőztetve minden vagyonukból, a kivándorlásra kényszerítik. Nagy része közülök tele waggonokkal jön be egész a kőbányai vasuti állomásig, a hol kiszállnak és hogy bevándorlásuk a fővárosba feltünő ne legyen és hogy a rendőrség által ne akadályoztassék, egyenkint vagy kisebb csoportokban gyalog jönnek be a fővárosba, hol hitsorsosaik által fogadtatnak és szállásaikon elhelyeztetnek a nélkül, hogy a fennálló fővárosi vagy rendőri szabályok értelmében a rendőrségnek bejelentetnének?

2. Ha van a belügyminister urnak tudomása erről, kérdem, mily intézkedéseket tett, vagy szándékozik tenni ezen bevándorlások megszüntetésére vagy akadályozására? és vajjon szándékozik-e a belügyminister ur törvényjavaslatot a ház elé terjeszteni, mely a honosításról szóló 1879. évi L. törvényczikk módosítását, illetőleg czélszerű javítását eszközölje?

Elnök: Az interpellatio közöltetni fog a belügyminister urral.

T. ház! A mai ülés napirendje ki van merítve.

A hétfőn délelőtt 10 órakor tartandó ülés napirendjének első tárgya lesz a gazdasági bizottság jelentése, azután a törvényhatóságokról szóló törvényjavaslat ma félbeszakított részletes tárgyalásának folytatása a III. fejezetnél.

Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 1 óra 35 perczkor.)

Digitized by Google

210. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi márczius hó 22-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. A gazdasági bizottság jelentésének tárgyalása a ház márczius havi költségvetését és a mult havi számadást illetőleg. A köztörvényhatóságokról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, Trefort Ágoston, báró Kemény Gábor, Pauler Tivadar.

(*Az ülés kezdődik délelőtt 10 órakor.*)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Rakovszky István jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólani kivánókat Zsilinszky Mihály, az azok ellen jelentkezőket Ábrányi Kornél jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Tibád Antal jegyző (*olvassa a márczius hó 20-án tartott ülés jegyzőkönyvét*).

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Az elnökségnek előterjesztése nincs.

Más előterjesztés nem lévén bejelentve, következik a gazdasági bizottságnak 288. számú jelentése, a képviselőház 1886. évi márczius havi költségvetéséről. A jelentés fel fog olvastatni.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa*).

Elnök: Ha nincs észrevétel, a 89,737 frttal előirányzott költségvetés jóváhagyatik s annak folyósításával az elnökség megbizatik.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa a február havi pénztári kimutatást*).

Elnök: Tudomásul vétetik.

Következik a törvényhatóságokról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa a III. fejezet czimét, a 45. szakaszt, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak. Olvassa a 46. §-t*).

Sághy Gyula: A 46. szakasz második kikezdése az iránt foglal magában gondoskodást, hogy a főispán, illetőleg kivételesen az alispán és polgármester rendkivüli közgyülést mely esetben hívhat össze. A szöveg egészen megfelel a régi törvény 42. szakaszának igen csekély módosítással s épen azért nem is tehetem fel, hogy a kormánynak az lett volna a szándéka, hogy a főispáni jogosultságot egyoldalulag állapitsa meg, a nélkül, hogy a főispán a törvényhatósággal szemben tulajdonképen soha sem legyen kötelezve rendkivüli közgyülés összehivására. És miután az eddigi törvény ez iránt elmulasztotta a gondoskodást, azt hiszem, itt az alkalom e törvény újabb codificatiójánál intézkedni, hogy a törvényben ez iránt gondoskodás történjék.

Azért részemről azt vagyok bátor indítványozni, hogy e szakasz második bekezdése olyképen módosittassék, hogy először határozottan ki legyen mondva, hogy közgyülési határozat folytán a főispán, illetőleg alispán vagy polgármester a rendkivüli közgyülés összehivására kötelezve is legyen. Megengedem, hogy ilyen esetek, midőn a közgyülés határozza el a rendkivüli közgyülés összehivását, nem igen fognak a gyakorlati életben surlódásokra alkalmat adni, mert a főispán a közgyülés határozatának rendszerint eleget fog tenni. De miután a törvénynek feladata arról gondoskodni, hogy az eshetőleges surlódások és visszaéléseknek a praecis szerkesztés által is lehetőleg eleje vétessék, habár erre teljesen nem képes is, mert tudom, hogy a törvény mint minden emberi mű, annyira tökéletes nem lehet, mégis

Digitized by Google

azt hiszem, hogy ha e részben kimondatik a főispán kötelezettsége, ezzel az esetleges surlódások és visszaélések ez irányban legalább teljesen kifognak záratni.

De ha mi a törvényhatóságok politikai jogkörét, a mint a javaslat contemplálja, fentartani óhajtjuk, akkor azt gondolom, egy lépéssel tovább is kell menntünk, annyira, hogy a törvényhatósági tagok egy tekintélyes részének kivánságára is köteles legyen a főispán a rendkivüli közgyülés összehivására, *(Helyeslés balfelől)* mert különben előfordulhatnak esetek, mikor az utolsó közgyülés óta nagyfontosságú politikai kérdések és törvényjavaslatok merülhetnek fel, melyek az országgyülésen már el is intéztethetnek, mire legközelebbi közgyülés hozzá szólhatna és ily esetekben fontos lehet, hogy az ily jelentékeny kérdések idejében tárgyaltathassanak a törvényhatóságok által, akkor is, ha esetleg nem ugyan talán mindig a kormány intentiója, de a főispán túlbuzgósága következtében, ki nem tekinti szükségesnek ily esetben rendkivüli közgyülés összehivását, ennek gát vettessék.

Én, t. ház, módosítványomban megtartottam azt az óvatosságot, mely szükséges, hogy a törvényhatóságok minden apró-cseprő ügy miatt zaklatásnak, összehivásnak kitéve ne legyenek, mert a legnagyobb törvényhatóságokban, hol 600 s a legkisebbekben 120 tagot véve alapul, ha azt mondom, hogy a bizottság $^1/_5$részének kivánatára történjék meg az összehivás, ez oly tekintélyes szám lesz, hogy az erre vonatkozó indítvány sajátkezü aláirására csak fontos esetekben lehet ennyi tagot összehozni.

De én az indítvány formulájához nem ragaszkodom, hajlandó vagyok minden garantiába belenyugodni s ha a kormány ezt a számot kevésnek tartja, nem bánom, ha az mondatik is ki, hogy a bizottságnak $^1/_4$ vagy csak $^1/_3$ része kivánhatja a rendkivüli közgyülés összehivását, a mi azután azt hiszem, a garantiának ez irányban a netovábbját képezheti, mert mégis $^1/_3$-on túl alig lehetne menni, mert ha felére megyünk, a kisebbségeknek e részbeni, ugyszólva szabadszólási joga is korlátozást szenvedne. Azért részemről azon módosítványt vagyok bátor beterjeszteni, a mely szerint a 46. §. az általam elmondottaknak megfelelőleg, ha nem is egészében, de lényegében a következő szerkezetet nyerné. A szakasz második bekezdése igy hangzik: Rendkivüli közgyülést a főispán, saját hatáskörében vagy közgyülési határozat folytán bármikor, az alispán és polgármester pedig csak kivételesen, tudniillik ha a főispáni szék üres, vagy a főispán akadályozva van, a mutatkozó szükséghez képest hivhat össze.

Tehát közgyülési határozat folytán is csak össze hivhat, de összehivni nem köteles. Igy volt a régi törvényben is.

Az én módosításom szerint igy hangzanék e szakasz második bekezdése: „Rendkivüli közgyülést a főispán saját hatáskörében bármikor, az alispán és polgármester pedig csak kivételesen, tudniillik ha a főispáni szék üres vagy a főispán akadályozva van, a mutatkozó szükséghez képest hivhat össze.

Közgyülési határozat folytán vagy az összes bizottsági tagok egy ötödének a tárgy megnevezésével irásban beadott és sajátkezüleg aláirt kivánalma folytán a rendkivüli közgyülés okvetlenül egybehivandó". E szakasz utolsó része, hogy: Rendkivüli közgyülésben csak oly ügyek tárgyalhatók, melyek a tárgysorozatban benfoglaltattak, változatlanul maradna ezen módosítványom mellett is.

Kérem a t. házat, módosítványomat elfogadni.

Elnök: Fel fog olvastatni a módosítvány.

Ábrányi Kornél jegyző *(olvassa)*: A 46. §. 2-ik bekezdése következőleg módosítandó: „Rendkivüli közgyülést a főispán saját hatáskörében bármikor, az alispán és polgármester pedig csak kivételesen, tudniillik ha a főispáni szék üres vagy a főispán akadályozva van, a mutatkozó szükséghez képest hivhat össze. Közgyülési határozat folytán vagy az összes bizottsági tagok egy ötödének a tárgy megnevezésével irásban beadott és sajátkezüleg aláirt kivánalma folytán a rendkivüli közgyülés okvetlenül egybehivandó. A szakasz 2 ik bekezdésének utolsó pontja változatlanul megmarad". Beadja Sághy Gyula.

Tisza Kálmán ministerelnök: Kénytelen vagyok nyilvánitani, hogy ezen módosítványt elfogadhatónak nem tartom. A mi a módosítvány azon részét illeti, mely azt czélozza, hogy a közgyülés határozata folytán egy bizonyos ügyben vagy bizonyos napra rendkivüli közgyülés hivandó össze, az természetes. Igy magyaráztatott az 1870: XLII. törvény is; ugyanezt mondja a mostani szakasz. A módosítvány ezen része tehát felesleges.

A módosítvány második részét pedig egyáltalában helyesnek nem tartom. Mutatja maga az élet is, hogy ily intézkedésre szükség nincs; mert sem a hajdani megyében ez nem dívott, sem az 1870. XLII. törvény ezt nem határozta. De nem is volna czélszerü, mert ha például a bizottsági tagok igen nagy számának adnók meg e jogot, akkor ez intézkedésnek semmi hatálya nem volna, de minden esetre kivált egy kisebb számnál kitennők a megyei bizottságot annak, hogy egy kisebbség az összes bizottsági tagokat zavarhassa. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Már pedig méltóztassanak elhinni, hogy ha azt akarjuk, hogy a megyei közgyülésekbe a megyei közönség bele ne unjon, vég nélkül nem szabad a bizottsági tagokat kitenni annak, hogy akkor is, midőn vagy a megye a közgyülés tartá-

Digitized by Google

sát el nem határozta, vagy erre okvetlenül szükség nincsen, összehivassanak, mert ily módon vagy annak lennének kitéve, hogy felzavartassanak nyugalmukból, vagy pedig a mi sokkal valószinübb, nem hagyván magukat felzavartatni, a megye nevében egy bizonyos tárgy iránt érdeklődő kisebbség határozna. (*Ugy van! jobbfelől.*) Egyik és másik következménye is az ily intézkedésnek csak káros lehetne. Azért hosszasabban a t. ház türelmét fárasztani nem kivánván, kérem a t. házat, hogy a módosítványnyal szemben a szakaszt ugy a mint van, elfogadni méltóztassék. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Dárdai Sándor előadó: Minthogy azokhoz, miket a t. ministerelnök ur mondott, a bizottság nevében én is hozzájárulok: kérem a t. házat, hogy a beadott módosítványt annál inkább ne méltóztassék elfogadni, mivel azon kérvényekben, melyek e törvényjavaslatra vonatkozólag a házhoz intéztettek, ez még csak kivánság alakjában sem fejeztetett ki s igy ez szükségparancsolta követelménynek nem tekinthető.

E szakasz utólsó bekezdésében a községi törvénynek 163. §-ára történik hivatkozás. Minthogy azonban ez alatt a 164. §. értendő, kérem a t. házat, méltóztassák a „163. §." helyett, mi sajtóhiba folytán van igy a „164. §."-t tenni.

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve, ha szólani senki sem kiván, a vitát bezárom.

Következik a szavazás. A 46. §. első bekezdésére senki sem tévén észrevételt, azt elfogadottnak jelentem ki.

A második bekezdéshez Sághy Gyula képviselő ur adott be egy módosítványt, melyre nézve kérdenem kell a t. házat, méltóztatik-e az eredeti szöveget változatlanul fentartani: igen vagy nem? Mielőtt azonban a szavazás megejtetnék, méltóztassék e módosítványt még egyszer meghallgatni.

Ábrányi Kornél jegyző (*olvassa a módosítványt.*)

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a második bekezdést a bizottság szövegezése szerint változatlanul fentartani: igen vagy nem? (*Igen! Nem!*) Méltóztassanak tehát azok, kik az eredeti szöveget változatlanul tartják fenn, felállani? (*Megtörténik.*) A többség a szöveget változatlanul fogadván el, Sághy Gyula képviselő ur módosítványa elesett.

A harmadik bekezdés ellen sem tétetvén észrevétel, azt elfogadottnak jelentem ki azzal, hogy a „163. §." helyett „a „164. §." fog tétetni. Egyébiránt fentartatik, hogy a községi törvény letárgyalása után, itt a megfelelő szakasz idéztessék.

Zsilinszky Mihály (*olvassa a 47. §-t.*)

Dárdai Sándor előadó: A *g)* pont alatt ez foglaltatik: „állandó igazoló". Minthogy pedig ez alatt két bizottság értendő, e két szó közé vessző teendő. (*Helyeslés.*)

Babes Vincze: A 47. §-ban a közgyülés hatáskörébe tartozó ügyek soroltatnak elő. Ezen ügyek között nélkülözök egy hazánkra nézve igen fontos, ugyszólván főérdekü ügyet. Leszek tehát bátor erre vonatkozó véleményemet előadni.

Méltóztatik tudni, hogy a magyar állam, illetőleg a magyar nemzet missiót vindicál magának keleten és gondolom helyesen teszi, mert ez legjobb biztosítéka annak, hogy jövője lesz és hatalma hanyatlani nem fog. Ha culturalis missiója van, gondolom, hogy az alatt nem lehet mást érteni, mint azt, hogy a nem müvelt népeket müvelni akarja. És ha csakugyan erről van szó, azt hiszem, első kötelessége ezt itthon kezdeni saját népeinél. Már pedig, ha ezt komolyan akarja s nemcsak szóval akarja, ennek szerintem leghivatottabb argumentuma épen az volna, a melyről itt a szakaszban szó van, tudniillik a megyei közgyülés. Mert a nép sehol sincs oly egyenesen, oly jól képviselve, mint a municipiumok közgyülésén és sehol sem foglalkozhatik a saját előmenetelével oly jól, mint épen itt. Már pedig erről itt az egész szakaszban, legalább egyenesen, világosan, egy szóval sincs gondoskodva.

Bartha Miklós t. képviselőtársam azt mondta a minap, hogy az erdélyi közmüvelődési egyesület hivatása az, hogy a magyar cultura áldását terjeszsze a szegény román nép között. Ez nagyon szép és helyes, de azt hiszem, hogy ő sem identificálja a cultura áldásait a magyarsággal, vagyis a magyar nyelv terjesztésével s hogy mint nagy hazánkfia Kossuth Lajos tette, ő is megkülönbözteti a magyar nyelvet és a culturát. Ha pedig a culturát terjeszteni akarjuk, megvallom, jobban szeretném ha az a közeg terjesztené, illetőleg annak terjesztését birálva, a mely a törvény szerint a nép jólétéről gondoskodni hivatva van, mint az ilyen magánjellegü s minden esetre egyoldalú egylet. És gondolom, másodszor szakítani kellene a multtal, sőt a 18 év ótai multtal is. Mert ha akár Bartha t. képviselőtársam, akár bárki más vizsgálja a multat, azt fogja találni, hogy a történelem tanusága szerint minden más missiója lehetett a magyarnak, de culturális missiója eddig nem volt és ilyet semmi tekintetben nem teljesített. (*Mozgás.*) Én ugy tudom, hogy a magyar népnek e század kezdetiég alig volt culturája s a mi volt, sajnos, inkább Bécsből eredt, mint Pestről. A mi népiskolánik nagy részben Mária Terézia, József és Ferencz császárok és az absolut kormány decretumaiból, intézkedéseiből származnak.

A kételkedőket megkérdezhetném, hogy van-e egyetlen román iskola az országban, melyet a magyar állam állított föl? Erről azonban szólok majd később ben! Ne méltóztassanak nekem rossz néven venni, hogy mindezt elmondom itt; mert ha

Digitized by Google

rossz akaratom lenne, ha örömem telnék a magyar nemzet tévedéseiben, romlásában, bizony nem figyelmeztetnék senkit ezekre a dolgokra.

Méltóztassanak csak arra a graphicai táblára tekinteni, melyet a közoktatási minister ur ezelőtt 7—8 évvel a ház elé terjesztett s a melyen a sötét szinek mutatják a művelődés, a népnevelés hiányát s az majd megmondja, hogy mint teljesítette a magyar hatalom culturalis missióját. Ott azt fogják látni, hogy a világosabb szinek azokban a megyékben illetőleg országrészekben vannak, a hol magyarok csak alig laknak s a részek kormányzása nem azok kezében volt. A legvilágosabb szin a Királyföldön van, a hol szászok intézkedtek; nem mintha ők mozdították volna elő egyenesen a művelődést, de mert nem gördítettek akadályt az elé. Ezek után következik a határőrvidék, Szörénymegye, melynek élén a katonai hatóságok állottak; azután Naszód vidéke, Zarándmegye, Fogaras vidéke; a melyben románok befolyása uralkodott. A hol magyarok vezették a közigazgatást, ott bizony sötétség van, a legsötétebb sötétség. (*Zajos derültség. Ellenmondások a baloldalon.*) Czáfoljanak meg!

1872. óta a t. közoktatási minister azon magyar jogelve szerint, r—á=rá, fogdrá, elfoglalt 98 iskolát a románoktól a volt bánsági végvidéken azt állítván, hogy azok valaha községi iskolák voltak. (*Derültség a jobboldalon.*)

Méltóztassanak megnézni a statistikát az osztrák katonai kormány alatt és méltóztassanak megnézni a jelenlegi közoktatási ministerium idejéből s meggyőződnek, hogy ott most sem iskola, sem tanító, sem tanítvány nincsen. (*Ellenmondások a szélső baloldalon.*) Ha tetszik, hozhatok fel több példát. Itt van mindjárt egy. A közoktatási minister ur azt állítja, hogy bizony ő egy krajczárt sem fog engedélyezni az állam pénzéből a confessionalis, illetőleg nem magyar nyelvű népiskolák segedelmére és a t. ház ezen szavait helyesli.

Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi minister: A törvény mondja!

Babes Vincze: Hiszen én nem a minister ur ellen hozom azt fel, csak figyelmeztetni akarom a t. házat és az országot, hogy milyen elvek és állapotok uralkodnak nálunk. Gróf Apponyi Albert t. képviselő ur azt mondja, hogy az a 4—5 millió, a melyet költ az ország magyar közoktatási czélokra, még erre sem elegendő s igy a nem magyar népességeknek semmi sem jut. Már kérem, hogyan lehet ezt összeegyeztetni a közmívelődési missióval?

Bartha Miklós t. képviselő ur azt mondta, hogy az erdélyi közmívelődési egylet az által, hogy a magyar cultura áldásait terjeszti a románok között, meg fogja őket szabadítani a bujtogatóktól. Azt gondolom, hogy nincs nép a világon, a mely más nyelven, mint saját nyelvén, saját fiai által a culturába bevezettetett volna. Erre nézve kérdezze meg a magyar maga magát. S e szempontból a magyar kormány eddig nem tett épen semmit. De én tovább megyek és azt mondom, hogy a magyar állam, illetőleg az igen t. magyar kormány, még a saját magyar népét sem mívelteti meg kellő képen.

Hát mi annak az oka, hogy a nagy hazafi Kossuth Lajos azt állítja, miszerint az erdélyi népben hiányzik a fajának öntudata. Hát miért hiányzik? Azért, mert nem művelték; és bennünket akarnak művelni? Ez oly ellenmondás, a mely valóban érthetetlen. Én azt szeretném, hogy ha a magyar állam, a magyar nemzet komolyan művelni akarná a népet és kezdje meg ezt saját népén, akkor azután tovább is mehet és gondolom, hogy mindenki szivesen kezet fog vele és segíteni fogja, ha őszinte eszélyességgel ez uton indulni fog. Ehhez minden esetre szükségesnek tartom, hogy ezt valahogyan világosan kitegyék e szakaszban. Vannak államok, melyek centralisticusabbak, mint hazánk lesz még a jelen törvényjavaslat szerint is, de azért mégis a megyei közgyüléseknek kötelességévé van téve mindenkor, mint például Romániában, a prefect, illetőleg annak titkára által évenkint jelentést tétetni a nép culturai állásáról, előmeneteléről és a közgyülés megvitatja s felterjesztéseket tesz a kormányhoz. Itt ilyen intézkedés ez iránt nincs s én azt mondom, hogy ha ez világosan ki téve nincs, akkor, a mi hiányzik a törvényből, azt mindig ugy szokták magyarázni, a mint akarják, a mint a főispánnak érdekében fekszik. Gondolom, hogy csakugyan szükséges volna ezt egy pár világos szóval érinteni. Én azon indokból szólalok fel, mert akarom, hogy a mit szóval hangoztatunk, a mit naponkint megirunk a hirlapokban, azt komolynak tartsuk és tettel is bizonyítsuk és ha bizonyítani akarjuk, akkor mondjuk ki világosan a törvényben.

Ez volt fölszólalásomnak intentiója. Indítványt nem teszek, mert meg vagyok győződve, hogy ha a t. kormány, illetőleg a t. ministerelnök ur helyesli ezt, akkor egy pár szóval meg fogja tenni, ha nem helyesli, akkor hiábavaló volna részemről ily indítvány, mert attól tartok, hogy az ellenzék sem fogadná el, mert azt tapasztaltam, hogy akármit mondjunk mi a nem magyar népek érdekében, sőt a közös haza érdekében, azt senki sem pártolja, azt keresztülvinni nem lehet. Én egyébiránt kötelességemet tettem, midőn mindezekre a t. házat s kormányt figyelmeztettem; mert nincs érdekemben, hogy ez az ország, gyengüljön és a magyar nemzet hibái miatt hanyatlást szenvedjen. Ugy érzem, kötelességemet tettem, hogy alkalmilag figyelmeztessem a t. kormányt, a t. házat, a t. magyar nemzetet, hogy

Digitized by Google

azt, a mit szóval minduntalan mond és igér, tettel is hajtsa végre.

Ez volt, a miért felszólalni bátorkodtam.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! (*Halljuk!*) A képviselő ur módosítványt nem is adott be. Nekem ugy tetszik, (*Halljuk!*) hogy felszólalásának czélja főleg az volt, hogy Bartha Miklós képviselő ur minapi beszédére reflectáljon, de továbbá az is, hogy igen szép és hazafias szavakban a magyar nemzetet azzal vádolja, hogy soha sem tett, most sem tesz a culturális érdekekért semmit.

Hát én részemről ellenkező meggyőződésben vagyok és már csak azért sem fogadnék el itt ezen szakaszban bizonyos rendelkezést, mert ez az általa előadottak folytán, mintegy beismerése volna annak, hogy eddig ez irányban semmi sem történt; (*Ugy van! Ugy van! jobbfelől*) pedig mindenki tudja, hogy ugy a közgyüléshez intézett alispáni jelentésekben előfordulnak a közművelődésügy állapotáról szóló részletek, mint a közigazgatási bizottsági törvényben is, midőn a tanfelügyelőt a közigazgatási bizottságnak tagjává tette, (*Igaz! Ugy van!*) ép ezen culturális érdekek szempontjának tett eleget. (*Élénk helyeslés.*) Tovább megyek: a megyei háztartásról szóló törvény is még bizonyos megyei adó kivetését is megengedi culturális czélokra. (*Ugy van!*)

Ily körülmények között azt mondani, hogy nem történt, nem történik semmi a művelődés érdekében és hogy csak most kell e tekintetben provideálni, egyáltalában nem lehet. (*Helyeslés.*)

A képviselő ur az általános műveltségre s az iskolákra vonatkozó észrevételeket tévén, azt mondja, hogy még ma is Magyarországban sok iskola hiányzik. Ezt mindenki sajnálattal tudja, de, hogy ebben az irányban nagy haladás van, ezt, a kinek tetszik a tizenöt vagy tizennyolcz év előtti viszonyokat a mostaniakkal összehasonlítani, szintén tudhatja. (*Ugy van!*) Természetes, hogy a ki sötéten akar festeni, az nem a javulás képét, hanem az eredeti szomorú képet igyekszik feltárni. (*Tetszés.*)

A képviselő urnak azon állítása, mintha a népiskolák szempontjából ott, a hol a magyar faj lakik, uralkodnék sötétség, már a valósággal homlokegyenest ellenkezik.

Igaza van abban, hogy a volt Királyföld népiskolákkal jól el van látva; beszélhet a képviselő ur a volt határőrvidékről, ott a katonai kormányzat tett, igaz, ebben az irányban; (*Felkiáltások a baloldalon: Német iskolával!*) de azután (*Halljuk!*) minden esetre épen a magyar vidékek következnek (*Ugy van!*) s a mi ott e tekintetben történt, az szintén nem a magyar állam által, hanem épen ugy, mint a Királyföldön, a felekezetek által történt. (*Igaz!*) És, ha más vidékeken s a román vidékeken kevesebb az iskola — pedig kevesebb, kivéve a volt határőrvidéki részeket — annak épen az az oka, hogy az illető felekezet nem tett annyit az iskolákért, mint tettek a többi felekezetek. (*Igaz! Ugy van!*)

Nem lehet tehát itten egyfelől a magyar vidékeket tüntetni ugy fel, mint a melyek népiskolák dolgában legrosszabbul állanak és nem lehet másfelől a magyar államot vádolni azzal, hogy ebben az irányban meg ne tette volna és meg ne tenné a lehetőség határai közt kötelességét. (*Helyeslés.*)

Különben, ha nem csalódom, még a katonai kormányzat alatti iskoláknak is, mindamellett, hogy igen sok helyen nagyon jók voltak, volt egy tulajdonságuk és ez az volt, hogy bármi ajkú nép között állittattak fel, azokban a német nyelvet erőszakkal terjesztették. (*Igaz! Ugy van! Babes Vincze tagadólag int.*) Azt nem tagadhatja el a képviselő ur. (*Élénk felkiáltások minden oldalról: Igaz! Ugy van!*) Tehát valamivel óvatosabb lehetne a képviselő ur, mikor e tekintetben példákat hoz fel. Mi, a magyar törvényhozás, csak azt akarjuk, hogy magyarul is megtanuljanak és már ebben is nagy sérelmet lát a képviselő ur . . . (*Igaz! Igaz!*)

Babes Vincze: Nem, soha!

Tisza Kálmán ministerelnök: . . . . és oly példákra hivatkozik, a hol a nyelv tekintetében mégis sokkal tovább mentek, mint mi megyünk. (*Tetszés.*)

De nem folytatom, t. képviselőház. Ismétlem, a képviselő ur módosítványt nem adott be s ha felszólaltam, csakis azért tettem, mert tiltakozni akartam az ellen, hogy itt elénkbe állittassék egy a magyar állam culturális viszonyait méltatlanul, jogtalanul, helytelenül túlsötéten feltüntető kép. (*Általános élénk helyeslés.*)

Ajánlom a szakasz elfogadását.

Babes Vincze: Kérek szót!

Elnök: Mi czímen?

Babes Vincze: Némely szavaimnak félreértése miatt. (*Halljuk!*) Csak azt akarom megjegyezni, hogy én nem állítottam azt, hogy azon megyékben, a hol magyarság van, ott sötét a nép culturája, hanem azt, hogy azon megyékben, a hol a magyarság uralkodott, azaz kizárólag intézte a közigazgatást, egyes megyékben, ott kedvezőtlenek a culturalis viszonyok.

A határőrvidéken csak a centrumokban volt német iskola, a falukban soha.

Madarász József: (*A balközép egyik padjáról jelentkezik szólásra. Derültség. Éljenzés balfelől*) T. képviselőház! Bocsánatot kérek, ha szabadságot veszek magamnak, nem megszokott helyemről szólani, közelébb jöttem, hogy megérthessem Babes t. képviselő urnak a nyilatkozatát. Mivel félreértett szavai miatt újra felszólt és csak azt ismételte, a mit az előbb mondott, habár a t. ministerelnök ur e részben tökéletesen kifejtette nézeteimet, mégis kénytelen vagyok néhány szót

Digitized by Google

t. képviselőtársamnak azért mondani, hogy ezekből, reménylem, tudomást fog meríteni arról, hogy az nincs helyén, a mit mondott, hogy a magyar államnak népculturai missiója nincsen — mert ezt is méltóztatott mondani . . .

Babes Vincze: Nem mondtam!

Madarász József: De igen! Másodszor pedig méltóztatott mondani azt, hogy ott, a hol a magyarság kezében van a befolyás, ott a legnagyobb sötétség uralkodik.

Nem akarok 1848-ra hivatkozni a képviselő urral szemben, a mely 1848-iki törvényben világosan ki van téve, hogy minden törvényhatóságban a bizottsági nyelv egyedül az állam nyelve, a magyar nemzeti nyelv. (*Ugy van! balfelől.*) Én nem akarok a t. képviselő urral vitatkozni az 1872-ben és azóta meghozott törvények felől sem, hanem vissza kivánom vezetni a t. képviselö ur figyelmét véletlenül nálam levő bizonyos törvényekre. Keresse ki a magyar törvénytárból: emlékezzék vissza az 1790/91: XVI. és az 1792: VII. törvényczikkekre és akkor nem mondhatja a t. képviselő ur, hogy mi most a más nyelven beszélő nemzetiségeket, népfajokat el akarjuk hódítani. Az 1790/91: XVI. törvényczikk kimondja, hogy ő Felségének kegyes beleegyezésével a magyar nyelv rendes tanítási nyelvvé válik. Miért? Azért, hogy azoknak is, kik más nyelven beszélnek, megadassék az alkalom arra, hogy ezen nyelvet megtanulhassák, mert természetesen az állam érdekében fekszik, hogy miután az 1792: VII. törvényczikk kimondja, hogy egy bizonyos időszak mulva csakis azok foglalhatnak el hivatalt az állami közigazgatás és törvénykezés terén, a kik magyarul tudnak, meg legyen az illetőknek adva az alkalom, képesíteni magukat ezen hivatalok elfoglalására.

Én tehát az 1790/91. és 1792. törvényeket, a melyek, gondolom, elég régen hozattak már, a t. képviselő urnak figyelmébe hozom azért, mert én nem értem, miért akarja megtagadni a magyar államtól, hogy nem csak a magyar fajt, hanem általában itt az országban lakó másnemű népeket is hivatva volna a culturában előrevinni? És másodszor, hogy a magyar államnak, ugy mint minden más államnak legfőbb kötelessége azon culturában vinni előre a népet, a mely cultura által megnyilik előtte minden hivatal, tisztség és a melyre nézve minden állam megköveteli és a magyar állam is megkövetelheti minden polgárától, hogy ezt a nyelvet értse, mint hazájának, mint nemzetének nyelvét. (*Helyeslés.*) Mert a ki itt lakik, az lehet más nemzetiségi, de én sem itt e képviselőházban nemzetiségű képviselőt nem ismerek, (*Általános élénk helyeslés*) sem a törvény nem ismer; itt e házban csak magyar nemzeti képviselők ülnek. (*Általános élénk helyeslés.*)

Másodszor lehetetlen, hogy saját hazámnak, saját államomnak azon jogát, melylyel minden más állam, még az a román kis államocska is bir, fentartani ne akarjam, hogy sem mint nemzetiségi képviselő ne beszéljen senki, hanem csak mint magyar nemzeti képviselő; (*Általános helyeslés*) sem meg ne tagadtassék a magyar államnak azon joga és kötelessége, hogy minden polgárának megadja az alkalmat, hogy a magyar nyelvet tanittatván, azok, a kik azt megtanulni óhajtják és a kiknek ez kötelesség is, azt elsajátíthassák azért is, hogy mindnyájan részesüljenek azon szerencsében, hogy itt a képviselőházban is a hazának, a nemzetnek hű gyermekeiként teljesítsék kötelességeiket. (*Általános élénk helyeslés.*)

Babes Vincze: Szavaim félremagyarázása miatt kérek szót. (*Halljuk!*) Én, t. képviselőház, nem mondtam, hogy Magyarországnak, a magyar államnak, culturmissiója nincs. Sőt azt mondtam, hogy igen helyes a vindicált culturális missio; de bizonyítsuk ezt tettekben is, ne csak szavakban, sőt azt is hozzátettem, hogy nem csak helyes, de egyetlen biztosítéka jövőjére nézve. Másodszor azt sem állítottom, hogy magam mint nemzetiségi képviselő ülök itt, azt ugy is tudja mindenki, hogy mi czímen ülök itt és kiket képviselek. Én azt gondolom, hogy itt ép ugy ülök, mint Madarász József képviselő ur. (*Egy hang a szélső baloldalról: Csakhogy ugy is legyen!*)

Láng Lajos: T. ház! (*Halljuk!*) Engedje meg a t. ház, hogy én csak egy adattal rectificáljam a képviselő urnak ide vonatkozó állításait. Nem szándékozom részletesen foglalkozni beszédével, de arra az állítására vonatkozólag, hogy a cultura épen a magyar megyékben áll a legrosszabbul, akarok felvilágosítással szolgálni. (*Halljuk!*)

Ez oly állítás, a melynek viszonzás és rectificálás nélkül nem szabad elhangoznia. Én nem akarok sok számot idézni, t. képviselőház, de egyetlen, ép a legközelebb kezeinkbe került hivatalosan szétosztott publicátióból bátor vagyok megjegyezni, hogy az, a mi a culturának egyik kiváló ismérve, hogy tudniillik a tankötelesek mily százaléka jár iskolába: épen a képviselő ur ellen szól, mert ebből kitűnik, hogy a magyar faj nem áll hátul e tekintetben, mert 1000 tanköteles közül 800-nál több jár iskolába és egyetlen nemzetiségnél sem jár 900. Ellenben azon nemzetiség, a mely valamennyi között leghátrább áll, az a román. Annál az iskolába járók száma 1000 tanköteles közül 586. Azt hiszem, ez egy oly körülmény, a mely azt mutatja, hogy az ország valamennyi nemzetiségei közt ép a román nemzetiség áll e téren leghátul.

Ezt én nem akarom szégyenétül, vagy hibájául felróni . . .

Babes Vincze: Szégyelje az ország!

Láng Lajos: . . . de tagadni nem lehet, hogy ha ily körülmények között a magyar állam a maga

Digitized by Google

részéről a culturát terjeszti, az nem lehet a román nemzetiség kárára. (*Általános helyeslés.*)

Mert, t. képviselőház, azt elismerem, hogy igaza van a t. képviselő urnak abban, hogy a cultura és a magyar nyelv még nem egy. De az már nem áll, a mit a t. képviselő ur gondol, hogy a cultura csak akkor cultura, ha román nyelven terjesztetik. (*Derültség.*)

Babes Vincze: Nem mondtam.

Láng Lajos: Ép ellenkezőleg. És az államtól, midőn az a culturát a maga és az összes adózó polgárok költségén terjeszti, nem lehet követelni, hogy azt más nyelven terjeszsze, mint a maga nyelvén. (*Helyeslés.*) Ha a magyar állam nem tenne egyebet, csak azt, hogy az idegen nemzetiségeket magyar nyelvre megtanítaná, akkor talán igaza volna a t. képviselő urnak. De mi e hibába nem esünk. Azért, hogy magyarul tanítunk nem mondjuk, hogy az magában véve cultura. De midőn a culturát magyarul tanítjuk, megkövetelj ük, hogy az annak tartassék; mert ha a culturát nem románul tanítják, azért ez a körülmény nem fosztja meg azt culturális jellegétől. (*Általános helyeslés és tetszés.*)

Győrffy Gyula: T. képviselőház! (*Halljuk! Halljuk!*) Azok után, a miket a t. ministerelnök ur és előttem szólott t. képviselőtársam a cultura tekintetében Babes Vincze t. képviselő ur szavaira nézve elmondott, alig marad számomra egyéb hátra, de ez azután kötelességem, hogy Babes t. képviselő ur szavaira némi helyreigazítással én is éljek. Mert midőn kijelenteni méltóztatott azt, hogy Erdélyben épen a románok után következünk mi magyarok, akkor eltekintve attól, hogy a románok által lakott területeken Erdélyben, Fogaras, Szeben, Besztercze-Naszód, Hunyad vidékén a népoktatásról szóló kimutatás szerint is a románok legkevésbé iskoláztathatják gyermekeiket, sőt miután azon két felekezet, melyhez e vidékek román lakói tartoznak, nemcsak iskolákat nem állítanak és az állami oktatást perhorrescálják, hanem egyáltalában a culturális követelmények ama minimumának sincs elég téve, hogy megfelelően kiképezett papok és tanítókról gondoskodtak volna és e tekintetben a legnagyobb hiányokat észlelni, azt hiszem, az országban ez már köztudomású tény.

Tovább megyek és bátorkodom hivatkozni épen azon terület érdekében, a mely megtámadtatván és tisztán magyarok laknak, nevezetesen a székelyföldre, a hova méltóztassék elmenni a t. képviselő urnak és ott szemlélheti, hogy a legjobb karban tartott és a legjobb erőkkel ellátott iskolák voltak már akkor, mikor a szászok egyáltalában iskolákat kezdtek létesíteni és méltóztassék tudomásul venni, hogy minden megyének nemcsak népiskolái, hanem középiskolái a legrégibb időktől fogva mindig voltak. S ha a t. képviselő ur a katonai határőrvidékre akar hivatkozni azért, hogy igazolja, szemben a magyar állammal a cultura terén történt mulasztást: én is bátor vagyok e tekintetben is szintén saját megyémre hivatkozni, a mely egyik határőrvidéket képezett és a hol az akkori kormány nekünk iskolákat szintén állittatott.

A t. képviselő ur azt jegyezte meg, hogy ezen német tannyelvű iskolák csak a központban állittattak fel. Bocsánatot kérek, felállittattak mindenütt, a hol a katonai kormányzat azon czélt akarta elérni, hogy a központi katonai iskolának elemet képezzen, ezen iskolák azonban nem alterálták a községi iskolát, de nem is követték a népoktatási czélt és mindig német nyelvű iskolák voltak, a román határőrvidéken is csak ilyen német nyelvű iskolák voltak. (*Ugy van!*) De tudtomra a központban igen is állított iskolát, de a községekben alig egy-kettőt kivéve, nem, ezek is azonban a fentebbi czél érdekében.

Végezetül legyen szabad, t. ház, ép a t. képviselő ur hivatkozására, hogy a romániai prefect és annak titkára képviseli az ország közoktatását Romániában, megjegyeznem, hogy igenis annyira képviseli, hogy a teljesen magyarlakta vidékeken, a hol tisztán magyar községek vannak, a magyar nyelv absolute soha szóba se kerülhet és midőn a képviselő ur szives volt erre hivatkozni, legyen szabad nekem is óhajtásként kimondanom: vajha nálunk is a főispánok és azok titkárai azon feladatot teljesítenék Erdélyben. (*Élénk derültség és általános helyeslés.*)

Elnök: A 47. szakaszra nézve csupán az előadó ur tett egy styláris észrevételt, a mely abból áll, hogy a *g)* pont első sorában az „állandó és igazoló“ szavak közé vessző tétessék.

A szakasz különben nem támadtatván meg, kijelenthetem, hogy az ezen styláris módosítással elfogadtatik.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa a 48. §-t*).

Petrich Ferencz: T. ház! A tapasztalás azt bizonyítja, hogy az élet terén csak oly egyének képesek a tanácskozásokat és azok tárgyalásait kellő tapintattal vezetni, a kik a tárgyalás alatt levő ügyet megelőzőleg tanulmányozták, avagy maguknak a tapasztalatot és gyakorlatot ugy szerezték és csakis az ily egyének képesek a tárgyalás alatt levő ügyet a végmegoldás okszerű terére vinni; ha azonban oly egyének, kik a kellő tapasztalat nélkül az életben az ily értekezletek és tanácskozásokba beavatkoznak, azon értekezletek és tanácskozások rendesen vagy nevetséges kudarcz vagy igen sokszor szomorú következéssel szoktak végződni. Ha ez áll, pedig azt hiszem, hogy azt senki kétségbe nem vonhatja, akkor, ha beletekintünk a most tárgyalás alatt levő törvényjavaslat 48. §-ába, ennek a szakasznak szellemé-

Digitized by Google

től vajmi keveset várhatunk a megyei önkormányzat okszerű fejlesztése tekintetében. Mert ki meri azt tagadni, hogy azon főispánok, a kiknek állásához a törvény egyáltalában nem köt valami magasabb képzettséget és a kik tetteikért egyáltalában nem felelősek és a kiket a vagyon, vagy hatalom és esetleg születés tesz majd nagy emberekké, mondom, hogy ezen főispán a megyei állandó választmány vezetését, melyet a törvény az ő hatalmi körükbe terelt, oly tapintattal és sikerrel volnának képesek vezetni, mint azt vezették eddig az alispánok, a kik hivatásuknál fogva kellő tapasztalattal, ismerettel s képzettséggel birtak. Mert hiszen az alispánnak a törvény megszabja a kellő képzettségét, de már hivatalos működése is megadja a kellő tapasztalást és gyakorlatot. Az alispánnak ismernie kell a megyében minden nevezetes mozzanatot, a közigazgatásnak minden ágazatát, sőt mi több, az alispánok minden tettükért a törvény előtt felelősek.

De ha az igen t. ministerelnök ur mint belügyminister, az alispánok kezeiből mégis ki akarja venni az állandó választmány vezetését és azt a kevesebb képzettséggel és gyakorlattal biró főispánok hatalmi körébe akarja terelni, ugy a t. belügyminister urnak a megyei önkormányzat megerősítése és fejlesztése a legkevésbé sem lebegett szemei előtt. Ezzel a t. belügyminister urnak más czélja nem lehet, mint egyenesen csak az, hogy a főispánok hatalmi körét mintegy kitágítva, azt esetleg a megyei önkormányzat megcsonkításával is talán önuralmának és pártjának megerősítésére felhasználja.

De még ha a t. belügyminister urnak és pártjának más czélja nem is volna, mint egyedül csak az, hogy a főispánok hatáskörét tágítsa és fejleszsze, még akkor sincs értelme ezen szakasz intézkedésének, mert hiszen az szerintem a főispánok tekintélyére igen káros hatással lesz. Mi értelme van annak, hogy a főispán, a ki a megyei bizottságnak mindenkori elnöke, már előzőleg az állandó választmány tanácskozásait is vezesse és abban elnököljön? A dolog természetes folyamánál fogva ez esetben igen könnyen és gyakran ki lesz téve a főispán annak, hogy az eltérő vélemények összeillesztésében a maga tekintélyét fogja lerontani és ki lesz okvetlenül téve annak, hogy a mit talán megelőzőleg az állandó választmányban bizonyos érdekeknél fogva, a saját elnöklete alatt keresztülerőszakolt, azt másnap a megyei bizottságban ugyancsak az ő elnöklete alatt egy másik többség viszont megsemmisíti, a mivel főispáni állásának tekintélye lesz lerontva. Azért, ha tekintetbe veszszük azt, hogy az állandó választmány végérvényes határozatot egyáltalában nem hoz, mert hiszen azt tudjuk mindnyájan, hogy az állandó választmány csak előkészítő tanácskozmány és arra a czélra szolgál, hogy másnap a megye bizottsági közgyülésen tanácskozási alapul szolgáljon, fő miután mindkét ülésen a főispán elnökölt, elnökségе alatt vezetett tanácskozások végeredménye magállentétbe jön, a mire pedig egyáltalában semmi szeg ükség nincs. Hiszen a megye bizottsági közgyülésen is a tárgyalás a főispán elnöklete alatt megkay végbe, hiszen minden végzés a főispán által mond a atik ki s igy elég alkalma van itt az állandó választszétmány nélkül is jogát, hatalmát s — ha van — ája képességét gyakorolni és ha a többség a főispánnya meggyőződése szerint helytelen határozatot hoz, hmódjában van azt még a belügyminister által meg is k semmisíttetni. Igy tehát azt, hogy a főispán necsak a megyei bizottság ülésében, hanem egyszersmind elő ézőleg az állandó választmányban is elnököljön, nemcsak szükségesnek, de épen a főispáni tekintély visszeélyeztetésének látom, mert annak teszi ki magát, hogy az esetleges ellentétes végzések következtében tekintélye lerontatik. Már pedig én a a főispáni állás tekintélyét mindenkor fentartani akarom és azt hiszem, hogy sokkal nagyobb szükség van a főispáni tekintély és tiszteletre a közügy érdekében, mintsem hogy azt ilyen, hogy ugy mondjam't, „minden lében kanál" intézménynyé csináljuk.

De van a 48. §-nak még egy más intézkedése is, melytől semmi eredményt nem várok s ez az, hogy az állandó választmány hatáskörét 3-ról 5 évre terjeszti ki. Hiszen, a ki ismeri az állandó választmányi tagok hatáskörét, ő az tudja, hogy azok tagj i oly terhes feladatot vállalnak magukra, hogy bizony elég abból 3 év, mert azoknak nemcsak a bizottsági, nemcsak az állandó választmány ülésében, hanem annak minden szakosztályában is részt kell venniök, ha kötelességüknek eleget akarnak tenni és tudjuk, hogy e választmány tagjai más feladatuk terhei miatt és sokszor hajlott koruknál fogva is, alig várják, hogy szabaduljanak megbizatásuk terheitől. Ezen kivül figyelembe veendő, hogy 3 év oly korszak, mely alatt friss erők, ifjú erők merülnek föl a megye bizottsági tagok közül, azt pedig szükségesnek látom, hogy a megyék önkormányzatának friss erőkkel új életet adjunk, az 5 év pedig ezeket hátra szorítaná, de az alakulási korszak meghosszabbítása által a különben is fenyegetőleg mutatkozó click rendszer is csak még jobban megörökittetik. Ha tehát mindezeket tekintetbe veszszük, nem látom szükségét annak, hogy ha a választások 5 évre tétetnek is, ez az állandó választmány tagjaira is kiterjedjen.

Mindezeknél fogva, miután nem látom, hogy a korábbi 44. §. intézkedései olyat foglalnának magukban, mi a várakozásnak meg nem felelt volna, miután nem látom, hogy az alispánok kellő tapintattal nem vezették volna az előkészítő tárgyalásokat és miután azt hiszem, hogy midőn a régi gyakorlatot leromboljuk, ezzel a megyei ön-

Digitized by Google

kormányzatot és ügyvezetést nem teszszük jobbá, azért kérem a t. házat, magam és pártom nevében, méltóztassék elfogadni a következő módosítványt: *(Olvassa.)*

„A 48. §. második bekezdésének ezen kifejezése: „a főispán akadályoztatása esetében" hagyassék ki.

Az utolsó bekezdésben e kifejezés „a főispán akadályoztatása esetében" szintén hagyassék ki; s az 5 év helyett 3 év tétessék."

Ábrányi Kornél jegyző (*újabban olvassa a módosítványt*).

Dárdai Sándor előadó: T. ház! Midőn arra kérném a t. házat, hogy a módosítványt elfogadni ne méltóztassék, csak azt kívánom kiemelni, hogy a közigazgatási bizottság a szakasz azon új intézkedését, mely szerint az állandó választmány elnöke a főispán legyen, igen üdvös javításnak tekintette azon okból, mert miután a közgyülésen a főispán van hivatva elnökölni, ha nem tudja, mi történt megelőzőleg azon bizottságban, melyben az előkészítés ment végbe, akkor az üléseket szakszerűen vezetni alig képes. Ez volt az eddigi rendszer egyik árnyoldala, melyen annyival inkább segíteni kellett, miután a főispán újabb közjogi állásából sokkal inkább lesz hivatva a közigazgatásnak szakszerű vezetésében résztvenni. Megjegyzem még ezen kivül, hogy az állandó választmány, amugy is — mint a t. képviselő ur is felhozta — határozatot nem hoz, itt tehát azon körülmény, hogy az alispán, vagy a főispán elnököl-e, miután a választmány végérvényes határozatot nem hoz, hanem az ügyeket határozathozatalra csak előkészíti, az önkormányzat tekintetéből egyáltalában sérelmet nem képezhet.

Ez a módosítványnak egyik részére vonatkozik. A másik részére pedig, melyben az állandó választmányt ezentúl is 3 évre kívánja választatni, mint eddig és nem 5 évre, meg kívánom jegyezni, hogy a választás 5 évre való kiterjesztése csak következménye azon már elfogadott határozatnak, mely szerint a bizottsági tagok ezentúl 10 évre választatnak és igy miután a bizottsági tagok fele minden 5 évben változik, nagyon természetes, hogy ennek megfelelőleg az állandó választmányi tagságot 5 évre kell tenni, a mit ezen kivül a szakszerű előkészítés szempontjából a szükséges stabilitás is indokol.

Kérem a módosítvány el nem fogadását és a szöveg változatlan meghagyását.

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve, hogy ha tehát szólani senki sem kiván, a vitát bezárom.

A 48. §-hoz Petrich Ferencz képviselő ur két módosítványt adott be, a melyek ugyanazon egy tárgyra vonatkoznak, tudniillik arra, hogy a főispán ne legyen elnöke az állandó választmánynak és hogy 5 év helyett 3 évre választassanak annak tagjai. Ez két bekezdésben lévén, két bekezdésben kívánja keresztülvitetni.

Azt hiszem, legczélszerűbb lenne, hogy ha a bizottság szövegezése felett szemben a módosítványnyal méltóztatnék a ház külön az évek számára és külön a másik tárgyra nézve dönteni. (*Helyeslés.*) Az első bekezdés meg nem támadtatván, azt hiszem, kijelenthetem, hogy az elfogadtatik. (*Helyeslés.*) A második bekezdésre mind a két módosítvány vonatkozik, kérdem tehát a t. házat, először: méltóztatik-e a t. ház a bizottság javaslata szerint az 5 évet, szemben a javasolt 3 évvel változatlanul fentartani, igen vagy nem? (*Igen! Nem!*) Kérem azon t. képviselő urakat, kik az állandó választmányra nézve a bizottság javaslata szerint az 5 évet változatlanul fentartják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A ház többsége elfogadta az 5 évet.

Kérdem most a t. házat, méltóztatik-e a bizottság szövegezése szerint fentartani a szakasz e bekezdésének azon rendelkezését, hogy a főispán és csak ennek akadályoztatása esetén legyen az alispán elnöke az állandó választmánynak, igen vagy nem? (*Igen! Nem!*) Kérem azon t. képviselő urakat, kik a bizottsági javaslatnak ezen rendelkezését is fentartják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A ház többsége fentartotta a bizottságnak ezen javaslatát, mely az utolsó bekezdésben is előfordul és igy az egész szakaszt szemben Petrich Ferencz módosításával, változatlanul elfogadta.

Következik a 49. §.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa a 49. §-t*).

Bezerédj Viktor: T. ház! A 49. §. arról intézkedik, hogy a közgyülésen az egyes kérdések miképen döntetnek el és a 4-ik bekezdés végső mondata azt tartalmazza, hogy 20 tag kivánatára pedig az elnök a névszerinti szavazást elrendelni tartozik. Már pedig, hogy hány tag kivánja a névszerinti szavazást, az máskép nem constatálható, mintha ebbeli kivánatukat irásban adják be, a mint erről a 84. §. kifejezetten intézkedik is. Ezért vagyok bátor e szakaszhoz azon toldást indítványozni, hogy 20 tag „irásban" beadott kivánatára az elnök a névszerinti szavazást elrendelni tartozik. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Tibád Antal jegyző (*olvassa*): Módosítvány. A 4-ik bekezdés e szavai helyett: „20 tag kivánatára pedig az elnök a névszerinti szavazást elrendelni tartozik" teendő: „20 tag irásban beadott kivánatára pedig az elnök a névszerinti szavazást elrendelni tartozik".

Dárdai Sándor előadó: Minthogy a 84. §-ban ezen intézkedés, melyet a t. képviselő ur indítványozott, benfoglaltatik s itt is analogia folytán az irásbeli indítvány értetik, részemről a módosítvány elfogadását nem ellenzem.

Digitized by Google

Szederkényi Nándor: Részemről e beadott módosítványt nem pártolhatom, mert ha a megyei életet veszszük tekintetbe, az utolsó napokban már alig van a tagok közül 15—20 jelen a közgyülésen. Ha tehát most a törvényben az mondatik, hogy 20 tag irásban beadott kivánatára rendelhető csak el a névszerinti szavazás, ezzel ha nem is lehetetlenné, de legalább is nehézzé tétetik az, hogy a szavazás kivánata ily alakban kifejezésre jusson. Részemről tehát a mellett vagyok, hogy a szöveg tartassék meg, a mint van, mert jól tudjuk, hogy a névszerinti szavazás szüksége sokszor akkor merül fel, a mikor már az elnök szavazásra tűzi ki a kérdést. Ekkor pedig már nincs idő arra, hogy 20 tag irja alá a szavazáskérést s igy tisztán az elnök szeszélyetől, vagy kedvétől függ az, hogy a névszerinti szavazást kivánóknak adjon annyi időt, hogy aláirhassák a kérést. Én tehát a megyei életnek, de különösen a közgyülésnek terhére lévő és sok önkénykedésnek tért nyitó ezen intézkedést nem pártolhatom, hanem kérem, hogy a szöveg, ugy a mint van, tartassék meg, mert e szerint a közgyülés elnöke csak azt kénytelen constatálni, hogy 20 tag kivánja-e a névszerinti szavazást? (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Madarász József: Én az utolsó esetben elfogadom ugyan Szederkényi t. képviselőtársam javaslatát, azonban azt hiszem, hogy a képviselőház tanácskozási szabályai, mely képviselőháznak 444 tagból kell állania, bármilyen nagy különbség van is egy képviselőházi és egy bizottsági tanácskozás között, mégis e szabályok, melyek a képviselőházban elegendők és szükségesek, a számra nézve sokkal kisebb megyei bizottságban is tekintetbe veendők. Én tehát a 49. §. 4-ik bekezdésére nézve azon véleményben vagyok, hogy ebből ki kellene maradnia a következőnek: „A szavazatok a szólók szerint vétetnek számba, de ha az elnök vagy 20 bizottsági tag kivánja.“ Véleményem az, hogy az elnök soha se mondja ki a végzést a szerint, a mint az egyik vagy másik szólott a tárgyhoz, hanem mondja ki ugy, a mint itt a képviselőházban szokás. Kezdődnék tehát a 4-ik bekezdés igy: „A kérdés felállás és ülvemaradás útján szavazással döntetik el.“

Másik kivánságom az, hogy a 20 tag helyett 10 tag tétessék, ugy hogy a 4-ik bekezdés ekképen szólana: „A kérdés felállás és ülvemaradás útján szavazással döntetik el“; 10 tag kivánatára pedig az elnök a névszerinti szavazást elrendelni tartozik«.

Még pár szóval indokolom módosítványomat. Nagyon sok időn át volt alkalmam jelen lenni a megyegyüléseken és a bizottságok ülésein is. Nem akarok sem az egyik, sem a másik elnökre nézve kárhoztatót mondani, de azt tapasztaltam, hogy a megyegyülésen és újabban a bizottsági tagok között mindig a legtöbb nyugtalanságot okozta az, hogy a főispán iparkodott ugy mondani ki a végzést, hogy az a hatalomnak leginkább kedvezzen (*Ugy van! a szélső baloldalon*) és a bizottsági tagok közt, az előtt pedig a megye gyülésének tagjai közt ez által támadt a legnagyobb izgalom, a megyében a béke leginkább ez által zavartatott meg.

Ugy hiszem, hogy az a szabály, mely a képviselőházra nézve helyes, lehetetlen, hogy a bizottságban is ne legyen az. Csak magának a főispánnak fog a törvény több tekintélyt adni, hanem követhet el — mert akaratlanul is elkövethet — olyat, hogy a határozatot a bizottság tagjai többségének ellenére mondja ki. És megtörténhetik az is, hogy ha a névszerinti szavazáshoz 20 tag óhaja szükséges, a bizottságban pedig 30—35 tag van csak jelen, ugy hogy már 16 tag többség lehet: ez a többség nem is kivánhat névszerinti szavazást.

Akkor hát e törvény által megadják annak a lehetőségét, hogy a főispán, ha kedve kerekedik, a többség ellenére is azt a végzést mondhatja ki, mely neki legjobban tetszik.

Ez indokoknál fogva én tisztán az igazságérdekében és nem pártszempontból azt óhajtom, hogy a főispán soha se mondhassa ki végzésül azt, a mi valósággal nem a többség végzése. Hogy tehát a többség kitudassék, soha sem a szólók száma szerint kell azt kimondani, mert sokszor kényelmetlen is a beszélés, sokszor 19—20 egyén véleményét helyesen fejezi ki egy szónok, sokszor azonban épen nem és akkor többség nincsen és akkor, hogy névszerinti szavazást lehetetlen kérni, arról intézkedni kell, ne hogy a főispán kényelmesen kimondja a végzést, már pedig ki is mondhatja, a mig 20 tag összeszedi magát, mert az ember nem akar mindig védekezni a főispán ellen, hogy a végzést nem a többség szerint mondotta ki. Ez a három eset ismét mind olyan, hogy a szónokok szerinti kimondás igazságtalanság; az meg, hogy 20 tag kivánja a névszerinti szavazást, sokszor egyenesen kivihetetlen. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Ennélfogva én 10 tag kivánatát erre elégségesnek tartom. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Elnök: Fel fog olvastatni a módosítvány.

Ábrányi Kornél jegyző (*olvassa*): A 49. §. első sora elhagyatván, igy szóljon: „A kérdés felállás és ülvemaradás útján szavazással döntetik el; 10 tag kivánatára pedig az elnök a névszerinti szavazást elrendelni köteles.“

Szalay Imre: T. ház! Én, bár elvileg osztozom azokban, a miket az előttem szólottak elmondottak, mégis némi tekintetben az ő indítványukkal ellentétes álláspontot foglalok el és

Digitized by Google

különösen nem pártolhatom az előttem közvetlenül szólott t. képviselő ur indítványát, hanem kérem a szöveg megtartását. *(Halljuk!)*

A ki a gyakorlati életet ismeri, tudja, hogy több helyütt a felállás és ülvemaradás útján való szavazás majdnem lehetetlen, lehetetlen azon egyszerű oknál fogva, mert igen sok megyében a gyülésterem és annak berendezése olyan, hogy ott a bizottsági tagoknak legalább két harmada mindig áll, még pedig azon egyszerű okból, mert nincsenek elegendő székek. Hogy ily körülmények közt felállás vagy ülvemaradás útján hogyan lehessen szavazni, azt csakugyan nem tudom felfogni. *(Igaz! Ugy van!)*

A Szederkényi t. barátom által felhozott indokot én is magamévá teszem és minden esetre felhivom a ministerelnök ur figyelmét arra, hogy intézkedés történjék, hogy addig, a mig a névszerinti szavazást kérő ív a tagok közt aláirás végett forog, a főispán ne mondhassa ki a végzést. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* E tekintetben nagyon óhajtanék valami intézkedést és kérem is az igen t. ministerelnök urat, sziveskedjék bennünket felvilágositani, miként contemplálja az e tekintetben szükséges intézkedést. *(Halljuk!)*

Elnök: A vitát bezárom.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Mindenekelőtt indokolni tartozom magát a szöveget s azután leszek bátor a módositványokról is szólani. *(Halljuk!)*

Az eddigi törvény két módot ismert e tekintetben: Ismerte a határozatnak a szólók szerinti kimondását és ismerte a bizonyos számú tagok kivánságára elrendelt névszerinti szavazást. Történt ez, azt hiszem, csakugyan azon indokból, mert — helyesen mondotta az előttem szólott t. képviselő ur — igen sok megyének a terme és igen sok megye termének a berendezése olyan, hogy felállás és ülvemaradás útján szavazni nem lehet. Nem lehet részint azért, mert ha sokan vannak, nincs annyi ülőhely, hogy mindnyájan ülhessenek; részint pedig azért is, mert igen sok megye termében nem lehet a hallgatóságot ugy elválasztani, hogy a szavazásnál zavarok elő ne álljanak. Én épen ezért nem tartom lehetségesnek, hogy mint rendszeres szavazási mód az ülvemaradás és felállás útján való szavazás hozassék be.

Ezen javaslatban meg van hagyva a határozatnak a szólók szerinti kimondása, de egyuttal, mint lehetőséget mégis bevettem a felállás és ülvemaradás útján való szavazást azért, mert bizonyos megyékben van olyan berendezés és bizonyos esetekben, midőn nem tültömött a terem, a lehetőség fenforog ezen szavazási módra. Óhajtottam pedig ezt azért, mert igen sokszor a névszerinti szavazást mégis minden tárgyban az emberek kérni nem akarják, nem akarván ok nélkül kinyujtani a tárgyalást és vesztegetni az időt és azért, mert olyanok, a kik különben mégérték volna egyszerű szavazással, kénytelenek voltak felszólalni, mert a szónok szerint mondatott ki a végzés, mint ott, a hol lehetséges használható eszközt óhajtottam tehát felvenni és indítványoztam a felállás és ülvemaradással való szavazást és fentartottam utolsó eszközül a névszerinti szavazáskérést. Azt gondolom, hogy ez a gyakorlati tapasztalatoknak és az életnek legjobban felel meg. *(Helyeslés.)*

Azon kérdés marad még fenn, hogy meghatároztassék, hogy irásban követelendő-e vagy nem a névszerinti szavazás kérése.

Azt hiszem, t. ház, hogy ha olyan kérdések vannak, melyek fontosak a megyei bizottság tagjai előtt, a megyei teremben épen ugy fogják azt megtenni tudni, mint a képviselőházban pártkülönbség nélkül tudjuk tenni, hogy ha olyan kérdés fordul elő, a mely felett egyik-másik rész névszerinti szavazást kiván, a névsor már előre készen van és a kellő perczben beadatik. De másfelől elfogadom és elfogadtam a 84. szakasznál már azt, hogy irásban adassék be, mert azt hiszem, hogy sokkal kevesebb kellemetlenséget fog okozni, ha irásban adatik be, mert mindig lehet constatálni, hogy voltak-e elegen, a kik kivánták, mintha nem irásban adatik be, a hol az összeszámitásnál hibák történhetnek, vagy egyik-másik azt mondhatja, hogy ő történetesen állott ott, ő nem akarta a névszerinti szavazást. Az ilyen esélyek miatt még magát a határozatot is megtámadhatják. Pártolom tehát ennek alapján, hogy a névszerinti szavazást irásban kell kérni. Kérem, méltóztassék a szakaszt igy módosítva elfogadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve, ha tehát szólani senki sem kiván, a vitát bezárom.

A 49-ik szakaszhoz két módosítvány adatott be és pedig mind a kettő a negyedik bekezdésre vonatkozik. Az 1., 2., 3. bekezdést, mely nem támadtatott meg, elfogadottnak jelentem ki. A negyedik bekezdéshez Madarász József képviselő ur és Bezerédj Victor képviselő ur adtak be módosítványt. Bezerédj képviselő ur módosítványa a szöveghe beilleszthető, ellenben Madarász képviselő uré ellenkezik a szöveggel, mert annak egy részét kihagyatni kivánja. A kérdést tehát akként fogom feltenni, hogy méltóztatik-e a Madarász képviselő ur módosítványával szemben a szöveget fentartani. Ha az fentartatik, akkor a Bezerédj képviselő ur módosítványát fogom szavazás alá bocsátani. *(Helyeslés.)*

Szavazás előtt fel fognak olvastatni a módosítványok.

Törs Kálmán jegyző *(olvassa)*.

Elnök: T. ház! Megjegyzem, hogy Bezerédj képviselő ur módosítványa szerint, a szövegnek azon része, mely a „20 tag“ szó előtt van, a módosítvány szerint változatlanul marad. E szerint kér-

Digitized by Google

dem a t. házat: méltóztatik-e a bizottság szövegezését szemben a Madarász képviselő ur módosítványával fentartani, igen vagy nem?

Thaly Kálmán: T. ház! Talán volnának olyanok is, a kik a szöveget ugy óhajtanák fentartani, a mint van.

Elnök: *(Halljuk!)* Én ugyanazt kivánom elérni, a mit a képviselő ur, tudniillik először felteszem a kérdést az eredeti szövegre, azután fogom szavazásra kitűzni a Bezerédj képviselő ur módosítványát. *(Helyeslés.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: A kérdés ugy, a mint az elnök ur azt megmagyarázta és föltette, tökéletesen helyesen van és csak azért szólalok fel, nehogy félreértés történjék a mostani enuntiatio folytán. Ugy méltóztatott ugyanis a kérdést megállapítani, hogy a Madarász képviselő ur módosítása ellenkezvén a szöveggel, először szavazás alá vétetik a szöveg szemben a Madarász képviselő ur módosításával; ha igy a szöveg fentartatott, akkor jön mint második kérdés, hogy a Bezerédj képviselő ur módosítása belevétessék-e a szövegbe, vagy nem? a mikor azután azok, kik a szöveget változatlanul kivánják fentartani, ter mészetesen a módosítvány ellen fognak szavazni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a bizottság szövegezését, szemben a Madarász képviselő ur módosításával fentartani, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadta a szöveget és igy Madarász képviselő ur módosítása elesett. Kérdem már most, elfogadja-e a t. ház a Bezerédj Victor képviselő módosítását, mely szerint a második sorban előforduló „20 tag" szó után „nak irásban" volna teendő, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik. Felkiáltások a szélső baloldalon: Kisebbség!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik nem fogadják el, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadta Bezerédj képviselő ur módosítványát és igy ez be fog illesztetni a szövegbe.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa az 50. §-t).*

Bernáth Dezső: T. képviselőház! Az 50. §. utolsóelőtti bekezdése intézkedik arról, hogy oly indítványok, a melyek a közgyülés rendes tárgyai közzé nem tartoznak, mégis tárgyalhatók legyenek és pedig igen helyesen ugy intézkedik, hogy azok minden meglepetések kikerülése végett 24 órával előbb az elnökségnél bejelentendők.

A szakasz szövegezése olyan, mely előre felteszi azt, hogy kizáratik azon indítványok tárgyalása, a melyek 24 órával előbb be nem jelentettek s intézkedik az iránt, hogy azok az indítványok a jegyzői hivatalnál alkalmas helyen tétessenek ki s itt a szöveg megint azt involválja, hogy azok az indítványok, a melyek nem tétettek ki, nem tárgyalhatók.

Miután azonban az a kötelesség, hogy az indítványt bejelentse valaki, az indítványtevő kötelessége, az pedig, hogy az valóban kitétessék, nem tőle függ. A jegyzői hivatal mulasztásból vagy egyéb okoknál fogva elhanyagolhatja ezt a kötelességét s akkor az indítványozni óhajtó elesnék attól a jogtól, hogy indítványa tárgyalható legyen.

Én tehát ennek kikerülése szempontjából, a mi különben, azt hiszem, csakis téves szövegezés útján juthatott be a szakaszba, a szakasz utolsóelőtti bekezdésének oly módon való szövegezését indítványozom, hogy az 50. §. utolsóelőtti bekezdésében ezen szavak után: „az elnökségnél bejelentetett" a további addigi szöveg elhagyatván, a helyett tétessenek a következő szavak: „Az ilykép bejelentett indítványok a jegyzői hivatalnál vagy más alkalmas helyen közszemlére kiteendők." *(Helyeslés.)*

Elnök: Fel fog olvastatni a módosítvány.

Törs Kálmán jegyző *(olvassa).*

Várdai Sándor előadó: T. ház! Én ugyanazon nézetben vagyok, hogy az eredeti szöveg szerint sem állana a jegyzői hivatalnak jogában a kitételt megtagadni, de miután a módosítvány egyebet nem czéloz, mint azt, hogy praecise kifejeztessék, hogy a jegyzői hivatal annak kitételéről gondoskodni köteles, én mint praecise kifejezéshez a módosított szöveghez hozzájárulok. *(Helyeslés.)*

Gulner Gyula: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Az 50. §. harmadik bekezdéséhez, vagyok bátor egy módosítványt benyujtani. *(Halljuk!)* A törvényjavaslat 23. szakaszának tárgyalása alkalmával volt szerencsém előre jelezni, hogy az 50. szakasznál egy módosítványt fogok benyujtani a községi előljárók, különösen pedig a községi jegyzőknek tanácskozási, határozathozatali jogkörének megszorítása tárgyában.

Ha méltóztatik visszaemlékezni, az akkori tárgyalás folyamán felmerült indítvány, a mely azt czélozza, hogy a községi jegyzők a törvényhatósági bizottság tagjai ne lehessenek. Akkor igénytelen szavazatommal nem járulhattam ezen módosításhoz, de kijelentettem, hogy viszont nem tartom elégnek az 50. szakasznak azon dispositióját, mely szerint a községi előljárók csak az ellenőrzés, felelősség alól felmentés, a fegyelmi törvény értelmében való vizsgálat alá vonás és a tisztviselőknek hivataluktól való felfüggesztése tárgyában zárassanak ki a határozathozataltól és a tanácskozásból. Jeleztem akkor és nehány szóval indokoltam is, hogy én nem tartom elégnek, hanem szükségesnek tartom ép ugy a törvényhatósági tisztviselők, mint a községi előljárók és

Digitized by Google

jegyzők érdekében, hogy ez utóbbiak ne vehessenek részt a megyei tisztviselők választásában sem. (*Helyeslés balfelől.*)

Néhány szóval legyen szabad ezt indokolnom. (*Halljuk!*)

Én abban a meggyőződésben vagyok, t. ház, hogy ha van hiba általában a községi életben, a legfőbb hiba az, hogy a községi administratio nélkülözi a szigorú felügyeletet. Az igaz, nagyrészt az 1871 : XVIII. törvényczikk egyes dispositióiból és a szervezet lazaságából származik ez. A szervezet és felügyelet lazasága okozza azon számtalan visszaélést és bajt, melyből nem lehet mindannyiszor nagy és nagyobbnál nagyobb kérdést csinálni, de a melyet a mindennapi életben mozgó ember folytonosan tapasztal és a községi administratiónak ezekben nyilvánuló rosszaságát érezni kénytelen. (*Ugy van! Ugy van! balfelől.*)

A megyei tisztviselőknek a felügyeletben mutatkozó nem mondom hanyagsága, de bizonyos elnézése, méltóztassék meggyőződve lenni, annyira kihat a községi administratióra, az egyes községi polgárok jogviszonyaira, hogy az érezhető a községi administratio minden phasisában. (*Ugy van! balfelől.*)

Mi természetesebb, t. ház, mint az, hogy ha a községi előljáró választja a megyei tisztviselőt, az a tisztviselő lélektanilag bizonyos függő helyzetbe jő a községi előljáróval szemben, a kitől a megbizatását nyerte. (*Ugy van! balfelől.*) Egy kölcsönös elnézés, hogy ne mondjam kölcsönös intimidatio rendszere fejlődik ki ebből. A megyei tisztviselő főkép akkor, midőn a választások közelednek, minthogy, sajnos, a javaslat megtartja a cyclusonként való választást, a megyei tisztviselő igen meg fogja becsülni azt a községi jegyzőt vagy előljárót, ki esetleg bizottsági tag is és a kinek szavazatától, befolyásától sokszor az ő megválasztatása függ. (*Ugy van! Ugy van! balfelől.*)

Elmondatott már itt és legyen szabad ismételnem, hogy ne tekintsük az embereket idealis lényeknek, hanem tekintsük embereknek, erényeikkel, hibáikkal együtt ugy a mint vannak. Családos embertől, tisztviselőtől, a ki tudja, hogy félév vagy egy év mulva rá kerül a sor a választásra, azt kivánni, hogy minden körülmények közt, nem hogy hibát el ne kövessen, de hogy elnézést ne gyakoroljon, nem olyat, a miért a fegyelmi törvény szerint őt felelősségre lehet vonni, hanem olyat, a mi mégis igen érezhető a mindennapi életben, nézetem szerint nem lehet. Én nem hiszem, hogy az a megyei tisztviselő pártatlan és részrehajlatlan magatartást fog tanusítani azon jegyzővel szemben, a kiről tudja, hogy tőle esetleg az ő megválasztatása függ (*Ugy van! balfelől*) és midőn a választás történik, akkor tudja az a községi előljáró, hogy a megyei tisztviselő neki lekötelezettje és tudja másrészt az a megyei tisztviselő, hogy ő bizonyos lekötelezettségi viszonyba jutott a községi előljáróval, még hogy ha nem kérte is szavazatát vagy támogatását. De hány eset van, hogy a megyei tisztviselő kénytelen kérni annak a községi előljárónak vagy jegyzőnek szavazatát, hogy tisztviselővé megválasztassék. (*Helyeslés balfelől.*)

Én tehát, t. ház, lélektanilag nem hiszem azt, hogy a tisztviselők a községi előljáróktól, nem egyes kivételekről szólok, hanem általában, magukat e tekintetben függetleníthessék.

De azután következik a függés és függő viszony a másik oldalon.

A törvény bizonyos felügyeleti és ellenőrzési jogot ruház a megyei tisztviselőre és mert a törvényben főkép a magasabb állású tisztviselőknek, nevezzük alispánnak vagy főispánnak, ilyen nagy befolyás biztosittatik a községi jegyzőkre nézve, ezekkel szemben kifejlődik a községi jegyzőknél, hogy ugy fejezzem ki magamat, egy neme az intimidatiónak minden határozathozatalnál annyira, hogy az a községi jegyző vagy előljáró sok esetben nem képes saját elhatározását követni, hanem tudván, hogy a főispán tartja az ő sorsát kezeiben és vexatorius eljárásnak vetheti őt alá akkor, a mikor akarja, követni fogja a főispán intését és az egyes kérdésekben szavazni fog a főispánnal vagy annak intentiója szerint és az alispánnal, vagy annak intentiója szerint, a mit különben meggyőződése szerint nem tenne. (*Igaz! Ugy van! a baloldalon.*)

T. képviselőház, én közügyekben befolyni, közügyekben határozatok hozatalára tényleges befolyást gyakorolni csak egy elemet ismerek jogosultnak és ez a független elem. Azt pedig határozottan állítom, hogy a községi jegyző, szemben az alispánnal vagy főispánnal, a dolog természete szerint független nem lehet. Nem egy példát tudnék reá felhozni, t. képviselőház, hogy előleges beszélgetés alkalmával a községi jegyző, bizottsági tag, igy és ugy nyilatkozott, de máskép szavazott. Hja hiszen a főispán vagy alispán ugy kivánta! Hogy tenném ki magamat a főispán vagy alispán üldözésének! Szavaztam ugy, a mint az kivánta. (*Ugy van! a baloldalon.*)

Kifejlődik tehát itt az a kölcsönös függés, a mely egyformán veszélyes az egyéni szabadságra és az administratio érdekeire. Nem akarom a t. ház figyelmét tovább untatni ily kérdésekkel, a melyeket, azt hiszem, nem csak érez, de jól is tud a t. háznak minden tagja. Nem is fárasztom tehát tovább a t. képviselőházat bővebb indokolásával, hanem kérem, hogy módosítványomat, a mely azt czélozza, hogy a községi előljáró, addig, a mig az, a tisztviselők választásában se vehessen részt, azon felül a mi az 51. §-ban foglaltatik, méltóztassék elfogadni. (*Helyeslés a baloldalon.*) Módosítványom

Digitized by Google

pedig igy hangzik *(olvassa)*: „Az 50. §. harmadik bekezdésének ezen szavai közé: „tisztviselőknek ellenőrzése“ tétessék: „választása“; a többi marad. Kérem e módosítványom elfogadását. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: Fel fog olvastatni a módosítvány.

Törs Kálmán jegyző *(olvassa)*.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Igen röviden kívánok e dologban nyilatkozni. Mindenekelőtt megjegyzem, hogy a miket az előttem szólott t. képviselő ur mondott, azok nagy argumentumokúl elfogadhatók lennének a községi előljáróknak a bizottságból egészen kihagyása mellett és a választási rendszer teljes elítélésére. De szerintem, ha egyszer a t. képviselőház a mellett döntött, hogy a községi előljárók bizottsági tagok lehetnek, túlmenni azon a megszorításon, a mi a javaslatban foglaltatik, nem volna helyes és czélszerű.

A t. képviselő ur először igen élénken lefestette, hogy mikép fog a választott tisztviselő, tehát nem csak a szolgabiró, hanem az alispán is — mert az is választatik — függeni a jegyzőtől és a birótól. Azután megfordította s lefestette, mennyire fog függeni a jegyző és a biró az alispántól. *(Derültség jobbfelől.)*

Gulner Gyula: Öt évig az egyik, egy évig a másik.

Tisza Kálmán ministerelnök: Én nem tudom, hogy ez az argumentatio a végén ismét hová vezethet. Nézetem szerint máshová nem, mint oda, hogy el kell ítélni a választási rendszert, tudniillik azokra nézve, kik ezt elégséges indoknak elfogadják. De nem kell azután, ha egyszer a választási rendszer megtartatott és a községi előljárók bizottsági tagok lehetnek, túlmenni azon, a mi okvetlenül szükséges.

Egyáltalában bocsássanak meg, azzal a függetlenség szóval igen sokszor furcsán bánnak. Én igen sok embert ismerek és ismer mindenki, a ki se nem jegyző, se nem biró, azért ugyancsak függ egyes embertől, akár tisztviselőtől, akár nem tisztviselőtől, egy befolyásos embertől. A másik ember jegyző, vagy falusi biró és azért túl azon, a mi hivatali kötelessége, nem függ senkitől, hanem függetlenebb, mint igen sok más, a ki állítólag független állásban van. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* Nem kell tehát a függetlenséget mindig csak a hivatalban nem lételtől feltételezni, mert az annak nem lehet soha helyes és méltó criteriuma. *(Helyeslés jobbfelől.)*

De különben, t. képviselőház — ezeket csak mellékesen megjegyezve — én nem tartanám lehetőnek, hogy a községi előljárók a tisztviselők választásából kizárassanak, már csak azért sem, mert igen jól méltóztatnak tudni, hogy ma a legfontosabb önkormányzati jog, mely némelyek által túlbecsültetik, mások által pedig semmire sem, de minden esetre ma a legfontosabb önkormányzati jog, melyet a megye gyakorol, a tisztviselők választása. Méltóztatnak azt is tudni, hogy a törvényhatósági bizottságok felerészben virilistákból, felerészben választottakból állanak. Talán azt sem méltóztatnak kétségbevonni, hogy a választottak közt községi birák és jegyzők meglehetős nagy számban vannak és lesznek. Ha már most a választásból ezeket kirekesztjük, a legfontosabb jog gyakorlatánál a választott elemet nem egyforma, de alárendelt helyzetbe hozzuk a virilistákkal szemben.

Ezen egy ok maga elég arra, hogy én részemről ne fogadjam el a módosítványt. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Szederkényi Nándor: T. képviselőház! Én Gulner Gyula t. képviselőtársam módosítványát nem fogadom el. Tökéletesen azon nézetben vagyok ezen módosítványnyal szemben, a mit a t. ministerelnök ur az imént felhozott. A megye egy nagy jogkört gyakorol az ő választott és virilis bizottsági tagjai által. Ha már most a választott tagok egy részét kizárjuk, hogy azok olyan fontos actiónál, milyen a tisztviselők választása, részt ne vehessenek, akkor az önkormányzati jogkör fogalmát nem csak megzavarjuk, hanem egyszersmind magán az önkormányzaton súlyos sebet ejtünk, mert kimondjuk azt, hogy 600, 500, 400 bizottsági tagnak — a milyen nagy tudniillik a megye — egy bizonyos tömege, egy fontos actiónál részt ne vegyen. Akkor nekünk módosítanunk kell a számot is és ott kell gondoskodni arról, hogy ezen csonkítása következtében az egyes megyei részeknek ők képviseltethessék magukat a megyei bizottmányban, hogy az csonka ne maradjon és kiegészítve legyen.

Én, t. ház, teljesen belátom azt, hogy azon kérdés vitatásánál, hogy bizonyos functionariusok a megye kebelében mint megyei bizottsági tagok részt vehetnek-e, pro és contra sokat lehet felhozni; azonban azt gondolom, hogy azon kérdést, hogy egyáltalában teljesíthetnek-e a községi jegyzők bizonyos functiókat azon kivül, mi szoros hivatali kötelmükhöz tartozik, akár megyei választás, akár más kiküldetés folytán, ezen kérdést a községi törvényben is meg lehet oldani. Sokat lehet felhozni arra nézve, hogy a községi jegyzők egyéb functiókat ne teljesítsenek, mint azt, a mi az ő községi jegyzői kötelességükhez tartozik; de mások ismét a mellett hoznak fel okokat, hogy Magyarországon még ez idő szerint ezen hivatali körnek viselőit a politikai és törvényhatósági functiók gyakorlatától eltiltani nem czélszerű. De egy bizonyos. Az, hogy ha már nem fogadtatott el a községi jegyzőknek a megyei bizottságból kizárása, nem lehet elfogadni azt az indítványt sem, mely szerint a községi előljáró és jegyző oly fontos functióban, a milyen a tisztviselők választása,

Digitized by Google

részt ne vehessen, mert ez a megyei jogkör egyes részeinek — mert a községi előljárók bizonyos részek által vannak megválasztva — mondom, ezen részeknek mintegy érintése volna, ezek magukat a megye kebelében nem képviseltethetnék és nem vehetnének részt ezen fontos functiónál. Én ezt a dolgot, mint ilyent tekintve, nem fogadom el a módosítványt, hanem pártolom a szöveget. (*Helyeslés.*)

Gr. Apponyi Albert: T. ház! Én is azok közé tartozom, a kik azon nagy súlylyal biró nagy érvek daczára, a melyek különösen a községi jegyzők incompatibilitása kimondása mellett felhozattak, mégis azoknak compatibilitása mellett szavaztam, azaz nem járultam azon indítványhoz, a mely a községi jegyzőket a megyei bizottságból egészen ki akarta zárni. Tettem ezt pedig egy érvnek súlya alatt, a melyet a t. ministerelnök ur e kérdés megvitatásánál hozott fel, mely szerint ez által községi jegyzők a községekben súlyukból oly módon vesztenének, ugy hogy a kár, mely ebből következnék, nagyobb volna, mint az a haszon, mely a kizárásból származik.

Most azonban nagyon kérem a t. házat, méltóztassék Gulner Gyula t. képviselőtársam módosítványát elfogadni. Megmondom röviden, hogy miért. Elismerem, hogy azon inconvenientiák, melyeket részben a t. ministerelnök ur, részben Szederkényi t. képviselő ur felhoztak, állanak és bizonyos mértékig súlyuk van. De midőn csak az inconvenientiák közt választhatunk és azt kell mérlegelnünk, melyik a nagyobb és fontosabb, tagadhatlanul az bir előttem a legnagyobb súlylyal, hogy ha a községi előljárók a tisztviselők választásában részt nem vehetnek, akkor a választott elem ezen fontos jog gyakorlásánál könnyen kisebbségben maradhat. Igen, de ha ez a törvényben ki van mondva, ugy a választó közönség tehet arról, hogy ily helyzetbe ne jöjjön, tehet erről a maga szabad választásánál, olyformán, hogy nem juttatja be a megyei képviselőtestületekbe oly nagy számmal a községi előljárókat és jegyzőket. De ha ez az argumentum áll, akkor ne méltóztassanak elfogadni a szövegben való többi megszorítást sem. Mert ha fontos az a jog, hogy a tisztviselőket választhassák, nem kevésbé fontos, sőt szerintem sokkal fontosabb jog a tisztviselők felelősséggel járó működésének ellenőrzése, azoknak fegyelmi eljárás alá vonása s ellenük a vizsgálat elrendelése és hivatalból való felfüggesztéséhez való hozzájárulás joga. Miért hozatott be e megszorítás a törvénybe? Azért, mert érezték a törvény alkotói, érezte a kormány, midőn a törvény ily szövegezését javasolta, érezte a közigazgatási bizottság, hogy a községi jegyzők, előljárók és a megyei tisztviselők közt csakugyan hierarchicus viszony forog fenn, mely ezeknek hivatalos működése megítélésére nézve a hierarchicus alárendeltségnél fogva amazokat függésbe hozza s ennélfogva a jó administratio érdekében amazokat kizárandóknak vélte. Ha tehát e tekintetnek volt elég súlya arra, hogy a jegyzők és községi előljárók kizárassanak az ellenőrzésből s fegyelmi vizsgálat elrendeléséből és a hivataltól való felfüggesztésből, akkor a potiori kell, hogy döntő súlylyal birjon e tekintet oly esetben, midőn a tisztviselőnek existentiájáról, hivatalban maradásáról van szó, mely esetben sokkal nagyobb függésbe jut a tisztviselő alárendeltjeivel szemben, azzal szemben, ki felett szigorú ellenőrzést kell neki gyakorolni.

A t. ministerelnök ur általános fejtegetései a függetlenségről, melyet részéről gyakran hallottunk, e tekintetben és itt conclusiv természettel nem birnak, örök igazságok azok, melyeket általánosságban elismerek én is, tudniillik a függetlenséget a hivatalban nem létel nem állapítja meg és hogy a hivatalban létel önmagában nem okvetetlen zárja ki a függetlenséget; de mégis vannak a függetlenségnek és függésnek bizonyos külső feltételei, melyekre a törvényhozás min lig tekintettel szokott lenni és e függésnek ily külső kifejezése, midőn a szavazástól függ existentiája és hivatalban maradása egy tisztviselőnek. Ezt, gondolom, senki sem tagadja. Ha a törvényjavaslat némely megszorításokat indokoltaknak és szükségeseknek tartott, akkor e megszorítások mellett egy érv sem hozható fel, mely nagyobb súlylyal, nagyobb nyomatékkal ne követelné ezen elemek kizárását mindazon cselekményekből, melyek ott előforoltatnak. Ennélfogva kérem, méltóztassék a t. ház Gulner Gyula képviselőtársam indítványát elfogadni. (*Helyeslés a baloldalon.*)

Pulszky Ágoston: Én részemről nem járulhatok Gulner Gyula képviselő ur indítványához. (*Derültség a baloldalon. Mozgás. Felkiáltások jobbfelől: Halljuk! Halljuk!*) Nem járulhatok pedig egyszerűen azon oknál fogva, mert a képviselő ur sokkal többet bizonyított, mint a mit bizonyítani a kérdésre vonatkozólag lehet. Ha tudniillik áll az, a mit a képviselő ur bizonyított, akkor a képviselők választása, mit egyébiránt részemről szivesen megengedek, nem czélszerű s akkor azok kinevezésének módjához kell folyamodni, mint a mely a tisztviselői állás betöltésének helyesebb módja. Ezt elfogadom, de ha választásról van szó, cathegoriákat akarni megállapítani a választási jog gyakorlására nézve: akkor abból, a mit ő és gróf Apponyi képviselő ur felhozott, egyszerűen az következnék, hogy egyetlen tisztviselőnek s annak sem, ki tisztviselővé akar lenni, általában semmi választási jogot nem szabad engedni. Nem csak a jegyzőnek, de a szolgabirónak sem szabad megengedni, hogy szavazzon akkor, midőn például az alispán választásáról van szó és nem szabad megengedni, hogy szavazhasson, bármely állo-

Digitized by Google

másra való választásnál, melyet a megye van hivatva betölteni: sőt tovább megyek, a módosítvány értelmében oda jutunk, hogy minden tisztviselőtől, minden activ politikai jogot el kell venni, mert az ő okoskodása egyenesen ezen feltételezésen nyugszik. Engedelmet kérek, igen nagy különbség van a közt, ha azt mondjuk, hogy a jegyzők, a kik a szolgabirói felügyelet alatt állanak, nem vehetnek részt oly határozat hozatalában, a mely a szolgabirák felelősségre vonására vonatkozik és a szolgabirák feletti fegyelmi hatalom gyakorlására. Miért? Mert itt csakugyan előállhat azon érdek, hogy a jegyző, a kit a szolgabiró fegyelmi hatalmánál fogva netalán rendes korlátaiba utasított, visszatorlással fog élni, vagy hogy a jegyzői testületben fennálló érdeksolidaritásnál fogva visszaélés követtetnék el a megye ellenőrzési jogával szemben. De mi a választási jogot illeti, ugy azon érv, melyet Gulner Gyula t. képviselő ur felhozott, legalább első részében csakis azon jegyzőkre vonatkoznék esetleg, a kik az illető tisztviselő járásában volnának, a többi jegyzőkre pedig egyáltalában nem; mert azokat csakugyan nem érdekli, hogy az illető járásban ki választatik tisztviselőnek, minthogy ők azon járásban nincsenek. Egyébiránt még csak egyet kívánok megjegyezni. A t. képviselő ur beszédéből nagy bizalmatlanság mutatkozott — a melyen nagyon csudálkozom — a megyei élet és a községi élet egyik leghatékonyabb tényezője: a jegyzői kar iránt.

Gulner Gyula: Nem áll!

Pulszky Ágoston: Emlegette, hogy azon bajnak, melyet a községekben észlelünk, nagy oka abban rejlik, hogy a jegyzők feletti felügyelet rendkivül laza, vagy mint ő mondta, a felügyelet lazaságában rejlik, hogy szó szerint idézzek. Erre csak azt akarom megjegyezni, hogy a mi a törvényt és a fegyelmi eljárást illeti, bizonyára nincs az országban tisztviselő, ki szigorúbb eljárás, szigorúbb fegyelmi ellenőrzés alatt állana, mint a községi jegyző. Szükséges ez az ellenőrzés kétségtelenül; szükséges kivált ma, a mikor nem olyan régen lévén még, hogy a jegyzői állás véglegesen rendszeresittetett és állandó alapokra helyeztetett volna; mikor még kétségen kivül számos községében az országnak a jegyzők közt még a régi időből sok kellőleg nem képesített, sok oly elem van, mely feladatainak és teendőinek nem felel meg. Ne feledjük másrészről, hogy a jegyzői hivatal és teendő a legterhesebbek közé tartozik ez országban; hogy egy jó jegyzőnek annyi dolga van, mint a mennyi, a ministert kivéve, egyetlen tisztviselőnek sincs. (*Egy hang balfelől: Hát az egyetemi tanárnak!*)

Engedelmet kérek, a magam kötelességének, a magam körében megfelelni iparkodtam, azt pedig, hogy elismerem, hogy más valakinek talán nehezebb és súlyosabb kötelessége van, az engemet soha sem fog genirozni. azt mindig őszintén fogom bevallani. (*Helyeslés.*)

A községi jegyzőnek tényleg a teendők sokszerűségénél fogva, részletességénél fogva oly nagymérvü kötelességei vannak, minők ez országban igen kevés hivatallal járnak. Már most, ha tekintetbe veszszük azt, hogy ilyen sokszerü, ilyen nehéz tevékenysége van a jegyzőnek, ha tekintetbe veszszük, hogy természetes, ha a jegyzők és megyei tisztviselők közt némi rivalisálás fejlődött ki onnét, mert egyrészt a tisztviselő képezi a természetes ellenőrzési forumát a jegyzőknek, de másrészt az is természetes, hogy némi méltatlankodás keletkezik néha a megyei tisztviselőben, ha meggondolja azt, hogy ő csak ideiglenesen van megválasztva, a jegyző pedig élethossziglan és annak következtében sokszor a fegyelmi hatalom talán élesebben is gyakoroltatott, mint a hogy czélszerü volt és helyes: akkor lehetetlen, hogy azzal kivánjanak a törvény eddigi intézkedéseihez járulni, hogy a jegyzőket II-od osztályú bizottsági tagokká alakítsák át akkor, mikor a polgártársai bizalma a bizottsági tagsággal őket megajándékozta. A mi a törvényjavaslatban foglaltatik, mondom, szoros következménye a jegyzői állásnak, azaz, hogy a jegyző a tisztviselői fegyelem és ellenőrzés alatt áll. Minden továbbmenetel e tekintetben csakis arra szolgálna, hogy a jegyzői állás tekintélye leromboltassék, melyet lerombolni egyáltalában nem czélszerü és a t. ministerelnök igen találóan mutatott rá, hogy ez csakis arra szolgálna, hogy a virilista-intézménynek szerezzen a választásoknál feltétlen túlsúlyt, a mi addig, mig a választási rendszer fennáll, magának a választási rendszernek természetével ellenkezik. Ezen okoknál fogva a t. képviselő ur módosítványához nem járulhatok. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Gulner Gyula: Méltóztassék a t. ház megengedni, hogy beszédem félremagyarázott értelmének helyreigazítása végett egy pár szót szólhassak. (*Halljuk! Halljuk!*) Azt méltóztatott a t. képviselő ur beszédemből kiérteni, hogy én nagy bizalmatlansággal nyilatkoztam a községi jegyzőkről. Ezt határozottan tagadom. (*Élénk helyeslés balfelől.*) Mert akkor, midőn az ily természetü vitánál valaki felszólal, senkinek sem lehet kötelessége és magának a vitának sem állhat érdekében az, hogy egy különben megbecsülendő osztályról olykép nyilatkozzék, mint a képviselő ur és hogy ezen alkalmat felhasználja arra, hogy ezen nyilatkozattal a községi jegyzők körében maga mellett korteskedjék. (*Élénk helyeslés és tetszés balfelől.*)

Azonban itt mindenkinek az a kötelessége, hogy meggyőződése szerint oly mértékben adjon kifejezést nézetének, a mely a dolognak megfelel. (*Helyeslés balfelől.*) Csak ezt kivántam megjegyezni;

Digitized by Google

különben tiltakozom azon feltevés ellen, mintha én itt a községi jegyzőkről, kiket magam is jól ismerek, bizalmatlansággal nyilatkoztam volna. (*Élénk helyeslés balfelől.*)

Orbán Balázs: Nem csudálkozom azon, hogy az előttem szólt Pulszky Ágost képviselő ur oly éles elentétben áll egykori pártfelével és bajnoktársával, (*Derültség szélső balfelől*) mert e törvényjavaslat oly sokoldalú, hogy ez eltérő nézeteknek adhat tág tért; de csudálkozom azon, hogy ezen ellentétet oly élesen és oly vehementiával igyekezett itt kifejezni.

Én is azon helyzetben vagyok, hogy nem érthetek egyet Szederkényi Nándor t. barátom nézetével s hogy hozzájárulok Gulner Gyula t. képviselő ur indítványához; de teszem ezt ildomosan, minden éles támadás nélkül, meggyőződésem szerint. (*Élénk derültség.*) Én már akkor is egyetértettem Gulner Gyula t. képviselő urral, midőn az indítványoztatott, hogy a községi jegyzők ne lehessenek tagjai a megyei bizottmánynak. Ezen indítványt korántsem azért pártoltam, mintha én nem érezném azt, hogy a községi jegyzők testülete mily nagy contingensét adja az értelmiségnek s mintha nem tudnám, hogy azon testület, mily nagyra becsülendő azon igazán megfeszített szorgalom és munkásság miatt, melyet az önkormányzat terén kifejt.

A községi jegyzők behozatalát a választmányi ülésekbe, habár meg vagyok is róla győződve, hogy vannak jegyzőink közt független gondolkodású egyének s jó hazafiak, azért elleneztem, mert helyzetük a hivatalnokokkal szemben olyan, hogy ők függetlenségi érzetüknek kifejezést adni nem tudnak.

Nagyon feltűnő az, hogy én még ez országban csak egyetlen egy jegyzőt láttam, a ki nem kormánypárti lett volna. Ez is szegény nagyon megkesertülte. (*Derültség.*)

Már pedig nem lehet feltenni, hogy annyi ezer jegyző közül mind ugy gondolkoznék, mint a főispánok. (*Derültség.*) De, t. ház, ez az egy is oly kényszerhelyzetbe jutott, hogy kénytelen volt érzelmei megtagadásával a kormánypártot feltétlenül támogatni. És ha eddig a jegyző ily helyzetben volt, akkor e törvényjavaslat törvénynyé válása által valóságos rabszolgává lesz, mert most a főispánok hatalmában van őt bármikor elmozdítani, mással helyettesíteni. Még meg kivánom jegyezni, hogy a községi jegyzők részvétele a bizottsági ülésekben oly nagy, hogy van igen sok megye, a hol a bizottsági tagok egy harmada tisztán jegyzőkből áll és minthogy ezekhez még a hivatalnoki szavazatok is hozzájárulnak, igazán döntő befolyást gyakorolnának a megyei gyüléseken.

De, t. ház, ha már túl vagyunk azon, hogy őket a bizottsági tagságtól visszatartassuk: igenis követelhetjük azt, hogy ha jelen is vannak a bizottsági üléseken, de a hivatalok betöltésénél szavazati jogukat ne gyakorolhassák. A t. ministerelnök ur akkor, midőn kihagyatásuk indítványoztatott, főérvül azt hozta fel, hogy azért óhajtandó az ő részvételük a bizottsági ülésekben, hogy fentartassék az összeköttetés a megye és a községek között.

Azt hiszem, hogy azért, ha választási szavazatjoguktól meg is fosztatnak, ez az összeköttetés fenn fog tartatni.

De káros e jog megadása magukra a jegyzőkre nézve is, a kik annyira túl vannak halmozva teendőkkel. Mert őket rendesen csak a választások alkalmára szokták becitálni a bizottsági ülésekbe, a hol napokat töltenek s igy otthon elhanyagolják fontos teendőiket.

Mindezeknél fogva kijelentem, hogy Gulner Gyula t. képviselőtársam indítványát igen szükségesnek és üdvösnek tartom és azt fogom szavazatommal támogatni. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*)

Grünwald Béla: T. ház! Pulszky Ágost t. képviselőtársam azt a szemrehányást tette Gulner barátomnak, hogy nagyon sokat bizonyított. Hát, t. ház, én a dolog természetéből indulva ki, azt láttam, hogy ő sem többet, sem kevesebbet nem bizonyított, mint a mennyire szükség volt. De bizonyította azt, hogy az intézkedés fentartásával a megyei és a községi administratio szükségkép meg fog romolni.

T. ház, mindnyájunk által ismert az a viszony, mely a községi jegyző és a megyei tisztviselő közt fennáll: a subordinatio viszonya. Már most képzelhető-e, hogy e viszony a dolog természetének megfelelőleg fentartható, ha a tisztviselő sorsára az ő alárendeltje befolyással bir?

Méltóztassanak elhinni, hogy ez az egész vita, a mit itt hallottunk, rám azon benyomást tette, hogy Gulner Gyula barátom tulajdonképen a kormány képviselője, a ministerelnök ur meg ellenzéki képviselő, a ki az ő gouvernementális fölfogása ellen szól. (*Derültség és helyeslés a baloldalon.*)

Mert Gulner barátom az ő módosításával követelte azt, a mire a kormányzatnak okvetlenül szüksége van, követelte, hogy a megyei tisztviselők alárendeltjeikkel szemben oly viszonyban legyenek, hogy az ellenőrzést kellő hatályossággal gyakorolhassák; mert ha ezt nem tehetik, akkor egyszerűen ők maguk kénytelenek lemondani kötelességük szigorú teljesítéséről és kénytelenek eltűrni, hogy a községi előljárók mindenféle mulasztásokat és visszaéléseket kövessenek el és a felsőbb hatóságok lélektanilag kényszerítve legyenek arra, hogy azokkal szem-

Digitized by Google

ben tétlenek maradjanak. (*Igaz! Ugy van! a baloldalon.*)

Már most, ennek a következménye az lesz, hogy tovább is fenn fog maradni azon állapot, hogy tudniillik a községi administratio teljes megromlásának oka legalább legnagyobb részben kellő ellenőrzés hiányában rejlik. Most gouvernementális szempontból a lehetőség ennek kizárására megvolna, és ezt a ministerelnök ur ellenzi, vagyis ellenzi épen azt, a mire neki szüksége volna, hogy az administratio a nép érdekeinek és a törvény rendeleteinek megfelelő legyen és ellenzi azt, a mi az ő administratióját hatályossá tehetné, ellenzi azon indítványt, a mely őt azon helyzetbe juttathatná, hogy legyenek minden megyei hatóságban oly közegei, melyek a községi administratio tisztasága és törvényszerűsége fölött őrködhessenek. (*Igaz! Ugy van! a baloldalon.*)

Hát, t. ház, valóban érthetetlen állapot! Én megvagyok róla győződve, hogy ha ezen kérdést Európa bármely szabad és rendezett országának államférfiaiból összeállított juryje elé hozzuk, tudniillik vajjon azon szakaszszal lehet-e egy országban tisztességes administratiót gyakorolni? Ennek a juryje egyhangú nyilatkozata az lesz: hogy lehetetlen. (*Igaz! Ugy van! a baloldalon.*)

És ezen szakasznak egyik hiányát igyekszik javítani Gulner barátom módosítása. (*Igaz! Ugy van! a baloldalon*)

Én hiszem is, hogy az, a ki komolyan akarja a megyei és községi administratio javítását, kell hogy elfogadja ezen módosítást. Mert valóban, t. ház, midőn a t. ministerelnök ur folyton azt hangoztatja, hogy kívánja az administratio javítását, de nem akar rohamos lépésekkel haladni, bizonyos átmeneteket keres a biztos és lassú haladás iránt, azt hinné az ember, hogy csakugyan igy van, tudniillik lassú tempóban, de czélravezető eszközökkel akarja az administratio javulását előmozdítani. De méltóztassanak elhinni, hogy a legnagyobb optimismus mellett is, az, ki az administratio érdekeit fel tudja fogni, valóban csak bizalmatlansággal tekinthet ezen nyilatkozatra, mikor azt látja, hogy a ministerelnök ur mindent megtart, a mi az administratio megrontását idézi elő. (*Igaz! Ugy van! a baloldalon. Zajos ellenmondások jobbfelől*) És nem akar elfogadni semmit, a mi az administratio javulását garantirozná. Én nem látom be, miben akadályozná a ministerelnök ur programmját a lassú haladás tekintetében a Gulner t. barátom módosítása, mely a practicus életből van merítve? Hiszen eddig is azt tapasztaljuk, hogy a tisztviselő működése meg volt bénítva az által, hogy az ő sorsára az alárendelt tisztviselők befolyást gyakorolnak. (*Igaz! Ugy van! a baloldalon.*)

No, ha ez igy van, akkor nagyon egyszerű dolog, szüntessük meg ezen bajnak kútforrását és ne engedjük azt, hogy a községi jegyző, vagy előljáróság, mint bizottsági küldtag a választásban résztvehessen. (*Helyeslés a baloldalon.*)

De, t. ház, hiszen ezen az uton már maga a ministerelnök ur indult el. Ott van korlátozása a virilisták és a választott községi előljárók közt. Mert hiszen világos, hogy itt meg van téve a különbség a jogok gyakorlatában is és a községi előljárók azon esetben, midőn a tisztviselők ellenőrzéséről, felelősség alól való felmentéséről, ellenük a fegyelmi törvény értelmében vizsgálat elrendeléséről van szó, már nem is szavaznak a törvény értelmében sem. Ezek a legritkább esetek és még sem olyan döntők a tisztviselőre, mint a választás. A választás az tulajdonképen, a mely az alárendelttel szemben a tisztviselőt megbénítja; erre nézve kellene valamit felvenni a törvényjavaslatba, a mi a tisztviselőt némileg a saját alárendeltjének befolyása alól emancipálja. És valóban nem értem, miért ellenzi a ministerelnök ur, hiszen épen az ő administratiója érdekében volna ezen módosítás elfogadása, mert csakis abban az esetben volna képes a közigazgatási organismus, melynek élén áll, legalább a községi administratio megtisztítása tekintetében feladatát teljesíteni. Pártolom Gulner Gyula képviselőtársam módosítványát. (*Helyeslés a baloldalon.*)

Almásy Sándor: T. ház! Én Gulner képviselő ur módosítványát nem fogadhatom el. Méltóztassék megengedni, hogy észrevételeire egy pár megjegyzést tegyek. Én elismerem, elfogadom, a mint általában el kell fogadni, hogy emberek vagyunk és gyengék vagyunk, hogy megtörténhetik az az eset, hogy a szolgabiró genirozva van jegyzője irányában, mint alárendeltje irányában, gondolva a választásra. De ez az eset nem alkalmazható az általános választásokra. Egészen más volna, hogy ha a kerületek külön-külön választanák a maguk tisztviselőit. De, tisztviselő, szolgabiró a maga functióját ugylátszik tökéletesen függetlenül gyakorolhatja, mert azt csak nem lehet feltenni, hogy valamennyi jegyzőre szükséges az a különös fegyelem, mert az megint nagyon szomorú helyzet lenne. Megesik, hogy néhány jegyzőre kell felügyelni, de ezek egyes esetek és a többi jegyzők nem is veszik ezt zokon, sőt szeretik, ha a szolgabiró azokat szorgalomra, pontosságra szorítja. Sőt én ezen szakasz kihagyását vagyok bátor indítványozni, mert én jelenleg a jegyzői karnál, ha a maga kötelességét teljesíti, függetlenebb tisztviselőt a megyében nem ismerek. Én legalább éltem a megyében és részt vettem a megyegyülésen és tapasztaltam, hogy a jegyzők a maguk véleményét bátran kimondták akár a főispán, akár az alispánnal szemben. De a mint én magam tudom, mikor ilyen függetlennek látom a jegyzőt, akkor a jogok gyakorlatából

Digitized by Google

bármit elvonni, helytelennek tartanám. Hanem egyre vagyok bátor figyelmeztetni a t. házat és a t. miniszterelnök urat is, ki szintén a jegyzők függetlenségéről beszélt. (*Halljuk!*) Én arra bátorkodom figyelmeztetni a t. házat, hogy ezen független állást, mely ma a pontos és hivatalát jól értő jegyzőnek megvan, nem czélszerű csorbítani és figyelmeztetni a 68. és 71. §-ra, a hol már zaklatásoknak tétetnek ki a jegyzők. Ha tudnám, hogy ezek a szakaszok el fognak fogadtatni, nem oly könnyen szavaznék a jelen szakasz ellen, a hol az van mondva, hogy a felebbezés kizárásával büntethető annyiszor, a mennyiszer tetszik. Ha ezen szakaszok életbe fognak lépni, akkor vége a jegyzők függetlenségének s akkor ők egészen másképp fognak gondolkozni; de a mig ezen szakaszok elfogadva nincsenek, a legjobb lelkiismerettel és meggyőződéssel nemcsak, hogy Gulner t. képviselő ur indítványát el nem fogadhatom, hanem még a 68. §-ban foglalt biztosítékot is feleslegesnek tartom.

B. Andreánszky Gábor: T. képviselőház! Én csak röviden akarok reflectálni a t. képviselő ur beszédére. Részemről szintugy tisztelem a jegyző urakat, mint ő, de nem volt szerencsém eddig azt tapasztalni, hogy kivált a választásoknál oly nagyon függetlenek volnának. A megyében is, a kerületben is, a hol megválasztatni szerencsém volt, független jegyzővel csak egy-kettővel, mint ritka kivételekkel találkoztam. Nógrádmegyében egy alispán-választásnál akkor, midőn már a kormánypárti alispánjelölt ügye nagyon rosszúl állott, a mennyiben ő az első szavazásnál megbukott, a kijelölő bizottság választásakor a főispán magához hivatta az összes körjegyzőket, tartott nekik egy predicatiót, minek eredménye az lett, hogy mig mi az első választásnál 17 szóval többségben voltunk, a másodiknál szépen megbuktunk.

Ezt tapasztaltam én a megyében s ezt kivántam Almássy képviselőtársam felszólalására elmondani. Részemről Gulner képviselő ur módosítványát pártolom. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Elnök: T. ház! Szólásra többé senki sincs feljegyezve; ha tehát szólani senki sem kiván, a vitát bezárom.

Tisza Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! Csak egy pár rövid szót kell még mondanom (*Halljuk!*) azok folytán, mik felszólalásom óta felhozattak. (*Halljuk!*) Nem szükséges sokat mondanom, mert azon különbséget, a mely van abban, hogy a községi előljárók a választásból is kizárassanak és abban, hogy a felettük levő tisztviselő iránti fegyelmi rendelkezésekben résztvehessenek, Pulszky Ágoston képviselő ur igen alaposan és helyesen kifejtette. És nem is gondolnám, hogy kétségbevonható legyen az, hogy mig a választási actus alatt egyszer lehet esetleg a jegyznek befolyása a szolgabiró sorsára, ha azokban is jogosult marad, a mikből ezen javaslat kizárja, a szolgabirónak összes működése ideje alatt gyakorolhatna rá befolyást és tarthatná őt bizonyos erkölcsi függésben és ez által minden esetre előállana az az eset, a mi eddig csakugyan létezett is, hogy a szolgabiró volna felügyelője a jegyzőnek, de viszont ez felügyeleti jogot gyakorolna a szolgabiró felett, a mi, azt hiszem, semmi helyes administrativ fogalomnak meg nem felel. (*Ugy van! jobbfelől.*)

Grünwald képviselő ur azt mondja, hogy én a gouvernementalis eszmével vagyok ellentétben, azt mondja, hogy én, miután Gulner képviselő ur módosítványát el nem fogadom, a községi és a megyei jobb administratiót nem akarom elfogadni. Én, t. képviselőház, nem tehetek róla, ha valaki abból indul ki, hogy csak egy út helyes ezen a világon és ez az út az, a melyet ő jónak tart (*Ugy van! jobbfelől*) és hogy a ki ez utat vakon nem követi, az nem is akarhatja azt a jó czélt, a mit ő akar. A ki ebből indul ki, azzal vitázni ily kérdésekben per absolutum felesleges. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Még csak egyet! Gróf Apponyi t. képviselő ur a függetlenségről általán mondottakkal szemben azt hozta fel, hogy hisz az egy általános igazság, melyet én minden esetben vagy igen gyakran már emlegettem, de a mely kellő értelmezés nélkül semmit sem jelent. Hát, t. képviselőház, én azt hiszem, hogy ennek ezen most fenforgó concret eset szempontjából értelme van és azt hiszem, hogy midőn mások egész általánosságban emlegetik, hogy nekik csak független emberek kellenek, az csakugyan nem általánosságba menés, hanem azzal szemben indokolás, ha valaki a függetlenség természetszerű alapjait fejtegeti. (*Ugy van! jobfelől.*) És én megnyugtathatom gróf Apponyi képviselő urat: én annyira nem szeretek a más mezején kalandozni, hogy én általános igazságokat felhozni nem szoktam és most sem hoztam fel. (*Helyeslés és tetszés jobbfelől.*)

Különben, t. képviselőház, elmondottam indokaimat, melyek miatt Gulner képviselő ur módosítását elfogadhatónak nem tartom. Most a hallottak daczára is nézetem mellett megmaradva, kérem a t. házat, hogy a törvényjavaslatnak ezen pontját, ugy a mint van, elfogadni méltóztassék. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Grünwald Béla: T. képviselőház! Bocsánatot kérek, csak néhány szót akarok szólani, mert az igen t. miniszterelnök ur, ugy látszik, teljesen félreértette szavaimat s azokból oly következtetéseket vont le, melyeket szó nélkül nem hagyhatok. (*Halljuk!*) A miniszterelnök ur ugyanis engem mintegy maniacust állított a t. képviselőház elé, (*Derültség balfelől*) a kinek bizonyos nézetei vannak és a ki, mihelyt valaki azokkal egyet nem ért, ezt elítéli. Ennek következtében a minister-

Digitized by Google

elnök ur arra az eredményre jutott, hogy velem egyáltalában vitatkozni nem fog.

Először is kijelentem, t. képviselőház, hogy én teljesen ennek a törvénynek a basisán állottam és azt a tárgyalás basisául a jelen esetben elfogadtam. Én csak azt akartam kimutatni, hogy ez az intézkedés, a mely ebben a törvényjavaslatban foglaltatik, ellentétben áll az administratio érdekeivel, Gulner Gyula barátomé pedig egészen ezen a basison állva, az administratio érdekeit előmozdítja.

Ez volt az én álláspontom s azért valóban nem látom be, hogy a ministerelnök ur miért nyilatkozott oly hangon, mint a minőn tényleg tette. (*Helyeslés balfelől.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! Tartozom magamnak azzal, hogy most azt mondjam, hogy a képviselő ur félreértett, midőn azt hitte, hogy én őt, mint valami maniacust akartam feltüntetni. Nem! Én csak constatáltam azt, hogy a képviselő ur saját felfogásának helyességéről annyira meg van győződve, hogy nem képzelheti, hogy a kinek más felfogása van, ugyanazon jó czélra törekedhetnék és bocsánatot kérek, szavainak csakugyan ez volt az értelme. Hiszen mostani felszólalásában is elmondotta, hogy ő csak azt vitatta, hogy az, a mi a javaslatban van, ellenkezik a jó administratióval, a mi pedig Gulner Gyula képviselő ur módosítványában van, annak megfelel.

Természetesen teljes joga van neki azt állítani, hinni és meg lenni győződve róla, hogy az ő felfogása szerint igy áll a dolog. Én csak azt a jogot vindicálom magamnak, hogy azért, mivel nekem más a felfogásom, nekem is lehet czélom az administratio javítása. (*Helyeslés a jobboldalon.*) Csak ezt akartam mondani.

Különben a t. képviselő is ugy meg lehet nyugodva, a mint én meg vagyok nyugodva az iránt, hogy az administratio kérdéseiben sokszor fogunk még egymással vitázni (*Derültség*) és nekem eszembe sem jutott vele a vitát mindenkorra lehetetlennek, vagy olyannak nyilvánítani, melyet néha még passióval is fölvenni hajlandó ne volnék. (*Élénk tetszés és derültség a jobboldalon.*)

Elnök: A tanácskozást befejezettnek nyilvánítom. Következik a szavazás.

Az 50. §-hoz két módosítvány adatott be; az egyiket Gulner Gyula képviselő ur adta be a 3-ik bekezdéshez, a másikat Bernáth Dezső képviselő ur a 6-ik bekezdéshez. Azt hiszem, legczélszerűbb lesz a szavazást bekezdésenkint megejteni és a módosítványok iránt az egyes bekezdéseknél határozni. (*Helyeslés.*)

Az első és a második bekezdés nem támadtatván meg, azt hiszem, azok elfogadtatnak.

A 3-ik bekezdést Gulner Gyula képviselő ur a szövegnek különben változatlan megtartása mellett egy szó beillesztésével kivánja elfogadtatni.

Kérdem tehát a t. házat, méltóztatik-e elfogadni Gulner Gyula képviselő ur azon módosítását, hogy a 3-ik sorban a „tisztviselőknek“ szó után tétessék ezen szó „választása“.

Kérem azokat, a kik a módosítványt elfogadják, méltóztassanak felállni. (*Megtörténik.*) A többség nem fogadta el a módosítványt és igy a szöveg változatlanul fentartatik.

A 4-ik és az 5-ik bekezdés nem támadtatván meg, elfogadtatnak.

A 6-ik bekezdéshez Bernáth Dezső képviselő ur adott be módosítványt. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e ezen módosítványnyal szemben a szöveget változatlanul fentartani, igen vagy nem? (*Nem!*) A szöveg nem tartatván fönn, az Bernáth Dezső képviselő ur módosítványával fogadtatik el.

A 7-ik bekezdés nem támadtatván meg, elfogadtatik.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa az 51. §-t*).

Zichy Antal: T. képviselőház! Egy nagyon szerény megjegyzésem van, melynek minutiosus voltáért bocsánatot kell kérnem. Mindössze csak egy kommát kivánok a szövegbe tétetni és a helyesebb szórakás tekintetében bátor vagyok azon óhajtásomat fejezni ki, hogy ezen paragraphus a második bekezdés utolsó mondatával kezdődjék eképen:

„A közgyülésen üléssel és szavazattal birnak, habár nem volnának is tagjai a bizottságnak:

vármegyékben az alispán, stb. a mondat végén pontosvessző teendő;

városi törvényhatóságokban a polgármester stb.“

Igy tisztább, világosabb a szövegezés. (*Helyeslés.*)

Azon biztos föltevésben, hogy sem egyszerű szavazás, sem szavazatok megszámlálása, sem névszerinti szavazás nem fog kivántatni, bátor vagyok javaslatomat irásban benyujtani. (*Derültség.*)

Elnök: A benyujtott módosítvány fel fog olvastatni.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa a benyujtott módosítványt*).

Zay Adolf: T. ház! Én nem kivánok kifogást emelni azon szórakás és szép irályú módosítvány ellen, a melyet előttem szólott t. képviselő ur benyujtott, én ahhoz hozzájárulok. Azonban ellenvetést akarok tenni e szakasznak egy érdemleges dispositiója ellen. (*Halljuk!*) E szakasz csaknem az egész megyei tisztikarnak nemcsak ülési és felszólalási, de szavazati jogot is ad a megye közgyülésében.

Távol áll tőlem, t. ház, hogy ki akarnám zárni a megyei tisztikart a megyei közgyülésből. Sőt

Digitized by Google

szükségesnek és nélkülözhetetlennek tartom azok közreműködését a közgyülésben. Mert azoknak szakértelmét, tárgyismeretét, tapasztalatait és általános értelmiségét csakugyan nem nélkülözhetné a megyei tanácskozás. Hiszen én, ki fia vagyok egy megyének, a melynek tisztikara igen derék és lelkiismeretesen működik, sőt maga a főispánja is nemcsak, hogy a közigazgatást nem gátolja, hanem ellenkezőképen törvénytisztelet és jóakarat által azt előmozdítani iparkodik, csakugyan nem viseltethetem ellenszenvvel, elégületlenséggel a megyei tisztikar tevékenysége és közreműködésével szemben.

De, t. ház, tegyük meg a kellő különbséget, a részvétel, illetőleg közreműködés és szavazati jog között.

Óhajtandónak és szükségesnek tartom, hogy a megye minden tisztviselője, a ki valamit represental, a kitől szakismeret, ügyismeret és tapasztalat várható, folyjon be a tanácskozásba, érvényesítse ott a maga szellemi tevékenységét. De, hogy a döntésnél résztvegyen-e, azt nem kívánom attól függővé tenni, hogy szellemi tényezője-e a közgyülésnek, hanem attól, hogy hogyan jutott ő a hivatalába. Mert, t. képviselőház, a megyei képviselő-testület minden esetre képviseleti jelleggel bir, tényezője akar lenni az önkormányzatnak. A tanácskozásba folyjanak be mindazok, a kiknek van mit tanácsolni. De a decisióba ne folyjanak be, csak azok, a kik önkormányzati tényezők és a kiknek ez alapon szavazati jogot is lehet adni. A jelenlegi szakasz pedig a megyei tisztviselőnek nem csak felszólalási, hanem szavazati jogot is ad distinctio nélkül, ha vajjon azon megyei tisztviselő választás vagy kinevezés útján jutott-e hivatalába.

Én egyénileg, t. képviselőház nem fektetnék egyáltalában súlyt arra, hogy a megyei tisztviselő szavazattal is birjon. Én sokkal nagyobbra becsülöm azon szellemi befolyást, a melyet ő a vitatkozásban ismereteinek és a maga szellemi felelősségének érvényesítése által gyakorolhat, mintsem arra az egyéni szavazatra súlyt fektetnék. Ha az a megyei tisztviselő nem képes felszólalása által meggyőzni a közgyülést, ha ő nem birhatja szellemi felsőbbsége által a közgyülést arra, hogy kövesse a tanácsát, akkor ne iparkodjék a maga szavazata által leszavazni az önkormányzati tényezőket. De súlylyal bir azon érv, hogy a tisztviselők egynémelyike önkormányzati tényező, választott közege a megyének.

Hogy én mit tartok a jelenlegi választási rendszerről és különösen a candidationalis jog jelenlegi gyakorlásáról, arról már szóltam. De legalább rá lehet fogni a megyei tisztviselőre, hogy ő választott közege a megyének és én ezért hajlandó vagyok azon megyei tisztviselőknek; kik bár candidatio mellett, de mégis — külsőleg legalább — választás útján jöttek bele a hivatalokba, szavazati jogot is adni a megyei közgyülésen; de a jelenlegi szakasz nemcsak a tisztviselők ezen osztályának, hanem a főorvosnak, számvevőnek levéltárnoknak, sőt még egy állami tisztviselőnek, tudniillik az építészeti hivatal főnökének nemcsak ülési, de szavazati jogot is ad. Én ismétlem, hogy különösen ezen most általam felsorolt tisztviselőknek részvételét a tanácskozásokban szükségesnek és nélkülözhetetlennek tartom. Én nem képzelhetem, hogy bizonyos tárgyalásoknál nélkülözhetni lehetne a főorvosnak, számvevőnek, levéltárnoknak, de különösen az építészeti hivatal főnökének közreműködését és szakszerű tanácsát; de hogy ezek miért szavazzanak a közgyülésben, erre én semmi okot, semmi ratiót nem látok. (*Helyeslés balfelől.*)

Bátor vagyok tehát indítványozni, t. ház, hogy vegyen részt a megyei közgyülésben valamennyi megyei tisztviselő, sőt ezen általam most nevezett tisztviselő is, ki nélkülözhetetlen ott, mert a megye jelenleg nem bir építészeti karral és igy saját közegével, mondom, vegyenek részt valamennyien a tanácskozásban és birjanak felszólalási joggal, de szavazati joggal ne birjanak, miután nem választott közegei a megyének. Ajánlom eziránti módosítványomat. (*Helyeslés balfelől.*)

Törs Kálmán jegyző (*olvassa a módosítványt, mely igy szól*): „Az első bekezdésben azon szavak: „főorvos, központi számvevők, levéltárnokok, a második bekezdésben pedig ezen szavak: „főorvos, számvevők és levéltárnokok“ hagyassanak ki; az utolsó bekezdésben ezen szavak helyett „ülés és szavazattal“ tétessék: „üléssel“. (*Helyeslés balfelől.*)

Bernáth Dezső: T. ház! Felszólalásomnak oka ugyanaz, a mi Zichy Antal képviselőtársamé volt, tudniillik e szakasz pongyola szövegezése, melyre nézve nekem egy módosítványom volna és azt hiszem, hogy ez még annál is precisebb volna, mint a mit Zichy Antal t. képviselő ur indítványozott. Abban az esetben azonban, ha az enyém el nem fogadtatnék, nagyon szivesen hozzájárulok az övéhez.

Törs Kálmán jegyző (*olvassa a módosítványt, mely igy szól*): Szövegeztessék az 51. §. a következőképen: „A közgyülésen üléssel és szavazattal birnak, habár nem volnának is tagjai a bizottságnak: vármegyékben az alispán, fő- és aljegyzők, tiszti fő- és alügyészek, árvaszéki elnök és ülnökök, főorvos, főszolgabirák, pénztárnokok, központi számvevők, levéltárnokok s a rendezett tanácsú városok polgármesterei és az illető törvényhatóság területén rendszeresített államépítészeti hivatal főnöke; városi törvényhatóságokban a polgármester, fő- és aljegyzők, rendőrkapitány, tanácsnokok, tiszti fő- és alügyészek, árvaszéki elnök és ülnökök, főorvos,

Digitized by Google

főmérnök, pénztárnokok, számvevők, közgyám és levéltárnokok.

Ezen joggal azonban a tisztviselők akkor, a midőn saját tényükről van szó, nem élhetnek.

Szederkényi Nándor: T. ház! Én egy indítványt óhajtanék tenni arra nézve, hogy ezen szó után „pénztárnok" tétessék e szó „ellenőr".

Méltóztatnak tudni, hogy az már a szabályrendeletek értelmében ugy van beosztva, hogy két tisztviselő kezeli a pénztárt, a pénztárnok és ellenőr. Mindkét tisztviselő, azt lehet mondani, a kezelés természeténél és súlyánál fogva is, a mennyiben cautiót tartoznak letenni, mindketten, ugyanazt teszik, a kezelés is olyan, hogy egyik a másikat ellenőrzi; de különben az ellenőr ellenőrző tisztet teljesítvén, egyik állás a másiknál nem lehet kitünőbb, vagy kiválóbb. Ha a szövegezés igy marad, abban az esetben az ellenőr nem lesz bizottsági tag és igy az fog bekövetkezni, hogy az ugyanegy természetű hivatalkört betöltő két egyén közül, az egyik felruháztatik bizottsági tagsággal is, tehát mintegy kiemeltetik, a másik pedig mellőztetik. Én azt gondolom, a törvénynek tulajdonképen ez nem is volt intentiója és talán az a kifejezés, hogy „pénztárnokok" magyarázza meg, hogy ez alatt értetnek az ok, a kik a pénzkezelésnél egyenlő hatáskörben működnek, mert megyei pénztárnokok kifejezésnek különben nincsen értelme. Ennélfogva, hogy világosabb legyen a szöveg és egyszersmind a félreértések kikerültessenek „pénztárnokok" szó után kérem az „ellenőr" szót beiktatni.

Elnök: Fel fog olvastatni az indítvány.

Törs Kálmán jegyző (*olvassa*):

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha tehát szólani senki sem kiván, a vitát bezárom; szó illeti még az előadót.

Dárdai Sándor előadó: T. ház! Azon stylaris módosítványhoz, melyetZichy Antal t. képviselő ur tett, szivesen hozzájárulok; sőt többet mondok, a Zichy Antal képviselő ur módosítványa és Bernáth Dezső képviselő ur módosítványa közt lényegileg semmi különbséget sem látok, styláris módosítás mindkettő és mondhatom, mindegyik helyesebb a szövegnél, a mely csak sajtóhibából lett értelmetlenné.

Kérem azonban a t. képviselőházat, hogy a Zay képviselő ur módosítványát ne méltóztassék elfogadni, mint a mely a közgyülésekben szavazattal csak azon tisztviselőket kivánja felruházni, a kik abban mint választott tisztviselők vesznek részt, mig a kinevezett és kinevezendő tisztviselőket szavazati joggal felruházni nem akarja. Az én nézetem és a bizottság nézete is az volt, hogy azon tisztviselők, a kik jövőre kinevezés útján fognak állásukhoz jutni, ezentúl szintén önkormányzati közegeknek tekintendők s e tekintetben semmi különbség nincs a hivatali állásra nézve a választott és a kinevezett tisztviselők között. (*Helyeslés jobbfelől.*) Hiszen maga a t. képviselő ur megjegyezte mellékesen, hogy a mostani választott tisztviselők is csak külsőleg választatnak, mert a candidatiónál fogva azokat is kinevezett tisztviselőknek lehet tekinteni. Ha tehát a t. képviselő ur abban a nézetben van, hogy a választott és kinevezett tisztviselők közt lényeges különbség nincs, nem tudom, mi birhatta a módosítvány megtételére. Ennélfogva kérem a t. házat, méltóztassék Zay képviselő ur módosítványát mellőzni. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Egyuttal arra kérem a t. házat, hogy Szederkényi Nándor t. képviselőtársam módosítványát szintén mellőzni méltóztassék, mint a ki homlokegyenest ellentétben Zay képviselő urral, még tágítani akarja a kört, és szavazati joggal kivánja felruháztatni a pénztári ellenőrt. Más okot nem hozok fel e módosítvány ellenében, csak azt, hogy eddig is csak a megyei főbb tisztviselők voltak szavazati joggal felruházva és ilyennek tekintetett eddig a pénztárnok. Ennélfogva kérem a t. házat, ne méltóztassék Szederkényi Nándor képviselő ur módosítványát elfogadni, hanem azzal szemben a szöveget megtartani.

Elnök: A tanácskozást befejezettnek nyilvánítom, következik a szavazás. Négy módosítvány adatott be az 51. §-hoz. Ezek közül kettő tisztán styláris természetű, tudniillik Bernáth Dezső és Zichy Antal képviselő uraké, kik közül Bernáth Dezső képviselő ur az egész szakaszt, mig Zichy Antal képviselő ur csak a két első bekezdést kivánja módosítani. E szerint először a styláris módosítás kérdését lesz szükséges eldönteni, azután következnek Zay és Szederkényi képviselő urak módosítványai, melyek ugy az eredeti, mint a módosított szövegbe beilleszthetők.

Miután Bernáth Dezső képviselő ur az egész szakaszt kivánja módosítani, legczélszerübb lesz először e fölött dönteni. Első kérdés: méltóztatik-e stylariter fentartani a szakaszt változatlanul; azután Bernáth Dezső képviselő ur s ha ez nem fogadtatnék el, Zichy Antal képviselő ur módosítványát tűzöm ki. Előbb méltóztassanak meghallgatni a módosítványokat.

Törs Kálmán jegyző (*olvassa a módosítványokat*).

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e az 51. §. szövegét eredeti szerkezetében megtartani? (*Nem fogadjuk el!*) E szerint a bizottság által megállapított szöveg nem fogadtatik el.

Kérdem a t. házat, elfogadja-e styláris szempontból a Bernáth Dezső t. képviselő ur által javaslatba hozott szöveget, igen vagy nem? (*Igen! Nem!*)

Kérem azon t. képviselő urakat, a kik Bernáth Dezső képviselő ur által stylaris szempontból

Digitized by Google

javaslatba hozott szöveget elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*)

A ház többsége nem fogadta el a Bernáth Dezső képviselő ur módosítását.

Kérdem a t. házat, méltóztatik-e az első és második bekezdéseket Zichy Antal képviselő ur szövegezése szerint elfogadni, igen vagy nem? (*Igen! Nem!*) A kik azt elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*)

A ház többsége elfogadta a styláris módosítást.

T. ház! Most következik Zay Adolf képviselő ur módosítványa, ki azon tisztviselőket, a kik kineveztetnek, jelesen a főorvost, számvevőket és levéltárnokokat kihagyatni kivánja.

Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a szöveg szerint Zay Adolf képviselő urnak módosításával szemben fentartani e tisztviselők szavazati jogát, igen vagy nem? (*Igen! Nem!*)

Kérem azon képviselő urakat, a kik fentartják ezen tisztviselők szavazati jogát, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*)

A ház többsége fentartotta ezen tisztviselők szavazati jogát és igy Zay Adolf módosítása elesik.

Következik Szederkényi Nándor t. képviselő ur módosítása, a mely szerint a szakasz második sorában az első és második bekezdésében is előforduló ezen szó után „pénztárnokok", ezen szót kivánja tétetni „ellenőr".

Kérdem a t. házat, méltóztatik-e ezt elfogadni, igen vagy nem? (*Igen! Nem!*)

Kérem azon képviselő urakat, a kik ezt elfogadják, méltóztassanak felállani.

A ház többsége nem fogadta el a módosítást.

A többi bekezdések meg nem támadtatván, azt hiszem, elfogadtatnak. (*Helyeslés.*)

Következik az 52. szakasz.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa az 52. szakaszt*).

Zichy Antal: T. ház! Felbátorittatván az előbbi siker által, vagyok bátor egy, az előbbiekkel fontosságra nézve vetélkedő módosítást beterjeszteni.

Az 52, §. első bekezdésében a helyett: „a többi tisztviselő és általában a tiszteletbeli tisztviselők a közgyüléseken felszólalhatnak", azt kivánom tétetni: „a többi tisztviselő általában és a tiszteletbeli tisztviselők is". Beadtam módosítványomat irásban is.

Elnök: Fel fog olvastatni a módosítvány.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa*): Az 52. §. első sorában „a többi tisztviselő és általában a tiszteletbeli tisztviselő" helyett ez tétessék: „a többi tisztviselő általában és a tiszteletbeli tisztviselők is".

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve, a vitát bezárom.

T. ház! Az 52. §. styláris módosítását hozza javaslatba Zichy Antal képviselő ur.

Kérdem a t. házat, fentartja-e a szöveget Zichy Antal képviselő ur styláris módosításával szemben, igen vagy nem? (*Nem!*)

Azt hiszem, kimondhatom, hogy a szöveg nem tartatik fenn, hanem Zichy Antal képviselő ur módosítványa szerint fogadtatik el.

Következik az 53. §.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa az 53. §-t, mely észrevétel nélkül elfogadtatott. Olvassa az 54. §-t*).

Horváth Lajos: A felolvasott 54. §. a széksértési keresetekről intézkedik s azt mondja, hogy:

„A ki a tanácskozás méltóságát vagy a gyülés egyes tagjait sértő kifejezéssel él s azt rögtön vissza nem vonja, valamint a ki a tanácskozást megintés és azt követő rendreutasítás után is tartósan zavarja, széksértési kereset alá vonathatik s a gyülés által a felebbezés kizárásával 100 forintig terjedhető s közigazgatási úton behajtható birságra büntettethetik, fenmaradván a büntető törvények súlya alá eső bűntettekre nézve a későbbi megtorlás joga."

Ezzel kapcsolatban a 70. §. intézkedik arról, hogy e széksértési kereseteket a tiszti ügyész indítja meg s ő indítványozza a kiszabandó birság mennyiségét.

Nekem e szakasz intézkedése ellen nincs kifogásom, szükségesnek tartom én is, hogy a tanácskozás méltósága és tisztessége kellő védelemben részesüljön. De e szakasz intézkedései közt hézagot látok. Nincs ugyanis intézkedés arról, hogy mi módon fog határozni a közgyülés azon kérdésre nézve, vajjon követtetett-e el széksértés, vagy nem? Az 1870: LXII. törvényczikk e tekintetben kellőleg intézkedett, mert a 49. §-ban kimondja, hogy ha tiszti kereset elrendelése, vagy valamelyik tisztviselő hivatalvesztése forog szóban, a szavazás titkos. Tehát a titkos szavazás útján való határozathozatal mondatott ki. E szakaszt azonban az 1876: VII. törvényczikk 1. §-a hatályon kivül helyezte s a törvényjavaslatban megfelelő intézkedés nincs. Azt hiszem, hogy a t. belügyminister ur szives lesz belátni, hogy e tekintetben mégis kell intézkedni, mert ha szükségét látjuk annak, hogy a tanácskozás tisztessége és méltósága megtorló rendszabályok által biztositassék, arra is van szükség, hogy a bizottsági tagok esetleges záklatások ellen is kellő védelemben részesüljenek. Erre nézve pedig megfelelőbb módot a titkos szavazásnál nem tudok. Indítványom tehát az volna, hogy a 3-ik sorban e szó után „zavarja" e szavak tétessenek: „tett indítvány folytán, mely felett a gyülés titkos szavazással határoz". A szöveg tehát a következőleg szólna: „A ki a tanácskozás méltóságát vagy a gyü-

Digitized by Google

lés egyes tagjait sértő kifejezéssel él s azt rögtön vissza nem vonja, valamint a ki a tanácskozást megintés és azt követő rendreutasítás után is tartósan zavarja, tett indítvány folytán, mely felett a gyülés titkos szavazással határoz, széksértési kereset alá vonathatik s a gyülés által a felebbezés kizárásával 100 forintig terjedhető s közigazgatási úton behajtható birságra büntettethetik, fenmaradván a büntető törvények súlya alá eső bűntettekre nézve a későbbi megtorlás joga."

Kajuch József: Nekem e szakasz utolsóelőtti sorának egyik kifejezésére vonatkozólag van egy módosítványom. Itt ugyanis az mondatik; hogy „fenmaradván a büntető törvények súlya alá eső bűntettekre nézve a későbbi megtorlás joga". Azt hiszem, hogy itt a „bűntettekre" való hivatkozás csakis tollhiba, mert azokat a vétségeket és kihágásokat, a melyek a közgyülésen követtetnek el, szintén meg kell torolni, a mi a 100 forintnyi birsággal még nem történik meg: azért bátor vagyok e szó helyett „bűntettekre" azt indítványozni „bűncselekményekre".

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa a módosítványt)*.

Zichy Antal: Csatlakozom az előttem szólottaknak mindkét módosítványához, de bátor vagyok még egy módosítványt a t. ház figyelmébe ajánlani. A régi magyar közjog és közélet emberei előtt még nagyon is élénk emlékezetben lehet, mily keserű vitákra adott annak idején alkalmat a széksértési keresetek rendezetlen volta és mily nagy súlyt fektettek arra államférfiaink — kiemelhetem az eléggé ismert Wesselényi-esetet — hogy stante sessione kell megindítani a széksértési keresetet és nem lehet annak helyet adni, hogy ülés után összeszólalkozzanak, a mikor már senki sem emlékezik a mondott szavakra és utólag indittassék meg a mozgalom. Bátor vagyok tehát indítványozni, hogy ahhoz, a mit Horváth Lajos t. képviselő ur indítványozott; még ez is hozzátétessék: „még azon gyülés folyama alatt". *(Helyeslés.)*

Elnök: Ha jól fogtam fel a képviselő ur indítványát, ő a Horváth Lajos képviselő ur módosítványába kivánja beleszúratni e szavakat: „még azon gyülés folyama alatt".

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa a módosítványt)*.

Elnök: T. ház! Szólásra többé senki sincsen feljegyezve, ha tehát szólani senki sem kiván, a vitát bezárom.

Dárdai Sándor előadó: T. ház! Azon nézetben vagyok, hogy Zichy t. képviselőtársam módosítványa nem áll szoros kapcsolatban Horváth képviselő uréval, minthogy az önállóan is fentartható. Én csak Horváth képviselő ur módosítványával szemben kivánom felhozni, hogy eltekintve attól, hogy a mostani szöveg teljesen megfelel az 1870-ik törvény óta fennállott gyakorlatnak és ama törvény szövegének, azt is hiszem, hogy ily ügyekben a titkos szavazás igen nehézkes és hosszadalmas procedura. A széksértési eljárásnak az a főczélja, hogy a széksértés rögtön megtoroltassék. De a titkos szavazás nemcsak névszerinti, hanem irásbeli szavazással is van összekötve, a mi által az eljárás igen nehézkessé volna téve. Ennélfogva kérem az eredeti szöveg megtartását. Azonban Zichy t. képviselőtársam módosítványához, mely a czélnak teljesen megfelel, részemről hozzájárulok; ugyszintén elfogadom Kajuch t. képviselőtársam módosítványát, mert itt csakugyan nem bűntettről, Verbrechen, hanem általában bűncselekvényekről kell intézkedni.

Horváth Lajos: Bocsánatot kérek, t. ház, de kénytelen vagyok az előadó ur észrevételét rectificálni. Először is a törvényjavaslat 54. §-ában egy újabb esete vettetik föl a széksértésnek, tudniillik az, hogy „a ki a tanácskozást megintés és azt követő rendreutasítás után is tartósan zavarja", szintén széksértési kereset alá vonathatik. Ez egészen új intézkedés, mert a törvény 50. §-a ennek az általam most felolvasott esetnek kivételével szól, ugy a mint a törvényjavaslat 54. §-a. De a törvény alkotása után 6 évig a törvény 49. §-a is érvényben volt, melyet az 1876: VII. törvényczikk első §-a helyezett hatályon kivül s ennek folytán most törvényes intézkedés nélkül vagyunk. Tehát vagy azt méltóztassanak kimondani, hogy titkos szavazással, vagy hogy nem titkos szavazással kell intézkedni, de hogy valami módon intézkedni kell, az bizonyos. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: A tanácskozást befejezettnek nyilvánítom; következik a szavazás. Az 54. §-hoz három rendbeli módosítás adatott be, melyek közül a szöveget csak az utolsó, tudniillik a Kajuch képviselő uré változtatja, a másik kettő beszúrást indítványoz. Az első kérdés az, elfogadja-e a ház: hogy a harmadik sorban előforduló ezen szó után „zavarja" tétessenek a Zichy Antal képviselő ur által javaslatba hozott szavak? *(Elfogadjuk!)* Ha méltóztatnak elfogadni, kimondom határozatképen, hogy Zichy Antal képviselő ur módosítványa elfogadtatott.

Ennek folytatásaképen következik a Horváth Lajos képviselő ur módosítványa, tudniillik ezen szavak: „tett indítvány folytán, mely fölött a gyülés titkos szavazással határoz." *(Elfogadjuk! Nem fogadjuk el!)* Kérem azokat, a kik elfogadják méltóztassanak felállani. *(Megtörténik: Felkiáltások a szélső baloldalról: Ellenpróbát!)* Most azok méltóztassanak felállani, a kik nem fogadják el. *(Megtörténik.)* A többség nem fogadta el.

Digitized by Google

Most kérdem a t. házat, méltóztatik-e a Kajuch képviselő ur módosításával szemben az eredeti szöveget megtartani, igen vagy nem? (*Igen! Nem!*) A kik az eredeti szöveget kivánják megtartani, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A ház többsége nem kivánja megtartani az eredeti szöveget s igy azt hiszem, kijelenthetem, hogy a Kajuch képviselő ur módosítása elfogadtatik.

Az idő előrehaladván, a tanácskozás a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülésben fog folytattatni.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 5 perczkor.)

211. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi márczius hó 23-án.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a közelebbről hozott törvények szentesitésére és kihirdetéséről és egy beérkezett kérvényről. A közlekedési bizottság jelentése a lissaboni pótszerződésről és a nemzetközi posta-szerződésről szóló törvényjavaslatokról. A kérvényi bizottság jelentése a kérvények 22. sorjegyzékéről. A törvényhatóságokról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, Trefort Ágoston.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Rakovszky István jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólani kivánókat Zsilinszky Mihály, az azok ellen jelentkezőket Ábrányi Kornél jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Rakovszky István jegyző (*olvassa a márczius hó 22-én tartott ülés jegyzőkönyvét*).

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom a ministerelnök átiratát, melyszerint a királyi tengerészeti hatóság elhelyezésére szolgáló államépület költségeinek fedezésére szükségelt póthitelről — a tömegesen visszatelepülők honosításáról — a szemcsés köthártyalob — trachoma — terjedésének meggátlásáról és az 1886. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslatok ő Felsége által Bécsben 1886. év márczius hava 11., 13., 14., illetőleg 16. napján legkegyelmesebben szentesittetvén, mint ez idei III., IV., V., illetőleg VI. törvényczikkek az „Országos Törvénytár“ útján folyó év márczius hó 21-ik napján kihirdettettek s ezen törvényczikkeknek a legfelsőbb szentesítési záradékkal ellátott eredeti példányai az országos levéltárban helyeztettek el.

Tudomásul vétetik.

Bemutatom a magyarországi királyi közjegyzők egyesületének Szontágh Pál képviselő által beadott emlékiratát a telekkönyvi betéteknek, a földadókönyv és az állandó kataster adataival megegyező szerkesztéséről és a telekkönyvi rendeletek pótlásáról és módosításáról szóló törvényjavaslat tárgyában.

Kiadatik a ház igazságügyi bizottságának.

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs.

Darányi Ignácz előadó: T. ház! Van szerencsém bemutatni a közlekedési bizottság jelentését a közlekedési minister ur által beadott 286. és 287. számú törvényjavaslatokat illetőleg.

Az egyik szól az 1879: XIV. törvényczikkben foglalt „általános póstaegyesületi szerződéshez“ a lissaboni posta-congressuson elfogadott „pótszerződés“ beczikkelyezéséről és hozzátartozik az azzal egyidejűleg felvett zárjegyzőkönyv.

A másik pedig szól a póstai megbizások teljesítésére vonatkozó szolgálatnak szabályozása

Digitized by Google

iránt kötött nemzetközi egyezmény beczikkelyezéséről.

Kérem a t. házat, hogy ezen jelentéseket kinyomatni, a ház tagjai közt szétosztatni és ezen ügyeknek sürgősségére való tekintetből az osztályok mellőzésével mielőbb napirendre tűzni méltóztassék.

Elnök: A jelentések ki fognak nyomatni, a ház tagjai közt szét fognak osztatni és ha a t. ház beleegyezni méltóztatik, az osztályok mellőzésével fognak napirendre tűzetni. Minthogy pedig ezen törvényjavaslatoknak mielőbb törvényerőre kell emeltetniök, a mennyiben nemzetközi szerződésekre vonatkoznak, méltóztatik a t. ház beleegyezni, hogy szombaton tűzessenek ki napirendre, esetleg a szőnyegen levő törvényjavaslat tárgyalásának félbeszakításával is. *(Helyeslés.)*

Kricsfalusy Vilmos előadó: T. ház! A kérvényi bizottság nevében van szerencsém a kérvények 22. sorjegyzéket bemutatni és tisztelettel kérem a t. házat, hogy kinyomatását, szétosztását elrendelni és a szombati ülés napirendjére kitűzni méltóztassék.

Elnök: A kérvényeknek bemutatott 22. sorjegyzéke ki fog nyomatni, a ház tagjai közt szétosztatni, a kérvények megtekinthetés végett a ház irodájában helyeztetnek el, tárgyalásuk pedig a szombati ülés napirendjére tűzetik ki.

Egyéb jelentés nem lévén, következik a napirend: a köztörvényhatóságokról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása és pedig az 55. §.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa az 55. §-t).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, az 55. szakasz elfogadtatik.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa a IV. fejezet czímét).*

Elnök: A czím elfogadtatik.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa az 56. szakaszt).*

Chorin Ferencz: T. ház! Mielőtt az 56. szakasz érdeméhez szólhatnék, a tárgyalási rendre vonatkozó indítványt vagyok bátor a t. ház figyelmébe ajánlani és annak elfogadását kérni, *(Halljuk!)* tudniillik, hogy az 56. és 57. szakaszok kapcsolatosan tárgyaltassanak. *(Helyeslés.)* Az 56. és 57. szakaszok intézkedései szoros összefüggésben állanak egymással s meg vagyok győződve, hogy a t. szónokok, kik feliratkoztak, nem annyira az 56. mint az 57. szakaszhoz kívánnak szólani. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ha az indítványt elfogadni méltóztatnak *(Elfogadjuk!)* és együttesen tárgyalni a két szakaszt, hogy a szónokok mindkét szakaszra reflectálhassanak, fel fog olvastatni az 57. szakasz is.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa az 57. szakaszt).*

Chorin Ferencz: T. ház! Én az 57. szakaszt a birákra vonatkozó *B)* pontjának kihagyásával elfogadom s azt hiszem, hogy e szakasz sorsa fölött az általános vita már döntött; mert a javaslat a ház többsége által azért fogadtatott el részletes tárgyalás alapjául, mert a felelős kormányt az állami érdekek érvényesítésére a szükséges eszközökkel felruházni akarja, a mivel egyáltalán nem ellenkezik az, hogy a lehető visszaélések ellen a kellő jogbiztosítékok megadassanak.

Felszólalásom czélja egyedül az, hogy indítványozzam, hogy az 57. szakasznak a törvénykezési közegeket illető *B)* pontja hagyassék ki. Midőn ezt teszem, kötelességemnek tartom mindenekelőtt kiemelni azt, hogy az általános tárgyalás alkalmával a t. ministerelnök ur részéről kijelentés történt, hogy az említett *B)* pont kihagyásához hozzájárulni hajlandó; mert annak a birói függetlenségre való kihatása iránt aggályok merültek fel és indiscretio nélkül hozzátehetem, hogy aggályok merültek fel azoknál is, kik különben a t. ministerelnök ur politikája és intentióia iránt teljes bizalommal viseltetnek.

Horánszky Nándor: Mióta? *(Derültség. Zaj.)*

Chorin Ferencz: Azóta, a mióta a ház ezen oldalán foglalok helyet s a mérsékelt ellenzék oly politikát követett, mely nézetem szerint az ország érdekeivel s a szabadelvűség követelményeivel homlokegyenest ellenkezik. *(Élénk helyeslés és tetszés jobbfelől. Zaj balfelől. Halljuk! Halljuk!)* Különben én ezt nyiltan kijelentettem és eljárásomot az ország választóinak ítélete alá bocsátottam volt. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Midőn a t. ministerelnök ur az általános vita alkalmával kijelentette azt is, hogy a birói függetlenség elvéhez ragaszkodik, hogy a birói függetlenséget minden körülmények közt fentartani s védeni akarja: nyilatkozata az országban általános megnyugvást keltett. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Én kettős okból örülök e kijelentésnek. Először azért, mert a birói szervezet nagy kérdését egy tisztán közigazgatási törvényjavaslatban mellékesen tárgyalni czélszerű eljárásnak nem tartottam volna; s másodszor azért, mert ugy vagyok meggyőződve, hogy mindazon czélok, a melyeket a t. ministerelnök ur az állami érdekek szempontjából elérni akar, elérhetők a birósági szervezeten belül a nélkül, hogy az 1869 : IV. törvényczikkbe lefektetett elvektől eltérni kellene, a melyekben a politikai és egyéni szabadság egyik lényeges biztosítékát szemlélem. *(Helyeslés jobbfelől.)* De azért, mert én a birói hatalom elkülönítésének rendszeréhez ragaszkodom, egyáltalában nem akarom tagadni azt, hogy a birói szervezet

Digitized by Google

nagy hiányokban szenved s e tekintetben utalhatok az igazságszolgáltatás érdekeivel foglalkozó tagjaira a t. háznak, kik évek óta hangoztatják, hogy a birói szervezet hiányos és kiegészítendő, hogy az ellenőrzés rossz és elégtelen s hogy ha nem akarjuk, hogy a különben helyes rendszer az életben kudarczot valljon, a hiányok pótlásáról s kiegészítéséről okvetlenül gondoskodni kell.

A magyar törvényhozás 1869 ben s 1871-ben teljesen függetlenné tette a magyar bíróságokat; de nem gondoskodott az állami és társadalmi érdekek biztosításáról a független birákkal szemben; nem létesítette azon-intézményeket, melyek más államokban ezen czélok elérése végett életbeléptetve vannak. Elszigetelte a birókat az életben, a nélkül, hogy a szóbeliség és közvetlenség meghonosítása által a szükséges kölcsönhatásról gondoskodott volna. Nem gondoskodott az ellenőrzésről és vezetésről, mely nélkül minden zárt testületben a kötelességérzet szükségképen lankadni szokott.

Azt hiszem, t. ház, hogy e hiányok orvoslására szükséges garantiák létesítése épen annyira érdekében áll a bíróságoknak, mint magának a magyar államnak, mert a tapasztalással igazolt tény az, hogy csak azon intézmények birnak életképességgel és tartóssággal, melyek a nemzet bizodalmába gyökereznek és az ország közérdekeivel összhangban állanak.

Nem fogom azokat részletezni, a mik már sokszor el lettek mondva a házban és a házon kivül, hogy a járásbíróságok az országban el vannak szigetelve; hogy a törvényszékek minden ellenőrzést nélkülöznek; hogy a királyi táblák összpontosított szervezeteiknél az ellenőrzés hatályos gyakorlására képtelenek; hogy a királyi ügyészség, az állami érdekek e hivatott képviselője sem kellő hatalommal, sem kellő szervezettel nem bir, hogy a szóbeliség és a közvetlenség hiányában a társadalom kellő controlt a jogi organismus felett nem gyakorolhat, hogy a fegyelmi törvények a laza kezelés folytán a papiroson maradtak és a birói felelősségről szóló törvények nem érvényesültek; mindezek már el lettek mondva s azt hiszem, hogy pártkülönbség nélkül alig van tagja e háznak, a ki nem volna meggyőződve arról, hogy e hiányokat orvosolni kell s hogy itt az ideje, hogy a törvényhozás és kormány az igazságügyi bajok orvoslásáról komolyan gondolkozzék. Nem szándékozom e szakasznál részletes igazságügyi vitát támasztani. De mielőtt rövid felszólalásomat befejezném, csak két körülményre kérem ki a t. ház figyelmét.

Az egyik vonatkozik a birói kinevezésre, a másik a bíróságok működésére általában. A t. miniszterelnök ur utalt az általános vita alkalmával arra, mily veszélyes az, ha a bíróságok önmagukat egészíthetik ki. És én e tekintetben hivatkozhatom arra, hogy régi meggyőződésem, melynek évek óta adok kifejezést, hogy a bíróságok önkiegészítési rendszere ellenkezik a helyes igazságszolgáltatás és a közszabadság érdekeivel is. Egy kiváló államférfiú Mirabeau, mondta volt már azt a franczia Constituante-ban: „Nem irtózom semmitől sem annyira, mintha egy testület ma magát elmozdíthatlannak, holnap magát kiegészíthetőnek, holnapután magát örökösnek nyilváníthatja, mert ez az absolutismus.“ Én is azt hiszem, hogy a parlamentarismus, a hatalmak megosztásának rendszere, követeli, hogy a birói kinevezés kizárólag a végrehajtó hatalom kezében legyen. Én a magam részéről kijelentem, hogy e jognak bármely irányban való megszorításához soha hozzájárulni hajlandó nem volnék. Ne feledjük, hogy az a hatalom, melylyel bir a felelős kormány, egyúttal a parlamentnek is hatalma, a melynek amaz kifolyását képezi. Németország példája igazolja, hogy a szolgálati pragmatica soha sem volt képes a birói intézményt a reactio befolyása ellen megvédeni, mert minden formális biztosíték mellett a bíróság, ha összeütközésbe jut a nemzet jog, a hatalom absolutisticus törekvésével, az utóbbinak szegődik szolgálatába.

A második körülmény, a melyre reflectálni akarok, vonatkozik a bíróságok működésére általában. Midőn sürgetem a reformokat, sürgetem a létező visszaélések kiküszöbölését, általában nem akarom megvonni az elismerés adóját azon kitünő biráktól, kik a nehéz viszonyok daczára az országban teljesitik kötelességüket és kik az igazságszolgáltatás niveaujját nem az intézmények folytán, hanem sok tekintetben az intézmények ellenére is emelték. Vannak kitünő járásbíróságaink; egyes törvényszékeink európai szinvonalon állanak; királyi táblánk és királyi Curiánk működése pedig egy évtized óta közelismerést vívott ki magának. De midőn a visszaélések kiküszöbölését sürgetjük, azt hiszem, hogy ép a jeles birák érdekeit mozdítjuk elő. Mert ép azok érdeke, hogy a visszaélések eltávolittassanak, a rend és fegyelem meghonosittassék, a magyar állam és társadalom érdekei biztositassanak és hogy a nem odavaló elemek a bíróság kebeléből kiküszöböltessenek. Azon reményben, hogy az igazságügyminister ur a létező hiányok orvoslására a kellő időben törvényjavaslatot fog beterjeszteni és alkalmunk lesz a felmerült hiányokkal ott foglalkozni, a hol a birói organismus hiányai egészében fel fognak táratni, van szerencsém módositványomat a t. háznak elfogadásra ajánlani. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*)

Elnök: Fel fog olvastatni a módosítvány.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa*): Módosítvány a 238. szám alatti törvényjavaslathoz: „A 57. szakasznak a törvénykezési közegekre vonatkozó *B*) pontja hagyassék ki“. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Digitized by Google

Hodossy Imre: T. ház! A törvényjavaslatnak ezen részéhez én akkor jelentkeztem szólásra, mikor még a kormány az 57. §. *b*) pontjához ragaszkodott. Azóta tudomásomra jött, hogy a t. ministerelnök ur kijelentette, hogy az 57. §-nak ezen részét elejti és tudomásomra jött az is, hogy a kormány részéről szónok lesz kijelölve a kormánypártból, a ki ezen indítványt megteszi.

Én nem is akartam most máshoz szólani, mint ahhoz, hogy kijelentsem, hogy én a magam részéről szivesen engedem át a tulsó oldalnak az indítvány megtételét.

Az előttem szólott azon czím alatt, hogy a törvényjavaslat mellett akar szólani, *(Derültség a bal- és a szélső baloldalon)* immár megtette az indítványt az 57. §. *b*) pontja ellen. Nekem ehhez nincs más mondani valóm, de fentartom magamnak, hogy a discussio folyamán teendő indítványokhoz a magam részéről hozzászólhassak. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Szederkényi Nándor: T. ház! Én az indítvány tétele után sem tehetem azt, a mit az előttem szólott tett, hogy ezen szakaszhoz bővebben ne szóljak. *(Halljuk! a szélső baloldalról.)*

Én az általános tárgyalásnál különben is fentartottam magamnak a jogot, kijelentvén, hogy miután épen ez egyik kiváló pontja, a törvényjavaslatnak sajátszerű alkotása, majd az illetékes helyen a főispán hatáskörének kiterjesztését a multhoz s a jelenleg fennálló helyzethez viszonyítva megvilágítsam és tárgyaljam. *(Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Ennek folytán bátor vagyok a t. ház becses figyelmét néhány perczre kikérni; előbb azonban Chorin képviselő urnak eljárására, hogy ő ezen szakaszt részben indítványszerűleg tárgyalván, azon kifejezéssel élt, hogy neki egyéb észrevétele nincs azon bizalomnál fogva, melylyel a kormány iránt viseltetik, *(Derültség a szélső baloldalon)* kívánok egy rövid észrevételt tenni. Én ugy gondolom, t. ház, hogy ily fontos szakasz tárgyalásánál az egyszerű bizalomnyilvánítás nem indokolt. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Ez olyan természetű, mely szakszerű igazolást kiván, mely a politikai bizalmat kizárja. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Ezen alkotás nem egyes kormánynak szól, mely iránt a képviselő ur bizalommal viseltetik; ez alkotás, mely hosszú éveknek szól, e tekintetben tehát a bizalom kérdése nem dönt. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

T. Ház! hogy most már a lényeghez szóljak, ó formán azon kell kezdenem, mit a 47-es időkben, mikor az administrativ rendszer ellen országos harcz volt folyamatban, melynek betetőzése volt a 48-iki alkotmány megteremtése, egy kitünő szónoka a főrendiháznak mondott, hogy tudniillik „a nádori és főispáni hivatal az, a mely Magyarországon a magyar alkotmány és nemzetiség jellegét tökéletesen a homlokán viseli. A király által kinevezve, rendes eljárás nélkül elmozdíthatlan, megyei pénztárból fizetve: király s megyei méltóság, hivatal és méltóság egyszersmind.“ Igy jellemezte az általam hivatkozott kitünő szónok. Ha e találó jellemzést a szervezet fogalmazója ismeri és megtekinti bővebben a magyar közjogot, kétségkivül egytől megkiméli magát, hogy szerkezetére a magyar történelmi jogfejlődésből eredő szervezet hamis bélyegét üsse. A t. előadó ur ugy, mint a kormány és a ház tulsó oldalának szónokai több izben emlegették, hogy azon intézkedések, a melyek itt foglaltatnak, jóformán következményei a mult institutióinak. Ez téves felfogás és a múltnak teljes ignorálása, vagy félreértése. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ha azt nézzük, hogy mi volt hajdan a főispán, nyomára jövünk, hogy a jelen szerkezet teljesen ellenkezik azzal, csupán a czímet tartja és őrizte meg. De talán azt fogják erre mondani, hogy azon régi főispánt ezen törvényjavaslatba átültetni az 1848-ban megváltozott viszonyoknál fogva teljes lehetetlen. Hát jó; de akkor ne indokolják, a multtal, akkor mondják, hogy ez sajátos alkotás, melyet jónak látnak a maguk nézpontjából és kormányzati szempontból és akkor Chorin Ferencz t. képviselő ur indokolását, hogy tudniillik ez a bizalom kérdése, teljesen elfogadom. Nemcsak a házban, de a házon kivül a sajtónak egy tekintélyes organumában is visszhangzott, hogy mi, kik a régi megyei önkormányzatot a maga lényegében a viszonyokhoz alakítva megtartani akarjuk, mi tulajdonképen a legrégibb multat ignoráljuk, elhanyagoljuk. Rá is mutatnak, hogy a legrégibb multban, akkor, mikor még az államátalakulás processusa folyt, tulajdonképen Magyarországon centralisált megyék voltak, királyi főispánokkal. Hogy a visszafejlődésnek ezen tünete miként nyilatkozik a jelen javaslatban és miként egyeztethető az össze, azt most magyarázni nem fogom, hanem azokat, a kik ilyen véleményben vannak, egyre figyelmeztetem, arra tudniillik, hogy nézzék a fejlődés és átalakulás stádiumát, tehát akkor, mikor a megyei rendszer inkább várrendszer volt, nézzék meg a főispánokat is és azokat nem ismerik fel a jelen főispáni szervezetben. Az 1222. évi 5-ik törvény, a mely a várispánokról beszél, biztosítékkal és garantiával látta el a főispánokat, nem ugy, mint e javaslat, mely a biztosíték és garantia teljes hiányával áll elő. Az 1222. évi törvény élesen körvonalozza, hogy az a főispán, a ki nem felel meg a megye érdekének, hogy az mikép fosztassék meg és ha megrontotta a várnak népét, hogy mily élégtételre szorittassék még anyagi tekintetben is.

Zsigmond király idejében hozatott egy törvény, mely azt lehet mondani, hogy nemcsak az akkori viszonyokat tekintve, páratlan, hanem még a mai

Digitized by Google

kornak is dicsőségére válnék, minden esetre túlhaladja a most tárgyalás alatt levő szakaszt, mely a felelősség teljes kizárásával concipiálja a főispánt. Ezen 1435. évi V. törvényczikk körülirja, hogy a bárók, azaz országzászlósok, birák és minden királyi hivatalt és tisztséget viselők, igy a főispánok is, ha az ő hatalmi körüknek alárendeltek ellen szándékosan vagy rosszakaratból sérelmet, elnyomást vagy kárt követnek el, ilyen esetben a nemesek bírósága előtt kell a panaszt megindítani s előirja az egész tárgyalási módot, hogy miként keressenek ily esetekben kárpótlást.

Ez a Zsigmond király idejében volt főispánokkal szemben a közönségnek valódi biztosítéka. Hol lehet ezt megtalálni az itt concipiált főispánnal?

Azt mondják, hogy az ilyen királyi főispánoktól, a milyenek igy körülirva és egyszersmind jogi biztosítékokkal ellátva voltak, tulajdonkép a királyi tekintély hanyatlásának idejében szerezte meg a megye az önkormányzati kört. Hát hivatkozom a nagy Mátyás idejéből való törvényre, mely 1486-ban alkottatott; ez a törvény kimondja, hogy ő Felsége nevezze ki a főispánokat minden megyében, de az egyháznagyok és zászlósok hozzájárulásával és akaratával; előiratik egyszersmind, hogy alkalmas és megfelelő egyéniségek legyenek, valamint előiratnak egyéb qualificatiók is. Tehát annak a nagy Mátyásnak idejében, a kiről pedig nem lehet azt mondani, hogy a királyi tekintély alatta hanyatlott volna, ime ilyenek voltak a főispánok.

Később még szigorúbb körülirásokat találunk a főispánok részére. Az 1536. évi XXXVI. törvényczikk már körülirja, hogy a főispánok, a kik a megyék ellen járnak el, a megye kivánságára elmozdítandók; kimondatik, hogy nem egyszerűen, hanem rendes eljárás útján, mindkét fél meghallgatásával és helyükbe olyanok neveztessenek ki, a kiket megyéjük ajánl és kiván. Ezen törvény később ismételtetik. Végre az 1723. törvény, az egy egész szervezetét adja a főispánnak; kimondja igenis, hogy az administratiónak gondja az övé s ezért bizonyos felelősséget ró rája; de kimondja azt is, hogy kötelességeiket a törvény értelmében gyakorolják, ad nekik jogot arra, hogy ők candidáljanak, de a későbbi szakasz megmondja, hogy a választás az egész megye közakaratával történjék csak, ezen candidatio tehát nem önkényszerű.

De hát, t. ház, azt fogják mondani, hogy hiszen mindezeket a javaslattevő kormány is kivánja, óhajtja fentartani és a t. kormány is azt akarja, hogy a főispánok a törvény értelmében gyakorolják jogaikat; csakhogy midőn mindezeket szóval akarja, megfeledkezik arról, a mi a biztosítékot képezi a garantiáról. A garantiát a t. kormány önmagába helyezi, az ő akaratába, azután pedig a t. ház többségébe. Az új főispán hivatalnok, a hivatalnok attributumai és biztosítékai nélkül. A törvény rendelkezési és intézkedési jogot ad, a nélkül, hogy ezen rendelkezésekkel és intézkedésekkel szemben garantiákat nyujtana és a jogrend védelmét megállapítaná. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*) Az önkormányzati szerkezetből kiszakittatik a főispán a nélkül, hogy hatáskörrel ellátva szervesen illesztetnék be az intézménybe. Az itteni főispán egy önálló hivatalnok a hivatal garantiái és biztosítékai nélkül, (*Ugy van! a szélső baloldalon*) teljes önkényszerű keze és motora a kormánynak, (*Ugy van! a szélső baloldalon*) a ki azután saját biztosítékául a képviselőházi többséget jelöli meg. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Igy állván a dolog, t. ház, azt lehet kérdezni, miért kellett az 1870. évi XLII. törvényczikkben körülirt főispánt lényegéből kiforgatni és ezen alakjában előterjeszteni? Én tudom azt, hogy az 1848-iki változások és alakulások bizonyos kivánalmakat foglalnak magukban az önkormányzat régi szervezetével szemben de hogy a kormány felügyeleti jogára nézve többet kellene adni, mint a mit a felügyeleti jog hoz magával és a mit a szükség elháríthatlanul ir elő, hogy a főispánt nem felügyelő, hanem intézkedési és rendelkezési közeggé kellene tenni még szemben az 1870:XLII. törvényczikkben előirt főispánnal is, ez irányában indokolást nem találok.

1870-től már körülbelül másfél tized folyt le, a t. kormánynak bő tapasztalatai voltak és lehettek az elmult időben és — legalább tudomásom szerint — nem forogtak fenn oly esetek, melyek a kormány javaslatát ily alakban indokolnák. A kormánynak lehetnek tapasztalatai, melyek fiókjában vannak, de midőn ezen tapasztalatok ily titokszerűek, akkor teljes joggal mondhatjuk, hogy egyszersmind gyanusak is.

A t. előadó ur azon intézkedési jogot, melyet a törvényjavaslat az 1870-iki törvénynyel szemben ir elő, védelmezni igyekszik és miután sem a magyar közjogban, sem az újabb institutiókban erre alkalmas kifejezést nem talált, kényszerülve volt Franciaországba menni és onnan hozni azt, melylyel körülirja a mi főispánunk rendelkezési hatáskörét.

Én egyszerűen ugy fogom fel, hogy a főispánnak e szerint jog adatik, ugy magyar formában fejezve ki, a directivára, a közigazgatás irányitására. Épen ez az, a mit mi nem helyeslünk. A főispán, ki az administratio egészével, mint hivatalnok nem foglalkozik, kinek nincs módja, alkalma a legjobb akarat mellett is az administratio tömkelegébe beférkőzni, annak szálait ismerni, a jogrendnek széjjeloszlott szervezetét és a jogviszonyokat egészében s részeiben folytonosságban tartani, hogy ezen főispán miként legyen képes arra, hogy az administratiót bizonyos irányban irányithassa, hogy az jobbra vagy balra vezettessék,

Digitized by Google

azt én felfogni képes nem vagyok. Csak egy esetben tudom felfogni, ha tudniillik az administratiót nem önmagáért, hanem bizonyos czélért akarjuk vezetni, ha az administratio nem a törvények pontos és helyes végrehajtásáért, hanem bizonyos czélokért használjuk s akkor ezen szakasznak van értelme.

A főispán előtt az általa képviselt kormánypolitika lesz az irányadó s ez lesz a motor az administratio vezetésében. De éppen ez a legveszedelmesebb és az administrationak igazi felforgatása. A javaslat egy oly conceptio t. ház, mely egészében rossznak és elfogadhatatlannak mondható. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*) Én részemről módosítást nem indítványozok, mert azt tartom, hogy ha még módosittatnék is egyes szakaszaiban, ez egy oly egészet képez, hogy ha az épület egyes részeit itt-amott letördeljük is, de a gyakorlatban ép ugy, mint a sárkányfő, ki fog nőni, tehát mint alapjában hibás, mint elvetendő áll előttünk. Ha azonban módosítványokat adnak be e szakaszra vonatkozólag, a melyek látszólag mégis bizonyos módosításokat foglalnak magukban, készséggel járulok hozzájuk. Igy azonban én egészben e törvényjavaslat elvetését pártolván, ahhoz sem egészében, sem részleteiben hozzá nem járulok. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Zichy Antal: T. képviselőház! (*Halljuk! Halljuk!*) Az előttem szólott t. képviselő ur, a ki a Corpus jurisban szorgalmasan buvárkodott, (*Halljuk! Halljuk!*) arra a conclusióra jött, gondolom, nem eléggé beható tanulmányok alapján, hogy a szőnyegen levő törvényjavaslat egészen kivetkezteti a maga lényegéből vagy szelleméből a főispáni institutiót és hogy nem olyan főispán van contemplálva, mint a minő az a régi volt, a melyik iránt a magyar ember traditionalis kegyelettel viseltetik.

Minthogy t. barátom Szederkényi Nándor előre tudatta velem e felfogását, az ő kedvéért kikapartam sok régi lom közül egykori jegyzeteimet (*Halljuk!*) a főispáni institutióra vonatkozólag régen tett tanulmányaimról, melyek véletlenül épen 40 évesek.

Nem fogom a t. ház türelmét (*Halljuk! Halljuk!*) és a mélyen t. elnök urnak elnézését oly nagy mértékbe igénybe venni, hogy egy könyvbe való, academicus discussióval tartóztassam fel a tanácskozás folyamát. Hanem, annyival is inkább, mert a régi dolgok iránti kegyelet bizony kissé hanyatlóban van nálunk, méltóztassék mégis megengedni nekem, a régi kor egyik emberének, hogy egy kis átnézetet nyujtsak régi törvényeinkről. Lehető röviden fogom, csak inkább érinteni, mint idézni az illető törvényczikkeket.

Talán nem szükséges Könyves Kálmánig vagy épen szent Istvánig visszamennem. Én is csak odáig megyek vissza, a hol t. barátom Szederkényi Nándor kezdette: Zsigmond királyig. Zsigmond királynak összes törvényei — s pedig meglehetősen igyekeztek ő alatta codificálni — világos bizonyságot nyujtanak arról, hogy a főispánoknak különösen az igazságszolgáltatás terén, de általában az egész administratio terén igen nagy és nevezetes hatáskörük volt.

Az 1405. évi V. törvényczikk e kérdésre: Malefactores puniendi facultas penes quos? felelve, felsorolja az ország rendes biráit. Palatinus, Comites Parochiales aliique etc. (*Halljuk! Halljuk!*)

Az 1405. évi VIII. törvényczikk a panaszosokat a helybeli birákhoz, vagy földesurhoz utasítja, ha pedig ezek nem segítenének, a főispánhoz. Az 1405: XIV. törvényczikk még azt is hozzáköti, „de azonban a főispánok az egyházi jurisdictióba ne avatkozzanak".

Ugyancsak Zsigmond királynak második decretuma a jobbágyok szabad költözködését vevén oltalma alá, azt mondja: „hogy ha a földesur nem szolgáltat igazságot, praetextu abnegatae iustitiae, a főispánhoz vagy alispánhoz kell fordulni. E kettő mindég vagylagosan emlittetik, mint t. barátom szintén jól fogja tudni; comes vagy vice-comes!

Az 1405: XVI. törvényczikk szintén a letartóztatott jobbágyokat a comes vagy vice-comes gondjai alá bizza. Akkor tudniillik, t. ház, nem létezett még az a subtilis distinctiója, külön választása az államhatalom különböző functióinak. Akkor a iustitia regnorum fundamentum, a iustitiae administratio volt a fődolog és minden oda concentrálódott. Ezzel együtt vele járt a policialis intézkedés; a honvédelem adóbehajtás és minden egyéb.

Az 1435: I. törvényczikk ismét az ország rendes biráinak sorozatát adja, kik a nádortól kezdve, főispánok, comites quorumlibet comitatum stb. voltak. Ugyanazon esküformulát is szabja meg nekik, jeléül annak, hogy nemcsak az igazság felügyeletét, hanem valóságos kiszolgáltatását is rájuk bizta; sőt ezt még kiegészíti az 1435: III. törvényczikk, a mely a birságokat is egyenlően, aequa divisione felosztandónak jelöli a főispán, vice-comes és judlium között.

Tudvalevő dolog, t. ház, hogy akkori időben még a magyar parlamentarismus nem volt annyira kifejlődve, hogy a többi közt külön igazságügyi budget is lett volna, hanem a institiae administratio a birságokra volt utalva; ebből kellett fedezni annak költségeit, sőt az ugynevezett önkéntes ajándékokból, melyek azonban sokszor kényszerrel let.ek a felektől kierőltetve és azért van a törvényben számtalan oly intézkedés, mely az ily ugynevezett ajándékok megvételét a feleken bizonyos korlátokhoz köti, de melyek azt teljesen soha meg nem szüntetik egész a legujabb időkig. Talán sokaknak élénk emlékezetében van még, hogy egy valóságos, formalis törvénynek meg-

Digitized by Google

szüntetését, a mely megengedte a biráknak az ajándékok elfogadását, csakis az utolsó rendi országgyülésen tették a királyi propositiók közzé, ha nem csalódom, az akkori országbiró Mailáth kivánságára. Ezen nincs mit fenakadni, mert minden kornak meg van a maga szokása, szelleme.

Az 1435 : IV. törvényczikk a jószágok erőszakos lefoglalóira rendeli, hogy „comites et judices nobilium in sedem judiciariam partibus litem convocatis, plenam et indilatam requirant veritatem"; végrehajtásra azután szükség esetében a dominus capitaneus, sőt még a locumtenens regius is igénybe volt véve. Ugyszintén „comes una cum universitate nobilium", intézkedett a sommás visszahelyezésről. Egy más intézkedés a kereskedők és utasok letartóztatóit a comes parochianusra bizza, mindig vagy a comes és vicecomesre.

Ily intézkedések vannak Albert király alatt, Posthumus László alatt, Szilágyi Mihály alatt és végre, kire hivatkozni méltóztatott, Mátyás király alatt. Tudjuk, hogy Mátyás királynak örökké fenmarad neve a hálás utókornál. Ő volt Mátyás az igazságos! Mivel érdemelte ki e nevet? Azzal még nem, hogy a Duna jegén kiáltották őt ki királynak, hanem igenis azzal, hogy vaskézzel szolgáltatott igazságot szegénynek, gazdagnak egyaránt és különösen azért, mert az elnyomott szegény népet meg tudta védeni, oltalmazni a hatalmaskodó olygarchák ellenében. (*Ugy van! jobbfelől.*) És midőn önök a magyar centralisatiót, mint kormányrendszert báró Eötvös Jó seftől datálják, csalódnak, mert a magyar centralisták elődei sokkal régibb időkbe nyulnak vissza, Corvinus Mátyás, Mátyás király az igazságos volt az igazán első magyar centralista. Volt is rend és igazság kormányzása alatt. Maga keresztül-kasul járta az országot, meggyőződött az ország állapotáról, szükségeiről és rövid uton végzett. A főispánok nem voltak akkor puszta dignitariusok, mint a minőknek még most is hallottuk itt-ott emlegettetni a régi jobb idők visszakivánása mellett, hogy talán jó volna, ha most is azok lennének. Nem voltak akkor merő dignitariusok, hanem a mi kimaradt a jelen törvényjavaslat eredeti szövegéből, valóságos bizalmi férfiai voltak a királynak. És a király valamint maga személyesen szerzett meggyőződést az ország állapotáról, ugy szétküldte vagy kiszemelte az ő bizalmi férfiait, a főispánokat minden egyes megyébe, a mely főispánok pedig viszont körülnézve a megyékben, kiszemelték maguknak az alispánokat és egyéb tisztviselőket, csak mellékesen teszik hozzá azután a későbbi törvények, hogy „eligit, non tamen absque consensu universitatis nobilium". Azaz: a nemesség hozzájárulásával.

Már most, hogy ha méltóztatnak ezt a rendszert összehasonlítani a maival, midőn a főispánok candidationalis joga is szabatosan körül van irva és bizonyos korlátok közzé szorítva: ugy lehetetlen elfogulatlanul bárkinek is a régi és új eljárás közötti nagy különbséget nem constatálni.

A jobbágyok szabad költözködéséről igen sok törvényczikk van Mátyás királytól, a ki különben — mint tudjuk — sem nagyon sok országgyülést nem tartott, sem aránylag igen sok törvénynyel nem szaporította a Corpus jurist.

Nem ugy volt az ő utódánál Ulászlónál, a kinek emlékezete Dobzse László név alatt maradt fenn. Ő már, az igaz, nem volt centralista, hanem nagyon erős municipalista volt. Ő nála annyira decentralisálva volt az összes administratio, ugy az igazságszolgáltatás, mint a honvédelmi rendszer, mint minden egyéb dolog, hogy teljes dissolutióra vezetett. Önök tudják, mi lett a vége. „Nemzeti nagylétünk nagy temetője Mohács!" Teljes anarchia állott be s hogy még a honvédelem sem volt concentrálva, az, fájdalom, históriai tény. Mi tudjuk, mi volt az oka, hogy a koronás fejedelem II. Lajos és a hős Tomori elmentek a csatatérre, vérrel áztatták a szomorú mohácsi gyásztért, ez alatt az olygarchák egyik leghatalmasabbika, Zápolya félrevonulva hadseregével, biztonságban várta a jó szerencsét, várta, hogy fejére hulljon a korona, mely a Csele patakjában iszapba esett. Következett az osztrák korszak. Ekkor a főispáni intézmény Magyarországon a legnépszerűbb intézmények közé tartozott. Kedvelt és féltett nemzeti intézmény volt, tudniillik akkor kezdett már divatba jönni, hogy itt-ott — főleg a határszéli megyékben, Pozsony és Sopron megyékben megtörtént. — hogy idegenek csúsztattattak be hivatalokba. Az ellen mindig tiltakoztak az országgyülésen összegyült rendek és követelték a főispáni hatalom épségben tartását. Tanuskodnak arról az I. Ferdinánd alatt 1550-ben hozott XXVI.,1552: XXVII.és XXXVIII. törvényczikkek s több mások. Ki volt kötve az is, hogy a főispán megyebeli birtokos legyen, hogy esküt tegyen — juramentum praestent — és ha állítja, hogy az esküt már ő Felsége kezébe letette volna, erről hozzon bizonyítványt. Az 1550: XIX. törvényczikk kikötötte és ez többször ismételtetett. E törvényczikk a közmunkára nézve ugy intézkedik — mert hát akkor még nem volt közmunkaminister — hogy birságot szabjanak ki azokra, kik a közmunkát nem teljesítik. Előfordult ismét az is, hogy birságot szabtak azokra, kik vonakodtak az alispáni és más hivatalok elvállalásától, a mi a közszellem hanyatlására, vagy tán az akkor uralkodott elszegényedésre mutat, a mi többi közt egyik indokául szolgált annak is, hogy Apponyi Albert t. képviselőtársunk csak a napokban itt a házban panaszt emelt az ellen, hogy a közszellem hanyatlik és már oly kevesen vannak nálunk, kik az ingyenes vagy kevés haszonnal járó hivatalokra vállalkoznak és

Digitized by Google

hogy ennélfogva neki az autonomia további fentartása iránti reményei is kissé alábbhanyatlottak.

Igy jutottunk el az újabb korig. Bocsánatot kérek az unalomért, melyet e fejtegetéseimnek okozni kell. (*Halljuk! Halljuk!*) Én inkább a gyorsiróknak dictálom be a számokat, hogy nyoma legyen a naplóban, ha jelen viselt dolgainkat valamikor tanulmányozni fogja egy későbbi kor. Dictálom tehát: I. Mátyás alatt az 1618-ki, II. Ferdinánd alatt az 1622-ki, továbbá II. Ferdinánd alatt az 1647. és 1655-ki; I. Lipót alatt az 1659-ki XVI. törvényczikknek csak számait, végre, a hol megállhatunk, III. Károly alatt az 1723: LVI. törvényczikket, melyre épen az administrationalis vita alatt oly gyakran történt hivatkozás, mely azt mondja: justitiae administrationis curam habeant, azon motiválással, melyet méltóztassanak megengedni, hogy latinul felolvassak. (*Halljuk!*) „Quandoquidem Supremi Comites illorum Comitatuum quibus praeficiuntur, moderatores essent, ac tam Politicorum et Publicorum negotiorum quam etiam Justitiae administrationem curam sibi principaliter commissam habeant."

Azért ki is köti a törvény először, hogy ott is lakjanak, másodszor, hogy a törvényes időben, restauratiót tartsanak és négyes candidatio tétessék, ezek közt a korábbi alispán közte legyen. De akkor még nem találták fel a candidáló bizottságot, melyre ha reflectálnak t. képviselőtársaink ott a túloldalon, lehetetlen, hogy megmaradjanak azon álláspontjuk mellett, hogy most több hatalmat akarunk adni és több önkényt engedünk a főispánoknak, mint régen volt. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)

Közjogi irodalmunk egyik tekintélye, kinek munkája nem hiszem, hogy elavult volna, gróf Cziráky Antal elősorolja a főispánoknak teendőit, hivatkozik a fentebb felhozott czikkelyeken kivül egy bizonyos instructióra, mely szintén azon időben kiadatott a főispánok számára s melyet ugy jellemzett, hogy „instructio legibus innixa" és mindazok egybevetéséből következteti a főispánok következő teendőit, melyeket ám méltóztassanak összehasonlítani a kezünknél levő törvényjavaslat egyes pontjaival. A főispánoknak teendői tehát a magyar közjog szerint ezek voltak: 1. a gyülés idejét kitűzni; mivel szemben itt van a 46. §., melyet már elfogadni méltóztattak, mely azonban egyuttal szabályrendeletről szól és nem bizza a főispán önkényére a gyülések idejének meghatározását, 2. az ülést megnyitni és feloszlatni; itt van a 45. §-a, 3. napirendjét megszabni; itt van a 46. §., 4. a tanácskozás rendjét, díszét megóvni; itt van a 49. §., különben ez minden elnöknek a dolog természetében fekvő joga és kötelessége, 5. a tisztújítást rendes időben — akkor 3 év volt, ezentúl 6 év lesz — megtartani; közben pedig 6. helyettesíteni; itt van a 87. §., de már bizonyos korlátozással, mert régente helyettesítette a tisztviselőt bizonytalan időre, vagy a legközelebbi restauratióig, most ki van mondva világosan, hogy csak a legközelebb e czélra összehivandó közgyülésig helyettesíti; továbbá 7. joga volt a szolgabirákat áthelyezni, itt van az 57. §. *h)* pontja, mely előzetesen is már megtámadásnak tárgyát képezte; 8. a tisztviselőknek vizsgálatok tartását megparancsolhatta; itt van a 68. §. *l)* pontja; 9. azokat, ha kell, felfüggeszthette; itt van az 57. §. *c)* pontja. Qae — omnia — mondja hozzá ama közjogi munka szerzője — leges et avita constitutio auctoritati, munioque Supremorum Comitum adjunxerunt.

Ezeket azután összefoglalva, azt mondja az idézett közjogi tekintély: quae dum expendo, video nullam esse propemodum administrationis publicae partem, in qua Supremorum Comitum auctoritas et vigilantia versari non debeat; utpote qui, quod et lex diserte exprimit — az általam és t. Szederkényi Nándor képviselő ur által is idézett 1723: LVI. törvényczikk — tam politicorum ac publicorum negotiorum, quam etiam justitiae administrationis curam sibi principaliter commissam habent."

T. ház! Quae dum — ha ezeket expendálni fogják és az általam, ámbár csak obiter felhozott törvényczikkeket fölkutatni s megolvasni méltóztatnak — melyekhez hason tartalmúakra még igen számosakra fognak akadni, ha azokat, mondom, kissé bővebben tanulmányozni és megfontolni fogják: én valóban attól féltem t. barátaimat, hogy a milyen előszeretettel viseltetnek az ősi intézmények iránt és a milyen tárgyilagosan és minden mellékes tekintetek nélkül, különösen minden párt érdekre való tekintet nélkül szokták tárgyalni a dolgokat, hogy népszerűségük nem kis koczkáztatásával még majd a ma kihagyatni indítványozott 57. §. *B)* pontjának visszahelyezését fogják indítványozni. (*Tetszés a jobboldalon.*) Ez következnék belőle szorosan; s ha mi régi institutióink nyomain akarunk haladni, ha mi a főispáni hatáskört, ugy mint az Corpus jurisunkban megörökítve van és mint a történeti fejlődés folytán és tán a dolog természete szerint is az valósággal contemplálandó, akkor nem lesz egyéb hátra, mint t. barátaimnak levonni belőle a consequentiát. Már most az előadottak után az önök álláspontjának históriai alapja, ugy gondolom, ingadozik; hanem politikai szempontból engedjenek meg nekem még csak egy rövid megjegyzést.

Minél inkább ragaszkodunk a municipalis rendszerhez és az autonomiához, annál inkább kell óvakodnunk, ne hogy Ulászló municipalismusába és decentralisatiójába essünk. (*Helyeslés jobbfelől.*) Önök nem ignorálhatják — és ezt különösen erdélyi t. képviselőtársaimnak ajánlom figyelmébe — az önöket környező anhelatiókat s aspiratiókat, melyeket számításba véve, önök nem bizhatják,

Digitized by Google

hogy hasonlattal éljek, az állam szekerét egy szilaj négyes vagy hatos fogatra s melybe még belé is vágnak az ostorral, hogy csak bátran neki menjen hegynek völgynek, ha nem gondoskodnak egyúttal egy erős kézről is, mely a gyeplő szárait összefogni is képes. (*Élénk tetszés jobbfelől.*) Én, részemről nem kívánok azon szekérbe beleülni, sem nem kívánnám azokat reá bizni, a kiknek élete s tagjaik épsége szivemen fekszik. (*Tetszés jobbfelől.*)

Sed non loquamur latine. Beszéljünk inkább egy kissé a civilisatio nyelvén is, ha ugy tetszik: németül. Sajnálom, hogy Grünwald Béla t. képviselő ur nincs jelen, mert hozzá szerettem volna intézni néhány szót. (*Halljuk! Halljuk!*)

A t. képviselő ur a szerencsés halandók közé tartozik, mert nem minden halandónak sikerül nevét egy eszméhez kötni. Sokszor az eszme ad nimbust a névnek; néha megtörténik ez vice versa. Ő, neve dicsőségét hozzákötötte a jogállam, a culturállam eszméjéhez!

Külföldi példákat, legalább az én nagymesterem, az öreg Deák, nem szeretett idézni és követni, nem, mintha nem lett volna jártas vagy ismerős a külföld institutióiban, hanem, mert kritikai elmeéllel hatolt be azok szellemébe s mert belátta, hogy akárhány Gneistot forgatunk is össze, soha sem fogunk teljes tudatával és ismeretével birni a történeti fejlődésnek s mindazon körülményeknek, a melyek külföldön egy vagy más institutiót igazolnak és hogy nálunk ezen premissák hiányában mindaz könnyen csak a vak utánzás színében tűnhetik fel. (*Igaz! Ugy van! jobbfelől.*)

Bocsánatot kérek, t. ház, hogy ha a külföldi példákra vonatkozólag némi kis digressiót engedek meg magamnak. de ez, gondolom, összefügg a tárgygyal. (*Halljuk! Halljuk!*) En csak egyben szeretném Angliát utánozni s ez az, hogy Anglia sohasem utánoz senkit. (*Tetszés jobbfelől.*) Én legalább nem hallottam, hogy az angol államférfiak valaha a magyar institutiókra hivatkoztak volna egész a legutóbbi időkig. Nem kell azonban minden reményről letenni. Talán eljön az az idő is, midőn mi is fogunk mintául szolgálni másoknak s reánk fognak hivatkozni, hisz nem rég t. barátunk Törs Kálmán egy nagy tekintélyre támaszkodva, némi kilátást nyujtott arra, hogy a mi municipális rendszerünk oly csudálatos és remek mű, mely talán az angol államférfiak figyelmét is magára fogja vonni s őket utánzásra fogja serkenteni. Meglehet, hogy a Parnelliták, ha ezt megtudják oly tanulmányok alapján, a melyek eddig távol állottak tőlük, talán ki fogják sütni, hogy Irlandnak is egy fehér lapot kell adni és hogy ezen fonalon menve tovább, a természetes logicai következtetéssel Skóciának is külön parlamentet fognak ismét adni, melylyel régente birt. Tudva van ugyanis, t. ház, hogy a skót unio Anna királynő alatt nem olyan nagyon simán ment végbe és bizonyos oly eszközök alkalmazásával is, melyeket most modern parlamentaris nyelven itt minálunk corruptiónak szokás nevezni. Történt, igaz, ránk nem rég hivatkozás külföldön, oly helyen, a hol épen t. Grünwald Béla barátom, kinek jelenlétét sajnálattal nélkülözöm, ugy látszik, nagyon otthonos; az itt dicsőített és magasztalt — megvallom, meglepetésemre dicsőített — Bismarck szájából hallottunk nem rég egy hivatkozást Magyarországra. Bár ne hallottunk volna! Az oly dicső és nemes lengyel nemzetnek, mely iránt a magyar haza mindig sympathiával viseltetett és minden alkalommal nyilvánította — nemesen is nyilvánította — rokonszenvét; (*Igaz! Igaz!*) feláldozva szivesen Galiczia és Lodomeriára való régi igényeit is, a midőn az egész Lengyelország visszaállításának csak némi reménye is felcsillámlott; midőn, mondom, e szerencsétlen Lengyelországnak Posenbe szakadt utolsó maradéka ellen irtó háborút intézett egy modern parlament szine előtt: akkor megtörtént, hogy Magyarországra hivatkozott és azt mondta: „Ám nézzenek Magyarországra!“ Mintha Magyarország sem bánna el különben a németekkel! Ez oly feltevés, t. ház, melyet, azt hiszem, mindannyian határozottan vissza fogunk utasítani. (*Ugy van! Ugy van!*) E tekintetben tehát nagyon irigylem t. Grünwald barátomnak optimismusát, a ki oly nagyon idealis szinben tudja feltüntetni és látni a porosz állapotokat és a porosz kormányzati elveket.

A mi a mérsékelt ellenzék t. vezérét illeti, engedje meg nekem, hogy hozzá is intézzek néhány őszinte szót. (*Halljuk! Halljuk!*) Apponyi Albert t. képviselőtársam egy igen nevezetes beszédben, melynek minden részleteire ugyan most nem emlékezem, de melynek összbenyomása még élénken visszhangzik szivemben, egy olyan dolgot pendített meg, melynek fontosságát akkor is kiemeltem, mert szerencsém volt beszédjére akkor is reflectálni és ez a correctivumok hangsúlyozása volt. Egy előrelátó politikusnak, nézetem szerint, soha sem szabad megfeledkeznie arról, hogy minden intézmény a világon, legyen az bár alapjában a legjobb, vagy az emberek gyarlósága, vagy a körülmények behatása folytán elfajulhat és hibába eshetik. Kell tehát előre gondoskodni bizonyos correctivumokról — (*a szónok gróf Apponyi felé fordul*) öntől vettem e szót, köszönetet mondok értte. Már most, ha az erős municipialisták nem látva be a veszélyt, melybe vezetnék az állam szekerét, akarják a legszélesebb autonomiát, a legszélesebb municipialis jogokat, nem rettenve vissza az őket környező veszélytől, e mellett csupa vasköveteztetességből nem ragadják meg az azt egyedül ellenőrizhető államhatalom valamely biztos képviselőjének ellenszerét, nem látják be szükségét

Digitized by Google

annak, hogy minél szélesebb alapot engedünk az autonomiának és a municipalismusnak: annál szükségesebb, hogy legyen annak viszont correctivuma is; már én ebben megvallom — bocsássák meg e szót nekem — politikai rövidlátást látok, de következetlenséget nem, (*Helyeslés a jobboldalon. Ellenmondások a baloldalon*) hanem már abban, mikor a mérsékelt ellenzék t. tagjai, csekély különbözettel az árnyalatokban, mert a vitát többi között az is jellemzi, lehetetlen ezt elhallgatnom, figyeltem reá, hogy a kivitel módozatait is hozzászámítván, itt legalább 12 különféle vélemény nyilvánult, (*Közbeszólás a baloldalon: A kormánypártiak meg harminczat! Derültség*) tehát nagyban és egészben a mérsékelt ellenzék helyt állott az állami közigazgatás mellett és ezt ugy formulázta, különösen gróf Apponyi t. barátom, hogy határozottan a kinevezési rendszernek adott elsőbbséget és ezt mentül előbb óhajtotta behozni. (*Közbeszólások a baloldalon: Az nem áll!*) Még határozottabban nyilatkozott Grünwald Béla t. képviselő ur, nagy megszorítással nyilatkozott Szilágyi képviselő ur, a ki azt kivánta, hogy legalább is csak a viceispánt kellett volna kinevezni. (*Közbekiáltás a szélső baloldalról: Ma már kormánypárti!*) Közvetítő úton járt t. barátom Horváth Lajos, a ki az ugynevezett columnális tisztviselők kinevezését óhajtotta s a többire nézve meghagyandónak tartotta a választási rendszert, stb. Azonban nagyban és egészben ezen apró árnyalatoktól eltekintve ugy, vettem ki, hogy a mérsékelt ellenzék az állami igazgatást hangoztatta és ebből a szempontból indult ki a kérdés tárgyalásánál.

E tekintetben, szerintem legkövetkezetesebb volt Grünwald Béla t. képviselőtársam, a ki pure et simple beszédében meg is nevezve a préfet-rendszer behozatalát ajánlotta nekünk. (*Közbeszólások a baloldalról: Nem áll!*) Azt mondotta, tessék egyszerűen behozni a préfet-rendszert és nem kell főispán. (*Ellenmondások a baloldalon.*) Ebben hát van logica! Mert akkor az államnak nemcsak elegendő, de sokak nézete szerint a kellőnél több hatalmat is adunk, hogy kormányzati elveit keresztülvihesse és az ország egységének fentartásáról általában gondoskodhassék. De mikor önök ezt a jelen körülmények közt az országnak és e háznak hangulatát tekintve keresztül nem vihetik, akkor én az önök helyében igy okoskodnám, már, ha én Apponyi volnék, a mi rám nézve minden esetre igen jó volna, akkor igy szólnék magamhoz: (*Halljuk!*) én ugyan óhajtanám és szeretném behozni az állami közigazgatást teljes, tiszta kinevezési rendszer mellett, mert az állam egységét óhajtom és félek a dissolutiótól, a decentralisatiótól és a vele járó bajoktól, de mert az e házban és az országban uralkodó hangulatnál fogva most keresztül nem vihetem, s mert előttem főszempont az állam biztonsága, egysége, a jogállam, a culturállam: annak legalább azt a biztosítékát szerzem meg magamnak, a mely az adott körülmények közt kivihető; tehát legalább a főispán, kit kinevezhet a kormány, legyen elegendő hatalommal felruházva, hogy ezen feladatát lehető és kellő energiával teljesíthesse. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Már, t. ház, ha oly kitünő szónokok, mint a minőket ott a tulsó oldalon tisztelek, nem birnak engem, szegény közembert capacitálni arról, hogy az ő nézeteikre térjek, természetes, hogy még kevésbé hizeleghetek magamnak azzal, hogy én őket capacitáljam és saját nézeteik és elveik rectificatiójára sikerrel figyelmeztessem. A miket a Corpus jurisból a főispáni institutio szelleméről és általában régi constitutiónk szelleméről előadtam, üresen áll ott egy szék, ha körünkben látnók a háznak azt a távollevő egyik tagját, mondani akarom díszét, az igazságügyminister, a kit betegség akadályozott a megjelenésben, a kinek én nem vagyok méltó sarúszíját megoldani, ő volna hivatva és fogná ezen dolgokat nálamnál sokkal tüzetesebben és alaposabban megvilágítani, hogy önök nem tekintenék elveszettnek az arra szánt félórát és nem maradt volna nyom nélkül az, a mi a gyorsirók által a naplóban szorgalmas utódok számára lesz megörökítve. Nekem elég, midőn a törvényjavaslat illető szakaszának nagyban és egészben megtartása mellett nyilatkozom, ha a t. mérsékelt ellenzék kiváló tagjainak, különösen Grünwald Béla t. barátomnak — tessék neki megüzenni — mert majdnem világfájdalomba esett nemrég a fölött, hogy az emberek jelszavak által elkapatva, nem is tudnak már önfejükkel gondolkozni sem, ha tán nekem sikerült legalább a magam csekély személyére nézve önöknek és Grünwald Béla t. képviselő urnak egy bizonyítékot nyujtani arról, hogy még ebben a vak engedelmességre szoktatott és oly jól dressirozott mameluk táborban is (*Fölkiáltások balfelől: Igaz! Derültség*) elszórtan mégis csak vannak, vannak, vagyunk, vagyunk, a kik meg tudunk a magunk lábán állani és a kik tudnak még önfejükkel gondolkozni. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*)

B. Andreánszky Gábor: T. ház! Én ugyan nem követhetem Zichy Antal t. képviselő urat mindenben; mindenekelőtt nem dictálhatok a t. gyorsiró uraknak — inkább, ha kérik, majd egészen leirva adom át beszédemet — de még sem mulaszthatom el, hogy néhány megjegyzést ne tegyek beszédére.

Először utalt Angliára, hogy az nem utánoz senkit. A mint azonban most olvassuk a hirlapokban, Irországnak külön parlamentet akarván adni, a mi horvátországi politikánkat ott mégis némileg utánozni akarják.

Továbbá azt mondja a t. képviselő ur, a mi szomszédainkra, a t. mérsékelt ellenzékre, hogy

Digitized by Google

ott 12 vélemény uralkodik. Hát én nem akarom őket védeni, mert nem tartozom hozzájuk; (*Felkiáltások a baloldalon: Halljuk! Halljuk!*) hanem mégis egy észrevételem van, az tudniillik, hogy ott mindenki, a ki felszólalt, önmagával tisztában volt, a mit a kormánypárti szónokokra alig lehet mondani; (*Ellenmondás, zaj jobbfelől. Derültség balfelől*) mert mindegyik a kinevezést dicsérte, hanem azért ezen törvényjavaslatot pártolta, melyről maga a ministerelnök ur megmondá, hogy az municipalista jellegű, pedig ő csinálta és igy neki legjobban kell tudnia, hogy mi az. (*Derültség a szélső baloldalon.*)

Azt mondta továbbá a t. képviselő ur Mátyás királyról, hogy az is centralista volt. Ez igaz is; de hát Mátyás király először is igazságos volt, (*Derültség és tetszés a szélső baloldalon*) másodszor mint győztes foglalta el Bécset. Igaz, hogy a mi t. ministereink is gyakran elfoglalják Bécset a kiegyezési tárgyalások alatt, de nem hiszem, hogy mint győztesek térnének onnan vissza. (*Élénk derültség a szélső baloldalon.*)

Továbbá utalt a t. képviselő ur Ulászló királyra és azt mondá, hogy ő alatta decentralisálva volt az ország; ez is igaz, de a pénz akkor is centralisálva volt a zsidók és izmaeliták kezeiben (*Derültség*) és ebben az a korszak nagyon hasonlított a mostanihoz, a mikor szintén csak igy áll a dolog. És én nem akarok Cassandra lenni és jövendölni, hogy ebből is igen könnyen „nemzeti nagylétünk nagy temetője, Mohács" lehet (*Derültség*) a jövőben, a mint a képviselő ur is citálta.

És ezzel áttérek felszólalásom tulajdonképeni tárgyára. (*Halljuk!*)

Bár az általános vita alkalmával utaltam már arra, hogy e szakaszok képezik tulajdonkép a sark- és súlypontját az egész javaslatnak és főleg azon szempontból ítéltem meg e javaslatot. Kötelességemnek tartom ismét e szakaszok tárgyalásánál felszólalni és némileg detailirozva elmélkedni a főispáni hatalom itt contemplált végtelensége felett. (*Derültség a szélső baloldalon.*)

Már az 1870: VI. törvényczikk közigazgatási bizottságában el lett ültetve a főispáni hatalom magja, midőn az állami közegek, az adó- és a tanfelügyelő, a királyi ügyész s a többi oda lettek elrendelve a közigazgatási bizottságba a főispán elnöksége és gyámkodása alá.

Én azok közé tartozom, kik a közigazgatási bizottságot még ma is rossznak tartják és ebbeli tévedésünket nem akarom elismerni. Administrationális előnyeit, miután csak complicálja közigazgatásunkat, el nem ismerem, alkotmányos életünk szabad mozgására pedig nagyon is károsnak tartom, miután nem tekinthetem egyébnek e bizottságot, mint egy missio statiónak a kormánypártiság terjesztésére (*Derültség és tetszés a szélső baloldalon*) és igy értem a ministerelnök ur azon szavait, hogy apró ravaszságokkal pártot sem lehet együtt tartani, ahhoz ily caliberü intézkedések kellenek. (*Ugy van! balfelől.*)

Igaza van a ministerelnök urnak abban is, hogy be nem teljesedett azok jövendölése, kik azt jósolták, hogy a közigazgatási bizottságban veszekedni fognak; ellenkezőleg, a Pulszky Ferencz képviselő ur által emlegetett tarokkártya-asztal segítségével a legnagyobb egyetértés és harmonia jön ott létre. Ha a harczosnak kedves bajtársa — nálunk — sajnos hogy igy van — a legszorosabb barátságok a kártyaasztalnál köttetnek; kártyáspajtás, ez a collegialitás netovábbja. (*Derültség.*)

Összetörődnek ott még ellenzékiek is a főispánnal és ott készittetik elő a megyei emberek Pál fordulása; ott osztódnak szét a képviselői mandatumok; ott újittatnak és erősittetnek meg azon pactatumok, melyeket, hogy kitalált, Nógrádmegyét illeti a kétes babér. (*Élénk derültség balfelől.*)

Itt neveztetnek ki — persze nagyon is mérsékelt arányban — még az ugynevezett jámbor ellenzéki képviselők is. Egy szóval nem azon 6 vagy 10 évre választott megyei bizottsági tagok közt képződnek a clickek — mint azt Horvát Boldizsár t. képviselő ur hiszi — mert azok túlságos számúak, hanem a nagyon is kisszámú közigazgatási bizottság, ez a valódi click.

És mindez a megyei béke ürügye alatt történik, mely a jámbor ellenzéki clicktagokat még arra is birja, védelmére kelni a főispánnak, ha azt választási hatalmaskodások végett externus ellenzéki megtámadja. (*Igaz! a szélső balon.*)

És ezért mig más ciküldetésekre, a sorozó vagy összeiró bizottságba még kötéllel is alig képesek fogni — legalább nálunk — bizottsági tagokat, a közigazgatási bizottsági tagság nagyon is kapós.

És hogy szelidülnek ott a vad ellenzékiek és kezdenek simulni a főispánhoz.

Nagyon is jól értesülve lehet a t. ministerelnök ur az ország valódi hangulatáról, saját és párthivei népszerüségéről, hogy az ellenzék zilált-sága daczára, korteskedési remekművében a közigazgatási bizottság sem bizik már eleget (*Ugy van!*) és ezen főispáni és néhány társ-paragraphus szerkesztése által még maga magát is felülmulni törekszik.

Pedig 1870-iki törvények mellett 1871-től 1876-ig öt kormányelnök vette át egymásután a kormányt, az a kormányelnök pedig, ki behozta a közigazgatási bizottságot, még most tiz év mulva is erősen tartja a kormányt.

Édesgetés, csalogatás és gyengébb pressiókat nem látja már elégnek és most itt a nyers erőszakhoz nyul, egyik kezében a mézes madzag, (*Derültség a szélső balon*) ministerség, államtitkárság, vasuti igazgatóság s a többi azok számára,

Digitized by Google

kik a negatio teréről a renegatio terére lépnek, (*Ugy van! Derültség a szélső balon*) a másikban pedig a kancsuka e paragraphus alakjában. (*Helyeslés a szélső balon.*)

Ugyan minek másnak volna a főispán e kanálkodása mindenben. Tán az ügyek menetelét segíteni elő. Hát például az illetékszabásnál ő fogja egyes concret esetekből megítélni, jól szabják-e az illetéket. Abból, hogy semmi minősítésre nem volt szüksége, még nem következtethető az, hogy mindenhez, még az illetékszabáshoz is értsen. (*Derültség a szélső baloldalon.*) Nem. De ha az illetékszabási főnök azt látja, hogy a főispán ur érdeklődik egy concret eset iránt, igyekezni fog kisebb percenttételhez nyúlni, mint a többi misera plebsnél, kiknek ügyei a főispán urnak nem képeznek érdekes olvasmányt.

Ha gazdagabb főméltóság nincs a megyében, gyakran a főispán a legnagyobb adóhátralékos, szegény adófelügyelő alig fogja merni ezentúl felterjeszteni az adóhátralékosok névsorát a ministeriumhoz, mert attól fog félni, hogy jön ministeri parancs, hogy még a főispánt is könyörtelenül exequálja. Ha egy japáni főispánnak a harakirit, egy török főispánnak a selyem zsinórt küldték hajdanában, nem lehetett jobban megijedve, mint lehet az adófelügyelő, ha oly rendelet öngyilkosságot követel tőle.

De tegyük fel ennek ellenkezőjét, hogy a titkár ur egy fekete könyvet fog vezetni a renitens választókról, függetlenségi rebellisekről és azokról, kik majd itt pórul járnak, mert, mint a közmondás mondja: a zsidónak nem köszönnek, azaz, hogy antisemiták.

És a főispán, vagy inkább annak titkárja, magához hivatja az adókivető urakat, a fekete táblát velük leiratja hivatalos tudomásvétel végett és akkor ismét szegényeknek az elébb lefelé csavart szakasz nyakát felfelé kell csavarni és igy azután helyreáll az egyensúly. (*Derültség a szélső baloldalon.*)

Az illeték vagy adó kivettetik és igy a pénzügyminister ur megelégszik vele. Mert, valamint elődje nem gondolt azzal, kifizeti a birtok után az adót, csak az adó-alap megmaradjon, ép ugy ő sem veszi majd oly szigorúan, kifizeti az illetéket, csak az illeték befolyjon.

Másnemű üdvös eredményt a főispáni beavatkozásnak az állami administratióba nem tudok magamnak képzelni, vagy a főispán a kormányhű tisztviselőnél nem csinál semmit és a szerint ítéli meg az illető királyi ügyész, adófelügyelő stb. ész és hivatalbeli tehetségeit, jól tarokkozik-e a közigazgatási bizottságban vagy nem, vagy beleavatkozik tényleg a hivatalos ügymenetelbe, akkor pedig végtelen zavar és jogtalanságnak konkolyát veti el a hivatalok gyakran nem egész tiszta buzájába. Hátramozdító lesz a szó legszorosabb és legrosszabb értelmében.

Egész administratiónk oly bureaucraticus, oly complicált. Valódi csirkepörök, mint azt Grünwald t. képviselőtársam említé, kerülnek fel a ministeriumban és foglaltatják ott egymásután sokféle revisiókkal a ministerium tisztviselőit és most itt beleszúrnak még egy forumot, mely csak néha mint a villám, vagy mint egy delejes masina belecsapni van hivatva és összezavarni az egész nem épen telegrafsebességű menetelét az ügyeknek.

Nem egyszer fog megtörténi az, hogy egy egész osztály a ministeriumban egy ügy felett nem tud eligazodni, sőt még az államtitkár is, mint egy dodonnai oraculum felett csóválja tapasztalt fejét, mig valami nemrég a megyéből jött fogalmazósegéd eltalálja a dolog nyitját, bizonyosan a főispán avatkozott belé és akkor a sok elállt ész, mint egy rugó nyomásra újra elkezd működni, felsóhajtva: igy már értjük az érthetetlent.

Pedig ily dolog megtörténhetik nemcsak ott főispánokon, kik egész fejtörésüket és tudományukat a korteskedésre fordítják, de tanult férfiakon is, ha e szakaszt valóban használni akarják. Nem hinném, hogy legyen oly encyclopedicus irányú tisztviselő; de még más államférfiu sem, ki a közigazgatás minden ágában annyira versirozva legyen, mint a legközépszerűbb fogalmazó a magáéban. Hogy legyen oly főispán, ki egy adótétel helyességéről ép oly jól tud ítélni, mint például egy gymnasiumi tanrendről, egy hidboltozat ívének solidításáról, ép ugy mint egy complicált királyi ügyészi vádlevélről. vagy tán a scontro szerint lehetne megítélni a hivatalos működést, a restantiák száma szerint. De hát tessék meggondolni, hogy az ugynevezett „Schieber“ nagyon is divatos. Kisértem én] útjában egy jeles megyei tisztviselőt. Előjött például egy községben egy árvaügy, a faluban ki nem lehetett kutatni 6 év előtt ki volt a közgyám, ha tán ott volt, volt oka elhallgatni. A fődocumentum hieroglifáit a penészedésnek indult papiroson nem lehetett megfejteni. A tisztviselő gondolkodott egy keveset és elintézte mégis a dolgot, körülbelül azt a végzést hozta, jövő évben fog intézkedni, mintha addig olvashatóbbá válna az irás a továbbpenészedés által, vagy 7 év mulva jobban emlékeznének vissza, mint 6 év mulva. De a scontro közeledett és a főispán azt szigorúan kezelte.

Van-e köszönet ilynemű elintézésben. (*Derültség.*) Nem-e ér egy becsületes restantia többet, mint az oly elintézés, hogy az ügyet egészen felesleg Pontiustól Pilátusig küldik és azok ismét vissza, mert e nemű elintézés abban a perczben könnyebb, azt a t. ház bölcs belátására bizom.

Sokat emlegették a túloldalról, kivált az általános vita alkalmával, a tisztviselői pragmaticát,

Digitized by Google

hangoztatták annak szükségességét. Már volt alkalmam mult évben a túloldal ebbeli szándékának komolyságát megítélni.

A nyugdíjtörvény tárgyalásánál két jeles budai kormányhű képviselő édes hangokban zengi a pragmatica dicséretét és a mint mindjárt, utánok én és utánam Sághy Gyula t. barátom beadtuk határozati javaslatunkat egy pragmatica létesítése iránt, e két platonisáló troubadourja a pragmaticának még nem is tért ki a szavazás elől, de leszavazta javaslatainkat.

Nem komoly dolog az, a mit önök a közigazgatási bíróság és pragmaticával űznek, hisz ha egy csepp szándékuk volna azt létesíteni, lehetetlen, hogy ily hatalommal akarnák ellátni az összes állami tisztviselők felett a minősítés nélküli és nem felelős főispánokat.

Hová lesz a pragmatica, ha a 57. §. *A*) pontja minden hivatalnál a főispánt jogosítja előléptetésre vagy kinevezésre az ajánlatokat tenni, azon főispánnak, ki rendes viszonyok közt munkálatait felül nem vizsgálja és kinek szakképzettségéről fogalma sem lehet. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldal egyes padjain.)*

De nem akarom már ugy is hosszabbra nyúlt beszédemet tovább folytatni és azt egy visszapillantással fejtegetésem elejére, bezárom.

A közigazgatási bizottságban elvetett magja a főispáni párthatalomnak kedvező talajba esvén, kikelt és gyorsan növekedett, most e javaslatban a főispáni hatalom mint egy óriási sötét és sürü lombozatú fa tűnik elé, mely terebélyes koronájával beárnyékolja az egész megyét, elzár attól minden friss levegőt és a szabadság éltető napsugarait csak nagyon is megtörve engedi keresztül hatni lombozatán, másrészt a megye talajából szivós gyökeivel elszíjja az összes erőket, ugy hogy csak a gombák családja, melyek elhalt organismusokat mérges productumokká változtatják át, képes ily légkörben díszleni. Corruptió és szolgalelkűség igen, de egészséges önkormányzat, szabadság és haladás nem tenyészthetnek többé. *(Igaz! a bal- és szélső baloldal egyes padjain.)*

Az 1848-iki törvény szabadság garantiái közül már is csak a sajtószabadság áll fenn még maga épségében, a parlament, a mint a főispáni hatalom megrendítette a szabad választást, nem fog többé valódi népképviseleten nyugodni és azért többé nem lesz azon parlament, melynek azt a 48-ik törvény alkotta.

Mert akár tiltják el egyenesen a polgároknak azt, hogy szabadon meggyőződésük szerint válaszszanak, akár károsítsák meg hivatalosan azt, ki ezt megteszi, azért mert megtette, a választás szabadságára nézve ez egy és ugyanaz. *(Ugy van! szélső a baloldalon.)*

De a sajtószabadság és a ministerelnök ur sem fognak már sokáig egymással megférni, mert hogy a ministerelnök ur állami ideálját valósíthassa, szükségét fogja látni az egyetlen menedéket szétrombolni, mely mögé az összes elégületlenség a haza sorsával és rossz kormányával menekülni fog.

Kivételes rendszabályok, melyekkel már egyszer fenyegetett a ministerelnök ur, lesznek az első dőfései a sajtószabadság szivébe és azért ott keressék a túloldalon a sajtószabagság ellenségeit, nem pedig köztünk antisemiták közt, kiknek nincs okunk annak őreivel az esküdtszékekkel és azok ítéletei felett panaszkodni, mert ha mindenütt oly hűen manifestálná magát az igazság és a közvélemény, mint az esküdtszékeknél, valószinüleg nagyobb számban ülnénk itt, mint ülünk ma.

Szederkényi t. képviselőtársamhoz csatlakozva, a szakaszt el nem fogadom. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Horánszky Nándor: T. képviselőház! (*Halljuk!*) Midőn a törvényjavaslat 57. §-ára vonatkozólag egy indítványt leszek bátor benyujtani és azt lehetőleg röviden indokolni, legyen nekem megengedve, hogy mindenekelőtt elintézzek egy incidenst, (*Halljuk! Halljuk!*) a mely a mai napon egyfelől Chorin Ferencz t. képviselő ur, másfelől pedig egy közbeszólás következtében köztem és általa később azon t. pártra is átvíve, melyhez tartozni szerencsém van, felmerült. *(Halljuk! Halljuk!)*

Midőn a t. képviselő ur, a ki az igen t. kormány iránt 9 éven keresztül époly rendíthetlen bizalmatlansággal viseltetett, (*Derültség balfelől*) mint a minő rendíthetlen bizalmának ma kifejezést adott, (*Derültség balfelől*) egy közbeszólásom következtében, a mely szerint tőle azt kérdezem, hogy mióta? egy fiatal convertita szenvedélyével fordúlva felém, (*Derültség balfelől*) haragjának kifejezést adott, a többi közt azt mondá, hogy ez az óta van, mióta a mérsékelt ellenzék oly politikát követ, mely a szabadelvűség követelményével ellenkezik. Hogy mit tartok én, t. ház, azon szabadelvű jelszóról, mely ebben az országban már éveken keresztül pusztít, azt megmondtam egy beszédem alkalmával, a midőn kifejezést adtam annak, hogy a sok közt ez is egy üres röpszó, egy köpönyeg, mely alá sok minden fér. (*Ugy van! balfelől.*)

Az igen t. képviselő ur rendíthetlen bizalmát is, melyet a szabadelvűséggel indokol, körülbelül ilyen természetű röpszónak kell tartanom mindaddig, mig a t. képviselő ur nem fog egyetlen egy esetet, egyetlen egy kérdést, egyetlen egy irányzatot felemlíteni, melyben ez a párt azon politikát, melyet akkor is követett, midőn t. képviselőtársunkhoz szerencséje volt és követ ma is, eddigi eljárását megváltoztatta volna. (*Ugy van! balfelől.*)

De, t. ház, a politika nemcsak a szabadelvűségből, hanem positiv tények és alkotásokból is áll, mert hiszen a szabadelvűség kérdésén kivül,

Digitized by Google

a mely tulajdonkép csak szelleme és iránya lehet az alkotásoknak, maguk azon alkotások, a melyek ezen országnak életére, legyenek azok akár financiális, akár közgazdasági, akár egyéb természetűek, mintegy ráborítják azon külső — legalább részemről óhajtanám, hogy igaz mez legyen — mezt, a melyből megítélhető, hogy egy politika szabadelvű-e vagy sem; de a lényeg maga a politika. A ki, t. képviselőház, összezavarja magát a a külső mezt, a külső szint a politika lényegével és a politikában mindent megenged és csak a külszint tartja meg magának, annak a szabadelvűsége körülbelül olyan értékű, mint a milyen azon bizalom, melynek kifejezést adni méltóztatott. (*Élénk tetszés jobbfelől.*) Egyébiránt, t. képviselőház, igen jellemző a szabadelvűségről ezen szakasznál szólni, (*Ugy van! balfelől.*) mert egyfelől a főispáni hatáskör azon mértéktelen és korlátlan kitágítását, mely e szakaszban foglaltatik, pártolni, másfelől a szabadelvűségről egy ugyanazon napon szólni: az előttem — legkevesebb, a mit mondani tudok — megfoghatlan dolog és e felfogást egyáltalán irigyelni nem tudom.

A t. képviselő ur felszólalására röviden ennyit megjegyeztem, legyen szabad nekem e szakaszra vonatkozólag egy indítványt beterjeszteni és azt lehetőleg röviden indokolnom. Röviden indokolni egyfelől azért, mert azon nézpontok, melyek ezen szakasz elfogadása ellen szólnak, a törvényjavaslat általános vitájánál kellőleg ki lettek merítve, másfelől pedig azért is, mert ugy az általános, mint a részletes vita is meggyőzhetett mindenkit arról, hogy ebben a házban súlya nem annak van, hogy mi mondatik, hanem annak, hogy honnan mondatik. (*Ugy van! balfelől.*) A rideg párturalommal szemben sysiphusi munka az, mit az ellenzék végez, de le nem mondhat róla, mert kötelességét teljesíteni kell daczára annak, hogy ez bizony nem kellemes és nem eredményes dolog.

Minthogy azonban e szakaszban van concentrálva azon irány, azon szellem és azon czél, a melynek érdekében ezen törvényjavaslat megalkottatott, mert ezen javaslatban az administratio érdekében ugyan semmi alkotás nem történik, kénytelen vagyok a részletes vitánál is felszólalni és álláspontomnak és t. elvbarátaim álláspontjának jelzésétül egy indítványt terjeszteni elő. (*Halljuk! Halljuk! balfelől.*)

Már az általános vitában is kijelentetett, hogy ezen törvényjavaslat és különösen annak egyetlen egy fő és cardinalis szakasza, a főispáni intézmény olyan, mely a törvényhatóságoknak még azon autonom jogkörét is, melyet az 1870: XLII. törvényczikk számukra fentartott, részint confiscálja, részint meghamisítja. Confiscálja abban, hogy az autonom jogoknak gyakorlatát mentől ritkábbá teszi; mert hiszen, például a 10 éves mandatumot már önmagában is — politikailag értem — képtelenségnek tartom. De meg is nehezíti, mert hiszen csak a napokban a részletes vitában fejtetett ki az, hogy a törvényhatósági képviselet tagjainak megválasztását a nagy választókerületek nemcsak költségessé és fáradtságossá, de sokszor lehetetlenné is teszik és hogy az állampolgárok a törvényhatósági életben magukat érvényesíthessék, oly nagy áldozatokat, időveszteséget és költséget kénytelenek tenni, a melyből nyilvánvaló és bizonyos dolog, hogy minden mód elkövettetik ezen törvényjavaslatban arra, hogy az autonom jogok gyakorlata a törvényhatóságokban megnehezittessek. De azt mondani, hogy e javaslat az önkormányzatot meg is hamisítja, mert az is nyilvánvaló és világos, hogy a törvényjavaslat felállít egy szakaszban egy principiumot s azt azután addig csorbítja és addig üzi-füzi, mig illusoriussá nem teszi, felállítja például elvként az önkormányzat kérdését s azután minden egyes szakaszban consequenter azon töri fejét, hogy hogyan tegye azt tönkre. A törvényhatóság kezébe ad egy üres keretet, a mit ugy neveznek, hogy autonomia, és abban mindent, a mi lényeg és valóság, sequestrálja a központi hatalom számára. (*Ugy van! balfelől.*)

De ezen törvényjavaslatnak t. ház felfogásom szerint van egy sajátságos természete is és ez az, hogy e javaslat a hatalmasok számára készült szemben a társadalom nagy rétegeivel, a melyeket gyengíteni és gyöngévé tenni törekszik. (*Ugy van! balfelől.*) Hiszem például, hogy egyik t. képviselőtársunknak, a ki az általános vitában felszólalt, gróf Andrássy Manónak — örülök, hogy jelen van — ezen törvényjavaslat nagyon tetszik, annak oka is igen egyszerű. A t. képviselő urnak súlya abban a megyében sokkal nagyobb, mintsem hogy ő ellenében az a főispán bármiféle oly ténykedésbe bocsátkoznék, a mely által az ő politikai és polgári jogai és az administratióban rejlő érdekei csak érintethetnének is. (*Ugy van! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.*)

Hiszen a fejlődés megfordítva fog lenni a megyében. A főispán fogja keresni a hatalmasok, az olygarchák kegyét, hogy megtehesse a központi kormány számára azon szolgálatokat, a melyek érdekében és csakis egyedül ezen érdekben e törvényjavaslat megalkottatik. (*Ugy van! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.*)

Méltóztassanak az életet necsak papirról és az előadói székből nézni — mint a t. előadó ur — hogy milyen lesz a törvény hatása és látni fogják, hogy az megyei kis olygarchákat fog teremteni, kik a főispánnal szövetkeznek, azután maguknak előnyöket — távol van tőlem a gyanusítás — mert nem mondom anyagi, de politikai előnyöket fognak kivívni és ez által a választó polgároknak az administratióban rejlő érdekeire nézve is lényeges nyomást fog-

Digitized by Google

nak gyakorolhatni, csak azért, hogy politikai és egyéb törekvéseiket ők is érvényesíthessék. (*Ugy van! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.*)

Hogy a főispáni hatáskör a törvényjavaslat e szakasza szerint a megyében minden személyi — értem a közszolgálati közegeket — és minden közigazgatási érdeket absorbeálni fog, nyilvánvaló és kétségtelen. Legelőször is nem akarok kiterjeszkedni arra a kérdésre, hogy mi úton jut bele ezen törvényjavaslatba, mely a törvényhatóságok rendezéséről szól, az állami tisztviselők fölött gyakorlandó személyes hatalom — mert hiszen ez e törvényjavaslat természetén kivül eső dolog — mondom, hogy miképen jut bele ezen, hogy ugy fejezzem ki magamat, szépségi hiba, Schönheitsfehler, arról nem is szólok; de azt vagyok bátor kérdeni a t. ministerelnök urtól, hogy midőn e szakasz *A*) pontja a felügyeletről szól s azt rendeli, hogy ha ezen közegeknél az előléptetés vagy új kinevezés esete fordul elő, jogosítva van ajánlatot tenni, ha pedig fontosabb állomások betöltéséről van szó, a főispán a vezetése alatt levő törvényhatóság területére kineveztetni, vagy ott előléptetni szándékolt egyénre nézve az illető minister által meg is hallgattatik, legyen szabad ismételve kérdenem, hogy vajjon miként fogja ezt a főispán végrehajtani, ha azt lelkiismeretesen akarja tenni és ha a czél objectiv és nem más? Hiszen a főispán az állami hivatalnokok functióit közvetlen figyelemmel nem kisérheti, nem szerezhet azok képessége, szorgalma, megbizhatósága és más qualificatiója felett semmi informatiót, mert én csak informatiót fogadhatok el objectivnek, melyet közvetlenül személyesen maga szerez. Vagy például, ha egy állás betöltéséről lesz szó és azon állomásra nemcsak azon törvényhatóság területéről, hanem az ország különböző részeiből fognak pályázni, hogy fog a főispán ezen egyéneknek létérdekeit képező dolgaikba lelkiismeretesen eljárhatni? (*Ugy van! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.*)

De hát itt nem erről van szó t. ház. A kérdés egyszerű és világos: függővé kell tenni az egyént mindentekintetben, hogy függéséből kifolyólag megtegye azon szolgálatokat, melyekért a törvényjavaslat létrehozatala czéloztatik. (*Ugy van! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.*) Az egész nagyon nyilvánvaló: egyszerű korteskedési törvény ez a szó legközönségesebb értelmében. És ha ez őszintén megmondatik és motiváltatik az, hogy erre az országnak szüksége van ilyen meg olyan okokból, akkor legalább a törvényjavaslat az őszinteség tekintetével dicsekedhetnék, de igy az egész törvényjavaslat nyilván és evidenter semmi más: mint hatalmi kérdés és hatalmi törvényjavaslat.

De, t. ház, mint organisatiorius munka is különös egy munka ez. Ezen törvényjavaslat, a mint tudjuk, a főváros területére, Budapestre nem terjed ki, mert hiszen a javaslat egyik paragraphusa szerint a fővárosról külön törvény rendelkezik. Ebből azután logicailag csak az következhet, hogy a főváros területén semmiféle administrativ érdekek, melyeket megvédeni kellene, nem léteznek. Más következtetést abból, hogy ez az országnak csak egyik nagy területére alkottatik meg, de kicsiny azonban mégis jelentékeny területére életbe nem léptettetik — vonni csakugyan nem lehet. Ebből minden ember azt látja, hogy itt absolute nem feküdt az administratio érdeke a ministerelnök ur szivén, mert hogy ha szivén feküdt volna, lehetetlen, hogy különböző mértékkel mért volna az ország különböző területeinek. Ha már most azokból, a miket felhoztam, joggal következtethetem azt, hogy itt az administratio érdeke közömbös, akkor csakugyan áll az, a mit mondok és mondtam, hogy ezen törvény hatalmi törvény, melyhez tehát részemről nem járulhatok.

T. ház! Nem kevésbé sajátságos az is, hogy a t. ministerelnök ur ezen törvényt az önkormányzat köpönyege alatt hozza be a házba és ezzel a szinezettel ajánlja a háznak elfogadás végett. Az bizonyos dolog, hogy ennél classicusabb találmányt kevés ember birt még felfedezni: az országot alkotmányosan, de korlátlanul kormányozni. Ez a törvényjavaslatnak valódi belső jelentése. Ez volt, t. ház, minden valószinűség szerint Bachnak is ideálja, azzal a különbséggel azonban, hogy ő nyiltan megölte a szabadságot, a t. ministerelnök ur pedig csak ugy fokozatosan mérgezi meg és azzal a különbséggel továbbá, hogy ő legalább igyekezett az ország által méltán repudealt organismus működésében összhangzó közigazgatást adni, a ministerelnök ur pedig ezzel keveset törődik, hanem adni fog az országnak, egy politikailag minden tekintetben corrumpált közigazgatást. Ez a különbség és én ezt helyzetünkben nagy bajnak tartom. Nagy bajnak tartom már fajunk és népünk jellemére tekintettel is, mert azt látjuk, hogy nálunk még a nemesebb ambitiók által vezetett küzdelem is igen gyakran túlcsapong azon határokon, melyek közt óhajtandó volna, hogy megmaradjon. A lefolyt 17 esztendei parlamentaris élet megtanított bennünket arra, hogy szükséges intézvényes korlátokat emelni bizonyos hatalmi törekvések ellen, mert különben bekövetkezik az, a mi a parlamentarismusnak legnagyobb veszélye: a rideg párturalom. (*Ugy van! balfelől.*) És e bajt fokozza még az is, hogy nálunk a társadalmi átalakulás bevégezetlen; a régi rendi társadalom traditiói küzdenek az új: a gazdasági társadalom aspiratióival és mindkettő a hatalom felé vonz, a hatalomhoz simul azért, hogy czéljait és törekvéseit annak segélyével érvényesítse. Fokozta, t. ház, továbbá a gazdasági helyzet is, mely Magyarországban jelszóvá tette a kenyeret adó államot. Ily visonyok között csak kevés kell ahhoz, hogy megala-

Digitized by Google

kuljon az az állam, a melyben a hatalom minden, az egyén semmi, mely által azután oly lejtőre lép, melyen tovább haladva veszélyeztetve lesznek nem csak intézményeink, de szabadságunk s lételünk is. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Az intézmények természetének másnak kell lenni. Szükséges, hogy azok olyanok legyenek, melyek a nemzetet gyengéi ellen megvédelmezzék, jó szokásaiban pedig megerősítsék s nem kívánatos, hogy szemben a nemzetnek vitalis és fenmaradásával identicus kérdésekkel és törekvésekkel oly törvény alkottassék, a melyből az ember nem lát egyebet, mint kiolthatatlan szomját a hatalom érdekében minden iránt, a mi annak kedvez és azt elősegíti. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Ez az oka annak, hogy ezen szakaszhoz, mely — mint mondám — nemcsak az összes állami, törvényhatósági és községi hivatalnokokat és tisztviselőket kiszolgáltatja személyes működésükben a kormány korlátlan hatalmának, hanem kiszolgálja közvetve az administratio nagy érdekeit is, részemről nem járulhatok. *(Élénk helyeslés balfelől)*

Mielőtt azonban határozati javaslatomat beterjeszteném, még csak egyetlen egy megjegyzést kívánok tenni Zichy Antal t. képviselőtársam beszédére. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. képviselő ur kifejezést adott azon véleményének, hogy közte és köztünk nézeteltérés van és hogy ez alig egyenlíthető ki s igyekezett nekünk a törvényjavaslattal szemben oly álláspontot imputálni, melyet mi egyáltalában nem fogadhatunk el. Mi, t. képviselőház, igen is óhajtjuk a kinevezési rendszert minden garantiával s a helyi érdekű dolgokban lehetőleg tág önkormányzati berendezéssel; a t. képviselő ur azonban a kinevezési rendszert a korlátlan omnipotentiával óhajtja. Hogy ily körülmények közt egymást nemcsak hogy nem érthetjük meg, de remélem nem is fogjuk megérteni, az a dolog természetében fekszik. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Ennek megjegyzése után a következő határozati javaslatot ajánlom a t. háznak elfogadásra: *(olvassa)*: „Mondja ki a ház, hogy az 57. §. azzal küldetik vissza a bizottsághoz, hogy a főispáni hatáskör tekintetében az 1870: XLII. törvényczikk elvi rendelkezéseit állítsa vissza s a mennyiben ez e törvényjavaslat több szakaszaival állana összefüggésben, az erre vonatkozó szakaszokat ez értelemben dolgozza át s újonnan szövegezve, határozathozatal végett tegyen jelentést.“ *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: A beadott határozati javaslat fel fog olvastatni.

Ábrányi Kornél jegyző *(olvassa a határozati javaslatot)*.

Elnök: Chorin Ferencz képviselő ur óhajt személyes kérdésben szólni.

Chorin Ferencz: Azokra, a miket a t. képviselő ur a dolog érdemére felhozott, most reflectálni nem fogok, mert erre jogom nincs. Felszólalásom czélja egyedül az, hogy helyreigazítsam a politikai inconsequentia azon vádját, a melyet a t. képviselő ellenem támasztani jónak tartott. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. képviselő ur birálat alá vette politikai eljárásomat. Ehhez neki, mint a ház minden tagjának, joga van. Azonban elvártam volna igazságérzetétől, hogy midőn birálatot gyakorol, ne hallgassa el azon eseményeket, azon motivumokat, melyek egy a nyilvánosság terén szereplő férfiú eljárására irányadók voltak. Igazsága van a t. képviselő urnak abban, hogy én a jelen kormánynyal szemben éveken keresztül ellentétes állást foglaltam el; sőt hozzátehette volna, hogy 1876-ban kiléptem a szabadelvű pártkörből, mert a bankegyezséggel és az indirect adóknál a kormány által követett politikával akkor egyetérteni nem tudtam.

Kilépve 70-ed magammal a szabadelvű pártkörből, alakítottuk a független szabadelvű pártot, mely e czím alatt fennállott 1878-ig. Az 1878-iki választások után az egyezség elfogadtatván, kisérletek történtek köztünk és az ellenzék többi árnyalata között egy közjogi és elvi alapon álló ellenzék létesítésére. És azt hiszem, a t. ház tudja és jól tudja a t. képviselő ur is, hogy a kisérletek hat éven keresztül eredménytelenek maradtak olyannyira, hogy nem voltunk képesek pártot teremteni és az ellenzéki kör szabályainak első szakaszában benn volt, hogy minden párttag egyéni szabadságának s meggyőződésének függetlenségét fentartja magának. *(Nagy zaj. Halljuk! Halljuk!)* Ily állapotban volt a mérsékelt ellenzéki párt egészen 1884-ig.

Megvallom, t. ház, nem szóltam volna soha az akkori eseményekről itt e házban, ha a t. képviselő ur felszólalása egyenesen nem provocál. Mert nem szeretem bármely körnek, a melynek tagja voltam, benső ügyeit a nyilvánosság előtt szellőztetni. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

1884-ben jónak találta a mérsékelt ellenzéki kör az országos választások küszöbén politikai szövetségre lépni a főrendiház azon ellenzékével, mely a kormányt nem azért akarta megbuktatni, mert tán reactionarius volt, vagy tán nem volt elég közjogi éle, vagy nem fejtett ki elég erőt Ausztriával szemben, hanem azert, mert a házassági jog terén meg akarta tenni az első lépést előre. *(Nagy zaj. Ellenmondás balról. Halljuk! Halljuk!)*

Méltóztatnak arra emlékezni, hogy e javaslat, a mely miatt a főrendiházi ellenzék meg akarta buktatni a kormányt, a mérsékelt ellenzék által a házban támogattatott és elfogadtatott. Én tehát nem tudtam összeegyeztetni a politikai consequentiával, nem a szabadelvűséggel, hogy azokkal az elemek-

Digitized by Google

kel támaszszunk ellenzéket a kormánynyal szemben, a kik velem nem egy alapon, hanem sokkal hátrább álltak szabadelvűség tekintetében, mint a kormány, melynek akkor híve nem voltam. Azt hiszem, senki sem fog engem azzal vádolni, hogy kisszerű felekezeti szempontok vezéreltek. (*Ellenmondás a bal- és szélső baloldal némely padjain.*)

Az ország jövőjére, üdvére nézve egészen közömbös, elfogadtatott-e az a javaslat vagy sem? Elérkezik majd az idő, midőn a magyar házassági jog egész más alapon fog szerveztetni; azon alapon, mely az állam jogosabb befolyását e téren minden tekintetben biztosítja.

Én magát a javaslatot nem tekintettem életbe vágó kérdésnek; de midőn egy főrendiházi ellenzék keletkezett, mely határozottan kétségbevonta az állam minden beavatkozási jogosultságát a házassági jog rendezésére, akkor politikai meggyőződésemmel, politikai multammal összeférhetlennek tartottam volna azon párttal szövetségre lépni a választási küzdelem alatt, mely párttól engem sokkal nagyobb elvi különbség választott volt el, mint a szabadelvű párttól és kormánytól. (*Zaj a baloldalon.*)

Még egyet akarok a t. képviselő urnak a szabadelvű jelszóval való visszaélésre nézve megjegyezni. (*Halljuk! a jobboldalon*)

Ha annyira irtózik a t. képviselő ur e jelszótól, miért van az mégis, hogy ép az utóbbi napokban nevezte el magát a „mérsékelt ellenzék" „szabadelvű ellenzékké" és nem tünt-e fel a képviselő urnak, hogy bizonyára nem az emberekben és nem is azok politikai consequentiájában rejlik annak indoka, hogy a mérsékelt ellenzék köréből eddig többen léptek ki, mint a mennyien a párt körében megmaradtak ..... (*Élénk derültség a jobboldalon. Élénk ellenmondás a baloldalon.*)

Ha lehetetlen egy pártra nézve az érzelmek és elvek összhangját létesíteni, ha ezen párt kénytelen minden perczben megváltoztatni a maga álláspontját: akkor ne csudálkozzék a t. képviselő ur, hogy az ily párt állandósággal és tartóssággal nem bir. (*Zajos helyeslések a jobboldalon. Ellenmondás a baloldalon.*)

Hogy az ily párt az ország érdekében üdvös tevékenységet kifejteni nem tud. (*Igaz! Ugy van! a jobboldalon. Ellenmondások, zaj a baloldalon.*)

Ennyit akartam a t. képviselő urnak megjegyezni. Megvallom őszintén, nem szivesen szóltam fel s nem is tettem volna azt, ha erre támadása által egyenesen fel nem szólít és fel nem jogosít. (*Zajos helyeslés a jobboldalon. Ellenmondások, zaj a baloldalon.*)

Horánszky Nándor: T. ház! Én tisztán személyes kérdésben és ezúttal tisztán csak a történeti igazság érdekében kivánok felszólalni, mert lesz alkalmam a képviselő ur enuntiatiójával, melyben ő évek során folytatott politikánkból kivánja összefonni lépésének indokolására az érveket, máskor bővebben foglalkozni. Most, ismétlem, tisztán a történeti igazság érdekében vagyok bátor a következő megjegyzéseket tenni. (*Halljuk!*) Először is megjegyzem és kijelentem azt, hogy azon párt közt, melyhez tartozni szerencsém van és a főrendiháznak, nem tudom miféle elemei közt semmiféle szövetség nem volt és nincs. (*Igaz! Ugy van! a baloldalon. Ellenmondás a jo' boldalon.*) A ki ilyet állít, szükséges, hogy arról adatai legyenek. (*Helyeslés a baloldalon.*) Adatok nélkül ilyet nem állíthat. Másodszor megjegyzem és kijelentem, hogy a mi azon hires házassági kérdést illeti, melyet a képviselő ur által rendíthetlen bizalommal támogatott kormány nem tekintett elég fontosnak arra, hogy a mellett helyt álljon, mi a kormány javaslatát szintén elfogadtuk és ha közöttünk akkor nézeteltérések voltak, a miknek különben ünnepélyesen is kifejezést adtunk s igy e tekintetben semmi kétség fenn nem foroghatott: e nézeteltérések abban állottak, hogy nekünk azon javaslat kevés volt, mert mi a kötelező polgári házasságot óhajtottuk. (*Igaz! Ugy van! a baloldalon.*)

A harmadik megjegyzésem vonatkozik a képviselő ur utolsó kijelentésére, melyben azt kérdi tőlünk, miért van az, hogy mi, a kik a jelszavaktól olyan nagyon irtózunk, az utóbbi időben oly nagy súlyt helyezünk a szabadelvű jelszóra? Erre megjegyzem, hogy mi a jelszavaktól sem nem irtózunk, sem azokra nem vágyunk; (*Igaz! Ugy van! a baloldalon*) de ha bizonyos dolgok minduntalan hangoztatnak és országosan üzött tendentiosus mystificatiókkal (*Zajos helyeslés a baloldalon. Élénk ellenmondások a jobboldalon*) forgalomba hozatnak, azok ellen a valóságot constatálni nemcsak jogunk van, de kötelességünk is; egyébiránt bezárom nyilatkozatomat egy dologgal, ez az, hogy nagyon csudálandó az, hogy egy kis párt, a mely az ország igazi érdekei mellett 10 éven keresztül küzd, ebben a házban és ez országban, oly nagy szálka a kormánypárt szemében, (*Zajos ellenmondások jobbfelől. Derültség*) hogy a sajtóban és sajtón kivül minden megtörténik arra, hogy discreditáltassék. Ennek csak egy czélja lehet — én részemről szivesen beleegyezem, hogy ez nem indokolt félelem — a hatalomféltés. (*Élénk helyeslés balfelől. Zajos ellenmondások jobbfelől.*) Ez az indoka körülbelül annak is, a mi t. képviselőtársam lépését vezette. (*Derültség balfelől.*)

Gr. Andrássy Manó: Személyes kérdésben kivánok szólani, mert mikor engem megneveznek, akkor felszólalok. (*Halljuk!*) Nagy, személyes kérdések után egy kisebb kérdésre is válaszolhatok azon jognál fogva és azon argumentatiónál fogva, hogy Horánszky t. képviselő ur itt egy nagy törvényjavaslatnál kisebb argumentumokat használt, némelyeket, igen kicsinyeket, nevezetesen személyem irányában, a mennyiben azt méltóztatott

Digitized by Google

felhozni, hogy olygarchicus hatalom után törekszem és azért megyémben szerepet akarok játszani. Méltóztassék megengedni, hogy figyelmeztessem a legújabban történtekre, a melyek Németországban folytak le. *(Halljuk!)* Akkor, mikor a poroszlengyel tartományokra nézve az volt a kérdés, hogy hogyan lehetne azokat németekké átalakítani, Bismarck, a nagy minister azt mondta, hogy a néppel csak elkészülnek valahogy, de a nagybirtokosokkal, az olygarchákkal nehezebb elbánni, azért kinált a nagybirtokosoknak egy bizonyos összeget, hogy hagyják oda az országot. Ezt a nagy Bismarck mondta. Én pedig azt mondom, hogy voltak idők, a hol a megyékben a nagybirtokosoknak, az aristocratiának befolyására igen nagy szükség volt, még a közel multban is, a kiegyezésnél. Ha tehát oda törekszem, hogy befolyást szerezzek megyémben, ez polgári érdem. *(Helyeslés jobbfelől.)* Az pedig, hogy én ezért fogadtam volna el a törvényjavaslatot, nem áll, mert némi okadatolást is hoztam fel. Csak ezt akartam elmondani. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Orbán Balázs: T. ház! Nem kivánom a főispánokra vonatkozólag a történelem és régi törvényeink tanuságait igénybe venni, Szederkényi t. barátom és Zichy Antal képviselőtársaim e téren nagyon érdekes tanulmányt tettek és meglehetősen kimerítették a tárgyat, csakhogy kénytelen vagyok az emberi ész alkalmazkodásának sokoldalúságát bámulni, mert a mig Szederkényi — szerintem helyesen — törvényeinkből az önkormányzat virágzását, Zichy a centralisatiót igazolta, szóval ellentétes következtetést vont le. Én azt hiszem, hogy Szederkényi maradt hű a történelem követelményeihez, mert sem törvényeinkben, sem történelmünkben e jelen törvényjavaslat támogatására érveket találni nem lehet. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Mellőzöm tehát az ugyis kellőleg méltatott történelmi tért s egy új terrenumra, keletre térek át, a hol igenis lehet e törvényjavaslat czélzatára analogiát találni. *(Halljuk!* a *szélső baloldalon.)*

T. ház! Kelet az egyeduralom, a zsarnokok, kalifák, szultánok és sahok hazája volt régen és az most is. Csakis a hellenek sugároztatták szét egy ideig a szabadság és polgárosodás áldásait.

Én több ideig éltem ottan, tanulmányoztam az ottani közállapotokat, az ottani államszerkezeteket, az ottani administratiót; de merem állítani, hogy semmiféle törzsfőnököt, semmiféle sheiket, semmiféle szerdárt és semmiféle pasát soha oly korlátlan hatalommal, mondhatni egyeduralommal felruházva nem találtam, mint a minővel e törvényjavaslat, ha törvénynyé válland, a mi főispánjainkat felruházni fogja. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Mert ott a törzsfőnökök és sheikek mellett ott áll a vének tanácsa, a szerdárok és a vilajeteket kormányzó pasák mellett a medslisz egyházi és világi tagjaival, ezek nélkül mitsem végeznek, mitsem rendelnek, mitsem cselekesznek.

A felelősség fogalma európai értelemben ugyan nincsen kifejlődve; de azért az oly szerdárt avagy pasát, ki hatalmával visszaélt vagy túlságosan zsarolt, régebben hamar megselyemzsinórozták; most számlízik s Bruszo. Damaskus és a szigetek hemzsegnek az ilyen számlözött pasáktól, szóval ott az önkényben is van bizonyos rendszer és korlát, melyet büntetetlenül túllépni nem lehet: ott a szokások, bizonyos hatimajumok és iradék szabályozzák a viszonyokat s nem engedik, hogy a fák az egekig nőjenek.

Ámde itt hazánkban, az alkotmányosság e mintaországában, a szabadságra törő XIX-ik század utófelében a főispánokat oly korlátlan hatalommal akarják felruházni, a minővel soha semmiféle keleti potentát nem birt. Én ismételve átolvastam a törvényjavaslatnak a főispáni hatáskört körüliró IV. fejezetét, ismételten megtekintettem a törvényjavaslat czímét s nem akartam szemeimnek hitelt adni, mert hát e fejezetbe foglalt intézkedések olyanok, a minőket ma már Európa egyetlen parlamentje elibe sem mernének terjeszteni, *(Igaz! a szélső baloldalon)* azok legfölebb valamely muszka ukázban találhatnának helyet. *(Igaz! a szélső baloldalon.)* Ilyennel egyetlen minister sem merné insultálni a törvényhozás méltóságát.

E törvényjavaslat szerint a főispánoknak kegyelmére vannak kiszolgáltatva nemcsak a közigazgatási, hanem az összes állami és községi hivatalnokok, azokat bármikor áthelyezheti, felfüggesztetheti, elcsaphatja, mindenikhez közvetlen rendelkezik, a megyegyülések határozatait érvénytelenítheti. Ezután a vármegye semmi, a főispán minden. Ő a hivatalnokok felett oly hatalommal rendelkezik, a minővel soha semmiféle ültetvényes rabszolgái felett nem rendelkezett. Értelmiségünk disze, oly nagy reményekre jogosító hivatalnok karunk kegyelemre lesz kiszolgáltatva egy ember szeszélyének. Az ily főispán, ha elsózzák a levesét, vagy valami házi perpatvar rossz kedélyhangulatba hozza: száz meg száz család existentiáját dulhatja fel.

Azzal vigasztalt egyik nagytapasztalatú képviselőtársam, hogy azok a főispánok szelid emberek, nem fognak majd oly bajt okozni, mint a minőt okozhatnának; de az ily kétes értékű remediumra mi nem támaszkodhatunk, mert a korlátlan hatalom — mit e törvényjavaslat a főispánoknak adni akar — olyan, hogy azzal nem visszaélni, hanem azzal csak élnie kell, hogy következményei iszonytatók legyenek. És ha most szelidek és méltányosak is főispánjaink legnagyobb részben; de még e törvény megalkotása előtt is egynehány közülök mégis kivált erőszakos zsar-

Digitized by Google

noksága és törvény tiprása által. Hont, Arad, Szolnok-Doboka, Maros-Torda s más megyék krónikái (*Felkiáltások a szélső baloldalon: Hajdu! Bihar!*) furcsa adatokat szolgáltatnak e téren s mivel a ministerelnök és pártja előtt az ily hetman-főispánoknak volt kiváló becse s mivel a jelen törvényjavaslat, a többieket egyenesen rántalja amaz újkori administrátorok példájának követésére, sőt azt egyenesen kötelességükké teszi, majd e törvény megteremtendi a vidéki zsarnokokat mindenhol, mert az intézmények alakítják az embereket.

És az ily módon idomítandó administrator urak — mert főispánoknak nevezni okszerűleg nem lehet — szabadon és büntetlenül folytatandhatják üzelmeiket, mert hát felettük senki és semmi nem áll, csakis egyetlen ember, a ki maga is az erőszakoskodás quintessentiáját képezi. (*Igaz! a szélső balon.*) Ők senkinek sem felelősek, helyettük csak a belügyminister felelős, kit ez időszerint felelősségre vonni a törvényhozásnak lehetetlen, miután ez a többség mindent tudomásul szokott venni. De még ha ministeri felelőség léteznék is...

Madarász József: A mi nem létezik! (*Derültség.*)

Orbán Balázs: ... a mint hogy nálunk nem létezik, még akkor is képtelenséget akar, mert ha a főispánok, akarom mondani administratorok minden visszaéléseit interpellatiók által akarnók megtorolni, akkor naponta 10—20, sőt több interpellatio szüksége merülne fel, a mi a törvényhozás működését lehetlenítené.

Igen szép távlatai vannak e törvényjavaslatnak, a melyet a túloldallal megszavaztatni akar a ministerelnök ur. Hát azon, hogy a párt fiatalabb tagjai megszavazzák, nem csudálkozom, mert hát ők Bach és Schmerlig korában és ezen jelenleg közösügyes kormányzat alatt nőttek fel, a mely kormányzat amazoknak méltó folytatását képezi, a mely kormányzat átvette azon országtipró ideigeneknek minden adóit, minden monopoliumait, stemplijét, minden furfangjait, minden hagyományait; ők ezen opportunisticus korszakban nőttek fel, a mely nem ismer elveket, a mely alkudozik a haza nyomorán s hatalmának gyökszálait a nemzeti elszegényedés és elsatnyulás talajába bocsátja le. Ők a kettős hazát istenítő költő hymnusaiból szivták e mérget, ők a közösügyes légkörből lehelték be a mételyt sziveikbe. Őket az engedelmesség megszokottsága elpuhította, ha megszavazzák, azon egy cseppet se. csudálkozom.

De hogy az ott ülő meglett férfiak, kik nem csak ismerik, de át is élték az 1848/9-iki dicső korszakot, kik abban és az azt előkészítő mozgalmakban tényezők voltak; kik a valódi önkormányzat és alkotmányosság áldásait élvezték, kik a polgári erények iskolájából kerültek ki, kik közül sokan ama vivmányok védelmében résztvettek s azért szenvedtek, hogy ezek is képesek e muszka ukázt megszavazni, azt oly erkölcsi abnormitásnak tartom, a mi nemcsak megbotránkoztat, hanem mély hazafias fájdalommal tölti el lelkemet. (*Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Én részemről nem szavazom meg s valamint általánosságban is visszautasítottam e törvényjavaslatot, most ezen legveszélyeseb fejezetét sem fogadom el. (*Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.*)

Győrffy Gyula: T. képviselőház! Meglehetős nehéz feladat ennyire előrehaladott időpontban a törvényjavaslathoz hozzászólni, (*Halljuk!*) hanem szükségesnek tartom a magam részéről némely megjegyzéseket tenni e szakasznál, még pedig azon fontosságnál fogva, melyet e szakasznak a törvényjavaslatban tulajdonítok. (*Halljuk!*)

Ha e törvényjavaslatot és annak a tárgyalás alatt lévő szakaszát összehasonlítjuk, t. ház, mindenkinek okvetlenül azon meggyőződésre kell jutnia, hogy e törvényjavaslatnak semmi más czélja, semmi más feladata nem volt, mint hogy e szakasz alkotmányos uton törvénybe iktatható legyen. Ezen állításomat igazolja a többek közt és minden bővebb bizonyítgatás nélkül maga a törvényjavaslat, a melyből kiderül, hogy az 1870: XLII. törvényczikk összes intézkedéseit változatlanul fentartja és csupán csak annyiban módosítja, a mennyiben ezen szakaszban elődjével szemben a főispáni hatáskört túlságosan kiterjeszti. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*) Minden más módosítás csupán arra való e törvényjavaslatban, hogy a főispánnak ekként kiterjesztett hatáskörét minden uton a legszélesebb alapokon, még a jogszolgáltatással szemben is feltétlenül biztosítsa. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Lehetetlen tehát tagadni, t. ház, hogy e szakasz jellege dominál az egész törvényjavaslaton. Annál kevésbé lehet tagadni azt is, hogy e szakasz szelleme szabja meg maga a törvényjavaslatban felhozott összes módosításoknak szellemét és határát is. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Én nem akarok, t. képviselőház, a szakasznak ezen szelleméből és irányából következtetéseket vonni le; nem akarom szembe állítani az igen t. ministerelnök urnak az önkormányzat iránt több ízben kifejezett előszeretetével és nem kutatom, hogy ez előszeretet mennyiben valósittatik meg e szakasz által. Azt sem kutatom, hogy vajjon nem-e ama compromissummal állunk szemben e szakaszban, a melyet a t. ministerelnök ur is megengedhetőnek és elfogadhatónak jelentett ki, tudniillik azt, a mely a municipalisták és centralisták közt létezhet. És nem akarom azért, t. képviselőház, mert előttem nem az a fontos kérdés, hogy e szakasz intentiója, iránya mennyiben felel meg akár egyik, akár másik, akár a közvetítő harmadik iránynak. Hanem első sorban a fontos kérdés az,

Digitized by Google

vajjon az által mennyiben orvosoltatnak közigazgatásunknak minduntalan hangoztatott, többször kifejezett hiányai és bajai. Mert, hogy ily hiányoknak és bajoknak létezniök kell, azt maga a törvényjavaslatnak általános indokolása is egyszerűen constatálja. Igaz ugyan, hogy elfeled rámutatni arra, hogy mikben vannak tehát e hiányok, hol vannak e bajok.

Mi természetesebb tehát, hogy a törvényjavaslat maga ezekkel szemben orvoslásról nem is gondoskodik és nem is gondoskodhatik. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*) Mert, t. képviselőház, ha egyáltalán közigazgatásunknak voltak hiányai és voltak bajai, én legkevésbé hallottam panaszt arról, hogy e hiányok és bajok forrása a főispáni hatáskör elégtelenségében találtatott volna fel. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*) Legfölebb hallottunk panaszt és igen súlyos vádakat a miatt, hogy a főispánoknak már az 1870: XLII. törvényczikkben megszabott hatásköre is túlságosan veszélyezteti a közigazgatás menetét. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

És ha hallottunk panaszt, az csak arra vonatkozott, hogy a főispánok e hatalomkörrel sem elégedve meg, azt mindig kibővítni törekedtek. E tekintetben, t. képviselőház, az 1870: XLII. törvényczikk egyik legnagyobb hibáját már akkor az igen t. ministerelnök ur abban találta meg, hogy a főispánoknak a candidationális jogban adott felhatalmazás és annak gyakorlása veszélyeztetőleg fog hatni az összes közigazgatás menetére azért és ezen okot ismét épen abban találta meg, mert ily széles alapon nyugvó hatalomkörrel szemben, a főispánnak semminemű felelőssége decretálva nem volt. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Azt hiszem, hogy az 1870: XLII. törvényczikk alapján tett tapasztalatok a közigazgatás terén ezen akkor súlyos hibának bélyegzett bajt még csak megerősítették és én valóban aligha csalatkozom, midőn azt hiszem, hogy épen ezen ennyire igaznak bizonyult hiánya és baja az 1870. évi XLII. törvényczikknek adta meg az első impulsust arra, hogy az ezen és ilyen módosított alakjában újra a törvényhozás elé hozassék. Mert hiszen habár ki is fejeztetett e házban, hogy a törvény rossz, hogy közigazgatásunkat ez alapon fejleszteni nem lehet, mégis már azon intézkedések melyeknek czélja épen a közigazgatás fejlesztése volt, mire az első lépés az 1876: V. törvényczikk és a második a VI. törvényczikkben tétetett meg, már határozottan sejtetni engedik, hogy az általános reformjavaslat milyen természetű fog lenni, mert hiszen a főispáni hatáskör nem ezen törvényjavaslatban nyer élénk kifejezést, illustrálja azt az 1876: VI. törvényczikk, hogy a közigazgatási bizottság révén, melynek a főispán elnöke és melyek legnagyobb részben igaz, hogy a választottakból alakittatnak össze, de túlságos befolyást nyer azon állami tisztviselőkkel, kik abban helyet foglalnak, az egész közigazgatás menetére döntő befolyását vitatni nem lehet és ha hozzá veszszük azt, t. ház, hogy a candidationalis jognál fogva az önkormányzatnak fentartott és a választásban kifejezést nyert leghatékonyabb eszköze és módja egyenesen a főispánra ruháztatik és az eként megválasztott tisztviselőkre nyert befolyását állandóan biztosítandó az 1876: V. törvényczikk által alakított fegyelmi választmányban a döntő szó a főispáné, azután lehet a főispáni hatáskör teljességéről fogalmat szerezni. Ha tehát, t. ház, az alkotásokat és a fejlesztésnek jellegét és jellemét vizsgáljuk, melyek az 1870: XLII. törvényczikk óta történtek és a melyek e törvényjavaslatban lelik betetőzésüket, azt hiszem, t. ház, alig lehet kétségbe vonni azt, hogy e reform semmi egyéb czélnak nem felel meg, mint annak, hogy a hatalom minden áron és minden irányban biztosittassék. (*Ugy van! balfelől.*) Én e rendszerben sehol soha sem látom megóva a kormányzottaknak érdekét, (*Ugy van! balfelől*) soha és sehol sem látom, hogy azok az államkormányzat által, bár csak hajlam mutatkoznék is az iránt, hogy orvosoltatni kivántatnának: csupán egyet látok mindenütt, tudniillik azt, hogy a hatalmi befolyás, a közigazgatás összes keretében és minden forumán biztosítva legyen. (*Ugy van! balfelől.*)

Chorin Ferencz t. képviselő ur szives volt kijelenteni, hogy ő a javaslatot elfogadja azért, mert ő az államhatalomnak módot és alkalmat akar arra szolgáltatni, hogy az az állami czélokat minél hatékonyabban valósítani képes legyen. Nos, t. ház, ha ez indok e törvényjavaslat és e szakasz elfogadására: én bátor vagyok teljes tisztelettel kérdezni, hogy ezen czélok megvalósítását eddig is mi akadályozta? Mert hiszen a főispánok — a mint az előbb arra hivatkozni bátor voltam — teljesen és akadálytalanul gyakorolták az 1870: XLII. törvényczikkben körülirt hatáskörüket, sőt azzal meg nem elégedve tovább mentek és ezt túlhágva, s beleavatkoztak a közigazgatás minden ágába és most azzal állnak elő, hogy ezen főispáni hatáskör elégtelen volt arra, hogy az állami czélok megvalósittassanak. (*Tetszés balfelől.*)

T. ház! Ennek az indoknak tarthatatlanságát bővebben nem akarom vitatni, hanem elfogadom azon második indokot, a mely mióta a magyar törvényhozásban a közigazgatás szervezetéről valaha szó volt, mindig azon czélból történt, hogy az a parlamentaris felelős kormányzattal összhangzatba hozassék — sőt igen nagy előszeretettel, mondhatni mint legfőbb indokra szoktak e törvényjavaslat védői arra hivatkozni, hogy e parlamentaris felelős kormányzattal való összhang

Digitized by Google

fogja pótolni ama felelősséget, mely a főispánt absolute nem terheli.

Ezen indok ellenében ismét kénytelen vagyok első és hatékony ellenindokot a t. ministerelnök ur indokából meríteni, a ki az 1870: XLII. törvényczikk tárgyalása alkalmával határozottan kijelentette, hogy a kormány felelősége a főispánok visszaélései miatt teljesen illusorius; mert hiszen és ez természetes, hogy egy főispánnak viselt dolgaiért az a parlamenti többség nem fog a ministerelnöknek bizalmatlanságot szavazni és én a parlamentarismus szempontjából, határozottan elfogadom a többségnek ezen eljárását. De aztán azt kérdem, vajjon helyes-e ily nagy hatáskörrel biró közeget teremteni az administratio minden ágában, a melyért soha senkit, még a ministerelnököt sem lehet felelősségre vonni. (*Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.*) És méltóztassanak arra felelni, hogy vajjon, ha minden egyes esetben ily felmentést kap és kell hogy kapjon a kormány, akkor, ha az a 70 főispán minduntalan elkövet ily visszaéléseket, törvénytelenségeket és igy az egész közigazgatás tönkre fog menni, akkor is azt fogják mondani, hogy minden egyes esetért felelősségre vonni a kormányt nem lehet és ott állunk, hogy az ugynevezett felelősségnek ezen gyakorlata által minden egyes esetben az egész ország közigazgatásában előforduló visszaéléseket, bajokat és hiányokat minduntalan csak sanctionálni lesz hivatva a törvényhozás? Vagy tegyük fel, hogy lehetne képzelni oly érzékeny parlamentarismust, a mely lemondva a momentán győzelmek méltánylásáról, azokat meg tudná vetni önmagáért és valóban komolyan akarná gyakorolni azon felelősséget, a mely jogában áll, nem volna-e ez a parlamentarismusnak egyenesen fejreállítása? Mert hiszen az a többség, a mely tudja, hogy azt, a kit felelősségre von, azért von felelősségre, mert ez országban, azon főispán az ő érdekét szolgálta még akkor is, mikor a törvényt megsértik, vajjon az a többség saját sorsa fölött, mely igen sok esetben épen azon visszaélésekhez van fűzve — képes lesz igazságos biró lenni?

Mindezen okoknál fogva én nem azért, hogy akár municipális álláspontot foglalok el, sem azért, mert centralista vagyok, nem fogadhatom el e szakaszt, nem fogadhatom el azért, mert én minden közigazgatási rendszernek, legyen az akár centralista, akár municipalis, egyetlen fő és kiváló feladatot tulajdonítok és ez az és ennek minden rendszer meg kell, hogy feleljen, hogy a kormányzottaknak politikai szabadságjogai megóvassanak, (*Helyeslés. Ugy van! a bal- és szélső baloldalon*) akár legyen centralisticus az a szerkezet, a mely által a közigazgatás megvalósul, akár önkormányzat. (*Ugy van! balfelől.*) És hogy ez az álláspont, fájdalom, a magyar képviselőházban ma még első és egyetlen álláspont, a melynek szempontjából mi közigazgatási törvényeinket megbirálhatjuk, az nem az én hibám, de kell, hogy igy biráltassék meg, a mig más országokban, a melyekre sokszor történik itt hivatkozás, ugy Angliában, mint Franczia országban, a hol minden meg van téve arra, hogy a kormányzottak érdekei megóvassanak, addig csak nálunk van az, hogy ezen legprimitivebb feladatot sem tudta a közigazgatás megoldani.

Hogy miként fog e javaslat a közigazgatás második követelményének eleget tenni, hogy mennyiben fogja az állami hatalmat vagy az önkormányzás fejlesztésének eszméjét protegálni, arról, fájdalom, szó még nálunk nem lehet. Én tehát határozottan ellene vagyok a tervezett reformnak, mert e szakaszban látom megtestesülését, azon törekvést, mely az önkormányzat minden nyilvánulását dominálván, azt felelősség nélkül összekúszálja és a nélkül, hogy ezzel szemben az okvetlenül bekövetkezendő jogsérelmekért az állampolgároknak valaha valami jogorvoslatra tért engedne. (*Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.*)

De nem fogadhatom el a szakaszt azon harmadik indokból sem, melyet szivesek voltak, habár elrejtve felhozni, hogy tudniillik ily administrationális közegekre az állameszme érdekében szükség van.

Igen sajátságosnak tartom, hogy épen a magyar képviselőházban ma állameszméről lehet szó. Szomorú dolog, de való. Igenis, állameszme, mely sehol és semmi irányban nem testesülhetett meg, egyedül csak a belügyi igazgatás terén és az állameszme még ott sem elég hatályos, nem elég erős, annak még több hatalmi eszközre van szüksége, daczára annak, hogy mindennel bir, mivel az államot megvédeni módjában áll; da még hatalmi eszközre van szüksége, hogy az államot megvédje, nem bánom akár a nemzetiségekkel, vagy bárkivel szemben is.

Ennél nagyobb szegénységi bizonyítványt ezen állami hatalomról kiállítani valóban nem lehet. (*Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.*) Hiszen, ha a nemzetiségek, a mint szivesen ragaszkodnak az állameszméhez, ugy annak minden consequentiáját, tehát az állam hatalom minden nyilvánulásának is alá kell magukat vetniök; de ha nem teszik, ha nem akarják magukat alárendelni az államhatalomnak, melyet csak mint eszmét fogadnak el: ugyan a főispánok képesek lesznek-e őket jobbakká, erkölcsösebbé tenni, ha ezen széles hatalmú körrel felruháztatnak?

Én e szakaszt még ezen szempontból sem fogadom el, mert megkivánom, hogy a kormány

Digitized by Google

hatalma legyen elég erős és az alkotmánynál fogva joga is van minden kivételes rendszabály nélkül arra, hogy ha merészelné valaki honpolgári kötelességét nem teljesíteni vagy ellenszegülni, azt megtorolhassa. Miután nincs szükségünk ily hatalmi eszközre, mert az különben is meg van adva és miután mint említém, teljesen összekúszálja közigazgatásunk egész rendszerét, a nélkül, hogy ezzel szemben alkalmat adna a honpolgároknak arra, hogy valaha jogorvoslatot nyerhessenek és a közigazgatás minden nyilvánulását cassálja az államhatalom számára a nélkül, hogy azt erősebbé tenné, nem fogadom el a szakaszt. (*Élénk helyeslés, éljenzés a bal- és szélső baloldalon.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! (*Halljuk!*) Csak igen röviden kivánok felszólalni, a mennyiben az ellene felszólalók is majdnem kivétel nélkül elismerték, hogy e szakasz tárgya az általános vita alkalmával legnagyobb részben már megvitattatott. (*Ugy van! a jobboldalon.*)

Én megvallom, sem az általános vitában, sem most olyat, a mi nézetem megváltoztatására birt volna, nem hallottam és épen azért a mai napon elmondottakra is csak igen röviden fogok pár szóval reflectálni.

Mielőtt azonban bármit tennék, tartozom egy észrevétellel. (*Halljuk! Halljuk!*) Egy képviselő ur mai beszédében jellemezvén a különböző felfogásokat, azt mondta, hogy vannak olyanok, kik, mint a mostani pénzügyminister hivatalbeli elődje, (*Halljuk! Halljuk!*) azt mondják: mindegy, hogy ki fizeti az adót, csak be legyen fizetve.

Hogy ki mondta ezt vagy ehhez hasonlót, azt vitatni nem akarom; de arról biztosíthatom a képviselő urat, hogy a mostani pénzügyminister ur elődje soha sem mondta. (*Ugy van! jobbfelől.*) Ezzel a helyreigazítással az ő érdekében, ki nincs jelen, tartozom. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Tovább menve a mai nap vitáján, azt is gondolom, teljesen szükségtelen, sőt helytelen volna részemről, hogy ha azokba, mik egyik vagy másik párt belügyeire vonatkozólag pro és contra felhozattak, beleavatkozni óhajtanék. Sajnálom, hogy ilyenek provocáltatnak, de a mai nap is csak azt bizonyította, mit egy alkalommal már constatáltam és most is constatálok, hogy némely felfogás szerint, a kormánypártból bármikor az ellenzékhez térni csak nemes indokból és lelki meggyőződésből lehet, mig ellenben bármi okból az ellenzékből kilépni, vagy pláne a kormánypártba lépni, az már nem a meggyőződés sugallatát, nem a tisztességet föltételezi. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Megvallom, t. ház, furcsa felfogás és a kölcsönös méltánylásnak nem nagyon nagy mértékét mutatja azoknál, kik ilyen elveket és nézeteket vallanak és ily módokon akarnak másokot megtámadni. (*Ugy van! jobbfelől.*)

Még egyet kell helyreigazítanom, nem azon képviselő ur érdekében, kinek szavaival történt a félremagyarázás, hanem magam és törvényjavaslatom érdekében. Az mondatott itt, két képviselő ur által is és czáfolat, helytelenítés tárgyává tétetett, hogy Chorin képviselő ur azt mondta volna, hogy e javaslatot elfogadja a kormány iránti bizalomból. Ezt nem mondta, hanem azt mondotta és ebben tökéletesen igazat mondott, hogy abban, hogy a kormány nevében én ezen szakasz *B*) pontját visszavonni hajlandónak mutatkoztam, igen nagy része van annak, hogy tapasztaltam, hogy az aggályokat keltett olyanoknál is, kik különben a kormány iránt bizalommal viseltetnek és azt támogatni szokták.

Ezt helyreállítani — mondom — kötelességem törvényjavaslatom irányában; mert nem akarhatom, hogy ugy állittassék oda a dolog, mintha e törvényjavaslatot tisztán és egyedül személyes bizalomból, nem pedig jóságának, vagy szükséges voltának érzetéből fogadnák el, a kik elfogadják. (*Ugy van! jobbfelől.*)

A mi már most, t. ház, a többieket illeti, a közvetlenül előttem szólott t. képviselő urnak, elismerem, legnagyobb részben tárgyilagos felszólalására csak egy pár megjegyzést teszek; mert a többiekre nézve ismételten nyilatkoztam én is már az általános vitánál.

Az egyik az, hogy a t. képviselő ur hivatkozott arra, hogy 1870-ben azt mondtam, hogy a kormányt egyes főispán hibájáért nem fogja a többség megbuktatni. Kár volt a képviselő urnak 1870-ig visszamenni; három-négy napja is elmondtam, most is mondom, csakhogy hozzáteszem, mit hozzátettem e napokban is, azt, hogy ez tökéletesen áll s mint ő is elismeri, a parlamentarismus természetéből foly, hogy egyes, bár hibás lépésért a többség nem fog elejteni egy kormányt, melynek politikáját általában helyesli. De ha csak nem akarjuk feltenni azt — a mint egy képviselő ur mondotta — hogy Magyarországon mindent lehet tenni: hogy a 70 főispán egyre csinálja a törvénytelenségeket és ez a minister egyre elnézi azokat, ezt is el fogná a többség nézni, ezt feltenni nem lehet, nem szabad. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*) Ebben fekszik a dolog helyes megkülönböztetése. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*)

Nem akarok ugyan élesen nyilatkozni; de a képviselő urak azt állítják: pedig ez ugy van. Kettő közül egy. Vagy arról vannak meggyőződve a t. képviselő urak, hogy soha sem lesz-

Digitized by Google

nek többség, tehát vádolhatják a többséget bátran, vagy pedig érzik, hogy ha többségre jutnak, ők igy fognak tenni. Ez a többség azonban igy tenni nem fog. (*Élénk tetszés jobbfelől.*)

Horánszky Nándor képviselő ur foglalkozkozván e szakaszszal, határozati javaslatot adott be az iránt, hogy e kérdés halasztassék el s hogy az más irányban való megoldás végett a közigazgatási bizottsághoz utasittassék vissza.

Gondolom, felesleges is volna mondanom, hogy részemről e határozati javaslathoz nem járulok. De egy pár különös dologra, melyet a t. képviselő ur elmondott, mégis kell reflectálnom. Az egyik az, hogy ő valami borzasztó dolgot lát abban, hogy e szakasznak *A*) pontja az állami közigazgatási közegekre nézve a főispánnak bizonyos felügyeleti jogot ad s hogy a főispán ezekre vonatkozólag jogosítva van ajánlatot tenni.

Szépen el is lett mondva — nem tudom ugyan, hogy a képviselő ur tette-e ezt — hogy lehet-e képzelni főispánt, a ki meg tudja itélni a tanrendet, az épitési ügyeket s isten tudja még mi mindent.

Ezen argumentumnak, t. ház, lehetne súlya, ha a főispán helyettesíteni akarná a fennálló szakszerű rendszeres felügyeletet; de midőn ez sem ezt, sem pedig az illető hivatali főnök útján való ajánlattevést nem vitiálja s csak egy közegnek teszi hivatalos kötelességévé, hogy a maga részéről is tegyen jelentést az általános tapasztalatokról s ez alapon mondjon véleményt: akkor ezt kifogásolni nem lehet. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Egyébiránt megnyugtathatom a t. képviselő urat, hogy oly főispánt, ki a bélyegügyekhez s minden egyébhez szakszerűleg és ugy értsen, mint az, a ki ezekkel az ügyekkel a hivatalban foglalkozik, én nem keresek, mert tudom, hogy azzal a sajátsággal, hogy minden kérdéshez a világon értsen, csakis egyes képviselők birnak; (*Élénk derültség jobbfelől*) de ezek azután értenek is egyformán mindenhez s beszélnek is mindenről. (*Élénk derültség jobbról.*)

Horánszky Nándor képviselő ur még két nagy argumentumot hoz fel, hogy megbélyegezze, hogy minő szabadságfosztó ezen törvényjavaslat és hogy mennyire nem az administratio érdekében állanak az abban foglalt intézkedések. (*Halljuk! Halljuk!*)

Az egyik az, hogy megváltoztatja a választási cyclust 3 évről 5 évre, nagy választó-kerületeket csinál és lehetetlenné teszi, hogy a választók bejövén, abban résztvehessenek és igy öntudatosan megfosztja őket a papiron megadott jog gyakorlatától.

Elfeledi a képviselő ur, hogy a választó-kerületek nagyságát ez a törvényjavaslat nem érinti, hanem meghagyja ugy, mint az 1870 ; XLII. törvényczikk szerint volt. Ha pedig oly terhes azon jog gyakorlata és oly sok költségbe kerül, akkor talán ez nagy argumentum lehetne a 3 év helyett az 5 év behozatala mellett; mert hiszen ezt a fáradságot és e költséget minden 5 évben okvetlenül több ember fogja megtenni, mint megtenné minden 3 évben. Az egész okoskodás tehát részben téves, mert e törvényjavaslat ebben semmi intézkedést nem tesz, részben pedig, a mennyiben tesz, épen az ellenkezőre vezet és nem oda, a hová vezetőnek azt ő állítja.

Azt mondta továbbá a képviselő ur, hogy e törvényjavaslat nem szól a fővárosról, már pedig ha az administratio javítása volna czélja, akkor csak kellene, hogy az ország ily nevezetes pontjáról is szóljon. Talán nem kivánja a t. képviselő ur, hogy elhigyjem, hogy ő ne tudná, hogy Budapest főváros administratiójáról 1870 ben is külön törvény intézkedett. És szintén hallom azon ékes, meleg szavakat, melyeket az általam elnyomni szándékolt főváros védelmére hangoztatott volna, ha eszembe jut vala e törvényjavaslatba a fővárost is belevenni. (*Élénk tetszés a jobboldalon.*)

Ha van hiba a főváros administratiójában, az orvoslandó, de nem a most alkotandó törvény, hanem a fővárosi törvény keretében. Abból tehát, hogy eddigi összes törvényhozási gyakorlatunk ellenére nem akartam ide bevonni a fővárost, azt következtetni, hogy az administratio javítása nem lehetett czél, azt hiszem, ez a legkisebb méltányosság látszatával nem bir. (*Élénk helyeslés jobbról.*)

Megmondtam, t. ház, hogy újat nem tudok mondani, mert az általános vitában elmondtam mindent. Sajnos, constatálnom kell, hogy újat ma sem tanultam, a mi indokul szolgálhatna az elmondottak után még többet mondanom. Nem fogok még csak a szabadelvű névnek védelmére sem kelni. Nincs indokom rá, hiszen megvédik azt mások. Azt az egy megjegyzést azonban én sem fojthatom vissza, hogy minden esetre jellemző, bármi lett legyen az indoka, a „szabadelvű“ név felvétele akkor, ha az ember azt hirdeti, hogy az csak köpeny, mely alá igen sok fér. (*Derültség a jobboldalon.*) Ha ezt az mondja, a ki nem vette fel a szabadelvű nevet, nem fog méltányos lenni, nem is várjuk — hogy is mondjam? nem akarom kimondani azt a szót — de nem is hozza magát kellemetlen helyzetbe. De ugyanekkor mondani azt és mondani azoknak, kik ezt nem is gyanították: „felvettük e nevet, mert az köpeny, mely alatt mindegyikünk elfér“, ez bizonyára legalább is nem sikerült dolog. (*Élénk, hosszas derültség.*)

Digitized by Google

A képviselő urak mindenütt és mindenben hatalomvágyat és korteskedést látnak...

Csanády Sándor: És ez igaz! (*Nagy derültség a baloldalon.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: ... sőt — eszembe jut — Horánszky képviselő ur azt is látja, hogy az a párt (*a ministerelnök a mérsékelt ellenzék felé mutat*) szálka a kormánypárt szemében, a miből azt következteti, hogy a kormány és kormánypárt tőlük — megengedi, ok nélkül — hatalmát félti.

Hát, t. ház, a korteskedésre nézve elégszer nyilatkoztam. Hogy az legyen kortes, legalább jó kortes és ugy akarjon valaki korteskedni, hogy alkalmat adjon, hogy ráfogják — az igaz, alap nélkül — hogy az emberek szabadságát és jogait akarja elvenni: ezt még életemben soha sem tapasztaltam. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

A mi a hatalomvágyat illeti, igenis én a hatalmat erősíteni akarom; akarom erősíteni a magyar állam hatalmát, nem a magyar állam eszméjeért, de a magyar állam hatalmáért. (*Zajos helyeslés a jobboldalon.*) Azt igenis akarom, hogy a magyar állam hatalma ez ország legtávolabb részében, a legszélső fokig elérhessen oda, hova a magyar állam érdekei kivánják, hogy elérjen. (*Zajos helyeslés a jobboldalon.*)

Erre törekedtem 1876-ban is; elismerem, erre törekszem ma is. (*Zajos helyeslés a jobboldalon.*) És a kik azt mondják, hogy ebben saját hatalmamat keresem, azt mondják, a mit én nem hiszek, de a mit veltük csak saját gyöngeségük érzete mondathat, azt hiszik, hogy ezen hatalmat Isten tudja meddig, mindig én és ezen párt fogjuk birni. (*Zajos helyeslés a jobboldalon.*)

Higyjék el a képviselő urak és ezzel berekesztem beszédemet, nekem a t. ellenzékek egyik árnyalata sem szálka a szememben és higyjék el, sokkal szivesebben üdvözölnék velem szemben oly ellenzéket, melytől hatalmamat komolyan félthetnem, mint olyant, melyről maga azt mondja az illető ellenzéki tag, hogy ok nélkül féltem. (*Élénk, zajos helyeslés a jobboldalon. Ellenmondások a baloldalon.*)

Elnök: Az idő előhaladván, a tanácskozás a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülésben fog folytattatni.

(*Az ülés végződik délután 2 órakor.*)

Digitized by Google

212. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi márczius hó 24-én.

Péchy Tamás, később gróf Bánffy Béla elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés egy beérkezett föliratról. Az inditvány és interpellatiós-könyv felolvasása. A törvényhatóságokról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása. Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, Trefort Ágoston, b. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik délelőtt 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Rakovszky István jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólani kivánókat Zsilinszky Mihály, az azok ellen jelentkezőket Ábrányi Kornél jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Rakovszky István jegyző (*olvassa a márczius hó 23-án tartott ülés jegyzőkönyvét*).

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom Szabadka szabad királyi város közönségének felterjesztését, melyben a törvényhatóságokról szóló törvényjavaslat 52. §-ának módosítását kérelmezi.

Letétetik a ház irodájába megtekintés végett.

Az elnökségnek egyéb előterjeszteni valója nincs s más előterjesztés sem lévén, következik az indítvány- és interpellatiós-könyv felolvasása.

Zsilinszky Mihály jegyző: Van szerencsém jelenteni, hogy sem az interpellatiós-, sem az indítvány-könyvben semmi újabb bejegyzés nem foglaltatik.

Elnök: Tudomásul vétetik.

Következik a napirend: és pedig a törvényhatóságokról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása.

Beniczky Ferencz államtitkár: T. ház! Azt hittem, hogy azon nagyszabású és szakszerű beszédek után, melyek az általános vitánál elmondattak, a részletes tárgyalásnál újabb általános vita nem fog kifejlődni. De miután ez a tegnapi nap folytán mégis megtörtént, engedje meg a t. ház, hogy nézetemet elmondjam és az előttem elmondottakra általánosságban némely észrevételeket koczkáztassak. (*Halljuk!*)

T. ház! Én nem ismerek Európában államot, melynek a mult viszontagságai és mostoha viszonyai következtében annyit helyrepótolni, kezdeményezni és keresztülvinni kellene, mint épen a magyar államnak. (*Ugy van! a jobboldalon.*) És ha ez igy van, kérdem, hogy egy kormánynak, mely feladata magaslatán áll, nem joga-e, sőt nem kötelessége-e felügyelni, hogy mindazon feladatok, melyek az önkormányzat körébe esnek, teljesittetnek-e és miként? (*Ugy van! jobbfelől.*) Meggyőződésem tehát, hogy maga ezen egy szempont is eléggé indokolja a központi kormánynak e fejezetben contemplált azon minden oldalú ellenőrzési, felügyeleti és rendelkezési jogát, melyet a főispán által gyakoroltat és mely e fejezetben szabatos kifejezést nyer. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

T. ház! Többször hallottam fölemlittetni azt, hogy a főispáni hatáskörnek ilyen szabályozása fölösleges; mert a főispánok eddig is gyakorolhatták e jogokat. Épen azért tartom én szükségesnek, t. ház, hogy a főispáni hatáskör körülirassék, szabályoztassék, hogy a főispánok e jogokat ne csak gyakorolhassák, hanem gyakorolják és ellenőrző kötelességüket tényleg teljesitsék is. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Digitized by Google

Vannak, a kik azt állítják, hogy a főispánok hatalmukkal visszaélnek, mások ellenben azt mondják, hogy a főispánok általában nem tesznek semmit. Feltéve, de meg nem engedve, hogy ez igy van, kérdem: nem újabb indok-e ez arra, hogy a főispáni hatáskör körvonaloztassék? (*Ugy van jobbfelől.*) És épen a most érvényben lévő törvény hézagosságában látom indokolva azt, hogy positiv szabály lépjen ezen új törvény által a főispán subjectiv felfogása helyébe.

A tegnap mondott beszédekre reflectálni nem kivánok, mivel a t. ministerelnök ur azokra már megfelelt. De legyen szabad nekem egy pár dologra, mely még az általános vitánál itt megpendittetett, azonban specialiter ezen fejezetre vonatkozik, reflectálnom. (*Halljuk! Halljuk!*)

Mocsáry t. képviselő ur ezen újabb főispáni szervezetet, mint egy kémrendszert állította oda, azt mondván, hogy a főispánok és főispáni titkárok nem lesznek egyebek, mint a kormány kémei. Én azt hiszem, hogy a t. képviselő ur maga sem hiszi ezt komolyan, hanem csak ez alkalmat felhasználta arra, hogy mintegy előre a főispáni tekintélyt, a főispáni nimbust a megyékben tönkretegye. (*Ugy van! jobbfelől.*) És kérdem a t. házat, méltóztatik-e feltenni, hogy a magyar nemzet már annyira süllyedt, hogy 126 ember ezen — mondhatnám — ocsmány szerepre vállalkozzék? Hiszi-e azt valaki, hogy akadjon 63 köztiszteletben, becsülésben és a haza szolgálatában megőszült férfiú és 63 fiatal ember az élet tavaszán, ki előtt szép jövő áll, ki ilyen undok szerepre vállalkoznék? Én a magyar nemzetről sokkal jobb véleményben vagyok. (*Ugy van! jobbfelől.*) De a t. képviselő ur azt is mondta, hogy a főispánokhoz majd eljönnek az emberek és mint delatorok fognak majd azoknak besugni, a főispánok pedig a kormánynak fogják ismét tovább besugni. T. ház! Én is voltam főispán és a főispáni székhelyen lakván, ajtóm nyitva állt mindenki számára, és — higyjék el — sokan voltak szegény emberek és mások, kik ajtómon kopogtattak, be is jöttek, el is mondták sérelmeiket és panaszaikat, de delator nálam soha sem volt. (*Tetszés jobbfelől.*) Többek panaszokkal a községi jegyzők, a városkapitányok, a polgármesterek, sőt maga az alispán ellen is. Meghallgattam őket és ha kifogásaik és sérelmeik alaposak voltak, igyekeztem azokat orvosolni és tényleg orvosoltam is. Néhány jegyző és városi kapitány, sőt polgármester is az alatt, mig főispán voltam, általam felfüggesztetett és el is mozdittatott; és mindezen urak akkor kormánypártiak voltak és csak azóta mentek át az ellenzékhez. (*Derültség a jobboldalon.*)

Legyen szabad még Horánszky t. képviselő urnak egy megjegyzést tennem. (*Halljuk!*) Horánszky t. képviselő ur, midőn a főispánokról szólt, azt mondta, hogy minek legyen azoknak felügyeleti joguk az állami közegek felett is és specialiter az adófelügyelő felett; hiszen az a főispán mit fog tenni, mire fogja hatalmát fölhasználni? Arra, hogy befolyásolja az adófelügyelőt, hogy az egyes iparosok és kereskedőknek, kik neki szolgálatot tesznek, adóját a lehető minimumra devalválja.

Nem tudom, hogy a t. képviselő ur miként vélekedik; de azt tudom, hogy a mit két ember tud, az már nem titok. Azt is tudom, hogy a főispánnak minden lépését Argus-szemekkel kisérik s hogy ha adóleengedést akarna a főispán keresztülvinni, nemcsak az adófelügyelőt, hanem a felszólamlási bizottság tagjait is befolyásolnia kellene. (*Igaz! Ugy van! jobbfelől.*) És képzeli-e azt a t. képviselő ur, hogy lesz — hogy egyebet ne mondjak — oly naiv főispán, a ki magát ily módon compromittálja s ezzel egész tekintélyét és befolyását tönkretegye? (*Tetszés jobbfelől.*) Én, t. ház, meg vagyok róla győződve, hogy ily főispán nem lesz. De megmondom a t. képviselő uraknak, hogy mit fog az a főispán tenni. (*Halljuk! Halljuk!*) Azt fogja tenni, hogy arra ügyel, miszerint az adófelügyelő az önök által oly sokat emlegetett adóprést csak akkor alkalmazza, mikor a gabona el van már csépelve, a dohány be van váltva, a kukoricza le van morzsolva stb., stb., nem pedig akkor, midőn a szegény embertől utolsó borjúját elvenni, vagy vánkosát feje alól kihuzni kellene. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*)

Az ilyen visszás eljárásból pedig az államnak semmi haszna, a szegény nép tönkremegy, a végrehajtási költség sem térül meg és elkeseredés támad. És ha a főispán a maga hivatásának tekinti ezeket megelőzni, a nép csak hálával és elismeréssel lesz iránta. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*)

Egyébiránt én azt tartom, hogy az új főispánnak az lesz a feladata, hogy a megyében mindent figyelemmel kisérjen, hogy a megyei társadalomra jó befolyást gyakoroljon, hogy minden üdvös mozgalomban résztvegyen, ha lehetséges, annak élére álljon és mindent, a mi a megye szellemi és anyagi fejlődésére van irányozva, egész erejével támogasson. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*) Én, t. ház, azt kivánom, hogy a főispánt a megyében a legszegényebb embertől kezdve mindenki, mint legjobb barátját és bajaiban mint legjobb támaszát ismerje. (*Helyeslés jobbfelől.*) Ha ez igy lesz, be fog következni az idő, a midőn az — a mit önök a főispánokra most csak ráfognak — teljesedni fog, hogy tudniillik a főispán lesz a kormánynak legjobb kortese, de a szónak nemes értelmében s akkor, ha önök a megyébe jönnek, hangzatos szavaik ott el fognak enyészni a levegőben a főispánok tényeivel szemben. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*)

Miután már a cortésiánál vagyunk, legyen

Digitized by Google

szabad erről még egy pár szót szólnom. (*Halljuk! Halljuk!*)

A túloldalon gyakran mondják, hogy a kormány a főispánoktól nem kíván egyebet, mint azt, hogy azok a megyéből minél több kormánypárti képviselőt küldjenek és hogy a kormánynak tökéletesen mindegy, hogy az administratióval törődik-e a főispán vagy sem? (*Halljuk! Halljuk!*)

Én, t. ház, nem tudom, hogy a kormány a többi főispánoknak miféle utasításokat adott s csakis arról beszélhetek, a mi velem történt. (*Halljuk! Halljuk!*)

Akkor, midőn szerencsés voltam Jász-Nagy-Kun-Szolnok megye főispánjává kineveztetni, én a ministeriumhoz azzal fordultam, hogy miután a törvények a főispán hatáskörét nem szabályozzák ugy, a mint én azt óhajtanám és én kötelességemnek meg akarok felelni, de hatáskörömet nem szeretném túllépni, kérek instructiót. És mi volt, t. ház, a felelet? (*Halljuk! Halljuk!*) Az, hogy nincs instructio; mert a legjobb főispán az, ki magának a megyében legtöbb befolyást szerez és ezt a megye jó administrálása érdekében felhasználja. (*Élénk tetszés jobbfelől.*) Azt hiszem, hogy ha én ezt az instructiót kaptam, más sem kapott egyebet. (*Helyeslés jobbfelől.*)

De térjünk a választásokra. Következtek a választások. Ismét vártam a kormány utasítását. De nem jött. Azonban kaptam egy leiratot, a mely egész egyszerüen arra szólít fel, hogy tegyek jelentést arról, hogy nézetem szerint hány kormánypárti, hány mérsékelt ellenzéki és hány függetlenségi képviselő fog a megyéből felküldetni? Erre megtettem a relatiót. És most hivatkozom a túloldalon ülő képviselőtársaimra, első sorban gróf Apponyi Albertre. Ő Jászberényben egy függetlenségi képviselővel harczolt és én nem tettem ellene semmit. Éles Henrik egy függetlenségivel szemben megbukott, ott sem tettem semmit. Kun-Szent-Mártonban két függetlenségi egymással harczolt s még azt az előnyt sem használtam fel: „inter duos litigantes tertius gaudet". A karczagi kerületben Sárközy meglett egyhangúlag választva. Ott van a mezőtúri kerület; t. barátom Csávolszky Lajos leginkább fog róla tanuskodhatni, hogy ott a kormány senkit sem léptetett fel ellene. (*Ellenmondás balfelől: Mert nem lehetett!*) Túrkeve polgárai azon reményben, hogy elveik diadalra fognak jutni, felkérték Tisza Lászlót és ő megbukott. Gróf Szapáry meg lett a maga régi kerületében. Egyetlen kerület van, a szolnoki, melyben elismerem, személyes befolyásommal buktattam meg Polonyit és személyes befolyásommal jött ide a mostani képviselő. De itt sem gyakoroltam semmiféle pressiót; hivatkozom a függetlenségi párt elnökére, a ki ott helyben lakik és a ki az első közgyülésen köszönetét fejezte ki nekem és az egész tisztí karnak, a kik — mellékesen legyen mondva — egy árvaszéki ülnök kivételének mind szabadelvü pártiak. Megköszönte, hogy nem avatkoztunk semmibe és semmi pressiót nem gyakoroltunk. És mindamellett, hogy mint bebizonyítottam, nem voltam kortes-főispán, mégis én voltam az, a kit a belügyminister ur bizalmánál fogva államtitkárnak maga mellé vett. Ebből láthatná a t. ház, hogy a kormánynak nem az fekszik egyedül szivén, hogy a főispánnak mennél több kormánypárti képviselőt küldjenek fel. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*)

Engedje meg a t. ház, hogy igen röviden reflectáljak még Ugron Gábor t. képviselőtársamnak multkori beszédében mondott egy megjegyzésére. Nem tudom szószerint idézni, de azt hiszem, hogy értelme ugyanaz volt, a mit mondani fogok. Azt mondta, hogy a törvényt jóvá vagy roszszá annak alkalmazása teszi. Ebben tökéletesen megegyezünk. De ebből azt vonta ki ő, hogy e törvényjavaslatot és e fejezetet nem fogja megszavazni, mert ez ismét a minister hatalomvágyának kielégítésére szolgál és azután beszél önkényről, zsarnokságról és egyéb ily epithetonokkal illet bennünket, melyeket a túloldalról már megszoktunk.

Nem akarom a ministerelnököt védelmezni; nem szorúlt reám; ha szüksége lesz védelemre, jobban meg fogja magát védelmezni, mint én tehetném. Azonban mégis kötelességem ez iránt megjegyezni, hogy az ily insinuatiók nem csak a ministerre, hanem bizonyos fokban reám, mint államtitkárra, sőt az egész belügyministeriumra is bizonyos árnyékot vetnek. Ennélfogva én, t. ház, kijelentem, nem állítom, mint önök szokták, hanem másfél évi államtitkárságom alatt szerzett tapasztalatok alapján positive tudom, hogy a ministerium minden ügyet az emberileg lehető legnagyobb pontossággal tanulmányoz és a törvények szigorú megtartásával tökéletesen objective, minden párttekintet nélkül intéz el. Méltóztassanak ezt nekem elhinni.

És hozzáteszek még egyet. Meg lehet a t. ház győződve, hogy ha én ezt máskép látnám: van bennem elég függetlenség, elég önállás, hogy tudnám kötelességemet és a belügyministernek irántam tanusított bizalmát megköszönve, állásomat rendelkezésére bocsátanám. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*)

Ezt kivántam elmondani.

Egyébiránt kérem a t. házat, méltóztassék a szakaszt elfogadni. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)

Mocsáry Lajos: T. képviselőház! Mindenekelőtt az előttem szólott t. képviselőtársamnak, az államtitkár urnak beszédére legyen szabad egy észrevételt tennem. (*Halljuk! a szélső baloldalon.*)

Az igen t. államtitkár ur méltóztatott reflectálni az általános vita alkalmával mondott beszédemnek azon részére, mely szerint a főispán

Digitized by Google

kémrendszerrel lesz környezve, kénytelen lesz azt bizonyos tekintetben maga is igénybe venni és másrészről maga is alá lesz vetve a kémrendszernek. Azt méltóztatott erre az államtitkár urnak mondani, lehetetlen, hogy komolyan állítottam volna, hogy a főispán titkárja a főispán mellé kémül volna odaállítva. (*Közbeszólások a szélsőbalról*: *Pedig ugy lesz!*)

Legyen szabad megjegyeznem, t. ház, hogy én általában nem tartom helyesnek azt, ha kétségbe vonjuk egymásról e ház körében azt, hogy komolyan állítunk valamit. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*) Én legalább sokkal nagyobb tisztelettel viseltetem a saját állásom és környezetem iránt, semhogy azt állítani eszembe jutna, hogy talán nem komolyan szól valaki e házban. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Egyébiránt, hogy komolyan mondottam és komolyan mondhattam azt, a mit a főispáni titkárra vonatkozólag mondottam, bizonyítja az is, hogy nem volt csak ugy egyszerűen oda állítva ez a mondás, hanem indokoltam azt. Indokoltam azzal, hogy ha a titkár nem volna kémül oda állítva a főispán mellé, akkor nem volna azon intézkedés felvéve a törvénybe, hogy a főispán nem maga nevezi ki a maga titkárát. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*) Minden esetre igen különös és feltűnő, hogy mig a főispán fog kinevezni igen nevezetes állásokra személyeket, ő fogja kinevezni a főorvost, a számvevőt, az egész kezelő személyzetet, egyszersmind ne legyen neki szabad önmagának megválasztani a maga spiritus familiarisát, a maga titkárát, (*Igaz! Ugy van! Derültség a szélső baloldalon*) hanem ezt egyenesen fentartja magának a kormány, valamint fentartja magának azt is, hogy a titkárt egyik helyről a másikra áthelyezhesse.

Továbbá, az igen t. államtitkár ur hivatkozva az ő saját főispáni működésére, elmondá, hogy mi mindenféle panaszosokkal volt neki dolga és hogy ezen panaszosok — ha jól értettem szavait — többnyire megnyugtatva, megelégedéssel távoztak. Ezzel az igen t. államtitkár ur önmaga méltóztatott beismerni azt, hogy sok panaszossal volt dolga. Én is azt mondottam, hogy a főispán nem a saját intentiójából fog intézkedni s épen azért, mert maga nem intézkedhetik közvetlenül, hanem mindenféle jelentésekre s ezek közül feladásokra is fog szorulni; én pedig azt, hogy csak följelentések s egyoldalú panaszok folytán functionáljon valamely tisztviselő, helyes eljárásnak nem tarthatom, ezen külön functiót szélesebb értelemben kémrendszernek minden esetre mondhattam. Ez kétségtelen. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Ezek után, t. ház, miután a dolog csakugyan ugy van, a mint az már megjegyeztetett, hogy az általános vita különösen a főispán, illetőleg ezen szakasz körül forgott, én ez alkalommal elvi fejtegetésekbe bocsátkozni annál kevésbé akarok, mert hiszen kivettem a magam részét a t. ház türelméből az általános vita alkalmával és annál kevésbé tartom szükségesnek a magam részéről az elvi fejtegetésekbe való bocsátkozást, mert aránylag azon kedvező helyzetben érzem magamat, hogy álláspontomnak felvilágosítása újabb és újabb magyarázatokra egyáltalán nem szorúl. Elismerte ezt t. barátom Zichy Antal, kinek általam nagy élvezettel hallgatott tegnapi beszédére mégis legyen szabad egy észrevételt tennem.

A t. képviselő ur párhuzamot vont a régi Zsigmond- és Mátyás-korabeli főispánok hatásköre és azon hatáskör közt, a mely a jelen törvényjavaslatban van körülirva. Nagy élvezettel hallgattam történelmi fejtegetéseit, de t. barátom jónak tartotta nem jönni közelebb, hanem körülbelül 1720/23-nál megállott; de azt, hogy miképen fungált a megyei intézmény azután azon bizonyos vegyesházassági korszakban, hogy mily üdvös volt annak eredménye az ország viszonyaira és a szabadság fentartására nézve, arról hallgatott t. barátom. Azért azon különben elmés paralella, a melyet vonni méltóztatott az akkori és a mostani idők között, azt hiszem, nagy értékkel nem bir.

Egyébiránt legyen szabad még egy észrevételt tennem azon mondására, hogy a mi politikánk rövidlátó politika. Méltóztassék megengedni, ha ilyen röviden bánik el a mi álláspontunkkal, erre azt hiszem, hasonló rövidséggel fejezhetem ki magamat: ez nagyon olcsó mulatság. Meglehet, hogy azon politika, melyet t. barátom követ, lehet nagyralátó, messzelátó politika, hanem mégis igen különös politika, mert sajátságos dolog, hogy t. barátom, a ki bevallott nagy centralista, egyre kardoskodik ezen törvényjavaslat mellett, a mely mégis a régi megyei keretet fentartja; és különösnek tartom a túloldal részéről, hogy szivesen veszi t. barátomnak ezen kardoskodását, a melyben nem tesz egyebet, minthogy azon álláspontot, melyet a t. túloldal a törvényjavaslatra nézve elfoglal, annál jobban compromittálja, minél jobban védelmezi centralista létére.

Egyébiránt, mint mondám, csak a részletekkel kivánok foglalkozni, azért bátor vagyok a t. ház figyelmét felhivni ezen szakasz *a*) pontjára, a mely, a scontro-székkel foglalkozik. Az van itt mondvan hogy megtartatván a számon kérő szék, a főispát az eredményhez képest a szükséges intézkedéseke megteszi. Ez tehát annyit jelent, hogy csak a főispán teszi meg és ő vezeti mindazon intézkedéseket, melyek a scontralis szék megtartása után szükségeseknek mutatkoznak.

Méltóztassék megengedni, én nem látom át, hogy mi szükség van arra, hogy mindezeket a részletes, aprólékos intézkedéseket épen csak a főispánokra bizzuk. Én ugy látom, hogy ez ellenkezik magával a törvényjavaslattal, illetőleg ennek

Digitized by Google

az alispán hatáskörére vonatkozó szakaszaival. A scontralis szék megtartása után igen könnyen előfordulhat az az eset, hogy intézkedni kell az iránt, hogy ha valamely tisztviselő elhanyagolja teendőit és ha ez szükségesnek mutatkozik, azok másokra bizassanak; ez pedig a jelen törvényjavaslatban is világosan az alispán számára mint az ő functiója van fentartva. Én tehát egyáltalában nem tartom szükségesnek, hogy itt az mondassék, hogy a főispán a számonkérő szék eredményéhez képest szükséges intézkedéseket megteszi. Ez itt a legelső alkalom arra, hogy a főispán beleavatkozzék magába a közigazgatás vezetésébe, hogy az ő hatalma a megye administratiójának, a többi tisztviselőknek rovására minden szükség nélkül tágittassék.

Az is mondatik ezen pont alatt, hogy a számonkérő szék intézkedéseiről szóló jelentés a kormányhoz küldetik fel a tevékenységi kimutatással együtt. Hát én megvallom, nem vagyok képes belátni, hogy mit tanul a t. kormány a scontralis szék jegyzőkönyvéből. Semmi szin alatt nem tartom pedig jónak arra kötelezni a megyéket, hogy ilyen tevékenységi kimutatásokat küldjenek; ez valóságos bureaucraticus czopf, melynél csak az ügydarabok ezre szokott szerepelni s mely csak arra való, hogy magát a kormányt tévútra vezesse arra nézve, miként foly az administratio egyik-másik megyében és miként lehet mérlegelni, megbecsülni egyik-másik alispán vagy más tisztviselő tevékenységi körét, mert erről nem az elvégzett ügydarabok száma, hanem csak tevékenységének valóságos, igazi eredménye után lehet valamenynyire ítéletet mondani.

Bátorkodom a t. ház figyelmét ugyancsak ezen szakasznak *b*) pontjára felhivni. (*Halljuk!*) Ebben nyer most már voltakép kifejezést azon egészen új intentio, hogy a főispán többé nemcsak felügyeleti és ellenőrzési, hanem intézkedési, rendelkezési hatáskörrel ruháztatik fel. Azt mondja ezen bekezdésnek eleje: a főispán „megvizsgálja legalább egyszer évenkint ugy a központi, mint a kültisztviselők hivatalos eljárását és ügykezelését a helyszinén".

Meglehet, t. képviselőház, hogy igen sokan, a kik nem ismerik gyakorlatból a megyei közigazgatást, azt hiszik, hogy ez valami nagyon üdvös, nagyon hatásos intézmény, én pedig azt látom, hogy ettől magára az administratióra nézve igen kevés üdvös eredmény várható. Nem abból kell megítélni a tisztviselő eljárását, hogy miként néz ki az ő fiókja, hanem abból, hogy milyenek az ő működésének eredményei. Ezt kisérje figyelemmel a főispán! (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*) Arra, hogy ő oda menjen s az alispán vagy a szolgabiró fiókjában kotorásszon és igyekezzék őt nem tudom miben utolérni, arra semmi szükség nincsen. Ugy kell organisálni a megyei institutiót, hogy jól fungáljon; nem kell rá olyan kolonczokat akasztani, melyek azt kellő működésében gátolhassák; a kellő embert a kellő helyre kell állítani, mint a választás útján rendesen meg is történik és akkor ilyen visitatiókra szükség nincsen.

Az még talán vezethetne némi eredményre, ha a főispán megvizsgálná az alispánnak ügykezelését, papirjait; hanem hát ez ismét nagyon lealázó az alispánra nézve. Hiszen méltóztassék bárkinek magát abba a helyzetbe tenni, hogy a főispán, a mikor eszébe jut oda megy az alispán helyiségeibe, kinyittatja vele a fiókját, kutat az irományaiban, korholja, kritizálja, fenyegeti, hogy ha ilyesmi még egyszer történik, igy lesz és amugy lesz: méltóztassék megengedni, ez oly állású emberek közt, mint a főispán és alispán, egyáltalában nem járja; ez arra a viszonyra, a mely pedig szükséges, hogy lehetőleg jó legyen a főispán és alispán között, az administratio jó folytatásának érdekében, igen károsan fog hatni.

De hogy a főispán elmenjen a szolgabirák hivatalait megvizsgálni, attól már egyáltalában nem várok semmi eredményt. Nem fog ez eredményre vezetni azért, mert hiszen az a főispán, a ki nem maga vezeti a közigazgatást, tehát nem ismeri azokat a dolgokat közelről, a melyeket a szolgabiráknál talál, azokról helyes ítéletet, hogy jól viszi-e e szolgabiró vagy nem, magának formálni nem képes.

Egyébiránt a mi általában illeti e vizsgálatot, én, t. képviselőház, magam is állottam egy megye közigazgatásának élén egy pár évig és soha egyetlen hivatalt meg nem vizsgáltam; pedig akkor nem a főispánnak, hanem az alispánnak lett volna ez feladata. De soha eszembe sem jutott, hogy meg kellene vizsgálni valamelyik tisztviselőnek a hivatalát. És nem csak magam vagyok abban a helyzetben; méltóztassék megkérdezni tiszttársaimat, a kik ugyanazon időben szolgáltak, jutott e valaha valakinek eszébe, hogy megvizsgálja a szolgabirák hivatalát? Voltak olyan tisztviselők, járási tisztviselők, hogy ha megvizsgáltattak volna az ügykezeléseik, hogy ha az ő ügykezeléseikben valaki turkált volna, akkor oda dobták volna a hivatalt, leköszöntek volna arról, miután nem vehették volna egyébnek, mint bizalom hiányának vagy kételkedésnek az ő becsületességükben.

Ilyen volt az a Pandurenwirthschaft és addig, a mig megvolt a maga teljességében, addig jól bevált a megyei szervezet. És én nem beszélek valami ante-diluvialis időről, én beszélek a hatvanas évek végéről. Meglehet, azt fogják mondani, azóta is változtak a viszonyok. Nagyon sajnos, hogy azóta annyira változtak és miután nem lehet, hogy azóta az emberek változtak volna annyira, ha most már ott vagyunk, hogy mulhatatlanul szükséges az eféle vizsgálat, a mint hogy

Digitized by Google

már magam is hallottam dicsérni arról alispánt, hogy igen szorgalmasan vizsgálja a járási tisztviselőknek ügykezelését, hát ez nem lehet semmi másnak a következése, mint annak, hogy depraváltatott maga az intézmény, (*Igaz! a szélső baloldalon*) depraváltatott az által, hogy folytonosan csorbíttatott a hatáskör, deprováltatott azon bureaucraticus szellem által, a melylyel a miniterelnök ur kezeli folytonosan a megyei közigazgatást. Tudjuk, hogy nincsen az az institutio, a melyet a kezelés által nem lehetne természetéből kivetkőztetni; nincsen oly institutio, bármi jó legyen, melyet rossz kezelés által megrontani nem lehet.

A mint mondám, ebben a pontban, valamint az l) pontban van befoglalva, nyer kifejezést azon rlőbb említettem intézkedés, mely szerint a főispán iendelkezési hatáskörrel láttatik el. Én már halrottam azon megjegyzést, hogy ez csak egyes zitka esetekben van meg és épen azért nem fog eavarólag hatni a megye közigazgatására. Ma is az igen t. államtitkár ur azt mondta, hogy ezen új ntézkedés azért szükséges, hogy a főispánnak ellenőrzési jogát hatályosabbá tegye.

Arra vonatkozólag, hogy csak ritkán fog előfordulni, legyen szabad röviden elősorolnom, mi mindenféle esetekben lesz jogában, módjában a főispánnak a közigazgatás vezetésébe beleavatkozni. (*Halljuk!*)

Beavatkozhatik először a hivatalok megvizsgálása alkalmával. Az mondatik, hogy ez évenként csak egyszer történik; tehát nem fog gyakran történni. De ezenkivül sok alkalma lesz a főispánnak a beavatkozásra. Ott a scontralis szék; azután ott van, hogy „az illetékes minister felhivására". Bármikor eszébe juthat egyik, másik ministernek, sőt azon ritusnál fogva, hogy minél inkább rajta legyen a kormány keze a közigazgatáson, annak minden részletein, valószinű, hogy gyakran fog a főispán utasítást kapni, hogy rendeleteket bocsásson ki.

Azután ott van, hogy „saját hatáskörében", tudniillik a felügyeleti és ellenőrzési hatáskörben. Miután a főispán felügyelési és ellenőrzési hatásköre mindenre kiterjed, természetes, hogy mindenbe beavatkozhatik szabad tetszése szerint.

Ott van az, hogy ha halaszhatatlan intézkedésekről van szó, akkor is a főispán rendelkezik és pedig ugy, hogy azt az alispán sans phrase köteles végrehajtani. Erre a „halaszthatatlan intézkedésre" vonatkozólag legyen szabad megjegyeznem, hogy az eddig fenálló törvényben csak halaszthatatlan rendőri intézkedésekről van szó. Ez a „rendőri" szó a 19. szakasznál kihagyatott és most már nemcsak azon rendeleteket kell föltétlenül végrehajtani, melyek rendőri természetűek. Annak az intézkedésnek volt értelme; meglehet, hogy a kormány valami conspiratiókról vagy más veszélyes dolgokról bir tudomással, melyek ellen halaszhatatlan intézkedés teendő; most annak a címe alatt, hogy „halaszthatatlan", beleavatkozhatik mindenbe, valahányszor a kormány, vagy a főispán, hogy azonnal minden ellenmondás nélkül végrehajtássék az ő rendelete, oda irja, hogy „halaszthatatlan". (*Egy hang a jobboldalon: Az állam érdekében!*) Mire nem lehet azt mondani, hogy „az állam érdekében?" (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Ott van még az is, hogy ha az alispán távol van, a főispán szintén szabadon rendelkezhetik az összes tisztviselőkkel. Szóval annyi alkalma van a főispánnak beleavatkozni az alispán és a többi tisztviselők teendőibe, hogy valósággal azt lehet mondani, megteheti, a mikor neki tetszik; tisztán a főispánoknak kénye-kedvétől, illetőleg ügybuzgóságától függ.

És ennek a dolognak, t. ház, két oldala van. Az első az, hogy a mint már több izben megjegyeztetett, ez alkalmat ad a kormánynak arra, hogy mindinkább absorbeálja, teljesen magához vonja az önkormányzati teendőket. De van a dolognak egy másik oldala is, az, tudniillik, hogy ezen szerencsétlen conceptio csakis arra való és nem lehet más következése, mint az, hogy teljesen összekuszálja az administratio szálait és teremtsen oly anarchiát a megyei ügyek kezelésében, a milyenről eddig fogalmunk sem volt. Mert lehet-e képzelni az administratiónak rendes, sima folyását akkor, midőn ugyanazon hatáskörben, ügykörben a teendők elvégzése két különböző egyénre van bizva? Az egyik igy végzi, a másik amugy, az egyik ebben a nézetben van, a másik amabban, ma igy, holnap ugy rendelkeznek, ma ebbe, holnap abba az irányba tereltetik az administratio; lehet-e képzelni rendes, normalis folyását az administratiónak ily körülmények közt?

Lehetséges-e az, hogy ily körülmények között az alispán, a kinek kezében marad voltakép az administratio vezetése, hogy ugy mondjam, jó kedvvel lássa el a maga teendőit, hogy biztonságban járjon el azon a téren, a melyre állítva van akkor, midőn folytonosan feje fölött lebeg a Damocles kardja, tudniillik az a lehetőség, hogy a főispán crucificálni fogja rendeleteit és egészen más irányba terelni a közigazgatást? Lehet-e azt várni, t. képviselőház, hogy az alárendelt tisztviselők támogatni fogják az alispán rendelkezéseit és hogy serények lesznek az alispán intézkedéseinek elvégzésében akkor, midőn minduntalan előfordulhat az az eset, hogy a főispán egy szép reggel megváltoztatja teljesen az alispán intézkedéseit és midőn meg van az a lehetőség, hogy ha a szolgabirónak, vagy akár egyes embernek is nem tetszik az alispán intézkedése, beszalad a főispánhoz, igyekszik rávenni, sokszor sikerrel, hogy változtassa meg az alispán intézkedését? Engedelmet kérek, ily körül-

Digitized by Google

mények között rendes vezetését az administratiónak egyáltalán nem lehet várni. (*Halljuk! Halljuk!*)

Ezzel az egész intézkedési hatáskörrel, az administratióban való beavatkozásra van felhatalmazva a főispán s ez semmi más, minthogy az administratiónak, tehát a honpolgároknak érdekei, a hatalmi érdekeknek van minden tekintetben ellenállhat.anul feláldozva. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Oly állapotokat teremt ez a törvényjavaslat, t. képviselőház, hogy ha törvénynyé válik, a melyek, nézetem szerint, egyáltalában tarthatatlanok.

Teljesen kivihetetlen lesz az, hogy a főispán is, alispán is ugyanazon hatáskörben intézkedjenek.

És ennek nem lehet más következése, mint az, hogy vagy lesz annak a főispánnak annyi belátása, hogy tartózkodni fog élni e törvényben nyerendő jogaival; vagy az, hogy teljesen ő veszi kezeibe az administratiót és akkor megye-főnökké válik. Meglehet, hogy egyik megyében igy lesz a dolog, másik megyében amugy. A megye experimentatio tere lesz.

Az administratio nem lesz egyéb, mintegy corpus vile, a melyen vivisectiókat fog a t. kormány eszközölni. Nem is tagadja a t. ministerelnök ur, hogy experimentálni akar. Azt mondja, hogy megpróbálja, lehet-e még a megyei rendszerrel kormányozni. Ő igyekezni fog, hogy ez lehetséges legyen.

De ha arról fog meggyőződni, hogy ez nem lehetséges, akkor is csak vérző szivvel fogna beleegyezni, hogy ez institutio megváltoztattassék.

Hát méltóztassék megengedni nekem a t. belügyminister ur, ha ily dolgokat fog művelni, minta milyenek a törvényjavaslatban vannak befektetve, akkor biztos lehet, hogy a megyei rendszer ugy le fogja magát járni, hogy még azok is, kik annak eddig legnagyobb barátjai voltak, kérni fogják, hogy adja meg neki a kegyelemdöfést. (*Élénk helyeslés balfelől.*)

Ha ki akarja kerülni a t. ministerelnök ur, hogy a szive ne vérezzék, akkor ne méltóztassék ilyen dolgokat művelni. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Még egy pontra legyen szabad rövid észrevételt tennem, arra tudniillik, a mi a *k)* pontban foglaltatik, hogy a főispán, ha valamely közgyülési határozatot a törvény, vagy ministeri rendeletbe ütközőnek, vagy az állam érdekeire sérelmesnek vél, annak felülvizsgálat végett leendő felterjesztését elrendeli.

Erre vonatkozólag báter voltam már az általános tárgyalás alkalmával azt mondani, hogy az valóságos főispáni veto, mely teljesen kirántja a pokrócot a megyei gyülések alól. A t. ministerelnök ur méltóztatott kétségbevenni, hogy helyesen alkalmaztam azt a vetót, hanem bátran megitélésére bizom bárkinek, ki e szavakat olvasta, vajjon ezek nem-e teljes vetóját tartalmazzák a főispánnak, szemben a megyei közgyüléssel. Ennek először sajnos következése lesz az administratióra nézve, mert ha a főispán szeszélye ugy hozza magával, hogy megakadályozza valamely administrativ rendszabály azonnali végrehajtását, felterjesztést fog tenni, holott a szükség azt kivánná, hogy azonnal hajtassék végre; de minden esetre alkalmas lesz arra, hogy megsemmisitse a megyének azon politikai hatáskörét, melyet még t. képviselő társaink, a mérsékelt ellenzék tagjai is, kik pedig — tudjuk — miként akarnak elbánni az önkormányzati joggal, fenn akarnak tartani és igen helyesen; mert ha akarunk szabadságot, minden esetre sokkal czélszerűbb, hogy a megyei gyülésekbe tereltessenek azon mozgalmak, melyek különben csak a népgyüléseken szoktak sokkal károsabb hatást gyakorolni.

Ezen intézkedés megrontja a megyének még azt a jogát is, melyet a törvényjavaslat concedál, hogy tudniillik, ha a megye sérelmesnek találja a kormánynak valamely határozatát, akkor orvoslást kereshet a képviselőháznál.

Engedelmet kérek, ha a megye valamely kormányrendeletet sérelmesnek talál és elhatározza, hogy felir az országgyüléshez; általában petitióval akar járulni az országgyülés elé: akkor, ha az a főispánnak nem tetszik, felterjesztést tehet a kormányhoz és ha a kormánynak sem tetszik, akkor megszünik az itt concedált joga a megyének, hogy orvoslást keressen ezek ellen a képviselőháznál.

Mindezeknél fogva, t. ház, én az előttünk levő szakaszhoz nem járulhatok és miután osztom Szederkényi Nándor t. barátom azon nézetét, hogy annyira rossz az egész, hogy rajta módosításokkal segíteni nem lehet: én a magam részéről módositványt előterjeszteni nem szándékozom. A kik talán át akarják dolgoztatni és javíthatni reremélik a törvényjavaslatot, elfogadják Horánszky Nándor t. képviselő ur határozati javaslatát, bár én részemről ahhoz sem járulhatok, mert én az 1870: XLII. törvénycziknek a főispánra vonatkozó pontjait sem fogadom el és ennélfogva nem marad egyéb hátra, mint az, hogy részemről kijelentsem, hogy e szakaszt el nem fogadhatom. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*)

Elnök: T. ház! Grünwald Béla t. képviselő ur nem lévén jelen akkor, midőn Zichy Antal t. képviselő ur beszédét tartotta, szavainak azon beszédben történt félremagyarázását kivánja a ház előtt helyreigazitani. (*Helyeslés.*)

Grünwald Béla: T. ház! (*Halljuk!*) A tegnapi ülésben nem lehettem oly szerencsés, hogy hallhattam volna Zichy Antal t. képviselőtársam beszédét és csak a mai reggeli lapokból

Digitized by Google

értesültem annak tartalmáról és azt vettem észre hogy az igen t. képviselő ur szives volt velem is foglalkozni és rólam a legnagyobb határozottsággal azt állította — daczára a közbeszólásoknak, melyek ezen oldalról jöttek — hogy én pure et simple a legnagyobb határozottsággal Magyarországban a franczia préfet-rendszer életbeléptetését követelem.

Hát, t. ház, igen nagy szerénytelenség volna részemről, bárkitől azt követelni, hogy az én publicistikai működésemet figyelemmel kisérje, vagy hogy beszédeim tartalmát, melyeket hetekkel ezelőtt tartottam, magának megjegyezze. De ha már abban a kitüntetésben részesültem a t. képviselő ur részéről, hogy reám hivatkozott, akkor elvárhattam volna, hogy azt tegye híven, megfelelőleg a valóságnak; de nem oly módon, mint tette, hogy tudniillik olyat állított felőlem, a melynek részint publicistikai irataimban, részint a képviselőházban tartott beszédeimben épen az ellenkezőjét mondtam. Hiszen nekem ezen főispánok ellen épen az a kifogásom van, hogy nagyon is hasonlítanak a franczia prefétekhez és azért nem akarok hozzájárulni a törvényjavaslatnak a főispánokra vonatkozó intézkedéseihez.

Csakis ennek a kijelentésére szorítkozom. (*Helyeslés a baloldalon. Péchy Tamás elhagyja az elnöki széket, melyet gr. Bánffy Béla foglal el.*)

Sághy Gyula: T. ház! Minthogy az 57. §. *B)* pontjának elejtése indítványoztatott a t. kormánypárt részéről és minthogy ezen szakasz egyéb részleteire már volt szerencsém kifejteni szerény egyéni nézeteimet az általános vitában, nem szólalnék fel most a részletes vitánál, ha a t. ministerelnök urnak azon szakasz *B)* pontja tekintetében oly kijelentésével nem állanánk szemben, mely szerint azt állította, hogy azon szakaszban a birói függetlenség a legkevésbé sincsen megtámadva s hogy semmin sem csodálkozik inkább, mint azon, hogy ebben sokan a birói függetlenség megtámadását látják.

Sajátszerűleg vagyunk, t. ház, e tekintetben a t. ministerelnök ur felfogásával szemben. Ha akkor mondta volna a t. ministerelnök ur, hogy a birói függetlenség megtámadása nincsen szándékában, midőn az eredeti javaslatában foglalt 54. §-ról volt szó, ugy ezt a kijelentését örömmel vehettük volna; mert legalább én részemről addig, mig a bizottságban azon kijelentését, hogy az a bíróságokra is vonatkozik, nem tette, abból a szakaszból nem magyarázhattam volna ki a birói függetlenség megtámadását. Mert az 54. §. csak általánosságban szól állami közegekről, nem is az összes állami közegekről, hanem egyszerűen arról, hogy bármely államközegtől concret esetekben a főispán felvilágosítást kérhet.

Magában az indokolásban is csak egyszer fordul elő az összes állami hivatalnokok, most már nem is állami közegek kifejezése. Kétségtelen ugyan az, hogy egy későbbi törvény lerontja a korábbit; de csak akkor áll ez, hogy ha a későbbi törvény ellenkező intézkedése ugyanazon tárgyra vonatkozik, mely a korábbi törvényben is szabályozva van.

Már most az 1869: IV. és az 1871: VIII. törvényczikk a birói szervezettel foglalkozván, két nagy elvet valósít meg, a birói függetlenséget és egyúttal a birói hatalom gyakorlásának a közigazgatástól való teljes elkülönítését. Ezen két nagy elvnek az 54. §-nak ily általános formulázása a logicai magyarázat elvei szerint egyáltalában nem derogálhat, mert ez esetben külön ki kellett volna mondani a szövegben, hogy azon szakasznak intézkedése a birákra is kiterjesztetni czéloztatik. Mi pedig még az indokolásban sincs jelezve. Ha tehát a t. ministerelnök urnak intentiója ez volt, a mint erről később meggyőződtünk, ugy a formulázása legalább jogászilag feltétlenül elhibázott.

De hogy a t. ministerelnök ur hajlandó e javaslatnak ily magyarázatot adni, arról meggyőződtünk a bizottságban. Ugy voltunk ezzel — engedelmet kérek a kitérésért — mint mikor tegnapelőtt a 46. §-nál felhoztam, hogy a főispán a rendkivüli közgyülés összehivására nem kötelezve, hanem csak jogosítva van, mert a szövegben az áll, hogy „összehivhat". Mire a t. ministerelnök ur azt mondotta, hogy fölösleges máskép formulázni, eddig is igy magyarázták — én azt hiszem igy alkalmazták — hogy tudniillik hasonló esetekben a közgyülést a főispánok eddig mindig összehivták. De hát tetszett a ministerelnök urnak a t. többség által fentartatni ezt az intézkedést azért, hogy a főispánnak kibuvó ajtót nyujtson azon esetre, ha nem akar a felhatalmazással élni a közgyülés összehivására főleg oly kérdésben, mely tetszésével nem találkozik, vagy melyről azt hiszi, hogy nem találkoznék a kormány intentióival. Hasonló helyzetben vagyunk az eredeti javaslat 54. §-al, kerülő uton, erőszakolt értelmezés útján czéloztatott abban a birói függetlenség megszorítása, a mi, mint helyesen mondotta Horánszky Nándor képviselőtársam, concret alakot csak az új 57. § ban öltött magára, mely azt hiszem, mindnyájunk előtt világos, hogy sokkal nagyobb mérvben veszélyezteti a birói függetlenséget, mint az általam kifejtettek folytán az eredeti 54. §.

Én e kérdésre, mert osztozom azok nézetében, hogy ne döntsünk be nyitott ajtót, részletesebben nem terjeszkedem ki, de mert egy irányban nem nyitott ajtót döntök be, a mennyiben t. i. a ministerelnök ur azt állította, hogy e szakasz nem támadja meg a birói függetlenséget, azért erre, de csak erre kénytelen vagyok reflectálni, hogy meggyőzzem a t. házat arról, hogy mit ér a birói függetlenség védelmezése nagy szavakkal, mikor tulajdonképen a nagy szavak alatt a birói függetlenség megtámadásának tendentiája van elrejtve.

Ha az emberek gyarlóságát veszszük, ugy a

Digitized by Google

mint van, bátran kérdhetem, hogy akkor, mikor a főispán a birói állomások rendszeresítésére, a birák előléptetésére, befolyást gyakorolhat, vajjon nem jogos feltevés-e hogy akkor az a biró, nem mondom mind, de sok biró a főispán kegyét minden körülmény közt törekedni fog megnyerni az által, hogy olyasokban is iparkodik kedvére tenni, mikor a főispán hozzá informatio végett nem fordul; de feltehető az is, hogy ha a főispán oly gyakori érintkezésbe jő a bíróval s az az ő befolyása alá helyeztetik, befolyását fel fogja használni a magánjogi ügyekben is, akár saját maga, akár hozzátartozói, akár pedig azon cotteria érdekében, mely őt a megyében támogatja. *(Ugy van! a baloldalon.)* Ekkor azután oda jutnánk a szakasz fentartásával, hogy a régi szomorú időkkel szemben, melyekből a cabinet justitia származik, oda jutnánk, mondom, hogy annak rosszabb kiadását érnők meg, mert nem egy cabinet justitia, hanem annyi lenne, a hány főispán van. *(Ugy van! a baloldalon.)*

Még absolut államokban is, milyen Oroszország, egész a legújabb időkig is a politikai bűntényeket külön független bíróság, jelesül esküdtszékek elé utalták. S épen ez a közszabadság egyik biztosítékát képezi.

Az állam közigazgatási beavatkozásának jogát ugyan addig, mig ezek a rendészet körébe tartoznak, az állam érdekében mindnyájan készséggel elismerjük, de mikor azok már bíróság elé kerülnek és tartoznak, akkor a főispáni beavatkozás a közszabadságot is veszélyeztetheti.

És hogy e részben akármilyen nagy tehetségű is a t. ministerelnök ur — mint azt mindig készséggel elismerem — mégis inkább ő róla lehet ez irányban téves felfogást feltételezni, mint mi rólunk, annak igazolására hivatkozom arra, hogy pártjában nem akad jogász, ki mindebben a birói függetlenségre nézve aggodalmakat nem szemlélt volna. Sőt tovább megyek: akadt olyan classicus tanú, kit kétségtelenül a ministerelnök ur is el fog fogadni, tudniillik a nagyváradi ügyvédi kar egy igen tekintélyes, igen derék tagja, Ritook, ki a ministerelnök urnak, a mennyire tudom, intim barátja is, de pártjának ott minden esetre főtámasza, kit e részben legkevésbé sem állíthat sem pártszenvedélytől elfogultnak, sem pedig ellenszenv által vezéreltnek és mégis merem állítani és ha a ministerelnök ur nem hiszi, kész vagyok felolvasni nyilatkozatát, hogy sokkal élesebben nyilatkozik a birói függetlenségnek ezen intézkedések által való veszélyeztetéséről, mint én ezt igénytelen felszólalásomban tettem.

T. ház! Ezeket csak azért hoztam fel, hogy azon felfogást, mely mögött ép a birói függetlenmegtámadásának jövőbeni czélzata is még előttünk megjelenhetik, megfelelő módon jellemezzem és nem azért mondtam, mintha feltételezhetném, hogy sikerül a ministerelnök urat e részben más meggyőződésre birnom; mert ha ő azt mondotta tegnap, hogy nem hallott olyanokat, melyek más meggyőződésre birhatnák, ugy bizonyára az én szerény felszólalásom, annak daczára, hogy tényeket constatáltam, melyek álláspontom helyességét bizonyítják, más meggyőződésre birni őt nem fogja. A mi ezen szakasz többi részeit illeti, t. ház, nem szándékom most, miután az általános vitában e részben kifejtettem nézeteimet és miután annak a rendezett közigazgatást veszélyeztető irányát és hatalmi túlterjeszkedéseit az előttem szólott ellenzéki képviselők már részletesebben feltüntették, ezekkel a t. ház türelmét fárasztani, hanem csatlakozom azokhoz, melyek e részben elmondattak és csak azt akarom még megjegyezni, hogy ezen hires 54., illetve most 57. §. *B)* pontjával egy taktikai sikerét a t. ministerelnök urnak el nem vitathatom, mi abban mutatkozik, hogy ezen szakaszokban a közvélemény ép a birói függetlenséget, mint a közszabadságnak a sajtószabadságon kivül utolsó érintetlen oszlopát s a jogállam legprimitivebb követelményét látván veszélyeztetve, főleg ezen leginkább féltett kincsének védelmére kelt. S igy hosszú ideig elvonatott a közfigyelem ezen szakasz egyéb nem kevésbé veszélyes irányzatú intézkedéseitől, mi által nevezetesen megkönnyittetett, hogy a t. ministerelnök ur ezen többi intézkedéseket legalább saját pártja által változatlan elfogadtassa, de ez bennünket nem térithet el attól, hogy ezért figyelmünket a tárgyalás alatt levő szakasz ezen pontjaira is ki ne terjeszszük.

Végre legyen megengedve nekem még csak a t. ministerelnök urnak tegnap tett nyilatkozatainak egynémelyikére röviden reflectálni. *(Halljuk!)* A t. ministerelnök ur foglalkozott azon állítással, a mely egyik pártból a másikba való átmenetelt illeti *(Halljuk!)* és azt támadta meg, hogy különbözőleg fogják fel, hogy ha valaki az ellenzékről a kormánypártba lép és ha valaki a kormánypártról jön az ellenzékre.

Azt hiszem, hogy annak, ki azon megkülönböztetés iránt kifejlett érzékkel bir, mit mindjárt mondandó leszek, nincs szüksége ez irányban bővebben magyarázatra, de meghiszem, hogy a t. ministerelnök urat e részben nem leszek képes capacitálni. Tudniillik nem szabad elfelejtenünk azon külömbséget, hogy ellenzékből a kormánypártba való átlépésnél legalább is meg van lehetősége az egyéni érdekek kielégitésének — habár nem állítom, hogy az átlépés mindig azért történik — mig megfordítva, ha valaki a kormánypártról megy át az ellenzékre annak egyéni érdekei itt épen nem találhatnak kielégítést. Ez tehát mindenesetre nagy erkölcsi erőt igényel, mert esetleg nagy áldozatokkal járhat. *(Élénk helyeslés és tetszés balfelől.)*

A t. ministerelnök ur tegnapi felszólalásának még azon állítására vagyok kénytelen reflectálni,

Digitized by Google

a melyben Györffy Gyula t. barátommal szemben azt hozza fel, hogy ő is elismerte, hogy egyes főispánnak egyes hibás lépéseiért a kormányt a többség nem fogja elejteni, de hogy ebből nem szabad azt következtetni, hogy a többség akkor sem fogja elejteni a kormányt, hogy ha a főispánok nagy számban követnek el nagyobb visszaéléseket, végre hogy ebben fekszik a dolog helyes megkülönböztetése. *(Halljuk! Halljuk!)*

Azt hiszem, a megkülönböztetésben itt is tovább kell menni. Megengedem, hogy nem akad oly többség, a mely támogatásával akkor is hajlandó a kormányt fentartani, ha a főispánoknál az állam érdekei elleni visszaéléseknek egész lánczolatát tapasztalja. De ezektől különböztessük meg azon visszaéléseket, a melyek a nemzeti közvélemény szabad nyilvánulásának képezik gátjait és a melyek a választásoknál mutatkoznak legnagyobb mértékben. Az emberi természetet a maga valóságában vizsgálva, képzelhető-e az t. ház, hogy azok, a kik ily visszaéléseknek köszönhetik mandatumokat és a kik e tekintetben önzetlenségüket, mikor ezen visszaélések alapján elfogadták a mandatumot, legkevésbé sem tanusították, azon visszaéléseket, melyeknek képviselői állásukat köszönhetik, el fognák ítélni s ezek miatt a kormányt el fognák ejteni. *(Élénk tetszés balfelől.)*

A t. ministerelnök ur a ház ezen oldalának szemére vetette azt is, hogy az itt ülő ellenzék a legújabb időben magát szabadelvű ellenzéknek vallotta. *(Halljuk! Halljuk!)*

Erre csak az a megjegyzésem, hogy ha ezt az ezen oldalon ülő ellenzék tette, tette azon usurpatioval szemben, a melyet ezen jelzővel szemben a t. túloldal gyakorol s tette azért, hogy a nagy közönségnek legyen egyenlő mértéke, a melylyel megítélheti, hogy a háznak melyik oldala az, a mely inkább közeledik ezen jelszó igazi értelmének megvalósításához: a kormánypárt-e, vagy pedig az ellenzék ezen része? és hogy legyen a közönségnek mérvadója arra nézve, hogy mik felelnek meg inkább a valódi szabadelvűség szempontjának: azon alkotások-e, a melyeket a t. kormáuy javasol, vagy pedig azon követelmények, a melyeket az ellenzék ezen része azokkal szemben felállít. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Végre a ministerelnök ur állításainak még csak egyikére kivánok reflectálni. *(Halljuk! Halljuk!)* Ő ugyanis azt mondja, hogy akarja erősíteni a magyar állam hatalmát, nem magyar állameszme, de a magyar állam érdekében.

Azt gondolom, t. ház, hogy a kik az ezen oldalról történt felszólalásokat figyelemmel kisérték, meggyőződhettek arról, hogy mi is igen akarjuk a magyar állam hatalmát a magyar államért erősíteni, de a jogállam szervezésével és annak megvalósításával, nem pedig az önkény uralomnak létesítésével a rendőr államban, a melyhez e javaslat ezen intézkedései vezetnek, mert ezt nem tartjuk a magyar állam megerősítésének. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Végül azt mondja a t. ministerelnök ur, hogy szivesebben üdvözölne magával szemben oly ellenzéket, melytől hatalmát komolyan félthetné, mint olyat, melyről magának az ellenzéknek egyik tagja azt mondja, hogy ok nélkül félti hatalmát tőle. Hogy milyen komolyan vehetjük ezen nyilatkozatot, erről eléggé meggyőz bennünket azon igazán jobb ügyhöz méltó erély, a melylyel vonakodik a t. kormányelnök ur a választási visszaélések ellen hatályos törvényhozási intézkedéseket javasolni. Méltóztassék a t. ministerelnök urnak, a mint ez 1875-ben történt, mikor a nemzet közvéleményének szabad nyilvánulása elé számba vehető gátat nem gördítettek, a választások helyzetét ide visszaterelni és a választási visszaélések ellen következetesen és hatályosan végrehajtható törvényhozási intézkedéseket létesíteni, majd ekkor azt hiszem, meg fogja látni, hogy csakugyan lesz egy ellenzék, melytől hatalmát komolyan féltheti. De én épen azt látom, hogy ő ép ezt nem óhajtja, hogy hatalmát komolyan kelljen féltenie, ezért nem kivánja a választási visszaéléseket sem komolyan meggátolni. Pártolom Horánszky t. barátom indítványát. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Ugron Gábor: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A túloldal szónokai e törvényjavaslat elfogadásánál kétféle álláspontot foglaltak el. Egyik része azért pártolta a törvényjavaslatot, mert fentartja az önkormányzatot, a választást, más része pedig azért, mert abban erős, hathatós közeledést lát az állami administratió felé. E két felfogás egymást kizárni látszik és mégis mind a két félnek igaza van. Mert valóban e törvényjavaslat kétkulacsos törvényjavaslat, *(Derültség a bal- és szélső baloldalon)* melyekben egyik felén árulják a vármegyének és a népnek az önkormányzatot, de a másik felébe már beletöltötték az állami administratiót. Eszembe juttatja ez, hogy midőn 1820 ban Nápoly utczáin népfölkelés volt s a nép a királyi palota elé vonult s azt kiáltotta: „constitutiót adjon Felség!“ IV. Ferdinand, gondolva, hogy addig, mig az osztrákok megérkeznek, jó lesz mindenbe beleegyezni, azt mondta: „Megadom fiaim a constitutiót, ha kell kettőt is“. *(Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon.)* Egy constitutió tartalmazhatja egy nemzetnek jól concipiált jogait és szabadságait; de már két constitutió egymást annyira kizárja és lehetetlenné teszi, hogy ott, a hol két constitutió van, nem lehet egy constitutio sem. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* A kormány javaslata is IV. Ferdinánd szándékához hasonlít, ki adott két constitutiot addig, mig elkövetkezik az idő, hogy mind a kettőt elvegye. *(Élénk tetszés a baloldalon.)*

Ha tekintjük, mily mindenhatónak állíttatik fel a főispán, azt kell kérdeznünk, mily uton jutott

Digitized by Google

ezen kormány a hatalomhoz? Valami hódító hadjárat után foglalta-e el az országot s most e lázadó természetű népet okvetlenül féken kell tartani és erős kezeket kell az ország különböző pontjain alkalmazni, hogy e népet, mely annyira kiskorú, vagy annyira lázadó természetű, leigázva tarthassa és teljesen lefegyverezze? Nem választások utján, a parlamenti formák keretei között jutott hatalomra e kormány és mégis ugy viseli magát, mintha hódító harcz után kellene belekezdenie a nemzet lefegyverezésébe és leigázásába. (*Élénk tetszés a bal és a szélső baloldalon.*) Nem lehet parlamenti kormányforma ott, a hol a kormány kezében a néppel szemben, mely kell, hogy a maga véleményét épen a parlamentben kifejezze, oly rendkivüli nagy hatalom concentráltatik. Már magában az is elég, hogy a hatalomnak módjában van a képviselőválasztásokra oly nagymérvü befolyást gyakorolni, mint a milyent gyakorolt a legközelebbi multban is. Mert igaza van Sághy t. képviselőtársamnak, hogy 1875-ben szabadon nyilatkozhatott a nemzet a választások alatt, mert akkor nem volt szüksége a kormánynak arra, hogy a választási szabadságot megrontsa és eltiporja. De mihelyt a helyzet kényszerüsége magával hozta azt, hogy máskép fenn nem tarthatta magát, mint a választási szabadság megrontásával, a kormány nem késett ez eszközt is megragadni. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*) És midőn ma azt látja, hogy a nép ellenszenve és utálata mind hatalmasabb hullámokkal közeledik feléje, hogy elmossa azt a többséget, mely a kormány háta mögött áll, mind erősebb eszközöket is hatalmi tényezőket von saját hatáskörébe, hogy fenmaradását biztosítsa. Ily eljárás mellett nem lehet a parlamentaris kormányformát fentartani, mert a parlamenti kormányforma csak egy feltétel alatt tarthatja fenn népszerüségét és befolyását; ha a képviselőválasztásokra a kormány hatalma nem érvényesül oly túlnyomólag, hogy azzal szemben lehetetlenség legyen egy más pártnak többségre jutni. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Ha pedig tekintjük a kormánynak az államjószágok, a hivatalosztogatás által, a főpapságra gyakorolható befolyását, az aristocratiával való egyetértését, a reactióval való egybesugását, búgását, azt látjuk, hogy mindazon tényezőket, melyek hatalmát gyarapíthatnák, képes a mérlegbe vetni a nép és választók szabad nyilatkozatával szemben, hogy magának a hatalmat biztosíthassa (*Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon. Zaj a jobboldalon*) s hogy lehetetlenné tegye azt, hogy itt a pártok egymást felváltó gazdasága bekövetkezhessék. (*Zajos helyeslés a szélső baloldalon.*) Ne feledjék azt t. képviselő urak, hogy a parlamentarismust, a melyre önök ugy szeretnek hivatkozni és a melylyel állitólag összhangba akarják hozni az önkormányzatot, teljesen feláldozzák. Nem ezen parlamentarismusért küzdöttek hazánk dicső fiai 1848—49-ben és nem ezért szenvedtek bört öntés üldöztetést a Bach és Schmerling korszaka alatt, hogy azt az ily visszaélésekkel magát fentartó kormányzat megsemmisíthesse. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Meg kell gondolni azt is, hogy a parlamentaris kormányzat tekintélyének összetörése és megsemmisítése (*Halljuk!*) Magyarországon, nem egyenértékü a magyar nemzetre nézve más államokban, az államkormányzat módjának compromissiójával, mert a monarchicus kormányforma csakis a parlamentaris rendszer keretében tarthatja fenn magát és csakis annak keretében érhető el az, hogy Europa civilisált népei valamely nemzetet a maguk körébe befogadják. A ki a parlamentaris rendszert gyülöltté, utálttá teszi, az a monarchicus államformára rendkivüli csapást mér; (*Zaj a jobboldalon*) akkor, mikor egész Europán keresztül a socialismusnak oly áramlata terjed el, mely már nemcsak nagy városokban meri megkisérleni, hogy vajjon kellőleg van-e szervezve és mennyire kész a nép hatalmával szembe szállani, midőn egész Európában a forradalmi anyagnak ily halmaza van felgyülve, ugyanakkor a parlamentaris kormányrendszerre ily csapást mérni s ez által a monarchicus kormányforma iránti hitet megrendíteni; ez nemcsak nem Magyarország ministerelnökének feladata, (*Nagy zaj jobboldalon. Élénk felkiáltások a szélső baloldalon: Halljuk! Halljuk!*) de nem feladata senkinek, a ki a magyar nemzet jövője iránt a legcsekélyebb jó akarattal viseltetik. (*Zajos helyeslés a szélső baloldalon.*)

Franciaországban van szintén ilyen főispáni intézmény, a préfet-intézmény, minőt a kormány most ezen törvényjavaslattal a magyar alkotmány keretébe beilleszteni akar, hogy a jelenlegi abusus törvényesittessék. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*) Ime ott vannak a préfetek, a kik annyiban különböznek és csak javukra különböznek a főispánoktól, hogy felelősség alatt állanak és fegyelmi szabályok uralkodnak felettük, mig nálunk a főispánok nincsenek felelősség alatt és nincs fegyelmi bíróság felettük, vajjon mit tapasztaltunk, hogy az államforma megvédése, az uralkodóház oltalmazására hatékonyan közrejárult-e Franciaországban a préfet-intézmény? Nem. Tekintsünk végig Franciaország történetén, Nagy Napoleon óta, a ki a préfet-intézményt behozta, ugy találjuk-e, hogy az ország criticus válságai alkalmával, midőn az államforma megbukott, hogy a préfetek magukat, akár az államforma, akár az uralkodóház kedveért kötették volna? a kormány befolyásának hűséges eszköze volt, de ha a kormány elbukott, magát is elbukottnak tekintette és nem érezte magát hozzá lánczolva azon nagy érdekekhez, melyeknek kiszolgálására a kormány és az államforma is hivatva volt. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Digitized by Google

Én óhajtok főispánt a vármegye keretében, óhajtom a régi magyar felfogás szerint, hogy legyen a közigazgatásnak ellenőrzője, legyen az állam érdekének védelmezője, álljon a pártokon kivül, hogy igy a megyei pártokban a választások rendén érvényesülő uralom között legyen egy higgadt itélő biró, hogy ne engedje, hogy a többségre jutott párt a kisebbséget elnyomja, pariákká alacsonyítsa. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*) De az a főispán, a melyet e javaslat contemplál, az nem ellenőriz, hanem rendelkezik, nem a tisztviselői választások tisztaságának ellenőrzője, hanem egyenesen ő hat közre, nem ellenőrzi csak a közigazgatást, hanem akkor, mikor az alispánt magához rendelheti referádára, az ügydarabokba beletekint, ez azt jelenti, hogy az ügykezelésbe előre is befoly. És mikor neki higgadtan kellene magát a választások alatt tartani, a pártok felett kellene állani, mikor candidationalis bizottságban 3 taggal ő a döntő, akkor bele keveredik a pártok közé és az egész választás a főispán kezében van letéve, ugy hogy mikor a vármegye azt hiszi, hogy szabadon választott, egyebet nem tett, minthogy katonát állított a főispán rendelkezésére. És mikor egy esetre hivatkoztam, hogy egy megyében 35 állásra tehát majdnem az egész tisztikarra a főispán csak egy-egy egyént candidált, erre a ministerelnök ur azt mondta, hogy nem találta a candidatiót a törvénybe ütkezőnek, mert a bizottság hatáskörében járt el. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*) Hát a törvényt csak az sérti meg, a ki illetéktelenül jár el, nem az is, a ki hatáskörében rosszul jár el; és a ki gonoszságot, hibát követ el illetékesen, azzal szemben nincs a ministerelnök urnak semmi tenni valója? (*Élénk tetszés és helyeslés a szélső baloldalon.*) Hiszen a tiszti újításnak az a rendszere, hogy előbb a főispán kegyeit kell megnyerni és nem a nép kegyét, nem egyéb, mint a kinevezésnek gyakorlása minden felelősség nélkül. Hogy ha a tisztviselő, a ki a főispán protegáltjai közül, tiszttartója vagy ügyvédje atyafiságából van, hibázott, akkor a bűnös eljárásért a megyét vonják felelősségre, de a főispánt senki. Ez az, a mi az immoralitást terjeszti az egész országban. A tisztviselőknek candidatio útján, olyképen való választása, hogy a főispáni omnipotentiával szemben semmi hatalom nincs, mely azt ellenőrizze és az egyeseket megvédelmezze, hiszen nem a hivatalban elkövetett immoralitás az, a mi Magyarországot annyira lesülyesztette és szolgaivá tette, hanem azon immoralitás, melyet azért követnek el, hogy valahogy hivatalba jussanak. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*) Nagyon természetes, hogy a választásnak ilyen immoralitása folytán, mikor ilyen nehéz anyagi helyzetben vagyunk, magukat megadják. Nem is kell messze menni példáért: (*Halljuk!*) ha csak körülnézek itt a parlamentben is, mit látok? (*Halljuk! Halljuk!*) A kormánytól adható legmagasabb állásokat mind a renegátoknak adják. (*Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.*) És igy van a megyében is. Hisz a jóra való mamelukok már el vannak szörnyülködve azon, hogy a hűséges odaadásnak nincs annyi jutalma, (*Zajos derültség és tetszés a bal- és szélső baloldalon*) mint a csufos átállásnak. (*Élénk tetszés a bal- és szélső baloldalon. Mozgás jobbfelől.*)

És a nagyoknak példája, az eszmények hatása, tudjuk, kiterjed azután a vidékre is: a mit tesz a belügyminister, azt követik a főispánok. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

A főispán nemcsak kinevezi a tisztviselőt, igy felelősség nélkül, hanem joga van felfüggeszteni, ideiglenesen helyettesíteni; vannak esetek, a midőn felfüggesztheti végleg és véglegesen helyettesítheti.

T. ház! Ha van önkormányzat s az önkormányzati organumnak, testületnek joga van a tisztviselőit megválasztani, akkor annak kell felette a hatalmat gyakorolnia és ha felfüggesztheti is a főispán, helyettesítése a törvényhatóságot illeti meg, ezen javaslat szerint pedig azért, ha egy tisztviselő vétkes volt, hibát követett el, egy ministeri rendeletet nem hajtott végre, megbüntettetik a törvényhatóság és annak tisztviselői választási joga koboztatik el, akkor, midőn a főispán végleg is helyettesíthet. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Azt mondják, hogy nagy haladás van az administratióban, mióta a minister ur átvette a kormányzást és azt mondta tegnap a minister ur is, hogy igyekezett eddig az állami hatalmat, az állam befolyását mindenütt érvényesíteni. Hát ez nekem mindig eszembe juttatja a Bel bálványnak papjait, (*Halljuk!*) kik örökké az istenség számára kérték az áldozatul adandó báránykákat, de maguk fogyasztották el. (*Hosszantartó zajos derültség és tetszés a bal- és szélső baloldalon.*)

1876 óta nem tesz egyebet a minister ur, mint csak arra törekedik, hogy saját magának és főispánjai által megint csak a belügyministernek hatalmát mindig tágabb körre terjessze ki. Az 1870 : XLII. törvényczikk értelmében a tisztviselők felett a fegyelmi biráskodás a törvényszékekre bizatott.

Ez nagyon helyes volt. Mert a mint mindenkinek meg van, úgy a tisztviselőnek is legyen meg a maga birája; a ki vagyonunkra gondot visel, az őrizze szabadságunkat is. De a minister urnak ez fájt, (*Derültség bal- és szélső baloldalon*) mert a törvényszékekre nem tudott kellő befolyást gyakorolni, a bíróságoknál nem lehetett kortes szempontokat és az egyének megmentésének érdekét érvényesíteni s azért a fegyelmi biráskodás a bíróságok kezéből kivétetett és egy külön fegyelmi bíróság alkottatott meg, melyben megint a főispánnak van döntő szava.

Digitized by Google

Tehát, hogy egy tisztviselő, ha alispán is, állásában maradhasson, nem attól függ, hogy miként cselekedett, mikép járt el, hanem attól, hogy van-e kedve a főispánnak őt üldözni és ha kell, a fegyelmi biráskodás útján, bármi csekély hibát vagy hanyagságot követett is el, őt elítéltetni, a mint számos példát látunk arra, hogy visszaélések derittetnek ki és a visszaélők gyakran kiszabadulnak, sőt kétes értékű egyének meg is dicsértetnek. (*Ugy van! a szélső baloldalon. Mozgás jobbfelől.*)

A megye ezután nem lesz egyéb, mint a főispán. (*Tetszés a szélső baloldalon.*) A megyének csak az a feladata lesz. hogy maga magát compromittálja; de az a feladata, hogy az önkormányzat körében működjék és cselekedjék, mind szűkebbre lesz szorítva.

Ma is az administratiónak egyik hibája, hogy a főispán csak a felsőbb rendeletek végrehajtása végett és czéljából nehezedik a megyei administratióra; de abból a szempontból, hogy a megye a maga önkormányzati körében tegye meg mindazt, a mit meg lehet tenni, szólítsa munkára mindazon erőket, a melyek még felhasználhatók, azt már nem tartja kötelességének és nem tartja érdemesnek, mert azért a belügyministeriumból őtet ugyan felelősségre nem vonják. A czél nem az, hogy a vármegyei institutio éljen, hanem a czél az, hogy magát addig compromittálja, a mig ezen compromissio fejében eltörülhetővé válik. (*Tetszés és helyeslés a szélső baloldalon.*) Nem marad akkor a vármegyei institutióból egyéb emlékünk meg, mint a ministerelnök urnak vérző szive, a melylyel azt elfogja törülni, (*Derü tség a szélső baloldalon*) a midőn megalkotta előbb ugy azt az institutiót, hogy az életképes nem volt. (*Élénk tetszés és helyeslés a szélső baloldalon.*)

A vármegye ezután a törvényjavaslat elfogadása s a főispáni hatalom megalkotása után nem lesz többé a nemzetnek az az erős kardja, a melylyel magát minden zsarnoki támadás és megrohanás ellen védelmezhesse, az egy egyszerű hüvely lesz, a melyben a főispán, mint a hatalom éles kardja van s a hüvely csak arra szükséges, hogy az a kard meg ne csorbuljon. (*Tetszés a szélső balon.*)

Álljon vissza a főispán, hogy a megyei clique uralmat, a melyre olyan szép beszédeket tudnak hangoztatni az egész országban, a vármegyék ellen közvéleményt tudnak csinálni, megszüntesse; s vajjon a főispán megszünteti-e ezt a clique uralmat? Nem. Mert a főispán az egyik vagy másik megyei clique élére áll, az ő döntő befolyása azon rendkivüli hatalom, a mely rendelkezésére áll s annak tudata, hogy szüksége van emberekre, hogy majd a képviselő választásoknál megmutathassa, hogy ki a legény és a cliquet uralomra segíti s azon uralmát évtizedekre biztosítja; és épen ugy a mint itt a kormánynak túlságos hatalma és befolyása s azon eszközök, a melyeket használatba vesz, lehetetlenné teszi, hogy a parlamentben a többség váltógazdaságát életbe léptethesse, ugy a megyében is szintén lehetetlenné teszi azt, hogy egyik vagy másik megyei párt egymást felváltva, ott új életet, friss levegőt, új erőket s egyszersmind a felváltásnak lehetősége által a felelősségnek egy nagy és hatékony nemét megállapíthassák. (*Élénk tetszés a szélső baloldalon.*) Hát az önkormányzatnak a polgárokért, a szabadságért kellene, hogy legyen. Hogy ha az állam hatalmát kezelők nem birnak felelőséggel, akkor vajjon lehet-e az önkormányzatot, lehet-e az állampolgárok szabadságát velük szemben biztosítani? Hiszen az első felfogása a szabad népeknek s különösen az angoloknak az, hogy a hatalommal és a hatalom közegeivel szemben a törvény vértezetével lássanak el minden egyes polgárt. S mit tapasztalunk nálunk? A mi az első feltétele a személyes szabadságnak s az első feltétele az alkotmányos életnek, a személyes felelősség, itt ezen törvényjavaslat által a főispánokra nézve megszüntettetett; pedig már szabadság másként nem állhat fenn, mint ha mindenki tudja azt, hogy az ő cselekedeteiért személyesen felelős. De arra, hogy a ki egy oly állást bir, mint egy főispán, hogy miként gondolkodnak a szabad népeknek jogtudósai, egy rövid idézetet fogok felolvasni. (*Halljuk!*)

Mannsfield igen hires angol jogász, a Queen's bench elnöke, a ki ilyen illetékességi ügyekben és visszaélések ügyében, mint legmagasabb forum Angliában szokott itélni, következőleg nyilatkozik: (*Halljuk!*) „Ha valaki elfogad oly bizalmi hivatalt, mely népet és államot egyaránt érdekel, főleg a szolgálataiért fizetést húz, felelős a bíróságnak mindazon tényeiért, melyek ellenkeznek hivatalának kötelmeivel".

A főispán ezen törvény által a felelősség alól, a mely felelősség itt az angol bíróságok előtt a fegyelmi ügyekben és hivatalos kötelmeinek áthágása esetén is érvényesíttetik, ezen törvény által teljesen kivétetik, (*Ugy van! a szélső baloldalon*) hanem a helyett az mondatik, hogy felelős majd érette a minister. No hát ez gyönyörű felelősség! A minister felelőssége kétféle, politikai és büntetőjogi; tudniillik a politikai felelőssége az, hogy a vád alá helyezett ministerek felett illetékes hatóság itél.

Az alkotmányos államnak keretében, nem mintha gonosz és rossz ministerek nem volnának, ritkasággá vált az, hogy a büntetőjogi felelősség érvényesíttessék velük szemben, hanem inkább csak a politikai felelőség. És miben áll a ministeri felelősség? és a ministeri felelőséget miben vitiálja a főispánokért való feltétlen kizárólagos felelősség? Mert a felelősség kizárólagossága az, a mi meg nem engedhető. Abban vitiálja, hogy a minister felelős a souverain, a fejedelem tényeiért, mert azokat

Digitized by Google

ellenjegyzi, tehát tudja, hogy miért vállalja el a felelősséget és a souverian nem felelős. A főispánnal szemben pedig felelős a minister vakon, a nélkül, hogy tudná, mit fog cselekedni az a főispán. Az alkotmányos parlamenti kormányforma megalkotói szükségesnek tartották az ellenjegyzést a souverainnel szemben, de hogyan lehessen a felelőséget felállítani a ministerekre nézve és melyik az a minister, a ki lelkiismeretes ember és nem hatalmának érdekeit tekinti, hanem arra is tekint, hogy meg is legyen nyugodva lelkiismerete, hogy közegei helyesen fognak eljárni: melyik azon minister, mely ezekért elvállalja a felelőséget. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)*

Hiszen a minister felelősségére való utalás azokkal szemben, kiken a főispán és a főispán rendelete következtében a hatósági közegek sérelmet követnek el, mennyit ér? Hisz a felelősség oly magasra van helyezve, hogy az a szegény szerény polgár azt nem érheti el.

Azt látjuk, hogy az ilyen tág ministeri felelősségnél oly elvek érvényesülnek, a mely elveket a polgári törvénykönyv a kiskoruakkal szemben sem állít fel. Mert a kiskoruakért felelős bizonyos tekintetben az atya, de nem felelős minden tekintetben, a minister ur pedig elvállalja a felelőséget főispánjaival szemben mindenért. Még a gazda és a cseléd között való viszony és a gazdára ebből a viszonyból háruló felelősség sem vehető például, mert a gazda annyi felelősséget nem vállal el, mint a mennyit a minister ur főispánjaival szembe elvállal. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon. Mozgás a jobboldalon.)* Holott a gazdának atyai fenyíték is jogában áll cselédeivel szemben, a mi a minister urnak nem áll rendelkezésére. *(Élénk derültség és tetszés a szélső baloldalon. Mozgás a jobboldalon.)*

Igen jól és helyesen fejtette ki tegnap Győrffy Gyula és ma Sághy Gyula képviselő ur, hogy ha a főispán és közegei követnek el visszaéléseket, ha a minister felelős értük, ki fog a fölött itélni? Maga a többség, a melynek érdekében követtetett el a visszaélés. Elfogadható-e, hogy valaki egyuttal fél és biró legyen s ekkora érdekeltség mellett várható-e helyes és részlehajlás nélküli ítélet. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

De van még több szempont is, melyeket röviden felsorolok. Az administrationalis kérdésből közjogi kérdés lesz, mihelyt a minister felelős érte. Az egyénen elkövetett sérelem pártügygyé válik, a ténykérdésből politikai kérdés lesz. A törvényt fogja alkalmazni a képviselőház akkor, mikor a törvények hozására van hivatva és az egyént, ezt a parányt, melynek érdekében áll fenn az állam és melynek érdekeit kell hogy az állam minden institutiójában megvédelmezze, ugy más polgártársaival, mint a hatalom különböző közegeivel szemben, ezen egyént nem állítja a törvény az ellene vétő bűnössel szembe, hanem szembe állítja az államhatalommal. *(Ugy van! Ugy van: a szélső baloldalon.)* Hogyan kaphasson akkor az egyszerű egyén és polgár igazságot, elégtételt és hogyan várható az, hogy bizzék a törvényben, midőn látja, hogy azért, hogy az ő kisebb érdekű sérelme, az ő szabadságán elkövetett kisebb mértékű bántalom, másként nem orvosolható, mint hogy ha például a jelenlegi helyzetet fölvéve, a képviselőház megfosztja a kormányt hatalmától és megfosztja az országot belügyministerétől és a többség félre dobja magától vezérét. És ha még egy egyszerű, gyámoltalan, jámbor belügyminister hozná ezt a törvényjavaslatot a képviselőház elé. De a kinek egyénisége annyira túlnyomó, annyira felülemelkedik a többieken, hogy csak egyedül az ő befolyása és hatalma irányadó a többségre nézve, midőn ilyen törvényjavaslatot nyujt a törvényhozás elé, nem akar egyebet tenni, mint a maga és hívei számára a büntetlenséget biztosítani. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Azt mondja Beniczky Ferencz t. képviselőtársam, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy önkényről beszéltem a multkor. Igen, én arról is beszéltem és arról is van szó. Mert önkény van ott mindenütt, a hol a felelősség nem fékezi a hatalommal felruházott embereket a hatalommal nem biró egyénekkel szemben. Önkény van ott, a hol a hatalommal birók hatásköre nincs jól meghatározva, a hol a hatalomnak tartalma nincsen praecise megállapítva. És épen azért ezen feltételekre a közszabadság érdekében oly nagy szükség van, hogy mindenütt, a hol alkotmányos kormányzat van, arra törekednek, hogy a hatalomnak kiszolgáltatása több kézben legyen elosztva, hogy még ezen garantiákon kivül a megosztottságban is a közszabadság egyik garantiáját létesítsék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

De itt mit látunk? Látjuk azt, hogy megalkottatott a főispáni hatalom, a melynek hatásköre minden dicsekvés és ellenkező állítás daczára nagyon tágan van körülirva, ugy, hogy azalatt igen sokat lehet érteni, a mit talán képviselőtársaim még most nem is értenek, de a mit később az eddigi gyakorlat szerint, bele fognak magyarázhatni és nincs megvonva a határ arra nézve, hogy meddig mehet el a főispán. Hanem akár meddig elmehet, mert még a községekbe is kiszállhat és ott is intézkedhetik. Tehát a legmagasabbtól a legkisebb érdekkörig leszállhat, nemcsak ellenőrzőleg, hanem intézkedőleg is. *(Ugy van! balfelől.)*

Továbbá a hatalom tartalma sincsen megállapítva. Mert nincsen közigazgatási törvénytink közigazgatási eljárásunk, hanem minden az egymásnak ellenmondó, gyakran nagyon obscurus értelmü és igen gyakran helytelenül fogalmazott

Digitized by Google

és németesen megirt belügyminísteri rendeletekben van letéve. *(Igaz, ugy van! a szélső baloldalon.)*

Midőn sem a tartalom, sem a forma, sem az eljárás szabályozva nincsen, egy ember kezében ily nagy hatalmat concentrálni egyenes támadás a közszabadság ellen. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Ugy látszik, hogy ily túlnyomó hatalmat a főispánnak azért kell adni, mert a vármegye többé nem a közigazgatásért lesz szervezve, hanem a harczért, ugy, hogy a főispán többé nem a közigazgatás feje, hanem a belügyministernek a közigazgatásban ezredese lesz, a ki a maga csapatait minden ellenzéki támadásokkal szemben fegyverrel ellátja és csatába vezeti. *(Tetszés balfelől.)*

Azt mondják, hogyan lehet korteskedéssel vádolni a kormányt. Épen Beniczky Ferencz t. képviselőtársam hivatkozott arra, hogy várta a rendeletet a ministertől és nem kapta. Magában az, hogy oly gyakorlott állami és politikai férfiu, mint Beniczky Ferencz, várta a belügyministertől az utasítást a választásra, mutatja azt, mi szokott az országban történni, mi az ország felfogása a választási eljárásról. *(Derültség a szélső balon.)* És ebből nem az következik, hogy Beniczky Ferencz rosszul ismerte a választásoknál való eljárást, hanem rosszul ismerte a belügyminister urat, mert tudhatta volna az ő okosságáról és bölcsességéről azt, hogy csak ott alkalmazza e kortes eszközöket, a hol sikert lehet elérni, nem ott — mint Jász-Nagykun-Szolnok megyében — a hol sikerre kilátás nincsen. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Maga a t. képviselő ur is elősorolta, hogy az ő vármegyéjében minő jelöltek voltak és azzal meggyőzött engem, hogy ott, hol ellenzékiek álltak egymással szemben, ő a főispáni hatalmát nem érvényesítette, de egyetlenegy kerületben a szolnokiban, a hol kormánypárti és ellenzéki képviselő volt, megkisértette a maga befolyását érvényesíteni, sőt ezt be is vallotta. Hát én tudom, hogy t. barátom sokkal jobb ember, mint a milyennek fel akar tünni és személyes befolyása nem buktatta meg Polónyi Gézát, a mint állítja, hanem megbuktatta egyszerűen a szolnoki törvényszék, a mely kártyát a miniszterelnök ur a pénzügyminister támogatásával játszotta ki. *(Ugy van! balfelől. Mozgás jobbfelől.)* Azt mondja, hogy nem kortesek és a főispánok persze az állam érdeke és az administratio jó karban tartására vannak hivatva. Önök közül mindnyájan a vármegyékben élnek és nagyon kevés van, a ki azt nem ismeri. Hát választás előtt két hónappal nem megszűnik-e a vármegyében minden munka *(Ugy van! balfelől.)* és a főispán nincs-e mindennap a vármegyeházán? *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* És nem-e a főispán szobája azon főhadiszállás, melyhez érkeznek a jelentések, honnan távoznak a küldöttek, gyakran igen megterhelt állapotban. *(Élénk helyeslés tetszés és taps balfelől. Zajos derültség.)*

Hiszen a belügyminister és általa a főispán nem ügyel arra, hogy mit engedhet a politikai tisztesség egy köztisztviselőre nézve, *(Mozgás jobbfelől)* hogy megengedik azt, hogy alispánok pártelnökök, szolgabirák és törvényszéki elnökök — mert ez is megtörtént — választási kerületek elnökei legyenek. Hát szabad és tisztességes dolog, hogy a vármegye és az állam által fizetett egyén, kit az állam bizonyos befolyással, hatáskörrel és hatalommal ruházott fel a törvény kiszolgáltatására, odaálljon a párt élére, mint főkortes és pártvezér? *(Tetszés balfelől.)* A miniszterelnök ur azzal szokott előállani: „hisz önök is korteskednek". Nekem nincs több erőm és hatalmam, mint a mennyit egyéni tulajdonságaim nyujtanak, nincs rendelkezésemre hivatalos hatalom, hogy azt is alkalmazhassam; nincs ténykedésemben igéret, fenyegetés: mert csak egyszerű polgár vagyok, ki épugy ki vagyok téve a miniszterelnök közegei önkényének, mint a legutolsó polgár és ha valami szemrehányást tehetek magamnak, csak azt tehetem, hogy azt az erőt, melyet magamban érzek, nem érvényesítettem e házon kivül és nem korteskedtem eleget arra, hogy e kormányt megbuktassam. *(Zajos éljenzés a szélső baloldalon.)*

Lássuk, hogy újabb időben — mert a miniszterelnök urnál a fejlődés mindig nagyon érdekes; nem az alap, hanem mindig a fejlődés — a miniszterelnök ur mit csinál, mikor főispánt akar kinevezni? Elmegy a főrendiházhoz és a questortól elkéri a fiatal mágnások névjegyzékét *(Derültség balfelől)* és megnézi, melyik éri el 24 éves korát. Nem azt tekinti, vannak-e képességei, tudománya, emberismerete, tapasztalatai, a mit egy főispántól meg kell várni első sorban arra, hogy csak roszszat ne tegyen azon hatáskörben, hanem kinevezi azt, ki rendelkezik nagy vagyonnal, névvel és befolyással. Nem árulja-e ez el, hogy a főispán a miniszterelnök urnak nem képességéért, hanem befolyásáért kell, a melyet politikailag érvényesít és felhasznál. *(Ugy van! balfelől.)* Pedig igen gyakran oly fiatal urakat nevez ki, kiket van szerencsém jól ismerni és kikben lappanghatnak nagy tehetségek, de egyebet nem tapasztaltam, mint azt, hogy az „r" betű kimondásával évek óta birkóznak, de nem tudják megtanulni. *(Élénk derültség a szélső baloldalon.)*

És a közigazgatás élére ily nagy hatalommal, ily véghetetlen befolyással, nem érett, már kipróbált, jól ismert férfiakat állít a t. miniszterelnök ur, hanem állítja a fiatal főurakat és ezt teszi mind azért, mert az ő kormánya szabadelvű kormány s a szabadelvűségnek pedig az felel meg, hogy ne a képességek legyenek döntők ily magas állások kiosztásában, hanem egészen más,

Digitized by Google

aristocraticus földesuri tekintetek. Hiszen az ily főispánokból apró souverainek lesznek, a kikért a t. ministerelnök ur maga vállalja el a felelősséget, épugy, mint az igazi souverainért.

És ha még tovább folytatja a t. ministerelnök ur ezen kinevezési rendszert, hová jutunk? oda, hogy lesz 70 olygarchánk és a ha meg akarja védeni a maga igazságát, ezen olygarchák előtt kell leborulnia, nem pedig az igazságszolgáltatás küszöbén áthaladni, belépni, hogy megnyerje a maga jogos védelmében az orvoslását (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*) Ily olygarchákat akar megteremteni a t. ministerelnök ur ezen törvényjavaslat által. Én tudom, mit szenvedett ez ország az olygarchiáktól, mennyi csapás érte ez országot az olygarchiák alatt; pedig azok akkor alig tettek ki egy tuczatot. Most a ministerelnök ur hat tuczattal akarja kormányzását megerősíteni. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*)

Azt mondja erre a t. ministerelnök ur, hogy a magyar állameszme érdekében, a nemzetiségek ellenében kell az államhatalmat növelni.

Én t. ház, a mit megtehetek, mindent el fogok követni, itt is elkövetek mindent, hogy a nemzetiségeket az állam törvényeinek tiszteletben tartására rá szorítsam; de lemondani szabadságomról azért, hogy abban gyönyörködhessem, hogy velem együtt szolgák a nemzetiségek is, arra hajlandó nem vagyok. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*) Sőt azt kell, hogy kérdjem, hogy az a sokszor hangoztatott magyar absolutismus, a miről beszélnek, miért nem akar elpárologni a kormányzó körök fejéből? Nem akarják azt belátni, hogy mihelyt absolutismus, az nem lehet magyar; mert nemzeti absolutismus csak ott lehetséges, a hol nemzeti uralkodóház van, nemzeti külügy, nemzeti hadsereg van; (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon. Ugy van!*) mert nemzeti absolutismus csak ott lehetséges, a hol a nemzetnek törekvései az államélet keretén belül teljesen szabadon érvényesülhetnek. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon. Ugy van!*) Magyar absolutismus! Ez a legszerencsétlenebb gondolat. Önök megteremthetik a törvényjavaslattal az absolutismust, de nem állhatnak érte jót, hogy meddig lesz az magyar. Mert lefekhetik a hatalomnak puha ágyába ma Tisza Kálmán; de nem állhatunk jót érte, hogy nem ébred-e fel holnap ezen ágyban egy Récsey vagy egy Pálffy Mór. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*) Sőt ha a t. ministerelnök urnak fejlődését tekintjük, megtörténhetik, hogy ő maga ébred fel abban az ágyban mint Pálffy Mór. (*Élénk helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.*)

Ezen főispáni hatalom megteremtésében nem vezetheti e törvény megalkotóit sem államférfiui magasabb gondolkozás, sem az administratio érdeke, sem a szabadságnak védelmezése; hanem vezeti őket egyszerűen az a félelem, hogy a nemzet egyszer majd fel fog ébredni. Ezen félelem nagyon hasonlít a Deliláéhoz, a melyet érzett akkor, mikor a hajnal közeledett, hogy majd felébred a hajától és erejétől megfosztott Sámson.

Én, t. ház, a főispáni intézményt elfogadom, de oly fogalmazásban, mint e szakasz czélozza, elfogadni nem tudom és azért azt ezennel visszautasítom. (*Hosszas éljenzés és tetszésnyilatkozatok a szélső baloldalon.*)

Láng Lajos: Azt hiszem t ház, hogy azon nagy érdekeltséggel szemben, a melyet a törvényjavaslat és annak különösen ezen pontja a házban általánosságban felkeltett, azoknak, kik velem együtt a javaslatot és különösen annak jelenleg tárgyalás alatt levő pontját a magyar állami administratio érdekében okvetlenül szükségesnek tartják, nem csak joguk, de némileg kötelességük is annak védelmére felszólalni. (*Ugy van! Halljuk! a jobboldalon.*)

A dolog természetében állónak fogja tartani a t. ház, hogy parlamentáris szokás szerint, mindenekelőtt az előttem szólott beszédével és fejtegetéseivel foglalkozom. (*Halljuk!*) Kezdem mindenek előtt azon, a min ő végezte: a magyar absolutismuson.

Én nem tudom, hogy a képviselő ur honnan vette azon gondolatot, hogy valaki volna e házban vagy csak említésre méltó töredék is volna, mely magyar absolutismusra törekednék vagy utána sóvárogna. Azt hiszem t. ház, hogy nemcsak az előttem szólott képviselő ur áll azon álláspontón, hanem vele együtt mindannyian e házban, hogy a magyar nemzet jövőjét, de nemcsak a magyar nemzetét, hanem általában mindazon nemzetiségekét is, melyek velünk együtt a hármas bércz és a négy folyó partjain laknak, mindezek jövőjét, mondom, csakis alkotmányos parlamentáris szabadság mellett lehet biztosítani. (*Helyeslés.*) De azt hiszem, hogy ezen alkotmányos, parlamentáris szabadságot nem csak azon az úton lehet veszélyeztetni, ha absolutismusra törekszünk, hanem sokkal inkább veszélyeztetjük akkor, ha az absolutismusnak oly alkalommal való hangoztatásával, mikor annak semmi veszélye nem fenyeget, az államhatalmat akarjuk tehetetlenségre kárhoztatni, mely államhatalom ereje nélkül pedig az államot fentartani nem lehet. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Általában mintegy vörös fonálként látom végig húzódni az előttem szólottak beszédein azon felfogást, hogy a főispáni hatalom terjesztése nem egyéb, mint támadás a közszabadság ellen. Azt hiszem t. ház, hogy bármily nagy és fontos czélja legyen a politikai életnek a közszabadság, vagy mintegy másik ellenzéki szónok mondá, a politikai szabadság, azt hiszem, nem mondok újat, ha azt állítom, hogy a politikai életnek tulajdonképeni tartalmát, a politikai küzdelemnek tulajdonképeni czélját ma nem a szabadság képezi és pedig nem

Digitized by Google

azért, mert valaki ezt megtagadni akarná, hanem épen azért, mert arra nézve a mit politikai szabadságnak és a politikai szabadság követelményének tekintünk, arra nézve egyetértünk a ház minden oldalán, ugy, hogy e tekintetben eltérés köztünk alig van. A politikai élet mai tartalmát t. ház, nem csak nálunk, de általában a művelt világon, ott is, hol az alkotmányosság nem új, hanem régi keletű, nem a szabadságjogért való küzdelem képezi, hanem a jó közigazgatás. Igen helyesen mondotta Szilágyi t. képviselőtársam, hogy itt az ideje, hogy kibontakozzunk az általános eszmékből, mert nem az a kérdés most többé, egy oly országban, melynek fejlett, régen meggyökerezett szabad sajtója van, mely intézményeiben, szokásaiban mindenképen a szabad politikai élethez és alkotmányhoz szokott, hogy a közszabadság veszélyeztetéséről beszéljünk. Ez azt hiszem, teljesen eltévesztett valami. A miről ebben az országban beszélni kell, az a jó közigazgatás és annak feltételei. A miről itt beszélni kell, az nem ezen nagy, senki által meg nem támadt szabadságjogok védelme, hanem az, hogy mikép kell gondoskodni az államnak arról, hogy az egyeseknek érdekében a társadalmi és az állami élet különböző phasisaiban. a mezőgazdaság, ipar és kereskedelem a gazdaság és cultura, a közegészségügy és közoktatás terén, hogyan lehet legjobban érvényesíteni az államszolgálatot.

Ez az, a miről ma beszélünk. És ha arról van szó, hogy ezen különböző érdekek egymással esetleg ellentétbe jöve, szerencsés megoldást nyerjenek, akkor, azt hiszem, ezen megoldásnak csak egy módja van: erősíteni az államhatalmat. Mert ezen államhatalom az egyedüli, mely mindenek fölött állván, legkevésbé jöhet azon gyanuba, hogy egyik polgárnak másik polgár ellenében pártját fogja.

Megengedem, hogy parlamentáris kormányzat mellett könnyen vethető fel az a gyanu és ellenvetés, hogy hiszen a parlamentáris kormányzatban a többség uralkodik és a többség igen hajlandó ezen helyzetét saját magánérdekeiért és előnyeiért zsákmányolni. A ki azonban ez álláspontra helyezkedik, az nem ezen törvényjavaslatot támadja meg, hanem megtámadja magát a parlamentet. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*) És ha az utolsó időkben méltóztattak azt látni, hogy a nagy, szabadsági eszmék és maga a szabadelvűség némileg vesztett nimbusából, ne méltóztassanak azt másnak tulajdonítani, mint épen annak, hogy a szabadelvűség igen sok szószólója megelégedett egyszerűen a szabadelvű eszmék hangoztatásával (*Igaz!*) és nem törekedett arra, hogy az államot képessé tegye azon nagymérvű és számtalan feladatok teljesítésére, melyek a közélet terén felmerülnek. És ebben a tekintetben sok liberalis ember hasonlít azon szigorú apák költekező fiaihoz, a kik elprédálják az ősöktől rájuk maradt vagyont és nem gondoskodnak arról, hogy azt újabbal gyarapítsák.

Hogy a szabadságnak hívei megfelelhessenek a nagy traditióknak, arra nem elég, hogy a szabadság eszméit tartsák szem előtt, hanem szem előtt kell tartaniok a polgárok azon nagyszámú világos érdekeit, melyeket a régibb jelszavakkal megvalósítani nem lehet s melyeket csak erős központi hatalom mellett jó közigazgatással lehet elérni. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Az mondatott, t. ház, hogy ez a javaslat új olygarchiát fog teremteni, a mennyiben egy csomó kényurat — vagy nem tudom, hogyan nevezte a t. képviselő ur fog létre hozni. Olygarchia már veszélyeztette ezt az országot. Ez volt nemzetünknek legszomorúbb korszaka. De nemcsak nálunk, hanem mindenütt a világon, a hol az olygarchia uralkodott, ez kapcsolatosan járt az állami, a központi hatalom elsatnyulásával.

Tehát arról beszélni, hogy olygarchia támadhat ott, a hol az állami központi hatalmat akarjuk erősíteni és a hol azok, a kik a központi hatalmat gyakorolják, függésbe vannak a kozponti kormánytól, a legnagyobb ellenmondás, a melyhez hasonlót sem nálunk, sem pedig másutt nem mutat fel a történelem. (*Ugy van! Ugy van! jobbfelől.*)

Azok, a kik azt mondják, hogy e törvényjavaslat folytán a jogok egész új sorozata jut a főispán hatalmába, az éremnek csak egyik oldalát látják, mert én nemcsak azt látom ebben, hogy a főispán új jogokkal lesz felruházva, hanem azt is — és e tekintetben egyetértek azokkal, a kik azt mondják, hogy az új javaslat nem tér el lényegesen a régi törvénytől — hogy ez a javaslat a főispánokra a kötelességeknek nagy sorozatát ruházza. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Ez pedig nagy különbség, mert a ki velem együtt azon felfogás hive, hogy az állami administratiónak az országban erősbödni és az állam befolyásának hathatósabbnak kell lenni, örvendeni fog azon, hogy annak hatásköre mindinkább szélesbittetik. Mert midőn a kötelességek egész sorozata lesz a főispánokra róva, a főispán mindinkább veszít egykori dignitarius jellegéből és mindinkább functionáriussá lesz. Azt pedig senki sem tagadhatja, hogy ez az út vezet bennünket oda, hogy a központi hatalom ezen delegáltját ne pusztán czifraságnak hagyjuk meg, hanem a kötelességek egész sorozatával ruházzuk fel s akkor ellehet várni, hogy az, a mit az állam a polgárok érdekében helyesnek vél, végre is fog hajtatni.

Hivatkoztak a magyar történelemre is oly értelemben, hogy az ellenkezik a főispáni hatalom és jogkör kiterjesztésével.

Nagyon csodálkozom azon, hogy valahányszor e házban velünk szemben különösen e törvény-

Digitized by Google

javaslat alkalmából a történelemre hivatkoznak, az illetők mindig csak igen rövid időt tartanak szem előtt. Ennélfogva legyen szabad nékem azokat, a miket Zichy Antal t. képviselőtársam hozott fel, némelyekkel kiegészíteni. *(Halljuk! Halljuk!)* Egészen téves és a viszonyokat ferde világításban feltüntető eljárás, hogy a hivatkozásban nem mennek messzebb, mint a mohácsi vészig, sőt még ezen is innen akarnak maradni. Egészen más az a Magyarország, a melynek nem volt központi kormányzata, mint az a Magyarország, a melynek nemzeti fejedelmei voltak. És mit látunk? Azt, hogy a főispáni hatalom abban a mértékben gyengül a történelmi fejlődés folyamán, a melyben távozunk a nemzeti fejedelmek korszakától.

Azon törvényekből, melyeket Zichy t. képviselőtársam idézett, legyen szabad még egyet idéznem *(Halljuk!)* tudniillik azt, melyből világosan kitűnik, hogy Mátyás idejében a főispán volt az, a ki az alispánt kinevezte. A főispáni hatalom ezen időben sokkal teljesebb volt, mint később bármikor. A főispáni hatalom hanyatlása és a választott elemeknek nagyobb és nagyobb befolyása a megyékben azon küzdelem idejében kezdődik, a mely a kis nemesség és az olygarchia közt folyt és folytatódik a habsburgi korszakon át, a midőn a nemzet a maga erejét nem birta máskép megvédelmezni egy az ország központján kivül álló kormánynyal szemben, mint ugy, hogy erősbítette a megyéket, azon egyedüli közegeket, melyek a nemzeti életet képviselték.

Ha méltóztatik megengedni, t. ház, csak egy pár idézetet akarok felhozni. Magyarul fogom felolvasni, mert azt hiszem, velem együtt jobban méltóztatnak megérteni, mint ha latinul olvasnám. *(Halljuk!)* Az 1486. évi LX. törvényczikk 1. §-a azt mondja, hogy a főispán tartozik egy megyéjebeli jeles férfiut alispánnak választani. Tehát ő maga választja. Ellenben már a Jagellók alatt a főispán e hatalma megszoríttatik s az mondatik, hogy nem ő egyedül választ, hanem köteles meghallgatni egyszersmind a megye nemességét. Az 1504: II. törvényczikk azt mondja: „És hogy a megye főispánja bármely alispánt válaszszon azon megye igaz nemesei száma közül, hol tisztségét viseli, kit mindazon által azon megye nemeseinek megegyezése és akarata nélkül soha se választhasson.“

És ha tovább megyünk, 1548-ban azt látjuk, hogy az alispánok nemcsak a főispán által, hanem az egész megye megegyezésével az ország rendeletei szerint választatnak. Tehát az, hogy lassanként az alispán annyira kijött a főispáni hatóság alól és attól mindinkább függetlenittetett, nem azon nemzeti fejlődés jellege, mely az erős, nagy magyar államot képezi; az a fejlődés, mely a főispáni hatalmat az alispáni hatalom javára gyengítette, azon szomorú korszak jellege, mely egyrészt a nemzeti dissolutio korszaka volt, másrészt az a korszak, melyben a nemzetnek nem volt központi kormánya.

Én, t. ház, kegyelettel viseltetem a régi vármegye iránt és tisztelem azon nagy szolgálatokat, melyeket az országnak, a hazának tett.

De mindig ugy tekintettem, mint hűséges depositáriust, ki azon különböző állami felségjogokat, melyeket senki sem gyakorolhatott akkor, midőn nem volt nemzeti kormány, hűségesen megtartotta és magához vonta azon időre, midőn más kezekre azokat bizni nem lehetett. De ép ezért természetéhez és e szerepéhez csak akkor maradhat hű, ha e jogokat lassan-lassan kiadja kezéből, akkor, midőn van nemzeti kormány, mely az ország többségének, a nemzetnek felelős. *(Helyeslés jobbfelől.)*

És most megengedi talán a t. ház, hogy röviden reflectáljak némelyekre, a miket Sághy t. képviselőtársam ugyancsak ez ülés folyamán mondott és a mik bár nem is függnek szorosan össze a törvényjavaslattal, de talán ép ezért nagyobb tetszésre és érdekre számíthattak, mint bármi más. És ez azon megjegyzés, hogy mily nagy különbség van a között, ha valaki ez oldalról megy oda át és a között, ha valaki amaz oldalról jön ide.

T. képviselőtársam azt mondotta, hogy azokra nézve, kik ez oldalra jönnek át, nem mondja ugyan, hogy tényleg fenn forog azon eset, hogy őket önérdek vezeti, hanem mondotta, hogy legalább fenn foroghat az a gyanu. Bocsánatot kérek, azt hiszem, hogy egymás közti érintkezésünkben nemcsak a parlament, hanem az önmagunk iránti tisztelet is megkivánja, hogy oly álláspontra, melyet csak esetleges gyanu igazolhat, ne helyezkedjünk. *(Élénk helyeslés jobbról.)*

De nem is szorul e támadás az én visszautasításomra. Megfelelt már arra Ugron Gábor t. képviselőtársam én előttem, midőn azt mondotta, hogy a legjobb jutalmakat kiknek osztják? Azoknak, kik mint renegátok az ellenzékről a kormánypártra jönnek át.

Bocsánatot kérek, ha gyanusítani akar valakit, akkor erre az álláspontra helyezkedve azt kell mondania: a legbiztosabb módja annak, hogy valaki elérjen bizonyos czélokat, melyeket nem tudott elérni, az, hogy erről az oldalról át megy a másikra. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Aztán pedig visszamegy!)*

Épen azért mondom, hogy akkor, ha egymás iránt igazságosak és méltányosak akarnak lenni, ily vádaskodásoknak sem jobbról sem balról nem szabad felmerülni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Még csak Horánszky t. képviselőtársamnak akarnék egy pár megjegyzésére, melyeket a mult alkalommal mondott, némelyeket válaszolni. *(Halljuk! a jobboldalon.)* Mindenekelőtt azon megjegy-

Digitized by Google

zésére kivánok reflectálni, melylyel t. képviselőtársam a főispáni hatáskör kiterjesztésének különösen azon nemét és rendelkezését hibáztatja, mely a főispán felügyeletét még a többi, nem megyei, hanem állami tisztviselőkre is kiterjeszti, a miben ő korteskedést lát — gondolom ugy fejezte ki magát — látja a közönséges korteskedés legrutabb nemét.

T. ház! Ha valami vád meg nem érdemlett, ez azok közé tartozik. Kitől függött eddig az állami tisztviselő? Független volt a kormánytól azon értelemben mint t. képviselőtársam gondolja? bizonyosan nem.

Hát a főispánnak azon joga által, hogy kinevezésére, előléptetésére a főispán befoly, függőbb lesz a kormánytól? Hiszen oly mérvben függött ő a kormánytól ezelőtt is, midőn legközelebbi fölebbvalója volt az, a ki e tekintetben ránézve irányadó volt. Ha pedig azon tisztviselőről feltételezzük, a mint szerintem feltételezni nem szabad, hogy ez által servilissé válik azok irányában, a kik kinevezésére, előléptetésére befolyással vannak, akkor t. ház, ugy hiszem, ezen servilismus épen az által lesz elkerülhető, ha nem egyetlen embertől függ, hanem függ több embertől, mert abban az esetben sokkal kevésbbé lesz az emberi gyarlóságnak, a rossz akaratnak, bosszúállásnak odadobva és akkor többé nem lehet rá nézve irányadó, hogy egyik vagy másik privát ember tetszésétől várja kenyerét és előmenetelét, hanem akkor objectiv megítélés alá jövén, függetlensége sokkal nagyobb mértékben lesz biztosítva. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

De azt is méltóztatott mondani, hogy a társadalom egyáltalában átalakulóban van, a jelszó ma „a kenyéradó állam" és hogy ezen országban különösen oly törvényeket kellene hozni, melyek megvédelmezzék az embereket saját gyengeségeik ellen és nem olyanokat, melyek ezen gyengeségeik kizsákmányolására használhatók.

Én valóban csudálom, t. ház, hogy különösen egy idő óta azon oldalról mind sötétebben é sötétebben hangzik fel az ország erkölcsi romlásának és hanyatlásának vádja. Megvallom, t. ház, hogy eleinte ezen vádakat bizonyos hazafias fájdalommal hallottam; mert nem tartom helyesnek azt, hogy azért, mert valaki kissebbségben van, feljogosítva érezze magát a nemzetet kicsinynek, rossznak, elvetemültnek tartani. De utóbb — valóban nem tehetek róla — a comicumnak bizonyos hatását gyakorolták rám ezek a folytonos panaszos vádak; mert emlékeztetnek némileg azon öreg asszonyokra, a kik panaszkodnak, hogy a mai fiatal emberek nem oly udvariasak, mint a régiek voltak. *(Derültség a jobboldalon.)*

És ez némileg feleletem arra is, midőn arról méltóztatnak beszélni — és pedig egyik részről ugy, mint a másik részről ott a tulsó oldalon — hogy régebben a kormány nem avatkozott bele a választásokba, mig ma mindinkább beavatkozik és mindinkább azon van, hogy mesterségesen, tiltott eszközökkel is magának többséget szerezzen. Hát nem méltóztatik a felfogás ezen különféleségében egy psychologicus rugót is találni, hogy abban az időben, midőn meg volt a remény, hogy ezen többséget megbuktathatják, akkor nem látták annyira az illetéktelen befolyást és talán ezzel kapcsolatban, hogy elmult a reménységük, hogy maguknak a többséget megnyerjék, kezdik nagy mértékben látni azon rugókat, melyek nem működtek akkor és nem működnek jelenleg. *(Tetszés a jobboldalon.)*

Még csak egy megjegyzésem van Sághy t. képviselő ur előadására, a ki tudniillik hivatkozott arra, hogy a t. mérsékelt ellenzék ezentúl „szabadelvű ellenzék" nevét veszi fel és indokolta ezt azzal, hogy ezen párt mily rendkivüli usurpatiót követ el ezen czím használatával.

Azt hiszem, t. ház, hogy gyengébb védelmet egy új czím felvételére mint azt, hogy mások usurpálják ezen czímet, nem lehet képzelni. De eltekintve ettől — hogy ugy mondjam — ismeretköreim bővítéséül és gazdagításául veszem azon tüneményt, hogy a t. ellenzék, akkor vette fel ezen czímet, mikor Szilágyi Dezső t. képviselő ur azon pártból kilépett. *(Derültség jobbfelől.)* Ebből azt kell következtetnem, hogy azon nagy szabadelvű hajlamot, a mely eddig is meg volt az ellenzéken, egyedül Szilágyi Dezső t. képviselő ur nem engedte kellőleg kifejezésre jutni. *(Élénk derültség jobbfelől.)*

Mindezek után, nem szándékozván a t. ház becses türelmét tovább igénybe venni, kijelentem, hogy a törvényjavaslatot elfogadom. *(Zajos helyeslés a jobboldalon.)*

Gróf Apponyi Albert: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A közvetlenül előttem szólott t. képviselő ur az általa felhozott érveknek egy némelyikére, a mennyire képességem engedi, előadásom egész fonalán meg fogja találni a választ. Egy dolog felett azonban lehetetlen, hogy mindjárt bevezetőleg ne fejezzem ki örömömet. *(Halljuk! Halljuk! balfelől).*

Én a t. képviselő urat mindig szivesen hallgatom akkor is, midőn velem ellentétes véleményt nyilvánít, annál nagyobb örömem őt hallgatni, akkor, midőn egész váratlanul az enyémmel teljesen congruens felfogásnak ád kifejezést. *(Halljuk! Halljuk!)* Mert, ime a t. képviselő ur, kinél legalább gazdasági téren ahhoz voltunk szokva, hogy azon igét hirdette, hogy csak a szabadság, csak a szabadelvűség, csak a liberalismus, csak a laissez faire, egyéb semmi sem szükséges, most, midőn egy közigazgatási javaslat van előttünk, a mely valóban mélyében érinti a politikai szabadság elvét és gyakorlatát, velünk szemben egy bizonyos kedélyességgel azt mondja, hogy ma a politikai küzdelmek tárgya már nem a szabadság, nem különö-

Digitized by Google

sen a tartalom nélküli szabadság eszméje, hanem a jó közigazgatás, a mely azt jelenti, hogy a polgároknak anyagi érdekeiről, a földmívesnek, az iparosnak, a kereskedőnek megélhetéséről legyen gondoskodva. Elmondja ezt nem épen ugyanazon szavakkal, de körülbelül ugy, a mint nekem szerencsém volt azt a jelen országgyülést megnyitó felirati vitának végén elmondani. (*Ugy van! balfelől.*)

És én az eszmék ezen találkozásának ő vele örülök, (*Halljuk!*) azonban kénytelen vagyok egy kis megszorítást hozzátenni. Midőn ugyanis a t. képviselő ur azt mondja, hogy a jó közigazgatás ma küzdelmeink tárgya, a jó közigazgatást pedig — véleményem szerint is helyesen — akként definiálja, mint a mely az állami szervezetet abba a helyzetbe hozza, hogy az állam polgárainak reális érdekeit szolgálja, akkor bátorkodom neki megjegyezni, hogy ez teljesen igaz ugyan; de ezen reális érdekek alatt nem csupán az anyagi érdekeket kell érteni — ámbár azok is igen nagy fontosságuak — hanem érteni kell a társadalomnak és a polgároknak erkölcsi érdekeit is. (*Igaz! Ugy van balfelől*) és ezen érdekek között nem utolsó a szabadság. (*Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.*)

A szabadság fogalmát tehát kiválasztani és azt a jó közigazgatás követelményeivel mint egy, nem mondom ellentétes, de azokkal idegen fogalmat szembeállítani szerintem nem lehet, (*Ugy van! Ugy van! balfelől*) mert jó közigazgatás, mely a honpolgárok szabadsági érdekeit sérti, nem képzelhető; mert azáltal, hogy ezen fontos érdekeket, a társadalomnak ezen fontos erkölcsi javát sérti, megszünik jó közigazgatás lenni. (*Helyeslés a balfelől.*)

Mi tehát egészen azon a téren mozgunk, melyet a t. képviselő ur abban jelölt meg, hogy a küzdelem a jó közigazgatásért foly, midőn mi gondosan kutatjuk az előttünk fekvő törvényjavaslat minden intézkedésében egyebek mellett azt is — és pedig nem mint alárendelt szempontot — hanem első sorban. hogy ez a törvényjavaslat a polgárok szabadsági érdekeit mennyiben érinti és mennyiben sérti. (*Halljuk!*)

T. képviselőház! Zichy Antal t. képviselőtársam a tegnapi napon sziveskedett igen sokat foglalkozni a mérsékelt ellenzék azon tagjainak álláspontjával — a kik, hogy a szokásos jelszóval éljek — habár az talán nem egészen szabatos a — közigazgatás államosítását kivánják. Ő ezen képviselők álláspontját a főispáni hatalomnak itt szándékolt kiterjesztésével szemben nem érti, álláspontjukban inconsequentiát lát; és ennek kapcsán azt is volt szives elmondani az igen t. képviselő ur, hogy mit tenne ő, ha ő Apponyi Albert lenne. (*Derültség balfelől. Halljuk!*)

Miután a t. képviselőház a képviselőjurnak erre vonatkozó fejtegetéseit, hogy tudniillik mit tenne ő, ha ő nekem volna, figyelemmel hallgatta a t. ház, legyen szabad remélnem, hogy e tekintetben talán engem illetékesebbnek ismervén el, (*Élénk derültség és tetszés balfelől*) engem is szives figyelmével meg fog ajándékozni, hogy magam legyek bátor kifejteni, mit teszek én a magam álláspontjából. (*Halljuk! Halljuk!*)

A t. képviselő ur, midőn ellenünk az inconsequentia vádját emeli, kényelmes helyzetet teremtett magának. Először is egy téves feltevésből indult ki. Ő ellentétet, vagy legalább árnyalatott akar fölfedezni azon felszólalások közt, a melyek Grünwald Béla és Horváth Lajos t. barátaim részéről, meg az én részemről itt történtek. És ebben nagyon téved a képviselő ur. (*Ugy van! balfelől.*) Természetes, hogy miután egy beszéd keretében oly nagy problemát, mint a minő a közigazgatás rendezése, teljesen felölelni lehetetlen, azok, a kik ezen problemával foglalkoznak, annak hol egyik, hol másik oldalát szinezik ki élénkebben, domborítják ki jobban; de ebből aztán egészen jogosulatlan dolog azt a következtetést vonni, hogy a problemának azon részeire vonatkozólag, a melyeknek részletezésébe az illető szónok bele nem ment, a melyekkel nem foglalkozott. elvbarátainak nézeteivel és meggyőződéseivel ellentétben áll. Én hangsúlyoztam t. képviselőház és miután ugy látom, hogy a túloldalról többen és még oly éles eszü képviselőtársaim is, minő Zichy Antal ur,ezt elfelejtették, ismételten hangsúlyozni kénytelen vagyok, hogy jurisdictióval ellátott tisztviselőknek állami alkalmazása mellett, melyet igenis óhajtunk, épen ugy és ettől elválaszthatatlanul óhajtjuk az önkormányzat életeres szervezésének és a közigazgatás és a szabadság mindazon biztosítékainak létesítését, melyet több nagyobb terjedelmességgel kifejtettünk és e tekintetben közöttünk t. képviselőház, nézeteltérés egyáltalán nincsen. És a t. képviselő ur csak azért fedezhetett fel ellenmondást a mi álláspontunk és azon szempont közt, melyre mi a jelen törvényjavaslattal és különösen azzal az 57. szakaszszal szemben helyezkedünk, mert ő nyilatkozatainknak csak azon részéről volt szives tudomást venni, a melyekben mi az államhatalom kellő szervezésére szükséges organismusnak rajzát adni iparkodtunk; fejtegetéseinknek azon részét pedig ignorálta, a melyben mi a közszabadságnak szükséges biztosítékairól beszéltünk; és mert ezt igazság szerint nem ignorálhatja, mert a ki a mi álláspontunkat igazságosan akarja megitélni, ezen két rendbeli felfogást egymástól el nem választhatja, hanem csak a mindkettőjükből, mint egyenrangú tényezőkből alkotott képet teheti birálatának tárgyává; épen azért nem ellenmondás az, hanem a mi álláspontunknak logicai kifejtése, hogy mi oly intézkedéseket, mint a minőket az 57. §. a főispáni intézkedésre

Digitized by Google

tartalmaz, nem fogadhatunk el; *(Helyeslés balfelől)* s ezt leszek bátor nehány szóval illustrálni.

T. képviselőház! Ha apróbb intézkedésektől eltekintek, lényeges különbség a főispáni állás közt, a minő az még az 1870 : XLII. törvényczikk szerint, tehát ez ideig fennállott és azon állás közt, melyet a törvényjavaslat létesíteni kíván, abból áll, hogy mig az 1870 : XLII. törvényczikk szerint a főispán tisztán felügyeleti és ellenőrző hatalommal birt, a jelen törvényjavaslat bizonyos esetekben a főispánt felruházza direct intézkedési hatáskörrel. *(Ugy van! balfelől)* És az általános vitának egyik eredményeként kívánom constatálni azt, hogy a törvény intentióinak leghitelesebb magyarázója, tudniillik a ministerelnök ur beszéde által lefoszlott a törvényjavaslat ebbeli intézkedéseiről az a homály, a melybe — akarom feltenni és fel is teszem, akaratlanul — a t. bizottságnak jelentése ezen új hatáskört boritani kivánta; lefoszlott az a hit, mintha a főispánnak adott új hatáskör nem volna érdemleges intézkedési hatáskör, hanem tisztán felügyeleti utasítások adására terjeszkednék; mert a t. ministerelnök ur világosan megmondta, hogy az *i)* pont utolsó alineájában említett esetekben, a főispánnak direct érdemleges intézkedési hatásköre van.

Ezt a két képet kell tehát egymással szembe állítani, hogyha a mostani és a leendő törvény közötti különbséget meg akarjuk birálni és ezen az alapon kell önmagunkhoz azt a kérdést intéznünk, hogy elfogadható-e a főispánnak ezen határok közt adott direct és érdemleges intézkedési kör. És kizárólag erre a kérdésre — a kisebb dolgokról, a melyeket az előttem szólott ellenzéki képviselőtársaim is már kifejtettek, hallgatni kivánván — csupán erre, mint leglényegesebb kérdésre akarok szólani. *(Halljuk!)*

T. képviselőház, nézzük először, hogy minő kiterjedést nyer ez intézkedési kör a gyakorlatban. A sokat említett *i)* pontnak alineája azt mondja *(Olvassa)*: „Oly esetekben azonban, midőn az állam érdeke halaszthatlan intézkedéseket követel, a főispán rendeleteinek végrehajtását követelheti s ha az alispán vagy nincs a helyszinén, vagy a rendeletet kiadni nem akarja, közvetlenül is intézhet rendeleteket a törvényhatósági és községi közegekhez". És már most t. képviselőház méltóztassanak meghallgatni az 57. §. *b)* pontjának némely részeit *(Olvassa)*: „Megvizsgálja legalább egyszer évenként ugy a központi mint a kültisztviselők hivatalos eljárását és ügykezelését a helyszinén".

Már most méltóztassék ezt a kettős intézkedést egybevetni: a főispán a helyszinén vizsgálja meg a kültisztviselők eljárását. Ha most nem akarjuk azt feltételezni, hogy a főispán mindig az alispán kiséretében utazik, a minek ha ő az alispán intézkedései felett is felügyeletet és ellenőrzést gyakorolni hivatva van, semmi értelme nem volna: akkor ebből előáll az, hogy valahányszor a főispán valamely, a megye központján kivül tett tapasztalásának alapján kimondja azt, hogy itt az államnak érdeke sürgős intézkedést kiván, a mi tisztán az ő subjectiv belátására van bizva: a főispán direct érdemleges intézkedéseket tartalmazó rendeleteket intézhet minden törvényhatósági kültisztviselőhöz és minden községi organumhoz. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélső baloldalon.)*

Ez t. ház, a főispán ezen intézkedési hatáskörének terjedelme. Ez a terjedelem nincs körülirva, mint Beniczky Ferencz igen t. államtitkár és képviselő ur szives volt ma mondani; hisz az épen egyik lényegesebb hibája, hogy sehogy sincs körülirva, hanem e hatáskörnek kiterjesztése tisztán a főispán belátásától, önkényétől függ. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)*

Már most, t. ház, bárminő legyen az a közeg, bármily garantiákkal legyen körülvéve az a főispán, kinek ilyen, az ő discretiója szerint kiterjeszthető intézkedési jog adatik: én azt mondom, hogy — egyelőre semmi más szempontot tekintve, mint a helyes, jó és rendes közigazgatás szempontját — egy ilyen hatáskörnek megállapítása szervezeti szempontból — bocsánat a kifejezésért — merő absurditás. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélső baloldalon.)* Mert, t. ház, én egy olyan administratiót nem képzelhetek magamnak, a melynek két feje van, *(Helyeslés a bal- és a szélső baloldalon)* a hol egyik a másiknak tudtán kivül ugyanazon hatáskörben intézkedhetik, mikor neki tetszik. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélső baloldalon.)* Ez az intézkedés, ez a rendes apparatus mellé állított kisérő szervezet, ez a permanentiában tartott lehetősége a kivételes állapotnak, *(Ugy van! balfelől)* ez, t. ház, semmi egyébre nem való mint arra, hogy az administratiónak egyöntetűsége teljesen praecariussá tétessék, hogy esetleg a főispán, ha neki az alispán személye nem tetszik, az alispánt kizaklathassa a megyéből *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélső baloldalon)* és arra, hogy az alispánban, ki az administratio feje gyanánt névleg meghagyatik, a felelősség érzete csökkentessék; mert valóban jó lélekkel felelősséget egy oly administratióért senki sem vállalhat el, a melyben egy tőle függetlenül intézkedő közeg, ha neki tetszik, a főközeg tudtán kivül beleszólhat. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélső baloldalon.)*

És a mi ezen intézkedésnek állítólagos szükségességét illeti, bátor vagyok a t. ministerelnök urat és az egész házat a következő dilemma elé állítani. *(Halljuk!)*

Vagy annyira megbizhatlan a törvényjavaslat által különben fentartani szándékolt megyei közigazgatási szervezet, hogy a kivételes állapotnak létesítését annak ily tőszomszédságába kell hozni

Digitized by Google

és hogy még ma, a távirdák idejében sem tartják elégnek arra a központi kormány intézkedését, hanem a központi kormány exponált közegének belátására bízzák, hogy a szerint, a mint neki tetszik, ezt a rendes szervezetet félretolhassa és magát ennek helyébe tehesse. Akkor szerintem a logica szabálya szerint ebből az következik, hogy az ily szervezetet egészen félre kell tenni és helyébe egy az államnak teljes biztosítékot nyujtó más szervezetet kell létesíteni. Vagy nem oly rossz és feltehető, hogy a dolgok rendes menetében feladatainak megfelelhet: és akkor semmivel sincs indokolva az, hogy e szervezet félretolását, hogy a kivételes hatalom gyakorlását oly könnyüvé és egy exponált közeg belátásától függővé tegyük, mint ez e javaslatban történik. *(Ugy van! a baloldalon.)* Ez állana és e dupla intézkedési hatás kört tisztán az administratio rendjének szempontjából nem lehetne elfogadni még akkor sem, ha a főispán egy oly közeg lenne, a melyre az intézkedési hatás kört teljes megnyugvással bízni lehetne. *(Ugy van! a baloldalon.)*

De én azt állítom, mint már az általános vitánál szerencsém volt érinteni, hogy a főispán, — nem egyénekről beszélek, az institutio jellegéről, — egyáltalán nem alkalmas közeg arra, hogy neki megnyugvással intézkedési hatáskört adni lehetne. *(Ugy van! a bal és szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! A főispán kinevezése nincsen qualificatióhoz kötve. *(Halljuk!)* A főispán állása nélkülöz minden biztosítékot. A főispán nem vonható oly fegyelmi felelősség alá, melynek elintézésénél az önkormányzati elemek és valamely független forum is részt venne. A főispán bevallott közege a hatalmon levő pártnak. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ebből foly, hogy a főispánnál hiányzik minden más garantiája a szakképzettségnek, mint az a garantia, a mely a minister urnak a kinevezésnél gyakorolt egyéni belátásában rejlik, a mely belátásra, a mint ma élénken szinezve hallottuk, bizony a főispán gondozására bízott pártérdekek figyelembe vétele is nagy befolyással van. *(Tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* Tehát a főispán kinevezésénél hiányzik a szakszerűség garantiája. A főispáni állásnál hiányzik az a garantia, a melyet a központi hatalommal szemben való függésnek az az enyhítése képez, a melyet a szolgálati pragmaticában helyes és igazságos korlátok közt minden tisztviselőre nézve megállapítani kell. A főispánnál hiányzik az állás állandósága s a felelősség leggyakorlatibb módja, tudniillik a fegyelmi felelősség. A főispánnál hiányzik az elfogulatlanság és a pártszempontokon felülemelkedő állami szempont, mert bevallott politikai agense a kormánynak. *(Ugy van! a baloldalon.)*

T. ház! Ha valaki feladatomul tűzné ki, hogy ecseteljem, minő tulajdonokkal kell egy közegnek felruházva lenni, a kire az administratioban direct intézkedési hatáskört bízni nem lehet, én mesteriebb ecseteléssel nem festhetném le, mint a minőnek előttünk áll a főispán. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* És ez az, a miért mi, kik a jurisdictióval ellátott tisztviselők állami alkalmazását kivánjuk, a nélkül, hogy a legcsekélyebb ellenmondásba jönnénk önmagunkkal, a főispáni hatáskörnek ezen kiterjesztéséhez beleegyezésünket nem adjuk, sőt azt kétszeres hévvel, mint az általunk vallott eszméknek valóságos carricaturáját, kell hogy visszautasítsuk. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Mert mi sohasem választjuk el, ismétlem ezt és valószinüleg azon helyzetben leszek, hogy ismételni fogom számtalanszor, mert a t. túloldal szónokai azon jó tulajdonsággal birnak — már tudniillik az ő szempontjukból jó tulajdonsággal — hogy nagyon hamar elfeledik, a mit nekik megjegyezni kellemetlen, mi, mondom conceptióinkban sohasem tudjuk elválasztani azt, a mi a hatalom kellő gyakorlatára szükséges, attól, a mi a közszabadság garantiájának létesítésére szükséges. *(Élénk helyeslés balfelől.)* És egy oly állami közegnek intézkedési joggal való felruházása, a melynél azokat a közszabadsági garantiákat kizárva látjuk, nem közelíti meg a jogállam fogalmába beférő helyes administratio azon ideálját, melynek megvalósítására mi Magyarországon törekszünk. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

A t. ministerelnök ur ezzel szemben igen nagy emphasissal hivatkozik, sőt tegnap felemelt hangon elmondotta beszédje végén, hogy ő azzal a váddal szemben, mintha ő hatalmának öregbítésére törekednék, igenis elismer annyit, hogy ő a magyar állam hatalmának öregbítésére törekedett, törekszik ma is és törekedni fog mindig; *(Élénk helyeslés jobbfelől)* ő azt óhajtja, hogy a magyar állam hatalmát érvényesíthesse az országnak legszélsőbb határáig minden ponton, a hol annak érvényesitése szükséges *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Hát t. ház, igenis ezt kivánjuk mi is és tudjuk nagyon jól, hogy parlamentáris alkotmányos intézmények mellett az államhatalmat a végrehajtás terén, más mint a többség által támogatott kormány, nem gyakorolhatja; de azért ne vádoljon minket a parlamentarismus iránti érzék hiányával Láng Lajos t. képviselő ur, ha épen ezért garantiát keresünk a hatalom azon elfajulásai ellen is, melyeknek maga a parlamentarismus a közigazgatásban előidézője lehet. A t. képviselő ur sokkal jártasabb az államtudományoknak terén és sokkal jobban kell, hogy ismerje a modern államtudományi irodalmat, sem hogy ne tudja, hogy a modern közigazgatási reformtörekvések egyik fő szempontja ép az: a közigazgatási szervezetet, a mennyire ez emberileg lehetséges, függetlenné tenni a párturalomnak, mint párturalomnak befolyásától. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Azon

Digitized by Google

tényezők között, a melyek a parlamentarismus és azzal összeférőleg tán maga a politikai szabadság iránti hitnek megizgatásához leghathatósabban hozzájárulnak. Azon veszélyek közt, melyek a közszellemben és az általános ragaszkodásban ezen rendszert fenyegetik, nem utolsó az: hogy ha a közigazgatást nem tudjuk epurálni és emancipálni a párturalom bélyegétől, hogy ha a parlamentarismus egyértelműnek jelentkezik a közigazgatásba való párturalommal és különösen a párturalomnak azon rideg, azon minden ismert példán túlmenő kinövéseivel, mint a minők ezen javaslatban le vannak téve. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

És azért igen kérem az igen t. ministerelnök urat, hogy egy pártközegnek hozzá nem illő hivatalos hatalommal való felruházását ne iparkodjék a magyar parlament előtt a magyar állam tekinteteivel igazolni; ne compromittálja a magyar állam hatalmának eszméjét az által, hogy azt saját pártja uralmi eszközeinek szaporítására használja. *(Élénk helyeslés és tetszés a bal- és a szélső baloldalon.)* Tisztelje eléggé a magyar államnak lobogóját, hogy ily dugárút ilyen hamis lobogó alá becsempészni ne iparkodjék. *(Élénk hosszas helyeslés és tetszés a bal- és a szélső baloldalon.)* És ez az a különbség, a mely bennünket ezen a téren elválaszt, bennünket, a kik szintugy mint önök, a magyar államhatalmat hatékonnyá tenni akarjuk. Mi ezt a hatalmat egy harmonicus és rendszeres közigazgatási szervezetre akarjuk fektetni és midőn igy az államnak hatalmi eszközöket akarunk kezébe adni, egyszersmind garantiát is akarunk arra nézve, hogy ezen hatalmi eszközök másra, mint az állam céljaira fel ne használtassanak. Önök pedig ezen garantiáktól irtóznak és az államhatalom megerősítésének módjául nem tudnak mást odaállítani, mint egy a rendes közigazgatási szervezeten kivül álló pártfőnököt, a kit hivatalos intézkedési hatalommal látnak el. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.)*

Nagyon sajátságosnak tűnik az fel, t. ház, midőn a t. ministerelelnök ur majdnem egy lélegzetben az általam épen most idézett eszmemenettel azt is mondja, hogy szeretné, ha vele szemben oly ellenzék ülne, a melytől hatalmát komolyan féltenie kellene és nem olyan, a melynek szónoka maga is azt mondja, hogy tőle bizony nincs oka tartani. *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)*

Én, t. ház, a t. ministerelnök urnak hatalmi öntudatából eredő ezen kérkedését ellenfeleinek igazi vagy állitólagos gyengeségével az aesthetika szempontjából nem kivánom birálat alá venni. *(Élénk hosszas helyeslés és tetszés a bal- és a szélső baloldalon.)* Azt sem kivánom elbirálni, hogy ezen igazi, vagy vélt gyengeség mennyiben tudható be esetleg a mi gyarlóságunknak, fogyatkozásainknak; mert én e tekintetben önön magamat és édes mindnyájunkat illetékes elfogulatlan birákul nem ismerhetem el és bocsássanak meg, nem ismerhetem el elfogulatlan birákul azokat sem, a kik mint ellenfelek velünk szemben ülnek; a legkevésbbé fogadhatom pedig el elfogulatlan birákul azokat, a kik a mi sorainkból a túloldalra mentek. *(Élénk derültség és helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.)*

Ámbár azok a t. képviselő urak — a kik egyikének sem akarom ezen politikai pártváltoztatását birálat alá venni, vagy annak indokait kutatni, erre nekem nincs jogom, mondom, ámbár azon t. képviselő urak, valahányszor, néha több hévvel mint szerencsével, ebbeli lépésüket indokolni kivánják, soha — és ezt köszönje meg nekik a t. túloldal — soha sem azzal indokolják, hogy a kormány politikájának jó és üdvös voltát magyarázzák, hanem indokolják azzal, hogy az ellenzék igazi állitólagos hibáit festik le. *(Élénk derültség és helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.)*

Pedig t. ház, ha mindaz, a mit ők e tekintetben elmondanak, igaz is volna — a mint hogy meggyőződésem és saját tapasztalatom szerint nem áll — ha mind az igaz is volna, az legfölebb annak indokolásául szolgálhatna, hogy sorainkat elhagyták, de sehogysem annak indokolására, hogy azon párt soraiban foglaltak helyet és a kormány politikáját fogadták el, mely politikában semmi sem változott azon időközben, melynek első részét padjainkon, másik részét pedig ott töltötték el. *(Élénk helyeslés. Derültség a bal- és a szélső baloldalon.)*

De ez utóvégre egyéni felfogás dolga és a mennyiben ebben igen kétes értékű bók rejlik a t. túloldal iránt, végezzen velök maga a túloldal. *(Derültség. Helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.)*

De gyakrabban és igy a tegnapi napon is megpróbálták az ellenzéknek a kormányra nézve veszélytelen voltát az ellenzék hibáival indokolni, az ellenzék gyengeségének okait magában az ellenzékben keresni; s ámbár mint mondám, biróul önmagamat nem ismerhetem el, mert biró a nemzet közvéleménye, *(Úgy van! Ugy van! a jobboldalon)* de épen a nemzet közvéleménye előtt ellenészrevételeim megtételére és a védelemre szükségeseket felhozni, magamat jogosítottnak tartom. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az egyik legfőbb kifogás, melylyel az ellenzéktől történt elválás a tegnapi napon indokoltatott, az volt, hogy ez az ellenzék éveken át nem tudott önmagával megállapodásra jutni s hogy ennek következtében kénytelen folytonosan változtatni álláspontját, hogy egész eljárása, parlamenti szereplése merő kipkedés-kapkodás. *(Felkiáltások a jobboldalon: Ugy is van! Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)*

Hát t. ház, annyit elismerek, hogy a mi pártviszonyaink — a t. függetlenségi párttól eltekintve,

Digitized by Google

— nem teljesen egészséges alapon állanak: de ha ez igy van, vajjon kit illet e tekintetben első sorban a felelősség? (*Halljuk!*) *Halljuk!*) És hol kell a gyógyítást megkezdeni? Vajjon nem a kormányzat és a kormányzó többség nyomja-e reánk és az egész epochára a maga bélyegét? És vajjon méltányos és igazságos követelés-e az, hogy addig, mig az a tényező, a mely hivatva van a zászlót előre vinni, a mely hivatva van a nemzet törvényhozási és politikai tevékenységének irányát meghatározni és kitűzni, mig ez a tényező egy kényelmes opportunismusnak bő köpenye alá mindenféle hatalmi támaszt maga körül csoportosítani képes, igazságos-e azt követelni, hogy a kisebbség, az ellenzék állítson fel a maga körében bizonyos tantételeket és excommunicáljon mindenkit, a ki azokhoz föltétlenül nem alkalmazkodik? (*Ugy van! Ugy van! balfelől.*)

Én, t. ház, addig, mig önök meg nem győznek arról, hogy például Láng Lajos és gróf Andrássy Manó képviselő urak természetszerűleg egy párthoz tartoznak; (*Élénk derültség a bal- és a szélső baloldalon*) addig, mig önök meg nem győznek arról, hogy az elvi álláspontnak teljesen identicus volta tartja egy párt soraiban, példának okáért Chorin Ferencz és Roszival István képviselő urakat. (*Élénk tetszés, helyeslés és éljenzés a bal- és a szélső baloldalon*) mondom addig — és ezeket a példákat szaporíthatnám majdnem a végtelenségig — addig — mondom — a t. túloldalnak az a szemrehányása, hogy az ellenzék soraiban minden egyénnek teljes homogenitása hiányzik, rám megvallom, a comicum azon legmagasabb benyomását teszi, melyet Láng Lajos t. képviselőtársam ma reánk alkalmazni kivánt.

Igy állana a dolog, t, ház, hogy ha az egymás mellé került elemeket csak egész felületesen a szerint vizsgáljuk, a mit róluk feltenni lehet. De most t. ház, vizsgáljuk a tényeket. A t. kormány 1875-ben átvette a kormányzatot a nélkül, hogy az általa képviselt irányra nézve az ország elé határozott nyilatkozattal lépett volna és kerülte a határozott nyilatkozattételét e tekintetben mindig a választások előtt. Minden momentuosus nyilatkozat a kormánypárt és fejének részéről a választás után szokott történni. (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) Hisz az utolsó választások után is tapasztaltuk azt, hogy a hires nagyváradi beszédben a t. ministerelnök ur egy oly programmponttal, mely pedig a választó közönségnek jogait directe és mélyen érinti, tudniillik a mandatum 5 éves meghosszabbításával, nem a választások előtt, hanem a választás után lépett ki a közönség elé, avval a jellemző indokolással, hogy ő nem akart előzetes nyilatkozat által a választások menetére befolyást nyerni. (*Élénk derültség balfelől.*)

Bocsánatot kérek t. ház, ebben az országban ugy látszik, a feje tetejére van állítva minden fogalom. Mert hiszen a befolyás gyakorlásának az a leglegitimebb, sőt kötelességszerű módja, hogy az, ki a kormány feje, a választások előtt mondja a választó közönségnek, hogy erre törekszem, ebben támogassatok, ha tetszik, (*Ugy van! balfelől*) vagy azért vonjátok meg támogatástokat, ha nem tetszik. (*Ugy van! balfelől.*) Hogy ettől szemérmesen visszarettenjen a t. ministerelnök ur, de ennek pótlására azután hivatalos függésnek és befolyásolásnak minden illegitim módját felhasználja, t. ház, ha ez is parlamentarismus, ha ez is szabadelvű kormányzás és szabadelvű alkotmánypraxis, (*Ugy van! Ugy van! balfelől*) akkor megvallom, vagy az én fogalmaim zavarodtak meg teljesen és velem együtt mindazon gyakorlati és tudományos államfiak és tudósoknak fogalmai, (*Ugy van! balfelől*) a kik a parlamentarismust az eszmék harcza szinterének és a választásokat a kormány irányzatai fölötti döntés terének vették; vagy áll az, a mit elébb mondtam, hogy ez országban manapság minden parlamentarismus és alkotmányos fogalom feje tetejére van állítva (*Igaz! Ugy van! balfelől.*)

De t. ház, a kormány és pártja azt mondják, hogy a saját irányzatára nézve nem teljesített programmadást helyettesíti a hosszas, most már 10 évi kormányzatnak tényei által. (*Halljuk! Halljuk!*) Legyen szabad ezzel, t. ház, szembe állítanom azt, hogy mögöttünk, a kik a háznak ezen padsorain ülünk, is van néhány évi ellenzéki multunk és hogy a mi tevékenységünk iránya ezen ellenzéki multnak összevetett tényezőiből elég érthetően kiboncborodik. (*Élénk tetszés balfelől.*) Állítsuk csak szembe a kölcsönös leszámolás végett azt, a mi a kormány és pártja részéről és azt, a mi a mi részünkről történt. (*Halljuk! Halljuk!*)

A kormány azon feladatának teljesítésében, a melynek czímén a kormány gyeplőit kezébe vette, a pénzügyek rendezésének terén, oscillál majdnem évről-évre két politika közt. (*Halljuk! Halljuk!*)

A pénzügyi bizottság jelentéseiből ez igen érdekesen volna összeállítható, hogyha valaki magának azt a fáradságot venné, ezeket egy kötetbe szedve kiadni. Hol a rideg takarékossági, hol pedig a szükségnek korlátain túlterjeszkedő beruházási politika váltják fel egymást. (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) Sem az egyik, sem a másik irányban nem találkozunk következetesen keresztülvitt rendszerrel. (*Ugy van! balfelől.*) A kormánypárt pénzügyi capacitásai egyre azt hirdetik, hogy pénzügyeink egyensúlyának helyreállítására a leghathatósabb és legnélkülözhetlenebb eszköz az, hogy a fogyasztási adókban rejlő forrásokat kellően kihasználjuk. És most már másodsorban van a kormány azon helyzetben, hogy a monarchia másik államával pénzügyi egyezményt kössön s azon követelés fentartásáról, hogy fogy[illegible]

Digitized by Google

tási adóügyeinket függetlenítsük, a mi nélkül pedig ezen jövedelmi forrás kihasználása lehetetlen, mindannyiszor visszaretten és azt soha erélyesen kezébe nem veszi. (*Ugy van! balfelől.*)

A kormánypárt ugyanazon egy kérdés megoldása körül, egymásután az opportunitás követelményei szerint, a legdiametrálisabban ellenkező álláspontokat tudja elfoglalni. (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) Elénkbe hoz egy nagy alkotmányi kérdést, a főrendiház reformját; de elénk állítja azt ugy, hogy conceptiója szerint az egész főrendi házat el akarja önteni ministeri hatalmának kinevezett képviselőivel. Mi ezt az álláspontot nem helyeselhetjük. De utóvégre is álláspont. Ez az álláspont a főrendi házban nem lévén érvényesíthető, ugyanezen kormány az ezzel diametraliter ellentétes olygarchicus álláspont elfogadását ajánlja a képviselőháznak és azt szerencsésen keresztül is vitte.

A közigazgatási kérdések terén tett tapogatódzásaiban, hol az európai államnak fogalmához közeledik, a mennyiben behozza a qualificatiót, a pénzügyi bíróságot és a csendőrséget, hol pedig ennek tetejébe egyszerre elénkbe áll egy nem magyar, hanem gyökeresen ázsiai intézménynek tervezetével, mint a minő az itt contemplált új főispáni hatalom. (*Igaz! Ugy van! balfelől.*)

A kormánynak és pártjának közgazdasági capacitásai váltig hirdetik a manchesteri iskolának tanait; hirdetik különösen akkor, a mikor oly eszme merül fel, a mely arra szolgálhatna, hogy az országnak szegényebb és gazdaságilag gyengébb osztályai, az őket kifosztogató hatalmak súlya ellen megóvassanak. (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) Azonban a kormány mégis egymásután terjeszti elénk az új vámtarifákat és vámnovellákat, a melyek a lajthántúli állam iparos millionárusainak javára a magyar közönséget megadóztatják. (*Igaz! Ugy van! balfelől.*)

A t. kormány és annak vezére az 1867-ki kiegyezést ünnepélyesen elfogadta és magáévá tette. És várhattuk volna, hogy az a férfiu, ki e kiegyezésnek a nemzeti aspiratiók szempontjából való elégtelen voltát éveken át annyi hévvel és ékesszólással hirdette: midőn azt elfogadja, legalább azon lesz, hogy a nemzeti fejlődés és intézményeink nemzeties irányban való átalakításának mindazon csiráit, melyek az 1867-ki kiegyezésben le vannak téve, fejlesztessenek és élesztessenek. Ennek helyében mit látunk? Azt, hogy a kormány ezen kiegyezés szellemét oly irányban módosítja, hogy nemzeti intézményünk és közös intézményeinkben a nemzeti érdek érvényesülése szempontjából e hosszú 11 év alatt nem történt semmi, hanem igenis történt a delegatiók hatáskörének kiterjesztése. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*)

És végül a t. kormány pártjának neve gyanánt a szabadelvűség czímét hirdeti, állítja, hogy ezt a zászlót tűzte ki és én felszólítok mindenkit, mutasson ki nekem e 10 év számos törvénye és intézkedése közt egyetlenegyet is, már tudniillik a nagyobb súlyuak és elvi jelentőségűek között, melynek czélja lett volna a nemzeti közszabadságok kitágítása, terjesztése. (*Élénk tetszés a baloldalon.*)

Hát, t. ház, ilyen egymással ellenmondó és közös ismérvül semmi egyebet, mint a legridegebb hatalmi opportunismust elénkbe feltáró intézkedések sorozatából áll ez a 10 évi tevékenység, (*Igaz! Ugy van! a baloldalon*) melyből a t. kormány és pártja állítja, hogy felismerjük annak valódi jellegét.

És ezzel szemben én, t. ház, bátran hivatkozhatom arra, hogy mi, a kik e ház e padsorain ülünk, mindazzal, a mit támogattunk — mert támogattunk is több intézkedést, melyet a kormány javasolt — és mindenben, a mit elleneztünk, egy consequens irány szerint jártunk el. Consequenter támogattunk minden olyan előterjesztést, mely az államhatalomnak, de az igazi államhatalomnak és nem a párturalomnak, azokon a téreken, a hol annak kellő biztosítékai nem voltak, megszilárdítását akarta létrehozni. Támogattuk e szempontból a közoktatásügyi javaslatot, támogattuk e szempontból a qualificatióról szóló javaslatot, támogattuk a csendőrség behozatalának intézményét. És midőn oly intézkedések hozattak a kormány által javaslatba, melyek által nemzeti közszabadságunkat veszélyeztetve hittük, mint a minő volt a kormány hires főrendi házi javaslata: nem késtünk azzal szembeállítani a mi conceptiónkat, melynek irányeszméje a nemzeti jogok tágítása, a nemzeti szabadságok biztosítása volt. És igy, t. ház, azon, talán csak a jó élcz kedveért, az utolsó két nap alatt a túloldal részéről hangoztatott felfogás, minthogy ha e párt újabban új nevet vett volna föl, tisztán mesebeszéd, mert ez esztünk ágában sem volt, mert erre szükségünk nincs.

Az a tény, melyre itt czélzás történt és mely pártkörünkben adta elő magát, nem volt egyéb, mint annak constatálása, hogy e párt szabadelvű irányban haladt eddig is és fog haladni ezután is, anélkül, hogy bármit is változtatni akár keretében, akár eljárásmódjában szükségesnek tartana. (*Élénk helyeslés a baloldalon.*)

Az államhatalom megszilárdítása, közszabadságaink kiterjesztése és biztosítása: ez a két vezéreszme vonul végig egész tevékenységünkön.

Annak harmadik jellemvonása pedig az, hogy az 1867-iki kiegyezés által teremtett alapokat nemzeti intézményeink kiépítésére és közös intézményekben a nemzeti szellem térfoglalásának előmozdítására használjuk fel. (*Élénk helyeslés a baloldalon.*)

Ezért sürgettük sorainkból a magyar tiszti

Digitized by Google

akadémia létesítését. És hogy ez mennyire komoly dolog, ezt nem sokára alkalmunk lesz bebizonyítani, midőn a népfölkelésről szóló törvényjavaslat fog a ház asztalára kerülni. (*Igaz! Ugy van! a bal oldalon.*)

T. ház! Pénzügyeink terén, gyakran azzal vádoltattunk, hogy a beruházási politikának terjesztésére mi szolgáltattunk alkalmat, de nekem arról, hogy ilyesmi a mi részünkről történt volna azon néhány százezernyi forinton kivül, melyet a marhatenyésztés emelésére a mi sorainkból indítványozott a mostani földmívelés- és iparügyi minister, (*Derültség a bal- és szélső baloldalon*) ezen egy tényt és egy másikat kivéve, hogy én magam a dunaszabályozás kérdésének megoldását sürgettem, nincs tudomásom; mi ellenkezőleg consequenter mindig azon álláspontot tartottuk fenn, hogy a beruházások terén azokra kell szorítkozni, a melyek közvetlenül gazdaságilag gyümölcsözők és hogy a takarékosság elvét semminemű még oly tetszetős fényűzési kiadások kedveért sem szabad megsérteni. (*Igaz! Ugy van! a baloldalon.*) S midőn mi is azon nézetben osztoztunk, hogy a fogyasztási adók kellő kihasználása képezi pénzügyi rendezkezésünk egyik nélkülözhetlen alapfeltételét, a közgazdasági egyezkedési tárgyalás körül fenn is tartottuk és jövőben is fentartani fogjuk ezen elvnek gyakorlati érvényesítését, mint conditio sine qua nonjait annak, hogy az Ausztriával jövőben kötendő bármely egyezséghez hozzájáruljunk. (*Igas! Ugy van! a baloldalon.*)

Tehát, t. ház, ha már összemérjük az önök kormányzatát (*Zajos felkiáltások a baloldalon: Halljuk! Halljuk!*) és a mi ellenzéki multunkat s aztán kérdjük, hogy e kettőnek melyikéből domborodik ki nagyobb határozottsággal egy kivehető és következetesen folytatott irány, akkor én, t. ház mint mondám — itéletet mondani nem vagyok hivatva — de már csak azok alapján is, a miket elmondottam, e kettőt bátran oda állítom minden elfogulatlan birónak és a nemzetnek ítélete elé. (*Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.*)

De, t. ház, másban is keresték az ellenzék állítólagos gyengeségének okát vagy symptomáit, keresték azon számos kilépésben, melyek ezen párt soraiból az utolsó időben történtek. (*Halljuk! Halljuk!*) T. ház! Én azt hiszem, hogy annak indokolása: miért léptek ki egyes képviselők a pártból? azon képviselőknek s nem ezen pártnak feladatát képezi. De annyit egész általánosságban legyen szabad megmondanom és itt az igen t. ministerelnök ur tapasztalásaira hivatkozom. (*Derültség a bal- és szélső baloldalon*) hogy abban, hogy egy hosszantartó ellenzéki küzdelem folytán sokan vannak, a kik türelmüket elvesztik, a kik azon küzdelmet megunják, (*Derültség a bal- és szélső baloldalon*) nem akarom tagadni, teljes jóhiszeműséggel, de szerintem téves felfogásból azt hiszik, hogy a hazának nagyobb szolgálatot tehetnek azzal, ha az ellenzék terét elhagyják és a közigazgatásban való közvetlen részvetelre adják magukat, (*Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon*) ez, mint mondám, megtörténhetik teljes jóhiszeműséggel, de, szerintem, tévesen, ez psychologice könnyen megmagyarázható. (*Halljuk! Halljuk!*)

A t. ministerelnök ur is volt ellenzéki vezér éveken át, mielőtt a ministerelnöki széket elfoglalta, ő is tapasztalta pártjában ugyanazon jelenséget, (*Élénk derültség és tetszés a bal- és szélső baloldalon*) hogy a választások által is, melyek nemcsak ebben az országban, de az egész európai continensen a hatalommal szemben álló pártokra nézve igen súlyosak szoktak lenni, még akkor is, mikor a hatalom nem használja oly kiméletlenül ki helyzetének előnyeit, mint az most történik, mondom, tapasztalhatta a t. ministerelnök ur azt, hogy az ő ellenzéki pártja a választások által megfogyott, hogy többen elhagyták, előbb egyesek, azután tömegesen, hogy összeolvadt egy oly csapatra, a mely a mienknél jóval kisebb volt. (*Igaz! Ugy van! a baloldalon. Ellenmondások a jobboldalon.*)

De, t. ház, egy párt erejének ismérvét az nem képezheti, hogy kilépnek-e belőle kevesen vagy sokan, hanem az képezi, hogy a párt azon veszteséget, a mely őt számos, vagy egyes jeles tagjainak kilépése által érte, hogyan tudja kibirni, hogy az magának a pártnak consistentiájára hogyan hat. (*Igaz! Ugy van! a baloldalon.*) És t. ház, e tekintetben talán, hogy ha a ministerelnök ur ellenzéki pártvezérségének utolsó idejét és az ő pártjának akkori állapotát összehasonlítom azon pártnak állapotával, a melyhez tartozni szerencsém van, ezen összehasonlítás talán megint nem a mi hátrányunkra üt ki. (*Élénk helyeslés és tetszés a baloldalon.*) Mert, t. ház, önök azt mindnyájan tapasztalják, láthatják naponta, látni fogják a legközelebbi jövőben is, hogy ez a párt, ámbár számos, becses erővel meg van fogyva, ép oly rendületlen határozottsággal, ép oly távol a capitulatiónak minden gondolatától, megállja helyét. (*Élénk helyeslés és tetszés a bal- és szélső baloldalon.*) Azon biztonsági érzetnek tehát, melyben a ministerelnök ur magát érezheti, egészen más alapja lehet, annak alapját nem az ellenzék gyengesége képezi: azon biztonsági érzet alapját megmondták neki ma, ugy ezen, mint a másik ellenzéki párt részéről. (*Élénk helyeslés a baloldalon.*) Próbáljon egyszer a t. ministerelnök ur olyan választásokat, melyekben egyenlő fegyverekkel küzdenek a pártok; (*Élénk helyeslés a baloldalon és felkiáltások a szélső baloldalon: Ne nyuljanak a zsebbe!*) próbáljon egyszer kilépni abból a várból, a melyben őt a hivatalnoki és főispáni hatalmi kör és más egyéb segélyforrások (*Zajos felkiáltások a balon: A pénz!*) nem tudom hányszoros falai veszik körül; (*Élénk*

Digitized by Google

helyeslés a baloldalon) próbáljon kilépni a siktérre, a nyilt harczmezőre és ott próbáljon egyenlő fegyverekkel megküzdeni az ellenzékkel, próbálja a hivatalos erőszakoskodást tényleg betiltani; (*Élénk helyeslés a baloldalon*) akkor megfogja látni, hogy hogyan fognak alakulni az erőviszonyok, akkor megfogja látni, hogy azon többség, melyre most támaszkodik, mivé fog összezsugorodni. (*Élénk helyeslés és tetszés balfelől. Zaj, mozgás jobbfelől.*) De t. ház, mi ezt mondhatjuk most is, ismételhetjük akár hányszor, a .. ministerelnök ur és pártja erre mindig tagadással fog felelni és a próba soha sem lesz megtéve, mert a t. ministerelnök ur, a ki a fontolva haladásnak embere, egy ilyen risquirozott térre nem fog lépni. (*Élénk tetszés és derültség a bal- és szélső baloldalon.*)

És ennek folytán, t. képviselőház, (*Halljuk! Halljuk!*) igenis, én beismerem — mert nem szeretek ámítani senkit — beismerem, hogy ezen óriási hatalmi eszközök ellenében, a melyekkel szemben mi semmi egyébbel nem disponálunk, mint azon csekély tehetséggel és a szónak azon csekély erejével, melylyel a gondviselés minket megáldott, ezen óriási küzdelemben arra, hogy egyhamar győzhessünk, talán nincs kilátásunk. De t. képviselőház, őszintén mondom, hogy a jelen körülmények között és ha ezekhez hasonló eszközökkel kellene a diadalt elérnem, ehhez hasonló módon, ehhez hasonló czélokra, vagy helyesebben szólva, ehhez hasonló czéltalanságra azt felhasználnom, a hatalomnak birtokára nem is vágyunk. (*Élénk helyeslés és éljenzés a bal- és szélsőbaloldalon.*) Nem látjuk mi azért oly feketének az ellenzék jövőjét, mint a milyen rózsásnak látja azt a maga szempontjából a t. ministerelnök ur, (*Élénk tetszés a bal- és szélső baloldalon*) mert hiszszük azt, hogy csak szivósság és kitartás és lankadatlan erély kell az ellenzék részéről, (*Ugy van! Ugy van! balfelől*) „rebus se servare secundis.“ Ez a mi feladatunk! (*Élénk helyeslés balfelől*) mert el kell, hogy jőjjön az idő, mikor a mérték megtelik (*Ugy van! balfelől*) és midőn a pohár kicsordul; (*Halljuk! Halljuk!*) el kell, hogy jőjjön az idő, midőn a nemzet jogainak ezen apránkénti elkallódását, haladásának ezen megállását és azon opportunismust, mely minden életerős fejlődést megöl, midőn mindezt megunja és midőn a hatalom tárczáiban rejlő akadályokon is végre keresztül fog törni a nemzeti lelkesedés. (*Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.*) Akkor, t. ház, nem lesz a ministerelnök urnak alkalma, hogy ismételje azt a kérkedő hivatkozást, a melylyel hozzánk fordult, hogy mi azért nem akarunk neki kezébe adni bizonyos hatalmi eszközöket, mert annyira biztosan tudjuk, hogy mint mondá, ezeket mindig csak ő fogja használni, soha sem mi. (*Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.*)

Mi, t. képviselőház, nem kívánjuk ezeket a hatalmi eszközöket (*Zajos tetszés helyeslés és éljenzés a bal- és szélső baloldalon*) semmi körülmények közt; nem kívánjuk a párturalom meghonosítását Magyarországban, akár gyakorolja ezt a mostani ministerelnök, akár más valaki, akár gyakorolhatjuk azt mi magunk. (*Élénk helyeslés balfelől.*)

És t. képviselőház, ha azok közülünk, a kiket netán az ügyeknek fejlődése a hatalom birtokába vinni találna, (*Derültség balfelől*) ha azok az emberi gyarlóság folytán a hatalom szomja és mámorától elkapatva, maguknak hasonló hatalmi eszközöket fognának kívánni: akkor meg vagyunk győződve, hogy az én t. elvbarátaim, a kik velem itt e padokon ülnek, ugyanazon határozottsággal fognák azokat nekünk megtagadni, mint megtagadják ma Tisza Kálmánnak. (*Élénk tetszés és helyeslés a bal- és szélső baloldalon.*)

T. képviselőház! A tegnapi fejtegetések folyán kissé eltértem a tárgyalás alatt levő szakasztól: de azt hiszem, senkisem lesz, a ki ezen kitérést a hallottak után jogosnak nem fogja tartani (*Helyeslés balfelől*): senki sem lesz, a ki helyesnek nem fogja tartani azt, hogy a magyar parlamenti pártoknak viszonyai a nagy nyilvánosság előtt megbeszéltessenek. (*Élénk helyeslés balfelől.*) Mi nekünk ezen nyilvánosság elől nincs okunk elzárkózni; (*Ugy van! balfelől*) nekünk azon az uton, melyet éveken át folytattunk, a nyilvánosságot kikerülni semmi okunk nincs; mert tevékenységünket annál fényesebben igazolhatjuk, minél nyiltabb megbeszélés tárgyává tettük. És ezen több évi működésünk szellemében cselekszünk akkor, midőn a főispáni hatalomnak és általa a párt uralomnak azon meggyökeresítését, mely e jelen szakaszban foglaltatik, a leghatározottabban visszautasítjuk. (*Hosszan tartó zajos helyeslés és éljenzés bal- és szélső baloldalon.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: (*szólni akar. Nagy zaj. Felkiáltások balfelől: Holnap!*)

Elnök: (*Hosszan tartó nagy zaj.*) Szólásra többé senki sincs feljegyezve; a vitát bezárom. (*Zaj.*)

Szavazás előtt szó illeti az előadót és a határozati javaslatok beadóit, valamint esetleg a minister urat. (*Nagy zaj.*)

A ministerelnök ur kíván szólani. (*Nagy zaj. Mozgás balfelől.*)

Tisza Kálmán ministelelnök: T. képviselőház! (*Hosszan tartó nagy zaj. Mozgás balfelől. Felkiáltások balfelől: Két óra elmult! jobbfelől: Halljuk! Halljuk!*) T. képviselőház! (*Nagy zaj. Számos képviselő elhagyja helyét és távozni készül. Felkiáltások balfelől: Két óra elmult! Holnap után. Nagy zaj. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.* Bocsánatot kérek a t. képviselőháztól és a képviselő uraktól, (*Halljuk! Halljuk! Felkiáltások: Holnap után!*) én ugy tudom, hogy most legközelebb is voltak esetek, mikor pártkülönbség nélkül, sőt épen a t. ellen-

Digitized by Google

zék szónokainak megengedtetett beszélni. (*Igaz! Ugy van! jobbfelől: Ellenmondások balfelől. Felkiáltások: De nem két órakor! Zaj. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.*)

És én igen bátran hivatkozom rá, hogy akkor is, mikor még nem igen méltányosan vádoltak is miatta, én 3/4 kettő után végeztem beszédemet és és azért senki sem ellenezte, hogy egy képviselő ur még utanam nagy beszédjét megtartsa. (*Igaz! Ugy van! Felkiáltások balfelől. De két óra előtt kezdte! Zaj, mozgás. Halljuk! jobbfelől.*) És t. képviselőház, ha a holnapi napon ünnep nem lenne és gyülést tarthatnánk, nem is kérném, hogy most szólhassak. (*Hosszan tartó nagy zaj. Felkiáltások balfelől: két óra elmult! Mozgás. Zaj. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.*) T. képviselőház! Először a házszabályok 2 óráról semmit sem tudnak; másodszor a háztól függ, hogy megengedi-e a szólást s én nem teszek egyebet, mint a mit mások szokszor tettek előttem, hogy a házhoz fordulok ezen kérelemmel. (*Helyeslés.*) És még most is ismétlem, (*Zaj. Halljuk! jobbfelől*), hogy daczára annak, hogy azt gondolom, hogy midőn előbb 3/4 óráig azon tul egy óráig igen ékes modorban lettem tárgyalva. (*Derültség jobbfelől. Mozgás balfelől.*) Most egy pár szóra türelmet joggal kérhetnék; mindamellett ha méltóztatnak abba beleegyezni, hogy az ünnep daczára holnap ülés tartassék, elállok a szótól. (*Zajos felkiáltások a szélső baloldalon: Tartsunk holnap ülést! Nagy zaj. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.*) Igen kérem, méltóztassanak elhatározni — de nem lármával — hogy holnap tartsunk ülést, vagy méltóztassanak igen rövid időt engedni, hogy most szóljak. (*Élénk felkiáltások a jobboldalon: Halljuk! Halljuk! Zaj a szélső baloldalon.*) Már felét elmondtam volna annak, a mit mondani akarok. (*Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.*)

T. képviselőház! Mindenekelőtt azon kezdem, hogy egy hibámat beismerem, hogy gróf Apponyi Albert igen t. képviselő ur megtámadott önhitt nyilatkozatért, elbizakodottságért, hogy nem féltem tőlük helyzetemet; nem vitatta ennek erkölcsi, ethikai illendőségét, hanem átment a párvonal huzására. Nem abban ismerem el hibámat, mintha ily elbizakodottsággal nyilatkoztam volna, mert azt nem tettem; hanem beismerem arra nézve, hogy egy velem szemben ülő t. szónok ur szavát elhittem. Ebben nagyot hibáztam. Mert az a szónok ur mondta és nem én, hogy nincs miért félteni helyzetünket önöktől. Sajnálom, hogy egyszer hittem; igyekezni fogok, hogy többször ezen hibába ne essem. (*Élénk derültség és tetszés a jobboldalon. Mozgás balfelől.*)

De a mi már aztán az eljárást illeti, én t. képviselőház, nem leszek oly tartózkodó — ismétlem, oly tartózkodó — és szerény, mint gróf Apponyi, a ki háromszor, négyszer elmondta, hogy ő nem itél, ő csak előad, de egy félóráig nem hallottunk egyebet mint saját magának és pártjának egyszerü dicsőitését. (*Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Ellenmondás a balfelől.*) Én t. ház, nem fogom sem a magam, sem ezen párt tiz évi eljárását ez alkalommal felttintetni, nem csak dicsekvőleg nem, de még történelmileg sem. Most nem igen régen rámutattam, ha kell rá fogok mutatni máskor, de megvallom ez az 57. §-al semminemü összeköttetésben nincs. (*Élénk derültség és tetszés jobbfelől. Mozgás balfelől.*)

Rectificálnom kell mindenekelőtt azt és sajnos, hogy a kik oly nagy gondot fordítanak arra, hogy valaha valamiről mit mondtam, ha nekik ugy illik, elfelejtik, a mit nem régen mondtam — egy képviselő ur ma azt mondja, hogy én nyakasan megtagadok minden törvényjavaslatot a választási visszaélések korlátozására. Nem nagyon régen volt, midőn itt a házban ünnepélyesen azt igértem, hogy a jövő ülésszak alatt fogok ilyen törvényjavaslatott előterjeszteni. (*Ugy van! a jobboldalon. Mozgás balfelől.*) Nem tagadtam meg tehát nyakasan. De hát azon t. képviselő urnak is kellett legalább egy negyedórai philippikát tartani, tehát legelőször is rám kellett fogni valamit, a mit nem tettem. Hiába, ez másként nem megy. (*Derültség és tetszés a jobboldalon.*)

Beöthy Ákos: Ez is az 57. §.?

Tisza Kálmán ministerelnök: Azt gondolom, hogy ha nem szólnak a 57. szakaszhoz, hanem engem tárgyalnak, én mint szegény alany is egy kis útmutatást adhatok. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)

A másik, a miről kénytelen vagyok egy pár szót szólni, a mit gróf Apponyi képviselő ur ismét ugy állított elő, mintha jóformán talán én hoztam volna szőnyegre vagy legalább nagy részem volna benne: az az egyik pártról a másik pártra átmenetel kérdése. (*Halljuk! Halljuk!*)

Hivatkozom rá, hogy tegnap kikerültem e kérdést, mert megmondtam, hogy arról, a mi az egyes pártok belügyeire vonatkozik, itt beszélni helyesnek nem tartom (*Helyeslés jobbfelől.*) De ma is hallottuk egy képviselő urtól, hogy hiába, nagy a különbség; mert ő nem mondja ugyan, hogy ugy van, de közel van az a gyanú, hogy ha valaki az ellenzékről a kormánypártba megy át, ott vágyainak és reményeinek teljesülését is várhatja.

Sághy Gyula: Nem ezt mondtam.

Tisza Kálmán ministerelnök: Engedelmet kérek, én igen helyesen idéztem, megmondva, hogy azt mondta a t. képviselő ur, hogy nem mondja, hogy ugy történik, de tér engedtetik e föltevésnek.

Hát gondolkozzunk egy kissé t. képviselőház! Ha tér engedtetik e föltevésnek, vajjon nem lehet-e hasonlólag azt mondani: hogy valamely föltevésnek tér engedtetik akkor is, ha valaki a kormánypártról az ellenzékre megy át, tudniillik azon

Digitized by Google

föltevésnek, hogy azért ment át, mert nem érhette el czélját valamely kinevezésnél. Ha gyanusítani akarunk, ilyet mondani egyik részről épen ugy lehet, mint másikról s épen azért igen helyes attól tartózkodni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

De Ugron Gábor t. képviselő ur azt is mondta: hisz természetes, a renegátokat teszik be a legelső hivatalokba, elannyira, hogy már a vidéki mamelukok egészen el vannak szörnyüködve. *(Derültség.)*

Ugyan gondolják meg t. képviselőház, mit mondanak ezzel a váddal? Önök sokszor — ma is ismételten hallottam — szerintem nem egészen parlamentáris módon gyanusítják e házbeli pártot azzal, hogy azt nem elvek, hanem hatalmi vágy és érdekek tartják össze. Halljuk azt is emlegetetni, hogy a vidéken is csak érdekből támogatják a kormányt. Ha igaz az, hogy csak a renegátok kapnak nagy hivatalt és mégis meg marad a párt itt és a vidéken, vajjon nem azt mutatja-e ez, hogy az önök évek óta folytatott gyanusítása és rágalmazása még csak a valószinüség látszatával sem bir. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

A mi t. gróf Apponyi Albert élczelését az ezen párton levőkre illeti, én erre a térre nem megyek. Tudom, hogy lehetne rámutatni minden pártban egyéniségekre, a kiket, ha csak a külsőségeket tekintjük, lehetne ugy csoportosítani, hogy a parlamenti komolyság daczára egy pillanatnyi mosolyt csalna az emberek ajkaira. De egyet mondok (*Halljuk!*) és ez az, hogy soha párt nem volt — és ez nem szemrehányás egyiknek sem — a melynek minden tagja egyet értett volna minden részletre nézve. A pártok alakulhatnak a főbb irányzatra, nem pedig az egyes kérdés részleteire. Igy van ez — gondolom, nálunk és igy van körülbelül a ház minden pártján. De én ezért nem is vádoltam sem az egyik, sem a másik pártot, sőt akkor is elhallgattam, midőn rettenetesképpen mondták, hogy itt a kormánypártban milyen ellentétes nézetek vannak. De hát persze, az nem egy. Ha önökről mondják: sérelem, az nem szabad. Önöknek minket vádolni: az szabad. (*Tetszés a jobboldalon.*) És attól félek, hogyha majd beáll azon óra, hogy az új választások elé megyünk, akkor is ugy fognak mérni akarni a t. képviselő urak, hogy nekik minden szabad, nekünk semmi, mert hisz semmisem olyan ártatlan, mint a szónoki hatalom. Hát ugyan képviselő urak, vajjon ne tudnák, hogy történtek meglehetősen nem csupán szónoki hatalommal eszközölt választások is? *(Ugy van! jobbfelől. Ellenmondás balfelől.)* Egyet pedig kell, hogy tudjanak, tudniillik, hogy bejárták nem a szónoki egyszerű hatalommal a vidékeket, hanem a vidéki népességnek részint természetszerű, részint helytelen gyengéivel kokettirozva, izgatva és ugy próbáltak többségre vergődni. *(Felkiáltások balfelől: Kik?)* Tessék elolvasni a választások historiáját. Hiszen nyilt titok, tréfás dolog, hogy még arra is volt eset, hogy egy képviselőjelölt felszólította a másik jelöltet, hogy mondjunk az államadósságokról nézve akármily sommát, de egyezzünk meg, mit mondunk, hogy ketten a szomszéd területen más-más összeget ne mondjunk. (*Nagy derültség. Zaj.*)

T. képviselőház! Megvallom, nem érzek nagy hajlamot magamban mindezen kérdésekkel foglalkozni. Tévedésemet, hogy hittem, elmondottam, elismertem, nézetemet pártváltoztatásokra nézve is röviden, de biztosíthatom a t. képviselő urakat és ezt azért vagyok kénytelen tenni, mert gróf Apponyi Albert egyenesen hivatkozott tapasztalataimra — hogy voltam, mint ellenzéki vezér. vagy vezértag — a mint nevezni tetszik — egy képviselővel együtt, ki midőn azon ellenzékből egy középpárt kivált, azzal ment, midőn azon középpárt vezére minister lett, az ellenzékhez, hozzánk visszajött, azután midőn a fusió megtörtént, az akkori kormánypártba belépett; nem sokkal utánna azt a kormánypártot odahagyta és a különböző neveket viselt egyik ellenzéki pártnak lett tagja; és én soha — és ez az, a miért ezt felhoztam — soha egy perczig sem vontam kétségbe, hogy mindezen lépésnél őt egyedül a tiszta meggyőződés vezette. (*Helyeslés jobbfelől.*) Legyünk tehát kölcsönösen egymás irányában ezen elnézéssel és ne akarjuk másoknál az intentiót gyanusítani. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Igen sokakra lehetne még felelni, de egy két tárgyilagos megjegyzés után beszédem végére fogok térni, hogy ne fáraszszam túl sokáig a t. házat. (*Halljuk!*)

Az egyik megjegyzésem az, hogy mindaz, mi a candidatióról és ezzel kapcsolatos dolgokról felhozatott, valamint a tisztviselők felfüggesztéséről és helyettesíthetéséről is a főispánt illetőleg, az 1870: XLII. törvényben van. A mi tehát ezek ellen mondatott, nem csak a javaslat, de az eddig fennállott törvény ellen is mondatott. (*Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.*) Ezt kivántam constatálni.

A másik az, hogy abban is tévedett gróf Apponyi Albert t. képviselő ur, mintha az 1870: XLII. törvényczikk semmi esetben nem adott volna a főispánnak intézkedési jogot, mert annak 54. és 55. szakasza is adott egy esetben. Mi a különbség a kettő közt? Az, hogy az az *i*) pont 3-ik bekezdésében ad jogot a szükséghez képest intézkedni ott. a hol az államérdek szempontjából az halaszthatatlan.

Én, t. ház, azt szükséges intézkedésnek tartom; s nem tehetek róla, ha ugy fogják fel, mint ha ez a kifejezés oly vague volna, hogy annak alapján a főispán minden egyes esetben intézkedhetik. Én jót állok érte a t. képviselő uraknak, hogy addig ugyan, a mig én leszek ezen a helyen, oly vague értelmezést senki se fog ennek adhatni,

Digitized by Google

mert az államérdekek eszméjével játékot űzni senkinek sem szabad. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*) Ha mindent a gyanúsítás terére akarunk vinni, mindenütt viszszaélést keresni, ott is, a hol az nem lehető, akkor természetesen mindent meg lehet támadni, de a ki az állam érdekeit mindenek fölé helyezi, az ezt meg nem támadhatja. (*Ugy van! jobbfelől.*)

T. ház! Először még Ugron Gábor t. képviselő urnak, azután gróf Apponyi Albert képviselő urnak beszédére egy egy észrevételt kivánok tenni. (*Halljuk!*) Ugron Gábor t. képviselő ur azt mondta szokott tárgyilagos és kiméletes modorában, (*Derültség*) hogy ha ezen hatalom megteremtetik, meglehet, hogy ma Tisza Kálmán fog a hatalom ágyára lepihenni, de nem lehet tudni, néhány nap múlva nem jön-e utána — gondolom — Récsey vagy kit említett — sőt ha a ministerelnök igy fejlődik, nem marad-e ő akkor is benne.

Hogy absolut hatalmat ez nem teremt, ezt az általános vitánál és azóta is elmondták sokan. Hanem a t. képviselő urat egyre figyelmeztetem és ez az, hogy a történelem tapasztalatai szerint, ha csakugyan bekövetkeztek nehéz, szomorú idők, melyek absolutismust hoztak létre, azoknak nagy többsége, a kik az absolutismust szolgálták, nem azokból került ki, a kik mérsékletes és az államhatalomnak a szabadsággal párosítását keresték, hanem azok közül, a kik ezeket már akkor túlhatalmaskodási vágygyal vádolták, később a rendet megzavarták és azután, mikor az absolutismus megjött, annak ágyába lefeküdtek. (*Igaz! Ugy van! jobbfelől.*)

Ez az egyik. A másik — és itt már sokkal, hogy ugy mondjam kedélyesebb lehetek, a következő: gróf Apponyi Albert t. képviselő ur, elpanaszolván, hogy az ő pártjukat mennyire gyengének, felbomló félben levőnek nézik, azt mondta, hogy: mi egészségesek vagyunk, mi igy fogunk maradni, mi ugyan azt fogjuk tenni. Ehhez én csak azt kivánom, hogy az Isten ezen egészségüket sokáig tartsa meg. (*Élénk derültség és éljenzés jobbfelől. Mozgás a baloldalon.*)

Elnök: (*Nagy zaj. Halljuk!*) Az idő már nagyon előrehadt. Holnap ünnep lévén ülés nem tartatik. A holnapután délelőtt 10 órakor tartandó ülés tárgya lesz a ma félbeszakasztott részletes tárgyalás folytatása, még pedig, minthogy a vita már be van zárva. (*Zaj.*) *Felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Nincs még bezárva! Hosszantartó zaj!*) Miután gróf Apponyi Albert bevégezte beszédét, a jegyző urakat felszólítottam: van-e valaki felirva s miután senki sem volt, a vitát bezártam. (*Felkiáltások a balloldalon: Nem hallottuk! Felkiáltások a jobboldalon: Miért zajongtak? Mi hallottuk! Kérdjék meg az ellenzéki jegyzőt! Hosszas nyugtalanság. Számos képviselő ott hagyja helyét és a terem közepére gyülekszik.*)

Gr. Apponyi Albert: A tanácskozás rendjéhez kivánok szólani. (*Nagy zaj. Halljuk! Halljuk!*) Egy szóval sem vonom kétségbe, hogy az elnök ur a vita bezárását kimondotta. (*Felkiáltások jobbfelől: Nem is szabad kétségbe vonni!*) De bocsánatot kérek, hivatkozom többekre s azt hiszem, el fogják hinni, hogy itt az ellenzéki padokon nem hallották. (*Felkiáltások a jobboldalon: Kérdjék meg az ellenzéki jegyzőket! Fekiáltások balfelől: Az nem határoz, ha csak ők hallották!*) Azt hiszem t. ház, hogy annak, hogy a vita be van zárva, ugy kell kimondatnia, hogy a ház minden tagja hallhassa. (*Felkiáltások jobbfelől: De ha mindig zajongnak!*) Miután akkor, mikor az elnök ur a vita bezárását kimondani méltóztatott, azt lehetetlen volt itt hallani, én pedig ugy tudom, hogy képviselőtársaim közül még vannak, a kik szólni kivánnak és a kik akkor magukat okvetlenül jelentették volna, ha hallják az elnöki nyilatkozatot. Én a ház méltányosságára hivatkozom arra, melyet, ezt elismerem, a többség mindig tanusított a kisebbséggel szemben, méltóztassanak az elnöki kijelentést, mely hallható nem volt, nem történtnek tekinteni. (*Felkiáltások a jobboldalon: Azt nem lehet! Nagy zaj.*)

Ugron Ákos: Nézetem szerint, ha az elnök ur be is zárta a vitát, azt nem helyesen tette. (*Zajos ellenmondás jobbfelől.*) Bocsánatot kérek, nem akarok semmi észrevételt tenni az elnök eljárására vonatkozólag, hanem mikor Apponyi képviselő ur beszédét befejezte, már két óra elmúlt, a házszabályok szerint pedig, ha két óra elmúlt, az ülésnek tovább tartania nem lehet; de a ministerelnök ur kivánságának engedett a ház s meghallgatta, de a vitát nem lehetett volna bezárni. (*Zajos ellenmondás.*) Nem hiszem, hogy midőn constatálva van, hogy a ház nagy része nem hallotta, a vita berekesztése mégis kimondottnak legyen tekinthető. (*Ellenmondás jobbfelől. Nagy zaj.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: Mindenek előtt meg kell jegyeznem, (*Halljuk! Halljuk!*) hogy akkor állottam fel és azon constatált tény alapján kértem szót, hogy a vita bezáratott. (*Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.*) Ez az, a mit constatálni köteles vagyok; kötelességem annyival inkább, mert ez magyarázatául szolgál annak is, hogy az én szólani kivánásom nem lehetett oka annak a zajnak, a mely miatt a képviselő urak azt mondják, hogy a vita bezárását nem hallották. De én ugy tudom, hogy ellenzéki jegyző urak is vannak, azoknak mindenesetre kellett volna hallani, vagy kellett volna tudni, ha még valaki szólni kiván. (*Ugy van! jobbfelől.*) Ezeket mind constatálni kötelességem, hogy mihelyt egyszer a jegyzők jelentik, hogy senki szólásra felirva nincs és nem jelentkezik senki, a vita bezárása helyén van, sőt azt be kell zárni. Ez az általános, rendes eljárás. Ezt kérem, mint szükségest constatálni.

Digitized by Google

A mi már most a kérdést illeti, én megvallom, azt hittem, hogy a nagy általános vita után ezen egy szakaszra két napot elégnek méltóztatnak tartani. (*Ellenmondás balfelől.*)

Sajnálom, akkor méltóztassanak folytatni; én nem óhajtom, hogy a bezárás iránt, bár szabály szerint történt, kimondott végzést fentartsuk. Óhajtom, hogy a többség azt fentartani ne kivánja; mert nem szeretném, bár minden alap nélkül, hogy az mondathassék, hogy a többség Isten tudja, miféle fogással akart élni. (*Helyeslés jobbfelől.*) De akkor talán szabad lenne kérni; (*Nagy zaj balfelől*) — igy nem értjük meg egymást és még önök haragusznak, hogy nem hallanak a lármától, pedig magok csinálják — mondom, talán szabad volna kérni. hogy mégis tekintettel arra, hogy még sok dolga van a törvényhozásnak, holnap tartanánk ülést. (*Helyeslés jobbfelől. Ellenmondás balfelől. Nagy zaj.*)

Elnök: Méltóztassanak a képviselőház elnökét meghallgatni. (*Halljuk!*) Gr. Apponyi Albert és többen ugy méltóztattak nyilatkozni, hogy nem hallották azt, a mit mondtam. Kötelességemnek ismerem a dolgot előadni ugy, a mint történt. (*Halljuk! Halljuk!*)

T. képviselőház! Midőn gr. Apponyi Albert nagyérdekű beszédét befejezte, én hangosan, a mennyire csak tudtam, kérdeztem: kiván-e még valaki a tárgyhoz szólani, igen vagy nem? (*Felkiáltások balfelől: De nem hallottuk!*) Hogy egyes képviselő ur mit hall, mit nem, azt én nem tudom megitélni. Én oly hangosan szóltam, a mennyire csak lehet. (*Nagy zaj.*) Előbb meg kérdeztem az ellenzéki jegyző urakat: van-e valaki szólásra feljegyezve? és miután azt a feleletet nyertem, a lehető legnagyobb hanggal kimondtam, hogy nincs, hogy a vitát bezárom. (*Felkiáltások balfelől: De nem hallottuk!*) Én megkértem egy párszor a képviselő urakat, mielőtt ezt kimondottam, hogy méltóztassanak meghallgatni, de a képviselő urak nem akartak hallgatni, hanem a képviselő urak folytonosan zajongtak. (*Igaz! Ugy van! a jobboldalon.*) Én tehát egész törvényesen, a házszabályok értelmében jártam el és ezt kijelenteni a magam részéről kötelességemnek tartottam. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Madarász József: A házszabályokra hivatkozva kérek szót. (*Halljuk!*) Megengedem, hogy az elnök ur teljesen igazoltnak hiszi a határozat kimondását: én azonban mégis azt tartanám tanácsosnak, ha a ministerelnök ur közvetítő indítványa szerint, miután a határozat kimondását sokan nem hallották, ugy vétetnék az elnök ur kijelentése, mintha az nem történt volna. Én, t. ház, constatálni vagyok kénytelen, hogy a mikor gróf Apponyi Albert képviselő ur beszédét befejezte két óra már elmult. (*Felkiáltások jobbfelől: Az mindegy!*) Azt is tudom, hogy a házszabályok megengedik, hogy az ülés vége előtt, a mi a házszabályokértelmében ezen ülésszak elején két órában állapíttatott meg, egy negyed órával kérhesse az, a kire a sorrend került, hogy beszédét más napra tehesse át, vagy hogy ha tovább szólana, őt kihallgassák. A ministerelnök urnak, vagy bármely más ministernek két órakor is van joga kérni a háztól, hogy engedje meg, hogy szólhasson, mert a ministeri nyilatkozatokat nem vesszük ugy, mint a felszólalást, hanem mint felvilágosítást.

Ma, midőn gróf Apponyi Albert képviselő ur beszédét befejezte, valóban oly zaj támadt az elnöki szék előtt, hogy ha bejelentetett is a jegyzők által, hogy szólásra senki sincs feljegyezve, azt hallani nem lehetett. Azonban, a mint tudott most az elnök ur hangosan beszélni, épen ugy kellett volna a határozatot is kihirdetni. (*Zajos ellenmondások jobbfelől.*)

Én arra kérem a t. képviselő urakat, hogy méltóztassanak kihallgatni, mert én csak az igazságot akarom mondani s az, a ki ezt nem akarja meghallgatni, nem dönthet méltányosan e kérdésben. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon. Nagy zaj jobbfelől.*)

Én tehát azt állitom, hogy az elnök urnak azon kérdését, hogy óhajt-e még valaki a tárgyhoz szólani, oly hangon kellett volna a házhoz intézni, hogy azt mindenki meghallhassa. (*Nagy zaj és ellenmondás jobbfelől.*)

Ezek után az igazságosság és méltányosság érdekében arra kérem a t. házat, hogy miután sokan vannak a képviselő urak közt, a kik az elnök ur kérdését nem hallották, a ministerelnök ur közvetítő indítványát elfogadni méltóztassék. (*Helyeslés szélső balfelől. Ellenmondások jobbfelől.*)

Elnök: Én constatálni kivánom, hogy a házszabályok értelmében jártam el. Különben erőszakot gyakorolni sem jogom, sem szándékom nincs. Ha a t. képviselő urak nagyon ragaszkodnak ahhoz, hogy a vitát folytassuk, én a magam részéről kénytelen vagyok beleegyezni. Csak azt kivánom megjegyezni, hogy én tökéletesen helyesen és correctül jártam el (*Élénk helyeslés jobbfelől*) és csak azon nagy tiszteletből, melylyel a ház iránt viseltetem, egyezem bele az elnöki enunntiatió megmásításába. (*Helyeslés.*)

Irányi Dániel: T. ház! Én nem akartam és nem is akarok a mai vitában részt venni, tehát személyesen nem szenvedtem sérelmet. A t. elnök ur azt mondja, hogy tökéletesen correctül enuntiált. Bocsánatot kérek, t. elnök ur, az enuntiáláshoz szükséges, hogy a ház tagjai meghallhassák. (*Helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.*) Abban remélem nem fog kételkedni a t. elnök ur, ha azt mondjuk, hogy mi nem hallottuk az enuntiátiót. De maga az elnök ur is azt méltóztatott mondani, hogy zaj volt, zajban pedig nem szabad enuntiálni. (*Ugy van! a bal- és a szélső baloldalon.*) Azért van az

Digitized by Google

elnöknek oly nagy hatalma, a minővel őt a házszabályok felruházzák, hogy csendet csináljon, mielőtt a határozatot kimondaná. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Ennélfogva csak arra kérem az igen t. elnök urat, ne méltóztassék jövőre hasonlóképen eljárni, ne hogy hasonló felszólalásokra alkalmat adjon. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Csak egy pár szót akarok mondani. *(Halljuk! Halljuk!)* Mindenek előtt megkivánom jegyezni, hogy alig lehet azt mondani, hogy zajban nem szabad enuntiálni; mert akkor, kivált ha az óra kettő felé jár, a mi házunkban ugyszólván sohasem lehetne határozatot kimondani. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)*

Mert, a mint a szónok, a kit utolsónak tartanak, leül; képviselőtársaink igen nagy része nagy zajjal rákezdi: „Holnap!“ és nyomul az ajtó felé, ugy, hogy ha az elnöki enuntiatiót én, ki igen jó hallással dicsekszem, meg akarom hallani, kénytelen vagyok az elnöki szék elé menni. *(Ugy van! jobbfelől.)* Ha tehát azt akarjuk, hogy a félreértések e tekintetben elkerültessenek, ne vádoljunk senkit, hanem mindnyájan adjuk egymásnak szavunkat, hogy addig, mig az elnök nem enuntiált, soha nem zajongunk és nem mozgolódunk. *(Derültség és helyeslés.)* Akkor aztán ily dolgok nem fognak történni.

A mi már magát a dolgot illeti, nem hiszem ugyan, hogy a t. elnök ur védelemre szorulna, de azt gondolom, be kell látnunk, hogy az adott viszonyok közt a t. elnök ur egészen correcte és helyesen járt el. *(Élénk helyeslés.)*

Sokkal nagyobb súlyt fektetek arra, a mit már az imént is mondottam, hogy tudniillik ne mondhassák, hogy a vitát a többség Isten tudja miféle mesterséggel akadályozza, sem hogy magam is ne kérném a t. elnök urat, méltóztassék a történtek után belenyugodni abba, hogy a vita folytattassék, *(Általános élénk helyeslés)* még pedig mivel, mint hallottam, sokan már másképen disponáltak idejökkel, nem holnap, hanem holnapután. *(Általános élénk helyeslés.)*

Elnök: T. ház! *(Nagy zaj. Halljuk!)*

Gróf Tisza Lajos: Senki sem hallgatja az elnököt; folyton zajognak, azután megint azt fogják mondani, hogy nem hallották az enuntiátiót. *(Ugy van! Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: T. ház! *(Halljuk!)* Köszönettel veszem a ministerelnök ur nyilatkozatát. Azonban bátorkodom megjegyezni, hogy nincs oly elnök — és pedig nem olyan, a ki annyira tapasztalatlan, mint én, hanem a leggyakorlottabb is — a ki, midőn valamit és pedig a tőle kitelhető legnagyobb hangon enunitál, ha enuntiatiója ellen felszólalás nem történik, azt ne higyje, hogy enuntiátiját meghallották. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* Én is azt hittem, hogy kijelentésemet mindenki hallotta, mert a lehető legnagyobb hangon mondottam. *(Általános helyeslés.)*

Következik a holnaputáni napirend megállapítása.

Napirenden lesz a törvényhatóságokról szóló törvényjavaslat 57. §-ának folytatólagos tárgyalása. *(Élénk helyeslés. Felkiáltások: Éljen az elnök!)*

Az ülés 10 órakor fog kezdődni. Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 2 óra 50 perczkor.)

Digitized by Google

213. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi márczius hó 26-án.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés Molnár Antal (csáktornyai) és Szilágyi Dezső szabadságolásáról s az ez évi VII. törvényczikk kihirdetéséről. A pénzügyi bizottság jelentése a pénzügyi közigazgatási bíróságot tárgyazó törvényjavaslatról és a Londonban kötött egyptomi pénzügyi szerződésről. A törvényhatóságokról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása. Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, Trefort Ágoston, b. Kemény Gábor.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Rakovszky István jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Zsilinszky Mihály, az azok ellen jelentkezőket Törs Kálmán jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Rakovszky István jegyző (*olvassa a márczius 26-ikán tartott ülés jegyzőkönyvét*).

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Jelentem a t. háznak, hogy Molnár Antal (csáktornyai) képviselő súlyos betegségének gyógyítása végett két havi szabadságidőt kér. (*Megadjuk!*)

Megadatik.

Hasonlóképen Szilágyi Dezső képviselő ur három heti szabadságot kér. (*Felkiáltások: Megadjuk!*)

A t. ház a szabadságot megadja.

Bemutatom a ministerelnök átiratát, mely szerint az 1874:XXXV. törvényczikk módosításáról és kiegészítéséről szóló törvényjavaslat ő Felsége által Bécsben 1886. márczius hava 16-ik napján legkegyelmesebben szentesittetvén, mint ez idei VII. törvényczikk az „Országos Törvénytár“ útján folyó évi márczius hó 23-ik napján kihirdettetett s ezen törvényczikknek a legfelsőbb szentesítési záradékkal ellátott eredeti példánya az országos levéltárba helyeztetett el.

Tudomásul vétetik.

A pénzügyi bizottság előadója kiván jelentést teni.

Hegedüs Sándor a pénzügyi bizottság előadója: Van szerencsém a pénzügyi bizottság jelentését a pénzügyi közigazgatási bíróságról szóló 1883. évi XLIII. törvényczikk módosítása iránt beadott törvényjavaslat tárgyában az igazságügyi bizottságnak ugyanezen törvényjavaslatra vonatkozó jelentésével együtt tisztelettel benyujtani.

Van szerencsém továbbá ugyancsak a pénzügyi bizottság jelentését az Egyptom pénzügyei rendezése ügyében Londonban 1885. évi márczius hó 18-án kötött nemzetközi egyezménynek és a Londonban 1885. évi julius hó 25-én kelt nemzetközi nyilatkozatnak beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában tisztelettel benyujtani, kérvén, méltóztassék a t. ház ugy az előbbi, mint ezen jelentés kinyomatását és kiosztását s annak idejében az osztályok mellőzésével napirendre tűzését elrendelni.

Elnök: A pénzügyi és igazságügyi bizottság jelentése a pénzügyi közigazgatási bíróságokról szóló 1883. évi XLIII. törvényczikk némely határozatainak módosításáról szóló törvényjavaslatra vonatkozólag, valamint a pénzügyi bizottság jelentése az egyptomi pénzügy rendezése ügyében Londonban kötött egyezmény, illetőleg nyilatkozat beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában kinyomatik, kiosztatik s ha a t. ház elfogadni méltóztatik, az osztályok mellőzésével annak idejében napirendre tűzetik. (*Helyeslés.*)

Egyéb bejelentés nem lévén, következik a napirend: a törvényhatóságokról szóló törvény-

Digitized by Google

javaslat részletes tárgyalása és pedig az 56. és 57. §.

Beöthy Ákos: T. ház! *(Halljuk!)* A vita jelen előrehaladott stádiumában, mikor a tárgy már annyira ki van merítve, számomra mondani való alig van. Csakis néhány futólagos észrevételt akarok tenni egyre-másra, a mi a túloldalon elmondatott.

Ugy vagyok vele, t. ház, mint a ki előtt az egész területet learatták, számomra csak a tarlózás maradt. Itt-ott hullott el egy-két kalász, melyet felszedegetni kivánok. *(Halljuk!)* Mindenek előtt, talán leghelyesebb lesz, ha röviden indokolom szavazatomat. *(Halljuk!)*

Mi, t. ház, ezt a javaslatot általánosságban nem fogadtuk el, de miután a ház azt általánosságban elfogadta, teljes loyalitással ezen törvényjavaslat álláspontjára helyezkedtünk és igyekeztünk azt tőlünk telhetőleg javítani, módosítani. Igaz, hogy fáradozásainkat eddig siker nem követte, a mi meglehet onnan származik, hogy a ház egyik legújabb irályi tekintélye: Bezerédj Viktor t. képviselőtársam, fájdalom nincsen sorainkban, mert csakis az ő módosításait szokták elfogadni. Ezen szakaszhoz is t. barátom Horánszky Nándor egy módosítványt adott be, mely igen röviden azt tartalmazza, hogy a főispánok eredeti hatáskörükben hagyassanak meg. Ezt én egészen helyes indítványnak tartom; mert igen helyes törvényhozási elv nézetem szerint az, hogy ottan, a hol egy organum hatáskörének tágításáról van szó, ezt csak akkor szabad tenni, ha számos concret eset bizonyítja azt, hogy a jelenlegi eszközök nem elegendők. Már pedig, t. ház, a jelen esetben ugy áll a dolog, hogy hallottunk itt igen szép és érdekes fejtegetéseket a magyar állam és a magyar nemzet érdekeiről, de nem hallottunk egyetlen egy concret példát, esetet sem annak bizonyítására, hogy azon körülményből, hogy a főispánoknak nincs elég hatalmuk, talán valami inconvenientia származott volna. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* Már pedig nyilatkoztak e tekintetben oly competens egyéniségek, mint a t. miniszterelnök ur és a t. államtitkár ur. Megvallom, a mint én ismerem nálunk a közvélemény ellankadását, elbágyadását, a hol igazán azt lehet mondani, az hiba, hogy az emberek túlengedelmesek, el sem tudom képzelni azt, hogy a mostani időkben miképen adhatta volna magát elő valami reintentia, a miért aztán a hatáskör növelésére szükség volna.

De nem látom annak szükségét maguknak a főispánoknak érdekében sem. A főispáni állás oly nagy tekintélylyel bir, oly erős gyökerei vannak a multban, hogy ha azon a főispáni széken igazán ember ül, az befolyásával hatalmát is tudja érvényesíteni. Ha pedig az illető nem kormányzásra termett ember, akkor a hatalom kezében két élű kard lesz, melylyel ugy másokat, mint őt magát meg fogja vágni. *(Ugy van! balfelől.)* Én tehát nem látom ezen újítást sem a kormányzat, sem a főispánok érdekében levőnek s megvallom, a leghelyesebbnek találnám, ha Horánszky Nándor t. képviselőtársam indítványához méltóztatnának hozzájárulni. *(Helyeslés balfelől.)*

Ezek után még néhány polemicus megjegyzést akarok tenni, még pedig chronoligus rendben. *(Halljuk! Halljuk!)* Első sorban a vita első napjának tulajdonképeni hősével, a kormánypártnak ezen kérdésben, hogy ugy mondjam, vezérszónokával: Chorin képviselőtársammal fogom kezdeni. *(Élénk derültség balfelől.)* A t. képviselő ur felettünk kimondotta azon megsemmisítő verdictet, hogy kénytelen volt bennünket itt hagyni, mert nem voltunk neki elég liberalisak. Hát furcsa csemete az a liberalismus. Igazán oly dúsan és gazdagon virágzik, hogy mindennap egy-egy új válfajával ismerkedtünk meg. *(Tetszés jobbfelől.)* Ismerünk már intransigens liberalismust. És most Chorin Ferencz képviselő ur bemutatott egy másik díszpéldányt, a melyet hatóságilag engedélyezett liberalismusnak lehetne nevezni. *(Derültség balfelől.)* A t. képviselő ur tehát uti fugura docet, akkor liberalis, mikor felsőbb helyről kap rá engedélyt; „par ordre de Moufti", mondaná a franczia. Ha a képviselő ur oly túlérzékeny a liberalismus minden legkisebb árnyalata iránt, hogy minket a házassági kérdésben követett eljárásunkért hagyott el, miképen szövetkezhetett a túloldallal, melynek politikája a házassági kérdésben e kérdés valóban liberalis megoldásától, a kötelező polgári házasságtól ép oly távol áll, mint a talmi a szinaranytól. *(Derültség balfelől.)* És ha a t. képviselő ur oly annyira a meggyőződés embere, hogy nem tudta elviselni, hogy mi állítólagosan a választásokra a főrendiház ellenzékével szövetkeztünk, mikép csatlakozhatott a túloldalhoz? Hiszen a ki a meggyőződésnek igazán embere, az jobban ellenszenvez olyanokkal, kik az ő nézeteit meghamisítják és eltorzítják, mint azokkal, kik nézetei ellen loyalisan nyilt sisakkal küzdenek. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Pedig, hogy a valódi liberalismusnak nincs nagyobb ellensége, mint azon eltorzított és meghamisított liberalismus, mely a képviselő új fészkében ütött tanyát, ez kétséget nem szenved. *(Ugy van! balfelől.)*

A t. képviselő ur azután feltárta előttünk csekélységünknek elszomorító valóját és elmondotta, hogy mi soha zöld ágra nem jutunk, sikert nem fogunk aratni. El hiszem, t. ház, hogy mi a mi dolgainkat talán nem jól csináljuk: de annak aztán nem az a correctivuma, hogy az ember a túloldalra menjen át, hanem az, hogy csinálja jobban és legyen meggyőződve, hogy mi mindannyian szivesen fogjuk követni. *(Élénk helyeslés a baloldalon)*

Azt hiszem tehát, hogy a t. képviselő ur, ha ugyan azt akarta tenni, eljárását igazolni képes

Digitized by Google

nem volt. Nekem természetesen nem lehet feladatom a t. képviselő ur eljárását birálni, vagy pedig indokainak tisztaságát és komolyságát vizsgálat tárgyává tenni, mert ehhez csakugyan nincsen jogom. Nem is akarom ez esetre alkalmazni azt, a mit az idősb Pitt mondott, gondolom akkor, midőn Walpoole korában igen sok ily természetü dislocatio történt: hogy ennek — ugymond — physiologicus oka van, mert az ellenzék árnyékban és hüvösben ül, a túloldalon pedig melegen süt a ministeri dicsőség napja. Jobb tehát ott melegedni, mint itt fázni. (*Mozgás a jobboldalon.*)

Én, t. ház, ezt alkalmazni nem akarom és ha idéztem, csak azért idéztem, mert ezen eszme mintegy természetes átmenetet képez arra, a mit a t. ministerelnök urnak válaszolni kivánok, a ki ezen kérdés kapcsában azt mondotta, hogy az egészen egy dolog, hogy ha az ember kormánypártiból ellenzékivé lesz, vagy ha az ember ellenzékiből lesz kormánypárti. Hát, t. ház, azt megengedem, hogy egy dolog a meggyőződés komolyságát és a szándék tisztaságát illetőleg, mert e tekintetben különbségeket statuálni nem akarok. De nem egy dolog a feladatnak, a munkának terhét illetőleg, mely azután az illetőkre háramol, mert mig mi itt az ellenzéken nehéz állásban hálátlan sysiphusi munkát teljesítünk, ott az ember czélzatait játszva éri el.

Természetesen politikai czélzatokat értek és nem személyieket. Midőn tehát, a feladatokra, a munka terhére nézve óriási különbség van, akkor nem lehet csodálkozni azon, hogy abban, ha az emberek átmennek a kormánypártra és a dolog könnyebb végét fogják, nem találunk oly áldozatkészséget, oly önmegtagadást, mint ha az ellenkező történik. (*Ugy van! balfelől.*) Már pedig, t. ház, az ily chassé-croisée tetszetős szinben csak akkor tünik fel, ha az önmegtagadás, az áldozatkészség jellegével bir, mint például Peel Róbertnél, Anglia egyik legnemesebb parlamenti alakjánál történt.

Ezek után, t. ház, Zichy Antal t. képviselőtársam beszédére kivánok megjegyzést tenni, melyet megvallom, nagy élvezettel hallgattam. Csak annyiban volt egy kis dissonantia, hogy én e beszéd alatt megijedtem. Ő ugyanis azt mondta, hogy a mi megyei rendszerünk oly kitünő intézmény, hogy azt be fogják hozni Angliába is. Már azt gondoltam, hogy az angol kormányelnök és a t. ministerelnök ur közt megállapodás is jött létre, hogy a mi főispánjainkat át fogják vinni Angliába, hogy ott e rendszert betanitsák és Irlandot boldogitsák. (*Derültség balról.*) Azonban, t. ház, meg vagyok nyugtatva, nem veszitjük el őket és áldásthozó működésüket továbbra is folytathatják. Mert Beniczky Ferencz t. barátom beszédjéből megtanultam, hogy ezek a mi főispánjaink tulajdonképen a világ legrágalmazottabb emberei. Hisz ezek nem zsarnokok, hanem nagyon patriarchialisak, a kik az egész megyét, inclusive az ellenzéket szeretettel ölelik fel. (*Derültség a bal- és szélső baloldalon.*)

Zichy Antal t. képviselőtársam azután közjogi fejtegetésekbe bocsátkozott és igen találó vonással ecsetelte közjogi fejlődésünket abban az irányban, hogy Magyarországon mindig igen erős érzék volt egy erőteljes államszervezet iránt, egyszersmind érzék is volt arra, hogy az államnak a hatalom attributuma t megadja. De t. ház, egy más elv is drága volt e nemzet előtt s ez a szabadság elve, (*Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon*) mely két elv közti correlatiót t. barátom gróf Apponyi a minap oly szépen és hatásosan fejtegette. Ha tehát t. barátom, Zichy Antal oly nagyon buzgólkodik, hogy ezen törvényjavaslatban a hatalom attributumai megszereztessenek, akkor neki buzgólkodnia kell azon is, egyensúly szempontjából, hogy a szabadság attributumai is megszereztessenek — ezt pedig, különösen jeles előadásában nélkülöztem. (*Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.*)

És én nem hiszem, t. ház, hogy Deák Ferencz a kire ő hivatkozott, a kinek szellemének mindig itt kellene köztünk honolni — mert vannak nagy szellemek, kik a parlamentben örökké jelen vannak — én nem hiszem, mondom, hogy Deák Ferencz az ő eljárását és nézeteit aláirta és helyeselte volna.

A t. képviselő urral együtt Láng Lajos képviselő ur is közjogi fejtegetésekbe bocsátkozott a fölött, hogy Mátyás király idejében a főispánoknak milyen nagy hatalmuk volt, miből ugy látszik azt következteti, hogy tehát azért most is hasonló hatalommal kell őket felruházni. De hiszen azon főispánok Mátyás király korában még sem korteskedtek (*Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon*) s ebből azután a képviselő urak logicájával az következik, hogy most sem kellene nekik korteskedni. (*Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.*)

De, t. ház, t. barátaimnak, hogy ugy mondjam sarkalatos tévedésük nem itt van, hanem ott van, hogy nem distinguálnak a közt, hogy Mátyás király a középkorban élt, mi pedig az újkorban vagyunk. (*Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.*)

Már pedig a középkorban természetes volt azon személyes hatalom, mert a középkorban más hatalmat nem ösmertek, de az újkor tisztultabb felfogása a hatalmat az intézményekben, a szervezetben fekteti le s azt jurisdictionárius jelleggel ruházza fel, mert épen ebben rejlik a felelősség garantiája. (*Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.*)

A főispáni hivatalnak azért analogonját nem fogja találni senki a mai európai államokban,

Digitized by Google

hanem vissza kell menni, miként gróf Apponyi t. barátom igen jól jegyezte meg, Ázsiába, a hol a török pasák és a persa satrapák jutnak eszembe. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ez az oka, t. ház, hogy mi a főispáni hatáskört egyáltalában nem tekinthetjük lépcsőnek az állami administratióhoz. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Ebben a kérdésben, ugy mint minden más kérdésben, áthidalhatlan ür választ el benünket; ez az oka, hogy oda nem szavazunk, ez az oka, hogy innen oda nem lehet át mennünk, még ha akarnánk sem. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

A ministerelnök ur azután — ezt „pour la bonne bouche" hagytam — minapi beszéde végén azt mondotta, hogy ő minden hatalmat a magyar állam számára akar megszerezni. Én, t. ház, nem tudom, hogy a ministerelnök ur minek áll elő mindig ezzel az elcsépelt phrasissal, mert hiszen, t. ház, a vita exigentiája nem kivánja azt. Ezen törvényjavaslat ugy is megszavaztatik és megszavaztatik az ő felszólalása nélkül is.

De miután ez már mondatott, én mégis röviden reflectálok rá. Hát ez nagyon szép, t. ház, ha a magyar államnak az ember hatalmat szerez, de hát minő eszközökkel és minő módokkal. Én, t. ház, meglehetősen ismerem a történetet, ismerem a nagy államok történetét és az államférfiak történetét; de a ministerelnök ur eljárásához hasonló eljárást nem ismerek. Én megengedem, hogy a ministerelnök ur talán eredetileg akar eljárni. De hát mi képezi a ministerelnök politikai rendszerét, hogy ugy mondjam speciális receptjét? Ha t. ház, látjuk évről-évre consecutive ugyanazt az eljárást, hogy a mit tegnap hirdetnek, azt ma megtagadják, *(Derültség balfelől)* akkor arra vagyunk kénytelenek jönni, hogy az elv, a rendszer, az semmi, a fődolog az, hogy a ministerelnök ur kormányozza ezen országot, hogy minő elvvel és minő alapon, az egészen más kérdés. *(Helyeslés baloldalon.)*

Erre, t. ház, azt szokták mondani, hogy ez ráfogás, hogy ez rágalom. Én, t. ház, ezen intentió ellen határozottan tiltakozom. Ez semmi más, t. ház, ha ugy tetszik, mint egy logicai értelmi processus: mi a tények és tapasztalatok után vonjuk le a következtetéseket. Meglehet, hogy ezek a következtetések helytelenek, de maga az eljárás, ismétlem, hogy a tények és tapasztalatok után akar az ember indulni, a helyes eljárás, mert ez különbözteti meg az ember az oktalan állattól. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Azt mondta a ministerelnök ur, hogy neki nincs oka az ellenzék hatalmától félni. Igaz, hogy tegnapelőtt oda concludált, hogy ezt az ellenzékről vette és hogy egyetlen egyszer adott az ellenzéknek igazat, akkor is megjárta vele. Hát t. ház, mindenesetre igen érdekes és jellemző tünemény, hogy a ministerelnök ur csak egyszer adott az ellenzéknek igazat és azt is akkor, mikor neki van előnye belőle, az ellenzéknek pedig hátránya. Hanem az egészen mellékes dolog, hogy ki mondta és ki volt az értelmi szerző, az a kérdés, hogy a dolog hogy áll. Hát én elismerem, hogy csekély erővel és csekély számmal vagyunk és súlyos, majdnem pótolhatlan veszteségeket szenvedtünk; de azon körülmény, hogy ezen veszteségeket kibirtuk és igazán megfogyva, de törve nem, kötelességeinket teljesíteni tudjuk, *(Helyeslés a baloldalon)* ez azt teszi, hogy e kötelesség mégis egy egészséges kötelesség, ez azt teszi, hogy Magyarországon a parlamentárismus még is egy életerős intézmény, mely az ellenőrzést gyakorolja, mert hiszen még a fogyatékos ellenőrzés is jobb mint a semmi ellenőrzés. *(Helyeslés a baloldalon.)*

A t. ministerelnök ur, úgy látszik szintén meg van velünk elégedve, mert azt méltóztatott mondani, hogy jövőre is hasonló egészséget kiván nekünk. Hát, t. ház, én azt hiszem, hogy az egészségnek nem az az ismérve, hogy az ember egy éktelen nagy hústömeg legyen, *(Zajos derültség és tetszés balfelől)* mert a hústömeg is lehet egészségtelen, hanem az egészségnek ismérve az, hogy az illető szervezet — itten tehát az ellenzék — jól functiónáljon. *(Élénk derültség és tetszés balfelől.)* Már pedig, t. ház, én azt találom, hogy az utóbbi napokban elég jól functiónált a dolog *(Igaz! Ugy van! tetszés balfelől)* és én sem kivánok többet, mint azt, hogy a jövőre is hasonló módon functiónáljon az ellenzék. *(Derültség és helyeslés balfelől.)*

De, t. képviselőház, ha nem méltóztatnak tőlünk félni, hát akkor mire való ellenünk ez a fenekedés és ez az agyarkodás? *(Ugy van! balfelől. Halljuk!)* Ha tehát nem tőlünk félnek, ez a fenekedés és ez az agyarkodás azt teszi, hogy félnek valami mástól. *(Halljuk!)* Ez a más pedig az, hogy legyenek itt emberek, a kik önök fejére, az önök politikáját és az önök viselkedését ráolvassák. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Ez pedig azt teszi t. ház, hogy ez a politika és ez a viselkedés olyan, hogy annak még csak emlegetésétől és felemlítésétől is úgy fáznak, mint a hogy az ember a rossz lelkiismerettől *(Zajos helyeslés balfelől)* szokott fázni.

Ezek voltak, t. képviselőház, a miket el akartam mondani, különben Horánszky Nándor t. barátom határozati javaslatát pártolom. *(Élénk helyeslés és éljenzés balfelől.)*

Pulszky Ágost: *(Hosszas zaj a bal- és szélső baloldalon: Felkiáltások jobbfelől: Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! Én részemről azokhoz képest, a mik az általános vitában oly férfiu részéről, kinek elveit és nézeteit e kérdésben tökéletesen vallom, kijelentettek, a szakaszt nem fogadhatom el és ha a t. ház megengedi, elő kivánom tisztán csak saját részemről terjeszteni azon indokokat, a melyeknél fogva el nem fogadhatom; *(Halljuk! Halljuk!)* de ép oly kevéssé fogadhatom el azon indítványt, melyet Horánszky Nándor igen t. képviselő ur

Digitized by Google

terjesztett be és a mely az említett elvekkel még sokkal inkább ellentétben áll, a mint ezt szintén bátor leszek kimutatni. (*Halljuk!*)

Már az általános vitában kifejtetett, t. ház, hogy a megyei tisztviselőknek kinevezés utján való betöltése nem pusztán betöltetési, hanem szervezeti kérdés. E nyilatkozat jelentősége a jelen szakasznál mutatkozik legvilágosabban és legtisztábban; mert ha a megye összes tisztviselői, épen a jurisdictionalis tisztviselők, államilag neveztetnek ki, akkor természetesen az állam részéről azok irányában semmi egyébre többé szükség nincs, mint azon ellenőrzés teljesítésére, mely minden tisztviselő tekintetében fenforog, valamint szükséges lesz az ország minden megyéjében — mint akkor hasonlókép kifejtetett — oly állami közigazgatás, mely a megyei önkormányzatban való hatáskör ellenőrzését eszközli. Ezen közeg akkor a főispán volt és ezen esetben igenis a főispánnak semmi intézkedési jogot adni nem szükséges, mert az intézkedési jog a megyei tisztviselő kezében is állami tisztviselő kezében lett volna, ki felett ennek következtében csakis ellenőrzés gyakorlása szükséges. Ez egy tiszta, világos szervezeti álláspont. Ez azon álláspont, mely engem akkor vezérelt, midőn az általános vitában való szavazatommal lehetőleg a tisztviselők kinevezésének elvét akartam érvényre emelni. Ámde ha az általános vitában azon álláspont elvettetett, ha e háznak túlnyomó többsége azon szervezetet fogadta el, mely most itt a részletes tárgyalás alapjául szolgál, akkor teljesen illusorius dolog, hogy a részletes tárgyalásban ismét azon szervezet consequentiáit, a mely itt le van fektetve, le ne vonjuk. És ekkor ismét teljesen lehetetlen dolog az, hogy azok, a kik az úgynevezett állami közigazgatást kivánják, akkor, mikor nem az állam közvetlen közegei kezébe van a végrehajtó hatalom letéve, hanem a megye által választott tisztviselők kezébe, hogy akkor a felügyeleti jogon kivül az államnak ne adjanak — már szervezetileg meghatározandó módon — hatalmat arra, hogy netán veszélyeztetett érdekeit szükség esetén önmaga is megvalósítsa. És, t. ház, minden szervezet, a mely a választott tisztviselők rendszere mellett fennáll, szükségképen beleesik azon ellenmondásba, szükségképen beleütközik azon nehézségekbe, a melyeket gróf Apponyi általában e kérdésre vonatkozólag difficultál, de a melyeket meg nem szüntetünk, ha elvetjük ezen szakasz részleteit és az 1870. évi XLII. törvényczikkre akarunk visszatérni; mert azok, a mint bátor leszek kimutatni, az 1870. évi XLII. törvényczikkben benfoglaltatnak és ha az 1870. évi XLII. törvényczikk elveit következetesen akarjuk alkalmazni, akkor talán az alárendelt kérdésekben némi csekély változásokkal, de egészben csakis ugyanazon szervezet vonásait fogjuk feltalálni, a melyek a jelenlegi szakaszban feküsznek előttünk.

T. ház! A mi ellen nekem mindenek előtt ezen szakaszt illetőleg a részletekben is szükségképen az általam kifejtett álláspontnál fogva kifogásom kell, hogy legyen, nem lehet e szakasz *i)* pontja, nem lehet a főispánnak azon hatalma, hogy a hol az állam érdeke azt kivánja, rendkivüli intézkedéseket közvetlenül tehessen, ha az alispán ezt tenni nem akarja, vagy ha az alispán helyben nincsen. Magam is óhajtanám némileg szorosabb körülirását az állam érdeke kifejezésének, bár más országok törvényeiben e kifejezés szintén előfordul, mint előfordul a belga törvényben, a hol az „intérêt général“ szintén ugyanezen kapcsolatban és ugyanezen értelemben van használva; az „állam érdeke“ kifejezést, mondom, szivesebben láttam volna valamely szabatosabb és kevésbé elasticus kifejezés által helyettesítve, ámde maga a gondolat ellen a jelenlegi szervezet mellett lényeges kifogást nem lehet tenni. Nem lehet tenni miért? Nem lehet tenni azért, mert a jelenlegi szervezet mellett, a mely mellett az alispáni állás csakugyan a megye által választás útján töltetik be, a mely mellett az alispán közvetlenül a kormánytól nem függ, hanem függ a megyétől és utasításait közvetlenül a megyétől veszi, igenis fenforoghat azon, a kinevezési rendszer mellett képzelhetlen eset, hogy ott, a hol esetleg a minister, vagy főispán az állam érdekét veszélyeztetettnek látja, a választott közeg intézkedni még sem kiván s az engedelmességet esetleg megtagadja. Mondom, kinevezett tisztviselők mellett ezen eset képzelhetetlen, mert épen azon szolgálati pragmatica és fegyelmi törvény folytán, a melyben csak az egyéni jogok garantiáját kivánták látni, ez esetben kinevezett tisztviselők mellett az ellenszegülés valóban lehetetlenné van téve. Választott tisztviselők mellett — és ez a választási rendszer egyik gyengesége — a közigazgatási szervezet tekintetéből igenis fenforoghat ez az eset és ezen esetben igenis szükség van a pótló intézkedésre, szükség van arra, hogy mulhatlan szükség esetén az ellenőrző közeg intézkedhessék. Szükséges ez egy további indoknál fogva is, t. ház; azon további indoknál fogva, hogy az ellenőrző közeg ezen szervezet mellett nem bir tulajdonképen fegyelmi hatalommal; mert a mai törvény szerint az alispán felett tulajdonképen fegyelmi hatalommal bir-e a minister? Nem! Minden kinevezési rendszer mellett pedig — bárhogy körülirják azon kinevezési rendszert, bárminő biztosítékot adjanak a hivatalnokoknak, a hivatali pragmatica szempontjából — a ministernek mindig lesz közvetlen fegyelmi intézkedési joga is bizonyos mértékben. Minden kinevezett tisztviselőt a minister minden országban fegyelmileg megróhat,

Digitized by Google

rendreutasíthat, esetleg fegyelmileg áttehet. Sőt nemcsak fegyelmi büntetésképen, hanem szükség esetén mindannyiszor és ott, hol azt az állam érdeke ugy kivánja. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)

Itt azonban a megyei tisztviselőkkel ez egyáltalában nem lehetséges; itt minden fegyelmi intézkedés a megyei tisztviselők tekintetében szükségképen csak is egy hosszadalmas és birói fegyelmi eljárás mellett történhetik.

S e mellett legyen szabad egy megjegyzést tennem arra, a mit Ugron Gábor t. képviselő ur tegnapelőtt említett, hogy tudniillik már 1876-ban megrontatott volna azon fegyelmi elv, mely az 1870-iki törvényben letétetett, mert — ugymond — az 1870. törvény szerint a fegyelmi hatalmat a törvényszék gyakorolta, az 1876-iki törvény szerint pedig egy külön fegyelmi választmány gyakorolja, a melyben a kormány képviselői is ott ülnek.

Engedelmet kérek, a dolog nem igy áll. (*Halljuk!*) Igaz, hogy 1870-ben a fegyelmi hatalom a törvényszékre lett ruházva az elbirálás és a fegyelmi büntetés kimondása esetében. De engegelmet kérek, ha megjegyzem, hogy az 1870. törvény épen nem a ministeri hatalom, vagy az állam hatalma szempontjából csak, hanem épen a polgárok szempontjából nem volt kielégítő. Mert ott, a hol bárminő fegyelmi eljárás esete csupán csak — hogy ugy mondjam — fegyelmi vétség esetében forog fen; a hol a rendes fegyelmi hatalom érvényesítésére vonatkozólag, a rendes fegyelemi felügyeletre vonatkozólag semmi intézkedés nem forog fen; hanem a fegyelmi esetek csupán azokra voltak szorítva, melyek durva törvény- vagy intézkedési sértések esetére vonatkoztak: ott szükségképen hatályos fegyelmi ellenőrzés nem foroghatott fen és a törvényszék, mely szükségkép csak a törvény szakaszait nézhette és a melyhez csupán egy igen complicált, előző eljárás után juthatott a fegyelmi ügy, azon törvényszék nem lehetett abban a helyzetben, hogy fegyelmi tekintetben azt a hatáskört és tevékenységet érvényesítse, mely az administratio és az administratio közegeinek folytonos felügyelet alatt tartására és apró különféle visszaélések és apró különféle érdeksértések eseteire vonatkozik.

Ezért volt szükséges egy új fegyelmi törvény megállapítása, egy oly fegyelmi törvény megállapítása, mely nem csupán juridicus szempontból engedjen fegyelmi esetekben felülvizsgálatot és itéletet, de a mely itéletet és felülvizsgálatot engedjen, tekintetbe vételével azon fontos érdekeknek, appreciatiójával azon politikai tekinteteknek, melyek a politikai tisztviselők irányában a fegyelem érvényesítésénél mulhatatlanul szükségesek és melyeknek tekintetbe vétele nélkül minden fegyelmi eljárás hatálytalanná válik.

Egyébiránt még egyet akarok megjegyezni, (*Halljuk!*) hogy olyan fegyelmi eljárást pedig, a hol a hivatalos felsőbbség kezében semmi hatalom nincs, én hatályosnak soha semmi körülmények közt nem képzelhetek s épen annak a példáját, hogy 1870-ben az államhatalomnak erősítésére kellő tekintet nem volt, épen azon traditióknál fogva, melyek a megyéhez fűződtek, látom én kifejezését abban, hogy 1870-ben az állami fegyelmi hatalom érvényesítésére más módon nem volt gondoskodva, mint azon traditionális, nem törvényes módon, a mely kormánybiztos, vagy királyi biztos kiküldése és az egész megyei functionálás megakasztása által volt csak eszközölhető, annak következtében az 1876-iki törvényre, mely az 1870-iki törvénynyel szemközt nem egy reactionárus visszalépést, hanem a közigazgatás rendezésének mulhatatlanul szükséges momentumát képezi, annak idejében nemcsak én, hanem — ugy tudom — igen számosan, a kik a ház ezen oldalán ülnek, rászavaztak.

És már most, ha e szempontból tekintjük az *i*) pont rendelkezését, a melyet — mondom — szabatosabban kivántam volna részemről látni, meg nem tagadhatom. Ha a főispánnak ellenőrzési jogot adunk, a mint hogy mulhatatlanul adnunk kell és a mint, hogy az ellenőrzési jogot senki sem kivánja megtagadni, akkor lehetetlen, hogy az ellenőrzési jogot ne hatályosbítsuk azzal, hogy ha ez ellenőrzési jogból kifolyólag mulhatatlanul szükséges, törvényes intézkedés szüksége forog fenn, lehetetlen ezt megtagadni, a nélkül, hogy magát az ellenőrzési hatalmat illusoriussá, teljesen üressé tegyük. És itt igazán üres phrásis az, a mely ebben a szabadság veszélyeztetését gondolja látni; üres phrásis, a melynek indokaira és czélzataira vonatkozólag majd később leszek bátor áttérni.

Legyen szabad e keretben megmaradnom és megmondanom, mi az e szakaszban, a mit én a főispán részére és hatalmi körére vonatkozólag helyesnek nem tekintek.

Ez mindenekfölött a *g)* pont, a mely a főispánnak tényleges kinevezési hatalmat ad nemcsak azon körben, a melyben az, hogy — ugy mondjam — a segéd- és kezelő-személyzetre vonatkozólag elkerülhetetlen, hanem ad tényleges kinevezési hatalmat oly körben, a melyet én a ministernek reserválva óhajtanék látni, nevezetesen az orvosok, különösen a számvevőség, levéltárnok és rendőrkapitányok tekintetében. Megmondom: miért. Azért, mert itt nem puszta betöltési módozat a kinevezés. Különösen a számvevőségeket illetőleg rendkivüli fontossággal bir ez állásoknak jövőre kinevezés utján betöltése. Mert ez által teremthető meg egyedül azon egységes számvevőségi rendszer és a számvevőségre hivatott testület kebelében azon egységes érzület és esprit de corps, a melyet egy jó számvevőségi rendszer kiképezésére

Digitized by Google

mulhatatlanul szükségesnek tekintek. Mert ez által teremthetni meg csak a megyei és központi számvevőség közt azon kapcsolatot, a mely óhajtandó, ma pedig nem áll fenn. Ez által lehet a törvényhatósági számvevőségeket azon alsóbbrendű körből kiemelni, a melyben az egyén, ugy látszik, mintha egész életét azon alsóbb körben kellene eltöltenie. És ez által lehetne kapcsolatba hozni a ministeri számvevőségekkel, a melyek ezen alsóbb körben tapasztalatokat szerzett egyénekkel lennének kicgészíthetők. Mindenesetre óhajtandó volna a számvevőség rendszeres kifejlődése magának a testületnek megerősödése, a számvevőségi elvek gyakorlati keresztülvitele szempontjából. Azért óhajtanám én a számvevőségeket ministeri kinevezéstől tenni függővé és nem a helyi, localis kinevezéstől, a melynél rendszerint localis érdekek birnak befolyással.

Az orvosokra nézve kevésbé fontos ez, mert az orvosi praxis természete a helyi kinevezést teszi kivánatossá. Ámbár itt azon egyedüli veszélynél fogva, a mely a főispáni állással össze van kapcsolva, hogy tudniillik a főispán könnyen pártegyéniséggé válhat, a kinevezést kezéből kivétetni óhajtanám.

Ez azon kifogás, melyet e szakasz ellen tenni lehet.

Ezen kifogást azonban, megjegyzem, el nem enyészteti Horánszky Nándor képviselő ur. Miért? Mert indítványa az 1870 : XLII. törvényczikk álláspontjára akar visszatérni, az 1870-iki törvén ben pedig épen ezen főispáni kinevezésnek intézményét látjuk megállapítva. A főispán nevezi ki — ha jól tudom — ama törvény szerint a levéltárnokot, ő nevezi ki a kezelő- és segédszemélyzetet is, egyszerűen az 1870-iki törvénynek kiterjesztése azon esetekre, a melyekre a kinevezési elv egyáltalában kiterjesztetik, a szakasz ezen intézkedése; ugy, hogy ha a t. képviselő ur nem azt akarja, hogy az illetők továbbra is választassanak, hanem azt, hogy kineveztessenek, akkor az 1870-iki törvényre való hivatkozással nem ér el semmit. mert az 1870-iki törvényből szükségkép ezen szakasz intézkedései következnek; valamint hogy megjegyzem, hogy az 1870-iki törvényre való hivatkozás a főispán intézkedési hatalmára vonatkozólag is ugyanezen eredményekre vezet, ha csak nem gondolja a t. képviselő ur azt, hogy a főispán ellenőrzési hatalma is azon körön túl korlátolandó, a mely már is az 1870-iki törvényben foglaltatik, mert az 1870-iki törvény szerint a főispán — a mint mondom — „kinevezi az illető tisztviselőket, gyakorolja a kijelölés jogát, indokolt felterjesztést tesz a kormánynak, ha valamely kormányrendelet végre hajthatónak nem tekintetik", a mi itt most megbővíttetik azzal, hogy maga is ministeri felelősség mellett közvetlenül intézkedhetik, vizsgálatot rendelhet el a hanyag vagy vétkes tisztviselő ellen, de ha az alispánt olyannak találja, azt belügyministeri jóváhagyással függesztheti fel.

Igaz, hogy a belügyministeri jóváhagyás kikötése itt most elmarad; de hogy a t. urak ezen belügyministeri jóváhagyásnak ugy látszik valami nagy súlyt nem kölcsönöznek, ez világosan kitűnik azokból, melyeket a belügyminister ellenőrzési szerepéről és melyeket a belügyministeri felelősségre vonatkozólag eddig is kifejtettek.

Ennyit óhajtottam megjegyezni azokra vonatkozólag, hogy magam részéről a paragraphust miért nem fogadhatom el, de hogy azokat, melyek a túl oldalról felhozattak és indítványoztattak, miért nemfogadhatom elépoly kevéssé, mert azokban ezzel szemben semmi egyéb különbséget nem látok. És most már kérdem, t. ház, ha semminemű egyéb különbség a két álláspont között nem létezik, mint kideríthető, hogy azok közt, a kik Horánszky Nándor t. képviselő ur álláspontját elfogadják és azok közt, kik a jelenlegi törvény melletti álláspontot fogadják el e tekintetben semminemű elvi ellentét nem létezik: kérdem mi jogosultsága, mi jelentősége van a panaszoknak, azon rendkivüli igazán agyarkodásnak és fenekedésnek (*Élénk helyeslés jobbfelől*) — nem a saját kifejezéseimet akarom használni, hanem oly kifejezéseket, melyek innen elhangzottak, (*A balközepre mutat*) melyek e napokban a kérdésre vonatkozólag kifejlődtek. (*Élénk tetszés és helyeslés jobbfelől.*) És kérdem a t. házat, hogy lehet-e ennek más indokát keresni, hogy lehet-e ennek egyáltalán más czélja, mint az, a mit épen e sorokban (*a balközépre mutat*) egy idő óta én részemről legalább észleltem és a mi mi annak az oka, hogy már a jelen országgyülés elejétől fogva e pártnak tagja nem vagyok. (*Zajos felkiáltások balfelől. Orülünk! Helyeslés jobbfelől. Halljuk! Halljuk!*)

Lehet-e ennek más indokát találni, mint egy természetellenes rivalisálást egy oly állásponttal, a mely a maga természete szerint radilcais és népszerű, egy oly álláspontnál, a mely a maga természete szerint gouvernementális és nem népszerű álláspont, felcziczomázva phrasisokkal, (*Élénk tetzsés jobbfelől. Zajos ellenmodások a baloldalon*) felcziczomázva oly látszattal, a melyet jogosultan egyedül csak a szélső baloldal követelhet magának. (*Igaz! Ugy van! jobbfelől. Nagy zaj és mozgás balfelől. Felkiáltások: Eláll. Másfelől: Halljuk! Halljuk!*)

A midőn azt látom, t. ház, hogy panaszokban és támadásokban, melyek nem a kormányhatalom ellen intéztetnek, mert maguk is possibilis kormányhatalom megállapítására való törekvéseket foglalnak magukban, gróf Apponyi Albert ugyanazon phraseologiát használja, sőt néha túllicitálja azt a phraseologiát, mely igen természetesen 20 esztendő óta a szélső baloldal padjairól hangzik fel, (*Ugy van! jobbfelől. Nagy zaj és mozgás bal-*

Digitized by Google

felől) akkor azt hiszen, t. ház, hogy egészen más megitélés alá kerül az ott (*A szélső baloldalra mutatva*) és egészen más megitélés alá kerül az itt. (*A baloldalra mutatva.*)

Ugron Ákos: De nem Pulszky Ágoston részéről!

Pulszky Ágoston: De igenis az én részemről is. És ha valaki erre való jogosultságomat kétségbe vonja, annak legyen szabad csak azt mondanom, hogy 16 esztendő óta, mióta e háznak szerencsém van tagja lenni, én a túloldalon mindig a szélső ballal szemben foglaltam állást. Hivatkozom mindazokra, a kik a háznak azóta tagjai s a kiknek figyelmét talán szerencsés voltam felkölteni, mind el fogják ismerni, hogy mindig loyálisan, de mindig mereven szembeszállottam azon törekvésekkel (*Igaz! Ugy van! a szélső balon*) és soha sem tartottam lehetőnek azt, hogy a mai közjogi alaptól eltérve más alapon lehetne Magyarországon egy kormányzati elvet megteremteni és azon törekvésekben, a melyek akár az önálló, független vámterületre, akár az önálló hadseregre irányoztattak, soha sem láttam oly alapot, melyet bárminő körülmények közt, ma itt sikeresen érvényesíteni lehetne. A szélső ballal szemben tehát mindig őszintén és nyiltan szembeállottam. És épen azért, midőn azt tapasztalom, hogy azok, a kik a közjogi alap talapzatán állanak, a kik közjogi alapon egy ellenzéket hivatvák képezni és ennek következtében kell, hogy gondosan megőrizzék azon elvek tisztaságát, a melyek alapján kormányt szervezni, kormányozni egyaránt lehetséges, mondom, midőn azt tapasztalom, hogy ezek letérnek ezen alaptalapzatról és minduntalan oly álláspontokra térnek át, a melyek természetük, lényegük szerint antigouvernementálisok (*Ugy van! jobbfelől. Nagy zaj és ellenmondás a bal- és szélső baloldalon*) és a melyek lényegileg antigouvernementálisok lévén egyszersmind illiberálisok, (*Élénk helyeslés jobbfelől. Igaz! Ugy van! Nagy zaj és mozgás a bal- és szélső baloldalon*) ugy annak jogosultságát kell, hogy tagadásba vegyem. Mert én jogosultnak csak azon liberálismust tarthatom, a mely számon tartja a keresztülvihetőséget, a mely szemügyre veszi azon postulatumok feltételeit, a melyeket létesíteni kiván és a mely nem teszi lehetetlenné azok érvényesülését, melyek nélkül a liberálismus követelményeinek érvényesülése is lehetetlen s a mely antagonismusban van a szabadelvüséggel. Ha ily irány- és alapcserélgetést és átsiklásokat látok egy párt álláspontjáról, kétségkivül öntudatlanul oly állaspontra, mely ezzel direct ellentétes elvi alapon áll: ezt sem jogosultnak, sem helyesnek nem ismerhetem el. (*Helyeslés jobbfelől. Élénk mozgás balfelől.*)

Gróf Apponyi Albert képviselő ur azt mondja, hogy ő ugyan nem akarja azon képviselők eljárását birálat alá venni, vagy azok indokait kutatni, kik ezen pártból kiléptek, de megjegyzi, hogy azt sohasem azzal indokolják, hogy a kormány eljárása helyes, de azzal, hogy az ellenzéké helytelen.

Engedelmet kérek, ha én, ki régibb idő óta léptem ki a párt keretéből, (*Halljuk! Halljuk!*) én, ki választóim előtt és a lapokban, tehát nyilvánosan megjelent nyilatkozatban annak idejében elmondottam és a kiről a képviselő urak igen jól tudják, hogy ezen országgyülési cyclus alatt pártjuknak tagja nem voltam, de nem voltam és nem vagyok a kormánypárt tagja sem; (*Egy hang a baloldalon: Meddig?*) ha azon feltevés, melyet Beöthy Ákos képviselő ur ismételt, tudniillik, hogy azok, a kik onnan elszakadnak, ezt azért teszik, hogy a dolog könnyebb végét fogják, magamra nézve helyesnek és indokoltnak ne tartsam; azért, mikor az alkalom előkerült, ámbár a t. képviselő urak mindenkit, ki ellenök felszólal, ugy tekintenek, mint, nem akarom e szót használni, infallibilitások, (*Egy hang a jobboldalon: De jol hasznalta!*) de kiváltságos állásoknak, melyhez azt hiszik, hogy joguk van megtámadóját, engedjék meg, hogy ha már felszólaltam, hogy kifejtsem, mi az ok, mi kilépésre birt. (*Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Felkiáltások a baloldalon: Elál!*)

Azt hiszem, szeretnék, ha elállanék, de nem állok el. (*Helyeslés jobbfelől. Felkiáltások a baloldalon: Csak halljuk!*) én nem akartam az általános vitában felszólalni, mikor a tárgy és a figyelem is csakugyan ki volt merülve, engedjék meg, hogy most szóljak. (*Halljuk! Halljuk!*)

Beöthy Ákos t. képviselő ur, midőn kifejtette, hogy a legfogyatékosabb ellenőrzés is jobb, mint a semmi ellenőrzés, azt tette utána, hogy ennek következtében ismerjük el eljárásuk és álláspontjuk helyes voltát és a minek logicai következtetését ugyan nem fogadom el, ismerjük el, hogy igazuk van azon egyes concret kérdésekben, melyeket felhoztak.

Engedjék meg azt felelnem, hogy a köteles ség teljesítésének bizonyos módja sokszor lehetetlenné teszi mások részére annak helyes teljesítését és hogy az ellenőrzés helytelen alkalmazása és helytelen módon való érvényesülése gyakran épen lehetetlenné teszi a helyes és egészséges parlamentarismust.

Igen csudálkozom azon, hogy a t. képviselő urak épen e szakasz alkalmából hozzák fel azt, a hol ép Apponyi Albert és Horánszky Nándor t. képviselő urak, sőt maga is azt hozta fel, hogy a főispáni ellenőrzés azon módja, a mely a törvényben van lefektetve, helytelen és lehetetlenné teszi ez alapon a jó közigazgatás szervezését s ezért egymás módját proponálják. Engem pedig épen azon érzet vezet, hogy helytelen és lehetetlen lévén a helyes parlamenti ellenőrzés s e módon mint azt ezen t. képviselő urak folytatták és ezen (*A balodalra mutat*) párt részéről eszközöltetett, kivánom, hogy helyesebb és nem oly fogyatékos módon eszközöl-

Digitized by Google

tessék. *(Helyeslés jobbfelől. Zaj, mozgás a szélső balfelől. Közbeszólás: Mi a helyes mód! Halljuk! Halljuk!)* Erre pedig megnyugtatom a képviselő urat ha kivánja. *(Halljuk! Halljuk!)*

Semmi esetre sem azon mód, mely e házban e helyről a főrendiházi vita alkalmával nagy elveket hangoztatva, azt mondja, hogy a számos kinevezés által a főrendiház jellege természetes alakjából kivetkeztetett, de a mely azért hangoztatja azon párt más töredéke meggyőződésével ellentétbe, hogy a kevés kinevezett jobb, mint a sok kinevezett. De mig itten felhivja a középosztályt az olygarchia elleni küzdelemre, addig az olygarchiának tanácskományaiban és azon megjegyzésekben, melyek a törvény oly álláspontjára vezették mint a minőn van, részt tud venni. *(Helyeslés jobbfelől. Mozgás és ellenmondás a szélső baloldalon).*

Gróf Apponyi Albert: Ki tette?

Pulszky Ágost: Gróf Apponyi Albert! *(Élénk tetszés jobbfelől. Ellenmondás a baloldalon.)*

Engedelmet kérek, semmi esetre sem helyes módja az ellenőrzésnek az, ha valaki az állami eszmét, az állami administratiót hangoztatja hosszú ideig évtizedeken keresztül s akkor azután a mikor az admininistratio tényleges érvényesítéséről van szó, iparkodik oly elemekkel karöltve járni, oly elemekkel együtt kezet fogni, melyek épen az administratiónak legvégzetesebb, leghatályosabb ellenei gyanánt mutatkoznak. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

Ez nem módja a parlamentáris ellenőrzésnek. De többet mondok, t. ház, azt, ha valaki azt hirdeti kivétel nélkül, hogy minden tisztviselőt államilag kell kinevezni. *(Közbeszólás balfelől. Ki hirdette ezt?)* Grünwald t. képviselő ur, nem egyszer, hanem ismételten, ezt tehát ne tagadják meg. Ez azon elv, mely mellett együttesen küzdöttünk régi idők óta, e mellett azután egy más kérdésben azt mondja s ez az, a miért mi, kik a jurisdictióval ellátott tisztviselők állami alkalmazását kivánjuk, a mi által nyitva hagyatik az útja annak, hogy a nem jurisdictióval ellátott tisztviselőknek nem állami alkalmazását kivánja, hanem együtt szavaz azon párt tagjaival, kik választási úton való betöltését kivánják, az ne beszéljen következetességről *(Helyeslés jobbfelől)* és ne mondja eljárási módját az egyedüli helyesnek és ki attól tér el, az nem őszintén és nem nyiltan jár el. *(Helyeslés.)*

Engedelmet kérek, ha valaki az oly gondosan előkészített beszédben, mint a minő gróf Apponyi Albert képviselő úré, a ki megválogatja minden nyilatkozatát és a ki gondos körültekintéssel nézi, hogy melyik nyilatkozatot ki fogja helyeselni azért, hogy ne saját pártja, hanem idegenek és mások is helyeselhessék, *(Nagy derültség jobbfelől. Zaj és mozgás balfelől)* ne igényelje legalább azt, hogy politikája mindenben átlátszó, mindenben következetes és hogy az, a ki őszintén szakszerű ellenzéket akar csinálni, az ily tekervényes, önmagukhoz visszatérő törekvést és önmagával ellentétbe jutó eljárást helyeselje. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Maga azon indítvány, a melyhez a t. képviselő ur hozzájárult és azon szakasz közt nincs elvi ellentét. És az, a ki ezt a szakaszt elvileg nem fogadhatja el, az a beterjesztett indítványt sem pártolhatja. *(Helyeslés jobbfelől.)* A képviselő ur beszédjének minden passusa mutatja, hogy minden lehető állásponttal az összeköttetés kilátásba helyeztetik, hogy egy speciális kérdésre nézve együtt lehessen szavazni. Ily körülmények közt tehát, ne méltóztassanak rossz néven venni, ha ezt consequentiának senki sem tekinti. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)*

De legyen szabad még egy igen érdekes nyilatkozatra, mely ezen beszédben benfoglaltatik, felhivnom a t. ház figyelmét. *(Halljuk! Halljuk!)*

Apponyi Albert képviselő ur, mikor tegnapelőtti beszédét megkezdte, Láng képviselő urral szemben megjegyezte, hogy örül annak, hogy a politikai küzdelmek tárgya nem az üres szabadság, hanem a jó közigazgatás, *(Halljuk! Halljuk!)* de azután rögtön oly magyarázattal kiséri a jó közigazgatás kijelentését, a melyet legalább részemről és azt hiszem, a ház tagjainak túlnyomó többsége van abban a helyzetben, soha el nem fogadhatok. *(Halljuk! Halljuk!)*

A képviselő ur a jó közigazgatást igen csodálatosan és oly módon definiálja, a mely azelőtt itt merőben ismeretlen volt és a mely 10—12 óv óta lett ismeretes, a mióta tudniillik Németországban a social-aristocratia tanai — a mint igen helyesen lett megnezve — kezdtek átterjengeni. *(Élénk tetszés és helyeslés jobbfelől. Mozgás balfelől.)* A szabadságnak és a jó közigazgatásnak ezen meghatározása azt mondja, hogy a polgárok anyagi érdekéről legyen gondoskodva — eddig helyes — és hogy a földmívesnek, iparosnak és kereskedőnek megélhetéséről is kell gondoskodni. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldal különböző padjain.)*

B. Andreánszky Gábor: Nagyon helyes! *(Derültség.)*

Pulszky Ágost: Nagyon örülök, hogy a képviselő urak helyeslik e tant, mert a képviselő urak helyeslése világosan fel fogja tüntetni, hogy az nem liberális tan. *(Élénk helyeslés és tetszés jobb felől.)*

A jó közigazgatásnak, t. ház, igenis kell a polgárok anyagi jólétéről, azaz anyagi érdekeiknek biztonságáról gondoskodni. De ne feledjük e szót: biztonságáról. Már pedig az, a ki azt hirdeti, hogy a jó közigazgatásnak gondoskodni kell a földmívelők, az iparosok megélhetéséről, az oly igéretet tesz, a melyet beváltani nem képes és oly eszmét vet el, a melynek természét soha megérlelni nem lehet s a melyet csak azért vet el, hogy az egészséges eszmék talaját foglalják el. De a ki oly várakozásokat kelt, oly igéreteket

Digitized by Google

burjánoztat fel, melyeknek megtartása merő lehetetlenség, mert a tapasztalat azt mutatta mindenütt, hogy annak daczára, hogy voltak mindenütt sokan a kik igérték, hogy a jó közigazgatással az anyagi megélésről lehet gondoskodni, olyan ellenben, a ki ezt be is vallotta volna, mint a tapasztalat mutatja, sohasem volt és a kik ama politika alapján indultak el, hogy a jó közigazgatástól várták az anyagi megélés könnyítését: azok mindig keservesen csalódtak. E tekintetben legalább consequensek a socialisták és a communisták. De a kik azt mondják, hogy a földmíves, a kereskedő és iparos megélhetéséről kell gondoskodni és kinek kell gondoskodni? a kormánynak, gondoskodnia kell a jó közigazgatásnak, mert hiszen az van mondva: azok hirdetik egyszerűen a socialisták tanait, a nélkül, hogy a socialisták őszinteségével birnának, (*Zajos helyeslés jobbfelől*) azok hirdetik egyszerűen azt, hogy a polgárok bízzanak mindent az államnak, tudniillik az ő kezeikre, hogy ha ők állam volnának és várjanak mindent az államtól, tudniillik ő tőlük, hogy ha hatalom lesznek. És igen jellemző, t. ház, hogy e mondat csak ugy mellékesen van ide, a bevezetésbe becsusztatva, mintha semmi jelentősége sem volna. (*Nagy zaj.*) E mellett azonban oly gondosan van körülirva az, a mit a képviselő ur el akar hitetni, hogy az mintegy programmként hangzik. Ne csudálkozzék a képviselő ur, ha akkor, midőn programmjáról van szó, ha akkor, midőn azt mondta, hogy 10 évi működése alapján világos és tiszta, hogy mit akar: ne csudálkozzék, ha akkor, midőn ily kétértelmű és kétértelműségében nagy jelentőséggel és horderővel biró nyilatkozat fekszik előttünk, hogy abban mindenki méltán kételkedhessék.

Ugron Ákos: Ki az a mindenki? (*Halljuk!*)

Pulszky Ágost: Én igazán nem értem a t. szélsőbal felszólalásait! (*Derültség jobbfelől.*)

Thaly Kálmán: Mi nem szóltunk! (*Derültség. Halljuk!*)

Pulszky Ágost: Annál inkább örülök; az önök soraiból szóltak s én azt hittem, hogy a szóló önökhöz tartozik. Ha ebben tévedtem, szivesen beismerem tévedésemet. (*Élénk derültség jobbfelől.*)

Midőn arról volt szó, hogy e törvénynél ki a következetes, mondhatom, hogy következetes volt a szélső bal; mondhatom, hogy következetes az, ki egyik indítványt sem fogadja el, sem a többségét, sem a Horánszky t. képviselő ur által benyujtottat; következetes lehet az is, a ki a többség praemissáiból kiindulva, elfogadja annak consequentiáit, de nem következetes az, ki a praemissákat, tudniillik az 1870 : XLII. törvényczikket elfogadja, a consequentiákat pedig nem fogadja el (*Ugy van! jobbfelől*) és e mellett ugy tesz, mintha a consequentiáknak a praemissákból folyó mulhatlanul szükséges elfogadása valami rendkivüli sérelem, az országon eszközölt erőszak volna. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*)

Továbbá, t. ház, legyen szabad megjegyeznem, hogy midőn én azok közt, kik azon pártból kiléptek, inconsequentiával vádoltattam és vádoltattunk azzal, hogy készek voltunk a dolog könnyebb végét meg fogni: engedjék meg, hogy azok alapján, melyeket elmondtam, hogy igenis ott a hol mindennap inconsequentiát tapasztalunk, aj hol helytelenebbül látjuk kezelni az ellenőrzés feladatát, sem hogy egyáltalán sikeres eredményre vezethetne, a hol az ellenzéket oly irányba látjuk terelve, mely mellett közjogi alapon nyugvó ellenzék sikeresen egyáltalában nem folytatható, hogy — mondom — ott, azon törekvésekhez, azon párt inconsequentiáihoz ne kivánjak hozzájárulni (*Zajos helyeslés jobbról. Nagy zaj a baloldalon.*) Ezt kivántam röviden kifejteni. Sajnálom, hogy a sok közbeszólás miatt beszédem hosszabb lett, mint eredetileg kivántam. De el akartam mondani a háznak, mert mulhatlanul szükséges volt s mint mondám, a ház előtt fekvő indítványok egyikét sem fogadom el. (*Élénk helyeslés a jobboldalon. Ellenmondások, zaj a baloldalon.*)

Gr. Apponyi Albert: (*Hallujk! Halljuk!*) Kérem a t. házat, hogy a házszabályok értelmében méltóztassék nehány szót meghallgatni, melyeket személyes megtámadtatás czímén vagyok kénytelen az imént hallott beszéd után elmondani. (*Halljuk! Halljuk!*)

Egy pont van, a melyre súlyt fektetek, mert az egy tényleges körülményre vonatkozik és a melyre nézve az előttem szólott képviselő ur tévesen van informálva és ezen téves informátiót a ház elé hozni jónak látta. Ő tudniillik azt mondotta, hogy a főrendiház reformjának tárgyában némelyek, a kik itt a kormány javaslata ellen küzdöttek és akkor ő vele együtt a törvényhatóságok általi választásnak elvét proclamálták, azután részt vettek oly tanácskozmányokban, melyek a főrendiház többsége által elfogadott és azután a képviselőházban is elfogadásra talált, általam is, ő általa is helyesen olygarchicusnak nevezett szervezet megállapítására vezettek. Megkérdeztetvén, hogy kire értette ezt? a képviselő ur, talán nem hallotta az egész tisztelt ház, de mi itt hallottuk, — engem nevezett meg.

A t. képviselő ur egészen tévesen van informálva, mert a tény egyáltalában nem áll. Én természetesen az alatt mig a főrendiház reformja a főrendiházban tárgyaltatott, nem szakitottam meg a társadalmi érintkezést azon ismerőseimmel, a kik a főrendiháznak tagjai, de semminemű formaszerinti tanácskozmányban részt nem vettem. (*Mozgás a jobboldalon.*) Ismétlem, semminemű formaszerinti tanácskozmányban részt nem vettem

Digitized by Google

egészen azon időig, melyben ama hires compromissum a főrendiháznak némely elemei és a kormány közt létrejött. Ezen időt követőleg én részt vettem nehány főrendiházi barátomnak egy oly tanácskozmányában, melynek czélja volt megállapítani a módozatokat arra nézve, hogy ezen compromissum, mely az olygarchicus szervezetet megállapitotta, megbuktattathassék. (*Élénk helyeslés és tetszés a baloldalon.*) És magán érintkezésemben — hivatkozhatom a főrendiház minden egyes tagjára — a dolog minden stádiumában egy perczig sem szüntem meg főrindiházi ismerőseimet óva inteni, hogy ez a megoldás, melyet a készülő compromissum czéloz, sem magának a főrendiháznak, sem az országnak, sem alkotmányunknak javára nem lesz és hogy én azzal semmi körülmények között megbarátkozni, vagy pactálni nem fogok. (*Zajos helyeslés és hosszan tartó tetszésnyilatkozatok a baloldalon.*) Ez az, a mire súlyt fektettem, mert ez tévedést tartalmaz.

Különben t. ház, még csak egyet kivánok megjegyezni. (*Halljuk! Halljuk!*) A képviselő ur ezen egész pártot, melynek ő, mint helyesen mondá, már a jelen országgyülés kezdete óta nem tagja és annak egész eljárását megtámadta. Ő a mi eljárásunkban hibáztatja a túlságos subjectivitást, a pactálást heterogén elemekkel stb. és ezzel szemben felállítja az ő eszményeképen a szakszerű ellenzéket. No, t. ház, valóban nem utolsó jelenet volt az, midőn a t. ház előtt egy párton kivüli ellenzéki képviselő a szakszerű ellenzék ideálját állítja fel felszólalásában és ugyanazon beszédében, hogy a tőle várható szakszerű ellenzék mintaképét tettleg is bemutassa, felváltva egy kicsit hizeleg a t. függetlenségi pártnak, (*Igaz! Úgy van! a baloldalon. Felkiáltások a szélső balon: Hiába!*) hogy annak tetszését megnyerje ellenünk; (*Ellenmondás jobbfelől*) mert folyton hangoztatja az ő álláspontjuk helyességét. A mi pedig minket illet, nem az általunk felállitott elveknek, nem az általunk tett indítványnak, nem a általunk elmondott beszédeknek tartalmát veszi kritika alá, hanem minden egyes kiszakitott mondatnak indokát és titkos czélzatait keresi, szóval áradozik a subjectivismus és személyeskedéstől. (*Élénk helyeslés a baloldalon.*) Ezen előzmények után talán nem fog minket elitélni az ország közvéleményének azon része, a melyre eddig támaszkodtunk és a melyre támaszkodni fogunk a jövőben is, hogy ha mi nem az ő eljárásán veszünk példát, hanem bátorkodunk a mi módszerünket, ugy a mint eddig tettük, nyiltan és loyalisan követni ezentul is. (*Élénk helyeslés és tetszés a baloldalon.*)

B. Andreánszky Gábor: T. ház! Kötelességemnek tartom itt felszólalni; (*Nagy zaj. Halljuk!*) mert a t. képviselő ur az én helyeslésemet gróf Apponyi Albert képviselő ur beszédének egy részére, a melyet ő felolvasott, arra használta fel, hogy compromittálni akarta vele gróf Apponyi képviselő urat. (*Zajos derültség jobbfelől.*) Kötelességemnek tartom az ellen tiltakozni, hogy bármilyen helyeslés, bármely oldalról jőjjön, hogy az azon beszédre legkisebb világot vessen; mert ha kedvem jönne például Chorin t. képviselő urnak szavait helyeselni, csak nem fogják őt azért antisemitának tartani. (*Derültség.*)

Én igen furcsának tartom, hogy a t. képviselő ur a főispánok mellett kardoskodik. Hiszen épen főispánnal neki volt a legnagyobb baja, hiszen ő megmondhatja, hogy mi történt és mit vittek végbe a választásoknál ellene, mikor még hű követője volt azon pártnak, melyet megtagadott. (*Felkiáltások jobbfelől: Ez nem személyes kérdés!*)

Még egy megjegyzésem van. A t. képviselő ur gúnyolódott az én liberalismusommal. Én a liberalismus szót soha nem használtam, nem szédelegtem, nem éltem vissza vele; pedig állítom, hogy a szabadságot és népet jobban e házban senki nem szereti, mint én. (*Zaj jobbfelől. Helyeslések a bal- és szélső baloldalon.*)

Pulszky Ágost: T. ház: (*Felkiáltások baloldalon: Eláll!*) Engedelmet kérek, hogy egy köteles nyilatkozatot tehessek, (*Felkiáltások balfelől: Eláll!*) valamint félremagyarázott szavaim miatt és személyes kérdésben felszólalhassak. Először, t. ház, gróf Apponyi képviselő ur azon nyilatkozata. (*Felkiáltások balfelől: Nem szükséges!*) Hogy mire van szükség, azt megtudom itélni és megtudja itélni a t. ház. Gróf Apponyi t. képviselő urnak nyilatkozata, hogy addig, mig a főrendiház szervezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása e házban folyt, nem vett részt egy általában semmiféle tanácskozmányban, ámbár a személyes érintkezést főrendiházi barátaival — a mi igen természetes — meg nem szakitotta; hanem azután, mikor a felső házban a compromissum elfogadtatott, igenis arra törekedett minden módon, értekezletekben is, hogy e compromissum megbuktattassék. El kell fogadnom szükségképen azon nyilatkozatát és elismernem, hogy a mennyiben nyilatkozatom ily félreértésen alapult, ennek elismerésével tartozom neki és őszinteségének. (*Helyeslés.*)

Ámbár, t. ház, nem ezen nyilatkozatra, hanem a dologra nézve bátorkodom annyit megjegyezni, hogy a t. képviselő ur több izben, ha jól emlékszem, itt a házban is történt felszólalásai alkalmával is, ismételten kifejezte azon nézetét, hogy a kevés kinevezett a főrendiházban mindig jobb, mint a sok kinevezett (*Zaj és felkiáltások balfelől: Ez nem személyes kérdés!*) és hogy az igy szervezett főrendiház mindig jobb, mint az eredeti javaslatban contemplált főrendiház. (*Felkiáltás balfelől: Ez nem személyes kérdés.*) Nem is mondom, hogy ez a személyes kérdés.

A mi már a személyes kérdést illeti, a t. képviselő ur megtámad engem, hogy midőn kimon-

Digitized by Google

dom, hogy én szakszerű és tárgyszerű ellenzéket kívánok, magam a legszélső subjectivismusba esem, hogy hizelgek az igen t. szélső baloldalnak. Engedelmet kérek, én ugy tudom, hogy az, a ki kijelenti, hogy 16 vagy 18 év óta mindig egyenes ellentétben áll véleményeikkel; a ki kijelenti, hogy az ő politikájuk alapján sem helyesen, sem bölcsen politikát elrendelhetőnek és irányozhatónak nem tart, az nem hizeleg. (*Ugy van! Zaj a bal- és szélső baloldalon.*)

Egyébiránt engedjen meg a t. képviselőház én nem értek az egyéni hizelgéshez, de nem értek a hizelgéshez pártokkal szemben sem (*Mozgás balfelől. Tetszés jobbfelől*) és nem értek mindenekelőtt a hizelgésnek azon mesterségéhez, mely a helyeslésben nyilvánul, oly phrásisok és oly politikai magatartás iránt, (*Zaj a baloldalon*) melyek a magunkéival directe ellenkeznek. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Elnök: T. ház! Szólásra többé senki sincsen följegyezve; ha tehát szólani senki sem kíván, a vitát bezárom. Szavazás előtt szó illeti még a bizottság előadóját, továbbá Horánszky Nándor és Chorin Ferencz t. képviselő urakat. (*Nagy zaj.* Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(*Szünet után.*)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni. Az ülést folytatjuk. A bizottság előadóját illeti a szó.

Dárdai Sándor előadó: T. képviselőház! (*Halljuk!*) Ezen, mondhatom némileg denaturalisált vita után csakugyan, igen háládatlan munkát végeznék, ha a főispáni hatáskörnek szakszerű vitatásába bocsátkoznám. Engedje meg ennélfogva a t. képviselőház, hogy én szorítkozzam a két beterjesztett indítványt illető észrevételeimre és a bizottság nevében teendő nyilatkozataimra. (*Halljuk!*)

Az egyik indítvány az, melyet Chorin Ferencz t. képviselőtársunk nyujtott be és a mely az 57. §. *B)* pontjának elhagyására vonatkozik.

T. ház! E kérdésre vonatkozólag a bizottság épen ugy, mint a kormány, csak azon álláspontot foglalta el, hogy lehetővé kivánta tenni az akkor már nagy mértékben nyilvánult aggályoknak elhárítását, egy oly szövegezés által, a mely ezen aggályokat — mint ezen *B)* pontból kitünik — a birói függetlenségnek garantiáit képező 1869: IV. törvényczikk és 1871: VIII. törvényczikk épségben és érintetlenül hagyásának kimondásával, lehetőleg eloszlassa. Minthogy azonban ennek daczára a felmerült aggályokat eloszlatni nem sikerült és maga a kormány is hajlandónak nyilatkozott ezen rendelkezéstől elállani: én a bizottság nevében ezen indítványhoz hozzájárulok, annál is inkább, mert azt hiszem, hogy a kormánynak lesz módjában azon czélt, melyet el akart érni ezen *B)* pont által, ott, hol annak inkább is van helye, tudniillik az igazságügyi törvények keretében, megoldani. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

És most áttérek t. ház a második indítványra, melyet Horánszky Nándor t. képviselő ur terjesztett be. (*Halljuk!*)

Valóban t. ház, erre alig van egyéb mondani valóm, minthogy kiszámíthatatlanok az önök útai. Midőn önök azt hirdetik és pártállásukként jelezik azt, hogy állami administratio terén állanak: akkor egy oly határozati javaslatot terjesztenek be, melylyel a bizottságot arra akarják útasítani, hogy az 1870: XVII. törvényczikk pontjára változtassa vissza a törvényjavaslatot, tehát arra az álláspontra, a melyet önök mindig rossznak hirdettek. Ez csakugyan azt hiszem, egyedüli példa a parlamentnek történetében, hogy egy párt határozati javaslatában azt kivánja kimondani s arra utasítani a bizottságot, a mit ők eddig rossznak nyilvánítottak. (*Ugy van! jobbfelől.*)

Ha ebben akár politikai bölcseséget, akár haladás utáni törekvést látnak, akkor én a magam részéről nem tudom, hogy mi a reactio. Nem akarok azonban ezzel oly súlyos vádat emelni önök ellen, mert önök csak beszélnek a nagy conceptiókról és megelégesznek azzal ily apró nehézségeket gördíteni utunkba, de ép ezért igen természetesnek találom, hogy önök csak sysiphusi munkát végeznek. A mely sysiphusi munka — elismerem — nagyon háládatlan lehet, mert midőn nagy fáradsággal felhuzzák és felgörgetik a nehéz súlyt, mikor visszagurul, mindig egy-egy póttag megugrik előle.

Én tehát e határozati javaslathoz hozzá nem járulok és kérem a t. házat, méltóztassanak az eredeti szöveget Chorin Ferencz t. képviselőtársam indítványával elfogadni. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)

Horánszky Nándor: T. képviselőház! *Halljuk! Halljuk! balfelől.*) Lehetőleg rövidre szabandó zárbeszédemben igyekezem egy felől a mai vita folyamán magára a javaslatra vonatkozólag objective tett észrevételekre válaszolni, másfelől pedig az egész vita eredményének — hogy ugy fejezzem ki magamat — miutegy mérlegét felállítani, hogy abból azután a vég consequentiákat határozati javaslatom, illetőleg indítványom mellett levonhassam.

Mielőtt azonban ezt tenném, legyen megengedve nekem, hogy mindenek előtt t. képviselőtársam Pulszky Ágoston urnak (*Halljuk!*) iménti felszólalására egy pár észrevételt tegyek. (*Halljuk!*)

T. képviselőház! Az ország közéletére jellemző az, hogy azon felszólalás, a mely itt az imént elhangzott, az igen t. kormánypárt tagjaitól oly kiváló tetszésben és helyeslésekben részesült. Hogy szakszerű előadása tette-e ezt, vagy azon támogatás, a melyet a szakasz fentartása érdekében kifejtett, avagy azon új ellenzéki pártalaku-

Digitized by Google

lás, melyet ő ma az ő egyetlen személyében bemutatott, vagy egyéb más valami, a mit én nem tudok és nem értek, a között válaszszon a t. képviselő ur, (*Élénk derültség és tetszés a baloldalon*) de egy dolog bizonyos és ez az, hogy az ő fellépését okvetlenül megérti az ország, mert tudja és látja azt, hogy melyek azok a tendentiák, a melyek a t. képviselő urnak a mai napon ajkaira adták a szót. (*Ugy van! balfelől.*) Épen azért, ezekkel foglalkozni — különben sem lévén szándékom — teljesen fölöslegesnek tartom azokra a szót tovább vesztegetni. Mert azok a helyeslések és tapsok, melyeket a túloldalról kiérdemelt, fellépését megillető értékre fogják leszállítani. (*Ugy van! balfelől.*)

A mi a t. képviselő urnak magának a törvényjavaslat 57. §-ára és az én indítványomra vonatkozó objectiv észrevételét illeti, az körülbelül a következőkben áll: (*Halljuk! Halljuk!*)

Neki az én határozati javaslatom nem kell, mert ő abban az 1870: XLII. törvényczikknek ugyanazon szervezet vonásait látja, a mely szervezet vonásai ezen törvényjavaslatban is benfoglaltatnak. Neki nem kell a t. kormánynak javaslata sem, még pedig azon egyszerű indokból, mert ezentúl az irnokokat és a segéd- és kezelőszemélyzetet a főispán fogja kinevezni, különben pedig e szakasz ellen absolute más észrevétele nincs. Ő semmi néven nevezendő javítmányt a törvényjavaslat ezen egyedül cardinalis és fontos szakaszára szintén be nem nyujt. Ha ez igy van, akkor ebből azután nem következhetik más, mint az, hogy a t. képviselő urnak semmi sem kell; (*Derültség balfelől*) valószinűleg azért, mert a semmiben talán még inkább lehet halászni, mint a törényjavaslat ezen szakasza által a főispánra bizott hatalmi körben. (*Tetszés és derültség a balfelől.*)

De a dolog, t. ház, nem egészen igy áll, mint a t. képviselő ur mondotta, hogy tudniillik az 1870: XLII. törvényczikk idevágó rendelkezései és a jelen törvényjavaslat 57. §-a között semmi néven nevezendő elvi külömbség nincs. És épen ez indokolja azt, hogy miért óhajtom és óhajtottam én azt, hogy ez a szakasz a bizottsághoz az 1870-iki törvény értelmében leendő átdolgozás végett visszautasíttassék. Ezen álláspont felfogásom szerint — daczára a t. előadó ur ellennézetének — azért correct, mert midőn az általános vitában általunk, habár nagy keretekben, de positiv alakban megjelölt, az administratio gyökeres reformjára vonatkozó álláspontunk a ház tetszésével nem találkozott, kötelességszerűleg nem tehettünk egyebet, mint azt, hogy legalább a részletes vitánál igyekezzünk ezen törvényjavaslat azon rendelkezéseit szelidíteni, a melyeket mi egyfelől a közszabadságra, más felől magára az administratio érdekeire vonatkozólag rosszaknak és helyteleneknek tartunk. És ép azért nem ellentétes elvi álláspont az, midőn a részletes vita folyamán kérjük a t. házat és javasoljuk, hogy ezen szakasz azon értelemben leendő átdolgozás végett, a bizottsághoz visszautasíttassék. A törvényjavaslat jelenlegi 57. §-a és az 1870: XLII. törvényczikk közt felfogásom szerint a következő lényeges eltérések foglaltatnak. (*Halljuk!*)

A jelenlegi törvényjavaslatnak egyetlen egy tendentiája a főispáni hatalomnak kiterjesztése és kitágitása; (*Ugy van! balfelől*) kitágitása oly értelemben, hogy az összes állami tisztviselők életpályája a főispán hatalmi körébe bevonassék és annak rendelkezése alá helyeztessék; kitágitása továbbá abban, hogy az összes törvényhatósági és községi tisztviselőknek — és ezeknek már — ne csak életpályája helyeztessék a főispáni hatalom alá, hanem nekie egyszersmind közvetlen rendelkezési jog is adassék, oly administrativ kérdésekben, a mely kérdések az állampolgároknak nagy érdekeit közvetlenül érintik; kitágítása továbbá abban, hogy az önkormányzatnak azon mértékét, melyet az 1870: XLII. törvényczikk a törvényhatóságok számára még fentartott, megvonja és teljesen illusoriussá teszi.

Ezzel szemben t. ház, nem adatik az állami és törvényhatósági tisztviselők számára szolgálati pragmatica, mely legalább biztosítaná az ő életpályájukat annyira, hogy a főispán kizárólagos hatalmi és rendelkezési jogköre az ő fejük felett korlátlan hatalommal ne lebegjen; továbbá nem ad az állam polgárainak közigazgatási bíróságot, a mely lehetővé tegye azt, hogy a túlságos főispáni hatalom véglegesen döntőleg ki ne terjedjen azon administrativ functiókra is, a melyekben az állampolgárok közvetlen érdekei, mint mondom, letéve vannak. És ezzel szemben felemlítik a túloldalról és felemlíti Pulszky Ágoston t. képviselőtársam is, hogy hiszen a főispánok azon joggal, melyet e törvényjavaslat rendelkezésükre bocsát, visszaélni nem fognak. A ki igy vélekedik, az ne alkosson törvényt; (*Ugy van! balfelől*) mert a törvényalkotásnak természetszerű czélja és feladata az, hogy a lehető legnagyobb bizalmatlanságból induljon ki és e czélból szabatosan körvonalozza azon jogokat és kötelességeket, a melyekben ugy az állampolgárok szabadsági érdekeinek, mint az administratio érdekeinek mozogniok kell. (*Ugy van! balfelől.*)

Mi nem nyugodhatunk meg, nem bizhatunk meg azon főispáni hatalmi körben, a mely semminemű biztosítékokkal körül bástyázva nincs, tehát a mely hatalmi önkényében túlcsaponghat, a mit pedig nem ritkán láttunk. Hanem kivánnunk kell azt, hogy ezen főispáni hatalmi kör elé oly gátak és határok emeltessenek, a melyek egyfelől hatályosan biztosítják az administratiónak és az államnak ebben rejlő hatalmi érdekeit; de más-

Digitized by Google

részt lehetetlenné teszik azt, hogy az administratio ürügye alatt oly térre csapongjon át, a melyben az állampolgárok szabadságát és ezenfelül még az administratio nagy érdekeit is intimidálja. (*Ugy van! balfelől.*)

Az erősebb idegzetűek már más álláspontra helyezkednek. Ők tudniillik azt mondják, hogy erős központi hatalom által kell nevelni a magyar állam erejét.

Tökéletesen helyes a tétel, a melyet mi is elfogadunk és a melyre mi is törekszünk, azonban egy kis különbséggel és ez a különbség az, hogy mi ezt nem oly intézményekre akarjuk alapítani, a melyekből a meghamisítás és erőszak kizárva nincs; mert ezekben azután nem az államhatalomnak ereje, hanem annak gyengesége fog a végeredményben nyilvánulni. (*Ugy van! balfelől.*)

Magyarországot évszázadokon keresztül a szabadság tartotta fenn nemcsak azért, mert a netalán széthúzó elemeket az államhatalom számára megnyerni csak ugy lehet, ha azok itt a polgári subsistentiának megnyugtató feltételeit megtalálják; hanem azért is, mert nincs veszedelmesebb dolog, mint megzavarni azon összhangot, a mely a magyar állam erejének fenntartására irányulva megzsibbasztja az államalkotó és fenntartó elemek tevékenységét és ez által megbontja azon egyensúlyt, melyben Magyarország hatalmi súlyának biztossága és állandóságának igazi titka rejlett.

Hogy az általunk és másfelől a túloldal által elfoglalt álláspontban kinek részén van az igazság, azt az önök szavazata el fogja ugyan dönteni, de csak formailag; mert maga az ethikai igazság felett azon közvélemény fog ítélni, mely ezen vitát bizonyára érdeklődéssel kiséri; (*Ugy van! a baloldalon*) és mi a közvélemény nyilatkozatának igazságossága elől nem csak kitérni nem fogunk, de épen ebben bizunk és ez képezi álláspontunk küzdelmének erkölcsi alapját. (*Helyeslés a balfelől.*)

Midőn t. ház, a törvényjavaslatra vonatkozólag ezen rövid észrevételeket megtehettem, legyen szabad még csak két kérdésre vonatkozólag nyilatkoznom, mely a vita folyamán felmerült s melyek mindkettejét a t. miniszterelnök ur hozta fel ma, pedig részben Pulszky Ágost képviselőtársam által is megpendíttetett. (*Halljuk!*)

Ezek egyike azon valóban unalomig hangoztatott szabadelvűség, melynek ma egyik új mintapéldányát állította szemünk elé Pulszky Ágost képviselő ur az opportunismus képében s melyre vonatkozólag a miniszterelnök ur beszédemmel szemben a multkor odanyilatkozott, hogy sajátságosnak tartja, hogy én épen akkor hangoztatom azt, hogy a szabadelvűség köpenyeg, mely alá minden alájér, midőn mi a szabadelvű jelzőt felvettük. (*Halljuk! Halljuk!*) Legelőször is épen ugy, mint gróf Apponyi Albert t. barátom fölemlítette, constatálom én is, hogy általunk semmi néven nevezendő jelző, semminemű új szabadelvű czím felvéve nem lett és hogy körünkben csak az az egy dolog történt, hogy constatáltuk magunk részéről, hogy maradunk azok, a kik voltunk (*Helyeslés a baloldalon*) és követjük tovább is azon irányt, a melyet eddig követtünk, de hogy ezen irány, mily természetű, erre nézve leszek bátor pár szóval nyilatkozni. (*Halljuk!*)

T. ház! Már a mult alkalommal kiemeltem, hogy mi itt e padokon nagy részben helyeseltük azon hires házassági javaslatot, melynek sorsa ismeretes. Kiemeltem továbbá, hogy ha voltak köztünk eltérő nézetűek s ezen eltérő nézeteiknek tagtársaink az által kifejezést is adtak, hogy nem szavaztak; ezen eltérés abban állott, hogy ők azon javaslatot, melyet pártunk többi része akkor elfogadott, kevésnek tartották.

Mi, t. ház, továbbá elleneztük a főrendiház reformját is, hasonló irányú indokból ellenezzük a főispáni hatalmi körnek ezen kitágítását, melyet önök szabadelvűnek mondanak; mi ellenezzük általában a köztörvényhatósági törvénynek oly irányban és szellemben való megoldását is, mely megoldás az administratióval kapcsolatos összes autonom jogoknak confiscálását involválja. Mindezeknek a t. túloldal, élén a t. kormányelnök urral épen az ellenkezőjét teszi. Hogy kinek részén van most már azon irányzat, melyről ily sokszor nem szivesen szólok, erre nézve legyen szabad nekem a miniszterelnök urnak 1872-ben választói előtt tartott nyilatkozatát felolvasni. (*Halljuk!*) Nem azért, mintha örömem telnék azon idézetekben, melyek a miniszterelnök ur politikai életében mutatkozó ellentéteket ad oculos demonstrálják, hanem azért, mert ezen felszámolás akkor körülbelül azon kérdésekkel foglalkozott, melyek a törvényhozásban is legújabban napirenden voltak.

A miniszterelnök ur 1872-ben választói előtt a következőket mondotta (*olvassa: Halljuk!*)

Elleneztük, hogy a birói felelősség, mely törvénynek megalkotását elvben helyeseltük, ugy alkottassék törvénynyé, hogy mig a biró alulról teljesen függetlenné tétetik, addig a legközelebbi is igen szépen felburjánzott királyi ügyészi intézmény által a kormánytól függővé tétessék. (*Élénk helyeslés.*)

Elleneztük, hogy a megyék a törvényhatóságok rendezése, melyet pedig helyes alapokon mi is óhajtottunk, ugy hajtassék végre, mint az végrehajtatott.

Elleneztük, hogy a valódi szabadságnak egyetlen igazi alapja, az általános önkormányzási jog, korlátoztassék, korlátoztassék a felirati jognak oly módoni megszorítása által, mely a megyéknek ezen működése fölött megtagadtatván az általunk kivánt állambirósági intézmény létrehozatala, a végintézkedést a minister kezébe teszi.

Elleneztük, hogy a főispánoknak a candida-

Digitized by Google

tióknál és a tisztviselők felfüggesztésénél adott határtalan jog az önkormányzást még közigazgatás körében is legalább sok tekintetben illusoriussá tegye. (*Élénk tetszés.*)

Elleneztük végre a virilis intézménynek behozatalát és midőn láttuk, hogy ezekben nem fog sikerülni megakadályozni a többséget, megkísérlettük, hogy ez intézménytől megkíméltessenek legalább a városi törvényhatóságok, melyeknél ezen hatást meg nyomasztóbbnak hittük, mint a megyei törvényhatóságoknál. (*Hosszantartó helyeslés.*)

De azt hiszem, hogy midőn egyszer elleneztük, midőn elleneztük a választási törvényt, az országgyülés időtartamának kiterjesztéséről szóló törvényt, melyekről mindjárt fogok pár szót mondani, akkor nem reformot elleneztünk, hanem elleneztük a hátramenő, reactionárius irányt." (*Zajos tetszés nyilvánitás.*)

T. ház! Én az igen t. ministerelnök urnak nézetváltozását egyes kérdésekben teljesen jogosultnak tartom, sőt bizonyos tekintetben érdeméül tudom be, hogy példának okáért kormányzatának folyamán tapasztalatokat tett, melyekből kifolyólag a virilis intézményt fentartandónak véli, vagy melyekből kifolyólag a főispán candidationalis jogát újabban pártolja. Ezt, t. ház, természetes dolognak tartom; de hogy valaki általános irányt változtasson, (*Halljuk! balfelől*) mely általános irány egész sorozatát tünteti fel az elvi kérdéseknek; ezt én másnak, mint frontváltoztatásnak nem nevezem; (*Ugy van! balfelől*) de ezt sem veszem tőle rosz néven, csak egyre kérem, hogy ne áruljon hamis czégér alatt, hanem nevezze meg saját nevén a gyermeket, mert akkor legalább az ország ítéletet tud mondani azon politikai hypocrisis felett, melylyel önök a mi álláspontunkat állandóan támadják. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*)

A másik, t. ház, mit megjegyezni akarok, inkább személyes természetű kérdés, a melyre nekem a házszabályok is jogot adnának. (*Halljuk! Halljuk!*) A t. ministerelnök ur, midőn a mult ülésben gróf Apponyi Albert t. képviselőtársam beszédére reflectált, egyebek között a következőket is mondotta gróf Apponyi Albert t. képviselőtársam azon nyilatkozatára, a melyben ő a t. ministerelnök ur által vezérelt pártnak folytonos apadását említette és vizsgálta. (*Halljuk!*)

„Voltam, mint ellenzéki vezér, vagy vezértag — a mint nevezni tetszik — egy képviselővel együtt, ki, midőn azon ellenzékből egy középpárt kivált, azzal ment, midőn azon középpárt vezére minister lett, az ellenzékhez, hozzánk visszajött; azután midőn a fusio megtörtént, az akkori kormánypártba belépett; nem sokkal utána azt a kormánypártot oda hagyta és a különböző neveket viselt egyik ellenzéki pártnak lett tagja."

És felhozza, hogy ezt mind nem szemrehányásképen említi, mert meg van győződve, hogy ezen lépésemben engem a meggyőződés vezetett. (*Halljuk! Halljuk!*)

Miután, t. ház, azon padokon, melyeken t. politikai barátaim ülnek, egyetlen egy tagot sem ismerek, ki egykor a középpártnak lett volna tagja, azt hiszem, nem csalódom, ha a t. ministerelnök e szavait magamra vonatkoztatom. Az, mit a t. ministerelnök ur mondott két megkülönböztetéssel, ugy van. Az egyik különbség az, hogy téved a ministerelnök ur, midőn azt állitja, hogy akkor, midőn az akkori középpártnak egyik mélyen t. vezetője a kormányba belépett, én ahhoz a párthoz visszacsatlakoztam, melyet a ministerelnök ur vezérelt. Ez tévedés, mert ez nem történt meg. A másik pedig, a mit kifogásolok, az a tenor, mely a t. ministerelnök ur előadásán végig vonul s a melyre rögtön megteszem észrevételeimet. A dolog ugyanis ugy áll, hogy 1873-ban arról győződvén meg, hogy az ország dolgai rossz irányzatot vesznek és hogy ezen országnak mindenekelőtt belső consolidatióra van szüksége, azon nagy elvek és nagy eszmék megvalósítására, melyeket akkor is és most is a közjogi ellenzék zászlóján irva tart: óhajtandónak tartottam, hogy a belreformok, az ország financiális, közgazdasági és kormányzati politikája tekintetében létesíttessék mindaz, a mi itt egy erős országot és oly államot teremt, a mely azt egy későbbi nagy küzdelemre előkészíti és képessé teszi. A t. ministerelnök ur ezt a lépést egy évvel később szintén megtette, sőt az ország tekintélyes része is vele ment. Megtette e lépést ugyanazon érdekek szempontjából, a melyeket én akkor is a magaméinak vallottam. A dolog természetében fekszik tehát, hogy én is csatlakoztam azon irányhoz, a melyet az ország többsége követett és a melybe én elvi meggyőződés alapján mandatumom letételével szintén bele mentem. Én azonban ezen az álláspontom meg is maradtam mindvégig, (*Ugy van! balfelől*) ezen az álláspontom állok ma is. (*Ugy van balfelől.*) Ez az álláspont az, a mely engem a ministerelnök ur pártjából kihozott s ide az ellenzékre helyezett. (*Ugy van! balfelől.*) Hiszem és vallom ma is, hogy mindazon nagy kérdések, melyekért a t. ministerelnök ur a fusiót megcsinálta, de a melyek közül egyetlen egyet sem valósított meg, (*Ugy van! Igaz! balfelől*) az országnak azon létérdekeit képezik, a melyekért, mi ezeken a padokon küzdünk. (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) Nem tehetek tehát róla ha ambitióimat sem a hiuság, sem az érdekhajhászat nem elégíti ki, (*Élénk tetszés bal- és szélső balfelől*) sőt ma is azt az álláspontot hiszem és vallom, a melyet legelőször elfoglaltam, midőn a politikai pályára léptem s a mely szerint többre becsülöm azokat, kiket a köztársaság költségére temetnek el, mint a kik a köztársaságot hatalmuk alá temetik. (*Élénk tetszés és helyeslés balfelől.*) Hogy ily körülmények között nem viszonozhatom a t. ministerelnök urnak azon jó kivánságát, melyet

Digitized by Google

mult beszédében gróf Apponyi Albertnek kifejezett: ez a dolog természetében fekszik. (*Helyeslés balfelől.*) Sőt azt tartom, hogy ha a ministerelnök ur valóban óhajtja azt, a mit irántunk jó kívánságában kifejezett, azt csak azon az uton érheti el, ha politikai erkölcseit és következetességét megjavítja. (*Élénk tetszés és helyeslés balfelől. Felkiáltások jobbfelől: Ohó! Mozgás.*)

Elnök: Meg kell jegyeznem, t. ház, hogy imént azt jelentettem be, hogy Chorin képviselő urat a szólási jog megilleti, mert 10 képviselő által aláirt javaslatot terjesztett be.

De a szólás joga csak akkor illeti meg, ha ellenindítványt adott be és nem módosítványt. Már pedig a képviselő ur beadványát maga módosítványnak nevezte. T. ház, én azért mondtam, hogy megilleti a szó, mert minthogy igen lényeges pont kihagyását hozza javaslatba, azt hittem, hogy ez ellenindítvány és csak tévesen van módosítványnak nevezve. Meg kellett ezt jegyeznem azért, hogy a házszabályok teljesen megtartassanak. (*Helyeslés.*)

Chorin Ferencz: T. ház! (*Nagy zaj. Eláll! Eláll! balról. Halljuk! Halljuk! jobbrol.*) A vita ez előrehaladott stádiumában nem éltem volna zárszójogommal, ha erre Horánszky t. képviselőtársamnak a minap személyes kérdés czímén történt felszólalása egyenesen nem provocál. (*Zaj. Halljuk! Halljuk!*) Midőn ő állitásommal szemben megjegyezte, hogy azon párt közt, a melyhez ő tartozik és a főrendiház nem tudja miféle elemei között semmiféle szövetség nem volt, azt a felhivást intézte hozzám, hogy a ki ilyet állít, szükséges, hogy arról adatai legyenek; adatok nélkül ilyet állítani nem lehet. (*Zaj. Halljuk! Halljuk!*) Azt hiszem, ennél határozottabb felhivást valakihez intézni nem lehet és a parlament iránti tisztelet, valamint saját politikai reputatióm késztetnek arra, hogy adatokkal szolgáljak, melyekkel állításom valóságát az ország szine előtt beigazolni képes vagyok. Vártam ezzel, remélve hogy, t. barátom tévedését talán rectificálni fogja; de minthogy ezt nem tette, röviden indokolni fogom állításomat.

Mielőtt azonban ezt teszem, egy kérdést kell a képviselő urhoz intéznem. És ez az: mit tekint t. barátom bizonyítéknak? Azt hiszem, hogy a párthoz igen közel álló közlönyökben a párt részéről megjelent communiquek, az e nyilatkozatokat kisérő vezérczikkekben foglalt állítások, ha azok heteken keresztül ismételtetnek, a nélkül, hogy bárki részéről megczáfoltatásban részesülnének, oly bizonyítékot képviselnek, melyet a politikai élet terén minden loyalisan gondolkozó ember annak elismerni fog. (*Nagy zaj. Eláll! Eláll! balról.*) Biztosítom a túloldalon ülő t. képviselő urakat, hogy röviden a tényleges rectificatióra fogok szorítkozni és nem fogom folytatni azon küzdelmet, melyet csak azért voltam kénytelen felvenni, mert Horánszky képviselő ur felszólítása erre egyenesen kényszerített. (*Halljuk! Halljuk! Nagy zaj.*)

A „Pesti Napló“ 1884. évi február 22-én megjelent számában az ellenzék szervezkedéséről a következő, a pártértekezlet alkalmával hozott határozatot reproducáló hivatalos communique volt közölve: (*Nagy zaj. Elnök csönget.*)

„Az ellenzék szervezkedése. A közjogi alapon álló ellenzék értekezlete, Ernust Kelemen elnöklete alatt, a mai napon saját belügyeivel foglalkozván .... az értekezlet további folyamában az elnök jelenti, hogy gróf Zichy Nándor a főrendiházi ellenzék megbizásából, ezen ellenzék megalakulásáról és azon kifejezett óhajáról értesíti őt, hogy jövőben a politikai actio egyértelműleg folytattassék. Az értekezlet e jelentést örvendetes tudomásul vette és e czélra szükséges érintkezést a végrehajtó-bizottságra bízta.“

Ugyan e napon a „Pesti Napló“ ezen, a párthoz oly közel álló lap e communiquéhez a következő megjegyzéseket fűzte: „A mérsékelt ellenzék végrehajtó bizottságot nevezett, melyre a választások vezetését rábizta. És e végrehajtó-bizottság érintkezésbe lépett a főrendiházi ellenzék vezetőivel.

Immár e két ellenzék nem kettő többé, hanem egy párt. A képviselőházban küzd egyik része, a főrendiházban a másik, a választásoknál együtt mindakettő.

Ki ne érezné, hogy ez hatalmas oppositio?“ folytathatnám még az idézést. (*Felkiáltások a jobboldalon: Elég! Felkiáltások a baloldalon: Halljuk!*)

Azt hiszem, hogy minden politikai itélő képességgel biró ember előtt sikerült igazolnom, hogy a mit a minap az ország színe előtt állítottam, az a valóságnak teljesen megfelel. (*Igaz! Ugy van! a jobboldalon.*) Csak egy körülménynyel kell még röviden foglalkoznom.

Madarász József: Roszivallal!? (*Derültség a bal- és szélső baloldalon.*)

Chorin Ferencz: Arra is rá fogok majd térni! (*Halljuk! a baloldalon.*) Midőn a párt értekezletén ezen határozatot hozta, én a pártból kiléptem. Tettem ezt, a párthoz intézett s valamenynyi hirlapban közlött levél kiséretében, mert azt hiszem, hogy a politikai tisztesség hozza magával, hogy ha valaki egy pártból kilép, azt ne suttyomban, hanem a nyilvánosság előtt indokolva tegye. Levelemből, melyet akkor, kilépésem indokolására a párthoz intéztem, csak három sort fogok felolvasni. „A képviselőház mérsékelt ellenzékének szövetkezése a főrendiház ellenzékével megfosztotta a pártot eddigi jellegétől és a pártban oly politikai elveknek és irányoknak biztosít túlsúlyt, melyek határozottan ellenkeznek ama elvekkel, melyekhez a közpályára lépésem első pillanatától kezdve a mai napig változatlanúl ragaszkodtam“. Ezen levelem tudomásúl vétetett az ellenzéki párt-

Digitized by Google

körben s az ellenzéki pártnak hivatalos közlönye egy szóval sem czáfolta meg az egyesülés tényét, hanem kilépésemel a következő félhivatalos sugalmazott czikkben tárgyalta: „Chorin Ferenczneknek a kilépésre való jogosultsága természetesen kérdés tárgyát sem képezheti. Ha Chorin ur egyszerűen kijelenti, hogy ő magára nézve, rossznak tartja a társaságot, melyben Magyarország főnemessége részt vesz s ennek folytán abból kilép: izlés dolga lenne az egész s az izlések felett nem igen lehet vitatkozni".

Egy szóval sem czáfolta tehát meg sem az ellenzék, sem az ellenzékhez oly közel álló lap a nyilvánosság előtt általam felhozott azon tényt, hogy a mérsékelt ellenzék szövetsége a főrendiház ellenzékével befejezett ténnyé vált. Ezen tény tette akkori kilépésemet kötelességemmé.

Ha a t. képviselő ur ezen egyesülést meg akarta tagadni, akkor kötelessége lett volna ezt tenni nem 1886-ban, hanem 1884-ben, a választások előtt, midőn az egyesülés megtagadásának consequentiái a választás alkalmával érvényesülhettek volna. (*Helyeslés a jobboldalon. Ellenmondás balfelől.*)

A ki különben figyelemmel kisérte a politikai pártok viselt dolgait, az nem vonhatja kétségbe s én sem akarom kétségbe vonni, hogy nemcsak az érintett coalitió volt az, mely az ellenzéken bomlást okozott s mely bomlás a mérsékelt ellenzékben mai napig is folyvást tart. Abban igazsága van gróf Apponyi Albert képviselő urnak, hogy oly párt nem létezik a világon, melynek valamennyi tagja minden egyes kérdésre nézve, egyező nézeteket vallana és én elismerem, hogy lehetséges, sőt igen valószinű, hogy én és Roszival t. képviselő ur közt némely közérdekű ügyekre nézve véleményellentét mutatkozik. (*Közbeszólás a szélső baloldalról: De mennyire!*)

Én is idézhetnék erre példákat, a közjogi alap ellen küzdő ellenzék soraiból is. De én azt tenni nem fogom, sőt szivesen elismerem, hogy például gróf Apponyi és Lesskó t. képviselő urak nézetei minden tekintetben teljesen megegyeznek. (*Derültség jobbfelől. Zaj a baloldalon.*) De nem az a kérdés, hogy mikép gondolkoznak egyes képviselők a pártban, hanem az, hogy mikép gondolkozik a pártnak vezére, a ki egyéniségének bélyegét rányomja a pártra és ha pártbomlás áll be, hivatva van kormányt alakítani, a kinek személye körül sorakoznak a rokon elemek. A ki figyelemmel kisérte a mérsékelt ellenzék szervezését, nem vonhatja kétségbe, hogy épen Apponyi képviselő urnak az 1881-iki országgyülési ülésszak alatt kifejtett tevékenysége volt az, a mely első sorban okozója volt annak, hogy a pártban a homogeneitás megszünt. Midőn a szomszéd Ausztriában a clericális és feudális elem nyert túlnyomó befolyást a parlamentben, midőn Németországban a sociális eszmék ütötték fel fejüket a kormányban, akkor a t. képviselő ur volt az, a ki a Németországból importált agrár sociális eszméket hangoztatta először a parlamentben, ő volt, a ki az osztályérdekek nevében latba vetette hatalmas szónoklatát.

Gr. Apponyi Albert: Soha!

Chorin Ferencz: A t. képviselő ur volt az, a ki egy beszédben, melyet a mérsékelt ellenzék padjairól tartott, a következőleg nyilatkozott: „Én megvallom, azon politikának vagyok barátja, melyről Bismark herczeg a német Reichsrathban azt mondta, hogy egy csep socialis olaj nélkül az államgépezet nem functionálhat".

Én most ezen politika helyességét vagy helytelenségét nem vitatom, ezen politika sokak által helyesnek, általam helytelennek tartatik, de arra nézve, hogy ez a politika illiberális, reactionárius, az egész világ irni, olvasni tudó emberei között semmi kétely nincs. (*Ugy van! jobbfelől. Mozgás a baloldalon.*) Hiszen azon államférfiu, a ki a politika megteremtője, a szabadelvűség leküzdését élte feladatául tekinti, hiszen ő volt az, a ki azért állitotta fel ezen elveket, hogy a liberális eszméket kiirtsa a német nép szivéből. Ha valami dugárú és csempészet, ugy ez az, midőn ezen eszmék liberalis lobogó alatt árultatnak. (*Derültség a jobboldalon. Zaj a baloldalon.*) A kérdésre lehet nézet eltérés, de hogy ezen eszmék soha és senki által szabadelvűeknek nem vallattak, hogy az egész világon, ezen eszmék ellen élet-halál harczot folytatnak a liberális pártok, arra nézve azt hiszem, semmi nézeteltérés nem létezik.

És most engedje meg a t. ház, hogy beszédemet bezárjam és igen röviden válaszoljak a t. képviselő urnak azon kérdésére, hogy ha már oly rossznak és liberálisnak tartottuk a mérsékelt ellenzék politikáját, mért volt az, hogy mi nem szoritkoztunk az egyszerű kilépés tényére, hanem számosan a kilépők közül ma támogatják a szabadelvű pártot és az abból alakult kormányt. Hiszen — azt mondja ő — micsoda liberálismus az, melyet a jelen kormány felmutat? és ráutal mindazon tényekre, melyeket ő liberálisoknak nem tart. (*Halljuk!*)

Hát, t. képviselőház, egy kormány és a kormánypártnak szabadelvűsége mindig azon viszonyok és körülmények közt itélendő meg, melyek közt a kormány és pártja az ország ügyeit vezeti. (*Igaz! Ugy van! jobbfelől.*) Olyan időben, mikor — mint emlitettem volt — Austriában reactionárius velleitások merültek fel; mikor Közép-Európában a jelen századnak egyik legnagyobb lángesze a liberalis eszmék kiirtását tűzte czélul és elkövet mindent, hogy azok a parlamentben és parlamenten kivül népszerűtlenittessenek; a midőn — valljuk be — a 48-iki nagy idők traditioi a társadalom kebelében felmerült reactionárius áramlatok következtében kezdenek elhomályosodni; ilyen időben részemről a kormánytól nagy szabadelvű alkotásokat várni nem tudok, de igen

Digitized by Google

is megvárom tőle, hogy hiven megőrizze azon liberális intézményeket, melyek az 1848-ki törvényekben le vannak fektetve. (*Helyeslés jobbfelől. Mozgás a bal- és szélső baloldalon.*) Ezek pedig t. ház az igazi parlamentárismus, a sajtószabadság, az egyesületi jog, a gyülekezési jog, végre főleg pedig az anyagi téren —.

B. Andreánszky Gábor: Uzsoraszabadság! (*Zaj.*)

Chorin Ferencz: az uzsoraszabadságot. ez a kormány volt, a mely megszüntette; az uzsorát ez a kormány volt, mely megfékezte oly törvénynyel, a melyet én meggyőződésből és szivem egész melegével pártoltam. (*Élénk helyeslés jobbfelől.* A gazdasági szabadságban, melyet az 1848-ik törvények örökül hagytak ránk, ezen eszmék fentartásában látom én ezen kormány egyik főérdemét. És midőn láttam azt, hogy ezen kormány ellentállott a társadalom kebeléből eredő vádaknak és törekvéseknek, hogy ez a kormány a social agrárius törekvéseknek (*Nagy zaj balfelől.*) férfiasan ellentállt, (*Helyeslés jobbfelől*) midőn ezt láttam, eltökéltem magamat ezen kormánynak és pártnak támogatására. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*)

És őszintén megvallva, t. ház, van még egy másik indok is, mely ebben vezérelt. (*Halljuk!*) Én a mai körülmények közt nagyfontosságúnak tartom azt, hogy Magyarországon az ügyek egy szabadelvű kormány és egy szabadelvű párt kezébe legyenek letéve. Az a reactionarius velleitás, a mely ma társadalmat és némely államokat dominál, végre is csak rövid tartamú lesz és alapos a remény, hogy eljön az az idő, mikor a nemzet restelkedve fog visszatekinteni azon számos kinövésre, melyek e velleitásból származnak (*Igaz! Ugy van! jobbfelől*) és midőn kettőzött buzgalommal fog arra törekedni, (*Nagy zaj balfelől. Halljuk! jobbfelől*) hogy a nagy liberális intézményeket kiegészítse. (*Helyeslés jobbfelől.*) Ilyen helyzetben én fontosnak találom, hogy itt az ország többsége egy szabadelvű párt által, ne pedig reactionarius velleitásoknak hódoló párt vagy kormány által legyen repraesentálva, mely szabadelvű párt a kedvezőbb körülmények beálltával a szabadság zászlóját kezébe ragadva, kifogja építeni azon intézményeket, melyeknek az 1848-iki törvényhozás csupán alapját tudta megvetni.

Ezek voltak azok, a miket elmondani szükségesnek tartottam. (*Hosszas élénk helyeslés jobbfelől.*)

Horánszky Nándor: T. képviselőház! (*Zaj. Halljuk!*) A házszabályok alapján szavaim értelmének helyreállítása és megmagyarázása érdekében kérek szót. (*Halljuk!*) Tisztán rectificatiókra fogok szoritkozni és azután egy megjegyzésre.

Rectificatio először az, hogy ennek a pártnak a „Pesti Napló“ hivatalos közlönye nem volt és ma sem az. (*Élénk ellenmondások és felkiáltások jobbfelől: Mindig az volt! Hosszan tartó nagy zaj. Halljuk! Halljuk! balfelől.*) Eddigelé, t. képviselőház, azt, a mi ebben a házban mondatott, megszoktuk ugy fogadni, a mint mondatik. Ismételten kijelentem tehát, hogy a „Pesti Napló“ ennek a pártnak hivatalos közlönye nem volt és ma sem az. A „Pesti Napló“ független hirlap. (*Ugy van! balfelől.*) Az igaz, hogy nézeteiben és meggyőződésében nem tagadta meg multját, mint sokan azok közül, a kik ma vigyorognak; (*Hosszan tartó zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon. Mozgás jobbfelől. Zaj.*) sőt azt az irányt követi, a melyet követett abban az időben, midőn a Deák-pártot hasonló sympathiával szolgálta. (*Élénk ellenmondás jobbfelől. Halljuk! Halljuk! balfelől.*) Ez annak a „Pesti Napló“-nak az érdeme és dicsősége és nincs helyén. hogyha az ilyen consequens magatartásból valaki frivolitást üz. (*Élénk helyeslés balfelől. Mozgás jobbfelől.*)

A másik, t. képviselőház, a mit megjegyezni akarok, az, hogy a t. előttem szólott képviselő ur független vezérczikkekkel polemizálhat tetszése szerint, azokért bennünket felelőssé tenni — a nélkül, hogy azok felett különben véleményt mondanék — nem lehet. Őszinte és nyilt vagyok minden körülmények között, nincs mit takarnom és nincs mit titkolnom. Azt igenis megmondom, hogy a választások idején támogatásában részesültünk több igen t. főrendi tag uraknak, a kik azonban nem azon időben, hanem éveken keresztül ostromolták a t. kormánynak a politikáját. (*Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.*) Azokról tehát itt a házban most mint consequens ténykedést feltenni és azokat insinuálni nem lehet egyszerűen azért, mert azon uraknak a multja élő tanusága annak, hogy ők ennek a kormánynak a politikáját, még pedig mind pénzügyi, mind gazdasági, mind kormányzati politikáját már évekkel azelőtt ostromolták és elégtelennek tartották. (*Ugy van! a baloldalon.*)

Ismételve kijelentem azonban, hogy közöttünk semmi néven nevezendő külön szövetség nem volt. De, t. képviselőház, ha mindez nem igy volna és nem igy állana is, azt kérdezem én bárkitől. (*Halljuk!*) hogy megmagyarázható-e az, hogy ha egy képviselő, a ki ezen párt politikai életében olyasmit vesz észre, a mit ő tovább támogathatónak nem tart, nem azt teszi, hogy innen kilép, hanem tovább megy és azt teszi, hogy azon kormánypártba lép be, a melynek politikáját a legvéresebb szájjal támadta volt meg? (*Élénk tetszés és helyeslés a bal- és szélső baloldalon. Mozgás jobbfelől. Zaj. Halljuk!*) Én, t. képviselőház, a helyett, hogy a ház naplóinak számtalan lapjait szószerint felolvasnám, csak tényt constatálok, ismétlem tehát, hogy a kormány politikáját éveken keresztül legvéresebben támadta, én a magam részéről, t. képviselőház, kijelentem, hogy én, ha abban a helyzetben volnék, melyben a t. képviselő ur... (*Zaj.*) Ő provocált és én nem akarok véleményt mondani az ő lépése felett, csak magamra vonatkozólag mondom a mit mondok —

Digitized by Google

hogyha én abban a helyzetben volnék, mint a képviselő ur, haza tudnék menni igenis és be tudnám zárni ajtómat és ugy a hogy kezdtem, örökre vissza tudnék vonulni a politikától, de felemelt fővel nem tudnék visszamenni *(A jobboldalra mutatva)* oda, sem a közjó, sem a közmorál miatt. *(Szünni nem akaró éljenzés és tetszés nyilvánitások a bal- és szélső baloldalon.)*

Chorin Ferencz: T. képviselőház! *(Hosszantartó nagy zaj és felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Éljen Horánszky! Élénk felkiáltások a jobboldalon: Halljuk! Halljuk!)* Személyes kérdésben és félremagyarázott szavaim értelmének helyreállítása végett kérek szót. *(Nagy zaj a bal- és a szélső baloldalon. Hall-juk! Halljuk! a jobboldalon.)* Azt hiszem, hogy ha csak egy kis érzéke él a loyalitásnak a t. képviselő urakban, akkor ezen igazolás jogosultságát el fogják ismerni, *(Halljuk! Halljuk!)* akkor nem vonhatják kétségbe, hogy a kit napokon keresztül támadnak, annak joga is van saját személyes reputatióját a támadások ellenében megvédelmezi. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az első, a mit mondani kivánok, illeti a ténybeli helyreigazitást. Az előttem felszólalt t. képviselő ur azt mondta, hogy én a Pesti-Napló czikkeiből idéztem. Ez, egyszerüen nem igaz. Én nem idéztem a Pesti-Napló czikkeiből. Én idéztem a pártértekezletről, a Pesti-Napló-ban megjelent hivatalos communiquét. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Mozgás balfelől.)* Mindenki tudja azt, hogy minden pártértekezletről meg szoktak jelenni értesítések a hirlapokban s a mennyiben olyas értesítések jelennek meg, melyek a valósággal ellenkeznek, akkor annak a pártnak erkölcsi kötelessége azokat rectificálni *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Mozgás balfelől)* és ha nem rectificálja s évek múlva eltagadja, akkor erkölcstelen cselekedetet követ el. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Mozgás balfelől.)* Helytelen eljárás egy közleményt a pártértekezletről hivatalosan kiadni s azt nem a választások előtt, hanem a választások után megtagadni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Mozgás a bal- és a szélső baloldalon.*

Ez első megjegyzésem.

De a t. képviselő ur itt nem állapodott meg s megtámad először azért, hogy én vagyok az, a ki kilépve a pártból, a párt ellen fordul.

Bocsánatot kérek, én a parlamentben erre provocáltattam és ma sem modottam mást mint akkor, mikor 1884-ben a pártból kiléptem.

De azt mondja a képviselő ur: hogyan van az, hogy emelt fővel tudok a kormánypártba átlépni? *(Zaj a bal- és a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon)* ha ő volna ily helyzetben, akkor ő erre képtelen volna.

T. képviselőház, én iparkodtam objective feltárni a képviselőház előtt azon politikai érveket, melyek eljárásomat ezen tényben vezérelték; *(Zaj a bal- és a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon)* én megmondtam azt, hogy midőn a mérsékelt ellenzék a főrendiháznak egy hatalmas elemével kezet fogott s midőn a győzelemnek legtöbb kilátásával birt, kiléptem a pártból s tettem ezt nyiltan az ország szine előtt indokolva eljárásomat. *(Zaj a bal- és a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* Én kijelentettem a választások alkalmával az ország szine előtt, hogy én a szabadelvű párthoz fogok tartozni és a szabadelvű kormányt fogom pártolni. *(Ugy van! Ugy van! Helyeslés a jobboldalon.)*

Én azt hiszem t. ház, ha csak abban, hogy valaki az ellenzékből a szabadelvű párba átlép, valami helytelen dolgot némely urak látni nem akarnak, az erkölcsiség szempontjából csak egyet követelnek: hogy ezen lépés mindig a lehető legnagyobb nyiltsággal történjék és hogy az illető képviselő a választások előtt a maga politikai hitvallását nyiltan fejezze ki a választók előtt. Ezt én akkor megtettem. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Megtettem nyiltan programmbeszédemben, mely akkor közölve volt valamennyi lapban. Önök mindent elkövettek a választási küzdelemben, hogy megbuktassanak. Teljességgel jogukban volt, a miatt nem neheztelek. De azon jogát a képviselő urnak, hogy reám, ki a legnagyobb nyiltsággal és loyalitással jártam el, az inconsequentia, a politikai indokolatlan hitcserélés tényét akarja sütni, e ráfogását a képviselő urnak én a leghatározottabban visszautasítom. *(Helyeslés a jobboldalon.)* És megjegyzem azt, hogy én őt erre a legkevésbbé tartom jogosultnak *(Élénk helyeslés a jobboldalon)* hogy azon képviselő, a kinek minden felszólalása igazolja azt, hogy belőle csak a legnagyobb pártszenvedély beszél. *(Hosszantartó élénk helyeslés a baloldalon és felkiáltások: Éljen Horánszky!)* Az a képviselő ur, a ki tegnapelőtt is minden ok és indok nélkül az agent provocateur szerepére vállalkozott velem szemben: az a képviselő ur nincs jogosítva felettem birálatot mondani. *(Helyeslés a jobboldalon, mozgás a baloldalon.)*

Birálatra jogosítva van első sorban az ország elfogulatlan közvéleménye. Hivatkozom arra, hogy akkor mindenki helyeselte, a ki politikailag helyesen tud gondolkozni, hogy én a mérsékelt ellenzék sorait e pártnak akkori erkölcstelen szövetsége folytán ott hagytam. *(Nagy zaj, mozgás a baloldalon. Helyeslés a jobboldalon.)*

Második birája volt eljárásomnak a választó kerület, a mely eljárásomat helyeselte. *(Nagy zaj. Helyeslés a jobboldalon, mozgás a baloldalon.)* Ezek után a képviselő urnak ítéletét egyoldalú pártszenvedély által sugallt szenvedélyes és igazságtalan ráfogásnak tekintem. *(Hosszantartó zaj, helyeslés a jobboldalon, mozgás a baloldalon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház!

Digitized by Google

(*Halljuk! Halljuk! Nagy zaj, felkiáltások: Helyre!*) Talán méltóztatnak megengedni, hogy lehető rövidséggel még egy pár szót szólhassak. (*Halljuk!*) Igyekezni fogok tárgyilagos lenni és ha nem lehetek egész tárgyilagos, oka egyszerűen az, hogy az egész vita folyama alatt tárgyilagos érv volt az, a mely legkevesebb hozatott fel; de biztosítom az előttem majdnem közvetlenül szólott képviselő urat, hogy valamint az ő beszédje alatt — hogy az ő parlamentáris kifejezését ismételjem — nem vigyorogtam, (*Derültség jobbfelől*) ugy most nem haragszom, csak constatálom a túloldalról annyiszor kitört haragot, mely mint egy régi példabeszéd mondja, annak jele, hogy érzik, hogy nincs igazuk. (*Ugy van! jobbfelől. Mozgás balfelől.*)

Mielőtt, t. képviselőház, egy pár a mai napon elmondott dologra reflectálnék, kötelességemnek tartom két dolgot felemlíteni, miket előbbi felszólalásaimban feledtem, de a mik azt hiszem, a mostani szakasz megítélésénél mégis bizonyos fontosságot érdemelnek. (*Halljuk!*) Az egyik az, hogy egy t. képviselő ur ékes beszédében figyelmeztetett a socialismusnak fenyegető veszélyeire és consequentiául azt hozta ki belőle, hogy nem kell az államkormánynak hatalmat adni. Bocsásson meg Ugron Gábor t. képviselő ur, sajnálom, hogy nincs itt, de ebben azután logikát nem találok. A socialis bajok létezését tagadni ma senki sem fogja. Oly imminens veszélyét, mint ő festette, hála Isten, nálunk még nem látom; de minél közelebb lenne azon kép a valósághoz, annál kevésbbé lehetne megtagadni az államkormánytól azon eszközöket, melyekre annál inkább szüksége van, minél inkább fenyegetnek zavaros események. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*)

A másik az, hogy emlékébe akarom hozni a t. képviselő uraknak, a nélkül, hogy mint egy túloldali t. képviselő ur kezdeményezése folytán történt Mátyás király idejéig, Ulászlóig, vagy csak 1723-ig visszamenni akarnék, azok, kik ismerik Magyarország megyei életét; nemcsak a szűkebb értelemben vett Magyarországon, de ismerik az akkori Erdélyben, nem fogják kétségbe vonhatni, hogy 1848 előtt egészen 1848-ig a főispánoknak admínistrativ hatásköre sokkal több volt, sokkal jobban belenyult a megyei administratióba, mint ezen törvényjavaslat szerint.

Szederkényi Nándor: De felelősséggel!

Tisza Kálmán ministerelnök: Mindjárt megmagyarázom azt a felelőséget. És senki sem fogja mondhatni, hogy ezen főispáni hatáskör abban az időben megakadályozhatta azon megyéket abban, hogy az alkotmányosságnak, a szabadságnak, a szabad nézetnyilvánításnak gyülpontjai, hivatalos helyei ne lehessenek. (*Ugy van! jobbfelől.*)

De azt mondja a t. képviselő ur: „felelősséggel". Ugyan kérem, hogy állunk a felelősséggel? A mi törvényes felelősség meg volt akkor, az meg van ma, kiterjesztett alakban, csakhogy akkor az a főispán kineveztetett egy nem felelős kormány által, egy kormány által, mely megmarad, ha 20 esztendeig kisebbségben volt is; ma pedig kineveztetik oly kormány által, mely nem állhatna meg, ha a törvényhozásnak és főleg a képviselőház többségének bizalmát nem birja. Ez a különbség a felelősség szempontjából. (*Helyeslés. Ugy van! jobbfelől.*)

Ha ezt a tapasztalatot fontolóra veszszük, azt hiszem, be kellene látni, hogy csakugyan az a politikai és szabadságveszély, melyet némelyek felállítottak, ezen intézményben ugyan lefektetve nincs. (*Helyeslés jobbfelől.*)

És hogy mindjárt ezzel végezzek, azt mondja egy képviselő ur, hogy ítélni fog, hogy nekik volt-e igazuk, vagy nekünk, a közvélemény. Bizonyos, hogy ítélni fog és a közvélemény is akkor fog majd igazán ítélni, bár a mai ítéletétől sem félek, ha előtte lesz a tapasztalat. Ezen tapasztalat be fogja bizonyítani, hogy a jelen törvényjavaslatban mindazok a veszélyek, a melyeket felemlítettek, nincsenek benne, hogy azokból csak egy is bekövetkezni nem fog, mint a hogy bebizonyította minden eddigi javaslataim ellenében tett ily jóslatokkal szemben eddig is, mint a hogy bebizonyította — elismerem, a saját feltevéseimmel szemben — az 1870 : XLII. törvényczikkre nézve.

Csakhogy elismerni a tévedést, ez, ugy látszik, némely emberek szerint, legalább is gyengeség, sőt némelyek szerint talán jellemhiány. Én nem ugy értem. És itt hivatkozom Anglia összes nagy államférfiaira, a kik például, ha valamely megalkotott törvényről a tapasztalat bebizonyította, hogy nem nekik volt igazuk, hogy a törvény nem lesz jó, vagy legalább az a veszély, a melyet benne láttak, nincsen meg benne, azt férfiasan elismerték és csak azért, hogy saját személyükre nézve a következetlenség vádját elhárítsák, nem léptek sorompóba olyas valami ellen, a mit a tapasztalat az ország érdekében levőnek mondott. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

De, t. ház, egy képviselőtársam, hivatkozva az előtte elmondott beszédekre, ma azt mondta, hogy az a különbség, hogy a mi oldalunkról is hivatkoznak az administratióra, az államhatalom szükséges voltára, de nem beszélnek a szabadságról, mig az ő oldalukról kifejtették az államhatalom igényeinek a szabadság igényeivel való megegyeztetését, mert hiszen a szabadság és szabadságszeretet tartotta fenn Magyarországot annyi idő óta.

Hogy a szabadságszeretet tartotta fenn Magyarországot annyi idő óta, azt kétségbe vonni senki sem fogja; de midőn a szabadságszeretet szempontjából állittatunk szembe és az mondatik, hogy az a különbség, hogy mi nem beszélünk a szabadságról és annak megvédéséről, eszembe jut egy régi eset. (*Halljuk! Halljuk! jobbfelől.*) Akkor ugyanis, mikor a ma már fennálló szabad Görög-

Digitized by Google

országnak szabadságharcza készülőben volt, egy kis német egyetemen görög fiatal emberek — hogy jó magyarul mondjam — egy kis rumlit csináltak, éltetve a szabadságot, éltetve Görögország szabadságát. Akkor Göthe azt irta, hogy milyen nevetséges emberek ezek, mennyit kiabálnak a szabadságról, pedig egyik sem tudná definiálni, hogy mi a szabadság; a mire Börne egyik párisi levelében azt mondá: furcsa ember az a Göthe, ő tudja definiálni, de nem szereti; ezek pedig nem tudják definiálni a szabadságot, de meghalnak érte. (*Tetszés jobbfelől. Egy hang a szélső baloldalon: Önök meg élnek érte! Derültség a szélső baloldalon. Zaj jobbfelől.*)

Bocsásson meg a képviselő ur, legalább is vannak annyian közöttünk, mint közöttök, a kik, mikor veszélyeztetve volt a szabadság, áldozatul vetették életöket, hogy meg nem haltak, annak én legalább nagyon örülök; de kitették életöket a veszélynek és vannak köztünk olyanok, kik midőn a rossz idők következtek be, veszélyeztették szabadságukat. És bátran hivatkozhatom rá, hogy ha el jönne megint az ideje a veszélynek, bizonyosan ismét meg tennék kötelességöket, de a szabadság szeretetét azzal documentálni, hogy discurálunk róla, nem szokásunk. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*)

Ugyan az a képviselő ur azt is rossz néven vette, vagy igyekezett legalább magyarázni, hogy én felemlítettem a képviselő ur azon szavát, hogy nincs miért az ellenzéktől, az ellenzék azon részétől hatalmamat félteni. Ugyanezen alkalommal kifejeztem azon kivánatomat is, melylyel multkori beszédemet bevégeztem, hogy miután jó egészségben vannak, hasonló jó egészséget kivánok továbbra is és a képviselő ur magyarázván, hogy mi egy pártnak az egészsége, utána tette, hogy pedig mi egészségesek vagyunk — ugy mond — azt hiszem, bebizonyítottuk, mert a politikai ellenőrzést hogyan gyakoroljuk, azt ezen vitánal is bebizonyítottuk. De kevéssel utóbb ismét azt mondá, hogy mi félünk az ellenzéktől, mert minden tettünk, vagy javaslatunknak megbiráltatása nyugtalanít s ez rossz lelkiismeretre mutat.

Hát t. ház, ha én azt kivántam, hogy a túloldal tovább is olyan jó egészségnek örvendjen mint most és ha a túloldal constatálja, a mit én kétségbe nem vonok, hogy kötelességét most is sikeresen teljesítette, azt ezen vitában is kimutatta — hogyha mondom — az ellenzéknek azt kivánom, hogy éljen jó egészségben, ugy mint eddig, akkor csak nem mondhatja a t. képviselő ur, hogy félek az ellenzék kritikájától. Mert vagy nem áll az, hogy tudnak helyesen gyakorolni kritikát, vagy ha áll és mégis azt kivánom, hogy megmaradjanak: akkor nem félek kritikájuktól. (*Derültség és helyeslés jobbfelől.*)

Egyébiránt ma is hallottam a különféle szabadelvűségről. Az állittatott, hogy egy képviselő ur a szabadságnak egy új nemét találta fel és az mondatott, hogy az engedélyezett szabadelvűség.

Beöthy Ákos: Hatóságilag engedélyezett szabadelvűség! (*Derültség a baloldalon.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: S ugy nevezte, hogy „par ordre du moufti". Első sorban egy kérdésem van a képviselő urhoz, azután beszélek a szabadelvűségről. Vajjon azt, hogy a házassági törvény az ő pártjának azért nem tetszett, mert nem ment egészen a kötelező polgári házasságig, „par ordre du moufti" mondta-e vagy nem? (*Hosszantartó élénk derültség jobbfelől.*) De akár hogy mondta is a t. képviselő ur, higyje el s ezt kénytelen vagyok megmondani — mikor vádolják a kormányt, a mint nevezik, opportunus liberalismussal, mely megalkuszik a viszonyokkal — hogy van egy igen régi liberalismus, nagyon régi, de folyvást használják s ez a neme a liberalismusnak, mely, hogy meggátolhassa az adott viszonyok között lehető liberalismust, a túlzó liberalismus felé hajt, mely megvalósíthatatlan. (*Ugy van! jobbfelől.*) Ez a valódi liberalismusnak a legveszedelmesebb ellensége. (*Élénk helyeslés a jobbfelől. Mozgás a baloldalon.*) Ez igenis az a liberalismus, a mely túl megy a lehetőn s mely még, ha az sem elég, a liberalismus czége alatt igyekszik, mint helyesen volt ma megmondva, némelyek által liberalismusnak tartott, de mindenütt absolutismusra vezetett eszméket, mint a socialismus és a communismus elveit hirdetni. Ezen liberalismus ellen küzdeni fogunk és fogok mindaddig, mig erőmben lesz, mert ez az a régi mesterség: a jobbnak követelésével megbuktatni a jót. (*Igaz! Ugy van! jobbfelől.*)

T. ház! Az irányokról, melyeket egyik vagy másik párt követ, nem szándékom beszélni. Én elismerem, hogy a képviselő urak is néha-néha — mert ez is vitattatott — egyes kormányjavaslatot, ha nem is feltétlenül, de feltételesen támogattak, bár azután kénytelen vagyok szemben megjegyezni, hogy el nem fogadhatom azt, mi ma is mondatott, hogy semmi módosítvány, mely onnan jön, el nem fogadtatik, mert ép ezen törvényjavaslatnál is egynehányat elfogadtam. (*Egy hang balfelől: Szilágyitól!*) Irányitól, Grünwaldtól és többektől. Ezt tehát állítani nem lehet. (*Halljuk! Halljuk!*)

Hanem egyben a t. képviselő urak csakugyan consequensek és ez az, hogy bár milyen lett légyen egy javaslat, ha szinte — és erre nézve a ház naplóira hivatkozom — egész alakjában a t. képviselő urak politikájába beleillett volna is, ha látszott némi lehetősége annak, hogy szövetkezve a másik ellenzéki árnyalattal, melynek politikai alapjával ellentétben állnak és talán érezve, hogy a többségben is némelyeknek nem tetszik, lett légyen annak egész tenorja politikai programmjukba beleillő: mindig a legnagyobbb tüzzel ellenezték. Ebben következetesek voltak, nem is veszem rossz néven, mert egyfelől a kormányra törekedni, ha azon kormány rosszaságáról meg van valaki győződve, szabad sőt kell; más-

Digitized by Google

felől pedig tudom, hogy a képviselő urak oly rossznak tartják ezt a kormányt, hogy egy képviselő ur — a ki talán még erre emlékezni fog, ki nekem egy alkalommal, a midőn azt kérdeztem, hogy mikép lehetett azon javaslat ellen szavazni, elismerésre méltó őszinteséggel elmondotta: azért, mert mielőtt Magyarországon valami jobb jő, nekünk minden áron ezt a kormányt kell megbuktatni. Ebben elismerem, mindig consequensek voltak. (*Ugy van! jobbfelől.*)

Még csak két dolgot akarok említeni és ezzel berekesztem beszédemet. (*Halljuk! Halljuk!*) A hallottak után én is teljes őszinteséggel fogok egy dolgot felhozni, a melyről különben nem szivesen beszélek. (*Halljuk! Halljuk!*) A képviselő urak sokat vádoltak engem azzal, de sohasem inkább, mint e vita alatt, hogy én az állami hatalommal kezemben saját hatalmam megerősítésére törekszem egyedül. (*Halljuk! Halljuk!*) Hogy ez nem igy van, már sokszor kimutattam. (*Ugy van! jobbfelől.*) Egyet azonban nem tagadok és ez az, hogy ahhoz, hogy a hatalom nem ugyan az én kezemben, de e párt kezében maradjon, jobban ragaszkodom a mi viszonyaink közt, mint ragaszkodnám más viszonyok közt. Mert ha egy kormány és egy párt szemben magával egy ellenzéket lát, a mely ellentétes nézeteket vall ugyan, de ugy vallott elveinél, mint consistentiájánál fogva átveheti az ország kára nélkül az ország ügyeinek vezetését, akkor ugyan gyenge legény és párt az, a mely az uralomhoz ragaszkodik; (*Igaz! Ugy van! jobbfelől*) de ha azt látja és ez a mi esetünk, hogy hazafias megnyugvással nincs kinek kezébe letenni a kormányzat gyeplőit (*Élénk helyeslés jobbfelől. Nagy zaj és ellenmondás balfelől*) akkor nem ugyan egyes személy, de párt kezében a hatalmat megtartani akarni szerintem hazafias kötelesség. (*Élénk helyeslés jobbfelől. Nagy zaj. Ellenmondások balfelől.*)

Meszlényi Lajos: Patent hazafiak! (*Nagy zaj jobbfelől.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: A patent hazafiak azok, a kik az ellenvéleményűek hazafiságát szokták kétségbe vonni. Ezek pedig nem ezen az oldalon ülnek. (*Élénk helyeslés jobbfelől. Zaj. Mozgás és felkiáltások balfelől: Hiszen ma is hallottuk!*) Én szeretném, ha a képviselő urak valamelyike kimutatná, hogy az által, a mit akár máskor, akár pedig ma mondottam, valakinek hazafiságát vontam volna kétségbe. Kétségbe vontam és vonom a követett útnak, a melyen járnak üdvös voltát s nem akarom, hogy az ország szekere azon az úton vezettessék, de senkinek hazafiságában nem kételkedem. (*Igaz! Ugy van! jobbfelől. Nagy zaj. Ellenmondás balfelől.*) Tehát nem itt ülnek a patent hazafiak, (*Nagy zaj. Ellenmondás szélső balfelől*) hanem tessék a maguk részéről megjegyezni, hogy a nézetek felett lehet vitatkozni a hazafiság kétségbe vonása nélkül is. (*Élénk helyeslés.*)

Horánszky képviselő ur szives volt tárgyilagos beszédében azt mondani, hogy addig követi ez útat, mig én meg nem javítom politikai erkölcseimet. Gondolom, ezt mondta. (*Ugy van! jobbfelől.*) Hát, t. ház, ezt személyes kérdésnek is vehetném, de nem veszem. Nem veszem pedig azért, mert a képviselő ur szenvedélyes nyilatkozata annyira nélkülözi a részrehajlatlanságnak még csak látszatát is, hogy nem lehet e nyilatkozatára nagy súlyt fektetni. (*Ugy van! jobbfelől.*) Azt azonban egész őszintén és nyugodtan megmondom, hogy én nem félek attól, hogy bármikor is az elfogulatlanok, akár élünk még, akár már meghaltunk — kettőnk politikai erkölcseire nézve kinek fognak elsőbbséget adni. (*Zajos éljenzés a jobboldalon.*)

Beöthy Ákos: T. ház! (*Nagy zaj. Felkiáltások: Halljuk az elnököt.*)

Elnök: Kérnem kell a t. házat, hogy mielőtt a tanácskozás tovább folytattatnék és a képviselő urak közül bárki nyilatkozhatnék is, nekem, mint elnöknek megengedni, hogy pár szót szóljak. (*Halljuk! Halljuk!*) Az imént, midőn Chorin képviselő ur beszédét befejezte, a zaj igen nagy volt, annyira, hogy annak zárszavait innen kivennem teljesen lehetetlen volt.

Figyelmeztettek azonban e zárszavakra és én meghozatva azokat a gyorsirodából, oly szavakat találtam, melyekre múlhatlanul meg kell tennem észrevételemet, (*Élénk helyeslés balfelől. Halljuk!*) ha csak a képviselő ur szavainak oly magyarázatot nem ad, mely észrevételemet feleslegessé teszi. (*Halljuk! Halljuk!*)

Azért fel kell olvasnom a gyorsiroda jegyzetét, mert oly zaj volt, hogy igazán magam nem vagyok képes constatálni, hogy a képviselő ur hogyan mondotta. Itt az áll: „Hivatkozom arra, hogy akkor mindenki helyeselte, a ki politikailag helyesen tud gondolkozni, hogy én a mérsékelt ellenzék sorait, e párt akkori erkölcstelen szövetsége folytán elhagytam.“ (*Felkiáltások: Igy mondta!*)

Csernátony Lajos: Egészen correctül mondta. (*Nagy zaj. Halljuk az elnököt.*)

Elnök: Nagy figyelemmel kisértem a képviselő ur beszédét s abban bizonyos főrendiházi tagokkal való együttes eljárást hangoztatta, ugy hogy e passus azokra is vonatkozhatik. (*Zaj. Halljuk!*) Nagyon természetes, hogy a két ház közti viszonynál fogva a parlamenti illem azt hozza magával, hogy ez szó nélkül nem hagyható. (*Élénk helyeslés a balfelől.*)

Mielőtt azonban e részben nyilatkoznám, tudnom kell, hogy a képviselő ur mikép értette. (*Nagy zaj. Halljuk! Halljuk!*)

Chorin Ferencz: T. ház! (*Hosszantartó zaj Felkiáltások balról: Eláll! Eláll! Halljuk! Halljuk!*

Digitized by Google

jobbról.) Mielőtt a ház igen t. elnöke beszédemnek kifogásolt passusát felolvasta volna, a ház több tagja részéről figyelmessé lettem téve, hogy a vita hevében oly kifejezésre ragadtattam magamat, melyet rectificálni kötelességemnek tartom. (*Zajos kiáltások a bal- és szélső baloldalról: Visszavonni. Nem rectificálni!*)

Én, t. ház. sem az ezen házban, sem a főrendiházban ülő ellenzék bármely tagjáról oly valamit, a mi a morál elveivel ellenkezik, föltételezni nem szándékoztam és elismerem, hogy az a nyilatkozat téves volt s azt ezennel visszavonom. (*Helyeslés a baloldalon. Felkiáltások a szélső baloldalról: Halljuk Csernátonyt! Hosszantartó nagy zaj.*)

Beöthy Ákos: Személyes kérdésben vagyok bátor szólani. (*Halljuk! Zaj.*)

A t. minister ur méltóztatott hozzám egy kérdést intézni. Én ugyan, t. ház, még eddig nem vagyok oly szerencsés, minister lehetni, mert ugy tudom, hogy csak ministerekhez szoktak kérdést intézni, de ha méltóztatik a t. ház nekem megengedni, ugy a kérdésre leszek bátor röviden válaszolni. (*Halljuk!*)

A t. ministerelnök ur ugyanis azt kérdezte tőlem, hogy azt, a mit én mondottam, én is „par ordre du moufti" mondottam? Hát, t. ház, igazán ugy látszik, a hány ház, annyi szokás. Én megengedem, hogy a tulsó oldalon van Mufti.

Jókai Mór: Itt mindnyájan Muftik vagyunk! (*Nagy zaj a jobboldalon, derültség a bal- és szélső baloldalon.*)

Beöthy Ákos: De minálunk, ezen az oldalon nincsen és mi nyilatkozatainkat felsőbb jóváhagyás alá nem terjesztjük. (*Élénk derültség a baloldalon.*)

Ez a valóság s ezt kénytelen voltam megjegyezni. (*Helyeslés a baloldalon.*)

De van még egy másik megjegyzésem. (*Halljuk! Halljuk!*)

A t. ministerelnök ur azt méltóztatott mondani, hogy nem lát itt oly ellenzéket, melyre az ország sorsát rábizhatná. (*Igaz! Ugy van! a jobboldalon.*) Én, t. ház, azt hiszem, hogy mint az ellenzék tagjának, nekem is szabad erre válaszolnom. (*Felkiáltások a jobboldalról: Ez nem személyes kérdés!*)

Elnök: Ha igy méltóztatik magyarázni a felszólalási jogot, akkor ily czímen mindnyájan felszólalhatnának a képviselő urak. (*Derültség és helyeslés a jobboldalon.*)

Beöthy Ákos: Én, t. ház, nem ismerem el a t. ministerelnök urnak competentiáját arra, (*Felkiáltások a jobboldalon: Ez nem személyes kérdés! Zaj*) hogy e fölött ítéletet mondjon. E fölött ítélni egyedül Magyarország közvéleményének van joga. (*Helyeslés a baloldalon. Ellenmondások a jobboldon.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Azt hiszem, hogy épen annyi jogom van nekem, mint a képviselő urnak és társainak a fölött ítélni, hogy a mostani kormány méltó-e arra, hogy az országot kormányozza. (*Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj a baloldalon.*) És önök, t. uraim (*baloldalra mutat*) ezen joggal bőségesen élnek. (*Igaz! Ugy van! a jobboldalon. Zaj a baloldalon.*) Különben örömmel constatálom, hogy mégis van egy dolog, melyben az önök pártja és a szabadelvű párt egyforma, mert Mufti e szerint sehol sincs. (*Élénk tetszés és derültség a jobboldalon. Ellenmondások a baloldalon.*)

Elnök: A tanácskozást befejezettnek nyilvánítom, következik a szavazás.

T. ház! Egy indítvány és egy ellenindítvány adatott be az 57. §-hoz, a melylyel együttesen tárgyaltatott az 56. §. Az 56. §. nem támadtatott meg, tehát ezt elfogadottnak jelentem ki.

Az 57. §-ra nézve Horánszky képviselő ur azon indítványt tette, hogy az több más, vele összeköttetésben lévő szakaszokkal bizonyos irányban való átdolgozás végett utasittassék vissza a bizottsághoz. Ezen kérdés előzetesen döntendő el. (*Helyeslés.*) Ha ezen indítvány nem fogadtatik el, akkor következik a szavazás magára az 57. §-ra, a melynek *B*) pontját Chorin képviselő ur kihagyatni kivánja.

Ennélfogva a szavazásnak pontonként kell történni. (*Helyeslés.*)

Ha méltóztatnak ebbe beleegyezni, akkor méltóztassanak először meghallgatni az indítványt.

Ábrányi Kornél jegyző (*olvassa Horánszky Nándor indítványát.*)

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e Horánszky Nándor képviselő ur indítványát elfogadni?

A kik elfogadják, azokat kérem méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*)

A ház többsége nem fogadta el az indítványt.

Most kérdem, méltóztatik-e a t. ház, az 57. §. bevezetését és *A*) pontját elfogadni? A kik ezt elfogadják, kérem méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A ház többsége elfogadta.

Minthogy Chorin képviselő ur és társai a *B*) alatt foglalt pontokat is kihagyatni kivánják, kérdeznem kell a t. házat, méltóztatik-e a bizottság szövegezése szerint a *B*) alatt foglalt pontokat fentartani, igen vagy nem? (*Nem!*)

Azt hiszem, kijelenthetem, hogy azok nem tartatnak fenn és igy az eddigi *C*) pont lesz most már *B*) pont.

Kérdem végre a t. házat: méltóztatik-e az eredetileg *C*) pont alatt foglalt *a*), *b*), *c*), *d*), *f*), *g*), *h*), *i*) *k*) és *l*) pontokat elfogadni, igen vagy nem? (*Igen! Nem!*) Kérem azon képviselő urakat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*)

A ház többsége elfogadta és igy az 57. §. az előbbi *B*) pont kivételével elfogadtatott.

Digitized by Google

T. ház! Az idő előrehaladván, a tanácskozás folytatását a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülésre halasztom, a melynek napirendjére nézve a t. ház már méltóztatott elhatározni, hogy ezen ülésben a lissaboni postacongressuson elfogadott postaszerződés beczikkelyezéséről és postai megbizások teljesítésére vonatkozó szolgálatnak szabályozása tárgyában kötött nemzetközi egyezmények beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslatokat méltóztatik legelőször tárgyalás alá venni, s azután következnék a most félbeszakított tárgyalásnak folytatása.

Azonkivül a kérvények is ki voltak a holnapi ülés napirendjére tűzve, de azt hiszem, czélszerű lenne azoknak tárgyalását a most folyó tanácskozás befejeztéig elhalasztani. (*Helyeslés.*) A kérvények tárgyalása tehát holnapról elhalasztatik.

Az ülést bezárom.

(*Az ülés végződik d. u. 2 órakor.*)

214. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi márczius hó 27-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés Szemnecz Emil választásáról, gr. Keglevich István végleges igazolásáról és egy beérkezett kérvényről. B. Kemény Gábor közlekedésügyi minister jelentése a mátrai vasut nováki mellékvonala tárgyában. Az inditvány- és interpellátiós könyv fölolvasása. A lissaboni pótszerződés tárgyalása és elfogadása. A postai szolgálat szabályozására vonatkozó nemzetközi szerződés tárgyalása és elfogadása. A köztörvényhatóságokról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása. Neményi Ambrus interpellatiója.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, Trefort Ágoston, b. Kemény Gábor.

(*Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.*)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Rakovszky István jegyző ur fogja vezetni, a javaslatok mellett szólók neveit Zsilinszky Mihály, a javaslatok ellen szólók neveit Törs Kálmán jegyző urak jegyzik.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Rakovszky István jegyző (*olvassa a márczius hó 26-án tartott ülés jegyzőkönyvét*).

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Szemnecz Emil Zala megye zalaegerszegi választókerületében megválasztott képviselőnek megbizó levelét.

Kiadatik az állandó igazoló bizottságnak.

Jelentem a t. háznak, hogy gróf Keglevich István Bars megye aranyosmaróthi választókerületében megválasztott képviselő választása óta a szabályszerű 30 nap eltelvén, a nélkül, hogy választása ellen kérvény adatott volna be, ennélfogva nevezett képviselő a tényleg igazolt képviselők sorába iktattatik.

Bemutatom az 1885-ben Budapesten tartott országos ügyvédi értekezletnek Hodossy Imre képviselő által beadott kérvényét, a jelenlegi ügyvédi rendtartás helyett megfelelő ügyvédi rendtartás alkotása iránt.

Kiadatik a ház kérvényi bizottságának tárgyalás és jelentéstétel végett.

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs.

B Kemény Gábor közlekedésügyi minister: T. ház! Van szerencsém egy jelentést benyujtani a mátrai helyi érdekű vasút engedélyokmányának kiegészitő részét képező, a nováki szárnyvonalnak épitésére vonatkozó függeléke tárgyában.

Méltóztassék a t. ház ezen jelentésnek kinyomatását és szétosztását elrendelni és azt az előzetes tárgyalás végett a közlekedésügyi bizottsághoz utasítani.

Elnök: A jelentés ki fog nyomatni, a ház tagjai közt szétosztatni és előzetes tárgyalás végett a közlekedésügyi bizottsághoz utasíttatni.

Egyéb jelentés nem lévén, következik az indítvány és interpellátiós könyv felolvasása.

Zsilinszky Mihály jegyző: Van szerencsém a t. háznak jelenteni, hogy az indítvány-

Digitized by Google

könyvben újabb bejegyzés nincs. Ellenben az interpellátiós könyvben a következő újabb bejegyzés foglaltatik: „1886. évi márczius 27. Neményi Ambrus. A román kereskedelmi szerződés tárgyában, a kereskedelmi ministerhez".

Elnök: A képviselő ur az ülés végén fogja megtenni interpellatióját.

Következik a közlekedésügyi bizottság 291. számú jelentése „az 1879. évi XIV. törvényczikkbe foglalt általános postaegyesületi szerződéshez a lissaboni posta-congressuson elfogadott „Pótszerződés" beczikkelyezéséről" szóló 286. számú törvényjavaslat tárgyában.

Azt hiszem a t. ház a jelentést tudomásul veszi (*Helyeslés*) s igy az általános vitát megnyitom. Az első szó illeti a bizottság előadóját.

Darányi Ignácz a közlekedésügyi bizottság előadója: A nemzetközi postaforgalmi viszonyokat az általános postaegyesületi szerződés szabályozza. Ezen általános posta egyesületi szerződés törvénybe is iktattatott s az 1879: XIV. törvényczikket képezi. A postaforgalmi viszonyok fejlődésével annak szüksége merült fel, hogy ezen általános postaegyesületi szerződés is a változott viszonyoknak megfelelőleg módosittassék és egészittessék ki. Ezért lett erre vonatkozólag egy pótszerződés Lissabonban a hatalmak által elfogadva, melyet a közlekedési bizottság jelentése kapcsán van szerencsém bemutatni. Ezen pótszerződés kiegészítő részét képezi egy zárjegyzőkönyv, mely szintén törvényerővel fog birni és a melynek czélja az, hogy azon hatalmak, melyek ezen pótszerződéshez nem járultak, ezentúl is hozzájárulhassanak. A közlekedési bizottság e pótszerződést megvizsgálván, azt általánosságban elfogadandónak találta, a részletekben pedig oly módosításokat tett, a melyek irályi természetüek és a melyeknek czélja, hogy a magyar szöveg az irányadó franczia szövegnek minél szabatosabban feleljen meg. Ezek előrebocsátása után, van szerencsém a bemutatot törvényjavaslatot, illetőleg pótszerződést a közlekedési bizottság módosításával elfogadásra ajánlani. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Elnök: Szólásra többé senki sem lévén feljegyezve, ha tehát szólni senki nem kiván, az általános vitát bezárom. Kérdem most a t. házat, méltóztatik-e a szőnyegen lévő törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául elfogadni? (*Elfogadjuk!*) Ennélfogva a törvényjavaslat a részletes tárgyalás alapjául elfogadtatván, következik a részletes tárgyalás, még pedig a czim.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa a czimet, a bevezetést, továbbá az első pont első és második bekezdését. Olvassa a harmadik bekezdést.*)

Darányi Ignácz előadó: T. ház! A bizottság a „pótszerződés" I. pontjának 3. bekezdését következőleg módosította:

„Ezen szerződés határozatai az egyesületi országok egyikéből a másikba intézett levelekre, egyszerű, valamint fizetett válaszszal ellátott levelező-lapokra, mindennemű nyomtatványokra, üzleti papirokra és árúmintákra kiterjednek. Ezen határozatok érvényesek az egyesületi területen eszközölt szállításnál azon fent elősorolt postaküldeményekre is, melyek az egyesülethez tartozó és az ahhoz nem tartozó idegen országok közt váltatnak, azon esetben, ha e küldemények legalább két egyesületi ország szolgálatát veszik igénybe."

Elnök: Az I. czikk a harmadik bekezdésnek a bizottság által javasolt módosításával elfogadtatik.

Zsilinszky Mihály jegyző: (*olvassa az I. pont 4-ik bekezdését, továbbá a II-dik pont 1., 2., 3., 4., 5. és 6. bekezdését, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak. Olvassa a 7. bekezdést.*)

Darányi Ignácz előadó: A bizottság a II. pont 7-ik bekezdését következőleg módosította.

„A postaigazgatások egymásközt váltott levelezései, a válaszos levelező-lapoknak viszszaküldött válaszlapjai, a viszszaküldött, vagy tévesen irányított küldemények, térti küldemények, térti vevények, postautalványok, vagy a kiállított utalványokra vonatkozó értesítvények és minden más, a postaszolgálatra vonatkozó irományok, a szárazföldi és tengeri átszállítási díjtól mentesek."

Elnök: E szerint a II. római számmal jelzett pont a bizottságnak az utólsó pontra vonatkozó módosításával elfogadtatik.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa a III. pontot.*)

Darányi Ignácz előadó: A bizottság a III. pont 6-ik bekezdését következőleg véli szövegezendőnek:

„4. Végül üzleti papirokat és bárminemű nyomtatványt tartalmazó csomag, melynek súlya 2 kilogrammot, vagy melynek terjedelme bármely irányban 45 centimétert meghaladja."

Elnök: A III. római számmal jelzett pont a bizottságnak a 6-dik bekezdésre vonatkozó módosításával elfogadtatik.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa a IV. pont 1., 2. és 3. bekezdését. Olvassa a 4. bekezdést.*)

Darányi Ignácz előadó: T. ház! A bizottság IV. pont 4-ik bekezdését következőleg véli szövegezendőnek:

„Az erre szükséges intézkedések levél-, vagy távirat utján a feladó költségén történnek, ez esetben."

Elnök: A római számmal jelölt IV-ik pont 4-ik bekezdése a bizottság által javasolt módosítással elfogadtatik.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa az V. pontot.*)

Digitized by Google

Darányi Ignácz előadó: A bizottság az V. pont 7-ik bekezdésénél a következő szövegezést ajánlja:

„Felszólamlásra az ajánlott küldemény feladása napjától számítandó egy évi határidő szabatik közmegegyezéssel ki. Ezen határidőnek lejárta után a felszólamlónak kártalanításra igénye többé nincs.“

Ugyanezen pont 10-ik bekezdését következőleg:

„Európához nem tartozó oly országok igazgatásainak, melyek törvényhozása, a szavatosság elvét ez idő szerint még el nem fogadta, átmeneti intézkedés gyanánt megengedtetik, hogy az imént említett határozat foganatosítását addig elhalasszák, mig a törvényhozásuktól a kárpótlási kötelezettség elismerésére való fehatalmazást nem nyertek. Ezen időpontig azonban a többi egyesületi igazgatás sem köteles a kezelésük alatt elveszett oly ajánlott küldeményért kárpótlást fizetni, mely az említett országokba szól, vagy ott adatott fel.“ (*Elfogadjuk!*)

Elnök: Az V. pont a bizottságnak a 7. és 10. bekezdésekre vonatkozó irályi módosításaival elfogadtatik.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa a VI. pontot*).

Darányi Ignácz előadó: A bizottság a VI. pont 5-ik bekezdésénél következő szövegezést ajánl:

„Ha a küldemény oly helyre szól, hol posta hivatal nincs, a rendeltetési terület igazgatása jogositva van pótdíjat szedni, mely azonban a belforgalomra nézve megállapított küldönczdíjat meg nem haladhatja és a melyből a feladó által fizetett díj, illetve ennek a pótdíjat beszedő állam pénznemében megfelelő egyenértéke levonandó.“ (*Elfogadjuk!*)

Elnök: A VI. pont a bizottságnak az 5. bekezdésre vonatkozó irályi módosításával elfogadtatik.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa a VII. és VIII. pontokat, melyek észrevétlenül elfogadtattak; olvassa a IX. pontot*).

Darányi Ignácz előadó: A bizottság a IX. pont 1-ső bekezdésénél következő szövegezést ajánl:

„A 13-ik czikk következőleg módosíttatik“:

Ugyanezen pont 3-ik bekezdését következőleg:

„Értéknyilvánitással ellátott levelek, postautalványok, postai csomagok, postai megbizások közvetítése és az azonossági igazolásra szolgáló könyvecskék stb. — az egyesület különböző országai vagy országcsoportjai közt külön egyezmény tárgyát képezik.“ (*Elfogadjuk!*)

Elnök: A IX. pont a bizottságnak az 1. és 3. bekezdésre vonatkozó irályi módosításával elfogadtatik.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa a X. pontot*).

Darányi Ignácz előadó: A bizottság a X. pont 1-ső bekezdésénél következő szövegezést ajánl:

„A 14. czikk utolsó előtti bekezdése ezen szavaktól: „továbbá levelek expres-kézbesitésének“ stb. hatályon kivül helyeztetik.

Ugyanezen pont 2-ik bekezdését következőleg:

„Mindazonáltal az érdekelt posta-igazgatásoknak meg van engedve, hogy 30 kilométer távolságig kölcsönös egyezség utján mérsékelt díjakat állapítsanak meg.“ (*Elfogadjuk!*)

Elnök: A X. pont a bizottság styláris módosítványával elfogadtatott.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa a XI. pontot, mely észrevétel nélkül elfogadtatott; olvassa a XII. pontot*).

Darányi Ignácz előadó: A bizottsg a XII. pont első bekezdésénél következő szövegezést ajánl: „A 17-ik czikk következőleg módosíttatik.“

Elnök: A XII. pont a bizottság styláris módosítványával elfogadtatott.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa a XIII. czikket*).

Darányi Ignácz előadó: A XIII. pont 3-ik bekezdése következőleg szövegezendő:

„2. a szavazatok kétharmada, ha a jelen szerződésnek más, mint a 2., 3., 4., 5., 5 bis, 5., 6., 6 bis, 9., 9 bis és 20. §-aiban foglalt határozatok módosításáról van szó.“

Elnök: A XIII. pont a bizottság styláris módositásával elfogadtatott.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa a zárjegyzőkönyv bevezetését, mely észrevétlenül elfogadtatik; olvassa az I. pontot*).

Darányi Ignácz előadó: A „zárjegyzőkönyv“ I-ső pontját a bizottság következőleg módosította:

„Peru, Salvador, Szerbia és Törökország az egyesületnek tagjai a congressuson magukat nem képviseltetvén a végett, hogy az azon létrejött szerződéshez vagy csupán az egyezmények egyikéhez vagy másikához hozzájárulhassanak — a jegyzőkönyv számukra nyitva marad. Costa-Rica köztársaságra nézve, melynek képviselője azon ülésben, melyben az okmányok aláirattak nem volt jelen ugyanez határoztatik.“

Elnök: A zárjegyzőkönyv I-ső pontja a bizottság módosításával elfogadtatott.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa a II. pontot, mely észrevétel nélkül elfogadtatott; olvassa a III. pontot.*)

Digitized by Google

Darányi Ignácz előadó: A zárjegyzőkönyv III-ik pontja következőleg szövegezedő:

„Azon országok részére, melyeknek képviselői mai napon az alapszerződést, vagy pedig a congressuson létrejött egyezmények némelyikét irták csak alá a végett, hogy a többi egyezményekhez vagy ezek bármelyikéhez hozzájárulhassanak, a jegyzőkönyv nyitva tartatik.“

Elnök: A zárjegyzék III. pontja a bizottság módosításával elfogadtatott.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa a IV. és V. pontot, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak*; *olvassa a VI. pontot.*)

Darányi Ignácz előadó: T. ház! A VI. pontnál a bizottság azon javaslatot teszi, hogy a 2. és 3. bekezdések a franczia szövegnek megfelelően összefoglaltassanak.

Elnök: A VI. pont tehát a 2. és 3. bekezdésnek összefoglalásával elfogadtatik.

Ezzel a törvényjavaslat részleteiben is lévén tárgyalva, végmegszavazása a legközelebbi ülés napirendjére tűzetik ki.

Következik a közlekedésügyi bizottságnak 292. számú jelentése „a postai megbizások teljesítésére vonatkozó szolgálatnak szabályozása iránt kötött nemzetközi egyezmények beczikkelyezéséről“ szóló 287. számú törvényjavaslat tárgyában.

A jelentést azt hiszem, felolvasottnak méltóztatnak venni (*Felolvasottnak veszszük!*) és igy az általános vitatkozást megnyitom; az első szó a bizottság előadóját illeti.

Darányi Ignácz előadó: T. ház! A postai megbizások intézménye a pénzkövetelések beszedésére már évek előtt alkalmaztatott a belforgalomban, sőt később a Németországgal való vonatkozásra is kiterjesztetett. Most a lissaboni congressuson merült fel azon eszme, hogy a postai megbizások intézménye nemzetközileg állapíttassék meg és fogadtassék el. Ennek van hivatva kifejezést adni az az egyezmény, melyet a közlekedésügyi bizottság nevében előterjeszteni és némely styláris módosítással, melyeket az egyes pontoknál érinteni fogok, a t. háznak elfogadásra ajánlani szerencsém van.

Elnök: T. ház! Szólásra senki sincs feljegyezve; ha tehát szólani senki sem kiván, azt hiszem kijelenthetem, hogy a postai megbizások teljesítésére vonatkozó szolgálatnak szabályozása iránt kötött nemzetközi egyezménynek beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslat általánosságban a részletes tárgyalások alapjául elfogadtatik.

Következik a részletes tárgyalás és pedig először a czím.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa a törvényjavaslat czímét*).

Darányi Ignácz előadó: T. ház! Minthogy a czímben a „nek“ rag kétszer van használva, bátorkodom azt proponálni, hogy a czím következőleg állapíttassék meg: „Törvényjavaslat a postai megbizások teljesítésére vonatkozó szolgálatnak szabályozása iránt kötött nemzetközi egyezmény beczikkelyezéséről.“

Elnök: A bizottság javaslata szerint a czímben az „egyezménynek“ szó — nek ragja elhagyatik és a czím ekként módosítva fogadtatik el.

Elnök: Következik az első czikk.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa*):

Elnök: Elfogadtatik. Következik a második czikk.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa*):

Darányi Ignácz előadó: T. ház! A 2. czikket a bizottság a következő szöveggel ajánlja:

„2 czikk. 1. A beszedés eszközölhető nyugták, számlák, bonok, váltók és általában minden kereskedelmi vagy egyéb pénzbeli követelésről szóló okmány alapján, melyeknek költséglevonás nélkül lefizetendő értéke egyenkint 1,000 frankot, vagy ennek egyes szerződő országok pénznemében megfelelő összeget meg nem halad. Az egyes postaigazgatások közös egyetértéssel ezt az összeget fel is emelhetik.“

Elnök: A második czikk első pontja a bizottság szövegezése szerint, a többi része változatlanul elfogadtatik.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa a 3—13. czikket, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak. Olvassa a 14. czikket*).

Darányi Ignácz előadó: A bizottság a 14. czikket a következő szövegben ajánlja:

„A jelen „Egyezmény“ nem korlátolja a szerződő országok saját törvényhozásait mindabban, a mi ezen „Egyezmény“-ben rendezve nincs“.

Elnök: A 14. czikk a bizottság szövegezése szerint elfogadtatik.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa a 15. czikket, a mely észrevétel nélkül elfogadtatik. Olvassa a 16. czikket*).

Darányi Ignácz előadó: A bizottság a 16. czikket a következő szövegben ajánlja elfogadásra:

„Mindegyik postaigazgatás az azt igazoló rendkivüli körülmények között a postai megbizási szolgálatot ideiglenesen, részben vagy egészben azon feltétel alatt megszüntetheti, hogy intézkedéséről az érdekelt postaigazgatást vagy postaigazgatásokat haladéktalanul, szükség esetén távirati úton értesitse.“

Elnök: A 16. czikk a bizottság szövegezése szerint elfogadtatik.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa a 17. czikket*).

Darányi Ignácz előadó: A 17. czikk első bekezdését a bizottság a következő szövegezésben ajánlja:

„1. A szerződő országok postaigazgatásai a

Digitized by Google

postai megbizási szolgálattal mindazon postahivatalaikat felruházzák, melyek nemzetközi postautalványokat közvetítenek."

Ugyanezen czikk 2-ik bekezdését következő szövegezésben ajánlja a bizottság:

„2. A szerződő postaigazgatások közös egyetértéssel állapítják meg a megbizások feladási és szállítási módját és minden egyéb részletes intézkedéseket és szükséges rendszabályokat, melyek a jelen „Egyezmény" végrehajtására szükségesek."

Elnök: A 17. czikk 1. és 2. bekezdése a bizottság által javasolt stylaris módosításokkal elfogadtatott.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa a 18. czikket*).

Darányi Ignácz előadó: A bizottság a 18. czikket következőleg kivánja módosittatni:

„Az egyesület azon országai, melyek jelen „Egyezmény"-hez még nem járultak, csatlakozhatnak ahhoz, ha azt az alapszerződésben az általános postaegyesülethez való csatlakozásra nézve előirt módon kérik".

Elnök: A 18. czikk a bizottság szövegezése szerint elfogadtatik.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa a 19. és a 20. czikket, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak*).

Elnök: Ekként a törvényjavaslat részleteiben is elfogadva lévén, végmegszavazása a legközelebbi ülés napirendjére tűzetik ki.

Napirend szerint következik a törvényhatóságokról szóló törvényjavaslatnak részletes tárgyalása és pedig az 58. §.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa az 58. §-t.*)

Goda Béla: T. képviselőház! Az 58. §-nak a főispánokra vonatkozó rendelkezését sem a magyar közjoggal, sem a magyar felfogással, a mint az a főispáni állásra nézve fennáll, megegyezőnek nem mondható. (*Helyeslés balfelől.*)

A főispán, ámbár az államhatalmat, a kormányt képviselte a megyében, tulajdonképeni állami hivatalnok, sem a régi időben, sem most soha sem volt. (*Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.*) Erre nézve bátor vagyok a t. háznak figyelmébe ajánlani, hogy 1848 előtt is, mikor a megyék költségeiket a házi pénztárból, a domesticából fedezték, akkor is, ámbár államhatalmat is képviseltek a főispánok, még sem az állami pénztárból kapták fizetéseiket, hanem a megyei pénztárból. De, t. ház, a főispáni állásból magából, a velejáró teendőkből és hivatásból is önkényt következik, hogy a főispán tisztán kormányhivatalnok soha nem volt s ma sem az. Mert a mig az államot képviselte s hivatása volt a megyei érdekek és a törvények részrehajlatlan végrehajtása felett őrködni, de egyuttal a megyék és kormányok közt netalán felmerült differentiákat is elsimítani. De szükségét sem látom t. ház annak, hogy a főispánoknak társadalmi tekintélye, a melyre állásuknál fogva szükségük van, a ministeri tanácsosi rang megadásával emeltessék. Mert a nélkül, hogy a ministeri tanácsosoknak tiszteletreméltó rangját kétségbe vonnám, ezen két állás egészen különböző felfogás alá esik, tudom azt, hogy a jelenlegi főispánok nem igen hiszik méltóságukat emelve az által, hogy őket a ministeri tanácsosokkal egy rangba helyezik. (*Ugy van! balfelől.*)

T. ház! A főispánok a multban és jelenben is kivétel nélkül társadalmilag önmagukban tekintélyes egyénekből szoktak választatni leginkább és — kevés eltéréssel — a megyei szülöttekből. A mi által a megyék biztosítékot nyernek arra, hogy a főispánok hatalmukkal, különösen e törvényjavaslatban reájuk ruházott felette fontos jogokkal, ha élnek is, velük legalább vissza nem élnek. Ha mi őket a régi hagyománytól eltérőleg az állami tisztviselők osztályába sorozzuk, igen félek, hogy alkalmat nyujtunk nekik arra, hogy a hivatalos lépcsőn felebb és felebb óhajtsanak jutni. És ebből kifolyólag talán oly szolgálatokra is hajlandók lesznek, miket nekik eddig a traditionalis hagyomány meg nem engedett; s félek, hogy akkor hajlandók lesznek az előttünk fekvő törvényjavaslatban reájuk ruházott tetemes jogokkal nemcsak élni, de meglehet, hogy vissza is élni. (*Ugy van! balfelől.*)

T. ház! Mondtam, hogy a főispánság önmagában nemcsak a régi hagyományos méltóságnál fogva nyerte fényét, hanem azáltal is, hogy mindig tekintélyes egyének társadalmi állásuknál, vagyonuknál, vagy egyáltalában a politikai téren kitünőségüknél fogva nyerték el a főispáni állást. Innen származott az, hogy oly tetemes társadalmi befolyással birtak, a mi ellen senkinek kifogása nincsen. Ha most e szakasz által őket az állami tisztviselők szoros kötelékébe beiktatjuk, tartok tőle, hogy a főispánoknak társadalmi tekintélye nemcsak nem emelkedik, hanem csökken és a főispánok állásuk régi fényére visszaemlékezve, a mit társadalmi tekintélyben vesztenek, azt az administratióba teendő különféle beavatkozások által a megyei tisztikarral és a megyei közönséggeli ujhuzással és hatalmuk fitogtatásával akarják majd visszaszerezni. (*Ugy van! balfelől.*)

Azért, mint teljesen feleslegeset a törvényjavaslatból e szakaszt egyszerűen kihagyatni kérem. Módosítványom igy szól: „Az 58. §. hagyassék ki." (*Helyeslés balfelől.*)

Mocsáry Lajos: T. képviselőház! (*Halljuk!*) Csatlakozom előttem szólott t. képviselőtársam nézetéhez általánosságban és legyen szabad nekem is egy pár észrevételt tennem, a tárgyalás alatt lévő szakaszra. (*Halljuk!*)

Digitized by Google

Én, t. ház, nem tartom correctnek a szakaszban foglalt ezen kifejezést „a főispán ezen hivatalánál fogva a ministeri tanácsosok rangosztályába tartozik.“ Miután törvényeink hivatalnoki rangosztályról nem tudnak semmit, nem tartom correctnek azon kifejezést, hogy itt reámutatás van a ministeri tanácsosok rangosztályára. Törvényesen ma rangfokozat nem létezik. De nem tartom helyesnek azt sem, hogy ha már be akarja hozni a t. kormány, az itt per tangentem történjék, mert én per tangentem való törvényhozási intézkedést egyáltalában helyesnek nem tartok. Ha a t. kormány a tisztviselői pragmaticát behozza, akkor meg lehet vitatni mindazt, a mi annak körébe tartozik és elfogadni részleteiben s akkor be lehet illeszteni bármely rangosztályba a főispánt, de addig egyáltalában nincs reá szükség, hogy már most igy per tangentem szentesíttessék a rangfokozat. Nincs is reá semmi szükség, például a fizetés vagy nyugdíj kellő meghatározása végett, mert ezt ép ugy meg lehet tenni a költségvetés alkalmával, mint megtörténik más hivatalnokoknál. Addig bátran lehet várni azzal, hogy megmondassék miféle rangosztályba tartozik.

De, én t. képviselőház, nemcsak azért nem fogadhatom el e szakaszt, mert nem óhajtom, hogy igy per tangentem az az osztrák bureaucraticus czopf nálunk behozattassék és mint törvényesen létező szentesíttessék, hanem egyáltalában nem óhajtom, hogy azon rangfokozatok fogalma a magyar közjogba behozassék. Elég már nekünk az aristocraticus kórság. Van születési aristocratia, van katonai aristocratia, pénzaristocratia, meg lehet, hogy ez utóbbi nem nagy mértékben, nem sok egyén által van képviselve, fájdalom de még ezenkivül teremteni egy egész különleges hivatalnoki aristocratiát, megvallom, hajlandó nem vagyok. Ennek a mindinkább felburjánzó aristocraticus kórságnak, mely felburjánzik, daczára annak a nagy liberalismusnak, mely nálunk uralkodik és melyért itt nemcsak egyesek, de pártok is vetekednek, ennek újabb tápanyagot adni egy új fajta aristocratiának törvényesítése által hajlandó nem vagyok és nem vagyok hajlandó arra sem, hogy a hivatalnokokat, mintegy egészen saját szervezettel, rangfokozattal biró kasztot még jobban elkülönítsük a többi honpolgároktól.

Ezeknél fogva csatlakozom azon indítványhoz, melyet az előttem szólott t. képviselő ur benyujtott. *(Helyeslés balfelől.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! (*Halljuk!*) Némileg ellentétes szempontok is hozattak fel e javaslat ellen. Egyfelől felhozatott, hogy hiszen a főispánoknak helyzete sok esetben magasabb, mint a ministeri tanácsosi rangfokozat. Erre leegelőször is azt jegyzem meg, hogy az által, hogy valaki hivatalánál fogva — a mint az itt mondva van — egy bizonyos rangfokozatba jut, természetesen, ha különben — ha már rangokról beszélünk — magasabb helyzete van, ezt el nem veszti. Ebben a tekintetben tehát senkin sérelem nem történik. De még kevésbé teremt ez egy aristocratiát; mert ha valaki aristocraticus szempontból támadja meg, épen azért támadja meg, hogy ezáltal azokra hárulhat kellemetlenség — szerintem alaptalanul — a kik socialis rangjuknál fogva magasabban állanak, a kik az aristocratia tagjai közül ma, vagy esetleg a jövőben is főispánok lesznek. Tehát arra, hogy meghatároztassék a hivatalos rangfokozat, okvetlenül szükség van, mert utóvégre is ez határozza meg a napi díj osztályzatot is, épen azért meg volt ugy a ministereknek, mint az államtitkároknak és az alárendelt ministeri hivatalnokoknak rangfokozata nemcsak 1867 óta, de épen a napi díj szempontjából meg volt 1848-ban is. Nincs itt tehát semmiféle aristocraticus újítás; de miután a főispán eddig nem volt beillesztve, be kellett illeszteni és beilleszteni szerintem oda, a hová a hivatal fontosságánál fogva illik.

A hivatali rangfokozatban a fő a minister, a második az államtitkár, azután jön a ministeri tanácsos. Ez, azt hiszem, oly elhelyezése ezen szempontból a főispánnak, a mely az ő méltóságának egyáltalában nem árthat és olyanokra nézve különösen — pedig talán nem akarják a t. képviselő urak az ilyeneket kizárni — a kik nem a magasabb körökből, hanem a megyei életből, vagy esetleg itt-ott a birószágok köréből is vétetnek, hogy meghatároztassék az ő helyzetük a hivatalnoki testület kebelében, ezt okvetlenül szükségesnek tartom. Kérem tehát a t. házat, méltóztassék a szakaszt változatlanul elfogadni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Thaly Kálmán: T. ház! Nem szóltam volna különben a szakaszhoz; de a t. ministerelnök urnak mostani felszólalására indíttatva érzem magam röviden egy pár észrevételt tenni.

A t. ministerelnök ur utal arra, hogy még a 48-ki törvényekben is, mint 1867 óta folyvást meg volt a ministerek, államtitkárok és a többi ministeri hivatalnokoknak rangja. Meg volt igenis, de tudomásom szerint nagyon igaza van Mocsáry Lajos t. képviselőtársamnak, hogy törvényileg szabályozva nem volt. Tudomásom szerint még a Mária Terézia rendeletén alapuló rangosztályok állnak fenn és bár e dolog többször volt már megvitatva, sőt annyira érlelődve, hogy törvényjavaslatok is adattak be, a melyek az államtisztviselők rangosztálybeli és egyéb jogait állapítják meg, de eddig még azok törvénynyé nem érlelődtek.

Én nem akarom ezt forcirozni, de igenis barátja vagyok a hivatalnoki pragmatica megalkotásának, hogy az alsóbb hivatalnokok a felsőbbek önkénye ellen jogaikban megvédessenek és a mennyiben a rangosztályt is megállapítja, üdvösnek

Digitized by Google

tartottam volna ily törvénynek létrejöttét. Azonban itt megint igazat kell adnom Mocsáry Lajos t. képviselőtársamnak, hogy a tárgyalás alatt levő szakaszba ez a dolog per tangentem van behozva és mintegy belopatik e rangosztály.

Ha a kormány idejét látja a pragmatica megalkotásának, adjon be egy törvényjavaslatot s ha ez elfogadtatik és törvénynyé válik, akkor van értelme annak, hogy egy törvénybe például a főispánokra vonatkozólag is beiktattassék új szakasz. De igy valóságos filius ante patrem ez a szakasz.

De nincs is szükség rá, hanem ha szükség volna a következetes eljárás az lenne, a mit jelezni bátor voltam és semmi esetre sem a Mária-Terezia-féle rendeletek és usus alapján, hanem a maga rendje szerint tárgyalt és királyilag szentesített törvény alapján lenne elintézendő és nemcsak a főispánokra, hanem valamennyi államhivatalnokra vonatkozólag ez a kérdés.

Nekem különben az 58. §-ra nézve az az észrevételem, hogy ebből tünik ki a minister tulajdonképeni intentiója. A régi főispánok méltóságok voltak, a belügyminister ur pedig nem akar méltóságot, hanem hivatalnokot. Ebben rejlik a szakasz intentiója, miután tudniillik a főispánok többé nem tagjai a főrendi háznak és miután oly teendőkre használtatnak fel, melyekről e törvényjavaslat intézkedik, tökéletesen igaza van a minister urnak, hogy ők hivatalnokok s nem méltóságok lesznek. De azt gondolom, hogy mig hajdanában az ország előkelő méltóságai, főuri családjai tisztességes dolognak tartották, hogy egy megye élén állhattak, mint főispánok működvén s nem derogált a Rákóczy herczegnek a sárosmegyei főispánság, továbbá a Palatinus főherczegnek a Jász-Kun főkapitányi állás és Pest megyei főispánság: mert miután a javaslat tisztán hivatalnokról beszél s nem méltóságról, értem intentióját, mert nem számíthat oly előkelő származású nagy vagyonu egyénekre a főispáni karban.

Hát, t. ház, részben csakugyan igaza van a belügyminister urnak, mert vannak példák az újabb időben, hogy aristocratiánk egy része és pedig a legfőbbeket értem — tisztelet a kivételeknek — nem részesítette gyermekeit oly magyar nevelésben, hogy azok felnövekedvén, a nemzeti szokásokkal rokonszenvezzenek, a nemzettel együtt érezzenek; vannak olyan főispánjai a minister urnak, előkelő urak, különben igen tiszteletreméltó urak, kikről nem gondolom, hogy a törvényben contemplált feladatok teljesítésére vállalkozzanak; de nincsenek is képesítve, mert a ministerelnök ur hivatalnokot akar. Ismeretes dolog, hogy a dunántúli megyék egyikében egyik ottani igen előkelő főur főispáni állásra akart vállalkozni. Barátai figyelmeztették — és ez igen jellemző az illetőre — hogy nem fogja magát otthon találni abban a méltóságban, mert magyar közjogi ismeretei nincsenek és minduntalan megakad teendői gyakorlásában. Barátai figyelmeztetésére — a mi természetesen németül történt s a hűség kedvéért nekem is németül kell idéznem — az illető magas rangú ur azt válaszolta, hogy ő bizony azért elvállalja a főispánságot, mert ha nincs is meg a kellő ismerete hozzá: „so nim' ich, so einen Kerl, einen Secretär" erre azt válaszolták, „aber Durchlaucht, der eine Kerl kann Ihnen nicht immer beistehen." Mire a magas rangú ur igy válaszolt: „So nim' ich zwei Kerle." *(Derültség.)*

Ha jó administratiót akarunk, t. ház, akkor az ilyeneket jövőre a minister urnak kerülnie kell, azért, hogy ne a főispáni titkár kormányozzon, kinek egyébiránt a törvényjavaslat szerint is meglehetősen tág hatáskör biztosittatik.

Én itt, t. ház, tisztán hivatalnokot látok; én pedig a történeti renemiscentiákhoz ragaszkodom és azt hiszem, hogy — eltekintve az ilyen kivételektől, a milyeneket említettem s a milyenek ritkaságok és momentan tüneményeken alapulnak, mert az aristocratia mégis mindinkább magyarosodik — remény volna arra, hogy a magyar aristocratia, méltóságnak tekintetvén jövőre is a főispánságot, ambitióját helyezné abba, hogy ezen t. tagjai által gyakoroltassa, majd fiait oktattatni fogná a magyar közjogban, egyáltalában a magyar jogéletet és a közigazgatási életet szakszerűleg tanulmányoztatni, hogy az előkelő családok fiai jövőre is, ugy a mint kell, olyan hatálylyal és olyan tekintélylyel töltsék be a főispáni méltóságokat, mint a multban. Azonban ez itt nem contemplláltatik; a főispánság csak hivatal. Én, t. ház, bureaucratismust még a megyékbe is ilyetén képen behozni semmikép sem tartom szükségesnek, sőt kárhozatosnak tartom és ezen ősi intézmény csekély romjai megrontását látom az ilyen intézményekben. Azért pártolom Goda Béla képviselő ur módositványát, hogy ezen szakasz mint fölösleges, töröltessék, (*Helyeslés a szélső baloldalon*) mely olyan, hogy megelőzi a hivatali pragmatikát és mintegy „filius ante patrem". (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Justh Gyula: T. ház! (*Halljuk!*) Legyen szabad nekem is ezen szakaszra vonatkozólag egy pár rövid megjegyzést tennem.

Meggyőződésem az, hogy a főispán azért soroztatott a ministeri tanácsosok közé, hogy ez által fizetése felemelhető legyen. Ugyanis a belügyminister ur indokolása szerint, annak a következménye, hogy a főispánok a ministeri tanácsosok közé fognak soroztatni az lesz, hogy a főispánok évi fizetése 62,700 frttal fog emelkedni, annyi újabb kiadással fogja a főispánoknak a ministeri tanácsosok közzé történt besorozása államháztartásunkat terhelni. Miután pedig az én meggyőződésem az, hogy a mi alsóbb tisztviselőink aránytalanul rosszul vannak fizetve és hogy addig, a meddig azoknak az alsóbb tisztviselőknek fizeté-

Digitized by Google

seit nem javíthatjuk, addig a magasabb tisztviselőknek fizetésjavítására gondolnunk sem lehet s mert a törvényjavaslat tárgyalás alatt lévő szakaszának elfogadása esetén egy-egy főispán mintegy 1000 frttal nagyobb fizetést fog kapni, mint eddig; és mert végre, ha figyelembe veszem még azt a körülményt, hogy államháztartásunk folytonos deficittel küzd, ugy, hogy adósságot adósságra halmozunk, azonkivül adókat kell folyton emelnünk s államjószágokat kell elidegenítenünk, már csak azon szempontból sem szavazhatom meg e szakaszt, mert az állam-budgetnek újabb megterheltetését vonja maga után. (*Élénk helyeslés szélső balfelől.*)

E körülménynél fogva és azon idokoknál fogva is, melyeket előttem szólott t. képviselőtársaim ez oldalról elmondottak, magam sem fogadom el e szakaszt, hanem hozzájárulok Goda Béla t. képviselőtársam módosítványához. (*Helyeslés szélső balfelől.*)

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve, ha szólani senki sem kiván, a vitát bezárom.

Szavazás előtt szó illeti még a bizottság előadóját.

Dárdai Sándor előadó: T. ház! Azt hiszem, valóban igen nehéz a t. ellenzékek álláspontjait minden tekintetben összeegyeztetni, mert mikor az általános vitában főleg azért tettek szemrehányást, hogy a főispánok az aristokratia köréből vétetnek, most azért tétetik szemrehányás, hogy a törvényjavaslat a főispáni állást hivatalnak decretálja. Én azt hiszem, hogy tökéletesen helyes a törvényjavaslatnak álláspontja és a bizottság igen helyesen járt el, hogy a főispáni állást, mint hivatalt systemisálta és épen ezen hivatali systemisálás igényli azt, hogy egyúttal a főispánoknak rangosztálya és rangfokozata is meghatároztassék. Ebben semmiféle aristokraticus kórságot látni nem lehet, mert hiszen aristokraticus kórságról beszélni akkor, a midőn a főispánok a főrendiházból kizárattak és hivatalnokokká tétetnek, azt hiszem, egyáltalában nem lehet.

De tovább megyek és azt mondom, hogy egyáltalában nem új dolog az, hogy a törvényhozás a már létező hivatali rendszert szentesíti; mert valahányszor új hivatali állások crealtatnak, azok, a mint ez az államügyészi hivatalokkal és az adófelügyelőségekkel is történt, a létező bureaucraticus hyerarchiában foglalt rang- és napidíj osztály szerint állapittatnak meg. Ebben tehát nincs újítás s igy nem lehet mondani, hogy ez a szakasz filius ante patrem. Különben, ha szolgálati pragmatikát sürgetnek is a t. képviselő urak, akkor is meg kell állapítani, miután a főispáni állások rendszeresítéséről van szó, hogy a főispánok mely rangosztályba sorozandók.

Ezek után kérem a t. házat, hogy az indítvány mellőzésével a szakaszt változatlanul méltóztassék elfogadni. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: Csak azért kérek még egy pár szót azok után, miket a t. előadó ur elmondott, mert az imént szólt képviselő urak egyike azt mondta, hogy nem helyes ezt igy a törvénybe belopni. Hogy mikép lehet valamit belopni, a mikor valami nyiltan tétetik: ezt én nem tudom. Azonban ugy látszik, hogy a t. képviselő urnak egész más nézete van, a helyes parlamenti eljárásról és magáról a democratiáról, mint nekem. Erről én nem tehetek, mert én egyfelől sokkal helyesebbnek tartom, hogy midőn ezen hivatalokra nézve először tétetik intézkedés, ez törvénybe foglaltassék, mint azt, hogy a Mária Terézia idejéből fennálló rendelet kapcsában ez administrativ uton illesztessék be. Pedig igy is meg lehetett volna tenni, mert van rá példa elég; de én helyesebbnek és alkotmányosabbnak tartom ezt a törvénybe iktatni s nyiltan eljárni. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Ez az egyik. A másik, a mit meg kell jegyeznem az, hogy én sem oly főispánt, a ki a magyar nyelvet tökéletesen nem birná, nem ismerek, sem pedig olyat nem tudok, a kinek annyi hazai képzettsége ne lenne, hogy a főispáni hivatalnak, ha mindjárt nem is az első perczben, mert mindenbe bele kell szokni, megfelelni ne tudna. Ezt tartozom a mai főispánok és az igazság érdekében kijelenteni. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Különben igen óhajtom, hogy Magyarország első családjainak tagjai mint főispánok, ezen túl is szolgálják a közügyet. (*Helyeslés jobbfelől.*) És én nem látom át, hogy mi akadályozhatná őket ebben, mert a közügyet szolgálni, bármely rangban született is valaki, csak becsület s nem lealázás. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*)

Én igen tisztelem a t. képviselő urnak kegyeletét a multak iránt, de megvallom, hogy Magyarország fejlődése és előmenetele érdekében nagyon örülök, hogy 1848-ban a mult iránt nem voltak oly kegyelettel, mert akkor nem tudom, hogy a jogegyenlőséggel és sok mással hol volnánk. (*Helyeslés jobbfelől.*) Óhajtom, hogy legyenek főispánok az első családokból; de lehetővé akarom tenni, hogy lehessenek olyanok is főispánok, a kik sem vagyonnal, sem magas születéssel nem birnak, hanem az administratió vagy az igazságszolgáltatás terén, mint jeles emberek tüntették ki magukat. (*Helyeslés jobbfelől.*)

A többi között ez is czélja e szakasznak, melyet azért elfogadásra ajánlok. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*)

Digitized by Google

Thaly Kálmán: T. ház! Csak pár szóra kérem ki a t. ház kegyes engedelmét, félreértett szavaim helyreigazítása végett. A t. ministerelnök ur méltóztatott difficultálni azt a kifejezésemet: „belopni".

Én sokat foglalkoztam régi magyar nyelvemlékekkel; azokban e kifejezés semmi egyebet nem jelent, mint „implicite bevinni", „becsempészni", (*Derültség jobbfelől*) például az éjszaka az őrséget a várba becsempészték. Ezért e kifejezésnek — legalább az én magyar nyelvérzékem szerint — semmi dehonestáló értelme nincs. (*Derültség.*)

A másik, a mit tartozom megjegyezni, az, hogy nem mondtam, hogy ne birná valamelyik főispán a magyar nyelvet annyira, hogy ne volna képes főispáni teendőit azon a nyelven végezni sugalmazva-e vagy magától, azt nem vitatom. Én ezt nem állítottam; csak azt mondtam: vannak némelyek a főaristocratiában és a főispánok közt is, kik a multban gyökerező nevelésüknél fogva még könnyebben discurálnak németül és azért familiariter németül is szólnak.

Hogy hű legyek, azért mondtam el azt a kis anekdotát is német nyelven.

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e az 58. §-t eredeti szövegezésében szemben a kihagyatási indítványnyal elfogadni igen vagy nem? (*Felkiáltások: Igen! Nem!*) Kérem azon képviselő urakat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A többség változatlanul elfogadta. Következik az 59. §.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa*):

Goda Béla: T. ház! Az 58. szakaszhoz beadott modosítványom indokolásaul annak a felfogásnak adtam kifejezést, miszerint daczára annak, hogy a főispáni hatáskör, mint az 57. szakasznál felszólalt kitünő szónokok eléggé kimutatták, e törvényjavaslatban túlságosan kiterjesztetik, még sem lett az teljesen kivetkőztetve a dignitáriusi jellegből. E felfogásnak helyet ad, az igen t. ministerelnök ur is, mert ép az iménti felszólalásában mondta, hogy ő sem tekinti a főispánt egészen hivatalnoknak. És az előadó ur, sem győzött meg engem arról, hogy a főispánt e javaslat egészen megfosztotta dignitáriusi állásától és hivatalnokká tette. Hivatalnok az, a ki a rá bizott teendőket ellátni, végezni köteles és felelősséggel tartozik. A főispánokra rá vannak ruházva kötelességek, de hogy azokat kötelelesek is elvégezni, sehol e törvényjavaslatban nem látom. És minthogy a főispánt e túlságos hatáskör mellett sem tekinthetem hivatalnoknak; neki a nyugdíjt sem vagyok hajlandó megadni, kivált a jelenlegi zilált pénzügyi viszonyaink között. A mostani parlamentáris kormányforma mellett, midőn lehetséges, hogy a parlamenti pártok változása folytán igen gyakran állhat elő kormányváltozás s ily változás esetében mint arra már az igen t. belügyminister ur is hivatkozott, a főispánok eddig is kötelességüknek tartották hivatalukat az új belügyministernek rendelkezésére bocsátani s arról lemondani, hogy ily esetben a magyar kincstárt 70 főispán nyugdíjával terheljük, azt én helyesnek nem tartom. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

De nem fogadhatom el a szakaszt jelenlegi szövegezésében azért sem, mert tisztviselő és tisztviselő között különbséget tenni az által, hogy egyik-másik kedvezményben részesüljön, mint itt terveztetik, az által, hogy a főispánoknál a szolgálati évek kétszeresen számíttatnak, helyesnek egyáltalában el nem ismerhetem s ezen kedvezmény indokául nem tudok mást találni, mint ha a t. belügyminister ur az előadó ur álláspontjára helyezkedve a főispánt államhivatalnoknak tekinti és mintegy a vármegyékkeli örökös harczot, czivakodást és huzást tartja legfőbb feladatának s úgy, miként a katona a mozgosítás alkalmával dupla lénungot kap, a katonatisztnek pedig háború idején kétszeresen számíttatnak szolgálati évei: úgy a főispánnak a vármegyénél töltött szolgálati ideje is kettősen számíttatik. Én ezt, t. ház, jogosnak nem tartván s különösen tekintettel a magyar államkincstár jelenlegi deficites helyzetére; ezen szakaszt kihagyatni kérem. (*Heyeslés a bal- és a szélső baloldalon.*)

Ábrányi Kornél jegyző (*olvassa az indítványt*).

Indítvány. Beadja Goda Béla. „Ezen szakasz hagyassék ki".

Szederkényi Nándor: T. ház! Ugy elvi, mint financiális szempontból egész lelkemből pártolom előttem szólott t. képviselő ur indítványát. Az elvi szempontokra kiterjeszkedni nem fogok, mert ezen ügy már két izben kellőleg meg volt világitva, mindenki láthatja, hogy a főispáni állás oly kivételes, különösen a nyugdíjazás tekintetében, mely az ő állását egészen kiemeli institutioinkból s azt egészen kivételes világitásba helyezi, Ez oknál fogva, de az eddig elmondottak folytán is egyszerűen kijelentem, hogy részemről előttem szólottnak e szakasz kitörlésére vonatkozó indítványát pártolom. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Én a magam részéről tartózkodom szemben a felhozottakkal az általános vitában elmondottakra kiterjeszkedni, mert hiszen ezekre igen helyesen, az előttem szólott képviselő urak sem terjeszkedtek ki és csak egy pár szóval kivánok a most elmondottakra reflectálni. (*Halljuk!*)

Az e szakasz kihagyását indítványozó t. képviselő ur azt mondotta, hogy a gyakran történhető

Digitized by Google

kormányválságok következtében mindig 70 főispán nyugdíjaztassék, az mégis túlságos teher lenne az államkincstárra nézve. Ez volt — gondolom — az egyik, a mit felhozott.

T. ház! Ezen szakasz gondoskodott arról, hogy a teher semmi esetben se legyen ily nagy, mert először megmondja, hogy ha valaki más hivatalból lépett át a főispáni állásba s a midőn a kormányválság beállott, azon nem politikai hivatalba, a mi tehát politikai meggyőződéssel nem ellenkezhetik, visszaléphet és ha nem teszi elveszti nyugdíjigényét.

Másodszor pedig megmondja, hogy ha épen a gyakori kormányválságok következtében ismét azon párt kerül kormányra, melynek bukása miatt a főispán hivataláról leköszönt és állását ismét elfoglalhatja; ha nem teszi, nyugdíjigényét elveszti. Ebben tehát meg van a gondoskodás az iránt, hogy 70 nyugdíjazott főispán az országban ne létezzék. (*Helyeslés a jobboldalon.*) Ez az egyik, a mit megkivántam jegyezni.

A másik megjegyzésem arra vonatkozik, hogy, a mint előttem szólott képviselő ur mondotta, ha a főispánság hivatal, nyugdíj szempontjából minek a főispán és más hivatalnok közt különbséget tenni? T. ház, azért, mert a helyzet különböző. Épen ugy, miként a törvényhozás — tudom, hogy a t. túlsó oldal ellenzésével — a miniszterek és államtitkárok nyugdíjazására nézve kivételes intézkedést tett, szükséges a kivételes intézkedés a főispánokra nézve, akkor, mikor politikai okok idézik elő a hivatalvesztést; mert más tisztviselőt, ha nincs is törvénybe iktatott pragmatica, rendes fegyelmi eljárás nélkül nálunk elmozdítani nem lehet, ellenben a főispán teljesen önhibáján kivül egyik napról a másikra hivatalát elvesztheti. Ha tehát azt akarjuk, a mit ismétlem, mindamellett, hogy óhajtom, hogy vagyonos és magasrangú egyének is legyenek főispánok, akarom, hogy mások is lehessenek olyanok, a kik vagyon és születés által szerzett nagy név nélkül saját érdemeik által tüntek ki: akkor ezen intézkedés okvetlenül szükséges. Én tehát kérem a t. házat, ezen szakaszt elfogadni méltóztassék. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve; ha szólani senki sem kiván, a vitát bezárom s minthogy az előadó ur sem kiván szólani, következik a szavazás.

Az 59. §. kihagyását indítványozta Goda képviselő ur. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e az 59. §-t a bizottság szövegezése szerint változatlanul fentartani, igen vagy nem? A kik fentartani kivánják, azokat kérem, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A ház többsége fentartja az 59. §-t.)

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa a 60. §.t, mely észrevétel nélkül elfogadtatott; olvassa a 61. §-t*).

Bernáth Dezső: T. ház! Ha a törvényjavaslat 61. §-ának szövegét átnézzük, mindenek előtt azon visszásság tűnik szemünkbe, hogy itt egy hivatalnoki állomás rendszeresittetik a nélkül, hogy az ezen állással összekötött kötelmek és kötelességek körvonaloztatnának a törvényjavaslat akár ezen szakaszában, akár máshol, ugy hogy gondolkozni kell rajta, hogy vajjon minő állást fog elfoglalni az illető, nem a rangfokozatot értve, mert ez meg van határozva, hanem kötelességeit értve. Azt nem lehet feltételezni, hogy ugy van contemplálva, hogy a főispánnak helyettese legyen az ügyek elintézésénél, mikor ő akadályozva van, mert hiszen ministeri segédfogalmazói ranggal czéloztatik szerveztetni és igy alig képzelhető, hogy az alispán, vagy főszolgabirót ellenőrizze, azok működését a főispánok helyett vizsgálat tárgyavá tegye. Ha a törvényjavaslat ezen szakaszának egyéb intézkedéseit átnézzük, abból az látszik, hogy nemcsak, hogy nincs rendszeresítve hatásköre, de hogy nem is mindenütt lesz kinevezve a titkár. Az mondatik a szakaszban, hogy a főispáni titkár a belügyminister által neveztetik ki és oly számban és azon törvényhatóságokban, a hol épen szükséges és ez iránt évenként az államköltségvetés útján tétetik esetről-esetre intézkedés.

Ezen rendelkezéséből a törvényjavaslatnak azt lehetne következtetni, hogy a főispáni titkárt a minister oly helyekre nevezi ki csak, a hol a minister talán nem teljesen bízik meg az illető főispánban. Azt azonban még sem lehet feltételezni, hogy egy megyében két bizalmi embert akar a kormány azért, hogy egyiket a másik által ellenőriztesse és igy csak arra kell visszatérni, hogy a titkár a munkában segédje lesz a főispánnak és ha csakugyan olyan lesz, akkor nincs szükség arra, hogy az ő kinevezéséről már e törvényjavaslatban most intézkedés történjék, elkülönítve a törvényjavaslat többi szövegétől, mert hiszen eddig is voltak főispáni titkárok, a nélkül, hogy ezért törvényhozási intézkedésre lett volna szükség. Az indokolásban a minister ur maga felemlíti, hogy már az eddigi költségelőirányzatokban is 8000 frt volt ilyenek számára felvéve. Igy tehát nincs semmi akadály, hogy azon esetekben, midőn a főispánok mellé munkahalmozottság miatt segédre lesz szükség, kineveztethessenek és díjaztathassanak ugy, a mint eddig történt. Hanem az ilyen állásnak egészen természetes következménye, folyománya az, hogy a bizalmi ember magának a főispánnak bizalmi embere legyen és ha az ő bizalmi embere, kell, hogy általa is neveztessék ki, ne pedig a minister által. Igy volt eddig is; miután pedig ezen eljárás és ezen kinevezési rendszer ellen, a munkaerőnek ezen pótlása ellen, magának a minister urnak kifogása nem volt, nem látom be egyáltalában, mi szükség van erre a

Digitized by Google

szakaszra, nem látom annak célját és miután az semmi szerves összefüggésben a törvényjavaslat többi részeivel nincs, hanem ugy áll itt magában, hogy kihagyása egy betűt sem változtatna a törvényjavaslat egyéb szövegén, annak intentiója és rendelkezései ez által semmi változást nem szenvednének: én bátorkodom a t. háznak indítványozni, hogy ezen szakaszt egyszerűen törülni méltóztassék. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Fel fog olvastatni az indítvány.

Ábrányi Kornél jegyző *(olvassa)*: »Határozza el a ház, hogy a tárgyalás alatt levő törvényjavaslat 61. §-a a törvény szövegéből kihagyassék.«

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve; ha tehát szólani senki sem kiván, a vitát bezárom. Szavazás előtt a bizottság előadóját illeti a szó.

Dárdai Sándor előadó: T. ház! Az indítványozó ur azt a kérdést vetette fel, hogy vajjon milyen lesz ezen főispáni titkárok viszonya szemben a megyei tisztviselőkkel. Azt kérdezi, vajjon a megyékben ezentúl két bizalmi személy fog-e működni: a főispán, mint egyik és a főispáni titkár, mint másik bizalmi személy?

Én, azt hiszem t. ház, a képviselő ur maga magát czáfolta meg, midőn azt mondotta, hogy eddig is voltak már főispáni titkárok. Mert hiszen, legalább nekem nincs tudomásom róla, hogy abból, hogy főispáni titkárok léteztek eddig is, bárhol a megyékkel szemben visszás állapotok fejlődtek volna ki. Én tehát azt hiszem, a kérdés ezen szempontból semmi nehézséggel összekötve nincs.

A mi pedig azt a kérdést illeti, hogy miért nem a főispán nevezi ki a titkárokat, miért neveztetnek ki a kormány által, ez, azt hiszem, igen természetes; mert ha a főispánok neveznék ki e titkárokat, akkor ezek tisztán csak a főispánok magán-titkárai lennének s az ő változó állásuknál fogva lemondásuk esetén nekik is el kellene állásukat veszteniök, ez pedig nem vezetne arra, a mi itten szándékoltatik, hogy ezen állásokkal mint egy képződését eszközöljük a hivatalnokoknak. Miként ugyanis az indokolásból is méltóztatik látni, ezen állások szervezésével egyszersmind az a szándék is össze van kapcsolva, hogy a főispánok mellé alkalmazott fiatal erőkből a ministeriumok hivatalnoki karának succrescentiája képződjék, ha pedig ezek a titkárok csupán a főispánok magántitkárai lennének, valahányszor a főispánok változnak s állásukat vesztik, titkáraik is világnak indulhatnának és akkor egy ily hasznos elemet nem nyerhetnénk velük. Én tehát kérném, méltóztatnának a szakaszt változatlanul elfogadni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: T. ház! A tanácskozást befejezettnek nyilvánítom.

B. Andreánszky Gábor: Csak egy rövid kérdésem volna. Miután a ministerelnök ur nem volt itt benn, mikor még be nem volt zárva a vita, senkinek sem volt érdeke itt felszólalni, azt hiszem tehát, lehet a kérdést . . . *(Felkiáltások jobbfelől: Nincs joga szólani! A vita be van zárva!)*

Elnök: Én nem adhatom meg a képviselő urnak a szólási jogot, miután ez a házszabályokkal ellenkezik.

Kérdem a t. házat, méltóztatik-e szemben a Bernáth Dezső képviselő ur által beadott indítványnyal a 61. szakaszt elfogadni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen! Nem!)*

Kérem azon képviselő urakat, a kik a szakaszt elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége elfogadta a 61. szakaszt és igy Bernáth Dezső képviselő ur indítványa elesett.

Következik a 62. szakasz.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa)*.

Horánszky Nándor: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Ha az igen t. ministerelnök ur nem volna szives hozzá intézendő kérdésemre nézeteimnek megfelelő kedvező választ adni, abban az esetben kénytelenittetném itt egy új szakaszt indítványozni.

Már az általános vitánál szóba hozatott általam azon körülmény, hogy az 57. §-nak *C.* része alatt a *b*) pontban egy szócska kihagyatott, a mely a régi törvényben meg volt, a mennyiben a szöveg akként hangzott, hogy „megvizsgálja személyesen legalább egyszer stb.“ Én akkor ebből azon következtetést vontam, hogy ezen szócska kihagyásának más logicai értelme alig lehet, mint az, hogy a főispáni titkárok a főispánokat mindazon fontos functiókban, melyek számukra a törvény 57. §-ában megállapítva lettek, helyettesithetik, a miből azután az fogna következni, hogy a főispáni titkárok a hivataloknál oly eljárást inscenirozhatnának, a mely esetleg nagyfokú secaturákra vezethetne *(Ugy van! a baloldalon)* és ezen hivataloknak a tekintélyét nagy mértékben devolválná.

Az igen t. ministerelnök ur akkor nekem azt méltóztatott mondani, hogy a ki magyarul tud és ért, nem olvashat ki ezen új szövegezésből sem mást, mint azt, hogy a főispáni titkárok ilyen functiókat csakugyan nem végezhetnek. Én azt gondolom, hogy a kik az 1870: XLII. törvényt szövegezték, magyarul szintén tudtak; meg lehet talán hibásan illesztették be ezt a szót a törvénybe, de mert ezúttal ezen szó most kihagyatik, ebből a t. ministerelnök urnak korábban tett egy nyilatkozata szerint is igen könnyen azon következtetés fog esetleg vonatni, hogy ennek a kihagyásnak az az értelme, hogy a főispáni titkárok csakugyan ilyen functiókat végezhetnek.

Ha tehát az igen t. ministerelnök ur azon véleményben van, hogy a főispáni titkárok azon fontos functiókban, a melyek az 57. §-ban körvonalozvák, a főispánokat nem helyettesíthetik, én nyilatkozatával megelégszem és abban az esetben új szakaszt indítványba nem hozok; ellenkező

Digitized by Google

esetben kénytelen volnék a t. képviselőháznak egy új szakaszt ajánlani, hogy abban mondassék ki, miszerint a főispánok mellett alkalmazott titkárok a főispánokat azon hatáskörben, a mely részükre az 57. §-ban van megszabva, nem helyettesíthetik. (*Helyeslés a baloldalon.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! (*Halljuk!*) Nem tudom, az előttem szólott t. képviselő ur, melyik nyilatkozatomból következteti azt, hogy e szöveg ugy lenne értelmezhető, hogy a főispáni titkárok az 57. §. most már *B.* pontjában foglalt *b*) alpontjában megnevezett teendőkben a főispánokat helyettesíthetik, mert igen jól emlékszem, épen az általános vita alkalmával is azon nézetemnek adtam kifejezést, hogy miután nem az mondatik itt, hogy a főispán megvizsgáltatja, az sem mondatik, hogy megvizsgálja vagy megvizsgáltatja, hanem egyszerűen csak az, hogy megvizsgálja a hivatalokat, ebből következik, hogy ez egyedül a főispánt illető teendő, melyben őt az ő titkárja semmi esetben nem helyettesítheti. (*Ugy van! a jobboldalon.*)

S én azt hiszem — bocsássanak meg — furcsa feltevés is volna bárkitől, hogy midőn a legmagasabb rang, melyben a főispáni titkárok lehetnek, kiket ugyan oly nagy személyeknek méltóztatnak némelyek festeni, a fogalmazói rang, hogy ezek által akarta volna valaki az alispáni praesidialisokat, vagy más hasonlókat megvizsgáltatni. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Ismétlem, a főispánokat a titkárok e teendőkben nem helyettesíthetik. (*Helyeslés.*)

B. Andreánszky Gábor: Én ugyanazon kérdést akartam a t. ministerelnök urhoz intézni, melyet Horánszky t. képviselő ur tett.

Azon indokra, melyet a t. ministerelnök ur felhozott, hogy mert a főispáni titkár fogalmazói rangban lehet csak, tehát nem szekirozhatja az alispánokat, megjegyzem, hogy annál nagyobb a secatura, ha ilyen rangbeli tisztviselő által történik.

Tisza Kálmán ministerelnök: Engedelmet kérek, talán a t. képviselőház megértette, hogy mit mondtam, hanem a t. képviselő ur nem értette meg. Én nem azt mondtam, hogy nem szekirozhatja, hanem azt, hogy senkinek sem juthat eszébe olyan állásbeli hivatalnokkal, mint a főispáni titkár, az alispáni praesidiálisokat, vagy más hasonlókat vizsgáltatni. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Elnök: A 62. §. nem támadtatván meg, elfogadtatik.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa a 63. és 64. § t, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak. Olvassa a 65. §-t.*)

Fenyvessy Ferencz: A 65. §. első pontjában egy kifejezés fordul elő, mely rendkivül tág értelmü s ennek folytán a törvényben kétértelmüséget, többféle magyarázatot vonhat maga után.

Az első pontban ugyanis az van, hogy az előbbi szakasz esetében a főispán a nem engedelmeskedő közegeket kivétel nélkül vizsgálat alá vonhatja. Ezen kifejezés: „vizsgálat alá vonhatja", többféleképen magyarázható és ilyen kifejezést törvényeink nem ismernek.

Van bűnvádi vizsgálat, vagy van fegyelmi vizsgálat s ha a törvény ily tágértelmü kifejezést használ, könnyen megtörténhetik, hogy a főispán önkényétől fog függni, miféle vizsgálatot ért ő ez alatt.

Azt hiszem tehát, helyesebb volna törvényeink szempontjából ezen kifejezés: „fegyelmi eljárás alá vonhatja".

Ajánlom indítványomat elfogadásra.

Elnök: Fel fog olvastatni a módosítvány.

Ábrányi Kornél jegyző (*olvassa*): „A 65. §. 1. pontjának második sorában e szavak helyett „vizsgálat alá vonhatja" tétessék „fegyelmi eljárás alá vonhatja".

Mocsáry Lajos: T. képviselőház! (*Halljuk!*) Nekem e szakaszra más tekintetben van észrevételem. Arra tudniillik, hogy itt az mondatik az első bekezdésben, hogy azon esetben, ha a főispán a nem engedelmeskedő tisztviselőket elmozdítja, azokat véglegesen helyettesíti. A második alineában az mondatik, hogy az ekként helyettesített tisztviselők és közegek a következő általános tisztujításig megmaradnak állomásukban. Miután itt az ugynevezett királyi biztosságnál, a főispán rendkivüli hatalmánál, illetőleg az erre vonatkozó szakaszoknál vagyunk, méltóztassék megengedni a t. ház, hogy egész codificatiónkra e tekintetben egy pár észrevételt tegyek. (*Halljuk!*) Én, a ki különben nem vagyok azon szerencsés helyzetben, hogy Grünwald Béla t. képviselőtársammal egy nézeten legyek, magam is különösnek tartom azt, hogy a 19. szakaszban törvényesen kimondatik az, hogy a megyének joga van a kormánynak nem engedelmeskedni. De még helytelenebbnek tartom azután azt, hogy az van mondva: Ha azonban a kormány ismétli ama rendeleteit, akkor sansphrase tartozik végrehajtani a megye a kormány rendeleteit. Tehát törvényesen van kötelezve a törvényhatóság, illetőleg alispán arra, hogy a kormánynak esetleg törvénytelen rendeleteit is végrehajtsa. Ennek azután van némi correctivuma abban, midőn az mondatik, hogy a feltétlen végrehajtás kötelezettsége alól kivétetik az országgyülés által meg nem ajánlott ujonczok kiállítása és meg nem szavazott adók beszedése. De ez ismét lerontatik az által, hogy az van mondva, hogy az előkészületeket e dolgok végrehajtására a megye megtenni köteles. Tehát egész lánczo-

Digitized by Google

latával álltunk szemben az egymásnak egészen ellentmondó dolgokkal. Hanem miután a t. ház méltóztatott a 19. szakaszt elfogadni, melyben a megye köteleztetik a kormányrendeletek feltétlen végrehajtására ismétlés esetében, valamint, méltóztatott ép most elfogadni a 64-ik §-t is, ennek természetesen consequentiájaként elismerem azt, hogy szükséges arról gondoskodni, a miről a 65. §. gondoskodik, hogy tudniilik mi történjék a nem engedelmeskedő, a kormánynak és főispánnak ellenszegülő tisztviselővel. De nem találom helyesnek azt, t. képviselőház, hogy az mondassék ki, hogy a nem engedelmeskedő tisztviselőket véglegesen helyetesíti a főispán, azok a következő általános tisztujításig megmaradnak állomásukban. Mert igazságtalannak tartom a megye irányában, hogy ha az alispán bűne miatt történik meg az, hogy rendkivüli hatalommal jár el a főispán, hogy akkor a megye esetleg hat esztendeig — mert meglehet, hogy mindjárt a tisztujítás után következik be, vagy éveken át nélkülözze az önmaga által választot alispánt, főszolgabirót, vagy bármely tisztviselőt. A megyét büntetni meg és sújtani, a mely talán nem is utasította az alispánt, nem is ért talán egyet vele, igazságos nem lehet. Én sokkal hasznosabbnak tartanám, ha már kell tenni valamit — pedig kell tenni, hogy mondatnék ki példának okáért az, hogy az oly tisztviselő, a kit a főispán elmozdított helyéről engedetlenség miatt, a legközelebbi közgyülés alkalmával betöltendő helyére a candidatióból kimaradjon, vagy valami ilyen provisió tétessék; de azt, hogy a tisztujításig oly alispán, vagy főszolgabiró vigye a megye dolgát, ki iránt a megye bizalommal nem viseltetik, helyesnek, igazságosnak és magának az administratiónak érdekében állónak nem tartom. (*Élénk helyeslés balfelől.*

Ennélfogva kérném, mert nem vállalhatom magamra, hogy eltaláljam a t. többség izlését, hogy ezen szakaszt ily értelemben leendő szövegezés czéljából a bizottsághoz visszautasítani méltóztassék. (*Helyeslés balfelől.*)

Szederkényi Nándor: T. ház! (*Halljuk!*) Nekem azokon kivül, a mik itt mondattak, egy másik fontos észrevételem van, az tudniillik, hogy e szakasz szerint elmozdittatik az illető tisztviselő a nélkül, hogy részére, ha esetleg például a főispán talán nem elég körültekintőleg, vagy talán egy kis czélzatossággal járt el, correctivum adatnék, az az ,hogy az illető tisztviselő a maga eljárását igazolhatná, vagy legalább kereshetné azon esetben, ha a főispán önkényt gyakorolt, vagy pedig a főispán járt el törvénytelenül és méltánytalanul az illető tisztviselővel szemben.

De t. ház, véleményem szerint ezen egész szakaszra nincs is szükség. Mert mit tesz a 64. szakasz; feljogosítja a főispánt arra, hogy az illető tisztviselővel rendelkezzék. Ez már elfogadtatott. Vegyük az esetet. Az illető főispán ezen szakasz értelmében felhivja az alispánt vagy szolgabirót, hogy ezen 64. §. értelmében ráruházott jogánál fogva egy bizonyos dolgot végrehajtani óhajt vele és azt meg is rendeli. Már most az illető tisztviselő esetleg megtagadja az engedelmességet. Hát mi következik? Nagyon természetesen az, hogy a főispán él a maga jogával és felfüggeszti az illető tisztviselőt; fegyelmi eljárás alávonja és a fegyelmi törvények intézkednek, hogy mint nem engedelmeskedő tisztviselő állásától rendes fegyelmi uton elmozdittassék. Nincs eset; legalább én nem képzelek esetet, hogy legyen oly fegyelmi hatóság, hogy egy ilyen nem engedelmeskedő tisztviselőt esetleg felmentsen. De utoljára is jelen törvényeink és intézményeink keretében a belügyminister a végelhatározó forum; a fegyelmi eljárásnál tehát az ő kezébe kerül az oly engedetlen tisztviselő. Nem félhet a kormány, nem félhet a hatalom, nem félhet a belügyminister, hogy a 64. szakasz értelmében majdnem királyi biztosi hatalommal felruházott főispánoknak engedetlen tisztviselők a büntetésnek utját állják. Nem állhatják utját, mert fegyelmi uton elítéltetnek. És ha mégis a fegyelmi alsóbb forumok elnézők lennének, tudjuk, hogy a fegyelmi törvény értelmében a belügyminister a végelhatározó forum; az ő kezében van itélni és határozni véglegesen.

Ezen okoknál fogva ezen szakaszra szükség itt egyáltalában nincsen. A törvény az engedetlen tisztviselő ellen előirja az eljárási módot. Én részemről, miután ugyis elég szigoruan intézkedik a törvény akár a hanyag, akár a vétkes, akár a nem engedelmeskedő tisztviselő ellen és intézkedik, hogy azok mily eljárás alá vonassanak, egy kivételes esetet itt nem tartok szükségesnek contemplálni és azt, hogy mi czélból történik ez, én egyáltalában nem tudom belátni. Én képzelem, hogy a kormány a főispánt ily esetekben, borzasztó hatalmaknak akarja feltüntetni a közönséggel és a megyével szemben. De erre nincs szükség, minthogy az ő hatalmának biztosítására minden eszköz meg van adva, az engedetlen tisztviselőkről pedig a törvény intézkedik, hogy kellőleg bűnhődjenek. Tehát erre a kivételes intézkedésre nincs szükség s azért én ezt az egész szakaszt kihagyatni indítványozom. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Van egy indítvány, mely e szakasz kihagyását czélozza, van egy módosítvány és egy javaslat, hogy e szakasz a bizottsághoz utasittassék vissza. Ezekkel szemben kötelességemnek tartom, igen röviden nyilatkozni. (*Halljuk!*)

Én a tett indítványok és módosítványok közül

Digitized by Google

nem fogadom el sem az egyiket, sem a másikat. Nem fogadom el pedig, hogy legelőször a módosítványról szóljak, ezt azért, mert ugy ez a törvényjavaslat, mint az 1870:XLII. törvényczikk két különböző esetet vesz fel. Egyik az administratio rendes esete, minden rendkivüli események és körülmények nélkül. Erre nézve intézkedik az 1870:XLII. törvényczikk az akkor fennálló fegyelmi eljárás szerint, ez a törvényjavaslat pedig intézkedik a most fennálló fegyelmi eljárás szerint. Ugy az 1870:XLII. törvényczikkben, mint a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatban vannak rendkivüli esetek, a melyekben a törvény megadja a főispánnak az egyenes rendelkezési jogot akkor, midőn pregnans törvénysértés vagy államérdek veszélyeztetése forog fenn, az ez esetben nem engedelmeskedő tisztviselővel szemben. Nem ez a törvényjavaslat proponálja, de már az 1870:XLII. törvényczikk kimondja, hogy a főispán felfüggesztheti, elbocsáthatja, helyettesítheti és a ki igy helyettesítve van, az a legközelebbi tisztújításig hivatalban marad.

Ebben a szakaszban ettől eltérés csak egy van és ez az, hogy megadja azt a latitude-öt, hogy ha a főispán csak felfüggeszti a tisztviselőt, nem pedig elbocsátásra itéli, akkor nem következés, hogy végleges helyettesítéséről gondoskodjék, az igy helyettesített tisztviselő a legközelebbi általános tisztújításig hivatalában maradván. Tehát enyhébb e javaslat, mint az 1870:XLII. törvényczikk, nem pedig szigorúbb és ezt méltányosnak tartom; mert, utoljára is nem minden esetben egyforma a hiba és nem szükséges, hogy minden esetben már a legnagyobb szigorral sujtassék az illető tisztviselő.

De hogy ezen is túl módosíttassék e szakasz és hogy a főispánnak ezen hatalom se adassék meg, ahhoz én járulni nem tudok; mert ez épen az államkormányzat és az államhatalom szempontjából az 1870:XLII. törvényczikkel szemben gyengítés, visszalépés volna, a mit én el nem fogadhatok. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Természetesen ugyanezen okoknál fogva nem járulhatok sem e szakasz kihagyásához, sem pedig ahhoz, hogy e szakasz szövegezés végett a bizottsághoz visszautasíttassék; hanem kérem a t. házat, méltóztassék e szakaszt, ugy a mint van, elfogadni. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Törs Kálmán: T. ház! Az esetre, ha e szakasz elfogadtatnék, bátor vagyok egy styláris módosítást ajánlani, a mely ellen, azt hiszem senkinek sem lesz kifogása. A mi törvényeink különben is annyi vétket követnek el a magyar nyelv ellen, hogy a törvényhozásnak e tekintetben valóban szigorúbban kellene eljárni. Megesik különösen a hivatali terminologiánál sokszor az, hogy oly szót alkalmaznak, mely épen az ellenkezőjét fejezi ki annak, a mit vele kifejezni akarnak.

Itt az első bekezdésben az van mondva, hogy a főispán a nem engedelmeskedő tisztviselőket felfüggesztheti, elmozdíthatja és helyettesítheti. A második bekezdés igy szól: „Az ekként helyettesített tisztviselők és közegek a következő általános tisztújításig megmaradnak állomásaikon s jogok és kötelezettségek tekintetében a többi tisztviselőkkel teljesen egyenlők".

T. ház! Kik azok a tisztviselők és közegek, a kiket helyettesítenek és a kiket elmozdítanak? A helyettesített tisztviselők azok, a kiket a hivatalukból felfüggesztettek és elmozdítottak, azok tehát nem maradhatnak meg a jövő tisztújításig, ennélfogva a szöveg, igy a mint van nem maradhat. Ez okból a „helyettesített" szó helyett e szó beillesztését ajánlom „helyettesítő".

Ábrányi Kornél jegyző *olvassa Törs Kálmán módosítványát.*)

Mocsáry Lajos: T. ház! Félreértett szavaim értelmének helyreigazítása végett kérek pár szót. Ugy vettem észre, hogy bizonyosan az én hibám miatt a ministerelnök ur nem ugy méltóztatott reflectálni előadásomra, mint én mondottam és a mire a súlyt fektettem. Én nem az ellen szólaltam fel, hogy a főispán ne mozdíthassa el a nem engedelmeskedő tisztviselőt, bár nem tartom helyesnek, hogy elmozdíthassa, de ha módosítványt teszek, az mindig csak azon keret korlátai közt mozog, melyben gondolom, hogy elfogadtathatik azok által is, kik a törvényjavaslatot általánosságban elfogadták. Ennélfogva nem azt kivántam, hogy ez a szó: „elmozdíthatja", töröltessék, hanem vonatkoztam arra, hogy mi történjék azután az elmozdított hivatalnok helyének betöltésére nézve, tudniillik, hogy ne mondassék ki az, hogy megmarad az illető tisztviselő, ki az elmozdított helyét pótolja, a következő tisztújításig állomásán. Tehát, hogy ne jöjjön azon helyzetbe a megye, hogy hosszabb ideig maradjon helyettesített tisztviselővel és nélkülözze a választottat. Bátor voltam ezt, mint eszmét megemlíteni. Helyesebbnek tartanám, ha ezen dispositio helyett az mondatnék, hogy az illető, ha nem fér meg a kormány tekintélyével, hogy az elmozdított tisztviselő azonnal mindjárt tovább fungáljon, mondassék, hogy a következő választásnál, mely a betöltéssel foglalkozik s nem az általános tisztújításnál a candidatióból kihagyassék. Ez volt, a mit mondtam s erre nem méltóztatott reflectálni.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Azt hiszem reflectáltam erre is annyiban, a menynyiben kimutattam, hogy a mint az 1870:XLII. törvényczikkben volt, ugy e törvényczikkben is különbség van téve a rendes menetben felfüggesztett tisztviselő és a kivételes esetekben felfüggesz-

Digitized by Google

tett tisztviselő közt. Itt a kivételes esetekben az 1870-diki törvény is szigorúbb akart lenni és szerintem helyesen. Szigorúbb akart ez is lenni, mert nagyobb mértékben kívánja sujtani az illetőt, mint más esetekben. Épen erre alapítottam egész okoskodásomat és ez az oka, hogy nem fogadom el azt, mit a t. képviselő ur proponált.

Áttérve most Törs Kálmán képviselő ur módosítványára, megbocsásson, de ugy, a mint tette, azt sem fogadhatom el, mert ha a meglevő szöveg félreértésre adhatna alkalmat, a mit pedig már megszoktak az emberek, mert a régi törvényben is igy volt és nem értettek félre, akkor sokkal inkább adhat félreértésre alkalmat az, a mit a képviselő ur javasol, mert utoljára a hivatalnok és tisztviselő meglehetősen össze szokott zavartatni. Ha azt mondjuk, hogy a helyettesítő tisztviselő marad helyén, azt fogják mondani, hogy az a főispán, mert az helyettesít. (*Ugy van! jobbfelől.*) Ez azután már igazán zavarossá tenné a szöveget.

Kérem tehát a szakaszt vagy meghagyni ugy, a mint van, vagy a helyett méltóztassanak ezt tenni; „az igy helyettesítve lett". (*Helyeslés jobbfelől.*)

Thaly Kálmán: T. ház! A t. ministerelnök ur az imént felelvén Mocsáry t. képviselőtársamnak, azt méltóztatott hangsúlyozni, hogy a jelenleg ajánlott eljárás által nagyobb mérvben kívánja a törvény sújtani az illető tisztviselőt, tudniillik, hogy egészen a nagy tisztújításig helyettesítve legyen az ő helye. Megbocsát a t. belügyminister ur, ebben az esetben az én szerény felfogásom szerint, legalább nem a tisztviselő fog sújtatni, hanem a törvényhatóság és legkivált (*Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon*) az önkormányzati elv; mert például megtörténik, hogy a főispán mindjárt a megalakulás után egy hónap mulva összevesz az alispánnal, az árvaszéki elnökkel, vagy nem tudom, melyik főbb tisztviselővel és végrehajtja rajta az eljárást és betölti helyét. Az a municipium annak az önkénynek és visszaélésnek lesz oda vetve, hogy egészen a nagy választásokig, következőleg 4—6 esztendeig egy helyettesített, reá octroyált tisztviselőnek kormányzata alatt fog állani. Ha ez az életben megvalósittatik, hová jutunk az önkormányzati elvvel, a választott tisztviselők elvével? Szinleg meghagyja a törvény, hogy válaszszák, de itt meg a főispánnak módot nyujt arra, hogy valamelyikbe belekössön, kilökje onnét és a vármegyét kormányozza azokkal, kiket helyettesíteni joga van, egészen a következő nagy tisztújításig.

Azt hiszem, eléggé kifejtettem, hogy a törvényhatóság fog bűnhődni és nem a tisztviselő sújtatni, hanem a vármegye és az önkormányzati elv. Azt hiszem, a ministerelnök urnak ez talán még sem czélja és épen azért nagyon meg lennék nyugtatva, hasonlólag gondolkozó t. képviselőtársaimmal egyetemben, ha t. barátom indítványát méltóztatnék mégis elfogadni, mert hiszen az ő indítványa az, hogy e szakasz szövegezés végett a bizottsághoz utasittassék vissza. Ez loyalis és igazán keveset contemplál s az újabb szövegezést ismét a nagy többségnek: a t. ministerelnök urnak és párthiveinek kezére és befolyására bízza, csak azt az anomáliát óhajtaná mégis csökkenteni. Büntetni óhajtjuk a tisztviselőt mi is, de nem a vármegyét ártatlanul a tisztviselő bűnéért.

Zay Adolf: T. ház! Azon reflexio után, melylyel a ministerelnök ur szives volt e szakasz intentiót világossá tenni, én bátor vagyok még egy felvilágosítást kérni. E szakasz az engedetlenség esetében a főispánnak a felfüggesztési, elmozdítási, sőt helyettesítési jogot adja meg az összes tisztviselőkkel szemben kivétel nélkül. Kérdem most a t. belügyminister urat, vajjon az alispánt is érti e az összes tisztviselők alatt? Egy előbbeni szakasz, a 44-ik, arról biztosítja a megyét, hogy ha az alispán fel lett függesztve, a megyei közgyülés helyettesíti azt. Maga azon szakasz, mely a főispán teljhatalmáról szól, tudniillik az 57. §, megfelelő pontjában a főispánnak a helyettesítési jogot csak a többi tisztviselőkkel szemben adja meg és ott határozottan ki van véve az alispán, itt pedig mégis kivétel nélkül e szakasz a főispánnak látszik adni a felfüggesztési és helyettesítési jogot kivétel nélkül. Én egyelőre csak azon kérdést intézem a t. belügyminister urhoz, hogy engedetlenség esetében a felfüggesztett alispánt jogosítva van-e a főispán e szakasz értelmében helyettesíteni? A nyerendő válasz alapján leszek bátor e szakaszhoz érdemlegesen hozzászólni.

Tisza Kálmán ministerelnök: Megvallom, igen szeretném tudni, hogy a t. képviselő ur mit akar, mert bajos dolog minden egyes szakasznál a felvetett kérdésekre válaszolni s csak azután tudni meg, minő intentióból tétettek a kérdések. Ha azonban ugy méltóztatik kivánni, a feltett kérdésre válaszolok, de egyuttal felelek azokra is, a miket Thaly Kálmán t. képviselő ur mondott. (*Halljuk! Halljuk!*) Hihetőleg rosszul fejeztem ki magamat, de Thaly képviselő ur engem félreértett, mert én a distinctiót az esetekben keresem, mivel itt a hivatkozás szerint csak a 19. §-ban megállapított rendkivüli esetekről van szó. E szakasz szerint az, a mitől a t. képviselő ur fél, hogy tudniillik a főispán két hónap alatt összevesz az alispánnal, az árvaszéki elnökkel, vagy én nem tudom kivel s azt felfüggeszti s az általa kinevezett ott öt évig marad, nem lehetséges. Ezt a törvény határozottan kizárja s ha a t. képviselő ur fáradságot vesz magának és szives lesz utána nézni, meg fog róla győződni, hogy tökéletesen ugy áll a dolog, a mint én mondom, hogy sem a megyét, sem pedig mást veszély nem fenyeget. De ha ezt a rendkivüli esetet érti, akkor szükségesnek tartom, hogy bekövetkezzék. Szükségesnek tartom azért, mert itt már

Digitized by Google

súlyosabb vétségről van szó, a büntetésnek is súlyosabbnak kell lenni; de ezt nem e törvény teszi súlyosá, hanem súlyossá tette az 1870: LXII. törvényczikk, a melynek intézkedését e törvény csak fentartja. (*Ugy van! jobbfelől.*)

De másfelől hogy a főispán alkalmas egyént kaphasson a kellő perczben, szükséges, hogy az, a ki felajánlotta magát helyettesül, ne legyen kitéve annak, hogy őt egy pár hét mulva kilökhessék. (*Helyeslés jobbfelől.*) E rendelkezést tehát én határozottan szükségesnek tartom.

A mi Zay Adolf képviselő ur kérdését illeti, megengedem, hogy e szakasz az alispánra is vonatkozni látszik; de az, hogy a főispán helyettesítse állandóan az alispánt, czélba véve nem volt és nem is lehetett. Ha az alispán tagadja meg a rendelet végrehajtását, a főispán gondoskodik a végrehajtásról s az alispán helyettesítésének joga meg marad a közgyülésnél, mint volt eddig. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Zay Adolf: Nagyon köszönöm a t. belügyminister urnak e felvilágosítást s remélem, hogy ezen értelmezés, a melyet ma mondott, a törvény végrehajtásánál lelkiismeretesen meg fog tartatni. Azonban e kijelentésére szükség volt, mert a törvényjavaslat 74. §-ának *d*) pontja erre nézve egy nagyon furfangos kitételt tartalmaz, a mennyiben azt mondja, hogy a megyei közgyülés jogkörébe tartozik a fegyelmi törvény alapján felfüggesztett alispán helyettesítése. Az a felfüggesztés pedig, melyről a jelenlegi szakasz szól, nem történik a fegyelmi törvény alapján, hanem egészen azon rendkivüli állapot folytán, mely a 64., illetőleg a 65. szakaszok alapján esetleg előállhat, ugy, hogy esetleg azt hihetné az ember, hogy a rendes ügymenetben, ha az alispán más kötelességszegés miatt lett a fegyelmi törvény értelmében felfüggesztve, a megyei közgyülést illeti a helyettesítés joga; ha pedig azon rendkivüli állapot áll elő, melyet egy szóval engedetlenségnek lehet nevezni, akkor ez a jog nem a megyei közgyülést, hanem a főispánt is illeti meg. Az pedig képtelenség lett volna, a mely a világon sehol sem fordul elő, hogy a közigazgatás feje, vezetője, első tisztviselője közvetlen főnöke által helyettesittessék. Ez még akkor sem volna lehetséges, ha az alispán kinevezett tisztviselő volna; akkor sem a főispánt illetné a helyettesítés joga, hanem a kormányt, a belügyministert.

Azon felvilágosítások után azonban, melyeket a t. ministerelnök urtól nyertem s melyekért neki köszönetet mondok, felesleges az ez iránti további okoskodás. De nem vált feleslegessé latolgatása annak, hogy helyettesítés történik másokkal. Remélem, hogy itt csak minősített tisztviselők értendők. (*Felkiáltások jobbfelől: Magától értetődik!*) Ha magától értetődik, kérem méltóztassék ez iránti módosítványomat elfogadni. Én azt, hogy milyen egyénekkel történjék a helyettesítés, nem akarom a főispán bölcs belátására bizni, hogy esetleg nem minősített egyéneket is lehessen ideiglenesen alkalmazni. Kérem tehát a t. házat, hogy annak kimondása végett, hogy itt csakugyan minősített tisztviselők értendők, fogadja el a következő módosítványomat: „A 65. §. első alineája 3-ik sorában azon szó helyett „másokkal“ tétessék: „az 57. §. *d)* pontja korlátaiban kellőleg minősített egyénekkel“. Ezzel elég van téve az én kivánságomnak: egy részt annak, hogy a megyei közgyülés helyettesítési joga elismertessék, másrészt annak, hogy mondassék ki határozottan, hogy a helyettesítés csak minősített egyénekkel történhetik.

Elnök: Fel fog olvastatni a módosítvány.

Törs Kálmán jegyző (*olvassa*):

Győry Elek: T. ház! Csak igen röviden fogok szólani. Az esetre, tudniillik, ha nem fogadtatnék el Mocsáry t. képviselőtársam azon indítványa, hogy e szakasz újabb szövegezés végett a bizottsághoz utasittassék vissza, én bátorkodnám egy indítványt beadni, még pedig kiindulva a t. ministerelnök urtól nyert felvilágosításból. Azt méltóztatott mondani, ha jól értettem, hogy e szakasz azon rendelkezése, hogy a főispán a nem engedelmeskedő tisztviselőket kivétel nélkül vizsgálat alá vonhatja stb., nem vonatkozik az alispánra is. Minden félreértés kikerülése végett kérem méltóztassanak elfogadni azon módosítást, hogy az világosan ki is fejeztessék ezen szakaszban s akkor az mondatnék, hogy a 64. §. eseteiben a főispán a nem engedelmeskedő tisztviselőt és közegeket, az alispán, illetőleg polgármester kivételével vizsgálat alá vonhatja stb. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve, a vitát bezárom.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! A mi a Zay képviselő ur módosítványát illeti azt a magam részéről nem fogadom el. Nem fogadhatom el, mert tökéletesen fölösleges; már pedig fölösleges dolgokkal szaporítani a törvényt már csak azért sem jó, mert azt magyarázhatná belől ki valaki, hogy ha ki nem mondatik, hogy a helyettesítendőnek minősítési kellékekkel kell birnia, akkor más is helyettesíthető s ha egy vagy más helyen ez az örökös hivatkozás kitalálna maradni, akkor épen ez vezethetne félreértésre. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

A mi már most a Győry képviselő ur által beadott módosítványt illeti, én részemről azt sem kivánom elfogadni, de eleget kivánok tenni a képviselő ur aggályainak az által, hogy azt hozom javaslatba, hogy állítsuk vissza a szöveget ugy, a mint az 1870: XLII. törvényczikkben volt, a mely félremagyarázásra okot nem adott, azaz azon két szót, hogy: „kivétel nélkül“ hagyjuk el, a többit azután megmondja a törvény többi dispositiója. (*Helyeslés.*)

Digitized by Google

Elnök: Fel fog olvastatni a Győry Elek képviselő ur módosítványa.

Törs Kálmán jegyző: (*olvassa a módosítványt.*)

A 65. §. első és második sorában ezen szavak helyett: „kivétel nélkül" tétessenek ezek: „az alispán illetőleg polgármester kivételével."

Elnök: A 65. §-hoz két indítvány és öt módosítvány adatott be. Az első indítvány a Mocsáry Lajos képviselő uré, a ki a szakaszt szövegezés végett a bizottsághoz kívánja visszautasittatni. A második indítvány a Szederkényi képviselő uré, a ki a szakaszt kihagyatni kívánja. Ezek előzetesen lesznek eldöntendők. A módosítványok pedig mind az illető bekezdéseknél lesznek eldöntendők. (*Helyeslés.*)

Az első bekezdésre négy módosítvány ada tott be. Az első a Győry Elek képviselő uré, a ki a szakasz első és második sorában előforduló ezen szavak helyett „kivétel nélkül" ezeket kívánja tétetni „az alispán és polgármester kivételével"; a második a ministerelnök uré, a ki ezen szavakat „kivétel nélkül" kihagyatni kívánja; a harmadik a Fenyvessy Ferencz képviselő uré, a ki a szakasz második sorában e szó helyett „vizsgálat" kívánja tétetni ezen szavakat „fegyelmi eljárás"; a negyedik Zay Adolf képviselő uré, a ki az első bekezdés harmadik sorában ezen szó helyett „más okkal" kívánja tétetni ezen szavakat „kellőleg minősített egyénekkel."

A második bekezdésre vonatkozólag Törs Kálmán képviselő ur adott be módosítványt, a ki a „helyettesített" szó helyett most újabban ezen szavakat kívánja tétetni: „helyettesül alkalmazott."

E szerint, t. ház, az lesz az első kérdés, kivánja-e a t. ház a 65. §-t újabb szövegezés végett a bizottsághoz visszautasítani, igen vagy nem? (*Igen! Nem!*) Kérem azokat, a kik a 65. §-t a bizottsághoz visszautasítani kivánják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A ház többsége ezt az indítványt nem fogadta el.

Következik most szemben Szederkényi kihagyási indítványával azon kérdés, hogy fentartja-e a ház a szakaszt általánosságban, természetes még a többi módosítványok figyelembe vehetése mellett? a kik a szakaszt fentartani kivánják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A ház többsége fentartotta a szakaszt.

Következnek most a módosítványok és pedig az első bekezdésre vonatkozólag első módosítvány a Győry képviselő uré, minthogy az közelebb áll a szöveghez, azután következik a ministerelnök uré. Kérdem tehát, méltóztatik-e az első bekezdést szemben a Győry Elek képviselő ur módosítványával fentartani, igen vagy nem? (*Igen! Nem!*) A kik fentartani kivánják, azok méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A ház többsége fentartotta a szöveget és igy Győry képviselő ur módosítványa elesett.

Következik most a ministerelnök ur módosítványa. Kérdem tehát, méltóztatik-e a ministerelnök ur módosítványát elfogadni. (*Elfogadjuk!*) Azt hiszem kijelenthetem, hogy az első bekezdés a ministerelnök ur módosítványával fogadtatott el.

Következik most Fenyvessy képviselő ur módosítványa. Kérdem a t. házat, elfogadja-e a második bekezdés szövegezését, szemben a Fenyvessy képviselő ur módosítványával? A kik elfogadják, azok méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A ház többsége fentartotta a szöveget és igy a Fenyvessy képviselő ur módosítványa elesett.

Következik most a Zay képviselő ur módosítványa.

Kérdem tehát a t. házat, méltóztatik-e a bizottság szövegezése szerint a második bekezdést, szemben a Zay képviselő ur módosítványával fentartani? A kik fentartani kivánják, azok méltóztassanak felállani. (*Megtörlénik.*) A ház többsége a szöveget fentartja és igy Zay képviselő ur módosítványa elesett.

A második bekezdéshez még van Törs Kálmán képviselő urnak egy styláris módosítványa. Kérdem a t. házat: méltóztatik e fentartani a „helyettesített" szót, igen vagy nem? (*Igen! Nem!*) Kérem azon képviselő urakat, a kik fenn kivánják tartani, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A ház többsége fentartja a „helyettesített" szót és igy Törs képviselő ur módosítványa elesett. E szerint a szakasz a történt módosítással elfogadtatott.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa a 66. §-t, az V. fejezet czímét és a 67. §-t, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak; olvassa a 68. §-t*).

Almásy Sándor: T. ház! (*Zaj! Halljuk!*) Ezen szakasz *m)* pontjára nekem két észrevételem van és mind a két irányban módosítást leszek bátor tenni.

Kifogásom van mindjárt e pont kezdete ellen, a hol a főügyész, a főorvos s az árvaszéki elnök kivétetik az alól, hogy rövid úton megbüntethető legyen; ezekhez én hozzá óhajtanám tétetni a főszolgabirót is. Nézetem szerint a főszolgabiró épen olyan rangfokozattal bir, mint az árvaszéki elnök, a főjegyző vagy főorvos. De ha a hatáskörét vesszük is, az szintén van olyan, sőt lehet mondani még nagyobb, mint bármelyiké. A régi világban, 1848 előtt, az alispán és a főjegyző jelen nem létében a legidősebb főszolgabiró volt hivatva a gyüléseket vezetni, azaz elnökölni.

Ezeknél fogva én nem tartom méltányosnak, t. ház, hogy a főszolgabiró ezért kivételes helyzetbe ne tétessék. Megkivánja továbbá azt azon tekintély, a mit ma akarunk azon főszolgabirónak adni; megkivánja továbbá az, hogy ilyen főszolgabirákat meg is nyerhessünk; mert a választások-

Digitized by Google

nál nem csak arra van tekintet, hogy a törvények szerint megszabott qualificatiónak megfelel-e az a főszolgabiró, a kit meg akarunk választani, nemcsak arra tekintenek, hanem arra is, meg van-e a kellő műveltsége, meg van-e a kellő tekintélye, hogy azon járást megelégedéssel és tekintélylyel képviselhesse.

Ezen indokoknál fogva én kérem a főszolgabirót is ezen kivételes helyzetbe szintén tenni. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Másik kifogásom pedig az: ezen pontban a negyedik sorban az van, hogy csekélyebb vétségekért is a közigazgatási tisztviselők 10 forintig büntethetők a felebbezés kizárásával. (*Zaj. Halljuk!*) Én tudom azt, hogy vannak hivatalok, vannak tisztviselők, kik ilyen büntetésekkel sujtathatnak, hanem ezeknél, vegyük például a postahivatalokat, praecise meg lehet határozni, mikor kell neki 5 vagy 10 forintot fizetnie a mulasztásokért, a miket elkövet. Egészen más dolog az, a hol a szolgabirónak csekélyebb hanyagságáról van szó; itt még azt sem tudnám meghatározni, hogy mennyivel büntettessék, mert hiszen megtörténhetik, hogy ép az a csekélyebb hanyagsággal vádlott vagy megbüntetett szolgabiró valamennyi közt a legszorgalmasabb. A szolgabirák továbbá, a községi előljárókkal, a politikai tisztviselőkkel vannak összeköttetésben, a mit szem elől téveszteni nem szabad. Ezért én a helyett, hogy „a felebbezés kizárásával" oda akarom tenni: „a felebbezési jognak megtartásával". Ez méltányos, azt hiszem, a megyei életben legkivánatosabb az, hogy semmiféle üldöztetésnek a tisztviselő kitéve ne legyen. Másodszor, ha azt akarjuk, hogy a szolgabirák jeles emberek legyenek, ne szabjunk oly feltételeket, hogy a hivatalt el ne vállalják, vagy azt elvállalván, odahagyják; mert egy szolgabirót, hogy ha 10 forint erejéig megbüntettetik, nem annak a 10 forintnak a súlya fogja őt a leginkább sujtani, de az a bosszantó modor (*Ugy van! a szélső baloldalon*) és elvesztjük a legszorgalmasabb, a legöntudatosabb tisztviselőt és nem leszünk képesek épen e törvénynél fogva olyanokat szerezni; mert e törvény mellett engedelmes katonákat szerezhetünk, de jó tisztviselőket nem, a mint már meg is mondtam, hogy a szorgalmat nem lehet decretálni, hogy mennyit ér. Megyei ember voltam, nem egy vármegyében, de sok vármegyében működtem, azok belviszonyaival megismerkedtem. Mit tapasztaltam? Azt tapasztaltam, hogy a hol jó alispán volt, ott a közigazgatás ment, önbuzgalomban vetélkedtek a többi tisztviselők, nem volt ott szó a büntetésről, de mindenki szorgalmasan teljesítette kötelességét; sőt tudok példát, hogy a leghanyagabb vármegyében a lelkes alispán minden büntetés nélkül a legszorgalmasabbá, a legbuzgóbbá tette a tisztviselőket a maga példájával.

Ez tehát egészen fölösleges, de boszantó is ez az eljárás és annálfogva káros is; az pedig igazságtalan, hogy ne felebbezhessen. Ez katonai regula, hogy tartozzék salutálni és még megköszönni azt, hogy jogtalanul megbüntettetett.

Módosítványom igy szól:

Az *m*) pont első sorában ezen szó után „főorvos" teendő: „főszolgabiró". A negyedik sorban kihagyandó ez: „felebbezés kizárásával" és helyébe teendő: „a felebbezési jognak fentartásával." (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Mocsáry Lajos: T. képviselőház! Én osztozom azon nézetekben, melyeket Almásy Sándor t. képviselőtársam az ő módosítványának indokolásául felhozott.

Bátorkodom azonban a t. ház becses figyelmét még az *l*) pontra irányozni. Ebben is van oly intézkedés, ámbár csak föntartása az eddigi állapotnak, melyet én részemről fentartani nem óhajtok. Az mondatik tudniillik, hogy az alispán rendelkezik a törvényhatóság tisztviselőivel, a segédés kezelő személyzettel s ha hivatalos kötelezettségének teljesitésében — vagy valamely hivatalos megbizásban — egyik vagy másik pontosan el nem jár, a teendők teljesitésével más rendes vagy tiszteletbeli tisztviselőt biz meg s azt a házi pénztárból a hanyag tisztviselő fizetésére utalványozott nap díjakkal látja el;

Ezen intézkedés, t. ház, kapcsolatban azzal a behozandó rendbüntetéssel, oly valami, a mi egyáltalán nem illik ahhoz a társadalmi álláshoz, melyet a megyei tisztviselő, különösen a magasabb állású tisztviselő elfoglal. Ezek lealázók a tisztviselőkre, ennek folytán rontják tekintélyüket s ártanak a collegiális jó viszonynak is, mely pedig, hogy fenálljon a tisztviselői karban, magának az administratiónak érdekében nagyon szükséges.

A mi nevezetesen az *l*) pontot illeti, hogy tudniillik a másik tisztviselő fizetéséből utalványoztatik annak, a ki őt helyettesíti, méltóztassanak megengendi, mégis helytelen dolog arra utasítani egy tisztviselőt, hogy másik tiszttársának zsebéből szerezzen kí magának nehány forintot. Egyébiránt az a tisztviselő, a ki másik tisztviselő helyett is végez munkát, azért a plus munkáért nem is vehet igénybe külön díjazást. A megyei tisztviselő munkája nem napszámos munka, a megyei tisztviselők még csak nem is óra számra szoktak dolgozni a hivatalban; ők azért kapnak kártalanitást, fizetést, hogy egész idejöket hivatalos teendőikre fordítsák és a mikor van hivatalos teendőjük, azt elvégezzék. Megjutalmazás nélkül sem marad egészen, mert nagyobb jutalom rá nézve az, a melyben részesül, mert mindig kitüntetés az és beszámittatik neki a választás alkalmával jövőre is, hogy ő volt az az erélyes és értelmes ember, a ki a más dolgát is el tudta végezni. Egészen jutalom nélkül tehát nem marad. Hanem, a mi a rend-

Digitized by Google

büntetést illeti, mely az *m*) pontban foglaltatik, méltóztassék megengedni, ez oly lealázó valami, ezt meghonosítani a megyében, az önkormányzat körében, egyátalán nem tartanám helyesnek. Méltóztassanak meggondolni, hogy mire nézik a járásban azt a szolgabirót, a kit az alispán megbüntet, mint egy cselédet vagy gyermeket. Én nem tudom, a kik e szakaszokat csinálták, mire nézték az embert és tisztviselőt. Engedelmet kérek e tisztviselők nem fodrászok vagy köszörüsök, mint voltak a Bach-huszárok, a kikről tudjuk, hogy kutyával és tarisznyával jöttek az országba és lettek pléhgalléros Bezirksvorstandok. A megyei tisztviselők intelligens gentlemannok. Ne alacsonyítsuk le a tisztviselők állását és tekintélyét; ne csináljunk a tisztikarból egy valóságos Strafcompaniát. Én azt hiszem, hogy a közszolgálatnak magának épen nem áll érdekében az, hogy a tisztikarban az önérzet megölettessék. Egyáltalában nem áll érdekében a közigazgatásnak az, hogy a tisztviselők tekintélye leromboltassék. Miután ez intézmények nagyon alkalmatosak arra, azokhoz én egyáltalában nem járulhatok és nem érem be azzal, a mit Almásy t. képviselőtársam indítványozott, hogy csak a főszolgabiró vétessék ki a rendbüntetés alól. Én, bocsánatot kérek, a kezelő személyzet tagjait sem akarom sújtani. Nem akarom a választófalat a tisztviselő személyzet és a kezelő személyzet között; nem akarom, hogy ez utóbbiak az iskolás gyermekek módjára sujtassanak.

Valamint nem tartanám jónak azt, a mi egyáltalában nem igen fordul elő, hogy az alispán büntesse a községi előljárót, mert abban a közvetlen érintkezésben azt sem tartom helyesnek, hogy a tisztviselő a falusi előljárót büntetéssel illesse. Ismerjük, hogy ez a választások alkalmával, mily igen nagy visszaélésekre ad alkalmat.

Bátor vagyok arra kérni a t. házat, méltóztassék az *l*) pont első sorának nagy részét meghagyván, e szavaitól kezdve „és ha“ elhagyni, valamint az egész *m*) betü alatt foglalt pontot.

Thaly Kálmán: T. ház! Általában, egészben és nagyban osztozom azon nézetekben, a melyeket Mocsáry t. képviselőtársam kifejtett. Én azonban a kezelő személyzetre vonatkozólag némi kivételt tennék, mert ott, egyes kivételektől eltekintve, nem oly qualificatiójú emberekről van szó, mint a többi megyei tisztviselőknél. Azonban, t. ház, tekintve azt a körülményt, hogy az ezen oldalról jövő indítványok ugy is vajmi ritkán, érdemleges indítványok ugyszólván soha sem fogadtatnak el, én tehát, bár Mocsáry t. képviselőtársam indítványát pártolom, feltéve — bár óhajtanám, hogy csalatkozzam — hogy azt a t. többség nem fogadja el, némi rövid styláris módosítványt kivánok beadni. Tudniillik t. ház, itt van az *m*) pont alatt: „de a felebbezés kizárásával annyiszor, mennyiszer rendbüntetést alkalmazhat“. Megvallom, hogy e szót „rendbüntetés“ első olvasásra nem értettem, mert a magyar ember azt következteti belőle, hogy az illető valami rendjellel büntettetik meg. (*Derültség.*)

Ez is meglehetősen nagy büntetés volna egy önérzetes megyei tisztviselő számára — elismerem — hanem, t. ház, ethymologia magyar gondolkozásmód szerint csak az lehet értelme. Ez szószerinti fordítása a német „Ordnungsstrafe“ szónak, holott magyarul rendbüntetés annyit tesz, mint renddel való büntetés, szóval épen ellenkezőjét teszi magyar logika szerint, mint kellene; mert a mint hiszem, a rend ellen elkövetett vétségért való büntetésről van szó, mely alatt ugyis pénzbüntetés contempláltatik s azért azt ajánlom, méltóztassék a „rendbüntetés“ szó helyett a következő kifejezést elfogadni: „birságbüntetést“. (*Helyeslés balfelől.*)

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve, ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

Dárdai Sándor előadó: T. ház! E szakaszban foglalt rendelkezések kicsinyben szolgálati pragmaticát képeznek a megyei tisztviselők számára; azonban valóban a tett indítványok is némileg bizonyítékul szolgálhatnak arra, hogy mily nehézséggel kellene megküzdeni, teljesen kidomborított szolgálati pragmatica alkotásánál, mikor oly eszmékkel lépnek fel, mint Mocsáry t. képviselő ur, a ki azt mondja, hogy a tisztviselők nem napszámosok, nem óra számra dolgoznak; azok urak és ezen urakkal szemben oly rendelkezéseket venni fel a törvénybe, hogy ha azok nem teljesítik kötelességüket, akkor majd helyettük az ő rovásukra és költségökre más által kell az ő munkájukat elvégeztetni, ez ellenkezik a tisztviselők méltóságával. Ha ily álláspontra helyezkedünk, akkor, azt tartom, hogy szolgálati pragmaticát soha sem leszünk képesek alkotni.

Kérném ennélfogva Mocsáry t. képviselő ur indítványát és módosíványát el nem fogadni.

A mi pedig Almásy Sándor t. képviselő ur módosítványát illeti a rendbüntetésre vonatkozólag, a mennyiben ott felebbezésnek is kiván helyt engedni, hát csak azt kivánom megjegyezni, hogy a rendbüntetés is olyan természetű, mely egyáltalában a tisztviselők tekintélyét ép azért nem csorbítja, mert azt hivatalos főnökén kivül ugyszólván senki sem tudja. (*Ellenmondás balfelől.*)

Ép ebben tér el a rendbüntetés a fegyelmi büntetéstől. Mihelyt felebbezést akarnak megengedni a rendbüntetés alkalmazása ellen, akkor az többé nem rendbüntetés, hanem fegyelmi büntetés lesz és fegyelmi büntetés igen természetesen, miután most a felebbviteli forumon egyuttal a tényállást is ki kell mutatni, a vizsgálat eszköz-

Digitized by Google

lése nélkül nem lesz alkalmazható s igy tehát a rendbüntetés jogi természete egészen ellenkező lévén a fegyelmi büntetéssel, kérném ezen rendbüntetést, a mely mindenütt s minden a szolgálati pragmaticában benfoglaltatik, mint czélszerű s üdvös intézkedést változatlanul a mint szövegezve van elfogadni s Thaly Kálmán t. képviselő ur módosítványát, hogy rendbüntetés helyett birságbüntetés tétessék, el nem fogadni; mert a rendbüntetés már a jogirodalomban, a jogtudományban is elfogadott műszó. Megengedem, hogy ez egyszerű fordítása a „Ordnungsstrafe"-nak, de egy egészen eltérő fogalom a birság fogalmától. (*Ugy van! jobbfelől.*)

Kérem ennélfogva, méltóztassék a szakaszt változatlanul elfogadni.

Elnök: T. ház! Szólásra senki többé feljegyezve nem lévén, a tanácskozást befejezettnek nyilvánítom. Következik a szavazás.

A 68. §-hoz három módosítvány adatott be; minthogy azonban ezen módosítványok e szakasznak csak az *l)* és *m)* pontjaira vonatkoznak, azt hiszem, a legczélszerűbb lesz pontonként szavazás alá bocsátani a szakaszt. (*Helyeslés.*)

Először kérdem a t. háztól, méltóztatik-e a 68. §-t az *l)* betűig a bizottság szövegezése szerint elfogadni, igen vagy nem? (*Elfogadjuk!*)

Minthogy a szakasz ezen része nem támadtatott meg, azt hiszem kijelenthetem, hogy az elfogadtatott.

Most következik a szavazásra az *l)* betü. Az *l)* betűhöz Mocsáry Lajos képviselő ur módosítványt adott be, mely az *m)* betűre is vonatkozik, a mennyiben az *l)* kikezdésnek csak első sorát kivánja meghagyatni, a többit pedig „s ha hivatalos" stb. szavaktól kihagyatni, ugyszintén az *m)* pontot is egészen kihagyni kivánja.

Először is tehát kérdem a t. háztól, méltóztatik-e az *l)* pontot a bizottság szövegezése szerint szemben Mocsáry képviselő ur kihagyási indítványával változatlanul elfogadni, igen vagy nem? A kik elfogadják méltóztassanak feállani. (*Megtörténik.*)

A ház többsége fentartja az *l)* pontot és igy a Mocsáry képviselő ur indítványa elesett.

Az *m)* pontot Mocsáry képviselő ur szintén kihagyatni kivánja. E ponthoz még Almásy és Thaly képviselő urak is adtak be módosítványokat. Minthogy azonban Mocsáry képviselő ur e pont kihagyását indítványozta, először is e felett kell dönteni. (*A pontot fentartjuk!*)

Azt hiszem kijelenthetem, hogy a ház többsége az *m)* pontot elvben fentartja.

Most következnek a módosítványok. Almásy Sándor képviselő ur az *m)* pontból a 4. sorban e e szavakat; „de a felebbezés kizárásával" kihagyatni kivánja. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e e szavakat szemben az Almásy Sándor módosítványával fentartani? (*Elfogadjuk!*) Azt hiszem kijelenthetem, hogy a többség e szavakat fentartani kivánja.

Most kérdem a t. háztól, méltóztatik-e a „rendbüntetés" szót elfogadni szemben Thaly Kálmán képviselő ur indítványával, hogy e helyett a „birság" szó tétessék. Kérem azokat, a kik fentartják a szöveget, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A ház többsége elfogadja a szöveget.

Ugyancsak e szakasz első sorába beillesztetni kivánja Almásy Sándor képviselő ur ezt a szót: „főszolgabiró." Kérdem a t. házat, méltóztatik-e elfogadni Almásy Sándor képviselő ur módosítványát? A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A többség a módosítványt nem fogadván el, marad a szerkezet A szakasz többi pontja nem támadtatván meg, azt hiszem, kijelenthetem, hogy azok elfogadtattak. (*Helyeslés.*)

Következik a 69. szakasz.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa a 69. szakaszt, mely észrevétel nélkül elfogadtatott. Olvassa a 70. szakaszt*).

Mocsáry Lajos: T. ház! A 70. szakasz a tiszti főügyészről azt mondja, hogy a törvényhatósági jog tanácsosa. Őre a törvénynek, a szokásnak, a szabályrendeleteknek, az önkormányzatban és a közgyüléseken, mely tisztében a törvényhatóság bármely határozata ellen az illető ministerhez a főispán útján felebbezéssel élhet.

Ezekhez az intézkedésekhez, t. ház, részemről hozzá nem járulhatok. Ugy látom, hogy azok, kik e szakaszt fogalmazták, nem igen ismerik a megyei életet és administratiót, mert itt a megyét egyenesen párhuzamba hozzák egy üzleti emberekből álló consortiummal. Az, hogy kereskedőkből, más üzletemberekből, szóval nem törvénytudó emberekből álló társulat tart magának egy jogtanácsost, egy „okos ember"-t, a ki jogi ügyekben segítséggel, felvilágosítással szolgál, az tökéletesen helyes; de hiszen a megye jogtudósokból, törvényismerő, törvényekben jártas emberekből áll, ennek jogtanácsosra nincs szüksége. Lehet 10—20 ember egy megyében, ki jártasabb a jogi ügyekben és helyesebb jogi véleményt tud adni, mint az, a kinek kötelessége jogi kérdésekben döntő véleményt mondani.

Épen azért, mert ugy van, nem tartom szükségesnek azt, hogy a tiszti ügyész „határozathozatal előtt mindig meghallgatandó." Hát akkor, ha nincs jelen a gyülésen a fő- vagy alügyész, ne lehessen érvényes határozatot hozni? Annak voltaképen az volna a következménye: Sanctio nélkül a törvény szerint intézkedni nem lehet.

Továbbá nem járulhatok ahhoz, hogy: a főügyész a törvényhatóság bármely határozata ellen az illető ministerhez a főispán útján felebbezéssel élhet. Bocsánatot kérek, elég annak a megyének az, a mi itt el van fogadva, hogy a főispán meg-

Digitized by Google

akasztja minden határozat végrehajtását, felebbezhet minden határozat ellen a ministerhez; most a végrehajtásnak még egy akadályát teremtsünk abban, hogy felebbezhet a főügyész is, a ki a megyének választottja, ki a megyei tiszti karnak kiegészítő része, egyik tagja? Azt állítsuk szembe a megyével és tegyük kötelességévé, hogy ő szemben a megyével őrködjék a törvényeknek fentartására? Ezeket oly dolgoknak tartom, a melyekre egyrészről nincs szükség, másrészről azon viszonynál fogva, melyben van a főügyész a megyével és a tisztikar többi részével, ebben igen sok inconvenientia rejlik; kérem tehát ezen intézkedéseket kihagyni.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Egy jó része annak, mit a t. képviselő ur megtámadott — jó része, mondom — át van véve az 1870. XLII. törvényből; de nemcsak abból, hanem a régi megyei gyakorlatból; mert a tiszti főügyészt elannyira a törvényőrének tekintették, mindig a közgyülésen, (*Ugy van! jobbfelől*) hogy még mikor az összes tisztikar lemondott is, hogy érvényes gyülést lehessen tartani, a főispán helyettesítette ad hoc a tiszti főügyészt. A nélkül még gyülést sem lehetett tartani. Ez tehát nem valami új intézmény; ez egy régi intézmény és igen természetes: Mert igaz, hogy lehetnek a megyében — megengedem, a legtöbben vannak is — a jogi téren még sokkal bölcsebb emberek, mint az a tiszti főügyész; de egyfelől semmi garantia nincs az iránt, hogy jelen legyen s másfelől egészen más az, ha valakinek ezen szempontból kötelessége a törvények és szabályrendeletek megtartására ügyelni, mintha valaki ott van, de ez kötelessége nem lévén, utóljára nem minden esetben fogja hivatásának tekinteni e szempontból felszólalni. (*Ugy van! jobbfelől.*) Ezekre nézve nem kell, hogy többet mondjak, csak constatálom, hogy ez a régi gyakorlat.

Új csak az ebben a szakaszban, hogy a törvénybe ütköző, vagy a törvényhatóság szabályrendeleteibe ütköző határozat ellen a tiszti főügyész a főispán utján felebbezhet az illető ministerhez. Ez nem volt benne a régi törvényben. De én, t. ház, (*Halljuk!*) ebben sérelmet a megyére nézve nem látok. Itt a megye választott jogi közegének adatik a jog, a mely — méltóztassanak elhinni — épen leginkább a megye és a megye alatt lévők érdekében szükséges. Szükséges pedig azért, mert mindenki igen jól tudja — és ez nem a megye iránti részvét vagy szeretet hanyatlása — mert 1848 előtt is, ha administrativ dolgok kerültek a szőnyegre, a megyei termek bizony üresek voltak, hanem igen sokszor megesik, hogy igen fontos határozatok hozatnak akkor, midőn alig van jelen esetleg a tisztviselőkön kivül egynéhány ember. Hogy most evvel szemben, vagy a megye szabályrendeletének megsértését vagy a törvény megsértését látja a t. képviselő ur, midőn a tiszti főügyésznek megadatik a jog, hogy a felebbezést bejelentse, ez nem indokolt, mert ellenkezőleg azt hiszem, hogy e jognak meg nem adása épen az illető megye lakóinak volna kárára. Már eddig is igen sokszor, nehézségek által elő abból, hogy a tiszti főügyész látván, hogy törvénytelenség követtetik el, fel is szólalt, de nem volt kötelességszerű hivatása egyfelől és nem volt törvényszerű módja másfelől az észlelt baj orvoslására bármit is tenni. (*Ugy van! jobbfelől.*) Minthogy e szakasz ezen helyzet javítását célozza, ezt nem jogfosztásnak, hanem ellenkezőleg a megye és a megye lakói érdekében levő ujításnak tekintem. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Thaly Kálmán: Én a 70. §-nak nem meritumához kivánok szólani, hanem csak figyelmeztetni akarom az előadó urat arra, hogy miután e kifejezést: „rendbüntetés“, mely a magyar nyelv geniusával homlokegyenest ellenkezik és ezen kivül incarnatus germanismus, (*Igaz! Ugy van! a szélső balfelől*) annyira védelmébe vette, legyen következetes, mert a 70. §. 4. bekezdésében a Verbőczy féle: „birság“ kifejezés, melyet én is ajánlottam, előfordul. Nem adok be módosítást ez iránt, hanem figyelmeztetem a t. előadó urat, hogy hű német gondolkozásmódjához képest, itt a consequentiát tekintve, annyival is inkább a „rendbüntetés“ kifejezést alkalmazza, mert itt is azok birságoltatnak meg, a kik a rend ellen vétenek. (*Tetszés a szélső baloldalon.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: Minthogy azon szakasznál, melyben a rendbüntetésről van szó, nem szólhattam, legyen szabad megmagyaráznom, hogy a rendbüntetés ott egészen helyén van és hogy az itt nem volna helyesen használva.

Thaly Kálmán: De nem magyar szó!

Tisza Kálmán ministerelnök: Engedelmet kérek, sok oly kitétel van, a mely acceptáltatott az irodalomban és a közönség által. És e szó ezek közé tartozik.

Thaly Kálmán: Tagadom, az akadémia nagy szótárában nincs benn!

Tisza Kálmán ministerelnök: Meg fog nekem engedni a képviselő ur, ha ezzel szemben azon nézetemnek adok kifejezést, hogy ha utána vetem magam, sok oly szót fogok mutathatni, a melyet a képviselő ur használ, de nincs benn az akadémia nagy szótárában. (*Derültség.*)

Thaly Kálmán: Lehet! (*Derültség.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: Ha ez lehet, akkor nem értem a t. képviselő ur eljárását. (*Élénk tetszés jobbfelől.*) Különben itt nem szóról, hanem fogalomról van szó.

Itt a széksértési keresetről tétetik említés és ennek büntetése a birság. Ama korábbi szakaszban pedig nem akar a törvény oly szigorral intézkedni; mint a minőt a birság kirovása feltételez s ezért használja a rendbüntetés szót, a mely minden lehető büntetés közt a legenyhébb.

Digitized by Google

Minthogy a két fogalom különböző, azért ezt egy szóval kifejezni nem lehet. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Ez az, a mit megjegyezni akartam, különben kérem a t. házat, méltóztassék a szakaszt változatlanul fentartani. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve, a vitát bezárom. E szakaszhoz Mocsáry képviselő ur azon módosítást adta be, hogy az 1., 2., 3. és 4. bekezdés hagyassék ki. Kérdem tehát a t. házat, méltóztatik-e ezen módosítványnyal szemben az eredeti szöveget fentartani, igen vagy nem? (*Igen! Nem!*)

Kérem azon t. képviselő urakat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*)

A ház többsége fentartotta a 70. §. négy első bekezdését.

A „birság" szóra nézve nem adatott be módosítvány. Minthogy a többi bekezdés meg nem támadtatott, azt hiszem, kijelenthetem, hogy azok elfogadtattak.

Következik a 71. §.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa*).

Almásy Sándor: T. ház! Bár a t. ház, a 68. §-hoz beadott módosítványomat el nem fogadta, jelen szakasznál, mely hasonló tartalmú, újból felszólalok és indítványt adok be. Kötelességemnek tartom ezt, ha viszagondolok a mult napokban lefolyt vitára, melynek folyamában a községi és körjegyzőknek a megyei bizottságban való szerepléséről volt szó. Indítványozták, hogy bizottsági tagok ne lehessenek, vagy hogy legalább a tisztviselők választásánál ne szavazhassanak. Én mind a két indítványt elleneztem és felhoztam, hogy a jegyző, a ki hivatásának megfelel, nem fél semmi pressiótól, mert hivatalában biztos s ezért rá legkevésbbé lehet hatást gyakorolni. Tartom olyan függetlennek, mint bármely bizottsági tagot.

De már akkor figyelmeztettem a t. házat e 71. §-ra, mely által a jegyzők önállása és függetlensége, mely szükséges ahhoz, hogy mint bizottsági tagok szerepelhessenek és a választásokba befolyhassanak, koczkáztatik. Nem az által látom koczkáztatva, hogy hanyagságért megbüntethetők, hanem az által, hogy nem felebbezhetnek e büntetés ellen.

Én ezt okvetetlenül szükségesnek tartom, mert tudjuk, hogy nálunk a községekben a politikai élet hullámzásai a legnagyobbak. A jegyző könnyen ellentétbe juthat szolgabirájával. Hányszor van alkalma a szolgabirónak, hogy ama nagy munkatömeggel szemben, mely a jegyzőt terheli, ürügyet keressen, hogy azt rendbüntetéssel sujthassa? Helytelennek, igazságtalannak tartom, hogy a jegyző ez ellen ne is felebbezhessen.

A t. előadó ur azzal állt elő, hogy ez nem szégyenletes, mert a büntetés titokban marad. Engedelmet kérek, nem marad titokban, mert e pénznek bizonyos alapba kell befolynia, a hol elszámolás alá kerül. Másodszor e büntetésnemek ezelőtt is megvoltak s én azt tapasztaltam, hogy a ki megérdemelte azt a büntetést, az nem felebbez, mert azért az öt forintért nem engedi ügyét kidoboltatni. Ellenben szükségesnek, igazságosnak és méltányosnak tartom, hogy ha jogtalanul, igazságtalanul zaklattatik, akkor felebbezés útján orvoslást kereshessen.

Tekintve az emberi természetet, megeshetik, hogy egy tisztviselő vagy alszolgabiró indulatos, rangkóros és más ilyen tulajdonokkal van megáldva. Nehogy ezért azon tisztviselők legyenek sujtva, kik megfelelnek kötelességüknek, a kik legtöbbet dolgoznak: kérem a t. házat, méltóztassék módosítványomat elfogadni, mint, a mely ily igazságtalanságoknak volna hivatva elejét venni. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Törs Kálmán jegyző (*olvassa a módosítványt.*) A szakasz 3. bekezdésének 2. sorában ezen szavak helyett: „fölebbezés kizárásával" tétessenek ezek: „fölebbezési jog fentartásával".

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve, a vitát bezárom.

Dárdai Sándor előadó: T. ház! Ugyanazon indokolás ellenében, ugyanazon indokoknál fogva, mint az előbbi szakasznál, kérem, hogy a szakaszt is változatlanul fentartani méltóztassék. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Elnök: Kérdem a t. házat méltóztatik-e a 71. §-t a bizottság szövegezése szerint fentartani, igen vagy nem? (*Igen! Nem!*) Kérem azokat, a kik fentartani kivánják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A ház többsége a szakaszt változatlenul fentartja.

T. ház! A mai napra interpellátio lévén bejegyezve, de miután az idő előrehaladott, azt hiszem, a tanácskozás folytatását a hétfői ülésre halaszthatom el. (*Általános helyeslés.*)

Mielőtt Neményi képviselő ur interpellatióját megtenné, a ministerelnök ur kiván szólani. (*Halljuk!*)

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház (*Halljuk! Halljuk!*) Méltóztatnak emlékezni, hogy Madarász József képviselő ur ezelőtt néhány nappal kérdést intézett hozzám a további tárgyalások tervére vonatkozólag. Megigértem, hogy néhány nap mulva válaszolok.

Ezen igéretemet kivánom most beváltani. (*Halljuk!*)

Én részemről azt óhajtanám, hogy ha ezen törvényjavaslat tárgyalása befejeztetik, első sorban vétetnék föl azon törvényjavaslat, mely tegnap jelentetett be az egyptomi kölcsön biztosítására vonatkozólag. (*Általános helyeslés.*) Ennek közvetlenül utána óhajtanám a községi törvényjavaslatot tárgyalás alá vétetni. (*Helyeslés.*)

A további teendők részben természetesen

Digitized by Google

attól is függnek, hogy mennyi időt fog a községi törvényjavaslat tárgyalása igénybe venni. De óhajtásomat abban fejezhetem ki, hogy a községi törvényjavaslat után, ha az idő megengedi, a népfelkelési törvényjavaslat tárgyalása vétessék fel a husvéti ünnepek előtt.

A mi a husvéti szünetet illeti, erre nézve méltóztatnak tudni, hogy rendesen nagy héten, legkésőbben szerdán túl ülések nem tartatnak. Ha egy pár nappal előbb bevégződik valamely javaslat tárgyalása, egy pár nappal előbb is megkezdhetjük a szünetet; de legfőbb az, hogy a nagy héten szerdán túl ülés semmi esetre sem tartatik. (*Általános helyeslés.*)

Azt, hogy meddig tartson a szünet, később lesz meghatározandó, miután annak tartamára mindenesetre a tárgyalások folyama is befolyással kell, hogy legyen. (*Helyeslés.*)

Madarász József: Én azért voltam bátor kérdezni a t. ministerelnök urat, hogy mit óhajt a kormány legközelebb tárgyaltatni, hogy a képviselők tájékozva legyenek a további teendők sorrendje iránt. Természetesen ma nem is lehet a napirendről intézkedni, a mig ezen törvényjavaslat tárgyalás alatt van. Én a magam részéről belenyugszom abba és helyesnek találom, hogy miután már a magyar államnak nagy hatalmi állása bizonyos tekintetben meg van adva és miután oly jól el birta rendezni ez az ország a maga pénzügyeit, (*Derültség balfelől*) más állam pénzügyeinek rendezése tekintetében is bizonyos kötelességet vállaljon magára, ha ezt oly igen kényelmesnek találja. Természetesen nem lehet tehát ellenemnem, ugy is többségben lévén a t. kormány, hogy az Egyptom pénzügyi rendezése tárgyában beadott törvényjavaslatt itt tárgyaltassék. Ép igy eleve szintén hozzájárulok a magam részéről ahhoz is, hogy ezen törvényjavaslat után a községek rendezéséről szóló törvényjavaslat vétessék fel. Azonban, noha most nincs a napirendről szó, arról tudniillik, hogy mikor tárgyaltassék a népfelkelésről szóló törvényjavaslat, mikor nem, azon tiszteletteljes kérést vagyok bátor intézni a t. házhoz és a t. kormányhoz is, méltóztassék jól meggondolni, én legalább ugy tudom, hogy az országgyülési választások alatt és előtt talán senki sem volt még biztos tudatában annak, hogy ezen népfelkelési törvényjavaslat a törvénykönyvbe beiktatott népfelkelési törvénynyel majdnem ellenkező alapon és másként szerkesztve lesz a t. ház és az ország elébe terjesztve. Én ugy vélekedem, hogy maga a t. kormánynak és többségnek is az ország nem csak választóközönsége, de eziránt is, hanem a haza összes polgárai iránt is kötelessége, a kikre bizonyos mértékben — hát mondjuk — még eddig nem ismert terhek lesznek rakva, hogy egy bizonyos idő engedtessék, hogy e javaslat fölött az ország népe, nemcsak a választó közönség, hanem az összes közönség gondolkozva, jól megfontolja azon terheket, melyek általa viseltetni fognak. Én tehát azon kérést intézem, hogy méltóztassék ezt megfigyelni és én legalább igen óhajtanám, hogy a husvéti szünet előtt maga a t. kormány és a t. többség ne kivánja ezen törvényjavaslatnak felvételét. Ezt voltam bátor előterjeszteni, hiszen a t. kormánytól, a többségtől és a háztól fog függni azután a törvényjavaslatot napirendre kitűzni, mikor azt legjobbnak, legczélszerűbbnek tartja. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Én elmondtam óhajtásomat, mint mondám, ma határozatot ebben ugy sem hozunk és azt hiszem, hogy mindazoknak megbeszélése, a miket kit fejtett, későbbi időre tartozik. Egyébiránt azkénytelen vagyok kifejezni, hogy ha ilyen törvényjavaslatról van szó, az nem meglepetés, mert mindenki tudta, hogy jönni fog és hónapok előtt volt beadva. Sokkal jobb akkor felette vagy pálczát törni, vagy elfogadni, mint sokáig a levegőben függni engedni. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Thaly Kálmán: Én bátorkodom a t. ministerelnök ur kijelentésének egy részét köszönettel figyelembe véve, másik részére vonatkozólag megjegyezni annyit, hogy a véderő-bizottságban már a népfelkelésről szóló törvényjavaslat tárgyaltatott és én meggyőződtem arról, hogy ezen törvényjavaslat olyan természetü, a mely ugy egészében, mint részleteiben e házban hosszantartó, igen nagy vitát fog kelteni és mi törekedni fogunk, hogy keltsen is, mert olyan érdekeket érint ezen törvényjavaslat, a melyek kötelességévé teszik ez ellenzéknek a legutolsó erőfeszitést alkotmányos téren megtenni az ellen.

Ha a ministerelnök ur mégis ragaszkodik ahhoz, hogy e törvényjavaslat, a mennyire lehet, az ünnepek előtt tárgyaltassék, meg fog történni, hogy a szünidő a tárgyalások közben fog esni és és meg kell szakítani az általános tárgyalást.

Ezeket a t. ház figyelmébe ajánlva teljes tisztelettel ajánlom Madarász t. képviselőtársam kérését, hogy méltóztassék ezen törvényjavaslat tárgyalását a husvéti szünet utánra halasztani. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: Madarász képviselő ur kérdést intézett, én arra feleltem. Határozat most ugy sem hozható és igy talán felesleges tovább vitatkoznunk. (*Helyeslés.*)

Elnök: T. ház! Azt hiszem, hogy a mennyiben a képviselő urakra nézve czélszerű, ha a legközelebbi teendőkre nézve tájékozva vannak, jó lenne legalább azt már most kijelenteni, hogy az Egyptom pénzügyeinek rendezésére vonatkozó törvényjavaslat a most napirenden levő törvényjavaslat fölötti tanácskozás befejezte után vétessék fel. (*Helyeslés.*)

Bátorkodom továbbá megjegyezni, hogy négy

Digitized by Google

képviselő, tudniillik gróf Keglevich István, Németh Lipót, Szilágyi Dezső és Szily László urak helye az illető bizottságokban megürülvén, ezen törvényjavaslat részletes tárgyalásának befejeztével czélszerű lenne talán az illető bizottságokban megürült helyekre a választást megejteni. *(Helyeslés.)*

Ezeket előzetesen kijelentvén, kérem a t. házat, méltóztassék most Neményi képviselő ur interpellatióját meghallgatni.

Neményi Ambrus: T. ház! *(Halljuk!)* A román kereskedelmi szerződésre vonatkozólag utolsó időben számos, némelykor egymással teljesen ellentétes hir került a nyilvánosság elé. Ezen hireknek valóságáról ítéletet mondani nem érzem magamat hivatva, annyi azonban bizonyosnak látszik — és én nem hiszem, hogy a t. kormány ennek ellentmondana — hogy a kereskedelmi szerződésnek megújítása annak módja és rendje szerint, junius hó elejéig merőben lehetetlen. Az okokat, melyek ezen minden tekintetben sajnos késedelmet előidézték, nem keresem; de ugy hiszem, azok nem eredtek sem e monarchia kormányainak, sem e monarchia közvéleményének hibájából. Mert hiszen, ha nincs is hivatalosan megállapítva, azért szembetünő a különbség, mely ezen ügynek tárgyalásánál monarchiánkban és a szomszéd Romániában észlelhető. Bár a lefolyt tiz esztendő nekünk számtalan panaszra adott okot a román kormány ellen, melynek eljárása sokszor minden igaz indok nélkül súlyosan sértette kereskedelmünknek legitim érdekeit; e monarchia közvéleménye a legteljesebb objectivitással és a szerződéses ország iránti tekinteteknek gondos megóvása mellett tárgyalta ezen ügyet és tudtommal részünkről egyetlen nyilatkozat sem történt olyan, mely oda át visszatetszést kelthetett volna. És ez annál több elismerést érdemel, mert Romániában tudvalevőleg ez ügygyel kapcsolatban a legféktelenebb agitatió fejlődött ki, mely nemcsak a sajtóban és szaktestületekben, de a kamarákban is folytattatott egészen oly irányban, mintha a fennálló kereskedelmi szerződésnek eddig is minden előnyét mi élveznők, mig annak minden hátránya Romániára nehezedett volna — egészen oly irányban, mintha Romániának csak megüzenni kellene a vámháborút a nélkül, hogy nekünk módunkban állana a védekezés.

Ugy hiszem, felesleges volna ezen felfogásra akár csak egy szót is vesztegetni; nem is hoztam fel ezeket más czélból, minthogy rámutassak arra, mit várhatunk a jövőben — esetleg szerződés nélküli állapot mellett — oly országtól, mely a szerződésnek tartama alatt is nemzetközi kötelességeinek teljesítésében ennyi önkényt tanusított.

És épen ebből a szempontból habozás nélkül megvallom, hogy még szerződés nélküli állapotnak is határozottan előnyt adnék az oly állapot felett, melyben volna ugyan szerződésünk, de az csak a mi részünkről tartatnék tiszteletben. *(Ugy van!)* Mert hiszen, mit láttunk eddig? Láttuk, hogy a román vámkezelésnél a legkülönfélébb zaklatásoknak volt kitéve monarchiánknak egész forgalma; *(Igaz!)* láttuk, hogy a román igazságszolgáltatás honosaink vagyoni és személyes jogainak nem nyújtott kielégítő védelmet; láttuk, hogy ezen szerződés világos értelme ellen és annak egyenes kijátszására octroyk hozattak be és városi szabályzatok alkottattak, melyek épen a magyar alattvalóknak zaklatását és kereskedelmi szabadságuknak elkobzását czélozták; *(Ugy van!)* láttuk, egyszóval, hogy a szerződéses viszonyoknak előnyei ránk nézve folyton megrövidittetnek, hátrányai megsokszorosíttatnak, mig a másik fél csak az előnyöket élvezi, kötelességein pedig könnyü szerrel magát túlteszi.

Ily állapotnál, t. ház, sokkal kivánatosabbnak tekinteném még a szerződéses viszonynak megszüntetését is, mely mindkét félnek megadja a cselekvésnek és a megtorlásnak szabadságát. És itt egy megjegyzést tartok szükségesnek különösen az osztrák közönségre való tekintettel. Ausztriában divó minden félreértés kikerülése végett megjegyzem, hogy én távol vagyok ezen szerződés értékének kicsinylésétől és hogy ellenkezőleg a szerződési viszonynak megújítását óhajtom, bár tisztán számot vetek magammal az iránt hogy Ausztriával való vámközösségünknek hátrányait semmi sem tünteti fel, mondhatnám, oly plasticus módon, mint épen ez a szerződés. Ámde, ismétlem, ezeknek mérlegelése mellett is, előnyt adok a szerződés megújításának, de csak ugy, ha elegendő garantiákat látok arra nézve, hogy az a szerződés, a milyen loyalisan és pontosan volt megtartva a mi részőnkről, épen annyi loyalitással és pontossággal lesz respectálva ezentúl a másik szerződő fél által is. *(Helyeslés.)* Ha ez iránt azonban biztositékot nem nyerünk, akkor ez a szerződés a monarchia mindkét államára csak teher volna, melytől szabadulni kellene, nem pedig oly előny, mely akár csak a legcsekélyebb áldozatot is igazoltatná; *(Helyeslés)* akkor szükséges, hogy már most készülhessünk arra a kelletlen eshetőségre, melyet mások kényszerítenek monarchiánkra, de melynek hiszem, első sorban, annak könnyelmü előidézői fogják viselni veszélyeit és költségeit. Mert a vámháboru Ausztria-Magyarország és Románia között lehet és lenne is igen előnyös Németországra, lehet és lenne is igen előnyös Angliára — de hogy mi haszon származhatnék abból Romániára, azt eddig megtudni nem voltam képes, daczára annak, hogy a legnagyobb figyelemmel kisértem a román közvélemény épen azon részének minden nyilatkozatát, mely a mo-

Digitized by Google

narchiánk elleni vámháborut a legnagyobb szenvedélylyel követeli.

Constatáljuk már most, t. ház, mindkét félnek helyzetét.

Szerződésünk lejár folyó évi junius elején. Akkor a román kormány egy 40 napi átmeneti időt engedhet és ha ennek leteltével, azaz julius hó 10-én a szerződés vagy megújítva vagy ideiglenesen meghosszabbítva nincs, ugy a román kormány köteles lesz — mint 1885. végével Svájczczal tette volt — reánk alkalmazni az 1885-ben megújított és most módosítás alatt álló autonom tarifának tételeit, melyek a tiszta prohibitióval egyértelmüek. Sőt az őt kötelező törvény szerint a román kormány másként nem is járhat el, ha julius 10-ikéig legalább előzetes megállapodás a két állam között nem jött létre. A multak után itélve különben nem lehet kétségünk az iránt, hogy a román kormány velünk szemben a törvényt egész kiméletlenségében fogná alkalmazni. Ez irányban tehát a helyzet egészen tiszta.

És most vessünk egy pillantást a másik rész készültségére is. Nem említettem ma azon tényezőket, melyeket nekünk már a monarchia geographiai és a közlekedési eszközök felett gyakorlott fenhatósága nyújt és a melyek teljesen elegendők volnának arra nézve, hogy bennünket ezen conflictus kimenetele iránt megnyugtassanak. E pillanatban csak azon eszközöket veszem szemügyre, melyek meglevő törvényeink által a kormány rendelkezésére adattak.

Az 1882. vámtörvénynek III. szakasza felhatalmazza a kormányt, hogy oly államoknak bevitelére, melyek az osztrák-magyar árúkat kedvezőtlenebb bánásmódban részesitik, mint más államoknak árúit, a behozatalnál a vámtarifában megállapított vámon felül még ennek 30 százalékát tevő pótlékot és ha az árúk a tarifa szerint vámmentesek, azoknak kereskedelmi értéke szerint rendeleti uton megállapítandó 15 százaléknyi specificus vámot alkalmazzon.

A törvénynek ezen intézkedése azonban, a román árúknak természetét tekintve, ez esetben nem volna elegendő. Azonban ugyanezen szakasz utolsó kikezdésében azután felhatalmazást ad a kormánynak, hogy ezen intézkedés alól rendeleti uton kivételt engedhessen és pedig akár oly módon, hogy az említett százalékokat meghaladó vagy azoknál csekélyebb vámpótlékot alkalmazzon. Ez az utolsó kikezdés szól oly esetekre, mint a melyben a román kereskedelmi szerződéssel szemben vagyunk.

A monarchia tehát beérheti egyelőre azzal, hogy ezen törvény alapján a román árúkat ugyanolyan elbánásban részesitse, mint a milyent Románia, autonom tarifájának értelmében, velünk szemben alkalmazni találna. Rövid idő mulva ez az eljárás meg fogná tenni hatását annál inkább, mert Románia tudvalevőleg csaknem kizárólag oly árúkat exportál, melyek Ausztria-Magyarországnak is kiviteli czikkeit képezik és melyeknek területünkről való kizárása e monarchia mindkét államának számos érdekköre által örömmel üdvözöltetnék. Ámbár tehát a szerződéses viszonynak megszüntetése első sorban nem minket sujtana; ámbár tudjuk, hogy kormányunk kezébe le van téve a megtorlásnak minden szükséges eszköze és semmi sem jogosit azon feltevésre, hogy annak alkalmazásában nem járna el kellő erélylyel; mégis hasznosnak tartanám, ha a közvélemény e parlament szine előtt azt a megnyugtatást nyerné, hogy kormányunk e tekintetben is nehéz és complicált feladatainak, valamint az ezekből folyó szükséges elhatározásoknak magaslatán áll. Hogy erre alkalmat adjak — ez czélja ezen felszólalásomnak és azon interpellatiónak, melyet következőkben van szerencsém a kereskedelmi minister urhoz intézni: (*Halljuk!*)

„Interpellatio a kereskedelmi minister urhoz:

Tekintettel arra, hogy a román kereskedelmi szerződés megújítására vonatkozó tárgyalásoknak bármilyen gyorsítása mellett is kizárva látszik annak lehetősége, hogy az új kereskedelmi szerződés junius hó 1-jéig, azaz a régi szerződés lejártának napjáig, megköttessék;

tisztelettel kérdem a kereskedelmi minister urat:

1. van-e kilátás arra, hogy a régi szerződés a szokásos 40 napi átmeneti időn túl is meghosszabbittassék?

2. azon esetre, ha a jelenlegi szerződés meghosszabbítása sem sikerülne julius hó 10-ig, minők azok az intézkedések, melyeket a minister ur szemben a román prohibitiv rendszerrel, nevezetesen az 1885. áprilban kihirdetett vámtörvénynyel, melynek tételeit a román kamarák utolsó időben még fokozni is óhajtották, életbe léptetni szándékozik, minthogy az 1882. osztrák-magyar vámtörvény III. szakaszában a magyar kormánynak, a törvényhozás megkérdezése nélkül is, ily intézkedéseknek megtételére elegendő módokat nyújt?

3. hajlandó-e a minister ur a képviselőháznak felvilágosításokat adni a román kereskedelmi szerződés megújítása iránt folytatott tárgyalásoknak jelenlegi állásáról és azon okokról, melyek ezen tárgyalásokat mindeddig késleltették?"

Elnök: Az interpellatio közöltetni fog a

Digitized by Google

földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi minister urral.

A legközelebbi ülésnek, mely hétfőn délelőtt 10 órakor tartatik, napirendjén lesz a ma elfogadott két törvényjavaslat harmadszori felolvasása s a törvényhatóságokról szóló törvényjavaslat folytólagos tárgyalása.

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 2 óra 5 perczkor.)

215. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi márczius hó 29-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés Gräf József lemondásáról és egy beérkezett kérvényről. A lissaboni pótszerződés és a postaszolgálatra vonatkozó nemzetközi egyezményről szóló törvényjavaslatok végmegszavazása. A törvényhatóságokról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása. Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, b. Kemény Gábor, Trefort Ágoston.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Rakovszky István jegyző ur fogja vezetni.

A javaslatok mellett szólani kivánókat Tibád Antal, az azok ellen jelentkezőket Törs Kálmán jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a márczius hó 27-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Gräf József Vasmegye németujvári választó kerülete országgyülési képviselőjének levelét, mely szerint képviselői állásáról lemond. *(Mozgás.)*

Azt hiszem, t. ház, a lemondást tudomásul venni s egyszersmind az elnökséget meghatalmazni méltóztatik, hogy az új választás iránt szükséges intézkedéseket megtehesse. *(Helyeslés.)*

Bemutatom a csikmegyei honvéd-egylet választmányának Bartha Miklós képviselő által beadott kérvényét, melyben az 1848/9-beli elaggot honvédeknek országos ellátása iránti határozat hozatala végett kérelmez.

Kiadatik a ház kérvényi bizottságának tárgyalás és jelentéstétel végett.

Az elnökségnek több előterjesztése nincs. Más előterjesztés sem lévén, következik a napirend szerint az 1879. XIV. törvényczikkbe foglalt általános posta-egyesületi szerződéshez, a lissaboni posta-congressuson elfogadott „Pótszerződés“ beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslatnak harmadszori felolvasása.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a most felolvasott törvényjavaslatot harmadszori felolvasásában is megszavazni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* E szerint kijelentem, hogy az megszavaztatik s alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett a főrendiházhoz átküldetni határoztatik. *(Helyeslés.)*

Következik a postai megbizások teljesítésére vonatkozó szolgálatok szabályozása iránt kötött nemzetközi egyezmény beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslat harmadszori felolvasása.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a felolvasott törvényjavaslatot harmadszori felolvasásában is megszavazni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* E szerint kijelentem, hogy az megszavaztatik s alkotmányos tárgyalás és szives

Digitized by Google

hozzájárulás végett a főrendiházhoz átküldetni határoztatik. (*Helyeslés.*)

Következik a törvényhatóságokról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása és pedig a 72 §.

Tibád Antal jegyző (*olvassa*).

Elnök: A szakaszhoz senki sem lévén feljegyezve, azt hiszem, kijelenthetem, hogy az a ház többsége által elfogadtatik.

Tibád Antal jegyző (*olvassa a 73. §-t*).

Dárdai Sándor előadó: Miután e szakasz *l*) pontjában tollhibából elmaradt egy intézkedés, a mely már benfoglaltatik a törvényjavaslatban, a rendbüntetésre vonatkozólag, hogy tudniillik az az illetőknek meghallgatása mellett eszközlendő, kérném ezen tollhibának kiigazítását, valamint kiigazítását egy sajtóhibának, hogy tudniillik az ugyan e pontban előfordnló „büntetéspénz" szó helyett „pénzbüntetés" tétessék.

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e az előadó ur javasolt módosításával, hogy tudniillik e szakasz *l*) pontjának 3. sorában ezen szó után: „esetében" tétessék: „az illetők meghallgatása mellett" és azután következnek a többi szöveg változatlanul, csak a 6. sorban tétetnék e szó helyett: „büntetéspénzben" e szó „pénzbüntetésben", a 73. §-t elfogadni, igen vagy nem? (*Felkiáltások: Igen!*) Kijelenthetem tehát, hogy a 73. §. az előadó ur módosításával elfogadtatik.

Tibád Antal jegyző (*olvassa a 74. §-t*).

Dárday Sándor előadó: Itt egy sajtóhiba lesz kiigazítandó: a második bekezdés második sorában „ennek" helyett „ezeknek" teendő.

Elnök: A 74. §. az előadó ur által említett sajtóhiba kiigazításával elfogadtatik.

Tibád Antal jegyző (*olvassa a 75 §-t, a mely észrevétel nélkül elfogadtatott. Olvassa a 76. §-t.*

Ámon Ede: T. képviselőház! Teljesen egyetértve az e szakasz első bekezdésében lefektetett amaz elvvel, hogy a városi rendőrkapitány az általa elsőfokulag hozott, de a tanácshoz felebbezett határozatok másodfokú felülbirálásában részt ne vehessen. Bátor vagyok kizárólag a szép hangzás kedvéért egy csekély styláris módosítványt tisztelettel indítványba hozni; mely abból áll, hogy az első bekezdés 3-ik sorában előforduló ezen szó helyett „hozatalában", miután ugyane szó, bár más alakban, az előző sorban ugyanazon mondatban egyszer már előfordul, e kifejezést „felülbirálásában" felvenni méltóztassék.

A szöveg e szerint következőkép hangzanék: „A városi tanács áll: a polgármesterből, rendőrkapitányból, tanácsnokokból, főjegyzőből és főügyészből; a rendőrkapitány azonban az általa hozott s a tanácshoz felebbezett határozatok felülbirálásában részt nem vehet." (*Helyeslés.*)

Körösi Sándor: T. ház! Az előttem szólt Ámon Ede t. képviselőtársam által beadott módosítványt én is helyesebbnek tartom az eredeti szövegezésnél s igy azt részemről is elfogadom.

De nem ez az ok, a miért felszólalok e szakasznál, hanem ennél sokkal fontosabb ok forog fenn, mely engem szólasra késztet. (*Halljuk!*)

A 76-ik §-ban a tanács tagja közt elökelő helyen, mindjárt a polgármester után a városi rendőrkapitányt látom megnevezve. Ezen körülménynél fogva én a 76. §-t a 80. §-al azért látom szorosan összefüggésben lenni, mert a javaslat szerint a rendőrkapitány jövőben nem a törvényhatósági közgyülés által fog választatni, a mint hazánkban eddig századok óta történt és a mint azt a jelenleg érvényben levő 1870: XLII. törvényczikk is rendeli, hanem élethossziglan a főispán által fog kineveztetni.

Ezen oknál fogva, azon esetre, ha a t. ház bölcsessége az összefüggésben levő 80-ik §-t elfogadja, a 76. §-nak a rendőrkapitány hatáskörére vonatkozó részét módosítandónak vélem.

Minden magyar ember tudhatja, hogy az 1848 előtti rendi alkotmányunkban a szabad királyi városok kiváltsággal birtak; saját ügyeiket és pedig kivétel nélkül, törvénykezési és közigazgatási ügyeiket, maguk vezették; tisztviselőiket, kiváltságuk tartalma szerint minden évben, másod- vagy harmadévben királyi biztos jelenlétében és kijelölése mellett maguk választották és az általuk választott tisztviselőket királyi jóváhagyás alá felterjesztették.

1848. évi XXIII. törvényczikkünk, valamint az 1870: XLII. törvényczikkünk a választás jogát a városokban meghagyta. A napirenden levő törvényjavaslat is a 79. §-ban kimondja, hogy a törvényhatósági tisztviselők 6 évre választatnak, de mindjárt a 80. §-ban kiveszi a választás álól nemcsak a rendőrkapitányt, de még több tisztviselőt és hivatalnokot is és azoknak élethossziglani kinevezési jogát a főispánokra ruházza.

A rendőrkapitányok kinevezése a ministeri javaslatban azzal indokoltatik, hogy azokat az állandóság jellegével szükséges felruházni, mivel azon nagy feladatok, a melyek megoldására vannak hivatva, oly természetüek, a személyek és helyi körülmények oly mérvü ismeretét követelik, a melyet csak huzamos szolgálat és gyakorlat útján lehet megszerezni.

Én ez indokot helyesnek ismerem el. Az állandóság jellegét ma már nemcsak a rendőrkapitányoknál, de a többi közigazgatási tisztviselőknél is szükségesnek tartom.

Azonban nézetem szerint az állandóság jellege nemcsak kinevezés által, hanem élethossziglani választás által is megszerezhető. (*Ugy van! balfelől.*)

Nem szándékozom a választás és kinevezés előnyei és hátrányai fölötti vitát itt megújítani. Ez iránti nézetemet elmondtam az általános vita folya-

Digitized by Google

mában. Itt csak annyit látok szükségesnek kijelenteni, hogy én a választás tényét egymagában nem tartom olyannak, a mely valamely igazgatást önkormányzati igazgatássá minősít.

Mindamellett a választást, a valódi, az igazi és nem a képzelt, fingált önkormányzat elengedhetetlen attributumának tartom. (*Ugy van! a szélső balodalon.*)

Azt az elméletet, a melyet itt sokszor hangoztattak már a vita folyama alatt, hogy az önkormányzat végrehajtó közegeit is az államhatalom képviselője, a kormány által kell kineveztetni, én megvallom, azon sok szép beszéd után sem értem. Ne játszunk a szavakkal.

A központi kormány által kinevezett tisztviselőkkeli igazgatás, megengedem, lehet jó igazgatás, de tagadom, hogy az önkormányzat lenne. (*Ugy van! balfelől.*)

Ha én saját akaratomat nem a magam által választott, hanem más által részemre rendelt egyén által hajtatom végre — engedelmet kérek — akkor nem magam igazgatom magamat. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Hazánkban szabad királyi városaink századok óta a választási jog gyakorlásában voltak és vannak ma is és én megvallom, ezen okból panaszt, hogy a városokban a közigazgatás rossz lenne, ez ideig nem hallottam. Mindig ugy voltam meggyőződve és ma is ugy vagyok meggyőződve, hogy az alkotmány az első, a szabad községi igazgatás a második lépés a nemzet valódi szabadsága felé. (*Ugy van! balfelől.*) Ma is ugy vagyok meggyőződve, hogy az önkormányzat, az igazi önkormányzat, nem az, a mit itt hangoztatni hallottam, (*Derültség*) legjobban a városokban valósítható meg. A városokban vannak a tudományos és szakiskolák; a felvilágosodás és általános műveltség a városokból terjed szét a vármegyei falvakba. A társadalmi fejlődés leghatalmasabb tényezői az ipar- és kereskedelem a városokban vannak összpontosítva. Itt találhatók fel egy tömegben és egy területen a vagyonos és értelmes polgárok, kiknek vagyoni helyzetük megengedi azt, hogy az önkormányzatban ingyenes szolgálatot tehessenek. Itt nem kell 10—15 mérföldre utazni és a székhelyen napokat vendéglőben tölteni, hogy valaki önkormányzati jogait gyakorolhassa és kötelességét teljesíthesse.

De nem tartom most helyén levőnek ezen előnyökről bővebben is szólni, hanem szólok a rendőrkapitányról, mint a törvényhatósági közgyülés által választott tanácsnak egyik tagjáról. (*Halljuk!*) A 76. §. szerint a főispán által kinevezett rendőrkapitány épugy egyenjogú tagjává tétetik a tanácsnak, mintha az a városi bizottsági közgyülés által választatnék.

Részemről ezen szakasz szövegezését azon esetre, ha a t. ház bölcsessége a 80. §-t változatlanul elfogadandja, nem helyeslem és a rendőrkapitánynak, mint a tanács egyik tagjának hatáskörét szorosabb határok közé, szorítandónak vélem.

A 74. § meghatározza a városi tanács hatáskörét és teendőjét. E szerint a tanács vezeti és intézi a város gazdasági ügyeit; felügyel a város javadalmaira, jószágaira és azok jövedelmét hasznosítja. Már kérdem, miképen avatkozhatik egy kinevezett hivatalnok a város pénz- és gazdászati ügyének kezelésébe, holott nem a közgyülés által választatván, (*Helyeslés a szélső baloldalon*) arra megbizást, mandatumot nem kapott. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*) A megbizás nélküli ügyvivő rendszerint más dolgába nem avatkozhatik.

De másrészről, t. ház, elismerem azt, hogy mai társadalmi viszonyaink, mai kifejlett közéletünk, a városokban csoportosult nagy embertömeg feletti őrködés, általában a jogrend fentartása, ma sokkal bonyolodottabb és nehezebb, mint volt az 1848 előtti időszakban s igy részemről is indokoltnak látom, hogy az államhatalom kivenni törekszik az önkormányzati hatóság kezéből a közrendészetet és ezt saját organumainak kezébe tenni iparkodik. De ha t. ház, ez igy van, ha az államhatalom képviselete: a kormány, kiveszi az önkormányzati közegek kezéből a közrendészetet és a maga közegeinek kezébe teszi; akkor kell, hogy annak javadalmazásáról, nyugdíjazásáról is maga az állam gondoskodik, (*Zajos helyeslés a szélső baloldalon*) mert t. ház, jogilag azon szabály áll, hogy a jog a teherrel együtt jár. A hol jog nincs, ott teher nincs, a hol teher sincs, ott jog sincs. (*Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) A vármegyékben ugyanazon rendőri teendőket, melyeket a városokban a rendőrkapitány teljesít, választott és az állam által fizetett szolgabiró teljesíti. Nézetem szerint, ha már az állam kiveszi az önkormányzati közegek kezéből a közrendészetet, akkor kell, hogy a mandatumot, a megbizást mind a vármegyékben, mind a városokban a rendőri közegek a kormánytól kapják; de egyszersmind az állami pénztárból kapják fizetésüket és nyugdíjaikat is.

Indokoltan előadott érveim daczára ugy érzem, hogy aligha fog a 80. §. változást szenvedni és én azon esetre, ha a 80. §. intézkedése változatlanul elfogadtatnék: módosítványt vagyok bátor beadni, a melynek czélja az, hogy a rendőrkapitánynak, mint a választott tanács egyik tagjának hatásköre szükebb határok közé szorítassék. Módosítványom eképen hangzik. A 76. §. első bekezdése 3-ik sorában az eredeti szöveg szerint e szó után — hozatalában — iktattassanak be a következő szavak: — valamint a város pénzügyeit, jövedelmeit, vagyonát és gazdászatát ér-

Digitized by Google

deklő ügyek elintézésében részt nem vehet. — (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Ajánlom e módosítványomat elfogadás végett.

Elnök: A módosítvány fel fog olvastatni.

Szathmáry György jegyző (*olvassa*).

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! Én mindazoknak fejtegetésébe, a melyeket t. képviselőtársam felhozott, bocsátkozni nem szándékozom. Én azt, hogy ki az önkormányzati joggal biró városokban a rendőrség ügyeit vezati, kineveztessék, igen fontos dolognak tartom, a melyet természetesen föntartani óhajtok; de még annak a szakasznak, mely erről rendelkezik, sorsa el nem dőlt. Én tehát arra volnék bátor kérni a t. házat, hogy miután t. képviselőtársam módosítványát azon reményben tette, hogy a 80. §. szerint a városi főkapitány ki fog neveztetni, méltóztassék ezen módosítvány felett a döntést függőben hagyni addig, mig a 80. §. sorsa el nem dől. (*Helyeslés.*)

Elnök: Métóztatik a t. ház abba beleegyezni, hogy a 76. §. függőben tartassék addig, mig a 80. §. sorsa el nem dőlt? (*Igen!*) Tehát a 76. §. függőben hagyatik. Már a 3. §-t is függőben méltóztatott hagyni. Ez és a 76. §. tehát a 80. §. után fog tárgyalás alá vétetni.

Következik a 77. §.

Szathmáry György jegyző (*olvassa a 77. és 78. §-t és a VI. fejezet czimét, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak. Olvassa a 79. szakaszt.*)

Szathmáry György jegyző (*olvassa a 79. §-t.*)

Gulner Gyula: T. ház! A 79. §. következőleg hangzik: „A tisztviselők a 80. §-ban felsorolt kivételekkel, a törvényhatósági bizottsági közgyülés által és hat évre választatnak". Nem akarok e szakasz alkalmából ismét elvi vitát provocálni arra nézve, hogy választassék-e, vagy kineveztessenek a tisztviselők és élethossziglan választassanak-e, vagy csak bizonyos cyclusra vagy időtartamra és mennyi legyen ez az időtartam, mert azon meggyőződésben vagyok, hogy az elv, mely itt a 79. §. szövegében kimondatik, az általános vitánál eldőlt annyiban, hogy a választás elve a törvényjavaslat egyik sarkalatos tételét képezi s ezért e részben újabb vitát provocálni nem tartanék helyes eljárásnak. Nem terjeszkedem ki tehát arra, hogy itt bizonyos kivételekre történik utalás, hanem veszem a dolgot ugy mint van és a mint szerintem elvileg eldőlt, tudniillik, hogy a tisztviselők hat évre választatnak Indítványom, melyet a t. háznak elfogadásra ajánlani bátor vagyok, azt tartalmazza, hogy a törvényhatóságok jogosíttassanak fel arra, miszerint a választás módját szabályrendelettel állapíthassák meg.

T. ház! Ma az 1870: XLII. törvényczikk alapján, de az újabban contemplált törvény alapján is nyilvános szavazás utján történik a tisztviselők választása. Azok, kik a kinevezési rendszer barátjai, nagy érvet faragnak abból, hogy a törvényhatóságokban a választások alkalmával, mennyi pressio, mennyi illetéktelen befolyás kerül felül; ép ugy lehetetlen, hogy — kik a választás mellett érvelnek és buzgólkodnak — azok is elzárkózhatnának azon tények elől, melyek a választások alkalmával e részben felmerülnek, akár hivatalos pressio akár a társadalmi téren gyakorolt befolyás, hogy ne mondjam intimidatio alakjában. Ennek t. ház, csak egy óvszere, egy orvossága van és ez az, ha a törvény kimondja, hogy a törvényhatóságok feljogosittatnak, hogy szabályrendeletben állapitsák meg a választás módját; vagy is lehetséges lesz a választást titkos szavazással is végrehajtani. Végre is, a mely törvényhatóság szükségesnek fogja tartani, az mondja ki, hogy titkos szavazás utján történhessék a választás. Nem terjeszkedem ki azon okokra, miért nem akarom azt a törvényjavaslatban imperative kimondatni, azt hiszem, érti a t. ház minden tagja, hogy miért nem volna helyén imperative kimondani. Azonban, hogy azon törvényhatóságokat, melyekben oly körülmények fen nem forognak, miért zárják el attól, hogy a választások alkalmával a közvélemény függetlenül nyilatkozhassék, azt nem értem. Azon meggyőződésben vagyok, hogy a titkos szavazás főkép oly elemeknél, melyekből a törvényhatósági bizottságok megalkotva vannak, védi a gyöngébbet az erősebb ellenében, azokat, kik hivatva vannak részt venni a választásoknál a hatalmasok ellen, például a főispán az alispán, szolgabiró ellen, kik más uton nyomást gyakorolhatnak rá, sőt esetleg a hivatalos nyomásnak is ki vannak téve. Ezen és más befolyások nyomása elől csak is akkor térhetnek ki, ha szavazati jogukat titkosan gyakorolhatják.

Nem egyszer lett itt a ház kebelében is felhozva, hogy a választások tulajdonképen most is egyesek vagy családi érdekek vagy érdekszövetkezetek vagy mint nevezni szokták, bizonyos cliquek szempontjából intéztetnek és hajtatnak végre. Én állítom, hogy a ki a gyengébb, befolyásolható és függőbb helyzetben lévő, főkép hivatalos alkalmaztatásánál fogva, függő helyzetben lévő bizottsági tag, függetlenségét meg akarja óvni, a ki ezeket megakarja az illetéktelen befolyás ellenében védelmezni, nem zárkózhatik el az elől, hogy a titkos szavazás kimondása a tisztviselők választásánál minden körülmények közt helyes és czélszerű fog lenni. Ha azt akarjuk, hogy azon, sok esetben túlzott, de jogosult panaszok, melyek egyes törvényhatóságokban egyes családok clique-ek és érdekszövetkezetek túlságos befolyása, nyomása és hatalmi positiójuk túlságos kihasználása ellen a választások menetére nézve felmerülnek és

Digitized by Google

tényleg fenforognak, orvosoltassanak, az az én módosítványomnak jogosultságát és czélszerűségét aligha fogja tagadni.

Ez indokokból, t. ház, bátorkodom az előbb említett indítványt, mely nem támadja meg közvetlenül a szakaszt, hanem egy új 2. bekezdést hoz javaslatba, következő szövegezéssel, elfogadásra ajánlani. A 79. §. 2. bekezdése gyanánt tétessék: „a választás módját a törvényhatóság szabályrendelettel állapítja meg.“

Zárom t. ház, igénytelen felszólalásomat avval, hogy mindaz, a ki barátja a választás tisztaságának és annak, hogy a bizottsági közgyülésen a a tisztviselők választása alkalmával a független meggyőződés szabadon nyilatkozhassék, az nem fogja benyujtott indítványomtól a támogatást megtagadhatni. (*Helyeslés a baloldalon.*)

Elnök: A módosítvány fel fog olvastatni.

Törs Kálmán jegyző (*olvassa a módosítványt*).

Lázár Ádám: T. ház! Mindenekelőtt bátor vagyok a t. házat arra kérni, hogy miután ezen törvényjavaslatnak 3. §-a a tárgyalás kezdetén Irányi képviselőtársunk indítványára a 80. §-al határoztatott együtt tárgyaltatni, a 79. §. pedig szintén a 80. §-al van kapcsolatban, arra kérem a t. házat, méltóztassék a jelenleg tárgyalás alatt levő 79. §-t szintén együtt tárgyalni a 80. §-al, a mennyiben én is együttesen szándékozom megtenni módosítványomat a 79. § ra, mely által esetleg a 80. §. is módosittatnék. Ennélfogva kérem a házat, hogy a 79. és 80. §-okat együttesen tárgyalni méltóztassék.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Az ellen magam részéről nem teszek kifogást, hogy e két szakasz együttesen tárgyaltassék. De ha már e miatt felszólaltam és miután akár együtt tárgyaltatik e két szakasz akár külön — a Gulner t. képviselő ur indítványa mindenesetre tárgyaltatik — erre nézve kivánok röviden nyilatkozni.

Nem tehetek róla, de engem nem ijeszt el nézetem nyilvánításától az, hogy Gulner képviselő ur mind azokat, a kik nem értenek vele egyet, megakarta azzal bélyegezni, hogy a választás tisztaságát és függetlenségét nem akarják. Lehetnek eltérő nézetek az egyik és a másik irányban, de azért, mert valaki nem ért velünk egyet, azt megbélyegezni akarni oly dolog, a mit a magam részéről visszautasítok. (*Helyeslés jobboldalon.*)

A mi már magát a kérdést illeti, a titkos szavazás előnyei és hátrányai felett elvi fejtegetésekbe és azoknak gyakorlati illusztrálásába magam részéről nem bocsájtkozom, mert az irányban, hogy mit tartok felőle, már sokszor nyilatkoztam, ugy általános, mint hazai speciális szempontból és épen azért, mert ezen nézetemhez ma is ragaszkodom, arra kérem a t. házat, hogy a törvényhatósági választásokat, illetőleg méltóztassék azt a dispositiót, a mely a 84. §-ban foglaltatik s a mely nem egyéb, mint az 1870: XLII. törvényczikk illető rendelkezésének meghagyása, jövőre is megtartani. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Az 1870-iki törvényhozás is tudta azt, hogy miért állapította meg igy a szavazás módját és én semmiféle indokot sem látok arra, hogy ez megváltoztattassék. De különben még a legkevésbé tudnám elfogadni épen azt, hogy ezen kérdés eldöntése a statutumokra bizassék.

Ha áll az — a mi nem áll — hogy tiszta és független választás nyilvános szavazással nem lehet, titkos szavazással pedig mindenesetre lesz, akkor ezt imperative kell kimondani. De azt mondani, hogy minden egyes megyére bízassék, hogy mit akar e kérdésben csinálni, szerintem minden lehető módok közt a leghelytelenebb. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Én tehát igen kérem a t. házat, hogy Gulner Gyula képviselő ur módosítványát elfogadni ne méltóztassék. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Elnök: Minthogy indítvány tétetett az iránt, hogy a 79. §. és 80. §. együttesen tárgyaltassék, kérdem a t. házat, méltóztatik-e ezen indítványhoz hozzájárulni? (*Igen!*) Ennél fogva a 79. és 80. §. együtt tárgyaltatik. Méltóztassék tehát a 80. §-t meghallgatni.

Szathmáry György jegyző (*olvassa a 80. §-t*).

Tibád Antal: Már az általános vitában kifejezést adtam azon nézetemnek, hogy részemről a törvényjavaslat egyik leghelyesebb intézkedésének a 80. §-ban elősorolt tisztviselők és ezek közt főleg a városi kapitányok kinevezését tartom. Meggyőződésem szerint ezen rendelkezés, kivált két irányban válhatik igen üdvös eredmények forrásává. Nevezetesen egyfelől az által, hogy a kormánynak alkalmat szolgáltat arra, hogy a rendőri ügyek intézésébe közvetlenebbül és mélyebben betekinthessen, az állami érdekek helyesebb megóvását és hatályosabb érvényesítését teszi lehetővé, másfelől pedig az által, hogy a rendőri ügyek vezetését a helyi tényezők zsibbasztó befolyása alól nagy részben emancipálja, a városi élet helyesebb irányú és gyorsabb fejlődésének válhatik hatályos tényezőjévé. (*Helyeslés jobbfelől.*)

És egész őszintén megvallom, t. ház, hogy a mik e tekintetben a törvényjavaslat ellen a vita folyamában elmondattak s most Kőrösi Sándor képviselőtársam által ismételtettek, legkevésbbé sem alkalmasak arra, hogy engem az ez irányban táplált meggyőződésemben megingassanak; mert az a sokszor hánytorgatott autonomia, utóvégre sem önczél, hanem csak eszköz magasabb czélok szolgálatában s ebből kifolyólag azt hiszem, hogy azon körülmény, hogy a rendőrkapitány a főispán által neveztetik ki s ennek folytán az önkormány-

Digitized by Google

zati kör összébb szorúl, e kérdés elintézésénél épenséggel nem eshetik döntő súlylyal a mérlegbe, annál inkább nem, mert meggyőződésem szerint abban sincs igaza Kőrösi t. barátomnak, hogy ezáltal a városi önkormányzati szervezetben valami nagyobbszerű, lényegesebb változás idéztetnék elő. Felhozatott a vita folyamában az is, hogy ha már a városi rendőrkapitányok kineveztetése céloztatik, sokkal helyesebb volna az ez iránti jogosítványt nem a főispánra, hanem magára a ministerre ruházni.

Részemről e nézetet sem tehetem magamévá, mert mint ép az imént említettem, e dispositiónak nem czélja a városi rendőrkapitányt és rendőrséget kiszakítani az önkormányzati szervezetből s az ezen körülmény által adott helyzetnek leginkább az a megoldás felel meg, ha a városi rendőrkapitány a törvényhatósággal állandó és közvetlen contactusban álló főispán által neveztetik ki. Megjegyezem még, hogy mint Kőrösi t. barátom is említette, a minister általi kinevezés bizonyos értelemben a rendőrség államosítását jelentené és egyebek között azon consequentiával is járna, hogy az ezzel összekötött költségeket az államnak kellene viselnie. Pedig az államosítás aligha lehet czélzatában épen Kőrösi t. képviselőtársamnak s általában azon képviselő uraknak, kik a rendőrkapitány kinevezését épen a városi önkormányzat szempontjából perhorrescalják és támadják meg. De, t. ház, habár nézetem szerint — mint már szerencsém volt ismételve rámutatni — a rendőrkapitány kinevezése folytán a városi önkormányzatban lényeges változás nem is állana be: részemről sem tartom kizártnak azon lehetőséget, hogy maga azon körülmény, hogy a rendőrkapitány állandó kinevezés, a többi intézkedési hatáskörrel biró tisztviselő pedig időnként megujuló választás alapján nyerik megbizásukat, maga ez is kivált ott, hol az összműködés első alapfeltételét képező egyöntetűség hiányzanék, igen könnyen hézagokat, sőt ellentéteket támaszthatna a szervezet működésében. Nehogy ebből akár az állam, akár a városokra nézve káros visszásságok merüljenek föl: a 80. szakaszhoz egy módosítványt vagyok bátor benyujtani, melynek értelmében a belügyminister felhatalmazandó lenne, hogy a kinevezendő városi rendőrkapitányok hivatali és szolgálati viszonyát a városi törvényhatóságokkal szemben a törvény korlátai között szabályrendelettel rendezze. Kérem a t. házat, hogy e 80. szakaszt e módosítványnyal együtt elfogadni méltóztassék. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Elnök: Fel fog olvastatni a módosítvány.

Szathmáry György jegyző (*olvassa*):

„A 80. §-hoz új bekezdéssel vétessék fel a következő szerkezet: A rendőrkapitányok hivatali és szolgálati viszonyait a törvényhatósági joggal biró városokkal szemben a belügyminister a törvény korlátai közt kibocsátandó rendelettel szabályozza".

Lázár Ádám: T. ház! Igen természetesnek találom, hogy az előttem szólt és módosítványt beterjesztő t. képviselőtársam, mint a kinevezéssel kapcsolatos állami közigazgatás híve, még tovább megy, mint a ministeri javaslat. Nem is szándékozom e részben vele, mint az önkormányzati elvnek híve, vitatkozni, ezen kérdés már itt a házban ismételve bővebben megvitattatott; szorítkozom tehát, kizárólag a tárgyalás alatt lévő 79. és 80. §§-ra.

Miután ezen törvényjavaslat 2. §-nak elfogadása ugy a 3. §. valószinű elfogadása által az önkormányzati jog biztosítottnak tekinthető; ezzel szemben az 57. §. szintén elfogadtatott s ha a tárgyalás alatt levő ezen szakaszok egyik vagy másik irányban történendő módosítás nélkül elfogadtanának, igen természetes, hogy mind ezen önkormányzati jogok illusoriussá válnak azon főispáni túlnyomó hatalommal szemben, mely nemcsak megváltoztatási, hanem megsemmisítési hatáskörrel is fel van ruházva. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*) Ennek ellenében, t. ház, nekünk, kik a valódi önkormányzat hívei vagyunk, szoros kötelességünk, a közigazgatást a 48-ki törvények szellemében tovább fejlesztve, oly intézkedésekről gondoskodni, melyek által az adott körülmények és a közviszonyok változására való tekintettel, legalább ezen önkormányzati jogot képesek legyünk kellőleg biztosítani. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

T. ház! Miután a vármegyék szerkezete, szemben a városok szerkezetével különböző anomáliát foglal magában: elég legyen röviden csak arra utalnom, hogy mig a vármegyék államilag dotáltatnak s azoknak állami közegek által történendő kinevezés folytán való vezetése, általában indokolható lenne, addig a városoknak, melyek az állam részéről nem csak, hogy segitségben sem részesülnek; sőt a számos teendőket, különösen a felszaporodott rendőri és iparhatósági teendőket önerejükből saját költségükön tartoznak végeztetni s a mennyiben nem végeztethetnék, pótadó kirovásával is kell segíteniök magukon, e tekintetben igen méltányos, hogy nekik ezen teendők ellátására, a mennyiben saját erejükből nem telnék, némi pótlék adatnék. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*

De e szakaszban különös figyelmet érdemel a tiszti állások betöltése. Miután a rendőrkapitány állására nézve Kőrösi t. képviselőtársam részint a régi gyakorlat, részint az újabb időben fennálló hivatali teendőkre tekintettel, igen helyesen emelte ki a mult és jelen közti különbséget, megvallom, részemről az ellenkező conclusióra jutását vártam és óhajtottam volna, hogy különösen Debreczenről szólva s annak érdekeit szem előtt tartva, az

Digitized by Google

általa fizetett rendőrkapitány hatásköre lehetőleg szabadon és szabályrendelet útján az illető törvényhatóság bizottsága által határoztatnék meg, természetesen ministeri jóváhagyás mellett.

Közvetlen előttem szólt Tibád t. képviselőtársam, nem elégszik meg azzal, hogy azon hatáskör, a mely eddig a rendőrkapitányoknak volt adva, a törvényjavaslat keretébe felvétessék, mert ő tovább menve még a szabályrendelet-alkotási joghoz, a már elfogadott 77. §. ellenére, meg akarja fosztani a törvényhatóságot, a hol tudniillik az áll, hogy a rendőrkapitány hatáskörét szabályrendelet szabályozza és itt a 79. §-nál azon módosítványt adja be, hogy a rendőrkapitány hatáskörét a kormány, illetve a minister külön szabályrendelettel állapítsa meg. Ez igen természetes következménye azon elvnek, melynek t. képviselőtársam a képviselője; de ezzel szemben bátor vagyok néhány mozzanatra, mely e kérdéssel kapcsolatban áll, a t. ház figyelmét felhivni. Egyik leglényegesebb körülmény, hogy ha a rendőrkapitányt a főispán lesz jogosítva kinevezni, miután annak fizetését az önkormányzati joggal biró város saját jövedelméből fizeti, első tekintetre maga után fogja vonni nemcsak a minister által követelt nagyobb fizetést, minthogy egy előbbeni szakasz már megállapítja, hogy a szükséges költségek teljesítésére a törvényhatóságokat a minister kényszerítheti, de ez maga után vonja, hogy ha nem volna elég, nagyobb szervezettel fog szerveztetni és azon személyzetnek, valamint azon igényeknek, melyek a rendőri teendőkkel kapcsolatban szerveztetnek, nagyobb költségekre lesz szükség, igen természetes, azon városok terhére. Részemről nem csodálnám, ha azok, kik az önkormányzatnak ezen elvétől eltérve a kinevezési rendszerhez csatlakoznak, ha azt mondanák, tessék a rendőrkapitányt akár a ministernek, akár a főispánnak kinevezni, de fizesse a rendőrkapitány és az egész személyzet fizetését az állam, ez volna az igazsággal megegyező és következetes eljárás. Részemről tehát az eddigi gyakorlatra és tapasztalatra tekintettel, mind a mellett, hogy Tibád képviselőtársam sokkal feketébbnek látja a rendőrkapitány eddigi működését, a fejlődő viszonyok és körülményekhez képest még sem találom indokoltnak, hogy a választás helyett a főispán nevezze ki a rendőrkapitányt.

Van továbbá ezen szakaszban egy intézkedés a kinevezezendő levéltárnokról. Az 1870:XLII. törvényczikk szerint a levéltárnokot eddig is minden megyében és városban a főispán nevezte ki. De azon törvényczikkben nem voltak oly részletesen körülirva a feltételek, melyek az újabb időben meghozott minősítési törvény szerint ezen szakaszánál megkivántatnak. Megtörtént az, hogy némely törvényhatóságban a főispán által minden minősítvényi kellék megkivánása nélkül nevezettek ki levéltárnokok, a minek következtében megtörtént, hogy különösen, ha idegen más helyről jött oda és a város ügyeivel közelebbről ismerős nem volt, különösen nem birt a kellő nyelvismerettel, főleg a deák és német nyelvvel, a melyek mulhatatlanul szükségesek, feladatának nem felelhetett meg. Azonkivül tisztelet a kivételnek, de azt tartanám helyesnek, hogy az olyan levéltárnok, a ki a minősítési törvényben megkivánt minősítés nélkül neveztetett ki, záros határidő alatt vizsgát tegyen le. Ily körülmények közt, tekintve főleg azt, hogy a fővárosban már több mint egy évtizede a levéltárnoki állások is választás útján töltetnek be, nem látok akadályt arra nézve, hogy ezen állások a törvényhatóságokban is a kellő minősítés mellett szabad választás útján töltessenek be s ez által a törvényhatóságoknak a levéltárakban foglalt fontos kincsei szakavatott kezekre bizassanak és ne legyenek kitéve történészek s általában az illető tisztviselők annak, hogy hónapokig ne tudjanak bizonyos adatokhoz jutni, most arra is számos példa van, hogy a tisztviselők az irattárban elhelyezett iratokról már harmad nap mulva a legközelebbi tárgyaláskor semmi felvilágosítást nem képesek kapni s ezért gyakran az előiratok nélkül terjesztetnek fel a ministeriumokhoz egyes tárgyak, melyekben aztán a hiányos felszerelés miatt csak késedelemmel lehet intézkedni.

Ezek után, tekintettel főleg az említett igazságtalanságra, tekintettel arra, hogy a megyék az államtól kapják dotatiójukat, mig a városok saját erejükből tartják fenn magukat, tekintettel továbbá arra, hogy a későbbi szakaszok szerint a törvényhatósági joggal biró városok, ha költségeiket tovább fedezni nem képesek, tovább fenmaradni nem akarnak, alászállhatnak a rendezett tanácsú városok sorába, mi a behozandó nagyobb apparatus folytán, különösen az erdélyi részekben, akárhányszor be is fog következni; én ennélfogva azt hiszem, hogy a Gulner t. képviselőtársam által ugyanezen szakaszhoz beadott módosítvány, bármennyire helyes is elvileg, tulajdonkép a 84. §-hoz tartozik és ott kellene erről gondoskodni, a hol különben is a városokra nézve érintetlenül hagyatik a titkos szavazás, tudniillik, hogy ez iránt a közgyülés határozzon és szabályrendeletet alkosson. Ez lehet egy-két megyei törvényhatóságokban kedvezőleg foganatosítható, de részemről a ministerelnök urral egyetértve, azt hiszem, hogy ezt a törvényben kell eldönteni és annak értelmében lennének a részletes szabálytervezetek kidolgozandók.

Mindezek alapján, bátorkodom a jelen szakaszhoz két egymással kapcsolatban álló módosítványt benyújtani. Az első vonatkozik a 79. §-ra, melyből e szavakat: „a 80. §-ban felsorolt kivételekkel“ egyszerűen kihagyatni kérem.

Digitized by Google

Ezen módosítvány elfogadása esetében a felhozott érvek alapján önként következik, hogy mindazon állásokra nézve, a melyeket a városok eddig is szabad választás útján töltöttek be, a választás jövőre is fentartandó s igy ha a módosítvány elfogadtatik, a 80. §. egyszerűen törlendő lenne. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Fel fog olvastatni a módosítvány.

Törs Kálmán jegyző *(olvassa)*: Ezen szakasz első sorából ezen szavak: „a 80. §-ban felsorolt kivételekkel" kihagyandók, valamint ezen módosítvány elfogadása esetében a 80. §. törlendő.

Bottlik Lajos: T. képviselőház! Valóban sajátságos, hogy a t. ministerelnök ur, a ki magát a választás hívének vallja és az általános vita alkalmával tartott nagy beszédében is a kinevezés útján való administratió behozatalát sajnos esélynek tekintette; mégis a törvényjavaslat ezen szakaszában a törvényhatóság választási jogának jelentékeny részét a főispánok javára akarja confiscálni. *(Ugy van! balfelől.)*

Én sem akarok, t. ház, a választási vagy kinevezési rendszer előnyei, illetőleg hátrányai felett bővebb fejtegetésekbe bocsátkozni. Ezek eléggé megvitattattak már az általános vita alkalmával. Én csak annak rövid kijelentésére szorítkozom, (*Halljuk!*) hogy híve vagyok ugyan a kinevezési rendszernek, oly értelemben, a mint az már a ház ezen oldaláról kifejtetett, tudniillik óhajtom én is, hogy a tisztviselők, azok tudniillik, a kik jurisdictiót gyakorolnak és a végrehajtást kezelik, bizonyos garantiák mellett a kormány által neveztessenek ki, de nem kivánom, hogy a többi tisztviselők kineveztessenek, mert ezt sem a magyar állam vitális védelme, sem az administratio érdeke nem kivánja.

A törvényjavaslat fordított irányban halad. Meghagyja a választást — természetesen a főispáni omnipotentia mellett — a fontosabb állomások betöltésénél, behozza a kinevezési rendszert a kevésbé fontos állomásoknál s a kinevezés jogát a főispánra ruházza.

Nyilvánvaló, hogy ezzel az igen t. belügyminister ur csak a főispán hatalmát, befolyását és társadalmi állását akarja fokozni. *(Ugy van! balfelől.)*

De ez, t. ház, nem elég ok arra, hogy a törvényhatóságot választási jogától megfosszuk; én pedig az indokolásban más elfogadható okot nem találok. Mert például azon érv, hogy a közegészségügy szempontjából, az orvosi állomások állandósítása kivánatos, még nem teszi szükségessé az orvosok kinevezését. A törvényhatóságok eddig is felismerték annak szükségét, hogy a városi vagy megyei orvosoknak nemcsak diplomával, hanem az administratióban való jártassággal is kell birniok és azért ezen állomások rendesen csak halál esetén jöttek eddig is üresedésbe. Nincs tehát szükség arra, hogy azok most a főispánok által neveztessenek ki; sőt én nem is tartanám ezt czélszerűnek, mert az egyéni bizalom talán egy irányban sem tévedhet oly erősen, mint épen az orvosok megválasztásánál. *(Ugy van! balfelől.)* Látjuk igen gyakran, hogy körültekintő okos emberek — mint a minőket bizonyára a belügyminister ur is a nagyhatalmú főispáni állásokra contemplál — mily erősen tévednek néha a házi orvosaik megválasztásában. Mily közel van tehát a veszély, hogy sok esetben szerencsétlenül választott házi orvosaikkal fogják a főispánok a megyéket boldogítani.

De menjünk tovább. A rendőrkapitányi állást eddig is felruházta az állandóság jellegével a közbizalom.

Alig van rá eset, hogy ne a helyi viszonyokkal ismerős egyént választottak volna rendőrkapitánynak. A főispáni kegy itt is sokkal veszélyesebb lehet az indokolásban hangoztatott fontos feladatokra, mint az értelmes városi választó polgárság közbizalma. *(Ugy van! balfelől.)*

Hát a számvevő, a könyvvezető, az árvaszéki nyilvántartó, tehát az összes ellenőrző személyzet választási jogától mi alapon lehet a törvényhatóságokat megfosztani? Nem a törvenyhatóság gyakorolja-e azon vagyon felett, még pedig felelősség terhe alatt, a felügyeletet, a mely vagyonnak ellenőrzésére hivatva van ez a személyzet?

Mi természetesebb tehát, hogy helyesen, méltányosan, jogosan csakis a törvényhatóság lehet hivatva megválasztására az ellenőrző személyzetnek. *(Helyeslés balfelől.)*

A törvényjavaslat mégis ellenkezően intézkedik és ezen intézkedésnek egyetlen indokául az hozatik fel, hogy ezen állomásokra nézve is kivánatos az állandóság.

De czek a tisztviselők is azok sorába tartoznak, kiket tisztújítások alkalmával vajmi ritkán szoktak változtatni. De, ha nem igy volna is, mint a hogy van, ha minden hat esztendőben új emberek választatnának is, még akkor sem lehetne szerintem a törvényhatóságokat jogosan ellenőrző személyzet választásától megfosztani. *(Ugy van! balfelől.)*

Sokat lehetne még e szakasz intézkedései ellen felhozni, de én nem akarom a t. háznak különben is kimerült türelmét igénybe venni. *(Halljuk! balfelől.)* Nem akarom különösen azért, mert azt hiszem, meg van itt mindenki győződve arról, hogy e szakasz nem az administratio, hanem a hatalom érdekében proponáltatik. Én pedig ezt növelni nem akarom s ezért bátor vagyok a t. ház figyelmébe ajánlani azon módosítványomat, mely szerint a főispán kinevezési joga a mostani kereten túl nem lenne kiterjesztendő. (*Helyeslés balfelől.*)

Digitized by Google

Törs Kálmán jegyző (*olvassa Botlik Lajos módosítványát*): A 80. szakaszból ezen szavak: „A törvényhatósági főorvost, a rendőrkapitányt, a számvevőket, a levéltárnokokat, az árvaszéki nyilvántartókat és könyvvezetőket, a járási és kerületi orvosokat, az állatorvosokat" hagyassanak ki.

Margittay Gyula: T. képviselőház! Midőn a törvényjavaslatnak ezen szakasza ellen felszólalok, teszem azt azért, mert azt — és kivált annak a városi rendőrkapitányoknak a főispán általi kinevezésére vonatkozó pontját — ugy az államra, mint a közszabadságra nézve veszélyesnek, a közerkölcsökre káros hatásúnak, a kinevezett rendőrkapitányokat választott tisztviselő társaikkal összeférhetetlennek és végül a városokra igazságtalannak és károsnak tartom.

T. ház! Midőn ezen szakasz indokait keresem, aligha csalódom, ha azt hiszem, hogy annak éle leginkább azon városok ellen van irányítva, melyekben a magyar állam consolidatiója elleni nemzetiségi izgatásoknak fészke, ugyszólván meleg ágya van. Azt pedig határozottan beismerem, hogy a főispánok által kinevezett rendőrkapitány az ilyen helyeken nagyon is jól felhasznalható közeg lenne. De épen ezen felhasználhatósága bizonyítja más oldalról azt is, mennyire veszélyessé válhatnék az egy Bach-féle reactionarius centralisator kezében, a magyar állam fennállására, (*Ugy van! a szélső baloldalon*) de veszélyessé válhatna az a közszabadságra nézve is. Mert azt hiszem, mindenki tudja, hogy az absolutismus legfőbb ereje a városi kapitányságokban rejlett, a melyek a városok ellenállási képességét teljesen megtörték, megsemmisítették és a városi polgárságból minden önállóságot kiölve, azokból kész, engedelmes, meghunyászkodott alattvalókat teremtett. Minek folytán az elnyomó hatalom ellen a nemzet többi része által kitartóan és erélyesen folytatott passiv ellenállási harczában közre egyáltalán nem működtek és közre nem is működhettek.

T. képviselőház! Én a t. ministerelnök ur hazafias intentióit egyáltalában nem akarom kétségbe vonni. Azonban az emberek halandók, a hatalom változandó, a hozott törvény pedig megmarad. És az igen t. ministerelnök ur egyáltalán nem tudhatja, hogy utána ki következik s azt sem tudhatja, hogy ezen törvényt idővel ki és mi módon fogja felhasználni. Mert ne higyje ám t. képviselőház, hogy az a bizonyos reactio meghalt. Annak, mint nálunk negyedfélszázados szomorú tapasztalás igazolja, szívós életereje van. Az bizony nem halt meg még most sem, hanem csak alszik. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

De ezen szakasz kártékonyan fog hatni a közerkölcsiségre nézve is, mert egy oly bűnt, a melytől a magyar ember eddig undorral fordult el, tudniillik a titkos vádaskodást és besugást meg szokottá fogja tenni, mert bár szivesen elismerem, hogy igaza van Beniczky Ferencz t. képviselő és államtitkár urnak abban, hogy ma Magyarországon erre a bűnre 120 eléggé elvétemedett embert nem lehetne találni, de az is igaz, hogy az alkalom még ezt is megszokottá teheti és erre példa a hajdani Velence, a hol a tizek oroszlánja igen sok tisztességes polgárt juttatott át a sóhajok hidján. Már pedig ezek a rendőrkapitányok sem lesznek egyebek, mint ilyen eleven oroszlánok, melyek a nekik besúgott titkos vádaskodásokat, nem ugyan a tizek tanácsához, hanem a főispánokhoz fogják továbbítani. Bizony pedig, t. ház, nem csak a sóhajok hidján keresztül, hanem egy bureaucraticus rendszer közegeinek következetes és kitartó secaturáival is lehet a polgárok kebléből sóhajokat kipréselni s a kettő között csak az a különbség, hogy mig amaz egyszerre semmisítette meg, ez apródonként teszi tönkre áldozatát.

T. képviselőház! Megvallom nem vagyok képes fölfogni azt, hogy ez a főispán által élethosszig kinevezett rendőrkapitány, hogy férhet össze a nép által hat évre választott közvetlen feljebb valójával, a polgármesterrel, hiszen ez az elmozdíthatatlan állami közeg mindig hatalmasabbnak fogja magát tartani — s tényleg hatalmasabb is lesz — a minden hat évben választási esélyeknek kitett polgármesternél. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*) Mert eltekintve azon abnormis körülménytől, hogy mig a polgármester az élethosszig kinevezett rendőrkapitány állása ellen mit sem tehet, addig a kapitány a polgármester választására nagyon is erős befolyást gyakorolhat és ez azon fölül még annak titkos vádaskodásaitól is tartani lesz kénytelen. Mert a főispánoknak a kezeikbe adott hatalomnál fogva, mi sem lesz könnyebb, mint egy polgármestert állásából kisecirozni, annál is inkább, mivel önként következik az, hogy a belügyminister a főispán és polgármester között fölmerülhető conflictusoknál legtöbb esetben az ő bizalmi férfiának, a főispánnak fog igazat adni. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*) Ezeknek folytán a polgármester és rendőrkapitány egymásnak nem collegiális tisztviselőtársai, hanem született ellenségei lesznek. Ezeknek egy máshozi viszonyuk nagyon fog emlékeztetni azon szomorú állapotokra, midőn a hajdani magyar hadvezérek mellé mindig küldtek Bécsből egy-egy német alvezért, a ki, midőn a magyar fővezér egy, Magyarországra nézve előnyös hadműveletet akart végrehajtani, rendesen gunyos tisztelettel felmutatott egy parancsot a bécsi generalstabtól, a mely a czélba vett operaciót betiltja.

De magokra ezen rendőrkapitányokra nézve sem lesz a helyzet valami kellemes, mert a helyett, hogy tiszttársaik s a polgárság részeiről collegiális barátságot s rokonszenvet találnának, mint hivataluknál fogva titkos besugók, delátorok, azok részéről, ha nem undort és megvetést, de

Digitized by Google

legalább is visszautasító hideg zárkózottságot s gyülöletet fognak tapasztalni.

T. képviselőház! Hogy ezen szakasz a városokra nézve mennyire igazságtalan, az alig szorul magyarázatra; mert eltekintve attól, hogy az ő autonomiájuk keretében, kénytelenek lesznek, egy tulajdonképeni állami policájközeget megtürni, olyat, a kivel jó formán alig rendelkezhetnek s a kitől azon fölül még tartani is okuk lesz, azt még fizetéssel és nyugdíjjal is kötelesek legyenek ellátni, azt, a ki mint a kormány bizalmi férfiának, a főispánnak bizalmi férfia. Már állásánál fogva is minden, a fennálló kormányokkal szemben ellenzéki állást elfoglaló polgárt tehetségéhez képest gátolni fog politikai jogainak szabad gyakorlatában s azok pedig, a kik még ennek daczára is megmaradnak politikai meggyőződésük mellett, mindig ki lesznek téve üldözéseinek s secaturáinak, melyre egy rendőrkapitánynak nagyon is sok alkalma van. Hát lehet-e nagyobb igaztalanságot képzelni, hogy egy város a nyakára ültetett titkos kémet nem csak tűrni, hanem még fizetni is kénytelen legyen. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Bizony, t. ház, ha József császárnak az ő centralizáló politikájához ugy elő lett volna készítve a talaj, mint azt ezen törvényjavaslat a megyék agyonütésével, a városok ellenállási képességének megbénításával, az erkölcsöknek a kémrendszer behozatala általi corrumpálásával elő fogja készíteni s ha azt nem neki magának kellett volna erőhatalommal, mely a megfelelő ellenállást meg is szülte, inaugurálni, azóta Magyarország még a térképen sem volna feltalálható s legfeljebb historicusok emlegetnék mint egy hajdan önálló, de már teljesen beolvadt népet. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

És ha szegény hazánkat ezen törvény életbe lépte után az ötvenes évekhez hasonló csapás sujtaná, ha az alvó reactio, mint az a Mária Terézia korszak után József császár uralkodása alatt történt, ismét fölébredne, bizony mondom, hogy egy második Bach igen könnyen elbánhatna velünk. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Miután tehát az én nézetem szerint a törvényjavaslat ezen szakasza is ugy a magyar államra általánosságban, mint a városokra specialiter veszélyessé válhatik, miután azon előny, melyet a más uton is megfékezhető nemzetiségi izgatásokkal szemben nyujt, egyáltalában nem felel meg azon hátrányoknak, melyek más oldalról benne rejlenek, a törvényjavaslat ezen szakaszát sem fogadom el. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

B. Andreánszky Gábor: T. ház! Ámbár én az egész szakasz kinevezéseit sem fogadom el és a Bottlik Lajos t. képviselő ur módosítványához járulok, mégis felszólalásom tárgyát főkép az orvosok kinevezése képezi.

Ha tekintetbe veszszük a kisebb megyei székhelyeket, kivált a járási orvosok székhelyeit, ugy találjuk, hogy ez utóbbiak székhelyein többnyire csak egy orvos élhet meg praxisából s azért az ilyen kisebb székhelyen csak akkor telepednek le ügyesebb gyakorlottabb orvosok, ha azon helyen első orvosok lehetnek. Nézetem szerint a megyei közönség sokkal jobban felismerheti és ajándékozhatja meg bizalmával azt az orvost, a ki azt megérdemli, mint a főispán, a ki többnyire nem is lakik a megye székhelyén és gyakran még a megyében sem.

A legtöbb esetben nem egyedül a megyei tisztviselő, de a házi orvos kérdése jön itt tekintetbe és igy a főispán hatalma mélyebben belevág, mint bárhol e javaslat által nem annyira még az önkormányzatba, de a házi tüzhely szentélyébe, a mindennapi családi életbe.

Furcsa párhuzamot lehetne itt vonni azon laisser faire-laisser aller közt, melyet épen a multkor Pulszky Ágost t. képviselő ur, a többség zajos helyeslése közt, mint a szabadelvűség criteriumát állítá fel és azon szabadelvűségi eljárás közt, mely gyakorlatilag confiscálja a megye közönségének azon jogát, hogy magát azon diplomaticus orvos által gyógyíttassa, melyben legtöbb bizalma van.

Még a mérsékelt ellenzék, melynek egy nagy része oly határozottsággal kardoskodik a jurisdictióval ellátott megyei tisztviselők kinevezése mellett, nem látja be, mint azt ma Bottlik Lajos t. képviselő ur, látja, kifejezi szükségét annak, hogy a megyei orvosok kineveztessenek. Ha valaki egy elvnek szigorú intransingens keresztülvitele miatt még a megyei orvosokat is a ministerium által akarná kineveztetni, érthetném a következetességet, mert fel lehetne azt hozni mellette, hogy egészségügyi szakférfiak folynak be a kinevezésbe, de hogy a főispán miért értsen jobban ezeket kiválasztani, mint a bizottság, azt nem értem. Egyébként a kijelölésnél a főispán ugy is bele folyna a választásba, a mi pedig a disciplinát illeti, hisz e javaslat minden, akár állami, akár megyei tisztviselőt ugy agyonfegyelmezi, hogy itt engedelmetlenséget feltételezni nem lehet.

Hogy a ministerelnök ur, kinek szive a választás mellett vérzik, *(Derültség balfelől)* mégis ki akarja neveztetni a megyei orvosokat, ennek csak egy oka lehet, hogy a zsidók szorítják őt erre, miután tapasztalták a mult választásnál, hogy a zsidódoctorok a megyei orvosi hivatalokból rakásszámra buktak ki. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és szélső baloldal némely padjain.)*

Pedig itt kétszeres zsidóérdek forog fenn. Az orvosi hivatás iránt különösen rokonszenvvel viseltetnek a zsidó urak, mert mint egy latin vers mondja: Dat Galenus opes. Dat Iustinianus hono-

Digitized by Google

res. Mi legyen abból a 60% zsidó orvostani hallgatóból, hogy ha a főispánok a megyékre nem octroyálhatják egy részét és mi lesz másodszor a sorozásból, ha zsidó megyei orvos onnan ki talál rekedni. Kihez forduljon tanács és útbaigazítás végett azon zsidó hadköteles, ki a puskaporszaggal nem tud megbarátkozni.

Hogy lenne képes a zsidó fajának missióját, az új honfoglalást, hol a csatamorajt a licitatió dobpergése váltja fel, teljesíteni, ha ő is improductiv exercirozással lesz kénytelen drága idejét tölteni, a helyett, hogy ideje korán megkezdené hadjáratát a keresztények vagyona ellen.

Az anyakönyvek, könnyű 50 kr. vezetéknév-változtatás és dupla előnév által előidézett zavarok daczára is nagyobbnak üthetne ki a zsidó hadcontingens száma, ha itt a fajszeretet nem szerepelne. Ez az általános közvélemény az országban és nincs okom azt nem osztani.

És most itt kizárolagosan zsidóérdekben vétetik el a jog a megyei közönségtől. Hogy legdrágább kincsének, egészségének őreit maga válassza, miután egynémely megyei bizottság, oly annyira visszaélt jogával, hogy nem a választott népből választotta orvosait.

T. ház! Nem azt indítványozom én, a mit tán szeretnének, hogy szörnyülködhessenek intoleranciánkon, hogy zsidó megyei orvos ne lehessen, egyedül csak azt vagyok bátor indítványozni, hogy engedjék meg a megyei közönségnek, hogy mint eddig, ezentúl is magát saját módja szerint gyógyíthassa, hogy II. Frigyes szavaival éljek némileg — dass es nach seinen eigenen Façon gesund werde. Ha netán kedve volna a megyének zsidóorvost választani, nem lehet ellenvetésem, de igenis van ellenvetésem az ellen, hogy azon akár keresztény, akár zsidóorvos octroyáltassék a megyére, kinek csak kortes erényei vannak, de ki nem birja annyira a megye bizalmát, hogy megválasztódnék.

Pártolom Bottlik képviselőtársam indítványát (*Helyeslés balfelől.*)

Thaly Kálmán: T. ház! A 80. §-ban és a 76., még szintén el nem fogadott szakaszban is contemplált tisztviselők közül, főkép a városi rendőrkapitányoknak, a főispánok által élethossziglan czélzatba vett kinevezése ellen szólalok fel. Az érvek pro és contra ezen kérdésben már annyira kimerültek, hogy valami újat mondani valójában nagyon nehéz. Az átlalános vitában is érintetett már meg ezen változás. Most pedig részletesen kifejtettek különösen a városok képviselői által azon indokok, melyeknél fogva ez az intézkedés a városokra nézve káros, hiányos és igaztalan, különösen pénzügyi tekintetben, a mennyiben ezen a főispán által kinevezett tisztviselőket általuk fizetettnek; kifejtetett továbbá a kinevezés méltánytalansága, a többi ideiglenesen választott tisztviselőkkel szemben. Azonban, t. ház, ámbár részemről engem és talán más egyes képviselőket, a kik elfogulatlan szempontból tekintik ezen intézkedést, capacitálhatnak is azon indokok, én nem gondolom, bármily világosan fejtse ki ezeket valaki, hogy a t. ministerelnök urat, a ki a törvényjavaslatában bizonyos irányzatot követ, meggyőznünk sikerült. Szerintem az egész vitatkozás és érvelés, (*Halljuk!*) bármily világosan mutattatik ki a városok jogkörén ezen intézkedés által ejtendő csorba, fölösleges. Fölösleges azon oknál fogva, a melyre Bottlik Lajos előttem szólott t. képviselő ur mutatott, ki szerintem helyesen jelölte meg a forrást, midőn azt mondotta, hogy ezen intézkedésnek, mint egyáltalában ezen törvényjavaslat szövevényeinek czélja a hatalom növelése, természetesen az önkormányzat rovására. Ezzel szerintem igen helyesen jelölte meg a szempontot és ez ellen hiába küzdünk; ha a t. belügyminister ur azt feltette magában és ha a többség őt ezen feltételében hiven, szokása szerint támogatja, napnál világosabb érvvel megvilágosíthatunk bármit, az mind sikertelen.

Én tehát nem is szándékozom, t. ház, ismétlésekbe bocsátkozni, sem azon érveket másokkal szaporítani, a melyek felhozattak; csak Tibád Antal képviselőtársamnak, ki a ministerelnök ur contemplált intézkedésének pártolására szólalt fel, kivánok néhány megjegyzést tenni. (*Halljuk! Halljuk!*) Azt mondta ugyanis a t. képviselő ur, hogy a rendőrkapitányoknak kineveztetése a főispánok által azért szükséges, hogy az állami érdekek szempontjából a belügyministernek nagyobb hatáskör és nagyobb betekintés engedtessék a városi ügyekbe. A betekintés, t. ház, már kelleténél nagyobb mértékben adatott meg a belügyministernek azon hatáskör által, mely ezen törvényjavaslatban a főispán részére megállapittatott. A főispán a municipiumok összes intézkedéseinek ellenőre, mert ugy az alispántól, mint a polgármestertől s más tisztviselőktől jelentést adathat magának; szóval annyira beavatkozhatik a municipiumok ügykörébe, hogy ennél mélyebbre hatolni nem lehet. Igaz, hogy e szakasz még egy másik közeget is, a rendőrkapitányt is felhatalmaz erre, ki a főispánt fogja helyettesíteni ott, a hol az személyesen nem jelenhet meg.

Azon szempontból sem fogadhatom el e szakaszt, melyet Tibád Antal t. képviselő ur hangsúlyozni jónak látott, mert ha a főispán az állami érdekeket akarja képviselni, képviselje ő maga s ne bízza meg a rendőrkapitányt az őt megillető beavatkozással. Az előzetes tárgyalás arról győzött meg, t. ház, hogy még a legigénytelenebb irályi módosítások sem fogadtatnak el csupán azért, mert ezen oldalról adattak be s mert azon hiedelemben méltóztatnak lenni, hogy ezen oldalról semmi sem tétethetik, a mi üdvös. Ezen okból

Digitized by Google

még a legkisebb irályi módosításokat is maguk közt osztják ki a többség tagjai. Én azonban figyelmeztetem t. képviselőtársaimat, hogy e miatt ők viselik a felelősséget mindazon badarságért, *(Mozgás jobbfelől)* a mely a centralisatio s absolutismus álarczát magán viselő ezen törvényjavaslatba felvétetik *(Ellenmondás jobbfelől)* s a melyet a legközelebbi jövőben a törvény életbeléptetése után sajnosan fogunk mindnyájan tapasztalni. Ezért, t. ház, a többséget illeti a felelősség *(Ugy van! jobbfelől)* s mi ez ellen előre is tiltakozunk. *(Helyeslés balfelől.)* Tudom, t. ház, hogy önök mindenért felelősséget vállalnak, mert annyira bíznak vezérükben, hogy őt mindenben vakon követik s mert a felelősséget is egyedül arra hárítják, a ki ezt tanácsolta. Én azonban emlékeztetem a t. képviselő urakat az Aradon kivégzett tábornokokra sorra, hogy mit nyerhetnének azok azzal, ha a felelősséget Görgeire hárítanák? *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

Tudom, t. ház, hogy Lázár Ádám t. képviselő ur módosítványa nem fog elfogadtatni, pedig az áll legközelebb nézetemhez, mert a szabad választást, az önkormányzat ezen elvét teljes épségben fentartja, mig a többi többé-kevésbé a hatalom nevelését czélozza. Ezen okból meggyőződésem szerint csatlakozom Lázár Ádám t. barátom módosítványához; de ha a t. ház azt nem fogadná el, hogy legalább romjait mentsem meg a városi önkormányzatnak, az a csodálatos eset történik meg rajtam, hogy kénytelen leszek másodsorban városi collegám Kőrösi Sándor t. képviselő urnak beadott indítványára szavazni. Ez ugyan először történik meg velem a parlamentben, de csak az esetben fog most is megtörténni, ha Lázár Ádám indítványa el nem fogadtatnék. Bizom ugyanis abban, hogy Kőrösi t. barátom, mint a többség hű tagja, mielőtt benyujtotta javaslatát, erre valószinüleg felső helyről megbizatást nyert *(Derültség)* és igy táplál a reménység, hogy talán az ő indítványa el fog fogadtatni. S azért, minthogy erről az oldalról még irályi módosításokat sem szoktak elfogadni, kérem a többséget, hogy ha Lázár Ádám indítványa elvettetnék, legalább méltóztassanak a városok autonomiája némely romjainak fentartása végett Kőrösi képviselő ur indítványát elfogadni és a kinevezendő rendőrkapitányok ügykörét — én ugyan váltig protestálok a kinevezés ellen, de önök el fogják fogadni — legalább annyiban korlátozni, hogy a városok vagyoni és egyéb lényegesebb ügyeiben ne lehessen szavuk. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Zichy Antal: T. ház! Én részemről azok közé tartozom, kik a rájok hárított felelősséget elvállalják és minden perczben készek helyt állni azért, hogy e szakasz ugy a mint van, fentartassék. Csak azon való csudálkozásomat akarom kifejezni, hogy a rendőrkapitány kinevezésére méltóztatnak oly nagy súlyt fektetni. Minden többi hivatalra nézve előbb való volna, hogy választás alá bocsáttassanak, kivéve egyet, melyet később majd szerencsém lesz érinteni, de ép a rendőrségnél ne méltóztassanak figyelmen kivül hagyni, hogy a czél a fő s az eszközök csak mellékesek; hogy tudniillik a rendőrségnek a köz biztonság fentartása legelső czélja, nem pedig holmi mellékes tekintetek, politikai doctrinák, municipalis velleitások. Ezt minden elfogulatlan ember befogja látni.

Egészen új érvvel — noha arról az oldalról — nem egészen váratlan módon támadtatott meg az orvosok kineveztetése. A mi a zsidóságot mint fajt illeti, egyre vagyok bátor az előttem szólt, illetőleg azelőtt szólt képviselő urat figyelmeztetni. A zsidó fajnak igen dicsérendő tulajdona van, melyet ő nem igen méltatott: a szaporaság. Még pedig ők nem csak megajándékozzák gyermekekkel a hazát, hanem azoknak kiválólag gondját is viselik. Méltóztassanak a statisztikában utána nézni; az egészségi állapotok és a mortalitási viszonyok ép náluk a legkedvezőbbek és szomoruan kell constatálnom, hogy e tekintetben a magyar faj sokkal hátrább áll. Hogy mily nagyfontosságú az, hogy fajunk életerős, egészséges legyen, hogy gyermekeink épségéről, az elharapódzó nyavalyák kiirtásáról gondoskodjunk: ez azt hiszem, sokkal inkább szivén fekszik mindegyikünknek, hogy sem bővebben kellene ez iránt insistálnom. És mindamellett, hogy a statisztikai adatok a szaporaságra nézve is mostohák, tudjuk mindnyájan, a kik a nép közt forogtunk, hogy annak sajátságos ellenszenve van az orvosi segély iránt. Rendesen csak akkor hivnak orvost, mikor késő; inkább hivnak papot, mint orvost. Nekünk minden alkalmat meg kell ragadnunk, hogy e nagy bajon segítsünk. És minthogy az orvosok választásával az a hátrány van egybekötve, hogy épen az az orvos nem népszerű és az nem kapná meg a szavazatokat, a ki szigoruan végrehajtaná a közegészségi rendeleteket, a mi sokszor kényszerezközök használása nélkül lehetetlen: ezen okoknál fogva kérem a t. házat méltóztassék épen a felelősség érzetében a szakaszt ugy a mint van, elfogadni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve, a vitát bezárom.

Szavazás előtt szó illeti még a bizottság előadóját.

Dárdai Sándor előadó: T. ház! Az általánosabb indítványokról kivánván a részletesebbekre áttérni, mindenekellőtt szólanom kell azon módosításokról, melyeket Lázár Ádám és Bottlik Lajos képviselő urak nyujtottak be, minthogy azok közt eltérés csak annyiban van, hogy mig Lázár

Digitized by Google

képviselő ur csak a levéltárnok kinevezését fogadja el, addig Bottlik képviselő ur még a közigazgatási gyakornokok s a segéd- és kezelő-személyzetnek is kinevezését óhajtja,

Bottlik Lajos: Nem áll! Tessék elolvasni mit mondtam!

Dárdai Sándor előadó: A többi tisztviselőknek kinevezése helyett azonban a választást kívánja megtartani s azt mondja, hogy semmi sem igazolja inkább azt, hogy mily forcirozott irányban halad ezen törvényjavaslat, mint az, hogy a jurisdictiót gyakorló tisztviselők választását proponálja és csak ezen szakközegek kinevezését ajánlja ezen törvényjavaslat. És daczára ennek, mégis azzal argumentál, hogy ebből kitünik az, hogy e törvényjavaslatnak semmi egyéb czélja nincs, mint a hatalomnak növelése. Én azt hiszem, hogy ha a hatalom növelése volna czélja ezen törvényjavaslatnak, akkor mindenesetre czélravezetőbb lenne azon tisztviselők kinevezése, kik a hatalmat és a jurisdictiót gyakorolják. (*Ugy van! jobbfelől.*) Tehát önönmagát czáfolta meg ezen argumentumával.

Különben, hogy a szakközegek kinevezésére nagy súlyt fektetünk, épen azoknak szakszerűsége szempontjából, ezzel a kérdéssel az általános vitában elég bőven foglalkoztunk; de áttérve különösen egyes tisztviselőkre, azt hiszem, mindenkinek tapasztalására hivatkozhatom, hogy nem mindig az a legjobb tiszti orvos, a ki legjobb orvos, mert e kettő között igen nagy különbség van. Lehet valaki igen jó orvos, még is nagyon rossz tiszti orvos lenne. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

A tiszti orvosnak kiképzése kezdettől fogva pályaszerű vezetést igényel, mely kiképzést a vidéken ők meg sem szerezhetik. Azoknak, a kik tiszti orvosi pályára akarnak lépni, a fővárosban, esetleg külföldi fővárosokban, még pedig haladottabb országok fővárosaiban kell a szükséges gyakorlatot megszerezniök s ennélfogva választás utján a vidéken esetleg épen olyan orvosok juthatnának a tiszti orvosi állásra, a kik ily képzettséggel nem birnak, illetőleg ezen állásra nem a legalkalmasabb közegek kerülnének választás útján.

De Bottlik képviselő ur a segéd- és kezelőszemélyzetet is választatni óhajtja s azt mondja, hogy szükséges ez, különösen épen a számvevőkre nézve, kik hivataluk folytán az ellenőrzést gyakorolják. Épen az ellenőrzés hatályossága kívánja szerintem, hogy ezen közegek állandósittassanak, mert csakis az előzményeknek teljes ismerete teszi lehetségessé, hogy a számvevő hivatásának megfelelhessen. Én tehát kérem, hogy Bottlik Lajos és Lázár Ádám képviselő urak módosítványainak elvetésével a szakaszban foglalt közegeknek kinevezését elfogadni méltóztassék. Azonban Tibád Antal képviselő urnak módosítványához részemről hozzájárulok. Lázár Ádám képviselő ur ennek feleslegességét azzal akarta bizonyítani, hogy a 77. §. ugy is gondoskodott már erről, a mennyiben ott az mondatik: az egyes tisztviselőknek, közöttük a rendőr kapitánynak működési körét az illető törvényhatósági joggal biró városok szabályrendelettel maguk állapitják meg. Ez semmi ellentétben nem áll a Tibád képviselő ur módosítványával, a ki nem az önkormányzat hatáskörére, hanem a hivatali szolgálati viszony szabályozására kiván szabályrendeletet. Igy tehát e kettő ellentétben nincs.

Nem fogadhatom el Gulner képviselő indítványát, melyet a 79. §-hoz adott be, a mely szerint a választásoknál a titkos szavazás alkalmazását kivánja az egyes törvényhatóságok részéről statutumok által behozni. Részemről, miután a miniszterelnök ur már ez iránt nyilatkozott, csak azt kivánom megjegyezni, hogy ha ő maga is elismeri, hogy vannak fontos indokok arra, hogy a titkos szavazás imperative ki ne mondassék, ebből az következik, hogy ezen kérdés megoldása nem az egyes törvényhatóság, hanem a törvényhozásnak lehet csak feladata. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Egy pár rövid észrevételt tenni — ámbár már egy alkalommal felszólaltam — mégis szükségesnek tartok. Mindenekelőtt meg kivánom jegyezni azt, hogy az itt megnevezett tisztviselők, vagy mind, vagy legalább részben választassanak és ne kineveztessenek, meglehetős ecclatáns czáfolatául szolgál annak, a mit a törvényjavaslat ellen ezelőtt felhoztak, hogy a választás ezen törvényjavaslat szerint csak szinleges, csak comédia, mert ha ez, akkor igazán nem tudom, miért ragaszkodnak ahhoz, hogy ezek a tisztviselők ezután is választassanak. (*Tetszés jobbfelől.*)

A mi különben a még fölhozottakat illeti, hogy a főorvos kineveztessék, azt azok után, a miket az előadó ur elmondott, nem kivánom bővebben indokolni; csak azt jegyzem meg, hogy ez nem gátol abban senkit, hogy mindenki oly módon keresse egészségét, a mint neki tetszik. Mert a főorvos és járási orvos nem arra van kinevezve, hogy a betegeket gyógyitsa, hanem hogy a közegészségügyi administratiót vezesse. (*Helyeslés jobbfelől.*) Ez a rendeltetése és czélja. A ki mást keres ezen intézményben, az rendeltetését és czélját nem ismeri.

Meg kell még jegyeznem azt is, hogy a képviselő ur azt mondja egyfelől, ha a főispán nevezi ki a főorvost, ki fogja nevezni házi orvosát; a másik argumentum pedig az, hogy miképen lehessen a főispánra bizni a kinevezést, a ki sokszor nem is lakik a megyében és nem ismerheti ugy az egyéneket, mint azok, a kik a megyében laknak?

Digitized by Google

No t. képviselőház, ha a főispán nem is lakik a megyében, akkor nem nevezheti ki a háziorvosát, (*Élénk derültség jobbfelől. Mozgás balfelől*) mert hiszen neki ott magában a megyében nincs házi orvosa.

B. Andreánszky Gábor: Nem én mondtam!

Tisza Kálmán ministerelnök: Nem mondom én, hogy ki mondta; ne méltóztassék mindent magára venni; (*Zaj a szélső baloldalon*) én nem neveztem meg senkit, de mondatott és én általánosságban szólok. Ha tehát attól félnek, hogy majd a házi orvosát nevezi ki a főispán, akkor inkább féljenek a választástól, mert erre azok gyakorolják a befolyást, a kik csakugyan — a mint mondták — ott laknak (*Ugy van! jobbfelől*) és a kiknek házi orvosuk van és talán egy befolyásos embernek abban a hires megyei cliqueben, a melyről annyit hallottunk, csakugyan sikerülni fog a maga háziorvosát a közszolgálat rovására betenni. (*Ugy van! jobbfelől.*)

Azt tartom, hogy ilyen argumentatiókkal csakugyan igen bajos lenne az intézkedésnek szükséges voltát tagadásba venni, vagy az iránt a meggyőződést megingatni. (*Tetszés jobbfelől.*)

De a miért tulajdonképen felszólaltam az, hogy ismételten megmondjam, hogy a városi főkapitányok kinevezését igen is szükségesnek tartom és bocsásson meg a t. képviselőház és mind azok, a kik felszólaltak, én abban, hogy ez igy történik és hogy az igy kinevezett főkapitányt a törvényhatóság fizesse, az applicatiótól eltekintve sem uj eszmét, sem valami rendkivülit nem látok. Eddigi törvényeink értelmében, sőt 1848 előtt is voltak egyes ilyen tisztviselői és hivatali állások, azért mégis az illető törvényhatóságok fizették az illető tisztviselőket. Azok között, a kik itt a szakaszban felemlittetnek, egy részt mindig a főispán által neveztettek ki s azért a fizetésre nézve külön dispositio nem történt. Egyébiránt a városi főkapitány azért nem is lesz állami közeg, hanem meg marad a municipium közegének és épen azért teljesen helyes és indokolt, hogy a municipium fizesse őt. Ha pedig valaki azzal argumentál, hogy az isten tudja milyen méltánytalanság a városok irányában, akkor méltóztassék egyfelől meggondolni, hogy a megyékben a csendőrség tisztán állami közeggé lett, tisztán az állam rendelkezésére áll, mig a városi főkapitányokra nézve ez egyáltalában nem mondható. Tessék továbbá figyelembe venni azt is, hogy a közbiztonság fentartása a községekben, legyenek bár azok önálló törvényhatósági községek, egy felől állami érdek ugyan, de másfelől községi érdek is. És még a megyékben is a községeknek, mint olyanoknak vannak hasonló rendőri és közbiztonsági teendői, melyeknek terheit azok a községek önmagok viselik. (*Ugy van! jobbfelől.*)

Ezeket kivántam ebből a szempontból megjegyezni. Hozzá tehetem t. képviselőház, azt is — mert nem tehetek róla, nem hallgathatom el, hogy mindig emlegettetik a városok elleni méltánytalanság pénzügyi tekintetből — hozzá teszem, t. ház, hogy ha nem politikai meggyőződésből tenném is, már csak egyéni szempontból is kellene, hogy a városoknak minden méltányos érdekét előmozditsam. Ezt minden lehető alkalommal meg is teszem. De el nem ismerhetem — épen azért tiltakozom is ellene — mint ha akár ezen dispositio, akár a törvényjavaslat bár mely más dispositiója a városok ellen igaztalan és méltánytalan volna. Mikor a városokat a megyékkel összehasonlitgatják, mindig méltóztatnak megfeledkezni arról, a mit már az imént is jeleztem, hogy minden ilyen város nemcsak hatóság, hanem egyuttal község is; tehát az ő közegei ha teljesítenek is állami teendőket, teljesítenek községi teendőket is, teljesítenek oly teendőket, melyeknek végzése által a törvényhatósági joggal nem biró községeknek igen nagy része sokkal nagyobb terhet visel, mint a törvényhatósági joggal biró városok. Ezt egyszer, mint az igazságnak megfelelőt constatálni kivánván, miután ha jól értem, a 76. §. most nem dől el; a 79. és 80. szakaszokra nézve csatlakozom azokhoz, a miket az előadó ur mondott. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Elnök: A tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Következik a szavazás.

A 79. §-hoz két módosítás adatott be: az egyik Lázár Ádám képviselő uré, a ki a 79. §-ban előforduló ezen szavakat: „a 80. §-ban felsorolt kivételekkel“ kihagyatni kivánja; a második Gulner Gyula képviselő uré, a ki a 79. §-hoz második bekezdéstül ezt kivánja beiktattatni: „a választás módját a törvényhatóság szabályrendelettel állapitja meg“.

Azt hiszem, legelőször is a t. háznak szavazni fog kelleni a felett, elfogadja-e a 79. §-t szemben Lázár Ádám képviselő ur módosítványával, változatlanul a bizottság szövegezése szerint, azután pedig fel fogom tenni Gulner képviselő urnak második bekezdéstül javaslatba hozott szövegét. (*Helyeslés.*)

Kérdem tehát a t. házat, méltóztatik-e a 79. §-t szemben a Lázár Ádám képviselő ur módosítványával változatlanul fentartani a bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? (*Igen! Nem!*)

Kérem azon képviselő urakat, a kik e szakaszt változatlanul fentartani óhajtják, méltóztassanak felállni. (*Megtörténik.*) A ház többsége változatlanul elfogadta a szakaszt és igy Lázár Ádám képviselő ur módosítványa elesett.

Kérdem most a t. házat, méltóztatik-e Gulner Gyula képviselő urnak második bekezdéstül javaslatba hozott szövegét elfogadni, igen vagy nem? (*Igen! Nem!*) Kérem azon képviselő urakat, a kik

Digitized by Google

a módosítványt elfogadják, méltóztassanak felállni. (*Megtörténik.*) A ház többsége nem fogadta el és igy a 79. §. változatlanul elfogadtatott.

Következik most a szavazás a 80. §-ra, melyhez Lázár Ádám képviselő ur indítványt adott be, a mely szerint azt kihagyatni kivánja; továbbá Bottlik Lajos képviselő ur módosítványt adatott be, mely szerint a szövegből az ott előforduló ezen szavakat: „főorvost, rendőrkapitányt, számvevőket, árvaszéki nyilvántartókat és könyvvezetőket, a járási és kerületi orvosokat és állatorvosokat" kihagyatni kivánja.

A szöveg többi része változatlanul maradna. Ezen kivül Tibád Antal képviselő ur új bekezdést hoz javaslatba, melynek szövegét méltóztassék meghallgatni.

Törs Kálmán jegyző (*olvassa*): „A 80-ik §-hoz új bekezdésül vétessék fel a következő szerkezet: „A rendőrkapitány hivatali és szolgálati viszonyát a törvényhatósági joggal biró városokkal szemben a belügyminister a törvény korlátai közt kibocsátandó rendelettel szabályozza".

Elnök: Azt hiszem, hogy mindenekelőtt a kihagyási indítványnyal szemben elvileg kell megtörténnie a szavazásnak a szakaszra; azután fel fogom tenni a kérdést a Bottlik Lajos képviselő ur és végül a Tibád Antal képviselő ur módosítványára.

Kérdem tehát a t. házat, méltóztatik-e szemben a Lázár Ádám képviselő ur beadott indítványával a szakaszt elvileg fentartani, igen vagy nem? (*Igen! Nem!*)

Kérem azon képviselő urakat, a kik a szakaszt fentartani kivánják, méltóztassanak felállni. (*Megtörténik.*) A ház többsége fentartja a szakaszt.

Kérdem most a t. házat, méltóztatik-e Bottlik Lajos képviselő urnak a szövegből a főorvost, a rendőrkapitányt, a számvevőket, az árvaszéki nyilvántartókat és könyvvezetőket, a járási és kerületi orvosokat és állatorvosokat kihagyatni kivánó indítványával szemben a szöveget fentartani, igen vagy nem? (*Igen! Nem!*)

Kérem azokat, a kik a szöveget a módosítványnyal szemben változatlanul fentartani kivánják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*)

A többség fentartja a szöveget s igy a módosítvány elesett.

Kérdem most a t. házat, méltóztatik-e Tibád Antal képviselő ur által a szakasz végére új bekezdésül javaslatba hozott szöveget elfogadni, igen vagy nem? (*Igen! Nem!*)

Kérem azokat, a kik a Tibád Antal képviselő ur által javaslatba hozott új bekezdést elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik. Felkiáltások a szélső baloldalon: Kisebbség!*)

Kérem most azokat, a kik nem fogadják el, méltóztassanak felállni. (*Megtörténik. Felkiáltások: Kisebbség! Meg kell számlálni a szavazotokat!*)

Kérem azon képviselő urakat, a kik elfogadják a Tibád Antal ur által javasolt új bekezdést méltóztassanak felállni, a jegyző urak szakaszonkint meg fogják számlálni a szavazókat. (*Megtörténik.*)

Kérem most azon képviselő urakat, a kik nem fogadják el, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*)

T. ház! (*Halljuk! Halljuk!*) A jegyző urak jelentése szerint a benyujtott indítványt 57 képviselő nem fogadta el, 57 elfogadta. (*Derültség.*) Én részemről nem fogadom el. (*Éljenzés balfelől Tetszés.*)

T. ház! Következik most a harmadik szakasz tárgyalása, a mely függőben maradt. Azután következik a 76. §. tárgyalása. (*Halljuk!*) Tessék felolvasni a harmadik szakaszt.

Tibád Antal jegyző (*olvassa*).

Elnök: T. ház! A 3. §. annak idejében függőben tartatott a 80. §. eldöntéseig. Kérdem kiván e valaki hozzá szólni?

(*Szünet után.*)

Minthogy senki sem kiván hozzá szólni, kijelenthetem, hogy a 3. §. elfogadtatik. Következik a 76. §.

Tibád Antal jegyző (*olvassa*).

Zichy Antal: T. ház! (*Halljuk!*) Én a 76. §-ra nézve egy lépéssel tovább megyek, mint a módosítvány benyujtója t. Kőrösi képviselőtársam. Én egyszerűen a rendőrkapitánynak a városi tanácsból kihagyását bátor vagyok indítványba hozni.

A rendőrkapitány benn van a közigazgatási bizottságban. Ezt nagyon helyesnek és szükségesnek találom. (*Halljuk! Halljuk!*) A rendőrkapitány benn van vi officii a törvényhatósági bizottságba, a melynek tagja. Ez is felette szükséges, hogy ugy legyen. Hanem, hogy okvetetlenül vi officii tüléssel és szavazattal biró tagja legyen a városi tanácsnak is, ezt én részemről szükségesnek nem tartom. A városi tanács egy oly testület, a mely csupa választott tagokból áll. Kérdem: mit keres Saul a próféták közt? mit keres a csupa választottak közt az az egy kinevezett tisztviselő? A fővárosban, t. ház, nem gondolt senkisem arra, hogy a városi tanácsnak tagjává tegye a rendőrkapitányt, pedig ugy hiszem, az iránt nincs köztünk nézeteltérés, hogy a rendőrségnek nagy fontossága van; valamint a rendőrközegeknek folytonos érintkezése a helyhatósággal itt még sokkal nagyobb nyomatékkal és jelentőséggel bir talán, mint a kisebb városokban.

T. Kőrösi barátom arra a térre lépett, a melyen én őt követni nem fogom, ő megemlítette a szabad királyi városok privilegiumait. Noha én is barátja vagyok a régi institutióknak és a históriai jogoknak, csak nem rég is egy fontos közjogi kérdés történelmi megvilágításánál Verbő-

Digitized by Google

czyvel voltam kénytelen a t. házat jó ideig untatni, de ez alkalommal engedjék meg nekem, hogy a privilegiumok terére épenséggel ne lépjek, sőt attól tökéletesen eltekintsek. Én azt hiszem, felteszem, óhajtom, sőt bizonyosnak is veszem, hogy a mi városaink e szűk körből kibontakozva, sokkal magasabb szinvonalra fognak emelkedni és valamint készek lesznek a saját localis érdekeiket magasabb szempontoknak alá rendelni, ugy készek lesznek a régi időkből származó privilegiumokat a haza oltárára áldozatul hozni. A tapasztalás azonban annyit megmutatott, hogy a fővárosban a dolgok ilyetén állása semmi legkisebb bajt, vagy fennakadást nem szült és azért nem is hallottuk, hogy azon óhajtás nyilvánult volna, hogy e tekintetben ott valami változás történjék.

Már pedig, t. ház, mi azt soha megakadályozni nem fogjuk és azt hiszem, megakadályozni érdekünkben sem áll, sőt ha érdekünkben volna és ha tehetnők, akkor sem sikerülne megakadályozni, hogy városaink nem a vármegyét fogják követendő mintául maguk elé állítani, hanem mindig a fővárost. Annak a szervezetéhez fognak igyekezni alkalmazkodni; annak a jogait fogják igyekezni maguknak is — a mennyiben az a magasabb tekintettel összefér — megszerezni.

Eltekintve tehát a privilegiumoktól, méltóztassanak nekem megengedni, hogy magasabb államférfiui szempontból is javaslatom motiválására még valamit felhozhassak. (*Halljuk!*) Nálunk, t. ház, nem lehet tagadni, még most is igen sűrűen találkozunk egy bizonyos régi előítélet reminiscentiájával és ez a városi és polgári elemnek egy bizonyos — nem akarom mondani lenézése, hanem — kicsinylése, becsmérlése, vagy irányában való bizalmatlanság. Méltóztatnak tudni, a régi dietákon minden országgyülés kezdetekor megújult a nagy vita. A városok szavazatot követeltek; követelték azon lealázó helyzetük megszüntetését, mely szerint valamennyiök szavazata annyinak vétetett, mint egyetlenegy vármegyéé. Gróf Széchenyi István az ilyenek láttára mindig azt szokta volt mondani, hogy meglátszik rajtunk, hogy Azsiából jöttünk ki, mert féllábbal még most is ott vagyunk.

Ez ugyan régen volt, t. ház. Azóta előbbre haladt a világ; de tekintve azt, hogy itt e házban is a jelen tárgyalások kezdetén a városi törvényhatóságoknak külön törvény útján való rendezését czélzó indítvány oly hideg fogadtatásra talált, sőt némi recensust is keltett; tekintve azt, hogy később is Horvát Boldizsár t. képviselőtársamnak egy indítványa, mely csak a választási cyclusnak a városokban rövidebb időre szorítását czélozta, igen gyér pártolásban részesült és velem együtt nagyon kevesen álltunk fel mellette: nincs kizárva azon föltevés, hogy még most is az általam imént érintett előítéletnek pressiója alatt állunk, vagy nem eléggé ellensúlyozzuk az illetőknek balvéleményét és felfogását. A városok és különösen az a város is, a melynek szerencsés vagyok most képviselője és szószólója lenni, a képviselőház elé terjesztett kérvényben felpanaszolták azon még mindig fennálló igazságtalanságot, mely rajtuk állítólag elkövettetik és melynek élét a t. ministerelnök ur előbbi nyilatkozata nagy részben megtompította, a miért én csak köszönetet mondhatok; hanem még sem lehet ignorálni az 1870: XLII. törvényczikk 90. §-ában tett egy ünnepélyes igéretet, a mely az emberek emlékezetéből még nincsen egészen kioltva, noha törvénykönyvünk kitörölte. Ezen szakasz igérete igy szól: „az állam közigazgatási költségeit jövőre a törvényhatóságok saját házi pénztárukból fogván fedezni, a pénzügyminister stb. törvényjavaslatot fog előterjeszteni az adóknak oly mérvü leszállítására, hogy e leszállítás a lehetőségig megfeleljen azon költségeknek".

Mi tagadás benne, a törvényhozás ezzel az igéretével ugy járt, mint járnak néha bizonyos képviselőjelöltek, a kik választóikat holmi adóleszállítással, vagy teljes elengedéssel kecsegtetik, a mi könnyebben van igérve, mint teljesítve és csak azok tehetnek ilyet, a kik nyugodtan alhatnak a felől, hogy egyhamar eziránt kérdőre nem fognak vonatni.

A törvényhozás is igy tett, amaz ünnepélyes igéretét egyszerüen félretette és 1883-ban törvényt hozott a megyék háztartásáról, megfeledkezve arról, hogy törvényhatóságok alatt nemcsak a megyék értendők, hanem a városok is. Ama 1883: XV. törvényczikk a megyék háztartásáról rendelkezik és azt mondja: „hogy közigazgatási, árva- és gyámhatósági kiadásaikat az e czélra felhasználható saját jövedelmeik mellett, hogy fedezhessék" . . . ezután hosszu rubrikában következnek azon összegek, melyek mindig szerepelnek a budgetben és a megyék rendelkezésére bocsáttatnak. A városok azonban ily dotátióban nem részesülnek, hanem igenis, hogy ama dotátióhoz, a melyből maguk ki vannak rekesztve, az adók minden nemei által contribuálnak.

Meg vallom, ha csekély szavazatom nyomatékkal birna, némi részben provocálni szeretném a helyreigazítást; valamint más esetben, ugy ebben is szeretném, ha a gentry által a polgári elem iránt itt-ott még mindig észlelhető kicsinylés, melyről az imént megemlékeztem, kellő czáfolatban részesülne.

Tisztán csak egyéni meggyőződésemre és választókerületemre támaszkodva, mely kerület egyike a szabadkirályi városoknak, azon kéréssel vagyok bátor módositványomat a t. háznak figyelmébe ajánlani, hogy ne méltóztassék azt pártszempontból, annál kevésbé subjectiv szem-

Digitized by Google

pontból tárgyalni, hanem tisztán objective figyelemre méltatni és ha lehet elfogadni a rendőrkapitánynak a városi tanácsból való kihagyását. Én azt kivánom, hogy a rendőrkapitány tisztán csak vi officii legyen jelen a tanácskozásnál, ép ugy, mint a többi tisztviselők, ha erre, mint e szakasz második kikezdése rendeli, meghivatnak. *(Helyeslések.)*

Elnök: Fel fog olvastatni a módosítvány.

Szathmáry György jegyző *(olvassa)*: A 76. §. első bekezdésének első sorából e szó „rendőrkapitányból" kihagyandó. Valamint az utolsó mondat „a rendőrkapitány azonban stb." szintén kihagyandó. Ennek következtében a szöveg igy hangzanék: „A városi tanács áll a polgármesterből. tanácsnokokból, főjegyzőből és tőügyészből."

Tisza Kálmán ministerelnök: Mindenekelőtt azt kivánom megjegyezni, hogy a Kőrösi Sándor t. képviselőtársam által beadott módosítványt elfogadom; azon módosítványhoz azonban, melyet épen most Zichy Antal t. barátom nyujtott be, nem járulhatok. Indokolni kivánom mind a kettőt. *(Halljuk!)*

Én, t. ház, midőn a törvényjavaslatot benyujtottam, sőt a bizottság is egyet értett velem — abban sem láttam semmi veszélyt a városokra nézve, ha a főkapitány, bár kineveztetik, de azért a városok anyagi ügyeinek tárgyalása alkalmával is részt vesz a tanácsban; sőt épen némi előnyt is láttam abban, hogy ha abban jelen lehet valaki, a ki nem függ az érdekeltek kegyeitől és mondhatni függetlenebbül és elfogulatlanabbul tekintheti az ottani néha igen fontos anyagi kérdések tárgyalását mint más érdekeltek. De miután azt tapasztaltam s indokoltnak is tartom, hogy a városok féltékenyek az iránt, hogy vagyoni ügyeiket illetőleg olyan valaki befolyást ne gyakoroljon, a ki nem tagja a tanácsnak a módosítványt elfogadni hajlandó voltam. Gondolom, ez igazolja azt, hogy ez nem meghagyott módosítvány, hanem a velem többnyire egy nézeten levő tagok kivánságához képest elfogadott módosítvány, melynek megtételére megadta a pártértekezlet a felhatalmazást; nem meghagyott módosítvány tehát, a mint egy képviselő ur szokásos, nem épen helyes modorban kegyeskedett magát kifejezni.

A másik módosítványt pedig nem fogadom el és itt bocsánatot kérek, bár látom, hogy a t. ház türelme kifáradt, de köteles vagyok kissé bővebben indokolni. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. barátom hivatkozott a fővárosi főkapitány analógiájára, azt mondván, hogy senki sem fogja tagadni, hogy a rendőri ügyek a fővárosban még fontosabbak, mint bármely más városban és mégis senkinek sem jutott eszébe kivánni, hogy a fővárosi, államilag kinevezett főkapitány a tanács tagja legyen. Bocsánatot kérek t. ház, az analogia nem áll. Nem azért nem áll, mint-

ha városi törvényhatóságainknak mint t. barátom is mondta, nem lenne természetes nisusa a fővárost venni példányképül, de nem áll azért, mert a helyzet tökéletesen más. A fővárosi főkapitány nemcsak, hogy kineveztetik, de összes személyzete az állami kinevezés folytán alájarendelt, mig ellenben a városi főkapitánynak a többi városokban a város által választott, vagy a tanács által kinevezett községekkel kell a rend, vagyon- és személybiztonság fentartásáról gondoskodni. Ha őt tehát abból a tanácsból kiveszszük, akkor lerontjuk tekintélyét azok előtt, kikkel működik és hivatalos kötelességét teljesíti. Ezért tartom én, hogy az az analogia nem áll.

T. barátom felhozta azt, hogy még most is meg van néhol, talán nagyobb mértékben mint azelőtt a nisus a városi, a polgári elemet kisebbnek tekinteni vagy lenézni. T. ház! Hogy itt-ott meg lehet az a nisus, azt megengedem, de eddig legalább még 1867 óta sohasem hiszem, hogy a törvényhozás eljárásán ez a nisus meglátszanék. Mert az, hogy 1870-ben ép ugy, mint most a városi törvényhatóságok, a megyei törvényhatóságokkal egy törvényben szabályoztattak, nem mutathat lenézést, hanem mutat teljesen egyenlővé tételt. Én megvallom, a magam részéről nem azt tartanám helyesnek, hogy a hajdani helyzet helyett, midőn a megyei elem volt fölötte a városinak, jönne most az, hogy most a városi helyeztessék a megyei fölé; hanem azt tartom helyesnek, hogy mindkettő tökéletesen egyenjogúnak tekintessék. *(Helyeslés.)*

Ennek, azt hiszem, ép az, ha egy törvényben van róluk szó, megfelel minden lehető félreértés kizárásával.

De t. barátom az igazságtalanságot abban látja, hogy mint mondja, az 1870: XLII. törvényczikk azt mondta, hogy a törvényhatóságoknál általában le fog vonatni egy bizonyos adó percent és mi a közigazgatásukra szükséges, az azután nekik át fog engedtetni; azonban — ugymond — a törvényhozás elfelejtette s 1883-ban egyszerűen intézkedett a megye háztartásáról és mellőzte a városokat. Az 1883. törvény csak az 1870-iki törvény után beállott tényleges helyzetet szabályozta és pedig azon czélból, melyet el is ért, hogy a ministeriumnak ne kelljen minden egyes aprólékos, megyei kiadással foglalkoznia, 1870 óta folyvást a megyei háztartás költségei az állampénztárból fizettetnek, mig a városokéi nem. És akkor rögtön, midőn a törvény megalkottatott, azt végrehajtották. Ha tehát a törvény szövege adhatott okot félreértésre, az 1883-iki törvény, mely a megyei háztartásról intézkedik, megfelel annak, a mi addig folyvást történt s ép azért, mert folyvást ugy történt 1870 óta, legélénkebben mutatja az akkori törvényhozás intentióját.

De bocsássanak meg, ez nem is oly méltány-

Digitized by Google

talan dolog. Méltóztassanak megengedni, hogy a mit az imént mondtam, még valamivel megpótoljam és kifejezzem azon nézetemet, hogy nem is jó ha a törvényhatósági joggal biró városoknak és a megyéknek anyagi érdekei igy némileg, nem mondom szembeállíttatnak, de egyenként elkülönített elbirálás alá vétetnek. Mert ugyanazon 1870:XLII. törvénycikk megmondja, hogy az ily városok vethetnek ki közvetett adókat, szedhetnek vámokat, szedhetnek helypénzeket. Hát t. ház, a megyei dotatio az általános adóból fizettetvén, részben hozzájárulnak maguk a városok is. Igen, de azt a helypénzt, vámot és mindazon közvetett adót, a minek kivetésére a városnak joga van, hogy jövedelmét szaporítsa, a megyei közönség fizeti. A belügyministeriumban számtalan felszólalás van, mely tiltakozik az ellen, hogy a megye a városok költségeihez hozzájáruljon és évenként 40—50 ezer frtot fizessen azért, hogy a város megbirja a maga közigazgatását. Én a belügyministeriumban e felszólalásokat, mint méltánytalanokat, mindig visszautasítom; de tény, hogy az igy van; tény, hogy a megyének az ilyen várost környező összes községek közönsége bizonyos fokig adózik azon város pénztára részére. (*Ugy van! jobbfelől.*) S ép azért nem lehet igazságtalanságot találni abban, hogy a városi törvényhatóságok azon költségeket is, melyek az állami igazgatás által okoztatnak, de melyeket a községi igazgatás által okozottaktól elválasztani majdnem lehetetlen volna, saját budgetjök keretén belül tartozzanak fizetni.

Ezt kivántam a t. háznak felvilágosításul mondani, mint a ki ma és politikai pályám legnagyobb részén át önkormányzati joggal biró, vagy királyi várost képviseltem. De azt hiszem, sikerült eddig és sikerülni fog ezentúl is megmagyarázni nekik, hogy ha ebben igazságtalanságot látnak, ép ugy nincs igazuk, mint azon megyéknek, melyek a városi kövezetvámban vagy hasonlókban látják az igazságtalanságot. Különben kérem, méltóztassanak a szakaszt Kőrösi képviselő ur módosítványával elfogadni. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)

Szederkényi Nándor: Kőrösi t. képviselőtársam módosítványának elfogadásával némi részben javítva lesz ugyan e helyzeten, de ezt részemről kielégítőnek nem találva, mind magának a rendőrkapitánynak, mind a tanácsnak érdekében is pártolom Zichy Antal képviselőtársam indítványát. Ennek indokolásánál bátor vagyok a t. ház figyelmét egy igen fontos körülményre felhivni. És ez a felelősség kérdése, mely itt össze van kötve a tanács administrativ jogával. Bár e kérdés a felelősségről szóló szakaszhoz tartoznék, mégis szükségesnek tartom megemlíteni, mert Zichy Antal t. képviselőtársam módosítványának elfogadásával még a felelősség kérdésére vonatkozólag is tisztulni fog a helyzet. Ha ugyanis a rendőrkapitány tagja marad a tanácsnak, tehát egy administrativ közegnek, a mely teljes felelősségel tartozik a maga tényeiért, sőt még kárpótlással is ott, a hol esetleg kártérítés követeltetnék, akkor a rendőrkapitánynyal szemben igen furcsa kérdés áll elő. A felelősségi törvénynek 91. szakasza ugyanis azt mondja, hogy ha a károsult az elmaraszt alt tisztviselő vagyontalansága miatt kielégítést nem nyerhetne, vagy ha nem lehetne kideríteni, hogy a sérelmes határozatra a tanácsban kik szavaztak: a kárt visszkereset fenntartása mellett a törvényhatóság téríti meg. Már most tegyük fel azt az esetet, hogy a tanácsban egy administrativ-ügy elintézéséből, melyen, ha a Zichy Antal képviselőtársam módosítványa el nem fogadtatik, a rendőrkapitány jelen lenni tartozik, esetleg kártérítési kereset származik s tegyük fel, hogy az ügyet épen a rendőrkapitány szavazata döntötte el s a kártérítés egyedül a rendőrkapitányra fog hárulni; kérdem: méltányos lesz-e ez esetben, ha például a rendőrkapitány nem elég vagyonos arra, hogy a kárt megtérítse, a törvényhatóság fedezze a kárt, a mely az illető rendőrkapitány kinevezésére semmi befolyással sem birt? Ez oly eset, melyről majd a felelősségi kérdésnél bővebben kell intézkedni. Zichy Antal t. képviselő ur módosítványa tehát már ezen oknál fogva is helyeslendő.

Én ezen okoknál fogva pártolom az ő módosítványát és kérem a t. házat is, méltóztassék azt elfogadni. (*Helyeslés.*)

Thaly Kálmán: T. ház! Előbb, mikor a 79. és 80. szakaszt együttesen tárgyaltuk, tehát Kőrösi t. képviselő urnak a 76. szakaszhoz beadott módosítványa is még napirenden volt, én együttesen szólottam azokról s kijelentettem, hogy ha bár nincs reményem a többség magatartása után, hogy a Bottlik vagy Lázár képviselő urak által benyujtott indítványok a többség által elfogadtassanak, én ezeket pártolom, mint az önkormányzat elvének leginkább megfelelőket, mindazáltal azon esetben, ha elvettettnének, hogy az önkormányzat elvének és a városok önállóságának némi romjai fenntartassanak, mégis hozzzájárulok a Kőrösi t. képviselő ur módosítványához.

Azóta történt az, hogy Zichy képviselőtársam módosítványát beadta, tehát arról természetesen előbbi felszólalásomkor nem nyilatkozhattam. Azon indokok, melyekkel ő módosítványát támogatta s a melyekkel azokat Szederkényi t képviselőtársam iménti felszólalásában megerősítette, a Zichy Antal t. képviselő ur által beadott módosítványt ugy tüntetik fel, mint mely közelebb áll a mi nézetünkhöz annál, melyet Kőrösi t. képviselő ur beadott. Ezt azért tartottam szükségesnek kijelenteni, mert szavazatomat természetesen ezek után ezen újabban beadott és szerintem, a város jogait inkább respec-

Digitized by Google

táló javaslatra fogom adni. Tehát részemről elébe teszem Zichy Antal képviselő ur módosítványát a kifejtett okoknál fogva a Kőrösi képviselő urénak és arra fogok szavazni. (*Helyeslés a szélső balfelől*).

Elnök: Szólásra többé senki sincs feljegyezve, ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

Dárdai Sándor előadó: T. ház! Mindenekelőtt kijelentem, hogy az Ámon képviselő ur styláris módosítványához hozzájárulok, a ki az első bekezdésben azt indítványozta, hogy e helyett: a tanácshoz felebbezett határozatok hozatalában ez tétessék: felülbirálatába, mert ez igy praecisebb. Elfogadom továbbá Kőrösi képviselő ur módosítványát, miután annak, hogy a rendőrkapitány a tanácsnak tagja legyen, egyuttal kihatást adni a vagyonkezelésre is, intentiója a bizottságnak nem volt, a mennyiben csakis a rendészet hatályos kezelése vezette a bizottságot arra, hogy hozzájáruljon ahhoz, hogy a rendőrkapitány is a tanács tagja legyen; de nem akarta ez által azt, hogy a városnak vagyoni kezelésébe is befolyása legyen. Miután Kőrösi t. képviselőtársunk módosítványa az ez iránti aggodalmakat eloszlatja, én ahhoz hozzájárulok. De nem fogadom el a Zichy Antal képviselő ur módosítványát, mert a mint kézséggel járultam előbbeni indítványához, ehhez nem járulhatok, mert a rendőrkapitány részvétele a tanács működése körében okvetlenül szükséges, mert a rendőrkapitány sok esetben végrehajtó közege a tanácsnak, a miből önkényt következik, hogy szükséges, hogy a tanács ügykezelésében részt vegyen. Miután tehát Kőrösi képviselő ur indítványa a vagyoni tekintetben fenforgott aggályokat elhárítja, annak elfogadását, a Zichy képviselő urét pedig mellőzni kérem. A mi pedig Szederkényi képviselő ur azon argumentumát illeti, melyet a vagyoni felelősség tekintetében felhozott, azt hiszem, hogy az egyáltalában jelentőséggel nem bírhat, mert a rendőrkapitány a kinevezés által, mint az itt ismételten hangsúlyoztatott, még nem válik állami közeggé, hanem megmarad a kinevezés daczára törvényhatósági közegnek, mert különben nem érteném, hogy Szederkényi képviselő ur a vagyoni felelősség kérdéséből vont argumentumot miként alkalmazza, egyedül a rendőrkapitány és nem egyuttal a többi tisztviselők ellen is. Ennek alapján kérem, méltóztassék a Kőrösi képviselő ur módosítványával a szakaszt változatlanul elfogadni. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Elnök: A tanácskozást befejezettnek nyilvánitom, következik a szavazás. A 76. §. első bekezdéséhez 3 módosítvány adatott be, a melyek közül a Zichy képviselő uré két részből áll. Azt hiszem, először szükséges lesz, hogy a szöveg a Zichy Antal képviselő ur módosítványával szemben tétessék fel akként, hogy fentartja-e a ház a „rendőrkapitányból" szót, igen vagy nem? Ha fentartatik, akkor természetesen Zichy Antal képviselő ur módosítványa elesett; ha nem tartatik fenn, akkor elfogadtatik, mint a módosítványnak következménye, az is, hogy az első bekezdés második része kimarad. Ha a Zichy Antal képviselő ur módosítványa nem fogadtatik el, akkor azt fogom először kérdezni, hogy fentartja-e a ház a „hozatalában" szót szemben az Ámon képviselő ur által beadott módosítványát, mely szerint e szó helyett „felülbirálásában" szó teendő; azután pedig kérdezni fogom, hogy elfogadja-e a ház Kőrösi képviselő ur módosítványnyal, mely abban áll, hogy a „hozatalában" szó után e szavak tétessenek: „valamint a város pénzügyeit, javadalmait, vagyonát és gazdászatát érdeklő ügyek elintézésében". (*Helyeslés.*)

Mielőtt a kérdéseket ekként feltenném, méltóztassék a módosítványokat még egyszer meghallgatni.

Törs Kálmán jegyző (*olvassa a módosítványokat*).

Elnök: Már most először kérdem a t. házat, méltóztatik-e szemben a Zichy Antal képviselő ur módosítványával a bizottság által javasolt szövegben fentartani a „rendőrkapitányból" szót, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik fen kivánják tartani, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A többség fentartotta és igy a módosítvány második része is elesett.

Kérdem továbbá a t. házat, méltóztatik-e a „hozatalában" szót a bizottság szövegezése szerint változatlanúl fentartani, szemben az Ámon képviselő ur módosítványával, igen vagy nem (*Igen! Nem!*)

Thaly Kálmán: Fentartjuk, hadd legyen annál rosszabb. (*Derültség a szélső baloldalon. Mozgás jobbfelől.*)

Elnök: Ezt a kifejezést Magyarország nem köszöni meg a képviselő urnak. *(Helyeslés jobbfelől. Zaj a szélső baloldalon.)*

Thaly Kálmán: Felvilágosításul (*Nagy zaj. Élénk felkiáltások jobbfelől. Nincs joga szólani!*) bátorkodom annyit megjegyezni, hogy én csak a stylt értettem. *(Zajos felkiáltások jobbfelől. Nincs joga szólani!)* Ezt jogom van megmondani. Én csak a stylre nézve, nem a tartalomra értettem, a mit mondtam. (*Zaj.*)

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a „hozatalában" szót fentartani Ámon Ede képviselő ur módosítványával szemben, igen vagy nem? *(Nem!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy nem tartatik fenn és igy helyette a „felülbirálásában" szó fogadtatik el. Kérdem most a t. házat, méltóztatik-e elfogadni Kőrösi Sándor képviselő ur módosítványát, igen vagy nem? *(Igen!)* Azt hiszem kijelenthetem, hogy elfogadtatik és a szöveg igy rendeltetik kiigazíttatni.

Digitized by Google

Következik a 81. szakasz.

Tibád Antal jegyző *(olvassa).*

Stojacskovics Sándor: T. képviselőház! Miután a jelen szakaszban az 1870: XLII. törvényczikk ide vonatkozó intézkedésével szemben foglalt azon módosítás által, miszerint városi törvényhatóságokban a segéd- és kezelő személyzet tagjait ezentúl a tanács fogja kinevezni, a városi törvényhatósági bizottságok oly municipális jogoktól fosztatnának meg, melyek általuk eddigelé a legjobb sikerrel és közmegelégedésre gyakoroltattak és a melyekre a városok különösen azon szempontból, hogy ott a segéd- és kezelő-személyzethez tartozó, túlnyomó számban levő hivatalnokok működési köre a város vagyoni és gazdasági ügyei intézésére is kiterjed, igen nagy súlyt fektetnek. Én tehát tekintettel ezen imént kiemelt indokokra, valamint arra is, hogy a kérdéses választási jognak a tanácsra való átruházását, szerény nézetem szerint, sem az állami érdek, sem a közszolgálat iránti tekintetek, de egyáltalában semmiféle magasabb szempontok sem követelik: bátor vagyok alázattal indítványozni, hogy az edddigi választási módozat, mely szerint városi törvényhatóságokban a segéd- és kezelő-személyzet tagjait a törvényhatósági bizottsági közgyülése választotta, továbbra is fentartassék. *(Helyeslés.)*

Ezen módosítványom elfogadása esetében a jelen szakasz ekép fogna hangzani: „A városi törvényhatóságokban a segéd- és kezelő-személyzet tagjai a törvényhatósági bizottság közgyülése által és élethossziglan választatnak".

Ezen módositványomat ajánlom elfogadásra. *(Helyeslés.)*

Elnök: Fel fog olvastatni a módosítvány.

Tibád Antal jegyző *(olvassa).*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház: Igen röviden vagyok bátor nyilvánítani, hogy ezen változtatást ugyan bizonyos gyakorlati és könnyebbségi szempontok indokolták, de különben, mint az előttem szólott képviselő ur is mondá, valami nagy, elvi fontosságú kérdés nincs benne, én részemről a módosítványhoz szivesen hozzá járulok. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sincsen többé feljegyezve, ha tehát szólani senki sem kiván, a vitát bezárom. Miután az előadó ur sem kiván szólani, következik a szavazás.

T. ház! A 81-ik szakaszhoz Stojacskovics Sándor képviselő ur azon módosítást adta be, hogy az abban előforduló ezen szó helyett „a tanács", tétessék: „a törvényhatósági bizottság közgyülése".

Kérdem a t. házat, méltóztatik-e változatlanul elfogadni a szakaszt, igen vagy nem? *(Nem!)* Ennélfogva kijelentem, hogy az eredeti szöveg nem tartatik fenn és a Stojacskovics Sándor képviselő ur módosítványa elfogadtatik. *(Helyeslés.)*

T. ház! A 82-ik szakaszhoz többen lévén feljegyezve, azt hiszem, czélszerű lesz a részletes tárgyalás folytatását a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülés napirendjére tűzni ki. *(Helyeslés.)* Azt hiszem továbbá, hogy a mennyiben a holnapi ülésen a napirendnek ez a tárgya nem igen fogja igénybe venni az egész időt, ki lehetne a holnapi ülés napirendjére az Egyptomra vonatkozó törvényjavaslat tárgyalását is tűzni.

Továbbá a holnaputáni ülésben czélszerű lenne megejteni a választásokat a bizottságokban hiányzó négy tagra *(Helyeslés)* és szükséges lenne egyszersmind az iránt is határozni, hogy a mennyiben az Egyptom pénzügyei rendezése ügyében kötött nemzetközi egyezményről szóló törvényjavaslat tárgyalása hosszas tanácskozást valószinűleg nem fog igénybe venni, utána mindjárt a községi törvényjavaslat vétessék tárgyalás alá és pedig azt hiszem, meg lehetne állapodni abban, hogy ez a csütörtöki ülésben történjék.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! Részemről teljes készséggel hozzájárulok a t. elnök ur javaslatához, melyet ugy értelmezek, hogy, ha nem maradna is szerdára egyéb tárgy, mint a választások és a most tárgyalás alatt levő törvényjavaslatnak harmadszori megszavazása, a községekről szóló törvényjavaslat akkor is csak csütörtökön vétetik tárgyalás alá. *(Helyeslés.)*

Gr. Apponyi Albert: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Gondolom, hivatkozhatom arra, hogy soha sem voltam a felesleges időszaporításnak és indokolatlan halasztgatásnak szószólója. Azonban mégis azt hiszem, a most tárgyalás alatt levő törvényjavaslat és annak minden részlete oly általános érdeklődést keltett a ház minden tagjánál, hogy annak tárgyalása alatt a pártok a maguk kebelében nem foglalkozhattak a községi törvényjavaslattal. Ezen szempontból méltányos volna, hogy a most tárgyalás alatt levő törvényjavaslat befejezése és a községi törvényjavaslat tárgyalásának megkezdése közt legalább két napi időköz engedtessék *(Helyeslés)* és azért kérem, hogy ne csütörtökre, hanem péntekre méltóztassék a községi törvényjavaslat tárgyalását kitűzni. Azt hiszem, ez a legkevesebb, a mit a pártoknak a maguk kebelében való megbeszélés szempontjából kivánni lehet. *(Általános helyeslés.)*

Elnök: Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a t. ház méltóztatik beleegyezni, hogy a községi törvényjavaslat pénteken vétessék tárgyalás alá. *(Helyeslés.)*

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

Digitized by Google

NÉVMUTATÓ.

(A kövérnyomatú számok az üléseket jelölik, melyekben az illető személyek működtek, a többi szám jelöli a lapokat, hol az illetők felszólalásai vagy beszédei kezdődnek, vagy szólási szándékuk van kifejezve.)

Elnökök:

Péchy Tamás **198—201, 205—215.**
Gr. Bánffy Béla **201—204, 212.**

Jegyzők:

Ábrányi Kornél **198, 202, 204, 210—212.**
Rakovszky István **210—215.**
Szathmáry György **199—209.**
Tibád Antal **200—209.**
Törs Kálmán **200—209, 213—215.**
Zsilinszky Mihály **198, 199, 210—214.**

Előadók:

Csávosy Béla **208, 209.**
Darányi Ignácz **198, 211, 214.**
Dárdai Sándor **199—215.**
Földváry Miklós **202.**
Hegedüs Sándor **213.**
Kricsfalusy Vilmos **211.**
Münnich Aurél **200, 202.**

Digitized by Google

Szónokok:

Almásy Sándor 60, 186, 209, 258, 360, 365.
Ámon Ede 370.
Gr. Andrássy Manó 281.
B. Andreánszky Gábor 13, 58, 117, 208, 223, 234, 259, 274, 331, 354, 355, 378.
Gr. Apponyi Albert 148, 163, 182, 232, 238, 255, 307, 318, 330, 338.

Babes Vincze 243, 246.
Barla József 101, 216.
Baross Gábor 10.
Bartha Miklós 129.
Beniczky Ferencz 289.
Beöthy Ákos 322, 343.
Bernát Dezsö 252. 261, 353.
Bezerédj Victor 174, 224, 225, 229, 233, 249.
Bottlik Lajos 222, 376.
Büsbach Péter 75.

Chorin Ferencz 212, 266, 280, 336, 339, 342.
Csanády Sándor 5, 14. 95.
Csávosy Béla 195, 222.

Darányi Ignácz 3, 9, 265, 345, 346, 347, 348.
Dárdai Sándor 125, 149, 150. 155, 156, 166, 176, 178, 179, 199, 202, 213, 223, 224, 229, 233, 234, 237, 243, 249, 252, 262, 264, 232, 351. 354. 362, 365, 370, 380, 387.

Enyedy Lukács 157, 210.

Fenyvessy Ferencz 203, 355
Földváry Miklós 84.

Goda Béla 225, 233, 348, 352.
Gosztonyi Sándor 104.
Grünwald Béla 157, 168, 174, 179, 187, 237, 238, 257, 259, 295.
Gulner Gyula 161, 172, 175, 210, 252, 256, 372.
Györffy Gyula 247, 283.
Győry Elek 359.

Hegedüs Sándor 26, 321.
Helfy Ignácz 35, 41, 190, 194.
Herman Ottó 96, 195.
Hodossy Imre 169, 185, 268.
Horánszky Nándor 119, 177, 178, 277, 281, 332, 338, 354.
Horvát Boldizsár 230.
Horváth Lajos 155, 178, 263, 264.
Huszár Istvan 94.

Irányi Dániel 154, 184, 235, 236, 319.
Ivánka Imre 13.

Justh Gyula 380.

Kajuch József 264.
B. Kemény Gábor 4, 5, 6, 7, 8, 10, 12, 142, 344.
Kiss Albert 4, 32.
Komlóssy Ferencz 214.
Körösi Sándor 205.
Kricsfalussy Vilmos 266.

Láng Lajos 246, 304.
Lázár Ádám 188, 204, 373, 374.
Lesskó István 19.
Lukáts Gyula 217.
Lükö Géza 4, 12, 14.

Madarász József 145, 147, 148, 161, 191, 234, 245. 319, 366.
Margittay Gyula 377.
Mártonffy Károly 216.
Meszlényi Lajos 89.
Mocsáry Lajos 291, 355, 357, 361, 363.
Münnich Aurél 36, 84.

Neményi Ambrus 367.
Nendtvich Károly 217, 239.
Német Lipót 72.

Olay Szilárd 18.
Orbán Balázs 21, 197, 231, 238, 239, 257, 282.

Petrich Ferencz 206, 237, 247.
Pulszky Ágost 183, 188, 255, 324, 331.

Rakovszky István 5.
Rácz Géza 219.

Sághy Gyula 200, 202, 208, 228, 229. 241, 296.
Simonyi Iván 105.
Steinacker Ödön 84.
Szalay Imre 211. 250.
Szalay Károly 66, 206, 213, 231.
Gr. Szapáry Gyula 142.
Szederkényi Nándor 6, 7, 11, 161, 168, 174, 199, 227, 232, 236, 250, 254, 262, 268, 352, 356, 386.
Szentkirályi Albert 217.
Szilágyi Dezsö 47, 164, 168, 169.
Szoboszlay József 231.
Sztojacskovics Sándor 153, 388.

Telcsky István 56.
Thaly Kálmán 150, 152, 217, 349, 352, 358, 362, 364, 366, 379, 386, 387.
Thassy Géza 58.
Tibád Antal 15, 373.

Digitized by Google

Tisza Kálmán 41, 103, 117, 125, 133, 147, 148, 152, 154, 155, 156, 157, 160, 167, 168, 169, 174, 176, 178, 182, 184, 187, 190, 199, 207, 209, 216, 220, 227, 228, 231, 232, 235, 236, 238, 242, 245, 251, 252, 254, 259, 260, 286, 315, 318, 320, 339, 348, 352, 355, 356, 357, 358, 359, 364, 365, 366, 372, 373, 381, 385, 388.
Gr. Tisza Lajos 160, 320.
Török Zoltán 63.
Törs Kálmán 145, 153, 198, 357.
Trucia Péter 37.

Ugron Ákos 203, 318.
Ugron Gábor 13, 109, 165, 218, 298.

Veszter Imre 91, 141.

Zay Adolf 69, 260, 264, 358, 359.
Zichy Antal 192, 260, 270, 380, 383.

Digitized by Google

TÁRGYMUTATÓ.

(A számok az üléseket jelölik, melyekben az előterjesztések vagy tárgyak előfordulnak.)

Kormányelőterjesztések és törvényjavaslatok tárgyalása:

Bihari helyi érdekű vasutról 198.
Lissabonban kötött posta-szerződésről 214, 215.
Marosludas-beszterczei vasutról 198.
Mátrai vasutról 198.
Mezőtúr-túrkevei vasutról 198.
Nemzetközi postaszolgálatról 214, 215
Romániával kötött vasuti pótegyezményről 198, 199.
Taraczvölgyi vasutról 198.
Törvényhatóságokról 199—215.
Vincovce-brcskai vasutról 198.

Bizottsági jelentések, melyek nem törvényjavaslatra vonatkoznak:

Gazdasági bizottság jelentése:
A ház márczius havi költségvetéséről 208.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 05670 5026

Digitized by Google